
EX LIBRIS – AD. ČERNÝ.

SŁOWNIK

wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia

używanych w języku polskim

UŁOŻYŁ

JAN KARŁOWICZ.

//

KRAKÓW.
NAKŁADEM AUTORA.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI G. GEBETHNERA I SPÓŁKI.
W drukarni W. L. Anczyca i Spółki.
1894–1905.

Od rodziny autora.

S. p. Jan Karłowicz z olbrzymiego materjału, nagromadzonego do tego dzieła, zdołał opracować tylko część: od początku do litery **M** (włącznie).

Litery od **A** do **K** ukazały się w druku w dwóch zeszytach jeszcze za życia ś. p. Karłowicza (Kraków 1894 i 1897). Litery **L, Ł, M,** odsyłacze do liter poprzednich, oraz niewielka ilość wyrazów na litery od **N** do **Ż** pozostały w papierach po zmarłym przygotowane do druku. Niewątpliwie autor byłby je jeszcze przejrzał, to i owo dodał, to i owo zmienił, lub odrzucił. Kilka wyrazów na litery **L** i **M** pozostało nie zredagowanych ostatecznie. Pozostały nadto bez wyjaśnień wyrazy: **Laborucha, Lada, Lesztuk** (grzbiet źwierzęcia), **Leść, Melamed, ♀ Mełkus i Mamis.**

Na okładce tymczasowej I zeszytu ś. p. Karłowicz dodał następujące objaśnienie:

> »Na początku r. 1879, autorowi Słownika tego Akademja Umiejętności w Krakowie przyznała **nagrodę konkursową imienia Lindego** za rękopis p. n. »Słownik wyrazów cudzoziemskich, w języku polskim używanych, ze szczególnym względem na ich słoworód«, obejmujący wyrazy od **A** do **Chwat** włącznie. W obecnie wychodzącym zeszycie, rękopis ów z gruntu został przerobiony, a to skutkiem pojawienia się po r. 1879 licznych prac etymologicznych, które uwzględnić należało. Teraz więc wydrukowanego początku Słownika niepodobna poczytywać za powtórzenie rękopisu pierwotnego i dlatego na tytule nie umieszczono wzmianki o odznaczeniu dawnej pracy autora na konkursie imienia Lindego«.

[illegible]

[illegible]

Warszawa w [illegible]

Zacnemu Panu Adolfowi Černemu w upominku J. Karłowicz.

A.

Abelek, Chabelek, Habelek pch.=„z cielęcia podrosłego wyprawna skóra“ L. **Hebelkowy** Enc. W. I, 34. || Ukr. habelok=byczek, wołek; habelkovyj=ze skóry cielęcej; habeło, w piosnce=dziecko. ═ Zap. 'Słc abellus=jagnię nowonarodzone.

Abis p. **Abyss.**

♀**Abłaucha**=futrzana czapka uszata, noszona przez lud na Litwie i Białejrusi. O. i ust. ═ Br. abłaùch = tzn.; zdrobn. abłauszka; abłauchi= uszaty (o koniu, świni, psie, czapce) [złż. z nieużywanego w Br. przymiotnika, odpowiadającego Pols. obły, Ukr. vibłyj, Rs. oblyj i ucho]. Por. Kaszub. ♀ klauchy blp.=„klapa na uszy u czapki, zwanej kapuzą.“

Absyda=sklepienie; zagłębienie w ścianie kościoła na ołtarz. **Absydy** blp. astronom. O. ♀**Obzejda**= plewnik O. ♀**Obzajdy**=„przedłużenie (stodołowego) dachu na słupkach“. **Obzejda** miejsc. ♀**Zajdy**=tyły, ubocze. || Rs. absidy, apsidy. || 'Słc. absida, absidia. Wł. abside. Nm. Absiden, Absis, Apsiden, Apsis, Abseite, ♀ Abseiter, ♀ Afsider, ♀Afside. ═ Gr. apsís, hapsis, 2 pp. apsīdos=połączenie, wiązanie; koło, łuk, sklepienie [háptō=przymocować, związać]. W 'Słc. podprowadzono Gr. ap- pod ab- i dodano końcówkę BBtrge V, 77. Niemcy przystosowali wyraz 'Słc. do swoich ab=od i Seite=strona (AV. 162), ztąd nasze formy gwarowe, ze sld. do *obzajść, *obzejść, obejście, obchód. Por. DC. Absida i nastp. GWB. Wgd. Abseite. FWb. Abseite.

Abtulec=cembrzyna w kopalniach Łb. ma. L. i O. n. ═ Nm. Hauptholz (dsł.=drzewo główne)=u cieśli, „sztuka drzewa, położona na sztendrach (stojakach) i słupach, wiążąca je i utrzymująca“ Cpe. Nm. Holz=drzewo, „sztuka drzewa, w wyrazach zapożyczonych, przybiera u nas postać -ulec, np. bawulec, chomulec, hamulec, krępulec, strychulec i t. d. Por. **Aplina.**

Abucht=„kontuz, salsesan, mortadella“ L.; „koźlina wędzona, z ormiańskiego“ RT. 182 ═ Orm. klas. apūxt =„carne salata e secca“ RA. XI, 368 p. w. bużèn.

Abyss, Abis=otchłań L., || Srb. czg. ambis=przepaść; ambisati se =pęknąć. || Łc. późn. abyssus. 'Sgnm. abyss. Wł. abisso. Fr. abîme pch. ═ Gr. ábyssos=bezdenny; ż. bezdnie, otchłań; u późn.=piekło. Do nas wyraz dostał się zap. z łaciny. Mew. ambisъ.

Abzas p. **Obsac.**

Achat p. **Agat.**

Achatek p. **Agat.**

Achates p. **Agat.**

Acimut p. **Azimut.**

Admirał, Amirał pch. L. || Słw. prawie bez zmian. || 'Sgr. amērâs=wódz, amḗr=pan. 'Słc. amiratus, admiratus, admiraldus, admirabilis i in. DC. Amir. Sfr. amirant, amiré, amiraut, amirafle. Nfr. amiral. Wł. Hp. Pg. almirante. 'Sgnm. amiral, admirāt.

Nnm. Admiral. ═ Ar. amīr=dowódca, toż co **Emir** i pokrewny z **Mirza,** k. p. [Druga część wyrazu niewyjaśniona: por. Dc. 31. 109. M. 1. AV. 135. MM. II, 552 ods. 2. Dz. I Almirante. Mew. amira. Lpf. VII, 3. Początkowo w Europie zachod. wyraz ten oznaczał księcia saracenów wogóle, później dopiero dowódcę morskiego]. Wstawka d w 'Słc. jest sld. do Łc. admirare=podziwiać, wielbić, nasze admirować. W zn. motyla mają francuzi, niemcy i t. d. Nazwisko rodowe Amirowicz RA. XI, 373.

Adonai p. **Adonaj**.

Adonaj, **Adonai** char. O błędnie objaśnia. ═ Hb. adonai = panie mój (dsł.=panowie moi, lm. tak zwana excellentiae). Por. **Adonis** i MMR. 82.

Adonis=rodz. rośliny; kawaler, zalotnik. O. || Słw. Eur. w zn. rośliny. || Łc. Adonis = znane bóstwo; Adonidis horti=ogródki prędko zakwitające i przekwitające, jak podaniowy Adonis, z Gr. kēpoi Adōnidos=tzn. Adonium=rodz. krzewu. Fr. w zn. ładnego (jak Adonis) chłopca. ═ Gr. Adōnis=bóstwo fenickie; młodzieniec wogóle (z Fenic. por. Hb. adon=pan, bóg). Por. **Adonaj**. MMR. 82.

Adrjan = kaftanik damski L. || Wł. Nm. Andrienne ═ Fr. andrienne=długa suknia (od nazwy komedji Barona „Andrienne", przerobionej z Terencjusza „Andria"; grająca w niej aktorka Dancourt, na pierwszem przedstawieniu r. 1703, miała na sobie suknię, którą potem naśladowano w Europie. Cpt. p. t. w.). Forma nasza jest sld. do znanego imienia chrzestnego.

Adziamski Kn. p. w. „Kobierzec perski". **Adżem**=Persja L. || Srb. adżam, adżem=pers, Persja; adżamski=perski; adżamija=pers; niedoświadczony; adżamljanin=pers; adżamovka=szabla perska. Bg. adżamija i in. Rs. azjamъ, azjamecъ, azjamčikъ=siermięga, letnia suknia tatarska. || Rum. adżemiň, adżamiŭ. Ngr. atzamēs, atsamēs. Kurd. adżem=pers. ═ Tur. adżam, adżame, adżéme (z Ar.) = obcy, niearabski; perski; niedoświadczony, głupi. Por. M. 1: „wzięliśmy ten wyraz od turków". Mt. I, 6 adżem.

Adżem p. **Adziamski.**

Aga=tytuł wojskowy turecki. L. || Srb. aga, haga. Bg. aga. U in. słowian char. || Eur. char. Rum. Alb. aga. Ngr. agás, agâs ═ Tur. aga=starszy brat, pan, szlachcic („Dawniej był to tytuł naczelnego dowódcy janczarów. U tatarów aga zn. wog. pan" M. 1) Por. Mt. I, 6. Dc. Aga. Gg. I, 344, 353.

Agat, Achat, Agatek pch.=rodz. kamienia L. **Achatek** Kn. **Achates** Bew. 2 Mojż. 28, 19. 39, 12. || Słw. Eur. częściej g niż ch. Łc. achates. 'Słc. agates, agathes. Nm. Achat, Agat. ═ Gr. achátēs (jakoby od nazwy rzeki sycylijskiej, na której brzegach agat znajdowano. Plin. H. N. 37, 54). W wiekach średnich zdaje się, że mieszano Agat z **Gagatem,** k. p., ztąd wgłosowe g zam. ch; a może zbliżano z imieniem Agata. Por. Mr. 95 Agat. Wgd. Kl. Achat

Agatek p. **Agat.**

Agażant = rodz. mankietu L. **Angażant** Grabowski, Ubiory. || Nm. Engageanten blp. ═ Fr. engageant (dsł. = wabiący) dw.=kokarda na piersiach; engageante = rodz. mankietu.

Agier p. **Ajer.**

Agraman=rodz. koronki, forbot ust.; L. O. n. || Rs. agramanty blp. ═ Fr. agrément mzn.=rodz. ozdób u sukni (Dz. II Agrès). Por. Mr. 95 Аграманты.

Agrest pch.=1, niedojrzałe jakiekolwiek jagody 2, sok z nich 3, znany krzew i jagoda Kn. ♀**Agręst,** ♀**Egrest,** ♀**Angryst,** ♀**Hangryst,** ♀**Angrés,** ♀**Hangrés,** ♀**Jangrys,** ♀**Agryst,** ♀**Jagryst** || Słc. agrešt. Cz. agrest, angrešt. Dłż. hendryška. Słń.

agres. Ssrb. agresta. Nsrb. ogresta, greš = kwaśna jagoda. Ukr. agrest, agrus. Br. agryst, agrust, agrystnik. Rs. ♀ agrusъ (zwykle kryžovnikъ) || Wł. agresto=1, winna jagoda niedojrzała 2, sok z niej. Sfr. aigret=tzn. Hp. agraz=tzn. 'Sgnm. agrāz, agrest. ♀ Nm. (austrjac.) ogros, agras. Węg. egres i t. d. ≡ 'Słc. agresta=kwaśny sok (nie z Łc. agrestis=polny, dziki, ale od acer = ostry, kwaśny). Por. Mew. agrestъ. Mr. 169 Greš. Dz. I Agresto. GDW. Agrasz, Agrest. Znoszowanie nagłosu zap. z czeskiego. Odpad t pogłosowego jak w ♀ jes, ♀ kfes (fest), ♀ hereś (areszt), ♀ natykmiás (natychmiast) i t. p.

Agręst p. **Agrest.**

Agryst p. **Agrest.**

Ahnec = „baranek boży, hostja święcona ruska" L. ≡ Ukr. ahneć tzn. (ze Ssłw. agnьсь=baranek, jagnię, zdrobn. od agnę=jagnię). Por. agnusek, ♀ jagnusek.

♀ **Ajer,** 2 pp. ajeru, na Litwie =tatarak. Pch.: ♀ ajerowy; ♀ ajerówka=wódka na tatarak nalewana. **Agier,** 2 pp. agru=„źle zam. tatarak i t d." L. || Br. jaer, javor. Ukr. air, aer, ajer, ir. Rs. airъ. irъ || Lit. ajerai w Mew. p. w. airъ. ≡ Gr. aîra = rodz. trawy, Łc. aira=tż. Wyraz dostał się do nas nie z zielnków, więc chyba z języków ruskich. M., Matzenauer Lpf VII, 2 i Mew. p. w. airъ mylnie, zdaniem mojem, wywodzą go z Tur.

♀ **Ajwa.** „Pigwę w niektórych miejscach Ukrainy zowią ajwą" M. 102 p. w. Pigwa. || Srb. avajlija, avajlika, vajlika=rodz. jabłek. Ukr. àjva=pigwa; ajvòwka = wódka pigwowa. Rs. ajva = pigwa. ≡ Tur. ajwa=pigwa Mt. I, 8. Mew. 2. Do nas wyraz przeszedł z Ukr.

Akcyza pch. L. **Ciża**=„starodawny podatek" O. || Słw. i Eur. po większej części bez zmiany. Może tu należy i Srb. siža=gatunek (Mr. 306 wyraz ten wywodzi z Wł. guisa) ≡ 'Słc. accisia=tzn., z Rm.: fr. accise i t. d.; Rm. zaś formy, jak sądzę, są sld. do Rm. osnowy assis-, zkąd fr. assises, dw. assise=posiedzenie sądu, wyrok jego, podatek i wogóle coś ustalonego, niby „nasadzonego" (por. Nm. gesetzt i Gesetz); Wł. assisa=podatek i t. d. zamiast pod Łc. assidere=przysiadać, zasiadać, podprowadzono pod accidere=obcinać, z myślą, iż podatek jest rodzajem obcinania. Por. Prw. cizias=stan, położenie; Ag. size = wielkość; miara; taksa; kształt i in. zn.; Nm. Ziese=cło (Dz. II.c p. w. Assises), a ztąd, jak sądzę, nasz wyraz ciża; Hp. sisa (jeżeli nie od census, jak chce Dz. II, b. p. t. w.). Schmitthenner (u Weiganda p. w. Accise) myśli, iż pod accidere podprowadzono wyraz accisia przez przenośnię „karbowania" (podatków na lasce, por. nasze „karbować [z Nm], na karb"=na rachunek) i przytacza Fr. taille=1, karb 2, podatek i in. zn. od pojęcia nacinania, karbowania (tailler). Por. Dz. II.c Assises. Wgd. Accise. DC. Assisa, Assisia. Wd. i Mag. p. w. Size. AV. 28.

Akafist=pewne nabożeństwo ruskie L. || Rs. akathistъ. ≡ Ukr. akafist=tż. (ze Ssłw. akathistъ, to zaś z Gr. późn. akáthistos dom. kanōn = dsł. (kanon) niesiadany tj. odprawiany stojąc, złż. z a przeczącego i kathízō=siadam).

Aksamit pch. **Półaksamit** pch. **Uaksamicić** L. ♀ **Eksamit,** ♀ **Aksamitowy,** ♀ **Jaksamitowy** potok. || Słc. aksamiet, žamat. Cz. aksamit. Głż. Dłż. somot. Słń. žamat, žamet Br. aksamit. Ukr. aksàmyt, oksamit. Srs. aksamitъ (dziś barchatъ, patrz tu **Barchan**) || 'Słc. examitum, exametum, samittum, xametum i in. Wł. sciamito. Hp. xamete. Spr. samit. 'Sgnm. samit. Nm. Sammet, Sammt. Lit. Sómitas, samatà, aksómits. ≡ Biz. hexámiton, hexámitos, zámētos (=dsł. „sześcionit", z héx=sześć i mitos = nić). MF. i Mew. Aksamitъ. Mr. 377

Żamat. Dz. I Sciamito. Wgd. Sammet. Kl. Samt. DC. Exametum.

Alakant, Alkant=rodz. wina. L. ═ Od nazwy miasta Hp. Alicante [Łc. Lucentum].

Alambik p. **Alembik.**

Alamoda = modność. L. || Nm Alamode=tż. ═ Z Fr. frazesu à la mode (dsł.=według mody; mode z Łc. modus mzn.=sposób).

Alarm, Allarm, Larma, Larmo, Larum pch. L. ♀**Larmo,** ♀**Larm,** ♀**Larma.** || Cz. lermo, lermuju (przez Nm.) || Fr. alarme pch. Nm. Alarm, Lärm = hałas, lärmen = hałasować. ═ Z Wł. okrzyku all'arme (dsł.=do broni! Łc. arma blp.=broń, oręż, zkąd **Armata, Armować, Almarja** i in.), zkąd Wł. rzeczownik allarme. Por. Gg. I, 280. Larum jest, jak się zdaje, podprowadzeniem Nm. Lärm pod formę niby Łc.

Alabarda p. **Halabarda.**

Albertus = drągal; tchórz. L ═ „Dwie fraszki wierszem drukowane wprowadziły w takową wziętość imię to Albertus; jedna pod tytułem: Wyprawa plebańska Albertusa na wojnę; druga: Albertus z wojny (Krak. 1596)" L. p. w. Być może, iż na wybór imienia dla głupiego bohatera wpłynęły wyrazy Nm. albern, dw. alber=niedorzeczny; późn. Albertät =niedorzeczność. GW.

Alcemra p. **Alcymbra.**

Alchemja, dw. **Alchymja, Alchimja** pch. Kn. || Słw. i Eur. ═ Ar. al-kīmīā (al przedimek, kīmīā z Gr. późn. chymeía, chēmeía=chemja). U nas przemiana y, i na e zaszła pod wpływem później przyswojonego wyrazu chemja. Por. Dc. 7. M. 2. Dz. I Alchimia. Gg. I, 287. Pott Antikaulen, 35.

Alchimja p. **Alchemja.**

Alchymja p. **Alchemja.**

Alcierz p. **Alkierz.**

Alcymbra, Alcemra, Alcymra=najniższe wiązanie w podszybiu; według Łb. wyraz dawny, używany w Wieliczce. ═ Druga połowa wyrazu jest niewątpliwie Nm. Zimmer = pokój, 'Sgnm. zimmer, zimer=budulec; budowanie, zkąd nasze **Cembra, Cembrować** itd. Al- może odpowiadać nm. alt- (stary), halb- (pół), a najprędzej halt- (=do trzymania, podtrzymujący, od halten=trzymać, porów. nasz wykrzyknik halt! oraz poczthalter = dsł. trzymacz, trzymający pocztę), więc Alcymbra = niby *Haltzimmer= cembrunek podtrzymujący, fundamentalny. Wyrazu jednak takiego w słownikach Nm. nie znalazłem.

Alcymra p. **Alcymbra.**

Alelija p. **Aleluja.**

Aleluja, Alleluja L. ♀**Alelujá,** ♀**Alelijá,** ♀**Alelu lelu,** ♀**Ho, ho, leluja,** przyśpiew w pieśni na boże narodzenie ♀**Leluja** przyśpiew pieśni kupalnej ♀**Hej, leluja** przyśpiew pieśni kolędowej. ♀**Łałownik,** na Litwie=jeden ze śpiewaków pieśni wielkanocnych; ♀**Łałować**= śpiewać te pieśni. || Słw. i Eur. || Ssłw. alilugija. Br. pieć łałòm=śpiewać ł. Ap. V, 8 N° 174. Ukr. ałyłujkaty=śpiewać aleluja; ałyłujko =przezwisko księży rusińskich. ═ Hb halelu-iah (dsł.=chwalcie boga, złż. z hillel=chwalić i iah, formy skróc. z Jahveh=bóg Jahwe). Por. Dc. 24. M. 37. Tylor Primit. Culture I, 171.

Alelu lelu p. **Aleluja.**

Alembik L., dw. **Alambik** Kn. pch. ♀**Alembikówka,** na Litwie=wódka alembikowa. **Alembikować** (nad kim)? Klub Pickwicka, 132. || Cz. alembík, alambík. Srb. lambik (u L.) Chrw. lambik. Bg. alambik. Rs. alembikъ.

Br. alembik; alembikòwka. || Hp. alambique. Wł. lambicco. Fr. alambic. Ag. alembic, lembic, limbec. ═ Ar. al-anbik (złż. z przedimka i Gr. ámbix 2 pp. ámbikos= rodz. kielicha; naczynie do destylowania) Dc. 5, M. 2. Dz II Lambicco Mr. 96. 236. Mt. I, 9.

Alfabet pch L. || Słw. i Eur. ═ Łc. późn. alphabetum = abecadło, złoż. z Gr. nazw głosek álfa (A) i bêta (B); te zaś nazwy z języka fenickiego; por. Hb. aleph=wół, beith= dom, nazwy dwóch pierwszych głosek abecadła).

Algebra pch. L. || Słw. i Eur. ═ Ar. al-dżebr = „zmocowanie, spojenie, sprowadzenie części do całości... dż wymawia się w Afryce jak g i w takiem brzmieniu przeszło przez Hiszpanję do in. języków" M. 2. Dc. 17. Dz. I Algebra. Wgd p. t. w.

Algorytm O. || Słw. i Eur. 'Słc. algorismus. Hp. alguarismo i t. d. ═ Od nazwiska arab. autora arytmetyki Al-chowāresmī (= chowarezmijczyk, rodem z Chowarezmji). Dc. 17 Algorithme.

Alguazil p. **Alguazyl.**

Alguazyl, Alguazil, char. L. i O. n. || Słw. Eur. char. ═ Hp. alguacil (z Ar. al-wazīr=wezyr). Dc. 18 Alguazil. Dz. II Alguacil. Por. **Wezyr.**

Alidada. O. i L. n. || Eur. ═ Ar. al-idāda tzn. Dc. 22.

Aligator. O. || Eur. ═ Hp. Pg. lagarto=jaszczurka (z Łc. lacerta tzn. Z Łc. alligare wyraz nie ma nic wspólnego, chociaż pozornie zdaje się od Łc. alligator=przywiązywacz pochodzić). AV. 149. Dz. I Lacerta. Do nas wyraz przyszedł drogą naukową.

Aligierować=„kruszcu jakowego przymieszać" L. ═ Nm. alligieren, zwykle legieren tzn. (z Wł. allegare tzn.=Hp. alear, Fr. aloyer tzn., z Łc. ad legem=dsł według prawa, t. j. mieszać kruszce „według przepisów prawnych"). Wgd. Legieren. Dz. I Lega.

Alizaryn, Alizaryna. L. i O. n. || Eur. ═ Zap. Ar. al-asāra = sok wyciśnięty z rośliny (od asar= sok wyciskać). Dc. 23.

Alkad, Alkald char. O. Enc. W. || Eur. char. ═ Hp. alcalde (z Ar. al-kādī=sędzia). Dc. 7 Alcade. Por. **Kady.**

Alkaest, Alkahest O. || Eur. ═ Ar. tak samo i tzn HB. Kr. p. t w.

Alkahest p. **Alkaest.**

Alkald p. **Alkad.**

Alkali pch. L. **Kali, Kaljum** O. || Eur. ═ Ar. al-kalī= popiół sodowy; roślina soda. Dc 7 Alkali M. 2.

Alkant p. **Alakant.**

Alkanna=rodz. rośliny. O. || Srb. kna=proszek do barwienia włosów; okniti = pofarbować. || Wł alcanna =rodz. rośliny. Fr. henné tż. Rm. kėm = barwić. Ngr. knâs. ═ Ar. Tur. hinnā, henā=roślina alhenna lub alkanna. Do nas nazwa dostała się drogą naukową. Mt. 96. Dc 138 Henné.

Alkiermes p. **Karmazyn.**

Alkierz pch. Kn. **Wykusz** L. ♀**Alcierz.** || Cz. arkéř, arkýř, alkýř, vikýř, vykýř, vikéř, vytiř, vikuš, vykuš. Głż. warkař. Dlż haknář, harknář. Słń. ahker. Ukr. alkir, ańkir Ap. VII, 121 w ankiru Ap. VIII, 45. || Sgnm. archare=salka, ganek. Nnm. Aerker, Erker, Oerker. Węg. erkély. Lit. arkélis, erkélis. ═ Przez Cz. z Nm., to zaś ze 'Słc. arcora=balkon, niby lm. od Łc. arcus=łuk, sklepienie (ten sam wyraz co **Arkus** i **Arkusz,** pokrewny z arca, zkąd na-

sza **Arkał**. DC. Arorn. Arens. M. 17. Anker i 363 Vikrr. Wgl. i K. Erker. Brl. 2. 3. 363. MF. Anker.

Alkohol poh. L. ‖ Sw. i Eur. ═ Ar. al-koḥl = proszek antymonowy czy ołowiany, którym kobiety wschodnie malują sobie powieki; wszelki proszek delikatny, sublimat wyskok. Por. co do przejścia zn. **Eliksjer**. M. 3. [illegible] [illegible] Alcohol Wgl. p. 2. w.

Alkoran, **Koran** [illegible] ‖ Eur. Sw. [illegible] ═ Ar. al-kor'an = czytanie, wygłaszanie od kara'a = wygłaszać, czytać. Od tegoż wyrazu **karaita**, **karaim**. [illegible] M. 3. [illegible]

Alkoba p. **Alkowa**.

Alkowa, **Alkoba** poh. L. ‖ [illegible] ‖ [illegible] ═ Ar. al-kobba = nad. pokoik. M. 3. [illegible] Wgl. Alkoven [illegible]

Allach, **Allah** [illegible] ‖ [illegible] ═ Ar. [illegible] = bóg [illegible] [illegible] po tatarsku [illegible] Sienkiewicz [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Alkapustra [illegible] ═ Może ma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Alkarm p. **Akarm**.

Alleluja p. **Aleluja**.

Allodjum poh. L. ‖ Sw. ‖ [illegible] ═ [illegible] = własność, nie en-

[illegible] wyraz pochodzenia Germ., nie spotykany jednak w zabytkach Nm. [illegible] z al = wszystek i [illegible] = własność, bogactwo, dobra [illegible] = zupełnie własny, nie lenny. **Klejnot** ma [illegible] w sobie i [illegible] = własność, kosztowność. [illegible] [illegible] [illegible] Allodium. [illegible] [illegible] [illegible]

Almanach poh. L. ‖ Sw. ‖ [illegible] almanach [illegible] ═ Ar. [illegible] [illegible] = [illegible] od słowa [illegible] = liczyć, więc początek szczególny, albowiem [illegible] dawniej we zwyczaju [illegible] przydawano na nowy rok kalendarze. M. 3. [illegible] wywód z [illegible] słowa [illegible] [illegible] [illegible] kilkowy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ze nazwę kalendarza wzięto od Arabów [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] almanach [illegible] [illegible] [illegible] kalendarz [illegible]

Almandyn = [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Almarja, **Olmarja** poh. L. ‖ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] = szafa ═

Łc. armarium=szafa (od arma = broń, więc początkowo = szafa do chowania broni; tegoż pochodzenia **Alarm, Armata** i in.). MF. Omara. Mew. Armara. Mr. 98 Armara.

Almomor=kazalnica w świątyni żydowskiej L. ═══ Hb. tak samo =Ar. almemmor, almemer Kr. HB.

Almucja = „kożuszek z kapicą z futra popieliczego" Kromer, tłumacz. Błaż. 631. L., a za nim O., mylnie piszą almuzja: Kromer, w miejscu przytoczonem, ma c; tak samo wynika z porównania z formami 'Słc. || Fr. aumusse. Hp. almucio, muceta. Wł. mozzetta. W językach Rm. wyraz oznacza właściwie=kaptur, a w zdrobn. =płaszczyk. ═══ Ze 'Słc. almucia; inne formy: almucium, aumucia, armutia, amicia DC. (złż. z Arab. przedimka al i Nm. Mütze=czapka). Dz. I Almussa i Mozzo.

Aloe, Aloes, Alona, Halena, Helena pch. L. Falimierz 1534 (w Psałt. flor. i puławs. gutta). ♀**Elijasz**, ♀**Elijos**, ♀**Haleus**, ♀**Helijas**, ♀**Helijás**. || 'Słc. i Cz. aloe. Głż. alowej. Słń. aloe, aloevina. Br. alios. Ukr. ałoj ż. Rs. aloe, aloj. Ssłw. alъguj, aloj. || Wł. aloe. Fr. aloès. Nm. Aloe i t. d. ═══ Gr. alóē, Łc. aloe tż. (zdaje się, że wschodniego pochodzenia, por. Hb. achālim=drzewo aloesowe, Gr. agállochon tż.). Końcowe s dodano zap z 2. przyp. Gr. Por. MF. i Mew. alъguj. M. 3. Formy Alona, Halena są zap. sld. Por. Wszechświat VI, 124.

Aloes p. **Aloe.**

Alona p. **Aloe.**

Alsiklecza=rodz. sukna L. ═══ Podług J. Załuskiego ma być „z Węg. alsó keczel=pewien rodzaj spodnicy białogłowskiéj" L. Alsó po Węg. =dolny, spodni; wyrazu keczel w słownikach Węg. nie znalazłem. Mamy dw. wyraz kiecza, tożsamy zapewne z kieca, kiecka, kietka k. p., oznaczający „odzież sukienną na zbroję" O.; ten może pochodzi z Węg. kecse =rodz. płaszcza. Mr. 202 Kiecza. Por. M. 60 Kiecza. Mt. II, 5 podaje Tur. keče=grube sukno. Srb ćeča=pilśń, grube sukno.

Alsztyn=naszyjnik z drogich kamieni L. ═══ Nm. Halsstein (dsł.= kamień szyjowy, złż. z Hals=szyja i Stein=kamień. Też same wyrazy mamy w alszbant, alsztuk—grabsztyn, kroksztyn, Olsztyn, Melsztyn, Rabsztyn i t. d.).

Altana pch. Kn. || Słc. altána || Nm. Altan m., dw. Altane ż ═══ Wł. altana=tż. (z Łc. altus=wysoki).

Altembas pch. L.=złotogłów. || Ukr. altembas. Rs. altabasъ (Miklosich i za nim Matzenauer mylnie piszą altobasъ). ═══ Tur. alten, altun=złoto i bazz=tkanina, płótno (z Ar. bez=tż.). M. 3. Mr. 96 Алтобасъ. Mt. 10 Alten; 27 Bezz. Por. **Bezestan.**

Ałłach p. **Allach.**

ˇ**Ałun, Hałun** pch Kn. ♀**Haūon**, ♀**Hawon.** || Chrw. jelun. Słń. alun, galun, jelun. Br. i Ukr. hałun. || Hp. i Fr. alun. Ag. alum. Śgnm. alūn. Nnm. Alaun. ═══ Łc. alumen; do słowian przez Śgn. alūn.

♀**Aława**=rodz. łakoci, przywożonych ze wschodu, ust. || Srb. halva, alva =rodz. leguminy. Rs. alva = rodz. łakoci || Rum. halva. Ngr. chalbâs. ═══ Arab. helva=rodz. potrawy. Mt. 69.

Amalgama pch. L. || Słw. i Eur. ═══ Zap. Gr. málagma=plastr miękczący, miękki podkład, z dod. przedimka arab. Dc. 29 szuka słoworodu w Arab. Dz. I Amalgamare i 706. M. 5.

Aman p. **Enema.**

Amazonka L. W znaczeniu ubioru nd., z Fr. || Słw. i Eur. ═══ Gr. amazōn, lm. amazónes (niejasnego

pochodzenia; z pewnością nie od a + mazós=bez piersi, bo naprzód w amazōn drugie a jest długie, w mazós krótkie, a powtóre na rzeźbach greckich amazonki zawsze z piersiami widzimy; por. różne słoworody w Roschera Lexikon der griech. und röm. Mythologie p. w. Amazonen str. 270, 271. Zabawny słoworód Bielskiego u Lindego p. t. w. Samo podanie o wyrzynaniu piersi mogło powstać z wyżej przytoczonego wywodu).

Amąn p. **Amen.**

Ambaje L.; gwar.=bajki, niedorzeczności. ═ Łc. ambages blp.= zakręty, zawroty (złż. z ambo=oba i ago=pędzę, więc niby=obuchodne drogi, zawiłości). Do nas wyraz się dostał zap. wprost z Łc; zmiana g na j nastąpiła albo skutkiem częstego zwyczaju, jak np. anioł, ewanielja, loika, albo też pod wpływem sld. do bajania. Por. **Androny.**

♀ **Ambałek** = „spojenie krokwi u góry, belka poprzeczna" ‖ Cz. hambalek=tż.; hambalkuju = kłamię, plotę. ═ Nm. Hahnbalken albo Hahnenbalken=tż. (dsł.=„kurza belka," tak zwana dla tego, że w domach wiejskich kury na niej zwykle nocują) Sand. Por. **Belka, Bant.**

♀ **Ambar** L. i O. n.; u Hucułów =śpichrz; komora większa; rodz. lamusu. W Wilnie część Wielkiej ulicy nazywa się ♀ **Imbary** blp. ‖ Cz. ♀ hambar = śpichrz. Srb. ambar, hambar=magazyn. Bg. ambar, hambar = tż. Rs. ambarъ, anbarъ, ♀ arbanъ=tż. Ukr. ambàr, embar, vinbar. Br. ambàr=magazyn, bazar. ‖ Rum. i Alb. ambar, hambar. Ngrec. ampári. ═ Tur. (z Pers.) anbar, ambar, hambar = stodoła; śpichrz, skład okrętowy, skrzynia i t. d. Mt. 11 anbar Mew. ambarъ. M. 3. Imbary zap. z Ukr. vinbar.

Ambargo p. **Embargo.**

Ambasada, Ambassada pch. L. Wyraz znany u nas w postaci Łc. w XIV w.: „in ambasiata" BW. LIII, 240 (1394). ‖ Słw. Eur. Fr. ambassade. Wł. ambasciata, imbasciata. Hp. ambaxada. Nm. Ambassade. 'Słc. ambascia, ambasciare, ambasiata i in. ═ Wszystkie te postaci rozwinęły się z 'Słc. ambactia =polecenie (to zaś z Łc. ambactus= posługacz, Cezar De B. G. VI, 15; wyraz niewiad. pochodzenia. Por. Dz. I Ambasciata, oraz tmż. str. 706). M. 3 mylnie wywodzi z Arab. DC. Ambascia.

Ambassada p. **Ambasada.**

Ambon p. **Ambona.**

Ambona pch., dw. **Ambon** m. L. ‖ Sslw. amъbonъ i in. formy ML. Br. i Ukr. ambona. Rs. amvonъ ‖ 'Słc. ambo, 4 pp. ambonem. Fr. ambon. ═ Gr. ámbōn mzn.= trybuna (nie od anabaínein=wchodzić, Fk. III ab). Mr. 97. Амвонъ. DC. Ambo. Mew. amъbonъ.

Ambra pch. L. ‖ Słc. i Cz. ambra. Srb. ambar, ambra. Bg. amberíja, amberjá. Rs. ambra. ‖ 'Słc. ambar, ambra i in. Hp. ambar, alambar. Wł. ambra. Fr. ambre. Nm. Ambra, Amber. Ngr. ampári. ═ Ar. 'anber=tzn. Mt. 11. Dz. I Ambra. Lpf. VII, 2 Ambar.

Amelika p. **Amelka.**

Amelka, Amelika=puszka, torba, kaleta L. ‖ Srb. hamajlija = amulet; puszka w której się nosi amulet. Br. amelka=torba pocztarska; prochownica. ═ Zap. tegoż pochodzenia co **Amulet,** k. p.

Amen W. często. ZDz. 49. ♀ **Amąn,** ♀ **Hamąn;** ♀ **Na amen** = nazawsze. ♀ **Na wieki amen**=nazawsze, na wieczne czasy. ‖ Słw. bez zmian szczególnych: Głż. amjeń, hamjeń. Srb. amin; pch. aminanje=zaklinanie się; aminati =mówić amen. Sslw. aminъ, aminь, ztąd Rs. aminь i Ukr. amiń; „jemu bude amiń"=będzie z nim po wszystkiem. Słowianie południ., oprócz tych form, wziętych z greczyzny, zapożyczyli od turków postaci aman, która

pochodzi od takiejże Arab., pokrewnej z Hb., z odcieniem znaczenia=obrona, łaska, pardon Mt. I, 10 ═══ Przez Gr. amēn, Łc. amen, z Hb. āmen= zaprawdę; niech tak będzie, fiat, np. Jerem. XI, 5; XXVIII, 6. (pień Hb. āman ma główne znaczenie=wspierać, utrzymywać; przymiotnik āmen= mocny, wierny. Żydzi używali przysłówka āmen przy stwierdzaniu przysięgą przymierza, oraz, zdwajając wyraz, na końcu śpiewu lub modlitwy. Gesenius hebr. und chald. Handwörterb. p. t. w.). Muzułmanie mówią także amīn. Dc. 31. Mew. аминъ.

Amerszlak p. **Hamerszlak.**

Aminek=rodz. rośliny Kn. Według Wagi (Flora, regestra) ma tę nazwę Siennik. || Łc. ammi, ami, ammium, amium. Fr. ammi. Nm. Ammei. ═══ Gr. ámmi. Końcówka nasza może przez upodobnienie do kminek, bo aminek inaczej nazywa się kminkiem, lub raczej do omianek.

Amirał p. **Admirał.**

Amomek, Amonek = rodz. rośliny L. || Eur. ═══ Gr. ámōmon= tż. Łc. amomum (z Gr.). Albo pomyłkowo, albo przez sld. u Lindego czytamy formę z n. Por. **Kardamoma** z Gr. Kardámōmon (kardamo + amōmo Vn. 1100), na Litwie ♀**Kardamonja** lub ♀**Kordymonja** przez sld. **Kardamon, Kardamona** i t. d. O.

Amonek p. **Amomek.**

Ampułka L. ♀ **Jämpułka,** ♀ **Jampuwki.** || Eur. ═══ Łc. ampulla=flaszka pękata z dwoma uszkami. Dla tego wyraz ten zapisuję, ażeby poprawić pomyłkę Lindego, który go wywodzi z Łc. simpulum= rodzaj łyżki do czerpania. Mr. 97 Ampułka.

Amulet L. || Słc. amulet. Srb. hamal, amal, amalin, hamajlija, amajlija. Bg. hamalin, amalija, hamajlija, amajlija, majlija. || Hp. alhamel. Fr. amulette. Rum. hamal, mahal. Ngr. chamaïlí ═══ Nasza forma z Łc. amuletum Plin.; inne z Ar. (przez Tur.) hamulat = co się nosi (od hamal=nosić). Mt. 67. M. 4. Vn. L. 138. Forma Łc. zap. z Ar. Por. **Amelka.**

Ananas pch. L. || Słw. i Eur. ═══ Z jakiegoś języka krajowców Ameryki środkowej. Dz. I. Ananas. Wgd. Ananas.

Analcym = rodz. kamienia. O. (błędnie pisze Amalcym, por. tamże Kostkowiec). Eur. nauk. ═══ Gr. análkeia = bezsilność, ánalkis = bezsilny; wyraz naukowy świeżo wymyślony.

Anczos = rodz. rybek solonych. Mr. 97 Анчоусъ. **Anczosy** blp. O.: „wyraz przestarzały; rodzaj pokarmu z mięsa solonego i wędzonego." || Rs. ančousъ. || Hp. anchoa. Pg. anchova, enchova. Fr. anchois. Ag. anchove, anchovy. ═══ Dz. I Acciuga wywodzi z Gr. afýē, Łc. aphya, apua = sardelka, sardynka. Tamże Mahn nasuwa słoworód baskijski.

Andarak p. **Inderak.**

Andraszek=rodz. rośliny. ═══ Tak Waga przekręcił Gr. andráchnē = rodz. rośliny, na pamiątkę księdza Andraszka, miłośnika botaniki, zmarłego r. 1837.

Androny blp. L. || Ukr. androny i mandrony (Żelech. p. w. androny odprawia do mandrony, ale tego wyrazu n.). Br. andramony = rupiecie może tu należy. ═══ Gr. andrōn=pokój męski, w przeciwieństwie do gineceum. Łc. andron=przejście między dwiema ścianami. Słc. androna=rozdroże, przecięcie ulic, galerja, uliczka i t. d. DC. Wł. androna = uliczka. Mr. 97 sądzi, że nazwę miejsca, gdzie tłumnie rozmawiano, przeniesiono na oznaczenie samej rozmowy. Może raczej znaczenie zaułków, zakrętów, korytarzy, ciasnych a krętych przejść przeniesiono na wyrażenie bajania bez sensu i miary, tak jak o mowie i myśli mówimy: manowce,

zawiłości, zawiłe drogi dowodzeń, bezdroża djalektyczne, Łc. maeander dialecticae, por. **Ambaje** i t. p. Kr. S. I, 10 myśli, że „wyraz (androny) wziął początek od nazwiska Andronika, którego dziełko w XVI w. wydane „Ad optimates polonos admonitio," z powodu ostrej a niemiłej prawdy, chcąc obrócić w śmieszność, zaczęto nazywać andrykułami i andronami." Jednak dość znaczna różnica w brzmieniu każe wątpić o prawdopodobieństwie tego przypuszczenia. Może, zresztą pierwsze wyrazy Odysei: „Andra moi énnepe, Moûsa" posłużyły za osnowę wyrazu androny, w tem niby znaczeniu, w jakiem w wiekach średnich mawiano: graeca sunt, non leguntur, t. j. jako próbka niezrozumiałej gadaniny; por. Fr. ergoglu, ergoter. Czy wyraz **Andrykuły** zostaje w związku z andronami? Por. Srb. andrak w wyrażeniu: „neznam koji mu je andrak"=nie wiem co mu do głowy przyszło. Por. **Aryngа.**

Androt, Andrót pch. Kn. 7, oraz 389 p. w. Marcepannik. ═ Mr. 97 słusznie uważa wyraz ten za obcy. Zkąd pochodzi? Por. wandrut=podpora górnicza z Nm. Wandruthe Łb. p. w. Kątownica; ale jakaż wspólność w znaczeniu? Zdaje się, iż pierwsza część wyrazu zawiera w sobie Nm. Hand=ręka. Może androt=Nm. Eierbrod=rodz. ciastka na jajach.

Andrót p. **Androt.**

Andrykuły = baśnie, androny L. ═ Por. **Androny.**

♀ **Andryska** = gruszka zimowa około ś. Andrzeja dojrzewająca. ═ Od imienia Andrzej w postaci Nm.: Andreasbirne=rodz. gruszki.

Andziar, Andżar, Chandziar, Gandziar, Handziar L. **Kandżjar** O. **Koncerz, Koncyrz** Kn. **Gindżał** L. **Kindżał** O. ♀ **Gańdziara**=nicpoń, leniuch. || Cz končíř. Srb. (h)andžar. Słń. hanžar. Bg. handžar. Rs. končarъ; kinžalъ; ♀činžališče. || Hp. alfange, alfanje (al- przedimek) Fr. cangiar, khanjar, khandjar, handjer (np. Revue des deux mondes 1874, 15 stycznia str. 318). Rum. handžer. Ngr. kantzári i in. ═ Przez Tur. chanczér z Pers. chandżér, Ar. chandżar = rodz. szabli. Dc. 16 Alfange. M. 4. Mt. 71 Xančér. Mr. 212 Кончаръ zbliża Gr. kontárion, zdrobn. od kontós mzn. = dzida. Zdaje się, że wszystkie formy powyższe pochodzą ze wschodu, tylko różnemi drogami: **Andziar** i in. podobne wprost od turków; **Koncerz** z Cz; **Kindżał** z Rs. NB. „**Koncerz** abo dzida, to jest włócznia turecka" Birk u L.

Andżar p. **Andziar.**

Angarja, Angary blp. pch. L. || Bg. angarija, garija (zap. przez Tur.). || 'Słc. angariae = powinność dostarczania podwód; wogóle powinności i ciężary. DC. pch. angariare, angarizare i in. Wł. angaria, częściej angheria = ucisk. Rum. angara. Tur. ankarijé, angarija=przymus, gwałt, pańszczyzna. ═ Gr. aggareía=służba pocztowa, od ággaros = konny posłaniec królów pers. Herod. Ksenof. (Wyraz podobno perski; zbliżają go z Skr. angiras = duch, poseł bóstwa i Gr. ággelos= posłaniec, zkąd anioł. Fk. I, 9. IV, 13. Dc. 50 p. w. Avanie). Mt. 12. MF. Angarijь. Mew. angarija. Por. **Anioł.**

Angary p. **Angarja.**

Angażant p. **Agażant.**

Angisterka = flaszeczka L. || Nm. połudn. Angster = flaszka lub naczynie z długą szyją. ═ Wł. florenc. anguistara, inguistara ('Słc. angustrum, Łc. angustus=wązki). Być może, iż na postać wyrazu naszego wpłynęła też forma Nm. Por. Schmeller Bayer. WB. I, 79. Wgd. Angster.

Angliczka Mrong. p. w. Angel. **Angliczki** blp.= „kotewki żelazne, kotwiczki" Kn. p. w. Kotewki; rodz,

pułapek żelaznych. ═══ Nm. Angel mzn.=haczyk u wędki; Fussangel znaczy właśnie to co angliczka, (dsł. =wędka lub łapka na nogi). Wyraz podprowadzono pod coś niby angielskiego.

Angres p. **Agrest.**

Angryst p. **Agrest.**

Angurek=rodz. rośliny. O. ═══ „Nazwa botaniczna angraecum zap. z archipelagu indyjskiego, bo w językach sunda i jawańskim brzmi ona anggrek i oznacza rodz. storczyka; ae zap. przez chęć podprowadzenia pod pochodzenie greckie." Dc. 32 Angrec. U nas wstawiono u zap. przez wpływ wyrazu ogórek, albo przez zmieszanie z angurją, k. p.

Angurja = rodz. rośl. O. ‖ Wł. anguria. Nm. Angurie i t. d. ═══ Gr. aggoúrion, ággoura = arbuz. Od tegoż wyrazu Gr., tylko inną drogą, pochodzi i **Ogórek,** k. p.

Aniela p. **Anioł.**

Anil, Anilina. Enc. mn. Org. ‖ Fr., Pg. anil=roślina indygo ═══ Z Ar. nīl, z dodaniem przedimka al-, którego l upodobnia się do następnego n, dsł.=roślina indygo. Dc. 32 Anil. Anilinę nasamprzód wyrabiano z indygo. (Wyraz Ar. pochodzi od Pers. nīl, nīleh, a perski od Skr. nīla mzn.=barwa ciemnobłękitna; roślina indygo; indygo).

Animela=1, mleczko cielęce 2, klapka w pompie. L. Fr. animelles, alimelles=testiculi arietis; potrawka i t. d. Nm. Animellen. ═══ Wł. animella 1, flaki cielęce 2, klapa (zap. z Łc. anima = dech, dusza, z przejściem znaczenia, jak u nas w wyrazie dusza, na oznaczenie wnętrzności, środka i różnych (wewnętrznych) przyrządów).

Anioł, dw. **Angioł** pch. PF. ZDz. często. **Rozanielić. Uanielić. Archanioł** p. **Arcy-** ♀**Janiow, Aniow,** ♀**Janioł,** ♀**Häniuół,** ♀**Janieli,** ♀ **Janiów, Janiowek,** ♀**Jánielowie, Jániela** 4 pp. lp. ‖ Słc. anjel, anđel. Cz. anděl, anjel. Głż. jandźel. Dłż. janźel. Srb. anđio, anđjeo, anđjel. Słń. angjel. Sslw. anъgelъ. Bg. Rs. angelъ. Ukr. anheł, anhoł. Br. anioł, anhieł. ‖ Łc. angelus = poseł. 'Słc. angelus=anioł. Wł. angelo. Fr. ange. Nm. Engel. Ag. angel i t. d. ═══ Gr. ággelos=poseł, posłaniec. Por. **Angarja.** MF. i Mew. Anъgelъ. McT. § 47. Wgd. Engel. **Aniela**=Łc. angelica dsł. = anielska. — Ponieważ dawniej pisano u nas angioł i angielski, więc odróżniać należy od tego ostatniego przymiotnik angielski w zn. do Anglji należący. Tak np. roślina anielski trank L. p. w. anielski i trank znaczy napój czyli trunek anielski, z Nm. Engelstrank = tzn. Por. **Trank** i **Trunek.**

Ankier p. **Ankra.**

Ankier pch. = beczka. O. ‖ Rs. ankerъ. ‖ Fr. ancre. Ag. anchor, anker. ═══ Z Nm. Anker=tzn. (to zaś z Hl. anker, a to ze 'Słc. ancheria (1318), anceria (1320); zkąd 'Słc., nie wiadomo). GW. Wgd. Kl. Mew. ankerъ.

Ankorka p. **Rankor.**

Ankur p. **Rankor.**

Ankra, późn. **Ankier**=klamra, spięcie pch. Kn. ‖ Chrw. ankora= kotwica. Srb. lenger, enger (l, jak w Tur. lenger, jest przedimkiem włoskim MF. Jakorь Mt. II, 16 lenger). Sslw. anъkjura, anъkira tż. Rs. jakorь tż. ‖ Hp. ancla, ancora. Fr. ancre ż.=kotwica, klamra i in. zn. Nm. Anker m.=kotwica. Ag. anchor=tż. Wł. àncora. ═══ Łc. ancora=kotwica (z Gr. ágkyra tzn.). Nazwa zegarka ankier, z powodu ankrowego czyli kotwicowego urządzenia, pochodzi z Fr. ancre tzn. GW. Anker. Kl. MF. Anъkira i Jakorь. Mew. anъkjura. Od przedostatniego wyrazu nazwa towarzystwa ognio-

wego. Ankra, sądząc z rodzaju, pochodzenia Fr., Ankier—Nm.

Ansa L. ♀ **Ansja** ust. na Litwie w wyraż. „mieć, czuć do kogo ansję." ═ Łc. ansa = rączka, rękojéść, oraz przenośnie = sposobność, powód (do wymówki, zaczepki i t. d.). Dla tego zapisuję tu ten wyraz, ażeby usunąć wszelką myśl zbliżania ♀ ansja z Wł. ansia (patrz Dz. I Ansia); wyraz ten i pokrewne mu Rom., chociaż w znaczeniu stykają się nieco z ansa, ♀ ansja, nic jednak wspólnego w słoworodzie nie mają. ♀ Ansja ma sld. zakończenie niby Łac. Oba znaczenia ansy dostatecznie wyjaśniają się z łaciny.

♀ **Ansja** p. **Ansa.**

Anstrych = „rozpora, krokiew poprzeczna w wiązaniu cembrunku szybu" L. **Anstrychy** blp. Łb. ═ Nm. Einstrich tzn. (złż. z ein- = w- i Strich = sztrych).

Anszkot = rodz. tkaniny L. ═ Gołębiowski Ubiory w Polsce 116 mówi: „gat. materyi w Szkocji może wyrabiany." Enc. W. p. t. w. opuszcza „może."

Antaba pch. Kn. ‖ Rs. antaba. Rs. antapka. ═ Nm. Handhabe (złż. z Hand = ręka; por. **Antloch, Antwas, Chędogi, Hantricharz, Hantuch,** i haben = trzymać, mieć). MF. Antaba. Wyrazy ruskie zap. z Pols.

Antał pch. L. ‖ Rs. antalъ. Ukr. antał. ‖ Nm. Antel, Anthal, Antalak char. Fr. antal char. ═ Węg. antalag, átalag, altalag = rodz. beczki tokajskiej. MF. Antał. Mew. Anъtalъ. GW. Antel.

Antepedjum p. **Antependjum.**

Antependjum Kn. **Antependjum, Antependja** L. **Antependjum, Antepedjum** O. ‖ Eur. ═ Łc. antipendium, antependium tzn. (ante = przed, pendo = wiszę). Forma antepedjum, jest sld. i znaczy dsł. przednoże; por. Augusti, Handb. der christl. Archäologie, III, 510.

Antloch p. **Hantloch.**

Antricharz p. **Handrycharz.**

Antularz, Antulaż L. ‖ Nm. Entoilage. ═ Fr. entoilage = podkładka płócienna pod koronki; tkanina naśladująca koronki (złż. z en- = Łc. in. = w i toile = Łc. tela = płótno).

Antulaż p. **Antularz.**

Antwas p. **Hantfas.**

Antwerk p. **Hantwerk.**

Antymis L. mylnie objaśnia = misa ołtarzowa, uwodząc się zapewne zakończeniem wyrazu. Jest to = obrus święcony, pokrywający ołtarz w cerkwi. ‖ Rs. antiminsъ. Ssłw. antimisъ, antiminsъ tzn. ═ Zap. z Ukr. antymyns (Gr. późn. antimínsion, Łc. późn. antimensium = dsł. przedstole). Mew. anъtimisъ.

Antymonjum Kn. **Antymon** pch. **Nadantymonjan. Podantymonjan.** O. ‖ Eur. nauk. Słc. antimonium. ═ Może Ar. aluthmud, al-ithmid = spisglas; ithmid może z Gr. stímmi = stíbi tzn., zkąd Łc. stibium. Dc. 33 Antimoine. DC. Antimonium.

Antypast = przekąska, to co się je nasamprzód, Nm. Vorschmack. ‖ Hp. antipasto. ═ Wł. antipasto tzn. (złż. z anti = przed i pasto = strawa, jedzenie, z Łc. pastus = pokarm).

Antypecik = pasztecik L. Enc. W. błędnie pisze antypacik. ═ Może Sgr. antipéssō, antipéttō = piekę powtórnie; por. biszkokt dsł. = dwakroć gotowany, pieczony.

Antypka = cybuch czereśniowy, wiśniowy. O. ‖ Ukr. antypka. ═ Zap. Tur. antep = wiśnia (turecka) Mt. 12. Albo może od miasta fran-

cuskiego Antibes, około którego w górach dużo jest gajów wiśniowych i czereśniowych.

♀ **Antypko**=djabeł. ═══ Ukr. antypko, antypka „bezpjatyj" (bez pięty) tzn. (Może od imienia chrzestnego. Ukr. Antyp, Rs. Antipъ, Gr. Antipas).

Anyż, Hanysz, Hanyz pch. Według Wagi (Flora, regestra) nazwy te zawierają się w rękopisie z XV w., o którym tmż. str. XXVII; ma je też Szymon z Łowicza || Słc. onajż. Cz. anis, anyz, anýz. Srb. aniž, onaiz. Słń. janež. Ukr. anyż. Rs. anisъ. Formy Bg. anason, anasonlija, anasonev, Srb. anason (oraz Rum. anason) pochodzą z Tur. anisun, która również z Gr. pochodzi. || Wł. anice. Ag. anise. Nm. Anis. ═══ Gr. ánison, zkąd Łc. anisum. Do nas wyraz dostał się zap. przez Niemcy i Czechy. MF. Aniż. Mew. anasonъ. Mr. 183 Janež. Mt. 12 Anişun. Wgd. i Kl. Anis.

Anzeatycki, Anzeatyczny p. **Chasa.**

♀ **Apelcyna** mówią czasami na Litwie, obok pomarańcza. || Rs. apelьsinъ. || Hl. appelsina. ═══ Nm. Apfelsine (naśladowane z Fr. pomme de Sine=jabłko chińskie). GW. Wgd. Mr. 98 Апельсинъ.

♀ **Apem** = otworem, np. „drzwi zostawił apem" BW. LXXVIII, łomżyńsk. ♀ **Apen**=otwarty. Słow. gieograf. IV, 229. ═══ Dnm. apen, open = otwarty, Gnm. offen. Forma apem powstała przez przystosowanie do szóstoprzypadkowych przysłówków: otworem, raptem, bokiem, przodem i t. p.

Apen p. **Apem.**

Apleucha p. **Opleucha.**

Aplina jakoby=lina Mr. 98; w słownikach pols. n. ═══ Nm. Hauptleine (dsł.=lina główna)=górna lina w sieciach na ptastwo, Sanders. Co do przejścia Haupt- na ap- por. **Abtulec.** Nm. Leine po Dnm. Lien ż.

Apocynum = rodz. rośliny. L. mylnie pisze Apocymum. ═══ Gr. apókynon tzn. (złż. z apo- mzn.= od- i kýōn=pies, niby=psi jad, u Lineusza cynanchum).

♀ **Aporty** p. **Oporty.**

Aprykoza=rodz. moreli L. O. || Cz. aprikoza, apŕikosa. Rs. abrikosъ, aprikosъ. Ukr. abrykosa. || Wł. albercocco, albicocco, bacoco. Hp. albaricoque. Pg. albricoque. Nm. Apricose, Abricose. Ag. apricock, apricot. Ngr. berýkokon. ═══ Zap. z Łc. praecox, praecoquus=wczesny, wcześnie dojrzewający; z Łc. do Śgr. praikókkion, prekókkion; ztąd Ar. al-barkūk, al-birkūk; a ztąd dopiero wyżej przytoczone formy Rom. i in. Dc. 2 Abricot. Dz. I Albercocco. Mag. Apricot. Wgd. Apricose. Mr. 98 Априкосъ. M. 4. AV, 71. 159. Do nas z Nm.

♀ **Aprztyfikować się**=„smalić cholewki, koperczaki stroić znaczyło co teraz nadskakiwać, umizgać się" Kg. Pozn. V. 188. Na Litwie ♀ **Apstryfikować** się tż. zn. ═══ Może wyraz improwizowany na wzór amplifikować i t. p.

Apstryfikować się p. **Aprztyfikować się.**

Apteka pch. Kn. ♀ **Hapteka** KCh. ♀**Chapteka,** ♀ **Japtyka,** ♀**Haptyka,** ♀**Japtéka,** ♀**Japtékarz,** ♀ **Japtycárz,** ♀ **Japtékarz,** ♀ **Japtékarcyk.** || Cz. apatéka, apatika. Głż. aptyka. Dłż. apteka, haptejka. Srb. apateka. Słw. apoteka. Ukr. aptyka. Rs. apteka. || Słc. apotheca, potheca, apothecar. botica, hypotheca, bothega=skład, magazyn, kram. Wł. i Hp. bottega=kram. Fr. boutique= tż. Śgn. appotēke, apthēk; u Lutra Apoteker = kupiec korzenny. ═══ Gr. apothēkē=skład, magazyn (złż. z przyimka apo- i thēkē=futerał,

skrzynka i in. zn. (ztąd teka na papiery i t. d.) od títhēmi=kładnę). Dz. I Bottega. Wgd. Apotheke. DC. Apotheca. Do nas z Nm.; dziś jeszcze w Prusiech wschod. Nm. Apteke Frischbier, Preuss. Sprichw. II, 230. W poznańskiem lud mówi ♀ aptyka zam. hipoteka Kg. Pozn. I, 58.

Arak L. **Raki, Rakija** u nowszych pisarzy, char. ♀ **Harak.** || Cz. rak, arak. Srb. Bg. rakija. Rs. raki, araki, araka. Ukr. arak. || Hp. arac, erraca. Pg. araca, araque, orraca, rac. Fr. arack Nm. Arrack. Ag. arrack, rack, raki. Rum. rakie, rakiŭ, rakier. Ngr. rakí. ═ Tur. rake, erake, 'arak = wódka, arak (albo Ar. 'arak = pot; mleko, sok z palmy daktylowej; wszelki napój mocny. Dc. 33 Arack. M. 4 sądzi, że znaczenie „potu" przenosi się na „parowanie alembikowe;" albo też Skr. rākszasurā dsł.=wódka djabelska, z dodaniem przedimka Arab. złż. z rākszasa=zły duch i surā=mzn. napój gorący, wódka, tak nazwana z powodu, iż prawa bramińskie używania jej zabraniają). Mt. 43. Wgd. Arrack. Mag. Arrack.

Arap p. **Harap.**

Aras, Arasz, Arras, Arus, Haras, Harasz, Harus, Rasa, Rasza pch.=rodz. tkaniny; dywan. BW. LIV, 307, z r. 1394. ♀**Haras**=rodz. tkaniny. ♀ **Harasówka**=tasiemka czerwona, którą wieśniacy krakowscy i podolscy opasują kapelusze, zawiązują koszule i t. d. || Cz. haras. Ssrb. rasa. Srb. raša. Słń. aras, aravica, raš, raševina. Sslw. rasa = ubiór duchownego. Bg. rasъ. Ukr. haras, harus, harasywka. Br. harus; rasa; rassié, rasiszcze=łachmany. Rs. garusъ = kamelor, rjasa=ubiór duchownego. || Słc. arrasium, arracium, rasum, raxium. Wł. arazzo, razzo, raso, rascia. Pg. raz. Hp. raso=atłas. Nm. Arras, ♀ Arreis, Harras, ♀ Rasch, ♀ Räsch. Ag. arras i t. d. ═ Wszystkię te formy od nazwy miasta fr. Arras (u starożytnych Atrebate, od nazwy ludu Atrebatów), w którem pierwotnie tę tkaninę wyrabiano. MF. Aras, Aravica, Rasa, Raš. Mew. arasъ, aravica. Dz. I Raso, II Arazzo. Wgd. Kl. Rasch. Mr. 173 Haras. Zdaje mi się, że Miklosich, odosobniając formy wyżej przytoczone, oraz Diez, oddzielając arazzo od raso, nie mają słuszności: podobieństwo brzmienia i znaczenia wiążą te wyrazy w jedno; wyraz zaś Łc. rasum (zkąd jakoby raso) żadnej tkaniny nie oznaczał. Formy Słc. wskazują, jak rozmaicie wyraz przekręcano; po przejściu do różnych ludów, pod wpływem przeróżnych analogji, przekształcał się on jeszcze bardziej. Siemieński zapowiedział rozprawę „O arrasach" (RA. I, XXIX).

Arastny p. **Haraśny.**

Arasz p. **Aras.**

Arbuz, Garbuz, Harbuz, Karbuz pch. L ♀ **Arbuz,** ♀ **Harbuz** = dynia zielona. Arbuz na Podolu, Ukrainie i Litwie nazywają Kawonem, k. p., a banię Dynią. || Srb. karpuza. Br. harbŭz oprócz tego używa się w znaczeniu=dziada, starego grzyba. Ukr. harbuz używa się też w zn.=odkosza. Rs arbuzъ. || Rum. harbuz, harbus. Alb. karpuz. Ngr. karpoúzi. Fr. arbousse char. (arbouse=drzewo poziemkowe pochodzi od Łc. arbutus). Nm. Kürbiss pochodzi od Łc. cucurbita. ═ Pers. i Tur. karpuz mzn.=arbuz. Mt. 92. M. 4. 32. MF. Arbuzъ. WB. 20.

Arcaby p. **Warcaby.**

Arcerz p. **Harcerz.**

Arch- p. **Arcy.**

Archi p. **Arcy.**

Arcioch p. **Karczoch.**

Archandrja, Archandza. ═ L. objaśnia: „może złożony z dwóch greckich: archē i andreía, zwierzchność i męstwo znaczących, niby „mnóstwo najcelniejszych mężów, orszak" i t. d. Stosowniej skład wyrazu tłumaczyć z archi- k. p. pod

Arcy- i -andría, od anér, 2 pp. andrós=mąż, mężczyzna, wchodzącego w skład takich np. złożonych, jak polyandría (dsł. wielomęstwo)=wielkie zaludnienie. Na Litwie wyrazu archandrja używają w zn. ironicznem zam. starszyzna, niby kahał, sanhedryn. Że z Gr. składników i to prawidłowo wyraz ten jest utworzony, niema wątpliwości; oznacza niby arcymężów grono, arcy-zwierzchność. Ale kto go utworzył? Żaden z dostępnych mi słowników podobnego wyrazu nie zawiera. Herodot II, 98 wymienia miasto egipskie Archandra i imię syna Acheusowego, Archander. Jaką drogą powstał wyraz archandza? Porów. Haramza, Harandzia L.

Archandza p. **Archandrja.**

Arcy, Arcy-, Archi-, Arch-, Ardziakon zam. **Arcydjakon.** || Słc. arci-. Cz. arci, arcit', arciże =owszem, zapewne; bardzo; arci- archi-. Głż. arcy-. Srb. Bg. Sslw. Rs. archi- || Słć. już w VII w. arci- obok archi-, np. arcipresbiter. DC. Wł. Hp. arci-. 'Sgn. erzi-. Nm. erz- ═ Gr. archi-=nad- w zn starszy, pierwszy (archē = początek; starszeństwo; árchō =przoduję). Wgd. Kl. Erz-. W nazwie rośl. **Arcydzięgiel** = angelica archangelica przetłumaczono pierwszą część wyrazu Łc., a angelica wyrażono przez dzięgiel; nazwę tę zna już Syrenjusz. Por. **Dzięgiel, Anioł.**

Ardziakon p. **Arcy, Djakon.**

Arenda, Aręda, Harenda pch. **Poarendować** pch. **Spółarendarz, Współarendarz.** L. ♀ **Harendárka,** ♀ **Haręda,** ♀ **Harędarz.** || Ukr. Rs. arenda. Ukr. arendar, orendar, orandar, randar. Br. arenda, arendar, randar, landar. || Wł. rendita. Fr. arrenter; rente. Rum. arînde. Nm. Arende; Rente. Węg. árenda. Szwed. arrende i t. d. ═ Słc. arrendare, arrentare=dzierżawić, wydzierżawić; renda, renta= dochód (Łc. reddere=oddawać; przynosić (o dochodzie)). DC. Arrentare. Dz. I Rendere. MF. i Mew. Arenda. Wgd. Kl. Rente. Nasze wyrazy renta i rantjer tegoż są pochodzenia, przez Fr.

Arest p. **Areszt.**

Areszt, dw. **Arest** pch. **Przyaresztować. Poaresztować. Zaaresztować** L. ♀ **Przyhareszt-,** ♀ **Harest,** ♀ **Harestować,** ♀ **Hereś,** ♀ **Herestant,** ♀ **Herestánt,** ♀ **Herest,** ♀ **Herestować,** ♀ **Herest.** || Srb. arište. Ukr. areszt, aresztuwaty. Br. àreszt (wykrzyknik)=stój! areszt (rzeczownik). Rs. arestъ pch. || Fr. arrêt = wyrok; więzienie; arrêter= postanowić; uwięzić. Wł. arresto. Pg. aresto. Nm. Arrest. ═ Słc. aresta blp., rzadziej arestum=wyrok sądowy; arestare=przytrzymać, uwięzić (z Łc. ad-restare; złż. z przyimka ád- i restare=pozostać, więc o wyroku=być stałym; por. co do znaczenia: postanowić, postanowienie). Dz. I Arresto. DC. Arestum, Aresta. Wgd. p. w. Arrest bezzasadnie zbl. z Gr. arestón=wyrok. Od Łc. restare, przez Nm., pochodzi też i **Reszta, Restancja,** k. p.

Aręda p. **Arenda.**

Arfa p. **Harfa.**

♀ **Arfrung**=jakaś roślina. GO. 77. ═ Zap. Nm. Alpranke (z przygłosem na a pierwszem) = solanum scandens, viscum (złż. z Alp=zmora, nocnica i Ranke=gałązka, wąsik, dsł.=zmorowa gałąź). GW., Wgd. p. t. w. Przygłos na pierwszej zgłosce tłumaczy możność zmian brzmieniowych w wyrazie kaszubskim.

Arka L. || Słc. rakev=trumna. Cz. archa (Noego); rakev=trumna. Srb. raka=grób. Chrw. rakva=grób. Słń. raka=mary, grób. Sslw. raka=grób. Rs. raka=trumienka na relikwje. || Słc. arca, archa=skrzynia i in. zn. Fr. arche wiele zn. Hp. Wł. arca tż. Ag. ark. Gt. arka. Nm. Arche ═ Łc. arca=skrzynia; kasa; trumna. MF. Raka. Mr. 98 Archa. Wgd. Kl. Arche.

DC. Arca. Tegoż pochodzenia są **Alkierz, Arkusz** k. p., Arkada.

Arkabuz Kn. L. **Harkabuz** pch. L. || Scz. arkabuz Brl. 3. Ukr. harkebuz. || Słc. archibusus, archibugius, arcusbusus. Sfr. harquebuse. Nfr. arquebuse. Wł. arcobugio, archibuso Hp. arcabuz. Nm. Arkebusier (z Fr.)=arkabuzjer. ═══ Dnm. haakbus=Gnm. niby Hack (en)-büchse (złż. z haak=hak, por. **Bosak, Półhak** i bus (=puszka)=strzelba, por. **Puszka**)=strzelba na haku, na podporze. Dz. I Arcobugio słusznie odrzuca wywód z Łc. arcus i Wł. bugio, buso=dziurawy, więc niby=łuk dziurawy. Mr. 98 Arkabuz. Wgd. Arkebusier. AV. 10. Morawski, Dzieje nar. pols. III, 70. Do nas zap. z Fr. przez Cz.

Arkan L. ♀**Arkan**=taniec. || Bg. arkan=sznur do łapania koni. Ukr. arkan=1, taniec huculski 2, sznur do łapania koni. Rs. arkanъ= sznur takiż. || Nm. Arkan char. Rum. arkan. ═══ Tur. Tatar. argan, organ, arkan=sznur, powróz, lina. Mt. 13. MF. i Mew. Arkan M. 4. Arkan z Tatar

Arkas L. ═══ Mr. 93 słusznie uważa wyraz ten za obcy. Por. Hp arcon, arcaz=duża skrzynia; Wł. arcaccia=stara skrzynia drewniana; może być jakiś związek z temi wyrazami, bo 1-ód arkas się robi w formie, jak ser (por. Fr. fromage, Wł. formaggio od forma), a 2-re podawany był w koszyczkach (Enc. W. p. w. Arkas), które może miewały kształt skrzyneczek.

Arkus=brama w kształcie łuka. **Arkusz** (papieru, blachy i t. d.) ♀ **Harkus. Ćwierarkuszowy, Półarkusz** pch. **Sto-** albo **Stuarkuszny** pch Kn. || Słc. árok hárok (papieru). Cz. arch (tż.). Br. arkusz. Ukr. arkusz (Br. i Ukr. z Pols.). || Lit. arkûzas (papieru, z Pols.). Dnm. arkel=arkusz Dt. ═══ Łc. arcus=łuk i in. zn. Por. **Alkierz, Arka.** Przejście znaczenia na taflę papieru i t. d. jak w Nm. Bogen=łuk i arkusz; o tym wyrazie w zn. tafli mówi Sanders: „tak nazwany dla tego, że w fabrykach bywał zginany we dwoje," nakształt łuka. Por. GW. Boge N. 9.

Armada p. **Armata.**

Armata, Harmata, Armada pch. Kn. L.=1, oręż 2, amunicja 3, wojsko 4, działo. Tu należy **Armować** pch. **Harmować, Zharmować, Armistycjum, Armikuł** k. p. **Armadyl, Armja, Alarm** k. p., **Żandarm** pch. k. p. ♀**Harmata** pch. ♀**Armatowy.** || Srb. armata=wojsko. Słń. armada tż. Sslw. armatosati =zbroić. Br. Ukr. harmata=działo. Rs. armada = flota wojenna. || Słc. i Wł. armata=wojsko; flota. Hp. armada=flota. Rum. armadъ=wojsko. ═══ Łc. armata imiesłów żeńs. dsł. =uzbrojona. MF. i Mew. Armada. DC. Armata. W żadnym języku, prócz naszego, nie znalazłem znaczenia działa. Kn. objaśnia Armatę jako „wojsko wodne." Tegoż pochodzenia są **Almarja, Alarm,** k. p.

Armider p. **Harmider.**

♀ **Armikuł** = oddział, korpus wojska. Ust. z Poznańskiego. ═══ Nm. Armeecorps (z Fr. armée=wojsko i corps=korpus); i powstało ze słyszenia ścieśnionego e Nm., końcówka przez przystosowanie do artykuł i t.p.

Arnautka=rodz. pszenicy. O. || Srb. Arnaut, Arnautin, Arnavutin, Arbanas, Arbanasin = albańczyk. Bg. Arnautin, Arnavut, Arbanas= tż. Ukr. Arnaut=albańczyk; Arnautka=1, rodz. tatarki 2, rodz. pszenicy. Rs. ♀arnautъ=wyrodek, źwierz (łajanka); arnautka = rodz. pszenicy. || Rum. Arneut. Ngr. Arnabítēs, Arbanítēs, Albanítēs. Tur. Arnavud, Arnaut=albańczyk. ═══ Ukr. arnautka=1, późna tatarka 2, rodz. pszenicy. Mt. 13. Mew. arnautinъ. M. 4 przytacza z Twardowskiego Przeważ. leg. Arnaut w zn. albańczyk. Por. **Tatarak** i **Tatarka** od tatarów, **Gryka** od greków.

Aron, Aronek, Aronowa broda, Aronowy korzeń. L. = rodz. rośliny. || Cz. aron, aronová brada. Rs. aronija, aronova boroda, aronnikъ, aronъ, aronije || Łc. aris, aron, arum. 'Sgr. aronia = niesplik. Wł. jaro. Hp. aron. Nm. Aron, Aaronswurzel, Arum. ═ Gr. áron=rodz. rośliny (wyraz pokrewny z Łc. arundo=trzcina). Z biblijnym Aronem, prócz podobieństwa w brzmieniu, nic wyraz ten nie ma wspólnego; sld. Hp. czy Nm. przystosował go do imienia i brody brata Mojżeszowego. Mr. 99. 383. Wgd. Aron.

Arras p. **Aras.**

Arsenał pch. Kn. || Rs. arsenalъ || Słc. arsena. Wł. arsenale, arzana, darsena. Hp. arsenal, atarazana. Fr. arsenal, darse, darsine. Pg. taracena, tercena=szopa. ═ Arab. dārsanā=dom fabryczny; warsztat okrętowy; Pers. tarsanah. Dz. I. Arsenale. Dc. 35. 278 objaśnia nieco inaczej. Wgd. Arsenal.

Arsenik p. **Arszenik.**

Arszenik, rzadziej **Arsenik** L. **Nadarsenjan, Podarsenjan, Przyarsenjan, Przypodarsenjan.** ♀ **Arszennik** ust. na Litwie || Cz. arsenik. Ukr. arszenyk || Hp. arsenico. Fr. arsenic. Nm. Arsenik. ═ Gr. arsenikón, zkąd Łc. arsenicum (arsenikós albo arrhenikós=męski. Jakie przejście znaczenia?) Pers. az-zernīch = złotołusk zap. z Gr., nie odwrotnie. Dc. 10 n. 29. Mag. Arsenic. Wgd. Arsenik. Por. **Otrusik.**

Arszyn pch. **Półarszynowy** L. || Srb. aršin, haršin. Bg. aršin, rešin. Ukr. Br. arszyn. Rs. aršinъ || Rum. Alb. aršin ═ Tur. aršyn = łokieć (miara długości). MF. i Mew. Aršin. M. 4. Mt. I, 13. Niektóre języki europ. mają ten wyraz jako char.

Artful p. **Hartful.**

Artylerja p. **Artyllerja.**

Artyllerja, Artylerja pch. L. || Słw. i Europ. z małemi zmianami ═ Fr. artillerie, Wł. artiglieria, ze 'Słc. artillator=armatnik, ars =machina. Sfr. artillerie, Spg. artelharia=wóz wojenny, przyrząd do rzucania pocisków (niekoniecznie za pomocą prochu), później=wielkie działo. Sfr. artillier = obwarować; artilleux = chytry. Wyraz artillerie ukazuje się w wieku XIV, u Joinvilla (Łc. ars, 2. pp. artis=sztuka, kunszt; ztąd też czasami używany nasz przysłówek arte w zn. kunsztownie, znakomicie, oraz Artysta). Dz. I. Artilha. DC. Ars, Artillator. Wgd. Artillerie. Co do przejścia znaczenia por. myśliwy, przemysł od myśl; Fr. engin = narzędzie, ingénieur=inżenjer od Łc. genius=gienjusz, umysł i t. p.

Artus p. **Artuz.**

♀ **Artuz** ♀ **Artus**=„chleb poświęcony, który leżał na grobie Zbawiciela w wielki piątek" Ap. III, 92. 125. || Ukr. artos, artus=chleb święcony wielkanocny. Ssłw. artousъ = chleb, sakrament. ═ Gr. ártos = chleb, przez Ukr.

Artysta pch. **Artyzm.** O. Linde ma wyraz artysta i nazywa go „nie dosyć utartym," oraz projektuje wyraz artystka na oznaczenie kobiet zajmujących się sztuką. || Słw. Europ. prawie bez zmian. Br. artysta. Ukr. artyst. ═ Fr. artiste, ze 'Słc. artista [co do pochodzenia p. **Artyllerja**].

Artyzm p. **Artysta.**

Arumszmalc = „jaja sadzone" L. ═ Nm. Eier im Schmalz dsł. = jaja w szmalcu.

Arus p. **Aras.**

Arynga formuła, rota L. || Wł. aringo=szranki, miejsce lub plac na turnieje, przemowy, gonitwy, wyścigi i t. p.; aringhiera, ringhiera = mownica; aringa = mowa (publiczna). Fr. harangue=mowa. Hp. Pg. arenga tż. ═ Sgnm. hring = Ngnm.

Ring (=rynek)=koło, pierścień; plac, rynek; szranki, miejsce sądu. Przejście znaczenia nie trudne do zrozumienia; por. różne zn. Łc. forum, concio, naszego wiec; mowa i umowa, rzec, rzecz i rok; gadać, ugoda i Rs. godъ i t. d. Dz. I Aringo. DC. Arenga. Por. też **Androny**.

As p. **Es**.

Asper, Aspergil, Aspreol =„w łacinie barbarzyńskiej asperiolus=wiewiórka; skórka wiewiórcza; podatek skórkami popieliczemi płacony; pieniądze skórzane" L. || Srb. aspra, jaspra=drobny pieniądz. Bg. asprъ= tż. Sslw. aspry blp. = pieniądze. || 'Słc. asperi, aspri, asprum, asprio =pieniążki srebrne. Wł. Hp. aspero, Fr. aspre = drobna moneta tur. Nm. Asperlein=tż. Alb. asprъ=tż. ═══ Ngr. áspron (dom. nómisma) = biały pieniądz. Co do przejścia znaczenia z barwy na monetę por. dēnárion leukón dsł.=denar biały; Słc. albus, numus albus dsł. = pieniądz biały; Słń. belič = halerz, fenig; Fr. un blanc=pięć denarów; Bg. žъltica= dukat; nasze czerwony złoty, czerwieniec, czerwieńczyk, czerwończyk; Rs. červonecъ=dukat. Form aspergil, aspreol DC. n.; Łc. aspergillum znaczy kropidło; aspreol może jest zmieszaniem ze 'Słc. asperiolus=wiewiórka. Czy podanie o pieniądzach skórkowych w Polsce ma jaką podstawę dziejową, o tem rozstrzygnąć może archeologiczne poznanie tej sprawy. Miechowita IV, 4 pierwszy, jak się zdaje, ma wiadomość o tem, iż jakoby przed wprowadzeniem pieniędzy (czeskich) do Polski, używano zamiast nich skórek asperiolów, czyli wiewiórek. Naruszewicz, przytoczony u L., myśli, że przeciwnie nazwa skórek wiewiórczych powstała z nazwy monet. Por. jednak u L. biela, bielczany podatek i wogóle wzmianki o różnych surrogatach monet u ludów nieucywilizowanych. Łc. numus asper w zn. szorstki, nieogładzony, nowy pieniądz zdaje się, że nic nie ma wspólnego z Ngr. áspros. Wyżej podane formy wyrazu asper, oprócz 'Słc., zdają się być wziętemi od Turków. DC. p. w. wyżej przytoczonemi. MF. Asprъ. Mew. aspra. Zft. VIII, 377.

Aspreol p. **Asper**.

Assauł, Assauła, Assawuł, Assawuła, Jessawuł L. ♀ **Assawuła** „na Podolu i Wołyniu znaczy polowy strażnik, dozorca" L. || Ukr. Asauł, Esauł, częściej Osauł= pomocnik, adjutant hetmana. Rs. esaulъ. ═══ Tat. jesawuł, jesauł = „dowódca oddziału konnicy" M. 4. Mr. 185 Есаулъ. Do nas przez Ukr.

Astrych Kn. **Astrych, Jastrych** pch. L. **Strych** (p. w. Strzecha) L. w zn. poddasze. ♀ **Astrych** = podłoga z cegły. || Srb. jastrik (z wł. astrico). || Wł. piastra=blaszka metalowa; moneta piastr. lastrico = bruk, astrico = podłoga. Hp. piastro, piastra = piastr. Sfr. plaistre=podłoga (kamienna lub ubijana). Nfr. plâtre=gips; zap. i âtre = ognisko (z pewnością nie od Łc. atrium t. zn.). Sgnm. estirih, asterih. Nnm. Estrich = podłoga, sufit. 'Słc. astrum = dom, ognisko; astricus=podłoga, bruk. ═══ Wszystkie te formy zapewne z Gr. émplastron, dw. émplaston = plastr (na rany), maść [od plassō=mażę; tegoż pochodzenia jest nasz plastr (leczniczy)= Nm. Pflaster; plastr miodu, zdaje się być 'sld. zamiast plast; co do l, zamiast którego oczekiwałoby się tu ł por. ♀ plaskaty, oraz ♀ plaski w zn. płaski]. Dz. I, Piastra. DC. Astrum, Astricus. MF. Astrych. Wgd. Kl. Estrich. Wyraz strych w wyrażeniu „na strychu" niepodobna z Lindem wywodzić ze strzechy: i brzmienia i znaczenie stoją na zawadzie; nie mówimy „pod strychem," ale „na strychu." Leopolita (u Lindego) pisze: „wstąpić na wyższy strych domu." Strych w tem zn. nie może też pochodzić ani od Nm. Strich, ani od Streich, bo wyrazy te w znaczeniach swych nie mają z nim wspólności. Zdaje się więc, iż wyrażenia „na strych," „na strychu" powstały z „na astrych," „na astrychu," zap. pod wpływem wyrazu strych, używanego w wielu innych

znaczeniach, a pochodzącego również jak i sztrych z Nm. Strich i Streich. Nie waham się Nm. Estrich wywodzić z émplastron raczej niż z óstrakon, chociaż Mew. astrychъ trzyma się tego ostatniego.

♀ **Asyn** = zap. krew (w pieśni postnej od Wadowic, RA. IX, 191). ═══ Wyraz dokładnie nie objaśniony. L. Malinowski wywodzi go z Gr. ázymos=przaśny i t. d. (tmż. 218); patrz inne zbliżenia w Pracach filol. I, 133.

Aszleder, ♀ **Ośledra** = „natylnik," fartuch tylny u górników Łb. ═══ Nm. Arschleder (złż. z Arsch= tył i Leder=skóra). Por. **Bergleder, Faledra.**

♀ **Astych**=prędko, żywo. **Astyczny**=prędki, porywczy ═══ Nm. hastig = żwawo, prędko; żwawy, prędki.

Ataman p. **Hetman.**

Atłas, Hatłas pch. BW. LIII, 236 **„atlas"** (z r. 1394). **Półatłas** O. ♀ **Hałtłas** ‖ Slc. Cz. Głż. atlas. Bg. atlaz. Ukr. atłas. Rs. atlasъ ‖ Nm. Atlas. Rum. atlas. Ngr. atlazi ═══ Arab. Pers. Tur. atlas = gładki; atłas. Mt. 15. M. 5. Wgd. Atlas.

♀ **Atwor** = latawiec podaniowy Ap. IX, 58. ═══ Lit. átvaras, áitvaras, w Marjampolskiem éicvaras. RT. 45=tzn. Zdaniem mojem nazwy Lit. wzięte z Pols. ♀ oćwiara. Patrz Prace filol. I, 180. 719 — 720; atwor zaś wrócił do nas w postaci zlitewszczonej.

Aucug, Aucużek p. **Auscug.**

Aucuk p. **Ascug.**

Aucużek p. **Auscug.**

Auł nd. char. L. i O. n. ‖ Ukr. auł=chata tatarska. Bg. agъl=hurty, koszary. Rs. aulъ=wieś kaukaska. ‖ Nm. Aul char. ═══ Tatar. dżagataj. auł „obóz ludu koczującego, wieś na Kaukazie." M. 5. Mt. I, 6 agel. Mew. agъlъ. Z Gr. aulē = aula nic nie ma wspólnego.

Aus=„okrzyk górników po dziennej pracy, jako hasło wyjścia z kopalni." Łb. (z przed r. 1393). W niektórych okolicach osoba grająca w loteryjkę (czekino, loto) woła: **aus!** gdy dostanie tak zwane kwinterno. ═══ Nm. aus! = koniec, po wszystkiem.

Auscug, Aucuk, Ausztuk, Aucużek L., ♀ **Ausztuch** ust. na Litwie. ═══ Nm. Auszug = wyciąg, wykaz dom. towarów (złż. z aus-= wy-i Zug (ten sam wyraz co nasz cug w różnych zn.)=ciąg i in. zn.). Formę ausztuk przystosowano do sztuk-, a ausztuch do halsztuch.

Austerja pch. ♀ **Osteryja** ‖ Słń. ošter, oštir, oštirja=tzn. oštarijaš=karczmarz. Br. Ukr. austerja. ═══ Wł. osteria od oste=gość; gospodarz, z Łc. hospes, 4 pp. hospitem =gość; gospodarz. Tegoż pochodzenia: **Hotel** i **Szpital**, k. p.). Dz. I Oste. MF. Oštir. Au-w naszych wyrazach znalazło się przez sld. do Austrja, auster, austryga.

Austryga p. **Ostryga.**

Ausus, Aususz = złe, wybrakowane płótno; papier lichy. L. ═══ Nm. Ausschuss=braki, wybiorki (złż. z aus- = wy- i Schuss = pęd, strzał, rzut, ten sam wyraz co szus i sus w wyrażeniach „mieć szusa," „dać susa"). Co do przestawki brzmienia szumiącego z syczącem por. śpiczasty zam. szpicasty; być może, iż uczuwano tu pień such-lub też końcówkę Łc. -us i zamieniono ją, jak zwykle, na-usz, jak w ratusz zam. *ratuz.

♀ **Auszpik** np. w „Kucharce litew."=rodz. galarety do mięsa. ‖ Zdaje mi się, że w Pradze czesk. słyszałem ašpik w tzn. Wyraz musi pochodzić z Nm., ale odpowiedniego w słownikach Cz. i Nm. nie znalazłem ═══ W Nm. jest wyraz ausspicken =naszpikować (mięso słoniną i t. p.); rzeczownika GW. nie podaje.

Ausztuch p. **Auscug.**

Ausztuk p. **Auscug.**

Azard p. **Hazard.**

Azimut, Acimut pch. O. nauk. || Słw. Eur. tak samo = Arab. as-semt=poziomołuk. Ztąd też **Zenit,** k. p. Dc. 54 Azimuth.

Azot pch. O. nauk. || Słw. Eur. tak samo = Arab. az-zauk=żywe srebro, jako panacea i pierwsza zasada kruszców. Gaz tak nazwał Lavoisier w drugiej połowie XVIII w. Dc. 39 Assogue, 54 Azoth.

Azuka p. **Hazuka.**

Azur p. **Lazur.**

Ażkios=szkło zmieszane z popiołem, „wyraz huciany" L.; Łb. n.= Nm. Aschglas u L. (złż. z Asche= popiół, por. **Blauaż, Potaż,** i Glas = szkło, por. **Glaskopf, Glaz, Glazura, Spisglas** i in. GW. n.).

Ażucka p. **Hazuka.**

Ażuka p. **Hazuka.**

Ażusta = rodz. ubrania. L. p. w. Adryan, Hazuka. Gołęb. Ubiory 160 „Hazuka, Ażusta" i t. d. = Fr. ajuster mzn. = stroić, ajustement mzn. = strój, ajuste = węzeł marynarski i t. d. L. i za nim Gołębiowski mylnie zestawają z **Hazuka,** k. p.

B.

Babirusa, Babirussa O. Enc. W. || Eur. char. Fr. babiroussa, Nm. Babirussa i t. d.=Malaj. bābīrūsa=świnia-jeleń. Dc. 55 p. t. w.

Babosze, Babusze p. **Papuć.**

Bac p. **Pac.**

♀ **Baca,** ♀ **Báca,** ♀ **Bacza,** ♀ **Bacować,** ♀ **Bacowanie,** ♀ **Bácówka,** ♀ **Baczówka,** || Słc. Cz. Moraw. bača=tzn. Srb. bač=tzn. bačija=♀ bacówka. Bg. bačilo = owczarnia.=Węg. bacs, bacsa, bacsó = pasterz. MF. bačilo. Mew. 6 bačь. Zdaje się, że Mew. mylnie tu zbliża Rum. i Alb. bač w zn. brata starszego; wyrazy te należą raczej do Węg. bacsi=brach, braciszek. C zam. cz w niektórych naszych formach jest mazurzeniem.

Bachmat pch. ♀ **Bachmaty** =bachmatowaty L. || Ukr. bachmàt= rodzaj konia; bachmatyj=bachmatowaty. BR. bachmaczý blp. = chodaki skórzane (zap. tak nazwane dla swej obszerności i niezgrabności). || Nm. Bachmatt z Pols. GDW. Rs. bachmetъ=bachmat. Mew. 8 odnosi to do bašmakъ, p. **Baczmag**=Końcówka - at dowodzi, że to wyraz Turecki at = koń; zap. złożony z przym. perskiego pechn, pechin, wymawiającego się u Tatarów bachn=szeroki i at = koń; ... przenośnie znaczy człowieka małego, pękatego" M. 5. Porówn. nazwisko rod. Rs. Bachmetьevъ i nazwy miejsc w Sgg. od Bachm-.

Bachmistrz pch. **Barkmistrz** pch. L. O. Łb. || Cz. perkmistr. Rs. bergmejsterъ. =Nm. Bergmeister = przełożony w górnictwie, dsł. mistrz górski, złż. z Berg =góra i Meister (z Łc. magister)= mistrz. L., a za nim i GDW. I, 1062 mylnie od Packmeister. Por. **Barkracht, Bergajst, Bergryn.** Nm. er często u nas na ar

przechodzi; tutaj r wypada jako trudne dla nas do wymówienia, ch zaś uwydatnia Nm. g przydechowe.

♀ **Bachniatki** blp. = dziki agrest. W zagadce od Pińczowa o miotle i izbie: „Żeby nie brzozowa kukurydza, zarosłaby bachmatka pod same kikindy“ (zap. = gdyby nie miotła, toby śmiecia się zebrały aż po ręce, po pachy), zdaje się, że wydrukowano błędnie zam. bachniatka Ap. VI, 11 N. 78. ═ Słc. bahniatko, Cz. bahňátko=bagniątko, pączki na gałązkach, ♀ bazie. Polskie formy brzmią: ♀ bagniąć, ♀ bagniądz, ♀ bagniątko, ♀ bagnięcia. Wszystkie te wyrazy pochodzą od wyrazu ob-jagnić się, który, tracąc o i zmiękczenie a, przechodzi w ♀ bagnić się = urodzić jagnię. Przejście znaczenia na dziki agrest zap. z powodu, że agrest bardzo wcześnie na wiosnę wydaje bagniątka, więc jest bagnięciem per excellentiam. W Ap. II, 6 czytamy „Bagujądz = palma wielkanocna“; jest to pomyłka druku zam. bagniądz.

Bachor p. **Bachur**.

Bachórz p. **Bachur**.

♀ **Bachorz** pogardl. = brzuch. **Bachurowaty** = brzuchaty, pękaty L. ‖ Cz. bachor=brzuch, żołądek świni; wielka kiszka; brzuchal; bachora mzn. o dzieciach zaczynających mówić; bachoratý, bachratý, bachorovatý i in.= brzuchaty, pękaty. Głż. bachor = gruby, pyzaty chłopiec. BR. bàchur = mzn. brzuchal ═ Zap. Cz. bachor i bachorovatý są źródłem wyrazów naszych; splątały się z niemi bachur pch. (z Hb.), k. p. Wątpię, aby bachur (z Nm.) miał tu wpływ jakiś; chyba raczej Nm. Bauch=brzuch. Porówn. Cz. bouchratý = brzuchaty; bouchorka = pękaty ogórek i puchr, pucher=pęcherz, coś nadętego; puchor=brzuch; brzuchal. Por. ♀ „Bachorze = niziny pomiędzy jeziorami“ Kg. Kuj. I, 25 i dużo nazw miejscowości polskich od osn. Bachor-.

♀ **Bachro** = dzwono u koła ‖ Ukr. bàhor tzn.; hak rybacki. Rs. bagòrъ = bosak, hak rybacki ═ Słc. bahra = dzwono u koła, Kott; wyraz Słc. zap. z Ukr., Ukr. z Rs., Rs. może z Hl. bagger=przyrząd do wyrzucania błota i piasku, zkąd Nm. Bagger. Mr. 100 Багоръ. Przejście znaczenia może przez wspólne znamię zgięcia, hakowatości.

Bachur pch. = dziecko żydowskie; dziecko wogóle. Też same znaczenie mają ♀ **Bachor, Bachórz,** ♀ **Bęchor** i ♀ **Bąchor** (ą objaśnia Kg. Kuj. II, 268. 282 N. 39), oraz w skróceniu ♀ **Bach,** ♀ **Bech** (por. jednak tu **Bękart**). Przez nieznaną mi przenośnię zap. z tegoż źródła idą rośl. **Bąchory** = ziemowit jesienny O. i ♀ **Bąchory** = przedłużenie krokwi (Kg. Krak. I, 151) ‖ Ukr. (zap. z Pols.) bàchur=1, dziecko 2, bękart 3, gach 4, włóczęga. BR. bàchur = 1, żydziak 2, gach. ‖ Nm. char. Bachur, Bacher, Bocher ═ Hb. bāchur=młodzieniec. M. 5. Porówn. **Bachórz**.

Bachur=młody stadnik; kiernoz L. ‖ BR. bàchur=mzn. kiernoz ═ Nm. myśliw. Bacher = dzik, od Bache = dzika świnia, zkąd Słc. baco, Sfr. i Ag. bacon i t. d.

Bachurowaty p. **Bachórz**.

Baciak p. **Bat**.

♀ **Baciarz** = oberwaniec, włóczęga; nieokrzesany Pfil. I, 311. RA. IX, 157 nieobjaśn. ‖ Słc. beťár=zuchwałe chłopisko; beťáriť=zuchwale, grubjańsko się znajdować ═ Węg. betyár = zuchwałe chłopisko, betyáros=zuchwalec, grubjan i t. d. Przez sld. podprowadzono pod bat Pfil. tmż.

♀ **Bacza** pch. p. **Baca**.

♀ **Backa** = placek z mąki żytniej ═ Nm. Batze=mzn. gałka, grudka ciasta, rozczyny i t. p. (podobno od backen=piec GDW. I, 1160).

Baczmag, Baczmagoprzedawca L. **Baszmaki** char. Til. 2 VIII, 207. || Srb. pašmag, pašmaga. Bg. bašmak, pašmak. Mew. 8 p. w. bašmakъ zalicza tu i BR. bachmaczý; porówn. **Bachmat**. Ukr. baszmàk. Rs. bašmakъ.═ Tur. baszmak, paszmak = sandał, trzewik. M. 5. Mt. I, 22 bašmak. Mew. 8 bašmakъ. JA. IX, 488. MtN. I, 12. Mew. 415.

Badawja p. **Bedew**.

Badiaga, ♀ Badiok O.=rośl. nadecznik═Ukr. badiaha tzn. BR. badziàha, Rs. badjaga tzn. Zap. od czasownika, używanego w BR. badziàcca = ♀ badziać się, k. p. Porówn. nazwę rośliny Włoczęga. BR. badziàha znaczy także włoczęga o człowieku.

Badiok p. **Badiaga**.

Badja „do r. 1850 zwana kiblem, miara, używana w kopalniach rządowych Królestwa Polskiego i t. d." Łb. 10 || Rum. badie=kosz, pudełko ═Rs. badьja, zdrob. badějka= kubeł, wębór.═Tur. badia=dzban. MtN. I, 8. Mr. 100 Бадья. Msg. I, 25. 188. Mew. 414 badja.

Badjan=roślina O. **Bodzian, Bodzieniec**=rośliny O. || Cz. badyán albo badián. Ukr. bodiàn. Rs. badьjànъ. || Fr. badiane, Wł. Hp. badiana ═ Pers. bādiān = anyż. DC. 56 Badiane. Mr. 100 Badyán. Formy bodzian i inne z końcowem n zmieszano u nas (i na Ukrainie, bo bodiàn znaczy też wół ostrorogi, bodący) z pochodnemi od pnia bod- (bość): bodak, bodłak i t. p., jak np. w słowniku O., który badjan odsyła do bodzian i miesza z bodziak i in. Być może jednak, iż formę bodzian wzięliśmy z Ukrainy.

♀ Badziać się, ♀ Bodziać się = włóczyć się, tłuc się ═ Br. badziàcca = tzn.

Bag. „Przytaczają też drugi rodzaj bocianów, na grzbiecie wszystek czarny, a pod brzuchem trochę białasy: ale te nie lęgą się przy ludziach, ale na bagnach i to tedy jest bag, nie bocian" Siennik u L. ═ Zap. wyraz obcy. Mr. 100 Bag. Wątpię, aby miał jaki związek z nazwami bociana Słc. bokán, Moraw. bogdál.

Bagazja pch. L. **♀ Bagazyjà** || Węg. bagazia=płótno glansowane ═ Ar. bagazija = „materja z jedwabiu surowego" M. 5, przez Tur. bagazija=rodz. tkaniny. MtN. I, 8.

Bagàzyjà p. **Bagazja**.

♀ Baglasty. „Mogiła baglastem zarosła zielskiem" Łepkowski *O tradycjach*, 39 ═ Porówn. Srb. baglja = wiązka (siana lub słomy); bagljati=robić wiązki; bagljić= stóg siana. Węg. baglya=stóg. Mr. 100 Baglja.

Bagnet pch. || Cz. bagnet lub bajonet, częściej bodák. Ukr bàgnet i BR. bahnèt, z Pols.═Fr. baïonette tzn., od nazwy miasta Bayonne we Francji, gdzie w końcu XVII w. bagnet miał być wprowadzony w użycie. Wgd. p. w. Bajonnet. Zważyć należy inną etymologję w d'Avranches i de Mortain *Les étymologies difficiles* 1876, str. 60. Eur. z małemi zmianami. Inni Słowianie inaczej bagnet nazywają. Zdaje się, że wyraz ten jest sld. Polskim, utworzonym na tle Nm. Bajonnet: *g* powstało jako uwydatnienie uczuwanego tu Nm. *g* i zarazem jako podprowadzenie pod bagno. Cz. bagnet zap. z Pols.

Bago „sok tytuniowy; tytuń do żucia" ustnie od J. Bystronia || Moraw. baga=sos w fajce. Ukr. bàha szmergiel; sos tytuniowy ═ Węg. bagó mzn. = tytuń niedopalony, sos fajczany. Porówn. **Bakun**.

♀ Bahro = „dzwono koła" ═ Słc. bahra=tzn.

Bahun=rośl. bagno O. Na Litwie mieszają wyraz ten z wyr. **Bakun**, k. p. || Głż. bahno = ledum ═ BR. bahùn=bagno (ledum palustre).

Baja albo **Beja**=rodzaj sukna. L. O. ♀ **Baja**=spódnica z barchanu lub flaneli, toż ♀ **Bajówka** || Cz. paj, pájka tzn.; paja=suknia bajowa. Głż. buj=barchan. Ukr. bàja, bàjka = baja. Rs. bàjka = baja || Fr. boie. Nm. Boi, Dnm. baje. Ag. boy, baize. Wł. bajetta i t. d. ═ Dnm. baje=baja. Porówn. Mr. 101 Байка. 400 Paj. Mag. Baize. GDW. Boi.

Bajać pch. ═ MtN. I, 9, p. w. bajmak, przytacza zbliżenie z Tur. bajmak = wiązać; czarować; oszukiwać; bajdży=czarownik; oszust, oraz zestawia Węg. báj = czary, bájolni =czarować, bájos=czarowny. Wątpię, aby zbliżenie to było zasadnem. Por. Mew. ba 2.

Bajadera=1, tancerka indyjska 2, woreczek noszony przez damy w Polsce w XVIII w. (O. pisze bajader, zap. pomyłkowo) O. Enc. W. || Wyraz znany jako char. we wszyst. językach Eur. ═ Pg. baladeira= tancerka, od bailar = tańczyć, zkąd (przez różne języki Rom.) bal, balet, ballada, balon. Dz. I Ballare.

Bajbak p. **Bobak**.

Bajbarak p. **Bajborak**.

Bajborak L. O. ♀ **Bajbarak** = „sardak bez klinów" WH. 87. 91. Ksy XV. 324. Rs. bajbaràkъ, bajberèkъ, bamberèkъ = rodz. tkaniny; szuba kobieca. ═ Ukr. bajbaràk=1, suknia zwierzchnia żeńska 2, krótki ubiór huculski. Wyraz zap. wschodni.

Bajdak L. O. ♀ **Bajdak** = żerdź O. ♀ **Bajdak** albo ♀ Bajtała=niezgrabjasz || Litews. (z Rusiń.) buidokélis=czółenko JA. VI, 605. Nm. char. Baidak. ═ Z Rusiń. Ukr. bajdàk = statek o jednym maszcie. BR. bajdàk tzn. (Nosowicz podaje tylko pch.) Zap. w związku z Ukr. Rs. bajdàra = rodzaj statku; wyraz pochodzenia azjatyckiego. Przejście znaczenia na żerdź może przez maszt na bajdaku; z żerdzi (porówn. drągal od drąg i t. p.) na niezgrabjasza.

♀**Bajdrak** = oset ═ Ukr. bajdràk=czartopłoch, oset.

Bajdużo L. ♀ **Bajduże** = bajbardzo ═ Ukr. bajdùže, bajdùżki, zdrobn. bajdùżeńki, bajdùżliwo, stopień wyż. bajdużýjsze tzn.; pch.: bajdùżyst' = obojętność; bajdùżliwyj=obojętny. Zdaje się, że wyraz Ukr. naśladowany z Pols. bajbardzo, bo posiadamy inny jeszcze podobny utwór: bajprawie. Bajdużo jest sld., zastępującym Ukr. duże Polskiem dużo. Bajdurzyć i t. p. nie ma związku z wyrazami powyższemi.

Bajerować = dzwonić poruszaniem serca. PSK. 117 ═ Nm. beiern = tzn., z Hl. beijeren = tzn.; Hl. beijart=serce (u dzwonu) GDW. I, 1368 Beiern. Wywód Pobłockiego od biskupa Bajera jest oczywiście mylnym. Porówn. FWb. Beiern.

Bajor, Bajoro L. **Bajura** O. ♀ **Bajuro,** ♀ **Bajora**=bagno. „Złe śmieje się na bajorach" Sienkiewicz, Gaz. Pols 1877 N. 17. || BR. bàjer = staw, sadzawka. ═ Zap. Nm. Weiher=staw, sadzawka (z Łc. vivarium tzn.), jak się domyślają L. i Mr. 101 Bajor. M. 6 wywodz z Tur. bair (Srb. bair=brzeg). Por. **Bajrak.**

Bajorek L. ♀ **Bajórek** || Ukr. bajòrok tzn. (z Pols.) ═ Mr. 101 Bajorek zbliża z Wł. bagliore= blask oślepiający (pochodzenie wyrazu Dz. II, a Bagliore). Może Cz. vajíř, vajerek=sznureczek z frędzli tu należy.

♀ **Bajrak**=sosna karłowata. O. „wyraz w Litwie używany" KSL. ♀ **Bajraczek** = krzak sosnowy ZM. 95. ♀ **Baraki** = gęste krzaki Ap. II, 244 ═ Ukr. bajràk 1, dolina leśna; zarośle 2, nizina krzakami po-

rośla 3, rózgi 4, siodło czerkieskie 5, wielki pies pasterski. Wyraz zap. wschodniego pochodzenia; Tur. bajrak (Bg. bajrak, Srb. barjak) = chorągiew; przejście znaczenia niejasne. ♀ Barak przez podprowadzenie bajraku pod nazwę namiotów drewnianych; wyraz ten znany w tzn. w okolicy, gdzie krzaki barakami nazywają Ap. II, 244. Na Litwie i w BR., ile wiem, wyraz bajrak nie jest znany. A. A. Kryński słyszał go koło Międzyrzeca i Siedlec w zn. gęste krzaki. MtN. I, 9 łączy wyraz ten z **Bajor**, k. p. i podaje Bg. bajrak; Rum. bajur, bair=góra. Por. **Barak.**

Bajram, Bejram pch. **Rozbajramować się** L. || Char. w Sł. i Eur. Bg. bajram. Srb. barjam pch. i t. d ═ Tur. (z Pers.) bajräm = święto po poście (ramazanie) Dc. Baïram. Mt. I, 18 bajram. M. podaje jeszcze formę bajeran, z Twardowskiego. MtN. I, 9.

Bajstruk p. **Bastard.**

Bajtałaszki L. **Batałaszki, Fatałaszki** O. ♀ **Bajtała,** ♀ **Bajdała,** ♀ **Bajtałachy.** Por. **Bajdak.** || Srb. batal = zepsuty, pusty; bataliti, zabataliti=opuścić, zapuścić. Bg. batal, batalesam. || Wyraz znany w Rumuń. i Alb. ═ Tur. (z Ar.) battal = bezczynny, próżny. Mt. I, 22 battal M. 6. Bajtała, Bajdała w pieśniach znaczy tedy próżniak, co zupełnie do sensu przystaje. F w fatałaszki przez przystosowanie do fatalny, fajt, fraszki. Forma bajtałaszki uległa zmianom, spotykanym nieraz w wyrazach nieustalonych; zakończenie jak we fraszki, baraszki i t. p. MtN. I, 22, oraz tamże str. 17 Tur. budala=głupi.

Bajtko p. **Batko.**

♀ **Bajtlik** = torebka. Nowicki, *Kozica*, 203. ═ Nm. Beutel tzn. Jest to ten sam wyraz Nm., który posiadamy w **Pytel,** k. p.

Bajuk p. **Bałuk.**

♀ **Bajusy,** ♀ **Bausy** blp. = faworyty. ═ Węg. bajusz lub bajsz = wąsy.

♀ **Baka** = znak dla żeglujących (pływający, albo ogniowy) Mgp., Mgn. p. w. Bake. || Rs. бакенъ; 'Słc. baccha. ═ Dnm. bake, Nm. Bake (z Hl. baken lub baak, Hl. zaś z Ag., Ag. z Ags. GDW. Bake, Mag. Beacon). Por. Mr. 101 Бакенъ.

Bakać = wykrzykiwać; wołać L. ═ MtN. I, 9 wywodzi z Tur. bakmak=patrzeć, niby wołać: patrz! Myśl tę poddał mu M. Wątpię, aby wywód ten miał podstawę, gdyż wyrazy od pnia bak- bardzo są rozrodzone w językach Słw. i zawsze z zasadniczem znaczeniem „mówić”: Cz. bakati = namawiać. Ukr. bakaty = zwalać winę na kogoś. Br. bàkać = dużo gadać. Rs. baka = gawędziarz; bakulitь=gawędzić i dużo pch. Zap. pień bak- jest wtórnym od ba-.

Bakalje L. O. || Srb. bakal pch.=handlarz korzenny. Bg. bakal, bakalija i in. Ukr. bakałyja= słodycze, łakocie. Rs. bakaleja= suche owoce || Wyraz znany w Rum., Alb., Ngr. ═ Tur. (z Ar.) bakkal =handlarz korzenny. Mt. I, 18 bakkal. Mylny wywód u L. z Łc., u O. z Włosk.

Bakczysz p. **Bakszysz.**

Bakembardy p. **Baki.**

Baki albo **Bakę świecić** ═ Ukr. baky 'swityty albo woczy 'swityty=pochlebiać. Bakoświt=pochlebca. Wyrażenie Ukr. znaczy dosłownie: oczy świecić t. j. wpatrywać się (usłużnie) w oczy. Wyraz baky w zn. oczy znajduje się też w BR. baki; pochodzi od pnia bak, zkąd nasze baczyć (porówn. patry, słuchy). Co do przenośni porówn. Gr. ophtalmodouleia =pochlebstwo, Łc. oculis servire=pochlebiać, Nm Augendienst

pochlebstwo, nasze „w oczy patrzeć” =czekać skinienia, być gotowym do usług. B a k ę zamiast b a k i może pod wpływem wyrazu **Baka,** k. p.

♀ **Baki** O. ♀ **Bakembardy,** ♀ **Bakembardzista,** ♀ **Bakiembrody,** ♀ **Bokombardy,** ♀ **Bokombrody,** ♀ **Bokobrody,** wyrazy głównie na Litwie i Rusi używane = faworyty ‖ Słc. b o k o m b r a d y. Srb. b a k e n b a r t. Rs. bakenbardy. Ukr. b o k o b o r o d y. ═ Nm. B a c k e n b a r t (B a c k e lub B a c k e n = policzek, B a r t=broda, por. **Barta**)=faworyty. Być może, iż wyraz ten Nm. dostał się do nas przez Rs. W niektórych postaciach jego widać sld. do b o k i b r o d a. B a k i zap. pod wpływem wyrażenia „świecić baki”, patrz **Baka.**

Bakiembrody p. **Baki.**

Bakier w wyrażeniu „na bakier” ‖ Ukr. i Br. n a b a k i r (z Pols.) = tzn. Rs. na bekrenь = tż. zn. ═ Mew. bakъrъ nie objaśnia. L. podaje dwa słoworody: od Nm. B a c k e = policzek, niby „na jeden policzek” (czapka włożona) i od Nm. B a k b o r d = bakort, lewa część statku. Mnie się zdaje, że „na bakier” jest w związku z r u b a k i e r = „rób bakier” t. j. steruj na lewo, k. p.; b a k i e r! znaczy, u naszych flisów kieruj w lewo! (KSL. 320); wyraz ten, sądzę składa się 1) z Dnm. b a k = (właściwie tył [statku], w dalszym ciągu lewa strona [rzeki, statku], bo sternik, kierując rudlem, obraca się w prawo i ma lewy brzeg [rzeki, statku] z tyłu; porówn. **Bakort,** Ag. b a c k Mag. p. t. w.=tył, w tył, i 2) kier=Nm. k e h r'=kieruj, więc b a k i e r = kieruj w tył t. j. w lewo. Przejście znaczenia: n a b a k i e r = na lewą stronę (głowy), dalej: wogóle na bok (mógł tu działać i sld. do b o k), na ukos. Trudno wyjaśnić jaką drogą powstało Rs. n a b e k r e n ь; że z Pols., jak Ukr. i Br., to pewna. Wywód Matzenaura z języka Dżagatajskiego (Lpf. VII, 5) wydaje mi się chybionym. Por. **Rukier.**

♀ **Bakiera** = kosz ═ Może z Dnm. b a k e b ē r e n, b a k b ē r e n blp.=manatki, ruchomość (dsł. to co się na plecach niesie). Por. **Buciory.**

♀ **Bakiesisty** = okazały; kędzierzawy. ♀ **Bakieska** = nazwa owcy. ‖ Moraw. b a k e š a lub v a k e š a = owca z czarnym pyskiem. Ukr. b a k i e s y s t y j=okazały (o owcy) WT. 44. Żl. n. Wswp. ═ Węg. b a k k e c s k e (albo k e c s k e b a k, złż. z b a k=cap i k e c s k e=koza)=cap, kozieł.

Bakord p. **Bakort.**

Bakort, Bakord L. KSL. 245 ‖ Rs. b a k b o r t ъ ‖ Fr. b a b o r d. Wł. b a b o r d o ═ Dnm. b a k b o r d, z Hl. b a k b o o r d tzn. GDW. Bakbord. Pierwszą część wyrazu objaśniam p. w. **Bakier;** druga Nm. B o r d lub B o r t=brzeg, zkąd nasze **Bart, Burt** i (przez Fr.) **Bordiura.** Mr. 101 Бакбортъ. *B* u nas wypadło z powodu niezwykłości zbitki *kb*.

Baksztyn (u L. zap. mylnie b u k s z t y n) = 1, cegła 2, kamienie boczne w piecu Łb. 10 ═ Nm. B a c k s t e i n (dsł. wypalony kamień, złż. z b a c k e n=piec, S t e i n=kamień) = tzn.

Bakszysz, Bakczysz = napiwek, łapówka, char. L. O. n. ‖ Srb. Bg. b a k š i š ‖ Fr. char. b a k c h i c h. Wyraz znany w Rum. i Alb. ═ Tur. bagszesz (z Pers. podług Dc. 57 Bakchich) = gościniec. Por. Mt. I, 17 Bagšeš.

Bakun=lichy tytuń Til. serja 2 N. 110 (Kunicki). **Bakuń** = tzn. Przegląd tygodn. 1877 N. 45 str. 515; tak też go nazywają na Litwie, mieszając z wyrazem **Bahun,** k. p. ‖ Cz. b a k u ň=tabaka, wyraz nd. Ukr. b a k ů n=lichy tytuń ═ Zap. z Rs. b a k ů n ъ=tytuń turecki, albo prosty. Mr. 102 Bakuň. Porówn. **Bago.**

Bakuń p. **Bakun.**

♀ **Bakwan** = najzylber, nowe srebro || Cz. pakfong. || Fr. pacfong. Nm. Pakfong ═ Wszystkie te wyrazy z Chiń. paktong= tzn. Nasz przez Nm. lub Cz. Patrz tu **Pakfong**.

Bal w zn. sztuki drzwa || Głż. Bola ═ Dnm. bale=dyl, szczeg. podłogowy; odpowiedni wyraz Gnm. brzmi Bohle, zkąd Głż. Zmieszano u nas bal z **Balką**, k. p. skutkiem blizkości znaczenia i uczuwania wyrazu balka jako zdrobn. od bal.

Bal, Bela, ♀ **Belija, Belcia, Belka, Belica, Balica** (towarów, papieru i t. d.) || Cz. bal, balik = paczka, wiązka. Srb. Czg. bala=wiązka; nabalati se=obciążyć się || 'Słc. bala, balla=juki, węzeł. Fr. balle = bela, paka. Wł. balla. Hp. bala tzn. Ag. bale, bail tzn.═Nm. Balle=pęk, węzeł, paka. Mr. 102 Bala. Przejście *a* na *e* niejasne: wątpię, aby pod wpływem wyrazów Ag., które się wymawiają *bel*. Znaczenie w wyrażeniu: „spił się jak bela" przeniesione z niezgrabnej, sztywnej, łatwo się obalającej paki.

Balabuch p. **Bałabuszka.**

Balanda O. **Bałanda** L. = maruda, basałyk. Porówn. nazw. rod. Bałandowicz i miejsc. Bałandycze ═ Ukr. bałanda albo bałandà=wałkoń, gaduła; bałandýty=gadać.

Balas, Ballas albo **Bale** = rodzaj rubinu L. O. || Scz. palejs. Rs. balasъ || 'Słc. bales, balesius, balascus i in. Fr. balais. Wł. balascio. Nm. Ballas i t. d.═Ar. balaksz (z Pers. Badakszàn, nazwa krainy, z której kamień pochodzi). Nasza nazwa zap. przez Nm., a bale z Fr. Mr. 102 Балась. Dc. 57 Balais.

Balas, Balasy, Ballasy, ♀ **Balasa** ż., ♀ **Balaska,** ♀ **Balasowanie**=przestrzeń, ogrodzona ♀ Baljerem = barjerami. **Obalasować** L. O. Ap. 1, 56 || Ukr. balasy. Br. balasa, balaska; balasnik=ogrodzenie ze sztachet. Rs. baljasy; baljasina=jeden balas; baljasnikъ= tokarz sztachet ═ Wł. balaustro (=Fr. balustre)=słupek balustrady, ogrodzenia słupkowego (Wł. balaustrata), od Łc. balaustium (gr. balaústion)=kwiat dzikiego granatu; przejście nazwy przez podobieństwo słupka do kwiatu. Przekształcenie wyrazu naszego może pod wpływem Ruskich: Ukr. balasy= żarty; Br. balasy = puste gawędy; balasnik=żartowniś; Rs. baljasy = żarty, baljasničatь= żartować, swawolić. Mr. 103 Balas mylnie wywodzi z Nm. (nieistniejącego pono) wyrazu Balleisen.

Balasy p. **Balas**.

Balbod p. **Balbot**.

Balbot, Balbod ═ L., a za nim O. mylnie z Łc. wyraz ten wywodzą. Należy on do Polskich pni nieustalonych: bałbotać, bołbotać, bełkotać i t. d., pokrewnych z Łc. balbus=jąkała, Gr. bárbaros =mówiący niezrozumiale (niemiec), ale nie *pochodzi* z Łc. Pisownia z *d* jest tak zwanym zbytkiem gorliwości.

Baldach, Baldachim, Baldachin, Baldakin, Baldaszek, Baldekin i poch. od osn. baldasz- || Z małemi zmianami we wszystkich prawie językach Słow. i Europ. ═ 'Słc. baldakinus= tkanina złotojedwabna; opona z tej tkaniny; wyraz 'Słc. ze średniowiecznej nazwy miasta Bagdadu: Baldak, Wł. Baldacco. Postać baldach i osn. baldasz- zapewne przez zbliżenie do wyrazu dach; baldekin z odpowiedniej formy 'Słc. baldekinius; końcowe m może przez mylne podprowadzenie pod Hebrajską końcówkę lm., jak serafim, cherubim, Mizraim i t. d. Porówn. Dc. 58 Baldaquin. Mr. 103 Baldachin. M. 7 mylnie objaśnia. Mt. 17 bagdadi. DC. Baldakinus.

Baldachim p. **Baldach**.

Baldachin p. **Baldach.**

Baldakin p. **Baldach.**

Baldaszek p. **Baldach.**

Baldekin p. **Baldach.**

Balderdasz O. = wino fałszowane ═ Ag. balderdash = mzn. tzn.

Baldrjan, ♀ Bieldrzan, ♀ Biełdrzan L. O. || Cz. baldryan, paldran. Głż. bałdrijan. Rs. baldyrьjanъ, boldyrьjanъ, buldyrьjanъ (porówn. Mt. I, 19 balderan i JA. IX, 487) || Fr. valériane. Wł. valeriana i t. d. ═ Ze 'Słc. valeriana przez Nm. sld. Baldrian AV. 97. Grimm, Deutsche Mythol. wyd. 3, str. 1159. Formy gwarowe przez sld. do biały, drzeć.

Bale p. **Balas.**

Baleja p. **Balja.**

Balica p. **Bal.**

Ballja p. **Balja.**

Balja, ♀ Baleja, ♀ Balejka, ♀ Balija. L. podaje znaczenie tylko łubu, obejmującego spodni kamień młyński. || Ukr. balija. Br. balėja (oba z Pols.) Zdaje się, że i Rs. badьjà tu należy; Mr. 100 Бадья innego jest zdania || 'Słc. bajula. Fr. baille. Wł. baglia. Nm. Balge. Hp. balie. ═ Dnm. balje=Gnm. Balge, te zaś z Fr. Dz. II, c Bac. Mr. 103 Balia mylny podaje wywód, niepotrzebnie oddzielając znaczenie łubu koło kamienia młyńskiego od naczynia: kształt łubu, podobny do balji, spowodował przeniesienie nazwy. GDW. Balge. Zft. I, 415; II, 49. FbW. Balge.

Balk p. **Balka.**

Balka, Balk, Belka, Belek, ♀ Bałka pch. **Ambałek,** k. p., **Międzybalcze, Spodobelk, Śródbelk** || Dłż. bałka. Br. balka. Ukr. balok (oba z Pols.) Rs. balka (zap. z Pols.) || Lit. bálkis (z Pols.). Wł. balco, Fr. balcon (zkąd nasz Balkon) i in. Rm. (patrz Dz. I, Balco). 'Słc. Balcus (oraz Balcius, Balcones i in.) ═ Nm. Balke lub Balken= bierwiono, tram. Dla czego u nas się pojawiło *e* w belka? 1, Albo dla tego, że obok wyrazu Nm., przybyły do nas Szw. bjelke, Dń. bjälke; 2, albo, że nastąpiło jakieś podprowadzenie (pod bielić?); postać z *a* jest dawniejszą i ludową. Zmieszano u nas z powyższemi wyrazami **Bal,** k. p. Mr. 103 Балка GDW. i Kge Balke(n).

Balkon p. **Balka.**

Ballas p. **Balas.**

♀ Balmosz=potrawa huculska || Ukr. bałmus, bałmusz = coś gęstego (o potrawach); bamusz, banusz = kasza z kukurydzy. ═ Rum. balmosz=tzn. Mt. I, 19 bal. JA. VIII, 650—651; tamże formy Rs. MtN. I, 9 bal. Mew. 414 wywodzi z Węg. bálmos.

♀ Balsada p. **Palisada.**

Balsam pch. **Nabalsamować** O. n.! **Zabalsamować** O. n.! **Zbalsamować** O. || Z małemi zmianami Słow. i Eur. ═ Gr. bálsamon=wonna smółka krzewu balsamowego; balsaminē=krzew balsamowy. Łc. (z Gr.) balsamum pch. Wyrazy te w starożytności jeszcze wzięte z podobnie brzmiących Arab. lub Pers. Mt. I, 20 balsam. M. 7. Do nas wyraz dostał się drogą książkową, albo przez Nm. Balsam. MtN. I, 10 bezzasadnie odróżnia Pols. Balsam i Balzam.

Balta p. **Bałta.**

Balustrada p. **Balas.**

Balwierz, Bałwierz, Barbierz, Barwierz pch. || Srb. i Bg. berberin, berber (przez Tur. berber, Tur. zaś z Włosk. barbiere) || 'Słc. barberius. Fr. barbier i t. d.═Nm. Barbier,

♀ Balbier, ♀ Balwier, z Romań. M. 8 mylnie objaśnia. Mt. I, 26 berber. MtN. I, 14. MF. Berberin. Nazwa rod. Balbierczyk Kg. Krak. IV, 343 i miejsc. Balwierzyszki. Zmiany głosowe w naszych wyrazach w części z Nm., a w części przez sld. do barwa.

Bałabaje p. **Bałąban.**

Bałabajka O., ♀ **Bałałajka** Jucewicz *Litwa*, 199 ═ Może z Ukr. lub Br. bałabajka = rodzaj narzędzia muzycznego; Rs. balalajka=tzn. W ziemi Dobrzyńskiej znana jest piosnka o ożenieniu Bałabai Ap. II, 120; w podobnej pieśni w Poznańskiem występuje Szałamaja, Kg. *Pozn.* IV, 233; być więc może, iż wyraz bałabajka nie jest zapożyczonym. Mew. 6 balalajka. Por. **Bałaban.**

Bałaban pch.=junak, fanfaron L. ♀ **Bałaban**=1, drągal 2, wielki kartofel. ♀ **Bałabany,** ♀ **Bałabány,** ♀ **Bałabuny,** ♀ **Bałabajka,** ♀ **Bałabáje** ⇐ kartofle. Nazwy rod.: **Bałaban** pod Lwowem i niegdyś w Moskwie; **Bałabanik** Kg. Krak. IV, 339; miejsc. **Bałabanowicze** i sławna **Bałabanówka.** || W innych językach Słow. bałaban ma różne znaczenia: sokoła, grubasa, garnka, gaduły i t. d. || Tur. bałaban=gruby, tłusty; rodzaj jastrzębia. W innych językach Uralsko-Altajskich istnieje też wyraz ten w znacz. jastrzębia, bałwana i t. d. ═ Nie łatwo wyjaśnić rodowód wyrazów powyższych. Zdaje się, że wyraz Turecki przeszedł tylko do języków Południowosłowiańskich i Russkiego, gdyż wspólne ma w nich znaczenia; że u nas i u Rusinów zmieszano osnowę bałaban z bałwan; że wreszcie zwrócić należy uwagę na Słowiańską osnowę nieustaloną: bałaban i baraban, od której pochodzą wyrazy bałaban w znaczeniu krzykacza, gaduły (Pols. Ukr. Br.), Rs. barabànъ = bęben, znany i na Litwie, oraz zbliżyć z niemi bałakać, bałabuch, bałuszyć, bałabajka i t. p.; ogólne znaczenie, po zmieszaniu z bałwan, będzie: samochwał, krzykacz, chwalibur, drągal, a także wogóle coś dużego i niezgrabnego (duży kartofel, garnek i t.d.). Zdaje mi się tedy, że cała gromada należących tu wyrazów nie pochodzi jedynie z języków Uralsko-Altajskich, lecz jest mieszaniną tych ostatnich z nieustalonemi osnowami Słowiańskiemi (tak zw. dźwiękonaśladowczemi) i z wyrazem bałwąn, k. p. Porówn. Mew. balabanъ. JA. VIII, 651 (autor jednoczy bałabana z bałwanem i upatruje źródło obu w Pers. pehliwan). M. 6. Mt. I, 19 balaban. Til. ser. 2 t. VIII, 246, słup. 1 (objaśnienie Tatar. balaban). Mr. 102 Балабанъ. WD. 3 Bałaban. MtN. I, 10. Por. **Bałwan.**

♀ **Bałabaszka** p. **Bałabuch.**

Bałabany p. **Bałaban.**

♀ **Bałaboste** nazywają żartobliwie w niektórych okolicach (np. na Litwie) gospodarza lub gospodynię domu żydowskiego || Br. bałabòs m., bałaboska ż. = tzn. Dnm. balboës=gospodarz domu ═ Hb. baał ha-baith = właściciel, pan domu.

♀ **Bałabuch** (RT. 183 zap. mylnie ma Balabuch), ♀ **Bałabuszek,** ♀ **Bałabuszka** (O. mylnie drukuje Bałabaszka)=bułeczka, pierożek i t. d. || Br. bałabusza, bałabuszka ═ Ukr. bałabùch, bałabuszok, bałabuszka=bułeczka, bochenek.

Bałabuny p. **Bałaban.**

Bałabuszek p. **Bałabuch.**

Bałabuszka p. **Bałabuch.**

♀ **Bałachan,** ♀ **Bałachon** =kitel, letnik ═ Ukr. bałachòn. Rs. balachònъ tzn.

Bałachon p. **Bałachan.**

♀ **Bałaguła,** ♀ **Baragoła,**

♀ **Baraguła** pch. L. O. n. Bejła (Rzewuski) *Mieszaniny obycz.* I, 21. 23 i dal. Filipowicz (Olizar) *Pomieszanie Bejły* 15, 16 i dal. Ap. I, 63. RT. 184. *Kłosy* XXIII, 291. ═ *Kłosy* V, 45 tak objaśniają wyraz: „Bałaguły, furmani żydowscy z Kijowszczyzny, nazwa właściwa Bałagułet od Hb. bał pan i agułet wóz, więc właściciel wozu; ztąd żydzi furmanów zwą bałagułami." Istotnie Hb. baal=pan, właściciel, agalath= wóz; Ukr. wyraz bałaguła=1, wóz żydowski 2, furman żydowski. Ale wyraz nas obchodzący nie ztąd pochodzi, lecz z Ukr. bałahùr=żartowniś; bajarz, zkąd Ukr. bałahurnyj, bałahùryty; w Br. też bałahùrliwyj = mowny, gawędzić lubiący; Rs. balagùrъ = figlarz, błazen, gawęda, świegot, pch. balagurka, balaguritь, balagurstvo i t. d. Na postać wyrazów naszych wpłynął zapewne Ukr. bałaguła, który zmieszano z Ukr. bałahùr; ale bałaguła i in. wprost z Ukr. bałahùr pch. pochodzą; Ruskie zaś t. j. Rs., Ukr. i BR. wyrazy powyższe są Słowiańskiemi i z Hb., prócz przypadkowego podobieństwa, nic wspólnego nie mają.

Bałałajka p. **Bałabajka.**

♀ **Bałan** p. **Bułany.**

Bałanda p. **Balanda.**

♀ **Bałasury** = paciorki i kolczyki szklanne ═ Ukr. bałasury tzn.

Bałąk p. **Bałuk.**

Bałchan i pch., zamiast bałwan (wodny, dymowy) L. ═ Zap. przez zmieszanie nazwy gór Bałkańskich, zwanych dawniej Bałchany, z wyrazem **Bałwan,** k. p.

♀ **Bałda**=„worek na kij nabity, do zatykania komina" Atm. XIII, 222. ♀ **Bałdyga** = 1, niezgrabny, nierówny a wielki kij albo łodyga 2, człowiek podobnych przymiotów BW. LXXVIII, 749. 3, = nazwisko rodowe. Wyraz znany na Litwie w drugiem tylko zn. ♀ **Bołdy,** nazwa skał dziwacznych w Karpatach PL. VI, 34. ‖ Moraw. bałda=1, bałwan 2, tęgi kij 3, bryła nieforemna. Bš. 198. Kott p. w. Balda. Ukr. bołdycia zam. bałdycia=grubszy koniec maczugi JA. IX, 360. Por. tu **Beldonek.** Rs. balda=1, grubszy koniec pałki 2, wielki młot kowalski. Porówn. **Bowdur** ═ Może Uralsko-Altajs. pochodzenia.

Bałka p. **Balka.**

Bałdyga p. **Bałda.**

Bałta, Bełta L. **Balta** (może pomyłka zam. bałta) O. ‖ Slc., Słń i Srb. balta. Bg. baltija. Ukr. i Br. bałta. ‖ Węg. balta. Rum. balte ═ Tur. bałtà=siekiera. MF. Balta. Dc. 58 Baltadji. Mt. I, 20 balta. Mew. 414. M. 7 wywodzi ztąd nazwę miasta Bałta; pochodzi ona raczej od Ukr. bałta = błoto. Bełta może przez upodobnienie do **Bełt,** k. p. Por. **Barta.**

Bałwierz p. **Balwierz.**

♀ **Bałuch** (może zam. Białuch) = zając bielak RT. 184. ═ Żl. nie podaje tego wyrazu; bielak po Ukr. bilàk, po BR. bielàk, po Rs. bêljàkъ. Wątpię aby bałuch miał związek z bałuchy w zn. oczy, ani też z bałuch w zn. hałas. Na Litwie mówią ♀ **Bieluh** (h głośne, nie ch).

Bałuk, Bałyk, Bajuk L.O. ♀ **Bałąk** w wyraż. „na b. chodzić." ♀ **Bałukować, Bałygować** tzn. ‖ Cz. (z Pols.?) Srb. baluk=roślina rybitrutka. ═ „Z Tur. bałýk albo bałùk = ryba; mówi się i po Tur. w zn. przenośnem: chodzić na bałuku, to jest pełzać raczkiem" M. 7. Forma bajuk może przez sld. do pajuk, bałąk zaś do pałąk, lub przez poczucie częstej odpowiedniości obcego u polskiemu ą. Por. ♀ **Bałyk.** JA. IX, 487. MtN. I, 10. Mew. 414 nie zgadza się z wywodem Muchlińskiego.

Bałwan pch., **Bałchan,** k. p. **Rozbałwaniać, Zbałwaniać, Bałwo-.** PsF. i in. || Wsz. Słow., z małemi zmianami w postaci i znaczeniu. Ssłw. b a l ъ v a n ъ, b o l ъ v a n ъ || Lit. i Łot. ze Słow. Węg. b á l v á n y = tzn. oraz, jak w Srb., belka duża ═══ Różne rodowody podawano: Miklosich Mew. 7 balŭvanŭ. McT. 37. ML. Балъванъ. MF. Mr. 18 Балванъ. Fk. VI bā podciąga wyraz ten pod pień Słow. b a, zkąd b a ś ń i t. d. M. 8 zbliża z **bałaban**, k. p. Najnowsze zdanie o tem jest Korscha JA. VIII, 651. (zdanie to powtarza MtN. I, 10). Myśli on, że Tur. b a ł a b á n=1, rodzaj jastrzębia 2, gruby, grubas pochodzi z Pers. p é h l i v a n = atleta, zapaśnik, bohater, w ustach Kirgizów p a ł w à n, b a ł w à n; że Pols. b a ł a b a n, z Tur., daje wskazówkę przejścia znaczenia z zuch, chwalibur na statuę (np. hana w Moskwie). Bohater Tatarski jest atletą, grubasem, ztąd Tur. znaczenie: gruby, a dalej u Słowian: kawał (niezgrabny) czegoś, kloc, massa np. wody i t. d.; że wreszcie Turcy później znowu przyjęli wyraz Pers. w zn. atlety, kuglarza. Przypominając, com powiedział pod **Bałaban,** dodaję jeszcze, że na postać b a ł w o - mógł wpłynąć wyraz ♀ b a ł w a = gadanina, oraz że Bielskiego B a a l c h w a l o n (L. p. w. Bałwan) musi być postacią sztucznie utworzoną, z chęcią wyjaśnienia wyrazu b a ł w o c h w a l s t w o. Porówn. **Bałchan.**

Bałwierz p. **Balwierz.**

Bałygować p. **Bałuk.**

Bałyk p. **Bałuk.**

♀ **Bałyk**=„grzbiet wędzony jesiotra lub wyza" RT. 184═══Rs. b a l ý k ъ=tzn., z Tur. b a l e k=ryba. Mt. I, 19 p. t. w.

Bambiza p. **Bombiza.**

♀ **Bambry** blp. ♀ **Bamberka** ż. = nazwa ludu pod Poznaniem. ♀ **Bamberski,** ♀ **Bamber** albo ♀ **Pamper**=nazwa wołu małego a grubego. ♀ **Bambry**=kartofle wielkie pękate. L. O. n. || Może ztąd Ukr. b a m b u r à = gruba, duża rzecz jakaś ═══ Od nazwy miasta B a m b e r g, zkąd zap. osadnicy pod Poznań przybyli. Porówn. *Pamiętnik fizjograf.* II, 497. Por. **Durlaki.** Co do nazwy kartofli por. **Bandurki.**

Ban pch. **Banat** ═══ Z Chrw. b a n; od Chorwatów wzięli ten wyraz jako char. bez zmiany postaci inni Słowianie, oraz Węgrzy; Mew. p. w. Banŭ i nazwę pieniądza tu podciąga, podając Rum. b a n=pewien pieniądz. O pochodzeniu wyrazu patrz: Miklos. *Vergl. Gram.* I, 8 (wyd. 1). ML. Банъ. Mr. 103. Zft XI, 287. Btrge II, 89. MsM. N° 14. Miklosich *Slaw. Elem. i. Rumun.* DC. słownik grec. p. w. Boános. Mt. I, 20 wywodzi z Pers. b a n=stróż, obrońca, przez Tur. JA. IX, 487 z Mongol. b a j à n = bogaty i t. d. Por. Mew. Banŭ. MtN. I, 11.

Bana = płaska część młota, kowadła u górników. Łb.═══Nm. B a h n =mzn. tzn. GW. Bahn n° 12. B a h n zn. też droga; wyraz ten mamy w b a n h o f (Bahnhof).

♀ **Banach** = 1, niezgrabny młodzieniec, niezgrabjasz 2, dzieciak niegrzeczny ═══ Z imienia B e n e d y k t, patrz Ap. VIII, 65. Kg. Krak. I, 241. Tak samo z imienia chrzestnego, najczęściej przez wieśniaków używanego, znaczenie przechodzi na imiona pospolite ze zn. prostaka i t. p.: B a r t e k, B i e r n a t (Bernard), ♀ H a u r y ł o (Gabrjel), M a c i e k, o l s z o w y M a r c i n. Por. **Banadek.**

♀ **Banadek** WT. 9, ♀ **Banagdyk** L., **Benedykt** O., nazwy rośliny geum montanum || Nm. B e n e d i c t e, Wł. e r b a b e n e d e t t a, Fr. b e n o i t e, Ag. h e r b b e n n e t. ═══ Łc. h e r b a b e n e d i c t a = dosł. ziele błogosławione. Nasze formy gwarowe pod wpływem zmian, jakim uległo u nas imię chrzestne B e n e d y k t. Por. **Banach.** Wyraz dostał się do nas albo z zielników 'Słc., albo z Nm.

Banagdyk p. **Banadek.**

Banaluka p. **Banialuka.**

Banatki p. **Wanatki.**

Banda, ♀ **Bando**=1, zgraja, zastęp 2, brzeg (bilardu) || Słow. i Eur. z małemi zmianami ═ Nm. B a n d e ma oba zn. powyższe i pochodzi z Fr. b a n d e lub Wł. b a n d a, Rom. zaś wyrazy pierwej jeszcze z Gierm.: Sgnm. b a n t, Got. b a n d i. Por. **Bandoch.** Z tegoż źródła płyną b a n d e r a, b a n d e r o l a, b a n d o l e t i in., które, przeszedłszy przez usta Rom., wróciły do Nm. i do nas się dostały; ponieważ brzmią u nas bez zmiany, więc ich tu nie zamieszczam. **Bando,** k. p., zmieszano z wyrazem **Banda;** mówiono i dziś lud mówi pierwsze zam. drugiego. Por. **Bunt.**

Bandle, Bandliczki patrz **Bandy.**

Bando=obwieszczenie Kn. || Słń. b a n t i ž a t i = skazać na wygnanie. Chrw. b a n d i ž a t i, b a n t i t i=tzn. Srb. b a n d i ž a n, b a n d j e n = banita, Ukr. b a n ý t a=tzn. || Hp. Wł. Pg. b a n d o, Fr. b a n= obwieszczenie; wywołanie (w obu znaczeniach); Wł. b a n d i r e, Fr. b a n n i r=obwołać; wywołać, ztąd Wł. imiesłów b a n d i t o (zkąd b a n d y t a) i t. d.═'Słc. b a n d u m, b a n n u m=1, chorągiew 2, obwieszczenie 3, kara, wyklęcie i t. d.; b a n d i r e, b a n n i r e, b a n d i z a r e = wywoływać (patrz liczne formy i zn. u DC. oraz Dz. I Bando), 'Słc. wyrazy z Nm. B a n n = wywołanie, klątwa, banicja; *d* w wyrazach Rom. przez chęć uwydatnienia podwójnego *n*. Z tegoż źródła płyną nasze: b a n d y c j a, b a n i c j a, b a n d y z o w a ć, b a n i t (a), b a n d y t a i t. p. Por. Mr. 104 i 269 panati. Mew. bantiža-. Por. **Banda.**

♀ **Bandoch** m. ♀ **Bandocha** ż. = żniwiarze wędrowni; ♀ **Bandochy** blp. = wędrówka żniwiarzy *Kraj*, 1886 nº 17 str. 9 (z *Gazety Pols. czerniowieckiej*). **Bandos** m., **Bandoska** ż. L. „♀ Po **bandosach** bywać." „Po ♀ **bandosku** śpiewać." ♀ **Bandosi** lm. ♀ **Bandosek.** ♀ **Bandośnik.** ♀ **Bandoszka** Winc. Pol w *Kłosach* nº 215 str. 87 ═ „Tak zwani zapewne, iż zbierają w pewne *bandy* czyli gromady z jednej wsi lub okolicy" Til. ser. I t. XI str. 161. Autor niewątpliwie ma słuszność; por. **Banda.** Zakończenie jak d a r m o c h y, d a r m o s y. Bandoszką nazywa Pol „znachorkę, cygańską"; oczywiście wyraz ten=b a n d o s k a Lindego.

Bandos pch. p. **Bandoch.**

Bandura, Pandura pch. ♀ **Bańdur!** przyśpiew. ♀ **Bańdura**=pleciuga, gaduła. || Cz. BR. Ukr. Rs. b a n d u r a=tzn. || Fr. p a n d o r e, m a n d o r e, m a n d o l e, m a n d o l i n e. Wł. p a n d u r a, p a n d o r a, m a n d o l a, m a n d o l i n o, Hp. i Pg. z małemi zmianami. Nm. P a n d o r e ═ Gr. p a n d o ú r a= trzystrunowe narzędzie muzyczne, Łc. p a n d u r a z Gr. Z tegoż źródła nasze: B a n d o l a, M a n d o r a i M a n d o l i n a. Zn. cymbała, bałwana wyraz bandura ma też w BR. i Ukr.; przejście jak w c y m b a ł, d u d a i t. p. Por. Dz. I, Pandúra. Mew. Bandura.

Bandyta p. **Bando.**

♀ **Bandurki,** ♀ **Bańburki** =kartofle ═ Cz. ♀ b a n d o r a, ♀ b a n d ů r k a, ♀ b a n d'u r = tzn. Formy te powstały z Cz. b r a m b o r =kartofel, to zaś z Nm. nazwy kraju B r a n d e n b u r g (Branibor), zkąd ziemniaki do Czech przybyły. ♀ B a m b r y w zn. kartofli jest zap. sld. do ludzi **Bambry,** k. p. Por. **Barabola.**

♀ **Bandy,** ♀ **Bońdy,** ♀ **Bandle,** ♀ **Bandliczki** blp.=wstążka ═ Nm. B a n d nij., zdrobn. B ä n d e l = tzn. Rodzaj ż. zap. pod wpływem B a n d a w zn. zgrai. Tegoż pochodzenia są **Bant, Bunt** i in.

Bandzwoł p. **Bęcwał.**

Baner = ganek. „Stawił djabół Jezusa.. na ganku abo banerze" Seklucjan u L. ═══ Może z Nm. B a n n e r = chorągiew (b a n d e r a), niby dla tego, że na szczycie chorągiew bywa; ale po Nm. B a n n e r zn. tylko chorągiew.

Bania w zn. naczynia pękatego i wogóle rzeczy pękatych. ♀ **Bańczak**=dzban. ♀ **Bańka**=dzwonka w kartach (nazwana z powodu rysunku, wyobrażającego bańki). ♀ **Baniacz** = toż co bańczak. ♀ **Baniak, Baniaczek** = garnek pękaty. ♀ **Banlaty**=baniasty. **Baniorąb, Baniorodne** drzewo O., wyrazy zap. niedawno przez przyrodników zaimprowizowane. Jeżeli poniższy wywód mój nie jest mylny, to należy tu i ♀ **Bania** = łaźnia, z Russk. || Cz. b a ň, b a ň e. Głż. b a n j a =tzn. Inne języki Słow. mają z małemi zmianami głosowemi wyraz ten w zn. kąpieli, Ukr. prócz tego w zn. kopuły (z Pols.) ═══ Zdaje mi się, iż źródłem wyrazów powyższych nie jest Węg. b a n y a=kopalnia, dół, jak chce Mew. b a n j a, bo trudno wyjaśnić przejście znaczenia. Słuszniej, myślę, wywodzić b a n i ę z Wł. b a g n o=kąpiel (Fr. b a i n, Hp. b a ñ o, 'Słc. b a g n u m, wszystko to z Łc. b a l n e u m Dz. I Bagno). Przejście znaczenia takie: kąpiel—naczynie (pękate) kąpielowe — wszelka rzecz pękata. Por. **Bania** w zn. kopalni. Patrz tu ♀ **Bantka.**

Bania = kopalnia pch. O. Łb. i gwar. Może i **Banior, Bánior** oraz ♀ **Bániory** blp. = głębokie miejsca w wodzie || Cz. b á ň, b á ň e =tzn., oraz w zn. „złote góry": „zlaté báně slibovati". Slc. b a ň a tzn. Ukr. b a n i a = kopalnia soli ═══ Węg. b a n y a = kopalnia, dół. Por. Mew. banja i u mnie **Bania** w zn. naczynia. Miklosich pierwej odwrotnie Węg. b a n y a wywodził ze Słow. MsM. str. 19 nº 15.

Banialuka, Banieluka, Banaluka || Ukr. b a n a l u k i blp. (z Pols.) ═══ Hjer. Morsztyn r. 1650 wydał *Antypasty małżeńskie*, w których się znajduje „Historja ucieszna o zacnej królewnie B a n i a l u c e"; ztąd jakoby b a n i a l u k i w zn. bzdurstwa. Nasuwa się mimowoli jednobrzmiąca nazwa miasta bośnijskiego B a n j a L u k a (dosł. bańska łąka); ale trudno zrozumieć, jaką drogą przeniesionoby je na nazwisko bohaterki *Historji*. Bliskiemi też co do brzmienia są nazwy 'Słc. b a n n i l e u c a, b a n l e u c a (DC. Bannum 3) = Fr. b a n l i e u e, oznaczające granicę działania praw jakiegoś terytorjum, np. miasta (Nm. Weichbild); ale i tu niepodobna dopatrzyć związku z imieniem bohaterki Morsztyna. Być może, iż wyraz samem swem brzmieniem zdawał się śmiesznym, jak np. B a s a ł y k, B e r b e ć, C z u r y ł o, G a m a j d a, H a r a b u r d a, H a u r y ł o, K a n d y b a, L e j b a, S a f a n d u ł a, Ś w i d r y g a ł i t. p.

Banieluka p. **Banialuka.**

Banior p. **Bania.**

Bank pch. **Bank-. Bankrut. Zbankrut-. Zdebank-.** ♀ **Zbankret-** || Słń. i Eur. bez zmiany osnowy b a n k-, w zn. ławki, banku i t. d. ═══ 'Słc. b a n c a, b a n c h a, b a n c u s, b a n c h u s mzn.=stół do pieniędzy, wekslarski; b a n q u a r i u s, b a n q u e r i u s, b a n c h e r i u s mzn.=skarbnik; b a n q u a r u p t a = bankructwo. Wyrazy 'Słc. ze Sgnm. b a n c h, 'Sgnm. b a n c = ławka, stół (w temże znaczeniu mamy górn. i artyl. b a n k, b a n k i e c i k O.) Przeniesienie znaczenia z ławki na stół (wekslarski) jak np. w Russk. l a v k a = 1, ławka 2, kram; nasze małomiasteczkowe kramiki dotychczas otwierają się drzwiami, które, oparte na nogach, tworzą ławkę. Przenośnia stołu na bank znana już była Grekom: t r á p e z a, t r a p é z i o n=1, stół 2, wekslarnia; również przenośnia przewrócenia, zerwania banku ('Słc. b a n q u a r u p t a) znana jest w Gr. a n a s k e u á z e i n, a n a t r é p e i n t ē n t r á p e z a n. Łc. r u p t a=złamana. Bankrut z Fr. b a n q u e r o u t e, tak samo i po Nm. Por. DZ. I, Banco. Kleinpaul w *Gegenwart* 1881 N. 53.

Bankajz O. Łb. ═ Nm. Bankeisen (dosł. żelazo ławkowe t. j. hak do utrzymania ławki) tzn.

♀ **Bankiecetla** = bankocetla ═ Nm. Banco-Zettel, częściej Bankzettel (dosł. kartka bankowa); banco w formie Włoskiej; Zettel ze 'Słc. scedula, schedula, zkąd nasza cedułа, z Gr. schédē=tabliczka do pisania, zkąd nasza scheda.

Bankować=sąbać sól rodzimą na kawały Łb. || Nm. bänken ma nieco inne znaczenie: usypywać kopce np. kartofli ═ 'Słc. bancatus = w kawały zbity (o soli), bancus = bryła soli DC.

Bankrut p. **Bank.**

♀ **Bano,** ♀ **Banować,** ♀ **Banowanie**=żal, tęskno, tęsknić i t. d.; Kryński podaje jeszcze ♀ **Banować** (kogo) w zn. 1, niepokoić, zaczepiać 2, napełniać tęsknotą || Moraw. banovat = żałować, tęsknić Sušil, Písně, 1872 str. 272. 495. Chrw. banòvati se. Bg. banuvam ═ Wyrazy nasze z Ukr. banno=tęskno, banówanie=tęsknota, banuwaty =tęsknić, gryźć się; Ukr. zaś, Chrw. i Bg. z Węg. bán = żałować. Por. Mew. banova- i tamże 414. JA. VII, 494 mylnie zmieszano wyrazy powyż. z Węg. bántani i in. Zdaje mi się, że i powyżej przytoczone znaczenie: niepokoić, zaczepiać jest takąż pomyłką; patrz **Bantować.** Porów. Bystroń *Słow. i Łuc.* 85.

Bant, ♀ **Bont** (raczej **bánt**), ♀ **Bąt,** ♀ **Banteczek** = 1, zawiasa np. banthij, na których drzwi są zawieszone BW. LIV, 320 z r. 1393 2, wiązanie poprzeczne u krokwi, a ponieważ na niem kury zwykle siadują (por. **Ambałek**) 3, grzęda (dla kur) || Bant w kilku in. językach Słow.=wstęga; toż zn. ma wyraz poniższy w Ukr. banta, a nadto wiązanie krokwi, kurza grzęda ═ Nm. Band mzn. = zawiasa; wiązanie (ciesielskie). Od tegoż pnia Nm. pochodzą: **banda, bandy, bunt, akselbant, cybant** i in.

♀ **Bantka** (ustnie, od Jastarni) ♀ **Bańtka**=młoda flądra ═ Zapewne zamiast bańka (por. tu **Bania;** wyraz ten mzn.=ryba morska); t wstawione jak w Kaszub. ♀ bartki zam. barki, ♀ strzodk zam. środek i t. p.; tem łatwiej to przypuścić, że wyraz niezdrobniały brzmi u Kasz. bez zmiękczenia n.

♀ **Bantować** = niepokoić kogo || Słń. bantovati=urażać, obrażać. Bg. bantuvam = tzn. Ukr. bantuwaty=przeszkadzać, trącać═Węg. bant = obrażać, zaczepiać. Porówn. JA. VII, 494. Bystroń, *Słow. i Łuc.* 85 i tutaj **Bano.**

Bańburki p. **Bandurki.**

Bańczak p. **Bania.**

Bańdur,' Bańdura p. **Bandura.**

Bańtka p. **Bantka.**

♀ **Baraban** pch. = bęben ═ Nd. z języków Ruskich: BR., Ukr. barabán=tzn. Wyraz „dźwiękonaśladowczy", z rodziny taraban, Ukr. tarłabán, tałabán i t. p. MtN. I, 10 idzie za M. 6 i wywodzi baraban z Pers.

♀ **Barabola**=kartofel ═ Ukr. barabola (barbola, barbil, barabin, barabonia, garagola i t. p.); zdaje się że wszystkie te odmianki poszły od Nm. nazwy miejsc. Brandenburg; porówn. ♀ **Bandurki.**

Baragoła p. **Bałaguła.**

Baraguła p. **Bałaguła.**

Barak lub **Baraka** || Słow. i Europ. prawie bez zmiany ═ Fr. baraque=chatka, namiot dostał się do nas zap. przez Nm. Barake. Wyraz, jak się zdaje, nie Ar. pochodzenia (jak utrzymuje O. i inni), ale z Fr. barre=pręt, drąg. Dz. I, Baracca. Por. ♀ **Bajrak.**

Barakan p. **Barchan.**

Barakonda p. **Barchan.**

Baran pch. PF. || Słow. bez zmian, oprócz Cz. beran, Głż. boran || Lit. (ze Słow.) barónas. Węg. (ze Słow.) bárány = jagnię ═══ Zap. wyraz to obcy, chociaż Fk. VI barāna ma go za rodzimy Litewskosłow. Zkąd pochodzi? Różnie na to odpowiadano. Mew. baranъ nasuwa Mordwiń. boran=skop. M. wywodzi z Pers. berė =baran. Matzenauer Lpf. VII, 5 zbliża Gr. bárion=owca. Może najstosowniej wywodzićby należało z Arab. barrān = dziki, obcy Dc. 72 Bran. Zbliżeniu z Skr. urana=baran przeszkadza nagłos. Zasługuje też na uwagę Wł. ♀ bar, ♀ berro, ♀ berr =baran, Lotaryńs. bèrra=tzn. Dz. I, Barone. Że baran jest wyrazem obcym, za tem przemawia istnienie rodzimych innych nazw Słow. i Lit. na oznaczenie owcy i barana.

♀ **Baranica**=futro na nogi ═══ Ukr. baranycia=tzn.

♀ **Baraniec**=baran „wyraz słowacki, tylko w pieśniach używany" Wswp. 3 ═══ Słc. baranec=tzn.

Baraszki p. **Borysz.**

Barasznik p. **Borysz.**

Baraśnik pch. p. **Borysz.**

Barbierz p. **Balwierz.**

Barbinek p. **Barwinek.**

Barchan pch. **Barakan** pch. L. ♀ **Barakonda,** ♀ **Barchanka,** ♀ **Barchaniak** = spodnica barchanowa, por. Cz. barchanka=tzn. || Słc. barchan, barkan. Cz. także, oraz berkan, parkán, perkán. Głż. barchan, barchant, barchent. Srb. brhan= spódnica, baršun = aksamit. Słń. baršun=tkanina jedwabna Rs. barakanъ=barchan; barchatъ=aksamit i t. d. || 'Sgnm. barkan, barragan, późn. parchant, barchen. Nnm. Berkan, Barchent, Barchet, Barchat. Hp. barragan. Wł. baracane i t. d. ═══ 'Słc. barrachanus, barracanus i in. z Ar. barrakān, barnakān = tzn.; Tur. także; por. Węg. bársony. Polskie formy z Nm., może przez Cz. DC. p. t. w. Mr. 105 Barchan, 109 Berkan, 118 Brhan, 271 Parkán. Mew. barchatъ. Dc. 71 Bouracan. Dz. I Baracane. Brl. 4 Barkan. Mt. I, 21. JA. IX, 488. MtN. I, 11. Porówn. **Aksamit.**

Barda p. **Barta.**

Bardela = siodło słomiane. L. ═══ Przez Fr. bardelle, Wł. bardella = tzn., 'Słc. bardella, z Ar. barda'a = siodło wypchane. Dc. 62 Barde. Dz. I Barda. Mr. 104 Bardela. DC. Barda. Por. **Bardunka.**

Bardo, ♀ **Berdo** pch. || Słc. Cz. Srb. brdo. Głż. bardo. Ssłw. Bg. brъdo. Rs. Ukr. Br. berdo || Węg. borda ═══ Może Got. baurd =Nm. Bort=deska. Mew. 10 berdo. Kge Bort.

Bardon=narzędzie muzyczne L. || Cz. bardún = tzn. ═══ Przez Cz. ze 'Sgnm. pardūn = szałamaja (to zaś może ze 'Słc. barto=rodz. organów; Brl. 4 innego jest zdania). Por. DC. Barto. Mr. 104 Bardon. Por. tu **Burdink** i **Burdon.**

♀ **Bardunka** = różnokolorowa chusteczka na głowie u kobiet ═══ Może ma związek ze 'Słc. barda = zbroja końska, zkąd **Bardela,** k. p., bo w 'Słc. używano bardatus w zn. przykryty, Sfr. barder=okryć.

Bardysz, Berdysz || Cz. burdéř, burdýř = koncerz. Ukr. berdeš = rodz. siekiery wojennej. Rs. berdyšъ = tzn. (oba ostatnie zap. z Pols.) ═══ Zap. 'Słc. barducium = włócznia, lanca; siekierka, zdrobn. od 'Słc. barda=**barta**, k. p. Zdaje mi się, że Mr. bez potrzeby oddziela Cz. burdéř 124 od bardysza 105. Mew. berdyšь. „Berdysz źle piszą zam. bardysz" Dudziński u L. p. w.

Bardysz. Czy i jaki ma związek wyraz ten z **Bardyzaną,** k. p.? Por. **Barta.**

Bardyzana = bardysz || Cz. partazána, partyzána ═ Z Nm. Partisane, dw. Parthisan, Bartesan, to zaś z Rm.: 'Słc. partesana „vox hispanica" DC. Wł. partigiana. Fr. dw. partisane, później przez sld. pertuisane (z podprowadzeniem pod pertuiser=przedziurawić). Wyrazy Rm. może od partisan = 'Słc. partesanus = stronnik, partyzant, więc broń niby partyzantka. Dz. I Partigiana. Mr. 105 Bardyzana, 271 Partazána. Brl. 223 Partazána. Por. **Bardysz.**

Bardziak p. **Burdziuk.**

Bargiel. Bargieł = rodz. ptaszka || Cz. brhel. Słń. brglez. Rs. ♀ berglezъ ═ Por. Nm. Bergamsel, Bergmeise, Bergmerle=nazwy ptaszków, odpowiadających Słowiańskim. Mew. 10 •bergъlь. Podobnie też brzmi Wł. bargello, Hp. barrachel = dowódca siepaczy, ze 'Słc. barigidus; może przez jakąś przenośnię ptaszek tak nazwany; por. królik (ptaszek).

Bargieł p. **Bargiel.**

Barkaft p. **Barkracht.**

Barkmistrz patrz **Bachmistrz.**

Barkracht, Barkaft = „dochód tygodniowy z żup solnych" Łb. z XV wieku || 'Słc. Bergrecht, Perchrecht DC. ═ Nm. Bergrecht (złż. z Berg=góra i Recht=prawo, należytość) Por. **Bachmistrz.**

Barłog pch. **Nabarłożyć. Obarłożyć. „W barłodzyech"** (lwich legowiskach) PF. Na Litwie ♀ **berłog** = legowisko, szczególnie niedźwiedzia. || Słc. brloch. Cz. brloh. Gł. borło. Słń. i Srb. brlog. Ssłw. brъlogъ = legowisko zwierza dzikiego. Ukr. berłoha, częściej (z Pols.) barłŷh. Br. miarłoha=legowisko (niedźwiedzia). Rs. berloga = tzn.; ♀ merlogъ, ♀ merloga || Węg. barlang = jaskinia. Rum. bîrlog, berlog, brelog. Nm. ♀ Barlog ż. = łóżko (z Pols.) FWb. p. t. w. ═ Miklosich w ML. ostrzega, żeby wyrazu tego od Nm. Bärenloch = jama niedźwiedzia nie wywodzić. Zdaje się jednak, że pierwsza część wyrazu jest Nm. pochodzenia; druga albo = Nm. Lager = legowisko, albo jest naśladowaniem tego wyrazu; można więc myśleć, iż barłóg=Nm. Bärlager (Bär = niedźwiedź). Por. JA. V, 553 (Jagicz uważa wyraz za Słw.) i VI, 470 (Dobrowski nie umie wyjaśnić). Przejście Nm. ä na nasze a byłoby takie jak często przed r, np. barkmistrz, marcha i t. d. Por. Mew. berlogъ. Por. **Berłowy.**

Barma p. **Barwena.**

Barszcz pch. || Słc. Cz. bršt'. Głż. baršć. Słń. bršč. Ukr. boršč. Br. barszcz, borszcz. Rs. borščъ || Lit. bárszcziai blp.=ćwikła (ze Słow.). Węg. barcs. Rum. borš. ═ Czy to wyraz Słowiański, rzecz niepewna. Mew. II, 415 berštь nie wyraża zdania swojego. Jagicz JA. V, 692 nie wątpi, że to wyraz Słowiański i łączy go ze Słń. Srb. brst = latorośl; ale Mew. 23 brъstь oddzielnie od barszczu grupę brst pomieszcza i dołącza do niej Ukr. brost' = latorośl; pączek. Z Nm. nasuwają się: Borst=szczeć (może przez jakąś przenośnię, porówn. szczeć=roślina); Porst=roślina bagno; a także w gwarach Nm.=latorośl, pąk; ♀ Barsche = kapusta MF. p. w. Broskva; Boretsch, Borretsch=rośl. buglossa, wołowy język (tegoż pochodzenia co borak, burak; ponieważ z *rośliny* barszczu i buraka robiono u nas *potrawę* barszcz, więc ta ostatnia mogła być nazwana od drugi raz w innej formie wziętego tegoż wyrazu; porówn. tu **Burak**); GW. p. w. Bartsch (który inni za wzięty ze Słow. uważają), przypuszcza skrócenie z Bärentatze = dsł. niedźwiedzia łapa (=rośl. barszcz). Por. RA. VIII, 314—339=Rostafińskiego *Ze świata przy-*

rody I, 297—317. *Prawda* 1881 str. 176. 251.

Bart = „zasłona, rąbek, który rzymski fraucymer nosił" L. || Słc. párta = rodz. czepeczka. Cz. porta lamowanie. Głż. borta = strój głowy narzeczonej. Słń. parta = wstęga do włosów. || Węg. párta = strój głowy dziewcząt węgierskich = Nm. Borte = lamowanie, brzeg, obramowanie, tegoż pochodzenia co Bord, p. **Bakort, Burt.** Por. Mr. 271 Parta.

Barta = rodz. siekiery Kn. ♀ **Barda** = mały topór. Do Bartodziej (= Bartłomiej: „vy gy [tj. św. Bartłomieja] barthodzegem naszynacze" ZDZ. 19) przystosowano przez sld. imię Bartłomiej. Bartodzieje miejsc. || Słń. parta = tzn. Ukr. bartka (w Mew. p. w. bordy; Žl. n.) || 'Słc. barda = siekiera podwójna. Rom. barda Dz. I Barda w różn. znaczeniach. Węg. bárd = Nm. Barte = siekiera podwójna, niby brodata, wyraz pokrewny z Nm. Bart = broda. Wspólnoaryjskiego pochodzenia i z takąż przenośnią co do znaczenia (jeżli nie naśladowanym z Nm.) jest wyraz Sslw. brady lub bradъvь = siekiera, Słń. bradlja, Srb. Bg. bradva, patrz Mew. bordy. Bor. Mr. 271 Parta nº 1. M. Barta zbliża z Tur., patrz tu **Bałta.** Bartodziej niektórzy odnoszą do barć; zdaje mi się, że gdyby tak było, wyrazby brzmiał inaczej, ze zmiękczeniem t. Por. **Bardysz, Halabarda.**

Barwa pch. Łączy się z **Bez- Ciemno- Czarno- Czerwono- Czoło- Dwój- Dwu- Inno- Jasno- Jedno- Krwio- Martwo- Mnogo- Na- O- Od- Prze- Przenaj- Przy- Pstro- Piękno- Równo- Różno- Siedmio- Srebr(n)o- Sto- Świeżo- Trój- Tysiączno- U- Wielo- Wy- Za- Zbarwiczkować Z- Złoto-. Farba** pch. Składa się z **Bez- Do- Dwu- Jedno- Na- Od- O- Ognio- Po- Pod- Prze- Przy- Pstro- Różno- S- Siedmio- Srebrno- ,U- Wielo- Za- Zło- Złoto- Żółto-** || Słc. barva, farba. Cz. barva. Głż. barba. Dłż. barwa. Słń. farba. Ukr. barwa, farba. Br. chwarba, farba. Rs. ♀ farba, farblenyj (kolorowy); fabra = maść do wąsów, fabritь = maścią tą smarować, farbować || Łot. pêrwe. Lit. kvárbas, párbas, párvas m. = Nm. Farbe, 'Sgnm. varwe, Sgnm. farawa, Dnm. farw Kge. FWb. Por. Mew. 7 barva. Barwa wcześniej zapożyczona, farba później; pierwsza zap. przez Czechy do nas się dostała, druga wprost od Niemców.

Barwena pch. **Barwenoryb. Berwana. Barma. Parma** = rodz ryby (cyprinus barbus). Kn. || Słc. i Cz. parma. Głż. barma- Srb. barbun, arbun. Bg. barbun Ukr. barbùn. Rs. barvena, barbunьja, barabunьja, barabulьka, parma || Wł. barbo, barbio, ♀ barbon. Fr. barbeau. Nm. Barbe, czasami Barme. 'Słc. barbo, barbus, barvo i in. Tur. barbunja = Łc. barbus = tzn. Nasze postacie barma i parma z Nm. i Cz., barwena zaś i berwana może z ♀ Wł. barbon, ze sld. do barwa. Por. Mew. 7 barbunъ, 8 barvena. MF. Barbun. Mr. 98 Arbun, 271 Parma. JA. IX, 488. Mt. I, 20 barbunja. MtN. I, 11.

Barwierz p. **Balwierz.**

Barwik p. **Barwinek.**

Barwinek, Barbinek, ♀ **Barwin** Kn. **Barwik** JA. IV, 88 = rodz. rośliny (pervinca). **Barwinkowa skała,** miejsc. Wisła, I, 250 || Cz. barvínek. Głż. barbjeńk, barwjenc, barwjenk. Chrw. pavenka. Ukr. barwin, barwinok; barvinèć w pieśniach dodaje się do vinèć = wieniec; bervinok Ap. X, 7 || Fr. pervenche. Wł. pervinca. Ag. perivincle AV. 42, Mag. p. t. w. Nm. ♀ Bärwinkel, ♀ Brunwinkel AV. 42, Mgn. (zwykle po Nm. Singrün). Lit. borwikai blp. =

barwinek. ═ Łc. pervinca. Do nas barwinek dostał się zap. przez Czechów, a do Czechów z Nm. ♀ Bärwinkel; ta ostatnia forma jest sld. do Bär=niedźwiedź i Winkel =zakątek; Cz. postać jest znowu sld. do barwa. Barbinek i Barwik są też sld., pierwszy do Łc. barba, imienia Barbara i t. d., drugi do barwa. Por. MF. Barvinok. Mr. 18 Барвинокъ i 402 Pavenka. Mew. 8 Barvinъkъ.

Barycz ż.=targowisko, bazar L (z Reja). ═ Enc. W. p. t. w. zbliża Wł. baratto = szacherka; trudno to jednak uzasadnić ze względu na brzmienia. Mamy nazwy rzek, miejsc i ludzi: Barycz, Baryka, Baryczka; uderza w nich r niezmiękczone. Nasuwają się różne słoworody: 1, Wł. bar(r)o = szuler, oszust i in. wyrazy Dz. I Baro. 2, Bg. boravja=targowica, por. Ukr. baryty=bawić (w zn. przebywać) Mew. 26 by-. 3, Najstosowniej możeby wypadało oddzielić nazwy miejsc i ludzi i zbliżać barycz ze zkądinąd przybyłym do nas wyrazem borysz, znanym u nas jeszcze w postaci Baraśnik, p. **Borysz**.

Basałyk pch. = 1, rodz. kiścienia, knut 2, niezgrabjasz || Rs. basałýkъ mzn.=kiścień. Zap. tu należy Br. basałàj=łobuz, szubrawiec ═ Tur. basyłyk, basałyk dsł. = coś gniotącego M. 8. Co do przejścia znaczenia na niezgrabjasza, por. bela, cep, drąg, drągał i t. p. MtN I, 11.

Basarunek, Bassarunek, Basarynek, Baszarunek, ♀ **Basurenek.** W gwarach = 1, łapówka 2, bicie, basy, lanie || BR. basiarynka = podarunek (?) Zapolski *Bêlorus. svadьba*, 28. Nosowicz n. ═ Nm. Besserung = dsł. polepszenie, poprawienie, a w starem prawie Nm. odszkodowanie, kara sądowa GW. Besserung № 3. Mt. I, 23 p. w. bazar. JA. I, 432 zbliża ♀ **Basior** = kańczuk i in. zn., k. p. Zakończenie -unek jak zwykle przy oddawaniu Nm. -ung: frasunek, rynsztunek i t. p. Basarynek ma y jak budynek.

Basarynek p. **Basarunek.**

♀ **Basiak** = rodz. tytuniu || Słc. baśiak=tytuń turecki ═ Węg. basadohány = małoliściasty tytuń turecki (dsł. tytuń baszowski, patrz **Duchan**), przez Słc.

♀ **Basior** = batog, kańczuk ♀ **Basiory**=sińce, znaki pobicia ═ Zap. jest w związku z **Basy**, k. p. JA. I, 432 zbliża z Basarunkiem.

♀ **Basior, Basiur**=wilk w języku łowieckim KŁ. || Ukr. basiura = basetla czy ma jaki związek? Por. ♀ **Basior** w zn. batog.

Basistan p. **Bezestan.**

Basiur p. **Basior.**

Baskak = przełożony, starszy L. || Ukr. baskak = poborca podatków Rs. baskakъ = 1, tatarski poborca podatków ♀ 2, śmiałek, zuchwalec ═ Tur. basgak=podatek. Do nas z Rs. lub Ukr. Por. Baskakowskie jezioro na Ukrainie i Rs. rod. Baskakovъ. Mew. baskakъ. M. 9. Baskak nie z Pers., jak chce Mew., ale z Tur. bas=cisnąć, jak to już podał M. Por. JA. IX, 488. MtN. I, 11. Mew. 415.

Bassarunek p. **Basarunek**.

Basta p. **Baszta.**

Bastard, Basztard, Basztart, Bastert, Basztert, Baster, Bastrzę, Bas(z)tarda, Bas(z)tardka, Batard, Batarda pch. ♀ **Bastrak**=chłopak od 8 do 12 lat. ♀ **Pastrak** = tż. **Baster** nazw. rod. Kg. Krak. IV, 340. ♀ **Bastruk,** ♀ **Bajstruk,** ♀ **Bajstruczek,** ♀ **Bajstruczka** na Litwie. || Cz. bastard. Br. bajstrùk pch. Ukr. bajstrùk, bajstruczka, bajstrja (bastrzę). Rs. nauk. bastardъ; ♀ bastryga=swawolnik, zuch; ♀ bastrjukъ, ♀ bajstrykъ=wyrodek; bękart || Eur. Hp. Wł. Pg. bastardo. Fr. bâtard i t.d. ═ 'Słc. bastardus (od XI w.) = dziecię nieprawe (o pochodzeniu wy-

razu patrz. Dz. I Bastardo. Może najpewniejsze domniemanie u Kl. p. w. Bastard, że z Celt., bo Nowoirland. bais = rozpusta + Cymr. tardd = odrośl, więc dsł. „owoc rozpusty". Por. Wgd. i GW. Bastard). Przejście znaczenia (na armatę, wino i t. d.) łatwo zrozumiałe: wszystko, co nieprawe, niewłaściwe. Do nas wyraz dostał się zap. przez Niemcy ze 'Słc. Formy z j zap. z języków Ruskich. Por. Mew. bajstrukъ. DC. Bastardus. Ludowa nazwa dzieci wogóle bastrak nie dziwi, gdy porównamy inne również niepochlebne: bęben, hołota, smarkacz i t. p. Baster, bastrzę z Nm. Baster=Bastard, Basterlein. Por. **Bastrągi, Bękart.**

Baster p. **Bastard.**

Bastert p. **Bastard.**

Bastjon p. **Baszta.**

Bastrak p. **Bastard.**

Bastram L. nie objaśnia. || Srb. pastrma = mięso wędzone. Bg. pastrъma=tż. Ukr. pastràma, postròma = tż. || Rum. pastrama, pastramar. Alb. i Ngr. formy w Mt. II, 38 ═══ Tur. pasterma, basterma =mięso suszone. M. 9. Mew. pastrъma.

♀ **Bastrągi** blp.= „coś grubego a kosmatego (włosy w nieładzie, kudły, powrozy)" Kg. *Krak.* IV, 303 ═══ Może ma związek z Nm. Bast=łyko; por. też **Bastard.**

Bastrzę p. **Bastard.**

Bastwa p. **Baszta.**

Basurenek p. **Basarunek.**

Basurman p. **Bisurman.**

Basy w zn. bicia L.═══Może z Nm. ♀ Bass = 1, policzek (w zn. jagody) 2, policzek (w zn. uderzenia w policzek), np. w wyrażeniu: „Eins vor die Bass bekommen"=dostać w policzek. FWb. Basz. Por. także Nm. ♀ batschen=bić Dt. i Rs. bacъ=paf! (o biciu), oraz Żyd. a pac=bicie, uderzenie. Por. także ♀ **Basior,** oraz Br. bastolić=batożyć.

Basz p. **Basza.**

Basza, Pasza pch. **Paszalik. Paszałyk.** ♀ **Basz** w piosnce ludowej Kg. Krak. II, 233 || Eur. Słow. z b lub p w nagłosie (b zdaje się świadczyć o przejęciu wyrazu Tur. z ust Arabów, którzy p nie mają Dc. 56 p. w. Babouche) ═══ Tur. pasza (jakoby z Pers., M. 9). Zakończenie -łyk w Tur. tworzy rzeczowniki, wyrażające mniej więcej to, co nasze, zakończone na -stwo, więc paszałyk =baszowstwo, okrąg władzy baszowskiej. Mt. II, 38 i Mew. paša. Por. **Baszłyk.**

Baszarunek p. **Basarunek.**

Baszlik p. **Baszłyk.**

Baszłyk, Baszlik = kaptur, kapiszon. L. i O. n. || Srb. bašluk= 1, kądziel (niby główka prząślicy) 2, kantar. Rs. bašlýkъ = 1, naczelnik (głowa) 2, kaptur 3, kantar || Nm. Baschlik char. = kaptur ═══ Tur. baszłyk=okrycie głowy (od basz= głowa Mt. I, 21 baš; nie trzeba jednak z tym wyrazem łączyć naszego **Basza,** k. p.; por. M. 9. Zakończenie -łyk objaśniono pod Basza). Zdaje się, że **Szłyk,** k. p., jest skróceniem wyrazu Baszłyk. Ostatni ten wyraz dostał się do nas niedawno z Russk. MtN. I, 11 p. w. baš. Mew. 415.

Baszmaki p. **Baczmag.**

Baszta, Bas(z)tjon L. ♀ **Basta,** ♀ **Bastwa.** Może tu należy ♀ **Baska** (w Lublinie)=koza, więzienie. || Cz. bašta. Głż. bašta, basta. Ukr. baszta, rzadziej basznia. Br. bakszta, baszta. Rs. bašnja || Fr. (zdrobn.) bastille = bastylla. Wł. bastia. Nm. Bastei, dw. Bastie. Lit. bókszté. ═══ 'Słc. bastia = warownia, wieża (o pochodzeniu wyrazu Dz. I Basto). Do nas wyraz do-

stał się zap. z Czech. Nazwy rodowe Bokszczanin, Bokszański, nazwa ulicy w Wilnie Bakszta oraz wsi na Litwie Bakszty blp., jak również Br. bakszta, pochodzą z postaci Lit., ta zaś z Pols., ze wstawką k przed szt, dość częstą w Litewszczyźnie. Bastjon z Fr. bastion. Mr. 106 Baszta. Kge Bastei. Mew. bašnja. ♀ Bastwa jest podprowadzeniem pod końcówkę -stw-.

Basztan = ogród melonowy, dyniowy; nowina na stepie i t. d. O. Padalica *Opow. i krajob.* I, 29. 34. Pol *Pieśń o ziemi* i t. d. RT. 184. **Bostandży** char. = ogrodnik. || Srb. bostan, bostanište i in. Ukr. basztan. Rs. baštanъ (częściej w tem zn. bakča) || Rum. bostan = arbuz i in. Ngr. mpostáni. Fr. char. bostangi=ogrodnik.══Pers. bostan, bustan = ogród warzywny, przez tak samo brzmiące Tur. Tur. bostandży = ogrodnik. Zdaje się, że wyraz do nas dostał się z Ukr., Ukraińcy zaś go podprowadzili pod wzięty z Pols. wyraz baszta. Mt. I, 30, Mew. 416 bostan. Dc. 71 Bostangi. Tur. -dży tworzy imiona zawodowe. MtN. I, 8 bagča; więc i Bakczyseraj tu należy.

Basztard p. **Bastard.**

Basztart p. **Bastard.**

Basztert p. **Bastard.**

Basztjon p. **Baszta.**

Basztyk=rodz. kija L. ══ Może ma związek z Wł. bastone (Fr. bâton) = kij.

Baszybuzuk, Baszybużuk, O. pisze **Baszibuzuki.** || Słw. i Eur. char. ══ Tur. baszybuzuk=(dsł. szalona pałka) ochotnik; por. **Baszłyk**. Mt. I, 21 baš. JA. IX, 492.

Baszybużuk p. **Baszybuzuk.**

Baśka p. **Baszta.**

Bat char. = rodz. miary L. || 'Słc. batus, batta = tzn. ══ Hb. bath =rodz. miary płynów. WB. II, 50.

Bat m. **Bata** ż. pch. L. ♀ **Baciak.** || Rs. batъ ══ 'Słc. bat(t)us. batellus=rodz. statku. Wł. batto, battello. Hp. batel. Fr. bateau. Ag. boat. Hl. i Nm. boot (wszystkie te formy może z Ags. bāt Dz. I, Batto. Kge Boot). Do nas wyraz dostał się zap. z Włoch. Formy z o mamy w **Bosak, Bosman** i **Pakietbot,** k. p. Por. Mr. 106 Bat.

Bat = dw. kij, palica, dziś = bicz ♀ **Batlewisko** = biczysko. || Cz. bat, batica = kij; młot; batati = bić. Srb. bata, batina = kij, mątewka. Ssłw. bъtъ (z XVI w.)=berło. Rs. ♀ botъ=żerdź rybacka; kierzenka; ♀ bòtatь = bełtać; bić masło i in. zn. || W językach Europ. dużo jest wyrazów podobnego brzmienia i znaczenia: Łc. batuere=bić. 'Słc. batare, battere = bić, zkąd Rom.: Fr. battre i t. d.; Ag. to beat = bić; Rum. bătъ=kij. ══ Wspólnoaryjskim wyraz nie jest; Mew. p. w. batъ nasuwa Węg. bot=kij i wyżej podaną formę Rum. Por. tamże 415. Mr. 126 Bat i 127 Бътъ. Mag. Beat. Dz. I Battere.

Batalnia L. p. w. Patelnia= „niewiasty głowy zdobiły batalniami" z *Compendium medic.* 703 ══ Może ma związek z Wł. ♀ battiballe = breloki, cacka przy zegarku.

Batałaszki p. **Bajtałaszki.**

Batard p. **Bastard.**

♀ **Batko,** ♀ **Bat'ko,** ♀ **Bajtko** char. L. || Słc. batia=tato (o ojcu i in. krewnych, zastępujących ojca). Scz. bat'a= brach. Moraw. bat'a= 1, poufała nazwa każdego krewnego 2, poczciwy głupiec. Srb. bata, bato=brat, czasem ojciec. Ssłw. bašta =ojciec; pobaštimъ=zastępca ojca. Bg. bati i in. = starszy krewny; baštà = ojciec. Ukr. bat'ko pch. = ojciec. Br. baćka = ojciec; baćki = rodzice. Rs. batja, bàtjuška =

tato; pop (por. Szląsk. ♀ pan tatulek=ksiądz) ═══ Węg. bátya = 1, starszy brat 2, rodak. Por. MF. bašta. Mew. bašta. Mr. 18. p. w. Bati myśli, że wyrazy powyższe nie są obcego pochodzenia. Wstawka j w bajtko może wyniknąć z chęci zastąpienia zmiękczonego t' ukraińskiego; albo też w związku ze wstawką j w ♀ krójtki, ♀ siojstra, ♀ ojstry, ♀ dojść (=dość) i t. p. Nazwisko Batkowski zap. zamiast Bartkowski, jak Pietkiewicz zam. Pietrkiewicz.

Batlewisko p. **Bat.**

Batog pch., dw. **Patog, Patok** L. ♀ **Batogi** = pręciki wierzbowe. **Obatożyć. Wybatożyć. Zabatożkować. Zbatożkować.** ♀ **Batożyszcze**= rączka batoga ‖ Cz. batoh. Sslw. batogъ=kij. Ukr. batih. Rs. batògъ, badàgъ, badègъ, padògъ i inne, przeważnie gwar. postacie ‖ Lit. botágas, votágas. Łot. pataga. Rum. batog = sztokfisz. ═══ M. wywodzi z Tur. budak, botag = gałąź. Mew. batogъ uważa za wyraz ciemny, ale MtN. I, 17 nie wątpi o wywodzie Muchlińskiego.

Bausy p. **Bajusy.**

Bawarje p. **Brawerja.**

Bawełna pch. Kn. ♀ **Bawołnianny.** ♀ **Bawońcowy** ‖ Słc. i Cz. bavlna. Głż. bawłma, bałma. Słń. pavola. Ukr. bawovna, bawuna. Br. bàwołna ‖ Lit. bavilna, bùmbulė, bùmvulė ═══ Nm. Baumwolle (dsł. wełna drzewwna, z Baum = drzewo, Wolle = wełna). Czesi przełożyli drugi wyraz Nm. na vlna = wełna, a pierwszy przekształcili; my od nich gotowy ten przetwór przejęliśmy; postacie gwarowe mają o zap. pod wpływem nazwy Nm. Zwrócić też należy uwagę na Nm. ♀ Bauwele, ♀ Bawele. Por. Mew. bavlъna.

Bawołnianny p. **Bawełna.**

Bawońcowy p. **Bawełna.**

Bawół Kn., **Bujwół** L. pch. **Bawoły** 1 pp. lm. z r. 1894 BW. LIV, 310 ‖ Słc. i Moraw. byvol. Cz. bůvol, buvol. Głż. buwoł. Słń. bivol. Srb. bivo, 2 pp. bivola. Bg. bivol. Sslw. byvolъ, buvolъ, bujvolъ. Ukr. bujwał, bujwoł, bujło. Br. bawoł (zap. z Pols.). Rs. bujvolъ, bujlo ‖ Słc. bubalus, bufalus, buflus. Fr. buffle. Wł. bufalo, bufolo. Nm. (z Fr.) Büffel. Węg. bival. Rum. bivol. Alb. bual. Łc. bubalus ═══ Gr. boúbalos=bawół. „Zwierz, pochodzący z Indji (Skr. gavala), dostał się podobno około r. 600 przez Awarów do Europy" Mew. p. w. byvolъ. Drugą część wyrazu wszyscy Słowianie podprowadzili pod wół; pierwszą także niektórzy pod pień buj- (zkąd bujny i t. d.), inni może pod by- (zkąd być i t. d.), u nas może pod. baw-? Por. Mew. byvolъ. Mr. 23 Byvolъ przypuszcza wspólność aryjską wyrazu. Uczuwanie w drugiej części wołu jest powodem, że w 2 i 4 pp. lp. mówimy bawołu.

Bawulec=belka towarna KSL. 520. O. ═══ Nm. Bauholz (złż. z Bau=budowa, budowanie i Holz =drzewo). Wyraz ten formalnie jest tożsamym z budulec; oba od Bauholz pochodzą; bawulec jest sld. do bawić, czy bawół, budulec zaś ma pierwszą część wyrazu przetłumaczoną, a drugą, jak bawulec, przekształconą z Holz, podobnie jak w krępulec, strychulec, szpikulec, gdzie -ulec uczuwa się jako niby przyrostek Polski (porówn. -nek), jest wszakże przekształceniem Nm. Holz. Mylnie bawulec wywodzony jest z Baumholz Pfil. I, 134. Por. **Buda.**

Bazanka, Bazanowiec, Bażanka, Bażanowiec pch. =rodz. rośliny. L. ma z, Kn. ż ‖ Cz. bazanka (podaje Mr. 107; Kott n.). Rs. bazànovecъ i bażànovecъ =rodz. rośliny (zap. z Pols.) ═══ Mr. 107 zbl. z Cz. bazalka = bazylika (rośl.); ale ponieważ posiadamy wyraz bazylika = rośl. (tudzież bazylja), odpowiadający Linneusza

ocymum basilicum, więc b a z a n k a i t. p. innego musi być pochodzenia: zdaje mi się ze ma związek z **Bażantem**, k. p, bo jest i w Nm. nazwa rośliny od b a ż a n t a: F a s a n e n k r a u t, a Głż. postać b a ż a n, oraz Nm. F a s a n pozwala mniemać, że mogła być i Pols. forma b a ż a n.

Bazanowiec p. **Bazanka.**

Bazar pch. **Obazarnik** L. || Słow. przeważnie bez zmian: Srb. p a z a r pch. Bg. b a z a r, p a z a r pch. Rs. b a z a r ъ; b a z a r i t ь = krzyczeć (jak na rynku) || Eur. char. bez zmian ═ Tur. Pers. (i na całym Wschodzie) b a z a r, p a z a r = rynek. M. 9. 94. Mew. bazarъ. Mt. I, 22 bazar. MtN. I, 12. Dc. 63 Bazar. Dość dziwny skład ma O b a z a r n i k.

Bazja, Bazjowy O. = Wyrazy te, pomimo obcy pozór, są Polskie; dodano im, przez nieporozumienie, końcówkę niby Łacińską, jak w wyrazach n i c p o n j u m, p o s t a c j a m i, s k r o b j a i t. p.

Bazona = zap. narzędzie muzyczne. „Wziąwszy b a z o n ę, przyzywał pasterzy" Kg. *Kuj*. I, 331 (z Jaskólskiego, 1827) ═ Zap. Wł. b a s s o n e, Fr. b a s s o n=fagot. Z zam. s jak w Galicji wschod.: b r a n z o l e t k a, k o n z u l i t. p.

Bażanka p. **Bazanka**.

Bażanowiec p. **Bazanka.**

Bażant pch. **Fazan** pch. Kn. || Słc. Cz. b a ż a n t. Głż. b a ż a n. Słń. b e z j a n. Srb. Bg. f a z a n. Br. b a ż à n, b a ż à n. Ukr. b a ż à n t. Rs. b a ż à n t ъ, częściej f a z à n ъ || Fr. Hp. f a i s a n. Nm. F a s a n i t. d. Łc. p h a s i a n u s. Węg. f á t z á n ═ Gr. f a s i a n ó s (od rzeki Fazys [Phâsis] w Kolchidzie). B a ż a n t, przez Cz., ze 'Sgn. v a s a n t; f a z a n z Nm. Por. **Bazanka** i in.

Bąbon = cukierek. **Bombonjerka** O. n. Ap. VII, 42. „b ą m b ą m i kołácze" Dd. 4 || Cz. b o n b o n, b o n b o n y = cukierki. Rs. b o m b o n ь e r k a || Nm. B o n b o n s ═ Fr. b o n b o n = cukierek (wyraz ze zdwojenia dziecinnego, od b o n = dobry). Wątpię, aby utożsamienie wyżej podanego wyrazu Kaszubskiego z b a b a było słusznem Pfil. I, 149.

Bąchor p. **Bachur.**

Bąchory p. **Bachur.**

Bączka p. **Bękart.**

Bącz(e)k p. **Bękart.**

Bąda p. **Bonda.**

Bąk p. **Bękart.**

Bąkart p. **Bękart.**

Bąkiel „w kopalniach Wielickich miejsce, gdzie się woda zbiera i robić przeszkadza" Łb. ═ Może Nm. B ä n k e l, zdrob. od B a n k=mzn. ława (padwodna, piaskowa i t. p.), pokład (węgla, szyfru i t. p.).

Bąkreta p. **Bonkreta**.

Bąt p. **Bant, Bunt.**

Bean, Bejan L. || Cz. b e a n || Nm. B e a u n u s. Wł. b a g g e o, b a g g i a n o (z Fr.) ═ 'Słc. b e a n u s, b e j a n u s = fryc, nowicjusz, z Fr. b é j a u n e = tzn. [złoż. z b e c = dziób i j a u n e=żółty, więc=żółtodziobek]. Mr. 107 Bean.

♀ **Bebech,** częściej ♀ **Bebechy** blp. L. O. n.=1, wnętrzności, flaki; na Litwie mówią: „poczciwy z b e b e c h a m i"; „wypuścić b e b e c h y" 2, wielki brzuch 3, szmaty, łaty 4, pościel nędzna, na Litwie żydowska (bety) || Ukr. b è b e c h y 1, wnętrzności 2, pościel. Br. b e b u c h i = 1, wnętrzności 2, bety. ═ Znaczeniem i poniekąd brzmieniem blizkie są wyrazy Słow.: Słw. b o u b r ê g ъ, Srb. b u b r e g i in. (patrz Mew. bubrêgъ, Mr. 21 Боубрѣгъ, MtN. I, 19) = nerka; wnętrzności.

Bebłek=rodz. rośliny═Z Łc. nazwy peplis = rodz. wilczomlecza, przerobił Kluk, przystosowując do beblić, bebłać.

Bech p. **Bachur.**

Bechter, Bechtyr L.=kirys ‖ Sukr. bechter Kievsk. Starina, XX, 96. Srs. bàhterecъ=rodz. kolczugi z podługowatych płaskich półkółek i blaszek, naszywanych na kaftan sukienny, lub aksamitny; ♀ B. = rodz. kaftana aksamitnego ═ Zap. Tatar. pochodzenia, przez Rs. (bachtà po Tatar.=tkanina baweln.).

Bechtyr p. **Bechter.**

Becować p. **Bejcować.**

Beczka pch. **Półbeczek** pch. **Ćwierćbeczek** pch. Kn. ‖ Słc. Cz. bečva, bečka. Srb. bačva, buča, bučka. Słń. bačva. Ssłw. bъčva, bъčьka (bъtarь). Bg. bъčva, bъčka (bъkel, bъklica, bъklija). Br. Ukr. Rs. bočka ‖ Węg. bocska. Rm. boške. Lit. baczkà ═ Miklosich (Mew. 25 bъčьva) myśli, iż zap. z Nm.: Sgnm. botahha, 'Sgnm. boteche, Nnm. Bottich = kadź. Por. Nm. Butte, Bütte, Bitsche, Pitsche, Bütsche = kufel drewniany. MF. pučel. Mr. 102 Bakvica. 121 Buča. 122 Bučka. Wyraz Nm. wątpliwego pochodzenia: może z Gr. apothēkē = skład i in., zkąd **Apteka,** k. p. Kge Bottich. Dz. I Botta. Mew 417.

Beczka = rodz. ryby Kn. ═ Nm. Butzkopf=tzn. (złż. z butz= tępy i Kopf=głowa). Sld. podprowadzenie przez podobieństwo brzmienia.

Bedel, Pedel, dawniej **Bedellus, Betel.** L. p. w. Sapient; Kg. *Pozn.* VII, 304 (z XVII w.) ‖ Słow. i Eur. prawie bez zmian; Wł. bidello, Fr· bedeau i t. d.═'Słc. bedellus, bidel(l)us i in.=woźny; to zaś ze Sgn. bital, pital (od bieten = pozywać). Nasze formy z Nm. i Cz. Por. Dz. I Bidello. Kge Pedell. AV. 69. Tegoż pochodzenia od bieten jest **Butel,** k. p.

Beduin p. **Bedew.**

Bedew, Badawja = koń ‖ Słń. bedovija = klacz arab. Srb. bedev, bedeva, bedevija = koń arabski. Bg. beduh=źrebiec ‖ Rumuń. bidiviu ═ Ar. bedevij=beduin; beduī=pustyniowy; bedu=pustynia, ztąd Tur. bedevi at = koń arabski. Oczywiście beduin tegoż jest pochodzenia. Mt. II, 23 bedevij. M. 5. 9. Dc. 63 Bédouin. Nie zwrócono uwagi na Skr. badavā=klacz. MtN. I, 13.

Bednarz, Będnarz pch. Kn. ♀ **Bębnarz.** ♀ **Bębnarczyk;** nazwisko rod. **Bębnarz** RA. VIII, 218. **Bednarka** = klepka. ‖ Słc. bodnár. Cz. bednář. Głż. bětnár. Słń. bedenj = kufa; kadź. Srb. badanj=beczka. Ukr. bodnar, bondar; bodnia=kubełek. Br. bondar. Rs. bondarь. ‖ Węg. bodnár ═ L. Malinowski *Btrge* VI, 302 wywodzi z Nm. Büttner = bednarz; toż Mew. bъdъnь. Jeżeli koniecznie wyraz ma być z Nm., to raczej z Bender, Binder (Fassbinder znamy w nazwisku rodowem Polaków) = bednarz (od binden = wiązać, łączyć). Można jednak przypuszczać pochodzenie Słowiańskie. Porównywając nasze nazwy kubła ♀ **bednia,** ♀ **bodnia,** ♀ **bodenka,** ♀ **będnia,** ♀ **putnia,** oraz wyżej przytoczone formy Słń., Srb., Ukr., wnosićby można, iż mogła iśtnieć postać Słowiańska *bъdna albo *bъdnja, pochodząca od *bъdno = dno (co do tej ostatniej formy porówn. Fk. I bhudhna i Kge Boden), a ztąd *bъdnarь albo *bъdnjarь, zkąd Słc. bodnár i t. d.; trudno bowiem pojąć, jakim sposobem Nm. Büttner mogłoby wydać tak w brzmieniach zmienione, a tak siebie blizkie refleksy Słowiańskie. ♀ Będnarz jest sld. do będę, a ♀ bębnarz do bębnić. Zdaje się że Pols. będnarz dał początek formom Rs. znosowanym; nasza postać ♀ Bondar z Ukr. (jak rąwnież Bądarzewski, Bondarczuk, Bondarówna i t. d.) Co do

przejścia znaczenia z **dna** na naczynie, por. Ssłw. dъno=1, dno 2, naczynie; Łc. alveus, fundus i Gr. kýtos też oba te znaczenia łączą. Por. JA. II, 710 Pfil. I, 307.

Bednia p. **Bednarz.**

Beg, Beh, Bej, Bek || Srb. Bg. beg, bej; w in. Słow. i Eur. char. w podobnych formach ═ Tur. beg, bej=książę, pan. Mew. begъ. Mt. I, 20 beg. Dc. 67 Bey. **Beglerbeg** z Tur. beglerbej, bejlerbej (dsł. bej bejów) = rządca prowincji Dc. 68 p. w. Bey. M. 10. MtN. I, 13.

Begiel, Bygiel=rodz. obwarzanka L. ═ Pierwsza postać z Dnm. Bögel=obręcz; druga z Gnm. Bügel, Biegel, dw. Bogel = kółko, kabłąk (od Bogen = łuk, p. **Buksztel**). Po Nm. wyrazy powyższe oznaczają, w różnych gwarach, również obwarzanki.

Beglerbeg p. **Beg.**

Beh p. **Beg.**

Bej p. **Beg.**

Beja p. **Baja.**

Bejan p. **Bean.**

Bejcować, Becować, Besować L. || Słń. pezovati = tzn. ═ Nm. beitzen = wygryzać. Becować zap. pod wpływem blizkobrzmiących i blizkoznacznych ecować, hecować, wecować, k. p.; besować może przez zbliżenie do Nm. beissen = kąsać. Mr. 109 Besować. 275 Pezovati.

♀ **Bejrsz**=piwo bawarskie. Dd. 108. 135 ═ Nm. bai(e)risch=bawarski, dom. Bier = piwo. Ten sam wyraz mamy, w postaci złacińszczonej, w Bawarja pch., Baworów (t. j. Bawarów) i t. d.

Bek p. **Beg.**

Bekier p. **Puhar.**

Bekiesa p. **Bekiesza.**

Bekiesza, Bekiesa pch. L. || Cz. bekeš; in. Słow. bekeš lub bekeša || Nm. Bekesche, Pekesche (z Pols.) ═ Węg. bekes = futro, kapota futrzana (ale nie od człowieka Bekiesza, jak chcą L., WD. 21 ods.).

Bela p. **Bal.**

Belcia p. **Bal.**

♀ **Beldonek**, ♀ **Buldonek** = niedołęga, idjota ═ Cz. moraw. baldoň = bałwan, niezgrabjasz (Kott. w t. V). Por. tu **Bałda**, zap. tegoż, co ten wyraz, pochodzenia. W powieści A. Dygasińskiego *Beldonek* 1888 na str. 11 znajduje się sld. wywód wyrazu: „Był-do-nic, Beldonek! Co miało znaczyć, że nazwisko Beldonek wyraża jakoby człowieka *do niczego*".

♀ **Belefóty** = „zielsko lub trawa rozmaita, zarastająca inne jarzyny, chwasty" ═ Por. Rs. balahvòstъ, balahlýstъ, balahrýstъ = wytrzykąt, darmozjad, pasorzyt. (Ukr. bałafút = ręcznik).

Belek p. **Balka.**

Belfer, Belferka, Belf(e)rować L. O. n. ═ Nm. Belferer = kłótnik, szczekacz, sprzeka; belfen, belfern = kłócić się, ujadać się, szczekać (zap. w związku z bellen = szczekać). Przejście znaczenia łatwe do pojęcia.

Belfrować p. **Belfer.**

Belica p. **Bal.**

Belka p. **Bal** i **Balka.**

Bellowarda p. **Beluarda.**

Belluwarda p. **Beluarda.**

Beluarda, Beluwarda, Bellowarda, Belluwarda, Blofarek, Bolwarek, Bulwar, Bulwark pch. || Cz. boulevard, lub bulvár. Rs. bolverkъ; bulьvarъ (Dal n.!) || Fr. boule-

vard = bulwar. Hp. baluarte = nasyp, bastjon. Wł. baluardo. 'Słc. bolevardus = nasyp, wał ═ Wyrazy nasze jedne z Wł., inne z Fr., Nm., a wszystkie postaci powyższe, przez Fr., z Nm. Bohlwerk (Bohle = dyl, gruba deska i Werk = dzieło, robota), lub według innych, z Bollwerk (tak dziś Niemcy mówią) [złż. z bo(h)len = rzucać, więc niby *dzieło nasypane* (co do *dzieło* porówn. nasze działo, odpowiadające Nm. Werk) i Werk = patrz wyżej] = nasyp, bastjon, bulwar. Por. GDW. Bollwerk. Dz. II, c Boulevard. Mr. 108 Beluarda. Przejście a na e u nas może pod wpływem Łc. bellum = wojna.

Beluwarda p. **Beluarda.**

Bełcik p. **Bełt.**

Bełcun p. **Bełk.**

♀ **Bełk** = brzuch, kałdun, miech, skóra z sierścią. ♀ **Bełcun** (zap. = bełczun) = brzuch. ♀ **Bełkowaty** = brzuchaty (♀ **Bełch,** ♀ **Bełk** = 1, błoto 2, wir wodny są wyrazami Polsk.) ═ Nm. Balg = miech, kałdun, wór skórzany. Por. **Blozbak** i **Bulga.**

Bełt, Bełcik Kn. „**Belcem** strzelił" Kg. *Krak.* I, 375 (z r. 1562). „Co za naszych ojców była siekiera, to teraz **Bełta**" L. z *Co nowego albo dwór* M. Trzyprztyckiego || Rs. boltъ = rodz. gwoździa (Br. i Ukr. bouŭt pch. = narzędzie do bełtania, jak również Pol. ♀ bełty blp. = rzeczy „zbełtane", tu nie należą) || Ag. bolt = pocisk [thunderbolt = piorun]. Rom. formy p. Dz. I Bolzone ═ Nm. ♀ Bolte = Nm. Bolz, Bolzen = krótka strzała, grot [może od tegoż pnia, co Boll- w Bollwerk, p. **Beluarda**]. Zamiana Nm. o na e u nas może pod wpływem osnowy bełt- (bełtać). Por. herb Bełty i nazw. rod. Bełcikowski. Mr. 115 Болтъ. Por. **Bałta. Bołty.**

Bełta p. **Bałta.**

♀ **Bembekij** = „cielę nieżywe, wydobyte z krowy; pogardliwie także o rzeźniku" Ap. I, 63. ═ ? Por. Cz. bemba, bemboš = dzieciak pyzaty.

Ben = rodz. rośliny lekarskiej. L. || Been w różn. językach europ., char. ═ Zap. z zielników. Łc. been (to zaś z Ar. bān = rodz. rośliny. Dc. 64 Ben).

♀ **Ben** = wewnątrz, do, w ═ Nm. ♀ bin = tzn. (złż. z be i in(ne), jak ♀ buten z be i aussen, ♀ boven z be i oben. Por. ♀ **Buten,** ♀ **Ruten**). FbW. I, 83.

Benedykt p. **Banadek.**

Bengiel = kij L. ♀ **Benjel** Derdowski, Jasiek, 17 ═ Nm. Bengel = 1, kij 2, drągal.

Benjel p. **Bengiel.**

Benzoan p. **Benzoin.**

Benzoes p. **Benzoin.**

Benzoin L. **Benzoes. Benzyna. Benzoan, Przybenzoan. Będźwin** pch. O. || Z małemi zmianami u Słowian. || Fr. benjoin. Wł. belzuino, belguino, benzoino, belgivi. Hp. benjui, menjui. Ag. benzoin, benjamin ═ Ar. lubān džāwi = dsł. kadzidło jawańskie, t. j. z Sumatry, bo tę wyspę Arabowie Jawą nazywali. Dc. 66 Benjoin. Forma będźwin zdaje się sld., z Wł. benzoino. Mew. 415.

Benzyna p. **Benzoin.**

Ber = szlak O. (odprawia do Czarny, ale ani tam, ani pod Szlak n.): „Czarnym szlakiem lub berem iść = kiedy człowiek schylony czając się podchodzi pod lotną zwierzynę" KŁ. 14 ═ Ukr. ber = 1, kładka 2, ścieżka.

Bera = rodz. gruszki || W in. językach beurré, z Fr. ═ Fr. beurré = (dsł. maślny, masłem pociągnię-

ty) (b e u r r e=masło, z Gr.-Łc. b u t y r u m = tzn., podobno sld. Grecki z języka Scytyjskiego). Mr. 108 Bera (po czesku m á s l e n k a).

Berarek = świderek. **Berować, Przeberować. Wyberować. Wyborować. Borować** = świdrować L. O. Łb. || Rs. b u r ъ, b u r a v ъ, b u r a v l ь (JA. IX, 494 myśli, że z Tur.; Mew. 24 b u r a v ъ, że z Nm.) ═ Nm. B o h r e r, rzadziej B ö h r e r, B o h r = świder. Por. **Centrumbor.** Mew. 417 b u r a v ъ.

Berbeć = malec, smarkacz O. ═ Może Rum. b ă r b e t=mąż, człowiek (dsł. brodacz). Co do przejścia znaczenia por. Rs. m u ž i k ъ, Fr. m a n n e q i n, Pols. ♀ ż m o g u s (z Lit. ž m o g ù s = człowiek). Por. też Węg. b e r b e, b e r b e c s=skop. (po Nm. S c h ö p s=1, skop 2, głupiec, dudek).

♀ **Berbenica** = rodz. naczynia na bryndzę; „18 mirtuków bryndzy, a mirtuk=1½ kwarty = oko" ER. II, 843 || Ukr. b e r b e n y c i a, b e r e b o j k a=tzn. || Rum. b e r b e n i t s ă= tzn. ═ Węg. b e r b e n c e=puszka, faseczka. Mew. 9 i 415 berbenica.

Berberys pch. || Rs. b a r b a r i s ъ, b e r b e r i s ъ || Fr. b e r b e r i s. Nm. Berberis, Berberitze, Berbis (inne formy GDW. Berberis; ale por. Kge Preiselbeere) ═ Tur. b e r b e r i s=tzn. MtN. 14 (por. Mt. I, 11 anberbaris).

♀ **Berce** blp.=drąg, na którym się zawiesza zarżniętego wieprza (ustnie od J. Bystronia) ═ Cz. b é r c e = waga wozowa, stelwaga.

Berdebuska = rodz. strzelby. L. KŁ. z *Gospodarstwa jezd.* 1690 ═ Druga część wyrazu zdaje się być=Nm. B ü c h s e = mzn. strzelba (p. **Buks, Puszka**); pierwsza część por. **Bardysz.**

Berdo p. **Bardo.**

Berdysz p. **Bardysz.**

♀ **Berehulka**=rodz. sikory ═ Ukr. b e r e h u l k a=pliszka (Rs. b e r e g o v k a = rodz. ptaszka) = Pols. b r z e g ó w k a=rodz. jaskółki.

Berek, Bereka, Brekinja = rodz. rośliny O. ═ Są to formy niepols., odpowiadające Pols. *b r z e k (przez sld. b r z ę k), b r z e k i n i a (wyrazy to, jak myślę, Słowiańskie: Słc. b r e k, Cz. b ř e k, Srb. b r e k i n j a i t. d., może = Nm. B i r k e=brzoza Mew. 10 berkynja). B e r e k a z Ukr. b e r e k a=tzn.; B e r e k może przez sld. do b e r; b r e k i n j a (sld. zam. b r e k i n i a) ze Słc. Por. **Berestka.** Mew. 415.

Berestka=rodz. rośliny O. ma być = B e r e k, B e r e k a, B r z ę k, B r z e k i n j a (por. **Berek**) ═ Zap. sld. do B e r e k a (patrz **Berek**) i form Rs.: Ukr. b e r e s t = brzost; b e r e s t o = kora brzozowa. Br. b i a r a ś c i è ń, Pols. b r z e ś c i a n (Rypiński, *Białoruś*, 205) =garnek korą brzozową obłożony. Pols. *b r z e k (=brzęk) może=Nm. B i r k e, a Bg. b r ê s t ъ=mzn. brzoza, Rs. b e r e s t a = kora brzozowa, b e r e s k l e t ъ i in. formy=rodz. rośliny.

Beret, Biret, Bieret, Bieryt || W Słw. i Eur. podobnież, np. Cz. b i r e t, b i r ý t, b i r e t a, b i r ý t a. Srb. b a r e t a. Ssłw. b e r i t a || Fr. b a r r e t t e. Wł. b a r r e t t a i t. d. ═ 'Słc. b a r r e t u m, b i r r e t u m, b e r e t a i in., podobno z Łc. b i r r u s lub b i r r u m = rodz. płaszcza. Mr. 109 Берита. Dz. I Berretta, Bujo. MtN. I, 11 szuka źródła w Tur. b a r e t a. Por. **Birlet.**

♀ **Berezyje,** ♀ **Zberezyje** =niegodziwości. ♀ **Bereźnik,** ♀ **Zbereźnik** = niegodziwiec. ♀ **Zbereżeństwo** O.= figiel, psota. Z pozoru wyraz wygląda na Ukr., por. P o b e r e ż e, P o b e r e ź n i k. Może należy go zbliżyć z Scz. f o r b e r e č n i k=oszust (Mr. 159 nasuwa Fr. f o u r b e, f o u r b e r i e = tzn.; może raczej Nm. V e r b r e c h e r = przestępca?); albo też z Cz. z b ě ř i č n ý = motłochowy, od z b ě ř i c e =

motłoch (Rs. svoločь). Berezyje oczywiście zam. berezje, jak herezyje, kierezyja i t. p. Por. ♀ **Bezernik** i Baraśnik, pod **Borysz.**

Bereźnik p. **Berezyje.**

♀ **Bergajst** = skarbnik, duch kopalń (Por. Słc. permonik = tzn., z Nm. Bergmännchen) ═ Nm. Berggeist=dsł. duch gór. Por. **Bachmistrz.**

♀ **Berjelt** = gościniec za pilnowanie czegoś ═ Nm. Bergegeld (złożone z bergen = kryć, chować i Geld=pieniądz)=dsł. tzn., chociaż słowniki Nm. podają tylko znaczenie nagrody za przechowanie rzeczy z rozbitego statku.

Berkowiec, Bierkowiec, Birkowiec, Bierkowisko L. || Ukr. bèrkoweć || Lit. birkavas i in. (Mew. 415 berkovьсь; Kurschat n.) Łot. birkaws lub birkawa = tzn. ═ Rs. bèrkovecъ = 10 pudów. [Pochodzenie wyrazu podobno skandynawskie, od nazwy dawnego miasta Björkö, na wysepce jeziora Mälar; nazwa zaś miasta od björk (Nm. Birke) = brzoza; u Adama z Bremy miasto to zwie się Birca; jako handlowe, nadało nazwę wadze okrętowej. Patrz wywód Tamma, przytoczony przez J. Grota w JA. VII, 138. Mew. 415 berkovьсь].

Berkut p. **Birkut.**

Berlacz ═ Nm. Bärlatsche =tzn. (złż. z Bär = niedźwiedź, por. bermyca, Głż. bar = niedźwiedź i Latsche=stary pantofel) więc niby=pantofel nakształt łapy niedźwiedziej. GDW.

Berłog p. **Barłog.**

♀ **Berłowy** (o chlebie)=z plewami, najgrubszy ═ Br. barłowy=tzn. (zap. wyraz ten jest w związku z **Barłog,** k. p.)

Bernikla=gęś mityczna, rodząca się z muszli, jodły i t. d. || Cz. berneška || Fr. barnache, barnacle. Ag. barnacle. Nm. Bernikelgans ═ 'Słc. bernaca, bernacula, bernecela, bernicla, bernicha = „ptak... z jodły się rodzący" DC. Do nas z Nm. Mr. 109 Berneška. MM. II, 489—504. JA. III, 659.

Berować p. **Berarek.**

Bersana, Berzana = rodz. ryby L. (Linde pisze te formy razem z **Barwena,** k. p.) || Głż. pjersk, pjerach. Rs. beršъ ═ Wyrazy te są w związku z Nm. Barsch, 'Sgnm. bars, bersich, Nm. ♀ Persken (Hl. baars, Ag. barse) =tzn., zap. z Fr. perche, persègue, Wł. persega, te zaś z Łc. perca=Gr. pérkē=tzn. Mr. 109 Беpшъ. Kge Bersch myli się, sądzę, nie chcąc przyznać pochodzenia z Rom. Por. Wgd. Barsch.

Bersztyn p. **Bursztyn.**

Bertram=rodz. rośliny L. **Piretrum**=tzn. ♀ **Pieletruna** || Cz. pertram, peltram || Wł. pilatro, piretro. Fr. pyrèthre i t. d ═ Z Gr. późn. pýrethron = rodz. rośliny, przez Nm. (sld. do imienia Bertram AV. 79. GDW. Kge) Bertram=tzn., inaczej Berchtram. Mr. 274 Pertram.

Berwana p. **Barwena.**

Berzana p. **Bersana.**

Besaty p. **Biesaga.**

Beskura p. **Beskuryja.**

Beskurcyja p. **Beskuryja.**

Beskurdyja p. **Beskuryja.**

♀ **Beskuryjá,** ♀ **Beskurdyjá,** ♀ **Beskurcyjá,** ♀ **Beskura**=rodz. przekleństwa, połajanki: bestja, niezdara, leniuch i t. p. || Cz. ♀ beskuria=bestja ═ Zap. Węg. bösz = wściekłość; wściekły i Węg. kurja=krzyk, wrzask.

Besować p. **Bejcować.**

Bes(s)erm(i)an p. **Bisurman.**

Besurman p. **Bisurman.**

Besztefrant(y) p. **Bestefranty.**

♀ **Beszycha**=róża (choroba) ‖ Srb. bešika = bąbel, krosta. ═ Ukr. beszycha = róża (choroba), z Rum. bešikă=pęcherz; krosta. Mew. 415 bešicha.

♀ **Beśtefranty**, ♀ **Besztefranty**, ♀ **Bistefranty**, ♀ **Bjestefrant**, ♀ „na **Besztefrant** mówić" ═ Nm. bester Freund = najlepszy przyjaciel(u); przejście znaczenia: łudzenie kogoś, mówiąc mu: b. f.! Por. Rs. šeromyga, šeromyžka, šeromyžnikъ, šeromyžitь i t. p. z Fr. cher ami; za panь bratъ=za panie bracie, toż Ukr. za pan(e)brat, z Pols.

Bet (w kartach) pch. p. **Labet.**

Betel p. **Bedel.**

Beweryja p. **Brawerje.**

Bezerman p. **Bisurman.**

Bezestan, Basistan=rynek. O. ‖ Srb. Bg. bezistan, bezisten. Czy Ukr. basáń=galerja kryta koło cerkwi wiejskiej tu należy? ‖ Rum. bezestin, bezestie, bezesteu. Fr. Nm. char. bezestan ═ Tur. bezestan = rynek kryty (dsł. = niby *płótnowisko, złż. z bezz = płótno, por. **Atlembas** i -stān = niby Pols. -isko, z Arab. i Pers.). Dc. 68 Bezestan. Mt. I, 26 bezestan. 27 bezz. MtN. I, 14. JA. IX, 490. Mew. 415.

♀ **Bezhar** = „nadmiar, zbytek czego, przesadzona cena, waga, nadmiar wzrostu" ═ Ukr. bèzhar= tzn. (zap. z bezharnyj; harnyj [właść. hardnyj] = ładny, piękny, z Pols., a Pols. z Cz.?). Mew. 85 charь objaśnia inaczej.

Bezik pch. ═ Fr. bézique lub bézigue=tzn.

Bezmian, Przezmian, Przemian pch. ‖ Cz. přezmen (zap. z Pols.). Ukr. bèzmin. Rs. batmànъ = pewna waga (około 10 kilogr.); bezmènъ, bezmênъ=bezmian ‖ Lit. bezménas (z Pols.) Nm. Besemr, Besmer, Desam, Desem, Desemer i t. p. mniej lub więcej gwarowe. Sskand. besman, bisman. Szwed. besman. Duńs. bismen═ Oczywiście postać bezmian starszą jest od przezmian; w tej ostatniej przodkowie nasi przetłumaczyli bez na przez i w tej formie Czesi od wyraz przejęli. Co do pochodzenia wyrazu, różne są zdania. Mr. 19 Безменъ szuka źródła we Fr. peson= wagi. M. 10 zbliża z Arab. wazn, wezn=waga (prawna) i mizan = szalki. Grot (Gt. I, 475) myśli, że wyrazy Eur. pochodzą z Azjat. batman = waga 7 do 25 funtów i że Rs. nasamprzód wyraz ten przyswoili. Mew. 8 batmanъ zestawia batmanъ i bezmênъ i oba razem wywodzi z Północnotur. Mt. I, 22 batman mniema, że bezmenъ w Rosji wszedł w użycie przed batmanъ; że z Rosji dostał się do Polski, Szwecji i Danji, a ztamtąd do Niemiec półn. Por. JA. VII, 136. Korsch JA. IX, 489 wraca do przypuszczenia Muchlińskiego (nie wymieniając go zresztą) i zbliża Dżag. wäzmin=ciężki. MtN. I, 12 za nim to powtarza. W każdym razie to narzecze Słow., które pierwsze wyraz wzięło, podprowadziło go pod bez i mien- (sld. do niby „waga *bez zmiany*"). Por. Pfil. I, 463. Co do zamiany bez na przez por. przezpieczny i odwrotnie beztowłosy, na bezrok i t. p.

Bezoar = antydot L. ‖ Cz. bezoar. Słń. bezvar (Mr. 110 przytacza Słń. bezlaj, lecz wyraz ten znaczy skok). Rs. bezoarъ, bezùj ‖ Eur. z małemi zmianami: Wł. belzuar, Fr. bezoard i t. d. ═ Arab. bādizahr, bāzahr, z Pers. pādzehr=dsł. *jadopęd, środek wypędzający truciznę. Dc. 68 Bezoard. Mt. II, 36 padzehr. Szujski *Roztrząs.* 71.

♀ **Beżka**=poduszka bez pierzy? Kg. *Kuj.* II, 248 ═ Może w związku z b e ż=rodz. tkaniny O., z Fr. b è g e, b e i g e=tzn.

Bębnarz p. **Bednarz.**

Będnarz p. **Bednarz.**

Bęchor p. **Bachur.**

Bęcoły p. **Bęcwał.**

♀ **Bęcwał,** ♀ **Bandzwoł**= leniuch, ociężały. ♀ **Bęcoły** blp. =kluski kartoflowe ═ Może z b u c e f a ł, b u c y f a ł = koń, człowiek duży, niezgrabny [Gr. b o u k é f a l o s = dsł. wołogłów, nazwa konia Aleksandra Macedońskiego]. Kluski może przez przeniesienie znaczenia, jak b e l a, g a ł a i t. p.

Będźwin p. **Benzoin.**

Bękart pch., ♀ **Bąkart, Naderbękart, Zbękarcieć,** ♀ **Bęks,** ♀ **Bąk,** ♀ **Bączka** ż., ♀ **Bącz(e)k,** ♀ **Bęś** || Słc. Cz. p a n k h a r t, Cz. p a n c h a r t, p a n k a r t, Cz. Moraw. b a ň k a r e c, p a r c h a n t, b a r c h a n t (przestawka i sld.), Cz. ♀ B a ň k a r t || Hl. b a n k a r d, b a n k e r d ═ Nm. B a n k h a r t, zwykle B a n k a r t, B a n k e r t=dsł. imię męskie, utworzone na wzór R e i n h a r t, G e b h a r t i t. p., od B a n k=ławka (p. **Bank**), więc niby *ł a w c z a k, *Ł a w o m i r, albo *Ł a w o s ł a w, z myślą o spłodzeniu nie na łożu (małżeńskiem), lecz dorywczo, w kącie, na ławce, pod ławą. Co do przejścia znaczenia por. „Smrodzie, wychowany na gnoju, s p ł o d z o n y n a t r y c i e (z Nm. T r ö d e l=lichy rynek, tandeta)" L. p. w. Tret. Por. **Bastard.** Nm. B ä n k l i n g, B a n k s o h n, B a n k k i n d=*ławczak, ławowy syn, ławowe dziecko. Sskand. h o r n ū n g r = dsł. *kąciak, w kącie spłodzony. 'Słc. s c a m n i f e x=dsł. na ławie zrobiony. ♀ P o k r z y w n i k = w pokrzywach spłodzony. Jak b a s t a r d, b a s t a r d a, k. p., znaczy wszystko „nieprawe" t. j. nieprawdziwe, fałszywe, podrabiane, tak też ♀ bąk, ♀ bęks i t. d., oprócz dziecka nieprawego, oznacza ostatni snop, pieniądz (fałszywy), może i kasza ♀ *bączka* (jako mieszana z różnych rzeczy) i t. d. Mr. 110 Bękart. GDW. Bankhart.

Bęks p. **Bękart.**

Bęś p. **Bękart.**

Białka p. **Buła.**

♀ **Bibic**=rośl. rzepik. ═ Może w związku z Rs. b i b í k a=mzn. rośl. pegamum harmala, Steppenraute. Słc. b í b i c=czajka (ptak).

♀ **Bicmacher**=puszkarz, rusznikarz ═ Nm. B ü c h s e n m a c h e r = dsł. robiciel strzelb (od B ü c h s e, nasze **Buks** i **Puszka** k. p.).

Biczak = rodz. noża L. || Srb. b i č a k. Bg. b i č k i j a. Ukr. (na Węgrzech) b i č o k || Węg. b i c s a k, b i c s a k ═ Tur. b i c z a k, b y c z a k = nóż. Mt. I, 27 bičke. MtN. I, tż. JA. IX, 490. XI, 123. Lpf. VII, 7 Бичагъ; wyrazu tego Dal nie podaje.

Biczka p. **Bika.**

Bida, Bieda = rodz. wózka ♀ **Biéda**=kosz ręczny na dwie strony otwierający się. || Br. b è d a (nie b i e d a) = tzn. ═ Łc. b i g a, częściej b i g a e blp. =tzn. (złż. z b i-=dwu- i j u g u m=jarzmo, igo); sld. do b i e d a=nędza. Pfil. II, 258.

Bieda p. **Bida.**

Biedronka p. **Biedrunka.**

Biedrunka, ♀ **Biedronka,** ♀ **Biedrzonka,** ♀ **Patronka,** inaczej Babinka, Babka, Boża krówka, Katanka i t. d. ═ Cz. b e d r u ň k a=tzn., przez sld. do b e d r o = biodro, zamiast b e r u n k a; b e r u n k a zaś lub b e r n š k a = baranek (od b e r a n = baran); że nazwa b a r a n e k jest właściwą, na to dowody mamy w innej nazwie Cz. tegoż owadu: P a n n y M a r i e b e-

ruška i w Nm. Herrgottschäffchen=dsł. baranek Pana Boga. Patronka jest sld. do patron. Czeskie przejście z osnowy beran na bedr u nas znalazło gotową już analogję w nazwach bydląt gniadych biało nakrapianych: biedrony, biedrula i t. p. Być może jednak, że te ostatnie wyrazy z nazwy biedronki się utworzyły, z powodu podobieństwa barwy i nakrapiania

Biedrzeniec = rodz. rośliny (pimpinella) L. || Cz. bedrník. Ukr. bedrinèć. Rs. bedrenècъ || Fr. pimprenelle. Wł. Hp. pimpinela. Nm. Bibenel, Bibernelle, Pimpernell. Hl. bevernel ═══ 'Słc. pipinella, pimpinella i in. (może z Łc. *bipennula=dsł. *dwupiórnik =*dwuliściennik, zdrobn. z bipennis = dwupiórny, dwuliściowy); z tego Nm. formy, a jedną z nich: Bibernel (Biber=bóbr) przetłómaczono na Cz. czy Pols. Biber na bóbr i pierwotnie musiała być postać *biebrzeniec, z której, przez rozróżniczkowanie dwóch b i sld. do biodro, biedrunka, powstała forma biedrzeniec.

Biedrzonka p. **Biedrunka**.

♀ **Bielczuk** = nalewka drewniana, półgarncowej objętości, osadzona na długiej rączce drewnianej, inaczej zwana ♀ czerpakiem, ♀ czerpaszką, na Litwie, w Wileńskiem ═══ Może ma związek ze Ssłw. bêlъčougъ, belьčougъ=pierścień, Srb. biočug = kółko żelazne, belenzuke blp.=bransoleta, naramiennik i t. d., z Tur. bilezik = bransoleta, naramiennik. Mew. 13 bilezikъ. Mt. I, 27 bilezik. MtN. I, 15 bilezik. Lpf. VII, 21 Бѣльчоугъ.

Bieldrzan p. **Baldrjan**.

Bieluh p. **Bałuch**.

Biełdrzan p. **Baldrjan**.

Biełka p. **Buła**.

Biełucha, Bieługa = ryba wyz O. ═══ Rs. bêluga=tzn.

Bieługa p. **Biełucha**.

Biera, zdrobn. **Bierka** = 1, kostka szachowa, warcabowa 2, gałka, kreska (do głosowania) 3, dola, los. **Bierki**=warcaby Kn. L. **Biernia** lub **Birnia**=dań, pobór. Może tu należy **Blirki,** k. p. || Cz. biřic=dawniej: herold, dziś zbir, siepacz. Głż. bjeŕna = podatek; taksa (Mew. 13 biritjъ podaje Głż. formę bjerc, której słownik Pfuhla nie ma). Dłż. bériz (tj. bjeric)=woźny, siepacz (Zwahr). Srb. bir = dziesięcina kościelna; birov=sołtys. Słń. bir lub bira = składka; podatek; birov = sołtys. Bg. bir, birija = podatek. Ssłw. birъ=podatek; birъčij=poborca, birištь=zbir, siepacz. Ukr. birczyj=poborca; byrcze=rodz. taksy; byriw=wójt; birycz=herold. BR. birka = laska do karbowania; birkawàć=karbować. Rs. ♀ birъ=pogłówne; birka=laska do karbowania i t. p.; birčitь = karbować; Srs. birjùčь, birčij, biričъ=herold; zbir. || Łot. birka laska do karbowania (z BR.); beri= = zsyp (sep). ═══ Jakkolwiek pozornie wyrazy powyższe zdają się od pnia br(ać) pochodzić, zdaje się jednak, że są Uralsko-Altajskiego pochodzenia. Mew. 13 pod biritjъ zbliża Wł. birro, sbirro; ale i te wyrazy są niewiadomego rodu. Dal p. w. birka i birjučъ nie wątpi, że są Tatarskiego pochodzenia. Mew. 13 oddziela (zdaje mi się niesłusznie) biritjь od birъ, a przy drugim nasuwa Węg. bér=żołd, zapłata, czynsz. Korsch JA. IX, 491 przypuszcza z powodu „nieorganiczności zmiękczenia" w Rs. birьka, że może być to Tur. bir-iki=jeden dwa. Myślał już tak Grot w *Spornyje voprosy russk. pravopisanija*, 1876. str. 421. Zmiękczenie, myślę, tejże jest natury, co w powszechn. wymawianiu Rs.: perьvyj, sterьva i t. p. Zbliżyć należy Tatar. bermèk=brać; Węg. bér=żołd, opłata, czynsz; bérenc = żołdak, najemnik; bír = posiadać; biró = sędzia i t. d. Por. Mr. 112 Бирка. Mew. 13. MtN. 15 bir. Dz. II, a Birro.

Bieret p. **Biret**.

Bierka, Birka, ♀ Byrka =rodz. owcy Kn. || Cz. bira, birka =tzn. Moraw. birka=1, biała owca 2, wesz; birečka = wełna białych owiec. Srb. birka = tzn. Ukr. byr, byr! wołanie na owce; a byr! odpędzanie owiec; býrka=1, owca 2, skórka owcza. Rs. barъ, barъ! albo byrъ, byrъ!=wołanie na owce ═══ Węg. birka = owca. Mr. 111 Biera (takiej formy Pols. n.) i 112 Birka. Mew. 415 birka.

Bierkowiec p. **Berkowiec.**

Biermanie patrz **Bierzmować.**

Biermowanie p. **Bierzmować.**

Biermuszka=polewka piwna L. || Głż. běrmuž, běrmužk = polewka z chleba ═══ Nm. Biermus = tzn. (złż. z Bier = piwo i Mus = polewka, kaszka). Por. **Far(a)muszka** i **Jarmuż.** Zmiana i na e jak w ♀ miela (mila), wiertel i t. p.

Bieryt p. **Biret.**

Bierzmować pch. **Biermanie. Przebierzmować** pch. **Wybierzmować** pch. Kn. ♀ **Wierzmować** pch. ♀ **Wiermowanie.** ♀ **Biermowanie.** ♀ **Wierbowanie** || Słc. birmovat'. Cz. biřmovati. Głż. bjermować, fyrmować. Srb. berma = bierzmowanie (MF. p. t. w.; słownik Karadżycza n.). Słń. berma, birma, firma=bierzmowanie || Węg. bérmál = bierzmować. Romań. z dodaniem przyimka Łc. con- (=cum), od confirmare, więc Fr. confirmation i t. d. ═══ Łc. firmare = umocnić, ztąd formy Nm. firmen, firmeln= bierzmować, a z niej forma Cz., z tej dopiero Pols. Postać biermanie zdaje się że bezpośrednio z Nm. firmen; co do zmiany f na b, i na e por. barwa, bazanka, bażant — wiertel, biermuszka i t. d. oraz bierzmo=bierwiono. Formy gwarowe pod wpływem sld MF. Berma. Mew. 12 bêrma-. Mr. 112 Biřmovati. McT. n° 31. JA. I, 61.

Biesaga, częściej blp. **Biesagi** pch. L. ♀ **Bisagi** blp. ♀ **Biesag** || Słc. bisahy. Cz. bisah, visah = mantelzak u siodła (visah jest sld. do viseti=wisieć, zkąd visák = mantelzak u siodła); bisaha =więcierz, żak. Dłż. bisagi. Srb. bisag, bisage. Słń. besaga, bisaga. Bg. bisagi, disagi. Ukr. besaha, beseha. || 'Słc. bisaccia, bisaccus i in. Wł. bisaccia. Hp. bisaza, biaza. Fr. besace, bissac. Rum. desagă ═══ Łc. bisaccium =worek podwójny, do przewieszania (złż. z bi-=dwu- i saccus=worek, zkąd nasze sak, żak, z Gr. sákkos, to zaś podobno z Hebr.). Który z języków Słow. najpierwej wyraz ten poznał i zamienił k na g? ♀ Besaty znaczy toż samo i ma postać Ukr.; w słowniku Żl. n. Mew. 13 bisaga. MF. Besaga. Mr. 19 Basaga. Dz. I Bisaccia. Może Nm.' ♀ Beiseckel tu należy GDW. p w. Diebsack. Kge Sack.

♀ **Bietka**=klepka, np. „we łbie braknie piąty bietci" ═══ Może z Nm. Biet = mzn. deski po obu końcach statku GDW. Biete.

Biez=gra w karty O. ═══ Dla tego wpisuję ten wyraz, że powstał on skutkiem pomyłki druku, zamiast Bicz; patrz Bicz u L.=„gra prostych ludzi w karty".

Biga p. **Bika.**

Bigiel p. **Bygla.**

Bigos pch. Kn. || BR. bigus (g nie jak h wymawiane, bo z Pols). Rs. bikusъ (z Pols.) ═══ ♀ Nm. Beiguss = sos, podlewa. Cpe. p. w. Sauce podaje Hamburs. Bigöte.'Sdnm. bigôt = ♀ Beiguss (dsł. *dolewa), w słowniku Schillera i Lüb. Mr. 111 nie wie słoworodu. L. podaje niedokładny: Beguss; wyraz ten=polanie (wodą, np. kwiatów).

Bigot pch. L. || Cz. bigotní =

tzn. ═ Fr. bigot=tzn. [Ze wszystkich wywodów wyrazu Fr. najwięcej podobnym do prawdy jest z Dnm. bī gote = dalibóg; przez naśladowanie zaklinania się świętoszków tak ich nazwano; w XII w. tak już nazywano Normandów, zapewne z powodu, iż używali tego zaklęcia. Por. moszterdziej, panie-kochanku i t. p. Dz. I Bigot Wyraz przeszedł do in. Romańskich i do Nm. w postaci Bigott i pch.]

Bijony p. **Piwonja.**

Bik p. **Bika.**

Bika = oskard L. **Biga** lub **Bika** tzn. O. Zapewne tu należą też ♀ **Biczka** = deska mularska, używana zamiast buksztели i **Bik** = drągal pch. L., **Nabikować** się L., przez metaforę, jak w drągal, cep, Rs. dubina, dubyna i t. p. ♀ **Běka** zdrob. ♀ **Běczka** (ě kaszub. zam. i) = „rodzaj motyki"; **Běkac, Běknąc** = „uderzać běką, zlekka uderzać" Psk. 3 ═ Nm. Bicke = oskard, wyraz podobno Celt. pochodzenia, zkąd też Rom.: Fr. bec, bèche, bécasse = Pol. bekas, Wł. becco i t. d. Dz. Becco GWB. wywodzi Bicke z Rom.; Kge słoworodu n. Przejście k na g w Biga może pod wpływem Nm. biegen = giąć, Biegeisen = narzędzie do zginania. Por. przejście znaczenia dziobas, dziubas = koniec oskarda z Francuzkiem bèche=rydel i bec=dziób. Mr. 111 Bika. JA. XI, 123. Pfil. III, 361.

♀ **Bilmez** „wyraz na Podolu używany, w znacz. nic nie wiedzący, nic nie umiejący, np. ani słowa belmez albo bilmez" M. 10 ‖ Srb. bilmez = ignorant Marinkowicz w *Verhandl. des V Orientalisten-Congresses*, 307. Ukr. belmès = tzn. Rs. belьmèsъ=dureń; obelьmesitь= okpić. MtN. zbliża BR. bałbiès, bałbòs. Być może, iż i nasze wyrazy Bilbas, Belbas, Gilbas, Bimbas i t. p. są tegoż pochodzenia. ═ „Tur. bilmèz = nie wie, 3 osoba cz. teraźn. przeczącego od słowa bilmèk = wiedzieć" M. 10. Mt. I, 28 bilméz. MtN. 15 bilméz. JA. IX, 491.

Bimbasza O ‖ Srb. bimbaša = dowódca tysiąca żołnierzy. Bg. bimbašija, bumbašir = komisarz baszy, cesarza ‖ Nm. Bim-baschi char. Rum. bumbašir, bimbaš ═ Tur. bin baszý (bin=tysiąc) Mt. I, 28 bin. MtN. 15 bin.

♀ **Bina** p. **Binda.**

Binda. Wyraz zapisuję 1, dla tego, że posiadamy go w Kaszub. przekształceniu ♀ Bina oraz z Ukraińska: ♀ bynda = przepaska, z Nm. Binde; 2, że O. mylnie ma Biuda. Por. **Bunt.**

Binda mzn.=rodz. ryby Kn. ═ Nm. Bändel=tzn. [od Band=pas, pasek; ryba nazwana od tego, że ma skórę w paski; por. Łc. taenia=pasek, prążek i nazwa tej samej ryby. Wyraz Pol. jest sld. do Binda = przepaska].

Bindał, Bindalik = przepaska L. ═ Nm. Bändel lub Bendel=tzn. Wyraz nasz uległ sld. do binda i, co do zakończenia, do futerał, pastorał, pektorał i t. p. Por. 'Słc. bendellum=przepaska.

Bindarz = szpaler, kryta ulica ogrodowa Kn. ═ Mr. 111 wywodzi z Łc. viridarium, zkąd Pol. wirydarz. Raczej z Nm. Bindwerk = szpaler [GW. n. w tem zn.] Mgn., z podprowadzeniem zakończenia pod często u nas używane -arz.

Bindas=1, rodz. siekiery 2, rodz. rośliny 3, penis 4, binda ═ Dnm. bindex (Gnm. bindaxt = dsł. siekiera do pobijania; abbinden=mzn. pobijać; Axt=**Oksza,** k. p.)=tzn. Zakończenie podprowadzono u nas pod częstą końcówkę -as. Penis nazwany tak żartobliwie od podobieństwa kształtu. Na bindę przeniesiono znaczenie przez blizkość brzmienia. Roślina nazwana zap. przez podobieństwo kształtu kwiatów do siekiery. Czesk. bindas w zn. rośliny może z Pols.

♀ **Binduła**=kańczuk ═ Może Nm. B ü n d e l ż.=wiązka, pęczek (rózeg i t. p.).

Birba = „znacznego stanu żebrak" L. **Birbant** pch. **Birbante rocco** u Mickiewicza. Stara piosnka b i r b a n c k a u Kolberga, Maz. II, 272, gdzie jest jeszcze forma **Birbus, Birbuski** ═ Wł. b i r b o lub b i r b a=oszust; żebrak; toż znaczy b i r b a n t e; dużo jest też pochodnych. Sfr. b r i b a n = włóczęga. [Co do pochodzenia por. Dz. I, Bribe. Mt. I, 26 mylnie z Pers. b é r b a d= zniszczony, stracony]. Mr. 111 Birba.

Birbant p. **Birba.**

Birbus p. **Birba.**

Biret p. **Beret.**

Birka p. **Bierka.**

Birkowiec p. **Berkowiec.**

Birkut lub **Berkut**=1, rodz. orła 2, rodz. strzał L. || Słc. i Cz. b i r k u t (z Pols.). Ukr. b e r k ů t. Rs. b è r k u t ъ ═ „Tatar. b i r k ů t = orzeł na Kaukazie ogromnej wielkości; że do strzał używano piór jego, więc i sama strzała zowie się b i r k u t e m" M. 11. Mr. 109 Беркутъ. Mew. 415. Mt. I, 33 burgut. MtN. 15. JA. IX, 494.

Birlet = kapelusz żydowski O. ═ Może pomyłka zam. b i r e t? Por. **Beret.**

♀ **Birża** =„stanowisko fiakrów". ♀ **Birżak**=„najemny woźnica, fiakier" RT. 254 ═ Rs. b i r ż a = 1, giełda 2, stanowisko najemników 3, stanowisko dorożkarzy [Nm. B ö r s e = 1, woreczek na pieniądze, bursa 2, giełda, bursa. Patrz **Bursa**]. Nazwa miejsc. B i r ż e nie ma z temi wyrazami wspólności.

Bisagi p. **Biesaga.**

Bisam p. **Piżmo.**

Bisin p. **Bisson.**

Bisior p. **Bisson.**

Bisiorka p. **Bisiórka.**

Bisiorka pch. O. = paciorka, perełka. ♀ **Bisiórka,** częściej ♀ **Bisiórki,** ♀ **Wisiórki** = na Litwie nazwa ozdób, wieszanych na szyi, głowie, kapeluszu i t. d. kobiet; o pochylone jak w ♀ p a c i ó r k i || Słc. b i s e r k a = konwalja (kwiatki ma jak perełki wiszące). Cz. b i s e r =perła. Słń. Srb. Bg. b i s e r=perła. Sslw. b i s e r ъ i in. formy=tzn. Ukr. b y s e r. BR. b i s i ů r k i blp. = paciorki, perełki. Rs. b i s e r ь=dętka, paciorka szklana || Alb. b i š e r ═ Hilferding (*Věstnik Evropy* 1868, IV, 230) zbliża z Skr. b h ā s u r a=świecący, błyszczący; jako rzeczownik = kryształ. Co do zmieszania z **Bisson,** p. t. w. ♀ W i s i ó r k i sld. do *wisieć*. Mr. 112 Бисеръ. Mew. 13 biserъ.

Biskokt p. **Biszkokt.**

Biskont p. **Biskup.**

Biskup pch. **Arcybiskup** pch. **Współbiskup.** ♀ **Bliskup.** ♀ **Biskont,** ♀ **Wiskup,** ♀ **Arcywiskup.** B i s k u p pch. znajduje się się w ZDz., PF., BS. || Słc. Cz. Srb. b i s k u p. Głż. b i s k o p. Dłż. b i š k u p. Słń. š k o f. Sslw. b i s k u p ъ, e p i s k u p ъ, p i s k u p ъ. Ukr. e p ý s k o p. Br. b i s k u p. Rs. e p i s k o p ъ || Fr. e v ê q u e. Wł. v è s c o v o. Hp. o b i s p o. Nm. B i s c h o f, dw. b i s c o f, p i s c o f. Łc. późn. e p i s c o p u s ═ Gr. e p í s k o p o s=dsł. nadzorca (złż. z epi-=na, nad i skopéō = patrzę). Wyraz do nas zap. z Cz., Cz. zaś z Nm. E p i s k o p a t, E p i s k o p a l n y wzięliśmy wprost z Słc. Nazwa napoju B i s z o f z Nm. (por. napój K a r d y n a ł). Formy gwarowe przystosowują b i s k u p a do ♀♀ w i s k a ć, b l i z k i, k u p i ć, nawet do B i s z k u n t, k. p. i t. d. Por. Mew. 13 biskupъ. Kge Bischof. Mr. 325 Škof. JA. I, 61.

Bismut, Bizmut, Wismut, Wizmut pch. || Słow. i Eur. podobne nazwy, z b lub w w nagłosię ═ Ciemnego pochodzenia. Dc. Bismuth nasuwa źródło Arab. Mr. 369 Висмутъ.

♀ **Bisnowaty** = „opętany, napastliwy człowiek". || Rs. bĕsnovatyj=tzn. ═ Ukr. bisnowatyj= tzn. (od bis=bies).

Bison p. **Bisson.**

Bisson, Bison, Bisin, Bisior pch. L. Knapski ma tylko Bisior || Scz. bys, byss=rodz. płótna (Głż. bisor, w słowniku Pfuhla str. 1056 = rodz. rośliny, jest wyrazem, jak się zdaje nieludowym, zap. z Pols. wziętym). Sslw. vysonь=rodz. płótna; vysonьnъ, vysĕnъ = płócienny || Snm. bissīn. Wł. bisso=rodz. tkaniny ═ Gr. býssos=len delikatny; płótno z niego; bawełna; toż Łc. byssus. Jak objaśnić Bisior? Pod wyrazem **Bisiórka** znajdujemy odpowiedniki Słowiańskie, ale znaczenie ich jest inne. Trzeba przeto przypuszczać dawne u nas zmieszanie bisonu, bisinu z wisiorem, wisiorkami. Wisior O., Wisiory= ozdoby architektoniczne Ż. 320 (rysunek str. 321); może przez wspólne znaczenie *ozdoby* zmieszano obce, mało znane wyrazy bison, bisin, z bisior i wisior. Na Litwie np. mówią o paciorkach i innych wieszadełkach na szyi kobiet (szczeg. żydowskich) bez różnicy bisiórki i wisiórki. Mr. 112 Bisior. Mew. 13 biserъ. M. 11.

Bis(s)unić p. **Bisurman.**

Bisurman, Basurman, Bosurman, Bes(s)erman, Bezerman, Besurman, Beserm(i)an-, Pobisurmanić pch., **Rozbisurmanić** pch., **Zbisurmanić** pch. **Bis(s)unić** pch., L. || Słw. bardzo rozmaite postacie, z których kilka bardziej przekształconych wymieniam: Srb. muslomanin, musromanin, busromanin, buslomanin. Sslw. busromanъ. Ukr. busurman, bisurman. Rs. musljumъ, musulьmaninъ, basurmanъ, busurmanъ, bosurmanъ, besermenъ pch. i t. p. || Fr. Musulman. Nm. Muselmann i t. d. ═ Wszystko to są przekształcenia Ar. i Tur. müsülmân = wyznawca islamu, z Ar. muslim, lm. muslimīn = wyznawca tego, co się po arabsku nazywa islâm=dsł. poddanie się woli bożej, a dalej religja mahometańska. Trudno zbadać, który naród Słow. lub nie-Słow. którą z form pierwszy przekręcił; trudno też objaśnić naszą formę bis(s)unić. Z wyżej podanych wyrazów pochodzą też nasze muzułmanin pch., moslemin i islam. Mt. 2, 30 müsülman. Dc. Musulman, Islam. M. 11. Por. nazwę miasta Węg. Böszörmény. Ukr. bisurka, bosorka=czarownica, znachorka; bosorkûn = upiór; Węg. boszorka=czarownica.

Biszkokt, czasami **Biszkopt**, dw. **Biskokt**, L. || Cz. biškot, piškot. Rs. biskvitъ || Fr. biscuit. Wł. biscotto. Nm. Biscuit (z Fr.) i t. d. ═ 'Słc. biscoctus (dom. panis=chleb)=suchar (z Łc. bis= dwakroć i coctus = gotowany). Do nas zdaje się wprost ze 'Słc. Wyraz zbudowany tak samo, jak Nm. Zwieback, zkąd nasz ♀ Cwejbak=sucharek. Forma biszkopt ma p zam. k dla zróżniczkowania dwóch k i pod wpływem kopcić.

Biszkopt p. **Biszkokt.**

Biszkunt = „psi figiel, sztuka, psota" L. (z Potockiego *Arg.*) ═ Może ze Snm. Birschhund, (Birsch = polowanie, Hund = pies) = pies myśliwski, gończy. „Psich pełen biszkuntów", powiada Potocki. Albo może z Nm. *Beisshund, wyrazu, któryby mógł być tak utworzony, jak Nm. Beissbär = niedźwiedź zjadliwy, Beissschaf = owca kąsająca, zjadliwa, więc *Beisshund = pies zjadły. L. nasuwa bies i kunszt. Lud podprowadził tu biskupa: ♀ biskont=biskup!

Biszof p. **Biskup.**

Biśtefranty p. **Beśtefranty.**

♀ **Biśterować** = zmawiać się, sprzysięgać ═ Wyraz ma obcy wygląd. Może Nm. beisteuern=przyczyniać się do składki? Por. Nm. ♀ bistern, ♀ biestern, ♀ büstern =błąkać się; majaczyć.

Bitarnia = „woda słodka, od morskiej, przy warzeniu soli, oddzielona" L. (tak objaśnia dopełniacz 1 Lindego) ═ „Z Fr. bittern = l'eau mère" [Fr. eau mère = płyn, pozostały po wydzieleniu saletry, soli i t. d.].

♀ **Bitnik** pch. O. „Bitnikowstwo=pewnego rodzaju umowa, odnosząca się do hodowania pszczół, w ktorej jedna strona jest ich właścicielem, a druga daje miejsce i zajmuje się pielęgnowaniem onych; pożytkami zaś dzielą się w równych częściach obie strony" O. ═ Lit. bìtininkas pszczolarz [od bitė=pszczoła]. Właściwie po Lit. wspólnik pszczelny nazywa się biczùlis [tegoż pochodzenia] i w dalszym rozwoju znaczenia wyraża przyjaciel. Ludwik z Pokiewia (Jucewicz) *Litwa*, od 243. Por **Siaberstwo.**

Bitunek, Butynek pch. || Cz. bit = część, udział; bituňk = zdobycz || Fr. butin=zdobycz. Wł. bottino = tzn. Hp. botin = tzn. ═ 'Sgnm. biutunge = podział zdobyczy (dziś Beute = zdobycz). Mew. 13 bitova-. Kge Beute. Brl. 8 Bitunk. Dz. I Bottino.

Biuda O. mylnie zam. **Binda,** k. p.

Biurel „gruba wełniana materja" O. ═ Sfr. burel=tzn. Cpt. Burel. Por. **Bura.**

Biuro p. **Bura.**

Bizmut p. **Bismut.**

Bizon p. **Bizun.**

Bizun, Bizon. || Br. i Ukr. bizùn. Rs. ♀ bizùnъ || Lit. bizùnas (wszystkie z Pols.) ═ Może od nazwy zwierzęcia Gr. bísōn = żubr, Łc. bison = tzn., z takiem przejściem znaczenia; jak bykowiec, Cz. býkovec = taurea e pene bovino facta, jak Łc. taurea = bizun od taurus=byk. Wywód M. 11 nie wydaje mi się prawdopodobnym. Mr. 112 Bis.

Bjeśtefrant p. **Beśtefranty.**

♀ **Blach** „zbrudzony, np. nawozem" GO. 160. ═ Zap. Dnm. blacke = plama, black = atrament (Ag. black = czarny, Dń. blök = tzn.). GW. Blacke, Black.

Blach, Blacha, Blecha, Flak, Flek=plama L. || Słc. plácha = pleśń. Cz. flák w in. zn., patrz **Flak.** Głż. blak w in. zn., ═ Nm. ♀ Blacke, toż co Flecke = mzn. plama. GW. II, 59. Por. **Blak.**

Blach p. **Blacha.**

Blacha p. **Blach.**

Blacha, dw. **Blach** pch.; ♀ **Blachmistrz, Blachmierz**= blacharz; **blasz-** pch. || Słc. i Cz. plech. Głż. blach. Słń. pleh. Sslw. blehčij = kowal (w źródłach Rs.). Ukr. i Br. blacha. Rs. bljaha = blaszka, tarcza || Lit. blékis ═ Nm. Blech n. Mew. blehъčij. Mr. 114 Блъхчий.

Blachmal, Blakmal pch.= szumowiny na rozpuszczonym kruszcu; emalja; rodzaj haftu; bielmo L. Łb. **Blekman** O. = tzn. || Ukr. blakmàn = bielmo, tuman. ═ Nm. Blachmal = szumowiny na kruszcu [zlż. z blach = płaski (dziś flach) i Mal=znak, plama]. GW. II p. w. Blach i Blachmal. Dalsze znaczenia może u nas się rozwinęły. Blekman może z Ukr.

Blajer p. **Blejer.**

Blajgiel(b), Blejgiel(b) L. || Rs. bljagirь, bljagilь, blagirь = Nm. Blejgelb [złż. z Blei =ołów i gelb, ♀ gel=żółty]=farba żółta ołowiana.

Blajwa(j)s, Blejwa(j)s pch. L. || Srb. plajvaz=ołówek [z Nm. ♀ Bleiweiȿs=tzn.] = Nm. Bleiweiss [złż. z Blei=ołów i Weiss(e) =białość]=farba biała ołowiana.

Blak=1, „u flisów=mielizna L. 2, u leśników=halizna, polana w lesie O. KSL. = Nm. blach (częściej flach)=płaski, np. Blachfeld= równina, płaszczyzna.

Blak, Blakować pch. **Nadblakować. Poblaknąć. Przy-, Wyblaknąć** pch. **Zblakować.** L. || Mew. blêk mylnie zestawia Głż. blak; wyraz ten nie ma zn. tracenia barwy, lecz inne i pochodzi z Nm. Fleck, patrz tu **Blacha, Flak, Flek.** Przytoczyć raczej należy Głż. błuki=wyblakły, błuknyć=blaknąć. Br. blaknuć=blaknąć, blakłyj = wyblakły. Ukr. błèknuty = blaknąć. Rs. bleknutь, bleklyj = Dnm. bleek (=Nm. bleich) = blady. Mr. 113 Блёкнуть. Por. **Blech.**

Blakmal p. **Blachmal.**

Blamanż, dw. **Blamas** (Mr. 113 podaje jeszcze **Blamasz**) = galareta migdałowa || Nm. jak Fr. =Fr. blanc manger [złż. z blanc =biały, manger=jedzenie, potrawa] =tzn. Mt. 113 Blamasz.

Blamas p. **Blamanż.**

Blank, częściej **Blanki** blp. 1, deski, dyle 2, wierzch muru opasującego 3, poręcz galerji okrętowej L. 4 ♀ **Blanki** lub ♀ **Soboły** =podsienie koło dzwonnnicy. **Przyblanki** O. **Planki**=bale i tarcice okrętowe. Tu też zap. należy i **Błanek** (może to formą gwarowa?), np. „Ujrzysz na górze Skałce błanek załamany, Gdzie niegdyś kosztowności ukrywały ściany" Stęczyński, *Tatry*, 40. Tutaj też należą ♀ **Bląg,** ♀ **Łąg,** ♀ **Zabląże,** inaczej ♀ zapole, ♀ sąsietnica = bal lub ścianka, oddzielająca klepisko od sąsieka. An uczuwano na równi z dw. Pols. añ i zmieniono na ą; k zaś w pogłosie uczuwano jako ścichłe g, cały zaś wyraz podprowadzono pod pień lęg- i tą drogą b odpadło || Słc. planka=gruba deska. Cz. planka, plaňka=kół płotowy, sztacheta; plaňk = ogrodzenie sztachetowe i wog. drewniane; blanżet jest Fr. planchette=dsł. deseczka, zepsutem przez wymawianie Niemców (Blankscheit). Słń. planka = kół płotowy. Rs. planka = deseczka. || Fr. planche=deska. Wł. piana i ♀ pianca = deska. Nm. Planke, dw. blanke = dyl; parkan = Łc. planca=dyl, deska. B u nas znalazło się zap. pod wpływem dw. Nm. blanke. Zdaje mi się, że Palanka innego jest pochodzenia; patrz t. w. Mew. palanka. Mr. 278 Планка i Planka; 383 Blank.

Blansz, dawniej **Blanksz. Blan(k)szować** L. || Cz. blanš w wyrażeniu „karta blanš" = Fr. carte blanche = dsł. karta biała = Fr. blanche (dom. couleur =barwa)=biała. K wsunęło się przez naśladowanie wymawiania Niemców, którzy w wyrazach Fr. z nosówką w wielu razach brzmienia gardłowe dodają, przez co np. z Fr. planchette (p. tu **Blank**) robi się Nm. Blankscheit; z Fr. façon (dsł. = kształt, krój) robi się Nm. Fassung, zkąd Pols. **Wasąg,** k. p.

♀ **Blasa.** „Zaszumiały bory, lasy, kiej já jachál do ty blasy" Ap. VIII, 86. = ?

Blauaż = rodz. potażu. L. = Nm. Blauasche [złż. z blau=błękitny i Asche = popiół] = tzn. Łb. Blauaż. Nm. Asche mamy nadto w **Ażklos, Potaż.** k. p.

Blag p. **Blank.**

Blech, Blich pch. **Przeble-**

chować pch. **Wyblechować** pch. **Zblechować** pch. || Łż. blejcha = blech, blejchaŕ = blecharz i t. d., oraz w tłumaczeniu dosł. z Nm. blědźeŕ=blecharz, blědźić=blechować i t. d. Br. blech. Ukr. blich, błichàr, blichowaty ═ Nm. Bleiche=blech. Por. **Blak.**

Blecha p. **Blach.**

Blejer, Blajer=modła, model, wzór, manjer, kopyto L. || Br. blajer= model, wzór (z Pol.) ═ Zap. Nm. Blei=ołów jest tu podstawą; Bleier znaczyło dw. po Nm. odlewacz z ołowiu. Por. Nm. Bleimulde = modła na odlewy ołowiane; bleiern = ołowiany; nasz więc blajer musi znaczyć po Nm. albo formę ołowianą, albo na ołów.

Blejgiel(b) p. **Blajgiel(b).**

Blejtram, dw. **Blitram** L. || Cz. plintrám = futryna okienna ═ Nm. Blendrahmen [złż. z blend-=ślepy i Rahmen=rama] = dsł. ślepa rama t. j. zakryta, jak kulisa, albo mająca na sobie płótno malarskie. Pierwszą część wyrazu podprowadzono u nas pod więcej znany wyraz Nm. Blei = ołów, zkąd nasze **Blajwas, Blajgiel, Blejczyk.**

Blejwa(j)s p. **Blajwa(j)s.**

Blekman p. **Blachmal.**

♀ **Blerwa**=pogardl. owca ═ Dnm. blarren, blärren=beczeć.

Blesny=szalony. **Zblesieć**= zgłupieć, oszaleć || Srb. blesan=głupiec; blesast = głupi ═ Mr. 114 Blesan nasuwa 1, Wł. besso = głupi (od Łc. bestia=zwierzę) 2, Słc. blas lub blax=głupi (z Gr. bláx=leniwy; głupi). Mew. blesastъ nie podaje żadnego słoworodu.

♀ **Blewiązka** = 1, tasiemka 2, smuga ═ Jest to oczywiście ten sam wyraz, co Słc. blavúz=wązka, mała niwka. Może pierwotne znaczenie *tasiemka*, więc z Nm. blau (patrz **Bławy**), z przejściem znaczenia od barwy na rzecz samą, jak w **Bławat.** Por. Cz. blaví, blavanka= barwa berlińska (Berlinerblau).

Bléza p. **Bliza.**

Blich p. **Blech.**

Blichtr, Blichtry blp., **Bliktry,** dw. **Błyktry** L. || Cz. bliktry blp.=tzn. ═ Zap. Nm. Blick = mzn. połysk, blask jest podstawą wyrazów powyższych, któreśmy zap. z Cz. wzięli; Czesi bowiem, oprócz bliktry, mają blíkati=mzn. błyskać (oczyma) i pch. Forma błyktry ma pozór Ukr., ale w słownikach Ukr. wyrazu podobnego n. Mr. 114 Blíkati. Por. tu **Blikawy.**

Blikawy = jednooki; zezowaty BS. ═ Cz. blíkavý=tzn. (z Nm. blicken=błyszczeć; spozierać). Mr. 114 Blíkati. JA. VI, 176.

Bliktry p. **Blichtr.**

♀ **Blin** (na Litwie) || Słc. blinec. Cz. blínek, blinník (z Rs.) i inne formy patrz Mew. pod mel- 1 ═ Br. blin=tzn.

♀ **Blindzia** = „na Polesiu rodz. iwy, wierzby" O. ═ Lit. blindė= tzn. Por. Ludwik z Pokiewia (Jucewicz) *Litwa*, 81, oraz O p. w. Blinda podanie.

♀ **Blirki** blp.=gra w podrzucanie kamyków Kg. *Kuj.* I, 228 ═ Może pomyłkowo zam. biérki? Patrz tu **Biera.**

Bliskup p. **Biskup.**

Blitram p. **Blejtram.**

♀ **Bliza** lub ♀ **Bléza**=latarnia morska ═ Dnm. blīse, bluse = tzn., Nm. Blüse [z Duń. blus; blusfyr=ogień na latarni morskiej] GW. II, 169. FWb. blīse. Mgp. p. w Baka.

Blofarek p. **Beluarda.**

Blozbak = miech kowalski L. ═ Nm. Blas(e)balg = tzn. [złż. z blasen=dąć, nadymać i Balg = łupina; miech; por. tu **Bełk**].

Bluda=misa L., char. ═ Rs. bljudo=misa, półmisek [z Nm.: Gt. biuds, Sgnm. biet, piot. Mew. 15 bljudo].

Bluskier, Bluzgier=rodz. stroju kobiecego na szyję; rodz przykrycia przodu żupana L. Gołębiowski, *Ubiory* 45. 123. ═ Może pierwsza część wyrazu z Nm. Brust = pierś? Może Nm. Brustwehr = mzn. rodz. ubrania na piersiach?

Bluszcz pch. **Ubluszczyć** pch. **Winobluszcz** JA. IV, 87 w XV—XVI w. ♀ **Bluszcz** = 1, narost na dębach i bukach 2, wiklina wodna || Dłż. błyšc. Słń. bljušč. Srb. bljušt = rodz. rośliny. Ssłw. bljuštь. Ukr. bluszcz. Rs. bljuščъ pljuščъ ═ Zap. z Nm. Blust m. lub ż.=kwiat, 'Sgnm. bluost, plüst, z niewiadomem mi przejściem znaczenia. Mew. bljustjъ. Baudouin *Něsk. slovъ o kulьturě Slovjanъ*, 13.

Bluzgier p. **Bluskier**.

Blam pch. **Obłamować, Zbłamować** pch. L. || Ukr. błam, błan. Br. błam, obłam (oba z Pol.) ═ Nm. Flamme, rzadziej Flamm, ♀ Flähme = kawał skóry, połeć, pas. Mr. 113 Błam.

Błanek p. **Blank**.

Bławal p. **Bławy**.

Bławat p. **Bławy**.

Bławy. **Bławat** pch. **Modrobławatny**. ♀ **Bławy** = blady, mdły. ♀ **Bławat**=bawełna. || Cz. blavanka lub blaví = błękit berliński. Scz. plavý, plavatý, plavatný. Srb. blav, plav=mzn. siny. Ssłw. plavetь = barwa niebieska, plavetьnъ=niebieski. Ukr. bławat, błàwateń=1, bławatek 2, błękitna tkanina jedwabna. Rs. ♀ blavatka = bławatek || Wł. ♀ biavo. Shp. blavo. Fr. bleu, zkąd Wł. blù, a może i Ag. blue. 'Słc. blavus, blavius. 'Sgr. plâbos ═ Nm. blau = błękitny. Zakończenia -at, -aty (Spol. bławaty=niebieskawy) wzięliśmy od Czechów. Przejście znaczenia z barwy na nazwę tkaniny jedwabnej ztąd poszło, że pierwotnie materje jedwabne były barwy indygowej. Tak samo, jak się zdaje, powstała i gwarowa nazwa bawełny bławat: nici bawełniane były początkowo głównie niebieskie. Odróżniać należy wyraz płowy = Ssłw. plavъ i t. d., jako czysto Słowiański. Mew. 13 i 415 blavatъ. Mr. 19 Bławy i 278 Plavý. Dz. I Biavo. Mag. Blue. DC. Blavus. Gołębiowski *Ubiory* 123. Por. **Blewiązka**.

Błąka p. **Błąkać się**.

Błąkać się, dw. **błękać się** pch. **Górobłąkacz**. **Nabłąkać się**. **Obłąkać się** pch. **Odbłąkać się**. **Przybłąkać się** pch. **Rozbłąkać się** pch. **Wybłąkać się** pch. **Zabłąkać się** pch. **Zbłąkać się** pch. || Cz. bloukati se, bloumati se. Moraw. blukati se. Ukr. błukaty sia, błukanje. Br. błukaćca, błukannia, błukaniaćca. Rs. ♀ blukàtь =błądzić, włóczyć się; ♀ blukàtьsja lub ♀ blykàtьsja, ♀ blukanjàtьsja=tzn.; ♀ blukala, ♀ blukašъ, ♀ blukàčъ, ♀ blykùnъ = włóczęga; ♀ blužitьь, ♀ blugavitь=błąkać się, np. o śydle w lesie. ═ Wyraz dotąd niewywietlony co do pochodzenia. Mew. blonka- odsyła do blend-, zkąd błąd, błądzić; ale jak objaśnić zmianę głosową? Chyba przypuszczając *błądk-? Por. Nm. ♀ blanducken=włóczyć się. Mr. 113 nasuwa Skd. flakka=błąkać się. Zdaje się, że wyrazy Cz., Ukr. i Br. pochodzą z Pols. Jednostajność znaczenia obłęd i obłąkanie niekoniecznie dowodzi jednostajności pochodzenia. Nie wiem czy i jaki ma związek z wyrazami powyższemi ♀ **Błąka** RA. VIII, 239: „błąko ty!"; objaśniono jako „nagana pieszczotliwa".

Błękać się p. **Błąkać się.**

Błękit pch. **Ciemnobłękitny. Czarnobłękitny. Nabłękitniony. Przybłękitny. Smaltowobłękitny. Śliwkowobłękitny. Zbłękitnić** pch. **Złotobłękitny.** L. Wyraz niedawny; Kn. go nie ma. || Cz. blankyt, blankytný. Słn. blakiten. Ukr. i Br. błakitnyj ═ Przez Cz. z Nm. blank = jasno-biały, stalowo-błyszczący. Przejście znaczenia w wyrazach, oznaczających barwy, zwykłem jest zjawiskiem: żółta miesza się z zieloną, czerwona z czarną i t. d. Por. Geiger *Zur Entwickelungsgeschichte der Menschheit*, od str. 45. W tym razie może tem łatwiej, że i po Nm. blank mówi się szczególnie o niebieskawej jasności stali, żelaza, cyny. Trudno wyjaśnić dodanie końcówki -it. Mew. blankytъ. Mr. 113 Błękit. Z Nm. też wzięte są wyrazy Rom.: Wł. bianco, Fr. blanc i t. d. w zn. biały.

Błyktry p. **Blichtr.**

Błytki = (o prochu) prędko zapalający się ═ ?

Bobak = świszcz; ♀ **Bajbak** = leniuch, drągal (przenośnia wzięta z długiego snu bobaka) || Cz. i in. Słw. niedawno wzięte z Pols. Ukr. bajbàk. bobàk, babàk. Br. bajbàk, bobàk. Rs. bajbàkъ, babàkъ || W językach Eur. ze Słw. ═ Zap. do nas z Ukrainy; pochodzenie wschodnie. Nasze dziecinnne bobo, bobak, bubuk i t. p. tu nie należą. Mr. 114 Бобакъ. MtN. I, 9 baj i M. 5 niewątpliwie mylnie słoworód objaśniają.

♀ **Bobyl,** ♀ **Bobył** pch. = wieśniak bez ziemi || Rs. bobýlь pch. =tzn. ═ Br. babýl=tzn.

Bobył p. **Bobyl.**

Boch=tułów Kn. Zap. tu należy też **Bochen** pch., ♀ **Bochenię,** ♀ **Bocheniątko,** ♀ **Bochenka** ż. **Bochniak** = drzewo guzowate. || Słc. bochník = kloc, bryła, bochen. Cz. boch=1, tułów 2, połeć; bochník, bocheň, bochánek=bochen (chleba, sera). Słń. boh=połeć. Ukr. bòchon, bòchoneć, bochonià (ztąd ♀ bochenię); por. **Bochniec** w Biblji Szar. Br. bochon || Sfr. i Ag. bacon = szynka, świnina; świnia. 'Słc. baco, bacho=połeć ═ Nm. Bache = połeć; dzika świnia, Sgnm. bahho=połeć, szynka. Mew. niesłusznie, zdaniem mojem, oddziela bochъ od bochъnъ: wspólne znaczenie jest: coś dużego, bezkształtnego. Że wyrazy powyższe są zapożyczone, dowodzi tego obecność ich w tych tylko językach Słow., które najwięcej z Giermańskich brały, Br. bowiem i Ukr. zdaje się że wyrazy powyższe wzięły z Pols. Mr. 115 Boch. Bochnia zap. od zdrob. imienia ludzkiego. ♀ Bochenię i ♀ Bocheniątko z Ukr.

Bochen p. **Boch.**

Bochniak p. **Boch.**

Bochniec p. **Boch.**

Bochnar = rodz. pieniądza „podobno od imienia sławnego w Polsce mincarza" L. ♀ **Bochnery**=kartofle tak zwane (w Ostrzeszowskiem) od Bochnera Sasa, który je przywiózł za Augusta III. Kolberg *Pozn.* II, 179. ═ Zap. oba wyrazy od nazwiska rodowego Bochnar, Nm. Bochner.

Bochnery p. **Bochnar.**

♀ **Boczkore** (zam. boczkory) =rodz. obuwia || Cz. bačkora ═ Słc. bočkor, bačkor=tzn. [z Węg. bocskor=rodz. trzewika, od bocs =niedźwiadek, jak Nm. Bärlatsche = berlacz, od Bär = niedźwiedź, p. **Berlacz**].

Boćwiak p. **Botwina.**

Boćwina p. **Botwina.**

Bodenka p. **Bednarz.**

♀ **Bodiak,** ♀ **Bodjak** ═ Ukr. b o d j a k. Polskie formy: B o d a k, B o d ł a k, B o d z i e n i e c.

Bodjak p. **Bodiak.**

Bodloch, Botloch=prześcieradło łaziebne, botuch ═ Nm. B a d =kąpiel i L a k e n=chusta, prześcieradło; w złożeniu słowniki moje Nm. wyrazu tego nie podają.

Bodmerja = pożyczanie pieniędzy na wartość ładunku okrętowego || Rs. b o d m e r ė j a || Ag. b o t t o m r y (b o t t o m=dno). Szw. b o d m e r i. Fr. b o m e r i e ═ Nm. B o d m e r e i = tzn. [ze Shl. b o d m e r î e, od Hl. b o d e m = Nm. B o d e n = dno (okrętu), więc niby pożyczka na wszystko, co „na dnie" okrętu leży]. Mr. 115 Бодмерея. Kge Boden.

Bodnia p. **Bednarz.**

Bodziać się p. **Badziać się.**

Bodzian p. **Badjan.**

Bodzieniec p. **Badjan.**

Bohater, Bohaterz. Bohatyr pch. || Ukr. b o h a t ý r=1, bogacz 2, rycerz. Br. b a h a t ý r=bogacz. Srs. b o g a t ý r ь = dowódca oddziału tatarskiego. Rs. b o g a t ý r ь = człowiek tęgi, silny; rycerz podaniowy || Lit. b a g o t ý r u s = bogacz (z Br.). Węg. b á t o r = odważny (ztąd nazwa B a t o r y Pfil. I, 465) ═ Źródłem wyrazów tych jest Pers. b a h a d ù r =siłacz, atleta; ztąd Mong. b a g h a t ù r, b a t ù r = śmiały. Benfey szuka źródła w Skr. b h a g a d h a r a [b h a g a =udział, los; szczęście; potęga; d h a r a, w złożeniu, = dzierżący; takiego wyrazu dostępne mi słowniki Skr. nie podają. Pfil. I, 465]. Zdaje się że wyraz Pers., przez języki Uralsko-altajskie, na Ukrainę, a ztamtąd do Pols. Pierwotniejszą formą u nas jest kończąca się na - y r. Rs. podprowadzili wyraz pod Slw. b o g a t -, a ztąd i w Lit. znaczenie bogacz. M. 12. Mew. 16 i 416 bogatyrь. MtN. I, 9. JA. III, 669. Pfil. I, 307 „k r ó l u b u c h a l t e r z e!" B a g a t ò r lub b a t ý r t e n g e r i = duch męstwa u szamanistów w Syberji Nil, *Buddizmъ*, 229. Wyraz b a t ý r zanotowany też w *Żywocie A. Januszkiewicza* 1875, II, 85.

Bohaterz p. **Bohater.**

Bohatyr p. **Bohater.**

Bojar, Bojarz, Bojarzyn pch. ♀ **Bojar** = posłaniec dworski. ♀ **Bojareńka** = druchna. ♀ **Bojarzyn**=czynszownik, chłop nie pańszczyźniany i in. ♀ **Bojarzyć** = gospodarować, panoszyć się || Sslw. b o l j a r i n ъ=magnat, pan. Srb. b o l j a r=tzn. Bg. b o l e r i n, b o j a r i n= tzn. Ukr. b o j a r ý n = 1, szlachcic 2, starosta weselny, swat; b a r y n=pan, szlachcic. Br. b a j a r e blp.=panowie (wyraz tylko w pieśniach używany). Rs. b o j a r i n ъ, przez skrócenie b a r i n ъ = szlachcic, pan. || W in. językach Slw. i w niektórych Eur. jako char. Lit. b a j ó r a s=szlachcic. Albań. b u l á r. Rum. b o j e r. Węg. b o j á r. ═ Do niedawnych czasów mniemano, że to wyraz Slw., pochodzący od osnowy b o l -, zkąd np. Sslw. b o l i j = większy (Pols. B o l e s ł a w). Lecz obecnie lingwiści szukają źródła jego w językach Uralsko-altajskich. Mew. 17 boljarinъ nasuwa 'Sgr. b o ï l á d a i = panowie (bulgarscy) i Tur. b o j l u = wysoki. Korsch w JA. IX, 491—92 zbliża z Mong. b a j a r=być bogatym i przypomina, że w Kokandzie b a j à r = magnat, pan. Mt. 30 i MtN. I, 16 bojlija.

Bojarz p. **Bojar.**

♀ **Bojahùr** = tchórz Ap. I, 64 ═ Ukr. b o j a h u z = tzn. Czy nie pomyłka druku, r zam. z?

Bojer, Bujer = rodz. statku. O. || Rs. b o e r ъ, b u e r ъ=tzn. || Wł. b o i e r a. Fr. b o y e r ═ Nm. B o i e r=tzn. [Z Hl. b o e i j e r=tzn., od Hl. b o e i = drewno pływające na linie nad kotwicą, z Fr. b o u é, dawniej b o y e, to zaś z Łc. b o j a=rodz.

uwięzi, łańcucha. Dz. I, Boja]. Mr. 122 Буеръ.

Bokał, Pokał = puhar L. Tu należą zap. **Bukał** i **Bukaj**. || Cz. pokál, bokál, bukál. Słń. bokal. Srb. bokalj. Rs. bokalъ, pokalъ || Wł. boccale. Fr. bocal itd. Słc. bocalus, baucalis, baucale ═ Gr. baukálion=rodz. naczynia. Do nas wyraz dostał się przez Nm. Z Łc. poculum nic wspólnego. Mew. 16 bokalь. Mr. 115 Bokal. Dz. I Boccale. AV. 89. Por. **Bukłak.**

Bokłaszek p. **Bukłak.**

Bokobrody p. **Baki.**

Bokombardy p. **Baki.**

Bokombrody p. **Baki.**

Boleń = rodz. ryby (barbus). || Cz. bolen = 1, rodz. łososia 2, aspius (?) rapax ═ ?

Bolwark p. **Beluarda.**

Bołdur p. **Bowdur.**

Bołdy p. **Bałda.**

Bołoz p. **Połoz.**

♀ **Bołtać** = bełtać, kłócić, ♀ **Bołtun** = zaparstek, bełtun, ♀ **Bołtusznik** = bójka, kierznia ═ Br. baŭtàć = tzn., baŭtùn = tzn., baŭtuszka = mątewka.

Bołtun p. **Bołtać.**

Bołtusznik p. **Bołtać.**

Bołtusznik = rodz. garbarza L. ═ Zap. Mr. 384 ma słuszność, wywodząc wyraz ten z Lit. bàltas = biały; bołtusznik musi być prowincjonalizmem Lit. Ale w słownikach litewskich niema odpowiedniego wyrazu, nie zna go też słownik Nosowicza. Wyrazy Lit., oznaczające rzemieślników, kończą się przeważnie na -inkas (=Pols. -nik): bàltininkas = blecharz (bieliciel). Jest nazwa miejsc. Bałtoszyszki (Sejneńskie). Co do znaczenia, por. białoskórnik i Nm. Weissgerber.

♀ **Bołty** blp. = łuczywa RA. III, 368 ═ Czy = **Bełt**, k. p.; czy może ma związek z Ukr. boŭt = żerdź (rybacka), Br. Boŭt = mątewka (od boŭtàć, p. **Bołtać**).

Bombaz, Bombazyn O. **Bomzyn** L. zap. tu należy i ♀ **Bzubzyna** = rodzaj sukni bez rękawów, z płótna o żywych barwach. || Cz. pammasin. Rs. bombazinъ, bomazeja ═ Nm. Bòmbasin = tzn. [z Romańs., Fr. bombasin, Wł. bombasino, bombagino itd., te zaś ze 'Słc. bambacinum, bombacinum, bambucinum, pambicium, bambasium = tkanina z bawełny, z Łc. bombycinus = jedwabny, bombycina blp. = suknie jedwaane, z Gr. bómbyx = mzn. jedwabnik]. Forma bomzyn może pod wpływem Nm. Bòmbasin, z przygłosem na pierwszej zgłosce, oraz Cz., z takimże przygłosem. Tegoż pochodzenia są: Chrw. bumbak = bawełna, Bg. pambuk = tzn., oraz Rs. bumaga, k. p.

Bombiza = 1, niezgrabjasz 2, pogardliwie: ksiądz protestancki. ♀ **Bambiza** m. ♀ **Bambizina** ż. w 2. znaczeniu (na Litwie) || RR. bambiza = niechluj, drągal. Dnm. bambusen blp. = robotnicy wędrowni, przybłędy FWb. ═ Zap. ze 'Słc. bombizare = być nadętym, gadać górnie (zkąd też Nm. Bombast = górna gadanina; Kge p. t. w. innego jest zdania); bombizare z Łc. bombus = brzęk, szmer, bombizare = brzęczeć. Wyraz należy do rzędu takich, co samym składem swoim Polakowi wydają się śmiesznemi.

Bombonjerka p. **Bąbon.**

Bomzyn p. **Bombaz.**

Bon = bób || Głż. buna = 1, bób 2, kartofel ═ Nm. Bohne = bób.

♀ **Bonda,** ♀ **Bondeczka** = bochenek ═ Br. bonda = beczka, kadź; bòndaczka = bochenek.

♀ **Bonda**=„sianie zboża na cudzej ziemi, z ustępstwem pewnej części plonu" O. ═ Br. b o n d a = „wysłużony kawał ziemi" (?) Nosowicz. [Może Nm. B u n d, albo 'Słc. b o n d u s = chłop, b o n d a g i u m= poddaństwo, czynszownictwo, dzierżawa. Por. też Lit. b é n d r a s = wspólnik].

♀ **Bondar** = „bednarz, umiejący wyrabiać łyżki, grabie, wozy i t. d." Kunicki w *Til.* ser. 2 N. 110. ═ Br. Bondar = bednarz. Por. tu **Bednarz.**

♀ **Bonić** = okrasą zaprawiać. ♀ **Bonienie**=kraszenie. ♀ **Obona**=okrasa z mięsa. ♀ **Obonić**= okrasić jadło czemkolwiek ═ Nm b o h n e n, 'Sgnm. b ü e n e n=pierwotnie okrasić, zaprawić jadło (jak to widać z przykładów w GDW. II, 226), a potem woskować, polerować.

Bonie blp. = rustykowe ozdoby w buhownictwie. **Boniowanie.** O. Łb. Ż. (Fr. b o s s a g e. Nm. B o s s e n w e r k) ═ Może w związku z **Bono,** k. p. (Nm. B ü h n e, B u h n e =rusztowanie), albo z Fr. b i g n e, Sfr. b u g n e = guz.

Boniowanie p. **Bonie.**

Bonkreta, Bąkreta = rodz. gruszki O. ═ Fr. b o n-c h r é t i e n (dsł. dobry chrześcjanin)= tzn. Niemcy naśladują tę nazwę, mówiąc C h r i s t- b i r n e; na Szląsku przekręcają na P u n k a t i n e AV. 20. U nas dawniej gruszki te nazywano c h r z e ś- c j a n k a m i. B o n c h r é t i e n znaczy też po Fr. głupiec.

Bono, ♀ **Bóno** = u górników: ławka, ganeczek, rusztowanie O. Łb. || Cz. p í n a, p ĕ n a w in. zn. ═ Nm. B ü h n e mzn. = tzn. Por. **Bonie.**

Bonować pch. = labować, dobrze żyć, hulać L. ♀ **Bonować** (oprócz tych zn.) = rządzić się, gospodarować, panować. **Przebonować. Zbonować.** ═ L. mniema, zap. słusznie, że z Łc. b o n u s= dobry; por. Fr. b o n v i v a n t = hulaka (dsł. dobrze żyjący).

Bont (bánt) p. **Bant.**

Bont p. **Bunt.**

Bończuk p. **Buńczuk.**

Boradek p. **Bura.**

Borag p. **Burak.**

Borak p. **Burak.**

Boraks, Boras pch. L. ♀ **Burasz** || Cz. b o r a x. W in. językach Słow. prawie bez zmian. Rs. б u r a || Eur. z małemi zmianami: Nm. B o r a x ═ Pers. b ū r a h= tzn., przez Ar. b a u r a k, b ū r a k. Myśmy wzięli albo z Nm., albo z 'Słc. b o r a x. Rs. może drogą wschodnią, wprost z Pers. M. 12. Dc. 70 Borax. Mr. 124 i 385 Бура.

Boraks p. **Burak.**

Boras p. **Boraks.**

Boratek p. **Bura.**

Boraz p. **Burak.**

♀ **Borba** = agitacja, ♀ **Borbifaks** = agitator ═ Ukr. **borbá**=walka. Drugi, niedawno w Galicji utworzony wyraz, urobiony jest żartobliwie na wzór Łc. arti*fex*, opi*fex* itp.

Borbifaks p. **Borba.**

Borczuch p. **Borsuk.**

Bordel p. **Burdel.**

Bordiura p. **Bakort.**

Bordownik p. **Hordownik.**

Borkut p. **Burkut.**

Bornus p. **Burnus.**

♀ **Boroczno** = obrok L. z Kn. ═ Ukr. boroszńo lub bórоszno = mąka. Zmieniając sz na cz, podprowadzono u nas pod *obrok*. [Co do pochodzenia, p. Mew. 19 boršьno].

Borować p. **Berarek.**

♀ **Borowik**=grzyb prawdziwy (boletus bovinus) L. || Lit. baravýkas = tzn. ═ Br. barawik, Ukr. borowýk = tzn. Rs. ♀ borowikъ = tzn., z Br. lub Ukr.

Borsuk pch. Kn. ♀ **Borczuch.** || Cz. borsuk, zap. z Pols., zwykle jezvec (=jaźwiec). Bg. barsъk. Ukr. borsùk. Br. barsùk. Rs. barsъ = rodz. pantery; barsùkъ = borsuk. || Lit. barsùkas ═ Zap. Tur. porsuk. M. 12 mniema, że Turcy od nas wyraz wzięli. Por. Węg. borz = borsuk. Kirgiz. bars =pantera Lpf. VII, 6 Барсъ. Mr. 105 Барсъ, Mew. Barsъkъ. Pfil. I, 463.

♀ **Borszduk** = chustka na piersiach ═ Nm. Brusttuch = tzn. [Złż. z Brust = pierś i Tuch = chustka].

Bort p. **Burt.**

Bortnica p. **Burt.**

♀ **Boruch** = fartuch wełniany ═ Może, jeżeli bywa kosmaty, w związku z Ukr. boruchatyj = kosmaty; albo przez jakąś przenośnię humorystyczną od imienia żydowskiego Boruch.

Borys = 1, gbur 2, chleb gruby, nieczysty 3, rodz. rośliny 4, leśnik, gajowy. Dwa pierwsze znaczenia podaje L., trzecie O., czwarte Enc. W. || Cz. borys=1, gbur 2, chleb gruby (oba zap. z Pols.). W Ukr. i Br. wyrazu tego nie znam; nie napotkałem go również w gwarach Pols. ═ Zap. od bór, jak np. Lit. medinis (dsł. leśny) = dziki, niedomowy. Zamieszczam wyraz tutaj dla tego, iż się mnie zdaje, że końcówkę jego urobiono u nas na wzór imienia Rs. Borisъ (zap. skrócone Borysław = Borzysław), jak np. lukrecja na wzór imienia Lukrecja, ♀ florek (chlorek) na wzór Florka itp.; imię to Borys znano u nas oddawna przez kronikę t. zw. Nestora; posiadamy podanie o dwóch braciach, puszczonych, jak Mojżesz, na wodę, zwanych Boruś i Klebuś (oczywisty sld. do borysa i chleba=Borysa i Hleba; nazwiska rod. Chlebowski, Hlebowicz, od Hleba) BP. 150. Por. WH. 65.

Borysz pch. = litkup, faktorne. L. ♀ **Borysz** = zysk. **Baraśnik** lub **Baraszník** pch. L. ♀ **Boryszka** = rodz. kartofli. Może tu należy **Baraszki**=puste gawędy (niby targowe) pch. || Cz. (na Szląsku) ♀ berešiti = dopomagać w handlu (zap. z Pols.). Bg. barašъkъ = umowa. Ukr. barýsz = zysk, faktorne; litkup; barysznýk=faktor i in. Br. barýsz lub blp. baryszý=litkup; zysk. Rs. bary ъ lub baryši blp. = zysk; baryšnikъ = przekupień, faktor, lichwiarz itd. ═ Źródłem tych wyrazów jest. Tat. dżagat. barýsz = tzn. M. Mew. 414 baryšь zbl. Tur. bare = pokój (pax). Por. **Barycz, Berezyje.**

Boryszka p. **Borysz.**

Bosa p. **Buza.**

Bosak = osęka, hak L. = Nm. Bootshacken=tzn. (dsł. hak batowy, złż. z Boot = bat, Hacken = hak). Postać wyrazu podprowadzona pod bosy. Pfil. II, 254. Btrge VI, 296. 301. Por. **Bat.**

♀ **Bosakler**=rodz. rośliny ═ Może z Cz. bosakýr = tzn.

Bosman=majtek L. || Rs. bòcmanъ = tzn. || Fr. bosseman. Wł. bosman ═ Nm. Bootsmann = tzn. (złż. z Boot=bat i Mann=człowiek). Por. **Bat, Bosak.**

Bostandży p. **Basztan.**

Bosurman p. **Bisurman.**

♀ **Bośkać** = całować ═══ Słc. boskati=tzn.

Bot p. **But**.

Botloch p. **Bodloch**.

Botuch = prześcieradło łaziebne, bodloch ═══ Nm. Bad(e)tuch=tzn. (złż. z Bad = kąpiel i Tuch = prześcieradło).

Botwina, Boćwina, ♀ **Botwinina, Boćwiak, Botwinnik, Boćwinnik.** ♀ **Botwinko** = rodz. rośliny (na Wołyniu). „**Botwinisko** (lub **Boćwinisko**) **Litwinisko**" ‖ Cz. botvina = tzn. (z Pols.) Ukr. botwà, botwyna, butwyna=tzn. Br. batwà, batwina, baćwina, baćwińnia itd. Rs. botvà, botwinьe, botwinьja itd. ‖ Fr. betterave (rave=Łc. rubra=czerwona). Ag. beet. Wł. bieta. Nm. Beete i ♀ Biesse ═══ Wszystkie te formy z Łc. beta = burak. Nasze wyrazy z ć z Br., a z t z Ukr. Postać botwa przez *botew, jak panew, konew, brukiew, marchew itp. Mew. 19 botva. Mr. 384 Botwina.

Botwinina, Botwinko p. **Botwina.**

♀ **Bowdur** = rodz. kominka na Polesiu O. ♀ Bołdur = kapa nad polowiskiem (tak) pieca kuchennego RT. 186 ═══ Ukr. bòŭdur=1, komin 2, żerdź rybacka z główką jak buława 2, niezgrabjasz. W i ł w formach naszych dla wyrażenia Ukr. ŭ, które to w, to ł odpowiada. Por. Br. boŭdyr = 1, bąbel na wodzie 2, krosta, pryszcz. Rs. boldyrь 1, mieszaniec 2, gwar. rodz. komina. Wyrazy powyższe są zap. pokrewne z podanemi p. w. **Bałda,** k. p. Wspólne znaczenie wszystkich: coś niezgrabnie okrągłego, brzuchatego.

Boza p. **Buza.**

♀ **Bożątko** = nieborak, niebożątko, ═══ Cz. bożátko (por. Cz. nebożátko, ubożátko).

Bójk = wół podolski L. U O. (mylnie zap.) bojk, toż co **Bujak;** właściwie pisaćby należało Bujk.

Bóła p. **Bulla.**

Bóndy p. **Bandy.**

Bóno p. **Bono.**

Bórak p. **Burak.**

Bót p. **But.**

Bracelet (ka) p. **Bransoletka.**

Bracha p. **Braha.**

Braczno p. **Brak.**

Braczyna p. **Brak.**

Braha, Bracha poh. L. ♀ **Brażnik** = naczynie na brahę. Tu należą zap. formy **Brzeczka** i sld. **Brzęczka,** Cz. břečka, Głż. brěčka = tzn. ‖ Dłż. brażka, przytoczona przez Mew. 20 p. w. braga zdaje mi się = brázka w słowniku Zwahra i jest właściwie brězka, od brěza = brzoza; brážka znaczy bowiem sok brzozowy. Rs. braga 1, wywar gorzelniowy 2, rodz. piwa. ‖ Nm. ♀ Bragen (zap. z Pols.) = wywar. Lit. brógas (z Pols. ?) ═══ Rusiń. braha (Ukr. i Br.). [Wyraz, jak mniemam, Nm. pochodzenia: ♀ Brägel = gęsta kasza, wywar; ♀ brägeln = warzyć. Mew. 20 braga mówi: „domyślają się wyrazu Nm., spokrewnionego z Brühe = polewka, odwar"; mowa tu o przypuszczeniu Mr. 20 Брага. Por. Dz. II, c Bras. Por. **Braja,** którą Mew. niesłusznie, myślę, pod bragę podciąga.

Brain p. **Brajn.**

Braja, Breja, Bryja, ♀ **Brej,** ♀ **Bryje** blp.=wywar gorzelniowy. Tu zap. należy ♀ **Brejtuga**=gęste błoto. ═══ Nm. Brei = kasza. Za przewodem Lindego, Mr. 20 Брага i Mew. braga miesza-

ją niesłusznie brają z **Brahą**, k. p.

Brajcarki blp.=„kolce, na których wisi binda albo pas od szabli" L. ═ Zap. Nm. ♀ Pretzen ż. = rodz. sprzączki, spinki. Por. Nm. Bretzel, Pretzel = obwarzanek w kształcie dwóch kółek.

Brajn, Brain L. = ślinogórz || Cz. branci blp. i prým, prém = tzn. ═ Nm. Bräune = tzn. (dsł. brunatność, od barwy chorego gardła).

Brajtary blp.=roszt, wilki, krata w piecu kuchennym ═ Nm. Bräter m.=przyrząd do obracania rożna.

Brak pch. **Braka. Przebrak** pch. **Twarzobrakownik. Wybrakować** pch. **Zbraknąć** pch. **Zabraknąć** pch. ♀ **Braczno** = potrzeba. ♀ **Brakiem** = oprócz. ♀ **Brakarz.** ♀ **Braczyna** = mięso owiec wybrakowanych. ♀ **Draka** = tzn. co braka. || Słc. i Cz. brak; brakyně = owca wybrakowana. Głż. brach, braka. Rusiń. i Rs. brak- pch. || Ag. brack = mzn. 1, wyrzutki 2, wady ═ Nm. Brack = wyrzutki, co wybrakowano. Mew. 20 bракъ. Mr. 117 Brach. M. 13 mylnie wywodzi z Tur.

Braka p. **Brak.**

♀ **Braka** = stelwaga, bark || Lit. brãkas = tzn. ═ Dnm. bracke ż. = tzn. Wyraz Nm. zdaje się być pochodzenia Polskiego, od bark; ale braka jest zap. na nowo od Niemców wzięta, bo rodzaj ma żeński. Przestawienie brzmień ar na ra może być zarówno Kaszubskiem jak Niemieckiem. Wyrazu Nm. Bracke nie mają GDW., Kge; znajdujemy go u Mrongowjusza i Frischbiera.

Brakarz p. **Brak.**

Brakiem p. **Brak.**

Bralny p. **Brony.**

Bram, Brama pch.=obramowanie itp. **Obramować** pch. **Ubramować** pch. || Słc. prám. Cz. prém, prým. Głż. brama. Dłż. bram. Słń. pram. Chrw. perem (przez Węg. perém). Rs. barma, barama, brama lub barmy blp. = rodz. ubrania, zbroi ═ Nm. Brame, Bräme = brzeg, obwódka, kraj. MF. Pram. Mr. 117 Brama i 274 Perem.

Brama p. **Bram.**

♀ **Brambor** = kartofel ═ Cz. brambor = tzn. [od nazwy kraju Branibor = Nm. Brandenburg].

Brambrot p. **Bramrot.**

Bramrot L. ♀ **Brambrot** || Ukr. bramurt ═ Nm. Braunroth =barwa ciemnoczerwona (złż. z braun = brunatny i Roth = czerwień).

♀ **Branca** = „słoma objedzona" (?) GO. 160 ═ Może z Nm. Franse = fręzla; włókna. Pfil. III, 365 autor mylnie, sądzę, odnosi do brać, niby słoma *obrana*. Być też może, iż branca = brànica; wyraz ten ma O. oraz RA, X, 271 w zn. 1. dranica (rodz. *dartych* gątów na pokrycie dachu) 2, wrota u obejścia (zap. z *dartych* deseczek).

♀ **Brandebula** = wódka ═ Zap. wyraz ubworzony żartobliwie, pod wpływem dwóch Nm.: Brandenburg=nazwa krainy i Branntwein = wódka (złż. z brannt = palony i Wein=wino). Por. nasze ♀ **Brantucha** i Cz. nazwy gorzałki: bramboria, bramfulie, krampampule; Fr. i Nm. Crampampouli, Rs. Krambàmbuli, brandahlýstъ = licha gorzałka itp. Wogóle wódka u nas i u innych plemion ma mnóstwo nazwisk i przezwisk.

Brandnar = głownia, klinga szabli L. ═ L. przytacza Czackiego, który twierdzi, że po Islandzku wyraz brzmi tak samo i toż znaczy. Nie mogę sprawdzić tego twierdzenia, ale wiem, że Snm. brant = miecz,

Skand. brandr = miecz, Wł. poet. brando = miecz, Prowans. bran = klinga. Zakończenie wyrazu naszego zdaje się wskazywać pochodzenie Skand.

Brandzelije p. **Brazylja.**

Branny p. **Brony.**

Branseletka p. **Bransoletka.**

Bransoletka, Branseletka, dw. **Bracelet, Braceletka** ♀ **Branzoletka** || Cz. braslé, bracelet, braseleta, brazoleta. Ukr. braslèt. Rs. brasletъ, brasletka || Wł. braccialetto 1, zbroja naręczna 2, bransoletka. Hp. bracelete. Ag. bracelet ═ Fr. bracelet = tzn. [z 'Słc. brac(h)ialis, brac(h)iale = ozdoba naręczna, to zaś od brachium (z Gr. brachīōn) = ręka]. Znosowanie u nas jak w brantnal, kwandrans, a także może pod wpływem obrączka.

Brantnal p. **Bratnal.**

♀**Brantucha** = gorzałka. Por. **Brandebula** ═ Nm. Branntwein = tzn.; wzięta pierwsza tylko część wyrazu; por. siwucha.

Branzoletka p. **Bransoletka.**

♀ **Brantuz** = gorzelnia. || Lit. brantuze = tzn. ═ Nm. Brannthaus (częściej Brennhaus, Brennerei) = tzn. Końcówka - uz = Nm. Haus (=dom), jak w lamus (Lehmhaus), smatruz (Schmeiderhaus), szlachtuz (Schlachthaus) itp. Nm. brennen = palić, pędzić wódkę.

Bratnal, Bretnal Kn. **Półbratnal.** ♀ **Brantnal** || Cz. moraw. brantál. Głż. batnaŕ ═ Nm. Brettnagel (złż. z Brett = deska i Nagel = gwóźdź) = tzn. Zakończeniem-(n)al wyrażamy Nm. Nagel: gontal, szynal ufnal, itp.

Bratrzyk = należący do sekty Braci Czeskich ═ Cz. bratřík = tzn. Myśmy w brat stracili r, które się ukazuje w braterski itd. Czesi mówią bratr.

Bratszpic = rożen. O. ═ Nm. Bratspiess (złż. z braten = piec i Spiess = rożen [spisa]) = tzn. Zamieniono u nas końcowe s na c pod wpływem znanego zkądinąd wyrazu Nm. Spitze = szpic(a), np. śpiczasty (zam. szpicasty).

Bratszpil = „sztuka dębowa, służąca za windę do kotwicy" KSL. 107. O. || Rs. brašpilь = tzn. ═ Nm. Spille = „wał, winda okrętowa do liny kotwicznej" Mgn. Pierwsza część wyrazu jest albo Nm. breit = szeroki, albo Brett- = deskowy, z desek.

Braunsztejn p. **Brausztyn.**

Brausztyn, Bronsztyn, Braunsztejn L. = rodz. minerału. ═ Nm. Braunstein (dsł. braun = bury i Stein = kamień), Dnm. brunsteen.

Brawerje, Brewerje, Bawarje blp. L. ♀ **Browaryjá** = 1, hałasy 2, browar ♀ **Bèweryjá** || Inni Słowianie mają pokrewne tego wyrazu, jak brawo, brawura, brawować itd. ═ Fr. braverie = 1, lekceważenie 2, zuchwalstwo i in. Wł. braveria = odwaga. Brewerje u nas może pod wpływem Łc. brevis. Kaszubi podciągnęli brawerje pod browar, który istotnie niemałem bywa źródłem brawerji, podobnież jak bawarje. Por. Fil. II, 249.

Brazele, Brezoie = rodz. kotletów. || Srb. brižolica = pieczyste. ═ Fr. brezole = rodz. potrawki.

Brazoieta p. **Bransoletka.**

Brazylja, Brezylja, Bryzelja, Bryzylja, Brazylka,

♀ **Bryzula** ♀ **Brenzelija.** ♀ **Brandzelije** = wiórki brazylji. || Cz. pryzila. Słc. i Moraw. brezulka, brezalka. Srb. varzilo zap. tu należy. Ukr. brezýlja, bràzolja. BR. bružalèj. Rs. brazilьskoe derewo (Nm. Brasilienholz). || Hp. i Pg. brasil. Fr. brésil. Wł. brasile. Nm. Bresilien itd. ═ 'Słc. brasilium, bresillum, braxile itp. Kraj amerykański nazwano od tej rośliny, znanej już w XII w. Peschel *Völkerkunde* 1875, str. 223. Do nas wyraz przez Nm. Dz. I Brasile. Mr. 118 Brazylja i 364 Varzilo.

Brazylka p. **Brazylija.**

Brażnik p. **Braha.**

♀ **Brech** (Kaszub. e zastępuje Ogólnopol. u)=błoto ═ Nm. Bruch = bagno (dsł. wyrwa, rozpadlina). Dnm. brōk, bräk.

Brej, Breja p. **Braja.**

Brejtuga p. **Braja.**

Breklel p. **Brekla.**

Brekinja p. **Berek.**

Brekla, Brykla, Breklel, Brykiel L. O. ═ Dnm. prickel, pröckel, preckel = tyczka, zatyczka, przetyczka i in. zn.

Breklast p. **Brekleszt.**

Breklaszt p. **Brekieszt.**

Brekleszt L. **Breklaszt, Breklast** O. = prosta materja na suknie ═ Może Nm. *Bracklast (jak Brackgut = towary brakowne) = dsł. ciężar brakowy, tj. ładunek (okrętu) podlejszy, brakowny. Last znamy z wyrazu **Łaszt,** k. p.

Brem = „jakaś roślina z żółtemi kwiatami" GO. 160 ═ Może. Nm. Brennkraut = dziewanna? Pfil. III; 365 zbliża Nm. Bram, Brom (Brombeere = jeżyna) = jeżyna i in. rośliny.

♀ **Brembolce, Brembolki** =mosiężne ozdoby na szyję w kształcie kulek ═ Może Fr. brimborion =fatałaszka, cacko, brimbaler= brząkać, podzwaniać.

Brembolki p. **Brembolce.**

Brenzelija p. **Brazylja.**

Bret, Bryt, Breta, Bryta pch. || Ukr. bryt = tzn. (z Pols.) ═ Nm. Breite = szerokość; tutaj zn. cała szerokość tkaniny. Lpf. VII, 15 mylnie zbliża z Fr. bride.

Breta p. **Bret.**

Bretlinki blp. O. = rodz. śledzi (clupea sprattus). (O. źle wyraz ten objaśnia). **Bretling** Mgn. p. w. Breitling, oraz FWb. p. w. Breitling ═ Nm. Breitling = tzn.

Bretnal p. **Bratnal.**

Brewerje p. **Brawerje.**

♀ **Brewider,** ♀ **Brewiter** (v—v)=1, otwarcie, wyraźnie, wprost 2, natarczywie ═ Łc. breviter= pokrótce, w krótkich słowach.

Brewiter p. **Brewider.**

Brezole p. **Brazele.**

Brezylja p. **Brazylja.**

Brędza p. **Bryndza.**

Bręta = „wstęga, przepaska jedwabna lub z innej materji" O. ═ Są wyrazy podobne: Cz. brenta = jakaś gra hazardowna; Fr. brente= rodz. owadu; Wł. brenta = kufa; ale jakiż związek w znaczeniu?

Brętówka = rodz. klepki O. || Słń. brenta = rodz. kufy ═ Nm. Brente, rzadziej Brenke=rodz. kufy [z Wł. brenta = rodz. kufy

na wino]. Dz. II, a Brenta. MF. Brenta.

Brlok pch. = zezowaty itd. L. „Roku 1412 w sądzie ziemskim Kościańskim, Sędziwój Wyskota z Manieczek podnosi skargę przeciw Stanisławowi 'Slap(owi): Nazywasz mnie brlok, a ja tego nazwiska nie noszę" *Roczn. Tow. Przyj. Nauk. Pozn.* IX, 48 || Cz. brlok=zezowaty, brlavý = tż zn., krzywy; brlaviti = krzywieć, brlooký = o ciekących oczach itd. Słń. brliti = zezować. Srb. brljav = głupowaty ═══ Źródło wyrazu, zdaje się, Rom.: Wł. berlusco= zezowaty; Fr. ♀ berlou, berlouque. Do nas zap. z Cz. Dz. II, a Berlusco i I Bis. Mew. 10 berli-nie podaje żadnych zbliżeń.

Brok = śrót || Cz. i Słń. brok ═══ Nm. Brocke(n) m. = okruszyna, kawałeczek. Mr. 118 Brok. Do nas zap. przez Cz.

Brokadja pch. **Brokat, Brokatela, Brukatela, Burkatella** L. || Scz. pragát. Cz. brokát, brukát, prokát. Rs. brokátъ, brokatèlь || Wł. broccato, broccatello = złotogłów. Hp. brocado. Fr. brocart ═══ Źródłem są formy 'Słc. brocat, broccalum, broccatum = tzn. (od brocare = Fr. brocher = wyszywać, haftować, to zaś od 'Słc. broccae, brochae, brochiae blp. = kołki do przetykania = Fr. broches, Wł. brocco. Por. Dz. I, brocco). Brl. 12 brokát. Mr. 119 Brokát i 405 Pragát. Por. **Brokoli.**

Brokat(ela) p. **Brokadja.**

Brokoli L. **Brokuli, Brokuły** O. = rodz. jarzyny || Chrw. brokule, prokule || Eur. podobne z Wł. ═══ Wł. broccolo, lm. broccoli = tzn. [zdrob. od brocco = szpikulec; jarzyna tak nazwana od podobieństwa postaci. Por. **Brokadja**]. Mr. 282 Prokule i 384 Brokule.

Brokuli p. **Brokoli.**

Brokuły p. **Brokoli.**

♀ **Brombas** = „rodz. upajającego podpiwka" RT. 186 ═══ Jedna z licznych nazw trunków; zap. żartobliwe jakieś przystosowanie do Nm. Brummbass = (dsł. bas mruczący) najgrubsza struna na skrzypcach.

♀ **Bronkt** (w Wileńskiem)=kawał drzewa, wieszany na szyi bydląt, aby nie łaziły, gdzie nie potrzeba. ♀ Brumt O. (zap. pomyłka druku) = tzn. ═══ Lit. bránktas = tzn.

Bronny p. **Brony.**

Bronsztyn p. **Brausztyn.**

♀ **Brony,** ♀ **Bróny,** ♀ **Bronny,** ♀ **Branny,** ♀ **Brałny,** ♀ **Brunny,** tak w różnych okolic pieśniach lud nasz mówi o barwie konia; w jednej czytamy nawet „**brunátny** kónicek" Ap. IV, 208, a w innej „Bronny szymliczek" Rg. 5 || Cz. mor. koňe brane Smp. 416 ═══ Trudno rozstrzygnąć, czy źródłem wyrazu jest coś, co odpowiada Sslw. bronъ = biały, siwy; pstry; popielaty, Cz. bron = siwak; karosz; broný, bronný = siwy; brůna= siwka, czy też Nm. braun = gniady. Zap. w pewnych razach nastąpiło zmieszanie z wrony. Mew. 22 bronъ.

Broskiew p. **Brzoskiew.**

Browar pch. = piwowarnia ♀ **Browar** = mzn. 1, imbryk duży 2, gorzelnia. ♀ **Browárz** = piwowar ═══ Nm. Brauer — piwowar, Brauerei = piwowarnia. Browarem nazywamy piwowarnię przez nieporozumienie, zamiast browarnią lub browarją. Por. ♀ **Browaryjá** = 1, hałasy, brawerje 2, browar. Mr. 119 Browar. Por. Pfil. II, 249.

Browaryja p. **Brawerje, Browar.**

Browarz p. **Browar.**

Bróny p. **Brony.**

Bruclek p. **Bruśłac.**

Bruk, dw. i ♀ **Burk, Burg.** pch. **Dobrukować. Pobrukować. Przebrukować** pch. **Rozbrukować** pch. **Ubrukować** pch. **Wybrukować** pch. **Zabrukować** pch. || Ukr. i Br. bruk = tzn. (z Pols.) || Lit. brůkas = tzn. (z Pols.) ═══ Nm. Brücke ż. = most, a w niektórych gwarach = bruk. U nas postać Burk może pod wpływem dobrze znanego Nm. Burg = gród. Mr. 119 Bruk. Mew. 22 brukъ 2. Patrz ♀ **Burgrabia. Burk.**

Brukatela p. **Brokadja.**

Brukiew L. nd. pch. ♀ **Brukwa.** ♀ **Wrěk** (t. j. Wruk) i ♀ **Wrěcze** lm. ♀ **Wrěka** (oraz ♀ **Kryczka,** por. Br. kruczka, Lit. grůczkas) || Cz. brukev nd. (zap. z Pols.). Ukr. brukwa. Br. bruczka lub kruczka. Rs. brjukva || Lit. brúkas, grůczkas = tzn. ═══ Nm. ♀ Brūke, ♀ Wrūke = tzn. Nm. ♀ Wrukk = krótki pień, korzeń itp. [Może z Łc. eruca=rodz. kapusty, zkąd Wł. ruca, Fr. roquette, Nm. Rauke]. Mew. 22 bruky. Mr. 119 Brukiew. Możeby należało zbliżyć Sslw. brъdokva. Mew. 20 bredokva.

♀ **Brukować** = potrzebować || Lit. brukůju = potrzebuję ═══ Dnm. bruken = tzn. (=Nm. brauchen).

Brukwa p. **Brukiew.**

Brumla p. **Drumla.**

Brumt p. **Bronkt.**

Brunak p. **Brunat.**

Brunat pch. **Brunak** (o koniu). **Brunet** pch. **Ciemnobrunatny. Czarnobrunatny. Pobrunatnieć** pch. **Śliwobrunatny, Zabrunatnić, Zbrunatnić** pch. ♀ **Bruny** (o koniu = gniady; odróżn. ♀ **Bron(n)y,** k. p.) || Cz. brunát. i in. Głż. bruny = brunatny. Sslw. brounatьnъ = tzn. Słń. prun = zielony, modrawy, siny. Ukr. brunatnyj i in. Rs. brjunetъ = brunet (z Fr.) || 'Słc. brunus = bury, brunedo = brunatność. Hp. i Wł. bruno. Fr. brun i in. ═══ Wszystko to z Nm. braun, dw. brūn = bury, brunatny [może pokrewne z naszem brud-]. Mr. 21 Броунатьнъ i 283 Prun. Brl. 13 Brunát. Dz. I Bruno. Mew. 22 bruny. Kge Braun. Por. BW. L111, 236 „sukna brunatici" (z r. 1394).

Brunela = rodz. śliwki || Cz. Brunelky = tzn. || Fr. prunelle. Wł. prugnola. Hp. bruñola ═══ Nm. Brunelle, Prunelle, Braunelle, Braunheil, Bräunheil AV. 155 i nast.=tzn. [Niemcy zmieszali tu trzy wyrazy: 1, 'Słc. prunellum = dzika śliwka (Łc. prunum = śliwka) 2, nazwę miasta Brignolles, które handel brunelami prowadzi i 3, Nm. Braunelle = rodz. rośliny (zkąd Pol. ♀ brunelka, lekarstwo ludowe od gardła, oraz Nm. Bräunheil, por. **Brajn**). Mr. 119 Brunela. ♀ Brunelka z Nm. Braunelle [z Fr. brunelle]. Mr. 119 Брунелла.

Brunet p. **Brunat.**

Brunny p. **Brony.**

Bruny p. **Brunat.**

Bruslek p. **Bruśłac.**

Bruślik p. **Bruślac.**

♀ **Bruśłac, Brzuślák,** ♀ **Brzuszlak,** ♀ **Bruclek,** ♀ **Bruślik,** ♀ **Bruslek** = stanik, kaftanik bez rękawów, gorset || Moraw. bruslek ═══ Nm. Brustfleck (złż. z Brust = pierś i Fleck [ten sam wyraz, co flak] = kawał, szmata, oraz Brustlatz (złż. z Brust = pierś i Latz = mzn. gorsecik); oba wyrazy oznaczają gorsecik, stanik; łatwo zrozumieć, które z form naszych od jednego, a które od drugiego wyrazu poszły. Brzuszlak jest już przystosowaniem do brzuch.

♀ **Brutka**=1, narzeczona 2, kochanka. ♀ **Brutkam**=narzeczony. ♀ **Brutman**=narzeczony == Dnm. brūt (Nm. Braut) = narzeczona. Brutmann, wyraz dowolnie utworzony z Dnm. brūt i mann = mąż, mężczyzna; po Dnm. narzeczony brzmi Brüdgam (Nm. Bräutigam).

Brutkam p. **Brutka.**

Brutman p. **Brutka.**

Brycza=„ogniomost, murek w piecach hutniczych" Łb. 22 i 173. == Ag. bridge (wym. brydż) = most, „tak zwali go angielscy robotnicy, do nas sprowadzeni" Łb. 173.

Bryja p. **Braja.**

Bryka pch. L. Wyraz nd., Kn. nie ma. **Koczobryk. Półbryka** ‖ Cz. brička, bryčka nd.; piruč lub přička, pryčka=dwukółka. Ukr. i Br. bryka, bryczka. Rs. bryka, bryčka lub brička, brikъ lub brykъ == Może z Nm. ♀ Barutsche, ♀ Birutsche, ♀ Pirutsch = kryta bryczka [to zaś podobno z Wł. baroccio, biroccio= 1, dwukółka wiejska 2, bryczka kryta, koczobryk, Wł. zaś z 'Słc. birotum, birota, barocia, (zap. z Łc. birota=dwukółka)=rodz. wozu]. Mr. 120 Bryka i 277 Piruč. Grot *Filol. Razysk.* 1876 str. 484.

Brykiel p. **Brekla.**

Brykla p. **Brekla.**

♀ **Brylik** = daszek, ♀ kozyrek u czapki ‖ Ukr. i Br. bryl=kapelusz == Może ma jaki związek z Wł. ombrella = parasol, zasłonka, albo z Nm. Brille=okulary.

Brynda pch. = igraszka, fraszka L. == Ukr. bryndy bity=♀ dyndy bić, próżnować, włóczyć się; bryndaty=tzn; bryndyk lub brendyk= elegancik; bryndula lub brendula =wytwornisia; brynduwaty sia= stroić się. Br. brynda = włóczęga, bryndać=włóczyć się, bryndy blp. =włóczęgowstwo. Por. Cz. brynda= lura, pomyje. Mr. 120 Brynda.

Bryndza Kn. ♀ **Bręndza** Mew. 417. ‖ Słc. brynza. Cz. brinza, bryndza. Ukr. bryndzia. ‖ Nm. char. Brinse(n), Brimsenkäse (Käse = ser). Węg. brondza == Rum. brînze = tzn. Por. Zft. VIII, 390. XI, 288. Mew. 23 bryndza. Mr. 120 Bryndza.

Bryt(a) p. **Bret.**

Brytfan, Brytwan, Brytfana, Brytfanna, Brytwana pch. ‖ Ukr. bratwàn, bratwanka == Nm. Bratpfanne (złż. z braten =piec i Pfanne=patelnia, ze 'Słc. panna, skróc. z Łc. patina = tzn., zkąd nasze patena i patelnia=tzn.

Brytwan(na) p. **Brytfan.**

Bryzelja p. **Brazylja.**

Bryzować, Bryzowany p. **Bryż.**

Bryzula p. **Brazylja.**

Bryzylja p. **Brazylja.**

Bryż, częściej **Bryże** blp. pch. ♀ **Bryzowany** (pas)=„wybijany blaszkami, centkami i gwoździkami." ♀ **Bryzować,** np. ściany. ♀ **Ryzuwany,** np. „siodełko ryzuwane" Ap. IX, 11 ‖ Cz. prejs, prejz =dachówka żłobkowana (niby fryzowana). Ukr. bryżi=bryże; bryżowatyj; bryżowaty. Br. bryż= brzeg, kraj; bryżyki = bryże. Rs. bryżi blp. (z Pols. Grot, *Filolog. Razysk.* 1876 str. 484); bryżejka= flaki, kryzki tak się ma do bryżi, jak nasze kryzki do kryzy; por. Mr. 264 Okruži=flaki, tak nazwane dla podobieństwa do karbowanych, fryzowanych ozdób stroju == Nm. ♀ Brīse, częściej Preis lub Preise =brzeżek skórą lub czemś innem oszyty, lamówka, 'Sgnm. brīse ż. [w związku z Fr. frise=sukno kosmate i t. d., zkąd nasze fryzować i t. d; Wł. fregio; 'Słc. frisum = wypustka frędzla]. Dz. I Fregio. Mr. 121 Брыжи. „Pro zonis ad brize" BW. LIII, 243, z r. 1394. Tegoż pochodzenia Nm. Fries=Pols. fryz.

Brzana, Mrzana, Marena, Murena = rodz. ryby || Cz. murena, ♀ mřena. Słń. mrena, murena. Srb. moruna, muruna, mrena. Bg. moruna, mrenka. Rs. murena || Wł. morena. Ngr. mourońna. Węg. moruna, márna ═ Gr. mýraina=rodz. ryby. Łc. (z Gr.) muraena = tzn. Do nas nazwa dostała się w postaci mrzana z Czech, a w formie marena, murena z Włoch i z Łc B w brzana jest w części sld. do brzanka = rodz. trawy (od ber), a w części fonetyczną zamianą m na b, jak np. ♀ bacharzyna zam. macharzyna, ♀ gmurzy zam. gburzy, Moraw. bramor zam. mramor (marmur) i odwrotnie ♀ mdze zam. ♀ bdze (będzie), ♀ podomno zam. podobno, ♀ dremni zam. drobny i t. p. Por. MF. moruna.

Brzeczka p. **Braha.**

Brzęczka p. **Braha.**

Brzekinja p. **Berestka.**

Brzestan, Brzesztan=rodz. bluszczu. L. Waga twierdzi, że nazwa ta w XV w. u nas już znana. || Cz. břečtan, břečťan = tzn. Mew. 21 pod bršljan utożsamia z temi formami Cz. brslen, bršlen, chociaż inną roślinę oznaczają i podaje formy in. języków Słw. ═ Zdaje się, że to wyraz obcy. Węg. boroszlán, borostyán. oraz Rum. i Ngr. formy mogą być wzięte ze Słw. Może w jakimś związku z Nm. Bürste=szczotka, Borst(e)=szczeć.

Brzesztan p. **Brzestan.**

♀ **Brzewik**=jałowiec ═ ?

Brzezień=marzec, np. w biblji Szaroszp. ═ Cz. březen=tzn. JA. VI, 180.

Brzęk p. **Berestka.**

Brzoskiew, Broskiew, Brzoskwia, Wrzoskwia. L. =rodz. kapusty. ♀ **Brzoskiew**=rodz. rzepaku. || Słń. breskva. Srb. broskva || Wł. brasca. Nm. ♀ Barsche, ♀ Pforschen ═ Łc. brassica=kapusta; do nas zap. przez Wł. Mew. 22 brosky. Mr. 21 Broskva i 384 Broskiew. U nas zmieszano z tym wyrazem następny, jak się zdaje, późniejszy; wrzoskiew podciągnięto pod wrzos. Dawną nazwę wsi Wrzoskinia (powiat krakowski) zmieniono dziś na Brzoskwinia. Pfil. I, 270.

Brzoskiew, Broskiew, Brzoskwinia pch. L. || Słc. broskva, baraska (z Węg.). Cz. broskev, břeskev, broskva, broskvyně. Głż. břeska. Słń. brêskev. Sslw. Bg. Srb. praskva. Ukr. breskynia, broskva. Rs. dw. broskvina, bruskvina (z Pols.), dziś persikъ (z Wł.) || Wł. persica, pesca. Hp. persigo, prisco, alpersico, alberchigo. Fr. pêche. Nm. Pfirsich, Pfirsche. Węg. baraszk, baraczk ═ Źródłem wyrazów tych jest Gr. mêlon persikón = (dsł. owoc perski) tzn, zkąd Łc. persicum=tzn. Wyrazy Słw. pochodą od Nm; lecz formy Sgnm. niema, chociaż jest pewność, że istniała. Mew. 11 bersky, toż 415. Mr 21 Breskva i 104 Baraska. Dz. I Persica. Kge Pfirsich. U nas zmieszano wyraz ten z poprzedzającym.

Brzoskwia p. **Brzoskiew.**

Brzoskwinia p. **Brzoskiew.**

Brzuszlak p. **Bruśłac.**

Brzusztynki p. **Busztynki.**

Brzuślak p. **Bruśłac.**

Buberta=„skrzynia w suszarni.. na szyszki drzew iglastych" KSL. 33. O. || Cz. buberta, bubertka = tzn. ═ ?

Buc(i)arka p. **Bucior.**

Buchaler=rodz. tkaniny L. ═ ?

Buchciory p. **Buciory.**

Buch(h)alter p. **Buk.**

♀ **Buchla**=świnia, ♀ **Buczka** = świnka. „**Buczka, bucz, bucz,** lub **buchla, buch!**" wabienie świń. PSK. 7. ♀ **Ruchla** = świnia. Wabienie: **ruchla, ruch, ruch!** tamże 82 ═══ Dnm. p o c h, p o c h e l, p o c h e r, p o c h l a, p o s c h = nazwy i wabienie świń. Co do Ruchla i ruch! por. używane na Litwie naśladowanie głosu świń: r o c h, r o c h! oraz r o h o t a ć, r e h o t a ć i t.p.

Buchta = zatoka i in. zn. O. ♀ **Buchta** = 1, przegroda w hurtach owiec 2, pokój, izba. ♀ **Buchtować się** = zbijać się w kupę (o owcach) || Cz. b u c h t a = mzn. miejsce przez zwierzęta poryte. Głż. b u c h t a = 1, kupa słomy, siana 2, miejsce deskami obłożone na kartofle. Ukr. b u c h t a=fałda i in. Rs. b u c h t a = zatoka i in. zn. ═══ Nm. B u c h t ż. = zatoka; zagięcie; fałda; Nm. ♀ B o c h t (może w zn. 2 i 3 innego pochodzenia, niż B u c h t GDW. II, 201) =1, tož co Nm. B u c h t 2, legowisko, stajnia 3, kał, brud. Por. Pfil. III, 366 b u c h t o w a c s e.

Buchtować się p. **Buchta.**

♀ **Bucior** lub ♀ **Putyra**=naczynie do urządzania masła (niedokładnie objaśniono Atm. VI, 116); ♀ **Bucior**=pieróg z nadzianiem zap. tu należy; nazwa może od podobieństwa kształtu do naczynia, albo z powodu nadziania, zmieszanego z maku, marchwi i kaszy, od ♀ **Buciory,** k. p. ♀ **Bucarka** (b u c i a r k a) = cedzidło (tamże) || Moraw. p u t r, p u t r a lub b u t y r a=masło niegotowane. Głż. b u t r a=masło ═══ Słc. p u t e r a, p u t y r a=naczynie do robienia sera.

♀ **Buciory,** ♀ **Buchciory**= szmaty, ubranie, tłomoki ═══ Ukr. b u t ò r a lub b u t r a, zbior. b u t o r ý n j e=manatki, ruchomość; b u t y r ý n j e=rupiecie, starzyzna. Być może, iż wyrazy Ukr. są w związku z Nm. podanemi pod ♀ **Baklera,** k. p. Por. **Bucior.**

♀ **Buciuk** = kłoda do rznięcia O. ═══ Ukr. b o t i ù k lub b u t ý n, b u t y n a=tzn.

♀ **Bucz** = wiersza, więcierz || Ukr. b u c z ò k=ulik. Br. b u c z=wiersza ═══ Lit. b ù k i s lub b ù c z i u s=tzn., od b u k ù s=tępy, b u k s t ù=tępieję, b ù k i n u=tępię; wiersza tak od ściętego niby stępionego końca nazwana.

Bucze p. **Buk.**

Buczka p. **Buchla.**

Buda pch. **Budować** spotyka się już w PF. **Do-. Młynobudownictwo. Nabudować. Nad-** pch. **O-** pch. **Od-** pch. **Po-** pch. **Pod-** pch. **Prze-** pch. **W-** i **Wy-** pch. **Wz-** pch. **Za-** pch. **Z-** pch. ♀ **Budzyń** = „licho (gorzej) zbudowana część wsi, z bud złożona, od wyr. b u d a" Kg. Krak. IV 304. ♀ **Budownia.** ♀ **Budnik.** ♀ **Budniak.** ♀ **Budarz** = cieśla. || Słc. b u d a, b u d o v a ť. Cz. b o u d a (ztąd Nm. ♀ B a u d e), b u d o v a t i i in. Głż. b u d a, b u d o v a ć. Dłż. b u d a. Srb. ♀ b u d a = kram drewniany. Ukr. i Br. b u d a pch. (z Pols.). Rs. b u d k a || Lit. b u d à = buda; b u d a v ó j u = buduję. Węg. b ó d é = buda ═══ Niema, zdaje mi się, wątpliwości, że wyrazy powyższe są pochodzenia Nm.: B u d e = buda. Zdaje mi się, że nasamprzód wyraz ten Słowianie sobie przyswoili, a potem z niego Polacy i Łużyczanie utworzyli czasownik, oddając nim Nm. b a u e n; formy czasownika Cz., Ukr., Br. i Lit. poszły zap. z Pols. Dowody są następne: 1, obecność u innych Słowian pni z d - (zod-) i s t r i - (stroi-) w zn. budowania 2, używanie w dawnej Polszczyźnie form: b u d a r z, g ó r n y b u d a r z w zn. Nm. B e r g b a u e r (B e r g b a u=górnictwo, dsł. budownictwo górskie); b u d o w a n i e g ó r w zn. Nm. B e r g b a u 3, rozpowszechnienie w Nm. i językach pokrewnych pni odpowiednich: Nm. B a u e r = 1, klatka (niby coś sklecondgo) 2, zie-

mianin („budujący” tj. uprawiający ziemię, jak górnik „budujący” góry); Bude = buda, Ag. booth = buda (jarmarczna), Szwed. i Duńs. bod, Hl. boede, bode. Co do Bawulec i Budulec p. **Bawulec.** Czy budzyń pochodzi od buda, jak chce Kg., rzecz wątpliwa. Mew. 23 i 417 buda. MF. Buda. Mr. 122 Budulec. Pt. II² od 1169. JA, 164. Kge Bude, Bauen.

Budarz p. **Buda,**

♀ **Budel,** ♀ **Budla** = butelka ═ Dnm. buddel = tzn. [z Fr. bouteille=tzn.]

Budla p. **Budel.**

Budniak p. **Buda.**

Budnik p. **Buda.**

♀ **Budny** = powszedni (dzień) ═ Ukr. budnyj = tzn. [Od pnia bъd- = czuwać, wiec dzień, w którym się nie śpi, jak w święto. Mew. 25 bъd-].

Budować p. **Buda.**

Budownia p. **Buda.**

Budz p. **Bundza.**

Budyn, Budyń O. || U in. Słowian w różnych naśladowaniach formy Fr. i Ag. || Nm. Boudin, Pudding. Ag. pudding z Fr. ═ Fr. boudin=pierwotne zn. kiszka nadziewana. Nasze wyrazy: 1, Pudyng z Ag. 2, Buduar z Fr. boudoir z tegoż pochodzą źródła, jeżeli pewnem jest, że boudoir pochodzi od bouder, niby pokój, w którym się dąsa, gdyż bouder = dąsać się, nadymać się (jak kiszka, pęcherz). Dz. II, c Bouder.

Budyń p. **Budyn.**

Budzyń p. **Buda.**

Budżet p. **Bulga.**

♀ **Bufka** = rabuś, zawalidroga ═ Dnm. Bōwke=złodziej 2, włóczęga, nicpoń. [Różne wywody podaje Frischbier; niewątpliwie jest to Dnm. postać wyrazu Nm. Bube = 1, chłopak 2, łotrzyk (szczególnie z dodatkiem Spitz-), która brzmi bowe, bowke; Dnm. bowen=łotrować]. Właściwiej-by było pisać ♀ **Buwka.**

Bugaj, ♀ **Buhaj** (z wyrazami byk, oraz bujak, bujał, bójk nie pokrewny). **Buhaj** = gra dziecinna (Ukr. buhàj=tzn.) || Bg. boga=tzn. Ukr. i Br. buhàj. Rs. bugàj 1, rodz. ubrania 2, rodz. ptaka błotnego 3, baba, taran 4, wielki kół żelazny; gw. =byk. || Rum. buhaj. Ngr. mpougâs ═ Tur. bugà=byk, bawół. M. 13. Mew. 16 boga i 23 bugaj. MF. Bugaj. Mt. I, 31 buga. Por. M. 106 Puha. MtN. I, 17. Msg. I, 378. JA. IX, 493 Korsch myśli, że Tur. wyraz jest Słw. pochodzenia, od byk. Nazwy miejsc Bugaj (w Warszawie, pod Miłosławiem i t. d.) zap. innego są pochodzenia.

♀ **Bugańce** blp. = kajdany || Srb. bukagije=pęta. Bg. bukagija, bukadija, bokai = pęta ═ Tur. bokagý = kajdany, pęta. Mt. I, 32 bukage.

♀ **Bugar** = „bąk i wszelka mucha, która tnie bydło, konie i t. d.” Wswp. ═ Węg. búg = brzęczeć, buczeć; bugacs=rodz. muchy.

Bugi=rodz. gruszek O. ═ ?

Bugle p. **Hornbugle.**

Bugaj p. **Buhaj.**

Bujak p. **Bójk.**

Bujan p. **Piwonja.**

Bujer p. **Bojer.**

Bujurdan, Bujurdun = cedula śmierci, wyrok L. || Srb. bujruntija=list wezyra. Bg. bujurdisam=rozkazuję; bujur=rozkaz i in. Rum. bujurdiŭ=rozkaz i in. ═ Tur. bujurdý albo bujuruldù=rozkaz;

bujurmàk=rozkazać. M. 13. Mt. I, 32 bujurmak. MtN. I, 18 toż. Mew. 24 bujur- i 417 toż.

Bujurdun p. **Bujurdan.**

Bujwół p. **Bawół.**

Buk pch. **Bucze** pch. **Bukwa** (z Rs.) || We wszystkich językach Słw. osnowa buk- = buk, a nadto Ssłw. buky = głoska. Słń. bukve blp. = książka. Bg. bukva = głoska. Srb. bukvar=abecadlnik. Rs. bukva =głoska i t. d. || Węg. bükk=buk. Rum. buke = głoska. Lit. bùka ż. lub bùkas m. = buk ═══ Nm. Buche=buk; Buch (tegoż pochodzenia, gdyż pierwotnie pisano na deszczkach bukowych) = książka. Tegoż pochodzenia są nasze wyrazy: **Buch(h)alter** = (dsł. trzymacz ksiąg); **Bukinjer, Bukinista,** przez Fr. bouquineur = bibljoman, bouquiniste=antykwarz; **Buksztab** =głoska L. Lit. bùksztavas=tzn. ═══Nm. Buchstab(e)=dsł. sztabka bukowa (na której pisano); por. Sztab =Nm. Stab=laska (dom. hetmańska). Mew. 24 buky. Grimm *Ursprung der Sprache* 1866 str. 47. ML. Боукы.

Bukacik p. **Bukłak.**

Bukaj p. **Bokał.**

Bukał p. **Bokał.**

Bukat=kawał, kęs L. || Br. bukatka = bochenek. Rs. bukatka, bukaška=kawałek mięsa ═══ Ukr. bukata=kawałek [z Rum. bukatŭ =kawałek, to zaś z Łc. bucca=gęba, pysk, zkąd Wł. boccata=pełna gęba czegoś, kęs, Fr. bouchée=tzn., a dalej kęs, kawał]. MF. Bukata. Por. Mr. 121 Buca. JA. XI, 142. Bukat w zn. dużego cielęcia zap. jest Słw. pochodzenia.

Bukinista, Bukinjer p. **Buk.**

Buklerz p. **Puklerz.**

Bukłaczek p. **Bukłak.**

Bukład p. **Bukłak.**

Bukłak, Bukład, Bukłaha, Bukłaczek, Bukłaszka, Bukładek, Bokłaszek. Tu należy zap. ♀ **Bukacik**=„naczynie misternie wyrobione z jednej sztuki drzewa, od pół garnca do czterech" KCh. 108. 109, zap. zamiast *buk(ł)acik || Ukr. bokława, bokłàh, bokłàj=1, szawłok 2, talerzyk drewniany; bukłàk=dzban. Rs. baklaga, boklagъ = flaszka; naczynie drewniane na wino, herbatę i t. p. ═══ Północnotur. bakłàk = skórzany wór na wodę. MtN. I, 9 baklak M. 14. Mr. 102 Баклага. Forma bukład ma d zap. albo dla rozróżnienia dwóch k, albo przez podciągnięcie pod pień kład-. Formy, podane u L.: bukał i bukaj należą zap. do **Bokał,** k. p. Bukłaha z Ukr. Formy, podane u Mr. 122 Bukila i Buklija, oraz Lpf. VII, Bukel tu zap. nie należą.

Bukłaszka p. **Bukłak.**

Bukłata p. **Bukłak.**

Bukować = obijać ziarno, młócić. ♀ **Pukować.** ♀ **Obuk** = omłócenie (jęczmienia) || Cz. puchovati = kruszyć (np. kamień młotem) ═══ Nm. buchen, bochen, pochen =uderzać, tłuc (np. młotem kruszec)

Bukować=coire (o owcach, łosiach i t. d.). ♀ **Bukowiec**=tryk, bukownik; drugie znaczenie=moneta czterocentowa (w tem drugiem nie wiem pochodzenia). ♀ **Pobukować się** || Słc. bukati sa. Cz. boukati se (o świniach). Słń. bukati se=tzn. ═══ Nm. bocken=appetere hircum, arietem; coire [od Bock =kozieł]. Mew. 417 bъk-.

Bukowiec p. **Bukować.**

Buks, Buksa pch. L. Łb. || Słc. pyksla = puszka. Cz. pyksla, pyxla, piksla = tabakierka. Głż. buškej lub buškwja = strzelba; buškwica=buks. Rs. biksa= mały bilard (jakie przejście znaczenia?).

Ukr. buksz = buksa u koła || Lit. bùkszas = buksa u koła ═══ Nm. Büchse=1, puszka, 2, słoik 3, strzelba (jako „puszka") [z Gr. pyxis (jak się zdaje od pýxos = bukszpan, niby bukszpanówka, z bukszpanu zrobiona) = puszka]. **Puszka,** k. p., tegoż jest pochodzenia, jak również **Berdebuska** i ♀ **Bicmacher,** k. p. Por. **Bukszpan. Buksztynki.**

Buksa p. **Buks.**

♀ **Buksy,** zdrobn. ♀ **Buksiki** blp. = spodnie. „Mądri, jak Salomona buxe" Cejnowa *Zares* 72 || Lit. bùkswos blp. = tzn. ═══ Dnm. büxen, böxe=tzn. Pfil. II, 576. III, 367.

Bukszdorn pch. L. ═══ Nm. Buchsdorn (dsł. cierń bukszpanowy, przez sld. do Buchs = bukszpan, zamiast Bocksdorn dsł. = koźli cierń) = tzn.

Bukszpan pch. Kn. ♀ **Busztyn.** ♀ **Grynszpan,** ♀ **Gryczpan** || Słc. kruŝpan, kruŝpánek (sld.). Cz. buŝpan, puŝpan. Głż. puspon. Ukr. bukszpan. Rs. buksъ, buksusnikъ, bukŝpanъ ═══ Nm. Buchsbaum (dsł. drzewo Buchs)= tzn. [z Łc. buxus, to zaś z Gr. pýxos, k. p. p. w. **Buks.** Tenże wyraz Gr. jest we Fr. buis, Wł. bosso, busso, zkąd Srb. bųs Mr. 126 it.d.]. ♀ Busztyn zap. pod wpływem bursztynu, bo bukszpan żółty jest, jak bursztyn. ♀ Gryczpan zap. pod wpływem form Słc. Mr. 285 Puŝpan. Pfil. I, 135. Kge Buchs.

Bukszpir = rodz. masztu KSL. 242 (O. mylnie utożsamia z **Bukszprytem,** k. p. ═══ Hl. boegspiere=maszt przedni [z boeg, zkąd Nm. Bug = przód okrętu i spiere = Nm. Speer=drąg, żerdź]. Por. **Spir.**

Bukszpryt = rodz. masztu KSL. 242. O. || Rs. bugŝpritъ, bukŝpritъ, buŝpritъ=tzn. || Fr. beaupré (sld.). AV. 28 ═══ Dnm. bugspriet (złż. z bug, k. p. pod **Bukszpir** i spriet, z Hl. spriet=spisa, włócznia) = tzn.

Buksztab p. **Buk.**

Buksztel Łb. **Buksztele** blp. pch. L. = podstawa z drzewa do murowania sklepień ═══ Nm. Bogengestell (złż. z Bogen = łuk i Gestell=podstawa)=tzn. Mr. 123 Buksztele. Por. **Begiel.**

Buksztyn p. **Baksztyn.**

♀ **Buksztynki,** ♀ **Busztynki,** ♀ **Brzusztynki,** ♀ **Burstynki** blp. = „kółka żelazne, nabijane na piastę" O. ═══ Zap. pierwsza część wyrazu Nm. Büchse, p. **Buks;** drugiej, co do brzmienia, odpowiada Nm. Stein=kamień (por. Baksztyn, Grabsztyn, Rabsztyn i t. p.); ale ani sens nie przypada, ani wyrazu Nm. Büchsenstein nie znajduję w słownikach w odpowiedniem znaczeniu; wyraz ten znaczył dw. kamyk od procy. Formę busztynki podprowadzono pod ♀ Busztyn, k. p.=bukszpan; formę brzusztynki upodobniono do brzuch, a burstynki do bursztyn. Por. **Buszka.**

Bukwa p. **Buk.**

♀ **Bukwita** pch. = gryka ═══ Dnm. bökwēten (=Nm. Buchweizen=dsł. pszenica bukowa, tak nazwana dla podobieństwa ziarn do buczyny)=tzn. AV. 35. Pfil. I, 135.

♀ **Bula**=byk. ♀ **Bula, bisz!** wołanie na krowy ═══ Dnm. bull lub boll (=Nm. Bulle)=byk. Zap. tu należy i ♀ **Buler** (mowa o koguci e, Ap. VI, 18).

Bula p. **Bulla, Bulwa, Buła.**

Bulajwa p. **Buła.**

Bulba p. **Bulwa.**

Bulbaczk p. **Bulwa.**

Buldonek p. **Beldonek.**

Bule p. **Buła.**

Buler p. **Bula.**

Bulewka p. **Bulwa.**

Bulga=wór skórzany na napoje PF. **Bulga** lub **Bułga**= „worek ze skór bydlęcych zeszyty, służący do wyciągania wody z szybu" Łb. 23. Kg. *Kiel.* I, 19. **Bulza**=torba skórzana L. ═ Nm. Bulge = wór skórzany na wodę [z Łc. bulga = tzn. Tegoż pochodzenia są: Wł. bolgia =torba, wór. Sfr. boge = tornister. Nfr. bouge=alkierzyk i bougette = torebka, zkąd Ag. budget = 1, worek skórzany 2, budżet]. Bulza może pod wpływem 'Słc. bulgia. Mew. 24 bulga. Dz. I Bolgia. GW. Bulge. Lpf. VII, 17 Bulza. Por. **Bełk.**

Bulla, Bula, dw. **Buła. Bóła** (papieska) ‖ Słw. i Eur. z małemi zmianami ═ 'Słc. bulla = mzn. 1, pieczęć wisząca, w kształcie kuli, przy nadaniach, dokumentach i t. d. 2, sam dokument. [Łc. bulla =pechęrzyk, garb, guz, torebka]. Por **Buła, Buława.**

Bulwa, Bułwa=rodz. rośliny podobnej do kartofla L. ♀ **Bulwa,** ♀ **Bylwa,** ♀ **Bulewka**=kartofel. ♀ **Bulwisko, Bulwiszcze** = miejsce, gdzie kartofle rosły. ♀ **Bułwicze** lub ♀ **Bulwiny**= nać kartoflowa. ♀ **Bula** = kartofel. ♀ **Bulbaczk**=jakaś roślina wodna. ♀ **Bulba** pch.=kartofel. ♀ **Bulbogryza**=„z pyska frant" BB. 66. ♀ **Gulby**=kartofle ‖ Słc. bulva= cebulka (w zn. ogólnem). Cz. (w niektórych miejscowościach) bulva=kartofel. Br. i Ukr. bulba=kartofel. Rs. ♀ бульба, ♀ буньба, ♀ гульба=kartofel ‖ Fr. bulbe=cebulka (wogóle) Nm. ♀ Bulwe, częściej blp. ♀ Bulweń lub ♀ Bullen=kartofle (zap. z Pols.). Lit. bùlbe lub bùlwis (w niektórych okolicach)=kartofel (z Pols.) ═ Wszysrko to z Łc. bulbus=1, cebulka (wogóle, w zn. kulistego korzenia roślinnego) 2, rodz. rośliny ogrodowej, zap. cebuli. Jaką drogą dostał się wyraz do ludu w zn. kartofla? Może z Cz. Forma gulby (w Prusiech Wschod.) zap. przez rozróżnienie dwóch b, niezależnie od ♀ Rs. Mr. 120 Bulwa. Mew. 24 bulva.

Bulwar p. **Beluarda.**

Bulwark p. **Beluarda.**

Bulza p. **Bulga.**

Buła pch. = 1, bochen okrągły 2, ordynarja duchownych 3, niezgrabjasz. ♀ **Buła** = 1, kawał 2, guz: wrzód. ♀ **Buły** = siódemka dzwonkowa. **Bunkowy** = dzwonkowy (w kartach) L. ♀ **Bułka** = 1, bochen, np. bułka chleba; 2, blp. dzwonka (karo). ♀ **Bule** blp.=zawalnice, zawałki (por. Buła w zn. wrzód). ♀ **Bula** = 1, pryszcz (por. wyżej buła), przymiotnik **bulaty;** 2, zaokrąglony wyskok skały 3, kula, gałka. ♀ **Bulawy**=tłusty, pełny, nadęty. Zap. tu należy ♀ **Bułajwa**=duży guzik. Ciekawemi są formy: Spols. **białka** (byalka) w Biblji Szaroszp. i ♀ Szląs. **bielka**=bułka (Bystroń *Ston.* 86). Od postaci powyższych należy oddzielić osnowę rodzimą, nieustaloną bul-, którą mamy w bulka =bańka wodna, bulkotać, ♀ burbułka lub ♀ burbulka= bańka wodna i t. p. ‖ Słc. bielka=bułka. Cz. boule=guz; cebulka. Ukr. i Br. bułka=bułka. Rs. bulka=tzn. (trzy ostatnie z Pols.) ═ Mew. 24 bulja wywodzi z Nm. Beule = guz, 'Sgnm. biule, Sgnm. būlla=pryszcz. Przypada to łatwo do znaczeń naszych guz, wrzód, ale trudniej do kawał, bochen. Jednakże zwrócić uwagę należy na okoliczność, że niezależnie od przejścia znaczenia u nas, ta sama osnowa Giermańska wydała Szwed. bulle = bułka; klusek, Duńs. bolle =klusek. Formy Słc. i Pols. białka i bielka może przez podprowadzenie pod *białość* chleba pszennego, albo pod Spols. biel = żyto, mąka. Mr. 123 Buła łączy Nm. Beule z Rom., Wł. bolla, Fr. boule i t. d. (patrz **Bulla**); Kge Beule uważa za wyraz czysto Giermański. Por. Mr 284 Пуля.

Bułany pch. L. ♀ **Bułaś** (jak siwuś i t. p.) || Br. i Ukr. bułanyj. Rs. bulanyj ═══ Tat. bułān=łoś, więc bułany = maści łosiej. M. 14. Mr. 123 Буланый. Mew. 417 bulanъ. Mt. I, 32 i MtN. I, 18 odnosi wyraz ten do Tur. bulanmak = mącić się. Por. JA. IX, 493. Zap. tu należy i ♀ **Bałan** (może pomyłka druku, zam. Bułan?) = „wół maści jasnożółtawej, albo też czysto biały" RT. 245, jakoby z Rum.

Bułaś p. **Bułany.**

Bułat pch.=1, stal 2, miecz L. || Ukr. bułàt=1, stal 2, miecz. Rs. bulàtъ=stal ═══ Tur. pulad=stal [z Pers. pūlād = stal]. M. 14. Mew. 24 bulatъ.

Buława pch. L. || Br. buławà = 1, kula na wierzchu gmachów 2, grubszy koniec pałki, igły. Ukr. buława=zn. jak w Pols. Rs. bulavà = 1, główka, gałka 2, buława; bulavka = szpilka ═══ Tat. buław, buława=maczuga M. 14. Mt. I, 32 bulava, mówi: „wyraz, uważany za Tatarski (Turecki)"; Mew. 417 bulava idzie za M.; MtN. 18 przytacza zdanie Korscha (JA. IX, 493), który mniema, że wyraz ma związek z Rom., Dz. I, Bolla, a więc z Łc. bulla; patrz **Bulla**.

Bułga p. **Bulga.**

Bułka p. **Buła,**

Bułwa p. **Bulwa.**

Buły p. **Buła.**

♀ **Bumaga** = pismo urzędowne, „papier". ♀ **Bumażka**=papierek, asygnata ═══ Rs. bumaga = mzn. tzn., bumażka = tzn. [Tegoż pochodzenia, co **Bombaz,** k. p. Mew. 230 pamukъ. Mt. II, 37 pambuk]. Por. JA. IX, 661.

Bumażka p. **Bumaga.**

♀ **Bunda**=rodz. ubrania zwierzchniego || Słc. i Cz. bunda = futro. Ukr. bunda = 1, ubranie zwierzchnie z grubego sukna 2, krótkie futerko || Rum. bundă = tzn. ═══ Węg. bunda=futro. Do nas wyraz dostał się przez Ukr. lub Słc. MF. Bunda.

Bundz p. **Bundza.**

♀ **Bnudza**, ♀ **Bundz**, ♀ **Budz**=„ser owczy, zbity w pleskanki" tj. w pewnego rodzaju płaskie formy. *Kalend.* Jaworskiego 1867, str. 52, słup 2. ═══ Ukr. bundz=tzn.

Bundziuczyć się, **Burdziuczyć się, Buńczuczny** i t. p., jak sama rozmaitość form wskazuje, jest wyrazem nieustalonym.═══ Zdaje się, że buńczuczny pochodzi od buńczuk; por. Ukr. bunczużnyj =bunczukowyj towarysz=chorąży; Rs. bunčużnyj = tzn.; w obu tych językach wyraz nie ma zn. czupurności, więc zap. u nas je nabył. Bundziuczyć się z Ukr. bundziuczyty sa lub bundiużyty sa = nadymać się, naczupurzać się. Burdziuczyć się zap. urobiono przez zmieszanie z **Burda,** k. p. Por. **Buńczuk**.

Bunkowy p. **Buła.**

Bunt pch. **Nabuntować, Popch. Z-** pch. ♀ **Bunt,** ♀ **Bont,** ♀ **Bąt,** ♀ **Bunt,** ♀ **Bant**=poprzeczka w krokwi i t. p. **Bundy** blp.=kołki w narzędziach muzycznych O. || Cz. punt = 1, wstążka u koszuli 2, bunt. Słń. punt = przymierze; rokosz. Srb. buntovnik = buntownik; buna = rokosz. Blg. buntuvam = buntuję. Ukr. bunt pch. Br. bunt pch. Rs. buntъ pch.=tzn. || Lit. bùntas = 1, wiązka 2, bunt ═══ Nm. Bund=mzn. 1, wiązka 2, kołek u narzędzia muzycznego 3, wiązanie ciesielskie 4, związek, przymierze; zmowa, spisek; od tegoż pnia pochodzą Nm. osnowy band-, bind-, a od nich nasze **Banda, Bandy, Binda, Akselbant** i in. Co do przejścia znaczenia ze związku na bunt, por. nasze Rokosz z Węg. rakás= kupa, tłum, oraz Konfederacja. Mew. 24 buntъ. MF. Buna. GW. Bundschuh pod koniec.

Buńczuk, Bończuk pch. **Trójbuńczuczny** L. || Cz. bunčuk, bunčuh. Ukr. bunczùk = 1, ogon koński, jako znamię 2, zuch 3, urwis; bunczużnyj = chorąży; bunczukowyj towarýsz = oficer sztabu, gwardji. Rs. bunčùkъ pch. (z Ukr.) ═══ Dżagat. buńczùk = znamię [M. 14 „Pers. mendżùk = gałka złota z lancą na sztandarach; w języku Rum. przerobiono na bunczuk"]. Mt. I, 32 bundżuk (inne zn.). Mew. 417 bunьčukъ. JA. IX, 493.

Buńt p. **Bunt.**

Bur p. **Bura, Gbur.**

Bura pch. **Bury** pch. ♀ **Burasy** (jak białasy) burawy. ♀ **Burak** = 1, kapelusz (bury) 2, ubiór (takiż). ♀ **Burczak**=rodz. grochu (burej barwy). ♀ **Borek** = nazwa psa. || Cz. burka=burka (z Pols.); boura=półjedwab (z Fr. bourre =tzn.). Ukr. Br. Rs. buryj=bury; burka=burka (zap. z Pols.) || Lit. bùras=bury (z Pols.). Nm. ♀ Burka char.=burka; ♀ Burrack=fartuch w domu tkany (oba z Pols.) ═══ Wywodzą te wyrazy ze wschodu: Mew. 24 burъ z Tur. bur (Pers. też bur =żółtoczerwony, lisiej barwy). Mt. I, 33 i MtN. I, 14 berek i 18 bur. MF. z Mong. buru = siwy. Matzenauer w Lpf. VII, 17 p. w. Бурый przechyla się ku hipotezie wschodniej, przytaczając Dżagat. bor = białawy i t. p. Muchliński 15 przywodzi Pers. bur = bułany. Inne zdanie wyrażał Mr. 124 Bura i Lpf. (w m. wsk.) i to mi się słuszniejszem wydaje, a to z następnych powodów, że 1, wyrazy wschodnie nie tę barwę oznaczają, którą wyrażają podobnie brzmiące europejskie 2, że już w łacinie starej i średn. znajdujemy od osnowy bur- = bir- (=Gr. pyrrh-) nazwę płaszcza 3, w językach Rom. od tej osnowy nazywają się różne tkaniny 4, że wyrazy od osn bur- są bardzo rozpowszechnione na zachodzie. Oto szereg wyrazów, z któremi nasze od osn. bur- zdają mi się być w związku gienetycznym: Łc. burrus = lisiej barwy (nb. Pirrusa [Pýrrhos] starsi Rzymianie nazywali Burrus, Cic. Or. 48, 160); birrus, lub birrum = płaszcz, burka. 'Słc. bura, burra = 1, pilść (zap. tak nazwana od burej barwy) 2, ubiór z sukna, zwanego w 'Słc. birrus lub burrus; burrus = ciemnorudy (rufus et niger DC.). Wł. bujo i ♀ bur =ciemny. Hp. buriel i Sfr. buire =brunatny. Fr. bure = grube sukno; toż zn. bureau, a także stół takiem suknem pokryty, zkąd nasze **Biuro.** Wł. buratto = rodz. tkaniny wełnianej i Fr. burat = tzn., zkąd nasze **Burat, Buracik, Boratek. Boradek**=rodz. tkaniny. Fr. burail = rodz. tkaniny, zkąd nasze **Biurel** i **Burła** = tzn. **Bur** = rodz. jedwabiu perskiego O. z Fr. bour = tzn. Por. jeszcze Fr. boura, bourras, bouracan=różne tkaniny. Dz. I bujo, burra, borra. Mr. 124 Buratin. Pfil. I, 146; II, 456. Por. **Burlet.**

Buracik p. **Bura.**

Buraczka p. **Burak.**

Burak p. **Bura.**

Burak, Bórak pch. **Borag, Borak, Boraks** = rodz. rośliny (ogórecznik) L. Mgn. podaje jeszcze **Boraz** p. w. Borag. ♀ **Buraczka**=kartofel. || Cz. burák=burak; borák=ogórecznik. Słń. boraża =ogórecznik. Srb. boraždje, boražina = rodz. jarzyny. Ukr. i Br. buràk=burak. Rs. boračъ=ogórecznik; ♀ burakъ = burak || Wł. borraggine, borrana, borrace=ogórecznik. Hp. borraja= tzn. Fr. bourrache = tzn. Nm. Bor(r)etsch (z Fr.) i Borag = ogórecznik. Ag. borage (z Fr.) = tzn. ═══ Źródłem wyrazów powyższych jest 'Słc. borrago, borraquia = ogórecznik [może od 'Słc. borra=sierć, pilść, z powodu kosmatości rośliny; por. Bura]. Do nas wyraz dostał się w postaci borag, którą nam podaje np. Szymon z Łowicza (Skj. III, 70). Pochylenie o i przejście na u zaszło zap. pod wpływem podprowadzenia pod osnowę

bur- Pfil. I, 146. Przejście zaś znaczenia z ogórecznika na burak zap. tą drogą, że z obu tych roślin robiono sałaty jednakowo przyprawiane, nakształt ćwikły. Rostafiński w RA. VIII, 314—339; toż w *Ze świata przyrody* I, 297—317. *Prawda* 1881 str. 177 i 251. Dz. I Borraggine. Mr. 124 Burak. Mew. 19 boraża. JA. V, 692. Por. tu **Barszcz.**

Burasy p. **Bura.**

Burasz p. **Boraks.**

Burat p. **Bura.**

♀ **Burczak** = torba (z rękopisu prof. Kopernickiego) ═ Jeżeli nie w związku z bury, burka, to może w drugiej części wyrazu jest Nm. Sack=sak, worek. Burczak w zn. groch pochodzi od Bury, patrz **Bura.**

Burczak p. **Bura.**

Burda=zwada, kłótnia L. || Cz. burda=tzn. Ukr. burda=mzn. tzn. ═ Sfr. bourde = zabawa, junakierja; dziś kłamstwo (dawniejsze formy: bohort, bouhort, behord = turniej, zabawa rycerska, Wł. bagordo, bigordo, może Grm. pochodzenia Dz. I Bagordo, II c Bourde). 'Słc. burdare = kuglarzyć, bawić. MtN. I, 18 i M. 14 mylą się zap., szukając źródła wyrazu na wschodzie. Por. **Burdink.**

Burda = ciężar, pakunek Kn. || Może 'Słc. burdatio=rodzaj daniny tu należy; DC. wywodzi od burda= chata ═ Nm. Bürde=ciężar, brzemię, dawniej burde.

Burda, „raczej w lm. **Burdy**" (mówi Linde) = pewna gra w karty; prosta przegrana w karty, tj. nie sucha, nie dupla. Opis gry tej, znanej w Krakowskiem, w Kolberga *Krak.* I, 328. || Ukr. burda=tzn. Br. burdà =mzn. przegrana w marjasza, szachy i in. gry ═ Może z Sfr. bourde i bourdes=zabawy, igraszki, kuglarstwo; porówn. 'Słc. burdare, burdire = igrać, kuglarzyć; patrz wyrazy poprzednie.

Burdak p. **Burdziuk.**

Burdalon p. **Burdon.**

Burdel, Bordel = zamtuz. ♀ **Burdel** = stary, walący się budynek. Nazwisko rod. Burdel Lpf. XII, 465; miejsc. Burdel RA. X, 265 i dal. || Cz. bordell = zamtuz. Ukr. bùrdel = zamtuz; burdėj, burdìj=1, tzn. 2, szałas cygański; ziemianka. Rs. bordàkъ = zamtuz; burdėj=szałas cygański; ziemianka || Sfr. bourde, bordèle=baraka, lepianka np. Jacob Bibliophile, *Curiosités.. des croyances populaires*, 264. Fr. bordel=zamtuz. Wł. bordello. Hp. burdel. Nm. Bordell. Ag. bordel, brothel. Węg. burdé = ziemianka; bordélyház=zamtuz ═ 'Słc. borda=mzn. chatka, lepianka; bordelum = tzn.; to zaś z Gt. baúrd= Sskd. bord = Sgnm. bort=deska (=Nm. Bort i Brett Kge p. t. w.). Dz. I Borda.

Burdink tj. **Burdyn(e)k** = pojedynek SŁP. ═ Zap. w związku ze 'Sgnm. bûhurt=rodzaj turnieju, Wł. bagordo, bigordo, Sfr. bohort i in., 'Słc. borda i burda =kij, spisa, Sfr. borde=kij i t. d. Porówn. Scz. burdéř, burdýř = koncerz, spisa. Sslw. brъdounъ= miecz. Rs. berdunъ, bordunъ (Dal n.) Mew. berdunŭ. Mr. 21 Бръдоунъ zbliża jeszcze 'Sgnm. purdûn = puginał. Porówn. tu **Bardon, Burda** i **Burdon.**

Burdon, Burdalon = galon, bramowanie złotem L. ═ 'Słc. borda =mzn. brzeg, rąbek. Wł. bordone =burt, obszycie. Fr. bourdalone= opaska na kapeluszu. Por. **Bardon. Burda. Burdink.**

Burdon, Burdumbas=grube dudy organowe O. Porówn. tu **Bardon** i **Burdink** || SCz. bardoun = zap. kij ═ Fr. bourdon =kij pielgrzymi; wielki dzwon; basowa duda organowa; ztąd Nm. Bour-

donbass=bas burdonowy. Wł. bordone=kij. Wszystkie te wyrazy może z Łc. burdo=muł, przez przeniesienie znaczenia konia, muła na laskę pielgrzymią (niby „koń pielgrzyma"); por. Dz. I Borde i Bordone. Brachet *Dictionnaire étymol. de la langue franç.* p. w. Bourdon 1 mówi: „Przenośnia ze zwierzęcia jezdnego na laskę spotyka się w językach Rm.: muleta po Hp. znaczy 1, muł 2, kula (kulawego); po Wł. mula = 1, mulica 2, kij. W Hiszanji *el caballo de S. Francisco*=kij." Oczywistem też jest przejście znaczenia z kija na dudę organową. Por. Mr. 21 Бръдоунъ i 105 Bardoun.

Burdowie = zwierzęta juczne L. ═ 'Słc. burdo = osieł, muł. DC. p. t. w., zn. 4.

Burdumbas p. **Burdon.**

Burdus p. **Burnus,**

Burdyn(e)k p. **Burdink.**

Burdziuczyć się p. **Bundziuczyć się.**

Burdziuk L. ♀ **Bardziak** =naczynie na płyny, najczęściej skórzane; ♀ **Burdak** = kocieł do potażu O. || Srb. bardak=konew. Bg. bardak = dzban. Ukr. bordiùh = bukłak; worek ze skóry koziej Ap. X, 15. Rs. (na Kaukazie) bordjùkъ =wór ze skóry koziej na płyny ═ Tur. bardak = dzban. MtN. I, 11. M. 14.

Burg p. **Bruk.**

Burgrabia pch. **Murgrabia. Burkałab. Burgraf.** Nazw. rod. Bukrab, miejsc. Burgrabstwo. || Scz. purkrabě, pulkrabí; Cz. purgrabí, burgrabí. Słń. porkulab, porkolab. Ssrb. burgrabja. Br. burcharablà. Rs. burggrafъ || 'Słc. burggravius, burggraffius. Fr. burgrafe. Wł. burgravio. Ag. burgrave. Rum. prъkalab. Węg. várgráf. Tur. burkałab. ═ Nm. Burggraf=tzn. [złż. z Burg=gród i Graf = grabia, hrabia]. Murgrabia jest sld. do mur. Mr. 125 Burgrabia. MF. Porkulab. Burg mamy w Burk, Burmistrz, patrz **Bruk.** Burkałab z Tur.

Burgraf p. **Burgrabia.**

♀ **Burk** = zamek || W nazwach miejsc i w złożonych Cz. purk-, Głż. bórk- oraz byrgaŕ = Nm. Bürger =mieszczanin. Rs. w nazwach miast, jak Peterburgъ, Orenburgъ i t. d. ═ Nm. Burg=gród, zamek. Por. **Burgrabia,** Burmistrz. Odróżniać Burk, k. p. pod **Bruk.**

Burkałab p. **Burgrabia.**

Burkatella p. **Brokadja.**

♀ **Burkut,** ♀ **Borkut**=źródło wody mineralnej, tak zwanej szczawy lub wody kwaśnej ═ Ukr. burkut = tzn., od burkutaty = bełkotać, burczeć, szemrzeć; burkucha=baba warcząca, zrzędząca. Br. burkotàć = mruczeć, szemrać, burczeć. Por. Pol. nazwę źródła Bełkotka.

Burlet = watowana czapeczka dziecinna Mgn. p. w. Fallhut ═ Fr. bourrelet, bourlet=poduszeczka, wałeczek z kłaków. [od bourre =kłaki, 'Słc. burra, por. **Bura**].

Burła = jakaś tkanina L. ═ Zap. Fr. burail=gruba tkanina, lub Wł. burello=tzn. Por. **Bura.**

♀ **Burłak** pch.=1, starowierca, filipon 2, tęgi, czerwony dzieciak, chłopiec || Cz. burlák char.=flisak. Ukr. burłàk=1, biedak 2, robotnik 3, włóczęga. Br. burłàk=1, flisak, 2, rewizor akcyzy 3, tęgi a grubjański człowiek 4, starowierca || Lit. burlókas (w Prusiech) = szlachcic Pol. lub Rs. Łot. burlaks = najemnik Rs. ═ Rs. burlàkъ lub burlaka = 1, chłop, idący na zarobki, szczeg. na flis 2, nieżonaty; włóczęga 3, grubjanin, zawadjaka. Mew. 24 burlakŭ.

♀ **Burmosić się,** ♀ **Naburmosić się,** ♀ **Zaburmosić się** =nadąć się, zaperzyć się. ♀ **Zaburmaszysty** = junacki, zamaszysty ═ Ukr. burmòsyty sia = nadymać się (w zn. gniewać się); bùrma = zamieszka. Do wyrazów Pol. domieszano naburzyć się i zamaszysty.

♀ **Burmyło** lub ♀ **Murmyło** = chłopiec ponury a leniwy ═ Ukr. burmýło=człowiek ponury.

Burnos p. **Burnus.**

Burnus, Bornos, ♀ **Bornus,** ♀ **Burdus** = opończa || Cz. i Srb. burnus || Hp. albornoz. Pg. albernos. Nm. Burnus ═ Przez Fr. burnous z Ar. burnus=czapka, kapiszon. Dc. Burnous; płaszcz wełniany bez rękawów M: 15; toż MtN. I, 19 burnus. Forma burdus zap. przez sld. do burda, burdać się.

Bursa pch. = 1, worek 2, konwikt 3, giełda. ♀ **Bursa**=zapustna zabawa składkowa. Tu też należy **Bursz** pch. z Nm. Bursche = chłopiec (początkowo bursak, student). Patrz ♀ **Birza** || Cz. bursa = tzn. Głż. bòrša=1, bursz 2, burszowstwo. Srb. bursa=sakiewka. Ukr. bursa = konwikt. Rs. bursa = konwikt; birźa = 1, giełda 2, punkt zborny robotników, dorożkarzy || Fr. bourse =1, sakiewka 2, giełda. Wł. borsa = worek i in. zn. Hp. Pg. bolsa = sakiewka i in. zn. Nm. Börse = sakiewka; giełda ═ Przez 'Słc. bursa = worek; skarbiec i in. zn., z Gr. býrsa=skóra cała; wór skórzany na płyny. Mr. 125 Bursa. Kge Börse i Bursche. DC. Bursa.

Burstynki p. **Bukszlynki.**

Bursz p. **Bursa.**

Bursztówka=rodz. jabłka (O. mylnie gruszki). Głż. bóršłorf, borstorfaŕ, bóštrof, bóštorf=tzn. ═ Nm. Borsdorfer dom. Apfel = (jabłko) Borsdorfskie, od nazwy wsi pod Misznem (Meissen). Nazwa nasza podprowadzona, z powodu bursztynowej barwy owocu, pod Bursztyn. Por. Pfil. I, 135—136.

Bursztyn pch. **Przybursztynian.** ♀ **Burztyn.** ♀ **Burztyny** = paciorki bursztynowe. ♀ **Bersztyn** || Cz. buřen, częściej jantar (z Rs.). Ukr. bursztýn. Br. brusztýn. Inni Słowianie inaczej nazywają ═ Nm. Bernstein zam. *brennstein (dosł. kamień palny) = tzn. Formę naszą spowodował sld. do bury. Mew. burštynъ. Kge Bernstein.

Burt, Burta pch. **Zaburtować. Burtyl. Burtowy** Kg. *Krak.* I, 56. **Bort** L. O. ♀ **Bortnica.** Tegoż pochodzenia jest i **Bart**, k. p. || Słc. porta=lamówka; parta =strój głowy z wstążkami. Cz. bort = brzeg i in. zn.; porta = obrąbek. Głż. borta=ubiór głowy panny młodej (opis w słowniku Pfula). Słń. parta =opaska głowy. Ukr. burt=1, kupa ziemi, nasyp 2, deska boczna statku 3, brzeg okrętu; burty = huta saletrzana. Rs. bortъ, bordъ = bok, brzeg, szczeg. statku; burtъ lub burtà = nasyp (ziemi i in. rzeczy) || Fr. bord=brzeg i in. Wł. Hp. Pg bordo = tzn. i in. Ag. board = deska, stół i in. ═ Nm. Bord lub Bort = brzeg, bok (np. studni, okopu, statku); deska. Mr. 116 Бортъ; 271 Parta nº 2. Trudno wyjaśnić pochodzenie końcówki w Burtyl = „drzewo zdatne na bale do obijania okrętu" KSL., 107. ♀ Burt i ♀ Burty = „wysypy ziemi, użytej do wyługowania saletry" RT. 187 może z Ukr. Por. **Bakort.**

Burta p. **Burt.**

Burta = wróżba. **Burtnik** = wróżbiarz L. || Nm. ♀ burten=czarować, wróżyć; ♀ burten, burteninker = wróż, znachor (z Lit.) ═ Lit. bùrta=czary; bùrtas= los (rzucany); bùrtininkas = wróż; kabalarz; buriù = czarować, zamawiać, wróżyć. [Zap. od pnia bur-, który i my mamy w burczeć, oznaczającego mruczenie, warczenie; por.

pień b a, od którego b a b a, Słń. b a j a t i = bajać i czarować; w in. językach Słw. pochodne od tegoż pnia oznaczają mzn. czary Mew. ba 2. Tu należą też pochodne od osnowy b a c h o r-, np. Słń. b a c h o r i t i = czarować, Cz. b á c h o r k a=zabobon itd.] Ssłw. k o b ь = wróżka i k o b i e t a = wróżka (baba), a dalej nasze z a m a w i a ć, Łc. c a r m e n. Od tegoż pnia Lit. b u r b l e n u=mruczeć, b u r k ů j u = gruchać, ♀ b r u k o w a ć (o gołębiu).

Burtnik p. **Burta.**

Burtyl p. **Burt.**

Buruńczak p. **Buruńczuk.**

Buruńczuk M. **Buruńczak** O. (zap. zamiast b u r u ń c z u k) || Srb. b u r u n d ž u k = cienkie płótno ═ „Z Tur. b u r u n d ż y k, b u r u n d ż u k = gatunek gazy, z której kobiety na wschodzie szyją koszule i woale" M. 15. Por. MtN. I, 19 burundżuk.

Bury p. **Bura.**

Burza p. **Burzan.**

♀ **Burzan** = chwast || Słc. b u r i a n, b u r e ň, b u r i n a; b u r i n a t y=bujny, porosły. Bg. b u r e n. Ukr. b u r j a n. Rs. b u r ь j a n ъ ═ Węg. b u r j á n = tzn.; b u r j á z = bujny, zachwaszczony; b ú r j á n z i k = plemić się, zachwaszczać się. Mew. burijan. ♀ Burza, przez nieporozumienie, do rymu, zam. b u r z a n Kolberg Kuj. I, 234.

Burztyn p. **Bursztyn.**

♀ **Burzyć** i ♀ **Burzyć się,** ♀ **Poburzyć,** ♀ **Zaburzyć** = stukać we drzwi, pukać (w Zejsznera *Pieśniach Podhalan* str. 53 i 54 mylnie wydrukowano *bierzyć się)* ═ Cz. moraw. b ú ř i t=stukać do drzwi. Cz. b o u ř i t i = mzn. tzn.

♀ **Busa** = kopuła GO. 160 ═ ? Możnaby zbliżyć 1, Cz. b ů s t k a = dętka, perełka szklana. Rs. b ù s y blp. =tzn. i 2. Rs. bùsa=czółno z jednego pnia, z Dnm. B u s s e=rodz. statku, Hl. b u i s, 'Słc. b u s (s) a. Może tu jest jakieś przeniesienie znaczenia.

Busek p. **Busieł.**

Buseł p. **Busieł.**

♀ **Busieł,** ♀ **Buseł,** ♀ **Busek** = bocian || Br. b ù s i a ł tylko w Grodzieńskiem; gdzieindziej b u c i à n. Ukr. b u s e l, b u s i o k, b u z i o k, b u s k o=bocian; b u s z l a ż.=bocian; czapla. Rs. b ù s e l ъ, b ù s o l ъ, b ù s e l ь = bocian biało-czarny, mieszkający tylko na Litwie i w części Białejrusi; w Rosji bywa tylko bocian czarny, Rs. a i s t ъ, u nas zwany ♀ **Hajstrem,** k. p. Por. Gt. I, 420—430 || Lit. b u s é l a s, b u s i l a s, b ú c i l a s nad Niemnem=bocian; gdzieindziej g à n d r a s. Brückner *Fremdw.* 76. ═ Do nas zap. z Br. lub Ukr. Por. Rs. ♀ b ù s y j=ciemno-niebiesko-szary, buro-szary, ciemno-bury; ♀ b u s ê t ь = sinieć, szarzeć, ciemnieć, czernieć. Źródło tych wyrazów azjatyckie: Mt. 33 i MtN. 16 b o z=szary. Mew. 25 busъ 3. JA. II, 120; IX, 493 boz. Lpf. VII, 18 Бýзько. Mr. 126 Бусель і Бузань. Być może, iż b o c i a n w związku jest z wyrazami powyższemi; należy jednak zwrócić uwagę na Ssłw. b o t ê n i j e = wilgoć i b o t ê t i = tyć.

Bussa p. **Buza.**

♀ **Buszka** (może mylnie ♀ **Buszla** Ap. I, 17) w Poznańs. = wałek, deska, kolca u pługa ═ Może Nm. B ü c h s e = mzn. żelazo, którem wewnątrz okuta jest piasta, Dnm. b u s s e. Por. **Puszka, Buksztynki.**

Buszować = przerzucać, robić nieporządek *Prawda* 1886 str. 369. ═ Ukr. b u s z o w a t y = hulać, hałasować. Rs. b u š e v a t ь = tzn. Zap. od pnia buch-, zkąd nasze b u c h a ć, b u c h n ą ć.

Buszta p. **Buszka.**

Busztyn p. **Bukszpan.**

Busztynki p. **Buksztynki.**

But, Bót, ♀ **Bot** pch. ♀ **Butek. Półbutek, Półbucik.** || Słc.

bôta Cz. bůta=berlacz; bot, bota=but. Słń. bote. Bg. botu. Br. bot. Rs. boty blp. = rodz. obuwia: ♀ bòtaly, ♀ bùtaly=buciska ‖ Nm. dw. Bosz i Botschuh = rodzaj obuwia. 'Słc. botta, bota=tzn. Hp. bota. Wł. botte. Ag. boot. Lit. bátas ═ Fr. botte i 'Słc. botta, bota, zap. przez Czechy. Wyrażenie „głupi jak but" mają też Czesi: „hloupý jako bota". Mr. 117 Bota. Mew. 20 botъ. Powyższe wyrazy zachodnio-europejskie mają i inne znaczenia: beczki, wiązki i t. d. Tegoż pochodzenia jest **Butelka,** Dz. I. Botte.

Buta pch. = duma ═ Mr. 126 Buta 2 myśli, że albo w związku ze 'Słc. butare=nadymać, albo pochodzenia wschodniego. U Słowian, prócz nas, wyraz ten jest w Ukr. butà = tzn.; butàty=junaczyć się; butnýj =zuchwały, pyszny. Mew. 25 buti — zbliża Słń. butiti=trącać i Bg. butam=dotykam, poruszam. Zap. wzięliśmy wyraz z Ukr.

♀ **Butej** = starszy pasterz u Huculów ═ Ukr. butèj=pasterz owiec; butèja = 1, stado owiec 2, dziesięć lub więcej sztuk bydła; buteìty = mieszać owce. Zap. przez Rum. z Gr. boútēs=pasterz.

Butel = posługacz miejski, policjant L. ‖ Lit. bùtelis = tzn. ═ Nm. Büttel = tzn. [tegoż pochodzenia, co **Bedel,** k. p.; por. Kge p. t. w.].

Butelka p. **But.**

♀ **Buten**= 1, zewnątrz, na dwór; na dworze 2, ponad; w połączeniu z czasownikami wyraża Pols. wyprzedstawne. ═ Dnm. buten (=Nm. *b(e)aussen)=tzn. Por. tu ♀**Aten** (w dodatku), ♀ **Ben** i ♀ **Ruten.** GWB. dabauszen, bauszen.

♀ **Butrynek,** np. „maluśki kieby butrynek" (o dziecku) Kamiński *Chłop pols.* 106. W Warszawie mówią o zdrowem, tęgiem dziecku „tłusty, czerwony jak butrynek". W Lubelskiem o człowieku tęgim „chłop jak butrym"; psom też dają nazwę Butryn ═ ? Wątpię, aby nazwa rod. Litewska Butrym była źródłem wyrazów powyższych.

Butynek p. **Bitunek.**

Buwka p. **Bufka.**

Buza, Bussa = rzadka polewka z mąki; **Boza, Bosa** = rodz. napoju tureckiego O. ‖ Srb. buza, boza = mzn. napój z chleba kukurydzowego. Bg. buza=tzn. Ukr. bùza=tzn. Br. buzà = fusy, ustoiny. Rs. buzà = młode wino; napój w rodzaju kwasu ‖ Fr. bosan i busa char.=rodz. napoju Dc. Bosan. Nm. Bussa = tzn. MtN. I, 33 zbliża Węg. búza=pszenica ═ Tur. buza=napój z soczewicy lub in. zbóż; do nas zap. przez Tat. buza=tzn. [z Ar. i Pers. buza = rodz. napoju]. Zdaje się, że M. p. w. Buzować i Buzować się myli się, uważając je za pochodzące od Buza; myślałbym że buzować i pch. są wyrazami Słw., nie mającemi związku z Buza: Cz. búzati= tłuc; buchać; Ukr. buzovàty=łajać; bić; Br. buzovàć=swawolić i t. d. Por. Mr. 126 Buza; 127 Бузовать. Mew. buza.

Buzdygan pch. Kn. ‖ Słc. bozogán, budzogáň. Scz. buzdygan, buzygan, busdykan. Srb. bozdogan, bozdugan, bozdovan, buzdovan, buzdochan. Bg. bozdugan i in. Ukr. buzdygàn (nie buzdyhàn, jak Mt. I, 30), oždygàn. Rs. buzdyhànъ=rodz. berła ‖ Rum. buzdugan i in. Węg. buzogány, buzgány ═ Tur. bozdogan = maczuga, buława. Mt. I. 30. MtN. I, 17. M. 15. Brl. 13. MF. Buzdogan.

Buzia pch. ═ Zapisuje się dla tego, że Mr. 126 i 385 Buzia szuka rodowodu wyrazu tego w językach obcych. Mnie się zdaje, że Słc. bozkat', Cz. boskati i t. d., wraz z Wł. bacciare, Łc. basiare i t. d. są wspólną własnością aryjską.

Byciar p. **Baciarz.**

Bydlić w zn. mieszkać i pch. ≡ E. Ogonowski JA. IV, 363 uważa wyrazy te Spol. za wzięte z Cz. Mniemałbym z Miklosichem Mew. 26 by-, że jak bydło, tak i bydlić są wspólną własnością czesko-polską.

Bydlinek = śledź wędzony L. || Cz. piklink=tzn. ≡ Nm. Pickling=tzn. [z Ag. pickle, skąd nasze pikle i Nm. Pökel, skąd nasze pekielflajsz]. W części sld. do bydło, a w części skłonność do zamiany g na d, szczególnie przed l, przekształciły wyraz Nm. na bydlinek; por. cyngiel, ♀ jeglina, ♀ ożygle obok Nm. Zündel, jedlina, ♀ ożydle. Pfil. I, 153.

♀ **Bydować** = ofiarować, proponować (cenę). ♀ **Bytować się** = ofiarowywać się, nastręczać się ≡ Nm. bieten=mzn. ofiarowywać, nastręczać. Chwiejność *d* i *t* skutkiem słyszenia wymawiania Nm., pośredniego pomiędzy *d* i *t*.

Bygiel p. **Begiel.**

♀ **Bygla** = żelazo krawieckie do prasowania O. ♀ **Bigiel** = strzemię ≡ Nm. Bügel = mzn. kółko; Bügeleisen (dsł. żelazo kabłąkowate) = prasowidło; Steigbügel (dsł. kółko do wsiadania)=strzemię. W obu razach po jednym składniku Nm. odrzucono.

♀ **Byjon** p. **Piwonja.**

♀ **Bylce** = drzewo w bronie, w które się wbijają gwoździe ≡ Ukr. bylcė, bilcė = poręcz, łata, listwa; pręt, kołatawka. Po Pols. nazywa się to ♀ bidła.

Bylwa p. **Bulwa.**

Byrka p. **Bierka.**

Bytować się p. **Bydować się.**

♀ **Bywat** sld. do bywać, zam. wiwat ≡ Łc. vivat=niech żyje.

Bzubzyna p. **Bombaz.**

C.

Caban, Czaban pch. „Caban = gatunek większych baranów; czaban zaś = gatunek wołów; pisarze dawni te słowa częstokroć mieszają“. L. 2, = basałyk, niezgrabjasz. 3, ♀ **Czaban** = pasterz 4, ♀ **Caban** = łyk, mieszczuch. 5, ♀ **Caban** (w zagadce) = grzebień Ap. II, 179. Cabański rod. || Cz. ♀ čaban = 1, owczarz 2, wół podolski (z Pols.); čaboun = niezgrabjasz. Srb. čoban pch. = pasterz. Bg. čoban. Ukr. czobàn, częściej czabàn pch. = 1, owczarz 2, wół. Rs. ♀ čabanъ =owczarz. || Rum. čioban. Alb. čoban = pasterz. Kurd. čoban = rzeźnik. ≡ Tur. czoban (z Pers.) = pasterz. Do nas wyraz dostał się przez Ukr. Forma caban jest zmazurzoną. Mt. I, 42 čoban. JA. IX, 496. Mr. 127 caban. MF. Čobanin.

♀ **Cacha** = stado gęsi, owiec itp. ≡ Nm. ♀ zech(e) ż. mzn. = tzn. FWb. Por. **Cech.**

Cacha, Czacha = chodnik (w górnictwie) Łb. ≡ Źródłem jest ten sam wyraz Nm., od którego pochodzi Cacha w zn. stada, oraz Cech: Zeche ż. mzn.=wydział, część kopalni. Por. Btrge VI, 284. Co innego jest **Czach, Czacht,** k. p. pod **Szacht, Cech.**

Caf = oprawca, zbir. L. pisze **Caff.** || Słń. Srb. caf=tzn. ≡ Wł. zaffo = tzn. 'Słc. zaffo = tzn. Dz. II, a Ceffo. Mew. 27 cafь.

Cafać p. **Cofać.**

♀ **Cafalnik** p. **Cofać.**

Cafla = wiązanie jakieś w ciesielce (niewyraźne objaśnienie) O. ≡ Zap. Nm. Por. ocap=Nm. Zapfenbalken.

♀ **Cáfniál** p. **Cofać.**

♀ **Cáfta** p. **Cofać.**

Cajcel = munsztuk do piszczeli hutniczej. L || Może tu należy Cz. cejclík = 1, cycek 2, smoczek (dla niemowląt). ≡ L. twierdzi, że z Nm. Zitze = cycek: raczej z Cz. Mamy też ♀ Cycek=dzióbek, np. u dzbanka.

♀ **Cajchoż** p. **Cajghauz.**

Cajg = narzędzie; materja; materjał L. ♀ **Cajg,** ♀ **Cejg,** ♀ **Cejch** = tkanina || Cz. cajk = tkanina. ≡ Nm. Zeug = narzędzie; materja; materjał itd. Tenże wyraz mamy w złożonych: Cajghauz, Cejchram, Cegwart, Rajscajg itd.

Cajghauz, Cejghauz, Ceghauz, Cegauz, Cejkauz, Cajkauz, Cejkhauz, Cekhauz, Czekhauz, ♀ **Cajchoż.** || Rs. cejhauzъ. ≡ Nm. Zeughaus = tzn. [złż. z Zeug= sprzęt, narzędzie, oręż itd. skąd nasz **Cajg,** k. p. i Haus = dom, który mamy jako drugą część w wyrazach lamus, ratusz itd.] Por. **Cejchram.** Pfil. IV, 365 i in. Por. **Cechenhauz.**

Cajkauz p. **Cajghauz.**

Cajniarnia „kuźnica żelazna z młotem cajniarskim" pch. Łb. Mgn. p. w. Zain. L. i O. n. || Słc. cán = sztaba. Scz. cán = sztaba. Cz. cejn=pręt, cejnek=narzędzie tkackie. ≡ Nm. Zein lub Zain = pręt; sztaba. Mr. 128 Cán. Brl. 14 Cán.

♀ **Cajtownik** = terminator, czasowo praktykujący do dnia wyzwolin. Ust. z Warszawy ≡ Nm. Zeit = czas. Por. **Cejtak.**

Cal, dw. **Cala** ż. pch. i złż. L. ♀ **Cul** RT. 189. || Słc. col'. Cz. coul. Głż. cól. Ukr. cal m. Br. cal ż. ≡ Nm. Zoll = cal. U nas a zam. o zap. przez chęć odchylenia o, uczuwanego jak á.

Cal p. **Czal.**

Całka = „ściana z blatu surowiznowego lanego w ognisku fryszerskiem" Łb. p. t. w. ≡ Jeżeli nie pochodzi od cały w zn. „cały, jednolity płyt", to może jest sld. do Nm. Zacke=tzn. (zkąd zap. Fr. taque tzn.), tym bardziej, że, obok Zacke, istnieje Nm. ♀ Zanke w tzn.

Całun L. || Scz. calún=całun. Cz. čaloun = dywan, pokrowiec. Chrw. čalun=rodz. pokrycia. || 'Sgnm. i dw. Nm. schalûne, schalûn, schalaun. Nnm. Schalons, Schalong. Ag. shalloon=droga tkanina; Sag. chalon, chaloun, chalun. Fr. chalon = tkanina wełniana. Hp. chalon, chalun, chalonas. Wł. celone = tkanina w paski, którą stoły pokrywają. ≡ Wszystkie te wyrazy od nazwy miasta francuskiego Châlons, gdzie zaczęto tego rodzaju tkaninę wyrabiać. Mr. 128 Całon. 135 Čaloun. 385 Calún. Kge. n. Dz. n. Mag. Shalloon. Mew. 27 Calonъ. L. myli się, zbliżając całun z „cały". Również niepomyślnym jest wywód z „vestis scholana". Pfil. IV, 480.

♀ **Camer** p. **Cembra.**

♀ **Canturyja** p. **Centurja.**

Canubel = „hebel ząbkowany" Łb. L. i O. n. || Rs. canubelь=tzn. ≡ Nm. ♀ zahnhubel, zwykle Zahnhobel=tzn. [złż. z Zahn= ząb i Hobel, ♀ hubel = hebel].

Cap = kozieł; baran wołoski; później = basałyk, gap. ♀ **Ciaporek** = koziołek. **Scapieć** = zgłupieć. || Słc. Cz. cáp = baran. Ukr. cap = mzn. kozieł. || Rum. Alb. cap. ≡ Węg. cáp = kozieł. (Mew. 27 Capъ mylnie pisze Węg. czáp).

♀ **Cap** p. **Czop.**

Capa = skóra (wielbłądzia, ośla itd.) chropawo wyrobiona, szagren, jaszczur. Kn. || Cz. cápa = tzn. ||

Węg. capabör = tzn. (bör = skóra). ═ Nm. Zapp = tz. Zap. w związku z nazwą kozła Cap, k. p. Mr. 128 Capa.

Capstryk, Capstrzyk, Czapstrych, Czapstrzyk L. || Cz. čepobiti, częściowy przekład z Nm. Por. Rs. taptà (ze Szwedz.) Mr. 343 Tапта. ═ Nm. Zapfenstreich = tzn., złż. z Zapfen = czop, k. p. i Streich = (sztrych) mzn. uderzenie, więc dsł. uderzenie po czopku, czyli zatkanie (beczki), jakoby przenośnia humorystyczna z czasów wojny trzydziestoletniej, zastosowana do wieczornego gaszenia świateł i niby „zatykania" ruchu miejskiego. Wgd. p. w. Zapfen. Pfil. IV, 366 i in.

Car pch. i złż., dw. **Carz, Czarz.** || Słc. Cz. cár char. Głż. cár char. Słń. cár char. Srb. Bg. car pch. Ukr. Br. car char. || Nm. Tsar char. Fr. czar (czyt. gzar) char. itd. ═ Rs. carь, Srs. cьsarь (tak samo i Ssrb.), zam. cêsarь, jak jest po Sslw., to zaś z Łc. Caesar. Nazwa rośliny car ziele (tussilago) „jakoby cesarz nad ziołmi" Marcin z Urzęd. u L. Por. ♀ Caryczka. Ap. VI, 229, Ukr. car zilje, Rs. carecvêtъ i carь trava. Por. **Cesarz.**

♀ **Carga** p. ♀ **Cergiel.**

♀ **Carnik** „kąt izby w chacie nizko ogrodzony, do składania nabiału" R. T. XLI, 187. ═ Oczywiście wyraz ten jest odmiankę Ukł. càrok = „przestrzeń ogrodzona pod piecem lub łóżkiem w chacie dla kur, cieląt itd." Wyraz Ukr. zap. w związku z **Caryna,** k. p. Przejście znaczenia przez pojęcie zagrody, czegoś ogrodzonego. Patrz. **Carek.**

♀ **Caryna** = „kołowrot, wrota wsi". „Drzemią łęgi i caryny" W. Pol *Pieśń o ziemi.* ♀ **Carynka** „ogrody i grunta tak zwane". || Rs. ♀ càrina, caràna = step orny, wygon; zagroda dla bydła. Por. cyr = ziemia (w szwargocie czapkarzy mohilewskich, *Živaja Starina* 1890 zesz. I. dział 2, str. 12). ═ Ukr. càryna, càrynka = 1, pole; pastwisko (ogrodzone) 2, wrota na pole [z Rum. tsearină = pole, grunt, od tsearâ (= Łc. terra) = ziemia, kraj itd.] Mew. 27. Carina. Patrz **Cárek, Carnik.**

♀ **Cárek,** ♀ **Corek.** Pfil. IV, 282, ♀ **Córek** = zagrodzenie w chlewie; kojec ═ Ukr. càrok; znaczenie patrz tu pod **Carnik.** RA. XVII, 28 wywodzi z Cz. cárek, co ma znaczyć „stajenka"; Kott podaje tylko znaczenie „izdebka" i wskazuje, że wyraz jest Wałaski; należy więc przypuszczać, że się dostał do Wałachów przez Górali Polskich; tym to prawdopodobniejsze, że Słowacy mają carok = zagroda na siano w stajni. Por. **Caryna.**

♀ **Cąber,** ♀ **Cząbr,** ♀ **Cumper,** ♀ **Cumber** = 1, tłusty czwartek 2, uczta i zabawy w zapusty. ♀ **Cympry** = wieczornice. ♀ **Cymper** = przyśpiew. || Głż. campor, camper = zabawa zapustna. Może Cz. cimpr-campr' tu należy; używa się to w wyrażeniu: połamany albo pijany „na cimpr campr" = zupełnie. ═ Nm. ♀ zampern, ♀ zempern = obchodzić zabawą zapusty. Kuhn *Märkische Sagen,* 307. *Wisła* V, 970. Adalberg *Księga przysłów,* 72 p. w. Combrzyć (wątpię, aby combrzyć miało związek z wyrazami powyższemi). Czy i jaki związek zachodzi tego Cąbru z Cąbrem = mięso od krzyżów i jakie jest pochodzenie Nm. zampern, nie umiem powiedzieć.

Cąbr, Cąber, Cząbr, Cząber pch. = rodz. rośliny. || Słc. čiber. Cz. čubr, čábr, cibr. Srb. čubar. Bg. čomber. Ukr. szczabryk, czabryk, czebryk, czebreć. Br. czabor. Rs. čubrъ, čaberъ, ščebrecъ. || Węg. csombor. Rm. cimbru. Lit. czióbras. ═ Gr. thýmbros = tzn. Do nas może przez Węg.? Mew. 36 čombrъ. MF. Čąbrъ.

Cąbr, Cąber, Cząbr, Cząber, Combr, Comber, Czomber pch. = mięso od krzyżów (u L. II, 12, a za nim i u O. mylnie Gąbr zamiast

Cąbr, skutkiem podobieństwa drukowanego G do C). Pieśni ♀ cąbrowe. Cząbr = tłusty czwartek L. (dopełniacz 5). ♀ Czemery (z Ukr.) = krzyże, grzbiet. || Cz. cemr = tzn. Może tu należy Głż. ćemjer = strona słoneczna drzew smolistych; czerwony rdzeń drzewny itd. Ukr. czemeri blp. = grzbiet. Rs. čemerъ = kość grzbietowa; ciemię; czub. || Rum. tsimir = marka, znak; sprzączka; herb. Węg. cimer=herb; szyld; ćwiartka (np. baraniny. ⚌ Nm. Ziemer = cąbr, 'Sgnm. zimbere, zimere, zimier, zimierde; to zaś z Fr. cimier = 1, pióropusz 2, herb 3, cąbr, patrz Dz. I. Cima, z Gr. kyma = mzn. czubek, wierzchołek rośliny = Łc. cyma=odrośl. Mew. 29 cimerъ. Mr. 137 Чемеръ. Wyrazy nasze ze 'Sgnm. zimbere; niektóre postacie zmieszano z formami wyrazów poprzednich. Por. Pfil. IV, 426 i in. Por. ♀ Czemery.

Cągiel, „kloce drzew wewnątrz kasztu (rusztowania) leżące zowią się w Wieliczce cąglami" Łb. p. t. w. ⚌ Porówn. Nm. ♀ zanken = pale, na których stawią zabudowania gospodarskie na Mierzei. FWb. p. t. w. Por. **Cęgi.**

Ceber pch. ♀ **Cober.** ♀ **Czeber.** ♀ **Cebratka.** ♀ **Cebrzuk.** pch. ♀ **Czebrotek.** ♀ **Czebrotka.** **Dżber.** L. ♀ **Żber.** ♀ **Cembrzyk** (sld. do cembrowania). **Cebrówka** = (w Wieliczce) sól drobna, do cebra zbierana Łb. || Słc. čeber. Scz. žebřík Brl. 28. Cz. džber, čber. Głż. čwor. Srb. čabar. Słń. čeber. Bg. čabъr. Słw. čьbrь. Srs. cebrъ = miara zboża. Rs. ♀ cèbarь, cèberъ, cýbarъ, cebarka = wiadro. Ukr. cebèr = ceber. Br. cèber = ceber. || Rum. ciber. Węg. cseber, csöbör, csoborló. Lit. cóberis i kibìras. ⚌ Nm. Zober, Zuber, Sgnm. zubar, zwibar [dsł. * dwubierny tj. o dwóch uchach, jako przeciwieństwo do Eimer = wiadro (o jednym uchu) Kge Zuber]. Mew. 37. čьbrъ. MF. toż. Mr. 26. Чьбрь myśli, że niektóre z form powyższych są Słow., co mnie się zdaje wątpliwem. Pfil. IV, 366 i in.

♀ **Cebratka** p. **Ceber.**

Cebrówka p. **Ceber.**

♀ **Cebrzuk** p. **Ceber.**

♀ **Cebrzyna** p. **Cembra.**

Cebula a. **Cybula** pch. || Słc. cibula. Cz. cebule, cibule. Głż. cybla. Dłż. cybulá. Słń. čebula, čbula, čebul, žbul. Srb. kapula i čipula. Ukr. i Br. cybula || Wł. cipolla. Hp. cebolla. Fr. ciboule. Nm. Zwiebel. 'Sgnm. z(w)ibolle. ⚌ Łc. caepulla, zdrobn. od caepa = cebula. Wzięliśmy wyraz zap. od Czechów. Mew. 27 cebulja. Mr. 132 Cipola; 195 Kapula. Kge. Zwiebel. AV. 78. Dc. 92. — Tegoż pochodzenia jest **Czypolino** O. = rodz. marmuru, z Wł. cipollino [zdrobn. od cipolla, więc niby *cebulka*]=rodz. białego marmuru z czarnemi i ciemnozielonemi żyłkami, ułożonemi warstwowo, niby liście cebulowe. Pfil. IV, 365 i in.

Cech = 1, stowarzyszenie 2, (oddzielna) kopalnia pch. i złż. ♀ **Cecha** ż. || Słc. cech lub cecha. Cz. cech i cecha. Srb. cech i cej. Ukr. cech. Rs. cechъ. ⚌ Nm. Zeche =mzn. 1, cech 2, kopalnia. Por. **Cechenhauz, Cechsztejn** i **Cechmistrz.** Mew. 27 cechъ. Kge Zeche. Por. **Cacha,** ♀ **Cacha, Cechować.** Pfil. IV, 480.

Cech, Cecha = poszewka. L. ♀ **Cycha.** || Cz. cejcha, cícha = poszewka. Głż. cycha, cyška = tzn. || Fr. taie = tzn. ⚌ Nm. Zieche [z Gr. thēkē = (=teka) futerał, pochówek itd.] = poszewka, kapa (na łóżko). Kge Zieche. Por. **Czecheł.**

Cecha pch. i złż. = znak, znamię. **Cefa.** L. ♀ **Cech** lub ♀ **Cecha**=1, gra 2, kula, wić (znak sołtysów). ♀ **Obcychować** (np. granicę)=znakami uwydatnić. || Cz. cejch pch. Głż. cejch, cejchel pch. ⚌ Nm. Zeichen = znak. Kge Zeichen. Pfil. IV, 395 i in. Por. **Cechsztejn.**

Cechenhauz = „dom zgromadzenia górników“ Łb. Ap. X, 226 ═ Nm. Zechhaus = tzn. [złż. z Zeche (patrz **Cech**) = cech i Haus = dom (por. **Cajghauz**)].

Cechmistrz „przełożony cechu“ poch. Łb. „Całego miasta cechmistrzmajster“ w piosnce, Kg. Maz. II, 134. || Słc. cechmajster. Cz. cechmistr. Srb. cechmajstor. || Węg. céhmester. ═ Nm. Zechmeister=tzn. [złż. z Zeche = cech, k. p. i Meister = mistrz, k. p. Por. **Barkmistrz** i in.]. Pfil. IV, 488.

♀ **Cechować** = hulać, pić. ═ Nm. zechen=tzn. [tegoż pochodzenia, co **Cech**, k. p.; przejście znaczenia: składka, picie składkowe].

Cechsztejn = wapień permski Łb. || Rs. cehštejnъ = tzn. [złż. z Zeche = mzn. kopalnia i Stein = kamień, por. **Baksztyn** itp.]. Por. **Cech, Cecha.**

♀ **Ced** = mąka owsiana z wodą na kisiel O. || Rs. cêžъ = tzn. Ukr. ciż = rozczyna. ═ Br. ced = rozczyna owsiana na kisiel.

♀ **Cedl** p. **Kitel.**

Cedułа poch. L. || Słc. cedula. Cz. cedule. Głż. cedla. Srb. čitula= spis zmarłych w rodzinie; cedulja =kartka. Ukr. ceduła. Rs. cedulka. || Wł. cedola, cedula. Hp. cedula. Fr. cédule. Nm. Zettel. Węg. cédula. ═ 'Słc. cedula = kartka; Łc. (około 400 po Chr.) scedula, dw. schedula, z Gr. schédē = mzn. deszczka, tabliczka, kartka, ten sam wyraz, co scheda = część, wydział, tj. rzecz odłupana. Z Łc. cedować, cesja nie ma związku. Kge Zettel. Mew. 27 cedulja.

Cegauz p. **Cajghauz.**

Ceghauz p. **Cajghauz.**

Cegłować p. **Ceklarz.**

Cegła poch. || Słń. tehla. Cz. cihla, tihla. Moraw. tihlička = żelazko (do prasowania). Głż. cyhel. Dłż. cygel. Słń. cigel = cegła; tiglo lub tiblo=żelazko. Srb. cigla. Ukr. i Br. cehła (z Pols.). Rs. ♀ cigelь. || Lit. cigelis. Węg. tégla. ═ Nm. Ziegel, Sgnm. ziagal, z Łc. tegula = dachówka [od tego= kryję, zkąd toga]; ztąd też Wł. tegola, Fr. tuile = dachówka. Ag. tile=cegła itd. Mew. 29 cigъlъ. Mr. 346 Tiblo. Kge Ziegel. Dz. I. Tegola. W wyrazie naszym *e* zamiast *i* znalazło się wskutek prądu ogólnego *i* ku *e*: ser, sierota, siekiera itp. zam. syr, sirota, siekira. Przejście znaczenia z cegły na prasowidełko przez podobieństwo kształtu. Pfil. IV, 495.

Cejch p. **Cajg.**

♀ **Cejchram** = szafka do chowania narzędzi (rzeźbiarskich, stolarskich itd.). ═ Nm. Zeugrahme(n) = dosłownie ramy a. ramka na narzędzia, [złż. z Zeug = narzędzia i Rahme(n) = rama, futryna]. Por. **Cajg.**

Cejg p. **Cajg.**

Cejghauz, p. **Cajghauz.**

Ce(j)gwart p. **Cekwart.**

Cejk(h)auz p. **Cajghauz.**

♀ **Cejtak** = jagnię dwuletnie. ♀ **Cejtówka** = takaż owca. Dw. **Cytak, Cytówka.** *Wisła* III, 906. Może tu należy **Cejtuchowy** królik. L. ═ Nm. zeitig=mzn. dojrzały; Zeitbock = kozieł dojrzały; Zeitschaf= owca dojrzała. Z Nm. zwei = dwa nie ma związku. Por. **Cajtownik.**

Cejtuchowy p. ♀ **Cejtak.**

Cekhauz p. **Cajghauz.**

Ceklacja p. **Ceklarz.**

Ceklarz poch.=zbir, siepacz. **Ceklmistrz, Cekmistrz. Ceklować** i **Ceglować.** L. || Scz. cerklíř, cirklíř=stróż nocny, ponocny. ═ Przez Nm. Zirkler =stróż nocny miejski, z 'SŁc. circator = stróż [circa= straż, z Łc. circare = krążyć, obchodzić, od circus = koło, skąd nasze cyrk, cyrkiel itd., Fr. cher-

cher, Wł. cercare=szukać]. Cek(l)mistrz ułożono na podobieństwo cechmistrza, k. p. Ceglować podciągnięto pod cegła. **Ceklacja, Ceklatum** są to formy niby łacińskie, w rodzaju: hulatyka, łajdemus, łajdus, pijus itp. Mr. 129 Ceklarz; 130 Ceklować. Brl. 15 Cerklíř. Por. **Cerkle.**

Ceklatum p. **Ceklarz.**

Ceklinga a. **Cykla** = „blaszka stolarska do skrobania drzewa". Łb. || Rs. ciklja a. cyklja. ═ Nm. Ziehklinge = tzn. [złż. z ziehen = ciągnąć i Klinge = (klinga) blaszka]. Postać cykla jest zap. skróceniem dłuższej.

Cek(l)mistrz p. **Ceklarz.**

Ceklować p. **Ceklarz.**

Cekwart, Cegwart, Cejgwart oficer dozorujący zbrojowni L. ═ Nm. Zeugwart = stróż zbrojowni [złż. z Zeug=patrz Cajg i Wart = stróż (stąd też warta i in.)]. Mr. 130 Cekwart. Patrz. **Cajg.**

Cel, w zn. ocela na podkowie, p. **Ocel.**

Cel = czoło, wybór, dobra strona, lice, szacunek i pch.: **Celny, Celujący, Celowny, Celować.** ═ Łc. excello = wysterkam; przechodzę innych, odznaczam się [stąd też ekscelencja i excelsior]. Przodkowie nasi, wiedząc, że ex jest przyimkiem i znając wyraz celsus (=wyniosły) od tegoż pnia idący, odrzucili ex i utworzyli sobie osnowę cel-, od której wyrazy na czele podane poszły; to samo stało się np. z Nm. bestellen = zamawiać: odrzucono be- i zrobiono stalować. Wyrażenia kuśnierskie: celować pch., wycelić pch., scelować pch. tu należą, a znaczą „dobrać cel" tj. najlepsze cząstki futra.

Cel, dw. **Cyl** = meta pch. i złż. L. || Słc. ciel. Cz. cíl. Głż. cyl. Słń. i Srb. cilj. Ukr. cil, cel. Br. cel. Rs. cêlь. || Węg. csél. Lit. ciëlius. ═ Nm. Ziel = cel. Mew. 29 cilь. Por. **Celstat.** Pfil. IV, 502.

Cela pch. || Słc. cella. Cz. cela. Srb. ćelija. Sslw. kelija, kela. Rs. kelьja. || Fr. cellier = śpiżarnia; cellule = komórka. Wł. cella. ═ Łc. cella = mzn. śpiżarnia, komora. MF. Kelija. Do nas zap. z Nm. Tegoż pochodzenia jest Nm. Keller=piwnica; sklep, skąd Kellner = dosł. sklepowy i nasz Kielner. Przez Gr. kellárion (z Łc. cęllarium = śpiżarnia) wyraz pokrewny dostał się do Tur. kilér=śpiżarnia, a stąd Srb. kiljer, ćiler i Bg. kelar, kiler, keler, keral. Mt. II, 8 kilar.

Celbrat = „tablica do rachowania pieniędzy" L. || Scz. celpret [Kott V, 1118 nie umie objaśnić]. ═ Nm. Zählbrett = tż. [Złż. z zählen = liczyć i Brett=deska, por. **Bratnal**].

Celstat lub **Celestat** = strzelnica, miejsce strzelania do celu L. i w gwarach. ═ Nm. Zielstatt = tż. [złż. z Ziel = cel, k. p. i Statt = miejsce]. Por. Gołębiowski *Zabawy i gry* podług *Pszczółki krakows.* 1821, t. IV, str. 278. 302 i dal. **Cylarz** = „służebny, przysięgły przy celestacie, który tarczę ustawiał do strzelania". Kg. *Krak.* I, 375; wyraz utworzony już w Polsce, od **Cel,** k. p.

♀ Całeneczka, ♀ Całnecka = „kadź do przechowywania żętycy". RA. X, 46. Z. 113. ═ Może ma związek z Tur. czelek = wiadro, naczynie drewniane, skąd Rs. čelekъ = wiaderko i čiljakъ (z Tatar.) = kadka z jednego pnia. Porówn. Węg. szelence = puszka. Mt. I, 39 čelek.

♀ Całnecka p. **♀ Całeneczka.**

Cembra, Cymbra, Cębra, Cemra, Czemra, ♀ Cebrzyna (zam. **Cembrzyna**), **♀ Cembrzucha** lub **♀ Cembrzyna** (w lesie = ♀ grond, wyższe miejsce, zap. przed podobieństwo do wystających cembrzyn studni), **♀ Cemrowany** (zam. **Cembrowany**), **Czambr, Czamr, ♀ Cambry, ♀ Camer** = kloc pch. i złż.

|| Cz. cimr=listwa kręgowa (Scheibenleiste); cimrovati=ciosać. Czy tu należy Cz. cimbur = blank na murze i Głż. cymbra = tż.? Ukr. ce(m)bryna, ce(m)bruwaty, cymbruwaty. Rs. timermanъ=starszy cieśla okrętowy; timbersъ = rodz. belki okrętowej. || Fr. timbre Dz. II. c. ═ Sgnm. zimbar, 'Sgnm. zimber, Nnm. Zimmer=budulec; budowla; izba; Ag. timber (stąd Rs. timbersъ). Hl. timmerman =cieśla (stąd Rs. timermanъ). Na niektóre postacie wyrazów naszych wpłynęło zmieszanie osnowy cembr- z cąbr-, p. **Cąbr** dwakroć. Podprowadzono nadto: 1, ♀ cebrzyna pod ceber; 2, odwrotnie ♀ cembrzyk pod cembr- i 3, ♀ centrowy (zam. ♀ cembrowy) pod osnowę centr- [w piosnce „poszła *centrową* wodą" Ap. IX, 182]. Mr. 128 Camer; 347 Тимберсъ. Mew. 27 cembra. Pfil. III, 368 Camer. Por. tu **Alcymbra.**

♀ **Cembrzyk** p. **Ceber.**

♀ **Cemir** =„(pod Karpatami) choroba, duszność spazmowa" O. toż LDG. 45 || Słc. čemir = nudności. Cz. čemer lub čemerka = choroba węgierska, nudności. Słc. čemer = złość, jadowitość. Ukr. czemer= choroba końska; czèmery blp. = choroba grzbietu; czemir (toż co nasèrdnycia) = ból pod sercem; kurcz żołądkowy. Rs. čemerъ = rodz. choroby głowy i żołądka || Nm. Tschemer (z Węg. lub Cz.)= choroba węgierska. ═ Węg. csömör = nudności. Wyraz dostał się do górali naszych zap. z Węg. Zdaje się, że podobnie brzmiąca nazwa rośliny (Br. czemier, Pol. ciemierzyca [na Litwie mówią „gorzki jak ♀ czemier", zupełnie jak w Serbji: „grko kao čemer"] Cz. čemeřice itd. przeszła do Węgier, a ztamtąd wróciła w postaci ♀ cemir. Porówn. Rs. čemerъ = trucizna niegdyś do strzał używana. Sslw. čemerь=trucizna, cykuta. Mew. 31 čemerь. Por. RA. XVII, 28.

Cemr- p. **Cembra.**

Cenar lub **Cynar** = „rodzaj tańca" L. ═ 'Słc. cinara = rodz. narzędzia muzycznego. Wyraz znany w Gr. przekładzie biblji i u Józefa Żydowina w postaci kinýra=cytra czy harfa Dawidowa, z Hb. kinnor = cytra dziesięciostrunowa, z podprowadzeniem pod Gr. kinyrós = płaczliwy.

♀ **Cendalija** p. **Sandał.**

Cendruta = stupina, rurka podpałowa, zapalnik Łb. ═ Nm. Zündruthe = tzn. [złż. z zünden=zapalać (por. **Cyndloch, Cyndpulwer**) i Ruthe = rózga, gałązka].

♀ **Centerzyja** p. **Centurja.**

Centnar, Cętnar, Cetnar ♀ **Cent** || Słc. cent. Cz. cent, centnéř. Głż. centnar. Ssrb. kantinarь, kantenarь. Sslw. kenьtinarь = secina; kantarь=centnar. Bg. kъntar, kantar. Rs. centnerъ || Hp. Wł. Fr. Ag. quintal (przez Ar. qintar). Ngr. kantári, Tur. kantar. ═ Łc. centenarius = setny, sto zawierający [od centum = sto]; centenaria pondera = ciężar stofuntowy. Słc. centenarius lub centenarium = centnar. Mt. I, 90 kantar. Dc. Quintal. MF. kantar, kantinarь. Pfil. IV, 362. 491.

Centrumbor, ♀ **Cetnabor** = centrówka, wiercirodek, rodz. świdra Łb. ═ Nm. Centrumbohrer = tzn. [złż. z Centrum (z Łc.) = środek i Bohrer = świder, por. **Berarek, Borować**].

Centurja, Centurzja, ♀ **Czanturja.** ♀ **Centerzyja.** ♀ **Canturyja.** ♀ **Cyntoryja.** ♀ **Centurzyja.** || Słń. čantara. Ukr. centùrja, czentùrja, dzendzèlja. || Fr. centaurée. ═ Łc. centaureum, rzadziej centaurea = tzn., z Gr. kentaúrion, kentaurië = roślina, nazwana jakoby od centaura Chejrona czyli Chirona (*Iljada* XI od w. 831). Mr. 136 Čantara. Z Łc. centum = sto nie ma związku, chociaż

Nm. Tausendgüldenkraut, przez sld., znaczy roślinę tysiąca złotych. AV. p. t. w.

♀ **Centurzyja** p. **Centurja.**

♀ **Centyrz** p. **Cmentarz.**

Cenz- p. **Czynsz.**

Ceplik = warkoczyk L. ≡ Nm. Zöpfel, zdrobn. od Zopf = warkocz. Por. **Cypel, Czop, Harcap.**

♀ **Cepuch** p. **Cybuch.**

♀ **Cer** p. **Czyr.**

♀ **Cera** i zdr. ♀ **Dcera** RA. IX, 296 = córka ≡ Cz. dcera (d potocznie nie wymawia się), ♀ céra = tzn.

Cera (twarzy) L. || Ukr. i Br. cera (z Pols.) || Zap. Tur. čehre (z Pers.) = twarz, barwa twarzy, zkąd Srb. čehra, čera, jest tegoż pochodzenia. Mt. I, 38 čehre ≡ Łc. cera = mzn. figura woskowa, maska woskowa. Do nas przez Wł. cera, ciera = barwa twarzy, wygląd, mina. MF. Cera. Mew. 28 cera. Por. **Cerot, Cerata,** ♀ **Kierasin(a).**

Ceregiele L. || Ukr. ceregeli = ceregiele; ciryty sia = robić ceregiele, mizdrzyć się. ≡ Nm. Ziererei = krygowanie się, minka strojna, przymuszona (wymuszona), wykwint, przysada (przesada), drożenie się" Mgn. Pierwszą część wyrazu podprowadzono pod ceremonje, drugie r, dla rozpodobnienia, zamieniono na l, przestawiono dwie ostatnie zgłoski, niby * Ziereielen i zamieniono *j* na *gi*, może poczuwając Nm. mienianie się brzmień tych. Por. Btrge VI, 283. Pfil. IV, 509.

♀ **Cergiel** = obszywka, obramowanie; tasiemka ≡ Nm. ♀ Zärgel od Zarge ż. = obrębek, krawędź. Ten ostatni wyraz mamy w ♀ **Carga** = stół oprócz blatu.

♀ **Cerki** p. **Cerkiew.**

Cerkiew pch. ♀ **Cerkw(i)a.** ♀ **Cerki.** ♀ **Cerkwiszcze** = cmętarz. Spol. **czerekwe** 2 pp., w **czerekwach,** w **czirekwi** itd. PF. Własne miejsc.: **Cerekiew, Cerekwica, Cerkiew, Cerkliszki** (zap. zam. Cerkwiszki) || Słc. cirkev. Scz. cerekev, cerekve. Cz. církev. Płb. cark'ai, cark'üv. Głż. cyrkej. Dłż. cerkvjej, cerkvja. Słń. cêrkev, cirkev, cirkva. Srb. crkva. Chrw. crikva. Ssłw. crъky, crъkъvь, cirkovь. Bg. crъkva, cъrkva. Ukr. cerkoŭ, cerkwa Br. cerkoŭ. Rs. cèrkovь || Hl. kerk. Ag. church ≡ Sgnm. chirihha, Nm. Kirche = kościół [zap. z Gr. kyriakón (dsł. pański, domyśl. dom) = kościół, od XI w. kyriaké]. Do nas wyraz dostał się z Czech. Mew. 28 cerky. MF. Crъky. McT. nr. 17. JA. I, 62 ods. Kge Kirche. Pfil. III, 368. Por. **Kircha, Ki(e)rchów, Kiermasz,** k. p. Pfil. IV, 483.

Cerkle lm. = „łąki w lasach, cérklami zwane" LDG. 68. „Po cerklach zbierają siano" ER. II, 824 ≡ Zap. łąki tak nazwane dla tego, że wymierzone, ograniczone; cyrklować = obwodzić czemś, ograniczać. [Łc. circułus = koło; por. **Ceklarz**]. Por. **Regle.**

Cerot = plastr ≡ Łc. ceratum = tzn. [od cera = wosk, p. **Cera;** więc pierwotnie plastr woskowy]; stąd Fr. cérat, Nm. Cerat itd. Postać cerot przez cerát.

Certa lub **Cyrta** Kn. L. i gwar. = rodz. ryby ≡ Nm. ♀ zärt, ♀ zärthe, ♀ zehrte = tzn. FWb. U Dähnerta ♀ Zarten.

Cerulik p. **Cyrulik.**

♀ **Cerun** p. ♀ **Czeryn.**

Cerwalet (może pomyłka druku, zam. Cerwelat) = dawne „narzędzie muzyczne, 5 cali długie, rodzaj fagota" O. ≡ Fr. dw. cervelat, dziś cervelas = 1, kiełbasa z mózgu 2, narzędzie muzyczne, zap. z Wł. cervellata [z Łc. cerebellum = mały mózg]. Narzędzie zap. tak

nazwane dla podobieństwa do kiełbaski.

Cesarz poh. **Cezar** poh. ♀ **Cysarz,** ♀ **Cysarska** strona =Austrja. ♀ **Cysarka, Césarská** (domyśl. droga) = szosa. ♀ **Cesarzówka** = książeczka „O czci Cesarza" || Słc. cisár. Cz. cisař. Głż. khěžor, Dłż. kejžor. Słń. cêsar. Srb. ćesar. Chrw. cesar. Słw. cêsarь, kesarь. Ukr. cisar'. Br. cesar. Rs. kesarь, cezarь. || Gr. kaîsar. Nm. Kaiser. Lit. cécorius, césorius. Węg. császár. Tur. časar. ═ Łc. (imię własne) Caesar w zn. „imperator". Mew. 28 cêsarь. Por. **Car.**

♀ **Cesta** = droga BS. RA. X, 273 i ind. „Nowym światłem świeci niebios cesta" W. Pol *Pacholę hetm.* 1, 28. Przez odmazurzenie: ♀ **Czesta** Rg. nr. 21 i ind. ♀ **Cesteczka** Ap. IX. 190. ♀ **Pocestny**=podróżny BS. || Słc. cesta. Słń. cêsta. Srb. cesta. Słw. cêsta ═ Cz. cesta. = droga.

♀ **Cetena** p. ♀ **Cetyna.**

♀ **Cetnabor** p. **Centrumbor.**

Cetnar p. **Centnar.**

♀ **Cetyna.** ♀ **Cetena,** rzadziej ♀ **Czetyna** = szpilki, gałązki świerczyny. ♀ **Czacinowy** (las) = szpilkowy W. Pol *Półn. Wsch. Eur.* III, 498. „**Kiciną** i **czaciną** nazywa lud (w Beskidzie) choinę szyszkowych lasów" ib. 131. 393. || Ukr. czatyna tzn. || Rum. cetină = jałowiec; szpilki jodłowe. Węg. csetina = młoda gałązka sosnowa. ═ Słc. četina = gałązki jodłowe [zam. štetina = Pols. szczecina = Cz. třetina, štětina]. Mew. 36 četina RA. XVII, 7. Por. **Czeczena.**

♀ **Cewać** = drzemać. ♀ **Cywać** = chorować ciężko. ♀ **Cewieć** = schnąć z choroby. ═ Cz. civěti= wisieć, kisnąć, sterczeć, zwlekać, czekać.

♀ **Ceza**= rodz. niewodu. ═ Nm. ♀ zese, ♀ zehse, ♀ zeise lub ♀ zesse=tzn. FWb. Dt. Pfil. III, 369.

Céra p. **Cyra.**

Cębr- p. **Cembra.**

Cęgi, zdr. **Cążki** blp. = kleszcze Kn. L. ═ Nm. Zange ż. = tzn. Mew. 30 congy. Por. **Cągiel. Obcęgi.** Pfil. IV, 391. 466. Lm. u nas dodana, jak w nożyczki, szczypce itp., z powodu podwójności składu.

Cętnar p. **Centnar.**

Chaba, Haba, ♀ **Haby** blp. = bielizna, ubranie, manatki. || Słc., Mor. i Cz. háby = stara odzież. Słń. Srb. Bg. Rs. aba = gruba tkanina wełniana. Rs. też gaba. Br. habinka = zwierzchnia odzież lekka. Ukr. hàba = grube sukno; kołdra; hàbka = suknia kobieca; habiàk = ubranie z grubego sukna. || Rum. aba = rodz. ubrania. ═ Ar. aba = gruba tkanina wełniana; płaszcz z niej. Mt. I, 5 aba. Mew. 1 i 414 aba. Mr. 172 Haby zbliża z Nm. Habe = majętność, manatki. Mżk. 36 Haba [mylnie tu wydrukowano *habiarza* zam. *habiana*].

Chaba p. **Kaban.**

Chabal = 1, kochanek żony 2 pogardl. żyd. ═ Może Hb. ha baal = pan; mąż. Por. Rs. chabàlъ = grubjan, szyderca, zawadjaka.

Chaban p. **Kaban.**

Chabanina p. **Kaban.**

♀ **Chabar.** ♀ **Chabory** blp. = łapówka. || Ukr. chabàr. Br. chàbary. ═ Przez Rs. chabarà z Tat., Tat. zaś z Ar. chabér = wiadomość, wieść. Przejście znaczenia odbyło się w Rs. Por. Mt. I, 70 Xabér.

Chabaź p. **Hebd.**

Chabelek p. **Abelek.**

Chaber poh. = bławatek. ♀ **Fabrek.** ♀ **Wawer** || Cz. charba, charpa, chrp = bławatek (częściej modrák) ═ Mr. 179 przytacza zbliżenie Dobrowskiego z Gr. charopós =mzn. jasnomodry i nasuwa 'Słc. charba = konopie; ale to wyraz podejrzany. Może tu należy Głż. habrik = trifolium arvense, jeżeli nie = Nm. Haber = owies. Może

też i ♀ **Chabroz** tu należy Pfil. IV, 186.

Chabeta p. **Kaban.**

Chabias = cap! smyk! ═ „Może z Łc. habeas“ L. Raczej do pnia chap-, skąd ♀ chap!, ♀ chapnąć, z dodaniem niby Łc. końcówki, jak w capes, wabias, łabascabas = łap-cap (Pfil. IV, 214) itp. Na Litwie o ukradzeniu mówią żartobliwie, niby z żydowska: „chaptes gewezen“.

Chabie p. **Hebd.**

Chabina p. **Hebd.**

Chabki = rodz. ziemniaków Ap. XIV, 26. ═ ?

Chabłuza p. **Hebd.**

♀ **Chabory** p. ♀ **Chabar.**

♀ **Chabroz** p. **Chaber.**

Chabrussa Rodoć *Piosnki i satyry* 175. ♀ **Chawrus** = spółka, zmowa (żydowska). ♀ **Chawruśnik** = spólnik. || Cz. chabrus = klika wiedeńska z r. 1872; chabrusa = motłoch ═ Hebr. heber = związek, stowarzyszenie.

Chabuzie p. **Hebd.**

Chabuź p. **Hebd.**

Chabzina p. **Hebd.**

♀ **Chachar** = włóczęga ═ Cz. ♀ chachar = szuja, łobuz. Por. Rs. hahalь = mzn. oszust.

♀ **Chachel,** ♀ **Chochla** (cháchla?) = żerdź, która posuwa niewód; ♀ **Chochla** znaczy też 1, niezgrabne dziewczynisko 2, duża łyżka 3, czerpak. ♀ **Chochlować** = posuwać żerdź niewodu ═ Może w jakimś związku z chachół, chochół= czub? ♀ Chochta O. =„łyżka wazowa na Rusi“ jest pomyłką druku, zam. chochła; porów. Pfil. IV, 187 chochla. Z Łc. cochlea, cochlear = łyżka chyba nie w związku. Może Nm. hohlen = holować?

♀ **Chaczkory** p. **Czechczery.**

♀ **Chać** p. **Chata.**

Chadera p. **Hadra.**

Chadra p. **Hadra.**

♀ **Chaja** pogardl. = żyd. Derd. 11. 12. 93. Pobł. 9. 129. ═ Pfil. III, 369 zbliża Nm. heien=oszukiwać, Heier = oszust. Może raczej od częstych imion żydowskich: Chaim, Chaja. Por. Cz. chajle = dziecko żydowskie.

Chalag = gbur O. ═ Jeżeli nie od okrzyku chłopskiego na woły: hala!, to może zbliżyć z Tur. chalk = mzn. motłoch i z Rs. chalùj, chajlò = gbur, cham, BR. chałùj = głupiec. Wątpię, aby chalag był w jakimś związku z wyrazami od osn. chalong- Mew. 85.

♀ **Chalamuśny** p. **Halamuśny.**

Chała = bułka żydowska, chleb żydowski || Br. chałà = tzn. ═ Hb. chalah = bułka, szczeg. ofiarna.

Chałabuz p. **Hebd.**

Chałastra, Hałastra, ♀ **Halastra.** ♀ **Cholastra**=kobieta języczliwa. || Moraw. chalastra. Ukr. chałàstra, chałàjstra ═ Mr. 179 i 388 zbliża 'Sgr. chalàstra=pogrom, spustoszenie. Trudno wyjaśnić przejście znaczenia i określić, jaką drogą wyraz 'Sgr. dostałby się do nas. Może raczej szukać jego źródła należałoby w gromadzie wyrazów Pol., Ukr. i Br., pochodzących od osnowy chal- i mających znaczenie czegoś lichego, jak np. hałaburda, haładeja, hałapała; Br. chàłda, chàlipa, chałùha, chałùj, chal; Ukr. chałabàjdaty, chałabùda, chałamàn, chałamydnyk, chałàndruś, chałàstaty, chałèpa, chalàpa itp.

Chałat pch. L. O. n. **Chilat** O. **Chyłat** u Mickiewicza. ♀ **Chałat** = kurtka. || Cz. nieuż. chalát. Srb. alet = suknia honorowa. Ukr. chałàt. Rs. halàtъ || Nm. char. Chalat.

Rum. halat ≡ Ar. chilat, chelat, chalat = suknia honorowa, kaftan Mt. I, 73.

Chałda p. **Hałda.**

♀ **Chałpa** p. **Chałupa.**

Chałupa pch. ♀ **Chałpa** pch. ♀ **Chałup** (właśc. chałupь) ż. **Kolebka** pch. i złoż. ♀ **Koliba** pch. || Słc. i Cz. chalupa. Dłż. chałupa. Głż. khalupa. Ukr. chałùpa. Cz. Srb. Bg. koliba=chatka. Sslw. kolêbati = kołysać. Srb. kolijevka = kolebka itd. (patrz Mew. 124 pod wyr. kolêb-) || Węg. kaliba=chatka. Rum. colibă = chata (oba ze Słow.) Nm. char. Galupe, Kaluppe, Kalupje (ze Słow.). Lit. kałupa (z Pol.) ≡ Miklosich wywodzi chałupę i kolibę z Gr., ale kolebać, kolebka itd. odnosi do pnia kol-, skąd kół i kłuć. Jakkolwiek wywód ten poprzećby można i tym dowodem, że kolebki wiejskie u nas i u innych Słowian zawieszane bywają na *kołach* (drągach), to jednak zachodzą trudności w wyjaśnieniu drugiej części wyrazu i dla tego zdawałoby się mnie, iż wszystkie wyżej podane słowa wywodzić trzeba z Gr. kalybē = chata, namiot, altana (kalýptō = kryję). Miklosich mniema Mt. I, 88, że przez Tur. kaliba, kalivé i in. = chata, wyraz Gr. dostał się do Słowian. Mr. w Lfp. VII, 217 zbliża osnowę Słw. *chal z Nm. sal (skąd nasza *sala*) i myśli, że chałupa mogłaby być wytworem Słw., jak skor-upa. Hanusz nie wątpi, że koleb- pochodzi z Gr. Pfil. I, 464. A. Kalina sądzi, że chałupa jest wyrazem Słw. Pfil. II, 431. 771. Por. MF. 27 Koliba. Mew. 124 kolêb- i 124 koliba. Zważyć należy, że chata i chyża są również obcego pochodzenia.

♀ **Chały** p. **Hały.**

Cham p. **Chan.**

♀ **Chamełka** p. **Chomełka.**

♀ **Chamić się**=tokować. ♀ **Chamisko** = tokowisko ≡ Cz. chámiti = tzn. (Cz. chám = semen; chámovisko, chámoviště=tokowisko).

♀ **Chamisko** p. ♀ **Chamić się.**

♀ **Chamuła** =rodz. potrawy ≡ Ukr. chamùła = lichy rosół, buza; chamùz = bryja, zap. z Ar. chamir Mt. I, 44.

Chan, Han, Cham pch. || Cz. chan, cham. Sslw. haganъ=chan awarski i in. Słw. Srs. kaganъ nawet o Włodzimierzu || Eur. char., z małemi zmianami. 'Słc. caganus, cacanus, gaganus, chaganus, cham, can, nawet canis DC. ≡ Tur. i Mong. chakan, chan=pan, władca, wyrazy chińskiego pochodzenia. Mt. I, 70. MtN. I, 44. II, 123. Mźk. 16. Dc. 148—49. MF. Kaganъ.

Chanaja = gawiedź, motłoch ≡ „Może z Fr. canaille" L.

♀ **Chanajka**=bat ≡ Zap. przestawka wyrazu **Nahajka,** k. p.

♀ **Chandra** = zły humor || Ukr. chàndra. Rs. handrà pch. ≡ Gr. hypochóndria = hipochondrja, zap. przez Ukr. i Rs. Por. Mew. 85.

Chandziar p. **Andziar** i dodaj tam ♀ **Jandziara** ż. oraz Mew. 85 chandżarъ. MtN. I, 44. II, 124.

♀ **Chandża** p. **Hadży.**

Chandżar p. **Andziar.**

♀ **Chantały** blp. = obuwie rozdeptane, liche ≡ ?

♀ **Chapturki** p. **Chautury.**

Characz, Charadż p. **Haracz.**

♀ **Charany** = rodz. ziemniaków Ap. XIII, 153. ≡ ? Por. Cz. haranka = nazwa rośliny. Węg. harang = dzwon; może nazwa od postaci, podobnej do dzwonu?

Charaszać p. **Haraszać.**

Charaszajnik i **Charaszajka** p. **Haraszać.**

♀ **Charcz** pch. = strawa; strawne, wikt. ♀ **Wycharczować** = wykarmić. **Karczma** pch. ♀ **Kac(z)ma** pch. ♀ **Karcyma,** ♀ **Karcima** ‖ Srb. h a r a č = wydatki. Bg. h a r d ż, h a r č = tzn. Ukr. c h a r c z = strawa i pch. Br. c h a r c z = pożywienie i pch. Rs. h a r č ъ, częściej h a r č i blp. = tzn. Slc. Cz. Słń. Srb. k r č m a. Sslw. k r ъ č ь m a. Głż. k o r č m a. Dlż. k j a r c m a, k j a c m a. Ukr. Br. k o r c z m à. Rs. k o r č m à ‖ Nm. K r e t s c h a m (ze Słow.), skąd i rod. K r e t s c h m e r (=karczmarz). Lit. k a r c z i a m à (z Pols.). Węg. k o r c s m a. Rum. c ă r c ĭ m ă (oba ze Słow.) ⚌ „K a r c z m a, Ar.-Tur. c h a r d ż a m a = wydatkowanie, zwłaszcza na żywność, od Ar. c h a r d ż = wydatek, stąd Tur. c h a r d ż ł y k = żywność" M. 57. Przejście znaczenia najlepiej widać na Ukr. Rs. c h a r c z e w n i à = garkuchnia, szynk. Mew. 156 tworzy dla k a r c z m y pień k ъ r k, do którego zalicza Pols. k o r c z a k; mnieby się zdawało, że k o r c z a k, jak i k o r z e c, do k o r y należą. Mew. 85 c h a r d ż ъ. Mt. 72 Xardż. MtN. I, 45. II, 124. MF. Harčiti.

♀ **Charki makohoniki** = koszałki opałki ⚌ Zap. Ukr.: c h à r k i = plwociny; m a k o h ì n = wałek od makutry; m a k o h o n i e n. = główka kukurydzy.

Charmast. „Objadł się h a r m a s t u" Kpk. 20. ⚌? Może w związku z C h a r m u t?

Charmut = rodz. ryby (sepia, Blackfish) Mgp. ⚌ ?

♀ **Charować** p. **Harować.**

♀ **Charwatynia** GO. 161: „c h a r w a t ĕ n j o = pustkowie, dom opustoszały". ⚌ Zap. w związku ze 'Snm. k a r w a n, k a r b e r, k a r b (i) s = folwark pod domem krzyżackiego „magistri k a r u a n i" (dozorcy), służący za skład broni, uprzęży, wozów, koni, narzędzi rolniczych. FWb. 341. C h a r w a t y n i a wieś w powiecie Wejherowskim Pfil. III, 370. Wątpię, aby ♀ c h a r w a ń c = snopek lichego zboża był pokrewnym z c h a r w a t y n i ą. Może raczej zbliżyć trzeba ♀ k a r w a = krowa, albo Lit. s z á r v a s = zbroja, skąd Pols. ♀ s z a r w y blp. = duży wóz drabiasty.

Chasa, Chasza = motłoch. ♀ **Chaśnik** = czeladnik ‖ Dlż. c h a s a' = ciżba Słń. c h a s a = tłum ⚌ Zap. z Cz. c h a s a = motłoch i in. zn.; c h a s n í k = mzn. czeladnik. Por. **Hanza.** Mr. 179. Mew. 86. M. 17 zdaje się mylić. RA. XVII, 37. 88.

Chasza p. **Chasa.**

♀ **Chaśnik** p. **Chasa.**

Chata pch. ♀ **Chać** ż. (wcale nie „ruskie słowo", jak chce L., bo w językach Rs. tej formy niema, ale jest u Kg. Pozn. II, 86 w pieśni: „do swojej c h a c i") ‖ Mor. (zap. z Pols.) c h a t a. Ukr. Br. c h a t a. Rs. ♀ c h a t a ‖ Dnm. K a t h e, K a t, = lepianka (z Pols.) ⚌ Zdaje się, że wyraz ten nie jest Slw. Lpf. VII, 217. Przypuszczać wolno, ponieważ znanym jest tylko w obrębie Polszczyzny i Ruszczyzny, że pochodzi ze Wschodu. Por. Spers. k a t a, Npers. k a d, k a d a h = dom *Pamiętnik fizjograf.* IV, dz. IV, str. 388—89. Po Jakucku ziemianka nazywa się c h ô t albo c h â t *Živaja Starina* zesz. III, str. 114. Wyraz mógł się dostać do Rusinów od jednego z plemion irańskich, a od Rusinów do nas. Por. Mew. 86. Z Nm. K o t = chata, myślę, c h a t a nie ma pokrewieństwa; patrz tu **Kojec.**

♀ **Chaterny** = biedny, słaby ⚌ Cz. c h a t r n ý a. c h a t e r n ý = lichy, mały, prosty. RA. XVII, 37.

♀ **Chautury** = zaduszki, dziady. Nowosielski *Lud ukraiń.* I, 139. Połujański *Wędr.* 349 (Litwini nazywają zaduszki s z e r m e n s i wyrazu c h a u t u r y nie znają). Gloger *Pieśni ludu,* 245 nr. 21. *Wisła* II, 294, 295. ♀ **Chapturki** Ap. IV, 55. ♀ **Chawturnik** = dziad, żebrak L. ‖ Br. c h a ŭ t ù r y. Ukr. c h a ŭ t ù r a pch. Rs. ♀ h o v t ù r y, h a v t ù r y, h a l t u r y = zaduszki; pogrzeb ⚌ Różne poda-

wano słoworody tego wyrazu: zbliżano go z c h o w a ć, ze słowami Albańskiemi itd. Źródłem jest niewątpliwie 'Sgr. c h a r t o u l á r i o n, 'Słc. c h a r t u l a r i u m = skrzynka na papiery i wogóle spis, rejestr, skąd Ssłw. h a l ъ t o u l a r i j e albo h a l ъ t o u l a r ь (zamiast harъt-). Forma chapturki jest Ukr. sld. do c h a p a ć, z myślą o dochodach duchownego z nabożeństw po zmarłych. Wyraz dostał się do nas z Ukrainy i Białejrusi. Przejście znaczenia oczywiste: z rejestru, który duchowny czyta, na sam dzień obrzędu.

Chawa p. **Hebd.**

♀ **Chawrus-** p. **Chabrussa.**

♀ **Chazaki** a. L e ś n i a k i, nazwa mieszkańców powiatu Krobskiego nad granicą szląską ⚌ Jakoby nazwa od sakiew, przez nich noszonych, nadana przez Niemców: H a b - s a c k, Kg. *Pozn.* II, 154—55. 159. 174. Może od ubioru, por. Cz. k a z á k, k a z a j k a, k a z a j itp. = kurtka. Por. **Koziaki.**

Chebd p. **Hebd.**

♀ **Chebeta**=szczególniejsza zdolność do czegoś ⚌ Ukr. c h y b e t a zdolność, zap. od c h y b a t y s i a (nasze ♀ c h y b a ć) = spieszyć, krzątać się.

Chebz p. **Hebd.**

Chebzie p. **Hebd.**

Cheder = szkółka żydowska ⚌ Hb. c h e d e r = izba, c h ā d ā r = mieszkać.

♀ **Chełotka** czy ♀ **Chełotek:** W krosnach „nicielnice umocowane są u górnej grządki na c h e ł o t k a c h, czyli bloku" Ap. II, 220 ⚌ ?

Chemja p. **Alchemja.**

Chept(a) p. **Hebd.**

Cherchel, Chyrchel = podstęp L. ⚌ Blizkobrzmiącym jest Mor. c h r c h e l, c h r k e l = plwociny; ale jakiż związek znaczeniowy?

Cherub, Cherubin pch. ♀ **Cherumin.** || Z małemi zmianami Słw. i Eur. ⚌ Hb. k e r u b, lm. k e r u b i m. Opis u Ezechjela, rozdz. I i X. Niektórzy zbliżają wyraz g r y f (Gr. grýps, 2 pp. grypós) z Hb. k e r u b.

♀ **Cherumin** p. **Cherub.**

♀ **Checz,** częściej w lm. **Chécze** ♀ ch. = dom ⚌ Może Sgnm. h u t t a (= * hutja) skąd Pols. h u t a, Nnm. H ü t t e. Pfil. III, 370. Zdaje się, że c h y c z nie ma związku ani z c h a t ą, ani z c h i ż ą.

♀ **Chéjać** = zmykać, uciekać ⚌ Biskupski Pfil. III, 370 wywodzi od Nm. ♀ h e i e n; ale wyraz ten tylko w Bawarji ma znaczenie zmykać, w Dnm. zaś = odrwić. Psk. 10 zbliża z c h a j, c h a j ż e! Może zestawić należy ♀ o c h y n ą ć = obrzucić, w coś odziać; ♀ c h y n ą ć, ♀ p r z e c h y n ą ć = przegiąć; ♀ c h y b a ć = biec i przypuszczać, że formy te są zam. c h y b- i -że od ♀ c h y n ą ć utworzono formę częstotliwą ♀ c h y j a ć = kaszub. c h é j a c.

Chędogi pch. i *złż.* || Ssłw. h ą d o g ъ = doświadczony. Ukr. c h u d o h a, c h u d o ż n i k = artysta i in. (z Rs.). Br. c h a n d o h a = czyścioch, c h a n d o ż y ć = czyścić i in. (z Pols.). Rs. h u d o g a = zręczność, kunszt i pch. (ze Ssłw.) ⚌ Gt. h a n d u g s = mądry. MF. Hądogъ. Mew. 88. chondogъ. Pfil. IV, 369.

♀ **Chędzlówki** = rodz. gruszek Ap. XIV, 28 ⚌ ?

Chilat p. **Chałat.**

♀ **Chimeryczne** ziele = herba sideritidis Ciesz. 14 ⚌ Zdaje się, że jest to sld.; podprowadzono s i d e r i t- pod ♀ C h i m e r a, ♀ C h i m e r y c z n y itp.

China, Chinina pch. ♀ **Chińskie** krople Ciesz. 15 = tinctura chinae. || Z pewnemi zmianami Eur. ⚌ Peruwjańs. q u i n a = kora Kr. Tylor *Antrop.* 143. **Chińskie** krople podprowadzono pod C h i n y.

♀ **Chinka** = „choroba świń, odkopycenie" Kg. *Pozn.* I, 104 ⚌ Może

w związku z Nm. hinken=kuleć, być kulawym.

♀ **Chińskie** (krople) p. **China.**

♀ **Chize** p. ♀ **Chyż.**

♀ **Chlapka** p. **Klapa.**

Chlappa. „Bursztyn znajduje się w miejscach osobnych, t. zw. gniazdach a. chlappach" KSŁ. 56. ═ Może ma związek z Nm. Klappe= klapa?

Chleb pch. i złż.: **pochleb-,** i in. || Słw. z małemi zmianami, np. Bg. lêb, Dłż. kleb || Lit. klêpas= bochen (z Pols.; dûna=chleb); paglébininkas = pochlebca (z Pols. pochlebnik). Łot. kłajps = bochen (ze Słow., por. *Brückner Fremdw.* 174. majze=chleb). Fińs. leipä. Estońs. leip ═ Gt. hlaifs, 2 pp. hlaibis, Sgn. hleib = chleb. Nnm. Laib = bochen. Mew. 87 chlêbъ. MF. Hlêbъ. Mtrêt. 4. Kge Laib. Niesłowiańskie wyrazy z Grm. Mr. Przejście znaczenia z chleba na po(d)chlebcę istnieje tylko u Słowian zachodnich. Porów. Gr. parásitos (sîtos = mzn. chleb) = 1, współbiesiadnik 2. darmozjad, pochlebca. Mr. 33—35 obszernie stara się udowodnić, że chleb nie jest wyrazem zapożyczonym. Tegoż zdania jest GDW. I, 1053. Pfil. IV. 369.

Chlew pch. || Słw. z małemi zmianami. Ssłw., oprócz hlêvъ = chlew, chlêvina=dom || Rum. hiliv. Łot. klēvs ═ Mew. 87 mówi: „zap. Grm." i przytacza Gt. hlija=namiot, buda. Z tym wyrazem Gt. krewnią się: 'Sgnm. liewe = altanka, Ags. hleov = altanka itd. Mr. 36 sądzi, że wyrazy Słw. nie pochodzą z Grm., lecz są z niemi pokrewne. Por. MF. Hlêvъ. Mtrêt 4. Pfil. IV, 369.

♀ **Chluba** =rózga; wić ═ Dnm. klube a. kluwe = tzn. Pfil. III, 376. Por. Kluba.

Chłob p. **Kluba.**

Chłop p. **Knap.**

♀ **Chłupy** = kudły. **Chłupaty**= kosmaty L. ═ Cz. chlup = włos na skórze; chlupatý = kosmaty. RA. XVII, 38. Mew. 87 chlъp.

Chmiel pch. || Słw. z małemi zmianami || Sgnm. humall, humli. 'Słc. humulus i in. Fr. houblon. Hp. hoblon. Rum. hemeiu. Węg. komló. Tur. kumlak. Szwed. humbla itd. ═ Mr. 36 nie wie słoworodu. Mew. 87 myśli, że jest pochodzenia Fińskiego i przytacza Fiń humala, a MF. zbliża z 'Słc. humulus. M. 17 wywodzi z Pers. chimel i zdaje się że ma słuszność, szczególnie gdy zważymy, że roślina przyszła do Europy ze Wschodu (Majewski, *Chmiel* 1893) i że po Orm. chmiel nazywa się chmel, a chъmełù=pić, chъmàdz = pijany Hanusz w RA. XI, 420. Możebnym jest, że Słowianie pierwsi z Europejczyków poznali i roślinę i nazwę od jakiegoś szczepu scytyjskiego. Możebnym jest także, iż chmiel tożsamym jest w brzmieniu i obrzędach z Skr. soma, Zd. haoma.

♀ **Chmuła** = chwasty, zielsko Rzewuski *Listopad* 1848 I, 256 ═ Ukr. chmołà a. chmułà = tzn.

♀ **Chmyz,** czasem **Chmyza** = szkapina; człowieczek; krzew, chwast. ♀ **Chmyźnik** = zarośla ═ Ukr. chmyz = chwast, krzaki; człowieczyna; chmyza =chróst; szkapina. RA. XVII, 36 wywodzi z Cz. hmyz = owad i każe pisać przez h. Bliższym jest wywód z Ukr. i przeto odpowiedniejszą pisownia przez ch. Por. Mew. 82 gъmъz- (Pols. giemzić).

♀ **Chobołd** a. **Kołbuk** (O. pisze **Kołbóg**!). **Kobold** O. || Głż. kubołt. Dłż. kobołt ═ Nm. Kobold = latawiec, chowaniec, podług Kge. złż. z Koben =dom i=walt = władca, więc niby stróż domowy, duch domowy. Chobołd i Kołbuk sld. przyszły do Mazurów bezpośrednio od Niemców; Kobold drogą książkową.

Chobot. Wyraz ten, mający jednobrzmiące refleksy Słw., zajmuje nas

tu tylko w znaczeniu Pols. =obuwie, którego w innych językach Słw. nie ma. Mogło ono rozwinąć się 1, albo organicznie, jako nazwa czegoś długiego a śpiczastego (takie było obuwie np. średniowieczne), porówn. Cz. c h o b o t=koniec, klin; wązka a długa zatoka; matnia a. gniazdo sieci; klin pola; Rs. h ò b o t ъ =mzn. ogon; trąba (słonia); cypel; 2, albo mechanicznie, pod wpływem wyrazów c z o b o t i b u t. Por. Mew. 87 chobotъ. Lpf. VII, 222 Хоботъ. Kg. P. 112 i w słowniczku ma Chorboty = trepki; może pomyłka, zam. C h o b o t y?

♀ **Chocherlek**=przekręcenie Nm. nazwy napoju ═ H o l z h a c k e r l i q u e u r (dsł.=likier drwalów) Dd. 103. 135. Zap. pod wpływem Nm. K a k e r l a c k = albinos; k a r a l u c h (wyraz południowo-ameryk. = karaluch). Pfil. III, 376.

♀ **Chochl-** p. ♀ **Chachel.**

♀ **Chodny**= trwały ═ Cz. h o d n ý = odpowiedni; wart; godzien; należyty; dzielny; sławny.

♀ **Chodyry** w wyrażeniu „pójść na c h o d y r y" = wałęsać się, żebrać RA. XVII, 90 niekoniecznie Ukr. ma być pochodzenia, ponieważ 1) w Ukr. niema zupełnie takiego samego wyrazu ani zwrotu; jest c h ò d o r o m chodyty i znaczy chwiać się, ledwie stać; szybko iść 2) posiadamy wyraz Polski c h o d y r y w zagadce o krowie: „Ștyry c h o d y r y (nogi), ștyry pociągace (cycki)." Ap. X, 149.

♀ **Chodzaj**=gospodarz || Br. c h a d z i à i n. Ukr. chaziàj a. c h o z i a y n, c h o z i a ì n. Rs. h o z j à i n ъ ═ Ukr. c h a z i à j, z przystosowaniem, jak Br., do c h o d z i ć, z myślą o „chodzeniu" koło gospodarstwa. Ukr. z Rs., a Rs. z Tur. c h o d ż a = pan (H o d z i a, C h o d z i a=nauczyciel, ksiądz (?) O.). Por. Mew. 90 chozjainъ. Mt. I, 73. MtN. I, 46. II, 127. Tenże sam wyraz, w postaci Węg., jest podobno źródłem naszego **Gazda.**

Chodzia p. **Chodzaj.**

♀ **Cholastra** p. **Chałastra.**

Cholewa. Zap. tu należy ♀ **Cholewiaìki**=rodz. grzybów || Scz. c h o l a v a, c h o l o v a =rodz. onuczy. Cz. ♀ c h o l e v a = cholewa. Głż. k h o l o v y = spodnie. Ssłw. h o l e v a, h a l e v a = obuwie. Br. i Ukr. c h o l a w a, Rs. h a l e v a, h a l j a v a = cholewa || Cygańs. h o l a v ═ Mr. 179 Халева zbliża Łc. c a l i g a = rodz. obuwia.

♀ **Chołodziec** L. ♀ **Chołojec**= potrawa chłodnik ═ Ukr. c h o ł o d è ć, Br. c h a ł a d z i è c = tzn. Na Litwie Polacy mówią stale chłodnik, ale nie c h o ł o d z i e c; rzecz dziwna, że Mickiewicz tej ostatniej postaci używał.

♀ **Chołojec** p. **Chołodziec.**

♀ **Choluśnik** p. ♀ **Kołosza.**

♀ **Chołoj** p. ♀ **Chołuj.**

♀ **Chołosznie** p. **Kołosza.**

♀ **Chołosznik** p. **Kołosza.**

♀ **Chołuj** = brudas. ♀ **Chołoj** =nać, łętowina ═ Ruskiego pochodzenia: Br. c h a ł ù j = głupiec. Rs. h a l ù j =cham; śmiecie, zielsko. Por. RA. XVII, 38.

Chomąt, ♀ **Chomąto,** ♀ **Chómąto,** ♀ **Chómoto,** ♀ **Chomęt, Chomęto,** ♀ **Komęto** || Z małemi zmianami w Słw. || Lit. k a m á n t a i (z Pols.). ═ Mew. 88 chomontъ powiada „zdaje się być wyrazem Słw." Mr. 36 tegoż jest zdania. Kge wywodzi Nm. K u m m e t=chomąt, brzmiący w gwarach Nm. k u m m o l t, ♀ k o m m o l t, ♀ k u m t itd. ze Słw. Czy należy oddzielać c h o m ą t od osnowy c h a m- (Mew. 85, Mr. 36—37 i 388, skąd Słń. i Srb. h a m =jarzmo, chomąt, Słc. c h á m lub blp. c h á m y = uprząż, 'Sgr. c h á m o s, 'Słc. c h a m u s = wędzidło, uzda, Pers. c h a m = uprząż) to trudno orzec. Por. Zft. I, 253, 420. II, 51. VIII, 89. Btrge VI od 94.

♀ **Chomełka,** ♀ **Chamełka,** ♀ ♀ **Chymałka,** ♀ **Hèmeuka** (Chemeł-

ka)=obrączka na głowę itp. ≡ Ukr. chomeŭka, chomełka, chomiŭka=tzn. Por. ♀ Kibałek, ♀ Kibałka. Zap. w związku z „Chomle = należą do stroju białogłowskiego" L. Może jakąś drogą z Łc. coma = włosy na głowie itd.; comula = toż zdrob.

Chomik || Cz. chomík (z Pols.). Dłż. semstar'. Ukr. chomyk. Srs. homêstarъ. Rs. homjakъ ≡ Nm. Hamster = chomik. Mew. 88 chomjakъ. Mr. 180 Хомѣстаръ. Zft. XVI, 226. Kge nie podaje pochodzenia.

Chomle p. ♀ **Chomełka.**

Chonom = farba turecka L. O. ≡ M. 17 i 40, pod wyr. Chonom i Hinna, myśli, że z Ar. chenna, chena, hinna = farba czerwono-żółtawa. Por. **Alkanna.** Dc. 138 Henné.

♀ **Chora**=godzina ≡ Nm. Uhr = zegar; ♀ (h)or = godzina. Por. Mew. ora 1. Nm. z Łc. hora = godzina.

Chorągiew pch. **Podchorąży.** s **chorǫguamij** ZDz. 8. **charągiewny** SŁP. ♀ **Chorągwia.** ♀ **Korągle** lm. ♀ **Korungiew.** || Słc. koruhvička. Cz. koruhev, korouhle, ♀ choruba i in. Głż. khorhoj. Chrw. horugva, korugva. Słń. karogla. Sełw. horągy = chorągiew. Bg. horugvi. Ukr. koròhva, choruhòŭ; choružyj a. chorùnžyj. Rs. horugvь; horunžij (z Pols.) || Łt. karuga, karōgs. Lt. karunà ≡ Gt. hrunga = drzewce Mew. 89 chorongy. Miklosich w MF. Horągy nazywał jeszcze „wyrazem zagadkowym". Pfil. II, 776 inny wywód; IV, 369 z Gt. hrunga.

♀ **Chorem** = pogardl. duży człowiek, olbrzym. Ap. II, 245. ≡ Może Ukr. horen (inaczej horn, horna ż.) = duży piec (np. garncarski, fryszerski); co do przenośni, porów. nasze: „człowiek jak piec" (ogromny). Por. ♀ **Horno.**

♀ **Chornęta.** Zagadka o dymie: Od kąta do kąta tłuką się chornenta" Ap. I, 134. ≡ Ukr. horniàtko a. hornià (niby*garnię) = 1, garnuszek 2, przezwisko dziecka w zabawie wielkanocnej (Kolberg *Pokucie* I, 159). Być może, iż i zagadka z Ukr. jest wzięta.

♀ **Choromy** p. ♀ **Chromina.**

♀ **Chorosz** = „grzyb siedź; na wielu miejscach w Litwie siedźcem go zowią" L. || Cz. choroš=rodz. grzyba (zap. z Pols.) ≡ Zap. z gwar Rs. (Ukr. choròsz = pewien owad), w zn. dobry tj. jadalny, jak u nas „grzyb prawy a. prawdziwy".

♀ **Chorosz** w przysłowiu „każdy chorosz za swój grosz" L. ≡ Ukr. choròszyj = dobry. Mew. 89 myśli, że i ♀ **Haraśny** tu należy.

♀ **Chorować** p. **Harować.**

♀ **Chorup.** „Druzbowie.. bukiety mają za kapelusami, chorup na konia, a siekirke w gąszczi (garści)" Mátyás *Z ust ludu*, 11. ≡ Zap. Nm. ♀ herup (herauf = w górę, hop!), jak harap = Nm. herab, harmider = Nm. hernieder.

♀ **Chór,** p. **Kór.**

♀ **Chóziak** p. **Koziak.**

♀ **Chrabust** = kapusta nie zawiązana w głowy ≡ Ukr. chrabùst=tzn. Por. Pols. ♀ chrabęź =gąszcz leśna, chrósty. Jundziłł u L. podaje jako wyraz ludowy ♀ **Chrobust** = cirsium oleraceum.

♀ **Chrabury** = nagie kości, bez mięsa ≡ Zap. Ukr.; Żl. nie ma.

♀ **Chrapcie** p. **Rapcie.**

♀ **Chraść** ż. = chrósty, krzaki. ♀ **Chraścina** = suche gałęzie; gąszcz leśna (z rękop. Kopernickiego) ≡ Cz. chrásti = chrósty, zarośla; chrastina = zarośla. Por. RA. XVII, 38.

♀ **Chrástek** = kapusta liściasta ≡ Cz. chrast = mzn. liść kapusty. RA. XVII, 38.

♀ **Chrest** = 1, pogardl. krzyż (grecki; order) 2, ciastko w formie krzyża BB. 150. 151 ═ Ukr. chrest, Br. chrest mzn. = krzyż. Patrz **Chrzest.**

♀ **Chrestyny** blp. = uczta po chrzcinach ═ Ukr. chrestyny = tzn.

♀ **Chrobust** p. ♀ **Chrabust.**

♀ **Chromina** = lepianka L. ♀ **Choromy** blp. = sień [„Szerokie *ściany* (oczywista pomyłka druku, zam. ♀ *sieni*=sień), zwane choromy" WH., 42] ═ Pierwszy wyraz jest spolszczeniem Ukr. choròmyna = dom, chata; drugi z Ukr. choròmy blp. = sień. Por. Mew. 89 chormъ.

Chrystus p. **Chrzest.**

Chrzest pch. i *złż.* ♀ **Krzest,** ♀ **Krtu** 2pp. ♀ **krzcić,** ♀ **Chcić,** ♀ **Chścić,** ♀ **Chrzesny,** ♀ **Chrześny,** ♀ **Chrzaśny,** ♀ **Krzesny,** ♀ **Krzaśny,** ♀ **Krzasny.** ♀ **Chrzesnak,** ♀ **Chrzestniak,** ♀ **Chrześniak,** ♀ **Krzesnak,** ♀ **Krześnik,** ♀ **Krześniak,** ♀ **Krzescyján,** ♀ **Kreścijăn.** **Chryst(us)** pch. ♀ **Krzciuk,** ♀ **Krciug,** ♀ **Kciuk,** ♀ **Krtak** = wielki palec (którym się chrzci i żegna, pomoczywszy go w wodzie święconej) || Przeróżne zmiany wyrazów od osnowy powyższej u Słowian patrz Mew. 144 krьstijanь i krьstъ. Miklosich oddziela te dwa wyrazy; mnie się zdaje, że niesłusznie. Oto ciekawsze pochodne Słw.: Głż. krcić, ale częściej dupić, z Nm. taufen; Sslw. krъstъ a. chrъstъ = Chrystus; krzyż; Rs. krestъ = krzyż, krestitь = chrzcić, krestitь sja=żegnać się, krestьaninъ włościanin. Zdaje się, że my tylko nazywamy wielki palec od osnowy chrzt- || Eur. w przeróżnych zmianach mają wyrazy od Chryst-, ale na chrzcić posiadają nie od tej osnowy: Nm. taufen (dosł. zanurzać), Fr. baptizer (z Gr.) itd. Węgrzy, Rumuni, Litwini, Łotysze i niektóre, sąsiadujące ze Słowianami plemiona fińskie, zapożyczyli nieco wyrazów tej osnowy od Słowian; patrz Mew. 144 i McT. ═ Z Gr. nazwy Jezusa: Christós = namaszczony, pomazany [od chríō = mażę, nacieram], dosłownego przekładu Hb. maszijah = pomazaniec. Co do przejścia znaczenia z christós na chrzest i krzyż, por. McT. Imię chrzestne Christianus = Krystyn, Krystjan, Chrystjan przodkowie nasi wyrażali przez Chrzczon, stąd nazwy miejscowe i rodowe: Chrzczony, Chrzczonowice, Chrzczonowicz itp. Por. ♀ **Chrest. Chrzyżmo.**

♀ **Chrzonatki** blp. = rodz. śliwek drobnych, okrągłych, bardzo słodkich. Pfil. IV, 187 ═ ?

Chrzyżmo, Krzyżmo, Chryzmo, Chryzmat pch ♀ **Krzyżmo** a. ♀ **Kryżmo**=płótno na koszulkę chrzestniaka (z Ukr. kryżma = tzn.) || Cz. křižmo. Słń. krizma. Sslw. hrizma. Srb. krizma || Eur., np. Sgnm. chrismo, z 'Słc. chrisma ═ Gr. chrîsma = olej (obrzędowy), od chríō = mażę, pomazuję. Por. Mew. 90 chrizma. MF. Krizma. McT. nr. 31. Por. **Chrzest.**

♀ **Ch(ś)cić** p. **Chrzest.**

Chuchać Pfil. IV, 518, wprawdzie ze znakiem zapytania, zbl. z Nm. hauchen = tzn. Sądzę, że to wyraz nie zapożyczony. Por. Mew. 91 chuch-.

Churda L. nie objaśnia znacz. ═ Może w związku z Ukr. chùrdà = stado owiec chudych a. chorych (Nm. Hürde?).

♀ **Chuszcza** p. **Huszcza.**

♀ **Chuściaki** p. ♀ **Huściaki.**

Chuśtem = obficie O. ═ Cz. hustě = gęsto, często.

♀ **Chutki** = żwawy pch. ♀ **Chutnie** = bardzo, silnie. ♀ **Chucuchno** = żwawo i in. zdrobnienia. [KgP. 22 i w słowniczku mylnie pisze ♀ chudko] ═ Mew. 88 chont- za-

mieszcza wprawdzie między Pols. i chutny, ale, ponieważ o chuć mówi, że pochodzi z Cz. a. Ukr., przeto stosuje toż zapewne i do chutny. Mnie się zdaje, że nasze u w podobnych razach (jak np. poruczyć, smutek, okrutny itd.) jest czysto Polskim refleksem nosówki, mianowicie u, które straciło nosowość, jak np. miejsc. Putnów obok Pątnów, albo dub (dąb), wus (wąs), jagniut (jagniąt), °otrzusc (otrząść) u Biskupskiego, *Spr. der Brodn. Kasch.* 53 i in. Przeto tak chutki pch., jak i chuć poczytuję za wytwory czysto Polskie. W Pfil. III, 372 autor mylnie zbliża Nm. hurtig = prędki.

♀ **Chutor** p. ♀ **Futor.**

♀ **Chwant** = odzież RA. XII, 16 ═ Nm. Gewand = tzn.

♀ **Chwartuch** p. **Fartuch.**

♀ **Chwast,** ♀ **Chwaścik** p. **Kwast.**

♀ **Chwest** p. ♀ **Fest.**

♀ **Chwesta** p. **Kwesta.**

♀ **Chwestunek** p. ♀ **Festunek.**

♀ **Chwijałek** p. **Fjołek.**

Chwila pch. *Złż.*: **Jedno-, Kroto-, Krótko-, Po-, Przed-** ♀ **Chwiła** i zdrob. ♀ **Fila.** ♀ **Chwiółka.** ♀ **Kwiła** i zdrob. || Slc. Cz. chvíla. Głż. khvila. Dłż. chyl'a. Ukr. chwyla. Br. chvila = burza; kłótnia (por. Cz. zlá chvíla, nechvíle = niepogoda). Cz. kratochvíl(e) pch. = krotofila ═ Nm. Weile = tzn. 'Sgnm. wîle. Sgnm. wîla (hwîl). Gt. hweila=czas; godzina. O krotochwili L. słusznie mówi „podług Nm. Kurzweil"; zap. krotochwilę dostaliśmy przez Cz. Mew. 92 chvilja. MF. Hvyla. Pfil. IV, 368 i in.

♀ **Chwilka** p. **Fjołek.**

♀ **Chwiołek** p. **Fjołek.**

♀ **Chwiółka** p. **Chwila.**

Chyba=„las wysokopienny, w którym znajdują się drzewa budowlowe" KSL. 82 ═ „Z Nm. Hieb=cięcie" ib. W słowniku Grimma wyraz leśniczy Hieb m. nieco inaczej jest wyjaśniony: „puste miejsce, powstające w borze po wycięciu drzew".

Chybant = „wielki gładnik, hebel, którym zbierają kanty desek" O. ═ Chyb- zap. = Nm. Schieb- (od schieben = posuwać); końcówka jak w drygant itp.

Chybzie p. **Hebd.**

Chylat p. **Chałat.**

♀ **Chymałka** p. ♀ **Chomełka.**

Chymja p. **Alchemja.**

Chynak = 1, szyna z hakiem 2, hak od baby ═ Nm. Schienhaken (złż. z Schiene=szyna i Haken = hak). Bge VI, 279. Pfil. IV, 454. Ż. 111 rysunek.

♀ **Chyr** p. ♀ **Hyr.**

Chyrchel p. **Cherchel.**

♀ **Chys,** ♀ **Chyz** p. ♀ **Hys.**

♀ **Chyż** m. = dom. ♀ **Chize** blp. = obora. **Chiżyny** a. **Chyżyny** = wieś pod N. Mińskiem. ♀ **Chyz** m. ♀ **Chyzyna** = ziemianka. ♀ **Chyża** a. ♀ **Hyza** ż. „Gmachi uel chysche =aedificia" SŁP. 9 || Slc. chyža. Cz. chyše, chyže, Głż. khěža; khěžina = szereg domów. Srb. ♀ hižina = pokój. Słń. hiša = dom; his=piwnica drewniana. Sslw. hyzъ, hizъ, hizь, hyzina, hyžda, hyžina, hyžica, hyža, hiža, hiša = dom, chata. Br. chiżyna, chiżka. Ukr. chyża, chyżka. Rs. hižina (ze Sslw.); hiža = buda leśna || Nm. (z powrotem ze Slw.) ♀ keische, ♀ keusche, ♀ gaische, ♀ geusche, ♀ kiez = chatka. Węg. ház = dom; hiska (ze Slw.) ═ Sgnm. hûs, Nm. Haus = dom. Ten sam wyraz mamy w drugiej części wyrazów: ra*tusz* (Rath*haus*), szlach*tuz*, (Schlacht*haus*), lam*us* (Lehm*haus*) i in. Mew. 94 chyzъ. MF. Hyzъ. Brl. 80 i

459 Keische. GWB. Haus i Kiez. Pfil. IV, 364 i in.

♀ **Ciachciary** p. **Czechczery.**

♀ **Ciachły** p. ♀ **Ciahły.**

♀ **Ciahły,** ♀ **Ciachły,** rzeczownik odprzymiotnikowy, w spolszczeniu ♀ **Ciągły** L. O. = chłop pańszczyźniany, poddany ═ Ukr. tiàhłyj= chłop, mający własne „tiahło"=sprzężaj, inaczej tiahłowyj, tiahłowyk. Br. Nos. nie ma. Rs. tjàglyj, tjaglècъ a. tjaglovòj = chłop, odbywający pańszczyznę za jedno ♀ **Ciągło** (k. p.). Źródłem wyrazu naszego jest forma Br., znana z dokumentów: ciahły(j).

♀ **Ciaporek** p. **Cap.**

♀ **Ciarach** = 1, pogard. pan, szlachcic 2, człowiek dworski, dworak 3, chłop utracjusz, pijaczyna. ♀ **Ciarasy** lm. ♀ **Ciarastwo** = manatki (KCh. 79 „Prepinator przyjechał z swoim ciarastwem na pótrzeci furze") ═ Dwojaki nasuwa się słoworód: 1, Ciarach może być skróceniem wyrazu Ciarapata = szarapata, szerepeta, szerepetka = gołysz, odartus; ciarapata może z Wł. ciarpatore a. acciarpatore = fuszer, partacz (ciarpare, acciarpare = fuszerować, zap. od ciarpa = szarfa, dawniej torebka, tobołka, więc ciarpatore = lichy rzemieślnik). Za tym wywodem przemawia ta okoliczność, że ♀ **Ciarapata** (Ap. II, 245) = udający szlachcica, oraz że często mówimy „szlachcic szerepetka". 2, Ciarach może też pochodzić od ♀ ciarać = walać, więc oznaczałby = brudasa. Co innego jest ♀ **Ciárać,** k. p.

♀ **Ciarapata** p. ♀ **Ciarach.**

♀ **Ciarastwo** p. ♀ **Ciarach.**

♀ **Ciarasy** p. ♀ **Ciarach.**

♀ **Ciarcha** = ciężar (na wozie) Wswp. 5 ═ Słc. t'archa = ciężar, z Węg. tereh = tzn. Wyraz kolejowy Tara tegoż jest pochodzenia: Tur. tara a. dara, Ar. tarha=waga bez opakowania. Mt. II, 68 tara.

Ciarlatan p. **Szarlatan.**

♀ **Ciárać,** ♀ **Ciárać się** = mieniać, handlować ‖ Słc. čarat' = handlować. Srb. ćar =handel. Bg. kjar = tzn. ═ Ze Słc., to zaś zap. z Węg. csere = szacherka, handel, zamiana; inne Słw. z Tur. k'ar = zysk (z Pers.). Por. Lpf. VII, 28. RA. XVII, 21. Mt. II, 4 k'ar.

♀ **Ciągatura** p. **Cięgatura.**

♀ **Ciągło** = jeden dym (dom) chłopski pańszczyźniany. Til. ser. 1, N. 228, str. 50; u L. **Ciągło, Ciachło, Ciahło** ═ Ukr. tiahłò = mzn. 1, sprzężaj 2, podatek. Br. ciahłò = jeden dym (dom, małżeństwo) pańszczyźniany. Rs. tjaglo = jednostka prawna pańszczyźniana w gminie, więc 1) mąż i żona, oraz 2) pewna ilość ziemi, będąca we władaniu jednej rodziny. Wyraz dostał się do nas z Rusi, a na Ruś z Rosji. Pierwotne znaczenie: jarzmo, sprzężaj (tj. tyle ziemi, ile jednym sprzężajem można obrobić, ♀ ciągło = część pługa, Nm. Joch, Łc. jugerum od jugum itp.). Forma ciągło jest spolszczeniem Br. Grb. 107 mylnie utożsamia ciahłò z ♀ **Dziakłem,** k. p. Por. ♀ **Ciahły.**

Cibora p. **Cybora.**

Ciecierzyca, Ciecierzyczka, Ciecioreczka, Ciecierеczka, Cieciorka, Ciecіarka L. = groch włoski ‖ Słc. čičoretka, čičeretka = borówka może tu należy. Cz. cizrna, cizrla. Słń. kihra, čičerka, čiček, cizara ‖ Sgnm. kihhura. 'Sgnm. kicher. Nm. Kicher i Ziser. Hp. cicercha. Wł. cece, cicerchia. Fr. chiche ═ Wszystkie te postacie z Łc. cicer = groch; nasza przez Wł., inne Słw. w części przez Nm. Por. Mr. 132 Cizara, 138 Čiček i Čičerka, MF. Kihra. Mew. 116 kichra. Dz. I Cece. Nasze wyrazy podprowadzono pod nazwę samicy ciecierzewia.

Ciecior- p. **Ciecierzyca.**

Ciekan p. **Czekan.**

♀ **Cielega** p. ♀ **Telega.**

Ciemiec p. **Zamsz.**

♀ **Cieniowaty** p. **Cynek.**

♀ **Cierepa** p. **Czerep.**

Cierzeniec u Knap. p. w. Sak = rodz. sieci. ♀ **Czerzeń** = niewód Til. 2. XIV, 185 ‖ Słc. čereň. Cz. čeřen, čeřenec. Srb. čerenac ≡ Być może, że wyrazy powyższe należą do pnia wspólnego, który u nas mamy w trzon. Zachodzą pytania: 1, czy obie lub jedna z nazw naszych nie jest pochodzenia Cz. i 2, jaki związek ma Węg. cserény, wyraz, przytoczony u Mew. 33 p. w. čerên-. W moim słowniku Węg. cserény=zagroda, koszar, lasa. Por. Lfp. VII, 31 Čerenac. Por. ♀ **Czeryn.**

♀ **Cierzniá,** ♀ **Cierznić** p. **Kierznia.**

Cięgatura, Cyngatura pch. L.= przepaska, pasek. **Cynkatura** = „wązki harus" L. ♀ **Ciągatura** WPś. II, 357. ≡ Łc. cinctura = pas, skąd Fr. ceinture, Wł. cintura. Postacie nasze są skutkiem sld. Wyraz dostaliśmy z 'Słc.

Cięgiel p. **Cyngiel.**

♀ **Cigiędź,** ♀ **Czygiędź,** ♀ **Cigiędzia** ż., ♀ **Cigięź,** ♀ **Cygiędź,** ♀ **Cygęz** = 1, gęstwina w krzakach, zarośla; 2, miejsce zasłonięte, cień ≡ Osnową wyrazu może jest Nm. Zweig, 'Sgnm. zwîc (2 pp. -ges), Sgnm. zwîg = gałąź; końcówka mogła się utworzyć pod wpływem: gałęź-, oraz wyrazów, oznaczających gęstwinę, krzaki, chróst: charmęż, charłąż, chargęż, charpęć, chrabęż, chrapięć.

♀ **Ci(j)un** p. ♀ **Ciwun.**

♀ **Cikawy** = sprytny, dowcipny. ♀ **Cikawać** = dochodzić, uważać O. ≡ Ukr. cikàwyj = 1, ciekawy 2, sprytny, zdolny; cikàwist' = ciekawość (z Pols.)

Cindelin p. **Sandał.**

Ciokolata p. **Czokolada.**

Ciorba p. **Ciurba.**

♀ **Ciorbała** p. **Cióra.**

♀ **Ciosek** m. ♀ **Cioska** ż. ♀ **Ciosko,** ♀ **Cioska** m. = drużba, w zn. mający toż samo imię (Namensvetter) ‖ Ssłw. tьzъ, tezoimenitъ i in. pch. = tzn. Ukr. teskò. Rs. tëza, tëzka i in. ‖ Rum. tiz ≡ Br. cioska m. i ż. = tzn. Por. Mew. 367 tъ 1, 8, VI. Pisaćby należało ciozko itd.

♀ **Ciotka** p. ♀ **Cot.**

Cióra a. **Ciura** L. ♀ **Ciur,** ♀ **Ciuraś** ‖ Cz. čura, t'ura = wymyślanie. Ukr. czura = giermek (oba z Pols.) ≡ RA. XVII, 7 ciurę (= dziewka ladaco) zbliża z Ukr. ciora i Rum. cĭoare = wrona; przezwisko Cygana. Zdaniem moim ciur czy ciór pch. są wyrazami Pols. od osnowy nieustalonej ciar-, cior-, ciur-, oznaczającej walać się, włóczyć się itd., skąd ciarać się, ciorać się. Zap. tu należy ♀ **Ciorbała**=mazgaj.

Ciper- p. **Cybora.**

♀ **Ciuma** p. **Dżuma.**

♀ **Ciun** p. ♀ **Ciwun.**

Ciupa ‖ Ukr. ciupa, Br. ciupa = tzn. ≡ Mr. 132 zbliża 'Słc. cepus, cippus, cheppus = więzienie, skąd Sfr. chep, Wł. ceppo, Hp. cépo = pęta, a także 'Słc. cuppa = więzienie. Zdaje mi się, że ciupa jest wyrazem Pols. od osnowy nieustalonej cup-, cap-, ciep-, ciup-, oznaczającej wogóle schwytanie, złapanie itd.

♀ **Ciupaga** pochodzi od ♀ ciupać = uderzać. Mt. I, 42. p. w. čomak, čumak Tur. = kij, maczuga, mylnie zbliża z tym Ciupagę.

♀ **Ciupas** p. **Szupas.**

Ciurba, Ciorba, Czorba, Szorba = polewka. **Sorbet, Szorbet** || Słń. i Eur., patrz Mt. I, 43. MtN. I, 25. II, 97 čorba. JA. IX, 496. Co do sorbet: Mt. II, 63 šérbét MtN. I, 40 šérab, 41 šérbet ═ Tur. czorba a. szorba = rosół, z Ar. szorba, szurbä = łyk, haust; šérab, šarab = napój; wino. Tur. z Ar. šérbét=łyk, haust; wino, sorbet. [Wątpię, aby i nasze serbać, sarbać, sorbać, siorbać były tegoż pochodzenia]. Por. Mr. 321 Serbe. M. 18 Ciorba, 121 Sorbet i 128 Szorba. Dc. 209 Sirop.

Ciurma zbior. = galernicy || Srb. čurma = wioślarze || 'Słc. ciurmia, ciorma = galernicy. Hp. chusma. Pg. churma i inaczej. Fr. chiourme ═ Wł. ciurma [może z Gr. kéleusma = komenda wioślarska Dz. I Ciurma]. Tur. (nie znam brzmienia) z Wł. MF. Čurma. Mr. 132 Ciurma. Mew. 37 čurma.

♀ **Ciuryk** = wołanie na konie, aby się cofnęły ═ Nm. zurück = nazad. RA. XVII, 29.

♀ **Ciwun,** ♀ **Cywun,** ♀ **Ciun** (wymawia się oddzielnie: ci-un), ♀ **Cijun,** ♀ **Tywon,** ♀ **Tywun,** ♀ **Tywuń** (Tymon u L. pomyłka druku, m zam. w) = dw. urzędnik ziemski nakształt podkomorzego, w województwach Wileńskim i Trockim; dziś na Litwie = gumienny, podstarości, karbowy. „Praefectos, quos Civonias vocant (Lithuani)" Łasicki, wyd. Mannhardta, str. 46 || Ukr. tywòn, tywìn, Br. ciwùn = karbowy. Srs. tiùnъ, tivùnъ = 1, podsędek 2, rządca. ♀ tojònъ = wójt. Lit. tijùnas oraz tëvùnas sld. do tëvas = ojciec (z Pols.) ═ Sskd. thjōnn, Sszw. thiun = sługa (pokrewne z Nm. Diener=sługa; wyraz ten mamy w kamerdyner). Wyraz od Normandów, przez Psków, dostał się na Białoruś i Litwę. Por. Mew. 356 tijunъ. MF. Tiunъ. Grb. 362.

Cizjojanus p. **Cyzjojanus.**

Ciża p. **Akcyza.**

Ciżba ═ RA. X, 453 wywodzi z Cz. čižba (mylnie podano tam *ćiźba*) = ptasznictwo, łowienie ptaków (nie zidła, jak tam podano); ale jak objaśnić przejście znaczenia na tłok, ścisk? Mnie się zdaje, że ciżba jest wytworem czysto Pols., który brzmiał początkowo *cisba; s zgłośniało przed głośnym b, jak w prośba, którą wymawiamy proźba; z przeszło na ż przez niewczesną gorliwość odmazurzenia, a także pod wpływem: służba, wierzba, dzierzba itp.

Ciżmy, Czyżmy, Czyzma, ♀ **Tczyżmy** || Słw. z małemi zmianami || Lit. czìżma, czùżmas. Nm. Tschisme char. Węg. csizma. Rum. cismă ═ Tur. czismè = but. MF. čižma. Mt. I, 42 i w dod. M. 18 Ciżmy. Być może, iż wyraz dostaliśmy z Węgier.

Cka p. **Deska.**

Cło pch. i złż. Dw. **odeczlać.** ♀ **Czło,** ♀ **Col** || Słc. Cz. clo. Głż. cło ═ Nm. Zoll = cło. Kge myśli, że to czysto Germ. wyraz. Zwykle wywodzono go ze 'Słc. teloneum, a to z Gr. telōnion = tzn. U nas zap. utworzył się wprzód celnik (Nm. Zöllner), a potym dopiero, przez analogję do denny, piekielny itp. w stosunku do dno, piekło itp., powstał wyraz cło. Por. Mew. 29 clo. MF. Cło. ZDz. 44 czelnik. Pfil. IV, 413 i in. Celnik, oraz 363 i in. Cło.

♀ **Cmątarz** p. **Cmentarz.**

Cmentarz, Cmętarz, ♀ **Cwentarz,** ♀ **Cmentach,** ♀ **Cmétarz,** ♀ **Cmątarz,** ♀ **Centyrz,** ♀ **Smętarz,** ♀ **Smętárz,** ♀ **'Swintarz,** ♀ **Smińtárz,** ♀ **Smyntárz** i pch. na **szmyntharzv** ZDz. 49. **Szmyntarz** ChK. II, 13. || Słc. cintor, cintorín. Mor. cinter. Ssrb. kimitirio. Chrw. cimiter, cimitor, cintor. Słń. cintor, cintorom. Sslw. kumitira. Ukr. cwyntar, cmyntar, cyntor || Wł. cimeterio. Hp. cimenterio. Fr. cimetière. Węg. czinterem. Rum. cintirim ═ 'Słc. coemeterium, z Gr. późn.

koimētērion = miejsce spoczynku, cmentarz (keîmai=leżę). Por. Mew. 147 kumitira. MF. Cintorom. Mr. 410 Smętarz. McT. nr. 19. Dz. I Cimeterio RA. XVII, 21 centyrz.

♀ **Cmétarz** p. **Cmentarz.**

♀ **Cober** p. **Ceber.**

Cofać, Cafać, ♀ **Copać,** ♀ **Cownąć się,** ♀ **Cować się,** ♀ **Cafalnik** = klin, sworzeń w pługu. ♀ **Cáfniál** = gwóźdź u pługa. ♀ **Cáfta** = tzn. ♀ **Na copel** = w tył, nazad ‖ Cz. couf = cofnięcie się; coufám a. couvám = cofam się. Głż. cofać pch., a nawet wykrzyknik cof = w tył. Dłż. cofaś, copaś ═ Nm. ♀ zaufen = iść wstecz; odstąpić. 'Sgnm. zofen. Mew. 29 cofa- MF. Cofać. Pfil. III, 373 copac. ♀ **Cáfniál** zap. złożone z zauf- i Nagel = gwóźdź, por. ufnal, gontal, bratnal itd. Pfil. IV, 396.

Cokół, Cokul, Cukuł. O. ‖ Srb. cokla = hamulec (por. Nm. Radschuh); cokule = trzewiki (drewniane). Chrw. cokula = trzewik. Słń. coklja = trzewik (drewniany). Rs. cokolь = cokół ‖ Hp. zocalo, Fr. socle, Nm. Sockel = płyta słupowa. Nm. ♀ zockel trzewik (drewniany). Nm. Socke=skarpetka ═ Łc. socculus = trzewiczek, przez Wł. zoccolo = mzn. płyta słupowa, podstawa kolumny (niby jej trzewik, podeszwa). Mew. 30 coklja. Mr. 133 Цоколь. MF. Cokla.

♀ **Col** p. **Cło.**

♀ **Colta** = bułka *Wisła* III, 85 ═ Nm. Zelte m. = placek. Kge.

Comb(e)r p. **Cąb(e)r.**

♀ **Condra** = meretrix RA. XVII, 7. ‖ Słc. condra = tzn. Mor. cundula=kobieta brudas. Cz. cundra ż., cundroš m.=brudas; cundrati = walać. Ukr. cundra a. cundrie, cundry = gałgany, łachmany ═ Węg. condra = 1, gałgany 2, meretrix.

♀ **Copać** p. **Cofać.**

♀ **Corek** p. **Cárek.**

♀ **Cot,** ♀ **Cotka** = cetno. Gra w cetno i licho nazywa się na Litwie „w cot i liszkę", a zapytanie brzmi: „cot, czy liszka?" ♀ **Ciotka** O. = tzn. ♀ **Cotny**=parzysty WBł. 12. ═ Br. cot=tzn. zapytanie: „ci cot, ci liszka?" Rs. „čëtъ ili nèčëtъ?" čëtnyj = parzysty. Ukr. „čet čy łyszka?"

♀ **Cotny** p. ♀ **Cot.**

♀ **Cow-** p. **Cofać.**

♀ **Cółka** p. ♀ **Czułka.**

♀ **Córek** p. **Cárek.**

Cubrot = „w Wieliczce, deski nakrywające rząp szybu, pokład z desek w podszybiu" Łb. 36 ═ Nm. Zubrot=przekąska zap. tylko przypadkowo lub przez sld. brzmi jednostajnie; może w związku z Nm. zubrettern=przybić deskami (Brett = deska, por. Bratnal = Brettnagel).

♀ **Cudzar** = „dozorujący, by na rzeź przyprowadzane bydło zdrowe było" O. (z jakiej okolicy?) ═ Zap. Cz. cudař = sędzia ziemski, od Cz. cuda = sąd ziemski. Por. Brl. 16 i 18. Mr. w Lpf. VII, 25 wywodzi wyrazy Cz. od osnowy, od której pochodzi nasze ♀ cudzić = czyścić itd.

Cudzy pch. ═ Czy to wyraz Słw.? Por. Mew. 357 tjudjъ, gdzie zbliżono Gt. thiuda = lud, Sgnm. diota (Lit. Tauta=Niemcy, Taunininkas = Niemiec) i Słń. ljudski = cudzoziemski. Wyrazy Lit. są podejrzane, por. słownik Kurschata. Raczejby zestawić należało Łot. tàuta = zagranica, obczyzna. Por. MF. Štuždь. Pott *Wurzelwörterb.* II², 849—854. Btrge VI, 134—135.

♀ **Cuha** p. ♀ **Czucha.**

♀ **Cuhunder** w wyrażeniu „brać, wziąć kogo na cuhunder" = ostro zabrać się do kogoś ═ może Br. cuhùndar = 1, szubrawiec, łotrzyk 2, kara, łańcuchy, dyby: „pawiali na

cuhůndar" = poprowadzili na wymierzenie surowej kary. Nos. 690 myśli, że z Żydowsko-Nm. zu Hunden = do psów.

Cukada p. **Cykada.**

Cukata p. **Cykada.**

Cukier pch. i *złż.* ♀ **Cukry** = rodz. ziemniaków || Słc. cukor. Cz. cukr. Głż. cokor. Dłż. cukor. Srb. cukar, cakara, zahara, šećer. Bg. zahar. Słń. cuker. Ukr. cukor. Br. cukier. Rs. saharъ || Gr. sákcharon, skąd Łc. saccharum. Hp. Pg. azucar (a [al] jest przedimkiem Ar.) Fr. sucre. Ag. sugar. Nm. Zucker. Węg. cukor. Lit. cùkorius ═ Źródłem jest Skr. çarkarā, skąd Pers. szekier, Ar. sukkar. Cukier z Indji przeszedł do Arabji, stamtąd, przez Azję M., podczas wojen krzyżowych, do Europy połud. i Niemiec, skąd wreszcie do nas. Formy Słw., mające c, pochodzą z Nm. Por. Dc. 211. M. 18. Mt. i MtN. pod šékér. Mew. 30 cukъrъ. Pfil. IV, 367 i in.

Cukierlan L. = polewa cukrowa ═ Druga część wyrazu może Nm. Lahn = lamka, blaszka?

Cukuł p. **Cokół.**

♀ **Cul** p. **Cal.**

♀ **Culaga** p. ♀ **Culagier.**

♀ **Culagier** = całe wiązanie dachu, klatka dachowa ═ Zap. z Nm., ale zupełnie takiego wyrazu w odpowiednim znaczeniu nie znalazłem. Nm. Zulage (= ♀ **Culaga**) = dodatek.

♀ **Culka** p. ♀ **Czułka.**

Cuma pch. i *złż.* **Czuma.** Zap. tu należy **Zumowy** (góźdź) L. Cuma w Wieliczce znaczy pancerz z lin, wkładany na ciało, toż, co Kotula Łb. p. w. Cuma. KSL. 64. ═ Nm. Zaum = uzda. Mr. 134 Cuma.

♀ **Cumber** p. **Cąb(e)r.**

♀ **Cumper** p. **Cąb(e)r.**

Cupel p. **Cypel.**

♀ **Cuperek** p. **Kuper.**

♀ **Cur** w przekleństwie „niech cię cur weźmie" Pfil. IV, 189 = djabeł. „Cur tobie, pek tobie!" = idź precz ode mnie RT. 189. || Br. czur! = wara! Rs. čurъ = granica, kres; čurъ! = wara! i in. zn. ═ Ukr. cur w przekleństwach jest zabytkiem nazwy jakiejś istoty mitycznej. Por. Pfil. I, 719—720. RA. XVII, 76. Afanasjew *Poet. vozzr.* II, 89—94. III, 798—99.

♀ **Curelik** p. **Cyrulik.**

♀ **Cuzać się** = kłócić się. ═ Ukr. tiůžyty = łajać, wymyślać (zap. od okrzyku tiuhà!). Zdaje mi się, że objaśnienie RA. XVII, 76 jest mylnym.

♀ **Cuzka** p. ♀ **Czucha.**

♀ **Cwajda,** wołanie na bydlę = ksobie, do siebie (hejda = od siebie) Ap. VIII, 76 ═ Może z Nm.?

♀ **Cwajnos** p. ♀ **Cwejnos.**

♀ **Cwejnos** = rodz. wyżła z nosem rozdwojonym. ♀ **Cwejnos** = nosal; Żyd. ♀ **Cwejnoska** = meretrix ═ Po Nm. zwei = dwa. Jaką drogą wyraz się utworzył? W słownikach Nm. odpowiedniej nazwy psa nie znalazłem.

♀ **Cwela** p. ♀ **Szwela.**

♀ **Cwentarz** p. **Cmentarz.**

Cwiszgold p. **Ćwiżgult.**

Cwykiel p. **Ćwikiel.**

♀ **Cyba,** ♀ **Cybe,** ♀ **Cybele** nazywają na Litwie kozę, przedrzeźniając Żydów ═ Nm. ♀ Zibbe=owca; jagnię [zap. w związku z Wł. zeba, Hp. chiba = koźlę]. Br. żartobl. i Rs. ♀ cyba = koza. Ukr. cyba = marsz! (do psa). Por. Mr. 134 Цыба.

♀ **Cybant** = wyrwant, spojenie pękniętej szyny koła wozowego. ♀ **Cymbánt** ═ Nm. Ziehband=tzn.

Cyber- p. **Cybora.**

Cybet p. **Zybet.**

♀ **Cybik** = paka, w której ze Wschodu przywożą herbatę ═ Rs. cybikъ tzn. [zap. ze Wschodu; a może od kubik?]

Cybora pch. **Ciperowe, Cyperowe, Cyperskie, Ciperskie, Cyberowe** korzenie. ♀ **Cypr.** ♀ **Cyprowa** trawa Ciesz. 17 || Słń. cibara = rodz. śliwki Mew. 29 zap. tu nie należy ═ Łc. cyperos a. cyperum = rodz. rośliny, z Gr. kýpeiros a. kýpeiron = rodz. rośliny. 'Słc. ciperus = juncus triangulatus, skąd Wł. i Hp. cipero, Nm. Cypernwurz a. Cyperngras. Nazwy miejsc. Cibory, Ciborów itd., oraz rod. Ciborowski nie mają z tym związku, pochodzą od Czcibór. Por. Mr. 134 Cybora. Odróżniać należy Cyprys i pch.

Cyborjum, postać ludowa ♀ **Cymborjum** (której używa H. Sienkiewicz *Pisma* I, 290), podobna (przypadkowo) do 'Słc. (pomiędzy in.) cimbarium i Hp. cimborio || Cz. ciborium. Ssłw. kivorь, kyvourь || Wł. Pg. ciborio. Fr. ciboire itd. ═ Łc. ciborium = tzn. [ale nie od cibus = pokarm, jakby się zdawało, lecz z Gr. kibōrion=mzn. kielich, naśladujący kształt łupiny kwiatu, podobnego do lilji wodnej]. Znosowanie y zap. przez sld.do cymbał, cymbulc itp. Por. Dz. I Ciborio. DC. Ciborium.

Cybuch, ♀ **Cybuk,** ♀ **Cepuch,** ♀ **Czopuch** pch. || Cz. Srb. Bg. čibuk. Ukr. Rs. čubùkъ || Eur. char., np. Fr. chibouque, Ag. chibouk, Nm. Tschibuk itd. ═ Tur. czubùk = rózga; laska; cybuch; fajka. Przejście znaczenia w Tur., jak w Nm. Pfeife = dudka; cybuch. Przejście znaczenia z cybucha fajkowego na rurę kominową oczywiste. Por. Mew. 36 čibuk. JA. IX, 496. Mt. i MtN. pod čubuk. M. Cybuch. MF. Cybuch. DC. Chibouqe. Sld. podprowadził wyrazy gwarowe pod cep i czop.

Cybula p. **Cebula.**

Cyc pch. = rodz. tkaniny. ♀ **Syc** pch. || Słc. Cz. cic. Rs. sitecъ || Nm. Zits, Zitz. Ag. chints, chintz. Hl. sits. ═ Bengal. czynt, czyts. Do nas przez Nm. Por. Mag. Kr. Pfil. IV, 502.

♀ **Cycha** p. **Cecli.**

Cyfra pch. i złż. ♀ **Cyfra** = 1, żelazko do odbijania deseni 2, wyszywka na ubraniach 3, taniec (niby w desenie tańczony) || Słw. i Eur. z małemi zmianami. 'Słc. cifrae, chiferae, ziferae, cyphri lm. ═ „Z Ar. wyrazu sifr = pusty, używanego do oznaczenia zera, żywcem przełożonego z Skr. çunja, którym to wyrazem znak ten nazywa się w starożytnych indyjskich traktatach arytmetycznych. Fr. chiffre. ciffre, cyfre początkowo oznaczały tylko zero; dziś jeszcze Pg. cifra i Ag. cipher wyłącznie znak ten wyrażają". Dc. 95 Chiffre. U nas jeszcze Solski, nawet Minasowicz używają wyrazu cyfra w znaczeniu zera. Rodzaj żeński przeszedł do nas od Niemców. Por. Mr. 131. Cifra. M. 18. Dz. I Cifra. DC. Cifrae. Patrz **Cyra.** Pfil. IV, 388 i in.

Cyga = 1, fryga, wartałka 2, żłobek (w budownictwie). ♀ **Cyga** = studnia (z żórawiem lub kołem) || Słc. čiga. Scz. czyha. Srb. čihra ═ Węg. csiga = ślimak, muszla; fryga; winda; kość pacierzowa. Mr. 135 myśli, że formy Słw. nie pochodzą z Węgier; sądzę przeciwnie, bo wyraz Węg. ma liczne znaczenia i jest rozgałęziony. Wątpię też, aby Nm. Ziehbrunnen (studnia ciągowa) było źródłem wyrazu, bo znaczenie frygi starszym mi się wydaje, a z niego, myślę, dopiero przeniesiono na studnię (Btrge VI, 279). Wątpliwym też wydaje mi się zbliżenie z Łc. ciconia=żóraw. Por. Mr. 135 Cyga i 138 Čigra.

Cygan pch. i złż. Gwarowe postacie zdrobniałe i inne oznaczają naogół 1, albo coś od Cygana pochodzącego (np. taniec, nożyk), albo coś podobnego (z barwy) do Cygana (np. rodz. pieca, rzodkwi, kartofli,

owcy itd.) || Słc. cigáň. Cz. cikán, cigán. Łż. cygan. Słń. cigan. Bg. Srb. ciganin. Ssłw. ciganinъ, aciganinъ. Ukr. Br. cyhàn. Rs. cygànъ. || Lit. cigónas. Ngr. athígganos. Nm. Zigeuner. Niektóre narody Eur. nazywają Cyganów od Egiptu, np. Ag. Gipsy lp.; Francuzi od Czech: Bohémien itd. ═ Dotąd źródła nazwy Cygan z pewnością nie wykryto. Miklosich w obszernym dziele *Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's*, w zesz. VI i w Mt. p. w. čingané mniema, że wyżej podana forma Ngr. jest jej osnową; de Goeje myśli, że Pers. nazwa instrumentu tsieng dała jej początek.

♀ **Cygię(d)ź** p. **Cigiędź.**

Cygrynowy = morskozielony L. ═ Zap. Nm. seegrün = tzn. (złż. z See = morze i grün = zielony). Pfil. IV, 441.

Cykada, Cykata, Cukata L. **Cukada** Ciesz. 16 || Cz. sukáda. Rs. cukàtъ || Nm. Suckat ═ Wł. succada = tzn. (od succo = sok, z Łc. succus = sok). Mr. 133 podaje Fr. succade, ale tego wyrazu w źródłach moich nie znalazłem; Francuzi zwą cykadę citronnat. Różne sld. wpłynęły na postacie form naszych.

Cykata p. **Cykada.**

Cykla p. **Ceklinga.**

Cyl p. **Cel.**

Cylarz p. **Celstat.**

♀ **Cymbánt** p. ♀ **Cybant.**

♀ **Cymborjum** p. **Cyborjum.**

Cymbr p. **Cembra.**

Cymbulc = „wielka strzała, przed czasy pospolita" L. z Mączyńskiego ═ Druga część wyrazu może być albo Nm. Holz = drzewo [mamy to w budulec, strychulec itp. = Bauholz, Sreichholz]; albo raczej -bulc = Nm. Bolz(en) = strzała (por. ♀ Bulec = dusza a. żelazko w prasowidle); w takim razie pierwsza część może jest Nm. zieh- (od ziehen= ciągnąć i in. zn.); może był wyraz Nm. *Ziehbolzen i oznaczał z łuku puszczaną strzałę, w przeciwieństwie do *Wurfbolzen = pocisk (ręką) rzucany? W każdym razie zdaje się, że Słc. combolec, cimbolec i in. = sopel jest tym samym wyrazem. Mr. 133 Comb. O. mylnie pisze Cymbule i twierdzi, że to lm.

Cymbury a. **Czymbury** = kajdany, więzy || Srb. čember=zasłona Turczynek; cimbari = pręty żelazne u tkaczy do rozciągania płótna. Ukr. czembìr Źl., czymbor Ap. X, 32 = krajka. Rs. čembùrъ = trzeci długi lejc uzdeczki, na którym wodzą wierzchowca. ═ Tur. čénbér = obręcz; naszyjnik itd. Chociaż znaczenie nie zupełnie odpowiada, wolę ten wyraz Tur. za źródło naszego uważać, niżeli čepur = ostrze żelazne, które podaje Mt., idąc za M. 19; łatwiej od pojęcia obręczy przyjść do kajdan, niż od ostrza. Por. Mr. 135 Cymbury i 139 Čimbari.

Cyment = cynamon L. ═ Nm. Zimm(e)t = cynamon, ze Słc. cynamonium, cinomonium, z Łc. cinnamum, to zaś z Gr. kínnamon, a Gr., według Herod. III, 111, z języka Fenickiego; Hb. kinnāmōn; „Semici wzięli wyraz z języków Malajskich, w których cynamon zwano kājū mānis = słodkie drzewo" Wgd. p. w. Zimmet. N u nas znalazło się przez sld. do **Cyment** = cement.

♀ **Cymes,** zwykle „sam Cymes" = wybór, śmietanka (przenośnie), coś najlepszego (np. w towarach, towarzystwie itd.). ♀ **Cynes** = rzecz wyborowa, główna, wierzchołek Kg. *Krak.* IV, 305. „Dzieci wystrojone były, jak cynesy" ib. 188 ═ „Cymes (godny (?), dostojny (?). W słowniku O. błędnie z mowy Żyd.; wyraz wzięty z Węg. czimès = utytułowany, por. czim = tytuł, czimer = herb, tarcza, czimesez = tytułować, adresować" RA. XVII, 21.

W moich słownikach Węg. wyrazy powyższe pisane są przez c, ale nie przez cz; pochodzą one z Fr. cimier (por. **Cąbr**). Wywód z Węg. wydaje mi się wątpliwym z powodu niejednostajności znaczenia; lepszego jednak podać nie umiem. Hebraiści nasi nasuwają Nm. „zu Muss" = na wety, na deser [Nm. Muss = mus, rodz. pianki z jabłek itp.]; inni myślą, że to Nm. zum Essen = do jedzenia.

Cymiec p. **Zamsz.**

♀ **Cymper** i ♀ **Cympry** p. **Cąb(e)r.**

Cynadra. ♀ **Cynadry** blp. = Słc. cinadr(a) = tzn. ═ Linde nasuwa Nm. ♀ geschnader, wymawiające się gschnader = tzn. Mr. 135 nie umie podać słoworodu.

Cynamon p. **Cyment.**

Cynar p. **Cenar.**

Cynawod p. **Cynowód.**

Cyndal p. **Sandał.**

♀ **Cyndalija** p. **Sandał.**

Cyndał p. **Sandał.**

Cyndelin p. **Sandał.**

Cynek = piszczałka, kornet || Słc. cink, Cz. cinek = róg pastuszy ═ Nm. Zinke ż. = tzn. Mr. 131 Cink.

Cynek = „figura z pięciu, nakształt piątki na kostkach" L. **Cynkowaty** a. **Cynowaty** = kostkowaty, mający kształt ⁙, „sadzony w cynek" L.; ukośnie tkany; pstry, cętkowaty (zmieszano z czysto Słw. cęta, cętka) ♀ **Czynowate** płotno. ♀ **Cieniowato** robić płótno Kg. Ch. I, 77 || Słc. činuvatný (ubrus). Cz. činovatý, činovitý. Ukr. czýnowatyj ═ Orzechowski w *Quincunxie* twierdzi, że „słowo to z łaciny wzięte jest, jakoby rzekł quinek", ale się myli; nie bezpośrednio z Łc., lecz z Wł. cinque=pięć, przez Nm. Zink do nas ono się dostało; 'Sgnm. zinke, zingge. Scz. cink, ciňk = piątka na kostkach. ♀ **Czyny** = końce pasm i ♀ **Cynka** (Słc. činy = termin tkacki, zap. z Pols.) należy do pnia czyn- i nie ma z cynkiem związku. Ukr. i Cz. wyżej podane przymiotniki są wzięte zap. z Pols., a ♀ Czynowaty z Ukr. ♀ Cieniowaty jest sld., z myślą o „cieniowanym" układzie nici. Por. Mr. 131 Cink 3. Brl. 15 Cink. Wgd. Zink. Patrz tu **Es, Cynowód.** Rs. cynòvka zap. z Pols. cynowaty, niby rogoża „cynowato" tkana; patrz ♀ **Cynówka.**

♀ **Cynes** p. ♀ **Cymes.**

Cyngatura p. **Cięgatura.**

Cyngiel a. **Cięgiel** = 1, deszczułka u skrzypiec, za którą zaczepiają się struny 2, języczek u zamka strzelby ═ Nm. Züngel n. = języczek, zdr. od Zunge ż. język. Deszczułka nazwana tak zap. od „naciągania" strun i podobieństwa postaci do języka. **Pocięgiel** może pod wpływem wyr. **Cięgiel.** Pfil. IV, 493 i in.

Cyngowanie = młotowanie, kucie żelaza Łb. ═ Nm. Zängen n. = tzn.

♀ **Cynka** p. **Cynek.**

Cynkatura p. **Cięgatura.**

Cyn(k)owaty p. **Cynek.**

Cynowód, u O. także **Cynawod** = rośl. aquilegia i coptis || Ukr. Syniowóda = orlik ═ Pfil. I, 136 nazwę tę wywodzą z cynowaty = w piątkę (cynek) ułożony (kwiat); wywód wątpliwy, bo nie wyjaśniający zakończenia; nazwa Ukr. jest też tam mylnie podana, jako sinowod. Gdy zważymy, że istnieje i Lit. sinavádas = orlik (ze Słow.), to przypuścić należy, że nazwa Pols. wzięta została z Ukr., ze zmianą s na c. Por. Mew. 295 si- 1. Por. **Cynek.**

♀ **Cynówka** = rogoża O. || Ukr. cinòwka ═ Rs. cynòvka = tzn. [zap. z Pols. Por. **Cynek**]. Mr. 135.

♀ **Cyntoryja** p. **Centurja.**

♀ **Cyntwar** p. **Cytwar.**

Cypel, Cupel. ♀ **Czupel** = wogóle coś ostro, klinowato zakończonego || Słc. i Cz. cip. Głż. cympjel, cympl. Słń. cip ═ Nm. Zipfel = strzęp, wisior; 'Sgnm. zipf=klin (pola, ziemi); ogon ptaszy itd. Mr. 135 Cympjel. Pfil. IV, 367 i in. Por. **Ceplik.**

Cyper- p. **Cybora.**

Cypr- p. **Cybora.**

Cyra a. **Céra, Cera** pch. ♀ **Czerować.** Gwarowe formy: ♀ **Cyrka,** ♀ **Céreczka** znaczą nie cerowanie, ale ozdoby, haft, floresy, wyszywanie i plączą się z osnową cyfr-. || Słc. cifra = floresy, wyszywania. Ukr. cyrka = wyszycie na koszuli. Br. cyrowàć = cerować (pończochę, z Pols.) ═ Mr. 130 Cerować nasuwa 'Słc. cerare=ściągać i Hp. cerrar = zatykać. Nasuwa się też Nm. zieren = zdobić. Lecz najpodobniejszym do prawdy będzie przypuszczenie, że cyrować jest to samo co cyfrować (p. **Cyfra**) i że z dw. znaczenia zdobić, wyszywać, w piśmiennej Polszczyźnie pozostał tylko odcień: zaszywać, łatać.

Cyrta p. **Certa.**

Cyrulik, Cerulik pch. ♀ **Curelik** i rod. **Curelik** || Ze Słowian wyraz ten, w zn. felczera, mają tylko Br. cyrùlik, Ukr. cyrułyk, celuryk, cyrjulnik i Rs. cyrjulьnikъ (z Pols.) || Hp. cirujano. Wł. ciruico, cerusico, dw. ceruico. Fr. chirurgien. Ag. surgeon. Lit. cierùlnikas ═ Gr. cheirourgós = 1, pracownik ręczny wogóle 2, chirurg (złż. z cheir=ręka i *érgos od pnia erg- =robię, skąd érgon dzieło, robota); stąd Łc. chirurgus, 'Słc. cerugia = chirurgja itd. Do nas wyraz dostał się z Wł. L zamiast j jak w krogulec, zaledwo. Por. MF. Cyrulik. Mew. 29 cirulikъ.

Cysar- p. **Cesarz.**

Cytak, Cytówka p. ♀ **Cejtak.**

Cytara pch. **Cytra** pch. **Gitara** pch. || Słw. różne blizkobrzmiące postacie || Eur. również ═ Przez Wł. cetera, cetra, z Łc. cithara, to zaś z Gr. kithára, a Gr. ze Wschodu (patrz Wgd. p. w. Zitter; Gg. 294). Nasze postacie: cytara z Łc.; cytra z Wł., przez Nm. Zither; gitara z Fr. guitare.

Cytra p. **Cytara.**

Cytwar pch. ♀ **Cyntwar** || Cz. citvár. Bg. citvar. Ukr. cetwar, cytwar. Rs. cytvarь || Fr. zédoaire. Hp. cedoaria, zedoaria. Wł. zettovario. Nm. Zitwer, dw. zitwar. 'Słc. zedoaria, zeduarium. Węg. csitvar ═ Przez Sgnm. zitwar, z Ar.-Pers. zedwār, dżedwar, żedwar. Por. MF. Cetvar. Mr. 23 Цетваръ. Wgd. Zitwer. Dc. 228 Zédoaire. Mew. 28 cetvarь. Pfil. IV, 472. Por. ♀ **Czyberzat.**

♀ **Cywać** p. ♀ **Cewać.**

Cyweta p. **Zybet.**

♀ **Cywun** p. ♀ **Ciwun.**

Cyzjojanus a. **Cizjojanus** L. „Ephemeris (kalendarz) syllabica" Kn. ═ Z Łc. wyrazów cisio (aby przypomnieć circumcisio = obrzezanie) i Janus, aby przypomnieć Januarius = styczeń; jak ta nazwa, tak i cały kalendarz układano w średniowieczu ze zgłosek i niby wyrazów Łc., w celu ułatwienia zapamiętania dat kalendarzowych. Por. Grässe *Lehrbuch einer allgem. Literärgeschichte* t. II, dział II, cz. 2[a], str. 839. Lippelt *Christenthum*, 594.

Czaban p. **Caban.**

♀ **Czabaraszka** = taniec RT. 189. 241. ═ Ukr. czabaràszka= wesoła a krótka piosenka. Por. Rs. ♀ čabarùška = kubek.

Czabatura = rodz. dawnej komody O. ═ Wyrazu tego w słownikach Wł. nie znalazłem, ale wnosząc z tego, że są wyrazy Wł. ciabatta

= stary trzewik, ciabatte blp. = gałgany, ciabatteria = drobiazg, gałgan itd., można przypuszczać wyraz *ciabattura = skład rupieci, gałganków. Por. Czobot. Patrz **Czabot.**

♀ **Czabot,** ♀ **Czobot,** ♀ **Czobut** = 1, (duży) but 2, blp. spodnie buchaste 3, pewna roślina || Br. czòbot. Ukr. czòbit. Rs. čèbotъ || Wł. ciabatta = stary trzewik. Hp. zapata = rodz. obuwia. Fr. savate = stary trzewik; sabot = trzewik drewniany, sabot. Rum. ciobоată = buty chłopskie; ciobotar=szewc. Lit. čiabátas=but; čiabatórius = szewc ═ Źródłem jest Pers. čabatan lm. = buty zwierzchnie, skąd Tur. tak samo brzmiący wyraz. Do nas zap. przez Ukr. Por. Mew. 36 čobotъ. MF. Čeboty. M. 17. Zft. XI, 291. Mt. i MtN. p. w. čabatan. Mr. 24 Чеботы. Msg. I, 91 Чоботъ. Dz. I. Ciabatta i II, c Sabot. Por. tu **Chobot** i **Czabatura.**

Czach, Czacht p. **Szacht.**

Czacha p. **Cacha.**

♀ **Czacina** p. ♀ **Cetyna.**

Czac(z) p. **Czadz.**

Czadz, Czacz, Czac zwykle w wyrażeniu: „w czac rzucić“ =na kupę. „**Czadz** = rzucenie orzechów dzieciom, albo i pieniędzy, upominek to był z zabawą złączony“ Gołębiowski *Gry*, 63. ═ Wątpię, aby wyraz ten pochodził z Nm. Schatz = skarb; nie jest to też. Ssłw. cęta=pieniądz (Pols. cząty = dukat, cętka = blaszka metalowa); sądzę że to Tur. czacz, czadż = kupa zboża. MtN. I, 19 čač.

♀ **Czahar,** częściej blp. ♀ **Czahary.** ♀ **Czahor** = zarośla. **Czair** = łąka L. || Srb. čajir(a)=łąka, polana. Bg. čair = tzn. Ukr. czahàr =krzaki, zarośla, trzcinisko ═ Tur. čajer = łąka. Pers. čera = pastwisko końskie. Czahar wzięliśmy przez Ukr., Czair wprost z Tur. Por. Mt. i MtN. pod čajer. Pop. 246 Чапра. M. 19 Czair.

♀ **Czahor** p. ♀ **Czahar.**

♀ **Czahun** p. ♀ **Czuhun.**

Czaik p. **Czajka.**

Czair p. ♀ **Czahar.**

♀ **Czaj** = herbata. ♀ **Czajnik**= imbryk || Słc. Cz. Bg. Ukr. Rs. čaj. Rs. čajnikъ = imbryk || Wyraz Rs. čaj znany w Europ., jako char. Hp. t'é, w Ameryce Hp. cha, Wł. tè i cia, Fr. thé, Ag. tea. W botanice Łc. herba thea, skąd nasza herbata, a stąd Br. harbàta, herbàta, Lit. arbatà, erbatà. Tur. (z Pers.) czaj ═ Źródłem wyrazów powyższych są Chińs. czā i południ. Chińs. the, tha. Myśmy wzięli wyraz herbata z książek, a ♀ Czaj i ♀ Czajnik z Rs. Por. Mt. i MtN. p. w. čaj. Dz. I Tè. Mag. Tea. Wgd. Thee. Mew. 84 herbata. Mr. 175 Herbata; oba ostatnie źródła mylą się, podając tylko herba za źródło naszego wyrazu.

♀ **Czajczaduch** *Wisła* III, 743, wyraz nieobjaśniony; zap. toż znaczy, co ♀ **Oczajdusza** (z Ukr.), k. p. Podobieństwo w brzmieniu z ♀ oca dusa, ♀ o océj dusy = na czczo, jest zap. tylko przypadkowym.

Czajka, Czaik poh. = rodz. łodzi || Cz. šajka, čajka. Słń. šajka= statek. Srb. šajka. Bg. šajka, šajtja. Ukr. Br. czajka. Rs. šajka || Rum. šaică =szalupa. Węg. sajka, csajka. Fr. saïque. Nm. Czaïke char. ═ Tur. šajka = łódź, barka. Por. MF. Šajka. Mt. i MtN. p. w. šajka. Dc. 200 Saïque. Mr. 80 Šajka łączy Czajka z Tur. **Kaik,** k. p. Nasze: Czajka zap. z Ukr., Czaik zaś może z Tur. kaik, pod wpływem Czajki. Nazwa ptaka nie ma związku z wyrazami powyższemi.

Czakać, Czaknąć = zahaczać, na hak wbijać. ═ Albo to samo, co czachnąć, ciachnąć, albo może w związku z Węg. csaklya = hak,

csáklyáz = hakiem targać, roztargać, skąd Srb. čaklja = hak, Słń. i Chrw. čaklja = motyka, hak. Por. Mr. 135 Čaklja.

Czakan p. **Czekan.**

Czako = czapka wojskowa || Słw. i Eur. char. ═ Węg. csákó = tzn.

Czal=tył (wojska). „Czoło i czal" L. Zap. tu należy **Cal,** wyraz orylski = „ostatnia plenica w pasie, spięta z przedcalem" KSL. 335 ═ Mr. 135 słusznie myśli, że to wyraz nie Słw.; ale skąd?

Czamanaga = sztuka mięsa ormiańska L. ═ ?

Czamara pch. **Symara** Sienkiewicz *Pójdźmy za nim.* **Szamerować** pch. || Cz. čamara (z Pols.) Słń. čamar(a) = czapka (futrzana). Srb. djama, dżama = rodz. stroju kobiecego. Ukr. czamàra. Rs. čemarka (z Pols.); samàra = ubiór z długiemi połami || Wł. zimarra = długa suknia płócienna; ♀ acciamarra = kożuch. Hp. zamarro, chamarra = kożuch. Fr. chamarre = kożuch; chamarrer = szamerować; simare a. cimare = długa suknia. Nm. schameriren a. chameriren = szamerować ═ „Z Pers. dżamè, czamè = suknia wogóle, w przypadkowaniu dżamerà, czamerà" M. 19. MtN. I, 31 dżamé. Symara i szamerować z Fr. Mew. 30 czamara. Mr. 136 Čamar; 317 Szamerować.

Czambr p. **Cembra.**

Czambuł, Czamboł = 1, krótki najazd, zagon 2, cwał, galop. **W czambuł** = 1, hurtem 2, w bród, obficie || Ukr. czàmbuł = konna czata tatarska a. kozacka || Rum. čambul, čambur = napad ═ „Tatar. czāpu a. czāpuł = zagon, krótki najazd. Czapmak, skąd czapuł, znaczy właściwie biec, jechać cwałem, a przenośnie napadać; zap. c(z)wał pochodzi od tegoż wyrazu, bo w niektórych narzeczach Tatar. wymawia się on czawuł" M. 19 MtN. I, 21 čapul.

Czamlet p. **Kamlot.**

Czamr p. **Cembra.**

Czanka = drążek u munsztuka ═ Może Cz. caňk = munsztuk; albo też może zam. *dszczanka = deseczka, *deszczanka?

♀ **Czanturja** p. **Centurja.**

♀ **Czapicha** p. **Czapka.**

Czapka i ♀ **Czapa** pch. **Czepiec** i ♀ **Czep** pch. i zlż. **Kapa** i **Kapka** oraz pch. ♀ **Czapicha** a. ♀ **Czapoch** = rodz. kapoty || Słc. čiapka. Cz. čapka, ♀ čepka. Głż. čapka. Chrw. šapka. Bg. šapkъ. Ukr. Br. Rs. šapka. Głż. khapa, oraz kapa w różn. acz pokrewnych znaczeniach u in. Słowian. Głż. čepc = czepiec, Ssłw. čepьcь i u in. Słowian z małemi zmianami || Lit. cziápczius, szépszis = czepiec. Węg. csepesz. Sgnm. chappa. Węg. kápa. Fr. cape, chape, chapeau itd. W całej Europie, w różnych odmianach brzmienia i znaczenia ═ Wszystko to ze 'Słc. cap(p)a = rodz. burki z kapiszonem, coś nakształt kapy kościelnej; wyraz to może ludowy z czasów rzymskich od capio = biorę, jak i u nas ubiór od brać, Sgnm. gifang = ubiór od fahan = brać, łapać. Por. Dz. I Cappa. Wyraz cap(p)a dał mnóstwo pochodnych w Europie i u nas, z ogólnym znaczeniem okrycia; patrz tu **Kapa, Kapka, Kaplica, Kapelan, Kapuza, Kapica, Kapiszon, Kabat, Kapota, Kapłan, Kapela, Kapelusz.** Do nas może z Cz. Por. Mew. 32 čepьcь; 111 kapa. MF. Šapka. Mr. 137 Čepica. DC. Capa.

♀ **Czapoch** p. **Czapka.**

Czaprak, Czaprag, ♀ **Szabrak,** ♀ **Szabraka** || Słc. čabraka. Cz. čabrak. Słń. čabraka, čaprag. Rs. čaprakъ || Nm. Schabracke (stąd nasze formy gwarowe). Fr. chabraque ═ Tur. čaprak = „jed-

wabne, złotem lub drogiemi kamieniami naszywane przykrycie na konia" M. 19. Por. MF. Čaprak. Mt. p. w. čaprak. Mew. 30 čaprakъ.

Czapstrych, Czapstrzyk p. **Capstryk.**

Czara pch. || Br. Rs. čara. Ukr. czàrka || Lit. čërka ☰ Źródło wyrazu wątpliwe. Por. Mew. 30 čara. Lpf. VII, 31 p. w. Чєрѣнь. Mr. 136 z Grm. ker, Nm. ♀ kar = wszelakie naczynie itd. Może najbliższym jest Ar. dżarra = duże naczynie gliniane na wodę, skąd Fr. jarre, Hp. jarra, jarro, Wł. giara, giarro. Dc. 144 Jarre.

Czardasz || Słc. čardáš i w in. Słw. jako char. || Nm. Tschardas, Csardas i in. Eur. jako char. ☰ Węg. csárdás = 1, karczmarz 2, taniec (karczemny), od csárda = karczma. Por. ♀ **Czartak.**

Czarletan p. **Szarlatan.**

♀ **Czaromcha** p. **Czeremcha.**

♀ **Czartak** = rodz. budowli, szałasu. W. Pol *Półn. wschód Eur.* III, 372. 381 || Srb. čardak = mzn. buda, chata na słupach straży granicznej; djerdek = sypialnia. Bg. čъrdak = poddasze. Ssłw. črъtogъ = sypialnia, stąd Rs. čertogъ = pałac. Rs. čerdàkъ = poddasze. Ukr. czerdàk = poddasze; pokład || Rum. ciardac = namiot. Ngr. tzardáki. Zap. tu należy Węg. csárda = karczma (por. **Czardasz**) ☰ Tur. čartak = budka na dachu, z Pers. Mt. i MtN. p. w. čartak. Mew. 35 čertogъ.

Czarz p. **Car.**

Czausz, Czaus = u Turków pokojowiec, goniec || Cz. čouš. Srb. čauš, čaja, čajo. Bg. čjavuš, čauš. Ukr. čaùs, čaùsz || Eur. char., np. Fr. chiaoux, chaoux. Nm. Tschausch. Ngr. tsaoúsēs i inaczej. Rum. ciauš = kapral ☰ Tur. čavuš (z Pers.) = drabant, herold. Mt. p. w. čavuš. M. 20. Dc. 93 Chiaoux. Por. miejsc. **Czausy, Czausowa.**

Czawun = wszelkie ogrodzenie L. ☰ Nm. Zaun = płot. Ten sam wyraz mamy w **Tyn,** k. p. Pfil. IV, 447.

Czaz = zgięcie chluby (wici), służące do wiązania z sobą chlub KSL. 63 ☰ ?

Cząb(e)r p. **Cąb(e)r.**

Czczyn = „zasklepienie nad ogniskiem w piecu piekarskim a. hutniczym" Z. ☰ Może z Cz. čtín = dolne sklepienie pieca hutniczego; albo też może Cz. z Pols.? Por. **Czeryn.**

♀ **Czeber** p. **Ceber.**

♀ **Czebrotek,** ♀ **Czebrotka,** p. **Ceber.**

Czechczery blp. = gacie obszerne, czasem **Czechczer.** ♀ **Czekczerki** = spodnie. ♀ **Ciachciary** = tzn. ♀ **Chaczkory** = tzn. || Srb. čakšire. Rs. čikčiry, čakčiry, čahčury i inaczej || Ngr. saxíria i inaczej ☰ Tur. čakšer, čachčir = długie, obszerne spodnie, z Pers. Mt. p. w. čakšer. M. 20. Mew. 36 čikčiry. JA. IX, 494.

Czecheł m., **Czechło** n. „Lazyebne **czechly** = sudaria" SŁP. ♀ **Czechoł** (z Rs.) = pokrywadło, futerał. ♀ **Czycheł,** ♀ **Cycheł** (śmiertelny). Por. miejsc. **Czechel** || Cz. čechel = mzn. toż co Pols.; wyraz u Czechów starodawny Brl. 19. 152. Ssłw. čehlъ = zasłona. Bg. čehъl = trzewik; čehlarin = szewc. Rs. čehòlъ = futerał. Ukr. czochła = szerokie otwory rękawów; czòchły = mankiety. ☰ Wątpię, aby M. 20 miał słuszność, wywodząc wyraz ten z Pers. czuha = sukno, tkanina; wyraz ten mamy w **Czucha,** k. p. Właściwiejby było szukać źródła w Nm. Zieche, zdrobn. ♀ Ziechel (patrz **Cecha**); być może, iż Cecha wzięliśmy sami, a Czecheł przez Czechów. Mew. 31 čechlъ przytacza czyjeś zbliżenie z Prus. kekulis = botuch, prześcieradło i Gt. hakuls = płaszcz i słusz-

nie wątpi o tożsamości Czechła z Gzłem. Por. Mr. 137 Čehъl.

♀ **Czechman** =djabeł, np. w wyrażeniu „Czechman go tam wie" (ustnie od J. Bystronia i Pfil. IV, 282). ═ Cz. čechman = djabeł, a także čechmant, čerchman, čerchmant, np. „aby tě č. vzal!" (bodaj cie djabeł wziął).

Czechman p. **Czekman.**

Czeczena Spöls. = „fale morskie, nawałność" O. ═ Może jest tu jakaś niedokładność? ♀ **Czeczena,** Cz. čečina = igliwie, chróst drobny, to samo, co ♀ **Cetyna** (szczecina), k. p.

Czeczuga = 1. rodz. jesiotra 2, rodz. szabli (szabla tak nazwana zap. przez podobieństwo kształtu do ryby, por. Rs. sablja = ryba, cyprinus cultratus itp.) ♀ **Czeczuchy** = „świnie, także ryby szterlety" RT. 189. || Słń. kečiga, keča. Srb. kečiga, kečika, čiga. Rs. čečuga = sterlet || Ngr. kétziga. Węg. kecsege, kõcsõge=jesiotr. ═ Może z Węg. M. 20 mylnie wywodzi nazwę ryby od szabli, a tej od Czeczeńców. Mr. 138 Čiga; 200 Keča, Kečiga. Mew. 114 kečiga.

♀ **Czehryn** p. ♀ **Czeryn.**

♀ **Czej,** ♀ **Czeń** = może Ap. I, 65. Siemieński w *Odysei* str. 66 i ind. L. p. w. Aczy || Sbr. aczej JA. IX, 370. Br. àczej = chyba. Rs. čaj = zapewne, pono, chyba ═ Ukr. czej, czeń = może, może też [od Słw. pnia ča-, skąd Ssłw. čajati=czekać, oczekiwać, spodziewać się i nasze czaić się, czekać. Por. Mew. 30 ča- v čaka-].

Czekan, Czakan, Ciekan = 1, rodz. broni 2, kilof 3, narzędzie muzyczne (tak nazwane, że się nosiło w postaci laski z rączką nakształt kilofa) || Słowianie mają wszyscy, z różnemi zmianami brzmienia i znaczenia || Eur. jako char. Liczne formy uralsko-altajskie wylicza Mt. p. w. čekič ═ Tur. čekan, mzn.=młot z Pers. Węg. csákány = ciupaga; kopaczka. Por. Lpf. VII, 29. MF. Čakan. Mr. 135 Čakanac, 140 Čokan. Brl. 20.

♀ **Czekczerki** p. **Czechczery.**

Czekhauz p. **Cajghauz.**

Czekman pch. **Czechman. Sukmana.** ♀ **Sukman** pch. **Sukniana** = sukmana || Srb. čekme = rodz. pancerza. Ukr. czekmèń, czekmàn. Rs. čekmènь. Ukr. sukmàna. Rs. sukmànъ || Rum. sucman=chłopska odzież zwierzchnia. Węg. szokmány ═ Tur. čékmén = odzież zwierzchnia. Północnotur. sükmän, Czuwas. suchman. Mt. p. w. čekmén. M. 20. JA. IX, 495. Suknia tu nie należy. Forma Sukniana jest sld.

Czekolada p. **Czokolada.**

Czekulata p. **Czokolada.**

♀ **Czemadan,** ♀ **Czemodan,** ♀ **Czumadan** = mantelzak, waliza || Srb. dżamàdan=rodz. ubrania. Bg. dżamadan i inaczej. Ukr. czemodàn i inaczej. Rs. čemodànъ i inaczej. || 'Sgr. tzamandâs. Albań. dżamadan = rodz. ubrania ═ Tur. dżamadan, dżémdan, dżamédan (z Ar.) skrzynia na odzież; walizka. Mt. p. w. dżamadan. Mr. 137 i 385 Чемоданъ.

♀ **Czemchać** = czechać, czochać, ciokać, trzeć o co. W. Pol, *Rok myśl.* 252 ═ Ukr. czỳmchaty, czỳmsaty, czimchàty, czemsàty = tzn.

♀ **Czemery** = „krzyże, grzbiet, np. połamać wilkowi czemery" RT. 189. ═ Ukr. czèmery złomyty = krzyże złamać. Patrz **Cąbr.** Według RA. XVII, 29 ♀ Czemier ma pochodzić z Cz. čemer = kość grzbietowa [w takim razie należałoby to do **Cąbr** w tym zn., k. p.]; ale wyraz Čemer słownik Kotta objaśnia jako 1, trucizna (ciemierzyca) 2, choroba ♀ **Cemir,** k. p. W znaczeniu cąbru (kości grzbietowej) Czesi mają tylko podobnie brzmiący cemr.

♀ **Czemodan** p. ♀ **Czemadan.**

Czempowanie = „a. mięsienie, ugniatanie ciała palcami itd.“ O. Dziś mówimy masaż. ≡ Ag. shampoo a. champoo = gnieść, masować; rzeczownik shampoing a. champoing; wyraz wzięty z Tur.

♀ **Czeń** p. ♀ **Czej.**

♀ **Czep**=część jakiegoś przyrządu we młynie (ustnie od J. Bystronia). ≡ Cz. čep = dużo znaczeń części maszyn, np. czop u koła rozpędowego, w tokarni itd. [= Pols. czop]. Patrz **Czop.**

♀ **Czepań** = 1, skorupa 2, głowa (co do przejścia znaczenia por. czerep i Łc. testa) ≡ Cz. čepaň= skorupa [=(s)třepaň, od tegoż pnia, co Pols. trzop]. RA. XVII, 29.

Czep(iec) p. **Czapka.**

Czer p. **Czyr.**

♀ **Czerak** p. ♀ **Czyrek.**

♀ **Czerecha** p. **Trześnia.**

Czereda ≡ Ukr. czeredà = 1, szereg, kolej 2, trzoda [= Pols. trzoda].

Czeremcha, ♀ **Czaromcha,** ♀ **Czeromcha,** ♀ **Czeremszyna** ≡ Ukr. czerèmucha, czerèmcha [ten sam wyraz, co Pols. Trzemcha, skąd Trzemeszno itd. Być może, iż Czeremcha powstała z Czerecha (trześnia), to zaś z Łc. cerasus i że Trześnia i Trzemcha są późniejszemi wytworami, niby spolszczeniem form, uczuwanych jako Ruskie?]. Por. Mew. 33 čermъcha 1 i 2. Lpf. VII, 31 Ceremica.

♀ **Czeremere** „w czubku“ RT. 189 = podpicie, podchmielenie. ≡ Zap. Węg. csere-bere=szacherka. RA. XVII, 21.

♀ **Czeremszyna** p. **Czeremcha.**

♀ **Czeren** p. ♀ **Czeryn.**

Czerep, ♀ **Czerepy** lp. a. blp.= szczerby ♀ **Cierepa** ≡ Ukr. Br. czèrep = 1, czaszka 2, szczerby [= Pols. trzop].

♀ **Czerepacha,** ♀ **Czerpacha** = żółw ≡ Ukr. Br. czerepacha = tzn. [od czerep = trzop, skorupa]. Może tu należy ♀ **Czerepecha** = kobieta rozczochrana.

♀ **Czeres** a. ♀ **Czerez** = trzos ≡ Ukr. czeres = tzn. [= Pols. trzos].

Czereśnia p. **Trześnia.**

⚬- **Czerewo** a. ♀ **Czerew'** = wnętrzności, trzewia ≡ Ukr. czèrewo = brzuch, żołądek [= Pols. trzewo].

♀ **Czerha** = „następstwo kolejne, zwłaszcza we młynie“ RT. 189. L. przytacza przykład z Bratkowskiego, ale mylnie wyraz objaśnia. || Mew. 33 čerga 2 przytacza Lit. čerga; słownik Kurschata wyrazu tego nie podaje ≡ Ukr. Br. czerhà = kolej; orszak; czerhòju = koleją, kolejno [MtN. II, 95 čerge myśli, że czerhà jest tym samym wyrazym, co czereda. Lpf. VII, 31 mniema, że z Tat. čerig a. čerik = wojsko, hufiec, Tur. čarcha, čarka =straż przednia].

♀ **Czerkusze**=„gat. śliwek, zwanych w Krakowie damaszkami“ RT. 190 ≡ ?

♀ **Czernica** p. ♀ **Czerniec.**

♀ **Czerniec** = mnich grecki. ♀ **Czernica** = mniszka i pch. ♀ **Czerca** 2 pp. L. i WH. 94. *Paladyn* „**Czorcz**“ Olizarowskiego. „**Czercza**“ *mogiła* Kraszewskiego = *czernocza. ≡ Ukr. czernèć m., czernycia ż.= tzn. [ze Ssłw. črъnьcь = tzn., od czarnej barwy ubrania]. Por. mój *Słoworód lud.* odb. str. 34.

♀ **Czeromcha** p. **Czeremcha.**

♀ **Czerot** p. ♀ **Oczeret.**

♀ **Czerować** p. **Cyra.**

♀ **Czerpacha** p. ♀ **Czerepacha.**

♀ **Czérsak** = rośl. dipsacus ≡ Ukr. czersàk = tzn.

♀ **Czerun** p. ♀ **Czeryn.**

♀ **Czeryn** = podstawa ogniska L. ♀ **Cerun,** ♀ **Czran,** ♀ **Czeren,** ♀ **Czerun,** ♀ **Czehryn** = „płaska panew a. kocieł do warzenia solanki we Wsch. Galicji" Łb. p. w. Cerun. Ż. p. w. Czeryn || Słw. w różnych postaciach i z różn. pokrewnemi znaczeniami, np. Sslw. črênъ, crênъ, crenъ = patelnia; čerênь = trójnog piecowy ═ Ukr. czèriń, czèreń, czerina =dno pieca, ognisko; czerenki = oprawa noża. Jest to ten sam wyraz, co Pols. trzon (Słc. čren, Cz. střen, střeň itd. Mew. čern- i černъ podzielone na sześć aż kategorji!). Czran wydaje się formą Spols. Bdp. 55 čran. Por. **Cierzeniec** i **Czczyn.** Mew. 33 čerênъ. Lpf. VII, 31 čeřen i Черѣнь. Czehryn jest sld. do nazwy miasta Czehrynia.

♀ **Czesta** p. ♀ **Cesta.**

♀ **Czeszczewik** = rodz. grzyba; nazwę dał Jundziłł młodszy ═ Zap. Br. Nosowicz nie ma.

Cześnik pch. **Podczaszy** pch. || Słc. čašník. Cz. čéšník, čišník ═ Zwykle wyraz ten wywodzą od czasza, Mew. 31. Ale że po Pers. cześnik nazywa się čašnigir a. češnigir i pochodzi od čašni a. češni = smak (por. Nm. Vorkoster), skąd i Tur. formy Mt. i MtN. pod w. čašnigir, należałoby więc zbadać, czy nie ze Wschodu do nas, lub do Czechów nazwa ta przybyła i rozważyć, czyśmy jej nie przejęli od Czechów.

♀ **Czetyna** p. ♀ **Cetyna.**

Czewra = zasłona na twarz Słowacki, *Lambro* IX. || Srb. čevre = chustka haftowana. Bg. dževre = rodz. chustki || Rum. gebrea i in. = ścierka. Ngr. tsebré = chustka do nosa ═ Tur. čévré ma znaczyć, podług MtN. p. t. w. = „Umkreis", więc okrąg?

♀ **Czło** p. **Cło.**

♀ **Czmut** = bałamut, oszust. ♀ **Czmucić** = bałamucić, oszukiwać, durzyć ═ Br. czmut, czmucìć= tzn. Ukr. czmud, czmutnyk = tzn.

Czokolada, Ciokolata, Czekolada, Czekulata i inaczej, oraz pch. || Słc. čukoláda. Cz. čokoláda itd. Rs. šekolàdъ || Eur. z małemi zmianami w brzmieniu ═ Wł. cioccolata, to zaś z Meksyk. čokollatl, złż. z čoko = kakao i latl woda. Dz. I. Cioccolata. Por. Tylor *Researches* 1870, str. 181. Chwiejność naszych form pod wpływem sld.

Czołdak p. **Czołdar.**

Czołdar = „Pers. czoldur, przykrycie wełniane kosmate na konie" L., u Trotza **Czołdro.** MtN. I, 25 p. w. čoltar podaje jeszcze Pols. **Czołdak,** a tamże II, 189 „Pols. **Czołdur** = przykrycie Tur. na konia", ze słowniczka Czartoryskiego || Srb. čoltar = dera || Rum. cioltar = dera. Węg. csóltár, csótár, csujtár= czaprak ═ Tur. čułdār = „pospolity pokrowiec na konie z wełny kosmatej" M. 21. MF. p. w. Kolter, a za nim Mr. 140 Czołdar mylnie utożsamiają Pols. Czołdro z **Kołdrą,** k. p., wyrazem Wł. pochodzenia. Por. MtN. p. w. čoltar.

Czołdur p. **Czołdar.**

Czołgać się pch. i złż. ═ Być może, iż wyraz ten jest obcym, ponieważ 1, inne języki Słw. go nie mają 2, prócz niego posiadamy równoznaczne pełzać, płazać się 3, budowa głosowa jest dość niezwykłą. Mr. 140 zbliża 'Sgnm. kelgen=pełzać. Linde zestawia Węg. szolgalni = służyć. Węg. szolga=sługa, pochodzi ze Słw. i bardzo jest w języku Węg. rozgałęziony; możebnym więc jest pochodzenie Czołgać się z Węg. Skąd O. ma postać „Stołgać się przestarzałe = czołgać się", nie wiem. Mew. 36 nie podaje żadnej wskazówki. Por. ♀ **Czugać się.**

Czop pch. i złż. ♀ **Cap** = zaciosany koniec belki || Słc. čap. Cz. čep.

Głż. čop. Dłż. cop. Słń. Srb. Bg. čep. Ukr. czip. Rs. capfa || Węg. csap. Rum. cep. Lit. cápas. Fr. tape, tapon, tampon. Wł. zaffo. 'Słc. tappus ═ Czy wszystkie wyrazy Słw. pochodzą z Nm. Zapfen, o tym wolno wątpić, wraz z Mr. 24 Čep; być może, iż nasz czop, oraz Słw. čep itd. pochodzą od pnia czep-, skąd nasze czepić i tylko, pod wpływem Nm. Zapf(en), nagięły się do niektórych tego ostatniego wyrazu znaczeń. ♀ **Cap** (skąd Lit. cápas) i Dłż. cop niewątpliwie z Nm. są wzięte. Por. Mr. Čep, 343 Tapun. Mew. 32 čerъ (Miklosich mylnie zbliża Pols. ♀ czep w zn. żołądka przeżuwających; jest to raczej ♀ czep = czepiec; por. czepiec, w którym dzieci się rodzą). M. 21 nasuwa pochodzenie Pers. Por. ♀ **Czep.**

♀ **Czopuch** p. **Cybuch.**

Czorba p. **Ciurba.**

♀ **Czortopchajka** = lichy wózek, kałamaszka ═ Ukr. czortopchajka = tzn.

Czosyk = młoda odrośl na roślinie, szczególnie na kapuście. **Podczos** = tzn., oraz szparag Kn. ♀ **Podczos** = potrawa z liści młodej kapusty RT. 224 || Rs. podčësъ = szparag (zap. z Pols.) || Fr. écot mzn. = pieniek z końcami gałęzi Dz. I. Scotto ═ Zap. Nm. Schoss = odrośl, wyrostek.

♀ **Czółka** p. ♀ **Czułka.**

♀ **Czran** p. ♀ **Czeryn.**

Czub pch. oraz pochodne od osnowy czupr- (czupryna itd.) czy są Słw.? O tym patrz Lpf. VII, 32 čiperný, 39 Чоубъ i 41 Čupa. Mew. 37 čup-. RA. XVII, 41 kopiradło. Mr. 141 Чупрунъ. Mew. 32 čeprъ, čeprъ.

Czuba p. **Szuba.**

♀ **Czucha** a. ♀ **Czuha,** ♀ **Cuha,** zdrobn. ♀ **Cuzka** (= czużka). ♀ **Czuja,** ♀ **Czujka.** ♀ **Czuhań** a. ♀ **Czuhania.** „**Czuhańcy** albo Śpiżaki, zwani od ♀ **czuhań** a. opończ" ER. II, 828. ♀ **Czuháń** Sgg. II, 693. ♀ **Szuja.** ♀ **Czuhaj** || Słc. čuha (u Kotta). Słń. čoha=płaszcz. Srb. čoha, čova, čošan, čohane. Bg. čoha. Ukr. czùha, czuhaina, czuhàj, czuhania. Br. czuhàj m. i ż. = odzież zwierzchnia || Węg. csuha, csoha. Ngr. tsochénios; tsócha = sukno ═ Tur. čoha = sukno. Mt. i MtN. p. w. čoha. „Pers. i Tatar. czucha = płaszcz z sukna grubego z rękawami" M. 21. RA. XVII, 21. 76. Forma nasza czuha zap. z Węg. czuhaj; czuhań i czuhania z Ukr.; czujka zap. ze zdrobn. czuhajka; szuja jest sld. Por. **Czecheł.**

♀ **Czugać się** = ślizgać się ═ Ukr. czówhaty sia = tzn. (z Pols. **czołgać się,** k. p.)

♀ **Czugun** p. ♀ **Czuhun.**

♀ **Czuha** p. ♀ **Czucha.**

Czuhaleja p. **Szuhaleja.**

♀ **Czuhań** p. **Czucha.**

♀ **Czuhun,** ♀ **Czugun,** ♀ **Czyhun,** ♀ **Czahun** pch. = lane żelazo. ♀ **Czuhunka** = kolej żelazna || Br. czỳhun; czyhùnka = kolej. Ukr. czuhùn, czawùn, czaùn, czahùn; czuhùnka = kolej. Bg. čugun. Srb. djugum = duży dzban miedziany || Rum. ciaun = kocioł żelazny ═ Rs. čugunъ ♀ cygùnъ = lane żelazo; čugunka = kolej; to zaś z Dżagat. čüjün JA. IX, 496. Mt. i MtN. p. w. čujén. Gt. I, 21.

♀ **Czuja** p. ♀ **Czucha.**

♀ **Czułka,** ♀ **Czółka,** ♀ **Cułka,** ♀ **Cółka** = onuca, szmata || Bg. čulka = skarpetka. Ukr. czułòczok = pończocha. Rs. čulòkъ = tzn. || Lit. cziùlka=skarpetka, pończocha, onuca ═ Tur. čölkja = pończocha. Por. Mt. I, 43. MtN. I, 25. II, 97 čölkja. Do nas zap. przez Ukr. Por. RA. XVII, 29.

Czuma p. **Cuma.**

♀ **Czumadan** p. ♀ **Czemadan.**

♀ **Czumadrycha** = rodz. tańca O. ═ Z Br. lub Ukr.

♀ **Czumak** poh. = furman zbożowy na Podolu i Ukrainie || Rs. ♀ čumakъ = 1, karczmarz 2, furman. Br. czumàk = dozorca akcyzy karczemnej. || Rum. ciomag = maczuga ═ Ukr. czumàk poh. = tzn., to zaś zap. z Tur. čumak-dar = buławnik, od čumak a. čomak = maczuga, z Pers. čumagh = maczuga. Dla czego tak przezwano furmanów? Por. Mt. 141. Mt. i MtN. p. w. čomak i čumak.

♀ **Czupel** p. **Cypel.**

Czurydło p. **Czuryło.**

Czuryło a. **Czurydło** = rodz. rośliny (Kn. z Siennika) ═ Nowoutworzona Gr.-Łc. nazwa rośliny cyrilla, podprowadzona pod Rusiń. przekształcenie imienia Cyryl (Gr. Kýrillos): Czuryło, skąd też i rodowe Czuryło i nasze czuryło w zn. chłystek O. Br. čuryła = koczkodan, brudas; odludek (i tu osnowę Słw. čur- podprowadzono pod imię Kýrillos). U O. mylnie wydrukowano czurgłowy, zam. czuryłowy.

♀ **Czutra** = podróżna flaszka drewniana Jeż *Urocza* 1-e wyd. str. 156 || Słc. čutora. Słń. čutura, čutara, čotura. Srb. čutura. Bg. čotra, čutura. Ukr. čitura; čutora = munsztuk u fajki || Węg. csutora. Rum. cintură = munsztuk; wiadro; flaszka drewniana; citură = wiadro. Ngr. tsjótra ═ Tur. čotura = flasza drewniana. [Może Gr. chýtra, kántharos, a. Wł. ciotola]. Do nas zap. ze Słc.

♀ **Czyberzat** = flores cinae *Wisła* III, 90 ═ Nm. Zitwersaat = ziarnka cytwarowe, złż. z Zitwer i Saat = nasienie. Por. **Cytwar.**

C(z)ycheł p. **Czecheł.**

♀ **Czygiędź** p. ♀ **Cigiędź.**

♀ **Czyhun** p. ♀ **Czuhun.**

Czykitaj, Dzygietaj, Dżygietaj, Dżagataj = equus hemionus O. || Rs. dżigitèj || Nm. Dschiggetai ═ Półn. Tur. dżigitaj = źrebiec zaprzęgowy Mt. I, 55. Wyraz dostał się do nas drogą naukową.

Czyl = modła do odlewów O. Łb. ═ Ag. chill = tzn. Mothes *Technol. Dictionary.*

Czymbury p. **Cymbury.**

♀ **Czym raz** = coraz ═ Ukr. czym ràz = tzn.

♀ **Czynczere!** w powinszowaniu „szczodrakowym“ w Przemyskim Ap. XIII, 69 ═ Zap. Rum. cinciar = papierek pięcioreńskowy.

Czyndalin p. **Sandał.**

♀ **Czynowaty** p. **Cynek.**

Czynsz poh. i złż. || Cz. cinž, cinže, činž, činže. Słń. činž. Sslw. kinъsъ (z Gr. kénsos, to zaś z Łc.). Ukr. i Br. czynsz (z Pols.) || Wł. censo. Fr. cens itd. ═ Łc. census = szacunek majętności i in. zn. Do nas przez Nm. Zins = czynsz, komorne, odsetek. Tegoż pochodzenia są **Cenzor, Cenzura i Cenzus.** Pfil. IV, 362 i in.

♀ **Czyny** p. **Cynek.**

Czypolina p. **Cebula.**

Czyr a. **Czer** = hubka. ♀ **Cer** = trucizna na psy, robiona z hubki. Cz. Słń. Srb. Bg. cer. Sslw. cerъ = terebinthus; cêrь = siarka || Wł. cerro, Fr. cerre itd. ═ Łc. cerrus = rodz. dębu. Por. Mew. 28 cerъ. MF. Cerъ.

♀ **Czyrek,** ♀ **Czyrak,** ♀ **Czerak,** ♀ **Szczyrawka** = wrzodzik || Słń. čiraj, čirjak. Srb. čir. Bg. čirej. Sslw. čirъ. Ukr. czyràk, czyrka. Rs. čirej, čirjàkъ ═ Zap. z Gr. skírrhos = stwardnienie, wrzód stwardniały [od skirrhóō = twardnę], skąd Łc. scirrhus i nasz **Skir,** oraz Hp. cirro, Wł. scirro itd. Mr. 139 Чиръ. Mew. 36

čirъ nie podaje słoworodu. L. niewłaściwie oddziela Czerak od Czyrek.

♀ **Czyszczarnia** = zbiornik wody || Eur. ═ Łc. cisterna = tzn., z podprowadzeniem pod czyścić. RA. XVII, 29.

Czyściec = rośl. stachys || Cz. čistec, cist. Dlż. cysć. Słń. počist = cataputia. Srb. čistac ═ Łc. cistus, skąd Nm. Zist. Mew. 36 čistьcь.

Czyzma p. **Ciżmy.**

Czyż pch. || Słw. bez zmian ═ Nie Słowianie od Niemców, lecz Niemcy od Słowian nazwę ptaszka tego wzięli: Zeisig (ei znalazło się skutkiem Czesko-Połabskiego wymawiania y jak ej). Por. Kge Zeisig. MF. wywodzi z Nm., ale Mew. 36 čižь odwrotnie. Czy ♀ **Szczyg,** ♀ **Strzyż, Strzyżyk** jest tym samym wyrazem? Ziele **czyżycowe** Kg. Pozn. VII, 117 jest naśladowaniem Nm. Zeisigkraut.

Czyżycowy p. **Czyż.**

Czyżmy p. **Ciżmy.**

♀ **Ćwetryt** = rodz. tańca, odsibka, smykany Kg. Pozn. V, XI ═ Nm. Zweitritt, Dnm. Tweitrött [złż. z zwei = dwa i Tritt = krok] = rodz. tańca. FWb.

Ćwiek pch. ♀ **Ćwiok**. ♀ **Cwięk** || Słc. cvok. Cz. cvek, cvok. Głż. cwok, cwjeka, cwječka, cwóčk. Słń. cvek. Ukr. ćwok, ćwioch, ćwiach, ćwiak, ćwiok || Węg. csövek ═ Nm. Zweck = cel; 'Sgnm. zwëc = 1, góźdź 2, cel (na tarczy wbity góźdź). Mew. 30 cvekъ, Kge. Zweck. MF. Cvek. ♀ Ćwiok z Ukr. Pfil. IV, 363 i in. Por. **Ćwiekulec.**

Ćwiekulec, Ćwikulec O. „Trzmielina, u pospólstwa pod nazw. ćwikulca i bryżdżeliny znajoma". KSL. 538 ═ Nm. Zwickholz = tzn., złż. z Zwick (to samo co Zweck, p. **Ćwiek**) = góźdź i Holz = drzewo; Holz w postaci -ulec mamy w budulec, krępulec, strychulec itd.

Ćwierzyć = przeorywać, radlić Kn. L. ═ Nm. über-zwerch ackern = w poprzek orać; może istnieje ♀ Nm. * zwerchen; nasz wyraz mógł powstać z samego zwerch = w poprzek. Czesi od tegoż wyrazu mają cverok = Zwerch-hacke = siekiera z drugim poprzecznym blatem.

♀ **Ćwięk** p. **Ćwiek.**

Ćwik = dużo znaczeń, pch. i złż. ♀ **Ćwik** = kogut z przyciętym grzebieniem || Słc. cvičit' = wprawiać. Cz. cvik, 2 pp. cviku = wprawa; dyscyplina; stan; ćwiczenie; cvik, 2 pp. cvika = szczwany lis; karp trzyletni; kapłon; cvičiti pch. = wprawiać. ═ Zdaje się, że cała ta grupa u nas, w Słc. i Cz. jest zapożyczona z Nm., ponieważ 1, ze Słowian tylko my, Słowacy i Czesi ją posiadamy 2, u Niemców osnowa zwick- wiąże się z pokrewną gromadą zwicken, Zweck, Zwack i 3, znaczenia Słw. łatwo z Nm. się wywodzą. Nm. zwicken = szczypać; wszczepić. Zap. początkowo ćwik u nas, jak u Słowaków i u Czechów znaczył to, co Sgnm. zwic = cios, raz, uderzenie; z tego rozwinęło się a) biernie znaczenie chłosty, a dalej wychowania (przy pomocy chłosty itd.); b) czynnie zaś, ten, kto chłoszcze, bije, kto się biegle bije, wytrawny (ptak, zwierz, żołnierz, gracz). W znacz. starego karpia Niemcy mają ♀ Zwicke L.; w znacz. gry L. pisze „Ćwik, raczej Cwyk = Nm. Zwicken a. Zwicke". Byćby mogło, że pień ćwik- jest wspólnym u nas i Niemców (jak wiele podobnych dźwiękonaśladowczych, bez zwykłych zmian głosowych); lecz i w takim razie nie można zaprzeczyć, że niektóre wyżej podane wyrazy zapożyczyliśmy od Niemców, lub je naśladowaliśmy. Mew. 30 cviči-, nie podaje żadnego słoworodu. ♀ Ćwigać tu nie należy. Pfil. IV, 466. 518.

Ćwikiel, Cwykiel = klin u koszuli, pończochy. Zap. tu należy i **Wykieł** = „pasmo lasu niezbyt szerokie, od lasu pomiędzy pola a. w obce dobra wchodzące“ O.; por. Klin w tymże zn. || Słc. cvikel. Cz. cvik, cvikel. Br. ćwikiel, ćwiklik. Ukr. ćwykol (oba z Pols.) ═ Nm. Zwickel=klinek. Pfil. IV, 408 i in.

Ćwikła pch. **Czwjkla** Skj. III, 70. || Cz. cvikla. Słń. cvekla, ciklja. Srb. cvekla. Bg. cveklo. Sslw. sveklъ i in. = burak. Ukr. cwykła, cejkła. Rs. svëkla = burak || Węg. czékla. Lit. svìklas=burak. Ngr. seûklon. Dnm. zwickel, zwichel (może z Pols.). 'Słc. siclon, sicle, sicla. Źródłem wyrazów powyższych jest Gr. seûtlon = burak. Do nas wyraz dostał się zap. przez Czechy. Por. Mew. 329 sveklъ. Pfil. I, 136. MF. Sveklъ. Rostafiński *Burak i barszcz,* str. 9. 13. 24. *Prawda* 1881 str. 177. 203. 251.

Ćwiła „a. cieślica = długa i wązka siekiera, służąca do wydłubywania wgłąb drzewa“ O. ═ Dnm. twill, twille, twehle = Gnm. Zwiesel = rosocha, socha, drzewo rozdwojone, widłowate [od zwei = dwa]. Zap. Ćwiła miała lub ma kształt widłowaty.

Ćwintnal =rodz. goździa na stattkach L. O. ═ Zap. Nm. *Zwingnagel = góźdź ściskający, ściągający [złż. z zwingen = mzn. ściskać i Nagel = góźdź; ten drugi wyraz mamy w postaci -nal w ufnal, bratnal itd.]. Wyrazu tego nie znalazłem w moich słownikach Nm., lecz przypuszczam, że istnieje, bo są podobnie złożone: Zwingschraube, Zwingeisen =szruba, żelazo ściskające, ściągające.

♀ **Ćwiok** p. **Ćwiek.**

Ćwizgult p. **Ćwiżgult.**

Ćwiżgult, Ćwizgult, Cwiszgold = „złoto w blaszkach, z podłożonym srebrem“ L. ═ Nm. Zwischgold Cpe. i L. Zweischgold Enc. W.

D.

Dacza=dom zamiejski, willa; char. *Niwa* VI, 718. Słowniki n. ═ Rs. dača = 1, zapłata itd. 2, willa. Por. Mew. 39 da-.

Daga, Dażka (L. pisze daszka), **Deka, Deczka** = rodzaj sztyletu L. O. ♀ **Dejga** = szpada. || Cz. dýka, dw. déka || 'Słc. daca, dagga, diga, dagger itd. Hp. Wł. Pg. daga, Fr. dague, Hl. dagge. Nm. Degen z Fr. ═ Daga z Wł. lub Fr., deka zap. z Cz. Pochodzenie niewiadome. Por. Mr. 26, Mew. i Dz. I Daga. Kge Degen 2. Dejga wprost z Nm. Degen = pałasz.

Dagerotyp pch. || Eur. ═ Wyraz złożony z nazwiska wynalazcy Francuza Daguerre'a (1789—1851) i Gr. týpos = raz; odcisk itd.

Dajnos char. = pieśń (litewska) O. **Dajna** Kg. *Maz.* III, 24 ═ Lit. dainà = pieśń, piosnka; dajnos jest 1 pp. lm. Według Pfil. I, 181 ♀ dájnecka ma być wyrazem, zapożyczonym z Lit. Mnie się zdaje inaczej, por. Pfil. III, 720—21. Kolberg *Maz.* III, 24 powiada: „Być może, iż ♀ *dajnecka* pochodzi od używanego w całej Polsce wykrzyknika: *da da dana moja dana,* bo i w Łęczyckim, na prośbę o zaśpiewanie mi pieśni ludowej, usłyszeliśmy zapytanie: czy ma to być pieśń dłuższa, czy krótka

danajka?" Zdaniem moim i ♀ danajka i ♀ dájnecka (Ap. VIII, 248) pochodzą z okrzyku przy pieśni i tańcu, występującego w gwarach naszych w nader licznych postaciach: da ino dana, da dyna, da duna itd. itd. Lit. zaś dainà pch. wzięto z Pols.

Dalajlama = arcykapłan tybetański. Char. || Eur. ≡ Łamà „wyraz Mong.-tybecki, kapłan wyznania buddyjskiego... Dałàj znaczy morze i używa się przenośnie dla wyrażenia obszerności, głębokości i wyższości" M. 75. Porówn. Peschel, *Völkerkunde* 1875, str. 291. Enc. czeska objaśnia: aż do morza władnący lama.

Dalja = roślina, zwykle georginją zwana. O. || Eur. ≡ Tak nazwana na cześć botanika szwedzkiego Dahla; przezwana później inaczej od nazwiska J. G. Georgi'ego. CL. Dahlia.

Dalmatyka, dw. **Dałmucja, Dałmucjum** = ubiór kościelny itd. L. || Eur. ≡ 'Słc. dalmatica, domyśl. vestis = ubiór dalmacki, z Dalmacji pochodzący. DC. Dalmatica. Na formy nasze dałmucja i dałmucjum zdaje się, iż wpłynęła postać wyrazu Almucja, k. p.

Dałmucja, Dałmucjum p. **Dalmatyka.**

Damascena p. **Damaszek.**

Damaszek pch. **Damascena** pch. **Demesz** pch. ♀ **Dymka** (szabelka) Lp. 11. Kg. Pozn. V, 113. **Adamaszek** pch. ♀ **Jadamaszek** pch. || Eur. w różnych postaciach, np. Słc. adamaschus, damascus itd. ≡ Wszystkie postacie od Ar. nazwy miasta syryjskiego Dimaszk = Damaszek. A początkowe „pokazuje ślad przedimka przed przymiotnikiem arabskim ad-dimiszki = damasceński" M. 1. Formy z e przez Tur. demeszke = damaszkowany Mt. I, 47. Porówn. Mr. 142 Damašk i Damazina. Brl. 23. MF. Demiškinja. Damaszer u O. mylnie zam. Damaszek. ♀ Dymka zapewne zamiast *démka = demesz, demeszka.

Dammar rodz. drzewa O. || Eur. ≡ Wyraz niedawno wprowadzony zap. z Nm. Dammar, to zaś z jęz. wysp azjatyckich. Por. HB. i CL.

♀ **Damsif** Ap. VII, 14; ♀ **Dámsif, Dämsif** RA. VIII, 74 ≡ Nm. Dampfschiff = parostatek, złż. z Dampf = para i Schiff = statek.

♀ **Dana** = świerk *Pamiętnik fizjograf.* V, dział IV, str. 12 ≡ Dnm. danne = Nm. Taune = tzn.

Danga p. **Dzięga.**

Danjel pch. = rodz. zwierzęcia || Słc. Cz. daněk, daně. Głż. daňk. Słń. damjek. || Fr. daim, dw. dain. Wł. daino, Nm. Damm-hirsch (druga część wyrazu = jeleń), 'Sgnm. tâme, tâmel ≡ Z Łc. dama, ze zmianą rodzaju ż. na m. Postać wyrazu naszego, z zupełnym upodobnieniem do biblijnego Danjela, przejęliśmy od Czechów, którzy dawniej pisali danyel (Kott z XVI w.); oni zaś końcówką naśladowali zdrobnienie Niemieckie. Porówn. MF. i Mr. 26 p. w. Daniel. Pfil. IV, 439 mylnie podano 'Sgnm. tânnel zam. tâmel.

Dank 1, nagroda zwycięstwa 2, pierwszeństwo, prym. **(H)Abdank** herb. **Abdankować** rozpuszczać (wojsko); zrzekać się. **Dzięka** i pch. oraz złożone z dzięk-. ♀ **Dzek** = podziękowanie GO. 163. ♀ **Dzekowac** tamże. **Bezdzięki** a. **Przezdzięki** = wbrew woli. Dużo złż. || Słc. djakpch. Cz. děk-, dík- pch. Głż. džakpch. Dlż. żjek- pch. Z Pols: Brus. dziak- pch. Ukr. djak- pch. Lit. dėk- pch. ≡ Z Nm. osnowy dank-, pokrewnej z denken = myśleć, oznaczającej dzięk-. Pierwsze znaczenia, podane pod Dank, ma ten wyraz i w Nm. i w Cz. daňk. GW. p. w. Dank n⁰. 8, 9. Znaczenie pierwszeństwa rozwinęło się dopiero u nas. Nazwa herbu z Nm. frazesu: hab' dank dsł. = miej (moje) podziękowanie; porówn. GW. p. w. Dank n⁰.

7. oraz L. p. w. Abdank. Abdankować z Nm. abdanken (dsł. = oddziękować) 1, np. w wyrażeniu zupełnie tożsamem: das Heer abdanken = wojsko rozpuścić; 2, zrzekać się (urzędu itp.). Spol. Bezdzięki i Przezdzięki naśladowane z Nm. ohne Dank = niechętnie, wbrew życzeniu GW. p. w. Dank N. 3. Znaczenie **Wdzięk** pch. rozwinęło się u nas i u Czechów już bez wzoru Nm.; czy u nich i u nas bez wpływu wzajemnego? Że osnowę dzięk- wzięliśmy od Niemców nie przez Czechów, o tem świadczy nosowość. Dziękczynienie pch., jak Cz. díky činiti, dík albo díků činěni, naśladowaliśmy z Łc. gratias agere. Inni Słowianie na wyrażenie dziękowania używają albo Sslw. blagodariti, albo też, obok niego, zahvaliti. Porówn. Mew. 40 denkŭ. MF. Děk. Brl. 24 Daňk. Osnowa dzięk- znajduje się w najdawniejszych zabytkach mowy naszej, np. PF. 108, 118; W. pag. 82. 121. 131.

Daporta p. **Oporty.**

Daraj „pstra kitajka turecka, wprowadzona do Polski za Sobieskiego" Gołębiowski *Ubiory*, 142. ═ Z pers. daraj = kitajka. M. 22.

Darakusmin dla tego tu wpisuję, ażeby poprawić pomyłkę O:. ma być **Darkmon** ═ z Hb. darkmon = moneta perska dareikós, od Darjusza nazwana. Tegoż pochodzenia są: Daryjka i Daryk O.

Dardański osieł zap. słusznie L. objaśnia przez „koń dardański"=trojański; łączy się tu pojęcie ogromnego, potężnego konia, a potym, przez żartobliwe przeniesienie, potężnego osła ═ Z Gr. Dardania = kraina około Troi; ztąd też Dardanelle.

♀ **Daremni(a)k** p. ♀ **Darębak.**

♀ **Darębak,** ♀ **Daremniak,** ♀ **Daremnik,** ♀ **Debera,** ♀ **Derbis** = próżniak, niepoń, łajdak || Cz. dareba, darebák = tzn. Ukr. derbàk = tzn. ♀ Daremni(a)k jest sld. (niby darmozjad); ♀ debera jest przestawką. Por. RA. XVII, 29.

♀ **Dargać** (dárgac) = musieć GO. 111. 162 ═ Mew. 40 delgъ 2 odnosi wyraz ten do osnowy. Słw. dług-. Możeby raczej należało wywodzić go z Nm. dürfen, zważywszy Głż. dyrbjeć, dw. derbjeć, Dłż. derbiś = musieć, oraz 'SDnm. durven, dörven, darven. Przejście f, w na g nie jest bezprzykładnym. Przejście znaczenia bez trudu się wyjaśnia.

Daryjka p. **Darakusmin.**

Daryk p. **Darakusmin.**

♀ **Dászek** „służy do poszywania chat (słomą)" RA. XII, 88, ten sam wyraz co daszek, tylko w znaczeniu snopka dachowego ═ Cz. došek, zdrobn. z doch = snopek (dachowy); Cz. wyraz z Nm. Dach, zkąd i nasz Dach.

Daźka p. **Daga.**

Dąb p. **Dub.**

Dąbin (O. mylnie tak pisze, zam. Dabin) p. **Tabin.**

♀ **Dąg** p. **Dąga.**

Dąga = klepka L. O. **Dęga** = pręga, szram L ♀ **Dęga,** ♀ **Dąga,** ♀ **Dąg** = klepka. ♀ **Dęga** = sztaba u wierzei. ♀ **Dąga,** ♀ **Dęga** = tęcza [ponieważ znaczenie tęczy wyraz ma tylko na Szląsku, wolno więc przypuszczać, że je przejął z Cz. duha = mzn. tęcza] || Słc. duha = klepka; dúha=tęcza. Cz. duha, ♀ douha = łuk; klepka; tęcza; pręga. Głż. duha, częściej tučel. Słn. duga= tęcza; doga = klepka. Srb. dúga =tęcza; düga = klepka. Bg. dъga = klepka; tęcza. Sslw. dąga = łuk; tęcza. Ukr. duha = tęcza; doga= klepka. Br. duha = duha (w zaprzęgu). Srs. dugà = tęcza. Rs. dugà = łuk; duha (w zaprzęgu) || Rum. doagă = klepka. Węg. donga, duga = klepka. 'Sgnm. dūge, Nm. Dauge, Daube = klepka. Wł. do-

ga. Fr. douve itd. ⚌ Pochodzenie wyrazu niepewne: por. Dz. I. Doga. Mr. 26—27 Dąga. Mew. 48 donga. Zdaje się, że wszystkie wyrazy Eur. pochodzą ze Słw., te zaś od pnia, od którego poszły Lit. dengiù = kryję, dangùs = niebo itd. Por. ♀ **Duga.**

♀ **Dągus** p. **Dyng.**

♀ **Dążać się** p. **Duży.**

♀ **Dążki** p. **Duży.**

♀ **Dcera** p. ♀ **Cera.**

♀ **Debeł** p. **Djabeł.**

Debera p. **Darębak.**

Dec p. **Tuzin.**

Def, właściwie dēf (e długie) = złodziej. Bb. 14. CZ. 8 ⚌ Dnm. deef (= Gnm. Dieb) = złodziej, Sdnm. dêf, dief, deif.

Defterdar minister skarbu tur. Char. O. || Srb. teftedar rachmistrz ⚌ Z Tur. déftérdar = tzn., to zaś z Gr. diphtéra = skóra, pergamin; dokument itd. Por. Mt. I, 46 déftér.

Dej = tytuł panującego np. w Tunisie. Char. || Serb. dahija = pretendent, wygnaniec; tak zwano baszów i jańczarów, którzy wrócili do Serbji po r. 1806; porówn. tytuł powieści T. T. Jeża: Dachijszczyzna ⚌ Z Tur. dâi = wuj, wujaszek, tytuł, dawany zwierzchnikom przez jańczarów. Por. Do. Dey. JA. IX, 496. Co do przejścia znaczenia, porówn. batjuška, opat, pantato, papież, pop i t. p.

♀ **Dejga,** p. **Daga.**

♀ **Dejweldrek** p. **Deweldrek.**

Deka p. **Daga.**

Delijunak, Deljunak = zuch, junak L. || Slc. delia = bohater (Kott). Srb. delija = 1, strażnik przyboczny wezyra 2, wojak wogóle, junak; delibaša = przełożony gwardji i pch. Bg. deli = śmiały, dumny, delija żołnierz pch. ⚌ Z Tur. deli = szalony, zuchwały, odważny; żołnierz lekkiej jazdy; druga część wyrazu jest Słowiańska; złożenie zap. nastąpiło pod wpływem językówPołudniowosłow. Porów. M. 22. Mt. I, 46 deli. Mew. 40 delija.

Delja pch. **Deljura, Delutka, Telej, Telet, Tylet;** trzy pierwsze wyrazy = rodzaj sukni; trzy ostatnie = rodzaj tkaniny i sukni ⚌ Zdaniem M. 22. 133 wszystkie „z Tur. telli, tellù = tkanina z nitek (tel), ciągnionych ze złota". Porówn. Mt. II, 71 tél, gdzie też podane są pochodne Słow. w znaczeniu nici, włókien itd. Mr. 143 nie umie wskazać pochodzenia. U w deljura i delutka zdają się być śladem formy Tur. tellù; inne zakończenia naszych wyrazów powstały zap. pod wpływem różnych przystosowań. Gołębiowski *Ubiory,* 143, a za nim i Enc. W. mylnie tu zbliżają delijunaka. A. Brückner zalicza wyraz delja do zapożyczonych z Węg. JA. XI, 124; w słownikach moich jednak odpowiedniego Węg. nie znalazłem.

Deljura p. **Delja.**

Delutka p. **Delja.**

♀ **Demerlia** = „miara mołdawska" RT. XLI, 191 || Srb. demirli = żelazny ⚌ Rum. demerlie, dimerlie = miara zbożowa. Mt. 46 démir [Tur. démir = żelazo].

Demesz i pch. p. **Damaszek.**

Denar, Dynar, zwykle **Denarek, Dynarek** = trójnóg, drybus ⚌ Zamieszczam tutaj dla tego, żeby wyrazić mniemanie, iż wyraz ten nie jest obcego pochodzenia, jak to myśli Mr. 150, nie podając zresztą żadnego zbliżenia. Nie wątpię, że denarek pochodzi od dno, bo też Kaszubi denarkiem nazywają denko u czepka, np. „mycka z denarkiem okrągłym" *Przegląd pols.* N. 201, str. 372. Przyrostek -ar jak w ciężar, moczar, suchar i t. p. Przejście znaczenia jak w poddenek, poddennica, ♀ poddanka. Ap. VIII, 259.

♀ **Dendera, ♀ Denderewa, ♀ Dyndera, ♀ Dziędziera, ♀ Dziędzierawa, Dziędzierzawa, ♀ Dywderewo** RT. 193, **Pindyrynda** = 1, paplaczka, rozpirynda 2, rośl. bielun O.; w znaczeniu rośliny Kg. *Kuj.* I, 83. *Pozn.* IV, 55. *Pamiętnik fizjograf.* V, dział IV, str. 13. **Tondera, Tyndyrynda** = roślina bielun O. ═ Zdaje się, iż wszystkie te wyrazy są przekształceniem Ukr. d ŷ v d e r e w o (niby d z i w- d r z e w o) albo d ŷ n d e r e w o. Mew. 42—43 dervo, gdzie znajdujemy jeszcze Ukr. formę d y n d e r a = bielun, której Źl. n. Wyraz Ukr., jak się zdaje, wydał się Polakom śmiesznym samym brzmieniem, przypominającym okrzykowe i w zagadkach improwizowane, np. „ciup pinderyndum hura" Kg. *Kuj.* II, 64; „cioch pinduryńka Madaleński mazura" Ap. II, 94; tyndyryndy! Kg. *Pozn.* I, 122; Ap. I, 132. VII, 147. W *Pamiętniku fizjograf.* V, Dział IV, str. 13, u O. i gdzieindziej p i n d y r y n d a znaczy kobietę paplącą (porówn. l a f i r y n d a, r o z p i r y n d a). Skutkiem podobieństwa brzmień wszystkich tych wyrazów nieustalonych, nastąpiło zmieszanie nazwy rośliny z innemi. Co do nazwy Ukr., porówn. Ukr. d ż i n d ż u r a = nazwa innej rośliny i Mew. 53 p. t. w., oraz Gr. d é n d r o n=drzewo; postać d ŷ w d e r e w o może być sld.

Denga p. **Dzięga.**

♀ **Dennahuba** grzyb phallus impudicus O. ═ Jest to dosłowny przekład Nm. G i c h t s c h w a m m: d e n n y = reumatyczny i ♀ h u b a z Cz. h o u b a = grzyb, gąbka, hubka. O. podaje jako wyraz gwarowy, nie wskazując okolicy; w innych źródłach gwarowych nie znajduję.

Denuszka p. **Dzięga.**

Deporty p. **Oporty.**

♀ **Dera** (dêra) = suchoty GO. 162 ═ Nm. D a r r e = tzn. Porówn. 'Sdnm. d e r v e n = niknąć, niszczeć, d e r f = suchoty.

Dera, Derha, Derka, ♀ Derowa chustka Kg. *Krak.* I, 96. ♀ **Derczysko** (d e r c i s k o) RA. X, 244, 259 (nie objaśniono znaczenia) ‖ Srb. č e r g a = namiot cygański; chatka. Bg. č e r g a = prosty dywan; kołdra. Ukr. d è r h a, d ż è r h a = gunia wełniana. Wątpię, czy i Rs. d e r j u g a, BR. d z i a r u h a, Ukr. d e r l j u h a tu należą ‖ Rum. č e r g ă = kołdra, kobierzec. Albań. č e r g ă = kosmata gunia wełniana. Węg. c s e r g a = namiot cygański ═ Tur. c z é r g é=chata, namiot. Porówn. Mt. I, 40 čérgé. Mr. 143 dera. Mew. 33 čerga. Przejście znaczenia: namiotem właściwie jest sama gunia, wojłok, który się na nim rozpina.

♀ **Derbis** p. ♀ **Darębak.**

Derbisz p. **Derwisz.**

♀ **Derda** śpichrz GO. 162 ═ Zap. z Nm. D ü r r e, D a r r e, D ö r r e, D e r r e = suszarnia; poddasze do suszenia owoców itp.; komórka przy piecu do suszenia. 'Sdnm. d a r e, d a r n e = suszarnia, osieć. Drugie d weszło do wyrazu Kaszubskiego przez słyszenie i chęć uwydatnienia r podwójnego, jak w d o n d e r, d u n d e r (z D o n n e r) przez słyszenie podwójnego n (to samo w ♀ z w i n d n y zamiast zwinny). Wątpię aby Nm. ♀ d i r d e, d ü r d e = susza, suchość na to wpłynęły. Porówn. GDW. p. t. ww.

Dereń pch. ‖ Cz. d ř í n. Srb. d r i j e n. Bg. d r ê n. Rs. d ë r e n ъ. Ukr. d e r è n itd. ═ Ukr. derèn; „krzew ruski abo podolski" Kluk u L. Obecność tak zw. pełnogłosu wskazuje na Rus. pochodzenie wyrazu. Mew. 42 dernъ N. 2.

Deresz i pch. ♀ **Deresz**=ławka, na której uczniów chłoszczą Pfil. I, 153. ‖ Słc. d e r e š = stołek, na którym bity leży. Cz. na Morawach d e r e š a = 1, ucieczka 2, „už je v dereši" = już jest w łapce, w kleszczach Bš. 206. Ukr. d è r e s z = (koń) deresz. ═ W zn. konia z Węg. d e r e s tzn. W zn. ławki zap. ze Słc.; przejście znaczenia objaśnia Pfil. I, 153.

Derha p. **Dera.**

Derka p. **Dera.**

Derkacz, Dyrkacz O., pospolicie zwany chróścielem, u ludu kujawskiego ♀ kiecakiem Kg. *Kuj.* I, 196, na Litwie ♀ **Dzierkaczem,** ♀ **Dziergaczem**, albo chróścielem ‖ Słń. derskač (dèrskati=klaskać, prztykać). Br. dzierhàcz, dzierkàcz. Ukr. derkàcz. Rs. derkàčъ, dergàčъ ═ Niezmiękczenie d zdaje się wskazywać, że postać derkacz wzięliśmy od Ukraińców; dziergacz, dzierkacz od Białorusinów zap. pochodzi, bo tylko na Litwie się słyszy. Porównywając jednak terkotać, tyrkotać, tarkotać, trajkotać i mnóstwo innych form nieustalonych, oraz zaderkać O., i zważywszy wielopostaciowość oraz odrębną głosownię wyrazów o formie nieustalonej, wolno mniemać, że i derkacz może być wytworem czysto Polskim.

♀ **Derować** = trwać CZ. 85. ♀ **Dórować,** ♀ **Dyrować** tzn. Bb. 24 (z rękop.) ═ Dnm. dûren = Nm. dauern = tzn. Porówn. Warować. Pfil. IV, 372. [Nm. z Łc. durare = tzn.]

Derowy p. **Dera.**

♀ **Derożka** p. **Dorożka.**

♀ **Dert** = „osypka" RT. 191 ═ Ukr. dert' = grubo zmełta mąka, ziarna. Porówn. Cz. drt = piłowiny, trociny, trzyny itd. Wszystkie od pnia dr (drzeć). Porówn. Mew. 41 der.

Derwisz, dawniej czasami **Derbisz** L. ‖ Char. Słow. i Europ. ═ Przez Tur., z Pers. derwisz=ubogi, zakonnik muzułmański. Porówn. M. 22. Mt. I, 47. Przejście w na b jak w ♀ wiskup, Sławoszów obok Słaboszów, starowliwy obok starobliwy i t. p., wąwel obok bąbel, wiedrzeniec ob. biedrzeniec, barwinek ob. barbinek i t. d.

Descka p. **Deska.**

Descułka p. **Deska.**

Deska pch. Dawniej **Cka,** np. w BS. (por. JA. VI, 181); ♀ **Descułka** BB. 16; ♀ **Deszczka** Kg. *Kuj.* I, 84. ♀ **Deszcząłka** Ap. IV, 190. ♀ **Descka** Kg. *Pozn.* IV, 191. ♀ **Dezka,** jak widać z 2 pp. lm. dezek, Ap. I, 18 ‖ Płb. daisko. Słc. doska. Cz. deska, deška, dw. dska, dcka. Głż. deska, deška. Słń. deska. Srb. daska, daščica. Bg. dъska, dъščica. Słsw. dъska, dъštica, dъšcica. Ukr. dòška, doščyna. BR. doska, doška ‖ Węg. deszka (zap. ze Słw.) Włosk. desco = stół. Sfr. dois = stół, Nfr. dais = baldachim (podobno dla tego tak nazwany, że w średnich wiekach nad stołem jadalnym rozciągano zasłonę, aby nic z pułapu nie padało Dz. II. c. Dais). Nm. Tisch, Sgnm. tisc = stół ═ Wszystko to z Gr. dískos, przez Łc. discus = 1, krąg, krążek do rzucania 2, półmisek, źwierciadło i t. d. Przejście znaczenia na stół nastąpiło, jak widać, już we Włoszech. Mew. 54 p. w. dъska powiada: „bardzo dawne zapożyczenie; ale jaką drogą?" Zdaje się, że postacie Słw. z Wł. desco poszły, z przeniesieniem znaczenia ze stołu na deskę, tablicę. Tu należy i nasz wyraz **Dysk,** wzięty wprost z Łaciny. Porówn. Mr. 414 Tejsko. Brl. 28—36. JA. IX, 326. Forma nasza descka, a ztąd deszczka, descułka i t. d. powstały, sądzę, ze zlania w jedno deska ze Spol. cka; deszczka jest odmazurzeniem descka.

Deszczka p. **Deska.**

♀ **Deweldrek,** ♀ **Dejweldrek,** ♀ **Dywelsdrek** = asa foetida ═ Dnm. düweldreck [złż. z düwel = Nm. Teufel = djabeł i dreck = łajno]. Por. **Djabeł.**

♀ **Deza** p. **Dzieża.**

♀ **Dezka** p. **Deska.**

♀ **Dezwok** (GO. 162 pisze „dêzwoek"; czy nie pomyłka, zam. dewzok?) ‖ Głż. dybzak = kieszeń ‖

Lit, dimżakas = duża kieszeń ═ Dnm. dêwssack = worek; kieszeń u sukni kobiecej; kieszeń złodziejska = Nm. Diebsack, Diesack = tzn. [złż. z Dieb = złodziej i Sack = worek]. Mr. 150 Dybzak.

Deżur p. **Dyżur.**

Dębień = kwiecień, np. w BS. ═ Cz. duben = tzn.

Dęga p. **Dąga.**

♀ **Diak** p. **Djakon.**

Diba = materja turecka lita, złotogłów M. 23. Inne słowniki n. || Srb. diba ═ Z Tur. diba = tzn. Mew. 45. Mt. I, 48 diba.

♀ **Didki** p. **Dyd.**

Didryk = kukułka pozłocista (cuculus auratus) O. ═ ?

Ditto p. **Dytto.**

♀ **Diug,** uderzenie, szturknięcie RT. 191. ♀ **Diugać,** ♀ **Diugnąć** albo ♀ **Dziugać** = szturkać Ap. I, 65 ═ Ukr. djugaty = trącać, bić.

♀ **Diuga** „robak, przebywający na mokrych miejscach", który, zjedzony przez bydlę, sprawia mu chorobę lub śmierć Ap. V, 124 „Mówi się: zjesz diuga, zamiast djabła" RT. 191. ♀ **Dziuk**=pewna choroba bydła Ap. V, 124 (ten sam zapewne wyraz, co na tejże str. Ap. V, 124 Diuga); toż Dembowski *Wyr. podh.* 3. ═ Ukr. djuh albo djuk = owad wilczomleczowiec (Wolfsmilchraupe).

Diw O. Mickiewicz (w *Sonetach kryms.*) || Srb. div=olbrzym. Bg. div m. diva ż.=złe duchy ═ Pers. dêv = zły duch, olbrzym, przez Tur. div tzn. Mt. I, 49 div. Wyraz Pers. tegoż jest pochodzenia, co nasze dzień i dziw, co Skr. djausz-pitar = Gr. Zeús-patér =Jupiter i t. d. Porówn. Fk. I, 108—109 div, wszystko od pnia div=błyszczeć, jaśnieć. Wyrazy Srb. i Bg. są wzięte z Tur., zdaniem Miklosicha MF. Div, oraz Mt. I, 49 div. Mr. myśli inaczej 27 Div.

Djabeł i pch. **Półdjablę.** Wyraz wraz z chrześcjaństwem do nas przyniesiony. ♀ **Djabół** Kg. *Krak.* IV, 174. 274. Ap. II, 5. ♀ **Djáboł** Bb. 27. Ap. IV, 253. ♀ **Djaboł** Kg. *Kuj.* I, 178. Frischbier, *Preus. Sprichw.* 1865, str. 306. Ap. VI, 300. ♀ **Djeboł** Ap. VII, 76. RA. IX, 150. ♀ **Dziabeł** Ap. II, 174. ♀ **Dziáboł,** ♀ **Dziábeł** RA. IX, 112. 132. Ap. IX, 243; tamże ♀ **Dziáblice,** ♀ **Dziábelnik.** ♀ **Debáł,** ♀ **Debeł** Ap. VII, 44. 45. 64. 65. 66: ♀ **debelská** naŭuka (luterska), ♀ **Jabel** Dd. 14. 47. Przez chęć zabobonną „niebudzenia djabła, kiedy śpi", w różnych językach zamieniano nazwę djabła na inną, najczęściej blizkobrzmiącą, w tym przypuszczeniu, że „głupi djabeł" nie zrozumie, że to o nim mowa. Tak np. Francuzi mówią diantre zamiast diable, Włosi diacine, diamine zam. diavolo, Niemcy Deikert, Deukert, Deuker, Deichsel, Deipel zam. Teufel, Holendrzy duiker (= Nm. Taucher) zamiast duiwel i t. d. Tak samo i u Słowian: Cz. d'as, d'ásel, d'ásek, d'áslik, na Morawach d'ájk, d'ák, d'ách, Głuż. djas, djasyk i t. d. To samo i u nas: **Djacheł, Djasek, Djásek, Djaszek,** a także ♀ **Drabi** zam. djabli WO. 167. 169. Kg. *Krak.* II, 447 i t. d. ♀ **Dziadzi** Ap. V, 255. Kat często zastępuje djabła, np. do kata! kaci wiedzą! Mówi się też nieprzyjaciel, lub po prostu ten. Często też wyraz się opuszcza, np. pal go trzysta, niech go trzysta, domyśl. djabłów, albo też zastępuje się wyrazem bóg, np. bogać tam! ma dziatek do boga t. j. do djabła = dużo, tak samo jak mówiono dajże go bogu, zam. katu. ♀ **Grzesi** (t. j. grzechy) np. „grzési wiedzą" zam. djabli wiedzą Ap. I, 41, a nawet „porwano bogu ojcu" zam. djabłu Kg. *Kuj.* I, 261. Por. ♀ Para, ♀ Parada zam. paraliż, ♀ Dalibód zam. dalibóg i wiele t. p. || Słowianie i inne narody europejskie mają wyraz djabeł w różnych mniej lub więcej znacznych przekształceniach. Porówn. Mew. 45

dijavolъ. ≡ Z Gr. Łc. późn. diábolos, diabolus = szatan, zły duch, z Gr. rzeczownikowo wziętego przymiotnika diábolos = oszczerca, donosiciel, od czasownika diabállō = mzn. oczernić, podać w nienawiść; oszukać. Porówn. Wgd. p. w. Teufel, Mew. 45 dijavolъ i t. d. Wywodzenie djaska i t. p. z nazwy jakiegoś bóstwa słowiańskiego Djas, zdaniem moim, nie ma podstawy. Porówn. Gilъferdingъ *Vêstnikъ Evropy* 1868, V, 201. *Btrge* VI, 279. Kt. p. w. d'as. Rzecz i bez tego wyjaśnia się eufemicznym przekręceniem unikanego wyrazu. Por. **Deweldrek.**

Djacheł p. **Djabeł.**

Djak p. **Djakon.**

Djakon pch. **Arcydjakon, Arcydziakon, Ardziakon, Poddjakon. Diak, Djak** pch. ♀ **Djakówka** = szkółka = ♀ organistówka w Galicji, np. *Dziennik poznań.* 1883 N. 240. **Dziak** pch. **Żak** pch. **Przeżak** = niedouczony L. „Po ♀ **záckach** (żaczkach) chodzić“ = chodzić w wielki czwartek z oracjami RA. IX, 189. ♀ **Żäk,** ♀ **Żák** = nauczyciel GO. 127. 191. PSK. 119. || Wyrazy powyższe znane są w różnych postaciach językom Słowiańskim. Przytaczam tutaj tylko ciekawsze co do formy lub zaaczenia: Słc. žiak = uczeń, žiacký = uczniowski; Cz. žák = uczeń; dawn. jahen = djakon, dziś diakon; Słń. dijak = uczony; dijački jezik = łacina; djačiti = śpiewać, nucić; Ssł. dijakonъ, dijakъ, Ukr. żakan, które podaje Mew. 45 p. w. dijakonъ, Żl. n.; Br. dziak i pch.; Srs. dumnyj dьjakъ (duma = rada, senat) = sekretarz rady. || Eur. w różnych postaciach: Fr. diacre, Sgnm. jachono, jacuno (skąd forma czeska jahen), 'Sgnm. diäken; Lit. žëkas = żaczek, mały uczeń; Węg. diák, deák = student (stąd nazwisko sławnego Deaka); 'Słc. diaconus, ziaconus i t. d. ≡ Gr. diákonos = sługa; posłaniec; w Greczyźnie chrześcjańskiej = djakon, kapłan. Porówn. **Dziecki.**

♀ **Djakówka** p. **Djakon.**

Djasek, Djaszek p. **Djabeł.**

♀ **Dłapa** = łapa || Słc. dlapa ≡ Cz. dlapa a. tlapa = tzn. Godnym jest uwagi, że po Węg. łapa brzmi talp; wyraz to Słw. pochodzenia i wskazuje na dw. obecność t w nagłosie.

♀ **Dłożka** = podłoga RA. XII, 88 ≡ Cz. dlážka = tzn. Porówn. **Podłoga.**

Doanna p. **Duanna.**

♀ **Dobery** = rodz. ziemniaków ≡ Nm. Daberschc (Kartoffeln), od miasteczka Daber (Dobrzno, powiat Słupski, na Pomorzu).

♀ **Dobnia** p. ♀ **Dołbacz.**

Dobosz i pch. || Słc. doboš Mr. 145. Srb. doboš = bęben, dobošar = dobosz i pch. Ukr. dòbosz, dòbusz, dowbỳsz = dobosz ≡ Węg. dobos = dobosz, od dob = bęben. Co do pochodzenia wyrazu Węg. porówn. Mr. 145 Doboš i Mt. I, 46 def; Mew. 47 Dobošь. MF. Doboš. JA. XI, 124.

♀ **Doch** = jednak, owszem GO. 97. 100. 127. Dd. 135. 139. Tamże str. 136: „Goch = mieszkaniec Kaszub środkowych, używający wyrazu nałogowego (?) „doch“.“ ≡ Nm. doch tzn. Co do nazwy Gochów, jakkolwiek przezywanie plemion od pewnych wyrazów charakterystycznych nie jest rzadkiem (np. Lemki *Pamiętnik fizjograf.* II, 505, Belacy Dd. 7, Taśtaki Kg. *Pozn.* II, 155 i t. p.); jakkolwiek przejście d na g spotyka się u nas czasami (np. ♀ grabinka, ♀ hängiel, ♀ zaprządcie zam. drabinka, handel, zaprzągcie); to jednak warto zwrócić uwagę na skądinąd znaną u nas nazwę plemienną Gogi. *Pamiętn. fizjograf.* II, 500.

♀ **Doka** = mgła PSK. 15. Hilferding GO. 163 pisze: dôka, duo-

ka, Preiss doeka, gdoeka ≡ Dnm. daak = mgła, wyraz rozgałęziony w językach Grm. = Nm. Tau = rosa, Ag. dag = rosa i t. d. Mag. Dag. 2.

♀ **Dokarować** p. **Karować.**

Dolman, Dołaman, Dołoman, Dołoma || Słw. i Eur. z małemi zmianami ≡ Tur. dolama lub dolaman = tzn. MF. Mżk. 23. Mew. 47. Dc. 104. „Co za naszych ojców była kurta, to (teraz) dołaman" L. p. w. Dołoman.

Doloma(n) p. **Dolman.**

Dołaman p. **Dolman.**

♀ **Dołbacz** albo ♀ **Dowbacz** = dzięcioł. Ap. V, 127. *Przyrodnik lwows.* rok 2 (1872), Janota. ♀ **Dołbieszka** = narzędzie do ubijania kapusty O. ♀ **Dowbnia** = szlaga O.; przyrząd do obijania pszenicy na pęcak Ap. I, 66. ♀ **Dobnia** = kloc na drągu do ubijania kapusty. ≡ W północnych okolicach z Br., w południowych z Ukr.: Br. daŭbièszka = mała szlaga, daŭbnià = szlaga; Ukr. dòŭbnia = szlaga, baba, doŭbèńka, doŭbèszka toż zdrobn.; wszystko to od Br. daŭbić, Ukr. doŭbàty = dłubać i t. p. ♀ Dołbacz = niby dłubacz; wyrazu oznaczającego dzięcioła od tej osnowy w słowniku Żl. niema; ale musi lub musiał być używany, skoro go do Polszczyzny wzięto. Chwianie się pomiędzy *ł* i w wyjaśnia się Rusińskim wymawianiem w jak u krótkie.

Dołbieszka p. **Dołbacz.**

♀ **Dołu** = na dół; na dole || Cz. dolů ≡ Słc. dolu = tzn.

Dom p. **Tum.**

♀ **Domacha,** o kukułce, Wójcicki w *Przyj. Ludu* IX od 404. ♀ **Domaszka,** o jaskółce, tmż. VI, 126. O. ≡ Z Ukr. domàcha = blizko domu będący, domowy i t. d. np. WO. 33. Por. **Domaszny.**

♀ **Domácy** p. **Domaczy.**

Domaczy = domowy, oswojony L. ♀ **Domácy** = domowy PSK. 15. ♀ **Domący** = domowy RA. IX, 300 ≡ Oba wyrazy naśladowane z Cz. domácí = 1, domowy 2, oswojony, łaskawy.

♀ **Domaszka** p. ♀ **Domacha.**

♀ **Domaszny** = domowy Ap. I, 66. ≡ Ukr. domàsznyj = tzn. Por. **Domacha.**

♀ **Domący** p. **Domaczy.**

♀ **Domineszty** = rodzaj jabłek || Rs. domneštу = tzn. Gt. *Fil. raz* I, 436. RT. 192. ≡ Od miasta rumuńskiego tejże nazwy.

♀ **Domowina** = trumna RT. 192. || Brus. damawìna tzn. ≡ Z Ukr. domowỳna = trumna.

Donder pch., czasami **Dunder.** L. O. || Głż. dunder, dundyr, dundr w przekleństwach; dundrować = kląć, mówić dunder i in. ≡ Nm. Donner = piorun; wyraz ten i przez Niemców używa się w przekleństwach; d rozwinęło się u nas przez chęć uwydatnienia obcego podwójnego n, porówn. Derda; wątpię, abyśmy przejęli formę Hl. donder i myślę, że ta ostatnia, również jak Ag. thunder i nasza, rozwinęły d każda samodzielnie.

♀ **Donia** = dziewczyna, córka O. Ap. III, 66. 91. ♀ **Donieczka** tzn. W. Pol. *Pieśń o ziemi naszej* ≡ Ukr. dònia (inaczej dońka, dòntia, dòncia, dòneczka) = córka, córeczka; tegoż pochodzenia co nasza Córka. Mew. 55 dъšter-.

Donica i pch. ≡ Zapisuję wyraz ten dla tego tylko, że Mew. nie zamieszcza go na str. 44 pod dê- 2., gdzieby stać powinien, chociaż wymienia Kaszub. dojnica i że Mr. 145 ucieka się aż do 'Słc. donna, szukając rodowodu donicy. Donica jest = dojnica = naczynie do dojenia, skopek; postać dojnica używa się w znaczeniu dojnika, skopka na Litwie i u Kaszubów. Wy-

rzutnia j bardzo jest u nas częstą, np. ♀ pódę, ♀ Chonice, ♀ zaść, ♀ naść, ♀ stryna, ♀ zbónik, ♀ przenamni i t. d. zam. pójdę, Chojnice, zajść, najść (znaleźć), stryjna (stryjenka), zbójnik, przynajmniej. Przejście znaczenia z naczynia do dojenia na wazon kwiatowy, makotrę i t. d. przez podobieństwo kształtu. Inni Słowianie posiadają tenże wyraz w postaciach z j i bez j.

♀ **Donot.** „Dame mě ci pjic psim gnotę, Kobělim donotę“ GO. 64 (= damy my ci pić psim gnatem, kobylim donotem) ≡ ?

♀ **Dopalować** = dożerać, dokuczać komu. RA. XII, 88 ≡ Cz. dopalovati = gniewać, złościć.

Dordadzena = jakaś tkanina O. ≡ ?

♀ **Dornica,** ♀ **Dórna,** ♀ **Dwornica** = izba Psk. 15 ≡ ‖ Nm. ♀ durniz, ♀ dürnitz, ♀ dornitz i in. = izba opalana i in. zn. Zakończenie wyrazu Nm. zdaje się wskazywać Słw. jego pochodzenie, to też domyślają się, że Rs. gòrnica=izba czeladna i in. zn., Ukr. hornýcia = izba są jego źródłosłowem, por. Sslw. gorьnica, Bg. gornica. GDW. Durniz. ♀ Dwornica jest sld. do dwór. JA. III, 154. Mew. 73 gora.

Dornowskie dachy, robione z garbowin z gliną O. ≡ ?

Dorożka pch. **Derożka** słyszy się czasem w Warszawie; „konie **derożkarskie**“ *Kurjer codz.* 1883 N. 206. Na Litwie ♀ **Drążki** pch. blp., czasem ♀ **Dróżka.** ‖ Cz. drožka i pch. (z Nm.) Rs. dròżki blp. ‖ Nm. Droschke. Szw. droska ≡ Zdaje się, że źródłem wszystkich tych wyrazów jest Rs. dròżki blp. = lekki wózek, zwany żartobliwie przez Polaków w Petersburgu i Moskwie gitarą albo kiszką, z powodu wydłużonego kształtu siedzenia, na którym się bokiem umieszcza. Wyraz przeszedł nasamprzód do Polski, jako nazwa pewnego rodzaju powozu, a później dopiero stał się nazwą powozów publicznych, które w Warszawie wcześniej niż w Niemczech weszły we zwyczaj (w połowie XVII w., jednocześnie z fjakrami paryskiemi); Niemcy i rzecz i nazwę wzięli od nas, czego dowodzi rodzaj ż. w Droschke; gdyby się zapożyczyli wprost z Rs., toby mieli wyraz w lm. U nas, jak się zdaje, wstawiono o przez poczucie, iż wyraz z języka Rs. pochodzi; forma derożka jest sld. do licznych wyrazów, poczynających się od der-; forma drążki jest fonetycznym przekładem rs. drogà = rozwora, drąg wozowy, łączący oś przednią z tylną. Wyraz Rs. drożki jest zdrobn. od drògi = 1, wóz duży np. piwowarski 2, karawan, ten zaś pochodzi od podanego wyżej drogà. Grot (JA. VII, 137) myśli, że wyraz Rs. drogà naśladowanym jest z Pol. drąg. Porówn. Mew. 50 droga, 51 drongъ, 49 dorg-.

♀ **Dorźnik** = dziedziniec ostawiony w czworobok budowlami bez przerwy (słyszałem w Oszmiańskiem). ♀ **Dorżyń** = „miejsce bez dachu dla bydła“ O. ‖ BR. dorżyn = tzn. Czeczot *Piosnki* 1846, str. 74. Nos. n. ≡ Z Lit. dàrżas = ogród. Przeniesienie znaczenia w obu wyrazach z ogrodu na zagrodę. Wyraz Lit. pokrewny jest z naszym dzierżeć. Przejście Lit. a na nasze o według poczucia stałej odpowiedniości naszego o Litewskiemu a i odwrotnie. Porówn. miejscowe: Darże, Darżeniki, Darżele, Darżynie, Darżyszki, Dorże.

♀ **Dorżyń** p. ♀ **Dorźnik.**

♀ **Doskulić** = dokuczyć ≡ Ukr. doskúłyty = tzn.; doskúła utrapienie. Br. skułà = wrzód. Por. RA. XVII, 76.

Dosuży pch. = dzielny, zdolny, odpowiedni L.; ♀ **Dosużny** pch. = wolny od pracy, wczasowy. O. miesza dosuży, dosużość z ♀ do-

suźny, ♀ dosuźność. Tych ostatnich wyrazów na Litwie nie słyszałem. ═ Br. dasùźy = zręczny, żwawy, staranny; Rs. dosùźij tzn. ♀ Dosuźny z Rs. dosùźnyj = swobodny, wolny, dogodny, sposobny; dosùgъ = wczas. Porówn. Mew. 328 sug-.

♀ **Dotegować** = dostarczać ═ Pfil. III, 378 zbliża tykać i Nm. zustecken = wtykać. Wydaje mi się to niedostatecznym.

♀ **Dowbacz** p. ♀ **Dołbacz.**

♀ **Dowbnia** p. ♀ **Dołbacz.**

Doża i pch. p. **Duk.**

♀ **Dórna** p. ♀ **Dornica.**

♀ **Dórować** p. ♀ **Derować.**

Drab = żołnierz i in. pch. ♀ **Drab,** ♀ **Draby** blp. 1, = kłus 2, jasełkarz Kg. *Krak.* IV, 306 ♀ **Drábski,** np. ubrać się po drábsku Mátyás *Z ust ludu,* 12. **Drabant** = 1, żołnierz 2, taniec. W zn. tańca: Kg. P. 412. *Krak.* II, 515, oraz ♀ **Trabaniec** Kg. *Kuj.* II, 208. **Drabarz** = 1, koń prędki w biegu 2, wielbłąd dromader || Słc. Cz. dráb też znaczenia, co u nas; Głż. drab = jezdny; Ukr. drab pch. = 1, żołnierz 2, obdartus. Słc. Cz. drabant też znacz., co u nas; po Czesku także trabant; Słń. drabant, grabant = satellita. Cz. drabář (z Polsk.) || Fr. drabant, traban = 1, żołnierz 2, satellita; Wł. trabante. Węg. darabant ═ Źródłem wszystkich tych wyrazów jest Nm. traben, 'Sgnm. i Dnm. draben = iść lub biec krokiem miarowym (wyraz pokrewny z naszym dreptać). Drab zap. Czeskim jest utworem, w znacz. niby równo stąpającego żołnierza, może pod wpływem Wł. trabante, Nm. Trabant. ♀ Drab = kłus z Nm. Trab = tzn. Drabant jest utworem Włoskim z pnia Nm.: tak zwano we Włoszech straż przyboczną cesarzów Nm. Drabarz z Nm. Traber, Draber = kłusak. W ostatnich czasach Miklosich (Mt. I, 46 derban i Mew. 49 drabantъ) nasuwa Tur. dérban, z Pers. = stróż bramy, wrotny i wskazuje blizkobrzmiące formy Rum. Porówn. Wgd. i Kge Trabant. Mr. 146 Drabant. Drabarz. MF. Drabant. Brl. 39, 40 Dráb, Drabant. Być może iż formę drabant wzięliśmy wprost od Szwedów, bo po Szwedzku brzmi ona zupełnie jak nasza: drabant. Znaczenie tańca zdaje się, iż się rozwinęło u nas (porów. kozak = lud i taniec), bo w innych językach tego znaczenia n.; myli się więc Gołębiowski *Gry i Zab.* 317, twierdząc, że od Niemców taniec drabant wzięliśmy. Porówn. opis tańca u L. Drabi zamiast djabli, p. **Djabeł.** Drabować i złż., Przedrabować i Zdrabować tu należą: patrz przejście znaczenia u L. p. w. drabować. Pfil. I, 460 zaliczono Drabant do wyrazów perskich.

Drabant p. **Drab.**

Drabarz p. **Drab.**

Drabina p. **Drab'.**

Drab', Drabina, Drabka pch. ♀ **Półdrabek** Kg. *Kuj.* I, 84; II, 275 || Ukr. drabýna = drabina; Br. drabìna tż. zn.; draby = 1, żebra, kości 2, wóz prosty 3, kary (Ukr. i Br. z Pols.) ═ Ponieważ inni Słowianie drabinę zwykle inaczej nazywają, wnosić więc można, iż zbliżenie Miklosicha do Nm. Treppe = wschody, 'Sgnm. treppe, trappe jest słusznym. Podanego przez MF. wyrazu Słc. drabina słownik Loosa nie podaje, ma natomiast, pod Leiter, rebrík (Czesk. řebřík). Czesk. drabina zdaje się, iż wzięto z Pols. Że od Niemców drabinę wzięliśmy, dowodzi tego również istnienie w gwarach naszych wyrazów Literka i Literczak = drabinka, wóz drabiasty Kg. *Krak.* I, 176. IV, 311. *Til.* ser. 1, XII, 25. 50, z Nm. Leiter = drabina; porówn. MF. Lojtra. Mew. 49 drabь.

♀ **Dracht** = para wiader (wody). GO. 129 mylnie pisze: „vodę dracht hálac" zam. vode d. h. (wody dwa

wiadra przynieść) i mylnie dracht objaśnia przez „zu Recht“ || Hl. dragt = tzn. ═ Nm. ♀ dracht (dsł. nosza, jeden transport = Nm. Tracht = mzn. „jedno niesiwo wody“ Mgn.) = para wiader. FWb.

♀ **Draga** = rodzaj kotwicy ═ Z Dnm. dragge = Gnm. Drache (dosł. smok) lub Drachenanker = tzn. (dosł. kotwica smocza tj. nakształt smoka). GDW. II, 1321, 5. d. Porów. **Dragan.**

Dragan, dziś **Dragon, Dragun** pch. L. O. ♀ **Dragan** PP. 71. || Słw. z małemi zmianami || Eur, toż, np. Fr. dragon, Nm. Dragoner, 'Słc. dragones, dracones = jazda, mogąca walczyć pieszo ═ Z Gr. drákōn = Łc. draco = smok, jakoby z powodu smoka na chorągwi tak zwanych „draconariów“ Wegiecjusza, autora ksiąg *De re militari*, w IV w. po Chr. Patrz GDW. Dragoner. Nazwy ptaków Dragan i Draganek zdaje się, iż tu należą. Inne znaczenia draganka p. t. w. Por. Mr. 146 Dragan, Dragon. Przytoczone tu p. w. Dragan znaczenie tarakana czyli karalucha nie wiem skąd wziął Mr. Porówn. Mew. 49 i MF. Drakunъ. Porówn. **Draga** miner. **Drakonit** = kamień smoczy.

Draganek = szewron, naszycie na rękawie munduru O. ═ Może z Fr. dragonne = ozdoba u rękojeści szabli. Porówn. Mr. 146 Draganek.

Draganek = rodzaj rośliny L. O. || Nm. Dragun, Dragon. ═ Z Łc. dracunculus (dosł. smoczek, porówn. **Dragan**) przez Nm. Porówn. GDW. Dragun. Mr. 146 Draganek.

Dragant, Tragant, Tragagant =rodzaj rośliny Kn. L. O. || Cz. dragant, tragant || Eur. z małemi zmianami, np. Nm. Dragant, Tragant, Wł. Hp. dragante i t. d. ═ Gr. tragákantha [dsł. kozi cierń, złoż. z trágos = kozieł i ákantha = cierń], skąd Łc. tragacantha. Porówn. Mr. 146. 150 Dragant i Tragant.

Dragnie = „stosownie, przyzwoicie“ L. tylko z Kochowskiego. Wyraz objaśniony przez Bielowskiego, jak się zdaje, nietrafnie. Znaczy on raczej u Kochowskiego, tak prawie jak po Czesku = sporo, tęgo, raźno, dzielnie ═ Z Czesk. drahně = sporo, dużo, bardzo; na Morawach mówi się np. o chorym „je mu drahněj“ = jest mu lepiej, raźniej. Bš. 207.

Dragoman, Drogman, Drogoman 1, tłumacz 2, rodzaj drozda O. M. 137 podaje jeszcze: **Turczyman** i **Turdżyman** = tłumacz; nie wiem skąd te formy bierze. || Ssrb. dragomanь. Rs. dragomanъ || Eur. z różnemi przystosowaniami słoworodoludowemi, np. Fr. drogman, dragoman, truchement. Sgnm. tragemunt, trougemunt, dziś Dragoman. 'Słc. dragumanus i t. d. ═ Ar. tardżaman, tardżuman, turdżuman, zap. przez Wł. drogmano, dragomano, turcimanno, lub Fr. wyżej podane formy. M. 134 niewłaściwie łączy z temi wyrazami **Tłumacz,** k. p. Porówn. DZ. I Dragomanno. MF. dragomanь. Dc. 106 Drogman. M. 23. 134. 137. AV. 53. 135. Nazwa drozda jest przekładem Łc. interpres = tłumacz, z nomenklatury zoologicznej.

Dragon p. **Dragan.**

Dragun p. **Dragan.**

♀ **Drahle** blp. RT. 192 i 202 p. w. Hyżki. ♀ **Dryhle** blp. p. w. Studzieniec Ap. I, 76. ♀ **Dryga** a. ♀ **Drygi** blp. ♀ **Drygle** = galareta, ♀ kwaszenina ═ Ukr. dryhli = galareta, drahlity = mzn. stężeć, zgalaretować się [ostatecznie od tego pnia, od którego nasze drgać i t. d.], por. trzęsianka, trzęsionka = galareta. ♀ Dryga jest spolszczeniem fonetycznym wyrazu Ukr.

♀ **Drajdytka** p. **Dydek.**

♀ **Drajka** = trzy grosze ═ Nm. drei = trzy. Por. Firka.

Draka p. **Brak.**

Draka = bójka. O. ≡ O. podaje wyraz ten jako gwarowy i pochodzący z Rs. Zna go jednak L. i popiera przykładami z Potockiego, a w Cz. jest w tymże znaczeniu wyraz d r a č k a, który przypuszcza * d r a k a; d r a k a przeto może być wyrazem czysto polskim.

Drakonit p. **Dragan.**

Dranica p. ♀ **Drań.**

♀ **Drantywy** p. ♀ **Drań.**

♀ **Drań** = dureń Kg. *Krak.* IV, 306; ♀ **Drań** lub ♀ **Drańc** = gałgan, nicpoń Ap. I, 40; ♀ **Drań** lub **Drańcie**=plugawstwo, gałgany; człowiek podły. ♀ **Drantywy** =nędzny, słaby, obdartus; nierządny RT. 192. Na Litwie: ♀ **Drań,** częściej ♀ **Dreń** = lichota, gałgany; zły człowiek, gałgan; ♀ **Drenny** = lichy, gałgański; ♀ **Drennie** =licho, po gałgańsku; ♀ **Dreństwo** = ♀ D r a ń, ♀ D r e ń. **Drań, Dranica** = rodzaj gontów dartych L. || Rs. dranь = 1, dranice 2, papier podarty. D r a n i c a = rodz. gontów. D r j a n ь = śmiecie i t. d. D r j a n n ò j = lichy, nędzny ≡ Z Ukr. d r a n, d r à n y j = podarty; nędzny. D r a n t j e = gałgany; szuja. D r a n t y v e ć = obdartus. Br. d r e ń = gałgaństwo, lichota. D r è n n y j = lichy i in. Formy z *a* z Ukr., z *e* z Br. ♀ D r a ń c może z Czesk. d r a n c = gałgan (Ap. I, 40 zdaje się iż mylnie zmiękczono *c*). Ukr. d r a n y c i a = dranica (gont); Br. d r a n i c a (Nosowicz n.)=toż. Być może, iż d r a ń, d r a n i c a w zn. gontów są wyrazami czysto Polskiemi, chociaż małe ich rozpowszechnienie w Polsce zdaje się świadczyć przeciwnie.

♀ **Draszka** = wynagrodzenie za młockę Kg. *Kuj.* I, 58.; = młocka ib. 183; II, 269. ♀ **Drażba** = młocka. ♀ **Draszek** = młocek BW. LXXX, 621. Kg. *Kuj.* 269. 279. ♀ **Draszk** Dd. 135, lm. **Draszcie** tmż. 128 (mylnie d r a ż c e ib. 103). ♀ **Draszować** = młócić Ap. I, 33. Kg. *Kuj.* I, 183. BW. LXXX, 621. Bb. 20. 29. Dd. 82.

♀ **Draszowanie** = młócenie Ap. I, 21. GO. 128 ≡ Nm. d r e s c h e n = młócić, skąd nasamprzód d r a s z o w a ć, a stąd już inne formy.

♀ **Dratnal** = gwóźdź z drutu. Rod. **Dratnal** Kg. *Krak.* IV, 344. Słowniki n. ≡ Z Nm. D r a h t n a g e l = dsł. gwóźdź drutowy; złż. z D r a h t = drut i N a g e l = gwóźdź; ten ostatni wyraz skraca się u nas tak samo, jak w Bratn a l, Ufn a l itp. Porówn. **Dratwa** i **Drut.**

♀ **Dratować** p. **Tratować.**

Dratwa pch. L. O. ♀ **Dratew',** np. „d r a t w i a m y szyta" WPś. II, 238. d r a t w i 2 pp. lp. Ap. IX, 253 || Słc. d r a t v a. Cz. d r a t e v, d r a t v a. Głż. g r a t e j, 2 pp. g r a t w j e. Dłż. d r j e t v a. Srb. d r e t v a. Słń. d r e t a. Ukr. Br. Rs. d r a t v a || Węg. d r a t v a ≡ Nm. D r a h t = nić kręcona i in. zn. [od tegoż nasz wyraz **Drut, k.** p.], od d r e h e n = kręcić. Porówn. MF. Dreta. Mew. 50 dretva. Porówn. **Dratnal.**

♀ **Drażba** p. ♀ **Draszka.**

♀ **Drączek** = kij BB. 88 ≡ Ukr. d r u c z ò k tzn., od d r u k = drąg, laga. Mew. 51 p. w. drongъ zestawia wyraz Ukr. z naszym d r ą g i in.; ponieważ jednak w wyrazie Ukr. mamy *k*, wnosić więc można, iż pochodzi on z Pols., z fonetycznym przekładem *ą* na *u* i zachowaniem istotnego brzmienia *g*, które u nas na końcu przechodzi na *k*. Co nie przeszkadza, iż znowu wzięliśmy Ukr. d r u c z ò k i przełożyliśmy fonetycznie na d r ą c z e k.

♀ **Drążki** p. **Dorożka.**

♀ **Drejaka** p. **Drjakiew.**

♀ **Dreksler** = tokarz ≡ Nm. D r e c h s l e r=tzn. Por. ♀ **Dryjarz.**

Dremla p. **Drumla.**

♀ **Drenny** p. ♀ **Drań.**

♀ **Dreń** p. **Drań.**

♀ **Drepy,** ♀ **Drepki** p. **Trepy.**

♀ **Drewotnia** p. **Drwotnia.**

Drgubica p. **Drugubica.**

♀ **Drjacznica** p. **Drjakiew.**

Drjakiew lub **Drjakwia** pch. L. **Tyrjaka** L. **Dryjak** Pfil. II, 155. ♀ **Dryja** Kg. *Krak.* III, 251. ♀ **Drejaka, Dryjawnik** L. z Syrenjusza || Cz. dryák, dawniej teriak, triak. Głż. drejak. Słń. terjak. Rs. terijakъ, drijakva || Eur. Wł. Hp. teriaca, triaca; Fr. thériaque; Nm. Theriak i t. p. ═ Gr. theriakós, domyśla się antidotos = zwierzęcy (t. j. od ukąszenia dzikich zwierząt) antydot, przez 'Sgnm. drîakel, ze zmianą zakończenia na wzór rzodkiew, brukiew i t. p. Dryjak zap. na wzór formy Czeskiej. ♀ Dryja i Dryjawnik zdają się być utworami na gruncie Pols. Porówn. MF. Dryjakiew. Mew. 51 dryjakъvь. Mr. 148 Dryák. 358 Tyryaka. M. 23. AV. 53 ods. 6. **Drjacznica** w zn. plotkarka porówn. Cz. dryačník mzn. 1, szarlatan, olejkarz 2, plotkarz, oraz „jako dryák roznášeti“ (domyśla się plotki).

Drog(o)man p. **Dragoman.**

♀ **Drok** = „u ludu nazwa rośliny janowiec (genista)“ O. ═ Może z Ukr. dryk albo drok tzn.; Rs. też drokъ. Te zaś wyrazy Mr. wywodzi z 'Sgr. drákanos = marzanna 147 i 386 Drokъ.

Dromla p. **Drumla.**

Drop' pch. czasami **Drób'** L. O. || Słc. drop. Cz. drop, dropa, drof. Głż. trapa, trop, gropun. Dłż. gropyń. Srb. Słń. droplja. Ukr. drofa, drafa, drochwa np. Ap. VII, 238. Br. drop, grop, krop. Rs. drahva, drofa. || Lit. trápas, trámpas, trépas, trúpas. Szw. trapp. Hl. trapgans (gans=gęś) ═ Nm. Trappe, 'Snm. drappe. Porówn. MF. i Mew. 51 Droplja. Mr. 28 Droplja. Wgd. i Kge p. w. Trappe nie wiedzą, skąd wyraz Nm. Może zbliżyć należy Skr. drāpajāmi = zmuszam do biegu, Gr. drápōn = zbieg. Porówn. Fk. I, 112 drap.

Drób' p. **Drop.**

Drót p. **Drut.**

♀ **Dróżka** p. **Dorożka.**

Druch (mylnie piszą czasami druh) pch. **Drużka** (mylnie pis. druszka), **Druchna, Drużyna, Drużba** i t. d. ═ Dla tego wpisuję tutaj te wyrazy, iż Miklosich (Mew. 51 drugъ) Pols. druh, druch wywodzi z Rs. Myślę, że się myli; zdaniem moim istnieć musiała w Polszczyźnie postać *drug, od której poszły: drużba, drużka, drużyna i t. d. Forma zaś druch jest spieszczoną, jak brach, Jach, klech, swach i t. p. z brat, Jan, kleryk, swat; istnieje ona jeszcze w północno-zachodnim obszarze Polszczyzny druch Kg. *Pozn.* II, 81; drech GO. 163. Dd. 69. 79 i ind.

♀ **Drugać** = prząść sznur z kłaków ═ Słc. i Cz. drhnouti, drhnuti (len) = czesać (len). [to samo, co Pols. dzierzgać] RA. XVII, 30.

Drugubica, Drygubica, Drgubica, ♀ **Tryhubica** = rodzaj sieci potrójnej L. O. Czeczot, *Piosnki wieśn.* (książeczka VI.) 78 **Hubica**; 92 **Tryhubica** KŁ. 19. Na Litwie słyszałem w zn. sieci potrójnej na ryby. Zap. skróceniem wyrazu tego jest **Dryga** = sieć podwójna L. O. ═ Br. tryhùbica = 1, trójząb 2, sieć potrójna na ptaki. Wyraz pochodzi nie od hubà = gęba, jak chce Nosowicz, ale od try = trzy i hub- = Pols. gub- [w przegub, ♀ gub = fałda, ♀ gubać się=podkasywać się (Mew. 82 gъb)]; sieć tak nazwana tedy od potrójnego zgięcia czyli przegięcia, zawrócenia; porówn. Ssłw. dvogubъ, sugubъ = podwójny, Słń. guba = fałda i t. d. Forma drugubica przez sld. do drugi, drygubica i drgubica do drgać. Por. rod. Dwigubski Pfil. I, 188. Lit. dvìgubas, trìgubas = podwójny,

potrójny (ze Słw.). Co do drgubica por. JA. XI, 140—41.

Druk- p. ♀ **Dryka.**

♀ **Drulić** = trącić ═ Ukr. drùłyty, drulàty = tzn. Porówn. ♀ **Drylnąć.**

Drumla, Dromla, Dremla, Brumla ‖ Słc. drml'a. Cz. drumbla, drombla, na Morawach drmla, grumle Bš. Głż. brumla, brumładło. Słń. dromlja, brumda, brunda. Srb. drombulja. Bg. drumboj. Ukr. drymba, drymla ‖ Węg. doromb ═ Nm. Trommel, 'Sgnm. trumel, trumbel, trumbe, Sgnm. trumpa, trumba. Pochodzenie wyrazu Nm. niewiadome. Stąd też pochodzi **Trąba,** k. p. Porówn. MF. Drombulja. Mew. 51 drumboj. Mr. 119 Brumda, 147 Drombla, 148 Drumbla, Drъmboj. Kge. i Wgd. Trommel. Na ukazanie się b w nagłosie wpłynąć mogło takież brzmienie w Nm. Brummeisen = drumla, harmonijka wargowa, bo też i Nm. Trommel jednego jest pnia z brummen, brummeln = mruczeć, warczeć i t. d.

Drut, Drót pch. i złż. ‖ Słc. drôt. Cz. drát. Głż. grót. Słń. dreta = dratwa. Ukr. drit, 2 pp. drotà. Br. drot ‖ Węg. drót. Lit. drióta, driúta = dratwa ═ Nm. Draht = 1, nić kręcona 2, drut (metalowy). Porówn. **Dratwa** i **Dratnal.** MF. Dreta. Kge. Draht. Samogłoska w wyrazie naszym przeszła gammę: (a)—á—o—ó—u, jak w ♀ kómin, ♀ kómora i t. p.

♀ **Druwka** = rodzaj jabłek letnich Psk. 122. GO. 163 ═ Zap. Dnm. druve = Gnm. Traube = jagoda winna, winne grono. Porówn. co do znaczenia: jabłka winne, gruszki winiówki itd., Nm. Weinapfel.

Drużba p. **Druch.**

Drużbart = rodzaj dawnej gry w karty. O. Gołębiowski *Gry* 45—46. Enc. W. p. t. w. Kg. *Krak.* I, 328 ═ Nm. König Drosselbart-Spiel dsł. = gra w króla Dresselbarta [drużbartem w tej grze nazywa się król czerwienny]. König Drosselbart (dsł. król z drozdową brodą) jest postacią mityczną w podaniach Nm. Patrz Grimm *Kinder- und Hausmärchen*, wyd. 1864, I, 258—263, N. 52. Forma drużbart jest sld. do drużba.

Drużka p. **Druch.**

Drużyna p. **Druch.**

♀ **Drwotnia,** ♀ **Drewotnia,** ♀ **Drywotnia,** ♀ **Drewutnia** = drwalnia, drewnik ═ Ukr. drowòtnia Br. drywòtnia, drowòtnia.

♀ **Drybanek,** ♀ **Drybinek** = trójnóg, denarek Mgn. p. w. Dreifuss. Kg. *Kuj.* I, 86. II, 269. 279. *Pozn.* I, 96. Ap. I, 29. 33. Dyrda *Jasiek z kniei,* 22. ═ Nm. Dreibein (dsł. trójnóg: drei = trzy, Bein = noga), ♀ dreebeen = stołek o trzech nogach, szczeg. szewiecki. Porów. **Dryfus, Drypus.**

♀ **Drybinek** p. ♀ **Drybanek.**

Dryfus, Drypus, ♀ **Tryfus** pch. L. 1, trójnóg 2, wanienka na trzech nogach. Ap. II. 178 = beczka na trzech nogach ‖ Głż. trybušk = tzn. Schulenburg *Wend. Volksthum,* 12. Dłż. trybuss u Zwahra. ═ Nm. Dreifuss (dsł. trójnóg, złż. z drei = trzy i Fuss = noga) = trójnóg wogóle, szczeg. ten, którego się pod garnki w piecu używa. Porówn. **Drybanek.**

Dryga p. **Drugubica.**

Dryga p. ♀ **Drahle.**

Dryganić p. **Drygant.**

Drygant, ♀ **Drygunt** PSK. 150 = „koń krzepki, zwięzły“ ═ Zapisuje się tutaj dla tego, aby zaprzeczyć wywodzeniu jego z Lit. Porówn. Mr. 148. 386 Drygant. Pfil. I, 181. 190. 722. Mnie się zdaje, że pochodzi od drygać (podrygiwać), jak ♀ fikant (Ap. V, 207; VII, 75) od fikać = skakać. Por. ♀ **Dryganić**=

męczyć, niszczyć konie ciężką pracą, jeżdżeniem PSK. 15 i 115 ♀ **Zdryganić.**

♀ **Drygle** p. ♀ **Drahle.**

♀ **Drygubica** p. **Drugubica.**

♀ **Dryhle** p. ♀ **Drahle.**

♀ **Dryja(k)** p. **Drjakiew.**

Dryja = trójka na kościach; o koniach; herb o trzech kamieniach || Cz. drye, dryje=tzn. ═ 'Sgnm. drîe ż.=tzn., dziś D r e i ż. L. i Kott mylnie wywodzą z Gr. Porówn. **Es.**

♀ **Dryjarz,** ♀ **Drylarz** =tokarz ═ Dnm. d r e i e r=tzn., od Nm. d r e h e n = kręcić, toczyć. GDW. Dreher. Por. ♀ **Dreksler.** ♀ D r y l a r z ma l może przez sld. do d r y l o w a ć.

♀ **Dryjawnik** p. **Drjakiew.**

♀ **Dryka** = klamka, rączka u zamka we drzwiach. Kg. *Pozn.* I, 91 ═ Nm. D r ü c k e r m. = tzn., od d r ü c k e n = cisnąć i t. d.; stąd też nasze wyrazy **Druk, Drukować** i t. d. Kg. w miejscu wskaz. podaje D r ü c k e ż.; wyrazu tego GDW. i FWb. n.

♀ **Drylarz** p. ♀ **Dryjarz.**

♀ **Drylnąć**=szturchnąć, popchnąć BW. LXXX, 621. ═ Ukr. d r ŷ ł y t y, d r ù ł y t y =trącić. Por. ♀ **Drulić.**

♀ **Dryng,** ♀ **Drynkfas** = pomyjnik, beczka na pomyje. Ap. I, 33. Kg. *Pozn.* III, 132 ═ Dnm. d r a n k = pomyje, karm dla świń; F a s s (skąd nasze f a s k a, szynkf a s i t. d.) =beczka. Frischbier *Preuss. Sprichw.* II, 231.

♀ **Drynkfas** p. ♀ **Dryng.**

Drypus p. **Drybus.**

♀ **Dryst** = śmiało, żwawo Dd. 26. 135. Może tu też należy i ♀ **Drzystek** Ap. VII, 66 (znaczenie nie objaśnione; z toku rzeczy może znaczyć zuchwały albo zuchwalec) ═ Dnm. d r i e s t (= Gnm. d r e i s t) = śmiało, zuchwale.

♀ **Drywotnia** p. ♀ **Drwotnia.**

♀ **Drzézga,** ♀ **Drzyzga** = drzazga, trzaska ═ Cz. d ř í z h a = tzn. [ten sam wyraz, co d r z a z g a, ♀ d r z ę z g.] RA. XVII, 30.

— **Drzęzgać** = łamać ═ Cz. d ř í z h a t = tzn. [ten sam wyraz, co d r u z g a ć]. RA. XVII, 30.

Drzystek p. **Dryst.**

♀ **Drzyzga** p. ♀ **Drzézga.**

Duanna, Doanna =rodz. gruszki ═ może Łc. d u e n n i s = dwuletni? Albo Hp. d u e ñ a = pani (porówn. gruszki p a n n y)?

Duar = wieś arabska. O. || Char. Eur. np. Fr. d o u a r, Hp. a d u a r itd. ═ Ar. d ū ā r = wieś z namiotów złożona. Dc. 104 Douar.

Dub = 1, herb. inaczej **Dąb** 2, **Dub,** a. w lm. **Duby** (smalone)=niestworzone rzeczy, brednie, np. „Wlał do czuba, Plecie duba“ Kg. *Krak.* IV, 270 i L. ═ Nazwa herbu z Cz. d u b = dąb (Paprocki *Herby*, wyd. 1858, str. 735: „klejnot D ą b z Czech zaniesion“). W zn. bredni dawniej używano d u b a i d u b ó w bez dodatku „smalony“; skąd wyrażenie pochodzi? Porówn. D u b i e l = głupiec i D u b y n a=drągal. Kg. *Lb.* I, 257: „Nie pleć... d ę b a zielonego“, autor objaśnia „d u b y smalone“.

♀ **Dubas** lub **Dziubas** Kg. *Przem.* 5 = rodzaj statku. ♀ **Dubica** = kłoda dębowa, używana jako czółno. O. ═ Ukr. pochodzenia, chociaż słownik Źl. n. w tzn. Rs. dubàsъ=1, rodzaj sukna, moczonego w liściach dębowych 2, koryto dębowe. Br. d u b à s = nóż duży tępy, ♀ tupica; d u b ò ŭ k a=rodz. łódki; tož d ù b k a. D u b a s i ć w językach Rs. = bić (kijem dębowym). Ukr. d u b mzn. = czółno. Pfil. I, 463 mylny wywód z Tur. D z i u b a s jest sld. do d z i ó b a ć.

Dubelt pch., dawniej **Dupelt.** Tu też należą pochodne od osnowy **Dubl-,** oraz **Zdublować.** ♀ **Duplak** =dubelt bekas W. Pol. w Til. 1, XIII, 241. Zapewne też ♀ **Dupak,** ♀ **Dupek** = niżnik czerwienny, który „rachuje się dwiema okami“ Kg. *Krak.* I, 328, Kuj. I, 227. *Krak.* IV, 306 ‖ W językach Słw. i Europ. mnóstwo pochodnych od osnów powyższych ≡ Wszystko z Łc. duplus = podwójny; formy: dubelt przez Dnm. dubbelt = Gnm. doppelt (t końcowe jest sld. i dodaje znaczenia imiesłowu przeszł., niby od gedoppelt = zdwojony); Niemcy dostali wyraz przez Fr. double (por. dublet, dublon, dublować). Nazwa bekasa z Nm. Doppelschnepfe. Wątpię, aby ♀ Dupak miał związek z Nm. Bube = niżnik. „Dubeltowy dureń, osieł“ i t. p. naśladowane z Nm. doppelter Schelm, doppelter Narr (łotr, błazen). ♀ „Dubelt mieć głowę“ = tęgą mieć głowę Kg. *Krak.* IV, 306. Porówn. GDW. Doppel, Doppelt. MF. Dupel. Mew. 52 dupelъ. Formy od osn. dubl- wzięto u nas wprost z języków Rm. Por. **Dupelhak.**

♀ **Dubica** p. ♀ **Dubas.**

Dubiel = 1, rodzaj ryby 2, prostak, głupiec ‖ Wł. dobola = tzn. Łc. (wyraz nowoutworzony) dobula ≡ Nm. Döbel = tzn., a w tejże postaci, oraz Dübel = kołek, kloc, gwóźdź drewniany; rybę nazwano podobno od podobieństwa z kołkiem o grubej głowie GDW. Döbel. Znaczenie prostaka wyraz ma już w Nm. Mr. 149 mylnie pisze Dubel.

♀ **Dubyna** = drągal, rosły cymbał RT. 192 ≡ Ukr. dubỳna = 1, kij dębowy 2, = tzn. (Żl. tego ostatniego nie podaje). Rosjanie i Białorusini również używają dubina w zn. = drągal, głupiec; Czesi mówią w tzn. dub = dąb.

♀ **Duca** p. **Duk.**

Ducha p. **Duchna.**

Ducha p. **Duga.**

♀ **Duchan** = tytuń Z. 37 ‖ Słc. i Moraw. duhán, dohán. Słń. duhan, dučan. Srb. duhan, duvan Ukr. dohàn, duhàn ≡ Ar. duchan = dym; tytuń, przez Tur. duchan. Mew. 52 duchanъ. Mt. I, 51 tż. MF. duhan. Por. **Basiak.**

Duchna 1, czapka puchowa na głowę 2, poduszeczka. ♀ **Duchenka** = czapka biała, płócienna, niby szlafmyca, wkładana na głowę umarłych starych ludzi Kg. *Kuj.* I, 249 (mylnie tam Kg. w odsyłaczu zbliża duchniak, duchniczek, duchniczka; wyrazy te pochodzą od duchowny). **Ducha** = czapka nocna z puchu O. **Poduchna** O. **Poduszka** pch. ‖ Cz duchna, duchenka, duchnice = pierzyna puchowa, używana zamiast kołdry. Cz. Słc. Poduška = poduszka. Ukr. Br. Rs. poduszka; Ukr. nadto pòducha. ‖ Lit. dùkna (z Pols.) ≡ Ani Mr., ani Mew. wyrazu nie podają. Zdaje mi się, że źródłem osnowy duch- jest Nm. Duchat, Duchet, Tuchet = pierzyna; te zaś są w związku z Fr. duvet = puch, 'Słc. duma (patrz DC.), Dnm. dūne = Gnm. Daune, Ag. down, Szw. dun itd. Germaniści i Romaniści nie uporządkowali jeszcze rodowodu tych wyrazów. Zap. u nas pierwotna forma była duchna. Słowianie połud. mają inne wyrazy na poduszkę, a języki Rs. od nas zap. wyraz przejęły. W Scz. rozróżniano „podušky, duchny a peřiny“ Brl. 23 p. w. Damašek. Por. Kge, GDW. Daune. Dz. II. c. Duvet. Słowniki Cz. i nasze mylnie wywodzą poduszkę od pod + ucho; tą drogą nie daje się wyjaśnić duchna.

♀ **Ducka** p. **Duk.**

♀ **Duczaj** p. **Duk.**

♀ **Duczek** p. **Duk.**

♀ **Duczka** p. **Duk.**

♀ **Duć** = dąć, dmuchać (piszę w bezokoliczniku dla porządku, chociaż

się nie używa RA. X, 243) RA. X, 205. 243. 276 ≡ Z Ukr. duty tzn.

Dudek p. **Dydek.**

♀ **Dudelzak** = dudy, kobza GO. 189 p. w. zaŕinąc ≡ Nm. Dudelsack tzn. Nm. zaś wyrazu pierwsza część, oraz czasownik dudeln pochodzą ze Słw., Pols. dudlić, Cz. dudlati i t. d. Mew. 52 duda. Wgd. Kge. Dudeln. Nm. Sack = wór, porówn. Sak, żak, matelzak itd.

Dudki p. **Dutki.**

Dudlina = rodzaj rośliny, triplaris O. ≡ Zdaje się, iż wyraz wymyślił Waga. Porówn. jednak Mew. 52 dudva i dudъ. Porówn. **Dudłać.**

♀ **Dudłać** = wydrążyć drzewo. ♀ **Dudławe** = wydrążone drzewo. RA. XII, 89 || Głż. dudławy = mzn. pusty. Ukr. dùdła = dupla; dudłàwyj = duplasty ≡ Słc. dudlavý = duplasty (odrzewie) Kott p. t. w. Por. **Dudlina.**

♀ **Duga,** ♀ **Duha,** ♀ **Ducha,** ♀ **Duja,** ♀ **Duła** = kabłąk w uprzęży jednokonnej i in. L. Wyraz znany już Leopolicie. Łb. 52. ♀ **Duha**=tzn. Połujański, *Wędr. po gub. August.* 204. ♀ **Duwa**=tzn. Ap. VII, 260. ≡ Ukr. i Br. duhà = kabłąk w uprzęży i in. Co do pochodzenia wyrazu p. **Dąga.** G w duga zamiast h przez poczucie odpowiedniości głosowniowej; inne brzmienia w zastępstwie nie-Polskiego h.

Duga = dźwignia ciesielska, górnicza L. Łb. 52. **Dyga** = długie a cienkie drzewo; deseczka pod strunami w gęślach. ♀ **Dugać,** ♀ **Dugować,** ♀ **Dygować** = dźwigać dugą i pch. ≡ Sgnm. dūhan, dziś deuhen, dauhen = mzn. dźwignią pociskać. GDW. Deuhen.

♀ **Duk** na Litwie czasami = tuz, magnat, np. w wyrażeniu: „zebrały się same duki". **Dukat** pch. **Duś.** ♀ **Dukacz** (słowniki n.) = medal, dukat, np. Padalica *Opow. i krajobr.* I, 26. Ap. VII, 121: opis dukacza. Ap. VIII, 209. **Doża** i pch. || Ssrb. duka = książę; Ukr. duk, dùka, dukàr, dukàcz, dukasàr = magnat, bogacz. Dukat u wszystkich Słowian prawie bez zmiany; Ukr. dukàt albo dukàcz. Doża: Srb. dužd, u in. Słowian prawie bez zmiany, np. Cz. dože i t. d. || Fr. duc. Wł. duca. Gr. późn. doúkas (z Łc.) =książę. Dukat Eur. z małemi zmianami. Doża: Fr. Nm. doge i t. d. ≡ Wszystkie wyrazy te z Łc. dux = wódz, (duco = wiodę). Wł. duca nie wprost z Łc., ale przez Gr. doúkas; nasz ♀ duk z Wł. Dukat z Wł. ducato = księstwo; początek nazwy, jak się zdaje, poszedł od monet, bitych za Rogiera II sycylijskiego, noszących napis; „ducato d' Apuglia" DZ. I. Duca. Forma ♀ dukacz z Ukr. Doża z ♀ Wł. (wenec.) doge, to zaś bezpośrednio z Łc. dux, właściwie zam. *doce. Porówn. MF. Duka. Dukat. Dużd. Mew. 52 duka. ♀ **Dukat** i ♀ **Habdukat** = adwokat, sld.

Duk O. odesłano do dziupel, a tego wyrazu n. KSL. 116. **Duczek**= tynka, beczka z wiekiem na mąkę, kaszę O. ♀ **Duca** = wydrążenie w stępie. ♀ **Duca** = wyżłobienie w żarnach, do którego sypie się zboże RA. VIII, 172; ♀ **Duca** lub ♀ **Ducza,** ♀ **Ducka,** ♀ **Duczka** = kosz okrągły, u dołu węższy Kg. *Krak.* IV, 306; ♀ **Duca** = kosz na kury tmże I, 115; ♀ **Duce,** ♀ **Ducki** =kosze plecione czyli klatki dla kur; ♀ **Ducka** = wyżłobienie w bochenku chleba, ziemi i t. d. RA. VIII, 172. ♀ **Duczka** = jama naftowa w Borysławiu Ap. I, 66. ♀ **Ducza** = wyżłobienie w ziemi, napełnione wodą. RA. XII, 88. **Dudzka** = ducka Kg. Lb. I, 85. || Moraw. duča, dučałka, deček =dołek Bš. 206. 208; tamże Słc. d'uča = tzn. Ukr. dùcza, dùczka = dziura; szczelina; zagłębienie, wydrążenie, otwór; otwór w górnym kamieniu młyńskim, w beczce; dół naftowy. Tutaj należą też następne wyrazy: **Duczaja** = dutka, trąbka w kształcie rogu wołowego L.

Duczajka = dołek wykopany L. ♀ **Duczaj** = otwór na środku wierzchniego kamienia młyńskiego lub żarnowego O. ♀ **Duczaja** = jama na objętość kosza (d u c z y) w ziemi wykopana; ♀ **Duczajka** = tzn. Kg. *Krak*. IV, 306. ♀ **Ducola** = przerębl w lodzie na rzece RA. III, 369. Tutaj należą też, jak się zdaje: **Dukla** = szyb bardzo wązki (w górnictwie) Łb., oraz w tzn. **Duklak** O. Łabęcki podaje nm. D u c k e l w tzn. Wyrazu tego GDW. n.; zap. pochodzi od wyżej podanego Nm. D u c k e. Porówn. nazwy miejscowe: **Duczek, Duczki, Dukla, Duklany.** || SCz. d u č e j a, d u č e j e = otwór, kanał, wodospad, prąd. Słc. d ů č e l a = rura; dudka, piszczałka. Moraw. d u č a ł k a=dołek. Ukr. d u c z è j, d u c z è j k a, d u c z ỳ j- k a = tzn. co wyżej podana d ù c z a. ═ Jakkolwiek wyrazy powyższe mają dość różne znaczenia, schodzą się wszystkie w pojęciu zasadniczym: zagłębienia, ścieku, dołku, oraz sprzętów, mających kształt dołków naturalnych, t. j. lejkowaty. Mr. słusznie wywodzi je ze 'Słc. d o c c i a =kanał, przeciek, rura, skąd Wł. d o c c i a, d o c c i o = przeciek, rura, Fr. d o u c h e, Hp. d u c h a = kąpiel kroplista (wszystkie z Łc. d u c t u s [skąd nasz d u k t] = przewód, przeciek i t. d., przez 'Słc. d u c t i a r e = [wodę] prowadzić, ciągnąć). Co się tyczy wyrazów d u k, d u c z e k, to być może, iż wyraz 'Snm. d u c k e (GDW. Ducke, Wasserducke) = kanał, ściek wpłynął na ich postać. Mr. 149 Dučeja i Důčela. DZ. I Docciare.

Dukacz p. **Duk.**

Dukat p. **Duk.**

Dukla p. **Duk.**

Duklak p. **Duk.**

Dul = masa żelazna w górnictwie Łb. 52. O. ═ Nm. D e u l =tzn. Łb. tmże. GDW. i inne n.

Dula, Dulka p. **Gdula.**

♀ **Dulęba** = „człowiek niezgrabny" Pfil. IV, 306. || Rs. d u l è b ъ, d u l è b i n a, przym. d u l è b y j = głupiec, bałwan; ślepy, zezowaty ═ Ukr. d u ł è b a, zwykle durnỳj d u ł è b a = zawadjaka; głupiec. Zap. od nazwy plemienia D u l e b ó w. Por. miejsc. **Duleby, Duliby,** rod. **Duleba, Dulęba, Dolęba.** RA. XVII, 86.

Dulka. D u l k i, kołki dębowe, między które wkłada się drygawka (ster, rudel) KSL. 335—337. O. || Fr. t o l e t. Ag. t h o l e, t h o w l i t. d. ═ Z Nm. D u l l e, D o l l e ż. = tzn. Mr. 149 Dulka. GDW. II, 1227 N. 9 i dalej. Tegoż pochodzenia jest **Tulej,** k. p.

♀ **Duła** p. ♀ **Duga.**

Duma, Dumka = piosnka (historyczna) ═ Ukr. d u m a, d u m k a = tzn.

Duma = rada, sejm. **Dumny** np. dziak = radny, sejmowy ═ Srs. d ù m a, d ù m n y j = tzn.

♀ **Dunaj** p. **Dunal.**

Dunal = gwóźdź u budy na szkucie L. O. ♀ **Dunal** = gwóźdź gruby, żelazny, wbity do dyszla, zwany inaczej s a s n a l e m, na którym chodzi waga (ust. od J. Łosia). Por. ♀ S o s n a l, ♀ **Dunaj** = „gwóźdź gruby albo hak na dyszlu, na który zakłada się waga" Kg. *Krak*. I, 176. ═ Druga część wyrazu = Nm. N a g e l = gwóźdź, skrócona jak w B r a t n a l, (H)Uf n a l i t. p.; pierwsza zap. = Dnm. d ū n=mzn. gruby (Gnm. d o h n e n = być rozciągniętym, pęcnieć, pokrewne z d e h n e n = rozciągać, naciągać); w Hanowerskim D o h n n a g e l = gwóźdź gruby (od Leo Meyera ust.); więc d u n a l=gruby gwóźdź. D u n a j jest sld. Słowniki Nm. odpowiedniej formy nie podają.

Dunder p. **Donder.**

Dunst, na Litwie ♀ **Duńst**=najdrobniejszy szrót na ptaszki O. ═ Nm. D u n s t =mzn. tzn. GDW. N. 6.

Duny blp. = nasypy piaszczyste nad morzem O. ♀ **Dyne** lm.=„dmy,

góry piaskowe wzdłuż Baltyku" Dd. 77. 135. ♀ **Dena**, ♀ **Denega** (t. j. d u n a, d u n u g a) = wał, bałwanik morski przy brzegu Psk. 15 || W niektórych językach Słw. niedawno wprowadzono wyraz ten z obczyzny ═ Dnm. d ü n e n blp. = nasypy piaszczyste; wyraz znany w 'Słc., patrz DC. Dunum i od wieków używany w językach Grm. i Romań. Źródłem jego jest, jak się zdaje, język Celtycki; w nim d ū n u m [znane z Lug d u n, Augusto d u n u m i t. d.] znaczy miejsce obwarowane; wyraz pokrewny z Nm. Z a u n płot [skąd nasz **Tyn**, **Tyniec**]. Porówn. GDW. i Kge Düne. Mr. 150 Dýna. Fick WB. I, 625 dūna. Dz. I, Duna. Porówn. D ź w i n a. ♀ D u n u g a ma końcówkę jak pleci u g a, szar u g a itp.

Dupak p. **Dubelt.**

Dupek p. **Dubelt.**

Dupelhak, Półhak, Pułak, Pułhak L. O. ═ Z Dnm. d u p p e l h a c k e = Gnm. D o p p e l h a k e n (dosł. = podwójny hak) = rodzaj ciężkiej strzelby dawnej, tak nazwanej dla tego, że się ustawiała na dwóch soszkach czyli rososzkach, podstawkach, h a k a c h. Formy P ó ł h a k i t. p. są sld. do p ó ł, które słyszano u nas w d u p p e l-. *Btrge* VI, 304.

Dupelt p. **Dubelt.**

Duplak p. **Dubelt.**

Durancja = „prze(starzały wyraz) = rodz. polewki, z Łc." O. ═ W Łc. takiego wyrazu z tym zn. niema? Cz. d u r a n c e = rodz. śliwek. Por. Mr. 149 Duranca.

Durlak. D u r l a k a m i nazywają niekiedy B a m b r ó w, k. p. Kg. *Pozn.* I, 45 ═ Od nazwy miasta D u r l a c h, tak jak B a m b r y od B a m b e r g. ♀ D u r l a c z y s k o Kg. *Pozn.* V, 146 może zam. d u r s z l a c z y s k o?

♀ **Durletka** = piwo grzane (w Konińskim). BW. LXXX, 622 ═ ?

♀ **Durman**, ♀ **Durnopjan** nazwy używane na Litwie; słowniki n. = rodzaj rośliny odurzającej || Cz. d u r m a n = datura, wyraz niedawny w Cz. ═ Ukr. i Br. d u r m à n=tzn.; Ukr. d u r n o p j à n tzn.; Rs. także d u r m à n ъ. Wyrazy te podobno z Pers. przez Tur. d e r m a n = lekarstwo, z podprowadzeniem pod pnie d u r- (odurzać) i m a n- (mamić, omamiać, porówn. o m a n). Mew. 53 mylnie do dur-. Mt. I, 47 derman. JA. IX, 497.

♀ **Durnopjan** p. ♀ **Durman.**

Dutek p. **Dydek.**

Dutepasy. „Poganie .... poszli w d u t e p a s y" L. z Potockiego; L. objaśnia: „odstąpili od oblężenia; zwątpili o wzięciu miasta". O. zaś podaje „**Dutepas** (z Fr.) = zwątpienie" ═ Fr. d o u t e r = wątpić; ale co znaczy koniec wyrazu?

Dutki blp., mylnie pisane **Dudki**, np. EW. II, 105, L. p. t. w. **Tutka** = rodzaj muszli (z kształtu do d u t k ó w podobnej) O. „Liście zwinięte w t u t k ę" Rostafiński, *Noc ś. Jańska*, 8. ═ Z Nm. D u t t e, D u t e = lejeczek, trąbka (z papieru) i t. p.

♀ **Duwa** p. ♀ **Duga.**

♀ **Duwa** = gołąb GO. 163 ═ Dnm. d ū v e = Gnm. T a u b e =tzn.

Duży pch.: **Dużeć, Dużać się, Dużność, Dużość, Dużo** i złż. ♀ **Dążać się** = mocować się, borukać się; „iść **w dążki**" = tzn. || Refleksy Słw. Mew. 48 dongъ. ═ Zdaje się, że przed połową XVI w. wyrazów powyższych u nas nie używano. Mew. w miejscu wskazanym twierdzi, że nasze postacie wzięte są z języków Rs. Czy raczej nie z Cz.? Forma bowiem d u ż n o ś ć tylko w Cz. się znajduje. Początkowo znaczenie u nas było: silny; u nas dopiero przeszło na: wielki. Odpowiednikiem Pols. jest d ą ż y ć pch. i złż. ♀ D ą ż a ć s i ę, ♀ D ą ż k i są przekładem fonetycznym postaci Ukr.

♀ **Dwornica** p. ♀ **Dornica.**

Dwutulny p. **Tuł.**

Dycht pch. = 1, tęgo, szczelnie 2, rychtyk, właśnie L. (L. łączy ten wyraz co do znaczenia z **Dychtyk,** k. p.). W gwarach znaczy jeszcze 3, tuż przy czymś, np. BW. LXXX, 622. Kg. *Kuj.* 270. 279. *Pozn.* I, 106. Na Kaszubach 4, zupełnie, jaknajbardziej Bb. 35 decht. GO. 21. 91. 133. 138. dicht, decht. Dd. 135. 36 ♀ **Dechciunko.** 84 decht. CZ. 69. 71. Derdowski *Jasiek z knici* 24 decht. ♀ **Dycht** =cięgi; wyrażenie „zadać komu dychtu", używą się na Litwie; *Nowiny* 1879 N. 218 str. 3. ♀ **Dykt** L. Ap. I, 36. ♀ **Dyk** Kg. *Krak.* II, 151. ♀ **Dyktować** =dychtować, zapychać szczeliny Kg. *Krak.* IV, 306. ═ Nm. dicht =gęsto; tęgo, dzielnie; tuż przy; często. Dalszy rozwój znaczeń u nas nie trudnym jest do wytłumaczenia. Z wyrazem powyższym łączy się u nas brzmieniem, a poniekąd i znaczeniem, wyraz innego pochodzenia **Dychtyk,** k. p.

♀ **Dychtyk,** ♀ **Dychtych,** ♀ **Dyktyk,** ♀ **Dychtyg** = dzielnie, tęgo, mocno, dobrze. L. RA. VIII, 172. 205. IX, 171. 205. X, 276. GO. 135. Ap. VII, 104. Dd. 135. ♀ **Dechtyg** Bb. 12. 24. ═ Dnm. dichtüch, dechtüch = Gnm. tüchtig=tzn. Porówn. **Dycht** i, co do formy, **Rychtyk.** GDW. Ducht.

Dyd, Dydo, Dydko, Dydek L. O. ♀ **Didki**- Łełeki Siemieński, *Podania,* 120. Malowane ♀ **Idko** (zamiast dzidko) Ap. V, 114. Duch górniczy, zwany ♀ **Dydkiem** Ap. II, 221. ♀ **Dydek,** duch górniczy Ap. IX, 56. ♀ **Dydák** siedm lat dytkał pierś Kg. *Pozn.* VI, 94. ♀ **Detko** = strach na dzieci PSK. 150. ═ Ukr. did =1, dziad 2, dziady (obchód) 3, starzec 4, żebrak 5, snop słomy 6, blp. cienie wieczorne po kątach 7, rodzaj potrawy z mąki żytniej; did'ko = duch górniczy, djabeł; dido znaczy to samo co did. Forma Idko powstała przez nieporozumienie: dydek podprowadzono pod inne tak brzmiące wyrazy; dydák zbliżono z imieniem św. Dydaka, oraz złączono z dydkaniem = ssaniem, patrz **Dydek** w zn. mamma.

Dydek = mamma. ♀ **Dytkać** (właśc. dydkać) = ssać. RA. IX, 130. Kg. *Pozn.* II, 76. VI, 94. „Języczek, co zwykł mleko z piersi wyciskać, wprawia się w głos dydy" Cegielski w *Orędown. nauk.* 1841 N. 14 str. 110 ═ Jakkolwiek trudno jest przeprowadzić ścisłą granicę form w wyrazach nieustalonych, jak np. powyższy; jakkolwiek Niemcy, obok Dutte = mamma, znają także Zitze = mamma; zdaje się jednak, że czysto Polską postacią są pochodne od cyc-, więc cycek, cyckać i t. d.; dydek zaś i dydkać są zapożyczone z Nm. Dutte = mamma i dutten ssać. GDW. p. t. w. Por. **Dyd.**

Dydek, ♀ **Detk,** ♀ **Detek** GO. 162. Bb. 12. 35. Dd. 29. 93. 100. 135. Psk. 15. ♀ **Dudek,** pisany czasem w dalsz. pp. przez t (dutki, dutków i t. d.) Kg. *Kuj.* II, 270. *Pozn.* I, 143. Ap. I, 29. II, 110. Til. ser. 2. N. 110. Z. 55. RA. X, 229 i t. d. Tu należy ♀ **Drajdytka,** na Litwie = dziewczyna głupowata ‖ Cz. důtek, dudek =drobny pieniądz ═ Dnm. düttke, dittke=Gnm. Düttchen, zdrobn z Deut, to zaś z Hl. duit = drobna moneta, Hl. ze Skand. D pojawia się u nas przez uczuwanie ściszonego d w dalszych pp., jak w ♀ impedem zam. impetem. Drajdytka z Nm. drei = trzy + dytek, t. j. osoba trzy dytki, trzy grosze = nic nie warta; porówn. Nm. „Es ist keinen Deut werth" = nie warte to ani dytka, ani grosza GDW. Deut, Düttchen. Frischbier, *Sprichw.* II, 232 Düttke. Kge. Deut.

♀ **Dyfla** = chodak drewniany Psk. 16 ‖ Rs. zwykle blp. tufli ‖ Szwed. toffel, toffla ═ Dnm. tuffel, Gnm. Toffel, skrócenie Pantoffel, to zaś z Fr. pantouffle, Wł. pantofola, Hp. pantuflo, 'Słc. pantofla; pochodzenie wyrazu niewiadome. Porówn. **Pantofel.** DZ. I, Pantofola.

Dyga p. **Duga.**

Dygować p. **Duga.**

♀ **Dyjmowy** p. **Dyma.**

Dyk p. **Dycht.**

Dykt p. **Dycht.**

Dyma pch. = rodzaj tkaniny. ♀ **Dyjmowy** = dymowy. ♀ **Dymka** = długa spodnica Til. 1, N. 227 str. 43 || Srb. dimije blp. = szarawary z lekkiej tkaniny. Ukr. dýma = dyma; dýmka = spodnica z pstrej tkaniny. Rs. dýmka = lekka tkanina || Wł. dimitto. Hp. dimite. 'Słc. dimitum. Hl. diemet, 'Sgnm. timit. ⚌ Tur. dimi = barchan, to zaś z Gr. dímitos, dímiton = dosł. dwunit; porówn. **Aksamit** = dosł. sześcionit. Mt. I, 48 dimi. M. 24. Mr. 144 Dimit. JA. IX, 497 dimi.

♀ **Dymka** p. **Damaszek.**

♀ **Dymka** p. **Dyma.**

♀ **Dymwaga** = gruntwaga, stelwaga ⚌ Druga część wyrazu z Nm. Wage = mzn. stelwaga na dyszlu; pierwsza może jest skróceniem wyrazu ♀ podyma (podejma), por. ♀ dymnica (zam. podymnica) = deska u wozu. Być też może, iż dym- jest przekształceniem jakiegoś wyrazu Nm.

Dynar p. **Denar.**

Dyndera p. ♀ **Dendera.**

♀ **Dyng,** ♀ **Dyngus** pch. ♀ **Dągus** = śmigust, ♀ lejek. O historji wyrazu patrz *Wisła* V, 278—284; znanym był już na początku w. XV; znaczył pierwotnie okup, wykup. Tutaj też należą: ♀ **Dyng** w wyrażeniu np. kopać na **Dyng** = na ugodę, umowę; ♀ **Dyngować** = godzić od roboty; „robota na wymiar, czyli w ♀ **Giedynk**" Kg. *Krak.* I, 347 || Cz. ding, gdyně (u górników) = Nm. Geding ⚌ Nm. dw. dingnus a. dingnis = wykupno, kontrybucja wojenna (jako obrona od rabunku), od dingen = umawiać się, najmować, wykupywać; toż samo znaczenie pomiędzy innemi miał wyraz Nm. ding. ♀ **Dyngarz** jest utworzony już na gruncie Pols.

Dyngus owsiany = polewka, owsianka, KCz. 192 ze *Scilurusa* Jurkowskiego (1604) ⚌ Zap. Nm. Dünnguss = dosł. cienka polewka; wyrazu tego nie ma wprawdzie słownik Grimmów, ale też nie podaje i słowa Beiguss (= bigos, k. p.), które ma Campe.

Dynia = w różnych okolicach ma znaczenia: melona i bani || U Słowian znana pod tąż nazwą: Ssłw. dynia itd. || Lit. dinis. Węg. dinnye = melon (Miklosich mniema, że ze Słw. *Slav. Elem. i. Magy.* N. 157) ⚌ Mew. 55 dynja nie podaje źródła. Skąd wyraz?

Dyptam = rośl. dictammus ⚌ Gr. díktamnos, stąd Łc. dictamnus. Zmianę k na p przejęliśmy od Niemców: 'Sgnm. dictam a. diptam, Nm. Diptam.

♀ **Dyrkacz** p. **Derkacz.**

♀ **Dyrować** p. ♀ **Derować.**

♀ **Dyrsa** = kąkol, kostrzewa, wyraz, ile wiem, znany tylko w ziemi Dobrzyńskiej i na Litwie Ap. II, 7. O. || Najbliższym dyrsy, co do brzmienia i znaczenia, jest Ukr. týrsa Ap. III, 67. 95 oraz Żl. Białorusini ♀ dyrsę nazywają hirsa albo dýrsa. Może Ssłw. trъsa = włos koński jest wyrazem tym samym, dla tego mianowicie, że nasiona ♀ dyrsy wyglądają jak szczoteczki (mietliczka), a w przykładach ML. p. w. trъsa zdaje się, iż mowa jest o szczotkach końskich. ⚌ Czy wyraz ten z Lit. dirse pochodzi, czy też odwrotnie? Dawniej trzymałem się pierwszego przypuszczenia (RA. II, 324; porówn. Brückner, *Die slav. Fremdw.* 80 i 201); dziś zdaje mi się, że Brückner (w dz. wskaz. 80) miał słuszność, wywodząc wyraz ze Słw., z tego mianowicie powodu, iż znajduje się on w Ukr. i to w różnych znaczeniach.

♀ **Dyrszczka** = kiszka RA. XII, 89. ≡ Cz. d r š t'k a=żołądek bydlęcy, flaki, kiszki.

♀ **Dyrwan** = odłóg, ugór i pch. ♀ **Dyrwanieć,** ♀ **Podyrwanieć,** ♀ **Zadyrwanieć.** O. ma bez oznaczenia, że to wyraz gwarowy ≡ Lit. d i r v ó n a s=tzn., d i r v à =pole orne; miejsc.: D y r w a ń c e, D e r w a n i s z k i, D y r w a n i s z k i, D y r w a n y, D y r w i a n y, D y r w o n i a n y i t. d. (wszystkie na Litwie). Potebnja zbliża Rs. d e r ė v n j a = wieś JA. VII, 484. Lit. d i r v ó n a s: d i r v à = p o l a n a: p o l e. Pfil. I, 722.

Dysk p. **Deska.**

Dyszel pch. L. O. ♀ **Dyszel** ż. Kg. *Pozn.* III, 138. RA. IX, 144. ♀ **Dyszla** Ap. II, 182. VII, 136 lub ♀ **Dyśla.** Kg. *Pozn.* III, 138. ♀ **Dyszołek** = dyszelek BW. LXXX, 622. Kg. *Kuj.* II, 270. || BR. i Ukr. d y s z e l (z Pols.). Rs. d y š l o. Lit. d y s e l ỹ s ≡ Dnm. d i e s s e l ż. = Gnm. D e i c h s e l ż., ciemnego pochodzenia. GDW. Kge Deichsel. Mew. 55 dyšelь.

Dytkać p. **Dydek.**

Dytto, Ditto (pisane w skróceniu d°, d[to]) || Używa się i w in. językach, np. w Nm. d i t o, d i t t o ≡ Wł. d e t t o = dosł. powiedziany = wyżwymieniony; zmiana e na i (y) pod wpływem Łc. d i c t u s =powiedziany, wymieniony, od czego wyraz Wł. pochodzi.

Dywan pch. ♀ **Dywań** Kg. *Krak.* IV, 74 || Cz. d i v a n w zn. rady i kanapy. Srb. d i v a n 1, rada, senat 2, rozmowa. Ukr. d y w a n = kobierzec. Rs. d i v à n ъ = 1, rada 2, kanapa || Eur. języki znają wyraz jako char., przeważnie w zn. rady; nadto Nm. D i v a n = kanapa, Fr. d i v a n=podwyższenie, kanapa i t. d. ≡ Przez Tur. z Pers. d i v a n = dwór; rada; zgromadzenie. Tegoż pochodzenia jest Fr. d o u a n e = komora celna. Mt. I, 49. Mr. 144 Divan. DC. 103 i 104 Divan, Douane. M. 24 objaśnia przejście zn. z pokoju, przybranego d y w a n a m i na same d y w a n y (kanapa turecka składa się właściwie z kobierca nieco nad podłogę poduszkami wzniesionego). JA. IX, 498 dwa razy divan.

♀ **Dywderewo** p. ♀ **Dendera.**

♀ **Dywelsdrek** p. **Deweldrek.**

♀ **Dyżma** = „dziesięcina, jaką pobiera właściciel ziemi besarabski od włościan" RT. XLI, 193. || Słc. d e ž m a = dziesiątek. Cz. Srb. i Słń. d e ž m a. Ssłw. d i ž m a. Ukr. d y ž m a || Węg. d e z s m a. Sgnm. d e z e m o ≡ Rum. d i j m ă = dziesiątek (czyt. d i ż m a).

Dyżur, Deżur i pch. O. ♀ **Dyżurek** = tużurek, tak mówią na Litwie || Rs. d e ž u r ъ i pch. || Nm. d e j o u r w wyrażeniu „d e j o u r sein" =być d e ż u r n y m, być tego dnia na służbie ≡ Fr. d e j o u r=dosł. dnia, a dalej dzienny, dzisiejszy. ♀ D y ż u r e k = tużurek jest sld.

♀ **Dzambas** = faktor, na Podolu. L. O. || Bg. ž a m b a z i n = linoskok. Srb. d ž a m b a s = koniarz || Rum. d ž a m b a š ≡ Pers. d ž a n b ā z = linoskok, skoczek, przez Tur. d ž a n b a z =1, linoskok 2, koniarz, „bo te dwa rodzaje przemysłu na wschodzie są zwykle połączone w jednej osobie" M. 25. Mt. I, 53. Porówn. co do znaczenia **Skomoroch** *Pamiętn. fizjograf.* VI, dział IV, str. 63.

Dzér= „w Orawie nazywajom puciére" (naczynie, rodz. dojnicy) RA. XVII, 7 ≡ Por. Ukr. d z e r=1, udój 2, syrowatka. RA. ib. wskazuje Rum. d z ă r jako źródło.

♀ **Dziabeł** i t. p. p. **Djabeł.**

♀ **Dziadowoda** = prowadzący (ślepego) lirnika BB. 49. 50. ♀ **Dziadowody** blp. = prowadzenie (ślepego) dziada, żebraka Til. 1, IX, 69. W pieśniach naszych nieraz jest mowa o „wodzeniu dziadów", np. Kg. *Kuj.* I, 306. Lp. 124. Kg. *Pozn.* IV, 75. 76. 77 z w o d z i ć przez nieporozumienie zam. w o d z i ć, ale powyż-

szych wyrazów złożonych niema = Ukr. didowòd m., didowòdycia ż. = prowadzący żebraka.

♀ **Dziady** blp. = obrząd zaduszkowy. Porówn. Mickiewicza objaśnienie do *Dziadów*. W różnych częściach kraju nazywane także: Chautury, Didowa subota, Kiermasznia, Komasznia, Osieniny, Pominalnica, Pominki, Peretyczki, Perebuszki, Stoły, Wymijanki (t. j. wymienianki), Żałobki i t. d. || Sanskr. pitrja, pitrjadżna znaczeniem wyrazu i obrzędu odpowiadą Dziadom. = Br. dziadỳ = tzn. Ukr. didỳ = tzn.

Dziadzi p. **Djabeł.**

♀ **Dziadzia,** ♀ **Dziadzio** na Litwie = wuj, stryj. Walicki *Błędy* p. t. w. Wyraz używany w postaci ♀ **Dziadzio** i pod Wieluniem Ap. IV, 198, ale w znacz. dziadunia, dziadka = Br. dziàdźka, dziàdzia, Ukr. diàd'ko = wuj, stryj. Rs. djàdja = tzn.

♀ **Dziaha,** ♀ **Dziażka** = pasek rzemienny ze sprzążką do podtrzymywania spodeń, ♀ oczkur, ♀ ockorek, wyraz używany na Litwie = Br. dziaha, dziàżka = tzn.

Dziak p. **Djakon.**

♀ **Dziakło** pch. = dawna danina zbożowa na Litwie. Wyraz często spotykany w wydawnictwach komisji archeograf. wileńskiej. L. O. = Z Br. dziàkła nij. = tzn. Ukr. djàkło =tzn. (dziś nieużyw.). Zdaje się, iż wyraz Br. pochodzi z Lit. dủkle (Kurschat) = danina, od dủti=dać, dawać. Białorusin słyszał tu nie u, ale o (to też Szyrwid w słowniku swoim, p. w. Czynsz pisze dokłe, a p. w. Dannik: doklinikas), o zaś Lit. oddawał zwykle swoim a (piszę to z powodu Potebni *K istorii zwukow*, III, 99); trudność stanowi tylko zmiękczenie d; nastąpiło ono zap. przez sld. do Br. dziak (djakon) i dziàkavać (dziękować). Mew. 44, zdaje mi się, bez potrzeby odtwarza domniemane Lit. * dêklas.

♀ **Dział** pch. = wzgórek, góra || Słc. del = góry graniczne. Srb. ♀ dijel a. deo (2 pp. dela) = góra, np. uz dijel = pod górę = Ukr. dił = wzgórek, góra [z Rum. deal = wzgórek, góra]. Por. RA. XVII, 7.

Dzianet = koń piękny L. || Fr. genet=tzn. z Hp. ginete = jeździec lekkozbrojny = Wł. giannetto = rodzaj konia. Przejście gina nasze dzi- jak w dziardyn, dzielsimin i t. p. z Wł. giardino, gelsomino. Pochodzenie wyrazu Wł. nie wiadome z pewnością; Dz. II, b Ginete sądzi, że z Gr. gymnētēs = wojak lekkozbrojny, Dc. 127 Genet że od nazwy plemienia Zenàta w Berberji. Zdanie M. 25 zdaje się być mylnym.

♀ **Dziargan** p. ♀ **Tarakan.**

♀ **Dziażka** p. **Dziaha.**

Dziążka p. **Dzięga.**

Dzida L. || Srb. dżida = tzn. || Węg. dzsida tzn. = Tur. dżida= tzn. Mt. I, 55. Mew. 53. M. 26. Mr. 151.

Dziebielatka = żmija. Guthe *Gieografja*, 123. = Słowniki wyrazu tego nie podają; wygląda on na zapożyczony z Rs.; słowniki Żl. i Nos. n.; porówn. osnowę Słń. debel- = gruby, silny.

♀ **Dziechta** = „duża chustka do zbierania trawy“ RA. XII, 89. ♀ **Dziechetka**=tzn. Ap. IX, 279. = Moraw. dichta, dichetka, dichula, dichulka = gruba płachta do zbierania trawy; prześcieradło Kt.; może z Nm. dicht = gruby.

Dziecki, niegdyś na Litwie = komornik, egzekutor sądowy lub królewski; **Dzieckować, Dzieczkować, Zadzieckować** = aresztować sądownie, grabić; **Dzieckowanie** = areszt sądowy, grabież; **Dzieckowny** =grabieżny. || Wyrazy powyższe znaj-

dują się w dawnych dokumentach litewsko-ruskich i ukraińskich, pisane: dêckij, dêckovati i t. d. oraz (Ukr.) ditśkyj i t. d., np. *Akty izd. vilenskoju archeograf. kommissicju* XIII, 67. 68. ═ Z Rs. dopiero co przytoczonych wyrazów. Pochodzenie ich stara się objaśnić Mew. 40 p. w. denkъ, zbliżając ze Scz. dieč = narada, rada i podając przy formie Ukr. znaczenie „sędzia polubowny", nie wiem dla czego, bo w aktach i słowniku Żl. ditśkyj = egzekutor. Możnaby przypuszczać, iż dziecki, dzieczkować jest zamiast dziacki, dziaczkować i wywodzić wyrazy te od dziaka, szczególnie zważywszy Srs. dumnyj dьjakъ = sekretarz rady, senatu, oraz Gr. znaczenie wyrazu a quo: poseł, posłaniec; ale wywód taki spotyka się z trudnościami głosowniowemi, które chyba przypuszczając znaczne działanie słoworodu ludowego dałyby się usunąć. Porówn. **Djakon,** oraz EW. p. w. Dzieccy.

♀ **Dziecza** p. **Dzieża.**

Dziedzierzysty = zwięzły, krępy, tęgi L. ♀ **Dżendżurzysty** = „czupurno nadęty, na podobieństwo indyka" RT. 193. ═ Zap. z Ukr. dzyndzurysty Ap. VIII, 211; dżyndżurysty = „dziarski, elegancki" Ap. XI, odbitka pracy Rokossowskiej str. 45. Porówn. dżyndżułyty sja = pysznić się, nadymać; dżyndżygiljastyj = wytworny Żl. i t. p.; wszystko to są wyrazy o formie nieustalonej, należące, jak się zdaje, do pnia, od którego u nas pochodzą: dyndać, dynda, dyndel, dzyndzyk i t. d.

Dziedziniec ═ RA. X, 454-455 L. Malinowski trafnie, zdaniem moim, wywodzi ze Srs. dětinecъ=środek twierdzy, gdzie, w razie niebezpieczeństwa, chroniły się dzieci i niewiasty. Zauważę tylko, że języki Br. i Ukr. prawdopodobnie wzięły wyraz ten z Pols. i że na poparcie wywodu pana M. to dodać można, iż wyraz dziedziniec używa się przeważnie we wschodnim obszarze mowy Pols., zam. podwórze.

Dziegieć i pch. od osn. dziegci- ‖ Słc. dehet'. Cz. dehet, 2 pp. dehtu. Ukr. dehot', dohot'. BR. dziòhoć. Rs. dëgotь ‖ Węg. deget, dohot. Rum. degot, dohot ═ Większość lingwistów wywodzi wyrazy te z Lit. degùtas = tzn., opierając się głównie na istnieniu w Lit. osnowy deg- = palić, smalić: degù = palę, smalę, degìkas = podpalacz i t. d. Mew. 40 degъtь. Schleicher *Lit. Gram.* 117. JA. V, 2. Wolno mieć jednak pewne wątpliwości. Nasamprzód przyrostek -ùtas jest w Lit. niezwykłym. Powtóre: Litwini pruscy nie używają wyrazu degùtas, lecz mówią zamiast niego smalà (= smoła). Po trzecie, jak objaśnić tak dalekie rozejście się wyrazu? Po czwarte: nieistnienie innych wyrazów od pnia deg- w Słowiańszczyźnie nie jest dowodem niemożności istnienia wyosobnionych pochodnych. Porówn. Lpf. VII, 41. Fk. I, 115. Pfil. I, 722. *Pamiętnik fizjogr.* VI, 52.

Dzielsimin p. **Jaźmin.**

Dzielzamin p. **Jaźmin.**

♀ **Dziepurty** p. **Oporty.**

♀ **Dzieraza** O. ♀ **Dzierazna** na Litwie=roślina lycopodium ═ Z BR. dzieràza, dzieràzna (Nosowicz n.). Taż roślina Ukr. dereza Ap. III, 97. VI, 262, Br. dziareza, Rs. dereza, po Polsku dzierzęga L. L. Ap. II, 7. Porówn. Mew. 3 derzga. Od dzierzęgi mamy miejsc. Dziersążna, Dzierzążnik, Dzierzążno.

♀ **Dziergacz** p. **Derkacz.**

♀ **Dzierkacz** p. **Derkacz.**

♀ **Dzierztla** p. ♀ **Gierztla.**

Dzieża i pch. ♀ **Dziéża,** ♀ **Dziża** i zdrobn. np. Kg. *Kuj.* I, 86, *Pozn.* IV, 86. RA. IX, 205. Ap. IX, 39 itd. ♀ **Dziecza** Kg. *Pozn.* III, 96. Mew. 45 podaje Kaszub. ♀ **Deza,** ale GO.

163 ma ♀ **Dzêżka.** || Słc. dież ż. Cz. díže, díž. Głż. dżeża. Dłż. źeża. Słń. deža = kubeł. Chorw. diža. Ukr. diża. Br. dzieża. Srs. dêžà || Węg. dézsa = niecka. Lit. (u Szyrwida) dieszka = dzieża, (u Nesselmanna) dežė = faseczka i t. p. ≡ Zap. Nm. ♀ döse = faseczka, faska i t. d., w Bawarji ♀ desen, czasami ♀ backdöse (zwykle Backtrog). Pochodzenie wyrazu ciemne; porówn. Nm. Dose = pudełko, skrzynka. Mew. 45 dêža. GDW. II, 1310 Döse. MF. Dêža, Btrge VI, 284.

♀ **Dziędziec** p. ♀ **Dendera.**

Dzięga, Dzięgi blp., **Denga, Danga, Dziążka, Dziążki** blp., **Denuszka, Tamga** =rodzaj pieniądza Rs. ♀ **Tamożnia** pch. = komora celna || Srb. danga, dagma= znak, blizna; Bg. damga = piętno na bydle; Srs. tamgà 1, stępel 2, cło, myto ≡Rs. denьgi blp.=pieniądze; dénežka pieniążek; tamóžnja komora celna; wszystkie te wyrazy z północno-azjat. tänkä, tängä, dängä =Tur. damga, tamga, w zn. cecha, stępel, znak. Porówn. Mew. 39 Damga. Lpf. 42 Denьga. JA. IX, 496—497 damga. Mt. I, 45 damga. Mr. 342 Tamga. Znaczenie zasadnicze: piętno, znak wybity na pieniądzu=1, pieniądz; miejsce, gdzie znaki, piętna (graniczne) wybijają = 2, komora (celna).

Dzięgiel = rośl. angelica; nazwa znana z najdawniejszych zielników naszych. **Dzięgielnica** „ziele od podobieństwa dzięgielu imię mające“ Syrenjusz u L. **Arcydzięgiel**= angelica archangelica, porówn. **Arcy-**. ♀ **Dzieńgiel**=tzn. Ap. VI, 320 || Cz. angelika, andělika, angelička (mylnie u L. janosit zam. janofit = nazwa innej rośliny), janoklika sld. Mr. 183. Głż. angilka, jandżelske zelo, dżehel. Ssłw. dęgylь, dęgilь = wierzba. Bg. deglica. Ukr. djàhyl, djàhel, dzengel. Br. dziahil. Rs. djàgelь, djágilь, djagilьnikъ || W językach Rm. od Łc. angelica. Nm. Angelika, Angelike, Engelwurz = dosł. anielski korzeń ≡ Zdaje się, że wszystkie te wyrazy, drogą niejasnego sld., z Łc. późn. angelica = dosł. anielska, domyśl. herba=roślina, porówn. **Anioł.** Mew. 40 denglica.

Dzięk- p. **Dank.**

Dzioł =„ruski dawny taniec“ Gołębiowski *Gry i zab.* 315. O. Enc. W. ≡ Br. dżoŭ = tzn. Może ma jaki związek z Rm. joc = mzn. taniec (wymaw. dżok).

Dziryd p. **Dziryt.**

Dziryt, Dziryd, Dżeryd, Dziryda || Srb. dżilit = włocznia do zabawy; dżilitati se, dżilitati, żilitati, čilitati = igrać w dziryt; dżilitica = włocznia. Bg. čilit=rodzaj gry || Fr. gerid, djérid char. = włocznia palmowa; gra w dziryt (arabska) ≡ Ar. dżerid =gałąź palmowa bez liści, przez Tur. dżirid, dżilid =tzn., mianowicie o włoczni bez grota, ciskanej w grze tegoż nazwiska. Mew. 53 dżilit. Mr. 151. Dc. 103 Djérid. M. 26. Mt. I, 55 dżilit.

♀ **Dziubas** p. ♀ **Dubas.**

♀ **Dziug-** p. ♀ **Diug.**

Dziugi O., **Dziùgi** Enc. W. = osad hutniczy. ♀ **Dziugi** = śmiecie ≡ Może Ag. jug = kałuża.

♀ **Dziuk** p. **Diuga.**

Dziwerować, Dźwierować, Dźwierować pch. O. Na Litwie ♀ **Żwirować** pch. ♀ **Dziworówka**= strzelba damascenka, dziwerowana WH. 99. || Srb. dżever = stal damasceńska; dżeverdar, dżeverdan, dżeferdar, dżefrdar = strzelba dziwerowana ≡ Z Pers. dżévhér = klejnot; dziwerowanie, demeszkowanie, przez Tur. tak samo brzmiący wyraz; Ar. Pers. Tur. dżévhérdar = błyszczący, demeszkowany. Mt. I, 54 p. t. w.

♀ **Dziża** p. **Dzieża.**

Dzugi p. **Dziugi.**

♀ **Dzyndra** p. **Zędra.**

Dżagietaj p. **Czykitaj.**

Dżamja, Dżeami O. **Dżamid** u Mickiewicza *(Sonety krym.*, Bagczesaraj w nocy) || Srb. Bg. dżamija = meczet. ═ Z Ar. dżami' = zbierający; zbieracz; meczet; przez Tur. tak samo brzmiący wyraz. Mt. I, 53 dżami'. Skąd Mickiewicz wziął d na końcu?

♀ **Dżber** p. **Ceber.**

Dżeami p. **Dżamja.**

Dżebedzij „trzymający straż amunicji" O. || Srb. dżeba, dżebe = rodzaj pancerza; dżebana = amunicja ═ Z Pers. dżèbè = kirys, przez Tur. dżèbè=tzn., oraz dżèbchane = prochownia, dżebedży = dozorca prochowni. Mt. I, 53.

Dżendżurzysty p. **Dziedzierzysty.**

Dżeryd p. **Dziryt.**

Dżuma O. **Zadżumić** O. n. ♀ **Ciuma** (połajanka) || Srb. Bg. Rs. čuma. Ukr. dżùma || Węg. csuma. Rum. čiumă ═ Tur. czuma = mór, zaraza. M. 27. MF. Čuma. Mt. I, 43 Čuma.

E.

Eblis „albo **Iblis,** lub Garazel, jest to Lucyfer u mahometanów" Mickiewicz *Objaśn. do sonetów krym.* O. Wyraz char. || Fr. eblis, iblis char. Nm. Iblis char. ═ Ar. iblis = zły duch, podobno z Gr. diábolos (=djabeł, k. p.) Ꝧ. 44. Dc. 107 Eblis.

Eden pch. **Uedeniać, Uedenić** O. || Jako char. w Słow. i Europ. bez zmian większych ═ Hb. eden = przyjemność, rozkosz, wdzięk, a także nazwa ogrodu rajskiego; wyraz ten wchodzi w skład kilku nazw miejscowych Hb. M. 27.

Efendi, Effendi || Srb. efendija pch. = pan (gdy mowa o uczonym tureckim); efendi kadija = pan sędzia, pan kady, albo niby „doktor" sędzia i t. d. || Jako char. w kilku językach Europ. ═ Tur. efendi = pan, z Ngr. eféntēs (wymaw. efendis), to zaś z Gr. authéntēs mzn. = pan, władca (stąd też **Autentyk** i pch.) M. 27. Dc. 108 Efendi. Mt. I, 56 éféndi.

♀ **Egzdum** p. ♀ **Egzum.**

♀ **Egzum** = zaraz, natychmiast RT. 194. ♀ **Egzdum** w Opoczyńskiem = bądź co bądź, koniecznie. ♀ **Heksdum** = natychmiast ═ „Zepsute z Łc. ex nunc" = tzn. [ex nunc = dosł. „z teraz" = natychmiast] RT. tmż. RA. XVII, 35 mylny wywód z Nm. rechtsum.

Ejalet = okrąg, powiat w Turcji, inaczej paszałyk || Jako char. w Słw. i Europ. Rumuń. olat ═ Tur. éjalét = tzn., z Ar. ijāla = rząd, rządzenie. Dc. 113 Eyalet Mt. I, 56 éjalét.

Ejnał p. **Hejnał.**

♀ **Ejzybona,** ♀ **Ezybona,** ♀ **Ajzybon,** ♀ **Hajzybon,** ♀ **Izybon**=kolej żelazna. Ust. na Szląsku. Skj. IV, 19 ═ Nm. Eisenbahn= tzn. [złż. z Eisen = żelazo i Bahn = droga].

♀ **Elbacwelba** p. **Halbecwelwe.**

♀ **Elbik** p. **Halbecwelwe.**

Eldorado O. || Jako char. w różn. językach ═ Hp. el dorado dosł. = kraj cudowny, raj; el = przedimek, dorado (z Łc. deauratus) = pozłacany, więc niby kraj złocisty, złoty.

Elear, Eljer, Heljer L. O. Enc. W. ═ Węg. elö = przód; naprzód; elöörs = straż przednia; elöharcos (harcos = harcerz) = wojownik przodujący; wyraz nasz zap. od jednego z dwóch ostatnich pochodzi.

Elektwarz, Elekwarz, Lektwarz, Lakwarz L. || Słc. lekwár. Cz. lektvář, lektvár, letkvař. Rs. latvergъ || 'Słc. electarium, electuarium. Fr. électuaire. Sfr. lectuaire, laituaire, leiture. Wł. lattuario, lattuaro, lattovaro. Nm. Latwerge i t. d., wyraz różnie przekręcany i przez śld. przystosowywany w całej Europie ═ Łc. późn. electarium, to zaś, pod wpływem śld. do electrum (= bursztyn; rodzaj śpiżu i t. d.), albo do eligo (= wybieram, „ab electis speciebus“ = od lekarstw wybrania, powiada DC.), zap. z Gr. ekleiktón = lekarstwo w ustach się rozpływające (od ekleichō = zlizuję). Mr. Lektvář. Bezzenbergera *Btrge* V, 81. Kge Latwerge. Mag. Electuary.

Eliksir, Eliksyr, na Litwie ♀ **Eliksjer** || Wyraz znany prawie wszystkim językom Eur., np. Fr. élixir, Wł. elissire i t. d. ═ Ar. eliksīr = kamień, proszek filozoficzny, panacea; ten zaś wyraz z Gr. późn. xērion (od xēros = suchy) = proszek (lekarski); el jest przedimkiem Ar.; ē greckie wymawiano na początku wieków średnich jak ι. Znaczenie przeniesiono z proszku „od wszystkiego“ na płyn takiż. Geiger *Urspr. d. Spr.* I, 287. Dc. Elixir. Mt. I, 57 éliksir. M. 27. Porówn. **Alkohol** co do przejścia znaczenia.

Eljer p. **Elear.**

Elki, Ilki blp. pch. = rodzaj futra. Słowniki n. ═ Dnm. ilk (a także iltke, ilsk(e), ölsk i t. d., Gnm. Iltis, porówn. GDW. Elk i Elen) = tchórz. Frischbier *Preuss. Sprichw.* II, 249.

Elza p. **Helza.**

♀ **Elzenerka** „kupieł sobie mucę (czapkę)... Taką mucę elzenerką zowią mest (zwykle) Puczczanie“ (mieszkańcy Pucka) Dd. 104. 107. ═ Zap. od miasta duńskiego Elsenör.

Embargo albo **Ambargo** || Ag. Nm. Embargo ═ Przez Fr. embargo, z Hp. embargo = tzn., to zaś od czasownika Hp. Pg. embargar = przeszkadzać, wstrzymywać, od barra = rygiel, zapora (skąd **Barjera, Barykada, Baryła),** Celt. pochodzenia. Dz. I, Barra; II, b Embargar.

Emir || Bg. emir ═ Pochodzenie wyjaśnione p. w. **Admirał.** Porówn. Mt. I, 57 émir. Dc. 109 ɛmir. Lpf. VII, 3 Амира. Mżk. 27.

Endywja || Rs. endìvija || Fr. endive. Hp. Pg. Wł. endivia. Nm. Endivie ═ Zap. przez Nm. z Rm.; Rm. zaś z Łc. *intybea od intybus lub intubus = rodzaj cykorji. Dz. I, Endivia. Mr. 152 Эндивія.

Enema, ♀ **Aman**: „amana dać“ Ap. VIII, 250. || Łc. enema n. Ag. enema ═ Gr. énema n. = tzn., od eniēmi = wpuszczać, wlewać; do nas zap. przez 'Słc. Mr. 152 Enema. Porówn. ♀ **Enema.**

♀ **Enema** pobór podatku RA. IX, 219 ═ Przez śld. do enema = lewatywa, z Nm. Einnahme = pobór podatku, skąd też dawniej używany w Galicji tytuł **Ejnemer, Ajnemer** = poborca.

Enslák. Słowniki n. Wino „muskátową podkurzáć gałką... nákształt enslákuʺ Haur *Oekonom.* 1679 str. 100 i ind. ═ Nm. Einschlag = zaprawa, przyprawa do wina.

Eoceniczny O. || Fr. éocène. Nm. eocän i t. d. = Wyraz niedawno utworzony przez gieologa Lyella z Gr. ēós = jutrzenka, zaranie i kainós = świeży, nowy, znaczy dosł. wczesno-świeży, a o pokładach ziemi: najdawniejszy; mniej dawne Lyell nazywa mjocenicznemi, z Gr. meîon = mniej; najmniej dawne pljocenicznemi, z Gr. pleîon = więcej. Porówn. M. Müller *Stratification of languages*, 18.

Es na kostce, a dàwniej i na karcie (dziś **As**) = jednostka, jedno oko; dawniej pisano u nas w lm. **Essy**, naśladując Nm. Esse. Patrz przykłady u L. p. w. Es i Zez: „es lub zes" (porówn. fic wygrał, fic przegrał; cetno albo licho i t. p.); inne jeszcze znaczenie wyrazu es = najdrobniejsza waga || Słc. eso. Cz. as, es, eš, eso. || Fr. as. Nm. As, dawniej Es, Esse. Ag. ace i t. d. = Łc. as, 2. pp. assis = jednostka, miedziak, waga i t. d. Wyrazy nasze: As z Fr., Es z Nm.; Nm. Es z Łc. as, a Esse z późniejszej formy 1. pp. assis. Porówn. **Cynek, Dryja, Kwadra, Tuz, Zez** (5, 3, 4, 2, 6 ok). Ciekawe są wiersze w Gołębiowskiego *Gry*, 38), bo w nich wszystkie sześć nazw punktów na kostkach występują:

A fortuna tymczasem, jako gracz kostkami,
Miota niemi i ciska, one, jako kostka,
Raz na tę stronę padnie, to jest na *es*, na *tus*,
Drugi raz na owę, aż zaś trzeci, *quater, cynek*, a drugi *zes*.

Porówn. przysłowie Scz. „Žiž, cink nedá, eš, touš nemá, katr dryje zaplat'" (u Kotta p. w. Eso). Porówn. Mr. 152 Eso. GDW. III, 1139 Es, skąd widać, że i dowcipy staropolskie, przytoczone u L. p. w. Es, Zez, naśladowane są z Nm., np. „Ses, oder es, bischof oder bader." O pochodzeniu Łc. as patrz Vn. I, 10. Por. **Cynek.**

♀ **Ezybona** p. ♀ **Ejzybona.**

DODATKI.

Abdankować p. **Dank.**

♀ **Adamaszek** = rośl. athanasia annua Kg. *Lub.* I, 68 ≡ Zap. z nazwy Łc. athanasia, sld. do Adamaszek w zn. tkaniny. Por. **Damaszek.**

Agażant. Dod. ♀ **Hargarzęty**= ozdoby na ubiorach Święt.

Agren p. **Agrest.**

Agrest. Dod. 2 pp. **Agryzu** (z Jaworza Cieszyńs. ust.). **Agren**=zap. kwas. Zawacki *Mem. Oecon.*

♀ **Ajer.** Dod. Rs. ♀ majeръ= trzcina Turgeniew *Zapiski ohotnika.* Lipsk 1877, I, 135.

♀ **Ajnemer** p. ♀ **Enema.**

♀ **Ajta** = obława na złodziei Chełch. I, 249. ♀ **Ajtować.** ♀ **Hajta.** ♀ **Hajtować** = 1, urządzać obławę 2, swawolić Kg. *Kuj.* II, 271 ≡ Ukr. hajtuwaty = polować (z psami); czatować; hàjtiw=stróż polny; hajtòwanie = polowanie; hajtòwie = przeszukiwanie; polowanie. Z Węg. hajt = mzn. ganiać, pędzić; hajtó = mzn. naganiacz. RA. XVII, 20 wywodzi wyrazy, używane w Przasnyskiem i na Kujawach, wprost z Węg.

♀ **Ajzybon** p. ♀ **Ejzybona.**

Aksamit. Por. **Dyma.**

♀ **Alać** p. ♀ **Halać.**

Alcymbra p. **Cembra.**

♀ **Aleweja** p. **Aloe.**

Alkanna. Dod. na końcu: por. Chonom.

Alkierz. Dod. ♀ **Ałkierz.** ♀ **Anklirz.** ♀ **Wałkierz** || Ukr. vankýr.

Almarja. Dod. ♀ **Jarmica** RA. XVII, 39. ♀ **Odmaryja** tmż. 49.

Almomor. Dod. ♀ **Balemer** ust. ze Lwowa.

Aloe. Dod. ♀ **Aleweja.** ♀ **Altelorja,** ♀ **Antelorja,** ♀ **Altelurum** =unguentum althaeae cum oleo lauri.

♀ **Alskieta** = „naszyjnik, ♀ noszennik" Pfil. III, 359 ≡ Nm. Halskette [złż. z Hals=szyja i Kette = łańcuch] = tzn.

♀ **Altelorja** p. **Aloe.**

♀ **Altelurum** p. **Aloe.**

♀ **Ałkierz** p. **Alkierz.**

♀ **Ambáłek.** Dod. ♀ **Hymbałek.** || Moraw. na hambálku Sušil *Morav. písně,* 1 wyd., str. 713.

♀ **Ambar.** Dod. Br. inbary blp. Romanów *Bêlorus. Sbornikъ* III, 308. || Zap. Fr. hangar tu należy. Dz. II. c. Angar nie podaje słoworodu.

Amen. Dod. ♀ **Jámen.**

Andziar. Dod. ♀ **Jandziara** ż. Mew. 85 chandżarъ.

♀ **Angluz** p. **Inkluz.**

Anioł. Dod. z janielami Kg *Łęcz.* 180.

♀ **Anklirz** p. **Alkierz.**

♀ **Antelorja** p. **Aloe.**

♀ **Aprztyfikować** się. Dod. ♀ **Aprztyfikant** = kawaler, galopant ust. z Warszawy.

♀ **Arch** = arkusz ust. z Jaworza Cieszyń. ≡Cz. arch=tzn. Por. **Arkus.**

Arcy- p. **Djakon.**

♀ **Arcyposada,** ♀ **Arkiposada** = mixtura vulneraria acida ≡ Fr. (eau d') arquebusade = dsł. wo-

da arkabuzowa, tj. dla arkabuzerów. Patrz **Arkabuz.** Wyraz przystosowano do a r c y- i p o s a d a.

♀ **Arkiposada** p. ♀ **Arcyposada.**

Arczaki = rodz. ziemniaków ═ Słoworód mylnie objaśniony Pfil. I, 134; jest to ten sam wyraz, co ♀ A r c i o c h (karczoch), z Wł. c a r c i o f o (skąd kartofel). Patrz **Karczoch.**

Arkabuz. Dod.: może tu należy ♀ **Hardabus** = zuchwalec i t. d. Święt.

♀ **Artuz.** Dod. ♀ **Artos.**

Arumszmalc. Dod. **Armuszmal.**

♀ **Aspoń** = przynajmniej. || Słc. aspoň = tzn. ═ Cz. a s p o ň = tzn. RA. XVII, 25.

Assauł. Dod. ♀ **Hasawół**=ociężały, nieporadny człowiek; nicpoń Święt.

♀ **Aten.** „Na woły wołają a t! = na prawo; mówi się też jechać a t e n = w prawo; stąd powstał wyraz ♀ **Atenka** = rola po prawej ręce" Nadmorski *Kaszuby i Kociewie,* str. 149 ═ Osnową wyrazów tych jest zapewne rodzime a t; ale końcówka -e n utworzyła się pod wpływem wziętych z Nm. ♀ **Ben,** ♀ **Buten** i ♀ **Ruten,** k. p.

Austerja. Dod.: A u- może pod wpływem Nm. H a u s = dom, wyrazu, znanego z licznych zapożyczeń, jak Cek a u z, Kafe h a u z i t. p., oraz (H)A u s knecht.

♀ **Auszpik.** Dod. Nm. A s p i c = galareta (majonezowa) Bädeker *Oester.-Ungarn* 1890, str. 4. ═ Fr. a s p i c = mzn. olejek lawendowy (który w skład galarety wchodził), to zaś z Łc. s p i c a = kłos i nazwa różn. roślin. U nas a u s- rozwinęło się pod wpływem tak rozpoczynających się wyrazów, wziętych z Nm.

♀ **Bachandryja** = zabawa z tańcami ═ „Wyraz, przekręcony z b a c h a n a l i j a" RA. XVII, 25.

Bachmat. Dod. ♀ **Bachmeta** = człowiek, przedmiot niezgrabny. RA. XVII, 75.

♀ **Bachorz.** Dod. ♀ **Bachórz** ≐ tzn. ♀ **Bachora** lm. = wnętrzności.

Baciarz. Dod. ♀ **Byciar** RA. XVII, 21 i ♀ **Baciaryga** tmż. 89.

♀ **Bagancie** = wielkie, stare buty. ♀ **Baganciarz** = niezgrabjasz; żebrak ═ Ukr. b a g à n c z a = berlacze, b a g ò n c z i blp. = rodz. obuwia [może ma związek z Tur. b a g a n a = jagnię, skąd Bg. b a a n a, Srb. b a g a n a = skórka jagnięca]. Por. RA. XVII, 89.

♀ **Bago.** Dod. ♀ **Baga** RA. XVII, 20 (nie wskazano, skąd).

♀ **Bajor.** Dod. ♀ **Bejoro** a. ♀ **Bewo** (czy = b e ł o?) = dół w rzece Skj. IV, 374.

Bajtałaszki. Dod. ♀ **Bajtała** i ♀ **Bajtalanka** w piosnce Kg. *Łęcz.* 143.

♀ **Bajusy.** Dod. ♀ **Bałusy** i na końcu: przez Moraw. b a v u s y. RA. XVII, 21.

Bakar = „miara, nosi cztery beczki" L. z Bielskiego. ═ Tur. b a k e r = miedź, b a k r a d ż = kociołek. Może miara była z miedzi? Por. D e m e r l i a.

♀ **Bakiesisty.** Dod. na końcu: Por. RA. XVII, 6.

♀ **Bakwan.** Dod. ♀ **Bakfon** RA. XVII, 25 i ♀ **Bakwong** *Dzien. Pols.* 1892 n° 311, dod. Zdaje się, że w słowniku Cz. Kotta mylnie wydrukowano p a k t o n g zam. p a k f o n g, jak również tamże mylnie stoi o l o v o zam. s l o v o.

Balemer p. **Almomor.**

♀ **Bałachwásty** p. ♀ **Belefoty.**

Bałamut pch. i *zlż.* ♀ **Bałamuta** m. ♀ **Bałamąt.** ♀ **Bałamącić.** ♀ **Bałamęcić.** ♀ **Bałamucić.** ♀ **Kałamutny.** ♀ **Kałamucić** || Slc.

Cz. balamuta pch. = bałamut. Ukr. bałamùt pch. = 1, worek z obrokiem 2, oszust, zwodziciel; kàłamut' = kałuża; kałamùtyty = mącić, bełtać. Rs. balamùtъ = plotkarz, intrygant; ryba makrela; wielki niewód; gra kartowa; balamutka = mzn. mąka podlejsza; balamùtitь = mącić, bełtać; intrygować i t. d.; kilka in. pch. || Lit. balamùtas = bałamut. Rum. balamut = głupiec ⩶ „Mong. bałamut = psoty, swawola; swawolny" M. 7. Mew. 6 balamutъ. MtN. p. w. balamut. JA. III, 159 w drugiej części wyrazu widzi pień mąt-, ale pierwszej nie wyjaśnia. Tmż. VIII, 650—51 nie wyraża zdania o słoworodzie, lecz zbliża Tur. bulamak = mieszać, mącić, walać; bulamadż = kasza. Zdaje się, że wyrazy dostaliśmy z Ukr.; w niektórych okolicach dodano nosowość przez poczucie odpowiedniości międzyjęzykowej. Godnemi uwagi są: Cz. miejsc. Kolomuty i Słc. kolomut = zamieszanie, plątanina.

♀ **Bałusy** p. ♀ **Bajusy.**

♀ **Bano.** Dodat. RA. XII, 85 i XVII, 6.

♀ **Bantować.** Dod. ♀ **Bańczyć** np. łeb komuś = obrażać, dokuczać. RA. XVII, 6; wszystko to z Węg., przez Ukr. i Cz.

Bargiel. Dod. ♀ **Bajgiel** = trznadel *Wisła* V, 751.

♀ **Bargować** (bargöwac) pch. = zbierać, chronić, szczeg. szczątki rozbitych okrętów ⩶ Dnm. bargen (= Nm. bergen) = chować, dostawać, ratować, szczeg. szczątki rozbicia okrętów FWb. Por. **Berjelt.**

Barzyć się p. **Bażyć się.**

Basałyk. Dod. ♀ **Kasałyga** = rodz. bata Święt.

Basamuny p. **Pasamany.**

Bastard. Dod. ♀ **Bastrom** Kg. *Maz.* IV, 146.

Bażyć się (niektórzy mylnie piszą barzyć się) nie pochodzi z Cz., jak powiedziano w RA. XVII, 25. 75. 89, gdyż jest wyrazem czysto Pols., używanym szczególnie w postaci Zabażyć się. Por. L. p. t. w., **Mew** 6 bag- i Ap. I, 78 zabagać się.

Bąk w wyrażeniu „bąka (u)strzelić, wystrzelić" ⩶ Nm. einen Bock machen, schiessen (dsł. kozła zrobić, ustrzelić) = tzn. Nm. Bock w wyrażeniu powyższym jest sld. Por. AV. 200. Zbliżenie wyrażenia Pols. z Nm. patrz w GDW. p. w. Bock II, 203. Mówi się też u nas „byka zrobić" w tymże znaczeniu i również z podprowadzeniem brzmieniowym. Niesłusznie w Pfil. I, 778 i IV, 426 „bąki zbijać" tu podprowadzono: Niemcy, ile wiem, nie używają takiej przenośni..

♀ **Bejoro** p. ♀ **Bajor.**

♀ **Beldonek.** Dod. „♀ **Bołdąnyście** bąły i **bołdąny** będziecie" Ap. VIII, 35, oraz RA. XVII, 76 buldonek.

♀ **Belefoty.** Dod. ♀ **Bałachwásty** (lepiej bałachwosty) = niedorzeczności, bajki Święt.

Belfer. G. Korbut ma słuszność, wywodząc wyraz ten z Nm. ♀ behelfer = pomocnik (nauczyciela); wyrazu tego niema w Niemczyźnie, ale jest w gwarze Żydów naszych. Po Nm. jest tylko behelfen = pomagać. Pfil. IV, 490.

♀ **Bełk.** Dod. ♀ **Bełczak** (bełcák) = kałuża i ♀ **Bełko** = głębina, wir.

♀ **Berbenica.** Dod. ♀ **Werbenica** = tzn. W. Pol. *Półn. Wschód Eur.* III, 385.

♀ **Berdjá** a. ♀ **Berdyjá** = 1, okrzyk zdziwienia, radości 2, ♀ bestyjá ⩶ Może z Wł. per dio! = na boga, przebóg.

♀ **Berezyje.** Dod. ♀ **Beresić** = dokazywać; czynić psoty i łgarstwa. ♀ **Zbereśnik** = oszczerca.

♀ **Berjelt.** Dod. Dnm. barggöld = tzn. i por. ♀ **Bargować.**

♀ **Bewo** p. ♀ **Bajor.**

Bez p. **Hebd.**

Bezdzięki p. **Dank.**

♀ **Bicmacher.** Po Puszka, dod. ♀ **Piksla.**

Bierka. Por. RA. XVII, 6 berka.

♀ **Biérla** a. ♀ **Birla** = kula (której używa kaleka) ☰ Cz. brla = tzn. [tenże wyraz, co berło] RA. XVII, 26.

Bierzmować. Dod. ♀ **Jerzmować.** ♀ **Wierzmowanie.**

Biesaga. Dod. RA. XII, 41, gdzie mylny jest wywód od wisieć. Por. RA. XVII, 26 bisaga. Przejście znaczenia z biesagi na próżniaka podobne jak w bela, sak, torba, wór = niedołęga itp.

Biesiada pch. Wyraz ten jest podejrzany o niesłowiańskość; dotąd jednak trafnego rodowodu nie podano. Por. Mew. 11 besêda. Brl. 7 i Lpf. VII, 4 Бах zbliżają Skr. bhaš = mówić. Możeby można przypuszczać, że wyraz jest naśladowanym z Grm., że *be = Nm. bei, Gt. bi, a druga część tłumaczeniem Nm. sitzen = siedzieć, jak np. w bawełna, bawół i t. p.

Bigos. Dod. ♀ **Bigus.**

♀ **Birla** p. ♀ **Biérla.**

Blank. Por. RA. XVII, 26 bląg.

Bleskać się. Dod.: **Bleská się** (może bléska się?) z Cz. blejská se, zam. blýská se. RA. XVII, 26.

Blichtr. Dod.: G. Korbut mniema, że z Nm. Flitter = błyskotka, świecidełko, cacko itd. Ostatni ten wyraz mamy w flaterka = tzn., którego pan K. nie uwzględnił.

♀ **Błecha** = pchła ☰ Cz. blecha = tzn. RA. XVII, 26.

Błękit. Dod.: Nm. blank mamy w ♀ blank = błyszczący, Nadmorski *Kaszuby,* 143.

Bohater. Dod. ♀ **Bogatur** = bogacz.

♀ **Bołdán** p. ♀ **Beldonek.**

♀ **Bondur** p. ♀ **Bowdur.**

♀ **Bondz** p. ♀ **Bundza.**

♀ **Borszduk.** Dod. Nm. ♀ bostdôk *Zft. d. Vereins für Volkskunde* I, 85.

♀ **Bosorka** = przezwisko kobiety ☰ Moraw. bosorka = czarownica, kocmołuch, z Węg. boszorka = czarownica. RA. XVII, 21.

♀ **Bowdur.** Dod. ♀ **Bondur** = kapa nad piecem.

♀ **Bram.** Dod. ♀ **Bramować** = dopiekać, docinać. Znaczenie to wyjaśnia się z dawnej polszczyzny: łatkę przyszywać, obmawiać L. Por. RA XVII, 27.

Brazylja. Dod. ♀ **Brezicha** = sukienka gruba wełniana, w białe z czarnogranatowemi lub buremi pręgami RA. XVII, 27. Zap. tu należą i nazwy pstrych bydląt ♀ **Brzezula,** ♀ **Brzeziasta** itd.

♀ **Brezicha** p. **Brazylja.**

♀ **Brnieć** = mruczeć; ♀ **Brniawy** = mrukliwy ☰ Moraw. brnět' brzęczeć; gadać; brňavý = 1, ciemnogniady 2, zawiły (o mowie) Bš. 201. Pfil. IV, 282. RA. XVII, 27.

♀ **Brucak** p. ♀ **Burczak.**

♀ **Brzezula,** ♀ **Brzeziasta** itp. p. **Brazylja.**

♀ **Bundza** (str. 76 pomyłkowo wydrukowano Bnudza). Dod. ♀ **Bondz** RA. XVII, 6.

♀ **Burczak.** Dod. ♀ **Burczak** (burcák) = torba żołnierska na chleb Pfil. II, 456. Skj. IV, 20. ♀ **Brucak** Pfil. IV, 400 (czy nie zamiast burcak?) ☰ Nm. Brodsack [złż. z Brod = chleb i Sack = worek].

♀ **Burdak** = młynek do czyszczenia zboża ☰ Słc. Moraw. burdák, Cz. burdách. Ma być z Nm. Wurfdach Pfil. IV, 282.

Eoceniczny O. || Fr. éocène. Nm. eocän i t. d. ═ Wyraz niedawno utworzony przez gieologa Lyella z Gr. ē ó s = jutrzenka, zaranie i k a i n ó s = świeży, nowy, znaczy dosł. wczesno-świeży, a o pokładach ziemi: najdawniejszy; mniej dawne Lyell nazywa m j o c e n i c z n e m i, z Gr. m e î o n = mniej; najmniej dawne p l j o c e n i c z n e m i, z Gr. p l e î o n = więcej. Porówn. M. Müller *Stratification of languages,* 18.

Es na kostce, a dawniej i na karcie (dziś **As**) = jednostka, jedno oko; dawniej pisano u nas w lm. **Essy,** naśladując Nm. E s s e. Patrz przykłady u L. p. w. Es i Zez: „e s lub z e s" (porówn. fic wygrał, fic przegrał; cetno albo licho i t. p.); inne jeszcze znaczenie wyrazu e s = najdrobniejsza waga || Słc. e s o. Cz. a s, e s, e š, e s o. || Fr. a s. Nm. A s, dawniej E s, E s s e. Ag. a c e i t. d. ═ Łc. a s, 2 pp. a s s i s = jednostka, miedziak, waga i t. d. Wyrazy nasze: As z Fr., E s z Nm.; Nm. E s z Łc. a s, a E s s e z późniejszej formy 1. pp. a s s i s, Porówn. **Cynek, Dryja, Kwadra, Tuz, Zez** (5, 3, 4, 2, 6 ok). Ciekawe są wiersze w Gołębiowskiego *Gry,* 38), bo w nich wszystkie sześć nazw punktów na kostkach występują:

A fortuna tymczasem, jako gracz kostkami,
Miota niemi i ciska, one, jako kostka,
Raz na tę stronę padnie, to jest na *es,* na *tus,*
Drugi raz na owę, aż zaś trzeci, *quater, cynek,* a drugi *zes.*

Porówn. przysłowie Scz. „Żiż, cink nedá, eš, touš nemá, katr dryje zaplat'" (u Kotta p. w. Eso). Porówn. Mr. 152 Eso. GDW. III, 1139 Es, skąd widać, że i dowcipy staropolskie, przytoczone u L. p. w. Es, Zez, naśladowane są z Nm., np. „Ses, oder es, bischof oder bader." O pochodzeniu Łc. a s patrz Vn. I, 10. Por. **Cynek.**

♀ **Ezybona** p. ♀ **Ejzybona.**

F.

♀ **Fabelowy.** „Suknia fabelowa" KgP. 233 ═ ? Może (h) a b e l o w a (patrz **Abelek**), albo f a l b a n o w a?

♀ **Fabor(ek)** p. **Fawor.**

♀ **Fabrek** p. **Chaber.**

♀ **Facambuł** a. ♀ **Pacambuł** = „fafuła, fafała, opasły a głupi" Kg. *Krak.* IV, 306 ═ Pierwsza część wyrazu ma związek z Nm. F a t z = żart, błazeństwo; por. Nm. *Fatz*bub = łobuz, błazen; *Fatz*mann, *Fatz*meister, *Fatz*narr = błazen; druga przypomina ro*kambuł* (rodz. czosnku) i Łc. fun*ambulus* = linoskok.

Facelet p. **Facolet.**

Facelit p. **Facolet.**

Fachel p. **Fochy.**

Facilet p. **Facolet.**

♀ **Facjender jeger** ═ „Z wyrazu Nm. v a c i e r e n d e r J ä g e r, pod wpływem f a c j e n d a, utworzono w Galicji f a c j e n d e r j e g e r, w znacz. dworskiego lokaja, strzelca, tułającego się bez służby" Pfil. I, 308 [Nm. v a c i e r e n (= dosł. w a k o w a ć) = nie mieć zajęcia, z Łc. v a c a r e = być niezajętym, skąd w a k o w a ć, w a k a c j e itd. + J ä g e r = strzelec].

♀ **Facka** = policzek (soufflet) || Głż. f a w c a. Ukr. f a c k a = tzn. ═ Cz. f a c k a = mzn. tzn. [z Rom.; Wł. f a c c i a = **twarz,** Fr. f a c e = twarz

itd., te zaś z Łc. facies]. Por. Mr. 153 Facka.

Facolet, Facelet, Facilet, Facelit zdr. L. O. = chustka (do nosa), opaska (na głowę) itd. || Cz. facalít, facalík zdr., facalí = chustka (do nosa i in.). Słń. faconetelj, facov = chusteczka; Mr. 267 zbliża też Słń. pačolat, pajčolan = zawój, zasłona i Srb. paćel(o) = tzn., oraz Słń. pocela = czepiec, Chorw. poculica, Srb. poćelica = tzn. Ukr. facèłyk=biała chusta na głowę Łemczanek || Shp. fazoleto = chustka do nosa. Wł. ♀ fazzulettu. 'Słc. faciletum = zasłona (twarzy), toż fazoletus, fazoletum. Lit. paceléta. ☰ Wł. daw. fazzolo, dziś fazzoletto = chustka, chusteczka, zasłona, zawój [wątpliwa, czy z Łc. facies = twarz; raczej z Nm. Fetzen m. = gałgan, gwar.=ubranie Dz. II a Fazzuolo]. Por. Mew. 57 facoletъ. MF. Faconetel. Pačolat. Mr. 267 Pačolat. Brl. 45.

♀ **Fafernuski** lm. = drobne pierniki. ♀ **Fafernuszki** = 1, = tzn. 2, nowolatki (kwiatki) ☰ Nm. Pfeffernuss = pierniczek [złż. z Pfeffer = pieprz i Nuss=orzech]. Por. ♀ Eeferacenta. ♀ Feferon.

♀ **Fafonować** p. **Fanfaron.**

♀ **Fáforek** p. **Fawor.**

♀ **Faforki** p. **Farfury.**

Fagas = 1, służalec. 2, gw. pogardl. o owczarzu. 3, śmieciuch, dzierlatka. 4, figlarz. Linde nie podaje tego wyrazu. || Może w związku z Słc. Mor. fagan a. fakan = bęben (dzieciuch); bękart ☰ Podawano różne wywody: Mr. 153 zbliża Ngr. fagâs, fagânos = obżartuch; Psk. 17 nasuwa Łc. vagus i Lit. vagìs = złodziej. Zwrócić należy uwagę na Dnm. fagás = 1, włóczęga 2, owca; skop. Może najwłaściwiejby było wywodzić z Łc. vagus [skąd nasze Wagus] = błędny, włóczący się, przypuszczając Nm. wpływ wymawiania *v* jak *f*. Por. FWB. p. w. Fagás.

♀ **Fagola** a. ♀ **Fagolas**=„przebieglec, chytreusz“ Psk. 17. ♀ **Fagolić** = oszukiwać. ♀ **Ofagolić** = oszukać ☰ Może z Nm. fegen = mzn. kraść; dręczyć; wymyślać GDW. III, 1414, nº 10 i 12. Dnm. ‚Enem den Büdel fegen‘ (Einem den Beutel f.)=odrwić kogo na pieniądzach (dosł. worek wymieść = oczyścić) Dt. 115. Biskupski zbliża Nm. Vogel = ptak i przen. ptaszek w tym zn., co u nas, np. ‚Wiem, co to za ptaszek‘ Pfil. III, 382.

Faja, Fajka pch. ♀ **Faja** = głupiec, duda, ♀ pipa. ♀ **Fajfka,** ♀ **Fajfeczka** = fajka. ♀ **Fyfka**=tzn. ♀ **Fefka** = tzn. ♀ **Fajczyć** = palić fajkę. ♀ **Fajeczka** = pewna roślina Kg. Lb I, 68. ♀ **Fajcon** (fajczun?) = paliwoda, plotkarz Pfil. IV, 274. ♀ **Falfa** = pręt od szpuli kołowrotka; wielka cewka tkacka. ♀ **Falfka,** zwykle ♀ **Falka** = fajka. ♀ **Falfiérz** = 20 falf. **Pipa** = rura; beczka; dureń, duda; gw. fajka; dudka. ♀ **Pipcić** = palić fajkę. ♀ **Piparek** = cybuch. **Pipetka** = narzędzie fizyczne O. ♀ **Pipazur** i in. formy patrz p. t. w. || Cz. ♀ fajka, ♀ fajfka, ♀ fajeka, ♀ fejfka, pipa (zwykle dymka). Słc. fajka. Słń. fajfa, pipa. Srb. pipa = czopek, kurek. Ssłw. pipola = piszczałka zap. Słw. pochodzenia). Ukr. pýpka = munsztuk u cybucha; fajka = fajka; fajfa = cewka tkacka || Rom. pipa w różnych przekształceniach brzmień, słowotworu i znaczeń; głównie = 1, dudka 2, fajka Dz. I Piva. Węg. pipa. Ag. pipe. Hl. pijp. Lit. pýpkis a. pýpke. Sgnm. pfîfa, Nnm. Pfeife = duda (np. organowa), dudka, później fajka (właściwie cybuch). Dnm. fefe = fajka. ☰ Wszystko to z 'Słc. pipa = 1, duda 2, rura 3, naczynie; beczka; to zaś z Łc. pipare=piszczeć. Przejście znaczenia: to co piszczy = piszczałka; to co postacią podobne do niej = rura, rurka, cybuch. Faja przez Nm., toż fyfka. W ♀ falfa, ♀ fal(f)ka l zam. j, jak w falmować ♀ sielba, Homel itp., zam.

fajmować, siejba, Homej. Por. Mew. 58 fajka; 247 pipa. Mr. 277 Pipa. Niepotrzebnie oddzielono tam znaczenie *dudy* od *beczki*: patrz Dz. I Piva. Por. Pfil. IV, 381. Tylor *Primitive Culture* 1871, I, 190. Tu też należy F a j f e r = grający na piszczałce, z Nm. P f e i f e r = tzn.

Fajans pch. || Słw. i Eur. z małemi zmianami, np. Fr. f a ï e n c e, Nm. F a y e n c e itd. ═ Od nazwy miasta Wł. F a e n z a, słynnego wyrobami fajansowemi. Por. L. Fajanza.

Fajdać p. **Fejdać.**

Fajfer p. **Faja.**

♀ **Fajfka** p. **Faja.**

♀ **Fajfury** p. **Farfury.**

Fajlendysz p. **Falandysz.**

♀ **Fajrant** = „spoczynek wieczorny czeladzi rzemieślniczej“ Ap. I, 66. „Godzina, w której kosiarze przestają robić, nazywa się f e j e r a m e m“ Ap. IX, 35. || Cz. f a i r u m, f a i r u n t =tzn. ═ Nm. F e i e r a b e n d =tzn. [złż. z F e i e r = mzn. wypoczynek i A b e n d = wieczór].

♀ **Fajstlik** = mały młotek górników Til. ser. 2, n° 110 ═ ?

♀ **Fajt** p. **Pajda.**

Fakir || Słw. i Eur. bez zmian, char. Wymienimy tylko Srb. f u r a k = ubóstwo; ubogi, obok f a k i r. Albań. f u k a r a a = ubogi ═ Tur. f a k i r = ubogi; derwisz, z Ar. f a k i r, lm. f u k a r a = tzn. Por. Mt. I, 62. M. 28. Dc. 115.

Fala pch. i złż. z **roz-, s-, w-.** W gwarach = burza, nawałnica. ♀ **Wêl,** lm. w â l e = wał, fala GO. 186 Spol. **Weł** i **Wełm** (?) = fala || Głż. w a l a = walec, cylinder. Ukr. f a l a ═ Podawano różne wywody tego wyrazu. Mr. 153 zbliża Węg. f o l y= płynąć; R. Lubicz Pfil. IV, 431 łączy z c h w i a ć; MF. gani wywód Lindego z Nm. W e l l e, a w Mew. 57 nie podaje własnego, dodając: „myślą, że z Nm.“ Zważywszy, iż inni Słowianie falę wyrażają nazwą rodzimą w e ł n a, która nie obcą jest i dawnej Polszczyźnie, bez wahania przyjąć należy zdanie Lindego, że źródłem wyrazu f a l a jest Nm. W e l l e = mzn. fala. Nm. f często u nas przechodzi na w, np. l a w e t a, w a c h l a r z, w a s ą g, w i e r t e l, w ó j t itd. (por. Pfil. IV, 430), a Nm. e jeszcze częściej na a. Być może, iż na zastąpienie u nas w e ł n y f a l ą wpłynęła chęć odróżnienia od w e ł n y zwierzęcej.

Falandysz, Falendysz, Fajlendysz pch. **Lundysz. Luński** (luńskie sukno) || Cz. l u n d i š, l i n d i š, l i n d u š, l i n d y š = tzn. Głż. l i n d y r d r a s t a = ubiór holenderski (może zam. l i n d y š?) ═ Brl. 134 podaje różne wywody: od jakiegoś miasta, od Nm. L e i n t u c h, L i n d t u c h, D i n t u c h, L i n t h e r, albo od Łc. l i n t e u s. Słownik Kotta odnosi do i n d i c k ý = indyjski. Zdaje się, że L. ma słuszność, mówiąc: „Może z Nm. f e i n h o l l ä n d i s c h“ i zbliżając l u n d y s z. L u n d y s z z Nm. l ü n d i s c h (formę tę znajduję w słowniku łużyckim Pfula pod wyżej przytoczonym wyrazem Głż.). Sumców zbliża Ukr. h a ł a ń c i lm. = wązkie, obcisłe spodnie *Wisła* III, 950. Por. Ukr. h a ł a ń s k y j=holenderski (mylnie u Żl. objaśniono ‚angielski‘). Por. Pfil. IV, 531 p. w. falendysz.

Falanga p. **Fałagi.**

Falbaka p. **Falbana.**

Falbala p. **Falbana.**

Falbana, Falbala, Falbaka, Falbula, Felbanka, Fałbuła L. p. w. Bram. ♀ **Falbán** || Cz. f a l b l. Ukr. f a l b à n a. Br. f a l b o n y lm. Rs. f a l b a l à, f a r b o l à || Nm. F a l b e l. Ag. f u r b e l o w ═ Fr. Wł. Hp. Pg. f a l b a l à, Hp. też f a r f a l à. Pochodzenie niewiadome. Dz. I, Falbalà. Mr. 154 Falbala.

Falbula p. **Falbana.**

♀ **Falcza** = miara powierzchni

około 2¹/₄ morga || Ukr. falcza=tzn. ═ Rum. fălcea = tzn.

Faldistorjum p. **Fałdysztor.**

♀ **Faledra**=rodz. skóry ═ Nm. Fahlleder = tzn. [złż. z fahl = płowy + Leder = skóra]. Por. **Aszleder, Bergleder.**

Faleje w piosnce: „A wiemci ja góry i takie faleje, Wynajdę dziewczynę“ Pauli 121, nº 26 (autor objaśnia ‚zakąty‘, a Wójcicki *Pieśni* I, 162 dodaje ‚zapewne: kryjówki, zakąty‘). Jest to przekręcenie w niektórych okolicach niezrozumiałego wyrazu knieje, stojącego w odpowiednich ustępach tejże pieśni, np. Ap. VI, 117, Kg. *Łęcz.* 109, Ap. II, 62, nº 55 itd. Zamiast niego w Kg. *Maz.* IV, 299 znajdujemy chmieje, a ♀ kneje w gwarach znaczy „doły po drogach, na wiosnę napełnione wodą“ Ap. II, 248.

Falendysz p. **Falandysz.**

♀ **Falf-** p. **Faja.**

♀ **Falga** p. ♀ **Felga.**

Falgeld L., **Falgild** O. = opłata przy rogatkach ═ Nm. Pfahlgeld = tzn. [złż. z Pfahl = pal, słup + Geld = pieniądze, więc opłata przy słupie, rogatkach miejskich; Mgn. tłumaczy ‚palowizna‘ p. w. Pfahlgeld].

Falgild p. **Falgeld.**

♀ **Falka** p. **Faja.**

Falmować = szumować i złż. s-, wy-. **Falmusy** blp.=szumowiny ═ Nm. feimen, faimen, faumen = tzn. L zam. j, jak w falfa, sielba itp. Falmusy albo jest wytworem Pols., albo pochodzi z (nieznanego mi) Nm. *Feimnuss, *Feimniss.

Falmusy p. **Falmować.**

Falować p. **Felować.**

Falsarucha p. **Fałsz.**

♀ **Falsystorjum** p. **Fałdysztor.**

♀ **Fals-** p. **Fałsz.**

Fałagi blp. O. ♀ **Fałangi** || Srb. falage, falake, valake blp. Chorw. felezje = okowy, pęta; falanja = skrzydło (wojska) || Fr. falaque. Pg. falaca. Hp. falaca, falaque. Rum. fĕlangĕ ═ Tur. (z Ar.) falaka = przyrząd do wiązania nóg podczas bastonady; bastonada, bicie w pięty. Zdaniem Miklosicha z Gr. fálagx = 1, polano 2, szereg (falanga). Por. M. 28. Mt. 59. MtN. 37. 115. Dc. 114 Falaque.

♀ **Fałangi** p. **Fałagi.**

♀ **Fałat** i zdrob. = kawał || Słc. falatek = tzn. Słń. falat = tzn. Ukr. fałàt = tzn. ═ Węg. falat =tzn. [od fal = żreć, połykać; por. kęs od kąsać, Nm. Bisschen od beissen, Fr. morceau od mordre itp.]. Por. MF. falat. RA. XVII, 21.

Fałbuła p. **Falbana.**

Fałd, ♀ **Fałdry** lm. Por. Pfil. IV, 471. Dw. **Faud,** pch. i złż. z **Na-, Po-, Roz-, S-, U-, Za-** || Głż. bałda, fałda. Cz. fald. Słń. bavd, favd. Ukr. fałd, fałdà. Rs. falda || Wł. falda. Hp. falda, halda. Pg. fralda. Sfr. faude ═ Nm. Falte = tzn. MF. bavd. Mew. balda. Dz. I Falda. Por. Fałdysztor.

♀ **Fałdrowanie** p **Fołdrować.**

♀ **Fałdry** p. **Fałd.**

Fałdysztor L., **Faldistorjum** O. W Warszawie słychać ♀ **Falsystorjum,** sld. do fałsz i konsystorz. **Fotel** || Cz. fauteil, częściej lenoška (z Nm. Lehnstuhl) || 'Słc. faldistorium, faudestola, faldestalium, faldestolus, faldestolium, faudestolium, fadistolium, faldestorum, valdestolum = krzesło składane. Sfr. faudestueil, Nfr. fauteuil, Wł. Hp. Pg. faldistorio ═ Wszystko to ze Sgnm. faltstuol = tzn. [złż. z falten = mzn. składać, skąd nasza **Fałda,** k. p. + stuol, Nnm. Stuhl = krzesło]. Por. Dz. I Faldistorio.

Fałeczny p, **Fałsz.**

Fałeszny p. **Fałsz.**

Fałsz pch. i złż. z **Po-, Pod-, Prze-, S-, Wy-, Za-.** Spol. i gw. **Fałeczny, Fałeszny.** ♀ **Falsz** = defekt, wada. ♀ **Fałesz** = fałsz. ♀ **Feleśny.** ♀ **Falsywy** || Głż. falš a. balš, falšny itd. Dłż. falšny. Słc. faloš, falošný. Cz. faleš, falše, falešný. Słń. folš; fošen = zazdrosny. Ukr. fałsz a. falsz pch. Br. fałsz, fałszawàć. Rs. falьšъ, falьša || Lit. pałszas a. fałszas. Rom. z Łc., np. Fr. faux ≡ Łc. falsus = fałszywy; do nas w części przez Nm. falsch = fałszywy [Kge. myślę iż myli się, dowodząc Grm. pochodzenia wyrazu Nm.], a w części przez formy Cz. Por. MF. folš. Mew. 57 falьšъ. **Fałszura** L.=rodz. dw. ubrania zwierzchniego, z Wł. falsura = fałsz, fałszywość, w zn. takim, jak w krawiectwie fałsz = część tańszej tkaniny zam. droższej w miejscach mniej widocznych. **Falsarucha** L.=rodz. ubrania zap. jest w związku z wyrazem powyższym, może w połączeniu z rucho = ubiór, suknia.

Fałszura p. **Fałsz.**

Famuła a. **Pamuła** = powidła; pewna potrawa L. ♀ **Pamuła**=polewka z owoców Ap. XIV, 24, 28. ♀ **Chamuła** = gęsta zupa z owoców, zaprawiona mąką Kg. Ch. I, 62; II, 237. || Słc. i ♀ Cz. chamula =polewka owocowa itd. Ukr. famùła a. chamùła = lichy rosół ≡ Może w związku z Srb. hamur, amur = drożdże; (h)amurluk=izba, w której się chleb rozczynia [z Ar. chamir = ciasto, rozczyn]. Por. MtN. I, 44 Xamir.

♀ **Fana** p. ♀ **Fendel.**

Fanaberja O. (L. nie podaje) || Ukr. i Rs. fanaberja (z Pols.) ≡ Różne wywody patrz Pfil. IV, 373. Możnaby dodać Nm. ♀ feinberle ż., ♀ feinberlein n. = perła; skarbczyk. Zdaje się, że wywód z Żyd. jest najbliższym prawdy: fajne berjes = tęgie zuchy [Nm. fein + Hb. biriāh, w dzisiejszej mowie Żydów = zuch]. (Ustnie od S. Adalberga).

Fanfara p. **Fanfaron.**

Fanfaron pch. ♀ **Fenfaron.** ♀ **Fafonować** = szyku zadawać. || Cz. fanfar. Rs. fanfaronъ ≡ Fr. fanfaron = tzn. Wł. fánfano. Tegoż pochodzenia jest **Fanfara**=Fr. fanfare. Por. Dz. I, Fanfa. Zap. tu należy wyraz **Fomfry, Fonfry, Fonfy** blp. Mr. 159 nie podaje słoworodu.

♀ **Fanga** „w grze w palanta=podbicie piłki: ‚podać fangę'“ Pfil. IV, 194 ≡ Nm. Fang m. mzn.=sztych, cios; Fang(e)ball = piłka w grze w palanta itd.

♀ **Faniura** = policzek (soufflet) ≡ Cz. faňoura, faňora, faňura = tzn.

♀ **Fank** p. **Pieniądz.**

Fankiel, Fankul, Fenkiel, Fenikl pch.=włoski kopr || Głż. benchl a. bjeńchel. Cz. fenikl || Nm. Fench, Fenchel. 'Słc. fanculum. Fr. fenouil. Lit. pánkolei lm. ≡ Łc. foeniculum = tzn. [Dosł. sianko, zdrob. od foenum]. Por. Mr. 155 Fenikl. Por. Fengrek.

♀ **Fankowny** p. **Szwankowny.**

Fankul p. **Fankiel.**

Fant pch. i złż. z **Po-, Za-.** ♀ **Fanty** = odzienie || Ukr. fant = 1, fant 2, klejnot; fanta = odzienie; fantie zbior. = 1, odzienie 2, gałgany || 'Słc. pannum, pandagium = zastaw ≡ Nm. Pfand, Sgnm. i 'Sgnm. pfant = tzn. [może z Fr. pan = sukno; gałgan; rzecz odebrana; albo z Łc. pa(n)ctum=umowa itd.]. Por. MF. fant. RA. XVII, 8 fanty. ♀ Fanty niekoniecznie z Ukr.; por. ♀ Szmaty, ♀ Łachy.

Fant = słupek, podpora cembrowania szycht Łb. 252 p. w. Słupek. **Fantować** = podpierać ib. 59. ♀ **Fantunek** = „stara cecha, zasypanie“ (zdaje się, że mylnie objaśniono; raczej = podpora, podpieranie) Kg.

Krak. IV, 306 ═ Nm. pfänden= mzn. podpierać, Pfand = podpora [zwykle w znacz. fant = zastaw].

Fant- p. **Fant.**

Fara p. **Parafja.**

Faramuszka, Farmuszka, ♀ **Framuszka,** ♀ **Warmuszka,** ♀ **Warmóz,** ♀ **Warmuz** = rodz. polewki. **Jarmuż** =dw. wszelka włoszczyzna, pod Krakowem ♀ **Warmuz** (Kg. *Krak.* IV, 325). Na Kaszubach ♀ **Jarmuż**=zielenina, jarzyna Pobł. 11 p. w. Chłąd. Scz. garmuz (=jarmuż) rodz. potrawy; Cz. varmuže, varmužka=kaszka, polewka; jarmuz a. jarmus = rodz. kapusty, jarmuż ═ Sgnm. warmuos [złż. z warm = ciepły — muos, dzisiaj Mus = kaszka, mus] = rodz. kapusty. Por. Mr. 154 Farmuszka; 183 Farmuż; 364 Varmuže. Brl. 51 Garmuz; 355 Varmúz. RA. XVII. 68. ; or. rod. Warmus Kg. *Krak.* IV, 342. 348. Por. Biermuszka. Tutaj należą: **Frymusny** = kapryśny L. ♀ **Fremużnica** = wymyślna, grymaśnica Kg. *Rad.* II. 16. ♀ **Faramuśny** = „gardy, grymaśny w jedzeniu, wybredny itd." Kg. Ch. 141; ♀ **Faramuśnik, Faramuśnica**=wybredny i ♀ **Faramuszki**=„drobiazgi, fraszki" Pfil. IV, 195. Faramuśny = taki, coby tylko faramuszkę jadał, więc wybredny, jak ♀ Marymończyk = taki, coby tylko z mąki marymonckiej najcienszej jadał (skąd Br. malimonczyk = wybredniś i pch.). Przejście znaczenia na Faramuszki = drobiazgi przez drobność cząstek potrawy, jak bigos, kasza w zn. mieszaniny kawałków, drobiazgów. Przejście *w* na *j* w jarmuż zaszło skutkiem uczuwania *w* jako przedstawki, zamiast której dano inną, również częstą; por. Kaszub. witro, wieszczórka obok Pols. jutro, jaszczurka. Wątpliwym wydaje mi się wywód z Nm. freie Musse RA. XVII, 77.

♀ **Faramuś-** p. **Faramuszka.**

Farb- p. **Barwa.**

♀ **Farenborek** ═ „Lud w Augustowskim zmienił fernambuk (=drzewo używane do barwienia) na farenborek, przez co w drugiej części zidentyfikował z wyr. borek" Pfil. I, 137 [Eur. z małemi zmianami: Fr. fernambouc, Nm. Fernambuk, od nazwy miasta w Brazylji Pernambuco]. Na Litwie fernambuk nazywają farnabukiem.

♀ **Farfał** p. **Ferfał.**

Farfury blp. L. ♀ **Farfurka** = talerz. ♀ **Fajfury.** ♀ **Faforki** Bg. farfor, farforija. Ukr. fajfurka = porcelana. Rs. farforъ Rum. farfurie = talerz. Ngr. farfouri i in. ═ Tur. fagfur rzeczownik, fagfuri przymiotnik i in. =właściwie tytuł cesarza chińskiego, dalej = towary chińskie, wreszcie = porcelana. M. 28. Mt. 59. Mr. 154. Mew. 57.

Fargal = „okno w piecu, w którym przetapiają srebro" Łb. 59 ═ Może w związku z Cz. frgál = mzn. wartałka [Cz. zaś może z Węg. forgat = kręcić, wiercić].

Farjon = obrządek weselny po pierwszej nocy pożycia małżeńskiego, mówiący za, lub przeciw dobrym obyczajom pani młodej i mówi się: ‚dobry farjon', ‚zły farjon'" RT. 194 ═ Zap. Gr. fárion=prześcieradełko [zdrobn. od fáros = prześcieradło i in. zn.]. Wiadomo, że w wyżej wspomnianym zwyczaju prześcieradło gra główną rolę. Ani w słowniku Zl., ani w dostępnych mi źródłach ludoznawczych nie znalazłem tego wyrazu.

Farmazon pch. L. Linde odsyła do Franmason Ukr. farmazón. Rs. farmazónъ oba z Pols. Wł. framassone. Hp. framasón, francmasón ═ Fr. franc maçon = wolny mularz.

Farmuszka p. **Faramuszka.**

♀ **Farnabuk** p. ♀ **Farenborek.**

♀ **Farnapiks**: „zadać komu far-

napiksu“ = sprawić cięgi, fałagi || Br. farnapìks = tzn. ☰ Nosowicz wywodzi z Łc. infernalis pix = piekielna smoła. Być może, iż na postać wyrazu wpłynęła forma ♀ farnabuk = fernambuk, patrz Farenborek.

Farsa p. **Farsz.**

Farsz pch. **Faszerować** pch. **Farsa** || Cz. farce = farsz; farsovat = faszerować. Rs. farsъ m. = farsa || Wł. Hp. Pg. farsa = farsa (z Fr.). Nm. Farce=1, farsz 2, farsa (z Fr.) ☰ Fr. farce = 1, farsz, nadzianie 2, farsa, krotochwila [z Łc. farsus = nadziany]. Przejście znaczenia z mieszaniny jadalnej na dramatyczną; por. bigos, pot-pourri, tutti frutti itp. Dz. I Farsa. Farsz zap. od Niemców, Farsa od Włochów do nas przyszły; sz może jest odmazurzeniem; r wypadło w faszerować, jak w maszerować.

Fartować = dresować, objeżdżać (konie) L. Tamże odesłano do Fertować, ale tego wyrazu niema. ☰ Dopełniacz L. wywodzi od Nm. warten =doglądać, chodzić około czego. Może w jakimś związku z Nm. Pferd = koń?

Fartuch i zdrob. ♀ **Chwartuch.** || Cz. fěrtoch, fěrtuch. Ukr. fartùch. Br. chwartuch. Rs. fàrtukъ ☰ Nm. dw. Fürtuch, późn. Vortuch [złż. z für-, vor-=przed + Tuch = płótno, sukno; für mamy w Firanka (dziś Vorhang), Firlej (dziś Vorleger; Tuch mamy w Botuch, Rańtuch itd.] = tzn. Por. Pr. fil. I, 6; IV, 531. Nm.♀ fartuch zdaje się że z Pols.

Faruż p. **Faryzeusz.**

Farys || Sslw. farižь, farija, farisь, parižь. Chrw. fariz. Srs. farь || Hp. alfar, alfahar = rodz. konia; alfaraces = tzn. Wł. alfiere i Fr. alfier = chorąży. ’Słc. farius = koń arabski. ’Sgr. fáras = tzn. ’Sgnm. vārīs. Rum. farij, frij. Tur. férés = koń ☰ Ar. faras = koń, al-fāris = jeździec. Por. Dc. 17 Alfier. Mt. p. w. férés. Mew. 57 farižь. M. 28. MF. Farižь.

Faryzeusz pch., dw. **Pharuż, Faruż** || Słw. i Eur. mają jako char. Gr. pharisaîos. Łc. pharisaeus ☰ Hb. farusz = oddzielony, odróżniony [więc sekciarz, od fārasz = oddzielać, odróżniać]; „odłączony, tj. ubiorem, obyczajami i świątobliwością życia od innych ludzi“ M. 29. Faruż wprost z Hb., Faryzeusz z Gr.-Łc.

Fasąg a. **Wasąg** pch. || Cz. dw. fasunk, dziś fasuněk a. fasunka = wasąg; kosz wozowy; fasunky blp. = wóz drabiasty. Ukr. wasàh, zdrob. wasażòk ☰ Według G. Korbuta Pr. fil. IV, 556 i Mr. 364 z Nm. Fassung = osada, oprawa itd. W słowniku Grimmów nie znajduję p. w. Fassung znaczenia, któreby naszemu wasągowi odpowiadało i dla tego przypuszczam, iż pochodzi z Fr. façon = fason, kształt, przejętego u nas z ust Nm., w których façon brzmi prawie jak Fassung (Por. AV. 75); por. bla*nk*sz, Nm. Plankscheit = Fr. planchette itp.

Faska p. **Fasulec.**

Fasola pch. ♀ **Fasol.** ♀ **Fazol.** ♀ **Fizole** lm. **Fazjoli** L. O. || Głż. fasola. Słc. fazula. Cz. fasol, fazol, fizol. Słń. bažulj, bažilek, fažolj. Srb. pasulj, fasul, fasuo. Bg. fasul, vasul. Ukr. pasùlja, fasùlja. Rs. fasòlь. || Fr. faséole. Wł. ♀ fisole. ’Słc. fassolius, fasellus. Węg. faszuly, fuszulyka. Tur. fisulia. Alb. fasul. Ngr. fasoûli. Rum. fasole. ’Sgnm. phasol. Nm. Faselen ☰ Łc. phaseolus = tzn. [zdrobn. od phaselus, to zaś z Gr. fásēlos, faséolos, fasíolos, fásēlis = tzn., od pnia fag- = jeść]. Por. MF. Bażulj. Mr. 155 Фасоли. Mew. bażulь. Mt. 61 fisulia.

Fasoł = „poswarek, burda; mozoł, frasunek; figle, żarty“ L. ☰ Zap. Nm. Faselei = banialuki, brednie, gadanina.

Fastryga, Fastrzyga pch. i złż. z **Przy-, S-, Za-.** || Cz. fastrka, fastrkovati. Ukr. fastrŷga, fastryguwàty. Br. fastrŷha (z Pols.) ═ O. pod F wywodzi z Pols. „przestarzałego pastrzyga", ale takiego wyrazu pod P nie podaje, bo też go niema. Mr. 155 nie umie podać słoworodu. Zdaje się, że szukać go należy w Rom.: Wł. Hp. Pg. basta = fastryga; Wł. imbastare, Hp. bastear, Fr. bâtir = fastrygować [zap. z Nm. Bast = łyko, 'Sgnm. besten = związywać Dz. I Basto]. Wyraz zap. przyszedł do nas z Czech.

Fastrzyga p. **Fastryga.**

Fasulec = „łopatkowo zaciosany drążek do utykania a. ubijania piasku w kasztach odlewniczych" Łb. 60 ═ Nm. Fassholz = drzewo beczkowe [Fass = beczka, skąd faska + Holz = drzewo]; Fassholz mogłoby też po Nm. znaczyć drzew(k)o do ujęcia czegoś (fassen=mzn. ująć). Nm. Holz zwykle u nas przybiera postać -ulec (por. Pfil. IV, 502): hamulec, strychulec itp.

Faszerować p. **Farsz.**

Fatałaszki p. **Bajtałaszki.**

♀ **Fatka** „zepsute **Chwatka** = sak do łowienia ryb" RT. 195 ═ Ukr. chwàtka = tzn. Por. *Wisła* III, 83 przymiotnik fatka (np. kosa) = chwatka, chwytająca, dobrze siekąca, ostra.

Faud p. **Fałd.**

Fawor pch. ♀ **Fawore**k = 1, wstążka 2, rodz. ciastka. ♀ **Fabor,** ♀ **Faborek,** ♀ **Fáforek**=wstążka || Cz. fábor, fábora = wstążka [inne pochodne w znacz. łaski i ulubieńca (faworyt) znane są w Słw. i Eur.] || Nm. Faveurs (z Fr.)=wstążeczki ═ Źródłem jest Łc. favor = łaska, względy itd., skąd Fr. faveur = mzn. wstążeczka; znaczenie ciastka przez podobieństwo do wstążeczek. Faworyty z Fr. favori m. = tzn. Faworyt również z Fr. favori m., favorite ż. Porówn. RA. XVII, 77.

Faworyt- p. **Fawor.**

Faz(j)an p. **Bażant.**

Fazjoli p. **Fasola.**

♀ **Fazol** p. **Fasola.**

Fątel = wentyl, klapa w pompie || Słw. Eur. z Fr. ventil ═ Fr. ventil = wentyl [Łac. ventilare =dmuchać, przewietrzać, od ventus =wiatr].

Fe p. **Fi.**

Fecht = żebranina: „Nie trzeba mi się żebraczyć, kiedy mogę z fechtu żyć" *Wisła* II, 309 = nie mam czego biedować, gdy mogę z żebraniny żyć || Cz. choditi fechtem chodzić po żebraninie ═ Nm. fechten mzn. = żebrzeć. Zap. nasz wyraz z Cz. Od tegoż wyrazu Nm. pochodzą nasze od osn. fecht-, w znacz. szermierki, dw. fekt-, wecht.

Fecht- p. **Fecht.**

♀ **Fedrować** p. **Fołdrować.**

♀ **Feferacenta** = tinctura piperis albi *Wisła* III, 90 ═ Nm. Pfefferessenz = esencja pieprzowa [złż. z Pfeffer = pieprz, por. Fafernuski + Essenz = esencja]. Wskazówki udzielił mi listownie J. Sembrzycki.

♀ **Feferon:** „Nakrajał feferonów czyli perciuhy" BB. 36 [perciuha po Ukr. = papryka] ═ Zap. Nm. Pfefferkuchen = piernik [złż. z Pfeffer = pieprz + Kuchen= ciastko]. Por. Fafernuski. Feferacenta.

♀ **Fefka** p. **Faja.**

Fejdać a. **Fajdać,** pch. i złż. ♀ **Fejda,** np. „kusa fejda"=dziewczynka, smarkula Ust. z Warszawy. || Br. fèndać, fèndryć = tzn. (z Pols.) ═ Nm. feuchten = mzn. moczyć się. Por. *Btrge* VI, 284. Mew. 57 fajdati.

♀ **Fejeram** p. ♀ **Fajrant.**

Feks p. **Fez.**

♀ **Fekserować** p. ♀ **Feksyrować.**

♀ **Feksyrować,** ♀ **Fekserować** = drwinkować Rg. n° 268. 269. Dw. Pol. **Weksa** = dręczenie, **Weksować** = dręczyć || Fr. vexer = dręczyć i in. Rom. ═ Nm. vexiren = dręczyć; wyśmiewać [z Łc. vexare = dręczyć, męczyć, nękać].

Fekt- p. **Fecht.**

Fel- p. **Felować.**

♀ **Felajz,** ♀ **Felejzen** O., ♀ **Felejzun,** ♀ **Felajza,** ♀ **Felejza** = tłomok, waliza || Cz. Słc. filec ═ Nm. Felleisen n., dw. Felleis, 'Sgnm. velīs = tzn. [sld. przekształcenie Fr. valise (nasza Waliza), to zaś może z Łc. vidulus = tzn.] Por. Kge. Dz. I Valigia. AV. 172. Mr. 156 Filec. Pfil. IV, 532.

Felbanka p. **Falbana.**

Felcech = pendent (u szabli) O. ═ Nm. Feldzeichen=mzn. tzn. [złż. z Feld = pole + Zeichen =znak, por. Cech(a), więc niby odznaka polowa, wojenna].

♀ **Felczar** p. **Felczer.**

Felczer pch. ♀ **Felczar,** ♀ **Felczerz,** ♀ **Fersioł,** ♀ **Flajcer,** ♀ **Flejcer,** ♀ **Flejczur,** ♀ **Flejczer,** ♀ **Fylczer,** por. rod. **Pelczar** || Cz. felčar, Ukr. fèlczer, fènczyr, ferszàł. Br. chwèrszeł. Rs. fèlьdšerъ, fèršelъ || Lit. pìlczėrė, fìlczęrė ═ Nm. Feldscher = tzn. [złż. z Feld = pole + scheren = strzyc, golić, więc niby golarz polowy, wojenny]. Por. Mew. 58 felčerъ. Pfil. IV, 532.

Feldfebel, ♀ **Felfeber,** ♀ **Felfel** || Cz. feldwebel, felwebl. Ukr. felfèber. Rs. felьdfèbelь ═ Nm. Feldwe(i)bel = tzn. [złż. z Feld = pole + Weibel = posługacz, woźny]. Por. Pfil. IV, 532.

Fele lm. pch. = zaciąg, okładziny, ścianki szybów Łb. p. w. Okładzina ═ Nm. Pfahl = kół, pal [z Łc. palus, skąd nasz Pal=tzn.]. Fele wzięto u nas z formy Nm. lm. Pfähle.

♀ **Felejz-** p. ♀ **Felajz.**

♀ **Feleśny** p. **Fałsz.**

♀ **Felfeber** p. **Feldfebel.**

♀ **Felfel** p. **Feldfebel.**

♀ **Felga,** ♀ **Falga** = dzwono u koła ═ Nm. Felge = tzn.

♀ **Felisz** = rodz. tkaniny wełnianej Nk. 96. Jest to ten sam wyraz, co ♀ **Folusz** = „sukno własnego wyrobu" Psk. 18. Patrz Folusz.

♀ **Felka** = ziemniak. Wyraz skrócony z ♀ Kartofelka ż. jak ♀ Tufle z *Kartófle. Patrz Kartofel.

Fellah a. **Fellach** = „wyraz nowożytny o chłopach egipskich" M. || Eur. char. ═ „Z Ar. fellāh = uprawiacz ziemi, rolnik, wieśniak" M. 29 [od Ar. falah = krajać, orać Dc. 117 Fellah].

♀ **Felować,** ♀ **Falować** (oraz Spols.), ♀ **Felać, Fela** = wada. ♀ **Felowny** = wadliwy. ♀ **Feler,** ♀ **Felerować** || Głż. fal = niedostatek, brak; falować = chybić, niedostawać. Cz. falovati = brakować. Srb. faliti a. valiti = mylić się. Feler z Nm. Fehler = niedostatek, wada; błąd itd. || Wł. fallo = pomyłka; brak (dw. falla); fallare = błądzić itd.; fallire = niedostawać. Fr. faillir = mzn. mylić się. 'Słc. fallia = brak, nieobecność; fallire = chybić, brakować ═ Wszystko z Łc. fallere = zawodzić, oszukiwać itd.; do nas z Nm. fehlen 'Sgnm. vêlen, vaelen, a to z Fr faillir. Por. MF. faliti. Mr. 153 Fal i 362 valiti.

Felpa = rodz. tkaniny L. || Cz. felba || Wł. Hp. Pg. felpa. 'Słc. felparia ż. = filc. Nm. ♀ felbel. Szw. fälp, felp. Hl. felp, fulp ═

Wł. felpa [może w związku z Nm. ♀ felber = rodz. wierzby] = tzn. Por. Dz. I Felpa. Mr. 155 Felpa. Brl. 47.

Feluka=rodz. statku || Słw. i Eur. char. z małemi zmianami, np. Hp. falu(c)a, falucho, Pg. falua, Wł. feluca, filuca, Fr. félouque itd. ═ Wł. feluca = tzn., to zaś ze Sar. fulk = statek. Dc. 117 Félouque [Dozy jest innego zdania]. Por. Dz. I Feluca.

Fendel = chorąży L. || Cz. fendl chorągiewka ═ Nm. Fähndel = a) chorągiewka b) chorąży [zdrob. od Fahne ż. = chorągiew, ♀ Fana]. Por. Pfil. IV, 493.

Fengrek = rodz. rośliny O. ═ Łc. foenum graecum = rodz. rośliny [dsł. siano greckie]. Por. Fankiel.

Fenig p. **Pieniądz.**

Fenikl p. **Fankiel.**

Feukiel p. **Fankiel.**

Ferdeka p. **Fertag.**

♀ **Ferecina** p. ♀ **Ferecyna.**

♀ **Ferecyna,** ♀ **Ferecina** = rodz. paproci || Słc. ferač ina ═ Rum. ferecea [z Łc. filix = tzn.] = tzn. Por. RA. XVII, 8. Mew. 231 paportь.

Feredzja p. **Ferezja.**

Feredże(h) p. **Ferezja.**

Ferenc a. **Ferens** = gołysz L. ═ Może z Węg. Ferenc =Franciszek. Co do przejścia znaczenia z imion chrzestnych na pospolite, por. nasze fryc, jasiek itp.; Cz. franta = facetus itp.

Ferendyna = jakaś materja jedwabna L. ═ Wł. ferrandina = lekka tkanina półjedwabna z wełną lub bawełną.

Ferens p. **Ferenc.**

Feret a. **Fereta** = ozdoba niewieścia, klejnot L. ═ Zap. Fr. féret, ferret, ferrette=krwawnik, karnjol, Wł. ferretto=tzn. [Zdrob. od Fr. fer = żelazo, z Łc. ferrum =żelazo; nazwa z powodu, iż żelazo wchodzi w skład krwawniku].

♀ **Feret(k)a** p. ♀ **Wereta.**

Ferezja = rodz. ubrania. **Feredże** = tzn. O. **Feredzja** *Oręd. nauk.* 1843, nº 31, str. 245. **Feredżeh** Til. 2, VIII, 209. ♀ **Ferezyjá** || Słń. fareża. Srb. feredża, veredża. Bg. feredże, feredżja, veredżja. Ukr. ferezyja. Rs. fereza, ferezь, ferjazь = ubiór odświętny wieśniaczek. 'Sgr. feretzé, ferentzés ═ Tur. „ferādże i ferrādże, pospolicie feredżè = suknia zwierzchnia z szerokiemi rękawami i z wiszącym z tyłu kołnierzem u kobiet“ M. 29. Por. MF. Fareża. Mew. 58 feredże. Mt. p. w. féradżé. Może Tur. z Gr. foresía=ubiór [od ferō = noszę].

♀ **Ferfał** w wyraż. „Puścił się na ferfał“ na utratę mienia itp. RT. 195. Na Litwie: na farfàł=na przepadłe, na zgubę ═ Nm. Verfall= upadek, strata, zguba; dostaliśmy zap. wyrażenia te przez Żydów.

Ferman p. **Firman.**

Fermoda p. **Permoda.**

Fernambuk p. ♀ **Farenborek.**

Fernal p. **Fornal.**

Fernec p. **Werniks.**

♀ **Ferplac** RA. IX, 189 nie objaśniono; zap. plac broni, musztry ═ Nm. Wehrplatz = tzn. [złż. z Wehr = broń + Platz= plac].

♀ **Fersioł** p. **Felczer.**

♀ **Fertag** = drabinka do odgradzania owiec ═ RA. XVII, 31 wywodzi z Nm. Verdeckung = pokrycie. Ani brzmienie, ani znaczenie nie przystają dokładnie; prędzej Verdeck = pokład (statku) brzmieniem

by się zbliżał; Mgn. podaje wyraz polski ferdeka pod Verdeck.

♀ **Fertych** p. **Fircyk.**

Fertyczny p. **Fircyk.**

♀ **Fertyk** p. **Fircyk.**

♀ **Ferula** p. **Feruła.**

Feruła = rózga; przenośnie władza, powaga. L. i O. n. ♀ **Ferula** = „wielka łyżka drewniana do mieszania żętycy" Wswp. 7. || Cz. ferule = 1, pewna roślina 2, rózga, fukiel i in. ═ Łc. ferula = 1, pewna roślina 2, rózga, pręt. Wyraz zapisuję dla tego, a) że nie znajduje się w naszych słownikach i b) że RA. XVII, 8 podany jest wywód z Rum. Otóż w moim słowniku Rum. (Barcianu) wyrazu tego niema. Zdaje się, że ferułę wzięliśmy wprost z Łc. a ♀ ferula mogła się dostać do nas od Słowian (Słowaków, Morawian).

♀ **Fest,** ♀ **Chwest** = mocny; mocno ═ Nm. fest = tzn.

♀ **Festunek,** ♀ **Chwestunek**= warownia || Ukr. festúnok ═ Nm. Festung = tzn.

♀ **Feśter** = gajowy. ♀ **Fosztar. Forszter** = tzn. O. ═ Nm. Förster = tzn. [od Forst = las, puszcza, ze Sfr. forest = tzn., to zaś ze 'Słc. foresta = tzn., a to z Łc. foris = po za (domyśl. miastem, osadą). Por. Dz. I Foresta]. Por. Pfil. IV, 467, 469. Mo. 33 : ś skutkiem zmazurzenia Nm. ♀ förschter. Porówn. Forszt.

♀ **Feteć,** częściej blp. ♀ **Fetecie.** ♀ **Feteciuch**=strzępki, frężle; wstążka; gałgany ═ Zap. Wł. fettuccia=skrawek, krajanka; wstążka [zdrobn. od fetta = skrawek, krajanka, może z 'Sgnm. fiza=wstążka = Nm. Fitze = tzn.]. Por. Dz. I Fetta.

Fetfa p. **Fetwa.**

Fetwa = wyrok, decyzja M. 29. **Fetfa** O. || Srb. fetva, fetma. Bg. fetfa || Fr. char. fetfa a. fetva. Rum. fetva. Ngr. fetbádes blp. ═ Tur. fétva = wyrok (muftego) [z Ar. fetwā Dc. 120]. Porówn. Mt. fétva.

Fetysz pch. || Słw. i Eur. z małemi zmianami ═ Pg. feitiço = czary [Łc. facticius = sztuczny, zrobiony, stąd też Wł. fattizio = tzn., Hp. hechizo=czary. Przejście znaczenia z ‚czynić' na ‚czarować' powszechne, por. nasze ♀ oczynić; Nm. Zauber = czary od Sgnm. zouwan = czynić; Wł. fattura (Łc. factura, od facio = robię) =czarodziejstwo; Skr. kārmana n. = czary, magja, od pnia kr=robić itp. Por. Tylor *Researches* 137; jegoż *Primit. Culture* II, 131—132. De Brosses pierwszy użył wyrazu Pg. na oznaczenie bożyszcza w dziele swoim *Du culte des dieux fétiches,* r. 1760. Por. Dz. I Fattizio.

Fez, Feks, Fezka O.=rodz. czapki || Słw. Eur., jako char. np. Srb. fes, ves. Bg. fes itd. ═ Nazwa od Ar. Fas, Fes = miasto i prowincja Maroku, w której czapki te wyrabiają. Por. M. 29. Dc. 120. Mt. fes.

Fezka p. **Fez.**

Fi, Fe, Pfa, Pfe, Fuj || We wszystkich językach są podobne wykrzykniki, np. Gr. feû, Łc. phy, phui ═ Nm. fi (oraz Fr. fi) = fi; pfui = fuj. Nasze pfa, pfe zdają się pochodzić ze zmieszania w nagłosie Nm f z pf. Rodzime nasze okrzyki są. be, bla, odpowiadające Nm. i Fr. fi oraz tfu, odpowiadające Nm. pfui.

Fiasco, Fjasko p. **Flasza.**

Ficać zapisuję tu dla tego, że w RA. XVII, 8. 77 wyrażono zdanie o Rumuńskim wyrazu tego pochodzeniu. Zdaje mi się to wątpliwym, gdyż posiadamy, prócz ficać, inne, pokrewne postacie, jak fik!, fikać, hycać, hysać, myk! itp., oraz znajdujemy u Czechów fikati, u Łużyczan fikotać itd., wyrazy tegoż słoworodu, z pokrewnemi znaczeniami.

Wszystko to są odrośle pni nieustalonych, czysto Słowiańskich.

Ficlaus a. **Ficlauz** = rodz. bekasa, scolopax gallinula ⩶ Zap. Nm. Filzlaus = pediculus pubis [*złż.* z Filz = filo, kudły + Laus = wesz]. Przeniesienie znaczenia nastąpiło zap. u nas, z powodu, że tego rodzaju bekas jest w rodzinie najmniejszym. W słowniku Grimmów Filzlaus nie ma znaczenia ptaka.

♀ **Ficówka** = skopek Ap. VI, 7. ‖ Cz. ficovka = pręt tkacki (z Nm. Fitzruthe = tzn.) ⩶ Oczywiście wyraz Cz. nie ma związku z naszym; Nm. Fitze ż. = nić również nie wiąże się znaczeniem. Może ficówka = *świécówka = naczynie, w którym maczano świeczki łojowe. Około r. 1840 używano do tego u nas ceberka, który roztopionym łojem napełniano.

Fidebus p. **Fidibus.**

♀ **Fiderle** p. ♀ **Kiderle.**

Fidibus. Fidebus *Przegl. tyg.* 1877, n⁰ 45, str. 515. ‖ Cz. fidibus, ♀ filipus sld. ⩶ Nm. Fidibus = tzn. Różne podawano słoworody wyrazu tego: z Fr. fil de bois = łuczywko [*dsł.* nitka drzewna]; z Łc. vidimus [= widzieliśmy, wyraz poświadczenia na papierach sądowych itp., a dalej niby sam papier]; wreszcie Tissot w *Les Prussiens* wyd. 7-e 1876, str. 234 ze źródeł Nm. takie podaje wyjaśnienie: W XVII w. studenci niemieccy, którym zabraniano palić, zbierali się potajemnie u różnych oberżystów, składając przy wejściu dowód drukowany: „Fid. fbus S. D. N. H. Hodie hora VII A. i. m. m. h. n. e. c. a. v. s.“, co znaczyło: „Fidibus fratribus salutem dicit N. hospes. Hodie hora VII apparebitis in museo meo, herba nicotiana et cerevisia abunde vobis satisfaciam“. Temi kartkami zapalano fajki. (= Wiernym braciom pozdrowienie składa N. gospodarz. Dziś o godz. 7 stawicie się w muzeum moim, tytuniem i piwem obficie was poczęstuję]. Porówn. GDW. Wgd. AV. 172. Kr.

Fidryganc = wiercipięta, wietrznik O. ♀ **Fidryganse** blp. = podrygi, ceregiele, mizdrzenie się. ♀ **Frydrygans** = wiercipięta, pajac. ⩶ Może Nm. Firlefanz = dw. rodzaj tańca (por. Firleje), dziś wiercipięta [co do pochodzenia wyrazu Nm. patrz Kge. i GDW.].

♀ **Fidryganse** p. **Fidryganc.**

♀ **Fidur** = oprawca psów ⩶ Może z Ukr. Fedir, Fedor = Teodor?

♀ **Fiedrować** p. **Fołdrować.**

♀ **Fif** = figiel, wykręt. ♀ **Fifich** = chytrze, przebiegle. ♀ **Fifak** = sprytny, dowcipny człowiek ‖ Cz. fifikus = frant, chytrzec ⩶ Nm. Pfiff = mzn. figiel; pfiffig = sprytny, przebiegły; Pfiffikus = filut [Nm. pfeiffen = piszczeć, świstać; przejście znaczenia jak w świszczypałka, świstak; Nm. z Łc. pipare = piszczeć, kwilić].

♀ **Fifak** p. **Fif.**

♀ **Fifich** p. **Fif.**

♀ **Fifrać** = brudzić walać ustnie od J. Bystronia ⩶ Cz. ♀ fifrati poh. = tzn.

♀ **Fifrać** = mamrotać, mruczeć nie ma, zdaje się związku z Cz. fifra, fifrák, fifrati, jak to twierdzi RA. XVII, 31, bo wyrazy Cz. znaczą brudas, brudzić, walać. Patrz ♀ Fifrać. Fifrać w zn. mamrotać może być w związku z Nm. pfeiffen = piszczeć.

Figa poh. **Fik** = szyszka, narośl L. ‖ Głż. Dłż. Słc. Słń. Rs. figa. Cz. fík. Br. chfiga. Ukr. chfyga. (Sslw. smoky. Bg. smokin(j)a. Srb. smokva. Słc. Słń. Ukr. i Rs., obok figa, mają też smokva, por. Gt. smakka, Rum. smochină) ‖ Eur. z małemi zmianami: Fr. figue, Wł. fico, Nm. Feige itd. Lit. piga a. szpiga. Węg. füge ⩶ Źródłem jest Łc. ficus ż. = figa (drzewo

i owoc). [Co do pochodzenia wyrazu, por. Vn. 1213—1214]. Do nas albo przez Cz., albo wprost ze Sgnm. figa [Sgnm. zap. z Prowans. figa ż., skąd i Fr. figue ż. Kge]. Znaczenie szyszki hemoroidalnej jest już w Łc. ficus m. O pokazywaniu figi GDW. III, 1443: „Ze średnich wieków, z Włoch, pochodzi giest pogardliwy (jako imago vulvae), Wł. ‚far la fica‘, Hp. ‚hazer la higa‘. Fr. ‚faire la figue‘, skąd Nm. ‚die Feigen weisen, bieten, zeigen‘. Znaczenie drobnostki, rzeczy bez wartości z Wł., np. ‚non valere un fico‘. Skąd w bajce (Kg. *Pozn.* VI, 138) wzięto nazwę góry: „Figagóra, otwórz się! zamknij się!“? Por. Mew. 58 figa. MF. figa. Por. Figatele.

Figatele blp. = rodz. potrawy L. ═ Wł. fegatello = rodz. potrawy z wątroby, zdrob. od fègato = wątroba [Hp. higado, Fr. foie = wątroba, ze 'Słc. ficatum = niby ‚nafigowana‘ (od Łc. ficus = figa, patrz Figa) domyśl. jecur = wątroba, tj. wątroba gęsia, nadziana figami i wogóle wątroba]. Zmiana e na i przez świadome zbliżenie do figi. Por. Mr. 156.

Figiel pch. złż. || Słc. Mor. ♀ figl, figel pch. [Dłż. figle = wigilje, śpiewy żaków chóralnych, z Łc. vigiliae=nocne czuwanie, 'Słc. =(wigilje) nocne nabożeństwo]. Ukr. figel a. fygel pch. Br. figla ż. pch. Rs. figlja pch. (trzy ostatnie z Pols.) || Lit. piglórius = figlarz (z Pols.) ═ MF. wywodzi z Łc. vigiliae; zap. ma na myśli 'Słc. vigiliae = mzn. hałaśliwe, przez kościół w średniowieczu potępiane obchody nocne po domach i kościołach, zwłaszcza przy zmarłych, por. DC. p. t. w. Mew. 58 już tego wywodu nie podaje. Zdaje się, że właściwszym będzie wyprowadzanie figlów z następnej gromady: Ags. vîgle = wróżba, vîgljan = wróżyć, vîglere = wróżbita, vîglung = wróżenie; 'Sdnm. wÿcheler = czarodziej, znachor, wróżbita. Por. Schade *Altdeutsch. Wörterbuch.* Co do przejścia znaczenia, por. cygan, frant, skomoroch itp. Wątpię, aby figlarz pochodził z Nm. Fied(e)ler = skrzypek.

Fiirk p. **Firka.**

♀ **Fijerka** p. **Firka.**

Fik p. **Figa.**

♀ **Fiksowany** p. ♀ **Wiksa.**

♀ **Fil** p. **Pamfil.**

♀ **Fila** p. **Chwila.**

Filar pch. złż. ♀ **Fujar.** ♀ **Filar**=skała. „Czapka z filarami“(?) Kg. P. 244. ♀ **Pilerz** (z Cz.) RA. XVII, 52 || Głż. piler. Słc. pilier. Cz. pilíř, dw. pileř ═ Sgnm. pfîlâri, 'Sgnm. pfîlaere, Nm. Pfeiler [z 'Słc. pilare, pilarius, pilarium, to zaś z Łc. pila = mzn. słup; stąd Fr. pilier, Ag. pillar itd.]. Por. MF. Mew. 58. Mr. 276 Pilíř. Kge. Pfeiler.

Filąg p. **Filunk.**

Filip: „Ni má za czeski (za grosz) Filipa w głowie“ Cinciała *Przysłowia*, nº 602=rozumu, sprytu ═ Cz. „Filippy míti“ = mieć spryt. „Nechal filippa doma“ = dosł. zostawił filipa w domu = jest głupi. Por. RA. XVII, 31.

♀ **Filiwółk.** Tak bajecznego wilka nazywa bohater bajki w Chełchowskiego *Podaniach* I, 207. 208 ═ Może w związku z Nm. Werwolf = wilkołak [złż. z *Wer = Sgnm. wër = mąż, człowiek + Wolf = wilk].

Filiżanka, Fliżanka pch. ♀ **Fiszanka** || Srb. fildżan, findżan. Ukr. fynża, fyndżał, fyłyżanka || Węg. findża. Alb. fildżan. Ngr. filtzáni i inaczej ═ Tur. fildżan, findżan = tzn. Do nas wyraz dostał się zap. przez Rum. filigean. Por. MF. M. 30. Mew. 58. Mt. fildżan.

♀ **Filsz** = roślina wole oko, caltha palustris ═ Może Nm. Filz = mzn. nazwa rośliny filago germanica; Nm. ♀ filz (po obu stronach gra-

nicy czesko-bawarskiej) = bagno mszyste. Por. GDW. III, 1632 Filz 2.

Filung p. **Filunk.**

Filunk, Filung, Filunek, ♀ **Filąg** = tafla w ramach drzwi itp. || Rs. filënka = tzn. ≡ Nm. Füllung ż. = tzn. [dsł. wypełnienie, od füllen = mzn. wypełniać, napełniać].

♀ **Findebáls** Ap. VIII, 251 ≡ przekręcono z Nm. Kinderbalsam = tzn. [złż. z Kinder lm. = dzieci + Balsam = balsam].

♀ **Fiónowy**: „Szkopyszek fiónowy" ≡ Może pomyłka w przepisywaniu, zam. ‚klonowy'?

♀ **Fir,** ♀ **Fiyr** = dowódca ≡ Nm. Führer = tzn.

Firamka p. **Firanka.**

Firanka, dw. **Firamka, Firhanka, Firchanka, Wierhanki** ♀ **Firanki** = żartob. koszula na spodnie wypuszczona Ap. XIV, 22 || L. podaje blizkobrzmiące postacie południowosłowiańskie, których w słownikach moich nie znajduję ≡ Nm. Vorhang, dw. Fürhang = tzn. [złż. z vor-, dw. für- = przed + hängen = wieszać]. Por. Pfil. I, 6; II, 455; IV, 532.

Firchanka p. **Firanka.**

Fircyk pch. Jeżeli z Nm. fertig, to tu należy: Fertyczny, ♀ Fertych, ♀ Fertyk = gotowy, gotów || Rs. fertikъ = fircyk ≡ Może z Nm. fertig = 1, gotów, gotowy 2, zwinny, wiertki, żwawy. Istnieje Nm. ♀ firzig = pyszałek, kręcicki (Sallmann *Neue Beiträge zur deutsch. Mundart in Estland* Rewel 1880, str. 112), ale wyraz ten może być z Pols. wzięty. Por. Mr. 156 Фертикъ.

Firhanka p. **Firanka.**

Firka = 1, moneta czterogroszowa O. 2, fraszka, nic L. O. ♀ **Fijerka** = cztery grosze Pfil. IV, 195 ≡ Nm. vier = cztery. Por. Słń. filjer drobny pieniądz, Bg. filer = tzn., z Nm. Vierer = czworak. Por. MF. Filer i Filjarka. M. 30 p. w. Firka zdaje się mylić. Por. ♀ **Firlik.** Por. Nm. dw. Vierchen n. = pieniądz krzyżacki (dsł. czworaczek), zap. to samo, co Fiirk L.

Firlać p. ♀ **Kwirl.**

♀ **Firlák** p. ♀ **Kwirl.**

Firleje blp., dw. **Fierleje** = zabawy; żarty; zwykle w połączeniu ze stroić = urządzać. ♀ **Firleje** 1, składkowa zabawa wiejska, urządzana przez dziewczęta Ap. II, 246. 2, = świecidełka [znaczenie to poszło z niezrozumianego dziś przez lud frazesu Ap. II, 246: „dziewczęta stroją się w firleje", zamiast „dziewczęta stroją (= urządzają) firleje"]. „Panny firlejami wystrojone" Kg. *Pozn.* V, 6. ♀ **Kirjele** sld. zamiast firleje, w przysłowiu Ap. VIII, 322. ♀ Firlejek = narzędzie do bełtania płynu Kg. *Kal.* I, 263 tu nie należy; pochodzi od firlać = kłócić, bełtać. Rod. Firlej również tu nie należy; pochodzi z Nm. Fürleger (dziś Vorleger) =. krajczy (urząd dworski). || 'Sgnm. virlei = taniec z pieśniami; Firlefanz, Firlefei = fircyk, z 'Sgnm. virlefanz = rodz. tańca. 'Słc. vireli = rodz. tańca ≡ Fr. dw. virelai = 1, taniec myśliwski 2, muzyka do tego tańca [złż. z virer = wirować, kręcić się + lai = piosnka; virer ciemnego pochodzenia; lai podobno z 'Sgnm. leih = piosnka; por. Dz. I Virar i II. c. Lai]. Por. GDW. Firlefanz i Firlefei. Kge. Firlefanz. Zamiast firleje, oprócz ♀ kirjele, wstawia się też do przysłowia turnieje. Por. Adg. 125 Firleje.

Firlejek p. ♀ **Kwirl.**

Firletka p. ♀ **Kwirl.**

♀ **Firlik** = „czwarta część beczki stemplowanej" Kg. *Pozn.* I, 96 ≡ Nm. vier = cztery. Por. Dryja. Firka.

Firman a. **Ferman** = ukaz || Słń. Eur. char. ≡ Przez Tur., z Pers.

ferman = rozkaz, ukaz [ze Spers. framana= prawo = Skr. pramana n. = wzór, norma, powaga. Por. Fk. 1890 I, 257]. Por. M. 30. Mt. férman. Dc. 120. I zap. przez sld. do Łc. firmo = utwierdzam itd.

♀ **Firmusy** = wąsy. „Kocur ma fusy i firmusy" Ap. IX, 221 ≡ Cz. frňousy lm. = wąsy. Sld. do osn. firm-.

Firzac =blacha przed piecem hutnym L. ≡ Nm. Vorsatz, dw. Fürsatz (por. Firlej, firanka itp.)= tzn. [złż. z vor = przed + Satz= co się stawi].

Fiszanka p. ♀ **Filiżanka.**

♀ **Fiszbánki** blp. = rodz. gruszek, ustnie z Jaworza (na Szląsku) ≡ Czyby w jakimś związku z Fiszbinem (Nm. Fischbein=dsł. kość rybia)?

Fiuzyljer p. **Fuzja.**

♀ **Fiyr** p. ♀ **Fir.**

Fizerajza p. **Wiza.**

Fizerować p. **Wiza.**

Fizerun(e)k p. **Wiza.**

♀ **Fizole** p. **Fasola.**

Fizy p. **Wiza.**

Fizyljer p. **Fuzja.**

Fjak(ie)r L. O. || Słń. Eur. char., bez zmian ≡ Fr. Fiacre = imię świętego, rodem Szkota, po Łc. Fiacrius, zwanego też Fefre [por. *La Tradition* 1893, str. 288—79]. Około r. 1640 pierwsze dorożki w Paryżu stawały na ulicy ś. Antoniego, pod gospodą, mającą szyld, wyobrażający ś. Fjakra i stąd poszła ich nazwa. Dz. II c Fiacre CL.

Fjasko p. **Flasza.**

♀ **Flaba** = pysk, papa. ♀ **Flabera,** ♀ **Chlabera** a. ♀ **Flabot**= ten co ♀ **flabota.** ♀ **Flabotać** = trzepać językiem, pyskować PSK. 18 ≡ Dnm. Flab(be) ż.=twarz obwisła a. szeroka; gęba; zwisła warga [= Nm. Flappe]. Por. FWb. GDW.

♀ **Flabera** p. ♀ **Flaba.**

♀ **Flabot-** p. ♀ **Flaba.**

♀ **Flach** p. **Flak.**

♀ **Fladruża** = czepek odświętny ≡ Dnm. fladdrûśche [tak pisze Frischbier, wyrażając przez śch nasze ż i widzi tu zakończenie Polskie, w osnowie zaś słusznie upatruje Dnm. fladdern (= Nm. flattern)=bujać, drgać (o wstążkach, wieńcach, włosach, ubraniu)] = 1, strojny czepiec staroświecki; czepiec wog. 2, obfite bujające włosy na głowie 3, baba. Może w końcówce jest Fr. ruche (skąd Nm. Rüsch) = garnirowanie, karbowana listwa tiulowa, więc Nm. *Flatterrüsch? Por. Nm. Tüllrüsch, Blondenrüsch. Por. flaterka = trzęsidło itd. O.

Flafor = 1, obwisłe ucho ogara 2, pierś obwisła ≡ Mr. 158 szuka słoworodu w Ag. i Hl.; jest to zap. przekręcenie Nm. Fleckohr = kłapouch [złż. z Fleck = mzn. flak + Ohr = ucho, więc niby flakowate, oklapłe ucho]. Wyrazu Nm. w GDW. n.; patrz Kuoschata *Litauisch-deutsch. Wörterbuch*, 318, p. w. plekaûsis.

♀ **Flajcer** p. **Felczer.**

Flajtuch p. **Flejtuch.**

Flak a. **Flek** 1, = plama (na twarzy) || Cz. flek = plama. Słń. bleki = ospa. 2, **Flak** pch. złż. ♀ **Flaka** = wnętrzności || Cz. ♀ fláky = tzn. Ukr. flaky, chlaky. || Lit. plékai lm.=tzn. 3, ♀ **Flek** i zdr., ♀ **Flach** = miejsce ≡ Wszystko z Nm. Fleck(en) m. = mzn. plama; kawałek (np. mięsa); miejsce, 'Sgnm. vlëc(ke), Sgnm. flëc(cho). Flaczeć itp. Mr. 158 mylnie zbliża z Łc. flaccus = obwisły itp. „Pro trippis, dictis vulgariter flaký" BW. LIV. 306 (z r. 1394). Por. Pfil. IV, 532.

Flakon p. **Flasza.**

Flanderka p. **Flądra.**

Flasza pch. **Flakon** pch. **Fjasko** || Głż. bleša. Dłż. flaša. Słc. fľáška. Cz. flaše. Srb. ploska, palacka (ostatnie z Węg.). Bg. ploska. Ssłw. ploskva a. vlaskounъ. Ukr. flacha, flaszka, plaszka, placzka. Br. placha. Rs. fljaga || Węg. flasko; palac(k). Rum. palașcă = torba, ploscă = flaszka. Tur. palaska = ładownica. Ngr. flaski, paláska. 'Sgr. fláskōn, flaskion. Wł. fiasco a. fiasca. Fr. fla(s)con. Hp. flasco, frasco. 'Słc. flasco, flasca. Sgnm. flasca. Nm. Flasche ≡ Niema pewności co do źródła tego niezmiernie rozpowszechnionego wyrazu. Dz. I. Fiasco mniema, że z Łc. vasculum=naczyńko [zdr. od vas = naczynie, skąd Waza, Wazon]. Kge. domyśla się źródła w Celt., Mr. 370 влаcкоунъ w 'Sgr. Por. Mew. 251 ploskva. Mt. p. w. palaska. Nasze: Flasza zap. ze Sgnm.; Flakon z Fr.; Fjasko z Wł., gdzie ma toż zn. O tym, dla czego Wł. fiasco znaczy „klapę" (teatralną, koncertową), istnieje legienda, k. p. w *Echu muzycznym* 1893 z 25 marca, str. 142, oraz w *Kölnische Volks-Zeitung* 1873, n° 297 z 27 października; por. Kr. Fiasko.

Flaterka p. ♀ **Fladruża.**

Fląder p. **Flądra.**

Flądra a. **Flondra, Fląder** a. **Flonder. Flanderka** = rodz. ryby ♀ **Flunder.** || Ag. flounder. Szw. flundra. Duńs. flynder ≡ Nm. Flander, Flinder, Flonder, Flunder = tzn. [od pnia nieustalonego flandern, flindern itd.= migać, bujać itp.; ryba tak nazwana albo od migocącej łuski, albo od ruchowości]. Por. Mr. 158. GDW. Flinder 5. Mag. Flounder.

Flądra = kobieta brudna, nieporządna; rozpustnica || Cz. flandera = obszarpaniec. Słc. flandra=kobieta języczliwa, złośliwa. Mor. flundra=kobieta brudas. Srb. flandra =rozpustnica. || Rum. fleandură= łachmany, gałgany. ≡ Najbliżej jest Nm. Flunder = gałgany itp.; ♀ flanderl = dziewczyna rozpustna. Przejście znaczenia z gałgan na meretrix oczywiste. Plączą się tu jeszcze: ♀ szlądra = kobieta brudas (♀ zaszlądrać się, ♀ zacądrać się = zachlapać się, obłocić się) = Cz. šlondra = 1, kobieta zaniedbana 2, meretrix; Rs. šlëndatь = włóczyć się; Nm. schlendern = tzn. (z Hl.). Rm. od osnowy (s)landr-: Wł. landra a. slandra = meretrix, Fr. malandrin = włóczęga itd. Dz. I. Landra [z Nm. schlendern, albo może z Łc. latro, skąd nasz łotr]. Por. Mr. 158 Flądra; 328 Шлёндать i Słondra. RA. XVII, 8 flondra. Por. Pfil. IV, 532.

Flec = warstwa (kruszcu) Łb. 61 ≡ Nm. Flötz=tzn. Łabęcki mylnie wywodzi wyraz ten ze Słw. wlec. Flötz jest wyrazem czysto Grm.; 'Sgnm. vletze, Sgnm. flezzi=klepisko, podłoga, legowisko. Por. Kge p. t. w.

Flegar- p. **Flegować.**

Flegować = wykładać koszta na roboty w kopalni. **Flegarstwo** = czynność słowa tego. Toż znaczy **Forlegarstwo. Forlegator** = czyniący nakłady kopalniowe Łb. 61 i 63 ≡ Nm. auflegen = mzn. czynić nakład; vorlegen znaczy właściwie przedłożyć, podłożyć; w zn. ‚nakład ponieść' mówi się po Nm. verlegen. Flegarstwo i forlegator utworzono u nas.

♀ **Flej(a)** p. **Flejtuch.**

♀ **Flejc-** p. **Felczer.**

Flejtuch, dw. **Flajtuch** = knot, szarpja itd. ≡ Albo Nm. Pflücktuch =dsł. płótno skubane [pflücken = skubać + Tuch = mzn. płótno; albo raczej z Nm. dw. flaien = myć, płukać, więc niby *Flaituch = płótno, szmata do obmywania, obcierania (ran itd.). Pfil. IV, 532 niepotrzebnie rozróżnia dwa flejtuchy. ♀ Flej i ♀ Fleja=flejtuch

(o człowieku) m. i ż. są zap. skróceniami flejtucha.

♀ **Flek** p. **Flak.**

♀ **Fletka** a. ♀ **Flitka** O.=rodz. płaskiego szaflika. ♀ **Flóta** =naczynie nizkie, drewniane do mleka Psk. 18. ═ Nm. ♀ flôte, flôt=tzn. FWb. [Nm. ♀ flott = śmietanka; fletka właśnie jest naczyniem na mleko, śmietanę].

Flink. „Zewsząd ustawicznie lecą strzały gęste; W szyszak około głowy brzęczą flinki częste" L. z A. Kochanowskiego ═ Dopełniacz I Lindego objaśnia: dźwięk i dodaje Łc. „strepit assiduo tinnitu galea". Może w związku z Cz. flink = policzek (soufflet); flinkati = policzkować; flink! = bach! (o upadnięciu). Po Nm. flink = żwawy, wiertki, zgrabny.

Flis pch. ‖ Słń. flosar = flisak ═ Nm. Flösse ż. = spławianie (drzewa); Flösser = flisak. Flis zap. z *flés. Por. Pfil. IV, 532. FWb. 199 Flîs. Nm. ♀ flîs, ♀ flis, ♀ flisak, ♀ flisse = flisak wzięto już z Pols. FWb. ib.

♀ **Flitka** p. ♀ **Fletka.**

Fliżanka p. **Filiżanka.**

Flonder p. **Flądra.**

Flondra p. **Flądra.**

♀ **Flóta** p. ♀ **Fletka.**

♀ **Flunder** p. **Flądra.**

♀ **Flura** = kobieta brudas; rozpustnica ═ Zap. Nm. ♀ flirr a. ♀ flörr = mzn. tzn. Por. Nm. Flore m. pustak, lekkoduch.

Flużba. „Wyprawił ktoś pachołka po ryby z flużbami" L. z Jagodyńskiego ═ Może pomyłka druku, zam. ‚z służbami'?

Fochy blp. pch. ‖ Cz. fochéř a. fochýř = przyrząd do wdymania świeżego powietrza (górn.); fochovati=dymać, dmuchać ═ Nm. fachen=dąć, dymać. Znaczenie u nas rozwinęło się z Nm. anfachen = rozdmuchywać (ogień i przenośnie: niezgodę itd.) w słowie fochować; fochy nabrało odcieni znaczeń już u nas; por. nadymać się, nadęty. Por. Pr. fil. IV, 398. Tegoż pochodzenia są: Wachlarz (dw. Fachel, Wachel = Nm. Fächel, Fächer).

Foczman p. **Forszpan.**

Foczpan p. **Forszpan.**

♀ **Fodrować** p. **Fołdrować.**

Fodrum = „furaże i żywność dla dworskich" L. (z Naruszewicza). **Furaż** pch. **Furjer. Furażerka**=czapeczka, jaką nosili żołnierze furażerowie. **Futro** pch. **Futr(z)yna. Futerał** pch. ♀ **Futer,** ♀ **Futrasz,** ♀ **Futraś,** ♀ **Futrunek** = karm. ♀ **Futrować** = karmić. **Futrusz** Łb. 67 = stajnia na konie gwareckie. ‖ Głż. futr = karm; podszewka. Cz. futr pch. =karm; futrál=futerał; futro i pch.= podszewka; forír= furjer. Rs. furážъ pch. =furaż; fùterъ = podkładka (pieca) pch.; futljárъ=futerał. Ukr. fùraž, fùtro, futrýna itd. Br. futra ż. = futro i pch. Rs. ♀ chutra, ♀ chutro= futro. ‖ Wł. fodero = podszewka; kaftan. Hp. Pg. forro = podszewka; futrowanie. Fr. feurre=słoma, ściółka; fourreau =pochwa; fourrage = furaż; fourrure = futro; fourrier = furjer; dużo in. pochodnych w językach Rm. Nm. Futter = karm; podszewka i in. Futteral = futerał (z 'Słc. fotrale Kge). 'Słc. fodrum, foderum, fodrium = picowanie, powinność dawania jadła i karmi; fodrarii =furażerowie, furjerowie itd.; futrus = pochwa. Dużo pochodnych w Eur. ═ Wszystko to z Grm.: 'Sgnm. vuoter, Sgnm. fuotar n. = pokarm; karm; podszewka; pochwa; futerał [Kge. mniema, p. w. Futter, że w powyższych wyrazach Grm. zlały się dwie odrębne osnowy]. Por. Dz. I Fodero. Mr. 162 Futro, Футляръ. Naruszewicz (u L.) wywodził Fodrum z Nm.

Forderung = wymaganie. Futro przez zn. podszewki. ♀ Futrasz przez zmieszanie ♀ futrowania (karmienia) z furażem. Por. RA. XVII, 32. 77. Futrusz z Nm. *Futterhaus = dsł. dom do futrowania (karmienia); zakończenie jak w ratusz.

♀ **Fojt** p. **Wójt.**

Foksal = miejsce zabaw za miastem. ♀ **Foksal,** ♀ **Fogzał,** ♀ **Wogzał,** ♀ **Wagzał** = dworzec kolejowy, banhof WBł. 44—45 || Słw. Eur. bez zmian ≡ Pod dawnym Londynem znana już była w XVI w. wieś Vauxhall; w XVIII w. urządzono tam zakład restauracyjny z muzyką, ogniami sztucznemi itd., który trwał do r. 1859; obecnie wieś znajduje się już w obrębie stolicy. Nazwę jej, a zarazem „ogródka", przenoszono na różne tego rodzaju zakłady gdzieindziej, np. na „Foxal" warszawski za Stanisława Augusta; podobnież przenoszono nazwę Tivoli, Prato, Wersal itd. Por. CL. Przeniesienie znaczenia na dworzec kolejowy zdaje się że zaszło w Rosji (Rs. voksàlъ). Mr. 370 mylnie objaśnia i mylnie akcentuje wyraz Rs.

♀ **Folajter** p. **Folajtra.**

♀ **Folajtra** a. **Folajter** = hamulec ≡ RA. XVII, 31 z Nm. Vorleiter [niby przed + drabina]. Wyrazu tego w moich słownikach Nm. w t. zn. nie znajduję. Może raczej z Nm. Vorreiter = foryś [dsł. przed + rajtar], niby to, co przed wozem się posuwa. Przeniesienie znaczenia widać też na Nm. Hemmschuh (dsł. = trzewik hamujący), Cz. ♀ prasátko [dsł. prosiątko], oraz Pols. gw. furmanek, piesek, żabka (nazwy gwoździa na dyszlu) t. p.

Folarda p **Folusz.**

Folbun = wieniec wierzchni czyli zrąb szybu Łb. 62 ≡ Nm. Pfuhlbaum = belka pozioma (w górnictwie) [złż. z Pfuhl=poduszka; łoże, łożysko, podkład + Baum = drzewo]. Łb. obok Pfühlbaum bezpodstawnie dodaje Füllbaum; takiego wyrazu w Nm. n.

Folejza = widłowate żelazko do ostrzygania szkła (hutn.) O. L. podaje **Folejze** rodz. nijaki ≡ Nm. Feileisen, powiada L. Wyrazu tego Sand. n.; znaczyłby on właściwie żelazko do gładzenia [feilen = gładzić pilnikiem + Eisen = żelazo].

Folga a. **Folja** = blaszka, listek metalowy itp. || Cz. folie. Ukr. folga. Rs. fòlьga (z Pols.) || Wł. foglia. Fr. feuille. Nm. Folie ż. ≡ 'Słc. folia ż. = tzn. [z Łc. folium = liść]. G znalazło się u nas skutkiem słyszenia joty w wymawianiu Nm., która w pewnych razach brzmi u Niemców jak g, a także pod wpływem osnowy folg-. Zdaje się, że ♀ Folga = dźwignia, drąg pod coś podkładany, podstawka jest dalszym rozwinięciem znaczenia Folgi, jako podkładu pod coś. Por. L.: „Folga jest to rzecz pod drugą podstawna" (z Karnkowskiego). Por. Mr. 159 Фольга.

Folga pch. złż. **Fólg** m. = ulga, odpoczynek || Cz. folk m., np. „folk někomu pustiti, dáti"; folkovati. Słń. bogati z 4 pp. i folgati. Ukr. fòlga, folguvàty ≡ Nm. Folge ż.=mzn. ma też znaczenia, co u nas; folgować rozwinęło znaczenia nie tyle z Nm. folgen, ile z przyswojonej już Folgi. Por. Mr. 20 bogati [nie zgadza się na wywód z Nm.]. Mew. 16 boga-. MF. bogati. Brl. 48.

♀ **Foliwarek** p. **Folwark.**

Folja p. **Folga.**

Folklor pch. || Słw. Eur. bez zmian ≡ Ag. folklore=tzn. [złż. z folk = lud + lore (= Nm. Lehre) = wiadomość; wiedza, nauka; więc razem = wiedza ludowa tj. to, co wie lud]. Wyrazu Ag. po raz pierwszy miał użyć A. Merton w *The Athenaeum* londyńskim 22. 8. 46. Por. *The Journal of American Folk-lore* 1888, t. I, str. 79. *Wisła* II, 871.

Folować p. **Folusz.**

Folusz, Folować = pch. złż. **Fularz. Folarda** = ziemia folarska L. ♀ **Folusz**=sukno własnego wyrobu. ♀ **Folus** = brudas, smoląg. ♀ **Walusz** = folusz. || Inni Słowianie wyrażają słowami, wziętemi z Nm., patrz W a ł k a r z. || Fr. f o u l e r=(dsł. deptać) folować; f o u l o n = wałkarz. Wł. f o l l a r e = tzn.; f o l l o n e = wałkarz. Hp. h o l l a r = folować. Nm. F u l l e r a. F ü l l e r (częściej W a l k e r) = wałkarz; f u l l e n a. f ü l l e n = folować; (rodowe V o l l m ü l l e r). Ag. f u l l = folować; f u l l e r = wałkarz; f o i l = deptać. 'Słc. f u l l a r e, f o l l a r e = folować; f u l l a r i a, f u l l e n c i u m, f u l l a t o r i u m i in. = folusz ═ Łc. f u l l o = folusznik, wałkarz. Por. Dz. I Follare. Mr. 159 Folarz. F o l a r d a z Nm. F ü l l e r d e = ziemia do folowania Mr. 159 Folarda. Czy niema pomyłki druku w następnym wyjątku z *Przyjac. ludu* z 12. 1. 39, str. 224: „Przy zachodniej stronie Gostynia jest płósa, zwana do dziś dnia f o l i n k a m i podobno od zabudowanych tam kiedyś foluszów"? Por. ♀ F e l i s z.

Folwark pch. ♀ **Folwarek,** ♀ **Folwaryja,** ♀ **Foliwarek,** ♀ **Choliwar** || Głż. f ó r b a r k. Cz. f o r b e r k. Ukr. f o l w à r o k. Br. c h w a l i w à r a k. Rs. f ò l ь v e r o k ъ a. f o l ь v à r o k ъ (Ukr. Br. Rs. z Pols.) ═ Nm. V o r w e r k [złż. z v o r = przed + W e r k n. (= ♀ w e r k w zegarze; por. Fajer w e r k, W a r sztat itd.) = dzieło (stąd też naśladowane nasze d z i a ł o), coś zrobionego, urządzonego, postawionego: warownia, fabryka itd. Sgnm. (XI w.) v o r w ë r c=dworek, ferma pod miastem lub pod (wielkim) dworem; tutaj nasze p o d odpowiada Nm. v o r. Por. Mr. 159 Folwark. Brl. 48 Forberk. Pfil. IV, 532. Przejście Nm. r na nasze l jak w a l k i e r z, m u l a r z, M a l b o r g, s z m e r m e l itp. z Nm. E r k e r, M a u r e r, M a r i e n b u r g, S c h w ä r m e r itp. Por. Pfil. IV, 400. Przejście Nm. e na nasze a jak w b a c h m i s t r z, b a r k m i s t r z, b a s a r u n e k, f l a k, g w a r e k, r a c h o w a ć itp. z Nm. B e r g m e i s t e r, B e s s e r u n g, F l e c k(en), G e w e r k(e), r e c h n e n itp. Por. Pfil. IV, 402—403.

♀ **Folwarter** = rządca ═ Nm. V e r w a l t e r = tzn. [złż. z v e r- = słówko z różn. znaczeniami + *W a l t e r, nieuż. rzeczownika od w a l t e n = rządzić, władać]. L i r przestawiono, jak np. w ♀ ś m i e l t e r n y, ♀ B a ł t r o m i e j, Rs. k r y l o s ъ itp., zam. ś m i e r t e l n y, B a r t ł o m i e j, k l i r o s ъ. Por. RA. XII, 37.

♀ **Folwaryja** p. **Folwark.**

♀ **Fołda** = „człowiek trochę lepszy od chłopa, trochę gorszy od pana" Ap. IV, 192 ═ Może Nm. H o l d e m. = wasal, lennik, Sgnm. h o l d o? Por. Cz. h o l d é ř = tzn. Słc. h o l d o š=włóczęga, powsinoga, które mogły powstać z dawnego znaczenia l e n n i k, jak u nas s m e r d a, g b u r z dawniejszych nazw (niższego) stanu. Przejście Nm. h na nasze f widzimy w ♀ a f t e l, b a r k a f t, k a f e l itp., z Nm. A c h t e l, B e r g r e c h t, K a c h e l. Takież przejście mamy w Pols. gw. f c ę, f t o, f t ó r y, f u s t k a, t f ó r z itp. z c h c ę, ♀ c h t o, ♀ c h t ó r y, c h u s t k a, t c h ó r z i odwrotnie: gw. c h a w o r y t y, l u c h t, s z l a c h m y c a, ś l u c h y, u c h n a l itp. z f a w o r y t y, l u f t, s z l a f m y c a, s z l i f y, (h)u f n a l. Nazwy stanów wzięliśmy przeważnie z Nm.: k r ó l, k s i ą ż ę, h r a b i a (graf), s z l a c h c i c, l e n n i k, r y c e r z itd. Por. Hołd. Hołdernik.

Fołdrować pch. =nastawać, skarżyć; popierać. ♀ **Fodrować** = żądać. ♀ **Fiedrować** = wydobywać (z ziemi na powierzchnię, np. węgle); wspierać. ♀ **Fedrować** = żądać (np. piwa, cenę). ♀ **Fałdrowanie**= „stara cecha, zasypanie" Kg. *Krak.* IV, 306 [zdaje się, że mylnie objaśniono; raczej = podpora; por. F a n t u n e k] || Cz. f e d r o v a t i pch.= popierać i in. Dłż. f o d r o w a ś a. f o r d r o w a ś=żądać, wymagać ═ Zmieszano w wyrazach pewyższych dwa (zresztą pokrewne z sobą) wyrazy Nm.:

fo(r)dern, 'Sgnm. vordern = żądać, wymagać, upominać się, pozywać i fördern, 'Sgnm. vürdern = popierać, załatwiać. Co do przejścia Nm. r na Pols. ł, por. ryczałtem, ♀ ruła i Pfil. IV, 460.

Fomfry p. **Fanfaron.**

Fonf(r)y p. **Fanfaron.**

Fontanż p. **Fontaź.**

Fontazik p. **Fontaź.**

Fontaź, Fontanż, Funtazik || Nm. Fontange ⚌ Fr. fontange m. = ozdoba z wstążek na głowie [od nazwiska panny de Fontanges, kochanki Ludwika XIV]. Por. L. Mr. 159. Bte.

♀ **Föpka** = kieszeń u sukni kobiecej GO. 164 ⚌ Nm. ♀ fuppe = tzn. FWb.

Fora = bis, da capo (dw. okrzyk teatralny) || Rs. fòra = tzn. ⚌ L. p. t. w. nasuwa Nm. von vorn = da capo, znowu, ale też odsyła do Fura; tam właśnie znajdujemy przykłady: „Dosyć na tę furę“ = na ten raz; „Drugą forą“ a. „Drugą furą“ = drugiego razu, po raz wtóry; „Pierwszą fórą“ = za pierwszym razem. Widać stąd, że u nas Nm. Fuhre = wóz (Dnm. före), oprócz wyrazu Fura = wóz, dało jeszcze podnietę do wytworzenia pojęcia raz, kroć [niby w zn. jedna jazda, jeden nawrot itp.]. Dnm. ö utrzymało się nie tylko w okrzyku fora, ale i w ♀ fora = wóz Derd. 27. 65. Cz. również nie u, lecz ů (tj. ó): fůra = wóz. Por. Fornal.

Forak = hak u sań (górn.) L. O. ⚌ Nm. Vorhaken = tzn. [Złż. z vor- = przed + Hake(n) m. = hak]. Pfil. IV, 485.

Forbot pch. ♀ **Chorbot** Kg. P. 112 (mylnie w słowniczku=trepki) ⚌ Zap. Mr. 160 ma słuszność, szukając źródła wyrazu tego w Hp. farpado=fręzlowaty [o pochodzeniu wyrazu tego Dz. I Arpa].

Forczman p. **Forszpan.**

♀ **Fordaka** = rozporek w spodniach ⚌ Nm. Vordecke = klapa [złż. z vor- = przed + Decke = (deka) pokrywa; klapa] RA. XVII, 77. Dawniej noszono spodnie z klapą z przodu, stąd zap. przeniesienie znaczenia z klapy na pokrywający się nią rozporek.

Fordan, Fordun=rodz. cła. **Fordon** a. **Werdon** = miasteczko nad Wisłą, niegdyś miejsce pobierania cła. **Wiardunk, Wiardunek, Wierdunk, Wierdung, Wierdunek, Werdunek** pch. = ćwierć grzywny (marki) || Cz. věrdunk, věrduňk = ćwierć (grzywny itd.) || 'Słc. ferto, fertum, ferdonum, ferdo, firdo itd. = ćwierć marki. 'Sgnm. vierdunc, vierdinc. Nm. Ferding (u L.). Sfr. ferling, ferlin, fertin, fierton. Wł. ferlino. Shp. ferlin. Ag. farthing=halerz; drobiazg ⚌ Wszystko to z Ags. feordhung, feordhling [od Ags. feóvor = cztery] = ćwierć. Zdaniem moim wyrazów powyższych nie należy oddzielać; pierwotne znaczenie: cło, grosz celny przeszło na nazwę miejscowości, gdzie je pobierano (porówn. miejsc. Cło, Myto itp.); postać fordan jest odmazurzeniem właściwszej fordon (uczuwanej jako fordán); skorzystano z rozmaitości postaci 'Słc. i Nm., aby rozróżnić znaczeniowo fordon od wiardunku. „Ferto jest część grzywny, dawniej ferdon; stąd weszło w Polszcze wierdunek, słowo, podobne Niemieckiemu dawnemu Vierdung“ Czacki u L. „Podatki poborowe, tj. czwarty grosz, fordan itd.“ *Vol. leg.* u L. Mr. 160 Fordan mylnie wywodzi. Por. Mag. Farthing. DC. Ferto i in. Dz. I Ferlino. Pr. fil. IV, 557 wiardun(e)k.

Fordun p. **Fordan.**

Fordygał. „Fordygał z krasną Melampidą stroi kortezy, kiedy w taniec idą“ L. z Kochowskiego. ♀ **Furdygała** = niespokojny, zuchwały; wichrzyciel ⚌ Zap. żartobliwy wytwór językowy, w rodzaju (naśladowanego z Lit. imienia własnego):

Świdrygieł, Świdrygało, Świdrygáł = trzpiot, figlarz itp. Na postać wyrazu wpłynąć mogły 'Słc. burdigala, bordigala itp. = sadz (na ryby), oraz Łc. nazwa miasta Bordeaux: Burdigala. Por. Rs. fordybàka, gordybàka=zuchwalec, grubjan.

Fordyment a. **Furdyment**=ławka, kaptur, garda u szabli ═ Mr. może słusznie wywodzi z Rm., tylko mylną postać Hp. podaje; po Hp. brzmi to, tak jak i po Wł., guardamano [dosł. straż ręki] = kaptur u szabli.

Fordzel p. **Wardziel.**

Forga = kita, pióropusz. || Moraw. forgašit'sa = stroić się; forgačnice = latawica, ciekawska; forgo = pióropusz ═ Węg. forgó=mzn. pióropusz [forgat = obracać, kręcić; bujać; machać itd.]. Porów. MF. Forga.

Forgocza. „Źrzebiec pierzchliwy nie da w niewiadome nóg opinać forgocze, aż musi" L. z Kochowskiego. L. objaśnia: pęta ═ Może w związku z 'Słc. forga (Fr. forge), a. forgia, forgina, forgium = kuźnia [z Łc. fabrica]; forgire = zajmować się kowalstwem.

Forleg- p. **Flegować.**

Formak = tzn. co Formyzel, k. p. ═ Nm. Formhacken=tzn. [Form = forma + Hacken=hak]. Nm. h niknie tu, jak w Bosak, Połak (=pół(h)ak), Szturmak itp.

Formyzel, inaczej Formak=drążek do czyszczenia oka formy w piecach hutniczych itd. Łb. 64 ═ Nm. Formeisel = tzn. [Form=forma + Eisel, zdrob. od Eisen=żelazo, więc = żelazko od formy].

Fornal = ♀ furmanek, hak na końcu dyszla, za który zakłada się waga przednia a. naszelniki Łb. i gw. **Fornalik** = tzn. O. ═ Nm. Vornagel = tzn. [złż. z vor = przed + Nagel = gwóźdź, zwykle u nas występujący w postaci nal, np. bratnal, (h)ufnal itp.]. Por. RA. XVII, 31. Pfil. IV, 496.

Fornal pch. = parobek do koni; woźnica. ♀ **Fernal,** ♀ **Furnal** (raczej **Fórnal**). ♀ **Fornalka** = furmanka || Ukr. fòrnal, fornàlka = tzn. (z Pols.) || Dnm. fornal = parobek wiejski FWb. (z Pols.) ═ Mr. 160 nie umie nic pewnego wyrzec. Zdaje się, że wyraz pochodzi od fora, dawniejszej i gwarowej postaci dzisiejszego wyrazu fura (patrz Fora); od tego mógł być przymiotnik *forny (w zestawieniu ‚parobek forny'), a stąd, na wzór drwal, kowal itp. utworzono fornal. Że Nm. ♀ fornal wzięto z Pols., o tym Frischbier nie wątpi.

Forspan p. **Forszpan.**

Forspąg p. **Forszpan.**

Forst p. **Forszt.**

Forszman p. **Forszpan.**

Forszpan, Forsztman= stangret, powożący z konia L. Gw.: **Foczman, Foczpan, Foszpan, Fószpan, Fuszpan, Foszman, Forszman, Forczman, Fórszpan, Forspan, Fórczpan, Forspąg** = zaprząg, podwoda; woźnica ═ Nm. Vorspann = zaprząg, podwoda [złż. z vor- = przed + spannen = mzn. = zaprzęgać]. Wyraz furman wpłynął na pojawienie się u nas m zam. p. W postaci forspąg zap. odbił się wpływ wyrazu zaprząg.

Forst a. **Forszt** pch. i złż. = dyl. ♀ **Forzty** lm. = dyle; podłoga. ♀ **Foszty** lm. = deski || Cz. foršt(n)a = dyl; forštovati=taflować; myślę że tu należy i Cz. fošna = dyl (i że nie ma związku z Nm. Pfoste, jak chce Mr. 160 p. w. Fošna) ═ Nm. Forst=las (pilnowany); Forstholz = drzewo budowlane [złż. z Forst + Holz = drzewo (ścięte)]; Forstwand = ściana z dylów, desek [złż. z Forst+Wand=ściana]. Myśmy wzięli tylko pierwszą część złożonych wyrazów Nm. [Pochodze-

nie Nm. Forst patrz pod Feśter]. Mr. 160 mylnie objaśnia.

Forsztan = kamień przed piecem hutniczym L. ═ Nm. Vorstein= tzn. [złż. z vor- = przed + Stein m. = kamień].

Forsztat, Fursztat, Furstat, Półfursztat=rodz. tkaniny. W słowniku O. mylnie podano Furstar zam. Furstat (str. 327). || Scz. ferštat = tzn. ═ „Z Nm. dw. forstat, vorstat = rodz. sukna“ Brl. 47 p. w. Ferštat. GW. ma tylko Forst = tkanina jedwabno-wełniano-lniana, rodz. arasu. Do nas wyraz dostał się zap. z Czech.

Forszter p. ♀ **Feśter.**

Forsztman p. **Forszpan.**

Forsztos p. **Furstus.**

Fortel pch. *złż.* || Słc. fortiel. Cz. fortel pch. ═ Nm. Vortheil = korzyść [złż. z vor-=przed + Theil =część, więc niby „część przednia“]. Zdaje się, że wyraz dostaliśmy z Czech, bo już w Cz. znaczenie jego z *korzyści* przechodzi na *figiel, podstęp*, Por. L. i Pfil. IV, 533.

Forut = forszus, zadatek (górn.) L. ═ Dnm. vörut=z góry, wcześniej (= Nm. voraus). Przy słówku Dnm. domyślano się rzeczownika lub czasownika; por. Fory (w grach) z Nm. vor- = przed itp.

Forysic = 1, ordynans, żołnierz na usługach oficera 2, woźnica. **Foryś** = dw. forytarz (k. p.) || Cz. forejšic=ordynans ═ Nm. Fourierschütz=ordynans [złż. z Fourier=furjer (z Fr. fourrier, patrz Fodrum) + Schütz(e) = strażnik, strzelec]. Zdaje mi się, że foryś jest zdrobn. od forysic. Byćby mogło jednak, że foryś jest zdrobn. od forytarz, por. Pfil. IV, 533. W żadnym razie jednak nie pochodzi ze 'Sgnm. voreise =uczestnik turnieju, jak chce Mr. 160 Foryś. Por. Forytować.

Forytarz p. **Forytować.**

Forytować i *złż.* **Forytarz** = foryś; dopomagacz; oskarżyciel || Cz. forejtar=foryś Brl. 48 i Kt. Ukr. fores (z Pols.) Rs. forejtorъ=foryś ═ Nm. Vorreiter = foryś [złż. z vor- = przed + Reiter = jeździec (ten sam wyraz, co rajtar)]. Rozwój znaczenia z *jazdy* na *dopomaganie* itd. odbył się u nas i to, jak się zdaje, pod wpływem podobieństwa (w brzmieniu i znaczeniu) z fołdrować, k. p.; po Nm. bowiem vorreiten znaczy tylko 1, jechać z przodu i 2, przejeżdżać (konia, dla pokazania jego). Co do forysia, patrz Forysic.

Forzt- p. **Forszt.**

♀ **Fos** m., ♀ **Foska** ż. = nazwy koni maści lisiej ═ Dnm. voss = lis (= Nm. Fuchs).

Foszman p. **Forszpan.**

Foszpan p. **Forszpan.**

Fosztar p. ♀ **Feśter.**

♀ **Fota** = fartuszek Hucułek O. ♀ **Fota**=fartuch szewiecki. ♀ **Fotka** = zapaska RT. 251 p. w. Zapaska. ♀ **Futawka** = fartuch góralek, noszony zamiast spódnicy O. || Cz. futa =zapaska z grubej tkaniny. Srb. Bg. futa = ręcznik. Ukr. fòta, fòtka, fùta =zapaska wełniana || Rm. fotă = 1, rodz. tkaniny 2, zapaska. Hp. futa = rodz. okrycia. Pg. fota = rodz. tkaniny. Ngr. foutâs ═ Tur. fota, futa (z Ar. fota, fu·ta) = 1, rodz. tkaniny indyjskiej 2, fartuszek kąpielowy. Por. Mew. 58 fota. Mt. futa. Do. 122 Foutah.

Fotarlę = „bękarcię“ L. (z Reja) ═ Nasuwają się blizkobrzmiące: Słń. fotiv = tzn. Ukr. fatjò =parobek; fatiw = bęben, dzieciuch. Węg. fattyú = bękart; dzieciuch. Najwłaściwiej może zbliżyć Wł. fottere=futuere i pch. od wyrazu tego. L. myśli, że z Wł., ale wyrazu Wł. nie podaje.

Fotel p. **Fałdysztor.**

Foza a. **Fuza** = moda, kształt L. ═ Wł. foggia = moda [z Łc. fovea = dół, dołek, więc forma, w której się coś odlewa, jak Wł. cavo = 1, dół 2, forma, Gr. týpos = 1, odcisk 2, kształt (typ) Dz. II. a Foggia]. W 'Słc. jest z Wł. urobiony wyraz fogia = moda, ale jest także foza = rodz. ozdoby w ubraniu („vox italica", mówi DC.); zap. z tego 'Słc. poszła nasza Foza, bo Wł. foggia dałaby u nas raczej foża.

Fójt p. **Wójt.**

Fólg p. **Folga.**

Fracha p. **Fraszka.**

Frabuga p. **Framuga.**

Frajbiter a. **Frejbiter** = korsarz ═ Nm. Freibeuter = tzn. [złż. z frei = wolny + dw. Beuter = zbój; por. Bitunek].

♀ **Frajkury** lm. = ochotnicy wojskowi. „Przystać do frajkurów" Ap. I, 66 ‖ Srb. frajkor a. vrajkor pch. = Nm. Freicorps ═ Nm. Freicorps = oddział ochotniczy, partyzancki [złż. z frei = wolny + Corps (z Fr. corps = ciało = korpus, to zaś z Łc. corpus = tzn.) = korpus. Por. ♀ Armikuł.

Framboga p. **Framuga.**

Frambuga p. **Framuga.**

Framuga, dw. **Frabuga, Framboga, Frambuga** pch. ‖ Cz. dw. prampouch, dziś rampouch. Rs. framuga ═ Szwedz. frambog [złż. z fram = przed + bog = łopatka (zwierzęcia)] = ramię; frambyggnad = wykusz. Mr. 160 niepotrzebnie oddziela Frambnga od Rs. framuga; tmż. 281 Prampouch. Pfil. IV, 533.

♀ **Framuszka** p. **Faramuszka.**

Framza p. **Frężla.**

Franca, dw. **Francuza** ż. pch. „Od ich (Francuzów) narodu, na wieczną hańbę, przymiot ‚francą' ludzie nazwali" Oczko, wyd. 1881, str. 6. ‖ Słc. francúzka nemoc. Cz. francouze lm. Srb. frenga, frenka, frenjak, vrenjga, vrenjak. Ukr. franciuwatyj = francowaty. Br. prancy, francy lm. Rs. frenčjugi lm. (Dal n.) ‖ Nm. Franzosen lm. (dsł. Francuzi). Rum. frant (czytaj franc). 'Słc. mal(a) de franczos, malafranczos, mal franzoso ═ I choroba i nazwa z zachodu przyszły; wyrazy nasze powstały pod wpływem 'Słc. i Nm. Przypisywano Francuzom rozszerzenie tej zarazy we Włoszech, w końcu w. XV i stąd ochrzczono ją mianem ‚morbus gallicus', ‚mal franzoso' itp. (por. u nas „francuski galik" L.). Szczegóły o różnych nazwach choroby patrz w Jacoba *Curiosités de l'histoire des croyances popul.* 1859 str. 268—271; tam na str. 321—22 przytoczone są tytuły dzieł lekarskich z końca w. XV, w których po raz pierwszy wyżej podane (a przez DC. nie zanotowane) nazwy 'Słc. się pojawiają. Co do Frank, frank, Francja, Frangistan itp. patrz Mew. 58 frongъ. M. 30. Mt. firénk'. Kge. Frank.

Francuza p. **Franca.**

Francuzy p. **Frejki.**

Frandzla p. **Frężla.**

Frant pch. = „najstarszy typ aktora komicznego w Polsce, rodzaj błazna, komedjant i śpiewak wędrowny" Windakiewicz w *Bulletin* Akad. krak. 1893, luty; później = filut, ale Mączyński podaje jeszcze znaczenie ‚sodalis, towarzysz biesiadniczy' L. W gwarach przechowuje się pierwotne znaczenie: „żartowniś; oszust" GO. 164; ♀ **Frantowski** = wesoły, świecki (np. o pieśni) Atm. VI, 117; *Na dziś* I, 306; ♀ **Frantówka** = pieśń światowa; bajka, facecja Psk. 131. GO. 164. Dd. 136; ♀ **Franty** „bzdury, głupstwa; wykręty" Kg. *Krak.* IV, 307. Por. ♀ Béstefranty ‖ Cz. franta m. = człowiek wesoły, figlarz; głupiec. Ukr. frant = wytworniś; chytrzec. Rs. frantъ = wytworniś ═ Zap. Nm. Freund = przy-

jaciel, por. Beśtefranty. Por. JA. III, 214—15 (inny wywód).

Frant- p. **Frant.**

Frasunek, dw. **Fras, Fresować, Fresunk** pch. i złż. || Cz. fresuňk = troska, zgryzota; fresovati se frasować się. Ukr. fras = gniew, uraza; frasùnok a. prasùnok = frasunek i in. ═ Nm. fressen = żreć; sich das Herz abfressen (= dosł. serce sobie odgryzać) =martwić się. Zap. wyrazy dostaliśmy przez pośrednictwo Czechów. Por. Mew. 58. MF. Fras. Co do przejścia znaczenia, por. zgryzota, gryźć się; żreć i żal; Srb. Bg. jad = smutek; Srb. jadovati = martwić się.

Fraszka pch. ♀ **Fracha.** || Słc. Cz. fraška = tzn. Ukr. fraszka = tzn. (z Pols.) || Fr. frasque=wybryk, figiel (z Wł.). ═ Wł. frasche lm. = bagatela, dzieciństwo [frasca lp. = gałązka i in. zn., może z Łc. virere = zielenić się, przez *virasca. Por. Dz. I, a Frasca]. ♀ Fracha tak się utworzyło, jak flacha, kluchy, piachy itp. z flaszka, kluski, piaski. Por. MF. Fraszka. Miklosich zalicza tu i Słń. fraška= drobne węgle kowalskie; ale Mr. 160 wywodzi to z Wł. brascia = żar.

♀ **Frąbije** lm. = taśmy u torby. ♀ **Frombija** =fręzla || Ukr. frembija = sznur u zapaski ═ Słc. frumbie = sznury u torby, tornistra [z Rum. frâmbie = fręzla; frimbie, fringhie, franghie ż. =sznur, powróz; co do pochodzenia, patrz Fręzla]. Por. RA. XVII, 8.

Frejbiter p. **Frajbiter.**

♀ **Frejdka** = rodz. polewki. ♀ **Frydka** = rodz. potrawy ═ ?

Frejki a. **Francuzy** lm. = rodz. ziemniaków Ap. VIII, 257. Pfil. IV, 195 ═ ?

♀ **Freła** p. **Fujara.**

♀ **Fremużnica** p. **Faramuszka.**

Fres- p. **Frasunek.**

Frędzla p. **Fręzla.**

Fręzla, Frędzla, Frandzla, dw. **Framza, Frandza.** ♀ **Frędzel** m. **Ffrancze** Bib. War. LIII, 244 (z r. 1394) || Słń. franża=fręzla; pranč =warkocz. Ukr. frenzel m.=fręzla (z Pols.) || Fr. frange, Wł. frangia, Hp. franja, Rum. franghie =tzn. (por. ♀ Frąbije). Nm. Franse = tzn. ═ Do nas wyraz dostał się z Nm.: Framza z Nm. Franse, a Fręzla z Nm. zdrob. Fransel; Nm. z Rm. [Rm. zaś podobno z Łc. fimbria (przez *frimbia)= włókno; fręzla]. Por. Dz. I Frangia. Mr. 161 Franza i 281 Pranč. Pfil. IV, 533.

Froklarz zapisuję tu dla tego, że mylnie tak stoi u O., zamiast Froktarz, k. p. w L.

♀ **Frombija** p. **Frąbije.**

Fros = „kąty w górze między nadciosem wierzchnim, a odciosem bocznym" Łb. 65 ═ Może Nm. Frass=mzn. to, co wyżarto, zżarto (od fressen = żreć, skąd frasować); albo Dnm. fröse, fräse, frese =(dosł. fryza) coś pokarbowanego, sfałdowanego.

♀ **Fruhaniec** = gościniec bity GT. 132, 161, a za nim RA. X, 278. ♀ **Furhaniec,** ♀ **Furmaniec** = tzn. O. ═ Nie znajduję ani w innych źródłach, ani w innych językach wyrazów powyższych. Może jakaś pomyłka w GT.?

Fryc = nowicjusz pch. ♀ **Fryć** Ap. II, 247. ♀ **Frycowiny** = frycówka. ♀ **Fryka** figiel; lanie. Może dw. **prycować** (Kolberg *Krak.* I, 375 z r. 1564) ma z tym związek? ═ Nm. Fritz jest zdrobnieniem imienia Friedrich = Fryderyk, ale w Nm. nie ma znaczenia nowicjusza; w innych językach Słw. również wyrazu fryc nie spotykamy. Przypuszczać należy, iż liczne wśród nas osadnictwo niemieckie i stosunki handlowe statkami z Gdańskiem zapoznały nas z bardzo u Niemców pospolitym

imieniem Fritz, które przeniesiono na nowicjusza wogóle, tak jak imię Kuba, Hauryło itd. na inne pojęcia; z obyczaju flisowskiego naśladowano frycówki w innych rzemiosłach i zawodach. Zdaje się, że wyraz fryka utworzył się z frycówka, podobnie jak laga z laski itp. Dr. F. S. Krauss (listownie) nasuwa wywód z Nm. ♀ frozzeln [z Fr. frotter = nacierać (froterować); bić itd.] = tzn. i wspomina o Nm. hänseln = tzn. Ponieważ Kge wyprowadza ten ostatni wyraz nie od Hanse = hanza, lecz od Hans = Jaś; głupiec, fryc, nasuwa się więc paralela do fryca. Brakuje tylko wiadomości, czy gdziekolwiek w Niemczech Fritz oznacza głupca, nowicjusza, jak Hans.

Fryc- p. **Fryc.**

♀ **Frydrygans** p. **Fidrygans.**

♀ **Fryka** p. **Fryc.**

Fryma = szrubka inżenierska Łb. 65 ═ Nm. Pfriem m. = tzn.

Frymark pch. i *złż.* ♀ **Fyrmacyc się** = zamieniać się ‖ Cz. frejmarčiti, frajmačiti = handlować, mieniać się; Cz. dw. frajmark = zamiana ═ Nm. Freimarkt m. = wolny rynek [*złż.* z frei = wolny, por. Frajbiter + Markt = rynek, z Wł. mercato = rynek (Fr. marché), to zaś z Łc. mercatus m. = handel; rynek]. Nm. ei przeszło na y z Dnm. wymawiania tej zbitki jak ı, jak w bigos, capstrzyk, forytarz, gmina i in. Por. Pfil. IV, 418—19.

Frymusny p. **Faramuszka.**

Frytały = potrawa z jaj O. Zapisuje się dla poprawienia pomyłki druku u O.: ma być **frytaty,** u L. Frytata.

Fryz p. **Bryż.**

♀ **Fuca, Fucka** = bryja, kaszka ═ Cz. fuca = kluska z młodziwa. Słc. fučka = kaszka z ziemniaków.

Fugilert = ptaszyniec O. ═ Nm. Vogelherd = gumienko, gaik na ptaki [*złż.* z Vogel = ptak + Herd = ognisko itd.]. Por. Mr. 162.

Fuj p. **Fi.**

♀ **Fujar** p. **Filar.**

Fujara pch. ♀ **Fulara,** ♀ **Fujéra,** ♀ **Fuira,** ♀ **Freła** ‖ Słc. fujara pch.; furola = tzn. Mor. fujara. Srb. frula. Ukr. freła, frela, fłojara, fłojera ‖ Rum. fluer, flueră = flet, fujarka; fluer = grać na dętym narzędziu, dąć ═ RA. XVII, 8 uważa formy Rum. za źródło naszych. Bezpośrednio Fujara i in. pochodzą ze Słc., a Freła z Ukr.; pośrednio zaś, myślałbym, że początkiem wszystkich postaci powyższych jest Węg. furolya = dudka, fujarka, od Węg. fúr = wiercić, świdrować, pnia bardzo w języku Węg. rozgałęzionego i wyjaśniającego znaczenie piszczałki, jako dudki wywierconej; Węg. wyraz furolya mógł ulec łatwej pomiędzy płynnemi przestawce zgłosek, czego zdają się dowodzić Mor. fujara i Słc. furola, obok Słc. fujara. Por. Mr. 161 Frula, 162 Furola. Mew. 58 frula.

♀ **Fuira** p. **Fujara.**

♀ **Fujéra** p. **Fujara.**

♀ **Ful** = pełno; pełen, np. „Skorupka ful pieniandzy“ GO. 136. „U niego ful wsześciego“ Dd. 79. „Ful miech sliw“ Nadmorski *Kaszuby* 153 ═ Dnm. full (= Nm. voll) = tzn.

♀ **Fulara** p. **Fujara.**

Fularz p **Folusz.**

Fura p. **Fora.**

Furaż p. **Fodrum.**

Furda ‖ Ukr. furda = fraszka (z Pols.) ═ Różne się nasuwają słoworody: 1) Mr. 162 wspomina 'Słc. furda = rodz. ozdób 2) W Mt. 62 znajdujemy Tur. forta = gadanina; z wyrazem tym Miklosich zbliża Rum. furda, nie podając znaczenia; w słowniku Rum. Barcianu wyraz ten objaś-

niono: włosie, sierść do wypychania, napychania. Może więc wyraz Rum. furda w takim zn., jak nasze wyrażenie „rzecz funta kłaków nie warta", do nas przeszedł. Miklosich zbliża jeszcze z Tur. forta: Słc. furták = żartowniś i Srb. vo(r)tati = żartować 3) MtN. 127 znajdujemy wyraz Tur. (z Pers.) churdé=mały; źdźbło, trzaska, z którym autor zbliża Srb. furda, ale tego wyrazu nie objaśnia, a słownik Karadżycza go n.; z przykładu u Miklosicha zdaje się, że = źdźbło, trzaseczka.

♀ **Furdygała** p. **Fordygał.**

Furdyment p. **Fordyment.**

♀ **Furhaniec** p. ♀ **Fruhaniec.**

Furjer p. **Fodrum.**

♀ **Furmaniec** p. **Fruhaniec.**

Furnal p. **Fornal.**

Furstus, Forsztos, Forsztus = opłóczki, ruda, którą mają płókać Łb. i L. ═ Nm. Vorstoss [*złż.* z vor- = przed + Stoss = mzn. (stos) kupa].

Furs(z)tat p. **Forsztat.**

♀ **Fus** = włos w wąsach. ♀ **Fusy** lm. = wąsy ═ Cz. fous = zarost (nad ustami i na brodzie), obok vous = Pols. wąs. Przysłowie szląskie: „On ma pięć fusów siedmiema rządkami" *Wisła* II, 310, n° 1083, również z Cz. zdaje się być wziętym: „Má tři fousy pěti řady"; Kt. objaśnia, że się przysłowie Cz. stosuje do gołowąsów; czy się nie myli?

Fus p. **Fuz.**

Fusberta = rodz. dw. broni ═ L. podaje Nm. Faustbarte [*złż.* z Faust = pięść + Bart = patrz Barta] = dsł. barta pięściowa; wyrazu tego słowniki Grimmów i Sandersa nie podają i dla tego słusznie G. Korbut Pfil. IV, 416 dodaje pytajnik.

Fuszpan p. **Forszpan.**

♀ **Fuśnica** p. **Fuz.**

♀ **Futawka** p. **Fota.**

♀ **Futek** = dudek RA. VIII, 173 ═ Może w związku z Mor. fouti = fukać.

♀ **Futer** p. **Fodrum.**

Futer p. **Futor.**

♀ **Futerał** p. **Fodrum.**

♀ **Futor,** ♀ **Chutor** pch., dw. **Futer** ‖ Rs. chùtorъ ═ Ukr. fùtor a. chùtor = tzn. [Szafarzyk uważał Srb. hatar za Celt. MF. zbliżał wyraz ten z futorem i wywodził z Węg. határ = granica, miedza, łącząc i Ssrb. kotar = okolica. Mr. 45 oddziela futor od wyrazów powyższych i szuka dlań źródła w Sgnm. huntari = wieś, okrąg. Mew. 91 nie łączy już chutoru z kotarem i dodaje: nasuwają Tur. (Ar.) kutr = okolica; kawał ziemi, pole. Mówi zap. o M. 30, który ten wywód podaje. Zbliżenie z Nm. guter (?) jest bezpodstawne Ksy. V, 45].

Futr- p. **Fodrum.**

Futrować, Wyfutrować = wymyślać, łajać, besztać ‖ Nm. futtern = kląć, piorunować, por. AV. 84 ═ Fr. foutre, Łc. futuere. ‚Futrować' = kląć Fr. wyrazem ‚foutre'.

Futrusz p. **Fodrum.**

Fuz a. **Fus** pch., często w lm. ‖ Ukr. fuz a. fusy lm. (z Pols.) ═ G. Korbut (Pfil. IV, 441) myśli, że z Nm. Fusel = lura, męty itd. Lecz że wyraz Nm. jest niedawny (podobno z Rm.: Wł., Fr. fusile = topliwy) myślałbym, że może wprost z Łc. fusus = lanie, wylew, wzięty u nas z pewnym zróżniczkowaniem znaczenia. Do osnowy Łc. i Rm. fus- (od Łc. fundo=leję) należy też i **Fuśnica** = woskolejnia Kg. Maz. III, 6 (z XVI w.); por. 'Słc. fusorium = mzn. miejsce, gdzie się coś topi; Fr. fuser = topić się, rozpuszczać się. Nm. Fusel mamy w niedawno przy-

jętym wyrazie **Fuzel**=wódka śmierdząca, odwódek O. Por. Mr. 162 Fuz.

Fuza p. **Foza.**

Fuza = nuta ćwierciowa. Wyraz, używany w dw. dziełach muzycznych Łc., Wł., Nm. ≡ ’Słc. fusa = tzn. [zap. od ’Słc. znaczenia wyrazu fosa (wziętego z Łc. fusus = wrzeciono) = wrzeciono (Fr. fusée), przez podobieństwo kształtu.

Fuzą=szybko L. ≡ Może w zn. tak prędko, jak trwanie fuzy =nuty ćwierciowej, niegdyś zwanej ‚semiminima‘ (= pół najmniejszej), więc bardzo krótkiej, szybkiej. Podobnej przenośni tego wyrazu w innych językach nie znalazłem.

Fuzel p. **Fuz.**

Fuzja. Fi(u)zyljer || Cz. fizilirovati = rozstrzelać (Fr. fusiller). Ukr. fùzija = tzn. Rs. dw. fuzèja =tzn.; fuzelèrъ=muszkieter || Nm. Füselier = muszkieter; füsilieren =rozstrzelać; ’Słc. fusillus= strzelba ≡ Fr. fusil = strzelba; fusilier = muszkieter. [Fr. fusil, Wł. focile a. fucile = krzemień, z Łc. focus = ognisko; wyraz ten w ’Słc. znaczy już i ogień. Przejście znaczenia takie, jak w Nm. Flinte (= flinta) z Flint = krzemień; por. ♀ Skałkówka = strzelba z krzemieniem, w przeciwieństwie do ♀ Pistonówki, strzelby z pistonami a. kapiszonami]. Fr. l na końcu, brzmiące jak j, robiło wrażenie Fr. *fusie, stąd forma nasza, zam. *fuzyl. Fi- w Fizyljer z Nm. wymawiania ü prawie jak i. Por. Dz. I Fuoco. Mr. 162 Фузея. Por. Pfil. II, 247.

♀ **Fyfka** p. **Faja.**

♀ **Fylczer** p. **Felczer.**

♀ **Fyrlać** p. **Kwirl.**

♀ **Fyrmacyć się** p. **Frymark.**

G.

Gabie (zap.= Gabje) blp. „Kule przedziurawiły gabie i porwały liny“ Niemcewicz Lpf. VII, 173 || Rs. gabiònъ = kosz, napełniony ziemią, dla zasłony ludzi od kul || Sfr. caive, Nfr. cage = klatka Hp. Pg. cavia ≡ Wł. gabbia (a. gaggia) = klatka; kosz masztowy i in. [z Łc. cavea = mzn. klatka, kosz]. Por. Dz. I Gabbia. Mt. 62 gabja myśli że wyraz nasz z Tur. gabja=kosz masztowy. Toż Pfil. I, 463. Może w związku z Wł. gabbia = klatka?

Gablotek L., **Gablotek** a. **Gabłotek** O. = deszczułka, przybita do ściany, żeby na niej co postawić L. **Gablota, Gablotka** = pulpit, szkłem pokryty, do umieszczania przedmiotów (na wystawach) Ust. ≡

♀ **Gacek** = nietoperz. ♀ **Gacopyrz** a. ♀ **Gacopierz.** Może tu należy ♀ **Giecak** a. ♀ **Kiecak** = chróściel || Słc. hacier = nietoperz (z Pols.?). Ukr. gàcyk, gàcok (z Pols.) = 1, nietoperz 2, chróściel ≡ Może z Nm. Kauz =sówka, a. może z Nm. gatzen, gätzen = gdakać itd.? Nm. ♀ gatzvogel = sroka. ♀ Gacopyrz jest wytworem mieszanym z ♀ gacek + nietoperz. Pfil. I, 155. RA. XVII, 32. Por. Pols. giec giec! = naśladowanie odgłosu biegania Pfil. IV, 275.

Gach pch. ♀ **Gach** = zając samiec || Ukr. gach = błazen (z Pols.)

═ Nm. Gauch mzn. = kochanek; kawaler GDW. IV¹, 1527 c (pierwotnie = kukułka samiec). Wywód ten podał już L., wprawdzie obok Nm. Geck = głupiec, błazen. Bge VI, 279, Mr. 163 i Pfil. IV, 533 mylnie, zdaniem moim, wywodzą od Nm. Geck; Nm. Gauch i formą i znaczeniem bliższym jest wyrazu naszego. Nm. au często przechodzi w Pols. a, np. bawełna, bukszpan, małpa, rabować itd.; por. Pfil. IV, 416—417. ♀ Galan mogłoby wprawdzie skrócić się na gach, jak Jan, kleryk itp. na Jach, klech(a); ale wtedy tylko musielibyśmy tego źródłosłowu szukać, gdybyśmy nie posiadali prostszego.

♀ **Gacop-** p. **Gacek.**

♀ **Gafle** lm. = widły ═ Nm. ♀ gaffel ż. (= Nm. Gabel) = tzn. Por. Pfil. IV, 372.

Gagat pch. || Słw. i Eur. bez zmian ═ Gr. gagátēs = tzn. Przejście znaczenia na pieszczoszka, jak w brylant, cacko, perła, perełka itp. Por. **Agat.** Miasta Gaga, od którego nazwa Gr., według Siennika, pójść miała, nie znalazłem w dostępnych mi źródłach. Por. Mr. 163 Гагатъ. Dzisiaj gagat nazywają z Angielska dżetem.

Gaj pch. złż. ♀ **Gáj** = 1, krzak 2, drzewo wogóle 3, drzewo owocowe. ♀ **Gaik** a. ♀ **Maik,** ♀ Nowe latko = ludowy obchód wiosenny. ♀ **Haić** = mitrężyć, przeszkadzać. ♀ **Haić się** = mitrężyć się. ♀ **Zahaić** = zawalić, zająć czymś. ♀ **Haiłka** = zabawa i pieśń wiosenna || Słc. Cz. háj; hájiti soud = sąd gaić, zagajać. Głż. haj. Dłż. Ssłw. Słń. Srb. gaj. Ukr. Br. haj || Śłc. gagio, gagium, gajo, gajum = las (głównie królewski itp.). Sfr. hayer = ogrodzić; Fr. haie = płot; La Haye (miasto) = Hl. Haag = 'Sgnm. hege = zagroda (por. Płock). Lit. gójus = gaj (z Pols.) ═ Nm. Hag m. = płot; zagroda; 'Sgnm. hac; ♀ Palatyn. gai = zagroda; Nm. hegen = ogrodzić; strzec; das Gericht hegen (dsł. = sąd ogrodzić, szrankami otoczyć) = sąd sprawować, odbywać. Por. Mew. 59 gaj. Pfil. IV, 518. Btrge VI, 279. M. 31 (mylny wywód z Hb.). Formy z h są wzięte z Ukr.

Gajda, częściej **Gajdy** lm. pch. = dudy L. i gwar. ♀ **Gajdzice** lm. = tzn. Przez przeniesienie znaczenia: ♀ **Gajda** = 1, niezgrabjasz, nicpoń, podobnie jak cymbał, duda, trąba itp. 2, z powodu podobieństwa do dud: ♀ **Gajdy** = spodnie (na Litwie wązkie spodnie nazywają dudkami) 3, z tegoż powodu ♀ **Gajda** = noga, nożysko (por. ♀ duda = kość) 4, = rozsocha, oraz 5, = żerdka od kołyski polnej. ♀ **Gajdos,** częściej ♀ **Gajdoś** = dudarz (co do formy por. bandos i Słc. Mor. gajdoš); niedokładnie objaśniono RA. XVII, 8. ♀ **Gajgi** zam. gajdy Kg. *Pozn.* V, 148 przez podprowadzenie pod lepiej widocznie znany wyraz Nm. Geige = skrzypce. || Słc. gajdy, gajdice lm. = dudy, kobza. Cz. kejda, częściej kejdy lm. Słń. Srb. gajde; kajda = nuta. Bg. gajda. Ukr. gȧjda = dudka; gȧjdy lm. = dudy. Mt. mylnie zbliża Rs. ȧjda = nuże! || Węg. gajdol = dudzić; Mt. podaje nadto gajde = dudy. Ngr. kaïda ═ Tur. gajda a. kajda = dudka, fujarka. „Węgrzy rozpowszechnili ten wyraz Tur.“, powiada Mt. Por. Mew. 60 gajda. Do nas zap. przez Słc. M. 31 zdaje się mylić. Por. **Gajdaki.**

♀ **Gajda** p. ♀ **Kajda.**

♀ **Gajdos** p. **Gajda.**

♀ **Gajdy** a. ♀ **Gajdáki** = ziemniaki || Ukr. gȧjda = ziemniak ═ Niewątpliwie nazwa wzięta z powodu jakiegoś podobieństwa ziemniaka do dud, lub jakiejś ich części (patrz **Gajda**); por. inne nazwy: rożki, rozkule, sutki Pfil. IV, 653.

♀ **Gajgi** p. ♀ **Gajda.**

♀ **Gajor** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Gajs** p. **Gaz.**

♀ **Galas** p. ♀ **Garus.**

Galemon p. **Galman.**

Galer: „Płótna koleńskiego galeru sztuka“ L. z Gostkowskiego ═ Może od nazwy prowincji holenderskiej Gieldrji, przez Nm. dw. Geller a. Gellern = Nnm. Geldern; przymiotnik gellerisch GDW.

♀ **Galeta,** ♀ **Gieleta,** ♀ **Gielata,** ♀ **Giełeta,** ♀ **Giłeta** = skopiec do mleka. ♀ **Giletka** = ćwierć korca. ♀ **Giełewo** = wielki brzuch. ♀ **Giełewacz** = brzuchal. ♀ **Giełewaty** = brzuchaty ‖ Słc. geleta, geletka, geletek, gelatka. Cz. ♀ geleta = skopek; geltna, ♀ geltně = kadź, ceber. Słń. golida = skopek. Ukr. gièłeta = 1, faska 2, ćwierć korca; gièłetià=skopek; gièłka = gula; gièłewo = duży brzuch; gièławyj, giełewàtyj =brzuchaty, brzuchal ‖ Rum. găleată = kubeł; găleată (de muls) = skopek (na mleko). Sgnm. kellita, gellita, gelta. 'Sgnm. i Nnm. Gelte, ♀ gelde, ♀ gölte = kubełek, skopek, a także pewna miara. Słc. galeta = kubełek; miara. Lit. gélda = dzieża; koryto ═ Mr. 166 Gelatka myśli, że z Gr. kálathos = 1, kosz 2, pewne naczynie = Łc. calathus mzn. = skopek na mleko. Mew. 62 geleta powiada: „ciemnego pochodzenia“. Do nas zap. ze Słc.; formy z ł z Ukr. Por. RA. XVII, 8. Zdaje się że Ukr. gièłewo od podobieństwa brzucha do pękatego naczynia. Mew. 62 oddziela galeta od gelevo.

Galljoty p. **Galoty.**

Galman, Galmon, Galemon, Galmaja, Galmaj L. ‖ Cz. kalměj, galměj, kalamín. Rs. galmèj m. ‖ Fr. calamine. Hp. Pg. 'Słc. calamina. Wł. giallamina. Nm. Galmei, dw. kalmei, gadmei. ═ Źródłem jest Gr. kadmeia = tzn., skąd Łc. cadmia. Nasze formy: Galmaj, Galmaja wprost z Nm. Galman zdaje się być sld. Pols. Por. Mr. 189 Kalamín. GW. Galmei.

Galosz p. ♀ **Kołosza.**

♀ **Galoty** blp. = spodnie. Przez odchylenie: ♀ **Galaty. Galljoty** L. ‖ Cz. kalhoty, dw. kalioty, galioty ═ Fr. culotte, częściej blp. culottes = spodnie [od cul= zad, Łc. culus = tzn.]. Por. Mr. 190 Kalhota. Brl. 85 Kalioty. Do nas przez Czechy.

Galsztyn = rodz. witrjolu L. ═ Nm. Galitzenstein = tzn. [dsł. kamień galicyjski, od Galicji hiszpańskiej]. Por. Mr. 164. GW. Objaśnienie Matzenaura wydaje mi się mniej trafnym od wywodu Grimma. Por. Pfil. 365.

♀ **Galus** p. **Garus.**

Gała pch. ♀ **Gałuch** = rodz. ziemniaka. ♀ **Gałuszka** nie koniecznie z Cz., jak chce RA. XVII, 32. ♀ **Haluszka** z Cz., ♀ **Hałuszka** z Ukr. ‖ Słc. haláč = mający wielkie oczy (gały); haluška. Cz. ♀ hálka, haluška. Ukr. hàłka, hałùszka (z Pols.) ‖ Węg. galuska, haluska = klusek. Rum. gâlcă = gruczół; gălușcă = klusek (Węg. i Rum. ze Słow.) ═ Nm. Galle mzn. = guz, wrzód; gałka. Por. Mew. 60 galka. Czy tu należy ♀ Galusz RA. III, 370?

♀ **Gałaguty** lm., a. kury **gałaguckie**=rodz. kur. ═ Jest to przekręcenie Nm. nazwy indyka: Kalekut, a. kalekutischer Hahn, niby pochodzący z Kalkuty [patrz co o tym mówi Sand. I, 658]; por. Nm. ♀ kalk(a)un, skąd Rs. kalkùnъ.

Gałamaja = basałyk, nieokrzesaniec L. ‖ Rs. gàlmanъ = tzn. ═ Zap. z Cz. halama = głupiec, bałwan.

Gałda p. **Giełda.**

Gałga a. **Gałka** = namiestnik ═ „U naszych pisarzy wyraz zepsuty z Tat. kałgă = tytuł i dostojność namiestnika chanów krymskich itd.“ M. 31.

Gałgan (o człowieku) || Moraw. galgán = tzn. Ukr. gałgan=tzn. (z Pols.] ═ Zdaje się, że Mr. 164 słusznie wywodzi z Nm. Galgen = szubienica; Nm. bowiem wyraz oznacza też i szubienicznika GW. IV[1], 1171, 4, podobnież jak Galgenschwengel, Galgenast, Galgenstrick itd. Por. Pfil. I, 137 i IV, 533. Niezwykłym, acz możebnym jest tu przejście znaczenia z człowieka na łachman; por. Nm. Lump i Lumpen. Por. jednak Pfil. I, 137, gdzie wyrażono twierdzenie, że gałgan w zn. łachman innego jest pochodzenia. Czy Mor. z Pols., czy odwrotnie? Por. **Gołębiter.**

♀ **Gałuch** p. **Gała.**

♀ **Gałwa,** ♀ **Gałwák,** ♀ **Gałwaczek** = gruzeł, gruczoł ═ Moraw. halva = gałąź sękowata; gula, guz.

Gamajda = niedołęga. ♀ **Hamajda** (właściwie *Chamajda, zap. z Ukr.). „Książę Gamajda" w Jeża *Ofiarach* || Cz. chamajda = wałkoń. Ukr. chamàjda = powsinoga, darmozjad (może sld. do ‚cham') ═ Może Gt. gamaids = niedołęga. Wywód ten prostszym się mi zdaje od wyprowadzania z Orm. RA. XVII, 32. Por. Mr. 211 Комидъ. Por. Pf. IV, 369. JA. III, 661 Комидъ. Być jednak może, iż gamajda jest Pols. W gwarach Pols. znajdujemy gamać się = iść powoli, gapiąc się; gamoń= gap, cymbał; toż zn. gamuła; por. ♀ gamgać i ♀ gamgać się, Srb. gambati. W Cz. pień ham- jest obficie rozrodzony: hamala = gamoń; hamatý, hamati, hamák itd., ze znaczeniem rozlazłości, niedołęstwa. Końcówka w gamajda podobna jest do: bajda, grajda, kusajda, niedojda, niedorajda. itd.

♀ **Gamerka** p. **Magierka.**

Gamrat p. **Komora.**

Gamuła = głupiec, gamoń L. ═ Może Nm. Gähnmaul [złż. z gähnen = ziewać, rozdziawiać + Maul = pysk] gap; albo może tegoż pochodzenia, co **Gamajda,** k. p.

♀ **Gan** a. ♀ Śniat = to miejsce na drzewie ściętym, gdzie było od pnia odrąbane ═ Może ze Słc. hán = rodzaj buławy Kt. dod. Por. Pols. gan = wierzch wzgórza KSL. 252. Por. **Ganek.**

Gan p. **Ganek.**

Gandziar p. **Andziar.**

Ganek pch. *złż.* ♀ **Gánek** = 1, miara płótna, mniej więcej cal Skj. IV, 303 2, ulica ogrodowa i in. zn. Może tu należy **Gan**=wierzch wzgórza, ciągnący się pasmem itd. O. KSL. **Gang. Krużganek** || Ukr. gànok = tzn. Rs. ♀ gànka = balas; ♀ ganka ż., gànokъ m., gànki blp. = ganek. Br. gànki blp. = ganek. ═ Nm. Gang = mzn. tzn. Krużganek z Nm. Kreuzgang [*złż.* z Kreuz = krzyż + Gang = przejście, korytarz] = tzn. Por. Mr. 223 Krużganek. Pfil. IV, 534.

Gankiel = pewne naczynie hutnicze L. ═ Może ma związek z Nm. ♀ gangel = nogi kołyski i ♀ gankeln = dyndać się, kołysać się. Por. gankeln, kankeln GW.

♀ **Ganta** = toż co drugubica (rękopis Osipowicza), ═ Nm. ♀ gantinn - jagdnetz FW. = rodz. sieci [z Lit. gantine a. gantinis = drugubica].

♀ **Gańdziara** p. **Andziar.**

Gap pch. ♀ **Gapa** pch., ♀ **Glapa** = wrona. ═ Nm. ♀ gapen=ciekawie patrzeć i słuchać z gębą otwartą Dt. Por. GW. gaffen. Mew. 60 gapь Pfil. IV, 534. Mr. 29 gap bez potrzeby szuka źródła w Skd. ♀ Glapa pod wpływem Nm. ♀ glaffen=♀ gapen.

Gapel pch. = kołowrot konny Łb. 70 ═ Nm. Göpel = tzn.

Gara pch. = dziura wyciosana; fuga L. || Ukr. gàra = felc, rowek;

g a r u w à t y = felcować, robić rowek ═ Może Rum. g a u r ă = dziura, otwór, luka; dół itd. Wywód ten podał dopełniacz 2 Lindego. Może przez Ukr.? Por. ♀ **Gawra.**

♀ **Garagola** = ziemniak ═ Ukr. g a r a g ò l a a. g a r a b ò l a. Patrz **Barabola** i por. Pfil. IV, 652 (mylny wywód).

♀ **Garanż** p. **Haramza.**

♀ **Garaździć** = broić, srożyć się. Lpf. XII, 470. ═ Słc. g a r a z d, Mor. g a r a z d a = człowiek niespokojny. Moraw. g a r a z d i t' = broić, dokazywać.

♀ **Garażyja** p. **Haramza.**

Garbuz p. **Arbuz.**

♀ **Garda** = naszyjnik Hucułek z monet WH. 43. 89. 91. ═ Ukr. g à r d a = ozdoba, klejnoty.

Gardzina=zap. bohater JA. XIV, 183. Pfil. IV, 585. **Hardzina** L. ═ Niewątpliwie przekład fonetyczny Cz. h r d i n a=bohater, również jak ♀ gardy= wymyślny (w jedzeniu, o bydlętach), rzadziej=h a r d y, z Cz. h r d ý.

Garlić się = gniewać się, narzekać. ═ Cz. h r d l i t i s e, częściej h r d l o v a t i s e = kłócić się, swarzyć się.

Garlina ma być = rodz. liny Lpf. VII, 176. Nie wiem, skąd Mr. wziął to znaczenie; O. ma „G a r (d) l i n a= snop prostej słomy, kłoć, wiązka trzciny". W tymże słowniku znajduje się „**Gierlina** = kul, pęk" ═ Należy zbliżyć wyrazy te z **Garować, Garuga** i **Gary**; być może, iż G a r l i n a w zn. liny brzmi raczej G i e r l i n a i = Nm. G e h r e a. G e h r l e i n e [patrz **Gary**). Por. Wł. g h e r l i n o= rodz. liny okrętowej.

♀ **Gármistrz,** ♀ **Gármester** = właściciel niewodu, „mistrz od niewodu". Dd. 136 pisze „gormnistrz" (właściwie *g á r n m i s t r z) ═ Nm. ♀ g a r n m e i s t e r = właściciel niewodu zimowego [złż. z G a r n =nici; niewód + M e i s t e r = mistrz, pan]. Por. FW. Garnmeister, Fischermeister.

Garować = dąć bokiem w żagle (o wietrze) L. „Na **garugę** iść" = płynąć, mając wiatr z boku L. ═ Mr. 165 zbliża Hl. g e e r e n = biec ukośnie; g e e r=żagiel ukośny; g i e r e n = płynąć ukośnie. Por. Lpf. VII, 176 p. w. Garlina. Por. **Gary. Garlina.**

Garuga p. **Garować.**

Garun p. **Gary.**

Garus pch. = rodz. polewki. Zap. tu należą: ♀ **Galus** i ♀ **Galas** = tzn. ♀ **Zagarusić** = zapodziać; zamętu narobić. Por. RA. XVII, 32. 77. || Może tu należy Słc. h a r u š i t i = łajać. || Sfr. boire c a r o u s = pić do upadłego. Ag. c a r o u s e = hulanka ═ Kolberg nasunął w *Krak.* IV, 307 Nm. g a r a u s, nie wyjaśniając bliżej zestawienia z potrawą i mając na oku ♀ z a g a r u s i ć. Zdaje się, że i nazwę polewki wywieść należy z Nm.: Nm. g a r a u s = zupełnie, a jako rzeczownik = mzn. 1, koniec, kwita, ostatnia zguba 2, dzwonienie po miastach o pewnej godzinie na koniec dnia (gaszenie świateł); stąd np. u H. Sachsa wyrazy: G a r a u s g l o c k e (dzwon ‚garausowy'), G a r a u s z e i t (chwila ‚garausowa'); w Norymberdze dziś jeszcze ♀ g ä r e s = dzwon wieczorny GW. p. w. Garaus, str. 1331, 5 a. Być więc może, iż i u nas g a r u s oznaczał niegdyś wieczór, a ♀ g a r u ś n i c a wyrażała wieczerzę i że z czasem zmieszano jedno z drugim, a g a r u s zaczął oznaczać wieczerzę i to co na wieczerzę jadano. ♀ Z a g a r u s i ć wyjaśnia się z innych zwrotów Nm., np. ‚garaus machen' = zgubić (kogoś) itp.

Gary lm. = sznury po obu końcach rei, którемi się podczas hysu żagiel kieruje L. Zap. tu należy **Garun** = 1, postronek z wici 2, takiż bat O. ═ Nm. G e h r e ż. mzn. = dwie gruby liny od masztu tylnego Sand. Por. **Garować.**

♀ **Gary** p. **Kary.**

Gas p. **Gaz.**

Gasztwa, Gasztald, Gaształd, ♀ **Gaszty** lm. = rodz. goździków (roślina) ═ Może Nm. ♀ g a s t, ♀ g ä s t, ♀ g e n s t, p. g e n s t e r, G i n s t e r = genista.

Gat = „blaszka czworograniasta, którą gwoździe nitują“ L. Czy tu należy **Gatka**=kielich grzybów; błona na łodydze roślin O.? ═ Może Nm. G a t t = dziura; tył. Albo może Ag. g a d = klin stalowy, szpikulec, rylec.

♀ **Gatłać** = pomieszać bez ładu ═ Cz. h a t l a t i = tzn.

Gaur p. **Giaur.**

♀ **Gawiedź** p. ♀ **Gowiędzina.**

♀ **Gawra** = legowisko niedźwiedzia, matecznik W. Pol. || Moraw. g a v ĕ r = bagno, moczar ═ Ukr. g à v r a = legowisko niedźwiedzia; nora [z Rum. g a u r ă = dziura, nora, pieczara]. Por. **Gara.**

♀ **Gaz,** ♀ **Gas,** ♀ **Gaza** ż., ♀ **Gajs,** ♀ **Gais,** ♀ **Gajś** = nafta, ♀ kamfina, ♀ kierasina. ═ Zdaje się, że na formy z j, i wpłynął Nm. G e i s t = mzn. spirytus (do palenia), a na g a s pień g a s-(ić). G a z jest wyrazem, wymyślonym przez van Helmonta starszego († 1644), z przystosowaniem do Gr. c h á o s, jak to sam powiada: „Paradoxi licentia, in nominis egestate, halitum illum ‚gas‘ vocavi, non longe a ‚chao‘ veterum secretum“ GW. p. w. Gas 2 b. Wyraz dostał się do nas drogą naukową; patrz L. Gas, Gaz.

Gazda pch. || Słc. Cz. Słń. Serb. Ukr. g a z d a = gospodarz. || Rum. g a z d ă = gospodarz ═ Węg. g a z d a = gospodarz, pan; dużo pch. Por. Mew. 61 gazda. RA. XVII, 22. Podobno pokrewny z Tur. c h o d ż a = pan. Por. Mt. Xodża. Por. tu ♀ **Chodzaj.**

Gazeta pch. || Słw. Eur. bez zmian ═ Najwłaściwszym jest wywód z Wł. g a z z e t t a = dw. drobny pieniądz, [który za numer dziennika płacono, może od Gr.-Łc. g a z a (z Pers.) = skarb]. Niektórzy myślą, że z Wł. g a z z e t t a (zdrob. od g a z z a) = sroczka, z przeniesieniem znaczenia świegotliwości. Por. Dz. I Gazzetta. Mr. 165 Gazeta. MF. gazeta. L. p. t. w.

♀ **Gaża** a. ♀ m u c k a a. w i e s z c z b a = czepiec (w którym się rodzi). ═ Może = g a z a, cienka tkanina, podobna do plewy na główce noworodka (Fr. g a z e=tzn., od miasta G a z a).

Gądziel = rośl. ajuga ═ Nm. G ü n s e l= tzn. [z Łc. c o n s o l i d a]. Por. Mr. 165. Mew. 72. 422. Pfil. I, 137; IV, 534.

Gąga = „obłe drzewo do rozpierania statków itd.“ L. ═ Może w związku z. Nm. ♀ g ä n g e l = nogi kołyski. Mr. 166 nie wie pochodzenia.

Gbit = okręg, obwód (districtus) Pfil. I, 502; IV, 474. || Scz. g b i t = tzn. ═ Nm. G e b i e t n. = tzn. Może przez Cz.?

Gbur pch. ♀ **Gmur** = chłop Kg. *Maz.* I, 285. ♀ **Bur** pch.=chłop || Głż. Dłż. b u r. Srb. p a o r ═ Nm. dw. G e b a u e r (dziś Bauer)=chłop, wieśniak; 'Sgnm. gebûr; Sgnm. bûr =mieszkanie; wspólmieszkaniec; wieśniak; grubjan Kge. Por. MF. bur. Mew. 25 burъ i 61 gburъ. Pfil. IV, 534.

Gder- p. **Gdyr-.**

♀ **Gdo** = kto ═ Cz. k d o (wymawia się ‚gdo‘).

♀ **Gdoka** p. ♀ **Doka.**

Gdula a. **Gduła. Grzdula.** Zap. tu należy ♀ **Grduła** L. i Pf. IV, 275. ♀ **Dula,** ♀ **Dulka. Koktan** = rodz. pigwy || Głż. k w i ć. Dłż. k v j a-d a. Cz. g d o u l e, k d o u l e i k u t n a. Sslw. g d u n i j e, k i d o n i j e i zap. b d o u l a. Bg. d u n j a, d u l j a, d j u l a. Słń. t u n j a; k u t i n a; k i t a. Srb. t k u n j a, k u n j a, t u n j a, d u n j a, g u n j a; m r k a t u n j a (to ostatnie z

malum cydonium = *kudonium). Ukr. hdula, dula; guteja. Rs. gutėj, gùny, gunna, gunь; kvitъ || Wł. cotogna. Fr. coing. Łc. późn. cottana, coctona, coctana, cotana, cotona. 'Słc. cotoneum, cotonium, cottanum. Sgnm. kutina. 'Sgnm. küten, quiten. Nm. Quitte. Alb. ftua. Rum. gutije. Hp. melocoton (tegoż pochodzenia, co Srb. mrkatunja) ≡ Wszystkie te postacie mają źródło w Gr. kydōnion = pigwa [to zaś od nazwy miasta na Krecie: Kydonia] i idą od pochodnych Łc. cotonea i coctanum, Wł. cotogna, Sgnm. kutina i Nnm. Quitte. Por. Mew. 61 gdunije. MF. Gdunja. Mr. 107 Бдоула; 149 Dunja. Dz. I. Cotogna. Kge. Quitte. Mag. Quince.

Gdyrać || Cz. kňourati, kňurati pch. = piszczeć, miauczeć ≡ Pfil. IV, 518 (L. już nasunął wyraz Nm.) z Nm. gnurren, częściej knurren mzn. = tzn. Ze względu na nieobecność odpowiedników Sław., wywód zdaje się możebnym.

♀ **Gębáń** = grzyb na drzewie ≡ Cz. Mor. hubáň = hubka; hubáně ż. grzyb drzewny. Por. RA. XVII, 32.

Gęś pch. ≡ Dla tego tu się zapisuje, żeby zestawić wywód z Nm. w Pfil. IV, 534 ze zdaniem Mew. 72 gonsь: „Nie przypuszczam zapożyczenia wyrazu tego z Nm."

Giaur, dw. **Gaur. Gwebr.** || Srb. kaur(in), ćaur, ćafir, djaur = niewierny. Bg. kaur(in) pch. || Eur. jako char., np. Fr. giaour, guèbre itd. Alb. kaur, kaurr, gjaurr. Hp. Pg. cafre = okrutny, skąd Fr. cafard = świętoszek Dz. II. b Cafre ≡ „Tur. giawùr = niewierny, epitet obelżywy, dawany Chrześcjanom i Żydom, przerobiony z Ar. káfir = niewierny, albo też z Pers. giebr = czciciel ognia i potym niewierny" M. 32. Por. Mt. p. w. kafir. Dc. 128 Giaour.

♀ **Giąć się,** ♀ **Gnóć** = ruszyć, ruszyć się ≡ Słc. hnút' sa = tzn. Pfil. IV, 283 i RA. XVII, 32 wywodzą z Cz. hnouti, hnouti se; bliższym jest wywód ze Słc.

♀ **Giby** = rodz. motowidła ≡ RA. XVII, 33 z Cz. hyb = koło (pędowe); takiego wyrazu Kt. nie podaje; ♀ giby może być wytworem czysto Pols.

♀ **Gichać** = lać, padać (o deszczu), kropić. ♀ **Zagichnąć** = zalać ≡ RA. XVII, 33. 71 wywodzi z Nm. giessen = lać; bliższym jest wywód z Cz. ♀ gichati=lać (szczeg. o deszczu); ♀ gich! = chlust!; ♀ gichanica = ulewa; wyrazy te może z Nm. Por. Bš. 212 gychat'.

♀ **Gid** = obrzydliwiec, brzydal. Spols. **Gid** = gnój W. ♀ **Zagidzić** = zabrudzić ≡ Może Cz. hyd = wstręt, ohyda; wyraz ten mógł być zapożyczony wtedy jeszcze, gdy Czesi wymawiali h jak g; późniejszym zapożyczeniem byłaby ohyda i pch. Por. **Gizd.**

♀ **Gidja** m. i ż. = gilbas, rosły niezgrabjasz ≡ Mew. 65 podaje Bg. gidija = chłopiec, Srb. djidija = łotrzyk; por. Mt. gidi i liczne tam zbliżenia Bg. i Serb.

♀ **Gidlić** a. ♀ **Gildzić** = łechtać. ≡ Zap. z Nm. kitzeln = tzn. Czyby tu należało ♀ gudzać = łechtać Pfil. IV, 199?

♀ **Giecak** p. ♀ **Gacek.**

♀ **Giedynk** p. ♀ **Dyng.**

♀ **Giefrajter** = kapral. ♀ **Gryfrajter,** ♀ **Frajter** || Rs. efrėjterъ, efrėjtorъ. ≡ Nm. Gefreiter [dsł. uwolniony, od freien = uwalniać, dom. od pewnych cięższych obowiązków] = tzn. ♀ Gryfrajter jest sld.

Giehenna = piekło O. **Żena, Żenować** pch. L. O. || Ssłw. gejena, geona=piekło. Ssrb. djeona. Srb. dżeenem (z Tur. dżéhénném, to zaś z Ar.). Rs. żenirowatь=że-

nować || Nm. geniren = żenować (z Fr.). Sfr. gehene=tortura; przymus. Nfr. gêne = żena. Rum. genat = żenowany. Łc. i Gr. późn. ge(h)enna ═ „Wyraz ten (mówi Dc. 126 Gehenne) może być przytaczany jako ciekawe przejście znaczenia, któremu ulec może słowo, skutkiem czasu i okoliczności. Dolina Hinnom, czyli syna Hinnomowego, po Hb. gei ben-hinnom, lub po prostu gei hinnom, była miejscem rozrywek pod murami Jerozolimy. Żydzi wystawili tam świątynię Molochowi, któremu poświęcali ofiary ludzkie. Król Jozjasz, usunąwszy kult ten krwawy i chcąc uczynić splamione to miejsce wstrętnym odtąd wszystkim Żydom, kazał zrzucać tam wszelkie nieczystości miejskie. Dolina Hinnom przeto, z miejsca zabaw, stała się przedmiotem ohydy, tak iż z czasem gehenna oznaczać zaczęła piekło". „Któż myśli dzisiaj o ofiarach, składanych Molochowi w dolinie Hinnom, gdy prosi swych przyjaciół, aby się nie ‚żenowali'", powiada M. Müller *Wykłady o umiej. jęz.* II, 221. Por. MF. Gejena. Mt. p. w. dźéhénném. Mew. 62 gejena. Dz. II c Gêne.

Giel p. **Gil.**

♀ **Gielata** p. ♀ **Galeta.**

♀ **Gieleta** p. ♀ **Galeta.**

♀ **Gielnik** p. ♀ **Glon.**

♀ **Gieltak** a. ♀ **Gieltag**=opłata miesięczna górników; dzień wypłaty ═ Niewątpliwie z Nm.; ale wyrazu Nm. *Geldtag (niby dzień pieniężny) w słownikach niema.

Gielzamin p. **Jaźmin.**

Giełda, dw. **Gałda.** ♀ **Gáłda**= uczta, bankiet. ♀ **Gild(j)a** (z Rs.). ♀ **Gildzizna** = nierząd w gospodarstwie || Rs. gilьdija = cech kupiecki; opłata za należenie do niego ═ Nm. Gilde = stowarzyszenie, cech, a dw. wspólna uczta (ofiarna) Grimm *Deut. Myth.* 34. Kge. Mew. 65 gildija. U nas nastąpiło przejście znaczenia z cechu na dom, bursę. Por. Pfil. IV, 534. ♀ Gildzizna zap. przeniesienie znaczenia z ucztowania; por. Nm. ♀ Gill (= Nm. Gilde)=bankiet cechowy; tańce wiosenne; ♀ gild = obiadek FW. Dt.

♀ **Gi(e)łeta** p. ♀ **Galeta.**

♀ **Giełew-** p. ♀ **Galeta.**

♀ **Giełka** p. ♀ **Glon.**

Giemara = druga część Talmudu. ♀ **Gimory,** np. „wziąć na gimory" =na rozum, na fis || Słw. Eur. jako char. ═ Hb. gemarah = dopełnienie [dom. części pierwszej, Miszny, od Hb. gamar=dokonać, uzupełnić]. Por. M. 33. Dc. 126.

Gieorginja p. **Dalja.**

♀ **Giemiśka** ż. = pociąg mieszany *Wisła* I, 35 ═ Nm. gemischter Zug = tzn. Por. ♀ **Personka.** ♀ **Warańcuch.**

♀ **Giera** p. ♀ **Gira.**

Gierada = 1, ruchomość idącej za mąż 2, ruchomość wog. ♀ **Gierada**=inwentarz *Wisła* II, 277. 777. ═ Nm. dw. Gerade = tzn., skąd 'Słc. gerada = tzn. Jest to ten sam wyraz Nm., co Geräth; patrz **Grat.**

♀ **Gierdziawka** p. ♀ **Giergaczka.**

Gierebować = obracać statek ═ Może w związku z Dnm. greep = dziób statku = Gnm. Greif. Rs. grepъ = przykrycie dzióba statku. Albo może od wołania Nm. kehr' ab! = obróć!; jest to rozkaźnik od abkehren = zawrócić, obrócić; por. **Kierować.**

♀ **Gierega**=gra chłopców w podrzucanie kijem kości ═ Ukr. gieręga = 1, krążek do gry dziecinnej 2, pewna gra rzucana 3, warcaby. Por. **Gierłyga.**

♀ **Giergaczka** a. ♀ **Gierdziawka** = krtań ═ Ukr. giergàwka a. gargàczka = tzn.

Giergiedanowy = z rogu nosorożca ≡ Tur. gérgédan = nosorożec Mt. Mew. 422.

♀ **Gierka** = 1, dziewczyna podlotek 2, gamratka L. 3, jakiś ubiór (zap. przez nierozumienie wyrazu Kg. Pozn. IV, 250) ≡ Zdaje się, że znane u ludu zdrobnienie Giertrudy: Gierka („Dogodził mu, jak ksiądz Gierce" BW. 1864, t. I, str. 292. KgP. 315. Ap. IV, 227; VIII, 80. RA. III, 370) jest źródłem. Por. Głż. Herta, Gerša, Cz. Herka=zdrobnienia Giertrudy. Por. Cz. herka= szkapa. Przejście znaczenia łatwo zrozumieć. Por. tu **Glajda.**

♀ **Gierlak** p. ♀ **Jarlak.**

Gierlia = jakaś tkanina L. ≡ Zap. w związku z Nm. Gerlachs = proste bielone płótno czeskie, Ag. garlix GW. Por. Cz. gerlické sukno Kt. (nie podano bliższego wyjaśnienia). Gierta O. zap. pomyłka druku, zam. Gierla.

Gierlina p. **Garlina.**

♀ **Gierłyga** = kij pastuszy ≡ Ukr. gierłyga Ap. III, 94 = tzn. (Żl. n.) Rs. gerlyga, girlyga, jarłyga = tzn. Por. **Gierega.**

Giermak = rodz. sukni zwierzchniej m. **Giermiak** char. **Jarmak** L. **Jerm(i)ak** O. **„Połgiermacze** albo karwatka" (1562) JA. XI, 127. ‖ Rs. armjàkъ, ♀ ermjàkъ = sukmana. ‖ Lit. jermėkas=giermak (Szyrwid) ≡ Półn. Tur. armjak=rodz. kaftana. Por. Tur. érmük = tęga tkanina wełniana Mt. Por. Mr. 99 Армякъ i 166 Giermak. M. 33. U nas g w nagłosie znalazło się może przez sld. zbliżenie do giermek.

Giermek pch. ≡ „Słowo Węg." L. Węg. gyermek = dziecko, wyraz bardzo w Węg. rozgałęziony. Mew. 64 germekъ mylnie zbliża Lit. jermėkas = rodz. ubrania; jest to nasz **Giermak,** k. p.

♀ **Giermuga** = brajka, zacierka, ♀ dziama Pfil. IV, 307. ≡ Zap. należy do szeregu wyrazów, podanych pod **Faramuszka.**

♀ **Gierszla** p. ♀ **Gierztla.**

♀ **Gierszun** = szerszeń RT. 196. ≡ Zap. z Ukr.; Żl. n.

Gierta = dw. rodzaj sukna O. Zap. pomyłka druku, zam. **Gierla;** patrz **Gierlia.**

Gierylas = powstaniec, partyzant, żołnierz nieregularny. **Gieryłasz** = gra kartowa ‖ Słw. Eur. char. bez zmian ≡ Hp. guerrilla = [dsł. = wojenka] wojna podjazdowa, ruchawka; Hp. guerillas lm.=bandy powstańcze, partje podjazdowe. U nas, jak i w in. językach, liczbę mnogą Hp. wzięto za osnowę i wytworzono rzeczownik m. gierylas = partyzant (jak to nastąpiło np. w marginas, pugilares itp., gdzie Łc. liczbę mn. wzięto za pojedynczą), zmieniając znaczenie *wojny* na *wojowników.* Nazwę gry gieryłasz podprowadzono pod gierylasów, myśląc, że ma z niemi związek; istotnie zaś nazwa ta pochodzi z Rs. eralàšъ = mzn. mieszanina; gra kartowa (mieszanina wista z preferansem). Mylnym jest też wywód gieryłasza z Fr. guerre à l'as = wojna z asem, bo w grze tej niema „wojny z asem" [Rom. guerra = wojna pochodzi z Sgnm. werra=kłótnia, zatarg Dz. I Guerra].

Gieryłasz p. **Gierylas.**

♀ **Gierztla** (dzierztla), ♀ **Gierszla** = łopata do wsuwania chleba. ≡ Nm. ♀ gerstel a. garstel= tzn. FWb. 229.

Gierzyna, Girzyna = „żużel ołowiany" Łb. ≡ Łb. błędnie wywodzi z Nm. Zinder (właściwie Zunder = zędra). Bge VI, 280 czytamy: „Rzumple obok gierzyna = Nm. Gerümpel"; i ten wywód wydaje mi się niemożebnym. Może raczej źródła szukać należy w Nm. Gerinne = mzn. „drobny spiż tłuczony, spływający z koryta w rynę" GW.

IV[1], 3709 β. Łb. mylnie do ‚gierzyny' wpisuje przykład z L. o ‚gierzynku'.

Gierzynek = jakaś tkanina L. „Gerzinku 20 łokci" BW. LIII, 236 (z r. 1394). ≡ ? Łb. mylnie pisze wyraz ten pod ‚gierzyna'.

♀ **Giewont** = słup, belka, a. coś podobnego, stojącego pionowo RA. X, 279 ≡ ? Por. Nm. Gewand=odzież, szata; trudno dopatrzeć przejścia znaczenia. Por. nazwę góry Giewont.

Gil, Giel ‖ Słc. Cz. hýl. Ukr. hyl. Rs. gilь, gêlь (Słń. gel = żółty) ≡ Mew. 61 zbliża nazwy te z Sgnm. gelo (Sdnm. gel, geel, Nnm. gelb, ♀ gehl = żółty; już L. zwrócił na to uwagę p. w. Gil. Por. MF. gel, gil.

Gilbas p. **Bilmez.**

Gild- p. **Giełda.**

♀ **Gildzić** p. ♀ **Gidlić.**

♀ **Giletka** p. ♀ **Galeta.**

Gilza=rurka papirosowa ≡ Nm. Hülse = łupina; ładunek (patron), przez Rs. gilьza, gdzie Nm. h wymawia się jak g.

♀ **Gimory** p. **Giemara.**

♀ **Ginal,** ♀ **Ginał** p. **Kinal.**

Gindżał p. **Andziar.**

♀ **Gipcążki** lm.=obcążki do naciągania drutu ≡ Nm. Knippzange = tzn. [złż. z kneipen=szczypać + Zange=obcęgi, por. **Cęgi**].

♀ **Gira,** ♀ **Giera** = duża, długa noga ≡ Może Nm. dw. Gehr = spisa, dzida GW. Por. **Gierłyga.**

♀ **Giry** lm. = większe ciężary u wagi, zwykle z lanego żelaza ≡ Rs. girja lp. = tzn.

Girzyna p. **Gierzyna.**

Gista = miał węgla kamiennego Łb. 73 ≡ Nm. Gäscht, Gischt, Gest, Jäscht, Jast = szumowiny, piana.

Gitara p. **Cytara.**

♀ **Giwałka** = wałek u stanika, aby spódnica nie spadała, u dw. Żydówek Pfil. IV, 818 ≡ ?

♀ **Giwer** p. **Kiwior.**

♀ **Giwera** p. ♀ **Gwer.**

♀ **Gizd,** ♀ **Gizda** m. pch.=brud, brudas, paskudztwo. ♀ **Zagi(z)dzić.** Spols. **gizdzić, gizdziak.** W. ≡ Może z Cz. hyzd = wstrętność; hyzditi = wstręt budzić, szpecić; zohydzać; ♀ gizd, ♀ gyzd=brud; ♀ gizdák, ♀ gizda, ♀ gyzda =brudas. Por. RA. XVII, 33. Por. **Gid.**

♀ **Gizel** ‖ subjekt (handlowy) ‖ Cz. ♀ gzel = żartowniś, swawolnik Rs. gezèlь = pomocnik aptekarski ≡ Nm. Gesell mzn. = subjekt.

♀ **Glajda** = dziewka nieraźna, brudna. ♀ **Glajdus** = toż m. ≡ Być może, iż z imienia Adelajda, które brzmi u ludu Glajda Ap. I, 25 (u Chwalczewskiego Leyda i in.). Imiona chrzestne przechodzą u nas nieraz na pospolite, np. barbara (lina), baśka (narzędzie orylskie), bartoszek (chłopak w zabawie zapustnej), bartek (prostak), chwalisz, chwalibur (samochwał, z imienia Chwalibór), jasiek (poduszeczka), dorotka (1, głupka 2, kiszka nadziewana = maciek), maciek (1, gługtas 2, żołądek nadziewany) itp. Por. **Gierka.** Zważyć jednak należy Cz. Mor. glajda=brzydko chodzący; glajdati se = iść niezgrabnie.

♀ **Glamać** = kłamać. ♀ **Glamdacz** = kłamca. ♀ **Glamzać** = mlaskać. ≡ Wyrazy powyższe dla tego tu umieszczam, że w RA. XVII. 8 przytoczono na objaśnienie glamać możność wpływu Rum. gălăgie = hałas. Zdaniem moim wyrazy powyższe należą do rzędu nieustalonych i dostatecznie się wyjaśniają na gruncie Słw.; por. Mew. 66 glomozъ-, Cz. hlomoz = hałas itp.; zasadniczym znaczeniem jest tu bełkotanie, nieswoma gadanina, które zwykle

przenosi się na kłamanie. Rum. gălăgie zbliżyć należy raczej z pniem, który Mew. podaje w postaci golgolъ-. Nm. ♀ beglamsen = odrwić; okłamać FW. zap. ze Słw.

♀ **Glamdacz** p. ♀ **Glamać.**

♀ **Glamzać** p. ♀ **Glamać.**

♀ **Glań** p. ♀ **Glon.**

♀ **Glapa,** ♀ **Gławek** = rodz. ryby (GO. pisze glawk, glawka) ═ Nm. ♀ glappken lm. = tzn. [z Pols. gląb, głębik] FW. Por. ♀ **Gwáł.**

♀ **Glapa** p. **Gap.**

♀ **Glej(a)** p. **Klej.**

♀ **Glej** p. ♀ **Glon.**

Glejchówka = sztabki stalowe na kosy Łb. 73 || Cz. kilka wyrazów z osnową glejch-, klejch- i ze znaczeniem jakiejś równości ═ Nm. gleich = równy; Vergleich a. Vergleichung mzn. = wyrównywanie sztab żelaznych. Por. ♀ ferglajch pch.

Glejt pch. = list żelazny || Cz. dw. glejt, klejt, glet ═ Nm. dw. Gleit, dziś Geleit = tzn. [leiten = prowadzić, skąd ♀ litry = drabki]. Por. Brl. 51 Gleit. Od Nm. geleiten = prowadzić pochodzi ♀ **Glejt** = rodz. sieci Kg. *Pozn.* III, 136, z Nm. Geleite n. = część sieci FWb. 410, p. w. Treibnetz. Por. JA. III, 47.

Glejt p. **Glid.**

Glejta a. **Glita** = szumowiny na kruszcach topionych || Cz. glet, glejt. Słń. glaj. Rs. gletъ ═ Nm. Glätte a. Glötte = tzn.

♀ **Gleń** p. ♀ **Glon.**

Glewja pch. = spisa. **Glewina** = tzn. O. || Głż. lebija = spisa || 'Sgnm. glavîe, glevîe, glevîne = spisa. Ag. glave = miecz. Fr. glaive, dw. glave = dw. spisa, dziś miecz. Wł. glave = miecznik (ryba). 'Słc. glavea, glavia, glavium, glavius, glaivus = spisa; miecz ═ Źródłem jest Łc. gladius = miecz. Do nas wyraz dostał się przez 'Sgnm. Por. Mr. 167 Glewija. Dz. II c Glaive.

Glibiela, Gibiel, Gnibiel = przepaść, otchłań L. ═ Br. hłybièl ż. = gląb, głębina. Nos. tego wyrazu n. Formy nasze są sld. przystosowaniem.

Glicza = „szwajca, którą przedział czynią na głowie" L. ═ Może w Nm. Glitscher, ♀ Glitsch = roślina koguci grzebień (inaczej (Hahnenkamm) kryje się nazwa grzebienia; Nm. glitschen = ślizgać się.

Glić = palić, rozżarzać O. **Rozglić** O. **Glijować** = rozpalać L. **Glijowanie** Łb. **Glijowy** piec Łb. ♀ **Glintwajn** = napój z gorącego wina. ♀ **Glit** a. ♀ **Glut** = żar gorący, czerwony O. ═ Nm. glühen = pałać; żarzyć; Gluth = żar, płomień; Glühwein = wino grzane (♀ glintwajn zap. z Nm. ♀ glühend Wein).

Glid, Glejt, ♀ **Glet,** ♀ **Glit,** ♀ **Glind** = szereg, kolumna (wojska) ═ Nm. Glied = mzn. tzn.

Glif = wręb; ukos muru L. O. Ż. || Fr. glyphe = wręb, wcięcie. Nm. Glyph = tzn. ═ Gr. glyphé = rycie, wycinanie. Wyraz dostał się do nas drogą techniczno-naukową.

♀ **Glin** p. ♀ **Glon.**

♀ **Glingotać** = dyndać, dygotać wisząc ═ Nm. klingen = dzwonić, brzęczeć. Przejście znaczenia zap. przez dzwon, który dynda i dzwoni zarazem.

Glinopac = ściany z gliny ze słomą Łb. 74 ═ Nm. ♀ lehmpatz cegły suszone (nie wypalane) [złż. z Lehm = glina + ♀ patze = rodz. cegły z gliny ze żwirem FW.]. W wyrazie naszym przetłumaczono tylko pierwszą część Nm.; por. **Bawełna. Pióropusz.**

Glit p. **Glid.**

Glita p. **Glejta.**

♀ **Glomza,** ♀ **Glomzda, Głomz(d)a** O.=twaróg. ═ Nm. ♀ gloms, ♀ glums, ♀ glomsd = twaróg FW. (zap. Słw. pochodzenia).

♀ **Glon** (może Glán?), ♀ **Glań,** ♀ **Gleń,** ♀ **Glej,** ♀ **Gielnik** = kawał kromka chleba, ♀ **Głónek,** ♀ **Glunek,** ♀ **Glin,** ♀ **Klin.** Może tu należy ♀ **Giełka** = owoc zamorek? ═ Mew. 65 glenъ mówi: „myślą o Nm. Knoll" (= gałka, guz). Por. Pfil. IV, 474. Cz. ♀ hlo·nouti = uderzyć, palnąć.

♀ **Gloryk** p. ♀ **Kler.**

♀ **Glosauz** = cieplarnia ═ Nm. Glashaus [złż. z Glas = szkło + Haus = dom] = tzn.

Glot, Glut = siekaniec a. siekanica (ołów siekany do strzelania) L. **Lotka, Loftka** = ♀ grankulka, śrót najgrubszy. ═ Nm. Gelöte n. =mzn. nabój z ołowiu GW. IV, 3052. Lotka z Nm. Loth [tenże wyraz, co lut]=mzn. ołów siekany. Loftka przez zmieszanie Lotki z Nm. Laufkugel = (skąd nasza Loftkulka L.) kula wpuszczana (nie wpychana) do rurki, por. **Kula.** ♀ Grankulka (O. Mickiewicz ‚Czaty') może z Nm. Grand = żwir + Kugel = kula, więc niby kulka nakształt żwiru; tak złożonego wyrazu Nm. nie znalazłem. Pfil. IV, 534 nie dość ściśle objaśniono.

Gluba p. **Kluba.**

♀ **Gluza** = wrzód. ═ Cz. ♀ hlůza, hluza (zwykle po Cz. hliza) = tzn. (ten sam wyraz, co Pols. zołza; por. RA. XVII, 33).

♀ **Gładzić** = stroić ═ Dla tego się tu zapisuje, że w RA. XVII, 33 napomknięto o Cz. pochodzeniu; przykłady u L. z dw. pisarzów Pols. pod Gładzić b i pod Gładzić się przekonywają o rodzimości tego znaczenia.

♀ **Gławek** p. ♀ **Glapa.**

Głaźny (O. pisze głażny)=gładki, zwinny. **Niegłaźny** = niegładki, niezwinny L. ═ Cz. hlazeny [dsł. ‚gładzony'] = heblowany; gładki.

♀ **Głomz(d)a** p. ♀ **Glomza.**

♀ **Głosać,** u L. **Glas(z)ać** = śpiewać Zawiliński *Powieści i pieśni* 83, n⁰ 41; może raczej = wołać, helokać ═ Słc. hlásat', Cz. hlásati = wołać.

♀ **Głownica** = tyfus ═ Cz. hlavnice = tzn. (Słc. hlavnička = tzn.).

♀ **Głumić** = marnować, niszczyć O. (nie wymienia, że to wyraz gwarowy). ♀ **Głum** a. ♀ **Hłum**=marnowanie, niszczenie, np. w wyrażeniu: ‚Wszystko w głum idzie'. ♀ **Pogłumić,** ♀ **Zgłumić** itp. ‖ Ukr. hłum = żart; szyderstwo; wstyd; hłumýty=dręczyć; hłumýty sia=drwić. Rs. glumъ = żart, drwiny; glumitь = żartować ═ Br. hłum = 1, odurzenie 2, marnowanie, psucie 3, żart; hłumić = 1, szkodzić, niszczyć, psuć 2, durzyć 3, swawolić 4, żartować. Pień glum- rozpowszechniony jest w różnych językach Słow. z rozmaitemi znaczeniami. Przytoczyłem postacie Ruskie, aby okazać, że wyrazy nasze wzięliśmy z Br., bo tylko w Br. spotykamy toż, co u nas, znaczenie.

♀ **Głytus**=pijak. ═ Zap. z Ukr., bo jest w Ukr. czasownik hłytàty = połykać, pochłaniać (por. Mew. 67 glъt i Pols. ♀ gałtać). Por. ♀ **Hołdys** i ♀ **Fołda.**

Gmach pch. złż. = dw. pokój (komnata). ♀ **Gmach** = dużo ‖ Słń. gmah = spokój. Br. gmach = dużo, kawał ═ Nm. Gemach n.= spokój; pokój (komnata); Sgnm. gimah = wygoda, spokój [od machen = czynić, robić]. Znaczenia ‚komnaty' wyraz Nm. nabiera w późn. 'Sgnm. Co do przejścia znaczenia por. nasz spokój i pokój. Por. Mew. 67 gmahъ. MF. Gmach.

♀ **Gmeć** = kupa ≡ Cz. h m o t (częściej h m o t a ż.) = mzn. kupa, masa RA. XVII, 33.

Gment, Gwent, Kment = rodz. tkaniny, cienkie płótno L. || Cz. ♀ k v a n t = ubiór, szaty. Scz. g m e n t, k m e n t = cienkie płótno. Słń. kment = tzn. ≡ L. podaje jako źródło Nm. G e w a n d = ubranie, szaty. Brl. 93 myśli, że od miasta G e n t (Gandawa). Mew. 121 kmentъ powiada: „Może jednakże z 'Sgnm. g e w a n t". Mnie się zdaje, że tak, a to naprzód dla tego, że 'Sgnm. g e w a n t, nawet Nnm. G e w a n d miewa znaczenie nie tylko ubrania wogóle, lecz płótna; powtóre, że zmianę a na e wytłumaczyć można Nm. liczbą mnogą G e w ä n d e r; wreszcie, że przejście w na m spotyka się czasami u nas: ♀ s m ą d, ♀ p r o c i m u, ♀ s z w a n i a ć obok ♀ s z m a n i a ć, ♀ o b s e r m o w a ć, ♀ ś w i g a ć obok ♀ ś m i g a ć itp.

♀ **Gmer**, ♀ **Gmér** = tłum ≡ Słc. h m ý r = owad, robactwo; mnóstwo drobiazgu (np. ryb, śmieci itp.); h m ý r i t' s a = roić się, mrowić się. RA. XVII podano wywód z Nm. G e m e h r, ale takiego wyrazu Nm., ile wiem, niema.

Gmerać, Gmyrać pch. ♀ **Gmyrek** = ciura, niedojda. ♀ **Gmerdolić** = marudzić. Zap. należy tu **Gnera** i **Gmera** = sknera. Ukr. g n ý r a = gmeracz; g n ý r a t y, g m ý r a t y = gmerać. Br. h m y r a, h m u r a = mruk (Ukr. i Br. z Pols.). ≡ Nm. dw. i gwar. m ä h r e n = mieszać (np. jadła); grzebać się w czymś. Por. Pfil. IV, 534. ♀ G m e r d o l i ć jest postacią mieszaną z g m e r a ć i p i e r d o l i ć. Czy należą tu: c m e r a ć i Cz. c m í r a t i = tzn.?

Gmerk, ♀ **Merk** = znak rybacki, herb, godło Gołębiowski *Obr. ryb.* 61. Nadmorski *Kaszuby* 34. *Dodatek do Przeglądu tygodn.* 1892, I, od 154. || Cz. ♀ m e r k = znak, ślad; uwaga ≡ Nm. G e m e r k(e) n. = mzn. tzn. (bliższym jest ten wyraz od G e m a r k e ż. i brzmieniem i znaczeniem; postaci G e m a r k GW. n. Por. Pfil. IV, 534).

Gmin pch. zlż. **Giemajn.** ♀ **Gimajn-** || Głż. g m e j n a pch. = gmina. Dlż. g e m e ń s t w o = wspólność, obcowanie. Słń. g m a j n a = gmina ≡ Nm. g e m e i n = wspólny; pospolity. G e m e i n(d)e = gmina. Por. MF. Gmajna. Mew. 67 gminъ. Pfil. IV, 534.

♀ **Gmóżdzić** = warzyć ≡ Cz. h m o ž d i t i = miażdżyć; h m o ž d i t i s e = mordować się, szamotać się RA. XVII, 33.

♀ **Gmur** p. **Gbur.**

Gnap p. **Knap.**

Gnarować pch., np. żywot = wyżywiać się, utrzymywać się; **Gnarować się** = żywić się. ♀ **Gnarować się**, ♀ **Gnárować się**, ♀ **Gnórować się** = kierować się, trzymać się, rządzić się. ≡ L. trafnie z Nm. wyjaśnił: 'Sgnm. g e n e r n = wyzdrowieć (= Nm. g e n e s e n), później żywić się; dziś n ä h r e n = karmić, utrzymywać. Por. Mr. 167. Pfil. IV, 470. G n e r a należy raczej do **Gmerać.**

Gnat i zlż. **Łomi-, Żywi-** || Słc. Cz. h n á t. Słń. g n(j)a t. Srb. g n j a t ≡ L. nasuwa Nm. n a g e n = gryźć. Mr. zbliża Gr. g ó n a t- = kolano. Są wprawdzie postacie Nm., nasuwające się do porównania: ♀ g n a g e n = gryźć; ♀ g n ä g i = sknera; kość; ♀ g n a t z = parchy (to co gryzie, zjada, por. nasze śniedź); sknera (ogryzacz kości); ale nieobecność pogłosowego t w wyrazach Nm. każe uważać formy Słow. za rodzime. Por. Mew. 68 gnjatъ Mr. 167 gnat.

Gnera p. **Gmerać.**

Gnib, Gnyb, Gnyp = nóż szewski. ♀ **Knyp**, ♀ **Knypek.** ♀ **Gnik** (czy nie pomyłka druku?) RA. XVII, 79. || Dlż. k n y p. Cz. k n e j p, k n y p. Ukr. g n y p ≡ 'Sgnm. g n i p p e = nóż, sztylet, Nm. K n e i f = nóż szewski, Nm. ♀ g n y p e n (ten sam wyraz, co Ag.

k n i f e, Fr. c a n i f). Por. L. Mr. 167 gnyp. Pfil. IV, 534.

Gnida = Mew. 68 szuka słoworodu w językach obcych; mnie się zdaje, że źródłem jest Słow. g n i- (gnić), z przyrostkiem -d a.

Gnioł = 1, gałka z pakuł, oblepiona łojem, dawana ptakom drapieżnym na pokarm 2, wymioty psa O. ═ Może pomyłka druku, zamiast g n i o t?

♀ **Gnipić** = nękać, gnębić. ═ Ukr. h n y p i t y = tzn. [zap. z Pols. g n ę b i ć].

♀ **Gnóć** p. ♀ **Giąć się.**

Gnyb p. **Gnib.**

♀ **Gnyk** = kark GO. 106. 108. ═ Nm. G e n i c k = kark, szyja. Czy tu należy g n y k = kość podjęzykowa O.?

Gnyp p. **Gnib.**

Goch p. ♀ **Doch.**

♀ **Godnie**=tęgo, dobrze ═ Słc. Cz. h o d n ě mzn. = tzn.

♀ **Godny** = duży ═ Słc. Cz. h o d n ý mzn. = tzn.

♀ **Godziny,** ♀ **Godzinki** blp.= zegar ═ Słc. Cz. h o d i n y, h o d i n k y blp.

♀ **Gogielmogiel** L. O. w. = napój z rozbitych z cukrem żółtek, z rumem i wodą gorącą ═ Po Nm. H o p p e l p o p p e l = tzn.; wyrazy te są w oczywistym związku; por. GW. p. t. w.

Ograbia pch. ═ Nm. G a u g r a f = tzn. [złż. z G a u = opole, okrąg + G r a f = (graf) hrabia]. Por. **Hrabia.**

Goj, Goim || Słw. Eur. char., bez zmian ═ Hb. g o i = lud; w lm. g o i m mzn. = cudzoziemcy, barbarzyńcy, wrogowie. Może stąd ♀ **Goj** = drągal, drab; Ukr. g o j = dudek, frant; Br. g o j = duży chłop, zawadjaka.

Golclar p. **Goltślar.**

Golcz = rodz. płótna || Cz. k o l č = rodz. tkaniny || Węg. g y o l c s = płótno. ═ Nm. dw. G o l s c h, K o l s c h, ♀ k ö l s c h, ♀ k ö l t s c h = rodz. tkaniny. [Zap. = Nm. k ö l n i s c h = koloński, od Nm. nazwy miasta Köln = Kolonja]. Por. Mr. 210 Kolč. Brl. 99 Kolč.

Gold- p. **Golt-.**

♀ **Golec** p. ♀ **Holec.**

♀ **Golor** p. ♀ **Gularz.**

Goltślar, Golctar, Goldszlar, Goltslarz, Guldszlar = złotnik L. i Pfil. IV, 475. 766. ═ Nm. G o l d s c h l ä g e r = tzn. [złż. z G o l d = złoto + S c h l ä g e r = wybijacz, od s c h l a g e n = bić, por. **Szlak** i in.].

♀ **Gołdus** p. ♀ **Hołdys.**

♀ **Gołębiter** = włóczęga, hultaj. ═ Zap. z Nm. Pierwsza część może Nm. G a l g e n=szubienica (por. **Gałgan**); druga jak w F r a j b i t e r, k. p. Być może, iż pierwsza część jest od Pols. g o ł y, a całość sld.

♀ **Gołka** p. ♀ **Holka.**

Gołomacz = rodz. wierszy (na ryby) ═ Nasuwa się Cz. h o l o m e k = chłopiec; pachołek sądowy, katowski itp.; ale jakiż związek znaczeniowy?

♀ **Gombica** =naszyjnik ze sznurkami i świecidłami Wswp. 8 ═ Słc. g o m b a. g o m b a = guzik; g o m b a č k a = szpilka; g o m b á r = rzemieślnik, robiący pasy i ozdoby [z Węg. g o m b a = grzyb (gąbka); g o m b=guzik; Węg. wyrazy ze Słw. MsM. n⁰ 172].

Gomon pch. = zgiełk; swary. ♀ **Gomon** = hałas; zamieszanie. ♀ **Gómónić się**=mozolić się; ♀ **Homon** pch. hałas O. ♀ **Homęn** Wójcicki *Klechdy* n⁰ XII. RT. 200. || Słc. Cz. h o m o n = krzyk; hałas; h o m o n i t i = krzyczeć; szumieć. Ukr. h ò m i n (2 pp. h o m o n u)=szmer, hałas;

odgłos; toż znaczenie ma hòmit. Br. hom = hałas, zwada; hòman = 1, rozmowa 2, hałas, gwar; hamanić = rozprawiać, głośno rozmawiać. Rs. gamъ = gwar, krzyk, hałas; gomъ = tzn.; gàmitь, gamanitь, gomònitь = hałasować, krzyczeć; gàmkatь = szczekać (Pols. ham ham!) ═ Mew. 71 gomonъ wywodzi z Ags. gamen=wesołość, Sgnm. gaman = tzn.; Gt. gaman = towarzysz; towarzystwo. Toż JA. XV, 486; RA. XVII, 77 gómónić się. Grot JA. VII, 140 woli Szw. gamman. Por. Lpf. VII, 187 Гомонъ. Nasuwa się jeszcze Hb. hàmon = szmer; gwar tłumu; tłum. Por. zgraja i grać; giełk = 1, gwar 2, tłum Pfil. II, 678. Formy nasze z *h* są pochodzenia Ukr. i Br., a z *g*, jeżeli nie rodzime, to z Cz., z czasów, gdy Czesi mówili *g* zam. *h*.

♀ **Gonkiem** p. ♀ **Honem.**

Gont pch. || Słń. gontar = gonciarz. Ukr. gonta (z Pols.). Rs. ♀ gonotъ, ♀ gonotь = szczapa; gontъ = gont; ♀ gontàtь = szczepać (łuczywo, gonty) (z Pols.?) ═ MF. poczytuje wyraz za nie Słowiański. Mew. 72 gontъ podaje tylko formy. Może wolno przypuszczać źródło w Łc. scandula = tzn.; Spol. *gant mogłoby być odgłosem podprzyciskowej cząstki -cand-. W takim razie posiadalibyśmy dublet w **Szendziole,** k. p

Gontal ═ Wyraz mieszany: gont + Nm. Nagel=gwóźdź; ten ostatni skraca się u nas zwykle na nal, patrz **Bratnal.**

♀ **Gorącować się** =zapalać się, gorączkować, np. *Kłosy* XXII, 18 ═ Naśladowano z Rs. gorjačitьsja = tzn.

♀ **Gordel** p. **Kordel.**

♀ **Gordzola** =ziemniak ═ Ukr. gordzòla=tzn. [Zap. jest to jedno z licznych przekręceń Wł. nazwy karczocha; p. t. w. Por. Pfil. IV, 652.

Gorgany = góra (jakoby z Rum.) ER. II, 829 ods. ═ ?

♀ **Gorki** = gorący; ♀ **Gorko** = gorąco (przysł.) ═ Cz. horký, horko = tzn.

♀ **Gorliwy** = porywczy; zły, gniewny. ♀ **Gorliwość** = porywczość, gniew ═ Cz. horlivý, horlivost' = mzn. tzn.

Gors. Gorset, dw. **Korset** pch. ♀ **Gorsent,** ♀ **Gorsyt** || Cz. korset (częściej živůtek); dw. kuršit=rodz. ubrania rycerskiego. Rs. korsetъ || Nm. Corset, częściej Leibchen, Mieder; dw. kursit, kursot = ubiór zwierzchni rycerzy. Ag. corset. 'Słc. corsatus, corsetus = rodz. zbroi ═ Gors z Fr. dw. cors (= Łc. corpus) = ciało. Gorset z Fr. corset = gorset. U nas *g* zam. *k* może pod wpływem wymowy Nm. Mr. 168 mylnie wywodzi gors z Fr. gorge = gardło; szyja. Por. tmż. 168 Gorset i 230 Kuršit. Brl. 112. Kuršit (wywód wątpliwy). Por. JA. III, 660.

♀ **Gort,** ♀ **Gorcik**=rzemyczek, do którego przyszyta jest sprzążka, albo taki, co się do niej wkłada do zapięcia ═ Nm. ♀ gort(e) (=Nm. Gurt) = pas, pasek. Por. **Ryngort.**

Gorze = biada PsF. L. ═ Cz. hoře = tzn.

Gospodzin, Gospodyn, Gospodza ═ Zdaniem McT. 35 i JA. I, 62; III, 434 ma to być Czeszczyzna (hospodin). Wątpić o tym wolno, wobec wyrazów gospodarz, gospodyni; jeżeli koniecznie gospodzin i gospodza mają być nie Pols., to możeby raczej należało przypuszczać bezpośredni wpływ Starobulgarszczyzny kościelnej.

Gościństwo BS. ═ Zap. z Cz. hostinství, dw. hostinstvo = tzn.

Gościory p. **Guszczora.**

Gotów pch. złż. || We wszystkich Słw. bez zmian; zanotować należy tylko Głż. hot m. = przygotowanie

i Bg. ugataj || Rum. gata=gotów; gat = kończyć; gătesc = przygotowywać, stroić. Lit. gátavas = gotów (z Pols.). Łot. gatavs = gotów. ≡ Miklosich w *Slav. Elem. i. Rum.* 9, w ML. i w MF. wywodzi z Gt. gataujan (= Nm. thun) = robić; Mew. 75 pod gotovъ już tylko każe „porównać z Gt. gataujan“. Mr. 30—31 obstaje za Słowiańskością wyrazu, opierając się na Głż. hot i Bg. ugataj i twierdząc, że z przymiotnika gotow- nie mogłyby powstać te dwie postacie; nasuwa on Skr. ghat = dążyć, usiłować (nie wiem, dla czego objaśnia przez ‚facere, conficere‘). Fk. I, 66 myśli, że z Grm. *gatva = gotów. Co do przejścia znaczenia, por. Nm. gar = dw. ‚gotów, przygotowany‘, obecnie = ‚ugotowany‘. Por. JA. XV, 487.

♀ **Gowiędzina** = wędzone mięso wołowe. ♀ **Owięzina** = mięso wołowe. ♀ **Owięzié** mięso. ♀ **Owięziowy.** ♀ **Owięziák** = taniec (por. ♀ Cielęcák). ♀ **Howado** = bydlę. ♀ **Gowiednik** (lepiej tak, niż ‚gáwiednik‘) = bydło. ♀ **Gáwiedź** = 1) drób 2) tłum 3) wszy || Odpowiedniki Słw. i inne podaje Mew. 61 pod gavenda, gavêdь i 75 govendo. ≡ RA. XVII, 36 pod howado wyrażono twierdzenie, że owięzié mięso pochodzi z Cz. Mnie się zdaje, że, gdyby tak było, wyraz Pols. nie miałby nosówki; obecność jej w wyżej podanych formach dowodzi rodzimości gowiędziny itp. Czeskim jest tylko nasze howado; strata *g* w owięz- mogła nastąpić albo pod wpływem Cz., albo może raczej przez zapomnienie *gowiędo i sld. do o+więz-. Zdaje mi się również, iż *gowiędo, gawiedź (zam. *gawiędź) i gawęd- są wspólnego pochodzenia; co do przejścia znaczenia (tłum, stado, rój—szmer, hałas, gwar), por. Hb. hāmon; nasze grom, gromada, ogromny; Nm. Rummel itp. Por. Lpf. VII, 178 Gawiedź i Gawęda.

Grabarz pch., dw. i gw. **Grobarz, Gróbarz. Grobsztyn. Grabsztych, Grabsztykiel** ≡ Nm. Gräber = kopacz, od graben = kopać. Grobarz i Gróbarz podprowadzono u nas pod grob-, również jak i Grobsztyn, z Nm. Grabstein = dsł. kamień nadgrobny [złż. z Grab = grób + Stein = kamień]. Grabsztych skrócono u nas z *Grabsztychiel (który przemieniono na Grabsztykiel, zap. pod wpływem Nm. Stück = sztuka, Stückel zdrob.) = Nm. Grabstichel = rylec [złż. z graben = mzn. ryć + Stichel = rylec]. Por. Pfil. IV, 534.

Graca pch. *złż.* ♀ **Kracki** blp. = szczotki do lnu. || Słc. graca. Cz. krace. Słń. krac = sieczkarnia. Rs. ♀ graca ≡ Nm. Kratze *ż.* = drapacz; graca [od kratzen = drapać]. G zam. k skutkiem wymawiania Nm., chwiejącego się pomiędzy *k* a *g*. Por. Mr. 168 Graca.

♀ **Graca** = rodz. soczewicy (rękopis Osipowicza) ≡ Może w związku z Nm. Grütze = kasza?

♀ **Graczka** = igraszka, żarty. „Z graczki przyjdą płaczki“ *Starod. przysłowia*, 6 ≡ Cz. hračka = igraszka, żart. Por. RA. XVII, 34.

♀ **Graćmaga** = „rzecz bardzo niezgrabna, np. o butach: ‚Cóż to za graćmagi!‘ Ap. I, 41 ≡ Może wyraz mieszany z grat + druga część baćmagi, p. **Baczmag.**

Graf p. **Hrabia.**

Grafka L. = gryfel, grafjon. Zamieszczam wyraz ten dla tego, że w słowniczku BS. (‚grawka‘) postawiono przy nim pytajnik || Cz. rafika, dw. rafije. Rs. grafá = rubryka=Gr. grapheîon, Łc. graphium = styl, gryfel, dyscypułka. Por. Mr. 287 Rafije; 387 Grafka.

♀ **Gráfka** = chusteczka ślubna ≡ Pols. ♀ gráfka = hrabina, hrabianka; zap. jakieś przeniesienie znaczenia. Patrz **Hrabia.**

♀ **Grafnąć,** ♀ **Grajfnąć,** ♀ **Grafnąć się** = grabnąć, schwycić. || Ukr. grajfowaty = tzn. BB. 45

═ Nm. greifen=tzn. Por. **Grypsnąć.**

Grajcar i zdrob. = korkociąg ═ Nm. Kratzer = mzn. narzędzie do wyciągania rozmaitych rzeczy [dsł.= drapacz, por. **Graca**; korkociąg zwykle po Nm. Pfropfenzieher a. Korkzieher]. Por. Pfil. IV, 491. Mylne objaśnienie tamże I, 255.

Grajcar a. **Krajcar,** ♀ **Grejcar** = moneta ‖ Słń. Eur. char. bez zmian ═ Nm. Kreuzer = tzn. [dsł. = krzyżak, od Kreuz = krzyż, ponieważ moneta niegdyś miała wyobrażenie krzyża; por. 'Słc. crucifer]. Por. Pfil. IV, 491.

♀ **Grajfnąć** p. ♀ **Grafnąć.**

Gramatka =rodz. gęstej polewki, faramuszka L. „Gramatyka ('gramatica') z winem“ JA. XIV, 503 ═ Może to być jakieś żartobliwe przystosowanie szkolne do gramatyki = nauki języka. Porów. jednak Gr. krâma = mieszanina, mikstura i Gr. kramátion = tzn. zdrob. Por. Ukr. hramotýka = czosnek tłuczony z solą i wodą.

Gramit L. nieobjaśn. ═ 'Słc. gramita = fręzla DC.

♀ **Grampa** p. ♀ **Grępa.**

Granc = izba składowa w Nowogrodzie nad Wołgą L. ═ ? Rs. górnica = izba.

♀ **Grancberejter** KM. 84. ═ Nm. Grenzbereiter = dsł. objeżdżacz granic = strażnik graniczny [złż. z Grenze = granica + Bereiter = objeżdżacz, por. Berajter, **Rajtar**]. A zam. e zap. przez sld. do granica.

♀ **Grankulka** p. **Glot.**

♀ **Gráń** p. ♀ **Groń.**

♀ **Gráp** m., ♀ **Grapa** ż. = duży żelazny garnek ‖ Br. hreb=tzn. ═ Nm. Grapen m., ♀ grope,♀gröpen, 'Sgnm. griupo = tzn.

Grapa p. ♀ **Grępa.**

Grat, częściej **Graty** lm. ♀ **Gratek, Grátek** ='cebrzyk. ♀ **Grotek** = dojnica. ♀ **Grocica** = rodz. naczynia. ♀ **Grat,** ♀ **Gráta,** ♀ **Graty** blp. rodz. kosy. ♀ **Gratyka** = motyka. ♀ **Grat** Kg. *Kiel.* I, 161, n° 281, zwr. 7 nie objaśniono znaczenia. ‖ Słc. gróty lm. =graty. Głż. grat =narzędzie; uprząż; instrumenty. Cz. hrota, ♀ hrotek, ♀ hrotica= skopek, cebrzyk ═ Nm. Geräth n. = sprzęt, sprzęty, narzędzia, przyrządy. Sgnm. giräti, Śgnm. geräte,= „wyprawa, narządzenie, uzbrojenie, właściwie doradzenie, imię zbiorowe od Rath = rada“ Kge p. w. Gerät. Por. **Gierada.** ♀Grotek i ♀Grocica z Cz. ♀ Gratyka zdaje się być mieszańcem z grat + motyka. Że Cz. wyrazy są z Nm., wydaje mi się prawdopodobnym; Lpf. VII, 194 Гротъ inaczej objaśnia. Rozmaitość znaczeń Pols. wyrazów pochodzi z nader szerokiego znaczenia Nm. Geräth.

♀ **Gratyka** p. **Grat.**

Grawaka O. **Grauwaka** Łb. = szarowaka, szarogłaz ═ Nm. Grauwacke ż. = szarogłaz [złż. z grau = szary + Wacke = kamień].

♀ **Graźnia** = „rozpadlina, dziura w skale a. w ziemi“ Skj. IV, 304 ═ ?

♀ **Grąba** p. ♀ **Gruba.**

♀ **Grąbla** p. ♀ **Grępa.**

♀ **Grąd-** p. ♀ **Grund-.**

♀ **Grądziel,** ♀ **Grządziel** m. i ż., ♀ **Grzązel,** ♀ **Grządziela** ż. i zdrob. = część pługa ‖ Słc. hriadel', gredel. Cz. hřídel m. i ż., dw. hřiedel. Głż. kredżel'. Słń. Srb. gredelj. Ukr. hriadil. Rs. gr(j)adilь, gredilь ‖ Węg. gerendély. Rum. grindă = belka; grindeiu = grządziel (Węg. i Rum. ze Słw.) ═ Mew. 77 zamieszcza wyrazy powyższe pod grenda (= Pols. grzęda), ale powiada: „czy grądziel jest pochodzenia Słw., czy Nm., nie mogę rozstrzygnąć“. Mr. 32 pod Gredel wątpi o Nm. pochodzeniu. Nm.

formy są: ♀ grendel, ♀ grindel, ♀ grundel, ♀ gründel, ♀ grintl; 'Sgnm. grindel; Sgnm. krintil, grintil; znaczenie: dyszel pługowy i inne. Kge nie podaje wyrazu. Ponieważ grzęda u nas i u niektórych Słowian ma znaczenie żerdzi, drąga, można więc sądzić, że i grządziel jest Słw. pochodzenia, a że wyrazy Nm. są wzięte od Słowian. Por. ML. гряда i MF. gredel.

Grąp- p. **Grępa.**

♀ **Grduby** lm. = rodz. sieci ≡ Ten sam wyraz, co drgubica, z przestawką brzmień; patrz ♀ **Drugubica.**

♀ **Grduła** p. **Gdula.**

♀ **Grebla** = szosa ≡ Ukr. hrèbla = 1, grobla 2, szosa [ten sam wyraz, co grobla].

Greczycha p. **Gryka.**

Greczyn p. **Gryka.**

♀ **Grejcar** p. **Grajcar.**

Grek p. **Gryka.**

Grele a. **Krele** = dw. gra z pałkami Kn. Może i ♀ **Grulka,** ♀ **Gruluga** = łopata piecowa, kosior PSK. 23 ≡ Zap. Nm. ♀ kralle, ♀ gralle, 'Sgnm. grelle = rozsocha, widełki; por. Nm. ♀ kräu(e)l, ♀ kreuel mzn. = rodz. wideł.

Grempl- p. **Grępla.**

♀ **Grępa** (♀ Grampa), ♀ **Grzampa,** ♀ **Gręba,** ♀ **Grzepa,** ♀ **Grzepka** = wzgórze. ♀ **Grzępa** = wzgórze; kępa (na łące); kupa (np. kamieni). ♀ **Grąba,** ♀ **Grząba,** ♀ **Grzęb** = miedza kamienista O. ♀ **Grupa** (♀ Grepa) = kupa. ♀ **Grąbla** = zagon O. ♀ **Grąbla,** ♀ **Grębelka,** ♀ **Grąbelek** = kępka ziemi. Zap. tu należy i ♀ **Grąbkowy** cypecek Kg. *Maz.* III, 81. „**Grapa** = żebra na bokach gór" Łb. Tu należą zap. **Grąp', Grempa** i **Grep** Łb. 80. ♀ **W grupie,** ♀ **Do grupy,** ♀ **Przy grupie** = razem, do kupy. ♀ Spaść **do grupy** = runąć, osypać się; (dsł. naśladowanie Nm. zusammenfallen) || Moraw. grapa = 1, pole nieurodzajne 2, przepaść Bš. ≡ Zdaje się, że źródłem wyrazów tych jest Nm. Gerumpel mzn. = kupa = Nm. ♀ rumpel = wzgórze (toż znaczą Nm. ♀ humpel, ♀ kumpel, por. ♀ kąpelek = przylepka, ♀ okrajczyk); Nm. ♀ grumpel, grämpel, grompel, grimpel = kawałek (np. łajna); Nm. ♀ grumpen lm. = kawałki wogóle, graty. Przejście znaczenia podobne jak w naszych kępa, kupa, kopa. Wyraz Nm. Gruppe (z Fr. groupe = Pols. grup(p)a), jak chce Pfil. III, 388 pod grepa, nie może być tu zestawiony, bo gwary Nm. go nie używają: w Nm., jak i u nas grupa, jest on literackim, uczonym; zbliżenie z gruby Pfil. III, 389 p. w. Grzepa zdaje mi się nietrafnym. Tegoż pochodzenia jest **Rumel,** k. p.

Grępla a. **Grempla, Grępel** a. **Grempel** pch. złż. ♀ **Grompla** ≡ Nm. Krämpel, Krempel, Grempel = tzn. [Wyrazy Nm. są Dnm. zdrobnieniem Nm. Krampe = hak Kge.]. Por. Pfil. IV, 534.

Grob- p. **Grab-.**

♀ **Grompla** p. **Grępla.**

Gron PP. 160 objaśnia: ‚talary koronne'. Ap. XIV, 234, nº 63 grány bez objaśnienia ≡ Zap. Nm. Kronenthaler = rodz. pieniądza [dsł. talar koronny, złż. z Krone = korona + Thaler = talar], z odrzuceniem drugiego składnika.

Gronostaj pch. ♀ **Hronostaj,** ♀ **Hornostaj,** ♀ **Gronostal.** Rod. **Hornostaj, Hornostajski.** Miejsc. **Hornostaiszki.** || Slc. hranostaj, hermelin. Głż. jermank, hermelin. Cz. hranostaj, chramostýl (sld. do chramostiti = chrobotać). Srb. hermelin. Bg. gornostaj. Ukr. i Br. hornostàj, hornostàl. Rs. gornostàj, gorno-

stàlь, dw. gonostàrь || Wł. armellino, ermellino. Hp. armiño. Sfr. erme, ermine; Nfr. hermine. 'Słc. herminius, arminius (przymiotniki); hermellina (rzeczownik) ⚌ DC. pod Hermellina podaje dowcipny wywód z Armenia. Niewątpliwie źródłem jest Snm. harm m. = rodz. łasicy; zdrob. postać ♀ härmelin brzmi dziś po Nm. z cudzoziemska Hermelin. Mew. 74 pod gornostaj mówi, że to „ciemny wyraz"; mnie się zdaje, że ciemną jest tylko druga połowa; pierwsza niewątpliwie jest przekształceniem Nm. harm. Formy Pols. z *h* są Ruskiego pochodzenia. Por. Dz. I Armellino. Kge. Hermelin. GW. Harm i formy zdrob. Por. Lpf. VII, 191 Граностай.

♀ **Groń**, ♀ **Gróń**, ♀ **Gruń** m. pch. i zdrob. (właściwie *gruń) = wzgórze, góra; brzeg góry; najwyższe owsisko; szczyt góry; polana górna itd. || Ukr. hruń, gruń i zdrob. = wzgórek; szczyt; hrùnyszcze = skały ⚌ Słc. grún, gruň, grúň = zbocze; szczyt (góry); wzgórek. Moraw. grúň = zbocze Bš. Mew. 76 pod granь zbliża Pols. groń, ale 80 pod grunь oddzielnie wyraz ten traktuje. RA. XVII, 8 podaje wywód z Rum. gruiu=wzgórek. Por. Mew. 423 grunь. Mnie się zdaje, że należy oddzielać etymologicznie ♀ grań ż. (= krawędź, wypukły grzbiet między dwiema dolinami) od ♀ gruń; że ♀ gruń pochodzi ze Słc., a Słc. może z Rum. (w Rum. jest jeszcze druga forma: gruet, czytaj ‚gruec'); mówię ‚może', bo nie znam słoworodu wyrazu Rum., który może pochodzić ze Słw. granь. W naszych źródłach gwaroznawczych mieszają czasem ♀ gruń z ♀ granią i w formie i w znaczeniu; Podhalanie jednak ściśle oba wyrazy odróżniają.

♀ **Groska** p. ♀ **Grósek.**

Grosz pch. złż. || Głż. kroš. Scz. i ♀ Cz. groš. Słń. Bg. Srb. groš. Ukr. Br. hrosz. Rs. grošь || Fr. gros. Nm. Groschen m. 'Sgnm. gros, grosse. 'Słc. grossus. Węg. garas. Rum. grošitsă. Lit. grászis. Alb. groš. Ngr. grosi. Tur. g(u)ruš = pjaster; g(e)raš = grosz. Kurd. kurš ⚌ 'Słc. grossus = gruby (skąd Fr. gros = gruby, wyraz, znany u nas w nazwach tkanin: gradynapol a. grodenapl = Fr. gros de Nâples; gredytur = Fr. gros de Tours, a także w wyrażeniu ‚en gros'); grosz tak nazwany, że był grubszym, miąższym w porównaniu z dawnemi brakteatami czyli blaszkami metalowemi. Grossus już w 'Słc. oznacza mzn., jako rzeczownik, pewną monetę. Por. Brl. 51 Groš. Kge. Groschen. MF. groš. Mew. 79. Mt. guruš. Pfil. IV, 534.

Grot || Cz. hrot. (Rs. grotъ = spisa podaje Mew. 79; Dal w tzn. n.; może Rs. drotъ = spisa ma d zam. g?) ⚌ Mew. 79 grotъ 2 nie podaje żadnego słoworodu. L. nasuwa 'Słc. garrotus = rodz. strzały. Może najwłaściwiej wywodzić z Nm. Grat a. Gräte = ość (rybia i kłosowa); ostry kant; ostrze, szpica. Przejście a na o jak w grof, oksza, skop, sztrof itp. Do grotów strzał w dobie kamiennej używano krzemieni i ości. Por. Lpf. VII, 194 Гротъ.

♀ **Grot-** p. **Grat.**

Grotuna = próżne miejsce między sztukami drzewa spławianego. KSL. 336. ⚌ ? Por. **Grotyna.**

Grotyna = „bal, służący na pomost do promu, położony na wierzchu wręgów" KSL. 110 „**Grotyna** = kaszt z kloców ułożony" Łb. 81. ⚌ ? Por. **Grotuna.** Może w związku z grota Łb.?

♀ **Growce** Psk., ♀ **Grówce** Ram. blp. = sieć do łowienia ♀ dobijáków (piaseczników, węgorzyc) ⚌ Zap. w związku z Nm. ♀ gru = ♀ dobiják = Nm. Grühe, oraz Nm. ♀ grunetz, ♀ graunetz, ♀ graugarn [Netz i Garn = sieć] FW. Por. **Grul.**

Grozbota=rodz. koronek L. ⚌ ? Mogłoby być z Fr. grosse botte

= duża wiązka. Por. Ag. bott = poduszka koronkarska; crossbow= samostrzał.

Gróbarz p. **Grabarz.**

♀ **Gróń** p. **Grań.**

♀ **Grósek,** ♀ **Grótek**=dziadek. ♀ **Groska,** ♀ **Gróska,** ♀ **Grótka** = 1, babka (matka matki) 2, baba 3, akuszerka ⩶ Nm. Grossvater i Grossmutter [dsł. wielki ojciec, wielka matka]=dziadek i babka; wzięto stąd tylko pierwszą część wyrazu. *Wisła* III, 85 podaje Dnm. groske = babka, ale FW. i Dt. nie zamieszczają tego wyrazu. W Dnm. t odpowiada Nm. s, więc grot=gross.

♀ **Grót-** p. ♀ **Grósek.**

♀ **Gruba,** ♀ **Grąba**=dół, jama; piwnica. ♀ **Gruba,** ♀ **Hruba** = otwór pieca; komin, piec ‖ Ukr. hrùba=kominek (z Pols.) ⩶ Nm. Grube = dół, jama. Przejście znaczenia na piec przez dołek, jamkę piecową. ♀ Grąba na nosówkę wskutek poczucia odpowiedniości Słowacko-Czesko-Ruskiego u Polskiemu ą.

Grubjanin pch. ‖ Słc. Cz. grobian. Słń. grobjan. Rs. grubijanъ ⩶ Nm. Grobian = tzn. [do Nm. grob = gruby, grubjański dodano końcówkę Łc. -ianus, jak w Nm. Dummerjan, Murrjan itp.]. U zam. o u nas przez upodobnienie do gruby. Por. Pfil. IV, 400.

Grubryn, Półgrubryn = rodz. tkaniny. ⩶ M. 35 i 104 wywodzi z Tur. czember, czemberyn, gember, gembryn = rodz. muślinu jedwabnego. Wyraz Tur. podaliśmy pod **Cymbury.** Mt. čénbér idzie za M.

♀ **Grucza** = guz ⩶ Słc. hrča ż. = gruczoł. Mor. grča = guz na ciele. Cz. hrče, hrč, hrčka = guz, gruczoł; do nas z Mor. ♀ Grucz= gruczoł uważam za Pols. Por. RA. XVII, 34.

♀ **Grudzić** = pobudzać kogo do czego; psuć kogo; ganić ⩶ Cz. hruditi se = być niełaskawym, nieżyczliwym. RA. XVII, 34. mylnie wywiedziono z Cz. hrditi. [Hruditi se zap. od hrud' = pierś, Spols. gręd̨zi BS. Co do znaczenia, por. Łc. stomachor = ‚żołądkować się'].

♀ **Grudzizna**=mostek, pochrzebścizna. ♀ **Grudzinka**=tzn. (szczeg. o mostku cielęcym) ⩶ Ukr. hrudỳna = pierś. Br. hrudzìnka = mostek. (Spols. grędzi BS.).

♀ **Grul**=rodz. drobnej ryby Psk. ⩶ Zap. Nm. ♀ gru = Nm. Grühe = ♀ dobiják, ♀ tobiják, piasecznik, węgorzyca. Por. ♀ **Growce.**

♀ **Grul-** p. **Grele.**

♀ **Grula,** częściej w lm. ♀ **Grule** = ziemniaki ‖ Ukr. grùla=tzn. ⩶ Słc. grule lm. =ziemniaki. Być jednak może, iż Pols. ♀ grule jest zdrobnieniem wyrazu gruszka (por. Pfil. IV, 651, gdzie podane są Fr. poire de terre, Nm. Erdbirne, Grundbirne, jako nazwy kartofla), a w takim razie nazwa Słc. pochodziłaby z Pols., gdyż gruszka po Słc. brzmi hruška.

Grundal, Grądal, Gruntal, Grundys, Grundychwał = 1, rolnik 2, chłop, prostak. ⩶ Źródłem jest Nm. Grund = ziemia, grunt (por. Grunt, ♀ Grąd), więc wyraz równa się zupełnie wyrazowi ‚ziemianin'. Późniejszy odcień pogardliwy rozwinął się podobnie jak w gbur, gryczak, chłop itp., przy współdziałaniu zakończenia -al, jak w brzuchal, brzydal, nosal itp. Grundychwał jest niby imieniem własnym, z drugą połową na -chwał, jak chwalibur z końcówką imienną na -bór. Grundys jak kundys obok kundel.

♀ **Grundil** = rybka kiełb. ⩶ Nm. Gründling = tzn.

Grundy- p. **Grundal.**

Gruntal p. **Grundal.**

♀ **Gruń** p. ♀ **Groń.**

♀ **Grupa,** zwykle w lm. ♀ **Grupy** = krupy, kasza; ♀ **Grupa** = grudka (ziemi, cukru, masła) ≡ Może *g* pod wpływem Nm. Graupe=tzn. [wyraz ten Nm. zap. niegdyś ze Słw., np. Cz. kroupa].

Grupa dla tego tu zamieszczam, żeby 1, zwrócić uwagę na niewłaściwość pisowni przez dwa p, która powstała przez naśladowanie Nm. Gruppe; jest to Fr. groupe m., por. Dz. I. Groppo i 2, odróżnić od ♀ grupa, k. p. pod ♀ **Grępa** i oddzielnie pod ♀ **Grupa** = grudka.

♀ **Grupa** p. ♀ **Grępa.**

Gruszt L. z. Reja, w wyrażeniu „na gruszt założyć", zdaje się oznaczać ‚mocunek' a całe „na gruszt założyć" = umocować, rusztowaniem podeprzeć || Głż. rošt, częściej blp. rošty = rusztowanie. Cz. rešt = podwalina. ≡ Nm. Gerüst n. = mzn. rusztowanie, estrada. Zdaje się, że dopełniacz 5 Lindego mylnie tłumaczy słowami „łoże u łuku" Nm. Bogengerüst: wyraz ten Nm. znaczy buksztel, p. **Buksztel-.**

♀ **Grybzbuba** żartob. = wódka. ≡ Może z Nm. Gripsbube=mały złodziej [gripsen = porwać, ukraść, por. ♀ grypsnąć O. + Bube = chłopak].

Grycht pch. = sztuka mięsa wołowego || Głż. grychta ż. =potrawa ≡ Nm. Gericht n.=potrawa. Por. **Ingrycht.**

Grycza dw. = gmin próżniaczy O. ♀ **Grycza** = (gryczak u L.) „osoba rozlazła, lejbowata" Psk. 152. ≡ Może w związku z Cz. hrče mzn. = bryła, bałwan. Por. Sslw. gričь = pies. Właściwszym będzie zbliżenie z gryką, gdy zważymy, że gryczak (por. hreczkosiej) znaczy gbur, chłop, prostak. Por. ♀ gryczać = partolić; ♀ gryczak = gruba pończocha Psk.

Gryf p. **Cherub.**

♀ **Gryfrajter** p. ♀ **Giefrajter.**

Gryka pch. **Greczycha. Hreczka.** ♀ **Hreczanik.** ♀ **Hreczuszki.** ♀ **Hreczysko.** ♀ **Reczka.** ♀ **Reczczysko.** ♀ **Rzycysko.** ♀ **Reczuszki,** ♀ **Recuszki,** ♀ **Racuchy,** ♀ **Raczuszki.** ♀ **Reczany** = gryczany. Tu też należą: **Grek, Greczyn** itd., a może i **Grycza** || Ze Słw. i Eur. podajemy te tylko postacie, które oznaczają tatarkę: Cz. ♀ hřečka. Ukr. hrèczka = gryka, hreczùch pch. = racuch. Br. hreczŷcha. Rs. grěča, grečiha, grečùha || Węg. haricska. Rum. hirišcă Lit. grìkai lm. Łot. griki, kriki a. driki ≡ Źródłem są Ukr. wyrazy, pochodzące od Hrek = Grek (z Gr. późn. Graikòs, Łc. Graecus): hrèczka = Greczynka (po Spol. Greczka), zupełnie tak samo, jak ♀ angielka (= rodz. pieca), arnautka, hiszpanka, poganka, tatarka itp. Por. MF. grъkъ. Mew. grekъ. Krek *Einleitung i. die slav. Literaturgesch.* 1887 str. 184—187. W niektórych nazwach Pols. zamieniono Ukr. h na g.

Grypsnąć = porwać L. || Nm. ♀ gripsen, ♀ kripsen = porwać, ukraść. Por. Pfil. I, 186; II, 583. Por. ♀ **Grafnąć.** ♀ **Grybzbuba.**

Gryszfort = jakaś odmianka gry w warcaby L. z Kochowskiego (Gołębiowski *Gry* 63 mylnie Kochanowskiego wymienia) ≡ ?

♀ **Grywy:** „Przypinają mi grywy do prawego ramienia" Kolberg *Kiel.* I, 179 (znaczenie nie objaśnione) ≡ ?

Gryzetka = 1, mąka poślednia, gryz 2, szwaczka paryska. ≡ Zbiegły się brzmieniowo dwa wyrazy zupełnie odmiennego pochodzenia: pierwszy z Nm. Gries=mzn. kasza, drugi z Fr. grisette = dosł. *szaraczka, szaro (więc ubogo) ubrana dziewczyna (od Fr. gris = szary), a dalej robotnica, szwaczka. Por. **Szarytka.**

♀ **Gryż** =biegunka RT. ≡ Ukr. Br. hryż = bóle w brzuchu; biegunka (=Pols. gryżba L., ♀ gryzota, ♀ gryzisko). Por. **Gryża.**

♀ **Gryża** = wrzód gryzący O. (skąd?) ≡ (Br. i Ukr. hryžà = kłótnia; zgryzota) Rs. gryža = wrzód; kiła. Por. **Gryź.**

♀ **Gr(z)ampa** p. ♀ **Grępa.**

♀ **Gr(z)ąba** p. ♀ **Grępa.**

♀ **Grządziel** p. **Grądziel.**

Grzdula p. **Gdula.**

♀ **Grzebiczek,** ♀ **Rzebiczek**= goździk (roślina) ≡ Mor. hřebíček = tzn. [od hřeb = goźdź; hřeb zaś z Sgnm. grebil = tzn. Por. Mr. 93 żrebel i Mew. 412 żrebelь]. RA. XVII, 58 mylnie wywiedziono z Cz. řebčík, nazwy innej rośliny. Por. ♀ **Grzebyk.**

♀ **Grzebyk** = goździk (ćwieczek) ≡ Cz. Mor. hřebík = tzn. [od hřeb = goźdź]. Por. ♀ **Grzebiczek.**

♀ **Grzepa** p. ♀ **Grępa.**

♀ **Grzesi** p. **Djabeł.**

♀ **Grzępa** p. ♀ **Grępa.**

♀ **Grzmotny** = wielki, tęgi, ogromny ≡ Cz. hřmotný mzn. = szeroki, tłusty, silny, wysoki. Por. RA. XVII, 34.

Grzymka = więzienie L. ≡ ?

Guano ‖ Słow. i Eur. bez zmian ≡ Hp. peruwjańs. guano, właściwie huanu. Por. Tylor *Res. into the early Hist.* 1870, str. 181. Jegoż *Antropol.* 143 (przekład polski).

♀ **Guda,** ♀ **Gudza,** ♀ **Gudzia** = świnia. ♀ **Gud gud!** itp. = wołania na świnie, prosięta ♀ **Guśka** = świnia (w mowie dzieci) ≡ RA. XVII, 22 nasuwa Węg. gödény = nienasycony. Węg. gödény znaczy tylko pelikan; ‚nienasycony' poszło z niezrozumienia objaśnienia wyrazu Węg. przez Nm. Nimmersat=pelikan (=dsł. nienasycony, tak nazwany dla swej żarłoczności). Zdaje się, że ♀ guda i in. pochodzi z Nm. ♀ hude FW. = trzoda (= Nm. hüten=strzec, paść). Por. Moraw. guše guše!=wołanie prosiąt i Głż. huč huč! = wołanie świń.

♀ **Gudak** O. = ♀ ósmak, Nm. ♀ achtehalber, $2^1/_2$ dawnego grosza srebrnego, 25 nowych fenigów. „Cudak za gudak" Frischbier *Preus. Sprichwörter* 1865, str. 301, nº 4275. FW. Guddak. Adalberg *Ks. przysłów*, 672 Cudak ≡ Nm. ♀ guddak (z Pols.)= dawna moneta $2^1/_2$ srebr. gr. [zap. z Nm. nazwy gwar. guter Groschen = dsł. dobry grosz; wątpię, żeby od Lit. Gùdas = Rusin].

♀ **Gudz(i)a** p. ♀ **Guda.**

♀ **Gudzać** p. ♀ **Gidlić.**

♀ **Gugla** p. ♀ **Kukla.**

♀ **Gugulęta** = oczy, w zagadce o człowieku Ap. VI, 17, nº 155 ≡ Może pod wpływem Nm. gucken= spoglądać, Cz. koukati, Słc. kukat'.

♀ **Gul!** p. ♀ **Gularz.**

Gula p. **Kula.**

♀ **Gulajka** p. **Kula.**

♀ **Gulák** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Gulán** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Gularz,** ♀ **Gulák,** ♀ **Guluk,** ♀ **Guldyn** = indyk. ♀ **Guła,** ♀ **Gulga,** ♀ **Gula**=indyczka. ♀ **Gul gul** i in. = wołanie indyków. ≡ Jakkolwiek Nm. ♀ guhl, ♀ gull oznacza kurę, koguta, lecz wywodzić ♀ gularza itd. z Nm. niema potrzeby: i u nas i w Nm. są to nazwy dźwiękonaśladowcze i przez to samo mało ustalone. Może tu należy i ♀ **Gulán** = pogardliwa nazwa mieszczan, toż co ♀ łyk. Przeniesienie znaczenia z indyka na mazgaja, głupca, obżartucha wydaje mi się łatwym do zrozumienia, stąd: ♀ Guła, ♀ Gułaj, ♀ Guły o człowieku. „Kiedy się matka chełpi pięknością córki, nie przyznaje tego, ale ją zwykle przezywa ‚gułą', bo tak chłopi zowią indyki" KCh. 133. Mniej jasną jest ♀ **Guła** w zn. rozsady Kg. *Lub.* II, 186;

por. nazwę roślin: Indycze nosy, Indyczka. Por. wywód z Rum. RA. XVII, 34 guła. Raczejby można myśleć o Łc. gula i gulo, skąd Spol. gula = obżarstwo.

♀ **Gulasa** p. ♀ **Kulesz.**

♀ **Gulby** p. **Bulwa.**

Guld- p. **Golt-.**

♀ **Guldyn** p. ♀ **Gularz.**

Guldynka = strzelba gwintowana L. (z Haura) ═ ? Por. Pfil. IV, 498 (skąd guldynek?). Może w jakimś związku z nazwą miasteczka Goldingen, dw. Kuldyga, Kulda (w Kurlandji).

♀ **Gulga** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Guluk** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Guła** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Gułaj** p. ♀ **Gularz.**

♀ **Guły** (o wole) = mający płaskie rogi ═ Ukr. hułyj = tzn.

Gumiguta p **Gutaperka.**

Gunia pch. || Słc. i Moraw. huňa. Cz. houně, dw. húně. Słń. gunj, gunja. Srb. gunj m.=ubiór zwierzchni. Ukr. gunia = grube sukno (to samo znaczy Pols. ♀ gunia). Br. hunia = derka. Rs. ♀ guna, ♀ gunja = łachmany; stary kożuch; koszula || Lit. gunẹ̀ = stara dera (z Pols.). Węg. gúnya = sukmana (ze Słc.). 'Sgr. goûn(n)a = kożuch. 'Słc. gunna = kożuch. Sfr. gone = habit. Wł. gonna = spódnica. Ag. gown = długie ubranie ═ Źródło wyrazu niewiadome. Por. Mew. 81 gunь. Mr. 32 Гоуниа i 376 Зоунища. Dz. I Gonna. Mag. Gown. RA. XVII, 22 mylnie z Węg.

Gurdziel p. **Kurdziel.**

Gurgole lm. = coś ze strojów kobiecych L. ═ Zap. Hp. gorjal = kołnierz, ze 'Słc. gorg(i)ale = część zbroi, przykrywająca gardło (ze 'Słc. gorgia, to zaś z Fr. gorge = gardło, a to z Łc. gurges = wir wodny, źródło, por. gardziel) = Wł. gorgiera.

♀ **Guska** p. ♀ **Kuszać.**

Gusman, Guzman = czarodziej, kuglarz ═ Pierwsza część zap. jest tąż co w gusło; ale -man nie umiem wyjaśnić. Może z Nm. Mann = człowiek, dobrze znanego u nas z wyrazów: hetman, kundman, łodźman, rotman itp.?

♀ **Gustoforki** lm. = to samo, co **Bursztówki,** k. p. Por. RA. XVII, 34: sld. do gust.

Guszczer p. **Guszczora.**

Guszczora = rodz. ryby O. ♀ **Guszczer** = jesiotr GO. 165. ♀ **Gościory** lm. = cyprinus gibelio FWb. p. w. Gieb || Cz. hustera = rodz. jesiotra. Słń. guščar = jaszczurka. Srb. gušter = jaszczurka. Sslw. guštеръ = jaszczurka. Rs. gusterà = pstrąg || Nm. Güster, Jüster, Giester = cyprinus gibelio. Mew. 81 gušter powiada: „porównywają z tym Sslw. jašterъ" = Pols. jaszczur(ka). Słowniki Nm. pochodzenia Güster nie wiedzą. Por. Mr. 171 Густера.

♀ **Guśka** p. ♀ **Guda.**

♀ **Gut** = „drzewo krzywe, sękowate, suche a. żywe, niezdatne do niczego, chyba na opał" RT. 198 ═ Zap. z Ukr. W Słowniku Żl. n. Por. Moraw. gútný (o drzewie) = stary, spróchniały.

Guta = letarg L. || Słc. i Słń. guta = apopleksja. Srb. guta = mzn. rodz. choroby; gučula = apopleksja || Węg. guta i Rum. gută = apopleksja. Wł. gotta, Fr. goutte, Hp. Pg. gota = podagra. Wł. gocciola = apopleksja ═ Łc. gutta = kropla. Choroby powyższe tak nazwane dla tego, że dw. przypisywano przyczynę ich *kroplom*, spadającym z mózgu Dz. I Gotta. Por. Nm. Tropfen = mzn. apopleksja; Słń. i Srb. kaplja = apopleksja. Mew. 81 guta.

Gutaperka, Gutapercza pch. || Słw. i Eur. bez zmian ═ Malaj. gatah percza = guma ‚perczowa‘ (Percza jest nazwą Sumatry, a także drzewa, z którego gutaperka się robi) Dc. 134. W gumiguta drugim wyrazem nie jest Łc. gutta = kropla, lecz tenże wyraz Malaj. gatah tmż. 134.

♀ **Guziny** blp. = Zabawa składkowa w karczmie (rękopis Osipowicza) ═ Zap. w związku z Lit. gužinė = gra w ślepą babkę. Albo może = kusaki (bo ♀ guzy = kusy)?

Guzman p. **Gusman.**

♀ **Guzy** = kusy. Federowski *Lud Siewier.* 210 mylnie objaśnia przez ‚duży‘ ═ RA. XVII, 35 niepotrzebnie zbliża Cz. huzo, huzní itd., bo jest Moraw. guzý = kusy; lecz czy koniecznie ♀ guzy ma być zapożyczeniem? Mamy liczne przykłady w języku i gwarach naszych głośnienia całych wyrazów z powodów, które tu roztrząsać nie miejsce: drzazga, huździć, goździec, grzbiet, żdżbło, mgnienie, bzdrąg, zgrzypieć, dziurgiem, piazda, glizdy i t. p., obok trzaska, huśtać, gościec, chrzepiet, ściebło, mknienie, pstrąg, skrzypieć, ciurkiem, piasta, glisty.

♀ **Gwał** = „rzecz jakakolwiek drobna“ Psk. ═ Jest Cz. hval = rybka głowacz (Łc. mugil); może przeniesienie znaczenia z drobnej rybki na drobiazg wogóle? Może przestawka, zam. ♀ Gławek (p. **Glapa**)?

Gwar- p. **War-.**

Gwarek pch. ♀ **Gwerkowie** Ap. X, 192. Scz. kverk ═ Nm. Gewerk = mzn. ma też znaczenia, co u nas. Por. Mr. 171 Gwarek. Brl. 112. Pfil. IV, 535.

Gwebr p. **Giaur.**

Gwent p. **Gment.**

♀ **Gwer,** ♀ **Giwera** ż. = karabin ═ Nm. Gewehr n. = tzn.

Gwerman a. **Werman** = przełożony sztolni, nadsztygar Łb. 83. 167 ═ Nm. Gewährmann a. Währmann = poręczyciel [złż. z Währ = poręka + Mann = człowiek].

Gweśny, Gwiesny = pewny L. ♀ **Gwesny**=pewny. ♀ **Gwesność** = pewność. ♀ **Gweśny** = grzeczny, przyjemny. **Gwesny** szyb = ‚prawy szyb‘ (rechte Zimmerung) Łb. 83. ♀ **Gwisno,** ♀ **Gwis** = pewno, zapewne ═ Nm. gewiss = pewno, zapewne; gewiss(er) = pewny. Przejście znaczenia na ‚grzeczny‘ dość niezwykłe.

♀ **Gwis-** p. ♀ **Gweśny.**

♀ **Gzary** lm. = rupiecie, ♀ hadry ═ RA. XVII, 35 wywodzi z Nm. Geschirr mzn. = tzn. Stąd też Cz. kšíry = uprząż i nasze **Szory.** Przejście Nm. *i* na Pols. *a* jest dość niezwykłym; trudno też objaśnić *z;* może droga była taka: *ksiry, *ksory, *gzory, *gzary? Być też może, iż zachodzi związek wyrazu tego z gzłem.

Gzenka p. **Gzynek.**

Gzinek p. **Gzynek.**

Gzło p. **Czecheł.**

♀ **Gzub** = dzieciak, bachur Psk. 131 ═ ?

Gzynek, Gzinek, Gżynek pch. L. Łb. 84 = mały szyb niedokończony. **Gzenka** ż. = rodz. młota Łb. 84. Rs. gezěnkъ = szyb łączący, wewnętrzny ═ Nm. Gesenk mzn. = tzn. Por. Pfil. IV, 474.

Gżynek p. **Gzynek.**

H.

Haba p. **Chaba.**

Habanina p. **Kaban.**

Habdank p. **Dank.**

Habdukat p. **Duk.**

♀ **Habel** = cielę, odsadzone od krowy Skj. IV, 356. Patrz **Abelek.**

♀ **Haberdzie** n. = połamane gałęzie ═ Słc. h a b r d i n a = mieszanina. Przejście znaczenia takie, jak np. w Ukr. c h a b ù z i e = zielsko, c h a b u ż à t y = gmatwać. Cz. h a b u r d í (a. h a r a b u r d í) = rupiecie.

♀ **Habor** (właśc. *C h a b o r) p. **Kaban.**

♀ **Habszaur** = strażnik celny ═ Nm. ♀ a b s c h a u e r [złż. z a b = od itp. + s c h a u e n = spoglądać, dozierać] = dozorca. Por. RA. XVII, 35.

Hab(z)ina p. **Hebd.**

♀ **Hacka** (właściwie *C h a c k a)= chusteczka Pfil. IV, 283 ═ Moraw. h a t' k a = chusta, w którą się obwija dziecko [to zaś może z F a c o l e t, k. p.; zamiana f na ch jest dość częsta i u nas, np. c h a w o r y t y, c h o r b o t y, u c h n a l itp.].

♀ **Hać** = gać, faszyna. ♀ **Hacić** pch. złż. O. ═ Br. h a ć, Ukr. h a t' = gać, tama. Por. Mew. 60 gatь.

♀ **Hada** p. **Hetka.**

Haderląb L. ♀ **Hadalump** = gałganiarz. || Cz. sld. h a d r l a n t = obdartus ═ Nm. Haderlump [złż. z H a d e r = gałgan + L u m p. = także gałgan] = gałgan; gałganiarz, obdartus. Por. **Hadra.**

♀ **Hadiuga,** ♀ **Hadiuka**=gad; pogardl. przezwisko człowieka ═ Ukr. h a d i ù h a, h a d i ù k a = tzn.

♀ **Hadki,** ♀ **Hadzić się,** ♀ **Hadliwy** = obrzydliwy; brzydzić się; brzydzący się ═ Br. h à d k i, h à d z i c s a, h a d l ì w y = tzn.

♀ **Hadra,** ♀ **Hader,** ♀ **Handra,** ♀ **Chadera** = łachman. ♀ **Chadra** = szkapa. || Głż. h a d r o = gałgan; h a d r n i k = gałganiarz. Słc. h a n d r a = gałgan. Cz. h a (n) d r (a) = tzn. ═ Nm. H a d e r = gałgan, szmata. Por. RA. XVII, 35. Por. **Ha(n)derlok. Haderląb.**

Hadrować, Hadrunkować = kłócić się. **Hadrunek** i in. pch. L. ♀ **Handryczyć się,** ♀ **Hańdryczyć się,** ♀ **Hendryczyć się** = certować się, spierać się; targować się. ♀**Handręczyć się** = tzn. || Głż. h a d r o w a ć s o = kłócić się. Słc. h a n d r k o v a t' s a = spierać się. Cz. h a d r o v a t i s e, h a d r k o v a t i s e, h a n d r k o v a t i s e = tzn.; Scz. h a d r u n k = zwada ═ Nm. H a d e r= zwada; h a d e r n = wadzić się. Do nas przez Słc. i Cz. ♀ H a n d r ę c z y ć s i ę jest sld. do d r ę c z y ć.

♀ **Hadyna** p. **Hetka.**

Hadży char. = pielgrzym do Meki O. ♀ **Chandża** = bigot, bigotka || Srb. (h) a d ž i (j a) = pielgrzym do Jerozolimy, Meki. Bg. (h) a d ž i j a. Rs. h a n ž à = świętoszek || Rum. h a g i e pielgrzymka. Ngr. c h a (n) t z ê s ═ Ar. h a d ž d ž ŷ = pielgrzym (do Meki) M. 36. Por. Dc. 135 Hadji. Mt. hadže. Mr. 179 Chanža. ♀ C h a n d ż a z Rs.

Haft, dw. **Aft, Hawt** pch. i złż. **Haftka.** ♀ **Haptka.** ♀ **Háftka.** ♀ **Jaftka.** || Cz. heftovati=zszywać ≡ Nm. Heft mzn. = haftka; heften mzn. = zszywać (grubemi ściegami). Odcień ‚wyszywania' rozwinął się na gruncie Pol. Por. Pfil. IV, 535. Btrge VI, 279. Por. **Heftlik. Haftajz.**

Haftajz = narzędzie hutnicze L. ≡ Nm. Hefteisen [złż. z heften mzn. = chwytać + Eisen=żelazo] = tzn. Por. Pfil. IV, 484.

♀ **Hai-** p. **Gaj.**

♀ **Hailka** p. **Gaj.**

Hajda (inne podobne wykrzykniki u L. p. w. Hejda) || Prawie u wszystkich Słowian, z h a. bez h. Bg. z dodaniem postaci czasownikowej hajdite! (jak nasze ‚nacie'). Srb. też: hajdemo, hajdete! || Rum. Ngr. Albań. blizkobrzmiące ≡ Tur. hajdé=marsz! naprzód! precz! Okrzyk ten przystosowano u nas w wyrażeniu ‚de jure et de hajda' w znaczeniu hulactwa, awantury i grabieży, które widać na **Hejdaż** (mylnie pisanym przez sz), p. przykłady u L.; łączono też w myśli z hajdamakiem, k. p. Inne blizkobrzmiące wykrzykniki, jak hej, haj itp., niekoniecznie są Tur. pochodzenia. Wyraz Tur. mógł się dostać do Polski przez Ukr. a. Rum. Por. M. 40 Hejda. Mt. hajdé. MF. hajde. Mew. 85 chajde. JA. IX, 324.

♀ **Hajda,** ♀ **Hajdaj,** ♀ **Hájdaj** = pastuch; drągal. ♀ **Hajdak** = pastuch. ♀ **Hajdur**=niezgrabny wyrostek. Por. rod. Hajdeczka || Słc. hajčier =pasterz [może, wraz z Słc. hajčí = stróż leśny, polny itd., należy do osnowy gai- (skąd Pols. **Gaj,** k. p.)]. Słc. hajdák = łajdak ≡ Ukr. hajdàj, hajdèj= pasterz wołów; włóczęga; drągal; hajdàr a. hojdàr =pasterz owiec [od okrzyku, albo też z Węg. hajtó = poganiacz, naganiacz i in., patrz ♀ **Ajta** w dod.]. Por. **Hajdamak(a).** Por. Lpf. VII, 211.

Hajdamak(a) pch. *złż.* ♀ **Hajdamach.** ♀ **Chamajdak** || Ukr. hajdamàk. Br. hajdamàka = zuch; hulaka. Srb. hajdamak=kij. W innych Słw. char. || Eur. char. ≡ „Zap. od wyrazu Tur. hajdà, hajdè = wykrzyknik do poganiania i odpędzania zwierząt i ludzi: hej, precz, z drogi!, skąd i słowo Tur. hajdamak= poganiać bydło. Turcy zaś wzięli od nas wyraz hajdamak w naszym znaczeniu zbuntowanych Ukraińców" M. 37. 152. Por. Mt. hajdamak. Mew. 83 hajdamakъ. Por. **Hajda** (dwakroć). Por. Strąbskiego *Rocznik* 1856, str. 148 i Kg. *Krak.* IV, 331.

♀ **Hajdamasz** p. ♀ **Hałdamas.**

Hajdawery blp. ≡ Ukr. handèweri = tzn. [Może w związku z okrzykiem Cz. hajdy vari! = strzeż się, na bok, precz z nosem, od którego mogła powstać żartobliwa nazwa jakichś modnych, cudackich spodni?].

Hajduk pch. złż. || Słc. hajdúch; hajduchovat'=tańczyć. Cz. hajduk char. Srb. hajduk, (h)ajdut = zbój. Słń. hajdúk = pandur; zbój. Bg. hajdut(in), fajduk = zbój. Ukr. hajdùk = posługacz; zbir; rodz. tańca. Rs. gajdùkъ = żołnierz lekkozbrojny i in. zn. Br. hajdùk = posługacz i in. zn. || Eur. Char. Rum. haiduc = zbój; drab. Alb. haiduk, haidut. Ngr. chaïntoútēs, chaïdoúki ≡ Tur. hajdud =zbój; pieszy żołnierz węgierski [z Węg. hajdú = hajduk; drabant]. Por. MF. hajduk. Mew. 85 chajdukъ. Mew. 37. Mt. hajdud. *Revue critique* 1877, str. 310—311. Lpf. VII, 211—212. JA. XI, 111.

♀ **Hajdur** p. **Hajda.**

♀ **Hajka** = strata czasu, mitręga ≡ Ukr. hàjka =tzn. [od hàić= mitrężyć, p. **Gaj**].

♀ **Hajka** zap. = żerdka, tyka z wiechą Rg. n⁰ 476 ≡ Cz. hájka =tzn. [z pierwszej części wyrazu Nm. Hegewisch (złż. z hegen =strzec, p. **Gaj** + Wisch=wiecha) =tzn.].

Hajnał p. **Hejnał.**

♀ **Hájnica** = łąka w polu Skj. V, 21 ═ Słc. hájnica, Mor. hejnice = tzn. Por. **Gaj.**

Hajstra, ♀ **Hajster**=rodz. ptaka L. O. || Słc. hajštra a. hojštra = połajanka na kobietę. Ukr. hàjster, àster = czarny bocian ═ Nm. ♀ heister (i dużo innych form FW.) = sroka; sójka = Nm. Elster = sroka. Dopełniacz 2 Lindego zbliża Rs. aistъ = bocian; ale Ładowski (u L.) powiada: „Niesłusznie nazywają hajstrami czarne bociany". Mew. 2 aistъ zbliża hajstra z Rs. aistъ. Por. JA. III, 659 p. w. Аистъ.

♀ **Hajt-** p. **Ajta** (w dod.)

Hajtować i złż. z **Wy-** = przepalać popiół ═ Nm. ♀ heiten= palić (w piecu), ogrzewać=Nm. heizen.

♀ **Hajziel,** ♀ **Haziel** = wychodek; knajpa; zamtuz ═ Nm. Häusel = domek [zdrob. od Haus = dom].

♀ **Hajzówka** = „jest to prawo współwłasności na nieruchomościach, służące wyłącznie Żydom" *Niwa* 1876, str. 732—733 ═ Nm. Haus=dom. Por. ♀ **Hajziel.**

♀ **Hajzybon** p. ♀ **Ejzybona.**

♀ **Hal-** p. **Hol.**

♀ **Hala,** ♀ **Hola** pch. *złż.*=pastwisko w Tatrach i in. znaczenia ═ Głż. Słc. Cz. hola = tzn. Wyraz wzięliśmy ze Słc. A w hala jest mylnym odchyleniem. Dawna Polszczyzna posiada wyraz ten w rodzimej postaci gola.

Halabarda, Halabarta, Halabart, Hałabarta, Alabart, Albarda pch. || Cz. halapart(n)a. Chrw. alabarda. Rs. alebàrda || 'Słc. Wł. Hp. alabarda, Fr. hallebarde ═ Nm. Hellebarte, 'Sgnm. helmbarte [złż. z Helm = hełm + Barte = barta, k. p., więc =] barta a. siekiera do rozcinania hełmu Kge Hellebarte. Nm. Hellebarde jest w pierwszej części wyrazu sld. AV. 167. Por. Pfil. IV, 535.

♀ **Halać** p. **Hol.**

♀ **Haladra** = „spódnica, przyszyta do sznurówki" Kg. *Pozn.* I, 67; tenże wyraz objaśniony tamże str. 157: „Zużyta suknia codzienna". ♀ **Hołodryga** = dziewka wielkiego wzrostu RA. XVII, 36. ♀ **Haładeja** = urwisz ib. 35. ═ Słc. haladra = błazen, głupiec, krzykacz. Cz. ♀ haladryja = rozpustna dziewczyna. Przejście znaczenia w wyrazach tego rodzaju bywa dość niespodziane. Por. Drjacznica pod **Drjakiew.** Por. **Hała-.**

♀ **Halamuśny** = „zawalidroga, rezolutny" Ap. I, 18. ♀ **Chalamuśny** = tzn. (z Łęczycy). „♀ **(H)Alamuśny**=sprzeczny, dokuczliwy" Skj. IV, 335. ♀ **Haniemuśny** = dumny, butny ib. 322. **Haniemucha** = ambitny RA. VIII, 200. 228. || Cz. haramužný = śmiały (sld. do Cz. mužný = mężny) ═ Może wszystkie te wyrazy pochodzą od animuszny? Por. Cz. ♀ halama = gbur, prostak Bš. Może w związku z frymuśny, p. **Faramuszka.**

Halaspas = lusztyk L. ═ Zap. Ukr. hałapàs = darmozjad; hałapàsnyj = pasorzytny, próżniaczy; junacki.

Halastra p. **Chałastra.**

♀ **Halawa** = gołaźń, polana ═ Ukr. hàlawa = tzn. Por. ♀ **Hały.**

♀ **Halbecwelwe,** ♀ **Elbacwelba,** ♀ **Elbik,** ♀ **Halbecwelbe** = rodz. gry w karty Gołębiowski *Gry* 55. Kg. *Kal.* I, 265. „Grajmy w **welbacwelba**" Mick. *Pan Tad.* Ks. IX. ═ Nm. Halberzwölfe = tzn. [halb zwölf = półdwunasta]; czasami też grę tę nazywają u nas z Polska: wpółdodwunastej. Por. Pfil. IV, 535.

♀ **Halena** p. **Aloe.**

Halerz, zdrob. i zlż., **Alerz** || Dlż. halar. Słc. halier. Cz. haléř. Ukr. (Mew. 83) haril, Żl. n. ═ Nm. Heller [właśc. *Häller = halski, od miasta Halle w Szwabji, dom. grosz, w 'Słc. denarius hallensis] = tzn. Por. Mew. 83 halerь. MF. halerz. Krek *Einleitung* 189, ods. 4. Pfil. IV, 535.

Haleus p. **Aloe.**

♀ **Haliny** p. ♀ **Hały.**

♀ **Halizna** p. ♀ **Hały.**

♀ **Halka** p. ♀ **Hały.**

Halkować = kołować (statkiem na wodzie). Zap. tu należy i **Halkać** = w ręku przebierać, kołysać L. || Srb. alka = turniej (gonitwa do pierścienia); koło; „uzeti u halku“ = okolić || Hp. alhelca ═ „Tur. (z Ar.) halkà=obrączka, kółko, kolczyk, obręcz, koło“ M. 37. Por. Mt. halka. Lpf. VII, 212.

♀ **Halma**=hamulec. ♀ **Halmować** = hamować. Zap. tu należy i ♀ **Halmak** = czas odpoczynku podczas robót zbiorowych RT. 199. ═ Ukr. hàlma = hamulec. Patrz **Hamować.**

Halmem = poddostatkiem, wbród L. || Może tu należy Słc. halna = kupa kamieni przed kopalnią. ═ Węg. halmaz = kupa, gromada; halmoz = skupiać, gromadzić.

♀ **Halmizder** = rodz. kowadła RT. 199 ═ ? Por. Słc. halmo = waga na studni. Cz. halmy = toporzysko górnicze.

♀ **Halnia**=„ziemia a. ruda z kopalń wydobyta“ WSwp. 8. ═ Słc. halna = tzn. Por. **Halmem.**

♀ **Halom** a. ♀ **Halum** = dalej! ruszaj! ♀ **Halom** = marsz! ♀ **Halòm** = maszýr! ═ Fr. allons! (dsł. idźmy) = naprzód! ruszaj! ♀ Halòm maszýr ma dodane Nm. marschir(e) = maszeruj.

Halsztuk, Halsztuch, Alsztuk pch. || Rs. gàlstukъ=tzn. ═ Nm. Halstuch [zlż. Hals = szyja + Tuch mzn. = chustka] = tzn. Por. Pfil. IV, 535.

Hał- p. **Hol-.**

Hała- stanowi początek kilku wyrazów naszych: ♀ **Hałaj** = trzpiot. „Robić na hałaj“ = fuszerować RT. 198 p. w. Hałakać. **Hałaburda** = hałaśnik, awanturnik (por. rod. Haraburda, jeżeli nie od imienia Nm. Her(i)bord, skąd rod. Herburt). ♀ **Hałaburda** = bura; mieszanina. ♀ **Hałapała** = partacz, byle kto *Wisła* II, 308 ═ Zap. ze Słc. i Cz. pobraliśmy te wyrazy, co wskazuje h nagłosowe. Zdaje się, że hała- i hara- są słówkami okrzykowej natury; dodają one całości wyrazu znaczenia pogardliwego, lekceważącego. Słc.: halapirkoš = błazen, arlekin; halama = głupiec; halabala = partacz; haraj = hałas; harampaty lm. = rupiecie (Głż. hara = kupa; hałas i in.); haravara=zwada. Cz.: halabala przysł. = byle jak; halafěrna = sekutnica; haraburdí, hara(m)paty lm., harapát = rupiecie; halabačka = bajka, bzdurstwo; halapatúra = letkiewicz; halapatun = nikczemnik; halafaňa = głupia dziewka itp. Por. **Burda. Chałastra. Haladra.**

Hałaburda p. **Hała-.**

♀ **Haładamas** p. ♀ **Hałdamas.**

♀ **Hałdeja** p. ♀ **Haladra.**

♀ **Haładżyja** = gruba materja jedwabna, w pasy różnobarwne RT. 198 ═ Tur. aladża = tkanina magnezyjska w pasy różnobarwne Pop. 16.

♀ **Hałaj** p. **Hała-.**

Hała(k)- p. **Allach.**

♀ **Hałapała** p. **Hała-.**

Hałas pch. i zlż. ═ Wątpię, aby z Cz. hlas = głos, jak chce JA. I, 69, ods. 2. Mew. 70 golsъ mówi: „Pols. hałas jest Ukr. a. Br.“ Myślę, że nie wprost z Br., bo po Br. głos brzmi hołas (nie hàłas, jak pisze

Mew.; jest w Br. i hàłas = hałas, ale to chyba z Pols.). Zdaje mi się, że u nas wzięto z Br. nasamprzód hałasić (po Br. hałasić [dsł. głosić]=zawodzić, lamentować i z tego wytworzono hałas, a ten wyraz dopiero przeszedł do Br. i Ukr. w znaczeniu gwaru; samogłoski wyrazu hałas nie odpowiadają prawom głosowni Br. i Ukr.: głos brzmi w Br. hòłas, a w Ukr. hòłos.

Hałastra p. **Chałastra.**

Hałda, Chałda, Hołda = kupa kamieni i ziemi z wykopanego szybu Łb. 85 || Słc. Cz. halda = tzn. ═ Nm. Halde ż.=tzn. Zap. przez Słc.

♀ **Hałdamas** = dożynki, obżynki RA. III, 371. Ap. XII, 120. ♀ **Háwdáras** a. ♀ **Haładamas** ib. 214. ♀ **Chałdamas** Skj. IV, 302. ♀ **Chołdymas** ib. 342. ♀ **Hajdamasz** = pijatyka RA. XVII, 9 || Słc. aldamáš, oldomáš = 1, okup, litkup 2, dożynki Kt. Cz. haldamáš=zabawa hałaśliwa; napiwek || Rum. aldămaš = litkup; napiwek.═Węg. áldomás = napiwek. Wyraz dostał się do nas a. wprost z Węg., a. przez Słc. (ale nie przez Rum., jak chce RA. XVII, 9).

♀ **Hałkiesz** p. **Alkiesz.**

♀ **Hałtłas** p. **Atłas.**

Hałun p. **Ałun.**

♀ **Hały** blp. a. ♀ **Chały** = ubranie; łachmany. ♀ **Haliny** blp. = sukno samodziałowe O. ♀ **Halka** = tkanina na spódnice; sama spódnica. || Słc. halena = kitel płócienny; halenovina = grube płótno. Cz. haliti = zawinąć, pokryć; halena a. halina = sukmana. Srb. halja, haljina = rodz. ubrania; haljak =rodz. płaszczyka. Bg. halina. Ssłw. halište = rodz. ubrania. Słń. halja, haljina = długie ubranie ═ Mew. 85 chalja wywodzi wyrazy te z Rum. haină = ubiór. Mr. w Lpf. VII, 212 Haliti podaje, z większym prawdopodobieństwem, źródło Grm.: Sgnm. haljan = kryć, okrywać; hala = okrycie; helina = okrycie, płaszcz. Por. **Haladra.**

♀ **Hały** (czasem piszą ♀ **Chały**) = bezleśny: „hałe miejsce w lesie" (z Litwy). ♀ **Halizna** = gołaźń, polana. W. Pol. Til. ser. 1, t. XIV, 162; XIII, 241 ma **Hał** w znaczeniu polany. ═ Zap. Br. pochodzenia. Po Br. goły wprawdzie brzmi hòły(j), ale w mnóstwie wyrazów Br., w których przycisk pada nie na pierwszą zgłoskę, o brzmi jak a (np. hałò = goło, halità = golizna itp.); więc wyrazy powyższe utworzono u nas od osnowy hal-. Por. ♀**Halawa.** Mew. 60 niepotrzebnie tworzy osnowę galja.

♀ **Hamajda** = łąka bagnista Pfil. IV, 200 ═ Patrz **Gamajda.** Przejście znaczenia niejasne.

Hamak || Słw. Eur., jako char.═ Z Haityjskiego hammok=tzn., przez Hl. sld. hangmat a. hangmac (dsł. = mata wisząca). Por. Tylor *Antrop.* 143. AV. 175. Peschel *Völkerk.* 550.

Hamał = tragarz L. || Srb. (h)amal(a) = tragarz Bg. hamalin = tzn. (inne formy patrz Mt. hammal) || Rum. hamal, mahal = tragarz. Albań. hamal=tzn. ═ Tur. hammāl = tragarz [z Ar. hammāl = noszący ciężary; źródło toż, co w **Amulet** i **Amelka,** k. p.]. Por. M. 37. Mt. hammal.

Haman, znany z księgi Estery dostojnik perski, występujący w uroczystości i obrzędzie Żydowskim, nabył w mowie Pols., Ukr. i Br. znaczenia potwora, dzikiego olbrzyma: „Krzyczą, jak na hamana". Szwedzi byli to „okrutne hamany, dzikusy jakieś" Dygasiński *Beldonek* 113. „Konie, jak hamany... wypasione, jak niedźwiedzie". Junosza *Wyb. pism* VI, 135. ♀ **Hamanna** (krowa) = ogromna Ap. VIII, 251. ♀ **Hamanować** = bić kogo jak Hamana ib. I, 67. || Ukr. haman = 1, święto Żydowskie 2, osoba prześladowana podczas tego święta; hamanuwàty

= krzywdzić, gnębić. Br. hàman = niegodziwiec; złośnik, zły człowiek. ═ Hb. Hāmān = imię dostojnika perskiego w księdze Estery.

♀ **Hamąn** p. **Amen.**

Hamera = burza, wicher ═ Zap. w związku z Cz. ♀ hamár=grzmot. Por. Ukr. hàmir=hałas, krzyk. Por. ♀ **Hamor.**

Hamernia pch. **Hamra** =nasada na końcu sprysy KSL. 527. **Hamerszlak** a. **Amerszlak** = młotowiny, zędra Łb. 154 p. w. **Młotowiny.** ♀ **Hamry** blp. = kuźnica. ♀ **Hámer** = fryszerka Łb. 89. || Słc. hámor= młot; hamernia. Głż. hamor = tzn. Cz. hamr i pch. = tzn. Ukr. hamernia. ═ Nm. Hammer = młot; hamernia; Hammerschlacke [złż. z Hammer + Schlacke(n) z m. = szlak, żużle] = hamerszlak. Por. Pfil. IV, 535. Por. **Hantamer.**

Hamerszlak a. **Amerszlak** = młotowiny, zędra ═ Łb. 154 pod Młotowiny podaje mylnie jako słoworód Nm. Hammerschlag, zamiast Hammerschlacke [złż. z Hammer = młot + Schlacke = szlak L., żużel, zędra] = tzn. Patrz **Hamernia.**

♀ **Hamor** = wrzawa, zgiełk ═ Ukr. hàmir = hałas, krzyk; hamoryty = mruczeć; gwarzyć. Por. ♀ **Hamera.**

Hamować pch. złż. **Hamulec, Chomolec, Chomulec,** ♀ **Hembulec. Hám,** ♀ **Hamciuk** = hamulec. ♀ **Chomólec** = drewno u sieci O. || Słc. hamovat'. Cz. ham, hamovati. Słc. Cz. hamulec ═ Nm. hemmen = hamować; Hemmholz [złż. z hemm- + Holz=drzewo, drewno] = hamulec. Por. Mr. 173. Pfil. IV, 535. ♀ Hám zap. przez Cz. Patrz ♀ **Halma.**

♀ **Hampeł** a. ♀ **Hempeł** = kawał (chleba). Zap. tu należy ♀ **Kąpel(ek)** = skibka (chleba). ═ Nm. ♀ humpen = (np. chleba) FWb.

Han p. **Chan.**

♀ **Hanaj(ka)** p. **Nahaj.**

♀ **Hanczurka** = ścierka ═ Ukr. hanczirka = tzn. [z Nm. Hand = ręka + scheuern = szorować].

♀ **Ha(n)derlok** = gałgan, łachman. ♀ **Hadérlák** = gałganiarz ═ Słc. handrliak = handełes. Cz. ♀ had(e)rlák, ♀ handrlák = gałganiarz. RA. XVII, 35 mylny wywód z Nm. Haderlump, p. **Haderląb.** Cz. hadrlák pochodzi z Cz. hadr = gałgan, p. **Hadra.** Por. Pfil. IV, 283.

Handr- p. **Hadrować.**

♀ **Handra** p. ♀ **Hadra.**

♀ **Handryba**=wielka, niezgrabna istota. ═ Zap. z Ukr.

Handrycharz, Antricharz =pomocnik w kopalni Łb. 6. 86. ═ Nm. handreichen [złż. z Hand=ręka + reichen = podawać] = pomagać; rzeczownik z tego czasownika utworzył się na gruncie Pols. Por. Btrge VI, 278.

Handziar p. **Andziar.**

♀ **Hangle** blp. a. hamry = kuźnica, fryszerka. Raz jeden spotkałem ten wyraz w Wswp. 8 ═ Może w związku z ♀ hangiel = handel, ♀ hanglować=handlować; przejście znaczenia niezbyt trudne byłoby do zrozumienia. Por. ♀ **Hangować.**

Hangować, Hingować = spuszczać coś na dół (w kopalniach) L. Łb. ═ Nm. hängen = tzn. Por. Pfil. IV, 365.

♀ **Hangrest** p. **Agrest.**

♀ **Hánielnik** p. ♀ **Honielnik.**

♀ **Haniemucha** p. ♀ **Halamuśny.**

♀ **Hanioł** p. **Anioł.**

Hankier = „gat. przeświecającego się bursztynu“ O. KSL. n. ═ ? Nm. Anker = 1, ankier (beczka, p.

Ankier) 2, kotwica. Jakież przejście znaczenia?

Hanspuk = „drąg krótki, brzozowy do windy" KSL. 107. O. = Nm. ♀ handspaaken m. = tzn. Mgn. [złż. z Hand = ręka + ♀ spaaken a. ♀ spaak = drąg windowy FWb.].

♀ **Hanszpigiel** = „o którym krążą między ludem szląskim różne podania" Pfil. IV, 283. = Nm. Eulenspiegel = sowizdrzał, k. p. Pfil. IV, 283.

♀ **Hantamer** = rodz. młota Ap. I, 67. = Nm. Handhammer [złż. Hand = ręka + Hammer=młot] dsł. = młot ręczny. Por. **Hamernia.**

Hantfas a. **Antwas** L. = miednica. = Nm. Handfass [złż. z Hand = ręka + Fass = naczynie, skąd fasa, szynkfas itd.] = tzn. Mr. mylnie stąd wywodzi **Konwas,** k. p.

Hantloch a. **Antloch** = szyb z pompami Łb. 6. 86. = Nm. Hand = ręka + Loch = dziura; szyb. Wyrazu Nm. ustalonego *Handloch niema; gdyby był, znaczyłby dziura na rękę, lub coś podobnego. Wywód Łb. z Gr. ánthla (?) jest oczywiście błędnym. Zdaje się, że hantloch utworzył się na gruncie Pols. z hantwerk (k. p.); w wyrazie tym pojmowano hant jako=pompa, więc szyb z pompami nazwano lochem z hantami, hantlochem. Por. **Hantwerk.**

Hantwerk a. **Antwerk** = pompa ręczna w kopalniach. **Hanwarkowe** łańcuchy Łb. 6. 86. = Nm. Handwerk [złż. z Hand=ręka + Werk dzieło] znaczy rękodzieło wogóle; znaczenie pompy, zdaje się, wytworzyło się na gruncie Pols., jako ‚praca ręczna' w kopalni par excellence; hant rozumiano tu jako pompę, stąd hantloch, k. p.

Hanyż p. **Anyż.**

Hanza pch. || Słw. Eur. jako char., bez zmian = Nm. i 'Sgnm. Hanse = stowarzyszenie kupieckie. Sgnm. i Gt. hansa = gromada, zastęp; stowarzyszenie kupieckie Kge. Mr. 179 wywodzi wyraz Chasa, k. p. z Grm. hansa. Mew. 86 pod chasa przytacza ten wywód. Por. **Huzar.**

Hańba pch. i złż. = Cz. hanba, Mor. haňba = tzn. Czysto Pols. gańba = nagana; wyraz Cz. przyjął się u nas dla odcieniowania znaczenia sromoty, wstydu.

♀ **Hańsba** = „opłata za skradzenie w nocy z pola zboża" O. = Oczywiście toż samo, co w Skj. IV, 52 chąśba, chansba, rzecz chązebna, żałoba chudziebna itd. Słoworód niejasny.

♀ **Haptacht,** krzyczy Burda na swoje kozy BB. 29. ♀ **Haptak,** ♀ **Hapták,** ♀ **Hoptak** Pfil. III, 776. = Nm. habt Acht [dsł. = miejcie baczność] = baczność! Por. Pfil. III, 776.

♀ **Haptéka** p. **Apteka.**

♀ **Hara** = licha wódka O. = Br. hàra = tzn. Nos. n. [od pnia, który mamy w postaci gor-(zeć), a od którego idą Pols. gorzałka = Br. harèŭka].

Hara- p. **Hała-.**

Haracz, Characz, Charadż pch. złż. || Srb. Bg. (h)arač = pogłowne || Nm. Charadsch char. Rum. haraciu = podatek. Ngr. charátsi, charatzês = pogłowne = Tur. (z Ar.) charadż = pogłowne; pogłowne; podatek. Por. M. 37—38. 104. Mt. charadż. Mew. 85 characъ. Dc. 85 Caratch.

♀ **Harak** p. **Arak.**

Haramza, Harandzia = gawiedź L. ♀ **Garanż,** ♀ **Garażyja** = chałastra RA. XVII, 21. ♀ **Haramza** = włoczęga Pfil. IV, 200. Por. RA. XVII, 78. || Moraw. garażija = lichota, coś lichego. Zap. tu należy Cz. harant = włóczęga; gbur; haranti = dzieciska, bachury; harantovati = włóczyć się. Pochodne Słw.

od Ar. haram i harami patrz Mt. p. t. w. Tu też należy **Harambasza** =basza tj. herszt zbójów. ══ „Z Pers. haramzadè [złż. z Ar. haram = rzecz zakazana, nieprawna + Pers. zàdè = urodzony] = syn nieprawy; hultaj, oszust; w formie skróconej (jak mirzà, zam. mirzàdè) haràmzà" M. 38. Por. Mt. haram i harami. RA. XVII, 21 mylnie wywodzi z Węg. garázda; co innego jest **Garaździć**, k. p.

Harandzia p. **Haramza.**

Harap, dw. **Herap, Herab** pch. = 1, okrzyk myśliwski, kończący łowy, a dalej 2, bat myśliwski (służący do odegnania psów od ubitej a. pojmanej zwierzyny) i 3, same łowy. ♀ **Horóp,** ♀ **Herep** = harap ‖ Cz. harapník = harap. Ukr. hàrap, Br. haràpnik = harap (bicz). Rs. aràpleniкъ, aràpelьnikъ, aràpnikъ = tzn. (wszystkie z Pols.) ══ Nm. heràb = tu, tutaj (dsł. tu na dół); w okrzyku domyśla się Nm. kommt (herab) = pójdźcie tu!; por. nasze: Na tu tu tu. A bywaj tuuu! Mr. 173 mylnie zbliża Węg. harap = kąsać. Już L. dokładnie rzecz wyjaśnił z Nm. Por. *Przyj. ludu* VIII, 208. Co do przejścia znaczenia, por. **Garus. Harmider. Niestety.** Por. Pfil. IV, 403. Mew. 423. harap-. Inaczej Mr. w Lpf. VII, 212.

Haras p. **Aras.**

♀ **Haraszać,** ♀ **Charaszać,** ♀ **Haraszyć** = misić, kastrować. ♀ **Haraszajnik** a. ♀ **Charaszajnik** a. ♀ **Haraszajka** = misiarz, rostrucharz. ♀ **Krasić** L. = kastrować ‖ Ukr. charàszaty = kastrować (tę formę podają Mew. 85 i RT. 188 i 190; Żl. podaje charàtaty, zap. pomyłkowo, wziąwszy т zam. ш w rękopisie) ══ Mew. 85 powiada: „zbliżają z Gr. charássō" = zacinam, wycinam, przecinam, rozcinam". RA. XVII, 22 wywodzi z Węg. herél = kastrować, ale tamże 78 przytacza Mew. Do nas wyraz dostał się zap. przez Ukr. ♀ Krasić jest sld. Por. RA. XVII, 22.

♀ **Haraśny** = dobry, świetny. ♀ **Nieharaśny** = brzydki. ♀ **Arastny** = wyborny; pilny, prędki ‖ Cz. ♀ harasný = zręczny; dobry; piękny; niemiły (o robocie); nierówny (o polu) (zap. przez Pols.) ══ Mew. 89 zalicza wyraz nasz do osnowy chorošь, skąd Ukr. choròszyj itd. RA. XVII, 35 chce pisać charaśny i zbliża też z choròszyj. Mnie się zdaje, że zamiana Ukr. o na nasze a jest bezprzykładną i dlatego przypuszczam, że wyrazy nasze pochodzą z Ukr. haràzd = 1, (jako rzeczownik) szczęście, powodzenie 2, (jako przysłówek) dobrze, szczęśliwie; odpowiednio; dzielnie itd. Przymiotnik utworzono u nas: *harastny, potym haraśny. Mogło i Br. horàzdyj wpłynąć na odcieniowanie znaczeń u nas. Por. Pfil. I, 774; IV, 283.

♀ **Haratać** = bić, tłuc ══ Ukr. haratàty = tzn.

Harbuz p. **Arbuz.**

Harc pch. i złż. Dw. czasami **Arc-** i **Herc-.** ♀ **Harcem** = żwawo, skokiem. Może tu należy ♀ **Harcy!** Ap. VI, 13. ♀ **Harcować** = śpieszyć się Pfil. IV, 283. ‖ Cz. harc = tzn. i dużo pch.; Cz. ♀ harcem = żwawo. Słń. har(e)c = walka. Ukr. harciuwàty = harcować i in.; herc = harc; hercuwàty i in. Br. harcawàć = dokazywać na koniu i in. pochodne. Rs. garcovàtь = uwijać się konno i in. pch. ‖ Rum. hart (czytaj harc)=wojna; potyczka i pch. Węg. harc = bitwa; potyczka; harcos = wojownik i dużo pch. i złż. ══ MF. wywodzi z Węg., ale Mew. 83 i za nim Pfil. IV, 283 ze Sgnm. harz (z harze) = Nm. ♀ herze, herzu = tu! wołanie, aby ktoś ku nam się zbliżył). Mr. 33 nasuwa Fr. harceler = dręczyć, jątrzyć (słoworód ma Dz. II c Herse); 174 wywodzi Cz. harcíř (=Pols. harcerz) z Wł. arciere = łucznik; zdaje się w tym mylić, gdyż harcerz widocznie od harcu pochodzi. Por. Brl. 57. Jeżeli Mew. ma słuszność, to porównać należy **Alarm, Garus, Harap,**

Harmider itp. ♀ Harcem z Cz. Ruskie formy z Pols. Por. **Elear.**

Harcap, Harcab ═ Nm. Haarzopf [złż. z Haar = włos + Zopf = warkocz, skąd Słń. čop(a) = kutas; pęzel] = tzn. Por. Mr. 140 Čop i 173 Harcab. Pfil. IV, 535. Por. **Ceplik.**

Harchandrja p. **Archandrja.**

♀ **Harc(z)aki** p. **Karczoch.**

Hard- p. **Gardzina.**

♀ **Hardabus** = zuchwalec, zawadjak ═ Zap. przekręcenie z Arkabuz, k. p., z podprowadzeniem pod Hardy.

Hardęga p. **Wardęga.**

♀ **Hardyburki** lm. = rodz. ziemniaków. ═ Jest to jedna z licznych nazw ziemniaka: zdaje się, że powyższa należy do Nm. nazwy miasta Magdeburg. Por. ♀ Mandyburka. Por. **Bandurki, Bambry, Barabola** itp. Por. Pfil. IV, 651 (wywód wątpliwy).

♀ **Harend-** p. **Arenda.**

♀ **Hareszt** p. **Areszt.**

Harfa a. **Arfa** pch. złż. **Harpa** = rodz. miecza L. || Słw. tak samo, z h, lub bez h || Fr. harpe. Wł. Hp. Pg. arpa. Rum. harfă. Nm. Harfe. 'Sgnm. harpfe. Sgnm. harpha. 'Słc. harpa = 1, sierp 2, harfa ═ Nm. Harfe = 1, wialnia zbożowa 2, instrument muzyczny [niewątpl. z Gr. hárpē (= Łc. harpe) = 1, sierp 2, rodz. ptaka drapieżnego 3, narzędzie do kierowania słonia]. Na narzędzie muzyczne wyraz przeniesiono w 'Słc. [Pierwszy Venantius Fortunatus, VI w. po Chr., używa wyrazu tego Mr. 174]; zapewne podobieństwo kształtu dało pochop do użycia Gr. nazwy sierpa; podobnież już Rzymianin wyrazem harpa nazywał rodzaj zakrzywionego miecza; podobnież Niemiec przeniósł nazwę Harfe i na wialnię, mającą siatki i struny druciane. Wątpliwym więc jest domniemanie Matzenaura, jakoby źródłem był język Grm. (w czym idzie za GW.). Por. Pfil. IV, 535.

♀ **Hargarzęty** lm. ═ Jest to przekręcenie angażantów; patrz **Agażant.**

♀ **Harhara** = coś wielkiego a niezgrabnego (kobieta, koń itp.) ═ Ukr. harhàra mzn. = tzn.

Harkus p. **Arkusz.**

Harm- p. **Arm-.**

Harmider, Armider, ♀ **Hermider,** ♀ **Kiermider** pch. || Ukr. Br. harmider = tzn. Rs. garmidarъ = tzn. (wszystkie z Pols.) ═ Niewątpl. z Nm. hernieder = tu, tu (na dół ku nam), z domyślnym komm a. kommt! (= pójdź, pójdźcie, zejdź, zejdźcie). W średniowieczu, gdy po większych miastach Polski Niemczyzna bujnie się rozgościła, przyjęto u nas okrzyk, tak często wzywający ludzi, szczególnie w nocy, aby z domów śpieszyli na pomoc zagrożonym na ciemnych i niebezpiecznych uliczkach. Por. **Alarm, Garus, Harap, Niestety** itp. ♀ Kiermider, jeżeli nie jest przekręceniem wyrazu harmider, może być Nm. kehr' nieder = zawróć (idź) tu na dół, ku nam. Por. **Bakier.** Por. Pfil. IV, 535.

♀ **Harnadziej** = herszt zbójców. ♀ **Harnaś** = tzn. ♀ **Harnaśki** = zbójecki. ♀ **Harnasać się** = być niespokojnym, hałasować. ♀ **Harnásać** = rozrzucać, łomotać. ♀ **Zharnasić** = porozrzucać, połamać. ═ Zap. w związku z Tur. (z Ar.) harami = zbój, złodziej, skąd Bg. Srb. (h)aramija, Węg. haramia = zbójca. Por. **Haramza.** Mt. harami. Może też w związku z Moraw. harusit', harvasit', harvosit' = hałasować, łomotać; Cz. haráš = hałas. Zakończenie -dziej wygląda na Tur. -dży, służące do tworzenia imion od zatrudnienia.

♀ **Harnas-** p. ♀ **Harnadziej.**

Harnasz pch. = zbroja BS. L. || Słń. (v)arnoš || Nm. Harnisch,

'Sgnm. harnas(ch), harnas. Wł. arnese ≡ Fr. harnais [podobno z Celt. haiarnaez=żelaztwo Kge.] = tzn. Nasz wyraz ze 'Sgnm., Słowieński z Wł. Por. MF. arnož. Mew. 4 arnožь. Dz. I Arnese. Lpf. VII, 213.

♀ **Harneja** = rodz. kurtki, marynarki. ≡ Może w związku z Nm. Harnisch=1, pancerz 2, rodz. grubej tkaniny. Patrz **Harnasz.**

♀ **Harny** = piękny; wdzięczny; zalotny. ♀ **Herny** = zwinny, zgrabny. ≡ Ukr. hàrnyj = piękny, ładny. ♀ Herny ma e może pod wpływem podobnie brzmiącego herny, oznaczającego: dumny, pyszny.

♀ **Harny** a. ♀ **Herny** = dumny, pyszny, zarozumiały, hardy; zły. ≡ Zdaje się, że formy powyższe rozwinęły się u nas, z odrzuceniem nad, ze Słc. Cz. nadherný = pyszny, wspaniały; dumny. A w harny mogło się znaleźć przez zmieszanie z hardy. Por. RA. IX, 138; XVII, 22. 78. Co innego jest ♀ hyrny, k. p.

Harować, rzadziej ♀ **Harać, Horować** i **Chorować,** złż. i pch. = biedować, biedzić się, trudzić się. ≡ Ukr. horowàty, częściej horiuwàty = tzn. Chorować jest sld. do chor-.

♀ **Harski** p. ♀ **Herski.**

Hartful a. **Artful** pch.=kół, wbijany w ziemię do zatrzymania tratwy KSL. 524–526. L. ‖ Ukr. hartùłeć = tzn. (zap. z Pols.) ≡ Mr. 174 i Pfil. IV, 400. 470 wywodzą z Nm. Erdpfahl [złż. z Erde=ziemia + Pfahl = pal]; ale takiego wyrazu ustalonego w języku Nm. niema. Może raczej z Nm. *Haltpfahl [złż. z halten = zatrzymać + Pfahl]?

Hart p. **Herda.**

♀ **Hartazel** = łańcuszek u chomąta, zakładany na dyszel Skj. V, 360. ≡ Może Nm. Halteisen [halten = trzymać, wstrzymywać + Eisen = żelazo] = żelazo przytrzymujące (ale takiego wyrazu w piśmiennym języku Nm. niema).

Hartki = żartki, żwawy L. ≡ Zap. z Cz., od pnia Cz. hrt-, hlt-, oznaczającego żarłoczne jedzenie, połykanie, skąd Cz. hltavý i hrtavý = 1, żarłoczny 2, prędki, spieszny. Pojęcia szybkości i żarłoczności łączą się tu, jak np. w żartki, żwawy od żreć i żuć = (prędko, śpiesznie) żrący, żujący.

Harumpalcatnik p. **Palcat.**

Harus p. **Aras.**

♀ **Harwa** = krzyk, hałas Skj. V, 360. ≡ Cz. harvas = huk; harvasiti = huczeć; krzyczeć, hałasować. Por. Ukr. harwèda = kłótnia, zwada.

♀ **Haryn(e)k** = śledź. Til. ser. 1, t. XIV, str. 126. RA. XII, 9. ‖ Głż. jerjej, jerij, jerejk, jejér. Dłż. héróg, jéróg. Cz. herink. Srb. haringa ‖ Wł. aringa. Hp. arenque. Fr. hareng. Rum. aringă. Węg. hering ≡ Nm. Hering a. Häring, Sgnm. häring = śledź [dw. wywodzono z Łc. (h)alec, (h)alex = podlewa z ryb; Kge wyprowadza od Nm. Heer = kupa, stado, wojsko]. Por. Pfil. IV, 536.

Hasać pch. złż. ‖ Ukr. hasàty = tzn. (z Pols.?) ≡ Jest wprawdzie Cz. hasati=tzn., ale wyraz nasz może być czysto Pols., pochodzącym od skupienia dwóch wykrzykników: ha + sa!

♀ **Hase** = dość, dużo Ap. XI, 60. 120: „hase piniyndzy"; „jadła i piciá hase". ≡ Zdaje się, że jest to Fr. assez = dość, dużo; plącze się to z wyrazem **Chasa,** k. p.

♀ **Hasen** = zysk, zarobek. ♀ **Chosno** = pożytek. ♀ **Hasnować** = zyskiwać, zarabiać. ♀ **Hasić się** (na coś) = kwapić się, palić się do... ‖ Słc. chaseň m. = pożytek. Słń. hasen, hasek, Srb. chasna = pożytek i dużo pch. Ukr. chosèn, 2 pp. chisnà = pożytek. ≡ Węg.

haszon = korzyść, zysk i dużo pch. Por. Mew. 83 hasьnь. RA. XVII, 22. MF. Hasen. ♀ Chosno przez Ukr. Lpf. VII, 213.

Haser = śniadanie, wyraz górniczy L. ═ Węg. héser = piwo grzane.

Hasja = miał węgla kamiennego skoksowany Łb. 86 ═ Nm. Asche popiół. Por. **Ażklos. Blauaż. Potaż.**

Haska = skóra na wierzchu kopyta (szewskiego) L. ═ Zap. z Cz. haska = tzn. [może z Nm. ♀ alze = tzn. Kt. p. w. Haska].

Hasło pch. Może Wiasło Kg. *Pozn.* II, 250 zam. hasło? || Słc. Cz. heslo. Cz. haslo i hlaslo Słc. geslo. Srs. gaslo. Ukr. hasło ═ Mew. 60 gaslo zbliża z godło i przypuszcza pochodzenie od pnia god-, a na str. 62 mówi: „Czy Cz. heslo i Pols. godło należą do pnia ged-, jest niejasnym". W każdym razie niema wątpienia, że hasło wzięliśmy z Cz. Co do pochodzenia, nasuwają się dwa przypuszczenia: 1, od okrzyku ha + sa (sa znaczyło dawniej tu) 2, od gas-ić; może zwyczaj średniowieczny nawoływania do gaszenia świateł dał początek *gasłu? Por. Brl. 61.

Haszcze blp. (właściwie Chaszcze) = gęstwina, krzaki ═ Ukr. chàszczi lm. = tzn.

Haszysz, Haczycz || Słw. Eur. bez zmian. ═ Ar. haszīsz = trawa, ziele, siano, później konopie indyjskie Dc. 135. Por. tmż. 38 Assassin (nazwa ‚asasynów' od haszyszu. Toż M. 38—39). Mt. hašiš.

♀ **Hatiar** GT. 131. ♀ **Hatjar** O. = źrebiec. ═ Może w związku z Cz. haták = koń dobry do biegu i pociągu.

Hatlić = gmatwać O. ═ tegoż pochodzenia, co **Gatłać,** k. p. Tu też należy wyraz **Hatłamajki,** k. p.

♀ **Hatłamajki** = „rzeczy drobne, małej wagi, służące do zabawy dzieciom; ciasta, które dzieci łakomie jedzą" Ap. I, 67. ═ Zap. w związku z Cz. hatlati = gmatwać, mieszać (p. ♀ **Gatłać**) i Cz. hatla matla a. hatla patla = mieszanina, mikstum chaos.

♀ **Hator** = pastwisko GT. 130. ♀ **Hotary** lm. = duże gospodarstwa Wswp. 9 ♀ **Hotár** = pastwisko RA. XVII, 9 || Słc. chotár = granica polna; obszar pola. Srb. hatar = terytorjum; granice; kotar = płot. Ukr. chotàr = kraj; chitàr' = granica; obręb || Rum. hotar=obszar; granica. Nm. ♀ hattert, ♀ hotter char. = tzn. ═ Węg. határ=granica; miedza (podobno ze Słw.). Por. Mew. 86 chatarъ. RA. XVII, 9.

Haubica = granatnica L. || Słc. húfnica. Cz. houf(e)nice=„rodz. działa drewnianego, z którego wyrzucano kamienie houfně tj. gromadami, kupami" Kt. || Fr. obus. Hp. obuz (z Nm.). Nm. dw. Haufnitz, Haubnitz m., późn. Haubitze ż. (z Cz., podczas wojen husyckich) ═ Wyraz nasz z Nm. Haubitze. [Cz. osnowa houf- swoją drogą jest Nm. pochodzenia; patrz **Huf**]. Por. Dz. II c. Obus. Kge. i GW. Haubitze.

Hausknecht, ♀ **Ausknecht,** dw. **(H)Usnacht** = posługacz, parobek. ═ Nm. Hausknecht [złż. z Haus = dom + Knecht=parobek]. Por. Pfil. IV, 556.

Hawarja=1, ubezpieczenie statku 2, rozchody na statku O. || Cz. havarie = szkody na statku. Rs. avarėja, avarìja = tzn. || Fr. avarie. Wł. avaria. Hp. averia. Ag. average. Hl. (h)averij. Nm. Havarie, Haverei, Haferei. 'Słc. avaria ═ Mr. 99 Аварія sądzi, ze z Gr. abarés = niecięźki, dsł. bezbrzemienny. Dawniej wywodzono z Nm. Hafen = port. Dozy zdaje się mieć słuszność, szukając źródła w Ar. awār = ułomność; uszkodzenie; wyraz dostał się zap. drogą handlową

w średniowieczu, nasamprzód do Włoch. Dc. 50 wątpi jednak o tym. Dz. I Avaria idzie za Dozym. Por. Mr. 99. Аварія.

♀ **Háwdáras** p. ♀ **Haldamas.**

Hawerz=górnik L. ♀ **Hawiérz,** ♀ **Hawiárz** (piszą czasem hawiasz) pch. || Głż. hewjer pch. Słc. haviar. Cz. havéř, havíř i pch. || Węg. hevér=górnik ═ Nm. Hauer = górnik [dsł. rąbacz, od hauen = rąbać, ciąć]. Do nas z Cz. Por. Mew. 83 haverь. Mr. 174 Havíř. Brl. 57. Btrge VI, 279. Bfil. IV, 536.

♀ **Hawiaź** = żywokost Ap. VI, 295 ═ Ukr. hàwiaz = tzn.

♀ **Hawizy** = plotki. ═ Mylnie wywiedziono z Cz. RA. XVII, 35. Jest to Spol. wyraz awiza, częściej w lm. awizy = nowiny; gazeta, wzięty z Wł. avviso = tzn.

Hazard, Azard pch. złż. || Słw. z małemi zmianami || Fr. hasard, dw. hazart. Hp. Pg. azar = przegrana, zły trafunek. Wł. azzardo; Wł. dw. zaro = gra w trzy kości. 'Słc. ludus azardi = gra hazardowna; ludere ad azarum = stawić na kartę, ryzykować. Nm. dw. hasehart, dziś Hasard. [O pochodzeniu wyrazów Rm. różne przypuszczenia DZ. I. Azzardo. Dc. 137 Hasard]. Do nas zap. przez Cz. hazard.

♀ **Haziel** p. ♀ **Hajziel.**

Hazuka, Hażuka, Azuka, Ażuka (z **Ażustą,** k. p., nie ma nic wspólnego) =długa suknia, habit || Słc. hazucha, hazuka. Cz. hazuka = tzn. || 'Słc. casaca = rodz. ubrania Wł. Hp. Pg. casacca = długie zwierzchnie ubranie. Fr. casaque= rodzaj płaszcza z długiemi rękawami; casaquin=krótkie okrycie. 'Sgnm. casuckel = sutana. Nm. Kasak m., Kasake ż., Kasakin, Kasgin = płaszcz. Ag. cassock = rodz. burki; sutana. Węg. hacuka = długie zwierzchnie ubranie [Wszystko to z Łc. casa = dw. chata, późn. dom w ogóle; w 'Słc. zdrobnieniu casula znaczenie przechodzi na okrycie i daje mnóstwo pch. Patrz **Koszula** i **Kożuch**]. Por. Dz. I Casa, Casacca. Mag. Cassock. Mr. 174 Hazuka. Mew. 83 hazuka. RA. XVII, 35. JA. XI, 142.

♀ **Haździcz** = „gołąb siwy, tak zwany w Augustowskim, wedle A. Wagi“ rękopis Osipowicza ═ Może pomyłkowo, zamiast *harłacz=gar(d)łacz?

♀ **Hąk,** ♀ **Ąk,** ♀ **Unk** = pipa, kurek, kran Ram. 51. Zap. tu należy i **Honek** (właściwie **Hánek**) = zatyczka GO. 165. ═ Nm. Hahn mzn. = kurek, kran. ♀ Hąk = właściwie *hank, zdrobnienie wyrazu Nm., ze zwykłą u Kaszubów wyrzutnią e.

♀ **Hąsnów** =łączka między dwoma wzgórzami Święt. ═ ?

♀ **Hebać** = kosić O. ═ ?

Heban || Słw. Eur. z małemi zmianami, np. Cz. eben, Srb. i Rum. abanos (z Tur.), Fr. ebène, Ag. ebon(y). ═ Gr. ébenos, skąd Łc. ebenus a. ebenum = tzn. [Gr. podobno ze Staroegips. Na hjeroglifach hbn (z dodatkiem dwóch znaków, z których jeden wyraża drzewo) oznacza nasz heban Tylor *Eearly hist.* 99]. Por. Mt. abanos. Mr. 151 Eben i 95 Abanos. Mag. Ebon (wywód z Hb.). Do nas zap. drogą naukową ze 'Słc. ebanus. Pfil. IV, 536.

Hebd, Chebd, Chept, Chepta, Chopta L. O., ♀ **Ebd, Chebz, Chabzina, Habina, Chabina** pch., (C) **Habzina, Chebzina,** ♀ **Chabie** blp., ♀ **Chabaź,** ♀ **Chabuz,** ♀ **Chabuzie,** ♀ **Chabłuza,** ♀ **Chébzie** (chybzie Pfil. IV, 188). **Hybi** finidyni, **Hybi** próchno, **Hybi** truchno Ciesz. 32. Zap. tu należą też: ♀ **Chawa,** ♀ **Chawka** = suche gałęzie, ♀ **Chałabuz,** ♀ **Chabakuła,** ♀ **Łabuzie** = zielsko, ♀ **Łabędziny** = nać brukwi itd. **Łábuz** = łobuz. Tu też należą, zdaniem moim: **Bez** pch., ♀ **Bes,** 2 pp. bezu i besu, przym. ♀ Besowy || Słc. chabzda. Cz. chebdí, chebz, chebzí, kbe-

dí, chbedí, bejdí; chabašti = = krzaki; chabdí = chróst. Mor. chebz, chbez, chbeza, chabzda. Głż. chabże. Słń. habat, hbat. Srb. habat, apta, aptik, avta. Ukr. chabàz, chabacze = chróst; chàbza, chabzina = bez; chabina = rózga; chabnýk=krzaki; chabùz, chabùzie = zielsko; chróst; chabużaty = gmatwać.— Płb. báz. Głż. boz. Dłż. bez, baz. Słc. baza. Cz. bez. Słń. bez, bezg, bez(g)ovec. Srb. baz, bazag, zova (może zam. bzova Mew. 26). Bg. bъz, bъze, bъzovica. Ukr. boz. Br. beza ‖ Łc. acte (z Gr.). Nm. Attich. Węg. bodza, bozza. Rum. boz ⚌ Gr. aktéa, zwykle akté =bez. Mew. 3 apta; 85 chabina. Nasze postacie: hebd itp. najbliższemi są Srb.; chebzina itp. z Cz.; bez z Mor.; chabaź i chabuz z Ukr.; chabłuza ma wstawne *ł*, jak np. ♀ wpółty, ♀ szłafa, ♀ małpa itp. zam. (w)póty, szafa, mapa; chabie, chabina itp. tracą *z* przez odkurpienie; chawa ma *w* zap. przez wpływ Dnm. [Hawer = Haber]; łabuzie i łábuz tracą pierwszą zgłoskę. Przejście znaczenia z uparcie i wszędzie rozrastającej się rośliny na chwast, gałęzie itd. łatwo zrozumieć; porów. np. Słń. hrast = dąb; Sslw. hvrastъ = 1. dąb 2. chróst; również wyraźnym jest przeniesienie pojęcia chwast na takie „ziółko“, jak łobuz. Trudno orzec, czy utworzenie się postaci bez odbyło się w okresie przedsłowiańskim, czy też, drogą zapożyczeń, po nim; to ostatnie wydaje się podobniejszym do prawdy. Mr. w Lpf. VII, 19 szuka słoworodu bzu w Skr. bhogas = owoc; pokarm. Mew. 26 bъzъ żadnego nie podaje. Nazwy Rum. i Węg. zap. ze Słw., a Ruskie z Pols. „Chebd albo chabzina“ Marcin z Urzędowa u L. Nazwy miejsc: Hebdów, Hebdzie, Habzin, Bzin, Bzów. Por. RA. XVII, 78 Chybzie. Lpf. VII, 217—218.

Hebel pch. złż. ♀ **Chibel.** ♀ **Hewel.** ♀ **Hobel.** ♀ **Hubel** ‖ Głż. hěbl. Słc. Cz. hoblik. Ukr. hobłáty = heblować; hebánok=hebel. ⚌ Nm. ♀ höbel, ♀ hubel, ♀ hövel, ♀ höwel, zwykle Hobel = tzn. Pfil. IV, 536 nie uwzględnia Nm. postaci gwarowych.

Hebelkowy p. **Abelek.**

♀ **Heciak** = gbur, awanturnik.
♀ **Heciura** = leniwiec ⚌ Pfil. I, 301 z okrzyku wolarzy heć, hecia! = na prawo. Por. tmż. Sobek.

Heciepecie p. **Hetka.**

♀ **Heciura** p. **Hetka.**

Hecować, Ecować = wyżerać (kwasem na kruszcu); polerować ⚌ Nm. ätzen = tzn. U nas zmieszano (h)ecować z wecować, k. p. Por. Pfil. IV, 536.

♀ **Heczeć** = gapić się. Ust. z Cieszyńskiego. ⚌ Rozwinęło się z Cz. heč! = patrz!

Heczepecze p. **Hetka.**

Heftlik Bib. War. LIII, 246 (z r. 1394) ⚌ Nm. Häftel a. Heftel = haftka. Por. **Haft.**

Hegard =sokół O. ⚌ Ag. haggard = tzn. [Pochodzenie wyrazu patrz Mag. p. t. w.].

Hejnał, Hajnał, Ejnał pch. „Hejnał świta!“ L. (z Kochowskiego) ‖ Słc. hajnal, hojnal = tzn. Cz. hajnal (ze Słc.) ⚌ Węg. hajnal = jutrzenka; poranek. Por. MF. ejnał. Mew. 83 i 423 hajnalъ. Co do Dytmarowego hennila, patrz Grimm *Deut. Mythol.* 710—711 Kg. *Krak.* III, 196.

Hejnik = rumian farbierski O. ⚌ ?

♀ **Heksdum** p. ♀ **Egzum.**

♀ **Hel,** ♀ **Hél,** ♀ **Hyl,** ♀ **Chyl,** miejsce wzniesione, wzgórze; wydmuch ⚌ Nm. Hügel = wzgórze.

♀ **Hela** a. **Chela** = skrzynia na ziemniaki O. ⚌ Nm. ♀ häle, hêle = tzn. [=Nm. Höhle mzn. = tzn.].

♀ **Helemák** = człowiek niemądry, roztrzepany, głupstwami bawiący się. ≡ Może w związku z Cz. helmbrecht (z Nm.) = zalotnik, wytworniś.

♀ **Helena** p. **Aloe.**

♀ **Helijas** p. **Aloe.**

Heljer p. **Elear.**

♀ **Helmisko** = trzon u kilofa. ≡ Nm. Helm mzn. = tzn. Patrz **Hełm.**

♀ **Helmoje** lm.=spodnie Ap. IV, 209 ≡ ?

♀ **Helmow** = odpoczynek górników po pracy L. (z Troca). Łb. 88 powtarza wyraz ten za Lindem ≡ L. powiada „może z Nm. höre auf!" = przestań! Jeżeli niema tu jakiejś pomyłki druku, to może z Nm. Helm auf! = coby znaczyło hełm (albo helmisko, k. p.) do góry, w górę, włożyć!

♀ **Heltka,** ♀ **Eltka** = leśne jabłko, psiarka ≡ Nm. ♀ höltke (= Nm. Hölzchen = dsł. drewienko; zwykle Nm. Holzapfel = psiarka) = tzn.

Helza p. **Hełza.**

Hełm pch. złż. PF. L.=Cz. helm a. helma, hemelín, helmelín. Głż. helm. Ssłw. hilemъ, hlъmъ ≡ Nm. Helm = tzn., może przez Cz. Czy Słw. *hlm- (skąd Ssłw. hlъmъ, nasze miejsc. Chełm-, Cz. chlum, Rs. holmъ itd.), oraz Słw. *šlm- (skąd Ssłw. šlêmъ, nasze szlemię i ♀ ślemię, Ukr. szołòm a. szełòm itd.) pochodzą z Nm. Holm = wysepka i Helm = hełm (Gt. hilms = hełm, Ssas. Ags. Ag. holm = wysepka itd.), o tym zdania są podzielone: Mew. 92 chъlmъ i 338 šelmъ myśli, że z Grm. Toż Mr. 82 Шлѣмъ i 175 Hemelín. Por. Bge V, 98. Pfil. I, 395. 771. 773. Zft. XIX od 368. JA. VIII, 158. tmż. XI, 466. A. Brückner tmż. XII, 147 przytacza Spols. szłom i nie wątpi o Słowiańskości wyrazu. Ale tmż. XV, 491 czytamy wręcz przeciwne zdanie Uhlenbecka. Mnie się zdaje, że bujne rozgałęzienie Grm. pnia *hl- (Ag. hill, Nm. Halde itd.) i istnienie w wyrazie Grm. *hlm- znaczeń tak *hełmu*, jak *wzgórza (wyspa* a *wzgórze* znaczeniowo są tożsamemi) zmusza do poczytywania wyrazów Słw. *hlm i šlm za zapożyczone. Por. Pfil. IV, 536. Por. tu ♀ **Helmisko.**

Hełza a. **Hełża** pch. = obręcz żelazna na młot górniczy Łb. 89 **Helze** blp. O. **Elza** O. ≡ Nm. Hülse mzn. = tzn. Por. **Gilza.**

♀ **Hemeuka** p. ♀ **Chomełka.**

♀ **Hempeł** p. **Hampeł.**

Hendr- p. **Hadrować.**

♀ **Heńczyć się,** ♀ **Hyńczyć się** = latać się (o klaczach) ≡ Nm. hengsten=tzn. [od Nm. Hengst = źrebiec]. Por. RA. XVII, 35.

♀ **Hera** (właściwie *chyra)=zaraza. ≡ Ukr. chỳrja, Br. chira= choroba.

Herasz = „quod bene vertat" L. ≡ Dopełniacz Lindego wywodzi z Ukr. haràzd, haràz, horàzd= dobrze, szczęśliwie; „majte sja haràzd!" = bądźcie zdrowi.

Herb pch. złż. ♀ **Herb**=dziedzic, spadkobierca RA. XII, 90. ♀ **Herb** = dziedzictwo O. ‖ Głż. herba = dziedzic. Słc. erb = herb. Cz. dw. herb, dziś erb = herb. Ukr. herb. Rs. gerbъ (oba z Pols.). ≡ Nm. Erb(e) n. = dziedzictwo; m. =dziedzic. Przejście znaczenia na znak herbowy oczywiste. Por. Szajnocha *Szkice* II, od 275. Mew. 84 herbъ. Brl. 45. 61. Pfil. IV, 536.

♀ **Herb,** ♀ **Herbik,** ♀ **Hyrb,** ♀ **Chyrbik** = pagórek; grzbiet góry. **Hyrbok** (właśc. hyrbák): „na hyrbok brać" = na plecy RA. X, 289. ≡ Słc. Cz. hrb [ten sam wyraz, co Pols. garb] = garb; grzbiet (góry i u człowieka). Por. RA. XVII, 36. Zdaje się, że Wswp. mylnie pisze

herba zam. herb, bo czyżby zdrobnienie było herbik w m. rodzaju od ż. herba? Herba inne ma pochodzenie i inne znaczenie, patrz t. w.

♀ **Herba,** ♀ **Hyrba,** ♀ **Hyrbo,** ♀ **Chyrba** = dużo, kupa (np. ludzi, siana) ☰ Słc. Cz. hrba = tzn. Innego pochodzenia jest ♀ hurba, k. p. Por. RA. XVII, 36, gdzie mylnie wyraz ten wywiedziono z Cz. hrb= garb, patrz **Herb.**

Herbata p. **Czaj.**

Herda = dno budynku przed piecem hutniczym Łb. 89. 217. **Herta** =spód pieca hutniczego Łb. 89. **Hart** = ołów z popiołem na dnie pieca hutniczego Łb. 86. || Cz. hert = piec hutniczy. Rs. gertъ = piec, trzon; osad piecowy. ☰ Nm. He(e)rd mzn. = 1, piec, trzon, ognisko 2, osad na dnie pieca hutniczego. Łb. 89 pod Herta mylnie nasuwa Nm. Hartblei.

♀ **Herep** p. **Harap.**

♀ **Hereśt** p. **Areszt.**

♀ **Hérka,** ♀ **Hyrka**=wiewiórka ☰ Zap. z Nm. Eichhorn, Nm. ♀ ekerken, ♀ ekhärnke itp.

♀ **Herliczka** = sinogardlica ☰ Słc. Cz. hrdlička = tzn. Por. Pfil. IV, 283.

♀ **Herny** p. ♀ **Harny.**

♀ **Herski**=ładny, okazały; dzielny. ♀ **Harski** = piękny. ☰ Słc. herský=tzn. Moraw. hrský, herský = tęgi, dzielny. Por. RA. XVII, 37. ♀ Harski ma a może pod wpływem harny, dziarski, albo przez Moraw. hrský (jak hardy z Cz. hrdý). Por. ♀ **Hezki.** Por. Pfil. IV, 283 (chyba nie wprost z Cz. hezký?).

Herst p. **Herszt.**

♀ **Herszla** = łopata GO. 96. 165. ♀ **Hersze** lm. tmż. 131 ☰ ?.

♀ **Hersznik** p. **Herszt.**

Herszt, Herst pch. Zap. tu należą: ♀ **Hersztou** = łobuz. Pfil. IV, 275. ♀ **Hersznik** = pierwszy żniwiarz, przodownik Ap. XIV, 123 ☰ Nm. erst(er) = pierwszy JA. III, 660. L. mylnie z Nm. Herrscher= władca. Mr. 175 również nieszczęśliwie z Nm. Harst=wojsko, ♀harst a. ♀ harsch =przednia straż. Por. Pfil. IV, 536.

♀ **Hersztou** p. **Herszt.**

♀ **Hersztykać** = swawolić. ☰ Ukr. hersztykàty sja, hèrszkaty sja, hercykàty sja = tzn.

Herta p. **Herda.**

♀ **Heruś!** ♀ **Haruś!** = odpędzanie kaczek. ☰ Zap. Nm. heraus = precz!

Hester = rodz. koni L. (z Czackiego). ☰ Duńsk. i Dnm. hest = koń; -er jest Duńs. końcówką lm. W Ludwika z Pokiewia (Jucewicza) *Litwie*, str. 107, mylnie zap. wydrukowano hutry zam. hestry, co w niewyraźnym rękopisie łatwo było zmieszać.

Hetka = szkapa; wietrznik; rzecz marna, w wyrażeniu hetka pętelka. Tu zap. należą: **Heciepecie** lm. żartob. = szkapy O. **Heczepecze**= potrawa z jaj, w rodzaju gogielmoglu Zawadzka *Kucharka litews.* ♀ **Haczka**= źrebię; szkapsko Pobł. 100. CZ. 77. **Hetki** petki! =poganianie koni CZ. 77. ♀ **Hada,** ♀ **Hadyna** = szkapa Kg. *Krak.* I, 180. Ap. I, 18. ☰ Widoczny jest związek niektórych wyrazów powyższych z Cz. hečepeče lm. = głóg (jagoda) [z Niemieckiego, ♀ hetschepetsch = głóg]. Nm. ♀ hetzchefetzche, hetzefetze (a. hirzefirze) = wietrznik, szałaput FWb. Kott twierdzi, że wyraz Cz. pochodzi z Ag. (może hedge-patch, jak Nm. Hagebutte). Hetka w znacz. marnoty niewątpliwie z Wł. ette m. = drobiazg, źdźbło [z Łc. późn. hetta: ‚non hettae te facio‘ = ‚res minimi pretii‘ Festus u Dieza II a Ette]. Por. RA. IV, LXIX. Mew. 84 hetka. JA.

III, 660. Hetka w znacz. szkapy ma być, zdaniem L. i dopełniacza 2, z Tur. at = koń, por. **Bachmat**; Mr. 175 nasuwa Hl. hit = szkapa. Pobł. 100, pod Syska, przytacza Nm. Heis = źrebię; wyrazu tego w moich słownikach Nm. nie znalazłem; Dt. ma heist = koń. Być może, że wyraz Wł. dał u nas początek hetce we wszystkich znaczeniach.

Hetman pch. złż. **(H)Ataman. Wataman.** || Głż. hejtman, dw. haitman JA. I, 176. Słc. Cz. hejtman. Ukr. atamàn, otamàn, watamàn. Br. atàman. Rs. atamànъ, hètmanъ || Eur. jako char.: hetman i ataman. Lit. átmonas, étmonas (z Pols. ≡ Nm. Hauptmann [złż. z Haupt = głowa + Mann = człowiek, mąż] = naczelnik, kapitan. Por. JA. I, 69 ods. 2. Mew. 5 atamanъ i 84 hetmanъ. Pfil. IV, 536. Brl. 57—60. MF. Ataman.

Hewar = lewar L. ♀ **Hewer** || Cz. hever ≡ Nm. Heber mzn.= tzn. W północno-wschodnich gwarach Nm. b wymawia się często jak w. Por. RA. XVII, 36. Pfil. IV, 428.

Hewdziec = dywanik RA. XIX, 326. 416 ≡ Może w związku ze Scz. hevdáb (dziś hedváb, hedbáv = jedwab; albo z Węg. hever = leżeć, wypoczywać.

♀ **Hewel** p. **Hebel.**

♀ **Hezki** = ładny; dzielny. ≡ Cz. hezký = tzn. Por. Pfil. III, 786: „panie Heski!“ Por. ♀ **Herski.**

♀ **Hiberla**: „Syje, jak hiberla“ (o złym szyciu) Federowski *Lud okolic Żarek* 355 ≡ ?

Hiberyna = rodz. tkaniny O. ≡ O. błędnie z Łc. wywodzi: jest to Fr. hiberline = tzn.

♀ **Hibzio** = „miejsce, gdzie sypiają dziewki dworskie“ Kg. *Kuj.* II, 271 ≡ ? Czyby do hebd?

Hingować p. **Hangować.**

♀ **Hiniowie** p. ♀ **Hyna.**

Hipsymować p. **Ipsym.**

Hladon = zap. koń jakiś: „Jeździł na białym hladonie“ L. (z *Argienidy* Potockiego) ≡ ?

♀ **Hladzić** = patrzeć, upatrywać ≡ Słc. hľádeť = tzn. Por. RA. XVII, 36.

♀ **Hlak** i zdrob. = kamionka, flasza gliniana. Jucewicz *Litwa* 244. *Żywot A. Januszkiewicza* II, 251. „Chłopy gdyby hlaki“ Mickiewicz. ♀ **Hlek** RT. 200. ♀ **Lak** Ust. z Litwy || Zap. tu należy Cz. láka = naczynie drewniane na wino; bukłak, szawłok ≡ Br. hlak, hlok; Ukr. hlak, hłek = tzn. [Mr. 236 nasuwa Łc. lacus = korytko; naczynie; wanienka itp.]. Por. Mew. 65 glekъ.

♀ **Hledać**=szukać ≡ Słc. hľádať, hľádeť, Cz. hledati = tzn.

♀ **Hlemizdać** = niezgrabnie, niegładko coś wykonać, spaskudzić RT. 200 ≡ RT. pod t. w. wskazuje, że z Ukr., ale Żl. n. Por. Cz. hlemýžď = ślimak. Br. hłamazdzić = durzyć; walić coś na coś; hłamazdzièń = głupiec. Por. Mew. 65 glemyždь. Lpf. VII, 215.

♀ **Hładysz** pch. ♀ **Kładyszka** ż. (O. pisze Kładyżka). ♀ **Ładysz,** ♀ **Ładyszka** O. ≡ Br. hładýsz=garnek (na mleko). Ukr. hładùsz = tzn. Pisanie przez ż jest sld. do dzieżka. ♀ Kładyszka jest sld. do kłaść. [Br. hładýsz od hładzić = gładzić, więc garnek gładzony, gładki].

♀ **Hławny** = główny. ♀ **Hławnie**=głównie ≡ Cz. hlavní, hlavně = tzn.

♀ **Hłodać** = gryźć *Atm.* 1876, III, 684 ≡ Ukr. hłodàty = tzn. [odpowiednia Pols. postać głodać].

♀ **Hłum** p. ♀ **Głumić.**

♀ **Hłuzdy** lm. = mózg; rozum; pojęcie. ♀ **Rozhłuzdać** = okrzesać; rozruszać; ocucić. ♀ **Nierozhłuzdany** = tępy, głupowaty WBł. od 55.

RT. 200 ≡ Br. hłuzdý lm.=mózg; pamięć, pojęcie; razhłuzdàć=wytłumaczyć. Ukr. hłuzd = sens; rozum i pch. Por. Mew. 67 gluzdъ.

♀ **Hłypać** (oczami) = łypać BB. 201 ≡ Ukr. hłýpaty = tzn.

♀ **Hnet,** ♀ **Chnet,** ♀ **Hnedziusieńko,** ♀ **Hnetki,** ♀ **Hnedziutki,** ♀ **Hneda** = wnet. ≡ Słc. hned', Cz. hned i zdrob. hnedky, hnedličky, hnedlinko, hnedka, hnedle = tzn. [Dw. Cz. ihned]. Por. Mew. 67 gnedъ. Pfil. IV, 413 (czy naprawdę z Nm. vonnöten?). Patrz **Wnet.**

♀ **Hobel** p. **Hebel.**

Hoboj p. **Oboj.**

♀ **Hocak** = rodz. tańca ≡ Ukr. hocàk = tzn. Por. Pols. ♀ hocy, = rodz. tańca Kg. *Kuj.* II, 207. 220.

Hochmistrz p. **Ochmistrz.**

Hodować = częstować, raczyć. ≡ Cz. hodovati [toż, co Pols. godować] =tzn. U nas, obok godować = ucztować, używano niegdyś tej Czeszczyzny dla odcieniowania znaczenia. Mew. 61 ged- myli się, pisząc o naszym hodować w znacz. raczyć: „Z Cz. a. Ukr.", gdyż w Ukr. niema tego znaczenia.

Hodować a. **Chodować** pch. złż. =wychowywać itd. ≡ Ukr. hoduwàty = tzn. Br. hadawàć = tzn. [Dsł. utrzymywać przez ‚hod' = rok]. Pisownia przez ch jest sld. do chodzić, w znacz. troskliwie około kogoś chodzić. Por. Pfil. III, 775.

♀ **Hodryk** p. ♀ **Hołdrych.**

♀ **Hody,** rzadziej ♀ **Hoda** = trudno, niesporo; dosyć. ♀ **Hody** (autor pisze xády) = ani, np. ‚hody rusyć'=ani ruszyć RA. VIII, 173; XX, 427. ≡ Ukr. hòdi = niepodobna, ani rusz; dosyć; niestety. Por. RA. XVII, 36. 78. Mew. 61 ged-.

♀ **Hodyniec** p. **Odyniec.**

Hodzia p. ♀ **Chodzaj.**

♀ **Hodzić** = rzucić Lpf. XII, 470. ≡ Cz. hoditi = tzn.

♀ **Hohol** = junak, zuch: „Trzech synów hoholów wyhodował" Chodźko *Milan.* 148. ≡ Br. hòhol=zuch, junak. Ukr. hòhola = wysoka kobieta; kokietka. Rs. gògolь = wytworniś, gładysz.

♀ **Hohyn** = rodzaj wielkiej kury Święt. ≡ Ma być z Nm. hohe Henne, a. hoher Hahn; ale to wątpliwe, bo po Nm. hoch nie używa się o wzroście; jest to raczej może Nm. Hofhuhn = kogut (dsł. podwórzowy) lądowy, nie wodny; albo też może przekręcenie nazwy kur: kochinchiny, Cz. kochynky.

♀ **Hojdać,** ♀ **Hyjdać** = huśtać pch. ≡ Ukr. hòjdaty=tzn. Może być zresztą wyrazem czysto Pols.

Hojny pch. złż. Mylnie piszą ♀ hájny Skj. IV, 376. || Sgłż. hojny = obfity JA. I, 176. Ukr. Br. hòjnyj = szczodrobliwy. Rs. ♀ gojnyj = bujny, suty (Ukr. Br. Rs. z Pols.) ≡ Cz. hojný = obfity. Znaczenie szczodrobliwości rozwinęło się na gruncie Pols., pod wpływem frazesu ‚hojnie dający'.

♀ **Hok** (właściwie Hák) = cent, krajcar. || Ukr. hak = jedna trzydziesta (?) Zl. ≡ Cz. hák = tzn.

♀ **Hokárz** pch.=przekupień Ram. 51 || Słc. hokynár pch. = tzn. Cz. hokynář pch. = tzn. Głż. hokar' pch. = tzn. ≡ Nm. Höker=kramarz, przekupień [dsł. ‚siadacz' ten co siedzi ciągle, cupie na jednym miejscu, od hocken = cupieć, ♀ czępieć].

♀ **Hokbaba** = mięta kędzierzawa GO. 77. CZ. 12. ♀ **Hák baba**=Herod baba, Szwed baba Psk. 25. Ram. 51. ≡ Czy to istotnie jest hák + baba, tj. baba jak hak? Dla czego mięta tak nazwana?

♀ **Hokus pokus** ≡ Nm. Hokuspokus = tzn. W Anglji 1634 wyszła książka „Hocus pocus ju-

nior, the anatomic of legerdemain". W Ameryce półn. wsteczników przezywano hocopocos lm. (a postępowców locofocos). Wywodzono to z Łc. ,hoc est corpus'. Może najlepszym będzie wywód z Tur. Ar. Pers. hokkabaz = kuglarz (skąd Rum. cabaz = żartowniś, facetus). Inne formy Nm. patrz Kge. GW. Wgd. pod Hokuspokus. Por. Mag. Hocuspocus. Mt. Hokkabaz. HB. Mgn. Rs. fokusъ-pokusъ (sld. do fokusъ = sztuka kuglarska).

Hol pch. złż.: „iść w holu, abo holować" L. = ciągnąć (statek). ♀ **Halować,** ♀ **Halać,** ♀ **Alać**= przynieść, przyprowadzić, dostać (Z halkować, k. p., nie ma związku etymologicznego). || Sgłż. holowaćJA. I, 176. Dłż. holowaś = przynieść itd. || Hp. halar, Fr. haler, Pg. alar = ciągnąć liną Dz. I Halar ≡ Nm. holen = dostać, przynieść, ciągnąć itd. Jakkolwiek Sgnm. forma brzmi holôn i halôn, ale nasze ♀ (h)alać pochodzi nie stąd wprost, lecz jest formą częstotliwą do *(h)olić. Por. Pfil. IV, 536.

Hol-, Hoł-, Hal- i **Hał-** rozpoczynają u nas pewną ilość wyrazów, pochodzących od pnia, który po Polsku ma g zam. h. (goły, golić itd.). Wszystkie zapożyczaliśmy od Rusinów, Słowaków lub Czechów, gdyż ci właśnie mają h zam. naszego g. Szczegółowo wyrazów tych nie rozpatruję, bo wyrozumienie, z jakiego każdy języka pochodzi, nie jest trudnym.

♀ **Holander** p. **Oleander**

Holander p. **Holender.**

♀ **Holec** i zdr. = chłopiec. ♀ **Holka** = dziewczyna. ≡ Słc. Cz. holec, holka = tzn. Mylnie wywiedziono RA. XVII, 36 z Cz. holek. Istnieje i Pols. postać ♀ golec w tymże znaczeniu.

Holender, dw. **(H)Olander** pch. **Olender. Olędry** blp. = osady holenderskie. ♀ **Olędry** a. ♀ **Olendry** = Niemcy osadnicy. ♀**Olędernia** = obora. ♀ **Olęderka** = rodz. tabaki. ≡ Wpisuje się dla sprostowania mylnego wywodu nazwy osad i ludzi Olędrów z Nm. Hauländer. Wyraz ten Nm. [złż. z hauen = rąbać + Land = kraj, więc niby = karczownik], mało wogóle używany, stosuje się, a raczej stosował się dawniej do osadników amerykańskich. O naszych Olędrach (wspominają o nich np. *Volumina legum* III, 388, nazywając Olandrami) tak L. mówi (p. w. Hollender): „U nas osadników z Holandji... Hollandrami, Hollendrami, Olandrami, Olędrami, Olendrami zowią", a w przekładzie Nm. dodaje: „die Holländer, nicht ,Hauländer'." FWb. 295 również powiada: „Olędry (po Nm. Holländer), mieszkańcy żuław (pruskich) zap. nazwani tak, iż przywędrowali z Holandji. Posiadłości ich zwą się ,Holländereien' (olędernie)". Por. Pfil. IV, 422. Btrge VI, 279. Por. **Kolędra.**

♀ **Holer** = kłopot, nieszczęście. Psk. 25. Ram. 51 ≡ Psk. przypuszcza zepsucie Fr. malheur; wyrazu tego często używają Niemcy w mowie potocznej w tymże znaczeniu. Może pod wpływem cholera?

Holma = belka, nakrywająca słupy stawidłowe Łb. 89 ≡ Nm. Holm = tzn.

♀ **Holniejsza** (strona) = prawa GO. 165 ≡ Jest to pomyłka druku, zamiast hotniejsza, od ♀ hot = na prawo (= ♀ hetta!).

♀ **Holofić** pch. = krzyczeć; mówić niewyraźnie; hałasować, swawolić ≡ Cz. holofiti=hałasować, krzyczeć.

♀ **Holopa**=1, rura (np. w barszczu) 2, kobieta chuda a niezgrabna 3, niezgrabjasz 4, duża niezgrabna noga ≡ Ukr. holòpa=zad koński. Por. **Jołop.**

Hoł- p. **Hol-.**

Hołd pch. złż., dw. **Hold, Ołdować.** Może tu należy ♀ **Fołda,** k. p. Głż. hołdować. Słc. holdo-

vať. Cz. holdovati. Ukr. hołduwàty ≡ Sgnm. hold = łaskawy, przychylny; wierny; 'Sgnm. holt. „Pierwotnie przymiotnik ten oznaczał stosunek pana do lennika, z jednej strony ,łaskawy', z drugiej ,wierny'; por. 'Sgnm. holde m. = sługa" Kge. Obecnie rzeczownik Nm. od tego przymiotnika brzmi Huld ż.; wyrazy nasze pochodzą zap. od formy przymiotnikowej. Por. Pfil. IV, 536. Brl. 64. Mr. 175 Hold.

Hołda p. **Hałda.**

Hołdernik „Rybołówstwo pod dozorem ,grobelnych', ,hołderników' itp." Kg. *Pozn.* I, 299 ‖ Cz. haltéř = sadz, klatka na ryby. ≡ Z Nm. Halter mzn. = rybnik, sadz, wytworzono u nas nazwę dozorcy sadzu.

♀ **Hołdrych** = kapusta polna O. **Haldrycz** = lolium? Pfil. V, 47. Zap. toż znaczy i w Kg. *Pozn.* III, 227 ♀ **Hodryk** = roślina raphanus raphanistrum Wswp. 9. Skj. IV, 315. ≡ Zdaje się, że z Nm. Heidenrettig = raphanus raphanistrum [złż. z Heide = wygon + Rettig = chrzan, z Łc. radix = korzeń].

♀ **Hołdy** = uczta. ♀ **Hołdować** = hulać, ucztować. ≡ Cz. hody (= Pols. gody) „pod wpływem analogji wyrazu hołd" RA. XVII, 36.

♀ **Hołdys**: „Hołdys gołdys já chłopák wesoły" *Wisła* II, 326. ♀ **Gołdus** = pijak ≡ Zap. od gałda, k. p. pod **Giełda.** Tu prawdopodobnie należy Słc. wyraz holdoš, który niewłaściwie podałem pod **Fołdra**; tam też niepotrzebnie dodałem Hołdernik, k. p.

♀ **Hołobla,** ♀ **Hołobel,** częściej lm. **Hołoble** ‖ Rs. ogloblja. Br. ahłòbli lm. Ukr. ohołòbla, ohłòbla, ohłàble, hołòbli. ≡ Z Ukr. lub Br. Mew. 70, podając nadto Ukr. zahołòba = klin, dodaje: „Wszystko ciemne, zestawione tylko formalnie". Mnie się zdaje, że, wziąwszy pod uwagę Pols. głobić, zagłobić = zatykać, zagłoba = zatyczka, klin, a przenośnie strapienie (por. zabicie klina do głowy) i inne Pols. pochodne od pnia głob-, oraz Słc. hlobiť i Cz. hlobiti = umocowywać (klinami), ustalamy ten pień, który Mew. podaje w idealnej postaci *golb-. Ukr. hołobli zap. zamiast ohłobli. Polska postać brzmiałaby *ogłób' a. *ogłobia ż.

♀ **Hołodryga** p. **Haladra.**

♀ **Hołomszyć** = bić, okładać razami; męczyć, dręczyć. ≡ Ukr. hołòmszyty = obnażyć, zakasać. Żl. Zap. Żl. nie dość dokładnie objaśnia. Znaczenie zasadnicze ,bić po gołym'.

Hołow- jest początkiem kilku wyrazów naszych ≡ Pochodzą one z Ukr. a. Br., gdzie głowa brzmi hołowà, haławà.

♀ **Hołubić,** ♀ **Przyhołubić** = pieścić, przytulić, przynęcić ≡ Ukr. hołùbyty, pryhołùbyty = tzn.

Hołubiec (pisany czasem fonetycznie hołupiec, z powodu 2 pp. hołubca, gdzie b wymawia się jak p) ≡ Ukr. hòłubeć (dosł. = gołąbek) = tzn.

♀ **Homela** = rura, kość ≡ Ukr. homiùka a. homiłka = kość biodrowa, podramienna. Por. **Chomełka.**

♀ **Homen,** ♀ **Homon** p. **Gomon.**

Homolec = soszki do zawieszania sieci myśliwskich O. (z KSL.) ≡ Nm. Hängeholz (złż. z hängen = zawiesić + Holz = drzewo, ulec) = tzn. Por. Pfil. IV, 502.

♀ **Homst** = djabeł: „Homstaś ty zjád!" = zjadłeś djabła Skj. IV, 377 ≡ Może Nm. ♀ hemske, ♀ hömske, ♀ homsk itp. = Nm. Ameis(e) = mrówka?

♀ **Honek** p. ♀ **Hąk.**

♀ **Honem,** ♀ **Hónem,** ♀ **Hanem,** ♀ **Hony,** ♀ **Gonkiem** (gónkę Malinowski *Oppel. Mund.* 15), ♀ **Chonem** = prędko, wnet ≡ Cz.

honem [dsł. = gonem, biegiem] =tzn. ♀ Hanem jest niewczesnym odmazurzeniem. ♀ Gonkiem jest spolszczeniem głosowniowym. Por. RA. XVII, 36. Pfil. IV, 283.

Honiec a. **Hońca** = rycerz, szermierz ≡ Cz. honec = tzn. [Ten sam wyraz i toż znaczący, co dw. Pols. gońca].

♀ **Honielnik** (mylnie piszą hánielnik) = pomocnik juhasa ≡ Słc. honělník = tzn.

♀ **Hont** p. ♀ **Hunt.**

♀ **Hopa** = gromada, kupa (np. gnoju, siana) Pfil. IV, 821 ≡ Dnm. hupe, hupke, höpken = kupa, kupka; to hoop = do kupy, razem [= Nm. Haufe(n) = kupa, patrz **Huf**].

♀ **Horasa:** „A já sobie parobecek, a já sobie horasa... pojadę se do lasa“ Zawiliński *Z etnogr. kraj.* 3 ≡ Por. Słc. horázny = duży, ogromny. Cz. horasa=wysoki człowiek. Być to może jednak wykrzyknik, w rodzaju hola-sa!

♀ **Horcować** = drapać Pfil. IV, 275 ≡ ?

Horda, Orda pch. || Słw. Eur. char.; prócz tego: Srb. ordija = wojsko, korpus ≡ Tur. i Zachodnio-azjat. ordu, urdu = obóz. M. 40. Mt. ordu.

♀ **Horda** p. ♀ **Urda.**

Hordownik, Hordowid, Hordowina pch. = viburnum lantana (= czarna kalina, kruszyna, czeremcha). **Ordownik** itp. bez h O. ≡ Ukr. hordowỳna, hordòwla = tzn. Rs. gordъ, gordòvina, gordìna, gordovìkъ, gordòvnikъ = tzn. Postać hordowid zap. zaimprowizowali botanicy nasi.

♀ **Hore** = 1, bieda, nędza 2, biada! O. ≡ Ukr. hore = tzn. Por. **Gorze.**

♀ **Hore,** ♀ **Hory** = do góry, w górę (zap. mylnie: „Hore=wzgórze“ Hoff *Lud. Ciesz.* 40). ♀ **Hore dołu** = tam i na powrót Hoff *Lud. Ciesz.* 40 ≡ Słc. hore = tzn.; hore dolu = w górę i na dół. Moraw. hore = w górę; w górze. Por. **Dołu.**

♀ **Horek** = matnia w sieci, zwanej zakiem Pfil. IV, 821 ≡ Czyby = worek?

Hornbugle blp. a. **Bugle** blp. O. (odsyła do Hornbugle, a tego wyrazu n.) = cząstki, wstawiane do trąb ≡ Nm. Hornbügel [złż. z Horn = róg, waltornia + Bügel = pałąk, kółko, p. ♀ **Bygla**] = tzn.

Horno, ♀ **Horn** = piec garncarski L. O. ≡ Ukr. horn = trzon, ognisko; hornỳło = tzn. Mew. 64 gernъ. Por. **Chorem.**

♀ **Hornostaj** p. **Gronostaj.**

Horod- jest początkiem kilku u nas wyrazów ≡ Pochodzą one z Ukr. a. Br., gdzie naszemu gród odpowiada hòrod, hòrad.

♀ **Horować** p. ♀ **Harować.**

♀ **Horóp** p. **Harap.**

♀ **Hort** (właściwie *hárt) = sposób: „Na jaki hort to beło“ = jak, w jaki sposób. „Słąp (= rodz. sieci) je ná ten hort, co mrzeża (= rodz. sieci)“ GO. 97. 123 ≡ Nm. Art = sposób [z Łc. ars, 2 pp. artis (skąd artysta itd.) = kunszt].

Hort p. **Hurt.**

Horyl p. **Oryl.**

Horz, Orz = 1, koń 2, dromader, drabarz Skj. V, 76. Pfil. V, 47 || Cz. oř = rumak || Fr. rosse. Wł. rozza = szkapa. Stąd też i nazwa rosynant (Hp. rocinante), która we Fr. rossinante, tak jak i rosse, oznacza szkapę. Por. Dz. I Rozza ≡ Nm. Ross=rumak, 'Sgnm. ros, ors, Sgnm. (h)ros (= Ag. horse).

Hosanna a. **Hozanna** || Słw. Eur. char. ≡ Hb. hosziană (2 os. lp. rozkaźnika od czasownika hoszia) =

ratuj, zbaw! N a końcowe jest słówkiem, oznaczającym mniej więcej to, co u nas ż e, n o. Por. Dc. 139. M. 40.

Hospodar pch. = dawny tytuł w. księcia litewskiego i księcia rumuńskiego || Eur. char. ≡ Zdaje się, że w pierwszym razie z Br. h a s p a d à r = pan; gospodarz, a w drugim z Srb.-Chorw., albo z Bg. g o s p o d a r.

♀ **Hotar** p. ♀ **Hator.**

Hotel p. **Austerja.**

♀ **Howado** p. ♀ **Gowiędzina.**

Howeju! = biada! L. (z Trzyprztyckiego) ≡ L. niedokładnie wywodzi z Żydowskiego e i w e i; powinno być raczej Nm. o w e h! = o biada! Żydowski wykrzyk oddajemy przez a j w a j!

Hozd- p. **Ozd-.**

Hoży ≡ Ukr. hòżyj=tzn. (W Br. i Rs. tenże wyraz na odmienne znaczenie). Por. Mew. 61 ged-.

♀ **Hórdać** p. ♀ **Hurdać.**

Hrabia pch., dw. **Grabia, Graf, Grof.** Por. **Burgrabia, Gograbia,** ♀ **Gráf,** ♀ **Gráfka, Margrabia,** ♀ **Murgrabia** || Głż. h r a b i a. Dłż. g r o b a. Słc. g r ó f, h r a b ä. Cz. h r a b ě. Słń. g r ó f. Ukr. h r à b i a, h r à b l a, h r a p, g r a f. Br. h r a p. Rs. g r a f ъ || 'Słc. g r a f i o, g r a p h i o, g r a v i o. Węg. g r ó f. Lit. g r ó v a s ≡ Nm. Graf, 'Sgnm. g r â v e, g r ä v e, Sgnm. g r â v o, g r â v i o. Patrz, co do pochodzenia, Kge. Graf. Nasze postacie h r a b i a i g r a b i a z Cz. Por. Mew. 76 grabja. Brl. 71. MF. grabia. Btrge VI, 279. Pfil. IV, 536.

♀ **Hramota** p. **Ramota.**

Hrecz- p. **Gryka.**

♀ **Hronostaj** p. **Gronostaj.**

♀ **Hrom** pch. = grom, grzmot, piorun ≡ Słc. Cz. h r o m = tzn.

♀ **Hrózd** p. **Hruzd.**

♀ **Hruba** p. **Gruba.**

♀ **Hruby** pch. = gruby, duży itd. ≡ W różnych okolicach z różnych języków: Słc. Cz. h r u b ý. Ukr. Br. h r ù b y j.

♀ **Hruk:** „narobić stuku hruku" =hałasu, łomotu ≡ Ukr. Br. h r u k = łomot, stuk.

♀ **Hruza** = zgroza ≡ Cz. h r ů z a = tzn.

♀ **Hruzd** a. **Hrózd.** ♀ **Hruździel** a. ♀ **Bruździel**=rodz. grzyba O. ≡ Ukr. h r u z d, h r u z ì l, h r ù z d i ń = tzn. Postać b r u z d z i e l a. przez sld., albo przez pomyłkę w przepisywaniu.

♀ **Hrydnia** = (na Białej Rusi) izba, gdzie zboże suszą, osieć ≡ Br. h r ỳ d n i a =tzn. (Ns. n.!). Por. Mew. 78 gridь.

♀ **Hrym!** = bach! ♀ **Hrymnąć** = runąć, grzmotnąć, paść. ♀ **Rym.** ♀ **Rymnąć.** ♀ **Grómnąć się** = stuknąć, puknąć Pfil. IV, 198. WB. 57. O. ≡ Ukr. h r ỳ m n u t y. Br. h r ỳ m n u ć=tzn. ♀ G r ó m n ą ć s i ę jest wiernym przekładem głosowniowym, bo h r ỳ m n u t y pochodzi od h r i m = g r o m, por. g r z m o t n ą ć.

Huba, Hubka (pisana czasem H u p k a), ♀ **Dennahuba** (k. p.), ♀ **Ps(i)uba** k. p. pch. = rodz. grzybów. ≡ Cz. h o u b a = tzn. ♀ P s (i) u b a = psia huba.

Huba pch. = włóka || 'Słc. (z Nm.) h u b a, h o b a, h u v a. || Lit. (z Pols.) ú b a s ≡ Dnm. h u b e = Nm. H u f e = tzn.

♀ **Hubel** p. **Hebel.**

♀ **Hubica** = ♀ ściana (6 łokci) płótna Czeczot *Piosnki* VI, 78. *Wisła* VI, 986 ≡ Br. h ù b i c a = tzn. [co do pochodzenia, p. **Drugubica**].

♀ **Hubka** = gąbka Hoff *Lud Cieszyńs.* 40. **Hubka, Hubka**=rodz. grzyba L. O. ≡ Słc. Cz. dw. h ú b a, dziś Cz. h o u b a = grzyb; gąbka. L.

podaje Pols. G u b k a, ale przykładami nie popiera. Chociaż mamy rodzimy wyraz g ą b k a, lecz obok niego, dla zróżniczkowania znaczeń, zapożyczyliśmy (zap. z Cz.) h u b a, h u b k a.

♀ **Huckać** = szczuć ⚌ Słc. h u c k a t' = tzn.

Huckop, pisany w zabytkach rozmaicie: w n z c o p, c h u c z k o p, h u n s s c o p = rodzaj hełmu średniowiecznego. Pfil. V, 28. 47. JA. XII, 147. ⚌ Nm. dw. H u n d s k a p p e = rodzaj hełmu z XV w. GW. [złż. z H u n d s = psa, psi + K a p p e = kaptur].

Hucuł pch. Por. RT. 201 i WH. || W różnych językach prawie bez zmiany ⚌ Rum. h o t (czytaj h o c) = złodziej, zbój; -u l jest poimkiem Rum. Por. *Pamiętnik fizjogr.* II, 500 do 501.

♀ **Hudziátko** (właściwie *c h u d z i a t k o) = chudziątko, biedactwo Skj. V, 361. ⚌ Słc. Cz. c h u d'a t k o = tzn.

Huf, Uf pch. || Słc. húf. Cz. h o u f, h o u f e c; h o u f n ě = gromadnie; h o u f n i c e = strzelba (stąd Pols. **Haubica,** k. p.); h o u f n ý=gromadny i in. ⚌ Nm. H a u f e (n) = gromada. Stgnm. h ū f o, h o u f = tzn. Do nas zap. przez Cz. Por. Mew. 84 i 423 hufъ. Brl. 66. 71. Pfil. IV, 536. Patrz ♀ **Hopa.**

Hufnal pch. **Ofnal, Ufnal** || Ukr. h u f n à l. Br. u f n à l (oba z Pols.) ⚌ Nm. H u f n a g e l [złż. z H u f = kopyto + N a g e l = góźdź, por. Brat n a l itp.] = tzn. Por. Mr. 359 Ufnal. Pfil. IV, 536.

♀ **Huj buj!**: „H u j b u j, kiepku mój' mówią o lekkomyślnych i rozpustnie żyjących" Ap. VII, 99, n° 23 ⚌ Cz. h u j a b u j=obficie, w bród. Por. h u l i b a b u l i.

♀ **Huja,** ♀ **Uja!** = oto, wnet GO. 90. 165 ⚌ Nm. h u i! = tzn.

♀ **Hujma** p. **Hurmem.**

♀ **Huki** = jądra świni. ♀ **Hók** (właściwie h u k) = parkot (świński). ♀ **Hocyć sie,** ♀ **Hucyć sie** = latować się (o świni) Skj. V, 361. i in. ⚌ Słc. h u k y=tzn. Kt. [„Może z Nm. h o c k e n mzn. = wspinać się na plecy" RA. XVII, 36].

Hulać pch. złż. ⚌ Ukr. h u l à t y = tzn. Spolszczoną postać mamy w ♀ g u l a ć. Por. Mew. 80 gulja. [Ukr. h u l à t y zap. powstało z okrzyku h u + l a! Może tu odnieść wypada i H u l j a Lpf. VII, 216].

♀ **Hulnąć,** ♀ **Hultać,** ♀ **Hultnąć** = skoczyć ⚌ Może Ukr. h ù l k a t y, h u l n ù t y = tzn.

Hultaj pch. złż. || Słc. h u l t a j = tzn. (z Ukr.) || Rum. h o l t e i u = kawaler, bezżenny ⚌ Ukr. h u l t (i) à j = tzn. Mew. 80 gulja. M. 42 szuka źródła w Pers., Mr. 177 w Węg.

Hultaj p. **Olkiel.**

Hułan p. **Ułan.**

Huma = „naczynie jakie na statkach" L. (z Haura) ⚌ ?

Humen pch. = przeor L. **Igumen, Ihumen** O. **Ihumeń** miasto. Może i **(H)Umań?** || Czes. i h u m e n char. Srb. i g u m a n. Bg. i g u m e n. Ssłw. i g o u m e n ъ Ukr. (i) h ù m e n. || Rum. e g u m e n, i g u m e n. Słc. h e g u m e n u s (z Gr.) ⚌ Gr. h ē g o ù m e n o s, imiesłów od h ē g é o m a i = przewodniczę. Wymawianie Ngr. przyczyniło zmianę h ē g na i g. Nasza forma z Ukr. Por. Mr. 180 Игоуменъ.

Humłów ⚌ Zapisuję tu, aby poprawić niedorzeczną pomyłkę druku WPś. II, 262 ods.: „W ó j t a ... nazywają w osadach Podlasia ‚desiatnik', u górali ‚h u m ł ó w'; w Karpatach ‚wataszko';" powinno być: „u górali H u c u ł ó w ..."

♀ **Hunąć,** w wyrażeniu „ani h u n ą ć" = ani pisnąć L. ⚌ Ukr. h u n ù t y = tzn.

Huncfot a. **Huncwot** pch. ≡ Nm. H u n d s f o t t [zlż. z H u n d s = psa + ♀ f o t = cunnus] = tzn. Por. Pfil. IV, 536.

Huniek (O. mylnie pisze H u n e k) = gbur ≡ L. słusznie zbliża z g u n i ą. Zap. z Ukr., chociaż Żl. blizkobrzmiącego wyrazu n. Ukr. h ù n i a = gunia, sukmana. Por. Cz. h u ň a t ý (o obyczajach) = chłopski, gburowaty (od h ú n ě a. h o u n ě = gunia, siermięga).

♀ **Hunt, Hund,** ♀ **Hont** = wózek górniczy, pies Kg. *Krak.* I, 60. Łb. 90 || Słc. Cz. h u n t = tzn. ≡ Nm. H u n d [dsł. = pies] mzn. = tzn.

Hupał a. **Hukał** = bąk (ptak) O. ♀ **Hupało,** ♀ **Hukało** *Przyj. ludu* VI, 126. Ap. V, 106 ≡ Ukr. h ù p a ł o = tzn. W h u k a ł zamieniono p na k przez sld. do h u k a ć.

Hupieszeć = pleśnieć L. ≡ Zap. skutkiem złego odczytania rękopisu, zam. t r u p i e s z e ć.

Huragan p **Uragan.**

♀ **Hurba** = kupa (np. śniegu, kamieni itd.) Orzeszkowa *Bene nati* 138. 166. O. ♀ **Chyrba,** ♀ **Hyrba** = kupa, dużo ≡ ♀ H u r b a z Ukr. h u r b à, Br. h ù r b a = kupa, mnóstwo; ♀ h y r b a z Słc. Cz. h r b a = tzn.

♀ **Hurda** p. ♀ **Urda.**

♀ **Hurdać** = trząść. ♀ **Hórdać** = poruszać ≡ Cz. ♀ h u r d a t i = trącać, targać.

♀ **Hurdzyk** = jakaś roślina Skj. IV, 304 ≡ Może w związku z Ukr. h o r z ý n a = faszyna; wiązka chróstu.

Hurman = bałwan soli. Toż **Harman** Łb. 86. 90 (może pomyłka druku, zam. H u r m o n?) ≡ Zap. Ukr. h u r m à n = tzn.; por. **Hurmem.** Łb. podaje Austr. (tj. Nm. ♀) h u r m o n e, ale tego w słownikach moich n.

♀ **Hurmawica** = burza z wichrem i piorunami ≡ Słc. h r m a v i c a = tzn.

Hurmem a. **Hurmą.** ♀ **Hurma** = kupa ♀ **Hujma** = duża kupa, np. ludzi Skj. V, 361. ≡ Ukr. h ù r m a a. h u r b à = kupa; h u r m a n ò m a. w h u r m à n = kupą, hurmem. Br. h ù r b a = kupa, zwał (śniegu itp.); h ù r m o m = hurmem. Rs. g u r ь b à, g u r m à = kupa; g u r ь b ò j = hurmem. Por. Mew. 84 hurmъ. Mr. 177 Hurmem. RA. XVII, 9. Por. ♀ **Hurba.** ♀ H u j m a może przez zmieszanie ze Słc. c h u j a = Pols. c h a j a, c h u j a w i c a itd. = zawierucha.

Hurt, Hort, Urt pch. = stado itd. **Hurtem.** || (Słc. i Cz. od osnowy h u r t- mają inne znaczenie i pochodzą z Nm. h u r t- = trącić, rzucić się). Ukr. h u ŕ t = gromada, kupa, stado; n a h u r t, h ù r t o m = hurtem; w h ù r t i, w h u r t = kupą, razem; dużo pch. Br. h u r t, h ù r t o m itd. Rs. g u r t ъ = stado; gromada i pch. ≡ Mew. 84 hurtъ przypuszcza źródło w Tur. j u r t = namiot (idąc za M. 41, który Nm. Hürde z Tur. wywodzi!) i dodaje: „Mniej prawdopodobnym jest wywód z Nm. Hürde". Mr. 178 oddziela Rs. gurtъ i Pols. h u r t e m od Pols. h u r t, szukając źródła pierwszego w Szwed. h j o r d = stado, a drugiego w Nm. H ü r d e. Mnie się zdaje, że wszystko wyjaśnia należycie Nm. H ü r d e, ♀ h u r t e, ♀ h o r d e, ♀ h o r t e, ♀ h ü r t e = zagroda (na bydło, owce, zające itd.). Przejście znaczenia z zagrody na jej zawartość łatwe do zrozumienia. Por. Pfil. IV, 536.

Huryska || Sł. i Eur. jako char., z małemi zmianami: Fr. h o u r i, Nm. H(o)u r i s itd. ≡ „Z Ar. h u r ā = mająca oczy czarne (o gazelach i dziewicach); h u r i = dziewica w raju Mahometa" M. 41. Do. 141 Houri powiada, że formę h ū r ī nadali Persowie, a Arabowie od nich znów wzięli wyraz w postaci h ū r ī a. Nam, zdaje się, za podstawę posłużyła forma Nm. H u r i s.

♀ **Huska** = głowa soli, gąska Łb. 90. O. RT. 236. ♀ **Huska** = rodz.

ciasta, chleba Kg. *Przem.* 116. Pfil. IV, 200. ≡ Ukr. hùska (dsł.=gąska) = tzn. Dopełniacz Lindego niepotrzebnie szuka źródłosłowu we Wł. i nawet w Zendzie!

Husnacht p. **Hausknecht.**

Hustem, Husto = obficie. ≡ Cz. husto, częściej hustě (dosł. gęsto) = tzn. Hustem niby w 6 pp., jak hurmem, raptem itp. Por. JA. I, 69 ods. 2.

Huszcza (L. pisze Chuszcza) = tłum, rzesza ≡ Ukr. hùszcza [= Pols. *gąszcza] mzn. = tzn. Raczej z Ukr., niż z Cz. hušt' = gęstwina, gąszcz.

♀ **Huściaki** lm. = krzaki. ♀ **Huściawy** las=gęsty las. [Mylnie Wswp. 9 wydrukowano huściany, co autor poprawił na moim egzemplarzu]. ♀ **Chuściák** = krzaki Skj. IV, 302 ≡ Ukr. huszczàk=krzaki, gąszcz. WSłc. odpowiedniego brzmieniem wyrazu n. Przytoczone w RA. XVII, 37 huštàk nie ma związku z huściakami, gdyż brzmi właściwie po Morawsku hošt'ák, znaczy 1, przedmieście, siedliska chałupników 2, mieszkaniec przedmieścia, chałupnik i pochodzi od host' = gość Brl. 70 (dw. hosták).

♀ **Huśle,** ♀ **Hóśle,** ♀ **Hośle** lm. i zdr. = skrzypce. ♀ **Chusle** = nogi (żartob.). W spolszczeniu ♀ **Gęśliki** ≡ Słc. i Mor. husle lm. = tzn. Cz. housle lm. = tzn. [=Pols. gęśl]. ♀ Chusle w znacz. nóg zap. przez podobieństwo kształtu, jak ♀ klarnety = nogi. Por. RA. XVII, 37. Pfil. IV, 283.

Hut- p. **Huta.**

Huta. Hutkafer = zakupujący rudę dla hut. **Hutman** = dozorca huty. **Hutmistrz** = kierownik huty Łb. 90 || (Głż. hěta tu nie należy, p. **Jata**). Słc. hut' a. huta. Cz. hut'. Ukr. Br. hùta. Rs. gùta, ♀ gùda ≡ Nm. Hütte = chata, buda; huta. Sgnm. hutta. Por. Mew. 91 chuta. Brl. 76. Pfil. IV, 536. Hutkafer z Nm. Hüttenkäufer [Käufer= kupiec, kupujący] = tzn. Hutman z Nm. Hüttenmann = tzn. Hutmistrz z Nm. Hüttenmeister = tzn. Por. **Otrusi(a)k.**

♀ **Hutać** złż. = obmyślić, wymyślić Skj. V, 361. ≡ Słc. hútat' = tzn.

♀ **Hutny** = silny, zdrowy ≡ Cz. hutný = tęgi, gęsty, krzepki. Por. RA. XVII, 37.

♀ **Hutorzyć** = mówić półgłosem Skj. V, 361. ≡ Słc. hútoriti= mówić, gwarzyć. Por. Ukr. hutòryty = gawędzić.

♀ **Hutować się** (o drzewie)=palić się tak mocno, „jak w hucie" Kg. *Krak.* IV, 38 ≡ Może raczej z Ukr. hutìty = szumieć, huczeć.

Hutry p. **Hester.**

♀ **Huwa** = czepiec GO. 52 ≡ Nm. ♀ huwe = tzn. [= Nm. Haube = tzn.].

Huzar, dw. **Husarz.** ♀ **Husar.** ♀ **Usar,** ♀ **Uzar** pch. || Słw. Eur. jako char. ≡ Węg. huszár = huzar [o pochodzeniu wyrazu tego różnie prawiono: jedni wywodzili z Węg. huszas=dwudziestówka, bo huzar miał być dwudziestym ze wsi branym do wojska GW. p. w. Husar; por. *Kłosy* V, 11; XI, 2; Morawski *Dzieje nar. pols.* III, 69; L. MF. hursarь wywodzi z Wł. corsar = **Korsarz,** k. p. i dodaje, że nie należy myśleć ani o Nm. Hansa = **Hanza,** k. p., ani o Chazarach]. Por. JA. VIII, 10; XI, 111.

♀ **Huzew,** ♀ **Huzdew,** ♀ **Huzdewka** = 1, obrączka skórzana, łącząca w pługu grządziel z kółkami 2, obręcz z całego smreczka na kadź. ♀ **(H)Użwa** = gążew u chomąta. ≡ ♀ Huzew ze Słc. húžva (= Cz. houžev)=wić. ♀ Użwa z Br. Ukr. (h)użwa = gążew u chomąta. Głosowniowo wyrazy te odpowiadają Pols. gążew. Por. RA. XVII, 32 gążew i 37 huzew.

♀ **Huzir** a. ♀ **Huzer** = dolna część snopa, ♀ knowie, ♀ knąbie RT. 201 ═ Ukr. hùzer, hùzir = tzn. [Ukr. hùzno = tył, zadek, por. Pols. guz, guzica itd.; patrz ♀ **Huzno**].

Huzno = zadek L. ═ Ukr. hùzno = tzn. Por. ♀ **Huzir.**

♀ **Huźlanka** = mleko „przątane", rodz. sfermentowanego mleka w bryndzy ER. II, 844. ═ Może w związku z osnową Słw. chudy?

♀ **Hybać** = biec; skoczyć; rzucać ═ Słc. hýbať, Cz. hýbati= tzn. Wyrazy te odpowiadają formą Pols. chybać, ale to ostatnie znaczy tylko chwiać.

Hyber = rodz. rapira O. ═ Nm. Hieber = pałasz, rapir.

♀ **Hyblak** =młode drzewo, grubsze od obręczy, okrągłe ═Ukr. hyblàk [a. obłýk, wiblàk = Pols. ♀ oblak] = tzn.

♀ **Hyc** = gorąco, upał; rozgrzanie żelaza do żaru Łb. 91 ♀ **Hycować** = silnie palić; nagrzewać || Cz. hic = gorąco ═ Nm. Hitze ż.= gorąco. Pfil. IV, 283.

Hycel, czasem **Hecel** pch. || Cz. hycel = tzn. Ukr. hỳcel, Br. hicel = tzn. (z Pols.) ═ Nm. ♀ hitzel, ♀ hützel=tzn. (może z Nm. ♀ hitzen = hetzen = szczuć psy, hecę urządzać). Por. Mew. 84 hycelь. Mr. 178 Hycel. Brl. 76 Hycel. Pfil. IV, 284. 536.

♀ **Hyczka** = 1, liście wierzchnie na rzodkwi, buraku; nać 2, czub na ogolonej głowie. ♀ **Hycze** n.=warkoczyk O. ═ Ukr. hỳcze n., hỳczka, hyczỳna ż. = nać. Por. ♀ **Hyra.**

Hyd pch. złż. ═ Cz. hyd = tzn. Ukr. hyd i dużo pch. i złr. Por. **Gid** i **Gizd.** Por. JA. IV, 644.

♀ **Hyk** = sęk RA. III, 371. Ap. XII, 175 ═ ? Może w związku z **Hyrcz,** k. p.? Może przez zdrob. hy(r)czek?

Hykawy = jąkający się ═ Ukr. hỳkawyj = tzn.

♀ **Hyla** = salopa ═ Nm. Hülle mzn. = tzn.

♀ **Hymbałek** p. ♀ **Ambałek.**

♀ **Hymżać** = pełzać, czołgać się RT. 201 ═ Ukr. hymzìty = roić się, mrowić się. Cz. hemzati, hemžeti = pełzać; hemzeti = mrowić się. Por. Pols. ♀ giemzić. RA. XVII, 33.

♀ **Hyna** = potwór, którym się straszy dzieci. ♀ **Hynák** = 1, straszydło 2, rozjuszone bydlę 3, szpetne bydlę. ♀ **Hiniowie** lm. = olbrzymi GO. 132 ═ Zap. Nm. m. i ż. Hüne = olbrzym, potwór [podobno od nazwy ludu Hunnów].

♀ **Hyr,** ♀ **Chyr** = pogłoska, wieść, opinja. ♀ **Hyra** = duma, pycha. ♀ **Hyrny** = zamożny; znany; dumny. ♀ **Hyrák** = zamożny; zarozumialec. ♀ **Hyrować się,** ♀ **Hyrzyć się** = wynosić się || Słc. chýr = pogłoska; chýrečný = sławny; chýriť = ogłosić; chýri sa = słychać; chýrný = osławiony; chyrečiť sa = chwalić się, pysznić się; Moraw. chýr = krzyk; chýrný = 1, chwalony; rozumny 2, dobry. Słń. hir =hałas. Ukr. Za hyr = na dziwo; Mew. 84 hirъ podaje nadto Ukr. hyr=sława; wieść (Żl. n.) ═ Węg. hír = pogłoska; wieść; opinja; sława; dużo pch. Por. Mew. 84 hirъ. RA. XVII, 22.

♀ **Hyra** = czub na ogolonej głowie Ap. I, 68 p. w. Hyczka ═ Ukr. hỳra = tzn. Por. ♀ **Hyczka.**

♀ **Hyrba** p. ♀ **Hurba.**

♀ **Hyrcz** = guz na drzewie; ♀ **Hyrcze**=drwa sękate ═ Słc. hrča =narośl, sęk, guz. Por. RA. XVII, 37.

♀ **Hyrdo!** krzyczy pastuch dla uspokojenia baranów Skj. V, 362. ═ Zap. Nm. ihr da [dsł. wy tam!]

= hejże, wy! Nm. ♀ do = Nm. da Por. **Werdo.**

♀ **Hyrtáń**=krtań ═ Słc. hrtan, Cz. hrtán m. = tzn. Por. RA. XVII, 37 i ♀ **Hyrtuń.**

♀ **Hyrtuń**=pijaczysko Atm. 1877, I, 383. *Na dziś* I, 310 ═ Cz. hrtáň = (dsł. krtań) = pijak. Por. ♀ **Hyrtáń.**

Hys, Chys, Chyz, His, Hysz, Hez pch. =wiatr pomyślny L. KSL. 246. **Hysować** a. **Hyzować** =„znaczy podnosić żagiel, gdy się hys zrywa" L. (z Magiera) ‖ Wł. issare. Hp. Pg. izar. Fr. hisser. Szwed. hissa. Ag. to hoist ═ Dnm. hissen (skąd Nm. hissen) = podnosić żagiel. Z czasownika tego wytworzono, jak się zdaje, na gruncie Pols., rzeczownik Hys, oznaczający wiatr, jako przyczynę hysowania. Por. Kge hissen. Dz. I Issare. Mr. 178 Hysować. Pfil. IV, 536.

♀ **Hyza** p. ♀ **Chyż.**

♀ **Hyżki** lm. = nogi wieprzowe studzone. Til. ser. 1, t. IX, str. 90. RT. 202 ═ Ukr. hyżki (Żl. pisze hyszki) = tzn. [tenże wyraz, co Pols. giża = koniec kości goleniowej L.].

I.

Iblis p. **Eblis.**

Iczogłan = pokojowiec M. 44 (z Twardowskiego) ‖ Chrw. ičogljanin, oljanin, Srb. ičoglan(in), ičoljanin =paź; ičaga= rodz. szlachty Tureckiej. Bg. ičoglan = paź ‖ Fr. icoglan, ichoglan char. Dc. 141. Ngr. ikogláni. Rum. ičo-(g)lan. ═ Tur. iczogłān [„złż. z dwóch rzeczowników: icz = wnętrze i ogłān = chłopiec] = pokojowiec, paź sułtański" M. 44. Por. Mt. ič oglane. Pop. 99.

Idko p. **Dyd.**

Igumen p. **Humen.**

Ihumen p. **Humen.**

Ilki p. **Elki.**

Ilm m., **Ilma** ż. = drzewo wiąz ‖ Dlż. lom. Cz. jil(e)m m., jilma ż. Słń. lim. Ukr. ylèm, lom, ìlma, ilm. Rs. ìlemъ, ìlimъ, ♀ ìlьma ‖ Nm. Ulme ż., Ilme ż., 'Sgnm. i Sgnm. ëlm (boum) m. ═ Łc. ulmus= tzn. Kge i inni językoznawcy Niemieccy myślą, że Nm. Ulme wzięto z Łc., ale że ëlm(boum) jest czysto Grm. W każdym razie wyraz wzięliśmy z Nm., może przez Cz. Por. Kge Ulme. Mew. 95 ilьmъ. MF. ilьmъ. JA. XV, 487.

Ilza a. **Ilża** = raca O. (raczej rurka racowa, rakietowa) ═ Nm. Hülse, patrz **Gilza.**

♀ **Ilce** n. = drzewko weselne, wtykane do korowaja Ap. II, 189; V, 99; VI, 33; VII, 165; VIII, 125. ═ Ukr. wylcė, hylcė = tzn. [od Ukr. jal, jil — jodła].

Imam, Iman = uczony turecki O. ‖ Srb. imam = kapłan meczetu; kalif, następca Mahometa Pop. 96. Mt. imam. Bg. imam = 1, głowa religji muzułmańskiej 2, władca (świecki i duchowy) ‖ Fr. iman, imam. Hp. iman. Rum. imam. Alb. imam. Ngr. imamēs. ═ „Z Ar. imāma = na przodzie, przodem, tj. stojący na przodzie, na czele ludu; stąd dwa znaczenia wyrazu: 1, chalifa, czyli następcy Muhammeda i 2, osoby du-

chownej, która w meczetach stoi na przodzie i odmawia w głos modlitwę kanoniczną...W językach europejskich błędnie piszą iman, co po Ar. znaczy ‚wiara'" M. 46. Por. Mt. iman i imam. Dc. 142. Pop. 96.

♀ **Imbary** p. **Ambar.** Dodać: tu zap. należy Fr. (h)angar, którego Dz. II c objaśnić nie umie. Br. inbary Romanów *Bělorus. Sborn.* III, 308.

♀ **Imberczyk** = przyzwoitość, np. ‚Dziecko bez imberczyku' Hlc. 40 ═ Węg. emberség = ludzkość, uczciwość.

Imbier pch. ♀ **Jembier** = Głż. jumbjeř. Słc. imberik a. zázvor. Cz. zázvor. Słń. zingiber. Srb. djumbir. Ukr. ymbìr. Rs. inbirъ || Nm. Ingwer, Ingber, ♀ imber, 'Sgnm. ingewër a. gingebere. Hl. gember. Ag. ginger. Fr. gingembre. Wł zenzovero, zenzero. Gr. ziggiberis. 'Sgr. ziggiberi, ziziberi. Łc. zingiberi, zimpiberi, zinziber. Węg. gyömbér. Ar. zendžebil ═ Wszystkie te postacie z Skr. çrṅgavera [złż. z çrṅga = róg + vera = ciało] = tzn., w Prakrycie singabēra. Por. MF. Djumbir. Mr. 151 D'umbir, 181 Imberik, 374 Zázvor. Pfil. IV, 490. Dz. I Zenzovero. Kge. Ingwer. Nasza forma z Nm. ♀ imber FWb.

Imbryk pch. || Słc. ibrik, ibryk = imbryczek. Srb. ibrik, czasem imbrik = miedziane naczynie na wodę Pop. 96. Bg. ebrik, ibrik = dzban. Ukr. imbryczok (z Pols.) || Mt. pod ebrek podaje formy Wł. i Hp., ale tych w słownikach moich nie znajduję. Rum. ibric = konew; imbryczek. Alb. ibrig, jebrik = naczynie gliniane a. metalowe. Ngr. imprìki, mprìki. Węg. ibrik = konewka ═ „Z Tur. ibrỳk = dzbanek do kawy" M. 46. Por. Mew. 56 ebrikъ. Mt. ebrek. Mr. 180 Ibrik. Lpf. VIII, 9 Ibrik.

Inderak, ♀ **Andarak,** ♀ **Anderak** = spódnica || Ukr. Br. andaràk || Lit. undarókas ═ Nm. Unterrock [złż. z unter = pod; spodni + Rock = suknia] = tzn. Por. Bge VI, 284. Mew. 95 inderakъ. Pfil. IV, 402. 408. 439. Postacie gwarowe z Br. i Ukr. Por. **Interlag.**

Indergm- p. **Intermach.**

Indermach p. **Intermach.**

♀ **Inej** = okiść, szron Roczn. 203. ═ Ukr. inèj = tzn. Por. Mew. 96 inij.

Ingar = rodzaj świdra bednarskiego do robienia dziur. ♀ **Ingier** = tzn. RT. 203 || Ukr. ỳnger = tzn. ═ Zap. z Nm. einbohren=wświdrować. „Der Böttícher bohrt in das Fass ein" GW. = beduarz świdruje beczkę; z tego czasownika Nm. mógł powstać u nas rzeczownik; Nm. *Einbohr a. *Einbohrer nie znam.

Ingier p. **Ingar.**

Ingierniny lm.: „Nastały teraz dziwne w strojach manjery: ..krymki.. ankry, ingerniny" L. z Twardowskiego ═ „Może strój jakiś z Ingrji", powiada L. „Od szwedzkiej zapewne prowincji Ingiermanlandji", mówi Gołębiowski *Ubiory* 162. Enc. z zupełną pewnością wywód ten przytacza; zdaje mi się on jednak nader wątpliwym. Może raczej wyraz ten jest w związku z Wł. guarnire, guernire mzn. = garnirować.

Ingować a. **Tyngować** = „termin kucharski: namazać tłustością, masłem itd." L. ═ Może Nm. tunken = zamaczać (np. w sosie), Tunke = sos gęsty? Albo Łc. tingo (skąd tynktura, tynta) mzn. = zmaczam, zwilżam? Jaką drogą mogłoby powstać ingować z tyngować? Może niezależnie, z Łc. unguo = mażę, smaruję?

Ingować p. **Hangować.**

Ingrycht = sztuczny przyrząd w zamku ═ Nm. Eingerichte n. = tzn. Por. Mr. 181 Ingrycht. Pfil. IV, 536. Por. tegoż pochodzenia **Grycht.**

Inhak = hak do zaczepiania koni przy kołowrocie konnym Łb. 93 ═ Nm. einhaken, Dnm. inhaken [złż. z ein- = za- + haken=czepić, haczyć] = zaczepić, zahaczyć. Zdaje się, że rzeczownik utworzono u nas z Nm. czasownika.

Inkałust p. **Inkaust.**

Inkaust, Enkawst, Inkałust pch. || Cz. inkoust, ingoust || Fr. encre. Wł. inchiostro. Hl. inkt. Ag. ink. 'Słc. encaustum, incaustum, encaustrum, incastrum ═ Gr. égkauston [od káiō = piekę, wypiekam] = coś wypalonego (o znakach); atrament czerwony cesarzów rzymskich; stąd Łc. encaustum = tzn. Inkałust ma ł „podwałczące", przez nieporozumienie, jak w bałda, zam. bauda, w Witołd zam. Witout, w faud, zam. fałd, w (wieś) Łopatki, zam. Opatki itp. Por. Bezzenberger Bge. V, 84. Mew. 96 inkoustъ. Mr. 181 Inkoust.

Inkluz, dw. **Inkluza** ż. ♀ **Angluz** = ♀ wabik, pieniądz zaczarowany itp. Kn. n. „Zamknięty, w jakim narzędziu mniemany duch, czyli wróg, zabobonnikom pomocny" L. || Ukr. inklùz (z Pols.) ═ Łc. inclusus mzn. = zamknięty, osadzony. Zdaje się, że wyraz Łc. wzięliśmy przez Wł. inclusa = dodatek, załącznik, (coś, co się wkłada do innej rzeczy zamkniętej, np. do listu), znaczenie zaś talizmanu przyczepiliśmy sami i to nie wcześniej, jak w końcu XVIII w., bo L. na inkluza ma przytoczenia tylko z Bohomolca i Zabłockiego.

♀ **Inkrutowiny,** ♀ **Krutowiny,** ♀ **Inkurtowiny** (na Litwie) = wnosiny, wprowadziny, instalacja, p. *Słownik angielsko-polski* p. w. Housewarming. Mierzyński *Źródła do mitologji litews.* 95 ═ Lit. inkurtùves, kurtùves blp. [od kuriù mzn. = buduję] = tzn.

Inkurka p. **Rankor.**

Inkurtowiny p. **Inkrutowiny.**

Inspekt, czasem. blp. **Inspekta.** ♀ **Mispety,** ♀ **Izbety.** ═ „Wyraz inspekta niewątpliwie pochodzi z Mistbeet [złż. z Mist=gnój + Beet n. = grzęda] = tzn., gdyż ma toż samo znaczenie i u ogrodników polskich na Szląsku, wystawionych na bliższe wpływy Nm. i używa się w postaci mispety; ale w tej formie stał się niezrozumiałym, więc zdawało się, że go wywodzić należy z Łc. inspectus, zwłaszcza że dołączyła się tu zapewne analogja znaczeniowa, bo inspekt wymaga starannego ‚dozoru'" L. Malinowski w Bge VI, 303. Por. Pfil. IV, 536.

♀ **Inst** = ogier. ♀ **Instować** (o klaczy) = żądać ogiera Ram. 58 || Cz. hynst, hynšt ═ Nm. ♀ hingst (= Nm. Hengst) = ogier; hengsten = żądać ogiera.

Interes, dw. nieodm. **Interesse,** np. „interesse brać" = pobierać odsetki; „wszyscy swego interesse szukają" L., pch. złż. ♀ **Interas,** ♀ **Jenteres,** ♀ **Mięteres,** ♀ **Miterus** || Słw. Eur. prawie bez zmian, ze znaczeniem 1, procentu i 2, korzyści, współudziału ═ Łc. interesse = 1, być pomiędzy.. 2, być odległym 3, być przy czymś, być obecnym 4, zależeć na.., obchodzić, dotyczeć. Czasownik ten, mający dość niezwykłą i zawikłaną konstrukcję w zdaniu Łc., przyjął się w 'Słc. i językach Eur. w dwóch postaciach: jako bezokolicznik ‚interesse' i jako 3 os. teraźn. ‚interest'; oto parę przykładów Łc.: „Caesar dicere solebat, non tam sua (domyśl. causa), quam reipublicae interesse, uti salvus esset" Sweton. Caes. 86 = ..że nie tyle w jego, ile w rzeczypospolitej *interesieby* było.. „Quid illius interest?" = (powiedzielibyśmy dziś:) co jego (w tym) za *interes?* W 'Słc. występuje już interesse jako rzeczownik, a. nieodmienny, albo odmienny, rodzaju n., ze znaczeniem: zysku, procentu, lichwy; korzyści, interesu. Języki Słw. wzięły wyraz z Łc. bezokolicznika interesse, który u nas np. dawniej był nieodmiennym; toż i Nm. od końca w.

XVI: Interesse n., oraz Wł. interesso, Hp. interes itd.; Fr. zaś używa Łc. formy teraźniejszości: intérêt, a za nim Ag. interest.

Interlag = podkładka drukarska O. ═ Nm. Unterlage [złż. z unter = pod + Lage mzn.=pokład, warstwa] = tzn. Nm. u przechodzi u nas na i zap. pod wpływem lepiej znanych wyrazów Łc., poczynających się od inter-. Por. **Inderak.**

Intermach, Indermach = tył domu L. **Indermaszek** Plauta *Potrójny*, przekład Cieklińskiego, wiersz 1905. **Indergmaszek** *Historja w Landzie*, wiersz 239. ═ Nm. Hintergemach [złż. z hinter = poza; tylny + Gemach (Pols. gmach) = pokój] = tzn. Por. Bge VI, 280. Pfil. IV, 536.

Introligator pch. || Scz. introligator Brl. 80. ═ W 'Słc. ligator, skąd Wł. legatore. Intro- w Łc. znaczy wewnątrz, do środka; słówko to znamy z intromisji. Wzmocniono nim (zap. dla odróżnienia ‚oprawcy' książek od innych ‚ligatorów') wyraz ligator, jak się zdaje, w Polsce, bo DC. p. w. Introligator powiada: „nazwa rzemieślnika u Polaków" i podaje tylko jedno przytoczenie. Być więc może, że Czesi od nas tę postać wyrazu przejęli.

Ipokras = rodz. wina: „Czasem drudzy nie znają, Czego im więc nalewają: Ipokras, abo trywijał; Co on dba, gdy szyję nalał" Rej *Krótka rozprawa*, wiersze 1426—1429. **Hipokras** = wino przyprawne L. z Mączyńskiego. || Nm. Hippokras. Fr. hippocras a. hypocras. 'Słc. vinum hippocraticum, ippocras ═ „Rodzaj średniowiecznego wina korzennego, używanego na lekarstwo i dla tego z podprowadzeniem nazwy pod miano sławnego lekarza Hipokratesa (Gr. Hippokrátēs). Dziś jeszcze w Bazylei robią hippokras noworoczny z wina czerwonego" GW. p. w. Hippokras. Por. Kr. p. t. w. Wyraz utworzono, jak się zdaje, z Gr. hypo- = pod + krâsis = mieszanina.

Ipsym = wino ze sztucznemi dodatkami. **(H)Ipsymować** = wino sztucznie przyrządzać L. ═ Zap. w związku z Nm. ♀ ips (=Nm. Gips a. Gyps) = gips. Gipsu używano do fałszowania win.

Ircha, Irzcha, Jercha pch. = zamsz || Głż. Słc. Cz. jircha. Słń. irh(a), jer(i)h. Srb. ira. Ukr. ÿrcha. Rs. ircha, irga || Węg. irha ═ Sgnm. irah, 'Sgnm. irch, ërch = kozieł; wyprawna skóra koźla [to zaś z Łc. hircus=kozieł]. Por. MF. irh. Mew. 96 ircha.

Irga = rośl. niesplik ═ Ukr. ÿrha, Rs. irgà = tzn. Por. Mr. 181 Ирга. Z Ukr.

Irmos L. ═ zapisuję dla tego, aby poprawić mylną postać irmor u O. Źródło wyrazu wyjaśnia dokładnie dopełniacz 2 Lindego p. t. w.

Irtnica: „Irtnicy od funta.." L. (z Instr. cel. Lit.) ═ ?

Irzcha p. **Ircha.**

Islam pch. || Słw. Eur. char., bez zmian ═ „Z Ar. islam = poddanie się, tj. nauce Mohammeda i wogóle woli Boga: tak Musułmanie nazywają swą religję.. Stąd imiesłów muslim znaczy poddającego się tej nauce" M. 47. „Od muslim, w lm. muslimīn, Persowie utworzyli musliman i miusiulmān, a Turcy tę formę przyjęli; od nich myśmy zrobili muzułman" M. 89. Por. Dc. 142. Patrz **Bisurman.**

Ispa p. **Ispina.**

Ispina, Ispa = rodz. wierzby L. ═ Nm. ♀ ispe = ulmus campestris = Nm. Aspe, Espe = topol czarna, osika.

♀ **Istba** p. **Izba.**

♀ **Istewka** p. **Izba.**

Istyk p. **Styk.**

Iwa pch. ♀ **Wiwa** GO. 187 || Słw. prawie bez zmian || Sgnm. īwa, īgo, 'Sgnm. īwe, Nm. Eibe ż., skąd Fr. if, Wł. Hp. iva. Lit. jëvà. 'Słc. ivus ≡ MF. iva wywodzi z Sgnm. Mew. 97 iva zestawia tylko postacie, nie wyrażając zdania co do źródła, toż i na str. 424. Mr. 37—38 Ива nie uznaje zapożyczenia z zachodu. Kge p. w. Eibe mniema, że sprawa wzajemnych zapożyczeń nie jest dokładnie wyjaśniona. Por. **Jewnik.**

Izba pch. złż. ♀ **Izdba,** ♀ **Istba** (tak Ap. I, 27), ♀ **Zdba,** ♀ **Żba. Zdebka** L. ♀ **Istebka,** ♀ **Istybka,** ♀ **Istewka. Przyzba** i **Przyspa** (sld. do przy + syp-). Nie wątpię, że wyrazy powyższe pochodzą od pnia zd- (= Ssłw. zьd-, zъd-; czy pień ten złożony jest z sъ + dê, w to nie wchodzę), więc zaliczam tu i **Zdun** pch. Być też może, że i osnową ozd- (może to pień zd- z przyimkiem o) tu należy, więc i pochodne: ♀ **Sozdem, (H)Ozdownia** itd. (por. Mew. 229 ozd-). Por. rodowe: Zednik, autor pisma *O użyciu siewników* Warsz. około 1875 (zap. z Cz.) Zdunszký BW. LIII, 243 (r. 1394). Izdebski. Zdebski Kg. *Krak.* IV, 348. Izdbieński; miejscowe (I)Stebne. Stubno Kg. *Przem.* itd. || Nie wypisuję tu odpowiedników Słw.; znaleźć je łatwo u Mew. pod istъba 97, pod ozd- 229 i pod zьd 405. Zanotuję tylko Mor. izbetka Sušil *Morav. Písně* 90. Br. stopka Czeczot *Pieśni* VI, 91. || W dalszym ciągu znajdą się zbliżane z naszemi wyrazy Eur. Tutaj podaję tylko Lit. stubà (wyraz znany tylko Litwinom niemieckim; skąd Mr. 37 wziął Lit. istuba, nie wiem); Łot. istaba, istabinia Sprogis 105 137; Węg. szoba jakoby z Nm., por. Mew. 97 istъba i Mr. 77 soba ≡ Mr. 37 Истъба wywodzi z Rom. przez Lit. Wywód, zdaje mi się, bezpodstawny, bo 1, Słowianie, ile wiem, ani jednego wyrazu z Lit. nie zapożyczyli 2, Lit. stubà, jak się rzekło, używa się tylko na Litwie pruskiej 3, na to, żeby Lit. istuba wydała Słw. izba (*istъba), trzebaby okazać, że i gdzie wyraz taki Lit. istnieje i że ma przycisk na i. Mew. 97 istъba wyprowadza ze Sgnm. stuba (skąd Nm. Stube i nasze Sztuba, Sztubak itd.) = izba opalana, łaźnia; toż twierdzi i Kge p. w. Stube. Mnie się zdaje, że wyraz Sgnm., gdyby przeszedł do Słw., brzmiałby bez zmiany, bo żadnej trudności w wymawianiu nie przedstawia. Wolę więc go wywodzić z pnia zd- = budować, skąd Cz. zeď = mur, Pols. zdun, Słń. zidati = murować, Ssłw. zьdati a. zъdati = budować, zьdьčij = budowniczy itd. Por. RA. IV, LXXXIII—LXXXIV.

Izbanek = ławka tkacza RA. XII, 92 ≡ Nm. Sitzbank [złż. z sitzen = siedzieć + Bank = ławka, p. **Bank**] = tzn. Por. Pfil. IV, 382. 502. 509. Sld. do izba.

Izdba p. **Izba.**

Izybon p. ♀ **Ejzybona.**

J.

♀ **Jabel** p. **Djabeł.**

Jacica = jętka długoogonowa (palingenia longicaudata) *Wisła* II, 675—676. E. Orzeszkowa *Nad Niemnem* II, 261 || Br. jacica = jętka biała, rzeczna [od pnia, który mamy w jąć, dla tego, że jętek rybacy używają do przynęty na ryby, więc jętka = to, na co się coś ima. Por. Ssłw. pry-

imъka = sidło, Rs. jàtva =połów itp]. Fonetycznie przełożony wyraz ten brzmiałby po Pols. *jęcica.

♀ **Jadamaszek** p. **Damaszek.**

♀ **Jadwab-** p. **Jedwab.**

Jafery lm. = krzaki czarnych jagód Wswp. 9. Skj. V, 362. ♀ **Afyna** = borówka *Wisła* VIII, 360 || Słc. Moraw. hafery, hafury, jafiry, jafury. Ukr. jàfyra, jàfyna || Węg. afonya. Rum. afin = roślina borówkowa; afină = jagoda borówka ═ Nm. Affenbeere [dosł. =małpia jagoda], ♀ appenbeere, ♀ apfra. Por. RA. XVIII, 94–95. Pochodzenie nazwy Nm. Grimm objaśnia: „jagoda upajająca, czyniąca człowieka błaznem, małpą". Do nas jafery ze Słc.; por. RA. XVII, 9. 17. 94—95; Afyna zaś z Rum., przez Ukr.

♀ **Jaga** = „zgrubiałe Agnieszka, oznacza także starą, kłótliwą babę, sekutnicę" RT. 202. ═ Drugie znaczenie z Ukr. jàha, jàzia = jędza, zap. tenże sam wyraz, co Pols. jędza, Cz. ježibaba itd. Por. Mew. 104 jenza; 99 jaga. Jaga w wyrażeniach „Od Jagi do Magi" i „Jaki Maga, taki Jaga" L. Malinowski wywodzi z biblijnych Goga i Magoga RA. XVII, 38.

Jagryst p. **Agrest.**

Jajak = „enchiridion, rękojeść abo co inszego, co się w ręku nosi, książeczki małe; też kordzik, jajak, deczka" L. (z Mącz.) ═ Może z Tur. jaglek = chustka do nosa, skąd Bg. jaglak, jalek, jaluk; Srb. jaglak, jagluk = tzn. Por. Mt. jaglek.

♀ **Jaka** = kurtka. ♀ **Jakla** = tzn. „**Iaccas** francas" 4 pp. Bibl. Warsz. LIII, 248 (r. 1394). **Żakiet** || Niektóre Słw. bez zmiany. || Wł. giaco. Hp. jaco. Fr. jacque, zdrob. jaquette. Nm. Jacke. Ag. jacket. 'Słc. jacke (o tym artykuł u DC.) ═ Według DC. jakoby od nazwiska niejakiego Jaque z Beauvais (połowa XIV w.) Dz. I Giaco. Kge Jacke. Postać Jakla z Nm. zdrob. Jackel a. Jäckel.

♀ **Jakla** p. **Jaka.**

Jakmiarz = prawie L. *Postępek prawa czart.* Kwiatkowski *O pocziw. wychowaniu* ═ Czy to ze Scz. jakoměř? W Cz. jednakże częściej używano w t. zn. takoměř.

Jakokoli = Łc. licet PF. ═ Cz. jakkoli(v).

Jałat = nędznik. L. n. Przykłady patrz w Pfil. III, 289—290 i w JA. X, 289. Dodać należy ze Słupskiego z Rogowa *Zabaw orackich*, wiersz 426: „W bławacie najdziesz i jałata, nie tylko szlachtę". Oczywiście blizkiemi powyższego są wykrzykniki **Jałacie,** a **Jałacie,** ach **Jełacie,** stawiane w glosach obok Łc. proh dolor i euge. A. Brückner mniema, że jest to 5 pp. od jałat ═ Pochodzenie wyrazów powyższych jest niejasne. A. Brückner nasuwa Ssłw. alъ = niegodziwość, Słń. jal = zazdrość, oraz osnowę jal-, skąd jałowy itd. Uwzględnić należy Srb. ela, w lm. 2 os. elate = hejże, no! (z Gr.), por. JA. VII, 292—293, odsyłacz Jagicza, oraz Ukr. sobàczyj jałàk = co Żl. tłumaczy przez Hundetopf; wyrazu tego nie znam; Grimm go nie zamieścił; zap. pomyłka, zam. Hundstropf= niegodziwiec.

Jałmonka p. **Jamurłach.**

Jałmużna pch., dw. **Jałmożna, Jałmuszna.** ♀ **Jamuzna,** ♀ **Jałmużne** n., ♀ **Wielmużna,** ♀ **Wielmożne** n. || Głż. almožina, almóżna, jałmožina. Dłż. wolomużna. Słc. almużná. Scz. almuzna JA. I, 619, Cz. almužna. Słń. almožna. Chorw. almužno. Ssłw. almužьno || Wł. limosina. Fr. aumône. Shp. almosna, Hp. limosna. Pg. esmola (przestawka z *elmosa). Sgnm. alamuosan, alamôsan, 'Sgnm. almuosen, Nm. Almosen n. Hl. aalmoes. Ag. alms. Węg. alamizsna ═ Gr. eleēmosýnē =

tzn., skąd Łc. eleemosyna. Do nas przez Nm. lub Cz. Por. Mew. 2 almužьno. MF. almożna. Pfil. III, 249; IV, 536. Postacie gwarowe z *w* w nagłosie są sld.

Jałowaty: „Kontusz jałowaty" L. (ze Starowolskiego) ═ Zap. w związku z Ukr. jàłyj mzn. = czerwony, iskrzący się (Rs. alovàtyj = czerwonawy, purpurowy. Srb. alast = czerwonawy). [Por. Mew. 3 alъ, z Tur. al i Mt. lal]. L. dodaje: „może = żółtawy", a dopełniacz 2 zbliża Ukr. „jàłyj = przystojny, ozdobny", pomijając wyżej podane znaczenie.

♀ **Jámen** p. **Amen.**

♀ **Jampułka** p. **Ampułka.**

♀ **Jamszczyk** p. **Jemszczyk.**

Jamurłach: „Towary tureckie, kołdry, jamurłachy" *Vol. leg.* IV, 82. **Jarmułuk** = barchan podwójny L. ♀ **Jarmułka** = krymka, czapeczka, dw. **Jamułka** L. ♀ **Jołom** = barania czapka kozacka O. zap. tu należy. **Jałmonka** = „rodzaj duchenki do spania" O. ‖ Bg. jamurluk = kapota. Ukr. jarmiwka = krymka; jołomka (zap. przestawka *jomołka) = czapka. Br. jarmòŭka, jarmùŭka = krymka. Rs. emurlùkъ = płaszcz (podaje Mt. pod jagmurlek; Dal n.); ermòlka, elomòkъ = krymka. ‖ Rum. imurluk, irmuluk = płaszczyk (podaje Mt. pod jagmurlek; Barcianŭ n.). Nm. Jamerlonk char. ═ Tur. jagmurlek = płaszcz Mt. „Jahmurłùk, jahmurłỳk = czujka, opończa od deszczu, właściwie coś, co od deszczu chroni, od jahmur = deszcz, z dodaniem przyrostka -łyk" M. 42. Mew. 100 żadnego wywodu ja(r)mułki nie podaje. Co do jołomu, Mt. p. w. jolme (str. 136) podaje Pols. ‚kołpak z jołomem' (nie wiem, skąd) i wywodzi z Tur. jolme = ‚coś łysego, coś bez włosów (Etwas enthaartes)'; znaczenie nie przypada do czapki baraniej, która właśnie jest włochatą. Do jałmonki nasuwa się Hp. almohada, Pg. almofada = poduszeczka pod głowę [z Ar. al-mechaddah Dz. II b Almohada]. Por. JA. IX, 506.

♀ **Jamuzna** p. **Jałmużna.**

Janczar pch. ‖ Słc. Słń. janičár. Cz. jan(i)čar. Srb. janjičar(in), jenjičar. Bg. janičarin, iničerin, heničarin. Ukr. jan(y)czár, neczàr. Rs. janyčarъ ‖ Fr. janissaire. Wł. giannizzero. Hp. genizaro. Rum. ienicer. Ngr. genitsáros, gianitsáros, gianítzarēs. Alb. dżaničer ═ Tur. jéni = nowy + czeri = żołnierz, milicja. „Infanterją turecką Jeniczery, Janiczarami, tj. *nowym żołnierzem* zowią", mówi Mikosza (u L.). Por. M. 42. Dc. 143 Janissaire. Mt. jéni. Mew. 99 janičarinъ.

Janczyk: „Horda umie ubrać konie.. w dywdyki, janczyki, czołdary" Twardowski u L. ‖ Srb. jandžik = torebka. Bg. endžik = woreczek, zdrob. jandżička ═ „Tur. jandżùk, jandżỳk = tłomoczek podróżny, który się przywiązuje na koniu, jak to bywa zwykle u Kozaków" M. 42. Por. Mt. jandżek.

♀ **Jandziara** Ap. XII, 129 p. **Andziar.**

♀ **Jangrys** p. **Agrest.**

Jankielnia = łyżka lub łopata hutnicza do żaru L. O. (Łb. n.) ═ Zap. Nm. pochodzenia: Nm. ♀ anke = płyta hutnicza np. do wyrabiania guzików; Nm. ♀ janken m. = coś podobnego do wyrazu poprzedniego. Może więc być wyraz Nm. *(J)Ank(en)kelle, którego drugą część stanowiłaby Kelle, skąd Pols. kielnia.

♀ **Jankor** p. **Rankor.**

♀ **Jankty** lm. = dwa rzemienie a. powrozy do uwiązywania wołów za rogi przy jarzmie O. ═ Niewątpliwie z Lit. Rzeczownika odpowiedniego w Lit. nie znam; Lit. jùnkti = wprzęgać do jarzma (jùngas = jarzmo).

Janowiec = rośl. genista. **Zanowiec** Marcin z Urzęd. ϙ **Ziarnowiec** Maj. **Żarnowiec** Syren. || Głż. žanowc = rośl. colutea; janowěž, zanowěž = rośl. ononis; por. jachlowc = genista. Słc. Cz. janovec, janofit = genista; zanovec = roślina galea offic. (?). Srb. zanovijet = rośl. cytisus. Ukr. zènowid' = rośl. hypericum. (Por. Mr. 120 Брънестра) ≡ Zdaje się, że wszystkie wyrazy powyższe są w związku etymologicznym, że najdawniejszą postacią Pols. jest zanowiec i że z niej, drogą sld., powstały inne Pols. Źródłem jest Łc. genista, skąd 'Słc. geneste(r)ium, janestaria = pole, pokryte janowcem, po Sfr. jannaie, jannière, dziś genetière (genista zaś po Fr. genêt, po Wł. ginestra, po Nm. Ginst(er), a pole janowcowe = das Geginster). Nasz zanowiec może zam. *żanowiec (skąd sld. ϙ ziarnowiec i ϙ żarnowiec), ze Sfr. jannaie. Por. Mew. 399 zanovêtь. Mr. 183 Janofit; 374 Zanovjet.

Japa pogardl. = gęba. ϙ **Ziapa** = gęba szeroko otwarta Pfil. IV, 818 || Scz. japati = patrzeć, śledzić (z otwartą gębą). Chrw. Srb. japiti = rozdziawiać się, być rozwartym. ≡ Nm. jappen = zipać, sapać, mieć gębę otwartą; wyraz nieustalony, pokrewny z **Gap,** k. p. Por. Mew. 100 japa-. Lpf. VIII, 21 Japa, Japati, Japiti. Być może, iż wyrazy nasze są tylko wspólnemi, lecz nie zapożyczonemi z Nm.

Japrahł: „Towary tureckie, kobierce, japrahły“ *Vol. leg.* IV, 82 (L. pisze japrał) ≡ ?

ϙ **Japteka** p. **Apteka.**

Japurt a. **Purt** = rodz. jabłoni leśnej Kn. **Oporty** lm. = rodz. jabłek O. ϙ **Aporty** || Ukr. japòrty lm. = rodz. jabłek zimowych ≡ Nm. ϙ apfolter, ϙ apfalter; 'Sgnm. apfaltar, affalter; Sgnm. aphultra, affaldra. Por. JA. XII, 458. Zdaje się, że oporty z nazwą miasta Pg., jak wielu mniema, nie mają nic wspólnego.

Jar = wądół. **Jaruga** = bagno || Słc. jar, jarok, jarčok, jarček = rów; ryna; strumień. Słń. jarek = rów. Srb. jarak, jalak = rów; jaruga = potok górski. Bg. jar = urwisko. Ukr. jar, jarùha = rozpadlina. Rs. jarъ, jarùgъ = urwisko; èrikъ = żleb || Rum. erugă, ierugă = rów. Węg. árok = rów ≡ „Tur. jar = przepaść, skała urwista; w narzeczach Tat. jar = brzeg“ M. 43. „Jaruga z Tur. järỳk, jarùk = szczelina, rozpadlina, od jarmak = łupać, rozcinać“ ib. Por. Mew. 100 i 425 jarъkъ. Mt. arg i jarek. MF. Jaruga. Pfil. III, 79. JA. VIII, 649; IX, 506. Mr. 38 Ярь nie wierzy w zapożyczenie ze Wschodu. Por. RA. XVII Járek.

Jarak (O. zapewne przez pomyłkę w wyczytaniu rękopisu pisze jaran) = szturmak, petarda || Srb. jarak = oręż ≡ Tur. jarak mzn. = narzędzie, sprzęt; broń, zbroja Mt. jarak.

ϙ **Jarchać się** p. **Jargać się.**

Jarczak = lekka kulbaka || Ukr. jarczàk = zap. toż znaczenie (Żl. nie wie). Srs. erčakъ Mt., Rs. arčàkъ ≡ „Tat. jarczak = gatunek lekkiej kulbaki“ M. Mt. jarčak.

Jarczak p. **Jarczuk.**

ϙ **Jarczaki** (ziemniaki) p. **Karczoch.**

Jarczos a. **Jarkul** (a. **Oczkas,** k. p.) = mostek dla pszczół w środku barci KSL. 8. ≡ Zdaje się, że wyrazy powyższe są w związku z Węg. járcsó = drabina górników (jár = iść, jechać; járkál, járkel = chodzić, przechadzać się).

Jarczuk = 1, owca roczna, jagnię; 2, rodz. psa (podaniowego). **Jarczak** = bóbr roczniak O. ≡ Ukr. jarczùk = 1, jagnię, baranek 2, pies z wilczym zębem, ochraniający od djabła, czarownicy, węszący duchy itd. Por. Ap. IV, 35. Kg. *Chełm.* I, 98.

Živaja Starina III, 128. Żl. p. w. Ярчук. Por. **Jarlik.** Por. Mr. 183 Jarczak.

♀ **Jargać się** = gniewać się RA. XII, 92; XVII, 38. ♀ **Jarchać się** = kłócić się, drzeć się z kim. ♀ **Jargot**=szmer, szwargot, hałas. ♀ **Jargotać** = 1, skrzeczeć 2, dużo mówić 3, międlić len Pfil. IV, 202. ♀ **Jargölec s.** = gniewać się, wymachując rękami GO. 166. Toż Ram. 60 ‖ Moraw. jargat' = trząść (drzewo); jargati se = poruszać się, gniewać się ⚌ J. Bystroń w RA. XII, 7 znakiem zapytania wyraża wątpliwość co do zbliżenia z Nm. sich ärgern = gniewać się, złościć się; tamże str. 92 mówi już bez wahania: „przyswojone z ärgern"; L. Malinowski RA. XII. 38 pisze: „Z Nm. ärgern"; toż Pfil. IV, 405. 470. Wobec form gwarowych, które czytamy powyżej, wolno wątpić o Nm. ich pochodzeniu; sądzę, że należą do nieustalonego pnia Pols. chrg, chrch, jrg, jrch.. (skąd charkawy, jarchawy, harhotać, herhotać itp.) i nie są obcego pochodzenia, chociaż w niektórych okolicach (np. na Kaszubach) mogły ulec myślowemu podprowadzeniu pod Nm. sich ärgern, skutkiem podobieństwa w brzmieniu. Zap. należy tu ♀ **Jargan** = kudłacz Ap. I, 42.

Jarkisz p. **Orkisz.**

Jarkul p. **Jarczos.**

Jarlak p. **Jarlik.**

Jarlik pch., ♀ **Jarlák,** ♀ **Mierlák** = jagnię roczne. ♀ **Gierlak**= źrebię (zaraz po urodzeniu) *Wisła* III, 739. 744. Mew. 100, pod jarъ, podaje jeszcze Pols. **Jarłyk**=jagnię roczne (z Bge VI, 278). L. pod Jarki umieszcza też **Jarlaczka**=jarka (tej wiosny urodzona) owieczka ⚌ Należy odróżniać postacie rodzime, jak Pols. Słc. jarka = owca tegoroczna, jarczak, k. p. itp., od wyżej podanych, te bowiem są wzięte (por. **Cejtak,** k. p.) z Nm. Jährling dsł. = roczniak (wogóle o zwierzętach domowych, od Jahr = rok). Postacie gwarowe gierlák i mierlák są sld.

♀ **Jarlik** p. **Jarłyk.**

♀ **Jarłyk,** ♀ **Jerłyk,** ♀ **Jarlik,** ♀ **Jerlik,** ♀ **Erlik** = cedułka, kwitek, znaczek O. RT. 203 ‖ Srs. erlykъ, jarlykъ = dyplom (tatarski); Rs. jarlykъ, erlykъ = cedułka, kwitek itd. Ukr. Br. jarłyk = kwitek, znaczek itp. ‖ Rum. jarlîk, (j)erlîk (Mt. pod jarleg; w słowniku Barcianu n.) ⚌ Tur. jarleg = nadanie; pismo panującego; dyplom Mt. jarleg.

Jarłyk p. **Jarlik.**

Jarmak p. **Giermak.**

♀ **Jarmica** p. **Almarja.**

♀ **Jarmuł-** p. **Jamurłach.**

Jarmuż p. **Faramuszka** i dodaj: Por. Pfil. I, 134; IV, 365. 431. 443. 444. 506. W Andrzeja z Kobylina *Gadkach* jarmuż = wszelka nać ugotowana. ♀ Giermuga = brajka, toż co ‚dziama' Pfil. IV, 307.

Jaruga p. **Jar.**

Jasa = człowiek naiwny a. trochę głupi Pfil. IV, 307 ⚌ ?

Jasiek = poduszeczka ‖ Srb. jastuk, jastučić = poduszeczka pod głowę ‖ Alb. jaštek, jostik, jastek, jestek. Bg. jastakče=poduszka ⚌ J. Hanusz wywodzi z Tur. jazdek a. jastuk = poduszka Pfil. I, 463. Por. Mt. jazdek. Por. **Wacek.**

Jaskier, ♀ **Jazgierek,** ♀ **Askier** ‖ W Słw. niema podobnie brzmiącej nazwy tej rośliny; Cz. jaskyr jest wyrazem przez botaników niedawno z Pols. do Czeszczyzny wprowadzonym, obok pryskyřník, zwykłej Cz. nazwy rośliny ranunculus: ⚌ Już L. przypuszczał, że z Łc. aster (skąd nasze astry) mzn. = tzn.; zap. pod wpływem sld.: „Jaskier zwany od jaskrawości kwiatków", powiada Syrenjusz (u L.).

♀ **Jastry** pch. = wielkanoc ‖ Głż. jutry. Dłż. (v)jatšy ═ Nm. Ostern blp. = wielkanoc [podobno od imienia starogierm. bóstwa Austrō ż. Kge]. Por. Pfil. II, 322; IV, 470.

Jastrych p. **Astrych.**

♀ **Jastrzyk** p. **Jaszcz.**

Jasyr, Jassyr ‖ Srb. Bg. jesir. Ukr. jàsyr = 1, zdobycz 2, niewola. Rs. jasýrъ, jasýrь, esyrь ═ Tur. (j)ésir = jeniec [z Ar. asīr= ujęty, dosł. związany]. Por. M. 43. Mew. 101 jasirь. Mt. ésir. Mr. 184 mylnie z Pers.

Jaszcz pch. ♀ **Jastrzyk** Ap. I, 68. ♀ **Jáscysko** = naczyńko u maślniczki Skj. IV, 23. „Naczynia podwójne, zwane **ÿosziczkÿ**" *Bib. Warsz.* LIII, 252 (z r. 1395) ═ Srs. (j)askъ = skrzynka. Ukr. jàszczyk = faseczka. Może Br. jàszka = czerpadełko ═ Mew. 101 jaskъ mniema, że 1, wyrazy powyższe pochodzą ze Sskd. askr, Sszwed. äskja 2, i że do Pols. i Ukr. wzięto je z Rs. Zważyć należy Nm. Asch = naczynie (głównie na masło, jak i u nas), Sgnm. asc = półmisek, naczynie [dsł. ‚Eschenes', powiada Kge., tj. niby ‚osiniak', od Esche = osina]; możnaby więc wywodzić jaszcz z Nm. Por. MF. askъ.

Jaszmak = zasłona kobiet tureckich O. Til. ser. 2, t. VIII, str. 209 ‖ Srb. Bg. jašmak ═ Tur. jaszmak = tzn.

Jaśmin p. **Jaźmin.**

Jata = chata, buda, kuczka, szopa. **Jatki** blp. = budy rzeźnicze. ♀ **Jata** dziś jest w użyciu, np. RA. III, 371; X, 283; XVII, 39. *Wisła* I, 248. WT. 9. Ap. XII, 194. Wasilewski *Jagodne* 10. Skj. IV, 305. Zdaje się, że tu należy ♀ **Powietka** (z Rs. povêtka, Ukr. powitka = szopa, daszek bez ścian) = szopa bez ścian ‖ Głż. jěta, częściej hěta = chatka; hětki blp.=jatki, budki. Slc. jatka = jatki. Cz. jatka, lm. jatky też zn., co u nas. Sslw. pojata = dach; chata. Por. jatъhulьnica Mew. 101. Słń. i Chrw. pojata = chata, stajenka. Srb. pojata = stajnia, stodoła; komora. Ukr. jàtka = namiot; buda; jatki; powitka = szopka. Br. jatka = buda kupiecka; pawièć, zdrobn. pawiètka = daszek, szopka bez ścian. Rs. povêtka=tzn. ═ Mew. 101 oddziela jata od jatъhulьnica; pod jata mówi: „jata obok chaty", a pod jatъhulьnica powiada, że jatka „ma być Nm. Hütte". Por. **Huta.** Mnie się zdaje, że jata jest tymże wyrazem, co **Chata,** k. p., tylko z odmiennym przed a nagłosem; por. hasać z Cz. jasati, haftować z ♀ jeftować, jelca ze 'Sgnm. helze, japtyka z ♀ haptyka itd.

Jatagan, Atagan =krzywa szabla turecka O. ‖ Srb. jatagan. Bg. jata(ga)n. Rs. jataganъ ‖ Nm. char. Jatagan. Hp. char. yatagan. Fr. ataghan, yataghan. Rum. iatagan. Alb. (ja)tagan. Ngr. giatagáni. ═ Tur. jatagan = nóż długości pałasza, noszony w pochwie za pasem M. 43—44. Dc. 226. M. 4 Atagan. Mt. jatagan.

Jato = stado, ma być, według Mew. 101 i Lpf. VIII, 26, wyrazem Pols. Nie znajduję go w słownikach.

♀ **Jawia** = izba czarna, w której na Białej-Rusi suszą zboża L. (z Gwagnina). Por. miejsc. Jewje ═ Mew. 228 ovinъ zestawia Ukr. òwyn Rs. ovìnъ = suszarnia (zboża), Br. joŭna, joŭnia, jeŭnia = ♀ osieć (suszarnia przy stodole), Lit. jáuja = tzn. Może należy poczytywać tu za źródło formę Lit. i wywodzić ją z Lit. javai blp. = zboże. W Ukr. oprócz òwýn jest też jèŭnia, jèwia = suszarnia.

Jaz = tama, grobla ‖ Sslw. jazъ. Slc. Bg. Srb. jaz. Cz. jez itd. ═ Mew. 102 jazъ zestawia z Rum. jaz = kanał, rów. Zap. wyraz Rum. ze Słw. pochodzi.

♀ **Jazefek** p. ♀ **Józefek.**

Jazerni djabli: „Klnąc rozróżniają kilka gatunków djabłów, jak oto: jazerni, hermińscy, milońscy itd.“ Skj. V, 363 ☰ Słc. jazerní = jeziorny; ká ti je, jazerná strela? = czego chcesz, co ci jest.. Do sta jazerných striel! Cz. jezerní potvora Kt.

♀ **Jazgierek** p. **Jaskier.**

Jazia = żmija o siedmiu a. dwunastu głowach Ap. V, 181. 182 ☰ p. **Jaga.**

Jaźmin a. **Jaśmin,** dw. **Dzielsimin, Dzielzymin, Dzielzamin, Gielzamin** pch. || Słc. jasmín. Cz. jasmín. Słń. čemin. Srb. čemin a. djelsamin. || Wł. gesmino, gelsomino. Hp. Fr. jasmin. Nm. Jasmin, Schasmin, Jelsomin, Jesmin, Zelsomin i in. Łc. (botan.) jesminium, jesseminium, gelseminum, gelsemium i in. Węg. jázmin. ☰ Ar. jāsemīn, jāsamūn [z Pers. jāsemīn] = tzn. Por. Dz. I Gesmino. Mr. 137 Čemin. 151 Dzielsimin. 386 Djelsamin. Dc. 145 Jasmin.

Jąpa p. **Wąp.**

Jechać: w BS. spotykane postacie jał = jechał, jedli i jeli=jechali ☰ czy są Czeskiemi, czy ściągniętemi, pod wpływem dawnego przycisku?

Jedb- p. **Jedwab.**

Jedlca p. **Jelca.**

♀ **Jednoculny** = jednej grubości, jednomierny (materjał budowlany) RT. 203 ☰ Ukr. odnocilnyj=tzn. [w przekładzie fonetycznym byłoby po Pols. *jednocalny tj. jednej całości]. RT. mylnie wywodzi z Nm.

Jedwab pch. złż. ♀ **Jedbáw,** ♀ **Jedbab,** ♀ **Hedbaw,** ♀ **Niedbáw,** ♀ **Niedwáb;** ♀ **Jadwabnik**=niewieściuch || Słc. hodbáb. Cz. hedváb, hedbav, hydbov, hedvábí, hedbábí, hedvávi, dw. hedbáb, hedváv. Sslw. godovablь. Ukr. Br. jedwab ☰ Sgnm. gotawebbi (= Nm. *Gottwebe, złż. z Gott = bóg + Webe = tkanina, więc niby tkanina boża, kościelna). Niektórzy myślą, że pierwszą częścią wyrazu Sgnm. jest nie Gott, lecz początek Ar. nazwy bawełny: goton (skąd Fr. coton, Pols. kartun, katun itd.) = tzn. Por. Mew. 69 i MF. godovablь. Pfil. IV, 537. Do nas zap. z Cz. Postacie gwarowe są w części sld.

Jedykuła, Jedykul(e) = więzienie || Srb. jedikula = zamek carogrodzki. Bg. jedikula; edikulski przym. || Ngr. geté koulás ☰ Tur. jedi kullè [złż. z jedi = siedm + kullè = wieża] = zamek o siedmiu wieżach w Stambule, przeznaczony na więzienie M. 44. Mt. jédi. Dopełniacz 3 Lindego p. t. w.

Jehowa pch. || Słw. i Eur. char. ☰ Hb. brzmienie było zap. jahweh. Zakaz wymawiania imienia Boga u Żydów, wysnuty (dość zresztą niewłaściwie) z Mojżesza ks. 3, rozdz. XXIV, wiersza 16, sprawił, iż wyrazu, opartego na spółgłoskach jhwh, nie punktowano, tj. nie oznaczano, jakieby mieć powinien samogłoski, wymawiano go zaś (jeżeli wymawiano) z takiemi samogłoskami, jak edona' (patrz **Adonis**) = pan, więc jehowa. Wszelkie prawdopodobieństwo przemawia za przypuszczeniem, iż właściwe brzmienie jhwh było jahweh. O tym utworzyła się cała literatura; por. np. Köhler *De pronunciatione tetragrammatis* 1867; Baudissin *Studien zur semit. Religionsgeschichte* 1876 i in. Patrz Herzoga i Plitta *Realencyklopädie für protest. Theologie*, t. VI, str. 501-507, artykuł Jehova.

Jek zap. = gach L. ☰ Linde trafnie wywodzi z Nm. Geck = błazen, żartowniś. Por. **Gach.**

Jelca, Jedlca lm. = obłąk na rękojeści szabli || Słc. ilec. Cz. jilec m., jilce n. i blp. Słń. (h)elce = rękojeść noża || Wł. elsa, elso Dz. II, a Elsa. ☰ Sgnm. hëlza, 'Sgnm. helze = tzn. Nm. ♀ Gehilz. Por. Mew. 84 helce. MF. elce. Bge VI, 280. Pfil. IV, 537. Mr. 185 Jilec.

Jelec = rodzaj ryby L. RA. VIII, 226 || Głż. jelc, jělc = głowacz (rybka). Słc. jelec = tzn. Cz. jelec, jilec = tzn. Rs. elècъ=rodz. ryby || Nm. Alse, Alose, Els(e), Elst, Aelt, ♀ alt i in. = rodz. ryby. 'Sgnm. else = tzn. ⚌ Łc. alausa, alosa = rybka clupea alosa Lin. Mew. 103 jelьсь podaje tylko formę Pols., a słoworodu nie wyjaśnia. JA. XIV, 526 Jelc.

Jeliko = ile PF. ⚌ Cz. jeliko (ż).

♀ **Jełacie** p. **Jałat.**

♀ **Jembier** p. **Imbier.**

♀ **Jemszczyk** a. ♀ **Jamszczyk** = pocztyljon || Br. jamszczỳk = tzn. (z Rs.) Rs. jamъ=stacja pocztowa; jamščìkъ (wym. jemščikъ) = pocztyljon i in. pch. || Mt. podaje Rum. jam = stacja ⚌ Tur. jam = koń pocztowy; stajnia pocztowa. Północnotur. jam = stacja pocztowa Mt. Do nas z Rs.

♀ **Jenteres** p. **Interes.**

Jepur = zając KŁ. O. ⚌ Zap. Łc. lepor- (1 pp. lepus) = zając.

♀ **Jercha** p. **Ircha.**

♀ **Jerdykać** = mówić w złości ‚Jerdyk tobie!' Skj. V, 363—64 || Ukr. erdek = djabeł ⚌ Węg. ördök = djabeł.

♀ **Jerc** p. **Jerum.**

♀ **Jerk,** ♀ **Jerkowiec** = krzew sarotamnus scoparius, wiklina, janowiec Nadmorski *Kaszuby* 121. Psk. 27. *Pamiętnik fizjograf.* V, dział IV, str. 13 Ram. 63. O. ⚌ Nm.♀jerkenkraut = tzn. Ram. 63. Dostępne mi słowniki Nm. wyrazu tego nie podają.

♀ **Jerlik** p. ♀ **Jarłyk.**

♀ **Jerłyk** p. ♀ **Jarłyk.**

Jermiak p. **Giermak.**

Jerum! np. w Wilkońskiego *Ramotkach.* ♀ **Jere!** Dd. 52. ⚌ Nm. Jerum! = o Jezu! Przez uszanowanie dla imienia Jezusowego, Niemiec woła: ‚Herr Jemer'! ‚Herr Jemine'! itp. Tejże natury są nasze okrzyki: ‚Aje!', ‚Ajej!', albo ‚Dalibùt' zam. da li Bóg. Por. AV. 235.

Jerzelka = jakaś miara: „Jaja jerzelkami mierzacie" KM. 71 ⚌ Może w związku z Nm. ♀ herse,♀ erse (= Nm. Hirse) = proso; Nm. Hirsesieb = przetak do prosa; wieśniaczki często trzymają jaja w przetaku.

♀ **Jerzmować** p. **Bierzmować.**

Jessawuł p. **Assauł.**

Jestonka = rodz. jabłka L. (jedyny przykład z Zimorowicza) ⚌ Może pomyłka druku, zam. jesionka?

Jeszutność = marność, próżność PF. ⚌ Cz. ješitnost' = tzn. Por. Mew. 5 ašutь. JA. II, 435.

♀ **Jewir** = trzaska oddzielająca się od pnia między dwoma zacięciami przy zrąbywaniu drzewa Roczn. 203. ⚌ Ukr. jèwir, obok iwer, wir (2 pp. woru) = tzn. Mew. 97 iverъ. Wyraz Ukr. odpowiada Pols. wiór i Pols. ♀wier = wiór, oraz ♀iwer =zgryzota. Przejście znaczenia z drzazgi, źdźbła, strzępka, przez ból cielesny, pochodzący z ‚zastrzęgnięcia' źdźbła pod paznogieć, a. gdzieindziej. Por. różne przenośnie o cierniu, Rs. zanoza w znaczeniu troski (serdecznej); sam też wyraz troska jest tożsamym z trzaska = drzazga.

Jewnik = gałązki drzewne z liśćmi na paszę bydłu dawane O. ⚌ Zap. zam. *iwnik, od **Iwa,** k. p.

♀ **Johas** p. ♀ **Juhas.**

Jołdasz = kamrat, towarzysz L. || Srb. (j)oldaš = towarzysz. Bg. joldaš = tzn. || Ngr. giolntásēs, gioldásēs, gioltzês ⚌ Tur. jołdāsz [złż. z jol = droga + Pers. dasz = mający, trzymający] = towarzysz (podróży i wogóle). Por. Mt. jol. JA. IX, 497.

Jołom p. **Jamurłach.**

Jołop, ♀ Jałopa = gamoń, dureń || Ukr. jòłup = głuptas; holopa = zad koński. Br. jołup, razjòłup = gamoń Rs. elòpъ = głupiec ═ Mew. 67 umieszcza powyższe wyrazy pod glupъ. Zwrócić należy uwagę na Ukr. holòpa w znaczeniu zadu i ‚kości goleniowej' Kg. Ch. I, 58, patrz **♀ Holopa.** Możnaby też przypuszczać, iż źródłem jest Ukr. chołòp = chłop, ze zmianą w ustach Polskich ch na j (jak hangryst i jagryst, hapteka i japtyka, Nm. Hedwig, Pols. Jadwiga itp.) i z dodaniem pogardliwego znaczenia, jak w cham, pastuch itp.

Jonatki lm. = rodz. futra: „Kawałki szopów, lisów, jonatków" Junosza *Wyb. pism* II, 245 ═ Rs. enòty lm. = szopy.

♀ Jopać = wymyślać. ‚Jopał go od najgorsych' Skj. V, 110. ═ Ze znanego wymyślania Rs. ‚po materinskomu', którego tu dosłownie nie przytaczam. Por. ♀ durniać = mówić: durniu!, ♀ labodzić = mówić: la boga!, ♀ psiáczyć = mówić: psiá krew! itp. Na Litwie mówią o tym „brzydkim z ruska" klęciu: ‚Wyłajał go od jedwabiów'. RA. XVII, 38 mylnie objaśniono; Pols. ♀ hepać jest rodzime, pochodzi od słówka dźwiękonaśladowczego ‚hep, hep!', i znaczy przedewszystkim czkać, mieć czkawkę, mieć odbijanie się (Święt. 697, Skj. IV, 23. 336), a potym dopiero wymyślać. Po Ukr. hèpaty znaczy tylko ‚robić hep, hep', tj. bić, walić.

♀ Jopek, ♀ Jopeczek = garnuszek Ap. XIV, 34 ═ Może w związku z Nm. ♀ jopchen = rodz. jabłek (dla podobieństwa kształtu)?

Jorgielt- p. **Jurgielt.**

Jowiler p. **Jubiler.**

Jowiter p. **Jubiler.**

♀ Jozik = rodz. jastrzębia *Wisła* II, 82 ═ ?

♀ Józefek = rośl. izopek, izop. **♀ Józofek, ♀ Jazefek, ♀ Józepek** || Słw. Eur. z małemi zmianami, np. Nm. Isop, Hys(s)op ═ Gr. hýssōpos, stąd Łc. hyssopos a. hyssopum (z Hb. ezob). Nazwy ludowe są sld. do Józefa.

♀ Józofek p. **♀ Józefek.**

Jubiler pch. **Jowiler** = „w hucie szklanej robotnik, co szkło na kamyki przerabia" L. (z Torzewskiego) [oczywiście pomyłkowo drukuje ‚jowiter', zam. ‚jowiler'] || Cz. jubilíř, juvelíř. Ukr. juwelìt = klejnot. Rs. juvelirъ || Fr. joaillier. Wł. giojelliere. Nm. Juwelier, rzadziej Jubelierer, Jubilierer ═ Źródłem jest osnowa Łc. gaud = rad-; stąd Fr. joie = radość, Wł. gioja = radość; klejnot; Hp. joya = klejnot; Pg. joia = klejnot (por. co do znaczenia: ‚wiek złoty', ‚złota wolność', ‚brylantowy humor' itp.); zdrob. Wł. giojello, Sfr. joel, Nfr. joyau = klejnot, skąd 'Słc. jocalia lm. = klejnoty, jocolarius (zap. pomyłka druku u DC., zam. jocalarius) = jubiler. Por. Dz. I Godere. Mr. 186 Jubiler. M. 47 myli się, wywodząc Wł. giojelliere z Ar. i Pers.: rzecz ma się odwrotnie. Pfil. IV, 363. 405. 431. 490. GW. Juwel. Dz. poczytuje za źródło wyrazów Romańskich, oznaczających, klejnot. 'Słc. gaudiellum; słusznie mniema H. Łopaciński, że płyną one raczej z Łc. gavis-, więc np. Fr. joie z *gavisia, jakoż jest 'Słc. gavisio = posiadanie (Fr. jouissance).

Jubileusz pch. **♀ Lebleus, ♀ Embeleus, ♀ Lubiejus** i in. || Słw. prawie bez zmian || Eur. np. Fr. jubilé, Nm. Jubilaeum, czasami Jubilei, 'Słc. (i w późniejszej Łacinie, z dodaniem ‚annus') jubilaeus, jubeleus, jobeleus i in. ═ „Hb. jobel = wrzask, krzyk, zwłaszcza wesoły, a potym wrzask, dźwięk trąb, ogłaszających coś radosnego i następnie rok jubileuszowy, jubileusz, tak nazwany od dźwięku trąb, ogłaszającego ludowi rok pięćdziesiąty, w któ-

rym, z prawa Mojżeszowego, ziemie sprzedane wracały do pierwszego posiadacza i uwalniano niewolników“ M. 47. Por. przytoczenie z Herbesta u L. p. w. Jubileusz, oraz artykuł DC. Jubilaeus. GW. Jubel. Dc. 145 Jubilé. Wyraz Hb., przez sld., od bardzo dawna zmieszano z podobnie brzmiącemi Łc. jubilare = okrzykiwać, wykrzykiwać i Nm. Jubel = okrzyk radośny, a także z wyrazami, k. p. pod **Jubiler.** Por. AV. 187.

Jubka p. **Jupka.**

Juchta a. **Jucht** pch. || Głż. Słc. Cz. Ukr. jucht(a). Rs. juchtь, juftь || Nm. Jucht(en) = rodz. skóry z Rosji (GW. wywodzi z Rs. juftь). Hl. jucht, jugt = tzn. ═ Trudno orzec, czy wyraz dostaliśmy wprost z Rs., czy przez pośrednictwo Nm. Wyraz Rs. pochodzi z Pers. (przez narzecza Tur.) dżift a. dżuft = para, a to dlatego „że skóry garbowano parami“ GW. Por. JA. IX, 495. Mew. 106 juftь.

♀ **Juhas,** ♀ **Johas** = pasterz owiec pch. || Słc. Mor. juhás. Ukr. juhàs. ═ Węg. juhász = tzn. [od Węg. juh = owca]. Por. Kłosy V, 11. Mr. 186 Johás. Mew. 425 juhas. RA. XVII, 22—23.

Juki blp. pch. złż. ♀ **Wjuki** blp. || Bg. juk = towzr. Ukr. wiuki blp. Rs. vьjukъ, dw. jukъ || Ngr. gioûki ═ Tur. juk = wór podwójny na konia, wielbłąda; ładunek; tysiąc piastrów M. 47. 104. Por. MF. juki. Mt. jük. JA. IX, 506. Msg. I, 116.

Julebek p. **Julep.**

Julep pch. **Ulep** pch. **Ulipek. Ulop. Julebek** u Oczki, str. CXXIII || Cz. julep, juleb. Srb. djulabija, djulavlija = rodz. jabłek. Może Rs. guljafъ = róża polna. || Nm. Julepp. Śgr. xoulápion. Słc. julep = woda z cukrem; julapium. Wł. giulebbe. Hp. Pg. julepe. Fr. julep. Ngr. zoulápion ═ Pers. giulab [illegible]ż. z giul = róża + āb = woda] = [illegible] różana. Do Europy przez Ar. dżulāb = ulep. U nas uczuwano w wyrazie rodzimy pień lep-, stąd zmiany w postaciach jego. Por. Dc. 146. Mt. ǵülab. M. 47. Mr. 186 Julep.

Jun p. **Wijun.**

Jupka a. **Jubka** pch. ♀ **Jupa.** ♀ **Jupica. Szuba, Czuba** pch. złż. ♀ **Żuba** Pobł. 120 **Żupan** pch. złż. **Żupica.** ♀ **Supan.** dw. **Zoppa** = żupan BW. LIII, 236. **Sopula** = żupanik tmż. || Głż. jupa; šuba; żupan. Dłż. jopa. Słc. čuba; żupán, żupica. Cz. šuba, dw. čuba Brl. 23; jupa, jupka; jiple; żupan, żupice. Słń. jopica; šuba, šavba (z Nm.); zobun, zobon, zabunec. Srb. dżup, dżupa, żupa, dżupet. dżupeleta, dżube; zoban(če), zobunčac, zubun; šuba(ra) = czapa futrzana (z Nm.) Bg. (d)żube, čube, żobe, zabunče, dżubina. Ukr. jupka; szuba; żupàn. Br. szuba; żupàn. Rs. jùbka, jùpa; šuba; zipùnъ; żupànъ || 'Słc. jopa, jupa, zup(p)a i in. Hp. aljuba, chupa, juba, jubon. Pg. aljuba, gibão, jubão. Fr. jupe, jupon. Wł. cioppa, giubba, giuppa, giubbone. Rum. giubea; šubă. 'Sgnm. schūbe, schoube, schaube; gippe, joppe, juppel Nm. Joppe; Schaube, Zobbe. Węg. suba; zubbony. Alb. dżup; gipun. Ngr. zoûpa, zoupóni, zēpoúni, zipoúni. Lit. júpa; szúba; żiupónas. ═ Cała ta masa wyrazów pochodzi od Ar. dżubba = suknia spodnia, tunika bez rękawów M. 48. 129. 146. Stąd też Tur. dżübbé, dżüppé, zubun i zébun. Por. Dc. 146—47 Jupe. Mew. 37 čuba; 53 dżube; 106 jupa; 344 šuba; 404 zubunъ; 413 żupa 2. MF. pod temiż wyrazami. Mr. 82. Шоуба; 186 Jiple; 375 Зипунъ i Zobun; 381 Жоупа. Dz. I Giubba. Zdaje się, że Jupkę i Szubę wzięliśmy z Nm. Żupan M. 146 chce wywodzić z Tat.

♀ **Jurek** p. ♀ **Wijórek.**

Jurgielt pch. **Jorgieltnik** Kwiatkowski *O poczciw. wychow.* || Scz. jar-

geld, jorgelt, jargeltnik Brl. 81. Br. jurgièlt. Ukr. jurỳgielt, jùrgelt. ═ Nm. Jahrgeld [złż. z Jahr = rok + Geld = pieniądze] = tzn.; 'Sgnm. jârgelt. Pierwsza samogłoska jest właściwie pochyleniem a w Nm. ♀ johr. = Nm. Jahr; podobne pochylenia patrz w Pfil. IV. 400—401. Por. Mr. 186 Jurgielt. Mew. 106 jurgelьtъ. Pfil. IV, 537.

Jurta = chata-namiot ‖ Bg. jurta = tzn. ‖ Ukr. jurtà a. jurbà, jurmá = kupa, gromada; jurtuwàty sia = sprzeczać się; buntować się; jurmuwàty sia=tłumnie się cisnąć; tożzn. jurbỳty sia. Rs. dw. jurtъ=terytorjum, państwo; stannica kozaków; futor, zagroda. Jurtà a. jurtъ = gmina, ród (u Baszkirów); chata-namiot i pch. ═ Tat. jurt, jurd, jort = posiadłość, dziedzina; Tur. jurt = mieszkanie, namiot. M. 48. Mew. jurt mylnie, zdaniem moim, łączy z jurtą osnowy hurt- i hurm-, idąc w tym zap. za M. 41 Hurt; patrz **Hurt** i **Hurm.** Por. JA. IX, 506. Ukr. postacie zmieszano przez sld. z osnowami powyższemi.

Jurzyć się pch. ═ Mr. w Lpf. VIII, 31 poczytuje za zapożyczenie ze Wschodu. Wobec rozgałęzienia wyrazów pokrewnych w Słowiańszczyźnie i z powodu różnicy znaczenia od słów turecko-altajskich, które Mr. przytacza, mniemać wolno, że pień (j)ur jest Słw. Por. Mew. 106 jurъ, oraz pień jar-.

♀ **Juszka** = zasuwa, zakładka u pieca ═ Br. (w)jùszka, Rs. vьùška = tzn.

Jutrzyna = staja (miara ziemi) L. (z Mączyńskiego) ‖ Słc. jutro = morg. Cz. jitro, jutro = morg ═ Wyrazy powyższe są naśladowaniem Nm. Morgen = 1, ranek 2, morg. Przejście znaczenia: tyle ziemi, ile przez ranek jednym pługiem się zaorze. Por. u DC. objaśnienie wyrazu dies: „tantum terrae, quantum quis per diem uno aratro arare potest; nostris 'journel de terre'". Por. też u DC. Diurnalis. Kge. Morgen 2. Por. Nm. Stunde w znaczeniu miary drogowej.

K.

Kabak = bania (roślina) WBł. 96. RT. 204. ═ Ukr. kabàk = 1, bania 2, głowa (z Tur. kabak = bania Mt.). Po Węg. kabak = flasza z tykwy.

♀ **Kabalina** p. **Kaban.**

♀ **Kaban** = wieprzak. ♀ **Kabanina** = 1, mięso wieprzowe 2, mięso końskie 3, liche mięso O. ♀ **Chabanina,** ♀ **Kabalina,** ♀ **Chaban** = liche mięso; ścierwo. ♀ **Chaba** = koń, klacz stara schudzona RT. 187. ♀ **Chabeta** = szkapa, lichy koń. ♀ **Habor** = gnat, kość Pfil. IV, 199. ♀ **Habory** = mięso najgorsze, chude, żylaste ib. 821. „Konie wypasione jak kabany" mówią na Litwie; jest to zapewne sld. do **Hamany,** k. p. ‖ Głż. kjabor = dzik jakkolwiek brzmi niby podobnie, jest niewątpliwie przekręceniem Nm. Eber = dzik. Cz. ♀ ohabanina = liche mięso. Ukr. Br. kabàn = wieprz omniszony; chàba, chabèta = szkapa; Ukr. habłỳna a. hàbli lm. = mięso wołowe ═ Tat. Dżagat. kābān = dzik M. 49. Mt. Lpf. VIII, 39 Кабáнъ. ♀ Kabalina ma l dla zróżnicowania dwóch n. ♀ Chaba z Ukr.

Kabak char. = szynk. O. ♀ **Kabak** = sklepik z tytoniem, dystrybucja Osip. ‖ Ukr. kabàk (z Rs.) ‖ Nm. Kabacke, Kabache ż., Kabak m. = licha

szynkownia; ♀ kabache, ♀ kabake = lepianka, waląca się chałupa ≡ Mt. kabak przytacza Półn.-Tur. kabak = tzn., ale dodaje, że wywodzą też wyraz ten z Zachodu; mianowicie Grimm myśli, że z Nm. Mr. 186 Кабакъ zestawia Nm. Kabacke z Nm. Kabane = licha chałupa, Fr. cabane, 'Słc. capanna = chatka, buda, ale myśli, że Rs. kabakъ może być wschodniego pochodzenia. Mew. 425 kabakъ wywodzi z Półn.-Tur. kabak. Do nas wyraz przeszedł z Rs.

Kabała pch. || Słw. Eur. bez zmian ≡ Hb. kābal = przyjmować, skąd późn. Hb. kabbālāh = „nauka przyjęta przez podanie" (por. ,tradycja') M. 49. Por. Dc. 73 Cabale. Mr. 187 Kabała.

Kabat, ♀ Kabát, ♀ Kabąt. Kabatkowie = przezwisko mieszkańców okolicy jeziora Łebskiego od noszonych przez nich długich kabatów. Psk. 28. **„Przekabacić** = przebrać, przestroić" M. 49. || Słw. przeważnie kabat; tylko Srb. Bg. kavada = suknia zwierzchnia kobiet (zap. z Ngr. kabádi) || Wyrazy Rom., podane Dz. I pod gabbáno = płaszcz, podobno tu nie należą. Węg. kabát. Lit. kóbotas = kabacik żeński. ≡ M. 49 z Pers. kabā = krótki kaftan; ale jak wyjaśnić t końcowe? Mr. 40 pod Капа oddziela kabat od 'Słc. cap(p)a i wywodzi ze Snm. kawāti = ubranie, 'Sgnm. gewāte, idąc zap. za Brl. 85; ale w takim razie wyrazy Słw. brzmiałyby raczej *gwat. MF. kapa słusznie, zdaje się, zalicza kabat do pch. od Łc. cappa, tym bardziej, że w 'Słc. jest (nieprzytoczony w MF.) wyraz capatus = ubrany w 'capa' = płaszcz, a Wł. cappotto, Hp. capote, Fr. capot (skąd później nasza Kapota) niewątpliwie z Łc. cappa wypływają. Por. Mew. 107 kabatъ. Mt. kavad („im Türkischen unauffindbar"). W ♀ Kabąt zapisujący słyszeli odcień nosowy w á, istniejący w niektórych okolicach, jak np. w spotykanym także psią krew = psiá-krew itp. Znaczeniu ubrania, mającego być zapalonym, jako męczarni, oraz pręgierza i ciasnego więzienia, które to znaczenia wyraz kabat ma w dw. Polszczyźnie i w Cz., zdaje się, że są dalszym rozwinięciem znaczenia (ciasnego?) ubrania; żadnych bliższych o tym wskazówek, ani paraleli w innych językach nie udało mi się znaleźć. Por. **Czapka.**

Kabąt p. **Kabat.**

Kaberginy: „Dzikie kozy i kaberginy" Sienicki *Dokument*, 10≡?

Kabłuk p. **Kłobuk.**

Kabrjol- p. **Kaprele.**

Kabz(d)a p. **Kapsa.**

♀ Kabzel p. **Kapsa.**

♀ Kabzla p. **Kapsa.**

Kacabaj(ka) p. **Koc.**

Kacap pch. = 1, kupiec Wielkoruski i wog. Wielkorusin 2, len, inaczej zwany 'wielgolen' Ap. VIII, 257. **Kácapka** = chustka z pośledniejszej wełny, zap. tak zwana, że się kupuje u 'kacapów' Kg. *Radom.* I, 139. || Br. kacàp a. burłàk ≡ Ukr. kacàp = 1, kozieł, cap 2, Wielkorusin [tak nazwany z powodu ,koziej' brody]. Por. **Cap,** a co do początkowego ka-, patrz JA. III, 163 i Lpf. VIII, 39. Por. JA. VIII, 5. Może w związku z Tur. kassab = rzeźnik; patrz Mt. p. t. w. Len nazwano albo od tego, że nasienie jego kupowano od ,kacapów', a. dla długości włókien, przypominającej brody ,kacapów'.

Kacerz pch.=heretyk || Głż. kecař. Dłż. kjacaŕ. Słc. kacír. Cz. kacéř, kacíř || Nm. Ketzer. Hl. ketter≡Z Gr. nazwy katharoi (dosł. = czyści, jak sami siebie zwali) sekciarzy ,Katarów' w XI i XII w., 'Słc. Cathari, Cazeri, Gazari, Gazeri (skąd Wł. Gazari). Do nas z Cz. Por. Berwiński *Studja* 134. MF. kacéř. Kacerz w znaczeniu konia dzikiego L.

objaśnia ze 'Słc. gazarus, 'Sgr. gazarinos = koń dziki; wyrazów tych w słownikach moich nie znalazłem; jest wyraz Cz. z połowy XVI w. kacíř w tymże znaczeniu; być może, żeśmy go wzięli od Czechów. W Nm. Ketzer ma także znaczenie łotra i używa się w gwarach, jako połajanka, o zwierzętach i przedmiotach nieżyjących Sand. Por. Pfil. IV, 537.

Kacerz, ♀ Kasierz, ♀ Kacerek, ♀ Kászorek, Kaszerz, Kasyrz = rodz. saka do łowienia ryb || Dłż. kašeŕ. Cz. keser ═ Nm. Kesser, Köscher, Ketscher, Kezzer, Kescher, Käscher = tzn. Kacerz jest sld. do ‚kacerza'= heretyka; jest on i w Nm. ♀ ketzer, FWb. pod Käscher. „Kacerz zowią ów to sak, co nim ryby łowią; Co dusze ludzkie łowi, kacerzem też zowią" Kochowski, u L. Por. FWb. Käscher.

Kacholong p. **Kaszolong.**

♀ Kaczać p. **♀ Kocić.**

♀ Kaczan p. **Koczan.**

Kaddor p. **Katera.**

Kadera p. **Katera.**

Kadłub pch. Zap. tu należy **Kodłuch** (*kádłuch) = twarda część pióra L. || Głż. kadołb = kominek nad łuczywem. Słc. kadluba = zrąb studni. Cz. kadlub = naczynie z jednego kawała drzewa; modła giserska, forma ceglarska; kadluba = pień wydrążony do wody krynicznej. Słń. kalup = modła. Srb. kalup = 1, modła 2, kopyto (u szewca) 3, paczka (tytuniu). Bg. kalъb, kalup = modła. Ukr. kàdob, kàdoŭb = kadłub; stara beczka; brzuch; kàdub = kadź; kàŭdub = tzn. Kg. *Chełm.* I, 80. 83; kadłubèć = łapka na szczury tmż. II, 181. Br. kàdoŭba = pień wydłubany do wody krynicznej. Rs. ♀ kalýpь, kalýbь, kolýbь (zap. też i kolybèlь = kolebka; Dal nasuwa wyraz ten ze znakiem zapytania) = modła, forma giserska, do kul. || Ngr. kaloúpi ═ Źródłem wyrazów powyższych jest, jak się zdaje, Tur. kaleb, kalup [z Ar. kālab = modła, forma odlewnicza; kalib = wzór] = forma, modła. Miklosich Mt. kaleb mniema, że wyraz Tur. pochodzi z Gr. kalópous, kalâpous [kâlon = drewno + poús = noga] = kopyto (szewskie); ale ze względu na brzmienia i z powodu znaczenia wywód ten nie wydaje mi się trafnym: już w Ar. znaczenie jest ogólniejszym i więcej przypada do odcieni, rozwiniętych w Słowiańszczyźnie; jako dowód, przybywa i to jeszcze, że języki Rom. z tegoż źródła Ar. zaczerpnęły wyraz, który i my posiadamy, nabyty inną drogą; brzmi on w postaci Pols. **Kaliber** pch: Hp. Fr. calibre, Wł. calibro Dz. I Calibro, Dc. 79 Calibre, skąd Nm. Kaliber i podobnie brzmiące Słw. = szerokość rury, potym modła i miara wogóle. Nie przeczy to wszakże możności, iżby wyraz Ar. nie pochodził pierwotnie z Gr.; tylko zdaje się, że nie z Gr. bezpośrednio, lecz przez Ar. i Tur. do Europy się dostał. D w kadłub mogło się znaleźć u Słowian zachodnich przez sld. do dłub- i kadź. Kolebkę naszą, zdaje się, należy oddzielać od Rs. kolybèlь, por. **Chałupa.** Nazwisko kronikarza Kadłubka pochodzi od imienia Nm. Gottlob, podobnież jak i nazwy miejsc z osnową kadłub-. Zdaje mi się niewłaściwym, że Miklosich oddziela kadelbъ Mew. 108 od kalъpъ tmż. 109. Por. Mt. kaleb. Mr. 188 Kadłub.

Kaduk p. **Kaleka.**

Kady a. **Kadi** char. = sędzia || Słw. Eur. char., np. Srb. Bg. kadija, Hp. cadi, alcadi itd. ═ Ar. qādī, a z przedimkiem al qādī = sędzia. Por. Dc. 74 Cadi. M. 50. Mew. 108 kadija. Mt. kade. Por. **Alkad.**

♀ Kadyczka p. **♀ Kadyk.**

♀ Kadyk pch. = jałowiec. **♀ Kadyczka** = wódka (zap. jałowcowa) Łopac. || Nm. ♀ kaddig, ♀ kad-

dik (z Pols.). Lit. kadagýs. Łot. kadikis ≡ Cz. kadik = tzn. [Od kadzenia; Głż. kad, kadźik = dym, swąd, ♀ czad. Mew. 108 kadъ-]. Wyraz Słw. przeszedł do Nm., a z Nm. znowu do nas.

Kadź pch. złż. ZDz. || Słw. prawie bez zmian || Węg. kád. Rum. cadă. Fr. cade = pewna miara objętości. Lit. kódis = dzban. Ag. cade. Nm. ♀ kad ≡ Gr. Ngr. kádos = naczynie; beczka; wiadro, Łc. cadus = tzn. [może z Hb. kad = wiadro]. Por. MF. kadь. Mew. 108 kadь. Mr. 39 Кадь. Brl. 85.

♀ **Kafa** = zaokrąglony przód statku *Wisła* VI, 507 || Może tu należy Rs. kapъ = narość, guz na drzewie ≡ Nm. ♀ kapf, ♀ gapf = kopa, czub (góry); ♀ käpfer = kroksztyn, wystający koniec belki.

Kafar a. **Kafer** pch. = baran, taran, żóraw; skała wystająca z morza || Mew. 108 pod kafar podaje Rs. kapërъ; Dal n. w tym znaczeniu ≡ Nm. Keffer = tzn. [może z Fr. chèvre mzn. = tzn.] Mr. 188 niepotrzebnie oddziela znaczenie skały wystającej i szuka dlań źródła w Nm. Käpfer; skała nazwana mimochodem przez poetę dla podobieństwa do taranu. Por. Mew. 108 kafarъ. Por. Pfil. IV, 537.

Kafel pch. złż. ♀ **Kachel,** ♀ **Kachla** ż. „Kachel, źle mówią ‚kafla'" Dudziński u L. ♀ **Kachła** || Głż. khachle blp. = piec kaflowy. Słc. Cz. kachel = kafel. Sln. kahl(j)a. Ukr. kàchla, kàfla. Br. kàchla. Rs. kàflja, kàhlja (częściej izrazècъ) || Węg. kalyha. Pg. caco = skorupa. Wł. ♀ caccalo. Lit. kakalýs = piec kaflowy ≡ Wyrazy powyższe pochodzą z Nm. Kachel, Sgnm. kachala [Nm. zaś z Rom., a ostatecznie z Łc. càcabus = gliniane naczynie kuchenne Kge. Kachel]. Por. Dz. II b Caco. Co do zamiany Pols. dw. kachel na kafel, patrz Pfil. IV, 436 i por. aftel, lucht, szlachmyca i rodzime fces fto, ftóry, zam. achtel, luft, szlafmyca, ufnal, chcesz, chto (= kto), chtóry (= który) itp. Por. Pfil. IV, 537.

Kafeu(h)auz p. **Kawa.**

Kafer p. **Kafar.**

Kaffa = rodzaj tkaniny ≡ Fr. Caffe Bte, a. Caffa Cpt. = pewna tkanina indyjska. Wł. caffa = tzn.

♀ **Kafora** p. **Kamfora.**

♀ **Kafowy** p. **Kawa.**

Kaftan pch. złż., dw. czasami **Kawtan.** ♀ **Kajtán** Skj. IV, 377. Czy tu należy **Katanka?** || Słw. bez zmian || Eur. char., np. Wł. caffetano, Caftano. Ngr. kaftáni. Węg. kaftány ≡ Tur. kaftān = suknia spodnia M. 50. Dc. 75 (z Ar.-Pers.). Mt. kaftan. Mew. 108 kaftanъ. MF. kaftan.

Kaftyrek = imbryk do kawy L. ≡ Fr. caffetière, Wł. caffetiera = tzn.

Kagan pch. złż. Skąd L. wziął Kraganiec, nie wiem; pod Kaganiec nie podaje żadnego przytoczenia z r. ♀ **Gaganiec** || Słc. Cz. kahanec, Cz. też kahan = lampka. Ukr. kàhanеć. Rs. ♀ kàganècъ = lampka ≡ Mr. 39 каганьсь zdaje się, że trafnie zbliża ze Sslw. taganъ = tygiel, patelnia [z Gr. téganon = tzn.]. MF. i Mew. 108 kaganъ żadnego wywodu nie podaje. Może tu należy Srb. kajgana = rodz. jajecznicy, z Tur. chajginé = jajecznica (Mt. pod kajgana). Domysł dopełniacza Lindego, że 'Słc. caga ma być tu źródłem, nie wydaje mi się trafnym, bo wyraz caga nie był rozpowszechnionym w 'Słc. i dorywczo utworzonym został z Fr. cage = klatka, patrz **Gabie.** Przejście t na k w kagan jak np. u nas: ♀ kartofel, ♀ kłusty, ♀ krzyżby, ♀ kwardy, ♀ skrony itp. zam. Wł. tartufolo, tłusty, trzeźwy, twardy, z strony i tp. .

Kahał pch. || Słw. Eur. bez zmian. ≡ Hb. kāhāl = zgromadzenie; tłum. Por. M. 50.

Kaik char. = czajka || Srb.-Bg. kaik. Ukr. kajùk. Rs. kajùkъ. ≡ Tur. kaik = łódka M. 51. Czajka zap. nie stąd pochodzi. Por. Dc. 76 Caïque. Mt. kajek. Mew. 108 kajikъ. Por. **Czajka.**

Kajaput pch. || Eur. także ≡ Malaj. kaju-putih [dosł. drzewo białe, stąd też (nowożytna) nazwa w przekładzie Gr. leukadéndron] = tzn. Dc. 76 Cajeput.

Kajdany pch. złż. ♀ **Gajdany.** ♀ **Kandały** O. RT. 255. Zdaje się, że tu należy ♀ **Kajda** = torebka (przy pasie) na osełkę Ap. II, 248 i ♀ **Gajda** = zanadrze Ap. II, 247 || Bg. kandali = więzy, kajdany. Ukr. (kandiųhỳ = nożyska?); kajdàny, kàjdy, kajdiàta. Br. kajdàny. Rs. kajdàly, kajdàny, zwykle kandalỳ ≡ Ar. kajd (ld. kajdani, lm. kujud) = wiązanie, więzy, pęta, stąd Tur. kajd(a) = tzn. M. 50. Por. Mt. kajd. Mew. 110 kandali. MF. kajdan. Przejście znaczenia na torebkę przez pas, coś przypasanego, a z torebki na zanadrze. Cz. i Srb. kajda ma inne znaczenia.

Kajet pch. L. i O. n. ≡ Mew. 108 wywodzi z Tur. kaged = papier, oczywiście mylnie: wyraz nasz pochodzi z Fr. cahier = sekstern, sposzyt [podobno z Łc. quatern-, skąd np. quaternio = kwadra czyli czwórka na kości] = Wł. quaderno = kajet (dom. z arkuszy we czworo złożonych, jak sekstern ze złożonych w sześcioro) = Pols. kwatern = arkusz we czworo w drukarni złożony. Por. Dz. II c Cahier. Lpf. VIII, 40. Dodano u nas t na końcu dla upodobnienia budowy do takich wyrazów, jak muszkiet, parkiet, portret itp.; por. świeży wyraz Warszawski drażetki (od kaszlu); i w tym dodano t, chociaż we Fr. jest dragée.

♀ **Kajfas,** ♀ **Kaifas** = skrzynka do noszenia wapna || Cz. kalfas = duży garnek ≡ Nm. Kalkfass [złż. z Kalk (Łc. calc-) = wapno + Fass (skąd faska) = beczka] = tzn. Wyrazy nasze podprowadzono pod ewangielicznego Kaifasza. Por. **Kałkus.**

♀ **Kajpus** p. **Kapusta.**

♀ **Kajstra** p. **Tajstra.**

♀ **Kajtán** p. **Kaftan.**

♀ **Kajuk!** = przepadło! „Kajuk dzisia nása wiecerza = przepadła itd.“ *Wisła* I, 153 ≡? Jeżeli przycisk jest na ostatniej, to może żartobliwe przekręcenie kapùt? Albo może z kaduk? Por. ♀ **Kaperować.**

Kak = pręgierz L. Mgn. p. w. Staupbesen || Hl. kaak. Duńs. kag. Lit. kóka ≡ Dnm. kāk = pręgierz, słup. Por. Mr. 189 Kak. Mew. 109 kakъ.

Kakao L. || Słw. Eur. bez zmian ≡ Meksyk. cacugia *Mélusine* I, 232.

Kalabrak, ♀ **Kalebrak** = gra w karty Gołębiowski *Gry* 60. Enc. W. ≡? Może w związku z nazwą gieograficzną Kalabrja?

Kalafjor, dw. **Kaulafjor** || Słc. Cz. karfiol || Nm. ♀ karfiol, ♀ kalfior, ♀ kar(d)ifiol ≡ Wł. cavol(o)fiore, caulifior. Fr. choufleur. Hp. coliflor = tzn. [z Łc. caulis mzn. = kapusta + flor- = kwiat; wyraz złożono w czasach nowożytnych]. Por. Mr. 196 Karfiol. Dz. I. Cavolo. Patrz **Karafjoł, Kolza.**

Kalafonja, Kalofonja, Kalofanja pch. || Słw. Eur. prawie bez zmian: Fr. colophane a. colophone, Nm. Colophonium, czasami Kalfonium. ≡ Gr. kolofōnía = tzn. [Od nazwy miasta Małoazjatyckiego Kolofōn]. Kalofonja jest sld. do Gr. kalós = piękny + fōné = głos.

Kalag..: „Nie chcę Jagi, bo ma nogi jak kalagi“ Kg. *Kiel.* II, 78. ═? Może „jako lagi“?

Kalajor p. **Kalojer.**

Kalamajka pch. = rodz. tkaniny wełnianej L. (Mr. 189 pod Kalamán niesłusznie wątpi o formie Pols.) || Cz. kalamán. Ukr. kałamàjka. Rs. kalamènokъ || Fr. cal(e)mande, ♀ calamandre. Hp. calamaco. 'Słc. calama(n)cus, calamaucus, camelaucus i inaczej (stąd Ukr. Rs. kamiławka = czapeczka, mycka) = czapeczka z sierci wielbłądziej. Nm. Kal(e)mank, Kal(a)mande, Kalmink = rodz. tkaniny. Ag. calamanco. Ngr. kameláukion = czapeczka, beret. ═ Źródłem są wyrazy 'Słc. [pochodzące od Łc. camelus, Gr. kámēlos = wielbłąd, bo czapeczki i wog. tkaniny powyższe z sierci wielbłądziej sporządzano], które uległy rozmaitym przekręceniom. Por. Mr. 189 Kalamán. Mag. Calamanco. Postać nasza kalamajka zap. przez *kalamańka. Od Gr.-Łc. camelus pochodzą też **Kamlot, Kamelor,** k. p. Por. **Kałamajka.** Być może, iż ♀ **Kanioła** = czapka EG. 15. Kg. *Maz.* V, 587 jest w związku z Ukr. kamiławką.

Kalander = dzierlatka L. || Cz. kalander a. kalandra = sroka (?) Kt. || Eur. blizkobrzmiące. 'Sgnm. galander. ═ Gr. późn. kálandra a. kálandros = tzn. [Niektórzy wywodzą z Gr. charadriós = rodz. ptaszka. Por. Dz. I Calandra. Mag. Calendar 2].

Kalandra p. **Kalendra.**

Kalarapa, Kalorepa, Kalrepa, Kaulorapa, Galarepa, Galerepa =Głż. kulirabij. Słc. kaleráb || Nm. Kohlrübe, Kohlrabi, ♀ kalirabi. ═ 'Słc. caulirapus [Łc. caulis mzn. = kapusta + rapum, rapa = brukiew, stąd po Fr. chou-navet] = tzn. Por. Mr. 189 Kalarapa. U nas sld. do galarety. Por. **Kalafjor. Kolza.**

Kalaryfa = „u flisów = cztery liny, za które ciągną, gdy żagiel podnoszą“ L. ═ Druga część wyrazu jest Nm. Reff, Reef, Riff (w żeglarstwie) = przyrząd do skracania żagla Sand. p. w. Reff, n° 6; Dnm. rēp, rēf, reif FWb. Pierwsza część, mniema Mr. 389, może być Hl. galei = galera, statek.

♀ **Kalat-** p. **Kaleta.**

♀ **Kaldaszan** ♀ **Kałdeszan** p. **Kalteszal.**

♀ **Kalebrak** p. **Kalabrak.**

Kaleka pch. zlż. ♀ **Kaleki** (przymiotnik) || Ukr. kalìka. Br. kalèka. Rs. kalêka, kaljàka || Rum. calicie = żebranina; kuglarstwo ═ MF. kalika, Mew. 109 kalika i Mt. ḱalaḱ z Pers. przez Tur. kalaḱ = tzn. M. 52 z Pers. kālek = niedorzeczny; niekształtny. Możebnym jest wywód z Łc. caducus (skąd Pols. **Kaduk**) mzn. = ułomny, przez Wł. caluco = nędzny, biedny Dz. II a, 362; II c, 529. Możeby należało zbliżyć Cz. dw. kališi = chłopcy browarni, którzy niegdyś chodzili w wielkim tygodniu po Pradze, śpiewając i żebrząc, skąd Cz. kališovati = włóczyć się. Brl. 85 wywodzi to z Hl. kalis = biedak, nędzarz. Por. Mr. 39 Калика i 190 Kališ.

Kalendarz p. **Kolęda.**

Kalendra, Kalandra pch. = przyrząd do gładzenia tkanin L· || Cz. kalander || Fr. calandre. Ag. calendar. Nm. ♀ kalander ═ Łc. cylindrus [z Gr. kýlindros] = walec, prasa. Por. Dz. II c Calandre. Mag. Calendar 2.

Kaleta, ♀ **Kalit(k)a,** ♀ **Kalatka** = woreczek. ♀ **Kalata** = prycza O. ♀ **Kalit(k)i** = płatki, ♀ kiderle u spodu gorsetu. ♀ **Kalota** (tuż zaraz Kolota) Kg. *Kuj.* I, 211 || Srb. kaltačina. Ukr. kałýta. Br. Rs. kalità || Lit. kolytà (ze Słw.) ═ Tur. kalta = sakwy, dw. chalita [z Ar. charita = mieszek skórzany na pieniądze]. Por. MF. i Mew. 425

kalitä. Mt. kalta. M. 52. Mieszek skórzany na pieniądze ma tradycyjną i typową postać czworoboczną; przypuszczam, że przez podobieństwo do niej płatki gorsetowe i klatki na wspólnem łożu (i Ros. kalitka = furtka) zostały nazwane. Może ♀ kalenicę, ♀ kalonkę Górale przez sld. nazywają kalatnicą. (Kalenica od kał w znaczeniu gliny, por. Mew. 109 kalъ). Por. miejsc. Kalatówki.

♀ **Kalęba** p. **Klępa.**

Kali p. **Alkali.**

Kaliber poh. patrz **Kadłub.**

Kalif. „Błędnie piszą u nas ‚Kalif', zamiast ‚Chalif' M. 16, tak jak k(h)edyw, zam. chedyw || Słw. Eur. char.; różnią się nieco w brzmieniu: Srb. anif, obok kalif. Bg. kalfa = towarzysz ═ Ar. chalifa = następca (domyśla się Mahometa); towarzysz, czeladnik; stąd Tur. chalifé = chalif; kalfa = towarzysz. Por. M. 16. Dc. 80. Mt. xalifé.

Kalik- p. **Kalkować.**

♀ **Kaliszan** p. **Kalteszal.**

♀ **Kalita** p. **Kaleta.**

♀ **Kalitus** p. **Kapelusz.**

Kaliwek L., ♀ **Kaliwo,** ♀ **Kaliwko,** ♀ **Kaliweczko** = 1, jedno ziarno 2, jedna roślinka zboża, źdźbło, kiełek 3, troszka, np. „ani kaliwka" = ani źdźbła, ani krzty || Srb. koljivo = przenica gotowana na stypach i imieninach. Ssłw. kolivo = pszenica gotowana. Br. kàliwo. Nos. (słyszałem kaliwa) = tzn. co w Pols. Ukr. kòływo = święcona pszenica, gotowana z miodem i jagodami. Srs. kòlivo, kòlevo = kasza stypowa z pszenicy itp. z rozynkami || Rum. colivă = pieczywo, rozdawane w kościele na cześć świętych i zmarłych ═ Gr. kóllyba lm. = rodzaj ciastka. 'Sgr. kólybon = zboże gotowane. Mew. 125 kolivo.

Kalkować, Kalkancista = zapisuje się tu dlatego, że O. podaje, jako formy główne: kalikować itd., idąc za wymawianiem gwarowym, które wsuwa *i* także w: foliwark, giminazjum, Kalisbad, Kaliwarja, melidować, zam. folwark, gimnazjum, Karlsbad, Kalwarja, meldować. Źródłem wyrazów od kalk- jest Łc. calcare = deptać (w tym razie drągi miechów organowych), skąd też Fr. calque, calquer dosł. = odcisk, odciskać, a z Fr. nasze kalka, kalkować (o rysunkach).

Kalofonja p. **Kalafonja.**

Kalojer a. **Kalajor** = mnich zakonu ś. Bazylego O. || Srb. kaludjer m., kalugjerica, kaludrica, koludrica. Bg. kaloger. Ssłw. kalugerъ. Ukr. kałuhèr, kałuhòr. || Albań. kalojer. Rum. călugăr = mnich. ═ Ngr. kalógeros = mnich [Gr. kalós mzn. = dobry + geraiós = starzec; por. nasze ‚dobrodziej' o duchownych]. Por. Mew. 109 kalugerъ.

Kalorepa p. **Kalarapa.**

Kalosz p. **Kołosza.**

♀ **Kalot-** p. **Kaleta.**

♀ **Kalpus** p. **Kapusta.**

Kalrepa p. **Kalorepa.**

Kalteszal, Kalteszan, Kaldaszan, Kaldeszan, ♀ **Kaliszan** ═ Nm. Kalt(e)-schale = tzn. [złż. z kalte = zimna + Schale = czasza, miseczka, por. **Szale** w znacz. wag]. ♀ Kaliszan jest sld. do Kalisza. Kaldeszan też sld., niby z francuska. N końcowe różniczkuje l środkowe. Por. Lpf. VIII, 41. Pfil. IV, 537.

Kalwakata O. = dla tego tu się zapisuje, że się tak nieraz słyszy, zamiast kawalkata, co już Linde zganił, z Wł. cavalcata = tzn. [od cavallo = koń, z Łc. caballus = koń (roboczy), skąd Fr. che-

val = koń, chevau-legers (dosł. konie lekkie = lekka jazda, lekka kawalerja) = szwoleżery; stąd też Fr. cavalier i chevalier, Wł. cavaliere itd., Pols. kawaler itp.

Kała = u węglarzy: pobijak, kawałek drzewa okrągłego, osadzony na rękojeści, do ubijania rozpadlin w oponie O. ♀ **Kałka** = młotek drewniany do wbijania kołków *Dzien. Posn.* 1885, nº 92, str. 2 ═ Może Nm. Kelle = warząchew, chochla (wielka łyżka wazowa); kielnia. Por. **Kielnia.** Albo może z Węg. kalapács = młot [ze Słw. klepacz].

♀ **Kałabałyk:** „Wleźć w kałabałyk = wplątać się w złą sprawę" RT. 205. ═ Ukr. kałabáłyk = kłótnia, swary [z Tur. kalabalek = tłum, ciżba, tłok; pakunki; skąd Bg. kalabalъk, Srb. kalabaluk = tłum, mnóstwo, Rum. calabalic = pakunki itd. Por. Mt. kalaba].

♀ **Kałabania** p. ♀ **Kołbań.**

♀ **Kałamajka** = 1, rodzaj tańca, 2, rodzaj tkaniny || Cz. kalamajka = pewien taniec ═ Zamiast kołomyjka, od miasta Kołomyja [Ukr. dsł. = kałuża]; znaczenie tkaniny przez sld. do **Kalamajka,** k. p. Por. ♀ **Kałamaszka.**

Kałamarz pch. ♀ **Kamelarz** Ap. I, 19 || Sł. Cz. Ssłw. Ukr. Br. podobnież || Węg. kalamáris. 'Słc. calamarium = futerał na pióra i atrament. Sfr. galimart. Wł. calamajo, ♀ caramal ═ Gr. kalamárion, Łc. calamarius przym. = piórowy, skąd theca calamaria = piórnik [z Gr. kálamos, Łc. calamus = trzcina (którą, jak piórem, pisano)]. Wpisuję wyrazy te, aby sprostować niedokładności M. 51, który utrzymuje, że kałamarz „wzięliśmy z Węg." i że „pierwiastek jest w Ar. kalam = trzcina". Wyraz dostał się do nas ze 'Słc., może przez Cz.; czy zaś Gr.-Łc. calamus pochodzi z Ar., czy odwrotnie, to rzecz niepewna. Por. MF. kalьmarь.

♀ **Kałamaszka** = wózek nieco mniejszy od bryczki, jednokonny. **Kolimaga** = rodzaj wozu L. Pfil. V, 42. ♀ **Kałamajka** = wózek łubem wybity O. (skąd O. wziął to znaczenie?) || Słc. kol(i)maha = wózek (tylko w pieśniach?). Cz. niema; co podaje Mew., to jest Słc. Ssłw. kolimogъ, kolimagъ = namiot. Ssrb. kolimogь. Ukr. kołymáha = wielki wóz z towarami (czy kałamáha = sieć na ryby tu należy?). Br. kałamážka (Nos. pisze kołomažka). Rs. kolymága = duży powóz kryty; kolymážka = wózek dziecinny, bidka. Srs. kolymági = obóz || Lit. kalmógai blp. = kałamażka ═ Zdaje się, żeśmy wyrazy powyższe wzięli z Br. i Ukr. Przejście znaczenia z namiotu na wóz, podobnie jak w Rs. kibitka, patrz ten wyraz. Mew. 125 kolimogъ gani wywód Szafarzyka od koło + Łot. mája = dom, namiot. Pawski (MF. kolimogъ) szukał źródła w Skd.

♀ **Kałamutny** p. **Bałamut** (w dodatku).

Kałantyr = kaftan bez rękawów L. ═ SRs. kalantárь, kolontárь = pancerz bez rękawów [wyraz wschodni?].

♀ **Kałap** = ♀ kapciuch; lichy kapelusz || Słc. kalap ═ Węg. kalap = kapelusz.

Kałauz pch. = przewodnik || Srb. Bg. kalauz, kolauz || Węg. kalauz. Albań. kulauz. ═ Tur. kelaguz, kelavuz, kelauz, kulaguz = dowódca; przewodnik. Por. M. 52. Mt. kelaguz. Mew. 109 kalauzъ.

♀ **Kałąd** p. **Kałdun.**

Kałdun pch. ♀ **Kołduny** = potrawa. ♀ **Kałęd,** ♀ **Kałąd** = kałdun. ♀ **Kołdoś** = obżartuch Skj. V, 368 || Głż. khałdona ż. = flaki. Dłż. kałduna = tzn. Cz. kaldoun = wnętrzności (jadalne). Chrw. kalduni = płuca. Ukr. kaŭdún = brzuch; brzuchal. Br. kaŭdunÿ =

kołduny (potrawa) || Sfr. chaudun, caldun = wnętrzności. Sag. chaudron, chaldron i inaczej = tzn. 'Słc. caldumen = wnętrzności; calduna = jakaś potrawa z baraniny. Nm. Kaldaun(e) ż. = wnętrzności; brzuch; ♀ kaldune(n) ⩶ Do nas wyraz dostał się z Nm., może przez Cz. [Kge. przypuszcza źródło w Łc. późn. caldumen, może od Łc. calidus (♀ caldus) = gorący, niby ciepłe, dymiące wnętrzności. Por. Mew. 109 i MF. kalduni. Mr. 89 Kalduni (powtarza przypuszczenie GDW. o Celt. źródle wyrazu). Mag. Chaudron. Pfil. IV, 537. Nasze ♀ kałęd, kałąd zap. przez przystosowanie do żołąd(ek).

♀ **Kałęd** p. **Kałdun.**

Kałkan = tarcza okrągła. O. mylnie podaje Katkan || Srb. Bg. kalkan = tarcza, zasłona. ⩶ Tur. kałkān = puklerz. Por. M. 52. Mew. 109 kalkanъ. Mt. kalkan. Lpf. VIII, 41 mylnie wywodzi stąd **Kołczan,** k. p.

Kałkowiec p. **Kałkus.**

♀ **Kałkun** = indyk Mgn. p. w. Puter. ♀ **Kałkuty** = rodzaj kur dużych Łopac. Patz ♀ **Gałaguty.**

Kałkus = ług wapienny L. **Kałkowiec** = wapiennia, piec wapienny O. ♀ **Kałkuśnik** = złodziejaszek Skj. V, 364 || Scz. kalkus = ług wapienny. ⩶ Nm. Kalk = wapno [z Łc. calc- = tzn.]; Nm. ♀ kalchus [może z Kalk + Guss = zlew, płyn wapienny = ług wapienny; Nm. Kalkofen [Kalk + Ofen] = piec wapienny. Por. Mr. 190 Kalkus. Pfil. IV, 537 (mylny wywód z Nm. Kalkasche). Dla czego złodzieja kałkuśnikiem przezwano? Por. ♀ **Kajfas.**

♀ **Kałkuty** p. ♀ **Gałaguty.**

♀ **Kam..** „Słupy opatrzone są rowami (kamami, garami)" Kg. Lub. I, 56. ⩶ Zap. Nm. Kamm = „palec, wrąb, ząb" Ż. 364.

Kam(a)rat p. **Komora.**

Kamaryna: „Kamaryny, jak ono mówią, ruszył i kłopotu sobie nabył" L. (z Bielskiego) ⩶ Gr. „Mē kínei Kamarínan", Łc. „Camarinam ne moveas" = nie ruszaj Kamaryny, wyrażenie przysłowiowe, oznaczające mniej więcej „nie budź licha, kiedy śpi"; powstać miało stąd, iż gdy pod miasteczkiem sycylijskim Kamaryną znajdujące się bagna, wbrew przestrodze wyroczni, osuszono, miasto stało się dostępnym wojsku zdobywających je Syrakuzan.

Kambra p. **Kamertuch.**

Kambryń p. **Kamertuch.**

Kamcha, dw. **Chamcha** = tkanina jedwabna BW. LIII, 231 (z r. 1394.). *Pomniki dziej. wiek. średnich* XV, 214 || Słń. kamuka = tkanina jedwabna. Bg. kamuha = adamaszek. Ukr. Rs. kamkà = tkanina jedwabna z Chin i kanf(a) = rodz. atłasu chińskiego || Hp. camucan. Fr. camocan. Wł. camucca. 'Słc. camoca, camucun. Węg. kamuka. Ngr. kamouchâs. ⩶ Tur. ḱemcha = adamaszek, Pers. kamcha [podobno Chińs. pochodzenia Mt. ḱemxa z Dozy'ego]. Por. Mew. 110 kamucha. Mr. 192 kamuka. MF. kamuhъ. Dc. 80 Camocan. M. 52. Mt. ḱemxa. Lpf. VIII, 42. Por. **Kamizela.**

Kamela, Kamelor pch. L. || Głż. kamjelor. Cz. kamelor. ⩶ Nm. Kameelhaar [złż. z Kameel = wielbłąd, por. **Kalamajka** + Haar = włos, sierść] = tzn. Por. Mr. 191 Kamelor i M. 53 Kamela. Brl. 85. Pfil. IV, 537.

♀ **Kam(e)larja** p. **Komora.**

Kamelarz p. **Kałamarz.**

Kamer- p. **Komora.**

Kamera p. **Komora.**

Kamertuch = rodz. cienkiego płótna. L. O. n. — Zapisuje się dla tego, aby wskazać, że w Nm. Kammertuch, skąd nasz wyraz wprost pochodzi, jest sld. do Kammer = (komora) pokój (pański) + Tuch = płótno, więc niby płótno dworskie (godne „Kamerjunkrów“ i „Kamerdynerów“); w istocie zaś nazwa tkaniny pochodzi od nazwy miasta Fr. Cambray i brzmi po Ag. cambric, po Fr. cambresine; to też w Rs. jest kembrikъ, obok kammertuhъ. Por. AV. 134. 174. Nasze Kambra = rodz. tkaniny O. i Kambryń = rodz. płótna Lpf. VIII, 42 tu należą.

Kameryzować pch. — Lpf. VIII, 42 powiada: „może z Fr. chamarrer = szamerować“; domysł wydaje mi się trafnym, lecz dodać należy Nm. chameriren (p. **Czamara**), które naprowadzić mogło na sld. do Łc. camera (p. **Komora**) i na niby złacińszczenie wyrazu Nm.

♀ **Kamfer** p. **Kamfora**,

Kamfora pch. **Kanfora.** ♀ **Kafora,** ♀ **Kamfer** || Głż. khampor. Słc. kafor, gafor, kamfor. Cz. Słń. kafr. Srb. ćafurija. Ukr. kamfòra. Br. kanfora. Rs. kamforà, kanforà || 'Słc. camphora, cafura. Hp. alcanfor. Wł. cànfora, cafura. Fr. camphre. Nm. Kampfer, 'Sgnm. też gaffer. Ngr. káfoura, kámfora, kiaferi. Węg. ká(m)for — Ar. kāfūr = żywica biała, kamfora [raczej z Skr. karpura = tzn., niż z Hb. kofer = smoła]. Por. Kge Kampfer. MF. kafra. Dc. 81. Camphre. M. 53. Mt. kafur.

Kamizela, Kamizola pch. ♀ **Kamzela,** ♀ **Kamuzola.** ♀ **Kamuzelka. Komża** pch. **Szmizet(k)a.** ♀ **Kamżułka,** ♀ **Kamżelak** Kg. Pozn. V, 105 (ironiczna nazwa chłopów, noszących kamizele Kg. Pozn. II, 334) || Słc. Cz. kamizola, Rs. kamizòlь = kamizelka. Słc. kamża, Cz. komže, Chrw. kamsa = komża || Nm. Kamisol = kamizelka. Węg. kámzsa = kapuza. Ngr. kámiza = komża. — Fr. camisole, Hp. camisola, Wł. camiciola = kamizelka. Fr. chemise, dw. camise = koszula; Sfr. chainse = alba, komża; Nfr. chemisette = koszulka, półkoszulek. Wł. camice, cami(s)cia = koszula. Hp. Pg. camisa = koszula. Wszystko to ze 'Słc. camis(i)a = 1, koszula 2, alba, komża. [Skąd zaś 'Słc. wyraz pochodzi, o tym różne są zdania; M. 53 widzi źródło w Ar. kamīs = krótka suknia z rękawami; por. Dz. I Camicia, a komżę wywodzi z Pers. kemcha = adamaszek, p. **Kamcha**]. Por. Mew. 126 komża. Mr. 191 Kamizola i 212 Komża. Do nas kamizola i komża przyszły zap. z Czech, a Szmizet(k)a z Fr.

♀ **Kamizelki** p. ♀ **Kobzale.**

Kamizola p. **Kamizela.**

♀ **Kamlet** p. **Kamlot.**

Kamlot, Szamlot, dw. **Czamlet** pch. = rodz. tkaniny. ♀ **Kamlet** || Cz. kamelot; šamlat. Ukr. czemlit, czamlit Ap. III, 131. Rs. kamlòtъ || Nm. Kam(e)lot, dw. Schamlat; 'Sgnm. schamelot, schamblat. Wł. c(i)ambellotto. Hp. c(h)amelote. Fr. camelot. Ag. camlet, camelot — 'Słc. camelotum = sukno z sierci koziej, dw. wielbłądziej [od Łc. camelus = wielbłąd, por. **Kalamajka** i **Kamelor**]. Por. Mr. 136 Czamlet; 191 Камлотъ; 317 Šamlat. M. 19. 53. **Mag.** Camel.

♀ **Kamoda** = czepiec ażurowy Kg. *Pozn.* II, 162. — Fr. commode mzn. = pewien dawny ubiór głowy Cpt. Littré. A przez niewczesne odchylenie.

Kamować = „wyciąć nieco szorce do umieszczenia szryka w tratwie“ KSL. 337. O. — Zap. Nm. kämmen mzn. = połączyć dwie sztuki drzewa trzecią, zwaną Kamm (= dosł. grzebień); stąd Nm. einkämmen, überkämmen, verkämmen; wy-

raz nasz może pochodzić od jednego z czterech Nm.

♀ **Kampa** w wyrażeniu „złapać kampę“ = wygrać najwyższy numer w grze ‚w kiczkę‘ Ap. I, 69 a. ‚w plizgę‘ Ap. X, 79 ≡ Zap. Słc. kampa = palestra, kij do podbijania ♀ kiczki a. ♀ plizgi.

Kampson L. jedyne przytoczenie z *Syloreta* Potockiego str. 464 ≡ Zdaje się, że kampson (k małe u Potockiego zap. pomyłkowo) jest imieniem własnym, które na str. 462 brzmi Kambeson.

Kampust p. **Kapusta.**

♀ **Kamuzelka** p. **Kamizela.**

♀ **Kamuzola** p. **Kamizela.**

Kamysznica = rodz. owada O. ≡ A świadczy, że to wyraz nie Polski: po Pol. komysz = trzcina, gęstwina; Ukr. komýsz = tzn. Rs. kamýšъ. Zdaje się, że wyraz jest i w Br. (Nos. nie podaje). Kamysznica przeto zap. jest zapożyczeniem z Br. lub Rs., dokonanym przez botaników nowszych. Por. **Komysz.**

Kamzans Kn. (L. ma kamžans) = nadedrzwie, gzyms nade drzwiami ≡ Zap. Nm. Kammsass = wrąb, w którym spoczywa czop belki. N może przez sld. do **Kramzansy,** k. p.

♀ **Kamzela** p. **Kamizela.**

♀ **Kamż-** p. **Kamizela.**

Kanafarz p. **Kanaparz.**

Kanafas p. **Kanwa.**

Kanak = naszyjnik. ♀ **Kanák,** ♀ **Kanaczek** = gagatek; ulubieniec. ≡ Mr. 192 wywodzi ze 'Słc. canaca ż. = „ornamentum muliebre“ DC.; wyraz ten u DC. poparty jest jednym tylko przykładem i nie widać z niego, jaką ozdobę oznaczał. M. 53 podaje Tatar. (adzerbejdżańs.) kānuk, kānak = naszyjnik; za nim idzie Mew. 110 kanakъ. Przejście znaczenia na gagatka takie same, jak w brylancik, gagatek, skarb itp.

Kanak p. **Kawak.**

Kanaparz L. **Kanafarz** O. = piwniczy klasztorny || Słń. Chrw. konoba = piwnica. Srb. konoba = 1, toż znacz. 2, gospoda; konobar = 1, klucznik 2, szynkarz. Sslw. konobarъ = podczaszy. || Wł. cànova = sklep winny. Ngr. kánaba = tzn. ≡ 'Słc. canaba, canana, canapa, canava = sklep winny, piwnica; canaparius = piwniczy. Źródło wyrazu niewiadome. Por. Mew. 127 i MF. konoba. Mr. 44 Konoba. Dz. II a Canova. F u nas może pod wpływem **Szafarz,** k. p.

♀ **Kanat** = lina RT. 205. „Czyje dziecie płacze w komóreczce na kanacie“? Kg. *Lub.* I, 292 ≡ Ukr. kanát, Rs. kanátъ = tzn. [Mr. 192 przypuszcza, że ze 'Słc. canna = konopie]. W piosnce z Lubelskiego musi być jakaś niedokładność w zapisaniu; Srb. kanat = sąsiek, przegroda (w stodole) zap. nie ma związku. Mr. w Lpf. VIII, 42 Kanat. Mew. 110 kanatъ [z Gr.].

Kanawac p. **Kanwa.**

Kanawas p. **Kanwa.**

Kancelarja, Kanclerz pch. złż. ♀ **Kanclaryja.** ♀ **Kancnarka** = izdebka. Zdaje się, że **Szaniec** tu należy || Słw. prawie bez zmian || Eur. także, np. Nm. Kanzel = ambona; Kanzler = kanclerz; Kanz(e)lei = kancelarja ≡ Źródłem wyrazów powyższych jest Łc. cancelli blp. = krata, szranki (zdrob. od Łc. cancer m. = krata). W 'Słc. cancelli = miejsce o(d)grodzone i ambona, prezbiterjum, a dalej (jak u nas „kratki“, „przed kratkami stawać“) = sąd, urząd, biuro. Wyrazu cancellaria 'Słc. jeszcze nie zna, ale zna w wielu znaczeniach cancellarius, skąd kanclerz. Szaniec z Nm. Schanze = tzn. Kge. mówi o nim, że jest ciemnego pochodzenia; byćby mogło, że wzięto go z Fr. chancel a. chanceau = coś ogrodzonego.

♀ **Kanclaryja** p. **Kancelarja.**

Kanclerz p. **Kancelarja.**

Kancnarka p. **Kancelarja.**

Kandyba = koń rosły a niezgrabny O. ⚌ Ukr. k a n d ý b a, k a n d i ù h a = tzn. Por. rodowe K a n d y b a. Zap. przypadkowe podobieństwo brzmienia z Gr. nazwą miasta w Licji: K á n d y b a.

Kandybura = perkal w wielkie kwiaty z XVIII. w. Gołębiowski *Ubiory* 164. O. ⚌ Druga część wyrazu może być Fr. b o u r r e mzn. = gorsza tkanina jedwabna (p. **Bura**); -dy- może jest Fr. d e; ale co jest k a n-?

♀ **Kandzioch** p. ♀ **Kindziuk.**

Kandżjar p. **Andziar.**

♀ **Kanfa** = tłuścioch Psk. 153. ⚌ Może Nm. ♀ k u m p (e) = ♀ kumpan, człek, facet; a. Nm. K u m p f = koryto; waza, misa, przez podobieństwo kształtu, jak f a s a o grubasie; a. Nm. ♀ K u m p e n = kawał mięsa FWb., por. ♀ **Kump.**

Kanfas p. **Konew.**

Kanfora p. **Kamfora.**

♀ **Kaniec** = kiernoz RA. XII, 92 ⚌ Słc. 'Cz. kanec [czy z Węg. k a n d i s z n ó = dzik, por. Węg. k a n d á s z = świniarz?] Por. ♀ **Kaniora.**

♀ **Kanioła** p. **Kalamajka.**

♀ **Kaniora** = 1, kania Kg. *Kuj.* I, 54; II, 271. 2, przezwisko ubliżające Pfil. IV, 204. ⚌ Drugie znaczeniu L. Malinowski zbliża z Cz. k a ň o u r, k a ň o u r e k = wieprzak RA. XVII, 79. Por. ♀ **Kaniec.**

Kanka p. **Konew.**

Kanpust p. **Kapusta.**

Kantar (= waga) p. **Centnar.**

Kantar pch. = uzda, ♀ **Kętar,** ♀ **Kantár** || Słc. Cz. Słń. Srb. k a n t a r. Ukr. k à n t a r m., k a n t à r y k a ż. || Węg. k á n t á r. ⚌ Tur. k a n t a r = krótki powód. Por. Mt. kantar. Mew. 111. kantarъ I. ♀ K a n t a r w grze Kg. *Maz.* III, 303 jest zap. k a n t o r w znacz. śpiewaka kościelnego, a dzisiaj bakałarza, np. Rg. n⁰ 506.

Kantnar p. **Kętnar.**

♀ **Kantopory** blp. = suchedni Ap. VIII, 251. Kg. *Maz.* I, 124. L. ma **Kentopory** = **Kwatembra,** ale tego ostatniego wyrazu n. O. n. || Słc. k a n t r y blp. Srb. k a n t o r e blp. || Węg. k a n t o r-nap (nap=dzień). Ag. e m b e r-days (day=dzień). Nm. dw. K o t t e m b e r, dziś Q u a t e m b e r; Nm. ♀ q u a t e r t e m p e r, t a m p e r. Fr. les q u a t r e t e m p s. ⚌ 'Słc. q u a t u o r t e m p o r a, skróc. q u a t e m p o r a = dosł. cztery czasy tj. cztery posty w roku. K w a t e m b r a zap. z Nm., a ♀ k a n t o p o r y sld. do *pora.* Por. Mew. 111 i MF. kantore. Mr. 193. kantry. Mag. Ember-days.

Kantor pch. **Kontor** obok **Kantor** Mgn. p. w. Comtoir. ♀ **Kantora** ż. **Komput** pch. = spis, poczet || Słw. Eur. z małemi zmianami, np. Nm. K o m t ò r, K o n t ò r, K o m t o i r ⚌ Fr. c o m p t o i r = stół z szufladami do liczenia i chowania pieniędzy [c o m p t e r = rachować, z Łc. c o m p u t a r e = tzn.]. A po k pod wpływem Hl. k a n t o o r, a. Pols. (z Łc.) k a n t o r = śpiewak. K o m p u t z Łc. późn. c o m p u t u s = tzn.

Kanuper p. **Kanufjor.**

Kanwa, dw. **Kanawac, Kanawas, Kanafas** || Słc. k a n a f a s. Cz. k a n a v a s, k a n a f a s. Słń. k a n a b a č. Srb. k a n a v a c = płótno. || Fr. c a n e v a s. Wł. c a n a v a c c i o. Hp. c a ñ a m a z o. Pg. c a n a b a s. Ngr. k a n a b á t z o n = płótno. Rum. c a n a v a s = perkalik. ⚌ 'Słc. c a n n a b a t i u m, c h a n a b a c i u m, c a n e v a s i u m = płótno konopne [z Łc. c a n n a b i s, a to z Gr. k á n n a b i s = konopie]. Por. Mr. 193. Kanava.

♀ **Kańcz** p. **Kańczug.**

Kanufjor, Kanufjer, Kanuper = tanacetum balsamita, wrotycz piwonja O. Ap. XIII, 166. 192. || Słń. k a l o p é r = Frauenkraut (?). Srb. k a l o p e r = balsamita vulg. Ukr. k a n ú p i r, k a n ù f e r, k a l ù f e r. Rs. k a n ù p e r ъ, k a n ù f e r ъ || Rum. c a l a p ĕ r = balsamita vulg. ═ Do nas z Ukr., a do Ukr. z Rum. Por. Mr. 191 i 389 Калуферъ. Formy k a n u f j o r, k a n u f j e r zap. przez sld. do k a l a f j o r. Por. **Karafjoł.**

Kańczug, Kańczuk pch. ♀ **Kańcz** i in || Słc. k a n č u c h a. Cz. k a n č u c h char. (z Pols.) Srb. Bg. k a m d ž i j a. Srb. k a m č i k. Bg. k a m d ž i k. Ukr. Br. k a n c z ù k. Rs. ♀ k a m č à. || Eur. char. z małemi zmianami. Węg. k a n c s u k a. Ngr. k a m t z í k i i in. Lit. k á n c z i u s, k a n c z i ú k a s. ═ Tur. k a m c z ỳ, k a n c z ỳ = bicz, dyscyplina z rzemyków, k a m c z ỳ k = szpicruta, plecionka z rzemyków. Por. M. 53. MF. kančuk. Mt. kamče. Mew. 110 i 425 kamdžija. Nasza postać ♀ k a ń c z przez odrzucenie końcówki, uczuwanej jako zdrobnienie postaci *k a ń c z u c h, od której jest forma ♀ k a ń c u s e k.

♀ **Kańpus** p. **Kapusta.**

Kapa p. **Czapka.**

♀ **Kapajka** p. ♀ **Kapańka.**

Kapak = pokrywka szklana na rośliny O. || Srb. Bg. k a p a k = przykrywa; okiennica; powieka. Ukr. k a p k à c z = drewniana pokrywa kotła || Rum. c a p a c = pokrywa (kotła). Ngr. k a p p á k i o n = tzn. ═ Tur. k a p a k = pokrywa, czopek, korek; gioz-k a p a h ỳ = powieka M. 54. Por. Mew. 111 kapakъ. Mt. kapak. (Tur. może z Romańs. c a p p a). Lpf. VIII, 43.

Kapalica p. **Kapalka.**

Kapalin = rodz. szyszaka. Do przytoczeń u L. dodaj: często u Chwalczewskiego i w Bielskiego *Satyrach,* str. 48, w. 766. *Diction. 3 lingu.* (1541), 14. Chwalczewski 2. 67. 165. || Cz. dw. k a p a l i n a. k a p a l c c = szyszak || Wł. c a p e l l i n a = 1, kapliczka 2, kapeluszyk 3, rynna 4, szyszak. Fr. c a p e l i n e = 1, kapeluszyk damski 2, pióropusz 3, hełm żelazny; c h a p e l i n e = rodz. szyszaka. Hp. c a p e l l i n a = 1, hełm 2, płaszcz z kapiszonem ═ 'Słc. c a p e l l i n a mzn. = rodz. hełmu żelaznego [od 'Słc. c a p (p) a, patrz **Czapka**]. Por. Mr. 194 Kapalin.

♀ **Kapalka** = syrowatka. L. podał wyraz k a p a l k a ze słownika Ernestiego, za nim Mgp. p. w. Molken. ♀ **Kapáłka** Ap. IX, 236. RA. XII, 92. Dw. Pols. **Kapalica** RA. XVI, 358. Pfil. V, 42. ═ Cz. k a p a l k a = 1, woda deszczowa 2, syrowatka (to co ,kapie' z zawieszonego woreczka z syrem) i in. Głż. k a p a ł k a ma znaczenie tylko wody deszczowej.

♀ **Kapalus** p. **Kapelusz.**

♀ **Kapáłka** p. ♀ **Kapalka.**

♀ **Kapańka,** ♀ **Kapajka** = ♀ kapica, gązwy (rzemień u cepa) RA. IX, 207. ═ Nm. K a p p e mzn. = tzn. [Źródło wyrazu patrz **Czapka**].

♀ **Kaparzyć** p. ♀ **Kaperować.**

♀ **Kapáwen** nieodmienne = gotów, zdolen, w stanie Ram. 67 ═ Dnm. k a p ā w e l = tzn. [z Fr. c a p a b l e = tzn.]. Końcówka przystosowana do g o d z i e n, p e w i e n, z d o l e n itp.

Kapcan p. **Kapcie.**

♀ **Kapce** p. **Kapcie.**

♀ **Kapcoń** p. **Kapcie.**

Kapeć p. **Kapcie.**

Kapcie blp. = rodz. obuwia. ♀ **Kapeć** lp. ♀ **Kapce** lm. Zdaje się, że tu odnieść należy **Kapcan** pch., dw. **Kapson** pch. L., ♀ **Kapcoń,** ♀ **Kapcon.** ♀ **Papcie** = papucie i ♀ **Papcoń** = niezgrabjasz zap. przez zmieszanie z p a p u c i a m i. ♀ **Kapczory** = onucze Kł. XV, 324.

WH. 87. ♀ **Ciapciary** = chodaki Psk. 130. ♀ **Kopyce** = onucze RA. XVII, 79 p. w. Kapeć. || Słc. kapce, kapčoky, kopýce lm. = 1, grube pończochy wełniane 2, buty zimowe z filcu 3, onucze. Ukr. kàpeć = pantofel. Ukr. i Br. kapcàn = kapcan (z Pols.) Ukr. kapczyrý = 1, pończochy spodniowe Huculek 2, a. kapczùry = pantofle. ≡ RA. XVII, 9 podany jest wywód wprost z Rum. căputà = przodek u obuwia; blat, ♀ górzystość stopy. Różnica w znaczeniu i niezupełna blizkość brzmienia tego wyrazu. Rum. skłania mię do wyprowadzania kapci ze Słc. kapce; Słc. zaś zap. pochodzi z Węg. kapca = onuca; skarpetka, ponieważ w Węg. znajduje się gromada wyrazów (jak: kapcsol = łączyć, spajać, wiązać, spinać, kapcsos = spięty itd.), wyjaśniających Węg. kapca jako coś obwiązującego, obuwającego; być może, iż wyraz Węg. pochodzi z wyżej podanego Rum. Co do kapcana, to jakkolwiek brzmieniem blizki on jest Nm. Kappzaum, a Lindego kapson tak samo brzmi, jak odpowiednik Szw. (patrz **Kawecan**), lecz różnica w znaczeniu tak jest znaczna, iż wolę zbliżać go z kapciami; przejście znaczenia byłoby albo takie jak w pantofel = niedołęga, albo jak w ♀ łapciuch Kg. *Pozn.* V, 76. Por. **Kapsa,** chałaciarz, szlachcic chodaczkowy itp. = obdartus, obszarpaniec. Pan G. Korbut dostarczył mi notatki z pracy E. Ziviera *Studien üb. den Codex Suprasliensis* 1892, gdzie autor wywodzi kapcana z Nhb. qabzān = zbieracz; żebrak (z Hb. qābaz = zbierać), por. **Kapsa.** Byćby też mogło, że kapson ma związek z kapsą i oznacza nasamprzód żebraka z torbą, kapsą. Por. Mew. 111 kapьсь (podaje formę tylko Ukr. i nie objaśnia pochodzenia). Knapski p. w. Przykopycie mówi: „Kapcie sunt quasi Przykopycie.“ ♀ Ciapciary jest zmieszaniem wyrazu ciachciary z powyższemi (p. **Czechczery**).

Kapciuch, Kapczuk, Kapszuk = woreczek na tytuń || Ukr. kapczùk, kapszùk. Br. kapszùch, kapszùk ≡ Tur. kapczuk [zdrob. od kap = worek, torba] = worek. M. 54. Mt. kapčuk.

♀ **Kapczory** p. **Kapcie.**

Kapczuk p. **Kapciuch.**

Kapela pch. = orkiestra || Słw. Eur. z małemi zmianami. ≡ Tegoż pochodzenia, co Kapela w znacz. **Kaplica,** k. p. Przejście znaczenia: z płaszczyka ś. Marcina na kaplicę, dalej na duchowieństwo w kaplicy, potym na wszystkich, którzy należeli do służby bożej w kaplicy, więc i na muzyków. Por. **Czapka.**

Kapela = naczynie gliniane u złotników L. **Kupella** = tzn. O. **Kupel(l)ować** pch. = oczyszczać kruszce w ‚kupelli‘ O. **Kupolak** = rodzaj pieca hutniczego Łb. 125. || Cz. kapela = tzn. Rs. kapèlina, kapèlьna, kapèlь, kupèlь (sld. do kąpieli) || Wł. copella. Hp. copela. Ag. coppel, copple. Fr. coupelle. Nm. Kapelle. ≡ Łc. cupella = beczułeczka, zdrobnienie wyrazu Łc. cupa = beczka, przez 'Słc. cupella mzn. = czara, czarka. Niemcy, przez sld. i przez upodobnienie do 'Słc. capella (= Fr. chapelle) = pokrywka naczynia destylacyjnego, zamienili u na a i stąd nasza kapela AV. 173. Kge. Kapelle 2. Kupe(l)la z Fr. Por. Mr. 229 Купель i 194 Kapela.

Kapelan p. **Kapłan.**

Kapelusz pch. ♀ **Kapalus,** ♀ **Kapilejus,** ♀ **Kapielitus,** zap. i ♀ **Kalitus** = czapka *Wisła* VIII, 283. ♀ **Kiepus** Kg. *Maz.* I, 2ı0. || Ukr. kapelùch. Br. kapalùsz (z Pols.) ≡ 'Słc. capellus = tzn., skąd Wł. cappelluccio = kapeluszyna, Fr. capeluche = rodz. kapelusza. Por. Mr. 194 Kapelusz. Patrz **Czapka.** ♀ Kapileusz, ♀ Kapielitus i ♀ Kiepus są żartobliwemi a. ludowemi przekręceniami.

♀ **Kaperować** = biedować, wlec nędzne życie; długo chorować Święt. ♀ **Kapyrować** Skj. IV, 323. ♀ **Kaparzyć** = licho gotować, ♀ kuchmarzyć RT. 205. Ap. I, 69 ≡ Ukr. kapàryty = 1, partolić, fuszerować 2, harować; Ukr. kàpar = biedak; „na a. w kàpar perechodỳty“ = marnieć, skapieć [Z Nm.-Żydowskiego kapòres a. kapòr = kapùt, np. „kapores gehen, machen, sein“ = na nic zejść, zgubić. Objaśnienie źródła patrz GDW. i Sand. p. t. w.] Por. ♀ **Kajuk.**

Kapicella: „Cło od kitajek, kapicell“ L. (z Vol. leg.) || Nm. Capizol = jakaś tkanina: „Ein Rock von Capizol“ Schultz *Alltagsleben einer deutschen Frau zu Anfang des XVIII Jahrh.*, str. 22, ods. 2. Zap. w związku z Wł. capezzale = 1, poduszka 2, kobieca chustka na szyję [ze 'Słc. capicelum = poduszka; por. Łc. capitium = stanik kobiecy, od Łc. caput = głowa. Por. Dz. 1 Cavezza]. Znaczenie naszego wyrazu zap. jakaś tkanina.

♀ **Kapielitus** p. **Kapelusz.**

Kapij p. **Kapiki.**

Kapiki (m. = „Ubiór kobiecy na głowę za Augusta II“ O. Tu zap. należy **Kapij** L. ≡ Wyraz zap. wzięty z Nm. Käppchen a. Kappel, (Käppel) = tzn. Co do pochodzenia, p. GW. Por. **Czapka** i ♀ kápka.

♀ **Kapinogi** lm. = rosa canina Skj. IV, 377 ≡ Nm. ♀ kippendorn, ♀ kippenstrauch, ♀ käppendüren, Kippe a. Hiefe, Hift = tzn. Wskazówkę słoworodu tego zawdzięczam prof. J. Rostafińskiemu. GW. pod Kippe podaje jeszcze Ag. ♀ choup, ♀ choop. Być może, iż z tegoż źródła płyną Pols. szypszyna = tzn., Cz. šip = kolec (róży), šípek = dzika róża, Głż. šip = strzała, šipka = dzika róża, Rs. šipъ = kolec (róży), šipòwnikъ = dzika róża i in. Słw., które patrz w Mew. 340 šip. Por. Węg. csipke, skąd Słc. čipka, obok šipka. Nie umiem wskazać najbliższego źródła nazwy naszej.

Kapiona (może Kapjona?) L. (nie objaśnia) ≡ Może w związku z WŁ. cappio = kokarda, pętlica, fontaź. Wł. capione, Fr. capion oznacza sztukę drzewa w przodzie statku, sztabę przednią.

Kapiszon, dw. **Kapiuszon** ≡ Fr. capuchon, Wł. capuccio, Hp. capucho itd. Patrz **Czapka.**

Kapiuszon p. **Kapiszon.**

Kapkan = żelazo na lisy KŁ. O. || Cz. kapkan. Ukr. kapkàn. Rs. kapkànъ. ≡ Tur. dżagat. kapkan = tzn. Lpf. VIII, 43. Mt. kapan.

Kapla p. **Kaplica.**

♀ **Kapler** p. **Kapral.**

Kaplica pcb., dw. **Kapela** L. **Kapla** ZDz. 12, **Kapła** Pfil. V, 47. || Słc. kaplnka. Głż. kapała, kapala = zakrystja; kaplica. Cz. kaple, kaplice, dw. kapla. Słń. kapélja, kapélica. Ukr. kapłỳcia. Br. kaplica (oba z Pols.) || Eur. z małemi zmianami, np. Fr. chapelle itd. ≡ 'Słc. capella. „Wyraz ten ma zajmujące dzieje: oznaczał pierwotnie, jako zdrobnienie 'Słc. cap(p)a (patrz **Czapka**), płaszczyk; kaplica, w której przechowywano płaszcz św. Marcina, wraz z innemi relikwjami, otrzymała z początku sama miano capella; później, może od VII. w., nazwa ta stała się pospolitą“ Kge. Kapelle 1. Nasza kapela ze 'Słc., kapla i kaplica z Cz. Postać Cz. kapla zap. pod wpływem 'Sgnm. kàpelle która to forma istniała w 'Sgnm. obok kapèlle. Por. **Kapela. Kapłan.**

Kapl(j)erz p. **Szkaplerz.**

Kapła p. **Kaplica.**

Kapłan pcb. **Kapelan** pcb. || Słw. Eur. z małemi zmianami. ≡ Kapłan, przez Cz. kaplan, z Nm.

Kaplan. Kapelan może wprost ze 'Słc. capellanus (skąd i Nm. Kaplan, 'Sgnm. kapellān). 'Słc. capellani byli pierwotnie stróżami ‚kapeli' ś. Marcina. Patrz **Kaplica.** Por. **Czapka.** Kn. powiada: „Kapłan forte a capellano, nisi velis ducere a Kapłun."

Kapłon a. **Kapłun** pch. || Głż. khapon = kogut. Dłż. kaplan. Słc. kapún. Cz. kapoun. Słń. i Srb. kopun. Bg. kapon. Ukr. Br. i Rs. kapłùn (z Pols.) || Fr. chapon. Hp. capón. Rum. capon. Węg. kappan. Lit. koplúnas, kaplónas (z Pols.). Nm. Kapaun, oraz sld. Kap(p)hahn AV. 63 ═ Gr. kápōn, skąd może Łc. capon. U nas i u Łużyczan *ł* przez sld. do kapłan. Por. Mr. 195 Kapun. Mew. 129 kopunъ. Pfil. IV, 537.

Kapota pch. **Kapùt** = (zły) koniec, przepadło! ♀ **Skapucić** się = umrzeć. Nie wiem, skąd O. wziął ♀ **Kufieta** = kapota || Słw. i Eur. Tur. kaput(a) z Pols. M. 54. ═ Fr. capot(e) = odzież zwierzchnia [z Łc. cap(p)a, patrz **Czapka**]. Por. Mr. 194 Капотъ. Por. ♀ **Kubrak.** Fr. capot ma jeszcze znaczenie naszego kapùt w wyrażeniach: ‚être capot' = stracić wszystkie lewy = przegrać, być oszukanym, zawstydzonym; stąd Nm. ‚kapùt gehen' = przepaść, być zniszczonym; nasze kapùt z Nm. Por. AV. 211. Kge. 186 Kaput. Por. **Kabat.**

Kapral pch. ♀ **Kapler** || Słw. bez zmian, tylko Srb. kaplar || Wł. caporale, caporano. Hp. caboral, caporal jako przym. = główny, a jako rzecz. = dowódca. Fr. caporal. Nm. Korporal [AV. 136 myśli, że postać Nm. jest zgodniejszą ze źródłosłowem, więc niby od Łc. corpus = ciało; ale wyraz ten w 'Słc. nie ma znaczenia korpusu (oddziału wojska); mniemać więc należy, że Nm. postać jest sld. do Nm. (z Fr.) Corps = korpus, por. **Armikuł**]. ═ 'Słc. caporalis, caboralis = dowódca. DC. przytacza wprawdzie w znaczeniu dowódcy i corporalis, ale popiera to jednym tylko przykładem. Por. Mr. 194 Капралъ. Dz. I. Caporale.

Kaprele blp. = rodzaj dawnego tańca O. ═ Zapisuję wyraz ten dla tego, że zap. pomyłkowo wydrukowano go u O. zam. Kapreole; w Gołębiowskiego *Gry i zabawy* 317 jest przytoczenie z Miaskowskiego: „Skoczyć ku górze capreolę lekką". Tegoż pochodzenia są: **Kabrjola** a. **Kaprjola** = skok (w tańcu), z Wł. capriola (= Fr. cabriole, dw. capriole) = tzn.; **Kabrjolet,** z Fr. cabriolet (= Wł. capriolettto) = lekki, podskakujący (jak kózka) powozik, p. Brachet; wreszcie **Kaprys** pch., z Fr. caprice (= Wł. capriccio, Hp. capricho) = tzn. Wszystko to z Łc. capra = koza (zwierzę dziwacznie podskakujące). Dz. I Capriccio. Por. co do przejścia znaczenia: bobrować od bóbr, jeżyć się od jeż, małpować od małpa, psieć, psocić i psuć od pies, zwydrzeć od wydra itp. Por. Pfil. V, 113.

Kaprjole p. **Kaprele.**

Kaprys p. **Kaprele.**

Kapsa, Kabza, ♀ **Kabzda** pch. **Kapsula,** ♀ **Kabzel,** ♀ **Kabzla,** ♀ **Kapsla, Kapsula** pch. **Kas(s)a** pch. **Kasetka. Kieson** = wóz prochowy, jaszcz || Głż. Dłż. Słc. Cz. kapsa. Ukr. kabza. Kas(s)a bez zmian || Nm. Kapse, Kapsel, dw. kafse, kefse, kebse. Cassa a. Kasse. Fr. capse, capsule, caisse, châsse, z różnemi odcieniami znaczeń; caisson = kieson (wóz); Wł. capsa, capsola, cassa, cassetta itd. Wyraz nader rozrodzony we wszystkich językach Eur. ═ Gr. kápsa, Łc. capsa = futerał (na zwoje rękopisów) i wogóle pudełko. Łc. capsula = pudełeczko, skrzyneczka [może z języków Semickich, np. Hb. qābaz = gromadzić]. Por. MF. kapsa i kopča. Mew. 111. kapsa. Mr. 48 Ковчегъ. M. 54. Mt. kabz. Mr.

202 Kieson. Por. **Kapcie.** ♀ **Kazienny.**

Kapsla p. **Kapsa.**

Kapsula, Kapsuła p. **Kapsa.**

Kapszczyzna = czopowe || Ukr. kàpszczyna (z Pols.) ═ L. wywodzi, może słusznie, od kapać. Mógłby jednak wyraz być 'Słc. i pochodzić od jednej z licznych nazw podatków i pobgrów, które patrz u Dc.: Capagium, Capaticum, Captio i wiele in. [wszystkie z Łc. capio = biorę].

Kapszuk p. **Kapciuch.**

Kaptur pch. || Cz. kaptour, kaptur. Srb. kapur a. kaporka = kura czubata. Ukr. kapòr, kaporèć = rodz. czepca. Br. kaptùr (z Pols.) Rs. kàparъ, kàperъ, kàporъ, ♀ kapturà = kaptur, kapturek || Lit. kepùre = kapelusz. Nm. ♀ käpterchen (z Pols.) ═ Blizkobrzmiącemi są 'Słc. capitra, capitularis, capitularium, capitulare = różne okrycia głowy [od Łc. caput = głowa]; i w wyrazach tych słabo brzmiało, tak iż osnowę wymawiano zap. capt-. Że jednak postacie Lit. i Ukr. nie mają t, a obie zap. pochodzą z Pols., więc wolno przypuszczać, że dawniej u nas wyraz w znaczeniu okrycia głowy brzmiał *kapur, a dopiero później, pod wpływem rozpowszechnionej osnowy Łc. kapt-, wkradło się do kaptura t (jeżeli zresztą wyrazu tego nie wzięliśmy od Czechów). Por. Mr. 194 Kaptur.

Kaptur pch. = „spiknienie stanów po śmierci królewskiej na obronę królestwa, rządu i sprawiedliwości“ Kn. „Interregnum 1572 Kaptur po śmierci Zygmunta Augusta “ *Volumina legum* II, 839. „Confoederatio vulgo kaptur nuncupata“ ib. III, 745. ═ „Zdaje się, że pierwszy Jakób Przyłuski.. nazwał te sądy bezkrólewia i to przymierze stanów po śmierci Ludwika króla ‚kapturem‘ . . . Musieli dawni Polacy na znak żałoby po śmierci króla stroić się w jaki kaptur, na wzór mnichów“ Jul. Bartoszewicz w EW. IV, 26. Podobno najpierwej Krasicki w *Zbiorze potrzeb. wiadomości* I, 440 zwrócił uwagę na prawdziwy słoworód kaptura, mówiąc: „Kaptury, nazwisko juryzdykcyi w Polsce, nazwanej a libera captura każdego mieszającego spokojność publiczną podczas bezkrólewia.“ Łc. captura = połów, łowienie, 'Słc. captura = więzienie, Hp. captura = tzn. [Źródłem jest Łc. capio = biorę, łapię, chwytam]. Kaptur tedy jest czasowym zawieszeniem prawa „neminem captivabimus“ i zastąpieniem go „libera captura“, a z kapturem na głowę ma tylko związek pozorny. Por. T. Korzon *Historja nowożyt.* 346, przyp. 1. Balzer *Studja nad prawem pols.* 1889, od str. 281.

Kapucyn pch. ♀ **Kapuza** = czapa O. ♀ **Karpuza** || Cz. kapuc(e) = kapiszon. Kapucyn Słw. Eur. bez zmian || Lit. kapùzas. ═ Źródłem jest 'Słc. caputium = kapiszon (p. **Czapka**), skąd Wł. capuccio, Fr. capuce itd. ♀ Ka(r)puza z Nm. Kapuze; Nm. ♀ Kapuse z Lit.] Por. Pfil. IV, 537.

Kapudrak p. **Kubrak.**

♀ **Kapułki** lm. = rodz. śliwek Ap. XIV, 28 ═ Może zdrob. od kapka = czepiec, dla podobieństwa kształtu?

Kapusta pch. **Kampust, Kanpust** = maślanka, mleko kwaśne L. Rej *Krót. rozprawa*, w. 1813. **Komput** a. **Kompot** = owoce gotowane (Komput pch. w znacz. poczet tu nie należy; pochodzi z Łc. computus = obrachunek). **Kompost** = rodz. nawozu. ♀ **Kajpus,** ♀ **Kalpus,** ♀ **Kańpus** = rodz. bryndzy || Słc. Cz. Słń. Słw. Ukr. Br. Rs. kapusta. Słń. kapus. Chrw. kapus, kupus. Srb. kupus = kapusta; kombost = kapuśniak || Nm. Kappes, Kappus; 'Sgnm. kappaz, kappūs, kabez; Sgnm. kabuz,

chapuz = kapusta. Nm. Kompost = 1, nawóz 2, mleko zsiadłe 3, kapusta kiszona 4, kompot; w ostatnim znaczeniu także Nm. Kompott (z Fr.). Nm. ♀ komst, ♀ kompes, ♀ kabis, ♀ kompis, ♀ kum(p)st, ♀ gum(p)st, ♀ kapuste(r) i in. Fr. cabus = kapusta; compote = komput. Wł. composta = komput; cavolo capuccio = kapusta. 'Słc. compostum = nawóz; compositio (u DC. jeden tylko przykład z końca XV. w.) = komput. Węg. káposzta. Lit. kopùstas (ze Słw.) ═ W Łc. caput = głową, ile wiem, nie używa się w zestawieniu z brassica = kapusta; być może, iż Nm. Kappes itp. poszły z Wł. capuccio. Obecność t w postaciach Słw. da się wyjaśnić przypuszczeniem (niebezpośredniego) pochodzenia z Wł. composta; Słw. zaś postacie bez t wywodzić należy ze Sgnm. kabuz. Kapusta, jak się zdaje, jest u nas wcześniejszym, a kampust późniejszym zapożyczeniem. Komput = kompot ma u przez przystosowanie do blizkobrzmiącego komputu, w znaczeniu obrachunku. Por. Mew. 111 kapusta i kapusъ; 126 kombostъ. MF. kapus i kapusta. Mr. 40 Капоуста i 192 Kampust. Pfil. IV, 370 ods. 1. Kge Kappes. Dz. I. Cappa i II c Cabus. Nm. ♀ kompis znaczy to samo, co Pols. ♀ kańpus. Por. Pfil. IV, 370.

Kapùt p. **Kapota.**

♀ **Kapuza** p. **Kapucyn.**

♀ **Kapyrować** p. **Kaperować.**

♀ **Kar** = stypa RA. X, 284 ‖ Słc. kar = tzn. ═ Źródłem wyrazu jest Sgnm. chara, Gt. kara, Ssas. cara = żal, żałoba, opłakiwanie; wyraz ten przechował się w Nm. Charfreitag = wielki piątek i Charwoche = wielki tydzień (ch wymawia się jak k) i w Ag. care = troska. Por. RA. XVII, 39. GDW. Charfreitag, Kge Karfreitag. Por. **Karawan. Karmina.** Do nas zap. ze Słc.

Kara p. **Kary.**

♀ **Karabacz** p. **Karbacz.**

Karabe = rodz. bursztynu O. ‖ Słw. Eur. tak samo ═ Ar. kahrabā [z Pers. kāh = słoma + rubā = podnoszący] = bursztyn (jako podnoszący słomę za potarciem) Do. 82 Carabé.

Karabela, dw. **Karabel,** czasami **Karabella** poh. ‖ Cz. karabela (z Pols.) ═ „Nazwa pochodzi od miasta Karbalā, Kerbelā w Iraku arabskim (Babilonji), w wilajecie Bagdadzkim. W okolicach miasta te go wyrabiano dawniej słynne szabelki bez kabłąka; stąd powstała u nas nazwa karbelek, karabelek, inaczej arabellami zwanych; wstawiliśmy głoskę a jak w wyrazie karawana, właściwie Pers. karwān" M. 55. Z niego Mt. ḱérbéla. Gdzie M. znalazł postacie karbelka i arabella, nie wiem. Por. Mr. 195. Ustęp z listu Ciołka r. 1516, przytoczony u L., wskazuje koniec w. XV. jako czas wprowadzenia do Polski tej broni, a zap. i wyrazu. Kn. go nie podaje.

♀ **Karabulcy**: „Dał mu w kark, aż się potoczył karabulcy" RT. 205 i Ap. I, 69 ═ Ukr. karabùlci nieodm. = przez głowę, koziołkiem [Może przekręcenie Fr. carambole, skąd Pols. karambol; a. może Tur. karabulah = jakiś ptak nurkający; a. też z gromady wyrazów nieustalonych, opisujących ruchy pocieszne: Ukr. karàbkaty sia = wdrapywać się, Rs. karàkuškomъ = na czworakach, okrakiem itp. Z Ukr. (na Bukowinie) karabulja = strój głowy dziewcząt *Ausland* 1887, n⁰ 3, str. 44, zap. związku nie ma].

Karacena = rodz. zbroi. **Kirys** poh., dw. **Kiryś,** np. w *Proteuszu a. Odmieńcu.* **Kirasjer, Kirysjer** poh. ‖ Słc. kyras. Cz. kyrys. Rs. karacynъ Mr. 195, u Dala n.; kiràsъ, kiràsa ═ Źródłem jest Łc. coria = skóra; rzemień; kora. Stąd 'Słc.

c o r a z i n a, c o r a t i a, c o r a t i u m = karacena; Wł. c o r a z z a (u L. mylnie c a r a z z a), Hp. c o r a z a, Fr. c u i r a s s e, skąd Nm. K ü r a s s m., dw. K u r i s, K ü r i s. Znaczenie wyrazu niby *skórznia, *skórznik. Por. Mr. 195 Каращынъ i 234 Kyrys. Do nas z Nm., może przez Cz. Por. **Karwasz.**

♀ **Karaczały** p. **Karczoch.**

Karaczan L. ♀ **Karakán. Karaluch** np. w Wilkońskiego *Ramotkach* V, 305. ♀ **Tarakan.** ♀ **Barakán.** ♀ **Targan** Mátyás *Zapust* 18 ods. **Dragan** Mr. 146 (nie wiem, skąd?) || Słc. Cz. t a r a k á n (częściej š v á b). Ukr. k a r a l ù c h, t o r h à n, t a r a k à n. Br. Rs. t a r a k à n (ъ) || Fr. k a k e r l a k e. Nm. K a (c) k e r l a (c) k ═ Zdaje się, że wielopostaciowo rozpowszechniona nazwa powyższa jest okazem zmieszania (kontaminacji) dwóch różnych osnów: zachodniej k a k e r l a k (o której GW. powiada: „wyraz wraz z owadem przybył z Ameryki połud., gdzie brzmiał k a k e r l a k k i, może przez Holendrów z Surynamu“) ze wschodnią: Północnotur. t a r a k a n Mt. p. t. w. ♀ T a r g a n z Ukr. ♀ B a r a k á n zap. pod wpływem tak samo brzmiącego warjantu wyrazu **Barchan,** k. p.

Karaim p. **Karaita.**

♀ **Karadon** = fasola tykowa o czerwonym kwiecie Ap. VIII, 251. 256. 257 ═ Zap. przekręcona nazwa rośliny k a r a g a n = grochownik. Prof. J. Rostafiński zwraca uwagę moją na Ukr. k a r h à n k a = czarna fasola, k a r h a n ý = jej ziarna.

Karafjoł, dw. **Karafjor, Karofjał** L. = roślina dianthus. O. odsyła do K a l a f j o r! Podnbnież w gwarach mieszają dwie te rośliny, np. Święt. 698; toż i u Niemców: ♀ K a r f i o l = kalafjor. **Karupiel, Karupier** Kn. **Karupień** L. ♀ **Karpiele** = brukwie, **Kárpiel** = brukiew, ♀ **Karpela** = ziemniak Ap. VI, 294 || Słc. Cz. k a r a f i l á k, k a r a f i j á t. Cz. k a r p e l = brukiew. Srb. k a r a n f i l; Srb. też k a r a v i l j e, g a r o f a o, g a r o f i l j e. Bg. k a r a m f i l, k a r a f i l. Ukr. k à r p e l = brukiew. Rs. g r a v i l à t ъ; k a l ù f e r ъ, k a n ù f e r ъ, k a n ù p e r ъ = balsamita vulg.; k a l o f a r ъ = nigella damasc.? || Tur. k a r a n f e l. Wł. g a r i o f i l a t a, g a r ò f a n o. Hp. g i r o f l e, g i r o f r e. Fr. g i r o f l e. Rum. c a r o f i l ă, g a r i o f i l. ’Sgnm. k a r i o f e l. Nm. ♀ g r o f f e l. Ngr. g a r ó f a l o n. ’Słc. g a r i o f i l u m i inaczej ═ Gr. k a r y ó f y l l o n [dsł. = kwiat orzechowy]; Łc. c a r y o p h y l l u m = tzn. Por. Mew. 112 karamfilъ. Mt. karanfel. MF. karavilje. Mr. 165 Garofan. 169 Гравилатъ. 195 Karafiját. Zbliżenie Rs. k a l ù f e r ъ z Gr. k a r y ó f y l l o n JA. VI, 625. Nazwy roślin Pols., podane wyżej, odnoszą się do wcale różnych osobników; ale w nemenklaturze botanicznej, naszej i obcej, tyle jest niespodzianych przeskoków, że bez wielkiej obawy wolno zbliżać to, co brzmi mniej więcej blizko, a w tym razie jeszcze ze względu, że dla ♀ k a r p i e l i nigdzie podobnie brzmiących nazw zdaje się niema. Postać ♀ k a r p i e l mogła powstać pod wpływem przycisku na pierwszej: *k à r u p i e l. Mew. 144 i 427 krъpelь nie wie źródła. Mr. w Lpf. VIII, 47 K a r p i e l e niefortunnie zbliża z Fr. c a r p e l l e = owoc na wspólnym słupku. Jakie skoki znaczeniowe spotykają się w nazwach roślin, to widać np. na tym, że Cz. ♀ k a r p e l znaczy burak, a Pols. ♀ k a r p i e l = dziewięćsił Ap. VI, 240. Por. **Kanufjor.** ♀ **Krompele.**

Karafjor p. **Karafjoł.**

Karaita a. **Karaim.** „K a r a i t o w i e a. K a r a i m o w i e“ L. || Słw. Eur. char. ═ „Z Hb. k a r a i m, lm. od k a r e j = piśmiennik, który się trzyma pisma św., od słowa k e r a = wezwał; czytał, skąd k a r a = pismo św., niby czytanie per excellentiam“ M. 55—56. Dc. 83 Caraïte. Por. **Alkoran.**

♀ **Karakán** p. **Karaczan.**

♀ **Karakaty** lm. = rodzaj trzewików ═ Ukr. karakàty = tzn.

♀ **Karakule** p. **Karczoch.**

♀ **Karakuły** lm.=futro z czarnych baranów ‖ Rum. caracolac = futro rysie ═ Tur. karakolak = ryś.

Karaluch p. **Karaczan.**

♀ **Karantować** pch. = 1, połajać, uśmierzyć Kg. *Sand.* 262 2, namawiać Ap. II, 248 ═ Nm. ♀ karanzen, ♀ kuranzen, ♀ koranzen = dw. karcić, dziś batożyć [co do pochodzenia ze 'Słc. carentia= pokuta p. GDW. Kuranzen].

♀ **Karasina** p. ♀ **Kierasina.**

♀ **Karasówka** = harasówka, p. **Aras.**

Karawaka = krzyż mistyczny z literami L., dziś zwany **Karawika** ═ Od nazwy miasta Hp. Caravaca, słynącego krzyżem cudownym. Por. u L. dopełniacz 6.

Karawan pch. ♀ **Karawán** = wóz długi Kg. *Rad.* I, 185. ♀ **Kárbán** = szaraban (autor tłumaczy „char à vent", chce powiedzieć „char à bancs") Kg. *Lub.* I, 205 ‖ Ukr. karawàn = tzn. (Mr. 195 mylnie podaje wyraz karawan jako Rs.; Rs. karavànъ znaczy karawana, k. p.)═'Sgnm. karwagen [złż. z 'Sgnm. kar(a) = żałoba, opłakiwanie + Wagen = wóz] = tzn. Por. Pfil. IV, 475. Por. ♀ **Kar.**

Karawana. Karawanseraj, dw. **Karwaser(a)** ‖ Słw. bez zmian, prócz Srb. karvan, korvan; Ukr. karwasàr = dw. sąd ustny na jarmarkach, w namiotach. Bg. kervan, karvan; karavansaraj ‖ Eur. char., bez zmian, prócz Rum. carvasara (Mt. ḱérvan) ═ Pers. kārwān = tzn. M. 56; Pers. karwānseraj [kārwān + seraj = dom, pałac] = tzn. M. 56. Por. Dc. 85 Caravane i Caravansérail. Mt. ḱérvan. Mew. 115 kervanъ. Karwaser(a) zap. z Rum. L. nasuwa błędny wywód z Nm. Fahrwasser = farwaser.

Karawara = bańka szklana o długiej szyi L. (z Bohomolca) ═ Zap. w związku z karafką; może jakaś pomyłka druku?

Karawela p. **Korab.**

Karawika p. **Karawaka.**

Karawusz=niewolnik, niewolnica L. ═ Tur. karavéš = tzn. M. 56. Mt. karavéš.

Karazja = grube sukno. ♀ **Karazyjá** = sukmana (z takiego sukna) ‖ Rs. karazéja (z Pols.) ‖ Wł. Hp. carisea. Fr. cariset, dw. carisée; créseau. Nm. Kirsei, Kersei, Kirschei, Karsai, Kirsat i in. Ag. kersey. Hl. karsaai. Skąd MF. wziął Łc. pannus ,carasinus', nie wiem ═ Do nas z Nm. [Pochodzenie wyrazu Nm. wątpliwe; por. GW. Kirsei. Kge i Dz. n.]. Por. Mr. 40 Karazya. MF. karazyja.

Karb pch. *złż.* ♀ **Kárba** = kula, wić, wiecha, orędzie *Wisła* V, 425; IX, 373. Pfil. IV, 204. Tu też należą **Karbnik** = urzędnik żupny i **Karbarja** = żupa solna Kn. ‖ Mew. 112 karbъ podaje formę Cz. karb w znaczeniu Pols., ile wiem, mylnie. Ukr. karb, karbuwàty (z Pols.) ═ Nm. Kerb(e) = karb; Kerbe, zam. Kerbholz = laska z karbami; kerben=karbować. Karbarję Mr. 196 wywodzi ze 'Słc. carbarius = karbnik; rzecz ma się odwrotnie: 'Słc. wyrazy, podane przez DC., pochodzą z Pols., bo DC. tylko Pols. źródła przytacza. Karbnik = ten co ,karbuje', rachmistrz, a stąd karbarja. Co do przejścia Nm. e na nasze a, por. Pfil. IV, 402—403. Por. **Karmasyr.**

Karbacz a. **Korbacz** pch. L. = bizun, kańczuk. ♀ **Karwacz,** ♀ **Karabacz.** Zap. tu należy i **Karwasz** L. (mylnie objaśniony jako krótka szabla) ‖ Słc. korbáč. Cz. karabáč, karvač, Słń. Srb. korbač. Ukr. karbàcz = bizun; korbàcz = laska sękata. Rs. karbáčъ ‖ Nm. Karbatsche.

Hp. corbacho. Fr. cravache. Szwed. karbas. Węg. korbács. ═ Tur. kyrbāč = rzemień ze skóry a. żyły wołu a. wielbłąda do bicia niewolników i bydła M. 57. 66. Mt. kerbač. MF. korbač. Mew. 130 korbačь. Dz. I Corbacho. U Lindego Karwąsz może mylnie objaśniono znaczenie? Zamiana b na w może pod wpływem Cz. karvač? Por. JA. XI, 105.

♀ **Kárbáć** p. ♀ **Karbić.**

Kárbán p. **Karawan.**

♀ **Karbić,** ♀ **Kárbać** = bajdurzyć, gawędzić, pleść GO. 168. CZ. 90. Psk. 29. Ap. II, 8 ═ Lit. kalbiėti = mówić.

Karbona p. **Skarbona.**

Karbuz p. **Arbuz.**

Karcioch p. **Karczoch.**

Karciof p. **Karczoch.**

Karczma pch. Wywód wyrazu tego podałem pod ♀ **Charcz,** k. p. Mt. pod xardž i za nim A. Brückner JA. XVII, 562, nie podając powodów, nie zgadzają się na to zbliżenie. Dopóki nie będzie dostarczony lepszy słoworód dla karczmy, wywód Muchlińskiego zdawać mi się będzie najtrafniejszym.

Karciok p. **Karczoch.**

Karczoch pch., dw. **Karciof, Karczof, Karcioch, Karciok, Arcioch.** ♀ **(J)Arczaki,** ♀ **Harcaki,** ♀ **Karczofle,** ♀ **Parczochy** = rodz. ziemniaków. Por. ♀ **Gordzole.** Może tu należą ♀ **Karaczały** = rodz. ziemniaków Pfil. IV, 652 i ♀ **Karakule** = rodz. ziemniaków Ap. VI, 294 (por. Pfil. IV, 652) || Głż. kharčuch. Słc. artišok. Cz. artičok, artyčok. Słń. artičok. Ukr. karczócha ż. (z Pols.); karakúla = ziemniak. Rs. artišókъ || Fr. artichaut. Wł. articiocco a. carciofo. Hp. alca(r)chofa. Pg. alcachofra. Nm. Artischocke ż., dw. Artschoke; ♀ erdschoke (sld., stąd Lit. ėrcziukas = ziemniak) ═ Ar. harszef, później charszof, skąd Wł. dw. arciocco; to zaś, zmienione przez sld. na articiocco, przeszło znowu na Wschód w postaci Ar. sld. ardiszauki dosł. = ziemny + ciernisty Dz. I Articiocco (podług Dozy'ego) i tamże w dodatku. Por. M. 57. Dc. Artichaut. Mew. 112 karčofъ. Kge. Artischoke. Mr. 99 Artičok, 196 Karczoch. Pfil. I, 134; IV, 652. Do nas najpierw z Wł. Różne postacie gwarowe Pols. są sld. do karcz, kartofel itd.

Karczof, Karczofle p. **Karczoch.**

Kardamoma p. **Amomek.**

Kardasz L. Z przykładów u L. i następnych wyrazów zdaje się wynikać znaczenie u nas wogóle wojownika, towarzysza (w znaczeniu ,wojskowego'), dworzanina. „Kardasz twoja będzie (domyślam się ,znaczyło') brat, pobratym" Birkowski u L. i w *Czarownicy powołanej*, Kg. *Pozn.* VII, 287, nº 9: „kardasz Tatarzyn"; por. dzisiejsze ,bratuszko' o Bulgarach. „Hans z Kordaszem" w *Jovialitates* Potockiego. **Kardasztwo** = braterstwo, przyjaźn. **„Kurdesz",** piosnka ułożona podobno przez Bohomolca Kg. *Maz.* II, 269 ods. *Krak.* II, 325–327. **Szkardasztwo** = pobratymstwo, przyjaźń L. || Srb. Bg. kardaš = brat Mt. i Mew. 112 kardašь ═ Tur. kardāsz, skróc. z karyndāsz = brat, a w Tat. wogóle krewny [złż. z karyn = łono matki + dasz = towarzysz; por. Gr. adelfós]. Por. Mt. kardaš. Mew. 112 kardašь. M. 61. 67. 72. Zbliżenie z Węg. w RA. XVII, 23 zdaje mi się nietrafnem.

♀ **Kardeczka** p. ♀ **Kartacz.**

Kardel p. **Kordel.**

Kardyban p. **Kordyban.**

♀ **Kareta** p. **Kary.**

Karjera p. **Kary.**

Karjolka p. **Kary.**

♀ **Karklina** = krzaki iwy po moczarach. Kilka nazw miejscowych od osnowy K a r k l- ═ Lit. k a r k l ý- n e, zbiorowo od k á r k l a s = tzn.

♀ **Karlus** p. **Karzeł.**

♀ **Karmana** a. ♀ **Karmany** blp. = odzież wogóle, łachy, hadry Kg. *Maz.* V, 38. *Łęcz.* 15. JA. V, 637. 36. Pfil. IV, 831. **Korman** = jakieś ubranie zwierzchnie L. (z Naruszewicza). „Podajże mi ten swój k o r m a n, iż ci na drogę strawy dam" *Rozmowa.. pielgrzyma..* (1559), 79. Kg. *Maz.* V, 38. RA. VIII, 174. Pleszcz. 36 ‖ Słń. k a r a m a n = pugilares. Ukr. k a r m à n (częściej k y s z è n i a), Rs. karmànъ = kieszeń. Ukr. k u r m à n = łachmany, licha odzież ‖ Lit. k a r m ó n a s = tobołka, węzełek, woreczek. Węg. k a r m á n y = rękaw ═ Tur. k a r m a n = kieszeń [nie z Łc. c r u m e n a = mieszek, woreczek z pieniędzmi, dodaje Mew. 112 karmanъ]. Co do przejścia znaczeń, patrz odsyłacz w JA. V, 637.

Karmasyr = nóż bednarski do karbów L. ═ Nm. K e r b m e s s e r [*złż.* z k e r b p. **Karb** + M e s s e r = nóż]. Patrz L. i Pfil. IV, 363.

Karmazyn pch., dw. **Kiermezyn. Alkiermes, Kiermes** L. **Karmin** pch. ‖ W Słw. przeważnie prawie bez zmian; bliżej do 'Sgr. postaci: Bg. k ъ r m ъ z, h r i m i z; Słń. g r i m i z, k r i m i z ‖ Wł. c a r m e s i n o, c h e r m i s i, c r è m i s i (n o); c a r m i n i o. Hp. a l q u e r m e z; c a r m e s í; c a r m i n. Fr. k e r m è s, a l k e r m è s, c r a m o i s i; c a r m i n. Nm. K a r m e s i n, K e r m e s i in. 'Sgr. k r i m í z i n ═ Najgłębszym źródłem jest Skr. k r m i a. k r i m i m.=robak, czerw(iec); k r m i d ż ā a. k r i m i d ż ā ż. = karmin, szkarłat [*złż.* z k r i m i + d ż a = zrodzony = zrobiony, więc niby ‚z czerwcu zrobiony']. „Rzeczy jedwabne, które farbują czerwcem Polskim, zowią k e r m e z y n, jakoby po naszemu ‚czerwcem farbowany', a w Wenecji, nie mogąc wymówić naszego ciężkiego języka, przewrócili obiecadło, mówiąc *k* miasto *c*, a miasto *w*, *m*, tak iż mówią ‚k e r m e s' za ‚czerwiec' abo szkarłat", powiada Marcin z Urzędowa (u L.). Dla tego przytoczyłem naiwne to dowodzenie, aby nadmienić, że istotnie w dziejach wyrazów powyższych jest ciekawy przykład wędrówki „słów skrzydlatych", chociaż nie taka była ona, jak sobie ks. Marcin wyobrażał: wyraz Skr. dostał się, jak się zdaje, nasamprzód w dziedziny Semickie i wystąpił w Ar. k i r m i z = czerwiec, k i r m e z ī = karmazynowy; k e r m i a l = czerwony, Hebr. k a r m ī l = karmin; później wszedł do Tur. w postaci k y r m y z ỳ = karmazynowy, oraz do języków 'Eur. U nas stanął obok rodzimego c z e r w (i e c) jako coś zupełnie odrębnego; a jednak Skr. k r m i jest aryjsko pokrewnym ze Słw. č e r v ь, č e r m ь, Lit. k i r m i s, Łc. v e r m i s itd. Por. Mew. 156 kъrmezъ. Mt. kermez. M. Alkiermes, Czerwiec, Karmazyn. Dz. I Carmesino. Dc. 24 Alkermès. 99 Cramoisi, 148 Kermès. Mr. 169 i 388 Grimiz, 197. Кармазинъ.

Karmin p. **Karmazyn.**

♀ **Karmina** = uczta przy zabiciu świni RA. X, 284 ‖ Słc. k a r m i n a = tzn. Słń. i Srb. k a r m i n a a. daća = stypa ═ Mew. 112 karmina wywodzi z Łc. c a r m i n a = wiersze, pieśni (nad zmarłemi), idąc za Mr. 197 Karmine; Mr. przytacza też 'Sgnm. i Dnm. k a r m e n = opłakiwać. Nie zwrócono uwagi na Lit. s z é r m e n y s lm. = stypa; możeby zbliżyć należało Nm. k a r- (patrz ♀ **Kar**). Do nas ze Słc. Por. Fk. I (wyd. 3), 521 kar 2. Czy ♀ k i e r m a s z n i a, wyraz, którym Ap. I, 70 objaśnia ♀ k o m a s z n i ę, jest w jakim związku z k a r m i n ą?

Karnal L. podaje bez wyjaśnienia znaczenia wyrazu, z jednym przykładem z Potockiego. Siemieński w *Orędowniku nauk.* 1845, n⁰ 22, str.

172 powiada: „kaptur, którym zakrywano oczy sokołom“. Toż Wodzicki *O Sokolnictwie* 96; Gołębiowski *Gry i zabawy* 143 ods. *n* ═ Dopełniacz 6 Lindego nasuwa 'Słc. c a r n e l u s a. q u a r n e l l u s, Fr. c a r n e a u = okienko w blaszkach wysokich murów; ale jak pogodzić znaczenia? Może ze 'Słc. c a r n e r i a = torebka sokolników, w której trzymano mięso dla ptaków?

Karnat = sznur do umocowania masztu L. ═ Mr. 197 dodaje jeszcze formę Pols. k a r n a t y n i wywodzi z Nm. K a r n a t = tzn. Skąd ma oba te wyrazy, nie wiem. W GW. i innych słownikach Nm. wyrazu Nm. K a r n a t nie znalazłem.

♀ **Karnaty** p. ♀ **Kornawy.**

♀ **Karnawacz:** „Umarła żydówka na k a r n a w a c z u, Wzięli ją do piekła na stragaczu“ Kg. *Krak.* II, 224 ═ Może w związku z Cz. k a r n á č = płócienna suknia kobieca? Mr. 197 Karnáč. Albo też może z Nm. k a r n ö f f e l mzn. = wrzód, kiła? Por. karnabbas GDW. p. w. Karnöffeln.

Karń = jądro, dusza odlewu Łb. 102 ═ Nm. K e r n mzn. = tzn. Por. **Kiernowy.**

Karoca p. **Kary.**

Karoczek: „Gorseciki . . wokoło u dołu opatrzone k a r o c z k i e m, ułożonem w ósemkowe fałdy“ Kg. *Krak.* I, 103 ═ Może Fr. c a r r e a u = tafelka, kwadracik, skąd w kartach K a r o.

Karolek p. **Karuj.**

♀ **Karól-** p. **Karuj.**

Karować p. **Kary.**

♀ **Karpie** p. **Kierpce.**

♀ **Karpela** p. **Karafjoł.**

Karpiel p. **Karafjoł.**

♀ **Karple** p. ♀ **Kierpce.**

Karpuza p. **Kapucyn.**

Karofjał p. **Karafjoł.**

♀ **Karsz** nieodm. = dziarski ═ Dnm. k a r s c h = tzn. [Słoworód w GDW. karsch. Może też = Nm. ♀ k a r j ö s c h = tzn., z Fr. c o u r a g e u x?].

♀ **Karszun** p. ♀ **Korszun.**

Karśniawy = mańkut Andrzej z Kobylina *Gadki o składn. członków*, wyd. Rostafińskiego ═ Cz. k r c h ý = lewy; k r š ň á k a. k r c h ň á k = mańkut; k r š ň a v ý a. k r c h ň a v ý = tzn. [Por. Pols. ♀ k a r s z l a k = drzewo karłowate O. i Mew. 157 kъrs- Pols. k a r ś l a k].

Karta pch. *zlż.* **Kartel(usz). Karton** ‖ Głż. k h a r t m. = karta (do grania); k h a r t a = mapa i in. znacz. Słc. Cz. Słń. Srb. Ukr. Br. Rs. k a r t a (do grania). Srb. h a r t i j a = papier. Sslw. h a r ъ t i j a = papier i in. znacz. Rs. h à r t i j a = nadanie, dokument; k a r t i n a = obraz, rysunek; (k a r t o m à = arenda, z 'Sgr. c h á r t o m a = zapis Mr. 198 i 390 Картома) ‖ Wł. c a r t a = papier i wiele in. znacz. Fr. c a r t e = karta i in. znacz.; c h a r t e a. c h a r t r e = nadanie, dokument; c a r t o n mzn. = wielki rysunek; c a r t e l = wyzwanie (na piśmie umowa polityczna.); Nm. K a r t e (z Fr. w końcu średniowiecza); Tur. h a r t e = papier; mapa. Węg. h a r t y a = błonka, skórka. Lit. k ó r t a. ═ Gr. c h á r t ē s m., c h á r t ē ż. = karta papirusowa; księga. Łc. (z Gr.) c h a r t a = tzn., a nadto: list, pismo, wiersz. W 'Słc. c(h) a r t a = 1, dokument 2, blaszka 3, c h a r t a e a. c h a r t i c e l l a e = karty do gry. Por. MF. hartija. Mew 85 charъtija. Mr. 198 Картина. 324 Škarta. Mt. 72 i ind. Pfil. IV. 537. Por. ♀ **Chautury** i **Skartabel.**

♀ **Kartacz** = rodz. szczotki. ♀ **Kardecz(k)a** = szczotka ‖ Cz. k a r t á č. Słń. k e r t a č a ═ Nm. K a r d e t s c h e, K a r t e t s c h e = tzn. [Toż znaczy Nm. K a r d e = karda = oset i drapacz ostowy, z Fr. c a r d a s s e=

= szczotka sukiennicza, to zaś z Łc. carduus, Gr. kárdos = oset]. Por. Mr. 197 Kartáč. Tu należy ♀ Kardy benedykt = roślina carduus benedictus Ciesz. 37.

Kartan m., **Karta(u)na, Kartuna** ż. = murołom, rodz. działa. **Półkartauna** ż. (O. ma półkartawna oraz zap. pomyłkowo półkartanna). Może tu należy „Karronoda = gatunek krótkiej armaty, szczególnie na okrętach“ O; podobnie brzmiącego wyrazu w językach Eur. nie znajduję; podejrzewam pomyłkę druku ‖ Cz. kartán(a), kartouna. Rs. kartaúnъ, dw. kartaúlъ ‖ Nm. Kartaune, Karton(a), Kartawe i in. ═ Mr. podaje 'Słc. quartana, ale DC. wyrazu tego n. GW. i Kge cytują Wł. quartana, a Mr. dodaje: „dla tego tak nazwane, że z nich wyrzucano 25 funtowe kule“, więc ćwiercio-centnarowe. Por. Mr. 198 Kartun. Brl. 88. Kge Kartaune.

Kartel p. **Karta.**

Kartofel pch. ♀ **Kartofla** ż. ♀ **Felka,** k. p. ♀ **Tufle** lm. ♀ **Tywka** Psk. 103 (właściwie *tyfka). (♀ Karczofle jest sld., patrz **Karczoch). Trufla** pch., dw. **Trófla, Tartofla.** ♀ **Kurdebie** = ziemniaki GO. 169. **Tartofl** w znaczeniu ziemniaka w Mitzlera de Kolof *Nowe wiadomości ekon.* Warszawa 1758—61, str. 564, w § VII artykułu „Wstęp do gospodarstwa“ (wskazówki tej dostarczył mi dr. J. Peszke) ‖ Słc. kartofle lm. (częściej zemiaki). Srb. Czarnog. krtola. Ukr. kartòpla, kartofìj, kartòfla (obok barabòla, bùlba). Br. kartòfla, kartòpla (obok bulba). Rs. kartòfelь m., kartòflja, kartòhlja, gartòplja, kartòška i kilka in. odmian gwar. Trufla znalazłem tylko w Ukr. trùfel a. trùfla i Rs. trjùfelь ‖ Nm. Kartoffel ż.; ♀ tuffel = ziemniak. Trüffel ż. = trufla. Nm. dw. Tartuffel = ziemniak. Fr. truffe = trufla. Hp. trufa = trufla. Wł. tartufo, tartufolo = 1, trufla 2, ziemniak ═ Źródłem wyrazów kartofel i tartofla są wyżej podane Włoskie, ze zmianą t na k, dokonaną w Niemczech (skąd nasz kartofel); źródłem zaś trufli zdaje się że jest Łc. tuber = guz, głąb, cebulka. Wł. tartufo może z Łc. terrae tuber = dsł. ziemna cebulka. ♀ Felka skrócenie z kartofelka ż. ♀ Tufle i ♀ Tywki podług skrócenia Nm. Por. Mr. 345 Tartofle; 354 Trufla. Mew. 112 kartoplja. Dz. I Truffa. Kge Kartoffel. Mag. Truffle. Pfil IV, 537. Kartofle rozpowszechniły się w Niemczech od połowy w XVII pod nazwą, przyniesioną z Włoch, gdzie na nową roślinę, przywiezioną z Ameryki, przeniesiono nazwę dawno znanej trufli.

Karton p. **Karta** i **Kartun.**

Kartun, Karton pch. = tkanina bawełniana ‖ Dłż. kartun. Słc. kartún. Cz. kartoun. Srb. kartun. Ukr. kartùn ‖ Nm. Kattun, 'Sgnm. kottūn (z Hl. kattoen); Nm. ♀ kartun. Węg. kárton. Wł. cotone, Fr. coton = bawełna. Hp. algodon = bawełna, wata, skąd Fr. hoqueton = kamizela (watowana). 'Słc. cotunum, cotonum, cottonus, coto ═ Ar. (al)qoton = bawełna. R w kartun z Nm. ♀ kartun. Por. GW. Kattun. Dz. I Cotone. Mr. 198 Kartun. Por. **Katanka, Kutner.**

Kartuna p. **Kartan.**

♀ **Karug** p. **Karuk.**

Karuj pch., **Karolek,** ♀ **Karólek,** ♀ **Karólik** = rośl. carum carvi (kminek) Lin. ‖ Głż. khórwejda (z Nm. ♀ karwei). Słń. karun ‖ Nm. Karbe, dw. karwe, Sgnm. karbei, karwei, karvei. Fr. Wł. Hp. carvi; Fr. też chervis; Hp. też alcaravea, z Ar. alkaravīa (z Gr.-Łc.). Ag. caraway. 'Słc. carvi ═ Źródłem jest Łc. car(e)um (z Gr. kár(e)on) = kmin. Lineusz podał nazwę carum carvi, która podobno jest tautologią, bo carvi zdaje się być to samo znaczącym wyrazem, co careum. Dc. 87, pod

Carvi, podaje postać Ar. kar(a)wiā i myśli, że pochodzi z domniemanej Gr. karyïa, której nie znalazł w słownikach. Lecz właśnie nasz Kn., pod Karuj, wymienia káryon i to każe mniemać, że mieszāno Gr. kár(e)on = kminek z Gr. káryon = orzech i że tu być może źródło 'Słc. carvi, oraz naszej postaci z u, powstałej może z dw. pisania CARVI. Karolek itp. są sld. do blizkiego brzmieniem imienia Karol. GW. pod Karbe błędnie podaje Pols. karny zamiast karuy. Por. MF. karun. Mr. 197 Karolek. Czy nazwa rośliny Karwia = figomorwa ma związek z wyrazami powyższemi?

Karuk Kn. ♀ **Karug,** ♀ **Karóg** ‖ Ukr. karùk, kariùk. L. podaje: „u Kozaków karkul", ale Ż. tego n. Rs. karlùkъ ‖ Ag. carlock, częściej isinglass ═ Mr. 196 Карлукъ wywodzi z Ag. Mew. 112 karlukъ myśli, że Ag. ze Słw. Do nas zap. z Rs.

Karupień p. **Karatjoł.**

Karuzel p. **Kary.**

Karwacz p. **Karbacz.**

Karwaser(a) p. **Karawana.**

Karwasz = 1, naramiennik żelazny L. 2, wyłóg na rękawie, obszleg (L. podobno mylnie pod n° 2 objaśnia jako „gatunek sukna a. materji" (z Troca); w trzech przykładach, które przytacza, zdaje się, że znaczenie karwasza jest = wyłóg na rękawie) ‖ Ukr. karwàszy blp. = naramienniki metalowe. Rs. karvàšъ, zakarvàšъ = wyłóg, obszleg ═ Węg. karvas = naramiennik blaszany. Czy wyraz Węg. ma związek z temi, od których pochodzi **Kirys,** p. **Karacena** (jak mniema L. p. w. Karwasz), nie wiem.

Karwasz p. **Karbacz.**

Karwat = rodz. szabli L. **Karwatka** pch. = rodz. ubrania m. **Krawat,** ♀ **Krawat(k)a** = halstuk. **Kawat** = szabla nakształt noża L. (może pomyłka druku. zam. karwat?) ♀ Karwátka = kaftan długi. Zdaje się, że Krwatom (3 pp. lm.) *Pomniki dziej. wiek. śred.* XV, 457—62 = Kroatom, Chorwatom ═ Zdaje się, że wszystkie wyrazy powyższe pochodzą od nazwy Chorwātów: Srb. Chrw. Słń. Hrvat, Ssłw. Hrъvatinъ itd. = Pols. Karwat, Chorwat, Kroat(a), Chrobat(a), Fr. Croate, Nm. Kroat, Krabat, Krawat itd., Węg. Horvát, stąd Pols. rod. Horwat(t). O krawacie Dz. I pod Cravatta mówi: „Wł. cravatta, Hp. corbata, Fr. cravate, wyraz wprowadzony do Francji w pierwszej połowie w. XVII, utworzony z nazwy ludu: Wł. Cravate, Hp. Corvato, gdyż przedmiot od tego ludu wzięto, skąd też krawat po Wł. także croatta." Por. Mew. 91 chrъvat-. M. 58 Karwat.

Karwatka = miarka na płyny L. ‖ Ukr. karwatka = szklanka; pudełko. Rs. karvàtka = dzbanek; kwaterka ═ Zdaje się, że jest to Pols. przestawka wyrazu kwaterka, podobnie jak istnieje kwaretka. Pfil. III, 493 i Ust. z Jaworza szląsk.

Kary blp., dw. **Kara** ż. = wóz. **Karować.** ♀ **Gary. Kareta. Karoca. Karjolka. Karjera. Karuzel.** ♀ **Kára,** ♀ **Kárka** = taczki ‖ Słw. w różnych postaciach, np. Głż. kara = taczki; khorejta = kareta, Srb. karuce blp. = kareta. itd. ‖ Nm. Karren = taczki; bida; wóz; Sgnm. charro m., charrā; Karrete = kareta; Kariole = karjolka; Karosse = kareta. W Romańs. wyraz bardzo rozpowszechniony, np. Wł. carro = wóz; carriuola = powóz; carrozza = kareta (pocztowa); carreta dw. = kareta, dziś taczki, bida; carriera = tzn., co Fr. carrière. Fr. char = wóz (tryumfalny i in.); carrière = miejsce ogrodzone do konnej jazdy i przenośnie bieg, zawód, karjera; carrousel = karuzel (do biegania w kółko), Wł. carosello ═ Wszystkie te wyrazy mają źródło w Łc. carrus a. carrum =

wóz (czterokołowy). Nasze kary z Nm., inne z Wł. i Fr. Por. Mew. 60 gare i 112 kara 2. Mr. 165 Gare. Co do karjolka, por. Lpf. VIII, 47. RA, XVII, 39 Kárka. Pfil. IV, 537.

Kary pch. złż. = czarny. Srb. Bg. kara nieodm. = czarny; kara-kosa = czarnowłosa; Kara vlah = Wołoszyn (dosł. 'czarny Włoch'). Ukr. karyj. Rs. kàrij — Tur. karà= czarny. Por. MF. kara. Mew. 112 kara 3. M. 58. Mt. kara.

♀ **Karyga** = dziewczyna Pfil. III' 305 — Por. Karabona = dziewka EG. Rum. carigă = kółko garncarskie nie ma związku znaczeniowego. Może Wł. cara = droga, kochana?

Karzeł pch. **Król** pch. **Kralka,** dw. **Kral** = dyska, dziesiątka. **Królik** pch. = zwierzątko i ptaszek ♀ **Karlus** = chłopiec, kawaler; junak. ♀ **Kierla** = drab || Połab. kárl = mężczyzna. Dłż. karl = (tęgi, dzielny) człowiek; zuchwalec; karlisko = olbrzym. Cz. karle, Ukr. karlà, kàrłyk, Rs. karlo, karla = karzeł. — Głż. Dłż. Słc. Cz. Ssłw. Srb. Bg. kral (w różnych pisowniach) = król. Ukr. koròl = król; kràłyja = królestwo; kràla = królowa; kràlka = dama (w kartach). Br. karòl, rzadziej krul; krulawàć = królować (z Pols.) Rs. koròlь = król; kralь = król (w kartach); kràlja = królowa (w kartach). — Głż. kralik = królik (ptaszek). Słc. králik = królik (ptaszek). Cz. králka = dziesiątka, králik = królik (zwierzę i ptak). Słń. kraliček = królik (zw.) Ukr. koròłyk = królik (ptaszek); krul = Ukr. didùch, snop (obrzędowy). Br. kròlik = królik (zw.). Rs. kròlikъ = tzn. || Lit. karálius pch. = król; kralikas = królik (zw. i pt.); kárła = karzeł. Węg. király pch. = król. Rum. craiu = król (obok rege) — Wszystko to z Nm. Kerl, 'Sgnm. karl, Sgnm. karal = mąż, człowiek. Znaczenie karła przez pojęcie „człowieczek", zawierające się i w dzisiejszej Niemczyźnie. Znaczenie król od imienia Karola W., po Nm. Karl, Fr. Charles itd. (w dw. Polszczyźnie Karzeł, skąd też rod. Karzeł na Szląsku, 2 pp. Karzła); stąd też i Korъlęzi u Nestora = Karolingowie, Sgnm. Karlinge [Bielowski błędnie czyta Forlęzi i przekłada „Fryaulanie" *Pomn. dziej.* I, 551]. Królik (zwierzątko) jest przekładem 'Sgnm. künigel, Nm. dw. Küniglein, = tzn., to zaś sld. do Łc. cuniculus = królik (dzisiaj po Nm. Kaninchen) por. AV. 55. Z tegoż źródła Łc. pochodzi dw. nazwa królika **Kunka** Pfil. V, 423. Królik w zn. ptaszka jest przekładem Łc. regulus (dsł. = mały król, od rex), po Fr. roitelet, po Nm. Zaunkönig. Por. Mew. 131 korljъ, 112 karлъ. Mr. 50 Краль, 41 Карла. MF. kralj. Btrge V, 117. Lpf. VIII, 46 Карла. Kge Kerl. Anegdota ludowa o królu i króliku Kg. *Kiel.* II, 250. Błędne wywody Orzechowskiego i Czackiego podaje L. Pfil. IV, 537. 539.

♀ **Karznia** p. **Kierznia.**

♀ **Karzyna** p. **Kierznia.**

Kasa p. **Kapsa.**

Kasetka p. **Kapsa.**

♀ **Kasałyga** = bat z łyka, harap; powróz — Zap. przekręcenie wyrazu **Basałyk,** k. p.

♀ **Kasanka** = spodnica RA. XVII, 9. ♀ **Kasunka** = opaska w stanie ubioru kobiecego GO. 53. — Słc. kasanka = zapaska. Cz. kasanka = 1, zapaska 2, płaszczyk kobiecy bez rękawów 3, pewien ubiór głowy. Wyrazy te pochodzą od kasać = zakazywać, por. podwi(j)ka; z Rum. casă = dom nic wspólnego nie mają.

♀ **Kasarnia** p. **Koszary.**

♀ **Kasierz** p. **Kacerz.**

Kasjat(k)a p. **Kazjatka.**

♀ **Kaska** (syra) = gomółka; w dalszym rozwoju znaczenia = krajanka Kg. *Pozn.* II, 173. 174. Ap. I,

30. RA. IX, 111 ═ Nm. dw. k a s, dziś K ä s (e) = syr [z Łc. c a s e u s, ♀ c a s i u s = tzn.]. Może tu należy i ♀ **Kieszk** = twaróg w kostkach GO. 167, jeżeli nie = *k i s z a k = ♀ k i s z k a = mleko zsiadłe.

Kasperlada = figlarność, błaznowanie O. ═ Skąd O. wziął ten wyraz, nie wiem. Utworzono go (może w Niemczech) z nazwy teatru marjonetkowego, zwanego po Nm. K a s p e r l (e) theater od głównej działającej w nim osoby: K a s p e r l e (dsł. = Kasperek) = błazen, sowizdrzał. Por. GW. Kasper.

♀ **Kasprówka** = rodz. mąki pch. Psk. 30. Ram. 68 ═ Zap. od nazwy którejś z miejscowości, zwanej po Nm. K a r l s b e r g (są takie w powiecie Człuchowskim i w Kłajpedzkim pod Oliwą); co do zmiany nazwy, por. Cz. K a š p e r k, K a l š p e r k, K a r š p e r k = Nm. K a r l s b e r g [dsł. góra Karolowa].

Kassanat p. **Kaszanat.**

Kasta pch. ‖ Słw. Eur. bez zmian ═ Źródłem jest Hp. Pg. c a s t a = ród, plemię, rasa [z Łc. c a s t u s = czysty, niewinny, więc k a s t a = (ród) bez przymieszki, czysta krew] Dz. II b Casta. Wywód M. jest mylny. Wyraz w tym znaczeniu wszedł w użycie w XVIII w. Por. Kr. Kaste.

Kastolet pch. = „sprawdzenie stawek w loterji“ O. ═ Według O. ma być z Wł. Czy niema tu pomyłki druku?

♀ **Kastrol** = 1, rądel 2, rodz. kapelusza. ♀ **Kástrub** = rądel: „Dájáli kiśliki (Nm. K e s s e l = kocieł) i k á s t r u b“ (do gotowania) Ap. XIV, 234 ═ Z Fr. c a s s e r o l l e [z Grm. (Dz. I Cazza) = rądel, skąd Słc. Cz. k a s t r o l, Srb. k a s t r o l a, Rs. k a s t r j ù l j a, Nm. K a s s e r o l (l) e, ♀ k a s t r o l (l e)]. Por. Mr. 199 Kastrola. ♀ K á s t r u b jest sld. do ♀ k o s t r u b a t y.

♀ **Kástrub** p. ♀ **Kastrol.**

♀ **Kasunka** p. **Kasanka.**

Kasyda = rodz. poezji ═ Dłuższy nad 18 dwuwierszy utwór poetycki nazywa się po Ar. q a s ī d a i odpowiada naszej elegji Dc. 128 Ghazel.

Kasyrz p. **Kacerz.**

Kaszanat p. **Kassanat** = rosół do marynowania ryb, mięsa L. ‖ Fr. c a s s o n a d e, Pg. c a s s o n a d a, Nm. K a s s o n a d e = cukier miałki, faryna ═ Zap. z wyżej podanego Fr.; przejście znaczenia może z powodu, że używano cukru do owego rosołu [od Pg. c a s s o n = Fr. c a i s s o n = skrzynia (w której farynę trzymano)]. Por. Kr. Kassonade.

Kasz(e)mir p. **Kaźmirek.**

Kaszerz p. **Kacerz.**

Kaszeton sklepieniowy = wnęka O. ═ Dla tego się zapisuje ten wyraz, że O. podaje błędną jego postać, zam. k a s e t o n, a Ż. wywodzi z Fr. c a s s e t o n, którego słowniki Fr. nie podają. K a s e t o n wzięty jest z Wł. c a s s e t t o n e = 1, komoda 2, wnęka sklepieniowa. Por. HB. i Kr.

Kaszolong = rodz. minerału O. Łb., zdaje się, poprawniej pisze **Kacholong** ‖ Fr. c a c h o l o n g. Nm. K a c h o l o n, K a c h a l o n, K a c h o l o n g, K a s c h a l o n g ═ Według Kr., ma pochodzić od K a c h, nazwy strumienia w Bucharji + C h o l o n g po Kałmucku = kamień. Por. HB. Kaschalong.

Kaszorek p. **Kacerz.**

♀ **Kaszpiały** = rodz. grochu Ap. XIV, 26 ═ ? Może czytać należy *k a s z p i a t y?

Kaszta pch. = skrzynia, pudło (drukarskie i górnicze) ‖ Głż. Dłż. k a š ć = skrzynia; trumna. Cz. k a š n a = skrzynia (na mąkę, wodę). Słń. k a š t a, k a š č a = skrzynia (na zboże; strych.) Ukr. k a š t a = kaszta (druk.) ═ Nm. K a s t e n m., Sgnm. k a s t o.

Por. MF. i Mew. 425 kašta. Mr. 199 Kašna. Pfil. IV, 537.

Kas(z)tel p. **Kościół.**

Kat pch. ≡ Dla tego tu się zapisuje, aby zaprzeczyć wywodowi M. 59 z Tur. Por. Mew. 113 katъ. Lpf. VIII, 48 Kat.

♀ **Káta** = buda, chata GO. 167. 168. Ram. 73 ≡ Nm. ♀ kathe, ♀ kat = lepianka [z Pols. chata. Co innego jest Nm. Kot(e). Patrz **Chata**].

Katan pch. = weteran, stary wojak L. **Katana** w Juszyńskiego *Słown. poetów pols.* II, 405: „Judaszu, nasz stary katana!“ ‖ Cz. katan mzn. = wojak. Słń. Srb. katan = jeździec; wojak. Ukr. katùn = wojak ‖ Rum. cătană = żołnierz ≡ Węg. katona = wojak, żołnierz. Por. MF. katan. Por. **Katanka.**

Katanka, ♀ **Katana** ‖ Ukr. Br. katànka ‖ Lit. katénka ≡ Może z tegoż źródła, co **Kartun,** k. p.; por. Mr. 199 Katanka. Albo może raczej od **Katan** k. p. = żołnierz, więc (krótki) żołnierski przyodziewek. ♀ Ktanka ma być „ubiór głowy niewiast Slc. i Góralskich“ (Pols.) Til. 1, XII, 59; w słownikach Slc. wyrazu takiego niema; chyba *katanka? Por. **Kaftan.**

Katarynka pch. ♀ **Szejne-katarynka** = tzn. **Szarmant-Katrynka** = laterna magica jarmarczników L. „Głową, rękami tak rusza, jak szejne Katrynka“ L. (z Monitora). ♀ **Katryniarz** = kataryniarz ‖ Ukr. katerỳnka. Br. kaciarỳnka ≡ Rs. nazwa katarynki jest šarmanka; Dal p. t. w. mówi: „tak nazwana od pieśni Nm. „Scharmante Catherine“. Enc. W. IV, 423 twierdzi, że „nazwa pochodzi z Nm. Schöne Katarine, jak je (katarynki) tam (tj. w Niemczech) lud prosty mianuje“. Lecz w słownikach takiej nazwy Nm. niema; katarynka po Nm. Leierkasten a. Guckkasten. A Schiefner w JA. II, 194—95 powiada, iż słyszał w Peterzburgu twierdzenie, że šarmanką katarynkę tam nazwano od pieśni Henryka IV, zaczynającej się od słów „Charmante Gabrielle“, a śpiewanej przy pierwszych do Rosji sprowadzonych katarynkach; że o pieśni „charmante Catherine“ nie słyszał; że należy zwrócić uwagę na wyraz Br. kaciarỳnka, który, oprócz katarynki, oznacza jeszcze, według Nos., koło legiendowe, którym wykręcano przez pęp kiszki cudzołożnicom; że zbliżyć z tym wypada Nm. Kathrinchen = wielka winda okrętowa. Mnie się zdaje, że Schiefner idzie za daleko. Dodatki przymiotnikowe „schöne“ i „charmante“, oraz fakt, że katarynki z początku łączono z widokami lalek czy marjonetek, które „poruszały głową i rękami, jak 'szejne Katarynka'“, wskazują, że 'piękną Kasią' nazywano jakąś marjonetkę katarynkową, a potym nazwę tę przeniesiono i na samą katarynkę. Br. kaciarỳnka zbliżyć raczej należy z Cz. káterko = koło windowe, zap. z Nm. Kutt (Dnm. forma Nm. Katze = kotka = dw. kot, kotew, kotwica) = rodz. windy okrętowej, p. **Kot.** Por. Pfil. IV, 485.

Katera, Kadera, Kaddor = długi husarski miecz prosty L. O. ‖ Srb. gador, gadar, kadar ≡ Tur. gaddaré, Ar. kaddéré = rodz. broni obosiecznej Mt. gaddaré. M. 59 wywodzi z Ar. kitr, kitir, katr, katir = ostrze wprawione do trzciny, do pocisków, skąd Pers. kādir = strzała. W formie i znaczeniu wywód Miklosicha zdaje się trafniejszym.

Katerdziej dw. = ban wołoski O. (?) ≡ Czyby w jakimś związku z Tur. katerdże = oślarz, mularz?

♀ **Kateryja** = galareta z nóżek cielęcych Pfil. IV, 204 ≡ ?

Katkan O. ≡ Przez pomyłkę tak wydrukowano zamiast **Kałkan,** k. p.

♀ **Katłopie** lm. = kłaki, paździerze Święt. 5. 24 ≡ ? Por. ♀ ka

trupić = bić, rozbijać Pfil. III, 493, więc może to, co się wybija, wytrząsa z przędziwa?

Katorga pch. L. O. n. || Ssrb. katrьga, Sslw. katrъga = rodz. statku. Srs. kàterga, kàtorga = galera. Rs. kàtorga pch. = ciężkie roboty w Syberji || Tur. kaderga = galera ≡ Gr. późn. kátergon = galera [Gr. kátergon = dzieło, robota]. Przejście znaczenia takież, jak z „galer" na „pójść na galery", „galernik". Do nas z Rs. Por. MF. katrьga. Mew. 113 katerga. Mt. kaderga. Mew. myli się, stawiąc Rs. kàterъ = rodz. statku obok katerga; Rs. kàterъ a. kùterъ pochodzi z Ag. Cutter = szalupa, u O. Kutter.

Katran = rośl. crambe tatarica O. Prof. J. Rostafiński poprawia postać tę na **Katrań**, jak jest po raz pierwszy w Andrzejewskiego *Rysie botan.* (1823) || Cz. katrán (z Pols. lub Rs.) = tzn. Ukr. katràn mzn. = tzn. Rs. katrànъ = tzn. ≡ Do nas z Ukr. [skąd wyraz Ukr.? Katran w wielu językach Eur. znaczy smołę okrętową, po Fr. goudron, z Ar. Ale jakiż związek znaczeniowy?]. Por. Mr. 199 Катранъ.

♀ **Katryniarz** p. **Katarynka.**

♀ **Katulać,** ♀ **Katylać** = taczać, włóczyć ≡ Ukr. katulàty sia = taczać się, tarzać się; katùlka = 1, wałek, walec 2, klusek. [Tegoż pochodzenia, co ♀ **Kocić,** k. p.].

♀ **Katylać** p. **Katulać.**

♀ **Katynarmus** = kwatermistrz Ap. VIII, 251 (mylne objaśnienie) ≡ Przekręcenie Rs. kaptenarmusъ = żołnierz zawiadujący amunicją, ubraniem itd. [Nm. Kap(i)tän = kapitan + druga część wyrazu jest zap. Fr. armes = broń; por. Fr. capitaine d' armes = urząd Sfr., gens d' armes = gendarmes, skąd żandarm].

Kaulorapa p. **Kalarapa.**

Kauszyk p. **Kusz.**

Kauzyperda = lichy adwokat ≡ Zdaje się, że wyraz w Polsce żartobliwie ułożono z Łc. causa = = Spol. kauza = sprawa + Łc. perdo = tracę. przegrywam, na wzór Łc. causidicus = lichy adwokat; causificor = zasłaniać się, składać się (czymś).

Kawa = jata, szopa nad otworem szybu na czterech słupkach KSL. 105. Łb. 102. O. Pfil. IV, 205 || Cz. kavna || Nm. Kaue mzn. = tzn. ≡ Łc. cavea mzn. = klatka (np. na zwierzęta), 'Słc. cavea, cava. Por. RA. XVII, 79. Do nas z Nm.

Kawa pch. **Kafen(h)auz,** ♀ **Kapinaz.** ♀ **Kafowy** = koloru kawy. **Kofeina** || Słc. Cz. kava, dw. Słc. kafa, kafej, Cz. kafe nieodm. Słń. kava, kafa. Bg. kahve, kafe, Ukr. kòfij, kòchwa, częściej kàwa. Br. kàwa. Rs. kòfe nieodm., lud. kòfej || Wł. caffe. Hp. Fr. café. Nm. Kaffe(e), dw. Koffee. Ag. coffee. Węg. kávé ≡ Ar. kahua = wino; kawa (płyn), stąd Tur. kahvé. Por. Dc. 75 Café. Mt. kahvé M. 59 (ciekawe szczegóły dziejów kawy). Mr. 199 Kawa. Mew. 108 kachva. Kafen(h)auz z Nm. Kaffeehaus = dsł. dom kawowy, kawiarnia. Kofeina z Łc. (nowoutworzonej) nazwy pierwiastku chemicznego coffeinum. Por. Pfil. IV. 537 kafenauz.

Kawak = topol włoska O. || Bg. kavák. Ngr. kabákion ≡ Tur. kawak = topol Mt. kavak. Lpf. VIII, 161 Kavák. Zap. przez złe wyczytanie rękopisu O. pomieszcza też i Kanak w tymże znaczeniu.

Kawala = „polewka z sera, chleba i wody" O. ≡ Zdaje mi się, że to pomyłka w wyczytaniu rękopisu, w którym stało kazeata; ten ostatni wyraz jest też u L. i u O. [ze 'Słc. caseata, casiata, casciata = rodz. pieroga z syra, od Łc. caseus = syr].

Kawalkata p. **Kalwakata.**

Kawał poch. *złż.* ♀ **Kawel,** 2 pp. kawla = 1, los, np. „cygnąc kawle" 2, niwa, pole na niwy podzielone Pobł. 31 || Dłż. kjabel = cząstka, udział (lasu, pola). Cz. kaval poch., ♀ gaval. Ukr. Br. kawàłok, kowèłok || Lit. gábała Juszkiewicz *Svotb. r.* 70 ☰ Dnm. kawel *ż.* = los; cząstka, udział, porąb (kolejny lasu) = Nm. Kabel ż., ♀ kevel, ♀ käffel, Hl. kavel = część, dział, Szw. kafvel. Por. Mr. 199 Kawał i 208 Kjabel. Mew. 113 kavalъ. [Pochodzenie wyrazów Grm. nie wyjaśnione]. Por. Pfil. IV, 537.

Kawat p. **Karwat.**

Kawecan, Kawecon = uzda w rodz. kagańca, dw. **Kaweczan** *Archiwum komisji histor.* VII, 265 || Cz. kabacoun, kavecon, kavecan, kavacon. Rs. kapcùnъ || Nm. Kappzaum, sld. do Kappe = czapka, kapka + Zaum = uzda GW. Kge. AV. Dnm. kabbesün. Szw. kapson ☰ Źródłem jest Wł. cavezzone, zgrubienie Wł. cavezza = kantar [z Łc. caput = głowa], skąd Fr. caveçon a. cavesson; Hp. cabezon, 'Słc. cavetium, cavezinum. Por. Dz. I Cavezza. Mr. 199 Kavecon i 186 Kabacoun. Lpf. VIII, 43 Капцунъ. Pomimo bliskość brzmienia wyrazu Kapcan, dw. kapson, z powyższemi, wolę wywodzić go od **Kapcie,** k. p.

♀ **Kawel** p. **Kawał.**

Kawiar, Kawior, ♀ **Kawjor** || Cz. kaviar. Srb. hajver. Bg. hajvar. Ukr. kawiàr (Rs. ikrà) || Fr. Pg. caviar. Hp. caviár, cabial. Wł. caviale. 'Słc. caviarium. Nm. Kaviar. Ngr. chabiárion, kauiári ☰ Tur. chawiàr = tzn. Pierwsza wzmianka dotąd znana z r. 1458 u Włocha Platiny Kge Kaviar. Por. Mr. 200 Kawiar. Mew. 113 kaviarъ. M. 60. Pielgrzymowski nie zna jeszcze wyrazu Kawior, gdy pisze: „Ikry jakimś dziwnym smakiem narządzone, Drugie, nakształt powideł, w sztukach przyprawione" BW. CCXXI, 417.

♀ **Kawior** = kałuża. ♀ **Káwiór** Ust. z Jaworza Cieszyń. Pfil. IV, 284. **Kawiory** = część Krakowa RA. XVII, 41 ☰ Niewątpliwie przekształcenie wyrazu **Gawra,** k. p.

Kawior p. **Kawiar.**

♀ **Káwior(ek)** p. **Kiwior.**

♀ **Kawjor** p. **Kawiar.**

♀ **Kawon** = arbuz (Wassermelone) || Cz. kavon (z Pols.) Ukr. kawùn. Mew. 113 mylnie podaje Rs. „kavunъ = Zuckermelone"; arbuz po Rs. nazywa się arbùzъ, a ♀ kawon nazywa się po Nm. nie Zuckermelone (= melon), lecz Wassermelone ☰ Tur. kā(v)un = tzn. Por. Mr. 200 Kawon. Mt. kavun. RT. 206. WBł. Kawon.

Kawr- p. **Giaur** (i w Dod.).

Kazakin(a) p. **Hazuka.**

♀ **Kazan** = duży kocieł RF. 206 || Srb. Bg. Ukr. kazan. Rs. kazànъ || Rum. căzan. Ngr. kazáni, chazáni ☰ Tur. kazan Mt.

Kazany: „Dzewky gych kazane pokrasone yako podobenstwo kosczola"' PF. ps. 143, w. 14. Toż w *Psałterzu Puławskim* ☰ Scz. kázaný mzn. = piękny, skromny, pokorny, moralny. Por. JA. II, 435.

♀ **Kazatelnica** = kazalnica RA. IX, 296; XII, 38. 93. ☰ Słc. Cz. kazatelnica.

Kazarm- i **Kazarn-** p. **Koszary.**

♀ **Kazienny** = skarbowy, rządowy. ♀ **Kaznaczej** poch. = skarbnik, kasjer. ♀ **Kazna** RT. 255. **Kaźń** = skarbiec L. || Sslw. kazna = skarb, mienie. Srb. Bg. kazna = kasa. Rs. kaznà = skarb (fiscus); kaznačèj = skarbnik; kazènnyj = skarbowy; Br. i Ukr. z Rs. || Rum. haznà = korzyść, pożytek (**Hasen** k. p., zdaniem Mt. p. w. xaziné, tu nie należy). 'Sgr. xaznés, kaznás. Łot. kožna = zapas ☰ Tur. chaziné, Ar. chazna, Półn.-Tur. qazna =

skarb. Tur. kaznadžý = kasjer. Por. Mt. xaziné. *Gazeta Warszaw.* 1871, n⁰ 246, str. 1. Mt. myli się, wciągając tu Hp. hacienda = majątek, dobra: jest to Wł. faccenda, Sfr. faciende (skąd Pols. facjenda), z Łc. facienda lm. = co ma być zrobione = interes, gieszeft. Por. Dz. I Faccenda. M. 58 mylnie wywodzi kasa z Tur., patrz **Kapsa.** DC. 148 Kazine. MF. Hazna. Kaźń w znacz. skarbca jest sld. do kaźń = kara. Do nas wyrazy powyższe przybyły z Rs.

Kazjat(k)a, Kasjat(k)a = jakiś dw. ubiór ż. Gołębiowski *Ubiory* 168. O. ≡ Może w związku z Cz. kazajka = kacabajka, rodzaj kurtki, to zaś zap. z Wł. casacca, Fr. casaque; końcówka Wł. -acca mogła się odbić w wymawianiu Pols. jako -atka, por. letki, miętki. Por. Hazuka.

Kazna, Kaznaczej p. ♀ **Kazienny.**

Kazub p. **Kozub.**

Kaźmirek, Kazimirek, ♀ **Kaźmir, Kasz(e)mir(ek)** pch. = rodz. tkaniny ‖ Cz. kazimír, kasimír, kašmir, kažmír. Rs. kazimirъ, kašemirъ ‖ Fr. casimir. Hp. casimiro. Pg. casimira. Ag. kerseymere (sld. do kersey = rodz. tkaniny), zam. cassimere. Nm. Kasimir, Kasemir, Kasch(e)mir ≡ Z Romańs. przekształcenia nazwy kraju Kasz(e)mir, gdyż albo tkaninę stamtąd sprowadzano, albo widziano w niej podobieństwo do szalów tamecznych. Być może, iż na Romań. formy wpłynęło znane na Zachodzie imię Pol. dw. Kazimir (później Kazimierz). Por. Dz. II. b Casimiro.

Kaźń p. ♀ **Kazienny.**

♀ **Każeła** p. **Koszula.**

Każemiak = garbarz L. ‖ Ukr. kožemiàka Ap. III, 66. Br. každemiàka. Rs. kožemjàka ‖ Lit. każiamékas = garbasz (z Rusiń.) ≡ Z Br. Skąd O. wziął „każemiaka pieszczotl. = biedota, mizerota", nie wiem. Por. Mew. 136 koża [koża Ukr. Br. Rs. = skóra, skąd Pols. kożuch + miąć].

♀ **Kaźmir** p. **Kaźmirek.**

Każub p. **Kozub.**

♀ **Kąpałeczka** p. **Kupała.**

♀ **Kąpel(ek)** p. ♀ **Hampeł.**

♀ **Kąp** p. ♀ **Kump.**

♀ **Kątor** = ropucha, ♀ **Kętrzyć** = cudzołożyć, ♀ **Kętrać** = sprośnie, wszeteccznie postępować Psk. 28. 31. ♀ **Kątorzny** knáp = łotr GO. 167 ≡ Nm. dw. Kunter, Kunder, Konter = potwór; strach, straszydło (np. leśne), djabeł; dzika bestja itd. Wywód ks. Kujota z Nm. Komthur = komtur, jak słusznie myśli Psk. 31, nie da się uzasadnić.

♀ **Kciuk** p. **Chrzest.**

♀ **Keciać się** p. ♀ **Kocić.**

♀ **Kętar** p. **Kantar.**

Kętnar pch. *zlż.* = legar, koryto pod beczką L. **Kantnar** O. ‖ Cz. kantnéř. Słń. gantar ‖ Fr. chantier. Wł. cantiere. Pg. canteiro. Nm. ♀ gander. 'Słc. cantarium ≡ Łc. canterius mzn. = szpaler na winorośle; krokiew. Do nas zap. z Nm., przez Cz. Por. MF. gantar. Mew. 60 gantarъ. Mr. 193 Kantnéř. Dz. I Cantiere.

♀ **Kętr-** p. ♀ **Kątor.**

♀ **Kibał-** p. ♀ **Chomełka.**

♀ **Kibicować** = szastać się, krzątać się? Polaczek *Rudawa* 70. ♀ **Kiébić się** = beczeć, mazać się. ♀ **Kiéba** = płaksa. ♀ **Kiwutka** = czajka Nadm. 148. „Gospodarz nazywał się **Kiwit** (niby Czajkowski" Kg. *Pozn.* VI, 292 ‖ Głż. kibita = czajka ≡ Nm. Kibitz, ♀ kiwit = czajka, a także żartobliwie (w Austrji) = oficer służbowy, ordynans (ciągle

się kręcący), (w Hamburgu dw.) = golarz. Po Cz. kibicovati = kraść, a kébiti se (o dzieciach) = płakiwać.

Kibić p. **Kibitka.**

Kibitka. Kibić, dw. **Chybić** pch. || Słw. Eur. char. ⩶ Rs. kibitka = 1, płócienna buda u bryczki, a właściwie same obręcze tej budy 2, wózek, bryczka 3, namiot z żerdzi, pokrytych wojłokiem (Kałmuków, Kirgizów) [Niewyjaśnionego pochodzenia; MF. podawał Ar. qubbatun = namiot, ale Mew. 116 i 425, oraz Mt. zbliża Tur. kibit = kram]. Zdaje się, że Pols. kibić, wyraz nieznany innym Słowianom, wzięliśmy także z Rs. dw. kibitь = obłąk. pałąk, drewniana część łuku; Rs. ♀ kibità = pałąk w więcierzu, obręcz. Kibić przeto znaczyłaby właściwie szkielet (w rodzaju dzisiejszych drucianych u modniarek), modła z giętych patyków, a dalej same torso, gors. Objaśnienia i przykłady u L. są nieco naciągane pod wpływem sld. do gib-, chyb-. Inne znaczenia kibici: 1, ramiona u wagi i 2, stroik głowy wyjaśniają się bez trudności z zasadniczego.

♀ **Kica** = gęste ciasto Łopac. ⩶ Może z Cz. kec mzn. = coś gęstego, np. „ta polívka je jako kec" Kt.

Kichlarz = piernikarz L. *Diction. 3 lingu.* (1541), 13. Niewątpliwie toż co pomyłkowo **Kitlarz** = dulciarius Pfil. V, 421 ⩶ Nm. Küch(e)ler = tzn. Por. Pfil. IV, 415.

♀ **Kicimora** p. ♀ **Kikimora.**

♀ **Kicior,** ♀ **Kiczor** p. **Kiwior.**

♀ **Kicina** p. ♀ **Cetyna.**

♀ **Kid** = wnętrzności rybie Psk. 31 ⩶ Dnm. küte = wnętrzności zwierząt, szereg. drobniejszych Dt.; kute = wnętrzności rybie FWb.; keddel = wnętrzności dorsza (pomuchli) ib. Por. ♀ **Kita, Kutlof.**

♀ **Kiderle** blp. = klapki u dołu gorsecika wieśniaczki; fręzla a. obszycie spodu gorsecika (z Litwy). „Panny ♀ fiderlami obwieszone" Kg. *Kuj.* II, 171 || Cz. kedrle lm. = fręzle || Może tu należy Lit. kédele = rodz. ubrania kobiecego ⩶ Zap. Nm. *Köderlein, forma przypuszczalna od Kodern lm. = szmaty, gałgany; Koderchen n. = płócienko, gałganek. Przejście na fiderle może przez *chiderle?

♀ **Kidlon** i **Kidłon** p. **Kitel.**

♀ **Kidra** p. ♀ **Kieder.**

♀ **Kieb-** p. ♀ **Kibicować.**

Ki(e)bel p. **Kubeł.**

♀ **Kiecak** p. ♀ **Gacek.**

Kiec(k)a p. **Alsikiecza.**

♀ **Kied(e)l** p. **Kitel.**

♀ **Kieder** m., ♀ **Kiedra** ż., ♀ **Kidra** = limba; modrzew O. ♀ **Kiedryna** WH. 43. 63 || Cz. kedrovník = cedr sybirski (z Rs.) ⩶ Ukr. kýdrew, kedrýna, kedrynýna = limba [z Gr. kédros = cedr, może przez Rum. chedru obok cedru]. Por. Mr. 201 Keder.

♀ **Kiedweśny** = kochany, miły RA. XVII, 23 ⩶ Węg. kedvező = przyjaźny, kedv = ochota, kedvel = lubić itd.

Kiejf = wypoczynek poobiedni || Srb. ćeif, ćeip, ćeiv, ćef = chęć, ochota. Bg. ke(i)f = dobry humor || Eur. jako char. ⩶ Tur. kéjf = stan; dobry humor. Por. Mt. kéjf. Mew. 114 kefъ.

♀ **Kiejter** = 1, rodzaj psa 2, obelżywe przezwisko Niemca O. ⩶ Nm. Köt(h)er, Köder = pies od bydła; podajanka.

Kielbalka = rozpora między krokwiami KSL. 37. O. **Kielbielki** blp. O.; zap. pomyłka druku zam. kielbalki ⩶ Nm. Kehlbalken = tzn. [Kehle = gardło; kąt dachowy + Balken = belka].

♀ **K(i)elczyb-** p **Kulczyba.**

♀ **Kielczyk** p. ♀ **Kieltować.**

Kielich poh. || Głż. khelich, kheluch. Dlż. keluch. Słc. Cz. kalich. Słń. kelich. Srb. kależ. Sslw. kaležь. Ukr. Br. kėlich. Rs. ♀ keljahъ, ♀ keljuhъ || Sgnm. chelich, Nm: Kelch. Fr. calice. Lit. kilikas. Węg. kehely ≡ Łc. calic- (1 pp. calix) = tzn. Do nas przez Sgnm. Por. MF. Kaležь. Mew. 109 kaležь. Btrge VI, 278. Kge. Kelch. Pfil. IV, 537.

Kielimka p. **Kielnia.**

Kiella p. **Kielnia.**

♀ **Kielmrzy** = wolni chłopi: „Gburzy, kielmrzy, ziemianie“ KM. 83. 92. *Wisła* III, 84. „Rodu kielmerskiego“ *Klucz* Turowskiego (książeczka ludowa, drukowana na Mazurach) || Lit. kelmeris = tzn. ≡ Nm. ♀ kölmer = tzn. [od Nm. dw. Kölm, dzisiaj Culm = Chełmno; tak zwana „Kulmische Handfeste“ = jus Culmense = prawo Chełmińskie 1232 opisało prawa ziemian, jak u nas majdeburja mieszczan. Por. FWb. GDW. Kölmer].

Kielnia, Kiella, Killa L. Myślę, że tu należy **Kielimka** a. **Kielemka** (zamiast *kielenka) = tygielek kuchenny. Por. **Kała** || Cz. kelna, kelňa = kielnia (mularska); kozieł (na wozie); kelím(ek) = tygielek chemiczny (z Pols., jak świadczy Mr. 202 p. t. w.) Ukr. Br. kiėlnia (z Pols.) ≡ Nm. Kelle = tzn. Por. Mr. 202 Kielnia. Mew. 114 kelnja. Pols. kielnia w zn. drwalni O. mylnie zam. kolnia. Por. Pfil. IV, 537.

♀ **Kieltować** = ponosić koszta; ♀ **Kielczyk** = koszta, wydatek Skj. IV, 305 || Słc. kelčik = koszta, nakład. Ukr. kėlczyk mzn. = tzn.; keltuwàty = zużywać, potrzebować || Rum. chetuesc = wydawać, tracić ≡ Węg. költség poh. = wydatek, koszta. Por. Mew. 114 kelьt-. RA. XVII, 9.

♀ **Kielzać się,** = ślizgać się, ♀ **Kiełzać** (Wswp. 10). Toż i ♀ **Kielzáwka,** ♀ **Kielzki** Pfil. IV, 284. ♀ **Kielzko** RA. XVII, 40 = ♀ **kiełzko** Wswp. 10. Skj. V, 366 ≡ Słc. klzký = ślizki, klzačka = ślizgawka itd. RA. XVII, 39—40 mylnie wywodzi z Cz.; po Cz. wyrazy te brzmią kluzký, klouzati itd. W dw. Polszczyźnie kiełzać się, kiełznąć się = ślizgać się, śliznąć się L. Por. ♀ kulzać GO. 169, ♀ kulchać Wswp. 11, ♀ kulgać *Wisła* III, 745. Skj. V, 112. Pfil. IV, 835 i ♀ kulhać Ust. z Litwy.

Kiełbasa poh. ♀ **Kiołbasa** poh. || Głż. kołbasa. Dlż. kjalbas. Słc. klbása. Cz. klobása. Słń. klobasa. Srb. kobasica. Sslw. klъbasa. Ukr. kowbasà. Br. kiałbasà, kiłbasà. Rs. kolbasà || Lit. kilbásas (ze Słw.). Węg. kolbász (ze Słw.) ≡ Mew. 154 kъlbasa nie podaje słoworodu. Mr. w Lpf. VIII, 175 ustala pień Słw. klъb-. Por. JA. I, 356 i XII, 485. Nasuwają się dwa słoworody: 1, Hb. kāl bāsār dsł. = „wszelkie mięso“ i 2, Hp. calabaza, skąd, podług Bracheta, w XVI w. Fr. calebasse = rodz. podługowatej tykwy; kiełbasa mogłaby być nazwana od podobieństwa kształtu. Dz. wyrazów Rom. nie podaje. W postaciach Słw. niema zwykłej odpowiedniości brzmień, wolno więc przypuszczać, że wyraz jest obcym. Za zdaniem Matzenaura przemawiałyby liczne postacie Ukr.: kowbàn, kòwbycia = kloc jako podnóżek, kowbàtka = duży kawał mięsa, kowbòk, kowbòn = kloc i in. i zestawienie ich z Pols. nazwą rybki kiełb, podobnej postacią do kiełbaski. Wątpię, aby Nm. Klops, Ag. collop = mięso siekane miały związek z kiełbasą. Por. GW. Klops i Mag. Collop.

Kiełcz p. **Kulczyć.**

♀ **Kiełz-** p. ♀ **Kielzać się.**

♀ **Kiempa** p. **Klępa.**

♀ **Kiendybał** p. **Kindybał.**

♀ **Kiendziuk** p. ♀ **Kindziuk.**

Kieper p. **Kiprować.**

Kiepi = czapeczka (wojskowa) || Słw. Eur. char. ≡ Fr. képi (z Arab.) = tzn.

♀ **Kieptar** = huculski kożuszek bez rękawów WH. 87. *Kalendarz* Jaworskiego 1867, str. 53. Kł. XV, 324 ≡ Ukr. kyptàr = tzn. [z Rum. peptar = tzn., od Rum. pept = pierś, z Łc. pectus. Por. Mew. 115 keptarъ].

Kier L. (z Potockiego: „Kiedyśmy na rozdroże wpadli abo na kier"). ♀ **Kira** = polana lasem otoczona RA. X, 216. Skj. V, 367 ≡ Tur. kyr = płaszczyzna, pole nieuprawne M. 61. Mt. ker. Co innego ♀ Kira, patrz **Kierować.**

Kier a. **Kira** = „towarzysze razem w kompanji pracujący, dw. 'rota kopacka'" Łb. 104 ≡ Nm. Kür = tzn. GDW. p. w. Kür, str. 2787 c.

♀ **Kierasina,** ♀ **Kierosin,** ♀ **Karasina** = nafta, kamfina || Cz. kerosin. Ukr. kerosýn. Br. karasìna. Rs. kerasìnъ || Nm. Cerosin = substancja woskowata na trzcinie cukrowej ≡ Źródłem jest tu Gr. kērós, Łc. cera = wosk; kierosin(a) jest niedawno utworzonym wyrazem na nazwanie nafty jako „wosku ziemnego". Do nas z Rs. ♀ Karasina jest sld. do karaś. Por. *Dwutygodnik naukowy* I, 370. Por. **Cera.**

♀ **Kierak** p. **Kierować.**

Kierat p. **Kierować.**

Kierbel a. **Kierwel** = rośl. trybulka O. || Cz. kerblík. Ukr. kerwèl. Rs. kèrbelь, kèrvelь ≡ Nm. Kerbel, ♀ körbel, 'Sgnm. kërvele [z Łc. caerefolium, to zaś z Gr. chairéfyllon] Mr. w Lpf. VIII, 163 Кервель.

Kierchmasz p. **Kiermasz.**

♀ **Kierchów,** ♀ **Kirchów** dw. igwar. = cmentarz (szczególnie protestancki). Zap. tu należy **Kierkot, Kierkut** = cmentarz żydowski || Głż. keřchow. Dłż. kjarchob. Cz. krchov, krchou, krchovo (częściej hřbitov z Nm. Friedhof) ≡ Nm. Kirchhof [złż. z Kirche p. **Cerkiew** + Hof = dwór, podwórze] = tzn. Por. Mew. 115 kerchovъ. JA. XVI, 540. Pfil. IV, 537. Kierkot może sld. do kikut?

♀ **Kierda**(k) p. ♀ **Kierdel.**

♀ **Kierdel,** ♀ **Kirdyl,** ♀ **Kyrdel,** zdr. **Kierdołek.** Niewątpliwie należy tu ♀ **Kierda**(**k**) = wieprz i ♀ **Skierdź** = starszy pasterz ≡ Źródło wyrazów powyższych, zdaje się, jest Słw. i krewni się z Nm. Heerde = stado, Skr. çardha mzn. = stado itd.; z tegoż pnia mamy trzodę i czeredę. Wątpię, aby wywód Matzenaura ze Sgnm. chort był słusznym Lpf. VIII, 46 Kardélo. Lecz swoją drogą wszystkie na czele podane wyrazy są u nas zapożyczonemi: ♀ kierdel z Ukr. kerdèl, kyrdìl = stado (jeżeli nie ze Słc. krdel' = tzn.; w każdym razie nie z Rum. cârd, jak chce L. Malinowski RA. XVII, 10, bo jakżeby się objaśniło zakończenie?); ♀ kierda z Ukr. kèrdal = knur; ♀ skierdź z Lit. kerdžius = pasterz, w narzeczu od Onikszt skiárdžus, patrz Schleichera *Chr. Donaleitis* str. 336. (skérdžiu = zabijam świnię). Por. Mew. 155 kьrd. Innego pochodzenia są kiernoz i knur (patrz Mew. 157 kьrnъ), więc myślę, że niepotrzebnie Miklosich obok nich umieszcza kierdę.

Kiereszować pch. Wyraz niedawny, bo u L. oznaczony gwiazdką, a Kn. go n. ≡ Węg. keresztez = krzyżować; kerésztbe = nakrzyż, wpoprzek, od kereszt = krzyż [ze Słw., p. **Chrzest**]; więc kiereszować = ciąć nakrzyż, wzdłuż i wpoprzek, „krzyżową sztuką."

Kieretyna O., ♀ **Kieretnia** Łopac. = chróst, zarośla ═ Może ze Słc., 60 po Słc. ker = kierz, krzak; kernatý = krzaczysty itp. Mamy też ♀ Kierecina Skj. V, 134 = zarośla itp.

♀ **Kierka** p. **Kir.**

Kierkot, Kierkut p. ♀ **Kierchów.**

♀ **Kierla** p. **Karzeł.**

Kiermasz, dw. **Kierchmasz** pch. L. || Głż. kermuš. Dłż. kermuša. Słc. karmáš. Cz. ♀ karmáš, karmeš. Ukr. kèrmesz. Br. kiarmàsz || Fr. ♀ kermesse a. karmesse ═ Nm. Kirchmesse [złż. z Kirche, patrz **Cerkiew** + Messe = msza] = odpust. Por. Mew. 115 kermušь. MF. kermuš. *Kłosy* XIII, 43. Pfil. IV, 537.

Kiermes p. **Karmazyn.**

Kiermezyn p. **Karmazyn.**

♀ **Kiermider** p. **Harmider.**

♀ **Kiernica** p. **Kierznia.**

Kiernowe sukno = jędrne, dychtowne L. Gołębiowski *Ubiory* 169. O. ma raz **Karnowy,** a drugi **Kiernowy,** zap. przez pomyłkę ═ Nm. Kerntuch = najlepszy gatunek sukna GW. [złż. z Kern = (patrz ♀ **Karń**) jądro, wybór, czoło + Tuch mzn. = sukno]. Por. Pfil. IV, 537.

♀ **Kierosin** p. ♀ **Kierasina.**

Kieroskurowy Mgn. p. w. Helldunkel ═ Oczywista pomyłka druku, zam. kleroskurowy = Fr. clair-obscur = jasnociemny.

Kierować pch. złż. **Kierat.** ♀ **Kier** w wyrażeniu 'na kier' budować = w węgły, nie w słupy *Wisła* VI, 4. 506. Pfil. IV, 826. ♀ **Kierak** u wozu || Ukr. keruwàty, kérat. Br. kiarawàć (oba z Pols.) ═ Nm. kehren = obracać; Sgnm. kērunga = kierunek. Nm. Kehrrad [złż. z kehr + Rad = koło) = tzn. Por. Mew. 115 kerova-. Mr. 202 Kierować. Por. **Gierebować, Kiersztak.** 'W kier' budować z Nm. Kehr mzn. = załom, przegub; zwrot (pługa) i in.; ogólne znaczenie = węgieł, kąt prosty. Zap. tu należy ♀ Kira = „zakręt na brzeżku“ Wswp. 10. Skj. V, 367. Co innego **Kier,** k. p. Por. Pfil. IV, 537 kierak, kierat, kierować i kierunek.

Kierpaty p. ♀ **Kirpaty.**

♀ **Kierpce,** ♀ **Kirpce,** ♀ **Kyrpce,** ♀ **Krypcie;** ♀ **Karpie** Ap. II, 253, ♀ **Karple** Skj. V, 365; **Kurpie** = chodaki Kn. RA. XVI, 359; XX. 33 || Słc. krp, krpec; kraple lm. = narty. Cz. krbec, krpec; krpě n. = łyżwa (śniegowa), nart, Słń. i Srb. krplje = narty. Ukr. kèrpeć = kłump; łapeć. Rs. ♀ kùrpy, ♀ kurpiny = łapcie ═ Wszystkie postacie, oprócz kurpie, zdają się pochodzić ze Słc., o czym świadczy małe rozpowszechnienie nieznanego Lindemu i Knapskiemu wyrazu, oraz rozmaitość refleksu samogłoskowego r; kurpie zaś z Lit. kùrpe = trzewik (Lit. kúrpius = szewc), skąd zap. i nazwa Kurpiów, por. *Pamiętnik fizjogr.* II, dz. IV, str. 8—9. [Co do pochodzenia wyrazów, por. Mew. 157 kъrp, Mr. 130 Kurp'. Miklosich powiada: „Z wyrazem kraple porównywają Sgnm. chrapha = hak, a z krplje Ngr. kroúpala.“ Zdaje mi się, że źródła szukać należy w Słw., gdyż istnieje osnowa krъpa-, od której idą Sslw. krъpa = tkanina, łata, krъpatia. krъpiti = łatać, zszywać, Słń. i Srb. krpa, krpati = łata, łatać Pols. ♀ karpać = łatać; sporządzać, Kg. *Krak.* IV, 309, Rs. korpêtь = dulczeć, ślęczyć (por. Lpf. VIII, 203), Br. karpàć = szyć po fuszersku, dłubać się. Z osnową tą porównać należy Lit. kirpti, karpýti — ciąć, krajać].

Kierstrang p. **Kiersztrank.**

Kierstrąg p. **Kiersztrank.**

Kiersztak = lina kotwiczna L. ≡ Hl. k e e r - s t a g = tzn. Por. Mr. 202 Kiersztak [Hl. k e e r = Nm. k e h r-, p. **Kierować**; S t a g i po Nm. znaczy gruba lina, z Hl.]. Patrz **Kierować.**

Kiersztrank, Kiestrzank, Kierstrang, Kierstrąg, Kielsztrank = wiśniak, wiśniówka || Cz. k e š t r a n k ≡ Nm. K i r s c h t r a n k = tzn. [K i r s c h e = wiśnia + T r a n k = napój, por. **Trunek**]. Por. Pfil. IV, 537.

Kierwel p. **Kierbel.**

Kierznia pch. ♀ **Kiernica,** ♀ **Kierzniak,** ♀ **Kierzonka,** ♀ **Kierzniać** itd. Zap. tu należą ♀ **Karznia,** ♀ **Karzyna** = duży kosz na plecy ≡ Dnm. k a r (e) n = tzn.; k a r n e n = bić masło Mr. 202 Kierzanka.

♀ **Kierzonka** p. **Kierznia.**

Kiesa pch. **Kieszeń** pch., dw. **Kieszynia** L. || Słc. k e š e n a, k e š e ň = kieszeń. Srb. k e s a, ć e s a pch. Bg. k e s (i j) a, k e s i n a. Ukr. k y s z è ň i a = kieszeń; k y s à, k e s è t, k e s e t ỳ n a = kieska. Br. k i è s k a; k i s z è n i a. Rs. k i s à = woreczek, kieska; ♀ k i š è n ь ≡ Tur. ḱ é s é, ḱ i s é = woreczek, sakiewka [według M. z Pers.]. Por. M. 61; k i e s z e ń wywodzi tamże z Pers. k i s z = tkanina w rodz. perkalu, zdaniem moim mylnie; Mt. ḱésé nie oddziela k i e s z e n i od k i e s y; nie mówi jednak, gdzie u Słowian najpierw wywód ten się ukazał. Por. MF. kesa. Mew. 116 kesija. L. myli się, zbliżając kiesę z Fr. c a i s s e; p. **Kapsa.**

Kieson p. **Kapsa.**

Kiestrzank p. **Kiersztrank.**

Kieszeń p. **Kiesa.**

Kieszk p. **Kaska.**

Kieścień p. **Kiścień.**

♀ **Kiety** lm. = kajdany. ♀ **Kietować** = ściskać ≡ Nm. K e t t e n lm. = kajdany; k e t t e n = ściągać, ściskać.

Kikimora, ♀ **Kicimora** (niby m., lecz naprawdę ż., co widać z przekleństwa: „Bodaj cię K. całą noc dusiła!“) = zmora Kg. *Rad.* I, 261–62 || Słc. k y k y m o r a = złośliwa istota mityczna rodzaju ż. Rs. k i k ì m o r a, š i š ì m o r a = zmora ≡ Mr. w Lpf. VIII, 164 zbliża, zdaniem moim mylnie, z Lit. k a ú k a s = chochlik, elf. Druga część wyrazu jest oczywiście = m a r a, m o r a; pierwszą zaś należy zbliżyć ze Sslw. k ъ k ъ, k y k a, k y k ъ = włosy, Bg. Srb. k i k a = warkocz, Rs. k i k a = strój głowy kobiet; więc K i k i m o r a (*k i k o m o r a) znaczyłaby „mara kudłata, włochata“. Wątpię, aby w wyrazie tym szukać należało echa Fr. c a u c h e m a r (Fr. *c a u c h e r = Wł. c a l c a r e (k a l k o w a ć) = cisnąć gnieść) = zmora. Por. Mew. 201 mora; 154 kъkъ i Lpf. IX, 38 Кыка.

Kiks = 1, gra w karty O. 2, chybienie w grze bilardowej || Rs. k i k s ъ (bilardowy) ≡ Nm. K i k s = chybienie (bilardowe) [z wykrzyknika k i k s! = o szturchaniu; k i k s e n = szturchać, kopać (nogą)]. Dla czego gra w karty tak nazwana?

Kilczyb- p. ♀ **Kulczyć.**

♀ **Kilfas** = naczynie na pomyje ≡ Nm. K ü h l f a s s mzn. = tzn. [**złż.** z osnowy k ü h l - = chłod- + F a s s = beczka, naczynie, p. **Fasulec**].

Kilim pch., dw. **Kilin** = „co za ojców naszych była gunia, to teraz k i l i m, derha“ L. (z Trzyprztyckiego). ♀ **Klimek** *Wisła* VIII, 151. ♀ **Kiljam** Ap. II, 214 || Srb. c i l i m, ć i l i m, Bg. k i l i m. Ukr. k ỳ ł y m || Ngr. k ý l i m i o n, k i l í m i, t z i l i m ì. Węg. k i l i m ≡ Tur. (z Pers.) k i l i m = mały kobierzec M. 62. Por. Mt. ḱilim. Mew. 116 kilimъ. Lpf. VIII, 164 Kilim.

Kilimka p. **Kielnia.**

Kilin p. **Kilim.**

Kiljam p. **Kilim.**

Kiljata = „półkorca krakowskie" Gwagnin u L. || Słc. kyla (z Węg.) Srb. kila. Bg. kilo || Ngr. kilès. Węg. kila. Rum. chilă = Tur. kilè = miara rzeczy sypkich. M. 61. Mt. kilé. Mr. 203 Kilo, 234 Kyla. Nie wiem, skąd Gwagnin wziął końcówkę, ani skąd M. wziął Pols. postać kila.

Kilki lm. = clupea kilo (rodz. ryby) Maj. || Rs. kilька = clupea latulus Dal ═ Ponieważ rybki te poławiają się w okolicach Rewla i stamtąd do nas przywożone bywają, być może iż wywód Matzenaura Lpf. VIII, 164 Килька z Łot. kilis, kilka jest uzasadnionym.

Killa p. **Kielnia.**

Kilof L. *Historja.. Aleksandra* (1551), 69. *Żywot J. Krysta* (1522), 74 || Głż. kilop. Cz. ♀ kylhof (częściej špičák) || Rum. chilău, chilom. Węg. galyhó ═ Dnm. kīlhacke = Nm. Keilhacke = tzn. [Keil = klin + Hacke = motyka]. Do nas może z Cz. Wywód M. 62. z Pers. jest mylny. Por. Pfil. IV, 537.

Kiła || Słw. bez zmian || Rum. chilav = kaleka. Lit. kú(i)la = kiła (ze Słw.). Węg. kila ═ Gr. kēlē = tzn. MF. kyła. Mr. 54 Кыла przypuszcza słowiańskość wyrazu i zbliża go z Skd. haull = kiła, Sgnm. hōl-oht = kiławy. Mew. 158 kyla nazywa „wyrazem ciemnym" i odrzuca zbliżenie z Grm.

♀ **Kimbałka** Ap. XII, 88. *Wisła* IV, 977. Kg. *Chełm.* II, 63. Pfil. IV, 205 = p. ♀ **Chomełka.**

♀ **Kimel** p. **Kmin.**

♀ **Kimować** = mieć pojęcie (o czemś do czegoś) RT. 206 ═ Ukr. kimuwàty = domyślać się [Por. Mew. 153 kъ-2].

Kinal = 1, niżnik 2, prostak. ♀ **Kinál** = nos (pogardl.) Ap. I, 43. ♀ **Ginal** = drągal. ♀ **Ginał** Kg. *Kuj.* II, 270 || Cz. ♀ kynál = nosisko ═ Fr. quinola = walet czerwienny w grze kartowej, zwanej 'reversi', p. Gołębiowski *Gry* 42. 47. 48. 57 [Hp. quinola = rodz. gry w karty, w związku z Hp. cinco = pięć, quinto = piąty]. Nie wiem, jakie przejście znaczenia na prostaka i nos. Por. Lpf. VIII, 164.

♀ **Kincybáł** p. **Kindybał.**

Kindiak L. || Srs. kindjàkъ = grube płótno; Rs. ♀ kindjàkъ = rodz. tkaniny ═ Ukr. kyndíàk = tkanina bawełniana na podszycia. Dopełniacz L. zdaje się, że mylnie objaśnia: 'wierzchnia suknia'. M. 62 myli się także w wywodzie z Tat. kandżuga, a za nim Mt. kindżuga.

♀ **Kindiuch** p. ♀ **Kindziuk.**

Kindybał = drągal L. O. ♀ **Kindybał** = 1, drągal 2, osad wrzątku Ap. I, 69 3, malec, karzeł; tchórz 'Święt. 699 4, rodz. piwa O. ♀ **Kindybał,** ♀ **Kindybals,** ♀ **Kincybáł** = kinderbalsam Pleszczyński *Boj.* 122. 142 i Ust. ♀ **Kiendybał** = „z nazwiska tylko znany napój dw., pędzony przez alembik, podobny do brombasu" RT. 206 || Cz. kundibál, kunibál = leniuch, niedołęga || Ukr. kyndybàł = 1, rodz. napoju gorącego 2, smoła ziemna ═ Zdaje się, że źródłem niektórych wyrazów powyższych jest Nm. Kindelbier, ♀ kindsbeer i in. = chrzciny, uczta na chrzcinach [dsł. = piwo dziecinne, złż. z Kindel = dzieciątko + Bier = piwo]. Przekręcenia Kinderbalsamu podprowadzono przez sld. pod lepiej zap. znaną postacie. Trudno orzec, jak się rozwinęły inne znaczenia.

♀ **Kindziuk** a. ♀ **Kundziuk** = żołądek wieprzowy itd.; potrawa z takiego żołądka O. Kg. *Maz.* V, 43. ♀ **Kiendziuk** Pfil. IV, 826. ♀ **Kindiuch** = kałdun, brzuch. ♀ **Kandzioch** a. ♀ **Bandzioch** (= brzuch, kałdun ═ Ukr. kèndiùch = brzuch świński; kiełbasa. Por. Kg. *Chełm.* I, 58. Br. kandziùch = gruba kiszka

świńska; brzuch, kałdun; kindziuchi = bebechy, flaki. [Zap. ze Wschodu].

Kindżał p. **Andziar.**

Kinet = rodzaj kamlotu ═ Fr. quinette ż. = tzn.

♀ **Kiołbasa** p. **Kiełbasa.**

Kiołcz p. ♂ **Kulczyć.**

Kiosk || Wprost z Tur.: Srb. ćošak = altana i Bg. kjošk. Inne Słw. i Eur. przez Fr. kiosque ═ Tur. (z Pers.) köšk = belweder, pałac, willa. Por. M. 62. Mt. köšk. Dc. 149 Kiosque.

♀ **Kipa** pch. = 1, niecka pleciona (raczej kosz) Psk. 31. Mgn. p. w. Kiepe. „Dostać kipę" = od-kosza Psk. 31. ♀ **Kipa** = kapelusz ż. Pfil. III, 305. ♀ **Kipnik** = przekupień (z koszem na plecach) ═ Nm. Kiepe = 1, kosz plecowy 2, rodzaj kapelusza ż. „Die Kiepe kriegen"= dostać arbuza.

Kiper p. **Kufa.**

♀ **Kipnik** p. ♀ **Kipa.**

Kiprować = „kręcić, z kręconych nici tkać" O.; niedokładne to objaśnienie; lepiej w Mgn. „w krzyżyki a. prążki tkać". „Kieper a. cenowata (p. **Cynek**) robota" Mgn. p. w. Köper. „Kiprowane materje wełniane" tmż. || Rs. kiporъ, kiperъ, kiporka = tkanina kiprowa, tkanie kiprowe (wątek na ukos) ═ Nm. köpern, kepern, kiepern = tkać w pewien sposób [z Hl. keper = Nm. Keper (dsł. koziołek) = sposób tkania na ukos, Hl. keperen = kiprować GW]. Por. Mr. 203 Кипоръ.

Kir, dw. **Kier** = liche sukno; sukno żałobne. „Podszewka kirowa czerwona" 'Swięt. 45. ♀ **Kierka** = kir Ap. X, 182. ♀ **Kiery** lm. = sukno czerwone przy chomątach RA. X, 285. ♀ **Kirówka** = spódnica wełniana *Wisła* II, 129. **Kiereja,** ♀ **Kireja** = rodz. płaszcza, sukmany, szuby || Ukr. kyr = rodz. kitajki; sukno żałobne; kerèja, kyrèja = suknia zwierzchnia. Rs. dw. kirejà = suknia zwierzchnia; dzisiaj gw. = szuba lisia ═ M. 62 z Tur. kyr = szary, popielaty. Toż za nim Mew. 116 kirъ i Mt. ker. Por. *Satyry* M. Bielskiego, wyd. W. Wisłockiego, str. 113: „Kier = liche i rzadkie sukno, czarno-biała sieraczyna, turecki ker". Wątpliwym zdaje się wywód Mr. 202 Kir z Grm. Tamże 390 przytoczony wyraz Ngr. keiría może z Tur. W Lpf. VIII, 165 Matzenauer skłania się ku wywodowi z Tur. Nm. Küreh, Kireh, Küree, Kiree, Kierei = płaszcz obszerny, szuba, zap. z Pols. Por. Mr. 202 Kiereja.

♀ **Kira** p. **Kier.**

Kirasjer p. **Karacena.**

Kircha, Kiercha p. **Cerkiew.**

♀ **Kirchów** p. ♀ **Kierchów.**

♀ **Kirdyl** p. ♀ **Kierdel.**

♀ **Kireja** p. **Kir.**

Kirjele p. **Firleje.**

♀ **Kirny** = pijany. ♀ **Kirzyć się** = kłócić się Skj. IV, 323; V, 367. Wswp. 10 ═ Może z Nm. kirren mzn. = wrzeszczeć, warczeć.

♀ **Kirpaty** = pękaty, grubopłaski. ♀ **Kierpaty** *Owoce i Kwiaty* 150 ═ Ukr. kyrpàtyj = tęponosy, ♀ kurnosy [Por. Mew. 143 krъpa-].

♀ **Kirpce** p. ♀ **Kierpce.**

♀ **Kirr!** = okrzyk na widok Cygana i dawane jemu przezwisko RT. 206 ═ Ukr. kyr! = wykrzyk szyderski.

Kirys p. **Karacena.**

♀ **Kirzyć się** p. ♀ **Kirny.**

♀ **Kisasani** = pani (właściwie panienka) WT. 30 || Ukr. kysasònka = panienka ═ Węg. kisasszony = panienka [złż. z kis = mały + asszony = pani].

Kistra = „łodyga lnu, konopi“ L. ≡ Jest to postać Ukr. wyrazu Pols. ♀ k o s t r a = kostrzyca, paździerze.

♀ **Kiszyć** = roić się, mrowić się ≡ Ukr. k y s z i t y = tzn.

Kiścień, dw. **Kieścień** = „Polacy basałykiem nazywają“ L. (z Gwagnina) ‖ Rs. k i s t ė n ь ‖ Lit. k e s t e n u s ≡ „Od przymiotnika Tur. k e s k i n = ostry, dojmujący; ostrze“ M. 61. Toż Mt. késkin. Por. Mew. 116 kistenь Mr. 202 Kieścień. Znaczenie wyrazu Tur. nie zupełnie dopada do basałyka. Może raczej z Łc. caestus = tzn.; ale jaką drogą?

♀ **Kiślik:** „K i ś l i k i i kástrub“ Ap. XIV, 234 ≡ Nm. K e s s e l = kocieł.

♀ **Kita** = szynka, ćwiartka cielęciny, udo Łopac. ♀ **Kit** = kiszka „pogardlanka“ (nadziewana wątrobą z bułką) Łopac. Nie wiem, czy dwa wyrazy powyższe słusznie do jednego mianownika sprowadzam ‖ Cz. k ý t a, ♀ k e j t a = tzn. ≡ Mr. 234 Kýta podaje Dnm. k ü t (wyrazu tego Dt. i FW. nie podają, lecz ma go GW. p. w. Kutteln 3 c; por. ♀ **Kid**), Hl. k u i t = łydka, Szw. k ö t t, Duńs. k(i) ö d = mięso. Mnie się zdaje, że wyrazy nasze, oraz ♀ **Kid,** k. p., wywodzić należy z Nm. K ü t t e l n lm. (p. **Kutlof**) = kaldun, flaki, ♀ k e u t e l = ♀ kindziuk, ♀ maciek, K o t t fleisch itp.

Kitaj, Kitajka pch. ‖ Srb. k i t a l i j a, ć i t a j k a. Ukr. k y t à j, k y t à j k a. Br. k i t à j k a. Rs. K i t à j = Chiny; k i t à j k a = nankin ‖ Nm. K i t a ï a. K i t t e i char. = tkanina chińska, adamaszek chiński ≡ „Ar. C h a t a j, C h i t a j = nazwa prowincyi tatarskiej w Chinach, Chiny północne, gdzie się wyrabia k i t a j a. nankin i k i t a j k a = tafta“. M. 63. Por. Mr. 203. Китайка. Mt. chataj. JA. IX, 503. Źródłem wyrazów Słw. jest Rs. nazwa Chin.

Kitel pch. ♀ **Kiedel** *Przegląd pols.* n⁰ 201, str. 372. ♀ **Kitla** ż. ♀ **Kiedl,** ♀ **Kidlon** (zap. *k i d l á n) 1, rodzaj płaszcza 2, przezwisko Kościerzynian (noszących płaszcze pewnego kroju). GO. 167 podaje jeszcze ♀ **Kidłon** i ♀ **Kiedlona** w znacz. ubiorów. Dw. **Kitlica** Pfil. V, 421. ‖ Słc. k y t l a. Cz. k y t l e, k y t l i c e. Słń. č i k e l = koszula; k i k l j a = kitel. Ukr. k i t l a. Rs. k i t e l ь ‖ Lit. k ė d e l y s ≡ Nm. K i t t e l, ♀ k i d d e l, ♀ k e t t e l, ♀ k e d d e l, ♀ k ü t t e l i in. = tzn., dw. suknia m. i ż. wogóle. Por. Mr. 138 Čikel. Pfil. IV, 537.

Kitlarz p. **Kichlarz.**

Kiwior = 1, czapa; kołpak; turban 2, rodz. paproci 3, chochół do przykrywania brogów L. Helcla *Star. prawa pomniki* II, 298. 805. ♀ **Giwer** = d a w n y kask Rs. (z lat 1820—50) Ust. z Litwy. ♀ **Káwior,** ♀ **Kawiorek,** ♀ **Chowiorek,** ♀ **Gawiorek** = snopek słomy ‖ Cz. k y v í ř = rodz. kapelusza; turban; ♀ g e v ĕ r e c = rodz. kapelusza wałaskiego. Srb. k i v e r, Bg. k i v u r = czapka. Ukr. k ỳ w e r = czapa; czako. Rs. k i v e r ъ = kask (dawny) ‖ Rum. chivără = czako ≡ Zdaje się, że wszystkie wyrazy powyższe z jednego płyną źródła: snopek i roślina nazwane od kształtu kołpakowatego; wyrazu pierwotnego szukać należy zap. w Tur. Por. MF. i Mew. 116 kiverъ. ♀ **Kicior,** ♀ **Kiczor** = snopek strzechowy tegoż jest pochodzenia, co k i t a.

♀ **Kiwutka** p. ♀ **Kibicować.**

♀ **Klabiérz** p. ♀ **Klawierz.**

♀ **Klabikord** p. ♀ **Klawierz.**

♀ **Kladować się** p. ♀ **Klág.**

Klafter, dw. **Klater, Łatr** („K l a f t e r albo Ł a t r“ Haur u L.). **Klofta** L., **Klawt** = miara bryły Kwiatkowski *O porzc. wychow. dziatek,* **Klofa** = szczapa Bielski *Satyry,* ♀ **Klafta** Ram. 71, ♀ **Klafetek** Kg. *Pozn.* VI, 54, ♀ **Kláfta** Ap. I, 19. Kg. *Pozn.* II, 52. VI. 224. „Trzy l o-

try" Kg. *Łęcz.* 162. Znaczenie: sążeń, siąg i szczapa || Dłż. klaftar. Ukr. łater ≡ Nm. Klafter, dw. i ♀ lafter, ♀ lachter = sążeń; Kluft mzn. = siąg, stos (drzewa), ♀ kloft FWb. Por. Mr. 206 Klofta. Pfil. IV, 491.

♀ **Klág** = podpuszczka (do mleka, aby się zsiadło) pch. „♀ **Klagać** = zapuszczać mleko, ażeby się ścięło na syr. 'Wodę zaklagało' = woda zamarzła" Skj. IV, 345. RA. X, 216. 285. 298. Skj. V, 367. Pfil. IV, 827. ♀ **Klok** O. ♀ **Gleg** Ap. XIV, 206. Zap. tu należy ♀ ***Kladować się** = zamykać się: „Otwórz sie, ziemicko! Kláduj sie (może = *kláguj sie = zetnij się, zawrzyj się), ziemicko!" Ap. VII, 51 || Słc. klag. Mor. glag(a). Cz. kl'ag(a). Ukr. klag, gleg, glag. Rs. gljakъ, gljàkanka ≡ Rum. chiag = twaróg [Łc. coagulum = podpuszczka]. Por. Mew. 66 gljagъ. RA. XVII, 9.

♀ **Klajnikanty** lm. = drobiazgi; towary, rupiecie ≡ Nm. Kleinigkeiten lm. = tzn. RA. XII, 40.

♀ **Klajwiérz** p. ♀ **Klawierz.**

♀ **Klak** = patyk, kawałek drzewa Pleszczyński *Bojarzy* 35 ≡ Ukr. klak = słup, np. graniczny.

♀ **Klak** = grat O. ≡ Nm. Klack mzn. = łachman, gałgan.

Klamburt, Klenburta, Klemburta, Klinburta = bal przybity do powierzchni burty galaru KSL 110 ≡ Niewątpliwie z Nm. Zupełnie odpowiedniego wyrazu w słownikach Nm. nie znajduję. Pierwsza część zap. jest Nm. klemmen = ściskać, stłaczać, druga Bord = burta, więc całość znaczy: burta czyli pas, bal ściskający, krępujący. Por. Mr. 205 Klenburta.

♀ **Klamić** = wisieć, tkwić, siedzieć ciągle przy... Pfil. IV, 284 || Cz. klemĕti, klímĕti = tzn. ≡ Nm. klemmen w zwrocie „sich klemmen auf etwas" = tzn. Do nas z Cz. RA. XVII, 40.

Klamka pch. ♀ **Klinka** Ram. 72 || Br. Ukr. klàmka (z Pols.). ≡ Nm. Klinke = tzn. [od klingen = dzwonić]. Por. Mr. 204 Klamka. Pfil. IV, 538. Por. Nm. Klank(e) = pętla, węzeł.

♀ **Klampie** p. **Klępa.**

♀ **Klankry** lm. = zacierki *Wisła* III, 87. ♀ **Kląkry** = pakuły, kudły ib. 745 ≡ Nm. ♀ klunker = też znaczenia. Czy tu należy ♀ **Kłąk** = kawał, np. ziemi *Wisła* II, 153 (Nm. Klank(e) ma mzn. też znaczenie, co klunker).

Klapa pch. ♀ **Chlapka** (w znaczeniu pokrywki, zasuwki, płatka itp.) || Słc. Cz. klapa. Rs. klàpanъ ≡ Nm. Klappe = tzn. Por. Pfil. IV, 538.

Klapiernia = królikarnia L. ≡ Fr. clapier = tzn. [Fr. se clapir, z Łc. se clepere = schować się, wkopać się]. Por. Lpf. VIII, 168.

Klapniak = kopa siana bez ♀ kulika (wierzchołka) Wswp. 10. Skj. V, 367 ≡ Zap. w związku ze Słc. klapinec = nawóz bydlęcy, Moráw. klapince = kopka siana.

♀ **Klárynek** p. — **Trarynki.**

Klasztor pch. złż. Miejsc. **Kaszczor** = Nm. Alt-Kloster Kg. *Pozn.* II, 51. **Klaustralny** || Głż. klóštr. Słc. klaštor. Cz. klášter. Słń. kloštter. Chrw. koluštar. Br. klàštar. Ukr. klàsztor (oba z Pols.) || Sgnm. chlôstar, Nnm. Kloster. Fr. cloître. Wł. claustro, chiostro. Węg. klastrom, kolostor ≡ Łc. claustrum = zamek, zasuwa; brama; tama; 'Słc. claustrum = klasztor. Do nas z Cz. Por. JA. I. 61. MF. Kloštter. Mew. 121 kloštterь. Pfil. IV, 538.

♀ **Klat** p. **Klatan.**

Klata p. **Klatan.**

Klatan ma znaczyć po Kaszubsku kołtun Lpf. VIII, 170. Mew. 154 kъltunъ. W dostępnych mi źródłach formy

tej nie znalazłem. Ram. podaje k o e ł t u n. U Dd. 9. 22. 25 i 62 znajduję k l a t m. w znaczeniu kudły. Wyraz ten pochodzi z Dnm. k l a t t e ż. = kołtun, kudły. Nadmorski *Kaszuby* 141 ma wymyślanie: „Ty, k l a t a!"; wyraz to również Dnm. k l a t t e (inaczej k l ä t e r) ż. = niechluj, brudas ż. Jeżeli istotnie istnieje wyraz Kaszub. k l a t a n, to końcówka mogłaby być sld. do K o ł t u n.

Klater p. **Klafter.**

♀ **Klawierz** RA. XVII, 40. 71. ♀ **Klajwiérz** RA. XII, 33. **Klawikord,** ♀ **Klawikorek,** ♀ **Klabikord,** ♀ **Klabiérz.** Tu też należy złodziejski ♀ **Klawiśnik** = klucz ☰ Nm. K l a v i e r = tzn. [z Fr. c l a v i e r = klawjatura, z Łc. c l a v i s = klucz, zasuwa; stąd Pols. klawisz, k l a w i kord, k l a w i cymbał].

Klaustralny p. **Klasztor.**

Klawik- p. ♀ **Klawierz.**

♀ **Klawiśnik** p. ♀ **Klawierz.**

Klawt p. **Klafter.**

♀ **Kląkry** p. ♀ **Klankry.**

Klecha pch. ♀ **Plech** pogardl. = ksiądz. ♀ **Krelik** = kleryk Pfil. IV, 276. ♀ **Kloryk** ☰ Według W. Nehringa i A. Brücknera jest to niewątpliwie zdrobnienie k l e r y k a, jak b r a c h, d j a c h, s t r y c h, s w a c h a, W a c h, S t a c h, P i e c h itd. JA. XIV, 471. Mniej trafnym jest wywód L. z Nm. G l ö c k n e r = dzwonnik, za którym poszedł L. Malinowski Btrge VI, 279. Por. Pfil. IV, 433. ♀ P l e c h jest sld., podprowadzającym k l e c h ę pod p l e s z = tonsura. K l e c h ę w zn. partacza podaje tylko Ernesti, a za nim L., Mr. zaś 205 wywodzi wyraz z Nm. K l e c k e r = bazgracz, robiący kleksy. Wywód byłby dobrym, gdyby znaczenie Pols. k l e c h a = partacz było udowodnionym.

♀ **Kleczalny:** „k l e c z a l n a sobota przed św. Trójcą" WPś. I, 205 ☰ Ukr. k ł e c z à l n y j = zielono-świątkowy [Ukr. k ł e c z à n i e = maj, gałązki zielone; taż osnowa, co w Pols. k ł ą c z e, por. Mew. 117 klečьka i RA. XVII, 40 kłącz].

Klej pch. złż. || W Słw. bardzo rozgałęziona osnowa ☰ MF. klej (Pols. i Cz.) wywodził z Nm. K l e i = gęsta glina, szlam; ale to wyraz w Nm. niedawny, wzięty z Dnm. i Hl. k l e i = tzn.; klej Niemcy nazywają zwykle L e i m. Mr. 42 Klej mniema, że to wyraz Słw. Mew. 119 klej już nie wywodzi z Nm. Mnie się zdaje, że nasz wyraz g l e j jest wziętym z Dnm. k l e i, a w Cz. ♀ g l i a, ♀ g l e j, zam. Cz. k l i a, k l e j jest sld. do g l i n a i do wyrazów od osnowy g l ê n-, patrz Mew. 65, pod wpływem bliskości znaczeń. Por. Lpf. VIII. 177—178 Клѣй.

Klejma = „znak a. cecha bartnicza" KSL. 7. ♀ **Klejmo** n. = piętno (szczeg. wypalane) Ust. z Litwy. Spols. **Klimowanie, Klembowanie** = piętnowanie Mr. 205 Клеймо || Ukr. k ł e j m ò, k ł e j n ò = piętno. Br. k l e j m ò, k l e j n ò = tzn. Rs. k l e j m ò pch. = tzn. ☰ Mr. 205 wywodzi ze Skd. k l e i m a = plama, zbliżając inne wyrazy Grm.; por. tamże Klim; toż Mew. 119 klêj. Por. Gt. I 460. Do nas z języków Rs.

Klejnot pch. złż. || Słc. Cz. k l e n o t. Ukr. k l e j n ò t y blp. Rs. k l e j n o d ъ = insygnja koronne || 'Słc. c l e n o d i u m, c l e n o d i a. 'Sgr. k l e n ṓ d i o n. Hl. k l e i n o o d ☰ Pod **Allodjum,** idąc za GW., podaliśmy słoworód k l e j n o t u, jako wyrazu złożonego. Kge mniema, że jest to wyraz niezłożony, pochodzący od Nm. k l e i n = mały i że w Nm. K l e i n o d -o d jest prostą końcówką. Por. Mr. 205 i 390 Klénot. Brl. 91. Zft. XXIII, 383. Pfil. IV, 538. Znaczenie herbu jest już w Cz.

Klembowanie p. **Klejma.**

Klemburta p. **Klamburt.**

Klenburta p. **Klamburt.**

Klenzować, Klęzować = przebierać rudy w hałdach. **Klęzarz** = górnik, który ziemię od kruszców dzieli L. ═ Może z Nm. Klinse, Klinze, Klunse, Klumse i in. = szpara, szczelina, więc niby klenzować = szukać kruszcu w szczelinach, szparach, dziurach brył rudy? Albo raczej z Cz. klizení, (od klíditi, dw. kluditi = Pols. ♀ kludzić = porządkować itd.) = porządkowanie, sprzątanie, czyszczenie.

Kleń, Kleniec = rodz. ryby ‖ Słc. kleň m., kleně ż. Srb. kl(ij)en. Ukr. kłeń, kłènik. Rs. klenь, klenёkъ ═ Mew. 119 klênъ nasuwa Rum. clean = tzn. L., uwiedziony zap. tym, że rybka jest „klinowata", wywodzi nazwę od klin.

Klępa = 1, krówsko 2, pogardl. o kobiecie 3, samica łosia. **Kłumpie, Kłompie, Klompie** lm. = saboty, chodaki drewniane. ♀ **Kalęba** = 1, stara krowa 2, pogardl. o kobiecie. ♀ **Kiempa** Mgn. p. w. Hure może pomyłkowo zam. klempa. ♀ **Klampie** = buty Pfil. IV, 206. ‖ Słc. klampa = rozpustnica. Ukr. klempa = krówsko; kobieta niechlujna. ‖ Lit. klùmpa a. klùmpe = chodak drewniany ═ Zap. Nm. Klampe mzn. = bierwiono, bal; niezgrabny kawał czegoś (np. chleba, ziemi), to samo, co Klump(e). Kłumpie zaś z pokrewnego powyższemu Nm. Klump(e), z Hl. klompe = tzn. Flamand. klonken. Por. Lpf. VIII, 183 Klępa i 175 Kłumpie. Nm. ♀ klemp(e), klömp(e) = 1, krówsko 2, niechluj ż. z Pols. Przejście znaczenia z kawała (drzewa itp.) na krowę i kobietę niezgrabną, a potym rozpustną, jak w bałwan, bela, kloc, krowa (o kobiecie), pień, wół (o mężczyźnie), Rs. čurbànъ itp. i odwrotnie baba (w znacz. kloc) itp. W Nm. też Klump = kloc itp. przenosi się na niezgrabjasza; por. głąb (o człowieku). Kłumpie może do nas przez Lit.

Klęz- p. **Klenzować.**

Klimkować, Klinkować pch. = czynić wykręty, durzyć L. ═ Od imienia Klimek (Klemens); „skąd znaczenie szalbierstwa, oszustwa Klimkowi 'przywrzało', poucza polemika teologiczna XVI—XVII. w.: powodem było sfałszowanie listu św. Klemensa; wyrazu użyli nasamprzód ministrowie protestanccy; przed i po czasie owej polemiki wyraz się nie ukazuje" List. od prof. A. Brücknera.

Klimowanie p. **Klejma.**

Klimsać (zębami) = dzwonić O. Jeżeli nie w związku z Pols. ♀ kląskać, ♀ klęskać itp., to może z Nm. klinseln = dzwonić, brząkać.

♀ **Klin** p. ♀ **Glon.**

Klinburta p. **Klamburt.**

♀ **Klinka** p. **Klamka.**

Klinkować p. **Klimkować.**

Kliszawy = bez ręki, mańkut L. Toż i **Kłyszawy** = krzywonogi O. ═ Pierwsza postać z Cz. klesavý = utykający, kulawy; druga z Ukr. kłỳszawyj (a. kliszonòhyj, kłyszonòha) = krzywonogi. Po Polsku wyraz brzmiałby *klęsawy. Zap. Kłys, Skłys, Kłyk = drzewo bez wierzchołka KSL. należy nie tu, lecz do osnowy kl- (skąd kieł, kłykieć). Czy tu należy **Kłyś** w przysłowiu „Przto, Kłysiu, oto pień" Adg. 211? Por. Mew. 154 kъl- 2. Por. Lit. klìszas = krzywonogi.

Kloba p. **Kluba.**

Klof(t)a p. **Klafter.**

♀ **Klofta** p. **Kluchta.**

♀ **Klok** p. ♀ **Klág.**

Klompie p. **Klępa.**

♀ **Kloryk** p. **Klecha.**

♀ **Kloski** p. **Klusek.**

Klosować znam w złż. **Zaklosować** = zadzierzgnąć i ♀ **Klosować** = zawrzeć zatyczką Skj. V, 367 ═ Zap. Nm. klotzen mzn. = wbijać, przygwoździć.

Kluba pch., dw. **Kloba, Chłob, Gluba.** ♀ **Klub** = (lnu itp.). ♀ **Kluba** = rózga i in. zn. || Cz. kloub = 1, przygarstek 2, winda. Słń. kluba = winda; klupa = zasuwa. Ukr. klob = 30 pasem; klùba = szrubsztak itp. Br. klùby blp. = szrubsztak itp. ═ Nm. Kloben m. = garść (zboża itd.); kleszcze; blok, winda; szczapa; 'Sgnm. klob'e = kij rozszczepiony nakształt wideł; zasuwa itd.; Sgnm. klobo = ptaszniczy kij rozszczepiony, rodz. sidła. Por. Mr. 206 Kloub, 391 Kluba. Por. Pfil. IV, 538. Por. **Kluchta.**

♀ **Kluch(a)** p. **Klusek.**

Kluchta = rozpadlina, szczelina L. Łb. ♀ **Klofta** lm. = szczeliny w kamieniu Ap. XI, 21. ♀ **Klufta** = szczypce Kg. *Krak.* IV, 323 || Cz. klufta = szczelina ═ Nm. Kluft ż. = 1, szczelina 2, kleszcze [od klieben = szczepać; stąd też Nm. Kloben, Pols. **Kluba,** k. p.]. Por. Pfil. IV, 538.

♀ **Klucka** p. **Klusek.**

♀ **Klufta** p. **Kluchta.**

Kluniackie p. **Kluniczka.**

Kluniczka = rodz. gruszki O. **Kluniackie** gruszki L. ═ Od nazwy opactwa Clu(g)ny we Francji (dw. u nas Klunjakiem zwanego).

Klusek pch. ♀ **Kluska,** ♀ **Kluch(a),** ♀ **Klucka** ż., ♀ **Kluzka** (bo 2 pp. lm. kluzek i zdrob. kluzecki), ♀ **Kloski** lm., ♀ **Kłosy** Kg. *Pozn.* III, 128. GO. 137. dw. **Gloska** O. || Słc. klocka. Ukr. klùska. Br. klòcka, Rs. klecka (trzy ostatnie z Pols.) ═ Nm. Kloss = tzn. Por. Mr. 204 Клёцки i 206 Kluska (niepotrzebnie oddzielone). Mew. 120 klujska. Pfil. IV, 538.

♀ **Kluska** p. **Klusek.**

♀ **Kluzka** p. **Klusek.**

♀ **Kładyszka** p. ♀ **Hładysz.**

Kłąb zapisuje się dla tego, że Mew. 120 pod klombo notuje Pols. kłąb, jako wyraz Słw., a 121 pod klumba umieszcza tenże kłąb i wywodzi z Nm. Klumpen. Mnie się zdaje, że Pols. kłąb we wszystkich znaczeniach jest czysto Słw.

♀ **Kłobuch** p. **Kłobuk.**

Kłobuk, ♀ **Kłobuch, Kobłuk, Kabłuk** char. o kapicy greckiej. **Kołpak** pch. **Kłobuczek** *Pomniki dziej. wieków śred.* XV, 47 i ind. || Głż. kłobuk. Dłż. kłobyk, kłobuk. Słc. klobúk, koblúk, koblók. Cz. klobúk, koblúk, zwykle klobouk; kalpak char. = czapka husarzy Węg. Słń. Srb. klobuk. Ssłw. klobukъ. Ukr. kłobùk (mniszy). Rs. klobùkъ (mniszy). Srb. Bg. kalpak. Ukr. koŭpàk, kołpàk = beret. Rs. kolpàkъ, kalpàkъ = czapeczka i in. zn. || Rum. calpac = czapka. Węg. kalpag = Węg. czapa futrzana; kalap = kapelusz. Fr. colback = czapka futrzana kawalerzystów Fr.; calpak, kalpak, talpack char. kołpak ═ Tur. kałpāk = czapka, zwłaszcza obłożona futrem. Por. M. 64. Mt. kalpak. MF. klobukъ, kołpakъ. Mew. 120 klobukъ. Dc. 97 Colback; 147 Kalpak. Mr. 42 Клобоукъ. JA. IX, 508. Zdaniem Miklosicha, wyrazy Tur. w trzech okresach przesiąkały do Słowian: przed ruchem ku Zachodowi (wtedy przejęli wszyscy wyraz w postaci kłobuk, z Tur. kalpak = czapka); druga doba rozpoczęła się w drugiej połowie VII w.; trzecia od połowy w. XIV (wtedy przejęli wyraz już w formie kołpaki to nie wszyscy razem, lecz pojedynczo). Toż powtarza Miklosich w JA. XI, 108. Por. **Kupić.**

Kłompie p. **Klępa.**

♀ **Kłosólec:** „Regulowanie głębokości orki odbywa się przez prze-

dłużanie lub skracanie grundziela za pomocą wici, zatkniętej kłosólcem“ 'Święt. 8 ═ Drugą częścią wyrazu jest Nm. Holz = drzewo, drewno; pierwszy może jest Nm. Klotz = kloc, Kreuz = krzyż, kraus = krzywy, lub coś innego.

♀ **Kłosy** p. **Klusek.**

Klumpie p. **Klępa.**

♀ **Kłunia** = stodoła, ♀ odryna O. ═ Ukr. Br. kłùnia = tzn. Por. Mew. 121 klunja. RA. XVII, 79.

♀ **Kłykać** = wołać *Wisła* IV, 774 ═ Ukr. kłỳkaty = tzn.

Kment p. **Gment.**

Kmieć pch. *złż.* ♀ **Knieć** Ap. XII, 128, n⁰ 105. ♀ **Kumieć** = ogrodnik, komornik, parobek *Wisła* VI, 673. Rod. **Kmita, Kmiecic, Kmicic.** Miejsc. **Kmiczyn, Kmiecin, Kmity, Knicin, Kumiecie** i in. W BS. **Kmieć** = starzec ‖ Słc. kmeť, kmeťo = starzec; ziemianin. Cz. kmeť, kmet = starzec; ziemianin. Słń. kmet = wieśniak, ziemianin. Srb. kmet = bogaty wieśniak; sędzia polubowny; czynszownik. Ssrb. kmetь = lennik, wasal. Ssłw. kmetь = magnat; sędzia. Bg. kmet = wójt. Ukr. kmeť, kmiť, kmètycia = ziemianin, szczeg. znaczniejszy, bogatszy. Srs. kmetь = magnat; wojak (ziemski); wieśniak, parobek ‖ Lit. kùmetis = ogrodnik, komornik ═ Wyraz ten posiada całą literaturę. Wywodzono go z Gr. kōmḗtēs = wieśniak (od Gr. kōmē = wieś), a także z Gr. kómē = włosy (dla tego, że kmieć = wolny człowiek miał prawo nosić długie włosy; stąd też **Kometa**). MF. kmetь nie zgadza się na Łc. comes, a 121 kmetь powiada: „Zbliżają z Łc. comes; lecz, nie mówiąc już o postaci i znaczeniu wyrazu tego w większości języków Słw., przeciwko temu przemawia szerokie rozpowszechnienie wyrazu Łc.; jeszcze mniej podobnym do prawdy jest wywód z Gr. kōmḗtēs“. Brl. trzyma się tego ostatniego wywodu, chociaż nie zaprzecza możności pochodzenia z Łc. comes (str. 93—97). Mr. 42 Кметь skłania się ku Gr. kōmḗtēs. Pomimo powagę Miklosicha, mniemam, że najtrafniejszym jest wywód z Łc. comes(comit-) = 1, towarzysz, uczestnik 2, guwerner, ochmistrz; w lm. comites = orszak, świta, potym orszak, dwór cesarski; wreszcie comes = naczelnik, np. comes obsequii = naczelnik gwardji, comes stabuli = koniuszy itd. W Słc. comes różne przybiera znaczenia: sędziego, namiestnika, wodza, wogóle przełożonego i naczelnika. Pomiędzy innemi comes palatii a. comes palatinus, a. po prostu palatinus oznaczał różne najwyższe godności: wojewody, sędziego itd. T. Wojciechowski *O Piaście* od str. 28 bardzo trafnie, zdaniem moim, sądzi, że w Polsce taki comes palatinus zwał się po Pols. kmieciem. Co do przejścia znaczenia, zastanowić się należy nad wielką zmiennością znaczeń urzędów i stanów w rozwoju dziejowym wszystkich języków, że wspomnę tu np. dziekan, komornik, książę, ksiądz, magister i minister itd. itd. Że wyraz Łc. przeniknął do Słowian nie tylko zachodnich, ale i południowych, to nie wyda się dziwnym, gdy zważymy, że i w państwie Bizantyjskim Łc. comes znanym był powszechnie w zgreczonej postaci kómēs. Że przybywał z Zachodu, o tym świadczy nieobecność jego w Rs. i Br.; Ukr. zapożyczył go z Pols. Porówn. Maciejowski *Hist. włościan* 60—61. *Roczniki Towarz. przyj. nauk Poznańs.* VII, 152 itd. JA. XVIII, 308—309.

Kmin pch. ♀ **Kminić** = oszukiwać RA. XVII, 40. ♀ **Kimel** = (wódka) kminkówka, alasz ‖ Głż. khimjelca. Słc. kmin. Cz. kmín. Słń. i Chrw. kumin. Srb. komin, čimin. Ukr. kmyn. Br. kmin. Srs. kjuminъ. Rs. tminъ ‖ Sgnm. kumin, kumil, kumi, kumich. 'Sgnm. küm(ich). Nm. Kümmel. Ag. Fr. cumin. Hp. Wł. comino. Rum.

chiměn. Węg. kömeny. Lit. kiùmelis i kmýnai blp. ═ Gr. kýminon, Łc. cuminum [to zaś może z Hb. kammon, Ar. kemmun]. Por. M. 63. MF. i Mew. 117 kjuminъ. Mr. 228 Kumin. ♀ Kminić z Cz. (o)kmíniti = 1, kminem zaprawić 2, oszukiwać. ♀ Kimel, oraz formy Głż. i Lit. kiùmelis z Nm.

Kmotr pch. złż. ♀ **Kum** pch. złż. **Kumot(e)r.** ♀ **Kumoszka.** ♀ **Kmoch.** ♀ **Komot(e)r.** Dw. **Kmos'two** = kumowstwo Pfil. V, 422. Czy roślina **Komosa, Kumosa** (chenopodium) tu należy? || Głż. kmotr. Dłż. kmotš. Słc. Cz. kmotr, zdr. kmoch. Słń. boter, koter; kum. Srb. Bg. kum. Ssłw. kъmotrъ m., kъmotra, kupetra (*kąpetra) ż.; kumъ. Ukr. Br. kum. Srs. kmotrъ, Nrs. kumъ. || Wł. compa(d)re. Fr. compère. Rum. cumătru. Węg. koma. Ngr. koumpáros (z Włos.) ═ 'Słc. compater = ojciec chrzestny, wyraz, utworzony na wzór Łc. commilito = współtowarzysz, compransor = współbiesiadnik, znaczy więc niby *współojciec* (jak Nm. Gevater). „Wyraz kmotr Słowianie zawdzięczają duchownym Nm., którzy zap. używali słowa compater zam. Gevater" Mew. 155 p. w. kъmotrъ. Zdaje się, że postać kum dostała się do nas z Rusi. Forma kumot(e)r zap. przez zmieszanie kmotr z kum. Por. MF. kmotr. Mew. 154 kъmotrъ. Mr. 234 Къмотръ.

Knafel, Knaflik i **Kneflik** pch. = guzik L. *Diction. 3 lingu.* (1541), 32. **Knaflak** = obsac. ♀ **Knópa** ż. = guzik Ram. ♀ **Knepek** || Głż. knefl. Cz. knoflík. Słń. knof. Rs. knopъ = węzeł na końcu liny okrętowej ═ Nm. dw. Knauf, dziś przeważnie Knopf = guzik i wogóle coś guzowatego, okrągłego, wystającego. Pfil. IV, 432 mylnie z Knöpfel. Por. RA. XVII, 40.

Knag = przypuśnica, przysztukowanie krokwi KSL. 40. O. ♀ **Knaga** = hak drewniany; duża kość; stara krowa ═ Nm. Knagge = hak drewniany, sęk; kawał. Por. RA. XVII, 40. 79.

Knap = sukiennik; tkacz. **Gnap** = „może to, co knap" L. **Chłop** pch. złż. ♀ **Chłapiec.** ♀ **Knáp** = 1, chłopak, młodzian Ram. Cenowa *Skárb* 105. 106 2, tkacz. Por. **Jołop** || Głż. khlopc = chłopiec. Słc. chlap = człowiek; chłop; parobek. Cz. knap = czeladnik, zwłaszcza sukiennicki; sukiennik; chlap = 1, nie-szlachcic 2, niewolnik; poddany 3, posługacz 4, junak, siłacz 5, kochanek 6, człowiek wog.; chlapec mzn. = niżnik, walet. Słń. hlapec = parobek. Ssłw. hlapъ = niewolnik. Bg. hlape = chłopiec. Ukr. chołòp = poddany, chłop; chłop = 1, wieśniak 2, człowiek; chłopàk, chłopeć = chłopak i dużo pch. Br. chłop, rzadziej chałòp = chłop, wieśniak; chłòpiac a. chłapièc = chłopiec. Srs. i Rs. mało używ. holòpъ = chłop, poddany; holòpъ a. hlapъ = walet, niżnik || Łot. kalps = parobek, sługa. Lit. klápas, częściej klápczius = chłopiec (z Pols.). Węg. kolop = wyżnik (w kartach) ═ Diefenbach *Vergl. Wörterbuch der Goth. Sprache* II, 462 pod Knōds powiada: „Z Nm. Knabe może krewni się Ssłw. hlapъ". GW. pod Knabe I, d powtarza to zbliżenie. JA. VII, 140 i XIII, 292 wyraz ten Słw. poczytują za rodzimy. Mew. 88 cholpъ żadnego wywodu nie podaje. Mnie się zdaje, że w Słw. wyraz ten jest zapożyczonym z Nm. Knabe = chłopiec i in. zn.; 'Sgnm. knabe, knave, chnabe = chłopak; człowiek wogóle; sługa, paź, giermek; czeladnik. Sgnm. knabo = młodzian, chłopiec, posługacz; forma oboczna Knapp(e) = młodzian; giermek; kawaler; parobek; czeladnik; Tuchknabe, a. po prostu Knabe = czeladnik sukienny. Dowodzą tego następne okoliczności: 1, W Słw. i innych językach Aryjskich niema pnia, od któregoby chłopa wywieść można 2, Prawie wszystkie nazwy godności, stanów i klas społecznych wzięliśmy z języków

obcych: graf i hrabia, kmieć, król, ksiądz i książę, szlachcic itd. 3, Pełnogłos Rs. mógł się utworzyć analogicznie, jak np. Volosъ i Blàsios; Br. haròsz i grosz JA. XVIII, 196; zresztą w Ukr. i Br. przeważają postacie bez pełnogłosu, wzięte z Pols. 4, Przejście n na l, ł, bardzo w Słw. jest częste, np. w Pols. ♀ sładniej (snadniej), ♀ sladanie (śniadanie), ♀ lumer (numer), dziąsło obok Słw. desn-, ♀ tylina (tynina, od tyn = płot), dziewosłąb obok Cz. děvosnoub; ♀ gnibiel obok ♀ glibiel; ♀ turlej (turniej), ♀ ziemlaczki (ziemniaczki), ♀ ślufać (Nm. schnupfen), ckliwy zam. *ckniwy, ♀ gromlicka (gromniczka), ♀ sośliina (sośnina), ♀ jedli (jedni), Leśnierz (dw. Nieśmierz); Br. kanòpli obok kałòpni (konopie), kòmłata (komnata); Rs. manènьko zam. malènьko; Cz. Jarolím (Hjeronim); Nm. Knäuel zam. Kläuel, ♀ klob(e)louch zam. Knoblauch; Wł. veleno (Łc. venenum), Palermo (Gr. Pánormos) itp. Odwrotnie l, ł przechodzi często na n: ♀ óntàrz (ołtarz), ♀ chnipać (chlipać), ♀ do żgna (żgła), ♀ knykieć (kłykieć), ♀ pognębiacz (pogłębiacz), kneplować (Nm. klöppeln), ♀ knuryk (kleryk, przez ♀ kloryk), ♀ podnoga (podłoga), ♀ pónsorki (półszorki), ♀ Fanisławice (Fajsławice, dw. Chwalisławice), ♀ świetnica (świetlica), ♀ nocnik (nocleg), ♀ snodki (słodki), ♀ ♀ śnieporód (śleporód), ♀ wzion, ♀ wziena (wziął, wzięła) itd. W rymach ludowych n łączy się z l, ł, np. chrzestni: nieśli, godny: bodły, okno: wymokło, rodzina: służyła itp. Porówn. Gebauer *Hláskosloví jaz. česk.* 96 § 104. 5, Przejście znaczenia jasne: w Nm. znajdujemy wszystkie już odcienie, które w Słw. się rozwinęły nieco dalej; porów. GW. Knabe i Knapp. Nazwa karty w Cz. i Rs. jest tłumaczeniem Nm. Bube. ♀ Chłapiec jest Czeszczyzną. Knap wzięliśmy daleko później, niż Chłop.

Knast L., w przytoczeniu z Opalińskiego ≡ Może Nm. Knast = 1, kloc, pieniek 2, (o człowieku) chudopachołek, starowina, bzdyk, gderacz.

Knaflak i **Kneflik** p. **Knafel.**

♀ **Knega** p. **Księga.**

♀ **Knepek** p. **Knafel.**

♀ **Knepel** = patyk; kij. ♀ **Knupelek** GO. 129 ≡ Dnm. kneppel = Nm. Knüppel = tzn.

Kneplować pch. = robić koronki ≡ Nm. klöppeln [Klöppel mzn. = klocek koronkarski] = tzn. Co innego jest **Knepować** = rąbać, z Nm. kneipen, kneifen = szczypać. O przejściu l na n w kneplować patrz **Knap.** Por. Pfil. IV, 517.

Knepować p. **Kneplować.**

Knesać p. ♀ **Knysać.**

♀ **Knębulec** (= to, czym L. mylnie objaśnia **Krępulec,** k. p.) = kołek do krępowania, ściskania czegoś wiązanego Kpk. 144 (narzędzie szewieckie) ≡ Nm. Knebelholz = tzn. Nosówka zap. pod wpływem ♀ kniąbie, ♀ knębie, podobnież jak w ♀ knębel (z Nm. Knebel) Kg. *Maz.* V, 46.

Kniatyra L. jest zap. błędem drukarskim, zamiast **Kwatyra** = kwatera.

Kniaź p. **Ksiądz.**

♀ **Knica** p. ♀ **Knis.**

♀ **Knieć** p. **Kmieć.**

Knieja dla tego tu się wpisuje, że Mr. 391 szuka źródła w Dnm. kneien = wierzbina, gąszcz wierzbowy. Nie wątpię, że knieja jest wyrazem Pols. i należy do gromady: kień, knuć, knować, knowie itd. Porów. RA. XVII, 40 knowie. Pfil. IV, 485.

♀ **Kniga** *Wisła* VII, 175, ♀ **Knihut(k)a** = czajka (ptak) Pfil. IV, 804. 828 ≡ Cz. kníha, kníhatka = tzn.

♀ **Knihut(k)a** p. ♀ **Kniga.**

♀ **Knis** = grube drzewo zdatne na pal, KSL. 46. ♀ **Knica** a. Krzywka = drzewo łukowate, zdatne na żebro okrętowe ib. 109. Kg. *Maz.* V, 46 ≡ Hl. knies lm. = Nm. Knieholz = drzewo krzywe, łukowate.

Knoch = „bursztyn biały, twardy" KSL. 58. O. ≡ Może Nm. Knochen = kość (ponieważ biała i twarda). O. podaje Knucze i odsyła do Knoch; w KSL. Knucze nie znalazłem.

Knod, Knodyszek = kolanko u rośliny Kn. (u L. w przykładach pomyłkowo kondyszek). **Knot** (u świecy itd.) pch. ‖ Słc. Cz. Br. knot. Ukr. gnit ‖ Lit. knátas. Węg. kanót ≡ Nm. Knoten, 'Sgnm. knode, główne znaczenie = węzełek, kolanko; przez znaczenie nici zmotanych rozwinęło się u Czechów i u nas (a. może przyszło z Cz.) znaczenie knota u świecy itd. Por. Pfil. IV, 538. Mew. 121 knotъ. Mr. 206 Knot.

♀ **Knole,** ♀ **Knule** lm. = ziemniaki Pfil. IV, 648 ≡ Nm. Knollen m. mzn. = tzn.

Knot p. **Knod.**

♀ **Knópa** p. **Knafel.**

Knucz p. **Knut.**

♀ **Knule** p. ♀ **Knole.**

♀ **Knupelek** p. ♀ **Knepel.**

Knury lm. = kamienie bez kruszców L.; Łb. nie ma ‖ Słc. kňoura = grudka kamienna ≡ Nm. Knau(e)r = dw. skała wogóle, dziś (u górników) = twarde, trudne do dostawania kamienie.

Knut pch., dw. **Knucz** ‖ Słw. i Eur. char. ≡ Rs. knutъ = bat; knut [Szwed. knut = węzeł, bat = Nm. Knoten = węzeł). Ssknd. knūtr, hnūtr = węzeł; Gt. hnuto = bicz; Nm. Knüttel = bat. Por. Kge Knoten, Knüttel i Knute]. Por. Mr. 43 Кнутъ. MF. i Mew. 121 knutъ Knucz ma pogłos może przez upodobnienie do bicz. Z Nm. Knüttel idą też Pols. Knutel, Knotel, Krotel.

♀ **Knutel** = sęk, gałąź Ap. V, 221. Mgn. 448 p. w. Knüttel ‖ Cz. knytel ≡ Nm. Knüttel = kij, pałka. Por. Pfil. IV, 538 i **Knut.**

♀ **Knyp** p. **Gnib.**

♀ **Knysać** pch. = rozrzucać, pyskać Pfil. IV, 206. Ap. XI, 7, nº 4. **Knesać** = „kołysać, wzruszać, wzburzać" L. **Ukneszany** = „zmordowany" L. (może raczej rozkołysany, skołatany) ≡ Może ze Słc. knísať, knišať, a. z Cz. knísati = kołysać, bujać. Por. RA. XVII, 79.

Knysz = rodz. kluska ‖ Ukr. knysz. Rs. ♀ knišъ a. knyšъ = rodzaj. bułeczki ≡ Może Nm. ♀ knīst = bułeczka (królewiecka) FWb. Por. Nm. ♀ knischen, knitschen = gnieść, ♀ knatschen = miesić, gnieść (rozczynę), ♀ knitsch(el) mzn. ♀ gałka (z mąki). Por. MF. i Mew. 121 knyšь.

Kobel we frazesie u L. z Myśl. (czy to Cygańskiego *Myślistwo ptasze*?; w spisie źródeł niema): „Wyżeł się w kobele na łące zasłonił" czy znaczy psa samca, Rs. kobelь, wątpić wolno. Mew. 121 niewłaściwie umieścił Pols. kobel pod kobelь.

Koaf- p. **Kwef.**

Kobiał- p. **Kobiel.**

Kobiec p. **Kobiel.**

Kobiel, ♀ **Kobiała, Kobiałka.** Zap. i **Kobiał** = roślina. Por. **Kobiec** pod **Kobuz** ‖ Głż. kobjel = kobiałka; prąg, fałda; baranki (chmurki pręgowate). Słc. kobel'a = kosz z pokrywą. Cz. kabele = torebka. Ukr. koběla, kobiwka = kosz. Zap. Słń. kobača = kurnik tu należy Mr. 206 ≡ Nm. Kobel = 1, lichy domek 2, domek dla zwierząt, ptaków: świniarnik, kurnik itd. Przejście znaczenia: z domka (plecionego

z gałęzi) na kosz (kojec pleciony). Por. Nm. Koben i Kober o znaczeniach pokrewnych. Por. Mr. 187 Kabele, 207 Kobiel. Mew. 107 kabelja. Zdaje mi się, że nie należy oddzielać kobiel = fałda, kobielaty = wypukły itp. od kobiel = kosz, bo oba też znaczenia są w Głż. kobjel i pojęciem wypukłości łączą się z sobą, a co do przejścia znaczenia, por. kozubieć = „krzywodętym się stawać“ L.; kozubaty = „krzywowypukły“ L. Por. Pfil. IV, 495.

♀ **Kobielec** p. **Kobierzec.**

Kobierzec, ♀ Kobielec = dywan. Czy tu należy ♀ **Kobierze,** ♀ **Kobierc** = łopian? || Słc. koberec. Cz. koberec, dw. kobeřec. Srb. guber = kołdra. Bg. guber = grube sukno, dywan. Ukr. kobèr, kòwer = dywan. Br. kabièlec, kabièrec. Srs. kov(ь)rъ, Rs. kovèrъ || Rum. covor = dywan; kołdra. Lit. káuras = dywan ═ MF. pod kovьrъ zbliżał Ag. cover = pokrywa, futerał itd., ale Mew. 136 kovьrъ powiada: „Wyraz w Rs. tak jest dawny, że nie należy zestawiać go z Ag. cover“. Mr. 48 kovьrъ trzyma się pierwszego zdania Miklosicha [Ag. z Fr. couvrir = pokrywać, z Łc. cooperio = pokrywam; por. Sfr. couvertoir = kołdra, ’Słc. coverelium = dywan].

♀ **Koblik** = rodzaj ciastka ═ Cz. koblih = tzn. Skj. IV, 24.

Kobłuk p. **Kłobuk.**

Kobold p. ♀ **Chobołd.**

Kobosa p. **Kobza.**

♀ **Kobut** p. **Koczot.**

Kobuz, Kobiec = rodz. sokoła || Ukr. kòbuz. Rs. kobùzъ, kobèzъ. Może w związku z Cz. koba = gawron? ═ Mr. 207 nasuwa ’Słc. capus=rodz. sokoła. Kobiec w znacz. sieci na ptaki KŁ. O. może pomyłka druku, zam. kobiel i może w związku ze ’Słc. cobla = sieć na ptaki? Por. **Kobiel.**

Kobuź, a. może **Kobuzia,** według L. = „może półsferze“; według słowniczka przy *Wojnie Chocimskiej*, wyd. 1880, = „półksiężyc“. Znam wyraz ten tylko z W. Potockiego, naprzód w *Argienidzie:* „Zdumią się zakonnicy, że w kraju tak odległym, w pół tamtej kobuzi, słyszą swój język“ (wyd. 1728, str. 774). Z oryginału Argienidy wyraz się nie wyjaśnia, bo tam czytamy: „in tam longinqua parte terrarum“ (wyd. 1673). Powtóre, w *Wojnie Chocim.* autor mówi, że ma nadzieję, iż nie przyjdzie do wojny „dla nikczemnej kobuzi“ tj. z powodu nikczemnych Turków ═ W obu razach kobuź, zdaniem moim, znaczy *chałastra, tałałajstwo, zgraja* i jest wyrazem tożsamym, co chabuź, chabuzie = zielsko, chwast (patrz **Hebd**). Przejście ch na k bardzo u nas częste, a rozwój znaczenia z *chwastu* na *zgraję* łatwy do zrozumienia, por. Łábuz pod **Hebd.**

Kobza pch. (L. O. piszą **Kobeżnik,** zam. **Kobeźnik**). ♀ **Koza** (obok Kobza), zap. przez to, iż na kobzie bywa zwykle rzeźbiona główka kozicy. **Kobosa** BS. = „cymbały, kobza“ (Małecki w Słowniczku) || Słc. Cz. Ukr. Br. Rs. kobza. Chrw. kopuz. Rs. kòbuzъ, kòbýzъ = bałabajka || Rum. cobuz = rodzaj gitary; cobză = cytra. Węg. koboz = lutnia, lira; kobza a. kobzu = basetla ═ Tur. kopuz = rodzaj gitary, w kształcie gruszki, o jednej, bardzo grubej strunie M. 63. Por. Mt. kopuz. MF. i Mew. 122 kobza. Kobosa zap. z Węg., a Kobza z Ukr.

♀ **Kobzale,** ♀ **Kobzalicki** lm. = ziemniaki Kg. *Kiel.* I, 163. ♀ **Kamizelki** = ziemniaki Ap. XIV, 26. ♀ „**Kamizełce** białe“ = rodzaj grochu ib. ═ Moraw. kobzuly = ziemniaki. Słc. kobzale, kobzole = ziemniaki. [Zap. w związku z kobzą, może przez podobieństwo gałki dolnej u kobzy do ziemniaka, grochu]. Kamizelki sld.

Koc pch. = sukno grube kosmate. **Kuc(z)baj(a)** = kosmata materja wełniana. ♀ **Kacabaj(ka)**, ♀ **Kucubejka** = rodz. ubrania m. i ż. Może tu należą ♀ **Kuoci** = pantofle GO. 168 i ♀ **Kociorzyk** Kg. *Kiel.* II, 153, n⁰ 462 ‖ Słń. k o c a = gunia kosmata. Ukr. i Br. k o c = tzn. Rs. ♀ k o c ъ m., ♀ k o c à ż. = kilimek, dywan strzyżony. Ukr. k u c b à j k a = spódnica zszyta ze stanikiem; k a c a b à j k a, k a c a w è j k a = kubrak watowany. Rs. k o c e v è j k a, k a c a v è j k a = krótki kaftanik ż. ═ Nm. K o t z e, K u t z e m. lub ż. = gruba tkanina kosmata; ubranie z tej tkaniny; Nm. ♀ k u t z b o i FWb. = tzn. K u c b a j z Nm. wyrazu złożonego z K u t z e + Dnm. b a j e (Nm. B o j, patrz **Baja**) = baja, którego w słownikach nie znajduję, lecz który w Nm. jest możebnym.

Koc = kara pieniężna za niesłuszne pozwanie Kn. ═ Kn. powiada: „Vocis Polonicae originem suspicor eandem quam supra (pod. K o c = gunia, dywan) posui, quia olim Poloni, qui inique provocabant, pendebant judicibus pelles..“ Linde zaś mówi: „Czy też słowo k o c nie zepsute, zamiast k a u c j a?“ Za tym ostatnim zdaniem idzie Mr. w Lpf. VIII, 191 i wywodzi z Fr. c a u t i o n. Możeby przypomnieć należało Nm. K a t z (e) = kotka w takich zwrotach prawniczych, jak „die K a t z e halten, heben, ziehen“ itp.; patrz GW. V, 288—289, a także Nm. K a t z e w zn. trzos. Zdaje się, że domysł Knapskiego ma więcej niż Lindego za sobą. Może też wypada zwrócić uwagę na Sgnm. s c a z = pieniądz(e) = Nm. S c h a t z = skarb.

♀ **Kocélák**, ♀ **Kocyl** = nożyk na długiej rękojeści Skj. V, 368 ═ Może w związku z **Ocela**, k. p.; może pomyłkowo k zamiast h?

♀ **Kocender** = włóczęga Łopac. ═ Albo w związku z Cz. k o c a n d a = targ przedmiejski, a dalej karczma przedmiejska (skąd dużo nazw miejsc. w Czechach); albo też przekręcenie któregoś z obelżywych wyrazów Nm., poczynających się od K o t z e = meretrix, jak np. K o t z e n b r u d e r, K o t z e n h e r r e, K o t z e n s o h n itp.

♀ **Koch**, ♀ **Kok** = komin ═ Słc. k o c h = komin [Zap. z Węg. k o h (ó) = piec w hucie] RA. XVII, 41.

♀ **Kochajki** lm. = kury perliczki. Nawoływanie ich: ♀ **Kochaj, k.!** *Wisła* III, 893 ═ „Tak nazwane przez naśladowanie monotonnego głosu, coś w rodzaju: k o c h a j, k o c h a j!“, Skj. V, 134. Raczej, jak Cz. k o c h y n k y, z nazwy k o c h i n c h i n k i = kury k o c h i n c h i ń s k i e. Por. ♀ **Hohyn.**

♀ **Kocić** = toczyć; ♀ **Kocić się** = toczyć się pch. ♀ **Kaczać** = taczać; ♀ **Kaczać się** = taczać się, tarzać się pch. „P o k o c i ł o się“ E. Orzeszkowej. **Koczyć się** L. ♀ **Keciać się** Kg. *Maz.* V, 43 ═ Br. k a c i ć, k a c i ć s a = tzn. [Ukr. k o t ỳ t y. Per. Mew. 135 kota-]. Por. ♀ **Katulać**, ♀ **Kotygi.**

Kociec p. **Kojec.**

Kocieł, Kotlarz pch. ♀ **Kotlák** = pieniądz miedziany Pfil. IV, 284 ‖ Głż. k o t o ł. Dłż. k o t l, k o ś e l. Słc. k o t á l, k o t o l. Cz. Słń. Bg. k o t e l. Srb. k o t a o. Sslw. k o t ь l ъ. Ukr. k o t è ł. Br. k a c i ò ł. Rs. k o t ë l ъ ‖ Rum. c o t l o n. Węg. k a t l a n. Pg. c a d i n h o. Nm. K e s s e l, 'Sgnm. k e z z e l, Gt. k a t i l s. Lit. k á t i l a s. Estońs. k a t t a l ═ Łc. c a t i n u s, a raczej zdrob. c a t i l l u s = misa; tygiel. Por. Mew. 135 kotьlъ. MF. kotlъ. Mr. 46 Котлъ. Btrge V, 117. Pfil. IV, 369. Por. ♀ **Kotelnica.**

Kocier(z)ba p. ♀ **Kotyrba.**

Kocier(p)ka p. ♀ **Kotyrba.**

Kocik p. **Kot.**

♀ **Kociniec** p. **Kojec.**

Kociorubka p. ♀ **Kotyrba.**

♀ **Kociorzyk** p. **Koc.**

♀ **Kocisz** p. **Kocz.**

Kociubka p. ♀ **Kotyrba.**

Kociuba = pociask, ożóg; **Kuczaba, Kurcab(a), Kurczab** = lon z nakrywką. ♀ **Koczerga,** ♀ **Koczarga,** ♀ **Koczerha** = pogrzebacz, pociask; ♀ **Kociug** = pociask ‖ Ukr. kociubà oraz koczèrha, kuciùrha = pogrzebacz. Br. kaczerhà = pogrzebacz. Rs. ♀ kočer(g)à, kočerỳga = kluka; pogrzebacz ☰ Zdaje się, że wszystkie wyrazy powyższe krewnią się z sobą. Mew. 122 kočerga i kočuba zbliża Lit. koczérga, kaczárga = pogrzebacz i Rum. cociorbă = tzn. Zdaje się, że źródłem ich, jest Nm. Kothschabe, wyraz nieznajdujący się w dostępnych mi słownikach, lecz możebny i znany zapewne w gwarach. G. Korbut Pfil. IV. 538 i 540 wywodzi kociubę i ku(r)czabę z Nm. Kothschaufel [złż. z Koth = błoto + Schaufel = szufla], idąc zap. za Btrge VI, 286; mnie się zdaje, że Nm. Schabe [= szaba L. = skrobadło] więcej i brzmieniem i znaczeniem tu przypada.

♀ **Kociug** p. **Kociuba.**

Kociur p. **Kot.**

♀ **Kocmołuch,** ♀ **Koczmołuch,** ♀ **Kocmoła,** ♀ **Koczmeluch,** ♀ **Kosmołucha** = smoląg, smoluch, brudas (szczególnie ż.) ☰ Najbliższym brzmieniem jest Cz. kocmouch a. kocmoud = rodzaj pieczywa [zap. = *kocie mędy, przez podobieństwo kształtu]; są jeszcze Cz. kocmrda = cymbał, kocmoudek = nardus celtica. Wyrazy, jak ten, jak koczkodan itp., nie mają ustalonej postaci i są wytworami, a raczej przetworami sld.

♀ **Kocycoł** = rośl. equisetum (koński ogon) RA. XII, 107 ☰ Nm. Katzenzagel, ♀ katzenzahl [złż. z Katze = kotka + ♀ zagel = ogon] = tzn. Maj. II, 305 mylnie kococył.

♀ **Kocyl** p. ♀ **Kocélák.**

Kocz pch. dw. **Kotcz, Kosz, Koteczy,** wóz **koteczy,** a. po prostu **Koteczy. Koteczy** dw. = koń powozowy. **Kotszysz** = woźnica ♀ **Kocisz,** ♀ **Koczy** = woźnica. **Koczydło** L. może zgrub. od kocz. ♀ **Koczar** = wolant. ♀ **Kuczer,** ♀ **Kuczar,** ♀ **Kucia,** ♀ **Kuć** = woźnica ‖ Głż. kočak = woźnica. Słc. koč(iar) = kocz; kočiš = woźnica. Cz. koč(ár), kočí vůz = kocz; kočí = woźnica. Słń. kočija. Srb. kočije blp. Bg. kočija. Ukr. i Br. kocz. Ukr. ♀ kòczysz = woźnica. Rs. kùčerъ = woźnica ‖ Hp. i Fr. coche. Wł. cocchio. Ag. coach. Nm. Kutsche. Hl. koets. Rum. cocie = kocz, cocier, cociš = woźnica ☰ Niewątpliwie z Węg. kocsi = kocz; jest to przymiotnik od Kocs = nazwa wsi węgierskiej, położonej pod miastem Raab. Ciekawy artykuł, wyświetlający rzecz, znajduje się w GW. pod Kutsche; jest tam przytoczenie z Herbersztejna i wiadomość o podarowaniu przez Radziwiłła „woza węgierskiego, zwanego kotczi". Dz. I Cocchio innego jest zdania. Mew. 122 kočija nie zwrócił uwagi na wywód GW. Por. Mag. Coach. Do nas podobno koczy z Cz., a. Kotszysz, przez Słc., z Węg. kocsis = woźnica. Co do nazwania powozu od miejscowości, por. Brodzka bryka, Najtyczanka a. Nietyczanka (od Nm. Neu-Titschein = Cz. Nový-Jičín), Landara i Lando (od miasta Landau) itp. Por. RA. XVII, 23. O. mylnie podaje znaczenie „koczyk" pod Kocisz. ♀ Kuczer i in. przez Nm. Kutscher (skąd też Rs. kučerъ).

♀ **Koczan,** ♀ **Kaczan** = głąb. ♀ **Zakoczenieć** = stwardnieć jak koczan Ap. I, 78 ‖ Słń. kocen. Srb. kočan; skocati se, kočiti se = stwardnieć, sztywnieć. Może Słw. kočani lm. = penis. Ukr. koczàn, kaczàn. Br. kaczàn. Rs. kòčenь, kočànъ ‖ Łot. kacens, kacans. Rum. cocean. Węg. kocsony. Ngr. kotzáni ☰ „Ma być

wyraz Tur. k o č a n", powiada Miklosich Mew. 122 kocênъ, ale takiego w Mt. nie przytacza.

♀ **Koczar** p. **Kocz.**

Koczarga p. **Kociuba.**

♀ **Koczek** = guzik z uchem Psk. 153 ═ Może w związku z Nm. K o c k e mzn. = gałka, grudka.

♀ **Koczerga** p. **Kociuba.**

Koczkodan || Głż. Słc. Cz. k o č k o d a n (może z Pols.?). Ukr. k o c z k o d à n = tylko o człowieku ═ Jest w Rum. Wyraz c o š c o d a n = kot morski, rodz. małpy; ale skąd w Rum. i czy nie z Pols.? Po Cz. kotka brzmi k o č k a.

♀ **Koczmeluch** p. ♀ **Kocmołuch.**

♀ **Koczmołuch** p. ♀ **Kocmołuch.**

♀ **Koczna** róża *Wisła* II, 607 Zap. to samo co ♀ **Kostna** róża *Wisła* V, 420 ═ ?

Koczołować p. **Koczować.**

Koczot pch. = fagas; rajfur. **Koczutka.** Może **Wykoczotować,** ale nie **Wykoczołować,** jak ma L. pod Koczować? **Kokarda** pch. **Kokiet** pch. **Kokotka** = zalotnica. ♀ **Kokotki** lm. = wstążki Atm. VI, 630. **Kogut,** ♀ **Kokot,** ♀ **Kokut,** ♀ ♀ **Kohut,** ♀ **Kobut. Kokosz** pch. **Kokosznik** = rodzaj Rs. ubrania głowy u kobiet, czółko. **Kok** = sztuczne włosy u kobiet. Być może, iż tu należą nazwy roślin od **kokor-** (k o k o r n a k, k o k o r z a itd.), bo jest wyraz Pols. k o k o r z y k a = kurek, kogutek || Głż. Dłż. k o k o t i k o k o š. Słc. k o h ú t. Cz. dw. k o k o t, dziś k o h o u t i ♀ k o k o š m. Słń. Srb. k o k o t, k o k o š. Ssłw. k o k o t ъ, k o k o š ь. Bg. k o k o š k a. Ukr. k ò k o t = (dzieciak) szczebiotek; k o h ù t = kogut; k ò k o s z = kurek u strzelby; k o k ò s z k a = kura; k ò c z e t = kołek u pługa. Rs. k ò č e t ъ = kogut i in. znaczenia; k o k ò š n i k ъ = czółko; ♀ k o k ò š n i c a = jajecznica. K o k a r d a i K o k i e t mają wszystkie Słw. w nowszej dobie || W językach Eur. podobnie brzmiące nazwy, np. Fr. c o q = kogut, c o c h e t = kogutek ('Słc. c o c h e t u s = kogut jako danina a. dar weselny, stąd, jak się zdaje, przejście znaczenia na grosz, jako zwykłą zamianę daniny, por. DC.), Alb. i Rum. c o c o š = kogut, Ngr. k ó k o t o s, Węg. k a k a s, Ag. c o c k itd. Nadto Fr. c o q u e t pch. = zalotny (nadstawiający się jak kogut), c o c a r d e = kokarda (niby grzebień koguci). Źródła wyrazów powyższych, zdaniem moim, nie należy upatrywać tylko w „równoległej onomatopei" Mew. 122, lecz szukać na Wschodzie, skąd z ptakiem i nazwa jego przybyć musiała, więc zwrócić uwagę na Skr. k u k k u t a s = kogut, bażant, gdzie już jest t, które widzimy w naszem k o g u t. K o c z o t zap. z Fr. c o c h e t; znaczenie rajfura, rajfurki łatwo się rozumie przez k o k i e t a, k o k i e t k ę, a drobnej monety przez 'Słc. c o c h e t u s = grosz, por. Ag. c o c k e t = opłata celna. K o k o s z może z Rum. ♀ K o k o s z n i k z Rs. K o k i e t, K o k o t k a, K o k a r d a i K o k z Fr. ♀ K o h u t ze Słc. ♀ K o b u t jest sld. Por. Mew. 122 kokotъ. Dz. II c Coq. Mag. Cock 1. Cockade. Cocker. Cocket.

Koczować pch. złż. Kn. n. ♀ **Koczołować** = czuwać, zdaniem L. Malinowskiego, jest w związku z k o c z o w a ć RA. XVII, 41 || Wyraz bez zmian mają Słc., Cz., Ukr. i Rs. ═ „Tur. g i o c z m e k i k o c z m e k = opuścić stanowisko, przejść z jednego miejsca na drugie, przesiedlić się" M. 63. Dalszy ciąg u M. jest mylny: K o s z skądinąd pochodzi, patrz ten wyraz i por. JA. IX, 165. Mew. 122 kočeva podaje Tur. k j u č. Matzenauer w Lpf. VIII, 191 podaje Ujgur. k o č = odejście, przesiedlenie się i in. wyrazy Ujg. i Dżagat. Mt. g ö č = koczowanie, Pers. k u č. Por. **Kosz.**

Koczpergał L. = wyraz, jak się zdaje, pogardliwy ═ Musi być w

związku ze Słc. k o c p r d = 1, sztylet 2, połajanka; k o c p r d k á r, k o c p r d á r, = sztyletnik; Węg. k o s z p e r d = sztylet (Węg. k o s z = parchy, krosty); Moraw. k o c m r d a = połajanka.

♀ **Koczuk** = sworzeń u pługa RT. 208 ≡ Ukr. k o c z ù k = tzn.

Koc(z)ur p. **Kot.**

Koczutka p. **Koczot.**

Koczyć się p. ♀ **Kocić.**

♀ **Koder** = szmat *Wisła* III, 745. „Iść z kim w k o d r y" = porwać się za bary, szamotać się Listow. nie od J. Łęgowskiego. ♀ **Koedra** poh. Ram. 73 ≡ Nm. ♀ k o d d e r mzn. = gałgan; ♀ k o d d e r n = kłócić się. [Wywód FWb. z Pols. k o ł d r a jest mylny; patrz GW. Koder 1570].

Kodłuch p. **Kadłub.**

♀ **Kodra** p. ♀ **Koder.**

Kofeina p. **Kawa.**

Kofja p. **Kwef.**

Kofl- p. **Kufa.**

Koftyr, Kofter = rodz. tkaniny, dw. **Koftera** ż. || Ukr. k ò f t a a. k ò c h t a = kaftanik żeński. Rs. k ò f t a = tzn. Wyrazu Br., który Mew. podaje, Nos. n. ≡ „Pers. k u f t è r, k u b t è r, toż co k u f t, k u b t = tkanina" M. 63. Mew. 122 kochta dodaje jeszcze Szwed. wyraz k o f t a, sądząc, że wzięto go z Rs.

Kofyra = zając (w gwarze myśliwskiej) O. ≡ Zap. w związku z Rs. k o v y l j à t ь = chromać, utykać i k o v y r j à t ь (= Pols. chowierać itp.) = dłubać itd., z powodu utykającego biegu zająca.

Koga = rodz. statku JA. III, 49; XI, 132. RA. XIX, 421 || Scz. k u k = łódź. Może Rs. k o č ь, k o č a = rodz. statku tu należy || Wł. c o c c a, Hp. c o c a, Sfr. c o q u e, Nfr. c o c h e, Sgnm. k o c c h o, Hl. k o g = rodz. statku ≡ 'Słc. c o g o, g o g g a, c o c a, c o q u a, c o c h a, c o c h e t u s itd. = rodz. statku DC. [Dz. I Cocca wywodzi z Łc. c o n c h a = Gr. k ó g c h ē = koncha, muszla]. Por. Lpf. VIII, 192 Koga; IX, 34 Kuk.

♀ **Koga** = choroba bydła (Pobł. i Ram. błędnie piszą k á g a) ≡ Nm. ♀ K o g (e) = tzn. [GDW. zapytuje, czy nie ze Słw. k u g a (Srb. Słń. k u g a = zaraza) = tzn.].

Kogut p. **Koczot.**

♀ **Kohut** p. **Koczot.**

♀ **Kojan** p. ♀ **Kujon.**

♀ **Kojda** = kołyska polna Ap. XIV, 168. 169. ♀ **Kojka** = łóżko Ap. II, 8 (z Rs.) || Ukr. i Rs. k ò j k a = łóżko ≡ Nm. K o j e = kajuta; wązkie łóżko. [Czy wyraz Nm. wiąże się z Nm. K a u e, patrz **Kawa,** różne są zdania, jak również, czy K a j u t a (Fr. c a j u t e, Hl. k a j u i t, Nm. K a j ü t e) tegoż jest pochodzenia. Por. GW. Koje. Kge Kajüte; Kaue. Dz. II, c Cahute]. Końcówka nasza -d a, Rs. - k a z chęci przystosowania do własnych wyrazów. Por. **Kojec.**

Kojec, dw. **Kociec,** np. RA. XXV, 283. ♀ **Kotuch** = kojec. ♀ **Káta** = buda, chata Ram. ♀ **Kociniec** = kojec Skj. V, 368. ♀ **Kotás** = wyrko, łóżko RA. X, 286. XVII, 41 || Cz. k o t mzn. = buda (np. psia); k o t e c = kojec. Słń. k o t e c = świniarnik. Srb. k o t a c = stajenka; rybnik. Bg. k o t e c = świniarnik. Sslw. k o t ь c ь = izdebka. Br. k a t ù c h = kojec. Rs. ♀ k o t ù h ъ = buda, psiarnia, kojec itd. Ukr. k ò j e c (z Pols.) || Ag. c o t = pieczara; lepianka. Hl. k o t = chatka; stajenka. Rum. c o t e t s = kurnik; stajenka, buda. Albań. k o t e t s = kurnik. Słć. c o t (t) a = lepianka, chatka. ≡ Mr. 46 Kot ma za Słw. i zbliża z pniem Skr. k a t = kryć; 208 K o j e c zaledwie domyśla się, że = kociec i zbliża z Hl. k o o i (skąd Rs. k ò j k a, patrz ♀ **Kojda**). MF. Kot wywodzi z Grm. Mew. 135 kotъ

dodaje tylko uwagę, że „wyraz w Nm. jest bardzo rozpowszechniony“. JA. IX. 164 przychyla się do zdania Matzenaura. Mnie się zdaje, że wyrazy powyższe są pochodzenia Nm.: ♀ kot e, ♀ kōthe = budka, chatka: Sgrm. chati. Kge pod Kot powiada: „szeroko rozpowszechniona gromada wyrazów czysto Grm., która przeniknęła i do Słw.“ Por. **Chata, Kotara.** Gt. I. 460. Pfil. IV. 538. 539.

♀ **Kojka** p. ♀ **Kojda.**

♀ **Kojma** *kajma pogardl. = chłop Ap. IV. 192 ═ Zap. od bratobójcy Kaima: por. Kaimczanin = [illegible] L.

Kok p. **Koczot.**

♀ **Kok** p. ♀ **Koch.**

Kokarda p. **Koczot.**

Kokiet- p. **Koczot.**

Kokor- p. **Koczot.**

Kokoryca p. **Kukurydza.**

Kokosz p. **Koczot.**

Kokot- p. **Koczot.**

Koktan p. **Gdula.**

♀ **Kokut** p. **Koczot.**

♀ **Kolada** p. **Kolęda.**

♀ **Kolanda** p. **Kolęda.**

Kolandr- p. **Kolędra.**

♀ **Kolarz** = [illegible] IV. 24. ♀ **Kołarz** [illegible] ═ [illegible] Cz. [illegible] = [illegible]

Kolba = [illegible] w *[illegible]* L. [illegible] Cz. [illegible] = [illegible] ═ [illegible] Cz. [illegible] = [illegible] ze Mew. 123 [illegible] w [illegible] z Nm.

Kolbe (n.) = kolba (u strzelby), pałka, maczuga; retorta; szyszka np. kukurydzowa itd. Por. Pfil. IV. 538.

Kolczuga pch. = pancerz z kółek kolec. Rs. kolьčuga = tzn. ═ M. mylnie wywodzi z Skr. Jest to wyraz Słw., pochodzący od osnowy kol-, skąd koło, kolce itd. Por. Mew. 124 koles.

Kolczyk dla tego tu zapisuję, aby zanotować bezpodstawne twierdzenie M. 64: „Kolczyk., właściwie od kolca. Rs. kolьcé: ale jest powinowactwo i z Tur. kołczak = naramiennik i z Tur. kułāk = ucho“. Kolczyk jest wyrazem czysto Słw. i jednocześnie z żadnym Tureckim, a zwłaszcza z *[illegible]* Tur. naraz spokrewnionym być nie może.

Koleb p. **Chałupa.**

Kolendr- p. **Kolędra.**

Kolęda pch. [illegible] św. **Kolanda** *[illegible]* XV. 173. oraz **Kalanda, Kalenda** Maciejowski *[illegible]* 149. Chwalczewski *Kr[illegible].* 165. BS. 256. ♀ **Kolada!** Fe[illegible]wski *Lu[illegible]* 213. **Kalendarz** pch. Słw. z [illegible] np. Słw. kolęda, kalanda, kalendy Nm. ♀ kalenda = [illegible] ♀ kalandi = [illegible] calendes = wilja Bożego Narodzenia [illegible] e[illegible] = [illegible] piosn[illegible] Węg koledal = [illegible] Słn. calendae a festum calendarum = zabawy [illegible] ═ Ła. calendae a kalendae [illegible] = pierwszy dzień miesiąca w [illegible] calendarium św. = księga [illegible] Por. MF. Kolęda Mew. [illegible] Gr. kalanda [illegible] M. 248–249 [illegible] DC. Kalendae [illegible] JA. [illegible] Brl. 96 [illegible] kolęda. [illegible] z L. p. w. [illegible]

Chrystusowi *dania* możemy snadnie wykładać słowo *kolędę*".

Kolędra, Kolendra, Kolender, Kolander, dw. **Korjander, ♀ Kolandra; ♀ Holender** Pfil. II, 139. || Słw. Eur. blizkobrzmiące. Nm. ♀ Kalender, sld. do Nm. Kalender = kalendarz. 'Słc. coliandrus, coleandrum ═ Gr. korían(n)on, skąd Łc. coriandrum = tzn. Por. Mew. 124 kolendra. Mr. 210 Kolędra.

Koliba p. **Chałupa.**

Kolika p. **Kolka.**

Kolimaga p. **Kałamaszka.**

Kolińskie płótno Kg. *Pozn.* I, 68. „Pościel koleńska" *Historja w Landzie* 19 ═ Od nazwy miasta Kolonja, dw. Kolno, Cz. Kolín.

Koliszczyzna ═ Niewątpliwie z Ukr. koleiwszczyna a. koliiwszczyna = tzn. [Ukr. kolij = zbój, rabuś; kopijnik Zl. „Kolije nie wszystkich zabijali" Ap. III, 85. Tamże Ukr. kolii 1 pp. lm. „Jedni wywodzą wyraz koleiwszczyna od kił (2 pp. kołà) = kół, drudzy od kłóć, inni od collega, to też piszą a. koleiwszczyna, a. koliiwszczyna.. Nam się zdaje, że wyraz pochodzi z Pols. kolej. W aktach drugiej połowy w. XVIII. oznacza on 'straż kolejną': „Szlachta.. rezydencją.. w kolej odbywać po jednemu mają";.. „znaczki na odbytą kolej";.. „usługę dworską bez kolej mają odbywać".. 'Kolei' byli to ludzie osiadli i odpowiadali dawnym kozakom miejskim. Wyraz przeto koliszczyzna, zdaniem naszym, pochodzi od kolèja = kolej, w znaczeniu kolejnej straży zbrojnej i stanowi jakby synonim wyrazu 'kozactwo'" W. Szczerbina w *Kijevskaja Starina* 1893 luty, str. 356—358. Na potwierdzenie wywodu tego dodaję, że zdaniem moim, Ukr. kolij jest tłumaczeniem Pols. kresowy (żołnierz); kresowy bowiem nie znaczy „na kresach (granicach) będący", lecz kolejny, z kolei na służbie, na posyłkach będący. Dziś jeszcze w Augustowskim kresa znaczy „kolej służby jednodniowej na posyłki w urzędzie wójta gminy, inaczej stójka. 'Poszedł na kresę' = udał się na taką służbę. Kresowy = pełniący takową" z rękopisu Osipowicza. Przejście znaczenia z kresu, w znaczeniu koła, na kolej oczywiste; por. Franc. tour = 1, koło 2, kolej itp. Por. **Kres.**

Kolka, dw. **Kolika** (zap. *kòlika) pch. ═ Kolka jest Sld. do kłóć; kolika z Gr. kōlikḗ (dom. nósos = choroba) = członkowa [od kōlon = członek], skąd Łc. colicus = chory na kolki; Fr. colique, Nm. Kolik = kolki. Por. Mr. 210 Kolka.

Kolnia, ♀ Kólniá = szopa, stajnia; drewutnia L. JA. III, 49. RA. IX, 304; XII, 93; *Wisła* V, 914 || Głż. Dłż. kólnja = szopa. Cz. kolna, ♀ kůlňa = tzn. ═ Mr. w Lpf. VIII, 194 szuka źródła poza Słw. Mnie się zdaje, że to wyrazy czysto Słw. i pochodzą albo od koło, niby skład na koła (wozowe), albo od kłóć w znaczeniu szczepać; znaczenie to mamy i w dw. Pols.

Kolofanja p. **Kalafonja.**

♀ Kolor = pijany i pijak Hoff 40 ═ Nm. dw. Koller = wścieklizna; złość, gniew; koller, kollerig = wściekły; kollern = wrzeszczeć, wadzić się [Zap. z Fr. colère = gniew, to zaś z Gr. choléra = cholera (dsł. upławy), przez zmieszanie z Gr. cholḗ = żółć].

Koloretka = „alszbancik" L. ═ Fr. collerette = kołnierzyk na szyję i ramiona. Patrz **Kołnierz.** Mr. w Lpf. VIII, 194 mylnie pisze Koloretek i mylnie z Wł. wywodzi. O po l przez sld. do kolor.

Kolostrum p. **♀ Kułastra.**

Kolperz = jażdż, jazgarz L. ═ Nm. Kaulbars, ♀ kaulbarsch = tzn. [Dnm. kaul = Nm. Kugel

(skąd Pols. **Kula,** k. p.) = gałka, kula + Barsch = okuń, więc niby okuń o głowie, jak kula]. Por. Mew. 125 kolperъ. Pfil. IV, 538.

♀ **Koltawy** = kulawy Skj. IV, 323 ≡ Może pomyłka zamiast *kolhawy; w takim razie byłoby to Słc. kuľhavý, Cz. kulhavý, Pols. ♀ kulhawy.

Koluwryna, Dupelkoluwryna, Półkoluwryna = rodz. działa, wąż, wężownica, serpentyna || 'Słc. colubrina. Wł. colubrina ≡ Fr. coulevrine = tzn. [Fr. couleuvre = żmija, z Łc. colubra = żmija, wężyca]. Por. **Dupelhak.** Por. Mr. 211 Koluwryna.

Kolza = kapusta polna || Cz. kolza, kolsa. Rs. kolьza ≡ Fr. colza, colsa(t) = tzn. [z Nm. Kohlsaat = tzn., złż. z Kohl = kapusta (z Łc. caulis, p. **Kalafjor, Kalarapa**) + Saat = nasienie].

Kołacz pch. **Kołoczne** = podarunek na piwo górnikom L. zap. = kołáczne (na kołacz) || Podobnież brzmi u wszystkich Słowian, prócz Bg. kolak. Może tu należy Rs. kuličъ = babka wielkanocna || Albań. kulač = pieróg. Kurd. kuluč = pieczywo bez drożdży. Pers. kuludż. Gr. kóllix, 2-i pp. kóllikos = chleb okrągło-podługowaty. Tur. kulač = rodz. bułki ≡ Mt. kulač o kołaczu mówi: „Wyraz jest pierwotnie Słw.; lecz porówn. Gr. kóllix w Koraisa *Atacta.*“ Mew. 124 pod koles- (koło) umieszcza kołacz, ale o źródłosłowie mówi niewyraźnie. Korsch w JA. IX, 517—518 powiada: „Prawdopodobnie odwieczny to wyraz Wschodni, szeroce rozpowszechniony. Że kołacz i Bg. kolak jest Słw. i pochodzi od koło, nie jest to wprawdzie niepodobnym do prawdy, lecz również prawdopodobnym byćby mogło, że kołacz tylko się przystosował do koła. To ostatnie przypuszczenie wydaje mi się tym wiarogodniejszym, że kołacz od koło znaczyłby nie coś *kolistego*, lecz coś, co ma *dużo* (dużych) *kół* (wozowych)“.

♀ **Kołarz** p. ♀ **Kolarz.**

♀ **Kołbań** = kałuża; głębina. ♀ **Kałabania** = tzn. ≡ Ukr. kałabània, koŭbàń = kałuża; głębia; koŭbàn = kloc [Ukr. kał = błoto + bania, jak kàłamut' = niby *kałomęć itp.]. Por. **RA.** XVII, 79.

Kołbuk p. ♀ **Chobołd.**

Kołczan = sajdak || Ukr. kołczàn. Rs. kolčànъ, kalčànъ ≡ Tur. półn. kolčan Mt. kolčan. **Por.** M. 64 z Tat. kułdżān, kułczān. Mr. w Lpf. VIII, 41 myli się, wywodząc z wyrazu, który przyswoiliśmy w postaci Kałkan. Mew. 123 kolčanъ. Por. **Kałkan.**

♀ **Kołdoś** p. **Kałdun.**

Kołdra. ♀ **Kołdro** n. **Coldra** *Bibl. Warsz.* LIII, 237 (z r. 1394). **Kołtrysz** w Bielskiego *Satyrach* i **Kołtryś** L. = grube sukno, zap. toż, co sukno **Kołstrzyszowskie** u Czackiego *O lit. i pols. prawach* I, 254 ods. || Słc. koldra = kotara. Cz. koldra, koldro, koudra, koudro (zap. zamiast dw. Cz. kołdra). Ukr. Br. kołdra (z Pols.) || Nm. Kolter m., ♀ golter, ♀ gulter; 'Sgnm. kolter, kulter = kołdra. Wł. coltra, cultra, częściej coltre = kołdra; còltrice = piernat (zam. colcitre). Hp. Pg. colcha; Sfr. cotre; coite, couette = piernat, pierzyna ≡ Łc. culcita = pierzyna; 'Słc. culcita, culcitra, culta, cultra i in. Por. Mew. 125 kolterъ. MF. kolter (Miklosich mylnie miesza tu **Czołder,** k. p.). Dz. I Coltrice. Lpf. IX, 1. Do nas kołdra może wprost z Wł. Kołtrysz zap. z Wł. còltrice (zgrub. od coltre) = piernat; znaczenie Wł. coltre i coltrice, oraz Nm. i Słw. wyrazów pch., przechodziło od pierzyny do zasłony, dery, sukna itd., jak to widać np. na Nm. Kolter w GW. i na Wł. coltrine = firanki,

zasłona [nie ma związku z kortyną z Wł. cortina (z Łc. cortina)], skąd Pols. kołtryna L. Por. Pfil. IV, 538.

♀ **Kołduny** p. **Kałdun.**

♀ **Kołesznia** WH. 43, ♀ **Kołesznica** *Kalendarz Jaworskiego* 1867, str. 51 = zagroda bez dachu dla bydła ═ Ukr. kołèsznia = tzn.

Kołnierz pch. **Colners** BW. LIII, 238 (z r. 1394). **Kollerz** Helcel *Star. prawa zab.* II, 805. **Kolnirz** Pfil. V, 422. ♀ **Konlerz** Pfil. IV, 770. ♀ **Kowmirz** ‖ Słc. goljer, golér = kołnierz; halsztuk. Cz. golíř = halsztuk; ♀ gol(l)ar = jakiś ubiór na piersi; kolar = kołnierz, halsztuk; sukmana. Słń. koler = kołnierz. Srb. kolijer = kołnierz. Bg. koril = kołnierz. Ukr. kòwnir, kòmir. Br. kaŭnièr = kołnierz (oba z Pols.) ‖ 'Słc. collare a. collarium. Nm. Koller, Goller. 'Sgnm. kollier, gollier. Fr. collier. Wł. collare ═ Łc. collaris = szyjowy; collare n. = naszyjnik. Por. Mew. 124 kolêrъ. Mr. 168 Golar, 210 Kolijer. Do nas zap. z Nm. N znalazło się może dla uwydatnienia podwójnego l Nm., jak w kielnia, a także przez sld. do kuśnierz, płatnerz, żołnierz itp. Por. Pfil. IV, 538. Por. **Koloretka.**

♀ **Kołoczne** p. **Kołacz.**

♀ **Kołomącić** p. ♀ **Kołomęt.**

♀ **Kołomęt** = aferzysta, plotkarz Skj. V, 368. ♀ **Kołomącić** = robić niepokój, bałamucić WJ. 242 ═ Ukr. kàłamut', kałamùt(ni)a = męt; pochmurność; zamieszanie; kałamùtyty = mącić, burzyć; kałamùtnyj = mętny. [Pierwszym składnikiem wyrazu Ukr. jest kał = błoto; u nas przystosowano go do koła].

♀ **Kołosza** = nogawica. ♀ **Kołoszaty** (o kurze) = mający bufiaste nogawice. ♀ **Chołosznie** blp. = spodnie (buchaste, płócienne; zimowe białe). ♀ **Chołosznik** a. ♀ **Chołuśnik** = spodnie. **Galosz** L. **Kalosz** ‖ Cz. galoš, kaloš = kalosz. Br. kałòsza = nogawica. Ukr. kołòsza = spodnie; chołòsza = nogawica; chołòszy, chołòszni = spodnie płócienne. Rs. kalòši = kalosze; ♀ kalòša = 1, majteczki dziecinne 2, nogawica 3, kamasz; holòšni blp. = spodnie (szerokie, marynarskie) ‖ Nm. Gallosche = kalosz ═ Wszystkie te wyrazy, a kalosz z pewnością, zdają się pochodzić z Fr. galloche = kalosz; trzewik z podeszwą drewnianą (Wł. galoscia z Fr.), to zaś zap. z Łc. gallica ż. = rodz. obuwia (Gallom właściwego), 'Słc. gallica, gallicula, galochia. Wywód z Łc. calceus, lub z calopedia zdaje się wątpliwym. Por. Dz. I. Galoscia. Br. Galoche. Przejście znaczenia z obuwia, przez kamasze, na spodnie łatwo daje się zrozumieć i widzieć np. na Rs. kalòša. Por. Mr. 164 Galosz. Mt. Tur. kaloš (skąd Bg. galoši) zap. z Fr.

♀ **Kołotówka** a. **Kołotuszka** = mątewka. ♀ **Kołotucha** (mylnie RT. 208 wydrukowano Kol..) = śmietana z mąką ═ Ukr. kołotìwka, kołotùszka = mątewka; kołotucha, kołotusza śmietana z mąką [Ukr. kołotýty = kłócić].

♀ **Kołotucha** i ♀ **Kołotuszka** p. ♀ **Kołotówka.**

Kołpak p. **Kłobuk.**

Kołstka = kolczyk L. „**Colthka** = torques“ Pfil. V, 13 i **Koł(s)tka** ib. 42 ═ Ukr. kowtký, kòwky, kowìki = kolczyki [w lp. kowtòk = gałganek, płatek; kowtàty = 1, pukać 2, połykać, od pnia, z którego idą nasze kłócić, kołatać; więc kowtký = niby kołatki, to co dynda]. S u nas może przez sld. do kostka. Prof. A. Brückner list. zwraca uwagę na formę w Pfil. i mniema, że kołtun od tejże osnowy pochodzi, p. **Kołtun.**

Kołstrzyszowskie p. **Kołdra.**

Kołtan p. **Kołtun.**

Kołtek p. **Kołtun.**

Kołtka p. **Kołstka.**

Kołton p. **Kołtun.**

Kołtryna p. **Kołdra.**

Kołtryś i **Kołtrysz** p. **Kołdra.**

Kołtun, Kołton, Kołtan pch ‖ Cz. koltoun, ♀ koltún. Ukr. kowtùn, kołtùn. Br. kaŭtùn. Rs. kovtùnъ, koltùnъ ‖ Lit. kaldúnai blp., kaltúnas. Łot. kałtûnis ═ Syrenjusz (u L.) powiada: „Wieszczyce abo ruski kołtun", a gdzieindziej: „Krzczyce, teraźniejszych czasów kołtunami, drudzy kołtkami zowią". Z przytoczeń powyższych widać, że za czasów Syrenjusza kołtun był wyrazem nowym, wziętym z Rusi. Że zaś 1, u nas Wieszczycom lud, pomiędzy innemi rzeczami, przypisuje wikłanie włosów u koni i ludzi 2, Łużyczanie kołtun nazywają wił, a Wił jest również i u nas istotą mityczną, zbliżoną do Wieszczyc Kg. *Pozn.* VII, 32. GDM. 443 ods. 3, Nm. Weichselzopf = kołtun jest zap. sld., zamiast Wichtelzopf = kołtun, zwinięty przez ducha, zwanego Wichtel GDM. 433 4, Morawianie kołtun nazywają skřítek, a wyraz ten oznacza właśnie ducha, wikłającego włosy, po naszemu Skrzat(ek) Zíbrt *Skřítek* od str. 22 5, O. podaje kołtek, kałtek = „według ludu (jakiego?) jakaś istota latająca w postaci ognistego smoka"; [w Pols. źródłach ludoznawczych nie znalazłem tego wyrazu, ale przytoczone wyżej świadectwo Syrenjusza, oraz istnienie wyrazu kółtk w Głż. (*Wisła* VIII, 468) i u Mazurów pruskich (koltki pisze FWb. pod wyrazem Untererdschken)]; wszystko to upoważnia do mniemania, że istnieje Pols.-Głż. nazwa latawca kołtek, będąca w oczywistym związku z wyrazem i pojęciem kołtun; trudno tylko wyjaśnić, dla czego Syrenjusz nazywa ten ostatni Ruskim. Trudno też przypuścić, aby Głż. kółtk był skróceniem Nm. Kobold (p. **Chobołd**), jak chce Máchal *Nákres slovans. bájesloví*, 103. Por. Mew. 154 kъltunъ. Por. **Kołstka.**

♀ **Kom** = kartofle tarte z makiem WBł. p. t. w. ♀ **Komatek** = wiechatek, kłaczek (siana, słomy, wełny na wietrze) *Gazeta Warsz.* 1872, n⁰ 189. ♀ **Kumatek,** ♀ **Komiałek** = tzn. ♀ **Kumiak,** ♀ **Kumłak** przygarstek włókna, przędzy. ♀ **Skomkać** = zmiąć w gałkę ═ Z języków Rs.: Br. kamý blp. = potrawa (gałki z maku i kartofli, gryki, konopi itp.). Ukr. kim = śnieżka, gałka śniegu; kìmsa = grudka. Rs. komъ = gałka, kłaczek; komý blp. = raczuszki obrzędowe w dzień 40 męczenników. Mew. 126 komъ 2 zbliża Lit. kamolýs = gałka, wiechatek i Łot. kams = klusek grochowy. Wywód od historycznego jadźwingowskiego Komata w wyżej przytoczonej *Gaz. Warsz.* nie ma żadnej podstawy.

Komaga p. **Komiega.**

Komandor p. **Komendarz.**

♀ **Komasznia** = uczta Huculska na grobie *Kalendarz Jaworskiego* 1867, str. 54. Kł. XVII, 185. Ap. I, 70 ═ Zap. z Tur. komszu, konszu = sąsiad, skąd Srb. komšija, konšija = sąsiad, Bg. komšija, Albań. kompši, przez Ukr. komàsznia, kumàsznia = uczta (wogóle). Por. Mt. komšu. Mew. 126 komšija.

♀ **Komatek** p. ♀ **Kom.**

♀ **Kombrat** p. **Komora.**

Komendarz i inne wyrazy pch. i złż. od osn. komend- i komand-. **Komandor. Komendor. Kontor. Komtur. Kom(m)odor** L. ‖ Słw. dużo, z małemi zmianami ‖ Fr. od osn. command- i commend-. Wł. od osn. commend-. Hp. comendador, skróc. comodor = komendarz; kapitan statku. Nm. dw. Kommenthur, 'Sgnm. kommentür,

kommendür, dziś Komt(h)ur = komtur. 'Słc. commendator = komendarz; commendarius = patron, opiekun ⩶ Łc. commendo = polecić; commendator = polecający, protektor. Znaczenie rozkazywania rozwinęło się wśredniowieczu.

Komendor p. **Komendarz.**

Komesz p. **Komysz.**

Kometa p. **Kmieć.**

♀ **Komęto** p. **Chomąt.**

♀ **Komiałek** p. ♀ **Kom.**

Komiega, Komięga, Komaga. L. **Komiéga** Kn. = galar; kufa ‖ Ukr. komiahà = czółno. Br. kamiàha = czółno; koryto. Rs. komjàga, kòmej = dubas, czółno itd.; komkà = drzewo z pniem, płynące po wodzie ‖ Nm. ♀ komeg(g)e = rodz. statku ⩶ Mr. 211 Komięga zbliża z Nm. Kommeken n. = jakieś naczynie. Niewątpliwie ze Wschodu, przez gwary Ruskie (o czym świadczy chwianie się postaci naszych w zakończeniu), z Tatar. kemi, kimi, gemi = łódka. Por. Vámbéry *Die primit. Cultur des Turko-Tatar. Volkes*, 181. Dal *Tolk. Slovarь* Комяга. Mew. 126 komenga wywodzi z Nm. komeg(g)e; zdaje się, iż rzecz ma się odwrotnie.

Komięga p. **Komiega.**

Komin pch. **Komnata** czasem dw. **Kownata** pch. **Comnatha** Bibl. Warsz. LIV, 320 (r. 1393). **Kownata** Kg. *Krak.* I, 353 (r. 1582) ‖ Komin u wszystkich Słowian z małemi zmianami głosowemi, oprócz Cz. kamna blp. = piec (ale i komín = komin). Komnata z małemi zmianami w Cz. Słń. Ukr. i Rs.; Słń. čumnata = izba ‖ Wł. cammino, Fr. cheminée itd. Ngr. kamíni. Węg. kemence = piec; kémény = komin. Nm. Kamin, ♀ kemi(ch), ♀ kemmet = kominek. 'Słc. caminata = komnata (= izba, mająca caminus). Sgnm. chaminata, chemenata. 'Sgnm. kemenate. Wł. camminata = sala ⩶ Łc. caminus, Gr. káminos = piec, kominek itd. Do nas z Zachodu przez Cz. komín, komnata. Co do komnata, zważmy, że w Słw. fonemat wn mienia się z mn: Pols. ♀ romny = równy; Cz. skrovný obok Pols. skromny; Srb. i Rs. ♀ guvno obok Pols. i in. gumno; Bg. ot davna i ot damna itp.; na postać kownata mogła mechanicznie wpływać analogja kować, Kowno itp. i częsta końcówka -owny. Por. MF. komen, kamnata. Mew. 110 kamina, kamnata. Mr. 192 Kamna, 141 Čumnata. Pfil. IV, 538. 540.

♀ **Komiśniak** = chleb razowy *Kurjer Codz.* 1890, nº 162. ♀ **Komyśniak** = tzn. Ap. I, 19. Chleb **komiśny** Mgn. p. w. Commisbrod. Czarno**komisowy** = ciemnogranatowy ‖ Cz. kommissní chléb; Ukr. komiśnyj chlib ⩶ Nm. Commissbrod [złż. z osnowy commiss- = rządowy, skarbowy (dsł. komisyjny) + Brod = chleb] = tzn. Komisowe sukno = skarbowe, w danym razie granatowe, jak mundury wojska pruskiego Kg. *Posn.* I, 61.

Komiz p. **Kumys.**

Kom(m)odor p **Komendarz.**

Komnata p. **Komin.**

♀ **Komolec** p. **Komulec.**

Komora pch. *złż.* **Kamera** pch. *złż.* **Szambelan** pch. **Kamrat,** ♀ **Kamarad, Gamrat. Podkomorzy. Szlafkamrat.** ♀ **Kam(e)larja** = urząd skarbowy Mgn. p. w. Kämmerei. ♀ **Kombrat** = towarzysz. Tu też należą złożone z kamer-, jak **Kamerdyner, Kamerjunkier** itd; wyrazy te odpowiadają znaczeniem Spol. komornik = pokojowiec (królewski). ‖ Słw. albo kamara, a. komora! prócz tego Bg. kemer, Srb. ćemer = sklepienie (z Tur.) ‖ 'Słc. camera = komora (i inne znaczenia; wyraz mocno rozgałęziony). Fr. chambre; Sfr. chambrelenc = Nfr. cham-

bellan [ze Sgnm. chamarlinc = Nnm. Kämmerling = pokojowiec, komornik, w znaczeniu Spol.], skąd Ag. chamberlain = szambelan; camarade m. i ż. = towarzysz (pierwotnie ż. = koleżeństwo, tj. mieszkanie w jednej „komorze"). Sgnm. kamara, 'Sgnm. kamer(e), Nnm. Kammer = komora, izba, zarząd, skarb, pałac itd. Nm. ludowe ♀ kamerad = kamrat. Węg. kamora, kamara. Rum. cămară. Tur. kamara = komora; kémér = sklepienie ═ Gr. kamára = sklepienie; izba sklepiona; wóz kryty; łoże z baldachimem; gondola. Stąd Łc. camara a. camera = tzn. Szambelan z Fr. Kamrat z Nm. Szlafkamrat z Nm. Schlaf = sen + Kamerad. ♀ Kam(e)larja z Nm. Kämmerei, z podprowadzeniem pod kancelarja. ♀ Kombrat z podprowadzeniem pod brat. Por. MF. Komora. Mew. 125 komara i 114 kemerъ. Pfil. IV, 538. Co do gamrata, przytaczam tu zdanie A. Brücknera RA. XVI, 311: „Słowo gameratus (w tytule poematu *Antigameratus*) było ono na Zachodzie nieznane; DC. o niem nie wie; ale popłacało np. w Czechach w XIV w. Z niego poszło nasze gamrat (z urobieniami gamratka itd.) w znaczeniu 'nierządnik', a(le) nie z kamrat, kamerad, jak L. wywodzi; z niego powstało nomen proprium Gamrat. Pochodzenia słowa gameratus chwilowo nie mogliśmy sprawdzić." Mnie się też nie udało wynaleźć słoworodu gameratusa. Dopóki nie zostanie wykrytym, może najlepiej trzymać się wywodu z Hp. camarada, Fr. camarade, Wł. camerata = 1, kompanja (domyśla się zgodna, wesoła), zamieszkująca wspólną komorę, izbę 2, kumpan, towarzysz (zawsze z odcieniem dobry, wesoły). Podobne, jak w Rom., chwianie się *a* i *e* widać i w tytułach poematu: Antigameratus i Antigamaratus RA. XVII, 308. 309, oraz w Nm. Kamarad i Kamerat. Dość trudno przypuścić, aby źródłem wyrazu Pols. był poemat, o którym A. Brückner powiada RA. XVI, 308, że „w ojczyźnie o nim zupełnie zapomniano." Por. co do przejścia znaczenia Beśtefranty, Frant, Cz. gzel (z Nm. Gesell(e) = towarzysz) = facet, żartowniś. Por. **Kameryzować.**

♀ Komosa p. **Kmotr.**

Komosić pch. = rozhukać, rozbestwić = Zdaniem Matzenaura w Lpf. VIII, 197 z Węg. kamasz = człowiek nieokrzesany. W moim Słowniku Węg. wyraz ten objaśniono: drągal, bałwan, głuptas i w Słc. oraz Cz. ♀ kamas (z Węg.) = tzn. Por. Srb. komati = trącać, uderzać.

Komot(e)r p. **Kmotr.**

Kompazel = „u szmuklerza sznurek czworograniasty węgierski" L. ═ ? Może Nm. Kante = kant + Fasel = włókno, nitka?

♀ Kompery p. **♀ Krompele.**

Kompost p. **Kapusta.**

Kompostella p. **♀ Kopestylony.**

Komput, Kompot p. **Kapusta.**

Komput p. **Kantor.**

Komp p. **♀ Kump.**

Komtur p. **Komendarz.**

Komulec a. Hamulec = grubsza, nadwodna część drygawki tj. steru KSL. 336. RT. 208. **♀ Komolec** Kg. *Kal.* I, 52. **Kumuł** = drąg u sieci L. **♀ Kumulec** Kg. *Kuj.* I, 89; II, 272 (z BW. LXXX) ═ L. ma w tym znaczeniu hamulec; zap. z Ukr. komułėć = drąg u niewodu, zwanego po Ukr. komlà a. kìmla (= Pols. Kłomia). Por. ♀ komel = grubsza część drzewa ściętego (z Br. kamièl = Rs. kòmelь = tzn. Mew. 126 komъ 2 łączy ten ostatni wyraz z komem (patrz tu **♀ Kom**), myślę, że mylnie. ♀ Komolec znaczy u nas jeszcze „pół łokcia giętego" tj. długość od łokcia do końca palców Pfil. IV, 818. 830; zupełnie tak samo brzmi Słń. ko-

molec = łokieć (u ręki i miara); por. Mew. 126 komolьcь.

Komysz, Komesz = chrósty, gęstwina, czasami blp. || Srb. kamiš = dudka. Bg. kəmъš. Ukr. komýsz; kunýsznyk = rodz. trzciny. Rs. kamýšъ ≡ Tur. kāmysz = trzcina, sitowie. Por. M. 64. Mt. kameš. Mew. 110 kamъšь. Do nas z Ukr. Por. **Kamyszuica.**

Komyś- p. ♀ **Komiśniak.**

Komża p. **Kamizela.**

Koncerz p. **Andziar.**

Kondak = krótka pieśń kościelna L. || Ukr. kondàk. Rs. kondàkъ ≡ Gr. późn. kontákion = tzn., 'Słc. contacium DC.

♀ **Konderátek** p. **Konrad.**

Kondon ≡ Od nazwiska lekarza Ag. z XVIII w. Condom, wynalazcy tego przyrządu. Por. Encyklopedja ilustr. p. w. Condom.

Konew pch. **Konwas** = (h)antwas L. **Kanfas** = kropielnica Mgn. p. w. Sprengkessel. ♀ **Konfas** = ceberek na trzech nogach Kg. *Kuj.* I, 85. Skj. V, 111. **Kanka** = rureczka u enemy. ♀ **Kanka** = enema. **Konwisarz** pch., dw. **Konwysar** Pfil. V, 422 = cynlejnik L. Por. **Kunik** || Głż. Dłż. kana. Słc. konva. Cz. konev. Ukr. kìnwa, konowka. Rs. ♀ konovь (Słń. Srb. kanta z Nm. ♀ kant(e)) || 'Słc. canetta, skąd Fr. canette = kufel (jakoby z Nm. Kahn = łódka Dz. IIc Cane). Nm. Kanne = konew ≡ Zdaje się, że źródłem wyrazów powyższych jest Łc. canna = trzcina; rurka; dudka; łódka; przejście znaczenia z rurki do nalewania u naczynia na samo naczynie, jak w ♀ kanka. Kge szuka źródła w Grm. kar = naczynie. Konew ma końcówkę jak również obce brukiew, krukiew, panew, rzodkiew itp. ♀ Kanfas, ♀ konfas jest zam. (h)antfas (p. **Hantwas**), pod wpływem konwi. Por. Mr. 391 Konwas i 193 Kanka. Btrge VI, 278. Mew. 128 konъvь. MF. Kana. Lpf. VIII, 43 Kanfas. Wyrazy nasze z Nm., kanka wprost, a konew przez Cz. Konwisarz z Nm. Kann(en)giesser = tzn. [Kanne + Giesser = odlewacz, giser]; w zamiast g pod wpływem konwi; por. **Ludwisarz.** Por. Mr. 213 Konwisarz. Pfil. IV, 538.

♀ **Konfas** p. **Konew.**

♀ **Konlerz** p. **Kołnierz.**

♀ **Konopacić** p. **Konopaczyć.**

Konopaczyć = „konopiami, kłakami konopnemi pozatykać, np. skadłubiny w okrętach" L. ♀ **Konopacić**, ♀ **Zakonopacić. Pokonopić** L. **Przekonopczyć** O. || Głż. konopić. Słc. konopit', konopačit'. Cz. konopiti. Rs. kònopatь, konopàtitь || Słc. Wł. calafatare. Fr. calafater, calfeutrer. 'Sgr. kalafateîn. Nm. kalfatern, z Hl. kalefateren ≡ Jakkolwiek na pozór w związku z konopiami, wyraz jednak pochodzić się zdaje z Ar. qalafa = zakitować okręt, Tur. qalfāt = kit dziegciowy. Wątpliwym jest wywód z Łc. calefactare = ogrzewać (skąd Pols. dw. kalefaktor) Dz. I Calafatare. Dc. 78 Calfater. Do nas, jak się zdaje, z Rs., gdzie drogą sld. podciągnięto wyraz pod konopie. Por. Mr. 212 Конопатить.

Konopie pch. ♀ **Kunop** Ap. I, 130 (w znaczeniu obrusa) || Słw. bez zmian || Wł. canapa. Hp. cañamo. Fr. chanvre. 'Słc. canapis, canapa, cannaba, canopus, canobus i in. Gr. kán(n)abis. Łc. cannabis, cannabus. Sgnm. hanaf, hanuf, Nm. Hanf. Ag. hemp. Rum. cânepă. Lit. kanápes blp. Pers. kanab. ≡ MF. konoplja wywodzi z Gr.-Łc. Mew. 127 konoplja powiada: „Być może, iż Słowianie rzecz i wyraz poznali w praojczyźnie swojej, Europie Wschodniej, tam też i Niemcy, którzy, według nowszych poglądów, mogli od tegoż ludu wy-

razu zapożyczyć, od którego Grecy pośrednio, lub bezpośrednio go dostali. Konop' nie mogło powstać ani z hanaf, ani z kánnabis.“ Miklosich ma na myśli Klugego, który p. w. Hanf przeczy pochodzeniu wyrazu Nm. z Gr.-Łc., myśli, że istniał on u Giermanów na parę wieków przed Chr., że Grecy poznali konopie dopiero za czasów Herodota, że Scytowie przynieśli je ze Wschodu i że Giermanie poznali je od Scytów podczas swej z Azji wędrówki. Mr. 44 Коноплꙗ mniema, że wyrazy Słw. są zapożyczone i że najbliższym ich jest 'Słc. canapis.

Konrad, Kunrad, Kurdwan L. (z Syrenjusza i Siennika), ♀ **Kurdybánek,** ♀ **Kurwanek** Ap. VI, 258 i Skj. IV, 378 = roślina glechoma hederacea, bluszczyk poziemny. **Kumdram** Pfil. II, 160. ♀ **Konderátek,** ♀ **Kondratek** Ap. VI, 297. RA. XII, 107. || Ukr. kundermàn ═ Nm. Gundermann, Gundelrebe, Gundram, Sgnm. gunderëba, cundrëpa; ♀ gund(e)ram, ♀ udram(b) = tzn. [może od Sgnm. gund = ropa; jad Kge.]. Wszystkie nasze postacie są sld. do imienia Konrad, do **Kordyban,** k. p. i do kurwa. Por. GDM. 1163 i Ap. VI, 258-259, n° 98. JA. IV, 88. Pfil. II, 160.

♀ **Konst** p. **Kunszt.**

Konszachty, dw. **Konszafty, Kunszafty** poh. **Kundman** || Cz. kundšaft = 1, oznajmienie, wieść 2, odbiorca (kundman) 3, dowód, kwit, dw. kundšoft ═ Nm. Kundschaft = 1, świadectwo 2, znajomość (osobista) 3, kundmaństwo 4, wiadomość, nowina 5, dowiadywanie się; Kundmann = odbiorca, stale kupujący. Mr. 213 mylnie wywodzi z Nm. dw. Konschaft = małżeństwo. Por. Brl. 111. JA. III, 661. Zamiana f na ch i odwrotnie dość u nas częsta, por. Pfil. IV, 430. 538.

Konszafty p. **Konszachty.**

Konterfekt p. **Kontryfał.**

Kontor p. **Kantor.**

Kontor p. **Komendarz.**

Kontryfał = 1, półmetal 2, bursztyn L. **Konterfekt** = portret || Słc. kontrfál = bursztyn; kontrfekt = portret ═ Fr. contrefait = podrobiony, fałszywy metal [z 'Słc. contrafactus]; do nas przez Nm. Konterfei(t), Kontrafey i in. = tzn. Por. Mr. 213 Kontryfał.

Kontusz, Kuntusz poh. || Słc. kanduš = kontusz. Cz. kanduš = kontusz (z Pols.?) i gwar. = suknia bez rękawów. Słń. kantuš. Ssrb. kontuš = rodz. odzieży; Srb. kuntoš = kożuch. Bg. kontoš = rodz. odzieży. Ukr. kùntusz, kòntusz. Br. kùntusz. Rs. ♀ kùntyšъ, ♀ kùndyšъ = futro kobiece || Eur. char. z Pols.: Fr. contouche, Nm. Kontùsch(e)ž. itd. Ngr. kontósion = spodnie ubranie bez rękawów. Węg. köntös = ubranie wogóle. ═ Zap. z Tur. kontoš = rodz. ubrania Mt. kontoš. M. 65 dodaje: „Cały prawie ubiór dawniejszy wzięliśmy ze Wschodu.“ Mew. 128 kontošь. MF. kontušь wywodził z Węg. Mr. 45 Kontušь przypomina zestawienie Lindego z Gr. kándys = suknia zwierzchnia persko-medyjska, z rękawami; toż JA. IX, 512.

Konwas p. **Konew.**

Konwisarz p. **Konew.**

♀ **Kopa** = okrągły szczyt góry p. **Kuper.**

♀ **Kopaczyna,** ♀ **Kopak** = „pospolita u ludu nazwa wiązu ulmus effusa“ O. ═ Gdzieindziej wyrazu tego nie znalazłem; może z Rum. copaciu = drzewo, Węg. kopács = krzew?

Kopak p. **Kopaczyna.**

♀ **Koper** = kapelusz kobiecy Pobł. 35. Może tu należy odnieść ♀ **Kuperek** i ♀ **Kopyrtel** = kapiszon, piston (jeżeli nie do Nm. Kupfer = miedź, patrz ♀ **Koprak**)

Kg. Pozn. VI, 196. Pfil. III, 493 ≡ Zap. w związku z Nm. Kappe = czepiec, kapica (patrz **Czapka**); ♀ huperek zaś może jak Nm. Zündkütchen dsł. = kapeluszyk zapałowy. Por. **Kuper.**

Koper- p. ♀ **Koprak.**

Koperczaki L. ≡ Wyraz niedawny, zap. z Węg. kópéság = figiel, psikus, od kópé = figlarz, psotnik; r dodano przez analogję do wyrazów koperta, koperwas, kopersztych itp.

♀ **Kopernacka** i ♀ **Kopernocka** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kopestylony** lm. = astry Skj. IV, 337. ♀ **Kopystelija** a. ♀ **Kowestylija** = fuchsia coccinea Kg. *Lub.* I, 68 ≡ Profesor J. Rostafiński tak listownie nazwy te tłumaczy: „Aster zjawia się u nas w zeszłym w.; nazywają go kwiatem ś. Jakuba (z Kompostelli) i stąd w pierwszej połowie b. w. u nas ogrodnicy powszechnie nazywają aster kompostellą; od tej nazwy pochodzą kopestylony itd. Kolberga objaśnienie jest mylne."

Kopiejka, dw. **Kopijka** poh. złż. char. || Słw. Eur. char. ≡ Rs. kopêjka (lepiej kopėjka) = tzn. [Co do pochodzenia wyrazu, różne są zdania. M. 65 wywodzi z Tur. köpèk = pies (Mt. dodaje: pewna moneta) „z powodu wyobrażenia tego zwierzęcia na monetach Tatarskich i dawnych Ruskich"; przy czem dodaje ważny argument, iż nazwy monet w Rs. są wyłącznie Tat. pochodzenia: altŷnъ, dènьga, pulъ, rublь. Mt. pod köpèk, str. 72, woli trzymać się dawnego wywodu od kopьë = kopja, dzida, której wyobrażenie bywało na pieniądzu (kopja zaś odnosi do kopać Mew. 128 kop- 1). Zbliżano też kopiejkę z Sfryz. kopkin Mt. köpèk 72]. Por. JA. IX, 517. L. p. w. Kopijka (zdanie Czackiego i Lindego).

♀ **Kopielnocka** p. ♀ **Kupała.**

Kopieniak = płaszcz bez rękawów L. Dw. **Kyepyennyak** Pfil. V, 421 || Słc. kepeň. Słń. kepernek, kepernik. Bg. kepeneg. Ukr. kèpeń, kepeniàk = rodzaj czamary Węgierskiej || Rum. chepeneag. Nm. ♀ köpernick, keperneck = rodz. kamizeli. Węg. köpeny, köpenyeg ≡ Tur. képénék = tzn. Por. Mt. p. t. w. JA. XIV, 526. M. 65 myli się, wywodząc wyrazy Węg. i Tur. z Pols. Mr. 392 Kopieniak mylnie zbliża z Wł. gabbano: patrz Mew. 59 gabanъ. Nie wiem, skąd O. wziął postać kobieniak obok kopieniak. Por. GT. 132.

Kopijka p. **Kopiejka.**

♀ **Kopleć się:** „Owce się kopleją" (może kopläją?) Nadm. 87 ≡ Zap. Nm. sich koppeln a. sich kuppeln = parzyć się. Czy w związku z tym jest ♀ koplować = kurzyć, pylić Skj. V, 111? Por. **Kupler.**

♀ **Koprak** = garnek miedziany Skj. V, 111. Pfil. IV, 208. Kg. *Pozn.* I, 96. ♀ **Kuprownik** = Siederpfanne Mgn. 675. ♀ **Koprowy** = miedziany. **Koprowina** a. ♀ **Kuprowina** = miedziaki. **Koperszlag. Kopersztych** a. **Kupersztyk. Koperwas, Kuperwas,** dw. **Kopruch** Pfil. V, 47. **Kupfernikiel** O. Rod. **Kopernik** dosł. = górnik w kopalniach miedzi. Miejsc. **Kopernia** (pow. Pińczowski). Por. ♀ **Kuperek** i ♀ **Kopyrtel** p. w. ♀ **Koper.** || Głż. khopr = miedź, miedziaki, obok mjedź. Dłż. kupor = miedź; kupornik = czasza miedziana. Cz. kuprový = miedziany; koprva(j)s = koperwas; ♀ kuprák = miedziak. Słń. kufer, częściej med = miedź. Rs. kuporòsъ = koperwas (z Fr. couperose = Łc. cupri rosa dsł. = róża miedzi) || Nm. Kupfer n., Sgnm. kupfar, ♀ köpper. Hl. koper. Ag. copper. Hp. Pg. cobre. Fr. cuivre (z Łc. przymiotn. cupreum) ≡ Łc. cuprum [właściwie aes cyprium = kruszec cypryjski] = miedź. Do nas przez

Nm.: Koperszlag z Nm. Kupferschlag = tzn. Kopersztych z Nm. Kupferstich = tzn. Kupfernikiel z Nm. Kupfernickel = tzn. Por. MF. Kupor. Mr. 213 Koperwas i 229 Кupоросъ. Koperszady wywodzą u nas zwykle od Nm. Kupferschächte (=szachty tj. kopalnie miedziane), np. *Słownik gieograf.* pod tym wyrazem. St. Eljasz Radzikowski w *Pamiętniku Tatrzańs.* XV, 29 podaje inny wywód pierwszej części wyrazu Nm., mianowicie widzi tu przymiotnik Nm. od Pols. kopa; wyraz Nm. znaczyłby tedy szachty czyli kopalnie kopowe tj. pod kopą. Oba wywody powyższe wydają mi się wątpliwemi, bo 1, nie dowiedziono, czy były kiedykolwiek kopalnie miedzi w Koperszadach 2, nie spotyka się nazwy miejscowości Nm., w którejby -schächte oznaczało kopalnie. Zdaje mi się, że najprostszym będzie wywód z Węg. kopár-ság ż. = pustynia; nieużytek (Węg. kopár = goły, niepłodny, jałowy). Por. Pfil. IV, 538.

♀ **Koprow-** p. ♀ **Koprak.**

♀ **Kopruch** p. ♀ **Koprak.**

♀ **Kopyce** p. **Kapcie.**

♀ **Kopyla** p. ♀ **Kopył.**

♀ **Kopył** = 1, kopyto (szewckie) 2, poprzeczka pomiędzy płozami u sań O. WBł. p. t. w. ♀ **Kopyla** = noga, kulas Pfil. IV, 208 i 194 p. w. Dźwignąć. RT. 209 ♀ **Kopyla** znaczy poprzeczka w saniach. ═ Z języków Rs.: Ukr. kòpŷł a. kopŷto = oba znaczenia. Br. kapŷł = też. Rs. kopŷlъ = oba znaczenia.

♀ **Kopyrtać się** pcb. = przewracać się, koziołkować, „stawiać kopyrtki". ♀ **Kopyrtnąć** = umrzeć ═ Cz. kobrtati, koprcati = tzn. Por. RA. XVII, 41. Źródłem jest tu pień nieustalony, wielopostaciowy; do niego należy też ♀ kowyrknąć = kopnąć Pfil. IV, 209, Ukr. kowertàty = obracać czemś, kręcić, Rs. kovèrkatь = giąć, miąć, przekręcać itp.

♀ **Kopyrtel** p. ♀ **Koper.**

♀ **Kopystelija** p. ♀ **Kopestylony.**

Korab pcb. **Karawela** O. ♀ **Korabielnik** = handlarz wędrowny (w Augustowskim) ‖ Słc. Cz. koráb. Słń. korabelj m., korablja ż. Srb. korab(alj). Bg. korab. Sslw. korab(l)ь. Ukr. koràb, korabèl. Rs. koràblь ‖ Rum. corabie. Lit. karáblius, karóblis. Hp. caraba, carabela. Wł. caravella. Fr. caravelle. Ngr. karábi. Alb. karav. Czy Ar. karib M. 66 tu należy? 'Słc. carabus. Ssknd. karfi ═ Gr. kárabos mzn. = rodz. statku. Por. Mew. 129 korabь, MF. korablь. Nm. postać Karabke, np. w Słowniku litews. Kurschata, pochodzi ze Słw., a Karacke = duży, wysoki galar ze 'Słc. Wł. caraca. M. 66 mylnie zbliża krypę; wyraz ten pochodzi ze 'Słc. grippa, grippus, Wł. grippo = rodz. statku; por. Dz. IIc Gripper. Por. Kotlarewski *Metally*, 36. Dz. I Caraba. Mr. 224 Krypa. Karawela w nowszych czasach z Wł. a. Fr. ♀ Korabielnik z języków Ruskich: Ukr. korabèlnik, Br. karabièlnik = flisak; przeniesienie znaczenia z wędrownego flisaka na takiegoż przekupnia.

♀ **Korakiel** = komża Rg. n⁰ 425. ♀ **Koromla** = komża Ap. II, 8 ═ Korakiel z Nm. Chorrock [złż. z Chor (wymawia się kor) = chór + Rock = suknia, por. szlafrok], zdrob. Chorrockel = tzn.; koromla z Nm. Chorhemd, zdrob. Chorhemdel [Chor + Hemd = koszula] = tzn.

Koran p. **Alkoran.**

♀ **Korągle** p. **Chorągiew.**

Korb = kosz L. ♀ **Korba,** ♀ **Korban,** ♀ **Korbań,** ♀ **Korbańka** i in. = ♀ kozubek, torebka z kory na jagody. ♀ **Kurbanić się**

= wyginać się, marszczyć się (jak kozubek) O. *Wisła* III, 88. Dw. **Korbel** = „picarium, Nm. Bock" Pfil. V, 422. **Krobia** pch. L. ♀ **Koropka** (właściwie k o r o b k a) Pleszcz. 36. Może tu należy ♀ **Kraba** = przyrząd do łowienia śledzi GO. 168 i 184 p. w. Sztödor. || Głż. k o r b. Słc. Cz. k o r b a. k o r b e l. Słń. k o r b a č a = duży kosz. Inne pochodne Mew. 130 korbija || Węg. k a r a b ó. Lit. k á r (a) b a s. Nm. K o r b, Sgnm. c h o r b. Fr. c o r b e i l l e ⚌ Łc. c o r b i s = kosz. Por. Mew. 229 Kurbańka i 130 Korbija. ♀ K o r o b k a z Ukr. k o r ò b k a. Mr. 49 Крабші i Lpf. IX, 2 mniema, że wyrazy Słw. nie są zapożyczone z Łc., lecz rodzime, z Łc. pokrewne.

Korbacz p. **Karbacz.**

♀ **Korbál** p. **Korb(s).**

Korban, Korbań p. **Korb.**

Korbas p. **Korb(s).**

Korbet p. **Korwet.**

Korb(s), Korbas, Kurbas, ♀ **Korbál** = dynia ⚌ Nm. K ü r b i s s, ♀ k o r v e s, k ü r w e s, k ö r b s itp. [Łc. c u c u r b i t a].

Korchel (właściwie k o r h e l = wielki pijak Skj. IV, 345 ⚌ Węg. k o r h e l = pijak, przez Słc. k o r h e l = tzn. Por. RA. XVII, 23; tam wzmianka o zabawnym wywodzie Bartosza z Nm. C h o r h e r r = kanonik.

Korci(u)pka p. ♀ **Kotyrba.**

Korczak = naczynie do wody; młyn o kole z wiaderkami (k o r c z a k a m i), inaczej **Korzecznik** L. ♀ **Karcówka** || Słc. k r č a h. k r č a k = dzban. Cz. k o r č á k = wiadro. Srb. k r č a g = dzban. Ssłw. k r ъ č a g ъ, k r ъ č a g a. Ukr. k o r c z à w a, k o r c z à h a = dzban; k o r c z à k = młyn || Węg. k o r s ó = dzban (skąd Srb. i Ukr. ♀ k o r š o v) ⚌ Mew. 156 kъrk- 2 mówi, iż „przytaczają Tur. k o l č a g". Mr. 52. Кръчагъ zbliża Skand. k r u k k a = garnek, Szwed. k r u k a = dzban; ale wyraz ten, odpowiadający Nm. K r u g, posiadamy w postaci **Kruż,** k. p. Możnaby k o r c z a k wywodzić od k o r y, jako naczynie z kory, tak jak k o r z e c i k o r y t o. Zbliżenie Miklosicha z k a r c z m ą nie wydaje mi się trafnym. K o r z e c z n i k jest sld. do k o r z e c. Por. RA. XXIV, 382.

Kord pch. || Dłż. k o r d a. Słc. Cz. k o r d. Srb. k o r d a, ć o r d a. Mew. 132 korъda przytacza Rs. k o r d a; Dal nie ma tego wyrazu; Rs. k ò r t i k ъ = krótki miecz marynarski (por. Mr. 216 i Lpf. VIII, 203 Ко̀ртикъ) raczej ze 'Słc. c o r t e l l u s, patrz **Kordelas** || Lit. k á r d a s. Węg. k a r d. Alb. k o r d e. Nm. dw. k u r d e, k ü r d e, k o r d e = rodz. miecza (zdaniem GW. z Cz., za Husytów) ⚌ Tur. ḱ a r d, z Pers. ḱ ā r d = nóż, sztylet. Por. Mt. ḱard. Mew. 132 korъda. MF. korda. M. 66 i 97 zbliża Pols. o s k a r d, a za nim MF. pod korda; ale Mew. 227 oskъrdъ traktuje oddzielnie i (słusznie) nie zbliża już z k o r d e m.

Kordel = sznur okrętowy L. **Kordyl:** „Tratwa stoi na k o r d y l u" KSL. 528. „**Kordylować** = brać (tratwę) na kordyl" ib. ♀ **Gordel** = sznur z wici do tratw O. U O. znajdujemy też postać **Kardel;** może pomyłka druku, zam. k o r d e l. || Rs. g o r d è l j a = lina żaglowa (g ò r d e n ь = lina windowa, żaglowa raczej z Nm. G o r d i n g = tzn. Mr. 165 błędnie pisze G a r d e l ь || Nm. ♀ k o r d e l = sznur. Ag. to c o r d e l l = ciągnąć (linami) statek pod wodę. Hl. k a r d e e l = lina ⚌ Fr. c o r d e l l e = lina do holowania statku pod wodę [zdrob. od c o r d e = lina, z Łc. c h o r d a = tzn., to zaś z Gr. c h o r d ē = tzn., nasza K o r d a]. Tegoż pochodzenia jest K o r d o n, z Fr. c o r d o n = sznur, oraz **Kordelat,** k. p. Por. Mr. 214 Kordel i 165 Гардель. Mt. kordela. Por. **Kordyzant.**

Kordelas = „kord do lasa" (!) L. Kn. nie ma jeszcze. ♀ **Kordylac** Kg. *Krak.* IV, 53 || Cz. dw. k o r d u-

láč. Tegoż pochodzenia są Scz. kudla = nożyk i Srb. kurtjela = nóż duży Mr. 225 i 230 || Hl. kortelas. Sszwed. kurtelas. Ag. curtlasse, cutlass. Nm. dw. Kartilatz, Kordelasche. Fr. coutelas (*coltelas) 'Słc. cortellus ⚌ Źródłem jest Łc. cultellus = nożyk [culter = nóż]. R znalazło się przez ♀ Wł. cortello (zam. coltello) i ♀ cortelas. Do nas przez Nm. Por. GW. Kurde. Niema związku z **Kordem**, k. p.

Kordelat = rodz. sukna grubego ⚌ Fr. cordelat = tzn. [od Fr. dw. cordel = sznurek, więc niby tkanina z grubych nici, sznurków]. Mr. 214 Kordelat mylnie wywodzi ze 'Słc. cordellatus = sznurkiem związany. Por. **Kordel.**

♀ **Kordiuk** p. **Kurdziel.**

Korduan p. **Kordyban.**

♀ **Kordupel** p. ♀ **Kurdupel.**

Kordwan p. **Kordyban.**

Kordyban, Kardyban, Korduan, Kordwan, Kurdwan, Kur dyban = rodz. skóry wyprawnej. ♀ **Kurdywanki** = rodz. grzybów *Wisła* VI, 679 || Słc. kordobon, kordován; kordovánik = garbarz. Cz. kordovan, kordoban, kordobon, korduan, kordyban; kordybaník = garbarz. Srb. kordovan; kordovandžija = garbarz. Ukr. kordobàn; kordobàneć = trzewik kordybanowy; kurbaný lm. = łapcie || Fr. cordouan; cordouanier = garbarz; stąd cordonnier (dw. cordoanier) = szewc. Wł. cordovano; cordovaniere = szewc. Hp. cordoban. 'Słc. cordubanus, cordoa(n), cordovesus, corduanum itp.; cordoanarius i in. = szewc ⚌ Od nazwy miasta Hp. Cordoba, Cordova. „Skórę tę wyrabiali Maurowie Hp. w w. IX; zwano ją cordovesus, cordebisus, z Łc. cordubensis; Ar. kortobani = Kordowski zastąpiło później Rom. postać“ Dz. I. Cordovano. Roślina ♀ kurdybanek jest sld. Patrz **Konrad.** ♀ Kurdywanki zap. dla podobieństwa wyglądu.

Kordyl- p. **Kordel.**

Kordyzant pch. = linoskok ⚌ L. wywodzi z Łc. cordax (z Gr. kórdax) = rodz. kankana. M. 216 Kortyzoun wywodzi wyraz nasz ze 'Słc. cortisanus = Fr. courtisan (Pols. kurtyzan, kortezan) = dworak, dworzanin itd. Oba słoworody są mylne: wyraz ma związek z Łc.-Gr. corda = lina, sznur, por. **Kordel;** może u nas sztucznie wytworzony?

Korek p. ♀ **Korka.**

Korjander p. **Kolędra.**

♀ **Korka,** rzadziej ♀ **Korek** pch. = trepka. **Korek** pch. || Słw. i Eur. języki z małemi zmianami. Nm. ♀ korke, Lit. kárke, kúrke ⚌ Źródłem jest Łc. cortex (osnowa cortic-) = kora. Por. Lpf. VIII, 201—202 Korek. Trudno dowieść, żeby nazwa trepek pochodziła od kory, jak chce Psk. 36. Jak korek w znaczeniu 1, obsaca i 2, zatyczki butelkowej jest przeniesieniem znaczenia z materjału na wyrób, tak samo i w trzewiku. Por. GW. Kork i Korke. FWb. Korke. Roślina ♀ korki a. ♀ skorki (aconitum) GO. 77, *Pamiętnik fizjogr.* V, dz. IV, str. 12 zap. tak nazwana od podobieństwa do trepek, jak rośl. pantofelki, trzewiczki. Por. Pfil. IV, 538.

Korman p. ♀ **Karmana.**

♀ **Kormesła,** a. **Kórmesła** lm. = nosidła do wody Ap. I, 44. Pfil. IV, 209. ♀ **Koromysło** RT. 209. Ap. III, 127 i ind. Zdaje mi się, żem słyszał gdzieś ♀ **Korzemiosło.** ♀ **Kromisło** Łopac. Mew. 131 podaje nadto **Kormysła** lm., **Koromyśl** i **Koromosło** (z Mgn. p. w. Pede) ⚌ Z języków Rs.: Ukr. koròmysło. Br. karòmisiał Nos.; słyszałem też karòmisła, kare-

m ý ś l i. Rs. k o r o m ý s l o, k o r o m ý s e l ъ. [Pochodzenie wyrazu niejasne. Por. Miklosich Трът Трат 25 *Kramyslo. Lpf. VIII, 202—203 Коромысло. JA. IX, 316 popiera zbliżenie Miklosicha z Gr. k r e m á s t r a = hamak; lina (kotwicowa); ogonek (owocowy) i z Gr. k r e m a s t ê r = sernik (gdzie sery wiszą, bo Gr. k r e m á n n y m i = wieszam); ale Miklosich 131 pod kormyslo sam już odrzuca to zestawienie. Może wolno nasunąć Rumuń. c u r m e d i š (d wymawia się tu jak z) = poprzeczny, ukośny, de c u r m e d i š u l = wpoprzek].

Kormnik = sternik L. (z *Vol. legum*). **Kurman** = bal kabłąkowaty na dnie statku KSL. 110. O. ≡ Ukr. k o r m n y k = tzn. podaje Mew. 156 kъrma. Żl. ma w znaczeniu sternika k e r m à n y c z, k o r m à c z, k e r m à c z, k o r m c z à r, od Ukr. k ò r m à a. k è r m a = ster. K u r m a n = sznur skręcony WH. 93. [Wyraz pochodzenia Węgierskiego: k o r m á n y = ster, k o r m á n y o s = sternik itd. Por. Mew. 156 kъrma, gdzie są podane wyrazy tegoż pochodzenia w innych językach Słw. Mr. 215 Korman i Słń. Srb. k o r m a n = rudel, ster. Rum. c ā r m ă = ster, c ā r m u i r e = sterować].

♀ **Kormysła** p. ♀ **Kormesła.**

♀ **Kornátek** p. ♀ **Kornawy.**

♀ **Kornawy** = krzywonogi Kg. *Lub.* II, 211 ≡ Z języków Rs.: Br. k a r n à ć = skracać, obcinać; k a r n à n y, k a r n à t y = kusy; Ukr. k o r n (i) à k, k o r n à d k a = pieniek, odcinek; Rs. k o r n à t ь = skracać, obcinać; k o r n à v k a = kusa kurtka. Por. Cz. k r ň a v ý = słabowity; k r ň e t i = karleć, kurczyć się. Od tegoż pnia Polskie: ♀ **Karnaty** = przysadzisty, nierosnący (z Br.); ♀ **Kornátek** GO, 168 = pies od bydła (= kurta, z obciętemi uszami lub ogonem) i ♀ **Kurnosy** = tęponosy. Por. **Kurdupel.**

♀ **Korniak** = pieniek Pfil. IV, 209 ≡ Ukr. k o r n (i) à k = tzn. [Mew. 156 kъrnъ].

Kornufas = zap. ubiór głowy kobiecej Gołębiowski *Ubiory*, 12 (ze Zbylitowskiego), 176. L. n. ≡ ? Może coś od nazwy kraju Ag. C o r n w a l l e s, po Fr. C o r n o u a i l l e s? Albo w związku z Łc. c o r n u = róg (por. ♀ **Kornuta.**

♀ **Kornus** = licha wódka. „Ja piję dobrą wódkę, ty tylko k o r n u s a“ Kg. *Pozn.* IV, 270. *Kuj.* II, 272. 279. Ap. I, 19. *Wisła* IV, 807. Dd. 12. Mgn. p. w. Kornbranntwein ≡ Nm. K o r n u s [złacińszczona postać wyrazu K o r n b r a n n t w e i n (K o r n = zboże + osnowa b r a n n t = palony + W e i n = wino) FWb.] = tzn.

♀ **Kornuta,** ♀ **Kurnuta** = owca z rozłożystemi rogami *Wisła* V, 923. RA. X, 267. **Kornut** = rogal L. ♀ **Kurnuty,** ♀ **Kurnasisty** = z dużemi rogami RA. X, 197. 217. Wswp. 12. Skj. V, 372 i ind. ‖ Cz. k o r n o u t = rożek (z papieru), k o r n e c i k; k u r n o t a = owca z równemi rogami; k u r n o t ý = rogaty. Ukr. k o r n ù t a wiwcià = owca rogata ≡ Rumuńs. c o r n u t = rogaty [Łc. c o r n u t u s]. Do nas ♀ k o r n u t a przez Ukr., k u r n - przez Cz., a k o r r u t z Łc. Por. Mew. 131 kornuta. RA. XVII, 10. Mr. 215 Kornout i Kornut. Por. **Kornufas.**

♀ **Koromla** p. ♀ **Korakiel.**

♀ **Koromysło** p. ♀ **Kormesła.**

♀ **Koromyśl** p. ♀ **Kormesła.**

♀ **Koroniosło** p. **Kormesła.**

♀ **Koropka** p. **Korb.**

Korowaj = „chleb weselny na Rusi“ L. ♀ **Korowal.** Pielgrzymowski (1601) w BW. zesz. CCXXI, str. 417: „K o r o w a j e wielkie na stół dano“ ≡ Z języków Rs.: Ukr. k o r o w à j. Br. k a r a w à j. Rs. k o r o v à j, k a r a v à j. [Słoworód patrz *Wisła* VIII, 369. Potebnia *Къ istorii*

zvukovъ III, 65—66. Brückner w JA. IX, 168. Lpf. IX, 7 Кравай. Mew. 132 korvaj]. L zamiast j w ♀ korowal, jak w ♀ gronostal, Homel, ♀ mazgal itp.

♀ **Korowal** p. **Korowaj.**

Korowody. ♀ **Korowodzić** *Przyj. ludu* VI, 111. Korzeniowski VII, 441. ♀ **Chorowód** Kł. XVII, 206 ═ Ukr. chorowòd, korowòd = taniec gromadny; chorowòdy, korowòdy lm. = ceregiele, zatargi. Por. Mew. 89 chorъ.

♀ **Korpal,** ♀ **Korpał** = żartobl. nazwisko zająca na Podlasiu KŁ. 40 ═ Zap. z Ukr.; por. Ukr. korpesàty a. kopyrsàty = ♀ kopyrtać się, biec podskakując; korpàty = grzebać, pylić itp. Por. jednak Cz. krpěti = sterczeć; kucnąć.

♀ **Korpał** p. ♀ **Korpal.**

♀ **Korpaty:** „Korpaty kłobuch" Skj. IV, 24 ═ Słc. krpatý a. krpaný = łatany.

Korsak = rodz. lisa ‖ Cz. Rs. tak samo ‖ Tak samo też w Eur. nomenklaturze zoologicznej ═ „Tat. korsak = mały lis w stepach Azji środkowej" M. 67. Dc. 119, ods. 4 qārsāq. Mr. 216 Korsak.

Korsarz pch. ‖ Słw. w dwóch postaciach: 1, Ssłw. kurъsarь = zbójca. Bg. korser. Srb. kursar, gursar, gulsar 2, Ssłw. husarь, gusarь = zbój. Srb. (q)usa(r) = zbój. W znacz. huzara kawalerzysty wszyscy Słowianie mają, jako char., z małemi zmianami ‖ Eur. char. w znaczeniu huzar; w znaczeniu zaś korsarza: Fr. corsaire, Nm. Korsar itd. ═ Źródłem jest Łc. cursor = biegacz, szybkobiegacz; heljer; posłaniec. W 'Słc. cursor nie ma znaczenia rozbójnika; korsarz zrzadka nazywa się corsarius. Dopiero we Wł. corsare, corsale, Hp. co(r)sario rozwija się znaczenie zbója morskiego. Por. Dz. I Corsare. MF. i Mew. kursarь. W językach Wschod. z Wł.: Tur. kursan(d). Por. Mt. kursan. Por. **Huzar.**

Korset p. **Gorset.**

♀ **Korsować** p. ♀ **Kurstać.**

♀ **Korszun,** ♀ **Karszun** = jastrząb ═ Ukr. k·orszùn, Br. karszùn = tzn. [Słc. krš(i)ák, Rs. kòršunъ, ♀ koršákъ = tzn. Mew. 132 koršunъ. Lpf. VIII, 203 Kòршунъ].

Kort pch. = rodzaj sukna ═ Wyraz wszedł do nas w użycie około r. 1840. Może Ag. court = dwór (panującego) jako pierwszy składnik nazwy, której drugim bołoby sukno, lub coś podobnego. Wątpię aby kort powstał z Fr. tricot = Pols. trykot.

♀ **Kortać** = bić. „**Wykortać** skórę" Ap. I, 44 ═ Ukr. kortàty, kartáty = ganić, wymawiać.

♀ **Kortać** = drugi raz orać (z Litwy) ═ Lit. kartůju = tzn. [dsł. powtarzać; Lit. kártas = raz, kroć]. Może tu należy ♀ kurtać = taczać („katatь") GO. 169.

Kortyna p. **Kołdra.**

♀ **Korungiew** p. **Chorągiew.**

♀ **Korus** = mała brukiew. „Na brukiew, gdy się nie udała, mówi się: 'To korusy!'" Psk. 36 ═ Może Nm. ♀ karus = Nm. Karausse = karaś, więc niby brukiew, jak drobne karasie?

♀ **Korut** = kwas w gałkach RT. 209 ═ Ma być z języka Ormiańskiego.

Korwet, Korbet pch. = podskok, sus L. ═ Zapisuję dla tego, żeby poprawić pomyłkę w Górskiego *Radzie pańskiej* str. 43 i w słowniczku, gdzie, skutkiem niewyraźnego napisania ł zam. t, wydrukowano korbeły. Wyraz pochodzi z Rom.: Wł. corvetta, Hp. corveta, Fr. courbette = tzn. [Łc. curvus = krzywy, zgięty]. Por. Lpf. VIII, 204 Korwet.

Korzec pch. Polucorcze (grochu) BW. LIV, 302 (r. 1394) || Głż. Dlż. kóro. Słc. korec = kozubek na jagody. Cz. korec. Słń. korec. Ssłw. korьcь = jakieś naczynie; korъ = korzec. Ukr. kòreć (z Pols.). Srs. korècъ = miara zbożowa. Rs. ♀ korècъ = wiaderko || Nm. ♀ gorz (ze Słń.) 'Sgnm. cor Zft. VI, 105. Lit. kórczius (z Pols.), Węg. korecz ≡ Źródłem wyrazów powyższych jest podobno Hb. kor = miara zbożowa, skąd Gr. kóros, 'Słc. c(h)orus. Por. M. 67. Zft. VI, 105. MF. i Mew. 133 korьcь. Mr. 45 Корьсь. Por. Korzecznik pod **Korczak.**

Korzecznik p. **Korczak.**

♀ **Korzemiosło** p. ♀ **Kormesła.**

♀ **Kosar-** p. **Koszary.**

Kosiciarz p. **Kositarz.**

Kositarz, Kosiciarz = posługacz hutniczy, zalewacz L. Łb. 117 ≡ Nm. Kohlschütter [złż. z Kohle = węgiel + schütten = sypać, więc dosłownie = dosypywacz węgli, posługacz hutniczy]. W wyrazie naszym widać sld. do sitarz, siciarz. MF. kositerъ nie zrozumiał znaczenia wyrazu Pols. i zaliczył do pochodnych Słw. od Gr. kassíteros = cyna!

♀ **Kosmołucha** p. ♀ **Kocmołuch.**

Kost p. **Kościć.**

♀ **Kosterbaje** p. ♀ **Kostrubaty.**

♀ **Kostomacha** = duża kość walająca się RT. 209 ≡ Ukr. kostomàcha = tzn.

♀ **Kostopraw** = znachor od nastawiania zwichniętych i leczenia złamanych kości RT. 209 ≡ Ukr. kostopràw = tzn.

♀ **Kostro** n., dw. **Kostra** ż. O. = siąg, stos (drzewa) || Cz. kostra = szkielet. Słń. koster, Ukr. kòstèr, Rs. kostèrъ = stos ≡ Mr. 217 Костёръ nasuwa Sknd. köstr = stos, kupa. Mew. 133 kostъrъ nazywa wyrazem wątpliwym. Do nas z języków Rs.

♀ **Kostrop-** p. ♀ **Kostrubaty.**

♀ **Kostrubaty** = kosmaty, chropawy, rozczochrany L. Ap. I, 70. — **Kostropaty** Ap. VIII, 251. Pfil. IV, 275 i ind. ♀ **Kosturbaje** a. ♀ **Kosterbaje** lm. = rudery; graty Kg. *Krak.* IV, 310. ♀ **Kostropacz** = rośl. ostropest O. pod Ostropest. ♀ **Kosturbać się** = wlec się Kg. *Łęcz.* 11. ♀ **Kosturchaniec** = rozczochraniec Kg. *Krak.* IV, 310. ♀ **Kostropiec** Ap. VIII, 257. Zdaje się że Ostropest jest sld. do Kostropiec, bo Skj. III, 70 czytamy kostropesth. ♀ **Kozdrój** (zam. *kostrój) = rozczochraniec; nicpoń 'Święt. Pr. fil. IV, 832. ♀ **Kusterpki:** „Kozusek z kusterpkami" (= kosmykami?) Kg. *Krak.* II, 180. ≡ Ukr. kostrubàtyj = kosmaty, rozczochrany, nastroszony; kòstrub = kosmacz; kościotrup; kostrubàcz, kostrubània, kostrubùla = kosmacz; kostrubońko Ap. III, 126; kostrubacha Ap. IV, 37; kostriub Ap. XIII, 49. Por. kostrub Afanasjew *Poet. vozer.* III, 726. 762. Máchal *Nákres slov. bájesloví* 204. Jest wprawdzie Słc. Cz. kostrbatý = kosmaty, chropawy, ale wyraz ten, gdyby był w Pols., brzmiałby *kościerbaty a. *kostrzebaty. W obocznej postaci mamy też osnowę w kocierba, patrz ♀ **Kotyrba.**

♀ **Kosturb-** p. ♀ **Kostrubaty.**

♀ **Kostruchaniec** p. ♀ **Kostrubaty.**

Kostywał p. **Kosztywał.**

♀ **Kosury** lm. „Nawóz wyrzucają na kupy, zwane 'kosurami'" Ap. XIV, 149 ≡ L. Malinowski RA. XVII, 41 nasuwa Ukr. koszùr = wodorosty; trudno objaśnić tu przejście znaczenia; może raczej z Węg. kosár = kosz [ze Słw.], a. do **Ko-**

szary, k. p.; postać k o s á r mogła przejść na *k o s ó r, a przejście znaczenia łatwoby się wyjaśniło.

♀ **Kosuty** = igły sosnowe Pleszcz. 36 ═ Zap. w związku ze Słc. k o š ú t = krzak karłowaty, rozrosły Kt.

Kosz w znacz. obozu; siedliska Kozaków, Tatarów; dw. „k o s z e m stać" = obozem. **Koszowy** = starszy, dowódzca. Ukr. k i s z (2 pp. k o s z à) = obóz (kozacki); k o s z ò w ỳ j koszowy (dowódca). Rs. k o š ъ w t. zn. (z Ukr) ═ Dżagat. k o s z (a) = towarzystwo, drużyna; k o š u m a. k o s z u n = wojsko; k o s z c h a n = głowa rodziny, rządca Lpf. VIII, 208. Tur. k o š = stado; gromada ludzi; obóz koczowniczy; namiot Mt. koš. M. 68 mylnie zbliża z wyrazem Tur., patrz **Koczować.** Mew. 135 košь 2. Zamojski (u L.) mylnie wywodzi od k o s z a w zn. koszyka, a L. mylnie zbliża z k o c z o w a ć.

Koszary L. **Kazarnie, Kazernie, Kazerny,** L. ♀ **Kasarnia,** ♀ **Kosarnia,** ♀ **Kazarmy** blp. ♀ **Koszar** m. ♀ **Kos(z)ara** ż. Może i ♀ **Kosury,** k. p. || Słc. k a s á r e ň, Cz. k a s á r n a. Srb. k a s a r m a. Bg. i Ukr. k o s z à r a = ♀ k o s z a r. Rs. k a z à r m a a. k a z à r m y blp. || Fr. c a s e r n e. Hp. Pg. c a s e r n a. Wł. c a s e r m a. Nm. K a s e r n e, ♀ k a s a r m. Rum. c a s a r m ă. Węg. k a s z á r n y a. ═ Mew. 134 košь myli się, odnosząc powyższe wyrazy Słw. do pnia k o s z - (skąd Pols. k o s z); jest to tylko sld. ♀ K a s a r n i a z Węg. ♀ K a z a r m y z Rs. [Źródłem jest Łc. c a s a = chata, skąd **Hazuka, Koszula** i **Kożany,** k. p. Por. Dz. I Caserma]. Por. Mr. 198 Kasárna. Pfil. IV, 537. 539.

Koszer pch. || Słw. Eur. bez zmian, char. ═ Hb. k ā s z e r = być prawym, stosownym, należytym; podobać się; być odpowiednim (przepisom). M. 68.

Koszka p. **Kusz.**

♀ **Kosznica** = bróg pleciony na skład kukuryzy RT. 209. Kł. VIII, 107 ═ Ukr. k ò s z n y c i a = tzn.

Koszt pch. ♀ **Kust** = wikt RA. XII, 17. 94 || Słw. od osn. k o š t -; Głż. k h ó s t y blp. || Wł. c o s t a r e, Fr. c o û t e r = kosztować. Nm. K o s t ż. = koszt, wikt; k o s t e n = kosztować ═ Łc. c o n s t a r e = stać; trwać; przypadać; być pewnym; istnieć; kosztować, mieć cenę. Do nas a. wprost z Nm., a. przez Cz. k o š t, k o š t o v a t i. Por. Mew. 134 k o š t a-. Dz. II c Coûter. MF. koštati. Pfil. IV, 539.

♀ **Kosztele** lm. = rodz. jabłek *Gaz. Warsz.* 1871, n° 224, str. 2 (od Płocka) ═ ?

Kosztować = smakować pch. *zlż.* || Słc. k o š t o v a ť. Cz. k o š t o v a t i. Ukr. k o s z t u w á t y. Br. k a s z t a w á ć (oba z Pols.) || Węg. k ó s t o l ═ Nm. k o s t e n = tzn. Por. Kge koston 2 (z Łacińskim g u s t a r e w stosunku pokrewieństwa aryjskiego). Pfil. IV, 539. Do nas zap. przez Cz.

Kosztywał, Kostywał, ♀ **Kos(z)tywál,** ♀ **Kos(z)tyfál** = rośl. żywokost, żywignat || (Głż. k o s t ř a d ł o). Słc. Cz. k o s t i v a l ═ Ponieważ po Nm. roślina ta nazywa się W a l l w u r z, B e i n w e l l (e), B e i n h e i l, przypuszczam, że - w a ł jest powtórzeniem Nm. W a l l -, w e l l (e), a k o s t - jest tłumaczeniem Nm. B e i n = kość. Do nas może z Cz. Por. Pfil. II, 159; IV, 539.

Koszula pch. *zlż.* ♀ **Każeła** = koszula śmiertelna, żgło || Głż. k o š (u) l a. Dłż. k o š u l'a. Słc. k o š e l'a. Cz. k o š i l e. Słń. Srb. Bg. Ssłw. k o š u l j a. Ukr. k o s z ù l a, k o s z è l a. Br. k a s z ù l a. Srs. i Rs. ♀ k o š u l j a || Nm. dw. C a s u l, C a s e l ż. = ornat, 'Sgnm. k a s u g e l e. Hl. c a s u i f e l (z Fr. c h a s u b l e). Wł. c a s u l a = chatka, lepianka (przejście znaczenia patrz Dz. I Casipola). Sfr. c a s u l e i Hp. c a s u l l a = ornat ═ Źródłem jest 'Słc. c a s u l a mzn. = habit i in.

ubrania; por. **Hazuka.** Por. MF. i Mew. 134 košulja. Mr. 392 Kopieniak. Por. **Koszary.**

♀ **Koszylwarczyk.** „Jakichześ tu gości miała? — Jeden był chleburad… a ten trzeci k o s z y l w a r c z y k" Kg. *Łęcz.* 93 ═ Zap. Rs. k a š e v á r ъ = dsł. warzący kaszę = kucharz pułkowy.

Kościć, Pokościć = malować. **Pokost** pch. ‖ Słc. Cz. p o k o s t (z Pols.), zwykle f e r n e ž (z Nm. F i r n i s s = werniks). Ukr. p ò k o s t. Br. p ò k a s t (oba zap. z Pols.) ═ Matzenauer w Lpf. VIII, 207 pod Kost mówi o roślinie k o s t, którą podaje i L. = „korzenie aptekarskie, c o s t u s" [Gr. k ó s t o s, Łc. c o s t u m a. c o s t u s = roślina indyjska, dająca drogi balsam]; przytaczane tam frazesy Scz. „maż olejem z k o s t u", „olejem k o s t y n o v ý m" nasuwałyby wywód k o s z c z e n i a (malowania) i p o k o s t u z tego źródła; zachodzi jednak trudność w znaczeniu: czyby proste malowanie mogło się odbywać kosztownym zapewne środkiem aptekarskim? Myślę, że prostszym będzie wyprowadzenie słów naszych z Nm. K o s t e (=Q u a s t, skąd Pols. c h w a s t, k w a s t, k w a ś c i k, ♀ c h w a ś c i k, a zap. i K w a c z, patrz Pfil. IV, 480) = miotełka, kropidło (Duńs. kalkekost = pęzel mularski); k o ś c i ć przeto znaczyłoby kropić, pęzlować, mazać *k o s t e m.

Kościół pch. złż. **Kastel, Kasztel** pch. złż. Rod. **Kusztelan.** Dw. **Kastallanja, Kastellan** Lelewel *Księgi ustaw* 18. 23. 96. 100 i ind. ‖ Słc. k o s t o l. Cz. k a š t e l = gród; k o s t e l = kościół. Ssłw. k o s t e l ъ, k a s t e l ь = gród; wieża. Srb. k a š t e l, k a š t e j a, k a š t i o = zamek. Bg. k a s t e l. Ukr. k o s t i ł. Br. k a s c i ò ł (oba z Pols.) ‖ Nm. K a s t e l l = gród, Sgnm. c h a s t e l. Fr. c h â t e a u = zamek. Wł. c a s t e l l o. Węg. k a s t é l y. ═ Błędnie u nas wyrazy powyższe wywodzono od k o ś c i, np. W. Pol w *Mohorcie*, Łepkowski *O tradycjach*, 17, a przed niemi Potocki, Czechowic (u L.). Źródłem wyrazu jest Łc. c a s t e l l u m = gród, warownia (zdrob. od c a s t r u m = obóz), co już L. z Dobrowskiego przytoczył. Por. ks. Malinowski *Gram.* 310. Brl. 107 p. w. Kostel przytacza Dudika *Gesch. Mährens* IV, 357 o „i n k a s z t e l o w a n i u" pierwszych k o ś c i o ł ó w chrześcijańskich. Szajnocha *Jadw. i Jag.* I, 343, do str. 33. Por. DC. p. w. Incastellare. Godną uwagi jest piosnka weselna u Konopki, str. 49, w której czytamy: „Juz dochodziemy pod ten *kościelny zámek*, Będziem oglądać Najśw. Panny domek"; toż Kg. *Krak.* II, 19, n° 21, oraz 40, n° 66. Kg. *Łęcz.* 2 mylnie, według pisowni Spol., stoi, jako niby dw. nazwa: K o s z c z o ł. Jak „ecclesiae incastellabantur", o tym JA. I, 61 (z Bogufała). Słusznie prof. Nehring mniema, że wyraz do nas przeszedł z Czech. Toż powiada Mew. 133 kostelъ. Por. MF. kostelъ. GDM. 75 ods. 1. Pfil. IV, 494. 496. 537. 539.

Kośle lm. = łyżwy L. ═ Może z Cz. k o s l e. k ů s l e = tzn. [zap. w związku z pniem s k l i z- Mew. 300].

♀ **Kośpilak** p. **Kuśpik.**

Kot, Kut = kostka stawowa u nogi (najczęściej końskiej); kostka do gry (jak Łc. talus). **Kocik, Kucik** = podłużny kawałek czegoś w kształcie kostki powyższej: czopek, paluszek, bolus. ♀ **Kócik** = róg, kopyto końskie Skj. V, 368. ♀ **Köt** = kopyto GO. 168. ♀ **Kóty** = racice Hoff, 40. ♀ **Kut** = penis Pfil. IV, 212. ♀ **Kutka** = noga od kopyta do przegięcia Ap. V, 137. ‖ Cz. k o t, k o t e k, k ů t e k, k o t n í k, ♀ k o t í k = tzn.; grać „v k ů t y" = w kości: „w k u t y gram" Kn. ═ Nm. K o t e, K ö t(h) e = kostka stawowa u nogi (końskiej); kostka do gry. Por. Mr. 217 Kot.

Kot pch. **Kociur, Koczur,** ♀ **Kocur. Kot, Kotew, Kotwica** pch. ♀ **Kotka** = trzos ‖ K o t a (zwierzę) mają wszystkie Słw.; ciekawsze postacie: Głż. k o c o r, k o č k a.

Cz. **kocour**, **kočka**. Bg. **kota(ra)k**. Sslw. **kotelь** = kot. Rs. **koška**. **Kotwica** również u wszystkich Słowian: Cz. Sslw. Rs. **kotva** itd.; Rs. **katъ** = przyrząd do wyciągania kotwicy; statek Lpf. VIII, 161 Katъ (Słń. **mačka** oznacza **kotkę** i **kotwicę**) || Fr. **chat**. Wł. **gatto**. Hp. **gato**. Sgnm. **chazza**, 'Sgnm. i Nm. **Katze**, w rodz. m. **Kater**. Ag. **cat**. Ssknd. **köttr**. Ngr. **gáta**, **katzí**. Celt. **cat**. Gr. późn. **kátta**. Łc. późn. **catus** (dw. felis). Nm. **Katze** a. **Katt** znaczy także mzn. kotwica, oraz trzos. W Nm. spotykamy także wyrażenia: „die (Streb) **Katze** ziehen" = Pols. „**kota** ciągnąć", „**kota** paść" por. GW. Katze 5a, b i c; JA. VIII, 520; Atm. LXXIX, 570–572; **Psk.** 37 p. w. Kot. Jest też sporo przysłowi Nm., Fr., Hl. i in., w których **kot** tak samo, jak w naszych, występuje. „**Koty** drzeć" może pod wpływem Nm. **katzbalgen** = kłócić się ═ Źródło wyrazu dotąd niejasne. Najdawniejszą postacią Eur. jest Łc. późn. **catus**; być może, że Łc. **catulus** = szczenię i wszelkie młode wogóle, jest zdrobnieniem niepodanej nam przez starszych pisarzy Łacińskich formy. Por. MF. kotъka. Mew. 135 kotъ powiada: „wyraz wszecheuropejski nieznanego pochodzenia." Por. *Sitzungsberichte der Wien. Akad.* XLII, 250. Schrader *Sprachvergl.* 1890, str. 389 sądzi, że źródłem jest czysto Grm. **chazza**. **Kociur** może na wzór Nm. **Kater** = kot samiec. Por. **Katarynka.**

♀ **Kotás** p. **Kojec.**

Kotara, dw. **Kotarha** = dw. namiot pilśniowy, potym koliste zasłony łoża, dziś jedna tylko zasłona. **Szat(e)r, Szatra,** ♀ **Siáter** = namiot || Srb. **kotar** = płot koło stogu siana. Ukr. **kotára** (z Pols.) Slc. **šiator**, Cz. **šatr**. Srb. **čador**, **čator**, **šator**, **šatra**, Bg. **čadъr**, **šatъr**, **šatra**, **šator**, Ukr. **szatró**, Rs. **šatërъ**, **čádra** = namiot ═ M. 63 z Tat. **kotyr**, **kotar** = Tur. **czadyr**, **czatyr** = namiot, szałas. Mew. 135 kotъ 1 zbliża ze Sslw. **kotьcь**, patrz **Kojec.** Mr. w Lpf. VIII, 208 Kotara waha się pomiędzy Nm. ♀ **kotter** = lepianka, a Dżagat. **qatar** = szereg, rząd, przyznając, że w ostatnim zestawieniu niema zgodności w znaczeniu. Por. MF. Šatьrъ. Mew. 30 čadъrъ. Mt. čader. M. 127. Mr. 80 Шатръ wywodzi formy z **sz** z Ar. setr, a formy z **cz** z Tur.-Pers. Korsch dodaje Kirgiz. **szater** JA. IX, 494. Zdaje się, że nasza **kotara** z Tat., a **szatr** z Tur., może przez Węg. **sátor**. Godnemi uwagi są: Skr. **čhad** = kryć, skąd **čhatra** = parasol (por. Bg. **šatъr** = namiot i **šjatrec** = parasol), oraz Szwed. **kåtor** = namiot. Por. **Futor.** Być może, że tu należą Słc. Mor. **kotár**, Chrw. **kotar** = okolica, oraz Pols. ♀ **kotery** lm. = pagórki na łąkach Skj. IV, 337; ♀ **kotyry** ib. V, 135 brzmi podobnie, ale się różni znaczeniem.

Kotcz- p. **Kocz.**

♀ **Kotelnica** = zagroda, ♀ koszar dla owiec. ♀ **Kotelnica** = nazwa polany RA. X, 244 ═ Słń. **kotelnice** = tzn. [Słc. **kotel** = kocieł]. Por. **Kocieł.**

♀ **Kotery** = „pagórki na łąkach" Skj. IV, 337. ♀ **Kotyry** = „kawały zoranej ziemi nierozsypujące się, lecz trzymające się kupy.." Skj. V, 135 ═ Moraw. **kotár** = grunt kamienisty, a w ogólniejszym znaczeniu = opole, okrąg; Słc. **chotár** = tzn. [Węg. **határ** = granica; obwód, miedza]. Por. **Futor. Kotara.**

♀ **Koterzyna** (r-z czyta się rozdzielnie) = liche, twarde mięso Skj. V, 369 ═ Moraw. **kotržina** = coś twardego, lichego. „Maso tvrdé jak **kotržina**" Kt.

Kotew p. **Kot.**

♀ **Kotiu(c)ha** = pies. **Kotiucha** = wilk ogromny O. || Słc. **kot'uha**, **kut'uha**, **kut'o** = pies. Ukr. **kotjúha** = psisko ═ Źródłem jest Węg. **kutya** = pies. Por. Mr. 218 Kot'uha. Mew. 135 kotjuga.

Kotl- p. **Kocieł.**

Kotnyr p. **Kutner.**

Kotrygał = rodzaj tarczy Helcel *Star. prawa pomniki* II, 946 ‖ Cz. kotrkál, kotrgál = tarcza czworoboczna Brl. 107 ⚌ Brl. podaje Łc. quadrigale, jako źródło; znaczyłoby to coś kwadratowego, niby kwadratówka; ale DC. p. t. w. ma jedno tylko znaczenie: droga wozowa na murach miasta. Mr. 218 Kotrkál nie wie pochodzenia. Do nas zap. z Cz.

Kotszysz p. **Kocz.**

♀ **Kotuch** p. **Kojec.**

♀ **Kotuszyć**: „♀ Kotusić = mieszać, kłócić, w nieład wprawić" Skj. IV, 323 ⚌ Słc. kotúčit', Cz. kotoučiti = kręcić, kłębić [od tegoż pnia, co ♀ kocić, ♀ kaczać, ♀ katulać; Słc. kotúč, Cz. kotouč = krąg, kłąb itd.].

Kotwica p. **Kot.**

♀ **Kotygi** lm. = wóz mocny a nizki do wielkich ciężarów RT. 209 ⚌ Ukr. kotýha = tzn. [Ukr. kotýty = ♀ **kocić**, k. p].

Kotyrba = głowa Pfil. III, 493. Zdaje się, że tu należą nazwy roślin: **Kocierba, Kocierzba** Maj. 146, **Kocier(p)ka, Pocierpka, Kociorubka, Kociubka, Kurcipka, Korcipka, Korciupka,** a także miejsc. **Kotarby.** Czy ♀ kuciab(k)a = feminal tu należy? ⚌ Postać kotyrba widocznie ze Słc. Cz. kotrba = głowa (pogardl.); inne są zap. czysto Pols. odpowiednikami form Słc. i Cz., przekształconemi przez sld. Knapski podaje jeden z okazów takowego: „Kocierpka, melius Pocierpka, bo po niej cierpko." Owoce rośliny mogły być nazwane „główkami" albo dla kształtu, albo od rozczochrania, włochatości. Oboczną postacią kocierzby jest *kościerzba, Cz. ♀ kostrba = głowa (rozczochrana), patrz ♀ **Kostrubaty.**

♀ **Kotyry** p. ♀ **Kotery.**

Kousz p. **Kusz.**

♀ **Kowbica** = pieniek pod ławy RT. 209 ⚌ Ukr. kòŭbycia = tzn. [Co do pnia, por. Lpf. VIII, 175 Клъбаса].

Kowenka = palica Siemieński *Podania*, 84. ♀ **Kowinka** = tzn. Padalica *Opowiad.* I, 29 ⚌ Ukr. kòweńka a. kowìńka mzn. = kloc sękaty [od osnowy kol-, skąd Ukr. kił = kół i kòwok = *kołok = kołek (z Pols.)].

♀ **Kowestylija** p. ♀ **Kopestylony.**

♀ **Kowmirz** p. **Kołnierz.**

Kownata p. **Komin.**

Kowsz p. **Kusz.**

♀ **Koza** p. **Kobza.**

Koz p. **Kusz.**

Kozak pch. ‖ Słw. Eur. jako char. i włas. ⚌ „Tat. Dżagat. kazàk = żołnierz lekkozbrojny; ochotnik; nieżonaty. Tur. 'kazàk wilajeti' = Ukraina" M. 68—69. Dawniejsze wywody patrz. u M. i u L. Por. Mt. kazak. MF. kazakъ. Mew. 114 kazakъ. JA. XI, 111. Kozakin(a), zam. Kazakin(a), jest sld., patrz **Hazuka.** Mylny wywód od koza *Lud* (lwowski) I, 200.

Kozakin(a), **Kozaczynka** p. **Hazuka.**

♀ **Kozdrój** p. ♀ **Kostrubaty.**

Kozera, Kozyra ż. pch. złż. ♀ **Kozyr** m. = atu(t), karta świetna, świecąca. Nie wiem, dla czego Gołębiowski *Gry*, 115 kozerników objaśnia „lekka strzelba". ♀ **Kozyra** = rybka gasterosteus zap. tu należy. ‖ Cz. kozýr (z Rs.). Ukr. kòzyr. Rs. kòzyrь = atut; kozyrëkъ = daszek u czapki, skąd Pols. ♀ **Kozyrek** WBł., ♀ **Kozerek** Pfil. IV, 832 i może Rum. cosoroc ‖ Rum. coz. Ngr. kózion ⚌ Tur. koz = atut Mt. koz. Przejście znaczenia w

Rs. kozyrèkъ niejasne. Korsch mniema, że Tur. z Rum., a. z NGr., a Rum. z Rs. Por. Mew. 136 kozyrь. Mr. 219 Козырь JA. IX, 512.

♀ **Kozerek** p. **Kozera.**

♀ **Koziaki** = nazwa pogardliwa, dawana przez zamożnych gospodarzy komornikom i budnikom, nad Notecią, pomiędzy Głdą a Drawą Kg. *Pozn.* III, 237. Inaczej nazwa ta brzmi jeszcze: Kóziec, Chóziak. Por. **Chazak** i *Wisła* VII, 721: Koziar, oraz *Wisła* VIII, 198 ═ Zapisuję nazwy powyższe dla tego, że mylnie je wywodzą to z Nm. haben + Sack (p. **Chazaki**), to z Nm. Haus (Kg. *Pozn.* III, 237) i wreszcie od grzyba koziaka. Zdaniem moim (które starałem się uzasadnić w *Wiśle* VIII, 198—199), wszystkie te wyrazy pochodzą od pogardliwego przezwiska koziarzy, tj. od wytknięcia uboższym, że z kozy tylko się żywią.

Kozub, Kazub, Każub, ♀ **Kuzub,** pch. Kn. L. Może tu należą ♀ **Kuza** = krowisko, ♀ **Kuzaj** = osełka, **Kuż** (o mężu) *Wisła* IV, 780. ♀ **Kozub** Skj. IV, 337 zap. zamiast kozuch ‖ Słc. kozub = kominek (na ziemi). Cz. kazub = kosz (na ryby); kozubek (na jagody); ♀ kozub = 1, kominek 2, kora 3, kozubek (na jagody). Słń. kozulj, kozol = kozubek (na jagody). Ukr. kòzub = kozubek (na jagody); może też należą: kużba = trójnóg i kùzowycia = wierzba. Rs. kùzovъ = kosz (wogóle, a szczeg. u wozów); ul pleciony; szkielet statku ‖ Lit. kuzábas a. kuzávas = kosz na zboże we młynie; ul pleciony; szyszka na trzcinie ═ Mr. 200 kazub myśli, że źródła wyrazów powyższych należy szukać na Wschodzie. Mew. 136 i 426 kozolъ podaje Węg. kazup, a Mr. wyraz ten objaśnia: kosz o dwóch uchach. Wyraz Węg. może być wzięty ze Słw. Znaczeniami kozub bardzo jest blizkim kadłuba, a że i w brzmieniu jest pewne powinowactwo, wolno mniemać, iż pochodzenie wyrazów tych jest wspólne, tylko brakuje nam ogniw pośrednich do zdania sobie sprawy z pokrewieństwa. Por. **Kożubalec.**

♀ **Kozubalec** p. **Kożubalec.**

Kozyra p. **Kozera.**

Kozyrek p. **Kozera.**

♀ **Kozytać** = łechtać, łaskotać ═ Br. kazytàć, Rs. kozytàtь = tzn. [Zdaje się, że od kozy, mianowicie od rogów kozich, do których podobne są dwa wystawione palce, któremi się łechce; por. Dal p. w. Козытать].

Kożany = skórzany BS. ═ Ma być wyrazem, wziętym u nas ze Słw. JA. IV, 364. Wątpię, gdyż L. przytacza świadectwa z dw. Polszczyzny o używaniu wyrazu koża, a w Ap. II, 8 spotykamy go, jako gwarowy w Ziemi Dobrzyńskiej, ze znaczeniem 'skóra z włosiem'; używamy też po dziśdzień wyrazu kożuch, który raczej ze Słw. koża, niż z Łc. casa wywodzić należy. Por. Mew. 136 koża. ♀ Kozub Skj. IV, 337 zapewne pomyłkowo, zam. kozuch. Tu też należy Koski lm. Kn., Kóski (w tekście koszki = *kożki) = pelerynka, płaszczyk futrzany duchownych L. = Kożki Pfil. IV, 770 i V, 42.

Kożubalec = kuban, łapówka L. ♀ **Kozubalec** = łapówka Kg. *Krak.* IV, 310 i Ust. z Warszawy. **Kozubalna** szkoła. „Kozubales abo obrona wszytkich Żydów", tytuł książeczki z r. 1626. „Za kozub płacić". „Cyreneusz brał za to kozubales, że kozuba (z gęsiami) postradał swego" Maciejowski *Piśmien.* III, 125 ═ Najdawniejszą znaną postacią wyrazu jest kozubales = opłata uiszczana przez Żydów na materjały piśmienne dla ubogich żaków, jako obrona od ich napadów. Szkoły kozubalne tak zwano zap. dla tego, że z samych tylko ubogich żaków się składały. Muczkowski *Mieszkania i postęp. uczniów krak.* 54 przytacza uchwałę Uniwer-

sytetu 1769 o „contributiones studiosorum a Judaeis vulgo kozubalec dictae“. W wyrazie kozubales końcówką jest -ales, jak w cretales, margaritales itp. (nazwy opłat i nagród szkolnych). Wątpię, iżby źródła wyrazu szukać należało, jak chcą niektórzy, w Hb. kethab = pismo. Prościej będzie upatrywać je w Pols. kozub, k. p., w znaczeniu koszyka; kozubales znaczyłoby niby koszykowe, opłata, składana do koszyka (ubogich żaków). Por. G(logera) *Słownik rzeczy starożytnych* 192—193.

♀ **Kól** p. ♀ **Kul.**

♀ **Kólnia** p. **Kolnia.**

♀ **Kópalnocka** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kór,** ♀ **Kur,** ♀ **Chór** = odra, np. w *Przeglądzie Lwowskim* 1892, n⁰ z 4 września ‖ Rs. корь = odra ‖ Lit. kàras, częściej lm. karai = tzn. ≡ Ukr. kir (2pp. kòru), a. kyr = odra [zap. z osnowy kor-, skąd kora, Ssłw. корь = kora]. Por. Mew. 133 корь. Lpf. VIII, 204 Корь.

♀ **Kórmesła** p. ♀ **Kormesła.**

Kóski p. **Kusz.**

♀ **Kraba** p. **Korb.**

♀ **Kracki** p. **Graca.**

♀ **Krać** p. ♀ **Krygać.**

Kraćbierst = szczotka dróciana L. ≡ Nm. Kratzbürste [kratzpatrz **Graca** + Bürste = szczotka] = tzn.

♀ **Kraga,** ♀ **Kraka** = szkapa ≡ Nm. Krack(e), Kragg(e) = tzn.

Kragiel = peleryna Atm. VI, 110. ♀ **Kraglik** = kołnierzyk Łopac. ‖ Cz. kragl ≡ Nm. Kragen, zdrob. Krägelein, Krägelchen i in. = kołnierz; peleryna.

Kragsztejn p. **Kroksztyn.**

♀ **Kraján** = krajowiec; ziomek Wswp. 11. Skj. V, 370 ≡ Słc. Cz. krajan = rodak, ziomek.

Krajc- p. **Krzyż.**

Krajcar p. **Grajcar.**

♀ **Krajczy** = krawiec. ♀ **Krajczy** w Warszawie od niedawna = krajacz, towarzysz krawiecki, wyłącznie krający tkaniny, to, co po Rs. zakròjščikъ. ♀ **Krejczyrski** = krawiecki *Wisła* II, 311 ≡ Cz. krejči = tzn.

♀ **Krajworonka** = kraska, ♀ siwowronka, ♀ sinowronka, kraskowronka, krasnowronka Ap. V, 140. Maj. ≡ Ukr. krasyworònka [♀ krajoworonka zap. przez zmieszanie Ukr. krasyworonki z Ukr. h(r)àjworon = gawron].

♀ **Krajzbabka** = akuszerka powiatowa Mátyás *Z ust ludu,* 14 ≡ „Nm. Kreishebamme [Kreis = powiat + osnowa heb- = podejmować, przyjmować + Amme = piastunka], z przystosowaniem do Pols. babka“ RA. XVII, 41.

♀ **Krajzrak** = rada powiatowa RA. XII, 38 ≡ Nm. Kreisrath [złż. z Kreis = powiat + Rath = rada, skąd Pols. rad-] = tzn. K na końcu przez sld., jak w ♀ deputák, ♀ konfederák, z przystosowaniem nie do raka (jak chce J. Bystroń RA. XII, 38), lecz wogóle do końcówki Pols. -ak. Dd. 19. 136 ma ♀ **krejs** = powiat i ♀ **krejzblat** = dziennik powiatowy; tu należą ♀ **Krys** RA. IX, 302 i ♀ **Krysowy** = radca ziemiański O. Por. Pfil. IV, 539.

♀ **Kraka** p. ♀ **Kraga.**

Kral- p. **Karzeł.**

Krambambuli, ♀ **Krambamboli** = rodz. wódki słodkiej ‖ Cz. krampampule = tzn.; krampampula = kasza z jabłek i gruszek. Rs. krambàmboli = rodz. wódki ‖ Fr. crambambouli ≡ Piosnka Nm. z XVIII w. tak się rozpoczyna: „Krambambuli, so heisst der Titel, Womit dich ein Starost beehrt. Du bist das süsse Labungs-

mittel, Das Danzigs Officin gewährt. Halb klingst du deutsch, halb popolsky...“ GW. Krambambuli. Mimo to zapewnienie i pomimo, że Gdańsk był ojczyzną napoju, wyraz jest pochodzenia Nm., jak też i Grimm utrzymuje: składa się on z przyśpiewu okrzykowego Nm. piosnki hulaszczej.

♀ Kram, ♀ Kramczyk p. **Kroma.**

Kramras p. **Kromras.**

Kramraszpil a. Krancfel = narzędzie szewckie O. ≡ Zap. pomyłkowo, zam. Kranckraszpil. Wyrazów powyższych w Słownikach Nm. nie znalazłem; niewątpliwie z Nm.: Kranz mzn. = brzeg, kraniec, krawędź + Raspel p. **Raszpla.** Mógłby być jednak wyraz Nm. Kronraspel = niby raszpla główna („koronna“). Patrz **Kraniec.**

Kramzansy lm. = blanki na murach Kn. p. w. Blanki ≡ Mr. 219 kramzansy myśli, że pierwsza część wyrazu jest Nm. Kranz = wieniec, gzyms, p. t. w., a drugą uważa za ciemną. Mnie się zdaje, że widzieć w pierwszej można Nm. Kron(e) = korona; -zans zaś, jak w **Kamzans,** = Nm. Sims = gzyms. Wyrazu Nm. *Kronsims moje słowniki Nm. nie podają, ale jest zupełnie możebnym. Por. **Kamzans.**

Kraniec pch. początkowo = wieniec, otoczenie, później brzeg, krawędź. Dw. **Kŕaniec, Kraniec. Krancfel** a. **Krancraszpil** = narzędzie szewckie || Słc. kranec = gzyms. Cz. kranec, częściej lm. krance, krancle = brzeg, gzyms. Ukr. kràneć = brzeg (z Pols.) Rs. kran(e)cъ = stare liny, zwinięte w poduszkę, bufer okrętowy i in. znaczenia ≡ Nm. Kranz = wieniec; brzeg, obwódka, gzyms. Por. Pfil. IV, 502; V, 47. Krancfel [Nm. Kranz + Feil(e) = pilnik] = tzn. Patrz **Kramraszpil.** Por. **♀ Kronflek.**

Krapcie = szpony Andrzej z Kobylina *Gadki o składności członków.* Zap. tu należy **Chrapcie** = kołki w kształcie zgiętego klina do skracania 'ryklów biegowych' u płytów KSL. 334 ≡ Może Nm. Krapfen, 'Sgnm. krāp(f)e, Sgnm. krāpfo = hak; pazur. Z rapciami niema związku.

♀ Krasić p. **♀ Haraszać.**

Krasowola L., **Krasowolja** O. = czasza na wino w monasterach, char. || Ssrb. krasovolj. Rs. krasovùlь, krasoúlja = czasza w monasterach || Shp. crisuelo = lampa. Wł. crucivolo DC. p. w. Crucibulum. Nm. Kraus (patrz **Kruż**) ≡ 'Słc. crucibulum, crucibolus, crusibulus [złż. z cruci- = krzyż + końcówka Łc. -bulum, jak w stabulum, tintinnabulum itp.] = naczynie formy krzyża: dzban poczwórny, lampa poczwórna. Zap. i Nm. Kraus tu należy; Kge nie wie słoworodu, lecz przypuszcza, że wyraz jest obcym w Nm. Por. DC. p. w. Crucibolus. MF. i Mew. 137 p. w. Krasovolij.

Krata, ♀ Grata WH. 43. || Słń. gretune blp. = kosz do nawozu. Srb. grata, krata = krata. Ukr. gràta, kràta. Br. kràta (oba z Pols.) || Wł. grata. Hp. grada. Pg. grade = krata; brona (Fr. grille z Łc. zdrob. craticola, 'Słc. graticula Dz. I Grata). 'Słc. crata = krata ≡ Źródłem jest Łc. crates = płot; ruszt; faszyna; brona. Mew. 76 i MF. grata. Mr. 32 Grata.

Krawat- p. **Karwat.**

♀ Krąflek p. **♀ Kronflek.**

Krąglik a. **Kromlik** = wstawka do blaszanych narzędzi dętych ≡ Nm. Krummbogen = tzn. [Nm. krumm = krzywy, zgięty + Bogen mzn. = kółko. U nas ostał się tylko pierwszy składnik i ten uległ sld. do krągl-, skąd krągły].

♀ Krąple p. **♀ Krompele.**

♀ **Krążek** p. ♀ **Kręgiel.**

♀ **Krążgielt** = żółta farba Ust. z Litwy ═ Nm. Chromgelb [złż. z Chrom = chrom + gelb = żółty, żółtość] = tzn. Por. Łb. 32 Chromgelb.

Krciug p **Chrzest.**

♀ **Krecha** = gaik, knieja O. ═ ?

Kredenc p. **Kredens.**

Kredencja p. **Kredens.**

Kredens, dw. **Kredenc** pch. złż. = 1, list wierzytelny 2, a. **Kredencja** = srebra stołowe, a. szafa na nie (dziś bufet) 3, służba stołowa 4, pokój dla służby 5, skosztowanie przed częstowaniem 6, naczynie do picia ‖ Słc. kredenc = stół kredensowy. Cz. kredenc = znaczenia nasze 2, 5 i 6 ‖ Fr. créance = dług; instrukcja tajna; wiara; crédence = stoliczek; bufet (w znacz. kredensu). Wł. credenza = wiara; wierzytelność; bufet (kredens); kosztowanie przed częstowaniem (jako dowód nieobecności trucizny); kredyt; lettera di credenza = list wierzytelny. Hp. credencia = poświadczenie; kredens (bufet). Rum. credentsa = kredens. 'Słc. credentia = 1, wierzenie 2, stół na naczynia (kościelne) 3, najem 4, kredyt 5, litterae de credentia = list wierzytelny 6, kosztowanie przed poczęstunkiem. Nm. Kredenz = 1, poświadczenie 2, naczynia stołowe 3, kosztowanie przed częstowaniem ═ Wszystko to z Łc. credens, imiesłów od credo = pożyczam; powierzam; wierzę (komuś i w coś); mniemam. Znaczenia u nas rozwinęły się z 'Słc., Wł. i Nm. Znaczenie bufetu poszło z naczyń, z których pito „uwierzytelnienie“, że napój był bez trucizny, a dalej ze stołu, na którym stały.

Kredyt pch. ♀ **Kredyk** ‖ Słw. i Eur. bez zmian. Do Nm. z Fr. ═ Łc. credit = pożycza (por. **Kredens**), jako przeciwieństwo do debet = winien. Wyrazu zaczęto rzeczownikowo używać w końcu w. XVI; poszło to z nadpisu na rozdziałach ksiąg rachunkowych: credit i debet, zap. z Włoch.

Kregle p. **Kręgiel.**

♀ **Kregul-** p. **Krogulec.**

♀ **Krejcz-** p. ♀ **Krajczy.**

♀ **Krejga** = kalenica, szczyt strzechy Ust. z Litwy i Osip. ═ Lit. kraikas m., a. kraika ż. = tzn. [Lit. kreikiu = roztrząsam, rozsypuję; więc kraikas znaczy to, co nasza strzecha, jeżeli wyraz ten wiąże się z pniem str-, skąd rozpostrzeć itd. Por. Mew. strêha i ster-]. Por. **Krokiew.**

Krele p. **Grele.**

♀ **Krelik** p. **Klecha.**

Krem = „drzewo przydatne na barć, jeszcze nie wydłubane“ Dopełniacz 4 L. (do przytoczenia ze Statutu Litews.). **Kremny** L. (o takiem dzewie). **Krem** = plastry od pszczół zginionych KSL. 395 ═ Wyrazy powyższe są, jak sądzę, Ruskiego pochodzenia; w Srs. znajdujemy kromъ = warownia (w Pskowie); warownia w Moskwie nazywa się Kremlь; kremъ = najlepsza część lasu. Zasadnicze znaczenie wyrazów tych jest: coś wydzielonego, ogrodzonego, odgrodzonego, a formalnie należą one zap. do pnia krom- (Mew. 141 kroma), od którego pochodzą Słc. krem(e) = okrom, krom, Cz. soukromý = oddzielny, Ukr. okremyj = tzn., zakróm = sąsiek w śpichrzu, Pols. (o)krom, skromny (Mew. dołącza tu i kromka, lecz to wyraz Nm. Krume). Czy krem w znaczeniu plastra tu należy? Por. Gt. I, 250—260.

♀ **Kremer,** ♀ **Kremr** = rodzaj drapacza Kg. *Pozn.* III, 133. Ap. I, 34 ═ Od Adolfa Krämera, słynnego agronoma (ur. 1832).

Kremny p. **Krem.**

♀ **Krepálc** = rękawiczka bez palców Psk. 38. ♀ **Krepel** = słupek

na murłacie ib. ≡ Może Nm. Krüppel, ♀ kröpel, ♀ kräpel = kaleka, kadłubek.

♀ **Krepel** p. **Krypel.**

♀ **Krepel** p. ♀ **Krepálc.**

Kreple lm. = rodzaj ciasta ‖ Cz. kreple ≡ Nm. Krappel, Kräppel = tzn. Por. RA. XVII, 41.

Kreptuch: Creptuchia. Creptuchones (prawie zawsze obok „saccones" = worki) w *Pomnikach dziej. wieków śred.* XV, 597. Znaczenie wyświetla się z następnych: „♀ **Reptuch** = worek, w którym dają koniom sieczkę" Pfil. IV, 242. „♀ **Reptiuch** a. tajstra (p. t. w.) = worek z drążkami poprzecznemi do karmienia koni w braku żłobu, wiąże się do dyszla" RT. 331 (= Ukr. rept(i)ùch a. bałamùt = torba z obrokiem). „Maniak, maniek jest worek nakształt torby, z drążkami i łańcuszkami do przyczepiania u dyszla, dla dawania w drodze jadła koniom bez wyprzęgania. Mazury w Lubelskiem zwą go **reptuz**" Kg. *Chełm.* I, 105. Toż ib. II, 239 p. w. Maniak ≡ Niewątpliwie z Nm. Krippentuch a. Kripptuch [złż. z Krippe = żłób + Tuch = płótno] = tzn.; wyrazów tych w słownikach Nm. nie znajduję, ale są zupełnie możebnemi. Por. **Krypel.**

Kres i **Kresa** pch. złż. **Kreślić** pch. złż. ♀ **Kréz** = 1, powiat 2, koło, krąg. ♀ **Kresa** = ♀ krempa (z Nm. Krämpe), skrzydło (u kapelusza). **Kresowy** (żołnierz) p. **Koliszczyzna.** Zap. tu należy ♀ **Kryślaki** = 1, rodz. jabłek. 2, szkaplerz Ap. XIV, 28 i *Wisła* VII, 106; w obu razach od jakichś znaków, kreśleń. Por. Pfil. IV, 539. Por. ♀ **Kryzlać się.** ‖ Czy Głż. krajski = powiatowy od kraj, czy z Nm. Kreis? Cz. kres, częściej okres; kresliti = rysować; krajski = powiatowy (może, jak Głż., od kraj); Scz. kryza = szranki. Słń. kresija ≡ Nm. Kreis = koło, powiat i in. znacz.; 'Sgnm. i Sgnm. kreiz = zakres; opole, powiat; szranki. Do nas zap przez Cz. Na kreślić, Cz. kresliti, może formalnie wpłynął czasownik Nm.´ kreiseln. Kresa, Kreska jest w tejże postaci w Cz. Por. Mr. 220 Kres, 224 Kryza. Mew. 139 kresъ. ♀ Kresa u kapelusza przez pojęcie okrągłości, otaczania.

Kresa p. **Kres.**

Kreślić p. **Kres.**

Kretes w wyrażeniach: Z kretesem, dw. z kreteszem, ♀ z kretesu, ♀ do skretesu ≡ Zap. z Węg. tönkretesz = zniszczyć, zniweczyć. [Złż. z tönk = pień; grunt, podstawa + re = ku, cecha 3 pp. + tesz = cecha bezokolicznika].

Krezy, Kryzy, Kruszki blp. = 1, wnętrzności, flaki 2. kołnierz marszczony ‖ Głż. krjóz = oba znaczenia. Cz. okruží = też. Ukr. krỳza = kryza (kołnierz); krùski = flaki; krùżewo = koronki. Rs. krùževo = koronki ≡ Nm. Gekröse, 'Sgnm. też kroese, Sgnm. krōsi = wnętrzności [jako 'marszczone', bo Nm. kraus = kędzierzawy, marszczony; Krause, Halskrause = kołnierz marszczony, ♀ bryzowany]. Co do znaczenia, por. **Bryż.** Por. Mew. 139 i 427 krezy. Rs. postać z u może z Hl. kroes = wnętrzności. Por. Pfil. IV, 539.

♀ **Kréz** p. **Kres.**

♀ **Krędziel** p. **Kręgiel.**

Kręgiel pch., dw. **Kregle** lm. Pfil. V, 47. **Krężel,** ♀ **Krężal,** ♀ **Krędziel,** ♀ **Krążek** = kijek u przęślicy. Zdaje się, że tu należy ♀ **Krygiełek,** ♀ **Kryg(i)ołek** = wierzchołek drzewa, bo Nm. Kegel = wierzchołek, szczyt, czub (np. góry). ‖ Głż. kehel. Słń. kegelj, čagelj, čegelj. Ukr. krùhli lm. (z Pols.), krużel. Rs. kèglja = kręgiel; keglь = miarka czcionki (drukars.) ≡ Nm. Kegel = tzn. Mr. 220 Кренгель i Mew. 138 krengelь mylnie podciągają wyraz nasz pod Nm.

Kringel = kołacz. Postać Pols. pod wpływem sld. do krąg-, a może i do Nm. Kringel, Krengel = kołacz. Por. Mew. 137 kreng. Sgnm. chegil oznaczał kołek (np. u namiotów). Czes. kužel = krężel, Słń. koželj = kądziel oznaczają także kręgiel; czy się przeto nie myli Mew. 127 kondrь, zaliczając je do Słw.? Por. Pfil. IV, 539.

♀ **Kręgul-** p. **Krogulec.**

Krępa = jakaś gra w karty L. ≡ Nm. Krimp, Krimpf, Ag. crimp = staroświecka gra w trzy karty, z których dwie zakryte GDW. p. w. Krimpen 5.

Krępiny = ozdoby szmuklerskie do fręzli L. || Słc. krepin = lamowanie. Cz. ♀ krepin(k)a = taśma u kapelusza; fręzla ≡ Fr. crépine = tzn. [z Łc. crispare = kędzierzawić]. Nosówka u nas przez podprowadzenie pod częstą osnowę kręp-. Pfil. IV, 425 mylnie zbliża z **Gremplą,** k. p.

♀ **Krępolec** p. **Krępulec.**

Krępulec L. mylnie objaśnia: „kołek, którym się coś krępuje", uwodząc się, słoworodem ludowym do krępować; przykład, który podaje, nic z krępowaniem wspólnego nie ma. O. ma znaczenia: 1, powtórzone z L. 2, z przykładu u L. 3, gwar. rodzaj sosny 4, gwar. żart. gorzałka. Zasadnicze znaczenie podają gwary: ♀ **Krępolec,** ♀ **Krępulec,** ♀ **Chrępulec** = 1, albo Krakula = laska zakrzywiona, krzywula (jako znak, wici); 2, przyrząd do wioszania zabitych zwierząt domowych, por. Kg. *Kuj.* I, 252. 282. 313. Kg. *Pozn.* II, 239. 285; III, 172; V, 200; Kg. *Maz.* I, 277. *Wisła* V, 907. Kg. *Pozn.* I, 59. || Cz. krumpolec, krmolec = drzewo krzywe, jako jarzmo ≡ Nm. Krummholz [złż. z krumm = krzywy + Holz = -ulc = drzewo] dw. Krumbholz [bo Nm. krumm brzmiało w 'Sgnm. krump, w Sgnm. chrump] = krzywe drzewo, kluka, krzywula; rodz. sosny; ♀ krumpholz = rodz. wódki FWb. Por. Pfil. IV, 426. 502. RA. XVII, 41. Por. ♀ **Knębulec.**

♀ **Krężal** i ♀ **Krężel** p. **Kręgiel.**

Krobia p. **Korb.**

Krochmal pch. złż. || Dłż. měłk (tylko druga część wyrazu Nm.). Ukr. krochmàl. Br. krachmàl. Rs. krahmàlъ (Mew. 141 krochmalь błędnie pisze Rs. krahmalь; formy kruhmàlь Dal n.) (wszystkie trzy ostatnie z Pols.) ≡ Nm. Kraftmehl [złż. z Kraft = siła, wzmocnienie + Mehl = mąka] = tzn. Por. Mr. 219 Крахмалъ. Mew. 141 krochmalь. Przejście Nm. f na nasze ch dość częste; por. Pfil. IV, 430. 539.

Krogulec pch. ♀ **Krogulaszek,** ♀ **Kregulaszek,** ♀ **Kręgulaszek,** ♀ **Gręgulaszek,** ♀ **Gregoraszek,** ♀ **Gregoraczek,** ♀ **Okrąglaszek** (w pieśniach lud.) || Głż. kraholc, škraholc; Słc. krahulec. Cz. krahuj, krahujec, krahulec. Słń. kragulj. Srb. kraguj, kraguljac. Słw. kraguj. Bg. karguj. Ukr. krohùj, krohułèć. Rs., ile wiem, n. (Mew. 130 podaje postać Słw. jako Rs.) ≡ Mew. 130 korguj i MF. kraguj wywodzi z Tur. karagu, kergu; przed nim M. 70 wskazał już Dżagat. karagu. Por. MF. kraguj i Mt. karagu. Mr. 49 Карогуй chce wyprowadzić ze Słw. pnia krag = krakać; ale zakończenie -uj i zgodność formy Słw. zdają się świadczyć za zapożyczeniem z narzeczy Wschodnich. Zdaje się, że pierwotna postać Pols. brzmiała *kraguj(ec). Formy gwarowe uległy sld. w różnych kierunkach; por. RA. XVII, 41.

Krokiew, dw. i gw. **Krokwa** || Słc. krokva. Cz. krokev, krokva, krokví. Słń. kroklja. Ukr. kròkow, kròkwa. Br. kròkwa ≡ Mew. 141 krokva zbliża tylko Lit. kraikas (p. ♀ **Krejga**) i Łot.

krakjis = rogi na szczycie. Mr. w Lpf. IX, 11 Krokla czyni toż samo, przypuszczając, że pierwotną postacią Lit. jest *krakas (ile mnie wiadomó, w Lit. rzecz ma się odwrotnie). Jagić w JA. VII, 675 myśli, że wyrazy powyższe pochodzą ze Sgnm. chraco. Co innego jest ♀ **Krukiew**, k. p.

Kroksztyn pch. = kamień a. belka wystająca, na której się coś opiera. **Kragsztejn** ⚌ Nm. Kragstein [złż. z krag- = szyjowy, kołnierzowy + Stein = kamień] = tzn. Por. Pfil. IV, 505.

Krokwa p. **Krokiew.**

Kroma, Kromka (chleba), rzadziej ♀ **Krom,** ♀ **Skromka,** ♀ **Kram.** ♀ **Kramczyk,** ♀ **Kromczyk** = trocha || Głż. krjeńca, krjemca, Dłż. kromica = kromka; Głż. krjemić = kruszyć (chleb), np. w wyrażeniu „krjemić a lemić njeměć“ = nie mieć (chleba) ani czego nakruszyć, ani nałamać; podobnież po Dnm. mówi się „De hett wat in de Melk to krömen“ = ten to ma co do mleka nakruszyć = ma się dobrze, zamożnie Dt. p. w. Krömen. Ukr. krìmka = krajka, brzeg. Rs. kromà = kawał (chleba) ⚌ Nm. Krume, ♀ kröme = odrobina, kawałek, kęs (szczeg. chleba); miękisz, a miejscami skórka (chleba). Mew. 139—140 mylnie podciąga powyższe wyrazy Słw. pod osn. kroma. Por. Pfil. IV, 539.

Kroma = „warsztat introligatorski do zszywania“ O. ⚌ Czy nie pomyłka, zam. krosna?

♀ **Kromczyk** p. **Kroma.**

Kromlik p. **Krąglik.**

Kromlis p. **Kromras.**

♀ **Krompacz** = rodzaj motyki (wyraz niedawny) Skj. V, 370 ⚌ Cz. krompáč = tzn.

♀ **Krompele,** ♀ **Krąple,** ♀ **Kompery,** ♀ **Kumpery** lm. = ziemniaki || Słc. krumpl'a. Cz. krumpír, krumple, krumpolce. Słń. krompir. Ukr. krómpel = ziemniak || Lit. klúmbere. Fr. ♀ crompire ⚌ Źródłem jest tu Nm. Grundbirne [złż. z osnowy grund- = gruntowy, ziemny + Birne, Sgnm. pira, 'Sgnm. i gw. bir (z Łc. pirum) = gruszka], ♀ grumbirn, ♀ krummbirn = ziemniak. Por. Mew. 142 krompirь. Pfil. IV, 651. ♀ Karpiel trzeba raczej wywodzić z innej grupy wyrazów, p. **Karafjoł.**

Kromras a. **Kramras** = rodzaj tkaniny. Zap. tu należy i **Kromlis** L. || Cz. kromraška, krondraška, kondraška = suknia wełniana (z kromrasu); kondraš = kromras ⚌ Nm. Kron(en)rasch, z Ag. crownrash [Krone = korona + Rasch = (h)aras, patrz **Aras**; więc niby „koronny“, wyborny aras] = tzn.

♀ **Kronflek,** ♀ **Krąflek,** ♀ **Krumflek** = obsac, korek ⚌ Cz. kramflek, kramflík. [Drugą częścią wyrazu może być Nm. Flick = łata, kawałek, a. Fleck mzn. = kawałek, patrz **Flak**; pierwszą część różnie wywodzić można, od Krone = korona, a. od Kranz = brzeg (skąd Pols. **Kraniec**); być też może, że źródłem wyrazu jest Nm. ♀ grämpel = kawałek (czegoś twardego)]. Do nas z Cz.

♀ **Krop** = kopr RT. 210 ⚌ Ukr. krip, 2 pp. krópu = tzn. [O pochodzeniu tego wyrazu i naszego kopru patrz Mew. 129 koprъ].

Kropierz = Łc. falere (= podogonie u siodła?) RA. XXII, 37; XXIII, 315 ⚌ Cz. kropíř = czaprak (mylnie objaśnia Kt.) [Z Fr. croupière = podogonie, to zaś ze 'Słc. cropa = zad (koński); por. Dz. I Groppo].

Krotochwil- p. **Chwila.**

Krotofila p. **Chwila.**

Król p. **Karzeł.**

Królik p. **Karzeł.**

♀ **Królić** = kwiczeć, krząkać (o świni) RA. XVII, 41 ⚌ Cz. kruliti a. krulikati = tzn.

♀ **Króźlik** p. **Kruż.**

♀ **Krtak** p. **Chrzest.**

Kruchta, Krukta. Postaci Pols. ♀ **Krufta,** którą podaje Mr., nie znam. **Grota. Krypt(a)** || Słc. Cz. kruchta || Fr. grotte, dw. crote = grota; crypte = krypta. Hp. gruta. Nm. Gruft = grób, krypta Kge. 'Słc. grupta, gructa = kaplica podziemna. Hl. krocht a. kroft = podziemie ⚌ Gr. krýptē = podziemie; sklepienie. Por. Mew. 143 kruchta. Mr. 222 Kruchta. Pfil. IV, 539. Nasz wyraz z Nm., przez Cz.

Kruczmorka, Kucmorka, Ku(c)zmerka = rośl. sium sisarum. Najdawniejsza wzmianka z r. 1394 w postaci 'kruczmorka' BW. LIII, 234 i *Pomniki dziej. wieków śred.* XV, 597. Pfil. IV, 771 || L. podaje podobnie do naszej brzmiące nazwy połudn.-Słw. ale ich w słownikach moich nie znalazłem. Rs. kučmèrka ⚌ Nm. dw. Kritzelmöre, Krotzelmore, Kritzelmor, Gritzelmere i inaczej [pierwsza część ciemna, drugą patrz pod **Marchew**] = tzn., a. pasternak. Oczywiście postać kruczmorka jest najstarszą i najbliższą Nm. Krotzelmore. Por. Rostafiński *Kucmerka*, odb. z t. XII *Rozpr. wydz. matem.*, str. 36—37. Pfil. IV, 539.

♀ **Krudować** p. ♀ **Rudować.**

♀ **Krufta** p. **Kruchta.**

Kruglik p. **Kruż.**

Krugowa kaczka L. (ze Statutu Lit.) ⚌ Zap. z języków Ruskich, to samo, co ♀ krakwa (anas boschas); por. Rs. utka krjakovnàja, krjakùša, krjak(t)òvka. Por. Nm. Kriekente = Łc. querquedula, ♀ krik, kröck = Łc. anas crecca itd. Por. Pols. krakwa.

♀ **Kruk** pch. = „źle się mówi za 'hak'“ Dudziński u L. || Ukr. kr(i)uk. Br. kruk. Rs. krjukъ || Fr. croc' Ag. crook (zdaniem Mag. ze Sknd.). Ssknd. krōkr. Hl. krooke. 'Słc. incrocare = zawiesić na haku (skąd Sfr. encroier) ⚌ Do nas. z Rs., a do Rs. z Hl. lub Ag. Por. Pfil. IV, 482.

♀ **Kruk** p. **Kruż.**

♀ **Krukiew,** ♀ **Krukwa** = kula (dziadowska), kostur *Pozn.* VI, 283. Psk. 38. Ram. 79. Pfil. IV, 210. **Kryka** = 1, kula (dziad.) Łopac. 2, krzyżownik, rodzaj drabinki, drążka górniczego Łb. O. Dw. **Krukwa** RA. XXIII, 315 ⚌ Nm. Krücke = też znaczenia. Co innego jest **Krokiew,** k. p. Kluka (klucz i in.) są wyrazami czysto Słw. Por. Mew. 120 kljuk. Pfil. IV, 460.

♀ **Krukiewka** p. **Kruż.**

Krukta p. **Kruchta.**

♀ **Krukwa** p. ♀ **Krukiew.**

♀ **Krula** = kabłąk u jarzma na głowę wołu O. ⚌ Może Br. *krùhla = coś okrągłego (= Pols. *krągla). Por. Ukr. krùhla = krowa z krzywemi (zaokrąglonemi) rogami; Br. Ukr. hruhlàk = krąglak, drzewo okrągło obrobione.

♀ **Krumflek** p. ♀ **Kronflek.**

Krumper = haftarz L. || Cz. krumpíř = jedwabiarz, haftarz jedwabiu pch. ⚌ Nm. Krämp(l)er ma być, według Kotta, p. w. Krumpíř = tzn.; GDW. ma znaczenia 1, przekupień 2, wełniarz. Por. Pfil. IV, 425.

♀ **Krupiejka** = kropelka Cinciała *Przysłowia* 21 ⚌ Słc. krupej, Cz. krůpej = kropla.

Kruszki p. **Krezy.**

♀ **Krutowiny** p. ♀ **Inkrutowiny.**

Kruty = gwałtowny PF. **Okrutny, Skrutny** pch. ⚌ Czy to są Czeszczyzny: krutý, ukrutný? Mew. 138 pod krent poczytuje Pols. kru-

ty i skrutny za Rs., zdaniem moim, zgoła mylnie, bo w Rs. jest wprawdzie krutòj, ale skrutnyj jest wyrazem gwarowym, którego znaczenia Dal nawet dobrze nie wie; powtóre w epoce PF. (kruty) i nieco później (skrutny) nie zapożyczaliśmy wyrazów Rs. Formy więc powyższe albo są naśladowaniem form Cz., albo wytworem czysto Polskim, z zachowaniem resztki u nosowego, jak wporuczyć, smutny itp. Patrz Bdp. §§ 93—100.

♀ **Kruz** p. **Kruż.**

Kruż m., zdrob. **Krużyk, Krużlik** = dzban L. ♀ **Krózlik** Ap. VII, 32. RA. X, 286. Wswp. 11. Skj. IV, 378; V, 371. ♀ **Kruz** GO. 169. Dw. **Kruglik** = amphorula *Pomniki dziej. wiek. śred.* XV, 277 || Dłż. krużk. Rs. krużka || Lit. krúżas. ═ Nm. Kraus, ♀ krūs, ♀ kreuss, ♀ krōs, Sgnm. zdrob. chrūsul, 'Sgnm. kruse, Nnm. zdrob. Kräusel, Kreusel [zap. z Rom.: Shp. crisuelo = lampa krzyżowa, poczwórna; Wł. crucivolo = kubek, 'Słc. crucibulum, patrz **Krasowola**] = dzban. Mew. 142 łączy kruż ze Słw. osnową krugl-; mnie się zdaje, że się myli; myślałbym, że wyrazy te raczej z Nm. Krug zbliżać wypada; tu należą ♀ **Kruk** = dzban Ram. 81 oraz ♀ **Krukiewka** = kamionka, ♀ hlak Ust. z Poznańskiego. Dz. II b Shp. crisuelo, wątpię czy trafnie, z Bask. wywodzi. Por. Pfil. IV, 539. Mr. 223 Kruż. W krużganek zupełnie tak samo oddaliśmy Nm. refleks Łacińskiego cruci-. Por. **Korczak, Krzyż.**

Krużganek p. **Ganek.**

Krużlik p. **Kruż.**

♀ **Krużowaty** = kędzierzawy FWb. (gdzieś pod wyrazami od K) ═ Nm. kraus = tzn.

Kryca = „żelazo kowane" O. (skąd?). Łb. n. || Cz. kryce ż. = frysz, grąp. Ukr. kryća = stal. Rs. krica = tzn. [Gt. I, 35 wywodzi od kra] ═ Do nas z Cz. a. Rs. [Mew. 139 krica wywodzi z Nm. Kritze, ale wyrazu tego ani GW., ani Sand. nie podają. Może zbliżyć należy Słw. krъčь = kowal; kruszec Mew. 143 krъčь. Mr. 223 Кръчь].

♀ **Krychla** = lubaszka (śliwka) Psk. 134 ═ Nm. Krieche, Kriechel, Krüchel = tzn.

♀ **Krychta** = okruszyna ═ Ukr. krych(t)a = tzn.

♀ **Kryczka** p. **Brukiew.**

♀ **Kryda** = „6—10 mędli owsa układają w krydę" (kupę?) Skj. V, 371. „Owies kładzie się w krytki tj. w mędle, bez rachunku snopów *Encykl. roln.* II, 816 ═ Może Słc. krydla, krýdelka = pokrywa? Albo może kryda ma d przez uczuwanie ♀ krytki jako *krydki, a wyrazy pochodzą od kryć?

♀ **Krygać**, ♀ **Krać** = dostać GO. 89. 169 i ind. Bb. 43. Ram. 79 || Głż. kry(d)nyć = tzn. ═ Nm. kriegen = tzn.

Krygi lm. = wędzidło Kn. **Krygować się.** „Uzdeczki krygowe" Kg. P. 21 (autor objaśnia w słowniczku: „ładny, porządny"!). Czy tu należy Kryglas = wykrętas (w piśmie) Greene *Szary dom* 1879 str. 30? ═ Zap. z Nm. dw. Krieg = jakiś przyrząd dźwigniowy, jakaś szruba do nastawiania działa; GW. myśli, że nazwa przeszła z jakiegoś dawniejszego przyrządu pociskowego; przejście znaczenia na wędzidło u nas zap. przez podobieństwo kształtu. Krygować się może dla podobieństwa ruchów „krygującej się" kobiety do poruszeń głowy konia, spinanego wędzidłem. Por. Mew. 144 krygъ. Lpf. IX, 25—26 Kryg.

♀ **Krygiełek** i ♀ **Krygołek** p. **Kręgiel.**

Kryglas p. **Krygi.**

Krygować się p. **Krygi.**

Kryka p. ♀ **Krukiew.**

Kryp- p. **Krypel.**

♀ **Krypcie** p. ♀ **Kierpce.**

Krypel a. **Krepel** = kościół ewangielicki O. (zap. pogardliwie) ≡ Nm. Krippe, zdrob. Krippel = jasło, żłób; obora, stajnia. Tegoż pochodzenia jest nasza **Krypa** = czółno, ♀ **Krypy** = jasła GO. 128 i ♀ **Kryp** = żłób Nadm. 118. Mr. 221 Kripa niepotzebnie oddziela od 224 Krypa. M. 70 mylnie wywodzi z Ar. Por. **Kreptuch.**

Krypt(a) p. **Kruchta.**

♀ **Krys-** p. ♀ **Krajzrak.**

♀ **Kryślaki** p. **Kres.**

♀ **Krytop** = doniczka Nadm. 133 ≡ Nm. Krauttopf [*złż.* z Kraut = ziele + Topf = garnek] = tzn.

Kryzy p. **Krezy.**

Kryzel = żelazko szklarskie do obłupywania szkła L. ≡ Nm. Krösel = tzn.

♀ **Kryzlać się** = kręcić się, wiercieć się Kg. *Krak.* III, 50 ≡ Nm. kreiseln = tzn. [Od Nm. Kreis = koło, k p. pod **Kres**].

Kryżmo p. **Chrzyżmo.**

Krzcić p. **Chrzest.**

Krzciuk p. **Chrzest.**

Krzeczot „jest ruskie nazwisko; po polsku nazywa się ten ptak białozor“ Czacki (u L.). „Krzeczot, Kreczet, Kryczot = avis moschovitica, eadem cum gryfalcone“ Kn. (ze Skaligera) ≡ Rs. krěčetъ = sokół (falco gyrofalco), Ukr. kreczět = tzn. [Może Mong. kyrczyt = jastrząb *Živaja Starina* 1891, zesz. III, str. 174). Por. Mew. 140 krik-.

♀ **Krzes(t)-** p. **Chrzest.**

♀ **Krzynia** p. **Skrzynia.**

Krzynów p. **Skrzynia.**

Krzyż pch. *złż.* ♀ **Krajc** a. ♀ **Krajcna** = żołądź (w kartach). ♀ **Krajcowy** = żołędny: „Ty, krajcowy dupáku!“ Skj. IV, 323 = żołędny walecie, patrz **Dubelt.** ♀ **Krzyżak** = rodz. tańca. ♀ **Krzyżka** = dyska (w kartach). **Krzyżownik** = rodz. rośliny. ♀ **Krzyżowe** ziele = rodz. rośliny. ♀ **Krzyżulec** = kozły na dachu. **Krzist** = krzyż RA. XIX, 329, zwr. 2 ‖ Głż. křiž, křižowe zelo = Nm. Kreuzwurz. Dłż. ksica *ż.* Słc. Słń. križ. Cz. kříž (także i o kartach); ♀ křižák = rodz. tańca (na Morawach). Srb. križ (w znaczeniu nie-kościelnym). Bg. križna nedělja (ale krzyż po Bg. krъst). Ssłw. križь. Ukr. kryži blp. a. kryž = grzbiet; kryžèm leżaty = krzyżem leżeć. Br. kryż. Rs. kryžъ = krzyż, jako znak, np. ×; rękojeść np. szabli (w znacz. kościelnym krestъ) ‖ Wł. croce. Fr. croix. Hp. cruz. Rum. cruce. W 'Słc. godnym uwagi jest znaczenie crux jako krucjaty, skąd krzyżak i wojna krzyżowa. Nm. Kreuz n., 'Sgnm. kriuze, Sgnm. chriuze. Ag. cross. Węg. keresz. Lit. krýžius = krzyż (kościelny); [kriksztas = 1, chrzest 2, krzyż (na mogile) pochodzi od chrzest-] ≡ Źródłem jest Łc. crux (2 pp. crucis) = krzyż, w znacz. szubienicy; dalsze znaczenia: szubienicznik i plaga, nieszczęście wogóle. Do nas wyraz dostał się od Niemców, przez Czechy. Por. MF. i Mew. 141 križь. JA. I, 448. ♀ Krajc z Nm. Kreuz mzn. = żołądź (trefl). ♀ Krzyżka nazwana z powodu, że na dawnych kartach miała liczbę X u góry. Rośl. Krzyżownik przełożono z Łc. (nowoutworzonej) nazwy crucianella. Krzyżulec ma w drugiej połowie (-ulc-) zwykły refleks Niemieckiego Holz = drzewo i jest naśladowaniem Nm. Kreuzholz = tzn. Znaczenie grzbietu jest też w Nm. Kreuz. Por. Pfil. IV, 539. **Chrest. Ganek. Grajcar. Kruż. Kuruc.**

Krzyżmo p. **Chrzyżmo.**

Krzyżulec p. **Krzyż.**

Ksiądz pch. **Książę** pch. złż. **Księżyc** pch. złż. **Ksieni.** **Kniaź** || Głż. i Dłż. knjez = pan; knjeni = pani; kzježna = panna. Słc. kňaz = ksiądz; knieža, kňažic = książę. Cz. kněz = książę; ksiądz; kníně = księżna; kníže = książę. Słń. knéz = książę; knéginja = księżna. Sslw. kъnęgъ, knęgъ = książę; knęgyni = księżna; knęzь = książę; naczelnik. Ukr. kniaź = książę; naczelnik; pan młody. „Zobaczywszy po raz pierwszy księżyc na nowiu, potrzeba mówić 'Ojcze nasz'.. a następnie: 'Kniaź na nebi, a car na zemli, a kamiń na mori'" Ap. III, 112. „Misiać a kniaź, czy buŭ ŭ mori?" tmże; ksiondz = ksiądz. Br. ksiondz, 2 pp. ksiandzà (z Pols. oba ostatnie); kniaź (najczęściej z dod. 'maładòj') = pan młody. Rs. knjazь = książę; knjaginja = księżna; ksëndzъ char.= ksiądz (katolicki) (z Pols.) || Lit. kùni(n)gas = ksiądz, dw. pan; kunigaiksztis = książę (a u Szyrwida także i księżyc). Łot. kungs = pan; kundze = pani; cienińsz = król. Estońs. kuniṅgas. Rum. cneaz = książę. Węg. kenéz, kinéz, knezus (podaje Mew. 155 p. w. kъnengъ). Albańs. knez. Ngr. knézēs = Nm. König, ♀ künig, kōninok, Sgnm. kuning, chuning = król [wyraz rozgałęziony w Grm.: Ssas. cuning, Ag. king, Hl. koning, Sskud. konungr; -ing jest końcówką odojcowstwa, niby nasze -ic; Sgnm. kunni = ród, chuning przeto = niby 'rodowicz', 'szlachcic' (patrz ten wyraz), por. Łc. gentilis, Ag. gentry Kge. König]. O końcówce Słw. -ęg, -ęź, w Pols. -ąg, -ądz, -ąż patrz MF. 14 i por. pieniądz z Sgnm. phenning, mosiądz z Nm. Messing, Elbiąg z Nm. Elbing itp. Przejście znaczenia z króla, pana na księdza, pana duchownego nie trudne do zrozumienia; nie więcej trudnym jest przeniesienie znaczenia księcia na księżyc (por. wyżej podany ustęp Ukr. i wyraz Lit.), który w pieśniach króluje nad gwiazdami, pasie gwiazdy itd. Kniaź z Ukr. Przypuszczać należy wpływ poczucia formy odojcowskiej u Giermanów na takież postacie Słw. (książę, księżyc). Por. Mew. 155 kъnengъ. JA. V, 171; VII, 293. Pfil. IV, 539. Mew. 427 dodaje Ar. knadz z Ibn Chordadbeba (wiek IX), mówiącego o władcy Słowian. Spols. ksze! jest skróceniem 'księże'.

Książę p. **Ksiądz.**

Ksieni p. **Ksiądz.**

Ksieniec p. **Księga.**

Księżyc p. **Ksiądz.**

Księga pch. złż., dw. blp. JA. II, 376. **Ksieniec** a. **Księgi** = żołądek niektórych zwierząt. **Czarnoksiężnik** pch. ♀ **Knega** Dd. 136. Ram. ♀ **Czárnoksęžnik** = księgarz Cenowa *Skárb* (na tytule) || Głż. kniha. Dłż. knigvy blp. Słc. Cz. kniha. Słń. Srb. knjiga. Bg. Sslw. Rs. kniga. Br. kniha. Ukr. knyha. — Cz. ksenec = ksieniec (z Pols.). Ukr. knyha = żołądek. Rs. kniga = żołądek || Lit. knýga, częściej blp. knýgos = księga; ksieniec; ♀ kninga = księga. Węg. könyv = księga = Pochodzenie wyrazu dotąd nierozjaśnione. Dobrowski wywodził z Chińsk. king. J. Gebauer zbliżał z knieją we wspólnym znaczeniu drzewa Bge VIII, 108. MF. knjiga nie zgadza się ani na Chińs. king, ani na Sknd. kenning. Mew. 155 i 427 kъnjiga powiada: „postacią pierwotną jest *kъninga, *kъningva, *kninga, *kningva. Wyraz to zap. obcy, ale nie z Chińsk., lecz raczej ze Sknd. kenning = znak, głoska; jeżeli tak jest, to łatwo się wyjaśnia lm. kъnigy w znaczeniu 'pismo' i nosówka Pols. Wobec rozpowszechnienia wyrazu w Słw., należy przypuszczać, że jakiś, do kenning podobny wyraz znanym był i innym szczepom Nm. Kenning pochodzi od Ssknd. kanna = poznawać, znać i krewni się ze Słw. zna-." Mr. 43 Книга nie zgadza się na wywód ten ze względów głosowniowych i nasuwa pień Skr. kūn = zginać. Por. Pfil. IV, 539. Nasz

ksieniec jest naśladowaniem Nm. Buch w znaczeniu żołądka, zwanego inaczej po Nm. Blättermagen, Psalter(= psałterz), Fr. psautier, z powodu podobieństwa do kart księgi. Czarnoksiężnik jest naśladowaniem Nm., 'Sgnm. diu swarzen buoch dsł. = czarne księgi i swarzkunster (= dsł. czarny kunsztmistrz) = tzn. [to zaś jest sld., 'Sgnm. nigromanzîe = nekromancja, z Gr. nekromanteía = wróżenie z nieboszczyków; nigro- pojmowano jako Łc. nigr- = czarny, por. AV. 53], może przez Cz. černokněžník, por. Cz. černé umění = czarnoksięstwo. Lit. czierpknýges = księga czarodziejska (zap. z Pols.).

♀ **Ksiuk** p. **Chrzest.**

Kspany, Gspany, Xpany = „wieńce szybu rozpierające; wieniec okliniony" Łb. 82 ⩶ Nm. Gespann n. = tzn. (Łb. mylnie wywodzi z 'gespannt'). W wymawianiu Gnm. gspann.

Kstel, Gstel, dw. **Xtel** = wierzchni wieniec nad szybem, folbun Łb. 82 ⩶ Nm. Gestell n. = podstawa, kozły i in.; w wymawianiu Gnm. gstell. Tegoż pochodzenia są **Obstalować** i in.

Kstyb = zalepa, mieszanina gliny z miałem węglowym do zalepiania pieca Łb. 124 ⩶ Nm. Gestübe n. = tzn. W wymawianiu Gnm. gstüb.

Kształt pch. złż. || Dłż. štalt. Cz. kštalt. Słń. štavt. Br. kształt (z Pols.) ⩶ Nm. Gestalt ż. [wyraz późny, dopiero w końcu XVIII w. używany; jest to imiesłów od 'Sgnm. stellen = stawić; kształtować, robić, porządkować; 'Sgnm. znano tylko ungistalt = niekształtny, brzydki, w 'Sgnm. nadto wolgestalt = kształtowny, ładny Kge] = tzn. Por. MF. štavt. Mew. 145 kštaltъ. Pfil. IV, 539.

Kub, ♀ **Kubel** = chlew świński L. ♀ **Kubusek** = pudełko *Wisła* I, 153 ⩶ Nm. Koben mzn. = 1, świniarnik 2, skrzynia; 'Sgnm. kobel = domek, ♀ kowe, kuwe = skrzynia na kołach, ♀ kubje = przybudowanie, ♀ kowe, ♀ kove, ♀ kobe = świniarnik itd.

Kuban pch., dw. **Kubana** ż. ♀ **Kubas** ⩶ Ma być z Rum. cu bani dsł. = z pieniędzmi. Patrz Lam *Głowy do pozłoty* I, 186 ods. [Rum. bani blp. = pieniądze, cu = z].

♀ **Kubanki** p. **Kufa.**

♀ **Kubas** p. **Kuban.**

Kubek p. ♀ **Kubeł** i **Kufa.**

♀ **Kubel** p. **Kub.**

Kubeł pch. **Kibel, Kiebel** = miara rudy (12 garncy). ♀ **Kubolec,** ♀ **Kubeniek,** ♀ **Kubło** || Słc. kbel. Cz. kyblík; kbel, gbel, bel. Słń. kebel, kabel, kobel = wanienka. Srb. kabao, 2 pp kabla. Bg. kъbъl. Sslw. kъblъ = korzec. Ukr. kibel, gboł. Br. kùbał. Rs. kòbelъ, kùbelъ, koblъ || Lit. kùbilas. Węg. köböl ⩶ Nm. Kübel, Sgnm. kubil = tzn. [Łc. cupa = beczka jest źródłem, z którego też mamy **Kufę** i **Kubek**; stąd też 'Słc. cupella i cupellus = korzec, oraz Prowans. cubel = kubeł]. Por. Kge Kübel. Mew. 154, Mr. 54 i MF. kъblъ. Pfil. IV, 537 kibel i 539 kubeł. Por. **Kupler. Kwef.**

♀ **Kubeniek** p. **Kubeł.**

Kubiesz = włodarz L. (z *Volum. legum*, gdzie mylnie wydrukowano Rubiesz) ⩶ Łot. kubjas = tzn., wyraz znany tylko na granicy Łotwy z Estonją, zap. Estońskiego pochodzenia; zwykle po Łot. stārasts (starosta).

♀ **Kubło** p. **Kubeł.**

♀ **Kubolec** p. **Kubeł.**

Kubrak pch. ♀ **Kubrat,** ♀ **Kubraszek** ⩶ Zap. Nm. Kapprock rodzaj ubrania z kapiszonem, to samo co Nm. Kaputrock, skąd Pols. ♀ Kapudrak [złż. z Kappe = ka-

piszon + Rock = surdut, kapota. Por. **Czapka, Kapota** itd.]. Nm. *o* przechodzi tu w *á*, jak w Inderak, Kapudrak itp., przez podprowadzenie pod pospolitą końcówkę *-ák*. Co do przejścia *a* na *u*, por. Pfil. IV, 400. DC. ma 'Słc. cubrum = odzież płócienna, ale wyraz to wzięty z Diefenbacha i może pochodzący ze średniowiecznej Łaciny polskiej.

♀ **Kubraszek** p. **Kubrak.**

♀ **Kubrat** p. **Kubrak.**

♀ **Kubusek** p. **Kub.**

Kuc, Kucyk ═ Zap. Ukr. kùcyk = tzn.; kùcyj = kusy [może z Tur. k(i)uczuk = mały, Tat. kuczuk = piesek, szczenię M. 71; Mew. 128 konsъ- podciąga osnowę kuc- pod kus-, skąd nasze kusy; byćby mogło jednak, że osnowa kuc- jest odrębną, wiążącą się z Pols. kucnąć, przykucnąć, ♀ siąść w kuczki. Por. Mew. 37 čuk-].

Kucharz p. **Kuchnia.**

Kuchnia, Kucharz pch. *złż*. **Kuch** i **Makuch** patrz pod **Mak. Baumkuch** O. ♀ **Pąk, Pączek** (z ciasta), **Pampuch,** ♀ **Pępuch** ‖ Ze Słw. godniejszemi uwagi są: Cz. kuhati = patroszyć (vařiti = gotować); kuchta = kuchta. Srb. kuhati obok variti. Sslw. późn. kucharь ‖ Nm. Koch = kucharz; Kuchen = pieczywo; Küche = kuchnia; kochen = gotować; Sgnm. choh = kucharz; kùchina = kuchnia. Węg. kohnya, konyha. Rum. cuinǎ, Wł. cucina, Fr. cuisine = kuchnia ═ Łc. coquus, gmin. cocus = kucharz; coquina (późn.) = kuchnia; coquo = gotuję. Do nas z Nm. Baumkuchen [*złż.* z Baum = drzewo + Kuchen, więc niby pieczywo w kształcie drzewa] = tzn. Pączek jest sld., pochodzi z Pampuch = Nm. Pfannkuchen [Nm. Pfanne = patelnia, p. **Brytfan** + Kuchen] = tzn. Por. Pfil. IV, 539. MF. kuhati. Mew. 146 kucharь. Mr. 225 Kuhati; 226 Κoυχαρь, Kuharica, Kuhinja; 233 Kužina.

♀ **Kucia** p. **Kocz.**

♀ **Kucifajka** = „żartobliwy wykrzyknik" Skj. IV, 324 ═ Zdaniem L. Malinowskiego, ma być przekręceniem Łac. crucifixus dosł. = ukrzyżowany, skąd Pols. krucyfiks. Przekręcenie może być eufemiczne, jak dalibut, djasek itp.

Kucik p. **Kot.**

♀ **Kucja,** ♀ **Kutja** = 1, pewna potrawa obrzędowa w wigilję Bożego narodzenia 2, wieczerza na wilję 3, dzień wilji 4, przeddzień Nowego roku i Trzech Króli. Czy cvcza w *Pomnikach dziej. wiek. śred.* XV, 530 = kucja? Ustęp brzmi: „Pro medio choro auenate (owsianki, kaszy owsianej) alias cvcza" ‖ U Serbów Kalabryjskich kučija. Sslw. koutija, koučija = potrawa z ziarn pszennych z sytą. Ukr. kùtia = 1, potrawa wilijna (ziarna pszenicy z makiem tartym i miodem) 2, wilja. Br. kućcià = 1, potrawa obrzędowa (z ziarn pszenicy lub jęczmienia) 2, przeddzień Bożego Narodzenia, Nowego roku i Trzech króli 3, safanduła. Rs. kutijà a. kutьjà = 1, potrawa obrzędowa w dzień żałobnego nabożeństwa i w trzy wilje (kasza z ziarn jęczmiennych, pszennych a. ryżowych, z sytą i rozynkami) 2, przeddzień świąt wyżej wymienianych; kutějnikъ = 1, miejsce w cerkwi, gdzie się stawia tę potrawę 2, wilja 3, żartob. o sługach kościelnych ‖ Lit. kóczios, kúcos, kúczios blp. = wilja (dzień i wieczerza). Łot kūkju wakars = wilja ═ Gt. I, 435 z Gr. kēdeía mzn. = pogrzeb. Mr. 232 Κoυτнia z Gr. kykeōn = napój z jęczmienia z winem a. miodem (u Homera). Mew. 149 powiada „wyraz niewyjaśniony", a 427 zbliża Gr. koukía. A. Brückner nasuwa 'Sgr. kouki w DC. słowniku Gr. JA. IX, 168. Korsch (tamże 514) mówi: „Jednym z najniefortunniejszych jest wywód z Gr. kēdeía; ale i Matzenaura z kykeōn jest też niemożebnym. Lepszymby był z kykeía niby = mieszanina, gdyby wyraz nie był tak rzadkim.. Możnaby

też myśleć o Ngr. koukía, lm. od koukí = bób (jak w JA. IX, 168)". Zdaje się przeto, że kucja jest wyrazem Gr.; do nas z Ukr. Por. *Prawda* 1882, str. 35. Miklosich mylnie Rs. kutejnikъ wpisał Mt. pod kutu.

Kucmorka p. **Kruczmorka.**

♀ **Kucubejka** p. **Koc.**

Kucz- p. **Kuk.**

♀ **Kucza** = kupa. L. ma dw. **Kuczek,** ale w przykładach domyślać się wolno raczej ż. ═ Br. kůcza = tzn.

Kuczaba p. **Kociuba.**

♀ **Kuczar** p. **Kocz.**

Kuc(z)baj(a) p. **Koc.**

♀ **Kuczer** p. **Kocz.**

Kuczma = rodzaj czapki Rej *Krót· rozprawa*, wiersz 1780. ‖ Słc. kučma = czapka futrzana. Chrw. kučma = tzn. Ssłw. kučьma = kapelusz. Ukr. Br. Rs. kuczma = czapa (futrzana) ═ Węg. kucsma = czapka futrzana. Por. Mew. 145 i 427 kučьma. M. 71. Lpf. IX, 35 Kukma.

Kuc(z)merka p. **Kruczmorka.**

♀ **Kućmierz** p. **Kuśnierz.**

♀ **Kudrywalec** = chytrzec Mgn. p. w. Schlaukopf ═ Przypomina Nm. Kauderwelsch = mowa niezrozumiała, szwargot.

Kufa pch. **Kufel** pch. **Kofel** *Proteus* wiersze 661 i 686. **Koflik. Kubek** pch. **Kiper,** ♀ **Wajnkiper,** ♀ **Wejnkiper** = piwniczy. ♀ **Kubki,** ♀ **Kubanki** lm. = rodz. grzybów ‖ Słc. kypa = beczka. Scz. kauf, Cz. kufa = beczka. Ssrb. kupa = beczka. Ukr. ku(ch)fa = beczka. Słc. kupa = naczynie. Słń. kupa, kupica = czasza. Srb. kupa = tzn. Srs. kupa = czasza. — Cz. koflik = czasza. — Dłż. kub, kubk = kubek. Ukr. kůbok, Rs. kůbokъ = kubek (oba z Pols.) — Rs. kůporъ = 1, bednarz 2, robotnik korkujący butelki; kůporitь = 1, być bednarzem 2, korkować. Być może, iż Rs. kubъ = alembik jest Wschod. pochodzenia Mt. kub. ‖ Wł. coppa a. coppo = dzbanek. Hp. copa = kielich. Fr. coupe = czara. Ag. cup = czara. Nm. Kufe, Küpe. 'Sgnm. kouf, Sgnm. chuofa = kufa; czara. 'Słc. cup(p)a = beczka. czara ═ Wszystkie wyrazy powyższe mają źródło w Łc. cupa = beczka. Kufa z Nm.; Kufel z Nm. Kuffel, zdrobnienie od Kuff ż.; Kubek zap. zamiast *kupek, przez uczuwanie b w przypadkach pobocznych; Kiper z Nm. Küfer, Küper dał. = kufiarz, kufowy; Weinküfer, Weinküper = dozorca składu win. ♀ Kubki, ♀ Kubanki dla podobieństwa kształtu do kubka. Por. Mr. 53 Kupa, Кубъ, Kufel i 229 Купоръ. Lpf. IX, 32 Кубъ. Mew. 147 Kupa. MF. Kupa. Pfil. IV, 538. 539. Por. **Kubeł.**

Kufel p. **Kufa.**

Kufer pch. ‖ Słc. kufor. Cz. kufr. Ukr. kůfer ‖ Rm. cŭfer. Hp. cofre. Fr. coffre. Wł. cofano. Hp. cofin, Fr. coffin = koszyk. Hp. cofe, Wł. coffa = kosz masztowy. Ag. coffer. Lit. kůferts. Duńs. Szwed. koffert. Nm. Koffer, dawniej i w gwarach kuffer(t) ═ Źródłem jest Gr. kófinos = kosz, skąd Łc. cophinus = tzn. Nm. z Fr., a do nas z Nm. gwarowej postaci kuffer. Por. Pfil. IV, 540. Dz. I Cofano.

♀ **Kuferek** = koperta (listu) Ust. od J. Bystronia ═ Nm. Couvert [wymawia się kufèr, z Fr. couvert mzn. koperta, to zaś z Łc. coopertus = pokryty, skąd nasza Koperta] = tzn.

♀ **Kufieta** p. **Kapota.**

Kugiel p. **Kula.**

Kuglaka p. **Kula.**

Kuglarz pch. zła. ‖ Głż. kekleŕ = kuglarz; keklija = kugla, ko-

medja, widowisko. Dłż. g o k l a ř. Cz. k e j k l, częściej k e j k l e lm. = kuglarstwo, farsa; k e j k l í ř = kuglarz. ═ Nm. G a u k l e r = kuglarz; G a u k e l = łudzenie, kugla; ♀ g ē k e l = marjonetka; ♀ g ē k e l m a n = kuglarz (por. **Kukla**); Sgnm. g o u k a l ā r i, g o u g g a l ā r i = kuglarz [Kge wywodzi ze źródła Grm.; dawniej wskazywano Łc. j o c u l a r i mzn. = kuglarzyć]. Por. Mew. 145 kuglja. Mr. 201 Kejkl; 393 Kuglarz. Mr. 218 pod Kouzlo podciąga Pol. g u s ł a i k u g l e; myślę, że mylnie. G u s ł a nie wpisałem do słownika, gdyż mniemam, że nie ma wspólności z Cz. k o u z l o i równa się *g u n s ł o = *g ę s ł o, a g u ś l a r z = g ę ś l a r z (wiadomo, jak w średniowieczu łączono pojęcia muzykanta, kuglarza i czarodzieja), że zatym g u s ł a jest wyrazem Słw. Mew. 150 pod kuzlo oddziela również Pols. g u s ł a, chociaż myli się, upatrując źródła wyrazu tego w Lit. (Mew. 72 gond-): Lit. małouż. wyraz g o s l ý b e wzięty jest zap. z Pols., a Polacy, ile wiem, ani jednego wyrazu do ogólnego języka z Litewszczyzny nie zapożyczyli. Por. Pfil. IV, 540.

♀ **Kuja** = nazwa krowy Ap. XIV, 27 ═ Może z Ukr. k u j à (h a) = mający spuszczoną głowę, mruk. Po Chrw. i Srb. k u j a = suka.

♀ **Kujon,** ♀ **Kojan** = smarkacz, głupiec; łajdak, hultaj, tchórz L. O. Kg. *Krak.* IV, 310. ♀ **Kujonić** = łajać Rękop. Wrześn. ♀ **Kunirować,** ♀ **Kunierować,** ♀ **Konierować** = lżyć, łajać Ap. I, 70; IX, 197. Skj. IV, 24. Pfil. III, 493. Święt. || Słc. Cz. k u j o n = łotrzyk, łajdak. Słc. k u n i r o v a t' = sekować, dręczyć. Cz. k u j o n o v a t i = dręczyć, dokuczać. Ukr. k u n i r o w à t y = poniewierać || Nm. K u j ò n = nędznik, niegodziwiec; k u j o n i e r e n = pomiatać, poniewierać ═ Fr. c o y o n, Wł. c o g l i o n e, Hp. c o l l o n [zasadnicze znaczenie testiculus, z Łc. c o l e u s = scrotum] = niegodziwiec, nędznik. Do nas z Nm. przez Słc. i Cz. Wywód z Węg. RA. XVII, 23 nie wydaje mi się trafnym.

Kuk- jest osnową, z której idą dziecinne ♀ **kuka** = bobo, bolączka, **dokuka, kuczyć,** ♀ **kuczno** mi, Ap. I, 70, ♀ **poskucować,** ♀ **przekucać** Wswp. 19 ═ Zapisuję wyrazy powyższe z powodu twierdzenia Matzenaura Lpf. IX, 180, że pniem ich ma być *k ą k - i że wyrazy Pols. są Rs. pochodzenia, ponieważ nie zawierają nosówki. Zdaje mi się, że 1, nie jest dowiedzionym, iżby pień pierwotny Słw. był z nosówką; Mew. 146 ma osnowę k u k a -; myślę, że wolno ją utożsamić z następną tamże kuka- 2 i zbliżać z Skr. k u c z - = giąć, kurczyć 2, chociażby pniem było tu *k ą k -, to i tak Pols. k u k - nie byłoby zapożyczonym, lecz pochodzącym z k u n k, jak k u s y, p o k u t a, p o r u c z y ć, s m u t n y itp. pochodzą nie z Rs. ani z Cz., lecz z postaci z u nosowym; por. ♀ w c i u ż y, ♀ k s i u ż e, ♀ j u, ♀ p i s z u, ♀ P u t n ó w itp. obok w c i ą ż y, k s i ą ż ę, j ą, p i s z ą, P ą t n ó w itp.

Kukla = kapica mnisza. ♀ **Gugla** = rodz. opończy huculskiej bez rękawów, z kapturkiem. ♀ **Kukla** = „rodzaj ubioru na głowę u chłopek" Gołębiowski *Ubiory* 181 (gdzieindziej znaczenia tego nie znajduję) || Cz. k u k l a, k u k l i c e = kapiszon. Słń. k ú k l j i c a = tzn. Bg. k u k l i č k a = kapica. Ssłw. k o u k o u l ь, k o u k l a r ь = kapica; płaszcz. Srb. k u k u l j, k u k u l j i c a = kapiszon, czepiec. Ukr. g ù g l a = płaszcz z kapturem. Rs. k u k ò l ь, k u k l j à = kaptur, kapiszon; rodzaj odzieży. Mew. 146 podaje Srb. i Bg. g u g l a = płaszcz z kapturem || Nm. K u g e l, K o g e l, G u g e l = kapica (co innego K u g e l = kula, patrz **Kula**), Sgnm. c u g u l a, c h u g e l a, c u c a l a. Ag. c o w l = kapica; habit. Fr. c o u l e = habit. Wł. c o c o l l o = kapica. Hp. c o g o l l a, c o g u l l a = habit. Ngr. k o u k o ú l a, k o u k o ú l i o n = kapica; k o u k l í o n czepiec. Tur. k o k o l a = kaptur. Węg. c s u k l y a = habit ═ Źródłem jest

tu Łc. cucullus, cucullio = kaptur, przyszyty do odzieży, 'Słc. cuculla. Do nas Kukla z Cz., a ♀ Gugla z Ukr. Por. MF. kukulj. Mew. 146 kukla 2. Mr. 226 Kukla. Brl 111 Kukla. Mt. kukla mylnie zmieszał Kuklę od cucullus z Kuklą a. Kukłą w znaczeniu lalki. Por. **Kuglarz.**

Kukla p. **Kukła.**

Kukła, częściej **Kukiełka,** dw. **Kukla,** np. w Reja *Krótk. rozprawie*, w. 63, w znacz. bochenka. Słc. kukl'a = lalka (owada i dziecinna). Cz. kukla = 1, lalka (owada) 2, a. kukelka = kukiełka (bułeczka). Bg. kukla = lalka. Ukr. kùkła = 1, lalka, marjonetka 2, lalka (owada). Rs. kùkla = 1, lalka (dziecinna) 2, pęk lnu 3, zawitka zabobonna na zbożu || Lit. kuk(u)lýs = 1, klusek 2, pogardl. bochen (zap. z Pols.). Nm. ♀ kuckel = 1, bochenek z reszty rozczyny 2, bułka [nie wiem, skąd Mr. wziął znaczenie wyrazu tego 'bochen'; Dt. nie podaje słowa tego, a FWb. objaśnia, jak wyżej podano]. Ngr. koúkla, Tur. kukla = lalka (dziecinna) ═ Jeżeli wyrazy Słw. nie są rodzimemi, to źródła może szukać należy w Łc. pupula [zdrob. od pupa] = 1, dziewczynka 2, lalka (dziecinna i oka), skąd Fr. poupée, Nm. Puppe itd. Mr. 226 niepotrzebnie oddziela znaczenia lalki od bułeczki: bułeczka nazwana tak od podobieństwa do lalki dziecinnej; niewłaściwie też kukłę, kukiełkę wywodzi z Nm.: rzecz się ma odwrotnie: Niemcy i Litwini wyraz ten od nas niewątpliwie wzięli, podobnie jak Nowogrecy i Turcy od innych Słowian. Por. Mew. 146 kukla 1.

Kukrachty blp. zap. = wnętrzności L. (z Ostroroga) ═ Może z Cz. kuchrecht, kukrecht(a) = liche pieczywo; gałka z mięsa siekanego; zap. tegoż pochodzenia, co Pols. chuchro, kuchro; Mr. 227 Kuchrecht myśli, że z Nm.

Kuksa ż., **Kuks** m. = udział w kopalni, zwykle $\frac{1}{128}$ L. „My natomiast używaliśmy wyrazu (z Nm.) firachcentel" Łb. 125 i 61. ═ Do nas z Nm. Kux, dw. lm. kuckes, kuckis, lp. kuckus, gucks, lm. guggis, lp. guggus i inaczej = tzn. 'Słc. coxa = łokieć, wyraz mierniczy DC. Cz. kukus = kuks, firachcentel. [O pochodzeniu różne są zdania. GW. mniema, że z Cz. kus = kęs, kawał (skąd psikus). Mr. 227 wątpi o tym i nasuwa 'Słc. coxa (DC. przytacza jednego tylko pisarza, Sicula Flacca, o którym w spisie źródeł swoich nie wspomina i o którym dowiedzieć się nie mogłem). Kge powiada: wyraz przywędrował do Niemiec z gór Czeskich.

Kukszyn p. **Kusz.**

Kukuryza, Kukurydza, Kokoryca, Kukuryca, Kukuru(d)za, Kukurudz, Kukuruca || Słw. z małemi zmianami || Węg. kukorica. Nm. ♀ kukurutz (zwykle Mais) ═ Tat. Tur. kokoròs. Źródło wyrazu niewiadome. Por. MF. kukuruz. Mew. 146 kukuruzъ. M. 71. Mt. kokoros.

♀ **Kul** = snop słomy, wiązka siana; matnia w niewodzie Ap. XII, 34. Pfil. IV, 835. *Encyklop. roln.* II, 816. Pleszcz. 34 p. w. Gerlina. Ust. z Litwy. ♀ **Kulem** = kłębem (gotuje się woda). ♀ **Kulem** zdjąć skórę, np. z cielęcia = złupić całą na wywrot Ust. z Litwy ═ Do nas z Br. i Ukr. kul = 1, snop 2, wór. Znaczenie matni, jako wora, możnaby łączyć z drugim znaczeniem Br. i Ukr.: wór, które jedynie ma Rs. kulь. W Lit. kulìs = 1, scrotum 2, matnia u sieci 3, wór skórzany, szawłok. Być może, iż znaczenie wzięto u nas z Lit. [Łc. culeus = szawłok jest zap. źródłem wyrazów ze znaczeniem wora; że znaczenie to przejść mogło na pojęcie snopa, wiązki, to widać ze Słń. cula = 1, worek 2, wiązka i z Srb. kuljar = matnia u sieci. Por. Mr. 228 Куль. Mew. 147 kulь].

♀ **Kul** = jarmuż *Wisła* III, 724 ♀ **Kól** Mgn. p. w. Kohl || Głż. Dłż. kał = kapusta ≡ Nm. Kohl mzn. = tzn. Por. Pfil. IV, 400.

Kula pch. *złż.* **Gula.** ♀ **Gulajka** = kukiełka, rodz. ciasta okrągłego Chełchowski *Powieści* I, 243. **Kugiel** a. **Gugiel** = potrawa żydowska. ♀ **Kuglaka** Pfil. IV, 501 || Głż. Dłż. Słc. kula. Cz. dw. kula, dziś koule. Słń. kuglja. Srb. kugla. Ukr. Br. kula. Zap. tu należy Rs. pulja i Ukr. (z Rs.) pula (częściej kula) ≡ Nm. i 'Sgnm. Kugel = kula, rzadziej Kaul, 'Sgnm. kūl(e) = tzn.; Nm. Gugel = czapeczka okrągła; ciasto formy okrągłej; potrawa żydowska. Por. Mew. 145 kugla. MF. kula. Mr. 52 Kula nadaremnie, jak mi się zdaje, usiłuje dowieść Słowiańskości wyrazów powyższych: formy Słń. i Srb., zawierające g, przekonywają o zapożyczeniu z Nm. Por. Pfil. IV, 540. ♀ Kuglaka z Nm. Kugellack [*złż.* z Kugel + Lack = lak]. Por. **Kalperz. Kukla.** ♀ **Kulczyć.**

Kula = 1, maczuga, szlaga 2, hak drewniany do zawieszania kotła 3, ♀ berła, kostur pod pachę 4, laska (zakrzywiona), którą zwołuje się gmina, ♀ cecha, ♀ krzywuła, ♀ kluka, ♀ wartnica (patrz *Wisła* IX od 361). **Kulas** = coś zakrzywionego (w piśmie, znakach itp.). ♀ **Kulas** pogardl. = noga i in. pokrewne znaczenia || Ukr. kùla = kluka, cecha (z Pols.) ≡ Nm. Keule = maczuga; kij; udo, pośladek. 'Sgnm. kiule. 'Sdnm. kiule. Por. Pfil. IV, 540. Pols. ♀ kulzać, ♀ kulhać, Cz. kulhati itd., oraz Pols. kuleć i pch. nie są w związku etymologicznym z kulą: Mew. mylnie je łączy 147 pod kulъga-. Do kuli należy tylko kulawy i kulawieć. Mr. 227 Kula nadaremnie szuka źródła w Gr. i bezzasadnie zbliża Cz. kulhavý z Pols. kulą; Lpf. IX, 37 pod Kulhati słusznie już oddziela Pols. kulawy od Cz. kulhati. Por. ♀ **Kulbány. Kulik.**

Kulas p. **Kula.**

♀ **Kulas(z)a** p. ♀ **Kulesz.**

♀ **Kulbaba** = rośl. taraxacum, przydrożnik RT. 210. Ap. I, 70 ≡ Ukr. kulbàba = tzn. Zdaje się, że czysto Pols. postacią jest ♀ kulibaba = lycopodium Wswp. 12. Kg. *Lub.* II, 160. Skj. V, 371 [Zważyć należy Cz. kulibaba = dojutrek, kunktator; kolembaba = ślepa babka]. Por. ♀ **Kulfa.**

Kulbaka pch., dw. **Kulbaki** blp. || Srb. kaltak podaje Mt. p. t. w. Ukr. Br. kulbàka || Lit. kulbókas = jarzmo ≡ M. 71 z Tur. kaltàk = łęk u siodła i siodło Tat., całe z drzewa. Por. Mew. 147 kulъbaka. Mr. 227 Kulbaka. Mt. p. w. kaltak powiada, że inni wywodzą z Tur. kulbeg = żołnierz pieszy.

♀ **Kulbány** a. kłonice = krótkie drążki, wkładane w dziury ryczonu (u wozu) Rękopis J. Łosia ≡ Drugą częścią wyrazu jest zap. Nm. Baum = drzewo (por. **Bawełna, Szlaban** i in.); pierwszą może Nm. Keule, patrz **Kula** w znacz. maczugi i in., albo Nm. Keil = klin. Tak złożonych wyrazów Nm. w słownikach moich nie znajduję, lecz są możebnemi. Może w związku z kulbánami jest ♀ Kulbás = styczysko u pługa Kg. *Lub.* I, 183.

Kulczyb- p. ♀ **Kulczyć.**

Kulczyba = rośl. strychnos L. **Kulczyber, Ki(e)lczyber.** ♀ **Kilczybór** Ust. z Litwy. ♀ **Wilczyba** (trucizna na wilki!) *Wisła* III, 91 || Cz. kulčiba = nux vomica (zap. z Pols.). Rs. kučélja, kučeljàba, čélibuha, čilibuha = kulczyba ≡ Może jest związek pomiędzy nazwami Pols. a Rs. i może tu należy Lit. czínczibirai = verbena offic.? Por. ♀ **Kulczyć.**

Kulczyber p. **Kulczyba.**

♀ **Kulczyć** = futuere RA. XVII, 42. „Pierwsza Ceres uczyła jak kulczyć nasienne ziarna“ (turgescere) L. z przekładu Owidjusza przez Hu-

lewicza. Oprócz tego znaczenia, O. podaje drugie, myśliwskie: sadzić, biec powoli (o zającu). W. Pol pisze Til. 1, XIV, 40: „Drzewa ronią dojrzałe owoce, które dorazu się kulczą“ = kiełkują. ♀ **Kulki** = testiculi (tak objaśnia mi list. A. Cinciała n⁰ 814 *Przysłowi* swoich). Zap. tu należą: **Kulczyba** i in. formy, p. t. w., a może i **Kiełcz** a. **Kiołcz** = chojak Kg. *Posn.* I, 55, **Kulec** = kiełek rośliny O., oraz wielka ilość nazw miejscowych od osnowy **kiełk-** ═ Dla tego zapisuję wyrazy powyższe, iż RA. XVII, 42 wywodzi kulczyć od kulka = testiculus, więc chyba z Nm. Kugel (patrz **Kula**). Mnie się zdaje, że źródła szukać należy raczej w Słw. pniu kъl (Mew. 154), od którego idą Cz. kulčiti = futuere, kulčák = stary ogier, Pols. kulnik = wilk Cisz. I, 358, Ukr. kìlczyty = rościć; kìlczyty sia = parzyć się (o psach). Zdaje mi się, że oba pnie kъl- w Mew. 154 połączyć należy, gdyż kiełek roślin niektórych wielkie ma do kła zwierzęcego podobieństwo; por. „ząbek“ czosnku.

♀ **Kuldon**: „Kuldon, łyk, pazurnik = przekupień miejski, okpisz“ Kg. *Krak.* IV, 310. ♀ **Kulon** = łyk Atm. XLV, 425. Pfil. IV, 212. Cisz. I, 168 ods. ═ Zap. w związku z Cz. kulda = żebrak; włoczęga; złodziej [z Węg. koldúl = żebrać, koldús = żebrak]. Por. Gulán p. w. **Gularz.**

Kulec p. **Kulczyć.**

♀ **Kulesz** = rzadka kasza jaglana RT. 211. ♀ **Kulesza** = mamałyga Ap. I, 70. ♀ **Kulasza** = lemieszka RA. XVII, 10. Kg. *Lub.* I, 52. Pfil. IV, 211. ♀ **Gulása** a. ♀ **Kulása** = rodz. kaszy Ap. XIV, 155 ═ Ukr. kulìsz, Br. kulèsz = rzadka kasza, Srb. kulješ = mamałyga, polenta. Por. Rs. kulàga, Br. kułaha = rodz. kaszy *Wisła* IV, 645. „♀ Gulása powstała z kulesza przez przystosowanie do gulasz“ RA. XVII, 34. Węg. gulyás = 1, pasterz 2, znana potrawa Węgierska.

♀ **Kulfa** a. ♀ **Kulfon** = duża, niezgrabna noga Ap. II, 8. *Wisła* III, 745. Psk. 154. **Kulfon,** dw. **Kulfan** = 1, dukat wytarty 2, safanduła. ♀ **Kulfon** = 1, człowiek z dużym nosem Pfil. IV, 276 2, człowiek niezgrabny Skj. V. 112 3, niegodziwiec; próżniak, obszarpaniec; przezwisko mieszczanina Święt. 701 ═ Zap. w związku ze Słc. i Cz. kulifaj = safanduła, piernik, zrzęda; niedołęga; por. Cz. kuliferda, kulifajda = chytrzec, frant; kulifant = płaksa. Rs. kulimànъ m., kulimàka ż. = istota rozczochrana. Może w pierwszej części wyrazu Wł. culo, Fr. cul, z Łc. culus = pośladek? Albo może w związku z Duńs. kal(le), kalve, Szwed. kalv (bejnkalv), Ag. calf = łydka Mag. Calf 2? Por. **Kulbaba** i ♀ Kulimądy RA. XVII, 42.

Kulfan i **Kulfon** p. **Kulfa.**

♀ **Kulifant** = trucizna na ryby RA. XII, 88. 94 ═ Jest wyraz Cz. kulifant = płaksa, cymbał i podobnie z początku brzmiące: kulifaj(da), kuliferda = niedołęga; ale jak wyjaśnić przejście znaczenia na truciznę? J. Bystroń przypuszcza źródło w Nm. Kugelfang; wyraz ten mógłby oznaczać „łowienie na kulki“ (zatrute); ale właśnie Nm. Kugelfang znaczy co innego, mianowicie niby „łowiące kule“ ubezpieczenie od postrzałów, a w Mnichowie strzelnica tak się nazywa.

Kulig p. **Kulik.**

Kulik, zwykle **Kulig** = jazda i zabawa zapustna. ♀ **Kulik** = przejażdżka sankami (w gwarach i ptak kulik brzmi kulig) ‖ Może z Pols. pochodzą Ukr. kułỳkaty = pić (o pijaku) i Rs. kulikàtь = tzn., oraz Rs. kulìkъ = pijak i kulikì blp. = gra dziecinna ‖ Łot. kulōs lèkt = zapustować, hulać w zapusty ═ Zdaje się, że kulik jest w ścisłym związku z kulą (p. **Kula** w znacz. maczugi, haka, ♀ krzywuły itd.). „Obsyłano po domach laskę z kulą u wierzchu,

która zwoływała kulig a. kulik.. Arlekin.. śpiewał 'ej kulig, kulig!'" Kg. *Kal.* I, 69. Toż w *Wiśle* VII, 169 (z Fr. Dmochowskiego) i w *Kalendarzu* Ungra na 1856.

♀ **Kulki** p. ♀ **Kulczyć.**

♀ **Kulon** p. ♀ **Kuldon.**

Kulsza poh. = biodro. Zdaje się, że pierwszy ks. Perzyna (+ 1812) użył wyrazu tego w druku. WBł. p. t. w. Kg. *Chełm.* II, 239. Pfil. IV, 836 i 902 p. w. Biedro. Osip. ≡ Mr. 228 (mylnie pisze Kulsze m. zam. Kulsza ż.) i Mew. 147 kulьša i 154 pod kъlka wywodzą z Lit. kùlszis a. kùlsze = biodro. Czyby i Ukr. i Br. kùlsza również wzięte były z Lit.? Por. Lpf. VIII, 176 Клъка.

♀ **Kułastra** = siara, pierwsze mleko po ocieleniu krowy Ap. I, 70. **Kolostrum** O. ‖ Wł. Hp. colostro = tzn. Rum. colastră, curastă ≡ Z Ukr. kułàstra, kołàstra, kułèjstra = tzn. [Ukr. z Rum., to zaś z Łc. colostra a. colostrum]. Por. RA. XVII, 10.

Kułonka = tchórz Sybirski O. ≡ Rs. kolonòkъ = mustela sibirica.

♀ **Kułtas** p. **Kutas.**

♀ **Kum** pch. = żłób, koryto. ♀ **Kumka** = filiżanka PSK. 39. Ram. 84. ♀ **Kumitko** = korytko Kg. *Posn.* II, 250 ≡ Nm. Kumme ż., Kumm m., ♀ komme = naczynie okrągłe, misa; cysterna a. żłób kamienny; skrzynia i in. GW. FWb. Dt. ♀ Kumitko ma końcówkę, naśladowaną z korytko.

Kum p. **Kmotr.**

♀ **Kumatek** p. ♀ **Kom.**

Kumdram p. **Konrad.**

♀ **Kumiak** p. ♀ **Kom.**

Kumieć p. **Kmieć.**

♀ **Kumitko** p. **Kum.**

♀ **Kumlak**, ♀ **Kumłak** p. ♀ **Kom.**

Kumosa p. **Kmotr.**

Kumot(e)r p. **Kmotr.**

♀ **Kump,** ♀ **Komṕ,** ♀ **Kąṕ** = szynka niegotowana ≡ Lit. kùmpis m. = szynka. Por. Mr. 200 Kąṕ. Mew. 126 kompь. Por. ♀ **Kanfa.**

♀ **Kumpery** p. ♀ **Krompele.**

♀ **Kumulec** p. **Komulec.**

Kumuł p. **Komulec.**

Kumys, dw. **Komiz** L. O. ‖ Rs. Ukr. kumỳs. Inne Słw. i Eur. jako char. ≡ Mongol. kumiz, Tat. kumyz M. 64. 72. Mew. 147 kumysъ.

♀ **Kunalina** = wódka *Wisła* IV' 783 ≡? Może *kornalina, por. **Kornus** i Nm. ♀ Kornelius Nepos = żartobl. nazwa wódki.

♀ **Kunanie** = zabawa w uderzanie jaj czubami na Wielkanoc Pleszcz. 87 ≡ Zap. w związku ze śmigusowym zanurzaniem do wody, Ukr. okunàty sia = zanurzyć się, Rs. kunàtь = zanurzyć.

♀ **Kundel** p. ♀ **Kutel.**

Kundman p. **Konszachty.**

♀ **Kundziuk** p. ♀ **Kiudziuk.**

♀ **Kuniać** = ni spać, ni czuwać; marudzić, nudzić sobą RT. 211 ≡ Ukr. kuniàty = drzemać; ociągać się, mantyczyć.

♀ **Kuni(e)rować** p. ♀ **Kujon.**

Kunik, inaczej mus(a), pokowa = jednogarncowa miara miodu KSL. 11 p. w. Bartne ≡ Może w związku z Nm. Kanne mzn. = miara płynów (skąd nasza **Konew,** k. p.), albo też od kuna, patrz Skj. IV, 58 p. w. Kunne.

Kunka p. **Karzeł.**

♀ **Kunop** p. **Konopie.**

Kunrad p. **Konrad.**

Kunszafty p. **Konszachty.**

Kunszt pch. złż. ♀ **Konst. Kunsztmistrz, Kunsztyk.** Dw. **Konszt-** Pfil. V, 422 ‖ Głż. k h u m š t. Słc. k u n š t; k u n š t á r = kunsztmistrz. Cz. k u n s t, k u n š t, k u n š t é ř, k u n š t í k. Ukr. k u n s z t; k ù n s z t y k = ozdoba (z Pols.) ═ Nm. i Sgnm. K u n s t [od k ö n n e n = móc, jak G u n s t, K u n f t od g ö n n e n, k o m m e n Kgē] mzn. = tzn. Nm. K u n s t s t ü c k [K u n s t + S t ü c k = sztuka] = tzn. Nm. K u n s t m e i s t e r [K u n s t + M e i s t e r p. **Mistrz**] = tzn. Por. Pfil. IV, 540.

Kuntusz p. **Kontusz.**

♀ **Kupajła** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kupalina** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kupalonecka** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kupałka** p. ♀ **Kupała.**

♀ **Kupała,** ♀ **Kupało** *Wisła* III, 517 (por. Kg. *Kal.* I, 97); V, 932 ♀ **Kópalnocka,** ♀ **Kopielnocka** Gloger *Kopalnocka* Kraków 1870. *Wisła* VII, 393. Pfil. IV, 831. ♀ **Kopernocka,** ♀ **Kopernacka** *Wisła* V, 41—43. „Na **kupajła** = na ś. Jan“ RT. 211. Ap. I, 72. ♀ **Kupalina** *Wisła* VII, 180. ♀ **Kupałka** *Wisła* VI, 686. ♀ **Kąpałeczka,** ♀ **Kupalonecka** Łopac. ═ Źródłem są wyrazy Ukr. k u p à (j) ł o = 1, dzień ś. Jana 2, bałwan słomiany, w dniu tym robiony; ohóń k u p à j ł o w y j a. k u p a l s k i j = ogień świętojański, sobotkowy; k u p à l n o c z k a, k o ł p à n o c k a, k o m p à n o c k a, k u p à ł o c z k a = noc świętojańska; k u p à ł k a = ogień sobotkowy; k u p à j ł y c i a = nazwa ulicy, na której się gromadzą w dzień ś. Jana; k u p à w k a = robaczek świętojański; rośl. ranunculus arv. Por. Kg. *Chełm.* I, 147—149. Br. k u p à ł a 1, = chrzciciel (o ś. Janie): „na Iwàna K u p à ł u“ = na ś. Jan 2, prowodyr, wodzirej w obchodzie świętojańskim, inaczej k u p à ł k a (dziewka), k u p à l i s z (chłopiec) Nos. ═ O wyrazach powyższych dużo, acz niefortunnie pisano. Bardzo trafnie mówi Nos. 269: „Białorusini mówią Jan K u p a ł a, zamiast Jan Chrzciciel, więc istnienie jakiegoś bóstwa Słw. K u p a ł y jest wymysłem. K u p a ł a pochodzi od k u p à ć = kąpać i chrzcić“, znaczy tedy poprostu chrzciciel. Por. Máchala *Nákres Slovans. bajesloví* 200—202 i tam na str. 201 przytoczone ustępy z pism wieku XIV, oraz w przypisie do str. 200 wskazaną literaturę. Por. Mew. 147 kupalo. W *Wiśle* poszukiwanie XVIII od tomu V.

♀ **Kupało** p. ♀ **Kupała.**

Kupel(l)- p. **Kapela.**

Kuper pch. = coccyx, dw. **Kupr.** ♀ **Cuperek** = tzn. RA. III, 369. Ukr. k ù p e r = tzn. (z Pols.) ═ Nasuwają się dwa przypuszczenia: 1, albo z k u f e r (Nm. f przechodzi nieraz na Pols. p, por. Pfil. IV, 429), tak jak s e p e t = kufer, oznacza także pośladek 2, albo w jakimś związku z Nm. K u p p e, K o p p e (skąd może K o p a w znaczeniu szczytu góry) = szczyt, wierzch; czubek (u ptaków). Mr. 229 Kuper nie podaje słoworodu. ♀ C u p e r e k jest zapewne sld. do ♀ C z u p e r = czub Ap. I, 65, zamiast k u p e r e k. Por. ♀ **Koper.**

Kuper- p. ♀ **Koprak.**

♀ **Kuperek** p. ♀ **Koper.**

Kuperwas p. ♀ **Koprak.**

Kupfernikiel p. **Koprak.**

Kupić pch. złż. ‖ Wszystkie Słw. od osnowy k u p - ‖ Węg. k u p e c. Rum. p r e c u p t s e s e = handlować po szalbiersku; p r e c u p e t s = przekupień. Lit. k ù p c z i u s pch. Łot. k u p c z y s. Fińs. k a u p p a t a = handlować. Prowans. c h a u p i r, c a u p i r = złapać (kogoś) Dz. IIc Chaupir ═ Nm. k a u f e n = kupić, kupować, 'Sgnm. k o u f e n, Sgnm. k o u f ō n, c h o u f ō n, Gt. k a u p ō n, Ssknd. k a u p a, Ags. č é a p = handel, bydło (jako główny przedmiot handlu) [może z Łc. c a u p o = kramarz, szynkarz Kge.]. „Wyrazy Słw. zapożyczo-

no w pierwszym okresie" Mew. 148 kupi- (por. **Kłobuk**). MF. kupiti zbliża Gr. kápēlos = przekupień, kramarz, szynkarz, wyraz dość rozrodzony w Gr. Zft. XI, 173 dowodzi, że wyrazy Grm. wzięte są ze Słw. Por. Pfil. IV, 540.

♀ **Kupla** p. **Kupler.**

Kupler pch. = rufjan, stręczyciel. **Kuplować** = łączyć, sworować. **Kuplerować** = stręczyć. ♀ **Kupla** = godło, herb górniczy (młotek z kilofem na krzyż) Ap. X, 195. 334. Por. ♀ **Kopleć się** ‖ Słc. kupliar, Cz. kuplíř = rajfur ═ Nm. Kuppler = stręczyciel, kuppeln a. koppeln = sworować (psy, konie itd.); stręczyć, rajfurować; Kuppel a. Koppel = swora, para (np. kluczów w godle na krzyż położonych itp.) [Fr. couple, dw. cople, z Łc. copula = rzemień, powróz, swora, uwięź, skąd też (przez Fr. couplet) **Kuplet**; Kopuła zaś pochodzi nie stąd, lecz z Łc. cup(p)a, skąd nasze Kubeł, Kubek, Kufa itd., patrz **Kubeł**. Por. Dz. I Coppa i Coppia].

Kuplet p. **Kupler.**

Kuplować p. **Kupler.**

Kupolak p. **Kapela.**

Kupr p. **Kuper.**

Kupr- p. ♀ **Koprak.**

♀ **Kur** p. ♀ **Kór.**

Kuran p. **Kur(c)han.**

Kurata = łodyga L. (z Troca). Jako przykład stoi „Kuraty liljowe"; może mylne wyczytanie rękopisu: „kwiaty l."?

♀ **Kurbanić się** p. **Korb.**

♀ **Kurbańka** p. **Korb.**

Kurbas p. **Korb(s).**

Kurcab(a) p. **Kociuba.**

Kur(c)han pch., dw. **Kuran** ‖ Cz. char. kurhan (z Pols.). Ukr. Br. kurhàn = kopiec; mogiła. Rs. kurgànъ = tzn. [Rs. kumgànъ, korgànъ = dzbanek, przytoczony u Mt. kurkhanė, tu nie należy) ═ „Z Pers. gur = mogiła, stąd rzeczownik złożony gur + chanė = dom mogiły, tj. grobowiec, wzgórze grobowe, albo może z Tat. Dżagat. kurgàn = twierdza, jakby zamek obronny, usypany z ziemi" M. 72. Mt. kurganъ: „Pers. kurkhanė, z Półn.-Tur. kurgan = gród." Mt. kurkhanė z Tur. kurgan = gród, warownia. Por. *Mélusine* IV, 16. *Biblj. Warsz.* 1860, III, 21. Do nas z Ukr.

Kurciański p. **Pokurcz.**

Kurciążki p. **Obcęgi.**

Kurcipka p. ♀ **Kotyrba.**

Kurcz (pies) p. **Pokurcz.**

Kurczab p. **Kociuba.**

♀ **Kurdebie** p. **Kartofel.**

Kurdesz p. **Kardasz.**

♀ **Kurdiuk** p. **Kurdziel.**

♀ **Kurdjak** p. **Kurdziel.**

♀ **Kurdupeć** p. ♀ **Kurdupel.**

♀ **Kurdupel**, ♀ **Kordupel** O. ♀ **Kurdupeć** Skj. IV, 378 ‖ Nm. ♀ korduppel, kurduppel, kurdupsel = tzn. FWb. (z Pols.) ═ Z języków Rs.: Ukr. kurdùpel = tzn. Br. kurdùpyj = bezogoniasty; kusy; kurdùpka = kusa kura. [Co do słoworodu, patrz Mew. 156 kъrnъ i Lpf. IX, 39 Kurdupel. Schmitt u FWb. I, 409 przypuszcza, że z Łc. quadrupes, Pols. *kwadrupel. Może też ma związek z Nm. Krüppel = kaleka; karłowaty]. Tu też należy ♀ kurdowaty = karłowaty (o drzewach) Ksy VIII, 107. Por. ♀ **Kornawy.**

Kurdwan p. **Kordyban** i **Konrad.**

Kurdwiel p. **Kurdziel.**

Kurdyban p. **Kordyban.**

♀ **Kurdywanki** p. **Kordyban.**

Kurdziej p. **Kurdziel.**

Kurdziel pch., dw. **Kurdziej, Gurdziel, Kurdwiel, Gurdwiel.** ♀ **Kordiuk,** ♀ **Kurdjak,** ♀ **Kurdiuk** RT. 209. Ap. V, 123. *Gaz. Olsztyńs.* 1887, nº 24. Wswp. 12. Skj. V, 371 i ind. || Słc. kurdej. Cz. kurděj. Ukr. kurdil, kordiúk ⩶ Mr. 230 Kurděj mniema, że z Nm. Gurfei = afty. Wyrazu tego w słownikach moich nie znajduję. Por. JA. IV, 89. Pfil. I, 127—28. RA. XVII, 42.

Kurman p. **Kormnik.**

♀ **Kurmur** = „mieszanina rozmaitego zboża, społem zasiana na paszę dla dobytku" Psk. 134 ⩶ Nm. ♀ kormor, ♀ kurmur, ♀ kurmer = tzn; ♀ korīr = toż po skoszeniu. [Pochodzenie wyrazów ciemne; może od Pols. pnia karm-?].

♀ **Kurnasisty** p. ♀ **Kornuta.**

♀ **Kurnosy** p. ♀ **Kornawy.**

♀ **Kurnut-** p. ♀ **Kornuta.**

Kurpie p. **Kierpce.**

♀ **Kurstać** pch. = pobudzać, przynaglać *Dzwon Literacki* III, 157. Gliński *Bajarz* I, 179. ♀ **Korsować** pch. = tzn. *Wisła* III, 745. Psk. 153 ⩶ Lit. kùrstyti = podmuchywać, rozdmuchywać (ogień), postać częstotliwa od kùrti = palić (ogień). ♀ Korsować może przez sld. do forsować.

Kurta pch. o różnych istotach i przedmiotach kusych. ♀ **Kurtak** = rodz. krótkiego ubioru Ap. I, 112; XVII, 10. Może tu należy **Kortel** = jakieś ubranie Helcel *Star. prawa pomniki* II, 671. || Słc. kurtavy = kusy. Cz. kurta, kurtka, kurtavý. Srb. ćurta. Ukr. kurta = pies bez ogona; kurtka; kurtýj = kusy. Br. Rs. kurt(k)a || Lit. kúrta = kurtka (z Pols.; Lit. kúrtas = chart, także z Pols., nie ma związku z kurtą). Węg. kurta = krótki i pch. Stąd też Fr. court Nm. kurz = krótki itd. 'Słc. curtatus caballus, curtus canis DC. p. w. Curtare ⩶ Źródłem jest Łc. curtus = kusy, obcięty. Por. Mr. 230—31 Kurtka. MF. kurtyj słusznie wywodzi z Łc.; ale w Mew. 148 kurta mówi: „Kurt(k)a nie z Łc. curtus, lecz z Tur. kürtė = kurtka; kurta z Łc. w znaczeniu psa bez ogona, oraz Ukr. kurtýj"; Mt. zaś już i Ukr. wywodzi z Tur. kürtė = kurtka; idzie w tym za M. 72: „zdaje się, że wyraz kurt(k)a przeszedł do nas ze Wschodu prędzej, niż z Łc. a. Wł." Por. Pfil. I, 183. 464. 723. Por. Kurcz, patrz **Pokurcz.**

♀ **Kuruc**: „Żyją niewyraźne wspomnienia jakiejś walki Górali z kurucami" Skj. V, 372 || Słc. kuruc = krzyżak; buntownik; pohaniec (niedokładne objaśnienie u Kotta) || Nm ♀ Grutze; Kurutz char. ⩶ Węg. kuruc = nazwa żołnierzy Rakoczego; jako przymiotnik = przeklęty. [„Kuruc jest nazwą Węg. powstańców, buntowników, pochodzi z Łc. crux (p. **Krzyż**) = krzyż i z czasów, gdy zbuntowani chłopi 1514, pod pozorem pochodu na Turków, pod wodzą Dószy, porwali się na ciemiężącą ich szlachtę i rzeź urządzili. Później nadawano nazwę tę w Węgrzech stronnikom każdego prądu ultra narodowego" CL. p. w. Kurucz].

♀ **Kurwanek** p. **Konrad.**

♀ **Kurych** nieodm. = śmiały, odważny, butny, czupurny: „Mały, ale kurych." „To kurych dziewuś." „Kurych baba" Ram. 84 ⩶ Nm. ♀ kurrig = żwawy, zuch; drażliwy, mrukliwy, ponury. [Podobno od ♀ kurre (z Pols. kur) = indyk, więc jak nasze indyczyć się, zaindyczony]. GW. Dt. FWb.

♀ **Kurzeń** = 1, miejsce nad rzeką, gdzie suszą ryby 2, obóz kozacki O. Morawski *Dzieje nar. pols.* III, 72 || Rs. kurėnь = namiot; buda (leśna); piekarnia ⩶ Tat. Dżagat. kurén = zagroda, obóz, tabor Lpf. IX, 39. Mew. 148 kurênь. Mt. kürén. Do

nas przez Ukr. kûreń dw. = siedlisko kozaków w Siczy Żl.

Kus = 1, kęs 2, psikus, figiel. ♀ **Kuścik** = kawałek WT. 29. **Psikus** ═ Mew. 127 kons- twierdzi, że Pols. kus jest Rs. pochodzenia. Wątpię, bo jeżeli już ma być to wyraz zapożyczony, to raczej z Cz. kus: hloupý, lotrovský, šibalský kus. Mniemam, że kus jest Pols., ponieważ 1, zestawienia z psi w Cz. nie spotkałem i 2, u może być zanikłą nosówką, jak w okrutny, poruczyć, Putnów, smutek i w. in. ♀ Kuścik ze Słc. kúštek, kúštiček.

Kus p. **Kusz.**

♀ **Kust** p. **Koszt.**

Kuster = rodzaj jesiotra O., p. **Guszczora.**

♀ **Kusterpki** p. ♀ **Kostrubaty.**

Kusz, Kousz, Kauszyk, Kuszyk u Paska, ♀ **Kowsz,** ♀ **Kowszyk** = drewniane czerpadło do wody. Może roślina **Kukszyn** O. tu należy? || Ukr. kàwusz, kiwsz (2 pp. kowszà), kiwszyk, kiwszòk. Br. kòusz i zdrob. Rs. kovšъ = czerpadło z rączką i in. znaczenia; kuvšinъ, kukšinъ = dzbanek. Może tu należy Sslw. kouvьcь = jakieś naczynie || Lit. káuszas = czerpadło (np. do dziegciu). Fins. kausa, kauha. ═ Nm. ♀ kausche, zdr. ♀ kaussel = czasza drewniana; ♀ kausse = czerpak drewniany; ♀ kowse = czasza. Hl. kous = czasza. Być może, iż źródło jest w językach Grm., ale może być i na Wschodzie; to pewna, że Pols. formy wzięte są z Ukr. i Br. Por. Mew. 136 kovšь. Mr 227 Коукшинъ; 231 Kusz i 232 Кувшинъ. Mt. kupšin. M. 72 Kusz wywodzi z Hb. i Ar.

Kusz = skóra chropawo wyprawiona. **Kus, Kusz, Koz** *Archiwum Komisji histor.* VII, 265. Zap. tu należy **Kóski** = futerko duchownych L. „Księża w **koszkach**" L. (z Reja). Zap. pomyłkowo korska = futro w Raczyńskiego *Kodeks dyplom. W. P.*, 184 ═ Gdy wyraz Pols. *koża wyszedł z użycia, być może, iż przyjęto dla odcieniowania znaczenia Cz. kůže i stąd kuża L., oraz postacie powyższe. Por. Pfil. IV, 770 kożki.

Kusza pch. = rodzaj broni pociskowej, łuk z kolbą i języczkiem do spuszczania cięciwy || Słc. kuša. Cz. kuše ═ Zdaje się, że z Fr. couche; wyraz ten oznacza tę część kolby, która się do twarzy przykłada. „'Couche de fusil' = disposition plus ou moins courbée d' une crosse. 'Plaque de couche' = semelle de la crosse" Cpt p. w. Couche. Jak tu część wzięta jest za całość, tak, sądzę, kuszą tj. kolbą przezwano nową postać łuku, bo kolba była właśnie głównym znamieniem, odróżniającym nową broń od dawnej. Do nas zapewne z Cz. Wątpię, aby tu należała Nm. ♀ kuse = rodzaj bardyzany.

♀ **Kuszać,** ♀ **Kuszkać,** ♀ **Kusznąć** = całować, pocałować. ♀ **Guska** = całus Til. serja 2, n° 110 ═ Nm. küssen = całować, Kuss = pocałunek.

♀ **Kuszkać** p. ♀ **Kuszać.**

Kusznąć p. ♀ **Kuszać.**

Kusznierz p. **Kuśnierz.**

♀ **Kuszpiel** p. **Kuśpik.**

♀ **Kuścik** p. **Kus.**

Kuśmierz p. **Kuśnierz.**

Kuśnierz, Kusznierz pch. ♀ **Kuśmierz,** ♀ **Kućmierz,** ♀ **Kuźnierz.** Rod. **Kirszner** || Słc. kušnier, kušniar. Cz. — kušnίř. Ukr. kusznir. Br. kusznièr (oba z Pols.) || Lit. kusznérius (z Pols.) ═ Nm. Kürschner = tzn. Zestawiając Słc. Słń. grzno, grznar; krzno = futro, krznar = kuśnierz; Srb. krznar; Scz. i Srs. krzno = kożuch; Sslw. krъzno = futro ze 'Sgnm. kürsen = futro (skąd Nm. Kürschner) = Sgnm. chursinna, krusina, 'Słc. crusna, crusina,

dochodzi się do wniosku, że zachodzi wspólność tych wyrazów; Mew. 157 kъrzno nie umie wyrzec, kto od kogo zapożyczył; Kge mniema, że Niemcy wzięli je od Słowian, a ci skądś z północy. Por. Mr. 232 Kusznierz. Mew. 157 i 427 kъrzno. Pfil. IV, 539. 540.

Kuśpik = nożyk L. p. w. Kozik. ♀ **Kuszpiel** = rodz. noża rękop. Osipowicza. ♀ **Kośpilak** = tzn. ♀ **Kuśpit** = człowiek niezdarny, mały Pfil IV, 212; coś niedorosłego Skj. V, 136 || Nm. ♀ kuspe, ♀ guspe ═ Łc. cuspis (osnowa cuspid-) = ostrze; żądło; rożen; stąd Wł. cuspide = ostrze, koleo. Por. Mr. 231 Kuśpik. Przejście znaczenia z *małego* nożyka na coś *małego* wogóle.

♀ **Kuśpit** p. **Kuśpik.**

Kut p. **Kot.**

♀ **Kuta** = komar Psk. 40 ═ ?

♀ **Kutać,** ♀ **Kutnąć** = ręką albo nogą coś zgarnąć RA. XII. 21. 94 ═ Słc. Moraw. kutat', kutit' mzn. = tzn.

♀ **Kutać** pch. *złż.* = otulać ═ Ukr. kůtaty mzn. = otulać, obwiązywać. Br. kůtać = chować; zamykać. Rs. ku(h)tatь = otulać, odziewać [Por. Lpf. IX, 182 Kąт. Mew. 149 kuta-].

Kutas pch. ♀ **Kultas** || Ukr. kůtas. Br. kutàs. Rs. kutàsъ (wszystkie z Pols. Por. JA. IX, 514) || Lit. kutà = tzn. (z Pols) ═ Tur. kutas a. kutaz = 1, rodz. wołu z gęstym ogonem (toż znacz. ma i w Rs.) 2, wiązka fręzlowa na szyję konia M. 73. Por. MF. kutas. Mt. kutas. Mew. 149 kutasъ. Mr. 53 Кутасъ (mylny wywód z Lit.).

♀ **Kutel** = matnia, „koniec sieci, zwanej kłomką" Psk. 134. „Niewiasta pląta cię do kutla miłości" L. (z *Burlesskòw* 1649). ♀ **Kundel** = 1, środek kupy wypalających się węgli 2, najniższa część sieci, zwanej brodzianką Ram. 85 ═ Nm. Küttel, ♀ kuttel = matnia, wór u sieci. ♀ Kundel jest sld. do nazwy psa.

Kuternoga L., wyraz niedawny ═ Zap. Ukr. kuternòha = tzn. [Skąd Ukr.?; może przestawka, zamiast *kurtonoga?].

Kutja p. ♀ **Kucja.**

Kutka p. **Kot.**

Kutlof = warsztat rzeźniczy Kn. ♀ **Kutłaby** = piersi Ap. II, 248 || Głż. kutleř = rzeźnik; kutleřnja = rzeźnia i in. Słc. kutle = flaki. Cz. kutlof = rzeźnia, Kutlov miejsc. ═ Nm. Kuttelhof = rzeźnia, jatki [Kuttel = flak, jelito + Hof = dwór; podwórze]. Por. Mr. 232 Kutlof. Pfil. IV, 540. ♀ Kutłaby zap. pogardliwie, niby flaki. Por. ♀ **Kid.** ♀ **Kita.**

♀ **Kutłaby** p. **Kutlof.**

Kutner pch. *złż.* = barwa, kosm, puszek na suknie. **Kotnyr** w *Saty rach* Bielskiego (L. ma kotnerować obok kutnerować). **Kutnerować** i **Kutnorować** w *Arch. komisji histor.* VII, 265 || Cz. kutnerovati = kutnerować ═ Nm. kuttenieren, kottenieren = kutnerować [z Fr.; cotton znaczy nie tylko bawełna, ale też barwa, puszek na suknie; p. **Kartun**] GW. Wywód z Tur. kutun ttd., podany przy *Satyrach* Bielskiego, jest mylny.

Kutnerz = rodz. ryby (monacanthus) O. ═ Tak samo brzmi Cz. kutnéř, kutnyř, ale znaczy górnik.

Kutnor- p. **Kutner.**

♀ **Kutryca:** „Ty, stara kutryco!" pogardl. do baby Pfil. IV, 212 ═ Br. kutỳr = brzuch, kałdun; kutỳryć = żreć, najadać się; kutỳryćca = nażerać się; brzuch wypinać. Rs. kutỳrь = brzuch, kałdun; obżartuch.

♀ **Kuza** = krówsko, stara krowa Ram. 85 ═ Nm. ♀ kuse, ♀ küse, ♀ kusel, ♀ kosel i in. = świnia maciora; stara owca; cielica itd. GW. Por. **Kozub.**

♀ **Kuzaj** p. **Kozub.**

♀ **Kuzub** p. **Kozub.**

♀ **Kuźlák** = czarodziej, *guślak Lpf. XII, 470 ═ Słc. kuzlo, Cz. kouzlo = gusła, czary; Słc. kuzelnik, Cz. kouzelník = guślarz. [Patrz Mew. 150 kuzlo].

♀ **Kuźnierz** p. **Kuśnierz.**

Kuż p. **Kozub.**

♀ **Kużel** = zgrzebne, pacześne, ♀ kużelne płótno. **Kużelny** L. ═ Br. kůżel = tzn. Ukr. kůżil = kądziel. Rs. kůželь = pęczek lnu, kądziel [Br. kůżel jest, co do brzmienia, tożsamym z Pols. kądziel. Mr. 234 Kъżel podaje odpowiedniki Słw. i niepotrzebnie szuka źródła w Nm. Mew. 127 kondrь].

Kwacz p. **Kościć.**

Kwadra p **Es.**

♀ **Kwak** = burak, rzadziej brukiew L. Ap. I, 44 (mylnie wydrukowano *kąpiel* zam. *karpiel*); VI, 240. RA. IX, 207; XII, 94. Skj. IV, 357 ♀ **Kłak** (tj. *kŭak) ═ Słc. Moraw. kvaka, kvačka = burak [Mr. 394 zbliża Nm. ♀ kag(e) = głąb, ♀ koczan. Wspomnieć też należy Nm. Queck = agrostis stolonifera, oraz chwast, roślina rozrastająca się korzeniami Sand. Dt.].

Kwap, 2 pp. Kwapiu = cienkie pierze L. z Mączyńskiego. ♀ **Kwap** = puch RA. XII, 94. ♀ **Kwap** = 1, puch 2, tłuszcz, 3, ryba, podobna do miętuza Psk. 40 ═ Cz. kvap = cienkie pierze. [Może w związku z Nm. Quabbe, Quabbel = coś miękkiego, pulchnego (trzęsawisko, tłuszcz wiszący, wole itp.); Nm. Quabbe, Quappe znaczy też miętuz.

Kwarek = odcin kabłąkowaty drzewa dębowego u wręga galaru KSL. 110 ═ Może w związku z Nm. quer = wpoprzek?

Kwast p. **Kościć.**

♀ **Kwasza** = rodzaj polewki RT. 211. Ap. I, 70 ═ Ukr. kwàsza = tzn.

Kwatembra p. **Kantopory.**

Kwatyra p. **Kniatyra.**

Kwef, dw. **Kwew**, pch. złż. „Ustroić się we kwy" Potocki u L. Słyszy się też czasami u nas **Koafiura** (z Fr. coiffure) = ubranie głowy. **S(z)kofja** = 1, czapeczka duchownych kościoła greckiego 2, pokrowiec 3, kita. Toż **Kofja** L. || Srb. skuvija, skovija = mycka. Bg. skufa. Ukr. skůfija. Rs. skufьja || Węg. szkofia. Tur. uskuf. Ngr. skoúfia ═ 'Słc. cuphia, cuffia, coffia, cofea, cofa i in. postacie i znaczenia rozmaite, wiążące się z Wł. (s)cuffia, Hp. cofia, Pg. coifa, Fr. coiffe, coëfe = ubiór, pokrycie głowy, zasłona itd. [Dz. I Cuffia podaje różne domysły o źródle tych wyrazów i mniema, że najmniej niepewnym jest Łc. cuppa (skąd Pols. Kubek, patrz **Kubeł**) = naczynie, czasza, z przejściem znaczenia, jak w Łc. gaeola = naczynie kształtu hełmu = Łc. galea]. Nasz kwef z Fr., a Skofja i Kofja ze 'Słc. Por. Mr. 233 Kwef (mylnie z Nm.). MF. skuvija. Mew. 304 Skuvija. Wymawianie nasze z Fr. postaci coëfe.

♀ **Kwerla** p. ♀ **Kwirl.**

Kwesort = szydło do przyszywania podeszwy O. ═ Drugą częścią wyrazu jest Nm. O(h)rt(e) = szydło; pierwszą zdaje się być Nm. Quatze = zła strona skóry wygarbowanej; może więc z Nm. *Quätzort.

Kwesta pch., ♀ **Chwesta** = kwestowanie; dw. **Kwest** = zysk. ♀ **Ankieta** || Cz. kvesta || Fr. quête = kwesta; enquête = śledztwo ═ 'Słc. quaesta, questa mzn. = tzn. [z Łc. quaero = szukam; dostarczam; zarabiam; proszę itd.; quaestus = zysk, zarobek]. ♀ Ankieta z Fr.

Kwew p. **Kwef.**

♀ **Kwiła** p. **Chwila.**

♀ **Kwirl** = mątewka, kołatka, koziołek. **Kwirla** O. ♀ **Kwirlejka.** ♀ **Firlák.** ♀ **Firlać,** np. 'firlane piwo' = skłócone Kg. *Kal.* I, 263. ♀ **Firlejek, Firletka** = rośl., mająca kwiatki podobne do mątewki. ♀ **Kwerla** Mgn. p. w. Abquerlen || Dłż. kwérlawa = mątewka; kwérlować. Cz. kverlička, kvedlička; kvedlati, kverlovati, kvedlovati ⩸ Nm. Quirl, 'Sgnm. twir(e)l, Sgnm. dwiril = tzn. Nasze f przez ch: *chwirl-, *chfirl-, jak np. fala, Fajsławice przez *chfala, *Chfalisławice.

♀ **Kyrczyć** = kurczyć RA. XVII, 42 ⩸ Słc. krčiť [raczej ze Słc. niż z Cz. krčiti, bo to bliższe; por. RA. XVII, 42] = tzn.

♀ **Kyrdel** p. ♀ **Kierdel.**

♀ **Kyrkać:** „Kudlić i kyrkać = rwać za włosy“ Hoff, 40 ⩸ Cz. ♀ krkati = tzn. [od krk = kark].

♀ **Kyrpce** p. ♀ **Kierpce.**

DODATKI,

CIĄG 2.*)

Adziamski. ♀ Chudziamski a. ♀ Chudziam = o człowieku dzielnym i tęgim Skj. V, 348.

Aft p. **Haft.**

Afyna p. **Jafery.**

Agażant. „♀ **Garzędy** = wyszycia czarnym jedwabiem na kołnierzu i rękawach staroświeckiej koszuli Góralek“ Skj. V, 355. Por. ♀ **Hargarzęty.**

Agraman. Cz. agranka Kt. p. w. Krepina.

♀ **Ajer.** Ukr. też háwiar.

Aksamit. Tu należy nazwa rośliny **Samit** = amaranthus caudatus L., po Nm. Sammetblume. Cz. też samít = aksamit.

Alkierz. Por. Mew. 100 jarusъ.

Almucja. Tu też należy **Mucet** L

Andziar p. ♀ **Jandziara** (w Dod.)

♀ **Ankieta** p. **Kwesta.**

Antał. G. Korbut, w *Głosie* 1895, nº 13, wytyka mi, żem pominął dawniejsze wywody wyrazu tego z Gr. ántlos = czerpadło i z Nm. Achtel. Wydały mi się one niefortunnemi w swoim czasie, a dla czegom o nich nie wspomniał, dziś naprawdę już nie wiem.

Aprzyfikować się, powiada A. Brückner JA. XVII, 561, może jest przekręceniem to samo znaczącego wyrazu sztyfelkować się.

Aras p. **Kromras.**

Arbuz. Por. Mew. 112 karpuzъ.

*) Po ukończeniu słownika, wszystkie dodatki zlane będą w jedną całość.

Czołgać się. A. Brückner JA. XVII, 562 powiada, że to wyraz czysto Pols. i na dowód przytacza Spols. czołkać się; dowód ten nie wystarcza, zdaje mi się, dopóki nie będą podane inne, gdyż oba wyrazy mogą być obcego pochodzenia.

♀ **Czwarta** = deska skrajna, obla der Mgn. p. w. Schwarte ☰ Nm. Schwarte = tzn.

Czynsz. Por. Mew. 116 kinъšъ.

♀ **Czyszczarnia.** Por. Mr. 171 Гоустерна: Sal. gousterna, Chrw. gusćerna, 'Sgr. kinstérna, Ngr. gioustérna.

Dank. A. Brückner JA. XVII, 562 tak mówi o moim twierdzeniu, że osnowę dzięk- wzięliśmy nie przez Cz., lecz wprost z Nm.: „Ależ Nm. dank musiałoby w Pols. dać dank a. dęk, a dzięk- dowodzi zapożyczenia z Cz.“ Szanowny profesor miałby zupełną słuszność, gdybyśmy po Polsku mieli dziek-; ale cóż począć z nosówką? Że zaś mamy podobne zmiękczenia Nm. d na dz w Dzietrzech z Nm. Dietrich, w Dziećmorów z Nm. Dittmerau, w dział z Rum. deal, w dzieża z Nm. Döse itp. i ponieważ w dw. Niemczyźnie często używano wyrazu Dank w lm.: Dänke, przeto pozwalam sobie obstawać przy twierdzeniu moim.

♀ **Deptan** p. **Dyptam.**

Didryk ☰ Nm. Diderik a. Goldkukuk [podług Lavaillanta, który pierwszy ptaszka odkrył, nazwa pochodzić ma od wołania jego, mającego brzmieć dididididrik. Patz Brehma *Thierleben* IV, 237. Wiadomość tę zawdzięczam drowi J. Peszkemu] = tzn.

Dokuk- p. **Kuk-.**

Dryfus. Dodać należy ♀ Drybus i ♀ Drejfus.

Dryng. Ram. podaje na str. 30 **Drąk** (czyta się drank) w znaczeniu 'łajno'.

Drypus. Powinno być: p. Dryfus (ale nie p. Drybus).

Dubelt. Por. **Krzyż.**

Dupelhak. Por. **Koluwryna.**

Dupelkoluwryna. Por. **Koluwryna.**

Durancja. Polaczek *Rudawa*, 28, pomiędzy rodzajami śliwek, wymienia durancje. Kt. p. w. Papše podaje Cz. duraňce = Eierpflaumen. Domyślam się, że O. mylnie wyczytano *polewki* zamiast *śliwki*.

Dych = goleń, ćwiartka mięsa L. Kg. *Krak.* I, 108. Bałucki w *Krewniakach* ☰ Nm. dw. Diech = tzn.

Dyptam. ♀ Deptan *Wisła* VIII, 139.

Dżamja. Kazimirski w *Gulistanie* pisze „w dżamidzie“ (str. 29), a na str. 255 w przyp. 99 dodaje: „'Świątynia nazywa się dżamy (zbierający, zgromadzający). Dżamid więc nie jest dokładną tego wyrazu pisownią, ale gdy ją już A. Mickiewicz do języka wprowadził... nie uważałem za potrzebne stosować się zbyt ściśle do wymawiania Wschodniego“. S. Otwinowski (wyd. 1879) na str. 30 opuszcza ten wyraz.

Dżet p. **Gagat.**

♀ **Embeleus** p. **Jubileusz.**

♀ **Erezie!** woła pasterz na owce, chcąc im nadać inny kierunek Skj. V, 354 ☰ Może Węg. őr = straż; stróż, skąd Węg. őrizet = straż, őrizkedik = strzec się i in. poch. Wątpię, aby z Nm. höre(n) sie! = słuchajcie.

♀ **Erlik** p. ♀ **Jarłyk.**

Es. Patrz ciekawą słów igraszkę Atm. LXXIX, 181 (z r. 1569).

♀ **Fajt** = ród, pokolenie, gatunek Skj. V, 354 ‖ Slc. fajt m., fajta ż. = tzn. ☰ Węg. fajta = tzn. Do nas zap. przez Slc.

Faramuszka. Dodać ♀ **Prymuśnica:** „Rudawianki, wielkie prymuśnice" Polaczek *Rudawa*, 140, nº 76.

♀ **Ferecyna.** Dod. Br. farasinə jakoby = brzezina Gołębiowski *Gry* 298.

Firleje. Rodowe Firlej mylnie objaśniono RA. XVI, 311.

♀ **Fiugać** = szybko uciekać Ram. 37 = Ma być z Łc. fugo, zdaniem autora słownika; bardzo wątpię, wobec szczeropolskich fiu! = odpędzanie owiec RA. X, 267; fiugas = wietrznik, trzpiot Kg. *Kuj.* II, 270; fiukać, fikać = skakać, brykać; fiurać = jechać żwawo itp.

Flak. Por. ♀ **Kronflek.**

Forbot p. ♀ **Chorboty** (w Dod.).

Gach, por. **Jek.**

♀ **Gaćkorek** p. **Uczkur.**

♀ **Gaganiec** p. **Kaganiec.**

Galarepa p. **Kalarapa.**

Galerepa p. **Kalarapa.**

♀ **Galoty.** Mew. 109 pod kaliga zbliża Cz. kal(i)hota, zdaniem moim, bezpodstawnie.

♀ **Gałaguty.** Por. ♀ **Kałkun,** ♀ **Kałkut.**

Ganek. Por. **Krzyż.**

Gap. Por. **Japa.**

Garus. Dodaj Moraw. harus = hałas; ciżba; harusit' = hałasować, krzyczeć Bš.

Garzędy p. **Agażant** (w Dod.).

♀ **Gawiorek** p. **Kiwior.**

♀ **Gawra** p. ♀ **Kawior.**

Gdula. Dod. dw. Pols. **Kytan(a)** = cotoneum, eyn kytten Pfil. V, 421 (z Murmeljusza).

Giaur. Dw. **Kawr,** w lm. Kawrowie, Kawrzy, przymiotnik kawrski *Pamiętniki Janczara* 8. 18. 128. Por. Mew. 113 кaurъ.

♀ **Giewont.** Zdaje się, że wyrazu takiego, w znaczeniu czegoś „pionowo stojącego", w Zakopanem nie znają; tak przynajmniej zapewniają osoby dobrze z mową tameczną obeznane. Nie udało mi się też dotąd spotkać wyrazów giew, gwy, giewy, giewa, które oznaczać mają, „prostopadłość", według Sgg. II, 567. Nazwa góry Giewontu najprościej wywodzi się z Nm. gähe Wand = stroma ściana [Nm. jäh, rzadziej gäh, Sgnm. gähe a. gāch (jak hoher obok hoch, naher obok nach), Sgnm. gāhi = szybki, nagły, stromy; stąd Fr. gai = żwawy, wesoły Dz. I Gai]. Nm. an przeszło w Pols. na ą jak w ląd, ♀ strąd, z Nm. Land, Strand. Jeżeli są wyrazy giew itd., to i te uważaćby należało za wzięte z Nm. gäh.

♀ **Gleg** p. ♀ **Kląg.**

Gloska p. **Klusek.**

Goltślar. Dod. **Goldszlagier** Mgn. p. w. Goldschläger.

Graca. Por. **Kraćbierst.**

Grajcar. Por. **Krzyż.**

Grata p. **Krata.**

♀ **Gregoraczek** i ♀ **Gregoraszek** p. **Krogulec.**

♀ **Gręgulaszek** p. **Krogulec.**

Grota p. **Kruchta.**

Gspany p. **Kspany.**

Gstel p. **Kstel.**

Gugiel p. **Kula.**

Gularz. Por. ♀ **Kuldon.**

Gurdwiel p. **Kurdziel.**

♀ **Gustoforki** p. **Bursztówka** (w Dod.).

Guszczora p. **Kuster.**

Gzelce lm. „(Na Krakowskim rynku) jedna kiełbaski smaży, druga g z e l c e przedaje" Rej *Żywot człow. pocz.* wyd. Gałęzowskiego, cz. III, tom VII, str. 208; w wyd. Turowskiego str. 236. „Fleki, rástábigi, g r z e l c e" *Wisła* VI, 872. **Gzelce** ib. 873. Por. Kg. *Krak.* I, 134 ods. (z Maciejowskiego *Polska... pod wzgl. obyczajów* II, 6). Wątpię, czy tu należy **Grzénca** GO. 121 (autor objaśnia „podpieczony chleb z masłem", więc raczej = g r z a n k a). W wydaniu Gałęzowskiego objaśniono: „co smażonego"; Maciejowski tłumaczy przez „kukiełki" itd. i drukuje g ż e l c e = Nm. ♀ szwab. g e s ä l z a. g s ä l z, s ä l z = podlewa, sos (ten sam wyraz, p. **Sos**, słona, gęsta przyprawa do mięsa; elektwarz, powidła. Na wyraz Spol. zwrócił uwagę moją dr. J. Peszke. Pisownia przez r z (ż) jest sld. do g r z a ć. Por. GW. Gesälz.

Hamulec. Por. **Komulec.**

♀ **Hasen.** Por. ♀ **Kazienny.**

Hazuka. Por. **Koszary.**

Hebd. Por. **Kobuź.**

♀ **Hedbaw** p. **Jedwab.**

Hetka. Dodać ♀ **Hećka** = źrebię.

Hipokras p. **Ipokras.**

♀ **Hohyn.** Por. ♀ **Kochajki.**

♀ **Hołdys.** Dodać ♀ **Gołdys** (o psie) Ap. X, 154, n⁰ 152.

♀ **Horek** niewątpliwie zam. w o r e k, bo w tejże okolicy mówią h i a t e r, h i l k, h y s o k i.. zam. w i a t (e) r, w i l k, w y s o k i.. (Ust. od H. Łopacińskiego); podobnież h i e r z e j e, h i e j e zam. w i e r z e j e, w i e j e Pleszcz. 192, zwr. 4.

Hrabia. Dodać 'Słc. g o g r a v i u s = gograbia.

Huckop. Dodać h u n c z c o p *Pomniki dziej. wieków śred.* XV, 199. Por. **Czapka** i ♀ **Koper.**

♀ **Jandziara** = batog Ap. XII, 129, p. **Andziar.**

Jołop. Por. **Knap.**

L.

♀ **Laba** p. **Labować.**

♀ **Labacha** p. **Labować.**

♀ **Labdówka** = błoto (deszczowe) RA. XVII, 43. ♀ **Zalabdány.** ═ Może w związku z Węg. lábal, lábol = stąpać, brodzić.

Labe p. **Opat.**

Laber pch. = ozdoba, arabesk brzegowy. ═ Zap. Łc. labrum mzn. = brzeg. Por. L. Wątpię, aby zbliżenie L., powtórzone przez L. Malinowskiego w Btrge VI, 281 i przez G. Korbuta w Pfil. IV, 540, z Nm. Laubwerk (p. **Labwerk**) było zgodne z prawdą.

♀ **Labet** = pewna gra w karty. **Bet** pch. złż. = płatka. ♀ **Łabety** = kłopoty RT. 212. ‖ Głż. bejt. Cz. labet (a) = bet. Ukr. „zajty w labet" = zadłużyć się, bankrutować. Rs. betъ pch. = bet, płatka ‖ Nm. Bete, Labet = bet, płatka; pewna gra kartowa GW. Labet. Ag. beast = tzn.; to beast = wpadać w płatkę. ═ Fr. la bête dsł. = bestja (z Łc. bestia), a także bet, płatka i pewna gra kartowa.

♀ **Labja** p. **Labować.**

Labować złż. = używać, lusztykować. ♀ **Laba,** ♀ **Labja** = ♀ frajda, lusztyk. ♀ **Labacha** = dziewczyna leniwa Skj. V, 112. ‖ Cz. labati = żreć, chlać; laban = obżartuch; labužník = smakosz. ═ Nm. laben = kąpać; rzeźwić; sich laben = kąpać się; orzeźwiać się [zap. z Łc. lavare = myć, kąpać GW. Kge laben]. Por. Mr. 234 Lábati.

Labruszki = dzikie wino L. O. ═ Łc. labrusca (vitis), skąd Fr. lambruche, lambrusque, Hp. labrusca, Wł. lambrusca.

♀ **Labus** p. **Łobuz.**

Labuś p. **Opat.**

♀ **Labuśniak** p. **Łobuz.**

Labwerk = wzory, inkrustacje, arabeski (np. stolarskie). ═ Nm. Laubwerk [Laub = liść + Werk = robota] = tzn. Por. Btrge VI, 281. Pfil. IV, 540.

Laca, Lacka = pętelka, spinka O. ‖ Głż. lac = gorsecik; lacki blp. = przednie części gorsetu. Moraw. lac = fartuszek u spodni. Cz. lacel = górna część fartucha. (Ukr. lac = pręt u kosza?). Rs. lackanъ = wyłogi na piersiach. ═ Nm. Latz, Letze, Litze [z Wł. laccio = pętelka, z Łc. laqueus = tzn., skąd Hp. Pg. lazo, Fr. lacs, lacet Dz. I Laccio] mzn. = pętelka. Por. **Bruślac.**

Lacetule lm. = rodzaj jabłek L. p. w. Macyan (z Krescencjusza). ═ Od nazwy prowincji Hp. Lacetania (wyjaśnienie prof. Rostafińskiego).

Ladiser dw.: „Armaria (p. **Almarja**) sosnowego drzewa... i ladiser w niej" *Akta grodzkie*, 654. ═ Nm. Lädelgeschirr [Lädel, zdrobnienie wyrazu Lade, p. **Lada, Szuflada** itd. + Geschirr = sprzęt, przyrząd itd., p. **Gzory, Szory** itd.] = stół z wyciąganemi schowankami GW.

Ladra dw. = skóra; **Ladrowany** pch. = opancerzony. **Lederwerki,** ♀ **Liderwerki** blp. = części rzemienne umundurowania. ‖ Cz. ladry blp. = rynsztunek na konia; ladrovati = 1, okryć konia 2, opancerzyć; ladrovaný = zbroją okryty; ladrování = zbroja. ═ Nm. Leder = skóra; (be)ledern = skórą okryć, odziać. Do nas zap. z Cz. Por. **Aszleder, Faledra, Obladra** i inne. Por. Mr. 235 Ladry. Pfil. IV, 540 ladra.

Ladra p. **Letra.**

Lafa = zasługi, jurgielt || Bg. lefe. Ukr. lafa, łefa. Ukr. łachwà = sposobność, dobra godzina. Br. łachwa = zyski, obrywka. Rs. (a) lafa = powodzenie, szansa; lafitь = szczęścić się; lafistyj = szczęśliwy. || Rum. leafă = żołd. Śgr. lofá, Ngr. loufés = cena, odpłata. ═ Tur. (z Pers.) ulufè = żołd. Por. M. 74 lafa. Mr. 235 Лафа. Mew. 159 lafa.

Lag = „czarny, sapowaty grunt, sapisko" O. ═ Zap. Nm. Läge = pochyłość, nizina; läg = nizki, np. läges Land = nizina, płaszczyzna.

Lagier p. **Legier.**

Lagunica p. **Łagiew.**

♀ **Laik** = rysik, szyfer, gryfelek. ═ Nm. ♀ lei(e), ♀ lai = łupek, szyfer GW. Leie.

♀ **Lajbik,** ♀ **Lejbik,** ♀ **Lifk** (♀ **Liwk**). || Słc. lajbík, lajblík, lajbrík, lajbl. Słń. lajbič. Ukr. łajbyk, łejbyk. Rs. lifъ = stanik. Tu też należą złożone z lèjb-, np. gwardja, medyk itp. w różnych językach Słw. ♀ Lajbik żywcem przetłumaczono na Słc. životok, Cz. životek, nasze ♀ **Żywotek.** ═ Nm. Leibchen = tzn.; Nm. Leib mzn. = stan, stanik, ♀ leib = kamizelka. Gnm. Leib = Dnm. liiv, stąd ♀ **Lifk** i Rs. lifъ. W złożonych lejb- = Nm. Leib w znaczeniu: osoba (dsł. ciało) (panująca); po Nm. Leibgarde, Leibmedicus itp. Por. Mr. 241 Лифъ (niepotrzebne wywody z Hl. i Szw., skoro jest Dnm. liiv). Co do przejścia znaczenia z ciała na stan (ik) w Nm., por. Gors ze Sfr. cors = Łc. corpus = ciało, skąd też Gorset. Por. Pfil. IV, 541.

♀ **Lajda** p. **Łajdak.**

♀ **Lajdrák,** ♀ **Lajndrowy** p. **Łandyga.**

♀ **Lajk** = „ziele gromowe" GO. 77 (= szparag?) ═ ?

Lajmlader dw.: „Z lajmladru klej warzyć" *Akta grodzkie,* 752. = Nm. Leimleder [złż. z Leim = klej, por. **Lentryk** + Leder = skóra, p. **Ladra**] = zrzynki skór do gotowania kleju GW.

♀ **Lajnsuch** p. ♀ **Lonzák.**

Lajstyk dw.: „U szwedlera między miechy mają być cudne lajstyki na wierzchu" *Akta grodz.,* 626. ═ Nm. Leiste = listwa, p. t. w., albo może raczej Leist(en) stück [Leiste + Stück, p. **Sztuka**] = tzn.; wyraz możebny, w moich słownikach Nm. nie podany; albo też Nm. Leinstück, coby znaczyło sztuka, kawał płótna.

♀ **Lajzdrygon** = mężczyzna wysoki a do niczego Spr. IV, 25. ♀ **La(j)zdragán** = przednówek, w wyrażeniu „wypędzać lajzdragána", o młóceniu pierwszy raz nowego zboża RA. XVII, 381. ═ Nm. Landsdragoner [złż. z Lands- = krajowy + Dragoner = dragon]' = dsł. dragon krajowy.

Lak = rosół, woda rozsolona, sos słony (por. **Laka** = gnojówka, p. **Łacha**). || Słc. Cz. lák. ═ Nm. Lake = tzn. [ten sam wyraz, w postaci Dnm., co Lache, p. **Łacha**].

Lak pch. (do pieczętowania). **Laka** pch. = guma, pokost. **Lakier** pch. złż. || Słw. Eur. od osnowy lak-. ═ Ar. Pers. lakk, lāk = guma (lakowa), Skr. lākšā = tzn.; stąd Słc. lac(c)a. Lak do pieczętowania nazwany od laki czerwonej, której do niego używano. Por. M. 74 Lak. Dc. 150—51 Laque. Mr. 236 Lak. Dz. I Lacca. Mag. Lac. Osnowa lakier- z Nm. lackieren = lakierować. Lak z Wł. lacca = tzn. Por. ♀ **Szarlak.**

♀ **Lak** p. **Hlak.**

Lakrycja p. **Lukrecja.**

Laktuarjum p. **Elektwarz.**

Laktuka (mylnie u L. pod Łoczyga stoi łaktuka), dw. **Łoczyca, Łoc**(z)**yga.** || Głż. łóčica (?). Słc. Cz. locika. Słń. ločika. Srb. lo-ćika. Ssłw. loštika. Ukr. łoczycia,

łatuczka. Rs. latukъ. || Hp. lechuga. Wł. lattuca. Fr. laitue. Sgnm. ladduch(a). Śgnm. ladeke, ladich, ladica. Nm. Lattich, ♀ lätsche, ♀ lätschke, ♀ latke. = Łc. lactuca [od lac, 2 pp. lactis = mleko, z powodu soku mlecznego w roślinie] = tzn. Łoc(z)yga z Nm. ♀ lätsch(k)e. Por. Mew. 173 loktjuka, gdzie nie podano źródła postaci Słw. od osnowy loč- i mylnie zaprzeczono związku łoczygi z laktuką. Por. **Łodyga.**

Lakwarz p. **Elektwarz.**

Lambreda p. **Lampreda.**

♀ **Lamiec** = podkładka filcowa pod chomąt. ═ Ukr. lameć. Br. lamiec a. lamka. Rs. ljamka = sznur (ciągnących statek); rzemień jako nosidło; ljamecъ = podkładka pod chomąt. Do nas z Br., albo z Ukr. Do języków Rs. wyraz dostał się zap. z Zachodu: Śgnm. lim = obszewka, brzeg, bramowanie, skąd Scz. lem, dziś lím, límec = kołnierz; Cz. lemovati = lamować; skąd Pols. ♀ lemiec = kołnierz i lamować pch. Por. Mr. 239 Lem.

♀ **Lamoretki** = wyraz kucharski: przyprawa ze szpiku cielęcego. || Nm. Lamouretten lm. HB. ═ Fr. amourette = szpik cielęcy.

Lamować p. **Lamiec.**

Lampart, Lwopard, Lewart (lyeward Pfil. III, 287) L. **Leopard** O. Pfil. V, 424 i pch. **Lewart** (herb). || Słc. Cz. levhard. Słń. pard. Ukr. łeopard. Rs. leopardъ. || Śgr. leómpardos. Wł. leopardo, liopardo. Fr. léopard. Nm. Leopard. ═ Łc. leopardus [leo = lew + pardus = lampart] = tzn. Lampart ze Śgr. Lwopard ma pierwszą część przetłumaczoną z Łc. leo = lew. Lewart = z Cz. [to zaś ze Sgnm. lēbart(o)]. Por. Mr. 236 Lampart dwakroć wyrażone tam. Zbliżenie Pols. ♀ lamparta, w znaczeniu łajdaka, z Nm. Lamperter i w Lpf. IX, 187 z Hl. lomperd nie zdaje mi się trafnym: por. lew, tygrys (bengalski) w znacz. modnisia, wyjadacza serc, które to znaczenie ma u nas i lampart (lampartować się). Por. JA. II, 704, n⁰ 94.

Lampas = „1, jedwabna malowana materja 2, pas odmiennego koloru (u spodni)“ O. || Ukr. lampas = pas na suknie. Rs. lampasъ = pas na spodniach. ═ Fr. lampas(se) = jedwabna wschodnia materja. Por. Lpf. IX, 187 Лампасъ. Pfil. IV, 540.

Lampasz = lampa. ═ Gr. lampás = lampa.

Lamperja = taflowanie. ═ Z Fr. lambris [podobno z Łc. późn. ambrix = tzn., z przydatkiem przedimka l' Littré; Dz. II o Lambre innego jest zdania] = tzn. (skąd Słc. lambricare, lambroissare i in. = taflować; Słc. lambrices, które podaje Mr. 236 Lamperya, w DC. niema), przez Nm. wymawianie Lambris i sld. do lampa.

Lampreda, Lampred Maj. **Lambreda, Lampreta, Lampetra** = rodz. minoga. || Cz. lamperta, lampreda, lampryda. ═ Łc. późn. lampreda, lampetra DC., skąd Hp. Pg. lamprea, Wł. lampreda, Fr. lamproie, Sgnm. lampreda, Nm. Lamprete i rozmaicie inaczej, Ag. lamprey. [Łc. lampetra jakoby od lambere = lizać + petra = skała Dz. I Lampreda; według innych z Gr. lampyrízō = błyszczę (jak lampyris = robaczek świętojański) DC. p. w. Lampetra]. Por. Dz. jak wyżej. Mr. 236 Lampreta. Mag. Lamprey. Littré p. w. Lamproie.

Lamus, dw. **Lemus.** || Cz. ♀ lemhaus. Ukr. lamus (z Pols.). ═ Nm. Lehmhaus [Lehm = glina + Haus = dom, p. **Cajghauz, Cechenhauz, Kafenauz, Ratusz, Zamtuz** itp.] = tzn. Por. Btrge VI, 280. Lpf. IX, 187 Lamus. Mew. 171 ljamusъ.

♀ **Lamza,** ♀ **Glamza** = niedo-

łęga, cymbał. ♀ **Łamzak** = mizerak; urwisz. || Cz. lamzak = siłacz. Rs. ljamza = złodziejaszek. ═ Zap. Nm. Lappsack [Lappe = gałgan, szmata + Sack = worek] = tzn.

♀ **Lancary** = bęben Pfil. III, 306. ═ janczary (muzyka janczarska), p. **Janczar.** Por. RA. XVII, 87.

Lancknecht, dw. **Lancknet.** ♀ **Landzk** = żołnierz GO. 170 (właściwie **Lanck** = *lancek). || Cz. lancknecht || Śłc. lanskenetus. Fr. lansquenet. ═ Nm. Landsknecht [dsł. żołnierz krajowy, złż. z Lands, 2 pp. od Land, p. **Ląd** + Knecht = chłopiec, giermek] = 1, żołnierz piechotny, piechur 2, gra w karty (używana przez dawnych żołnierzy Nm.). Por. Pfil. IV, 540.

Landara. Lando. || Ukr. landara. Rs. landau, lando. || Nm. Landauer. Ag. landau. Fr. landau, landaw. ═ Od miasta Nm. Landau. Landara z Nm., Lando z Fr. Por. **Kocz.** Pfil. IV, 540.

♀ **Ländler** p. **Lendler.**

Landszep: „Landszeb borowy" KM. 90. „Pieniądze na landszepy wysły" ib. 91. „Landszepów jest cterynaście" ib. 93. ═ Nm. Landschöff [złż. z Land, p. **Ląd** + Schöff, Schöpf, Schöpp (Sgnm. sceffin, scaffin, skąd Śłc. scabinus, a stąd Fr. échevin, Wł. scabino itd.) = ławnik, sędzia wiejski] = tzn.

Landwójt O. **Lentwójt, Lętwójt** L. ═ Nm. Landvogt = rządca (prowincji, miasta itd.). Patrz **Ląd** i **Wójt.**

♀ **Langietka** = falbanka u czepca, kołnierzyka. **Lankotka** = szlarka u sukni O. || Nm. Languette mzn. = tzn. ═ Fr. languette [zdrob. od langue (z Łc. lingua) = język] mzn. = tzn. Lankotka jest zap. sld.

Lankor- p. **Rankor.**

Lankur- p. **Rankor.**

Lanszaft, dw. **Lanczaft, Lanczawt** L. || Rs. landšaftъ. ═ Nm. Landschaft = okolica; krajobraz. Por. Pfil. IV, 450.

♀ **Lańcuch** p. **Łańcuch.**

Lapa p. **Lapka.**

♀ **Lapa** = pysk wyżła Pfil. V, 779. ═ p. **Japa.** L. bardzo często zastępuje u nas j w nagłosie, np. ♀ lancary, ♀ laruga, ♀ leleń, ♀ lelito, ♀ lezeli itp., zamiast janczary, jaruga, jeleń, jelito, jeżeli i t. p.

♀ **Lapietka** = przezwisko panów. ═ RA. XVII, 43 zbliża Nm. Laffe, Lappe = cymbał, błazen, gap, chłystek; läppisch = błazeński, głupi. Nasuwa się jeszcze Cz. lapka = złodziej, zbój Brl. 120.

♀ **Lapka** = parol (w faraonie, zagięcie różka karty, oznaczające podwojenie kuszu czyli stawki, stąd wyrażenie „zagiąć (na kogoś) lapkę" = zagiąć parol. Mówią też (w grze) Lape nieodm., a także „zagiąć lapę". || Nm. Lappé (z Fr.). ═ Fr. lapé [może od Fr. laper = lizać, chłeptać] = tzn. Littré nie podaje tego wyrazu Fr.; znajduję go w HB. i Kr.

Laran = „surowcowy tłok, kloc, używany w robotach" O. ═ ?

Larędogra, Łarędogra, Larendogra = rodzaj perfum. ═ Fr. (eau de) la reine de Hongrie dsł. = (woda) królowej węgierskiej. Por. L. Pfil. I, 148. Wiszniewski *Hist. liter.* IV, 197, ods. 225 i 226.

Larm- p. **Alarm.**

Larum p. **Alarm.**

Laryfary = terefere! gadaj zdrów! Fredro BW. CXLVI, 32. Bałucki gdzieś w *Krewniakach.* ═ Nm. larifari [może z nazw nut do re mi fa sol la si, albo też z Hl. larie = gadanina + Łc. fari = mówić] = tzn.

♀ **Lasa,** ♀ **Lesa** = wrota z chróstu, z desek, ♀ branica. ♀ **Laśnia** a. ♀ **Łaśnia** = krzywa, nierówno ucięta deska Skj. V, 370 p. w. Koziatá i 372. ♀ **Laski** = płot z chróstu Kg. Lub. I, 57. ♀ **Laska** = 1, łokieć (miara) 2, staje (10 łokci). ♀ **Lasy** = hurty (owiec) [otoczone płotem z chróstu]. ♀ **Lesica** = staje. **Leszczotki** (por. Mew. 165 l e s k-). || Głż. l ê s a, l ê s y c a = wrota (z chróstu); płot (pleciony). Słc. l i e s k a = ♀ l a s a, ♀ l a s y. Cz. l í s a = hurt, płot (pleciony) itp. Słń. Bg. Ssłw. l ê s a = płot (pleciony). Srb. l j e s a. Ukr. l i s a = tzn. Rs. l ê s a a. l e s a = sznurek u wędki (może przez pojęcie wici?). ═ Wszystkie te wyrazy [oraz obce, wzięte ze Słw.: Węg. l é s z a = żerdź; mata; l é s z k a = suszarnia (pleciona). Rum. l e a s ă = suszarnia (pleciona, do owoców)] zdają się krewnić z pochodzącemi od osnowy l e s-, skąd nasze ♀ l é s k a, ♀ l i s k a, ♀ l e ś k a, ♀ l e s z k a, ♀ l e s z c z a = leszczyna, ♀ l e s i c a = kojec (pleciony), ♀ l a s z c z y n a, l a s k a itd. Sądzę, że niepotrzebnie Mew. 167 oddziela l ê s a od l ê s k a, a Mr. w Lpf. X, 51 szuka słoworodu w językach Celt. Drzewko laskowe, las par excellence, dawało pierwotnie i laski (pałki) i płoty (plecione) i wici i miary i kraty i plecionki do suszenia.

Laserować = farbą po farbie pociągać. ═ L. podaje Nm. l a s s i r e n; jest to właściwie Nm. l a s i e r e n, które się używa obok g l a c i r e n [Fr. g l a c e r = tzn., por. rękawiczki 'g l a s é'] = tzn. Por. GW. Sand. l a s i e r e n.

♀ **Lasfera** a. ♀ **Laswóra** = salmo trutta Nadmorski *Kaszuby*, 148. ═ Nm. L a c h s f o r e l l e [L a c h s = łosoś + F o r e l l e = pstrąg] = tzn.

Lasować, ♀ **Lusować** (o wapnie). ═ Zap. Nm. l ö s c h e n = gasić (o wapnie itd.).

♀ **Lassuk** = pociąg towarowy Pfil. II, 257. ═ Nm. L a s t z u g [złż. z L a s t, p. **Łaszt** + Z u g = pociąg, por. **Cug, Sznelcug** i in.] = tzn.

Lasza = sztabka żelazna, łącząca szyny kolejowe. ═ Nm. L a s c h e = tzn. GW. L a s c h e 4,e.

♀ **Las(z)tówka,** ♀ **Łas(z)tówka,** ♀ **Łastawka,** ♀ **Chwastówka** = jaskółka. ═ Cz. l a s t o v k a, l a š t ů v k a. Ukr. ł a s t i w k a. Jedne gwary Pols. wzięły z Cz., inne z Ukr. C h w a s t ó w k a zap. przez samogłoskowe *ł* i przez sld. do C h w a s t.

♀ **Laśnia** p. **Lasa.**

Latarnia pch., dw. **Latern(i)a,** ♀ **Laternia,** ♀ **Lechtarka.** || Dłż. Głż. l a t a r n j a. ═ Przez Nm. L a t e r n e, dw. l a t e r n, l a n t e r n (e) = tzn., z Łc. l a (n) t e r n a [może z Gr. l a m p t é r = świecznik, latarnia, jak sądzi Pott] = tzn. Zakończenie -arnia pod wpływem: drukarnia, olejarnia, psiarnia itp. Por. Pfil. II, 765.

♀ **Latercyna** = cyna RT. 212. ═ Nm. L ö t h (er) z i n n [złż. z L ö t h (er) = lut-, p. **Lut** + Z i n n = cyna] = cyna do lutowania.

♀ **Latop(i)erz** p. **Nietoperz.**

♀ **Latr** p. **Łotr.**

♀ **Latra** p. **Letra.**

Laufer, ♀ **Lofer,** ♀ **Ląfer** ═ Nm. L a u f e r = tzn. Por. **Lofpas.** RA. XVII, 91. Pfil. IV, 540.

Laur- p. **Wawrzyn.**

Lawaterz dw. miednica. ═ Słc. l a v a t o r i u m [z Łc. lavare = myć] = tzn.

Laweta, Lawet. || Słw. z małemi zmianami. ═ Nm. L a f f e t t e, L a v e t t e [z Fr. l' a f f û t = tzn., to zaś, również, jak Wł. f u s t o = łodyga, pieniek itd., z Łc. f u s t i s = szczapa, kij] = tzn. Por. Dz. I Fusta. GW. Laffette. Pfil. IV, 540.

♀ **Lawor** = umywalnia. ═ Nm. L a v o i r [z Fr. l a v o i r = tzn.] = tzn.

Lawować = podmalowywać plan na kalce farbą || Cz. l a v i r o v a t i

= tzn. || Nm. lavieren. ≡ Fr. laver = tzn.

Lazaret pch. ♀ **Łazaret,** ♀ **Łazarstwo. Łazarz** = nędzarz. **Lazaron** pch. char. || Słc. Cz. lazaret. Cz. lazar = nędzarz, lazaroni lm. = lazaroni. Srb. lazaret. Ukr. Łazarja skorczyty = udawać nędzarza. Br. łazaret. Rs. lazaretъ; ♀ lazarničatь = wyłudzać, obełgiwać; ♀ lazarь = żebrak natrętny. || Eur. z różnemi pokrewnemi powyższym znaczeniami, np. Nm. Lazareth, Fr. lazaret, lazarone (z Wł.), ladre = trędowaty; Rum. lazaret itd. ≡ Wszystko od imienia Łazarza ewangielicznego (Łuk. XVI, od 20), przez Wł. lazereto, lazzarone, Hp. lazareto; lazaro = żebrak; dw. laceria = ubóstwo; trąd. Ł w gw. przez imię Łazarza. Por. GW. p. w. Lazareth.

Lazur pch. złż. **Azur, Azuryt.** ♀ **Łazur.** ♀ **Łazurek** = farbka, ♀ sinka WBł. p. t. w. || Słc. Cz. lazur. Słń. azur. Ukr. łazurok, lazurewyj. Br. łazurka ż. Rs. lazurь pch. || Słc. lazur, lazulum, azura, azurrum, azolum i inne. Śgr. lazoúrion. Hp. Pg. azul. Wł. azurro. Fr. Rum. azur. Nm. Lazur, Lasur, Azur. Węg. lazurkő (kő = kamień). ≡ Ar. lazwerd a. ladżwerd, z Pers. ladżuwerd. Postaci, nie mające l nagłosowego, powstały skutkiem uczuwania tego l jako przedimka. Por. Dc. 55 Azur. Mr. 100 Azur, 238 Lazur, 235 Lacol. M. 75 Lazur. Mt. p. w. ladżüwerd. Mew. 161 lazurъ.

Lazurek = roślina laserpitium ≡ Nm. Laser (kraut) a. Laser-(pflanze) [Łc. laserpitium] = tzn. Sld. do Lazur, a. może ze Śgr. lázaron = tzn. Por. Mr. 239 Lazurek.

Lazy blp. = dowcipy, koncepty (teatralne) char. ≡ Wł. lazzo, lm. lazzi [jakoby z Łc. acidus a. acidulus = kwaśny Dz. II. a Lazzo] = tzn.

Laża, Laże L., ♀ **Łaża, Ażjo** pch. = dopłata do wartości monety. || Głż. loża. Cz. ažio, láže = tzn.; ♀ láže = pieniądze wogóle. Br. łaža. Ukr. łaže. Rs. lažъ, ažio. || Węg. lázsi. Rum. agio. Nm. Lage (wymawia się lasze), Lagio, Agio, ♀ lasche = pieniądze wogóle. ≡ Wł. aggio [Wł. agio (to samo etymologicznie, co aggio), rzadziej asio, Fr. aise, Pg. azo = wygoda (skąd też Wł. adagio), niepewnego słoworodu Dz. I Agio] = tzn. L w niektórych formach powyższych jest przedimkiem Wł. ♀ **Łaża** z Rs. Por. **Laże** z Nm. Por. Mr. 239 i 394 Laża.

♀ **Ląb** (lamb, lumb, lęb) GO. 170 i 181 p. w. Snop = snop ≡ ? Czy = kłąb?

♀ **Ląbrać** = łuskać (orzechy); ♀ **Ląbrák** = orzech ♀ wyląbrany, wyłuskany PSK. 41 ≡ ?

Ląd pch., dw. **Land.** Por. nazwy miejscowe od osnów land- i ląd-. || Cz. landfrid, lantfrid (z Nm. Landfrieden), landhrabě = landgraf, landovati = włóczyć się. Słń. lentati (z Nm. landen) = wylądowywać. || Wł. Prowans. Shp. landa. Fr. lande = step Littré p. t. w. (Dz. myśli, że z Celt. I, 187). ≡ Nm. Land = tzn. „Ziemia ląd z dawna, stara to Niemczyzna, Którą i nasza przyjęła ojczyzna“ Klonowicz we Flisie, u L. Por. MF. ląd. Mew. 173 londъ. Por. tu **Lancknecht, Lanszaft** i **Landwójt,** oraz **Landgraf, Landrat, Landszep, Landszturm, Landwera** itd. Por. Pfil. IV, 540.

♀ **Ląfer** p. **Laufer.**

Ląg p. **Blank.**

Ląt p. **Lont.**

♀ **Lątras** p. **Łotr.**

Leberber p. **Rewolwer.**

♀ **Leberyjá** p. **Liberja.**

♀ **Lebidło** = przynęta na raki. ≡ Br. libiło = tzn., libić = ło-

wić raki, Ukr. libèć = kij z siatką do łowienia raków. Rs. libilo, libitь. Por. Mew. 168 libi-.

♀ **Lebieć** p. **Łabędź.**

Lebioda p. **Łobuz.**

♀ **Lebus** p. **Łobuz.**

♀ **Lec** p. **Lejc.**

♀ **Léchmaukować** p. **Lichmanina.**

♀ **Lechtarka** p. **Latarnia.**

♀ **Lecirz** a. **Lecyrz** = klamka, klinka.

Lederwerki p. **Ladra.**

Legart = leniwiec, leżuch. ═ Wyraz pochodzi od pnia leg- (skąd leżeć itd.); chodzi tylko o zakończenie, o którym Mew. 163 legartъ powiada: „-Art jest Nm. hart, jak w Bankhart itp., jak we Wł. -ardo w bugiardo = oszust". Dodaćby można, jako wzorki gotowe w Pols.: Cekwart, Gotard, Lenart, Lewart itp. Por. Mr. 239 Legart. MF. legart. Por. ♀ **Legat** = ♀ legart, leżuch, leniwiec.

Legawka, ♀ **Legawa,** ♀ **Ligawka,** ♀ **Liga** = trąba pasterska. || Cz. ♀ lihavka (z Pols. ?). ═ Może z Łc. ligare = wiązać, z powodu, że cała jest sznurkiem obwiązana.

♀ **Legiejda,** ♀ **Łegiejda** = ♀ lega(r)t, ♀ leżuch, leniwiec ═ Ukr. łega, łegejda (od pnia leg-, skąd leżeć) = tzn.

Legier dw. = 1, skład, magazyn 2, obóz. ♀ **Lágier** = obóz. **Lagier** „abo fus, który się pod trunkami ustawa" Syrenjusz u L. i pch. ♀ **Lagry** blp. **Legar,** ♀ **Ligar** a. ♀ **Ligary** blp. || Słń. legar = obóz. Srb. logor pch. = obóz. Ukr. logier = obóz. Rs. lagerь = obóz. || Nm. Lager, dw. leger, läger = 1, leże, obóz 2, podkład belkowy (pod beczki itp.) 3, osad, ustoiny. Por. MF. legar, logor. Mew. 163 legarъ; 172 logorъ.

♀ **Legierunk** = gubernja, stolica prowincji. ═ Nm. Regierung mzn. = tzn.

Leglarz p. **Łagiew.**

♀ **Legrada** p. **Renkloda.**

♀ **Lejbik** p. **Lajbik.**

♀ **Lejbus,** ♀ **Lejbuś** p. **Łobuz.**

Lejc pch. złż., ♀ **Lic-,** ♀ **Lec-.** || Ukr. licy, Br. lejcy blp. (z Pols.). || Lit. leicius m. (z Pols.). ═ Nm. Leitseil [złż. z leiten = kierować + Seil = powróz] = tzn. Por. Pfil. IV, 540. Mew. 164 lejcь. Mr. 239 Lec.

♀ **Lejcuch** p. **Łańcuch.**

♀ **Lejdak** p. **Łajdak.**

Lejstrzyk p. **Regiestr.**

Lejtować dw.: „Towarzysze (garbarscy) powinni skóry wyrobić dobrze, to jest lejtować, stekować, bronować..." *Akta grodz.* 739. ═ Nasuwa się nasamprzód Nm. leiten = prowadzić, kierować, ale znaczenie nie odpowiada; może Nm. letten = gliną, iłem powlekać?

Lejtuch ═ Nm. Leichentuch [Leiche = trup + Tuch = płótno; sukno, por. **Botuch, Fartuch, Rańtuch** itd.] = tzn. Por. Pfil. IV, 540.

♀ **Lejzák** p. **Lonzák.**

Lek pch. złż. || Wszystkie Słw. od osnowy lek-. || Lit. liékorius pch. (z Pols.). Rum. lecuire pch. = leczenie. Ir. liagh = lekarz. ═ Gt. lēkeis, leikeis = lekarz. Sskd. laeknir, laeknari = lekarz. Szw. läkare, Sgnm. lāhhi, Śgnm. lāchenaere, Nm. (tylko w nazwisku rod.) Lachner. Śgnm. lāchen = lekarstwo. Ag. leech = weterynarz. Por. MF. lêkъ. Mr. 55 Лѣкъ. Mew. 167 lêkъ. Mag. Leech. JA. XV, 488. Pfil. IV, 540.

Lektwarz p. **Elektwarz.**

Lelek, ♀ Lelak. || Głż. lĕlak. Słc. Cz. lelek. Srb. ljiljak. Ukr. łyłyk. Rs. lelekъ. U innych Słowian podobnemi z brzmienia wyrazami inne ptaki się nazywają. || Tur. lejlek, laglak = bocian, stąd Srb. Albań. lelek = bocian, Ngr. leléki, Rs. ♀ neklejka Gt. I, 428. ═ Mt. p. w. léjlék mówi: „Nazwy bociana są pochodzenia Tur., a innych ptaków ciemne". Por. MF. lelek.

Leluja p. **Aleluja.**

♀ **Lem** = tylko, jeno, stąd ♀ **Lemkować** = mówić „lem" i nazwa Spiżaków: **Lemki.** ♀ **Lémze** = zaledwie, np. „lémze śvit" Sabała, 131. Skj. IV, 506; V, 362 p. w. Hyr i 373. || Ukr. łem (skąd nazwa Rusinów w Sandeckim, Sanockim i Krośnieńskim, mówiących „łem": Łemak, Łemek. ═ Słc. len, gdzieniegdzie lem [zamiast jen = jeno = jedno] = tylko. Nazwy ludzi od pewnych albo inaczej wymawianych wyrazów bardzo są liczne, np. Bylacy, Pichacze, Taśtaki itd.

Leman pch. ═ Nm. Lehenmann [Lehen patrz **Lenno** + Mann = człowiek, p. **Man,** por. **Furman, Hetman** itp.] = tzn. Por. Mew. 183 manъ 2.

Lemiec p. **Lamiec.**

Lemieszka, ♀ Lemiecha, ♀ Lemięcha, ♀ Lemięszka. || Ukr. łemiszka. Br. lemiecha, lemieszka. Rs. ♀ lemeška. ═ Zap. Nm. Leimmus [Leim = klej (por. potrawa klejek) + Mus p. **Cymes, Faramuszka**] = tzn. (w słownikach Nm. Sand. i GW. niema tego wyrazu, ale jest zupełnie możebny. Por. Mew. 164 lemecha. Lpf. IX, 200 Lemieszka. Nosówka jak w mięszkać, mięszać itp.

Lemus p. **Lamus.**

Len. || Wszystkie Slw. prawie jednako. || Węg. len. Lit. linai często bez lp. Łot. lini. Fiṅs. liina. Gt. lein, Sgnm. lîn, Nm. Lein. Rom. z Łc. ═ Gr. línon, Łc. linum. „Roślina ma pochodzić z żuław nad Nilem, Fazysem i Araksem", powiada Mew. 178 lьnъ. Por. Pfil. IV, 540.

♀ **Lendák** = osełka. ═ Może z Nm. Lend(en)stein [złż. z Lende = biodro + Stein = kamień] = kamień nerkowy.

♀ **Lendler, ♀ Lándler, ♀ Lender, ♀ Linder, ♀ Rejnlender** = pewien taniec ═ Nm. Länd(l)er [od Land, p. **Ląd,** więc niby taniec krajowy, miejscowy] = rodzaj walca. ♀ **Rejnlender** z Nm. Rheinländ(l)er = Nadreńczyk.

♀ **Lengroda** p. **Renkloda.**

♀ **Lengut** = gospodarstwo, które syn po ojcu otrzymuje, gdy idzie na „linik" Kg. Pozn. III, 120. Ap. I, 34 p. w. Linik. ═ Nm. Lehngut [złż. z Lehn = lenny, p. **Lenno** + Gut = majątek] dsł. = majątek lenny.

Lenik p. **Lenno.**

Lennik p. **Lenno.**

Lenno pch. złż. **Lińskie** prawo Pfil. V, 424. || Głż. leno. Dłż. Słc. léno. Cz. le(h)no, léno. Rs. lenъ m., lena ż. ═ Nm. Leh(e)n = tzn. Por, Pfil. IV, 541. Brl. 122. Por. **Leman. Lengut. Łan.**

Lensz a. **Lenszof** (lehenshaw z r. 1562) = „zarobek górnika, płatnego od kibla wydobytej rudy" Łb. 129. **Lenszofnik, Lehenszownik** = kopacz rudy, ugodzony od miary Łb. ib. Kg. Krak. I, 63 ods. || Łb. podaje Słc. lensofex, ale DC. wyrazu tego nie ma; być może, iż się używał tylko w dokumentach Olkuskich; niema również w słownikach Nm. przez Łb. podawanego wyrazu Lohnschaft. ═ Nm. Lehenschaft [od Lehen, p. **Lenno**] = 1, umowa w górnictwie, mocą której część kopalni puszcza się na czas w dzierżawę 2, stowarzyszenie takich dzierżawców 3, część kopalni tak wydzierżawionej itd. GW.

♀ **Lenta** p. ♀ **Linta.**

Lentować = suchym pęzlem równać kolor L. ═ Zap. Nm. linden mzn. = tzn. Lpf. IX, 200 Lentować zbliża do Wł. lentare = zwolnić, osłabić.

Lentryk pch. = klej introligatorski L. O. ═ Nm. Leimtränke [Leim = klej + Tränke = płyn] = tzn. Mr. 240 Lentryk podaje mylne objaśnienie.

Lentwal = fartuch skórzany rzemieślników ═ Zap. Nm. Lendenfell [Lenden = biodra + Fell = skóra; por. **Szurcfel**] = tzn.

Lentwójt p. **Landwójt.**

Lentyszek roślina ‖ Cz. lentišek ═ Łc. lentiscus.

Lenung = lafa, żołd L. ═ Nm. Löhnung.

Leńce = podpory u sążnia drzewa O. ═ Nm. Lehne = tzn.

Leńcoch, ♀ **Leńcuch** p. **Łańcuch.**

Leopard p. **Lampart.**

♀ **Lepa,** częściej w lm., ♀ **Lipeńki** = wargi, usta ═ Nm. Lippe = warga. Por. Pfil. IV, 541.

Lera = przepustnica (do kul działowych) L. O. ═ Nm. Lehre, Leere, Lähre = tzn. GW. Lehre 7a.

Lermistrz zap. być miało, zamiast Lekmistrz („od mistrzów i od leckmistrza". *Akta grodzkie* 953. 954) ═ Nm. Lehrmeister [złż. z Lehre = nauka, p. **Folklor** + Meister = mistrz, p. t. w.] = nauczyciel, mistrz.

♀ **Lesa** p. **Lasa.**

Lesda p. **Lezda.**

♀ **Lesica** p. **Lasa.**

Lesz pch. = zamsz (czerwony) L. O. ‖ Cz. leš ‖ Ang. losh ═ Nm. dw. i gw. Lösch, Sgnm. lösche, Sgnm. loski. Por. Mr. 240 Lesz. Mew. 166 lešь 1. Pfil. IV, 503. 771.

Leszczotki p. **Lasa.**

Leszować (u malarzy) = równać grunt klejowy drewnem z wodą ═ Nm. löschen = tzn.

Letra (wozowa), ♀ **Latra,** ♀ **Ladra,** ♀ **Létra,** ♀ **Litra,** często blp. pch. Słń. lojtra, Srb. lotra. Ukr. litra, łytra, łujtra ‖ Węg. létra, lajtorja. Lit. lé(i)tere ═ Nm. Leiter ż., Sgnm. leitara = tzn. Por. Mew. 173 lojtra. RA. XVII, 43. 80. 87. Pfil. IV, 541.

Lew pch. ‖ Wszystkie Słw. i Eur. z małemi zmianami ═ Gr. léōn, Łc. leon- [ze Wschodu: Hb. lĕbī, lābi, Staroegips. labu] = tzn., przez Nm. Löwe, Leu, Sgnm. leu, lewe, Sgnm. le(w)o. Por. MF. i Mew. 179 lьvъ. Pfil. IV, 541. Por. **Lewa.**

♀ **Lewa** = „na Besarabji i na pograniczu moneta, wartości 40 groszy" RT. 213 ═ Rum. leu [= dsł. lew] = tzn. Por. **Lew.**

Lewa = bitka, pryza (w kartach) ‖ Rs. leve ═ Fr. levée = tzn. L. n.

Lewada = łączka O. Pol. *Pieśń o ziemi,* 41. RT. 213 ‖ Srb. Bg. Sslw. livada. Ukr. łewada. Rs. levada ‖ Rum. livade. Albańs. l'uvadh ═ Gr. libádion = tzn. Zamiana b na w pod wpływem wymawiania Ngr.; i na e zap. przez sld. do lew- (skąd lewy itp.). Por. MF. i Mew. 171 livada.

Lewar, ♀ **Liwar,** ♀ **Luwar** = 1, dźwignia 2, dw. też **Liwor, Hewar** = syfon ‖ Słc. Cz. Hever. Ukr. Br. liwar. Rs. liverь ‖ Rum. livăr ═ Lewar ze Słc. levarius, leverius [z Łc. levare = podnosić, skąd Fr. levier, Wł. leva itd.]. Hewar z Nm. Heber [heben, heven, Sgnm. heffan, hevan = podnosić] = tzn., p. Hewar. Por. Mr. 240 **Lewar.** Mew. 84 hevarъ.

Lewart p. **Lampart.**

Lewelwer
Lewer
Lewerwer } p. **Rewolwer.**
Leworwer
Lewulwert

Lez p. **Luz.**

Leza = ostatnia lewa (pryza, bitka) w grze kartowej (np. w pikiecie) ≡ Nm. Lese, Lässe [GW. Lässe, n⁰ 3] = tzn.

Lezda a. **Lesda** dw. = podatek, akcyza L. O. ‖ Sfr. leude, Prw. leuda, lesda itp. Shp. lezda ≡ Słc. lesda, lezda, leusda, leuzda, leuda itp. [Dz. II c Leude wywodzi ze Słc. levita, od levare = Fr. lever (des impôts) = pobierać (podatki)] = tzn.

Lęcz dw.: „Żaden z towarzyszów starszych (stolarskich) od żadnego towarzysza brać swą wolą dwu groszu lęczu“ (nie ma). *Akta grodz.* 1043 ≡ Zap. Nm. Lenz, ♀ längesz, ♀ längsz(en), ♀ lanxi, ♀ lanzig i in. [Sgnm. lengizin (mānoth) dsł. = dłużejący (miesiąc), od Nm. lang = długi. GW. Lenz, n⁰ 7.] mzn. = zabawa, uroczystość. Być może, iż pobierano od towarzyszów składkę na wspólną biesiadę, czy zabawę.

Lędźwian, Lędzian, Lędziaj, Lędźwiec (u L. zap. pomyłkowo Łędźwiec), **Lędźwiak, Lęgżan.** Mew. 164 lendvь podaje nadto lędźwiedź ‖ Ukr. ladweneć = lotus corniculatus, Rs. ledvenecъ = lotus (roślina). L. podaje Rs. ledvecъ ≡ ? Może to przekład Nm. Lend(e)-wurz [Lende = lędźwie + Wurz = korzeń] = ercantilla, hippolapathum, rumex, cantherinum, lapathum, Prof. Rostafiński dodaje postać pierwotną lędziniec i zbliża ze Sslw. lędina = odłóg (patrz Mew. 164 lend-).

Lętwójt p. **Landwójt.**

♀ **Libać się** = całować się: „Oni się społem libali“ Rg. n⁰ 166. „Jak się polibali, to szli spać“ ib. ≡ Cz. líbati [Rg. mylnie objaśnia „z Nm. lieben = kochać“] = całować.

♀ **Libera** = suchoty Pfil. III, 493 ≡ ?

♀ **Liberanta**: „Za co księdzu liberante wzięto? Za to, co szanowáł w uroczyste święto“ Ap. XV, 161 ≡ Zap. Słc. liberata = danina, dziesięcina.

Liberja pch., ♀ **Luberyja,** ♀ **Leberyjá** ‖ Słc. libéria, liveraj. Cz. dw. liberie, liverie, liberaj, dziś livréa. Ukr. liberyja. Rs. livreja, ♀ liberija, ♀ evreja ‖ Nm. Livrée, dw. i gw. liv(e)rei, lib(e)rei. Hl. liverei. Fr. livrée. Wł. livrea. Węg. liberia ≡ Źródłem jest Słc. liberare = dostarczyć [więc liberja dsł. = ubiór, dostarczony przez pana], skąd Słc. livrea. Por. **Liwerować.** Por. Mr. 241 **Liberia.** Pfil. IV, 541.

♀ **Libezny:** „Libezne twoje ręce“ Rg. n⁰ 271 (autor tłómaczy: „pulchne“) ≡ Cz. líbezný (dw. lubezný) = miły, ładny.

♀ **Libiuszczek** p. **Lubczyk.**

♀ **Lic-** p. **Lejc.**

Licemiernik pch. dw. obłudnik, świętoszek L. Pfil. II. 686 ‖ Dlż. namjeraś se = udawać, żartować. Słc. licemer-. Cz. licoměr-. Słn. licumerec = obłudnik. Chrw. licimer-. Ukr. łycemir-. Rs. licemêr-. Może wszystkie ze Sslw. licemêrъ pch. = obłudnik ≡ Wyrazy Sslw. są przekładem Gr. późn. prosōpolēptēs [złż. z prosōpon = oblicze + lēptēs (od lambánō = biorę) = przybierający] = tzn. Por. Mew. 195 mêrъ l. Mr. 55. Лицемѣръ myśli, że w wyrazie Sslw. nastąpiła zamiana n na r, że więc było licemênъ = mieniający twarz (wedle potrzeby, więc pochlebca, obłudnik); ale zdaje się, że i bez tego przypuszczenia wyraz tłómaczy się tym, że pochodne od pnia mêr- nabierają odcienia mieniania, jak wuśmierzyć i jak w wyżej podanym wyrazie

Dłż. Por. MF. licemêrъ (inne objaśnienie). JA XX, 537.

♀ **Licer-** p. **Rycerz.**

♀ **Licherka** p. **Lichoradka.**

Lichewnik p. **Lichwa.**

Lichmanina = „liche rzeczy, liche postępowanie" L. **Lichmanić** JA. XII, 153. ♀ **Léchmankować** = próżniaczyć. ♀ **Lichman** = marnotrawca, ♀ **Lichmanić** = trwonić ⩶ Zap. wyrazy mieszane z osnowy lich- (skąd lichy) + Nm. Mann = człowiek, jak w Guzman (osn. gusł-), Liczman, Łodźman (osn. łodź-) i t. p.

♀ **Lichoradka,** ♀ **Licherka** = zimnica ⩶ Ukr. łychoradka [od pnia lich-, skąd lichy itd.] = tzn. Rs. lihoradka = tzn. Zdaje się, że ♀ licherka jest Pols. zdrobnieniem ♀ lichoradki.

Lichtan ♀ **Lichtaniec** } p. **Lichtować.**

Lichtarz pch. || Ukr. Br. lichtar (z Polsk.) ⩶ Nm. Leuchter, Śgnm. liuchtaere. Por. MF. lichtarz. Pfil. IV, 541.

♀ **Lichtgans:** „Od jutra, zwyczajem dorocznym, rozpocznie się po warsztatach warszawskich praca wieczorna przy świetle. Z tego powodu, w dniu dzisiejszym, odbędą się w wielu, a może i we wszystkich warsztatach uczty, na których figurować musi koniecznie gęś pieczona. Od tej gęsi i od wprowadzonego z tym dniem światła przy robotach uczta dzisiejsza nosi z dawna zapożyczoną z niemieckiego języka nazwę „*Lichtgans*". *Wiek* 1882, n° 218 ⩶ Nm. Lichtgans [złż. z Licht = światło + Gans = gęś] = „gęś pieczona, od której w różnych rękodzielniach uroczyście rozpoczynają porę roku, kiedy przy świetle musi się pracować. Czasami bywa to na ś. Marcin (Martinsgans)" GW. p. t. w. Por. naszą „gęś Marcinową".

Lichton p. **Lichtować.**

Lichtować pch. L. **Lichtuga, Lichtan, Lichton,** ♀ **Lichtaniec** = mniejszy statek, na który z większego przekłada się ciężary: „Lichtuga, czyli przeładowanie ciężaru na mniejsze baty, zwane lichtańcami" Wisła II, 256 || Rs. lihterъ (z Nm. Lichter) = lichtan ⩶ Nm. lichten (właściwie po Gnm. byłoby leichten dsł. = ulżyć) = tzn. Lichtan, Lichtuga i ♀ Lichtaniec są końcówkowemi spolszczeniami Nm. Lichter. Por. Syrokomli *Niemen,* III. Por. AV. 214. Pfil. IV, 541.

Lichtuga p. **Lichtować.**

Lichwa pch. złż., dw. osnowa lichf- i lif- (lyfnyk PF., lychewnik ZDz., lichfa Seklucjan itp. ♀ **Lifiárz** Ap. V, 195 || wszystkie Słw. mają wyraz prawie bez zmian; wymienię tu ważną, ze względu na brzmienie wcale do lichy nie pasującą postać Scz. lejchéř = lichwiarz (Nm. Leiher = pożyczający) ⩶ Gt. leihwan Sgnm. līhan, = Nm. leihen = pożyczać. Por. MF. lihva. Mew. 168 lichva. Pfil. IV, 541. Samo przez się nasuwało się Słowianinowi zbliżenie z osnową lich- (skąd lichy itd.), więc też Petrycy (u L.) pisze: „Lichwa... od licha, co Ruś złym zowie, imię ma". Por. JA. I, 431; XV, 489. Brl. 134. Pfil. IV, 541.

♀ **Liczma** p. ♀ **Nicma.**

Liczman = dw. rachmistrz, później marka || Ukr. łyczman i Rs. ličmanъ = też dwa znaczenia (z Pols.) ⩶ Druga część wyrazu jest Nm. Mann = człowiek, por. **Guzman, Lichman, Łodźman** itp. Trudno orzec, czy Liczban, Liczbán (albo może Liczbon) pochodzi od osnowy liczb-, czy też jest połowicznym przetłómaczeniem Nm. Rechenbohne, Zahlbone [Bohne = bób, którego się używa w grach, jako marek; por. Nm. „um Bohnen spielen" = grać na boby = na pacierze GW. Bohne n° 6] = bób do rachunków, do zapłaty.

♀ **Liderwerki** p. **Ladra.**

Lidkup p. **Litkup.**

Lif- p. **Lichwa.**

♀ **Lifk** p. **Lajbik.**

♀ **Lifiarz** } p. **Lichwa.**
Lifnik }

♀ **Liftynk,** ♀ **Linik.** Zapewne i ♀ **Lenik** ZP. 74 = dożywocie || Scz. lejpgdynk, lepdynk = tzn. ≡ Nm. Leibgedinge [złż. z Leib = ciało, osoba, żywot + Gedinge, z Nm. dw. Ding mzn. = umowa, por. Dyng] = tzn. Do nas przez Dnm. liifgeding. Por. Pfil. IV, 372. 541. Wisła II od str. 616 i w tomach następnych poszukiwanie VII.

♀ **Liga** } p. **Legawka.**
♀ **Ligawka** }

Likwierycja p. **Lukrecja.**

Lilak, O. podaje jeszcze **Lilek** i odróżnia (czy słusznie?) lilak od lilka || Cz. lilák. Bg. lilek, ljuleka. Na oznaczenie barwy fijoletowej prawie wszystkie języki Eur. używają pochodnych od osnowy lil-: liljowy || Fr. lilas, Ang. Wł. Hp. lilac = bez ≡ Tur. lilak, lejlak, Ar. līlāk = tzn. Por. Dc. 151 Lilas. M. 76 Lilak. Mt. léjlak'. Mew. 169 lilêkъ. Dz. I. Lilac. Lilja tu nie należy; pochodzi z Łc. lilium.

♀ **Lim,** ♀ **Limak** O., zamiast ilm, patrz **Ilm.**

Liman: „Hej ku morzu, ku Czarnemu, Ku Limanu szerokiemu" Pol, *Pieśń o ziemi*, 40. RT. 213 || Srb. (i)liman = wir. Ssłw. limenь = port. Bg. liman = zatoka. Ukr. łyman, łymen, łymeń = ujście; zatoka. Rs. limanъ = tzn. || Rum. liman = zatoka. Ngr. limáni. Albańs. ljiman ≡ „Ssłw. wprost z Gr. limēn, a zakończone na -an przez Tur. (i)liman = zatoka" Mt. liman. Do nas zap. z Ukr. Por. M. 76 liman. MF. limenь. Mew. 170 limanъ.

Limba, Linba (drzewo) || Słc. Cz. limba. Ukr. łymba ≡ Nm. Leimbaum, Sgnm, līnpoum, līmboum [Leim = klej + Baum = drzewo] = tzn. Por. MF. limba. Co innego jest Limba astron., z Łc. limbus brzeg, kraj. Por. Pfil. IV, 541.

Limuzyjski, np. „Naczynia limuzyjskie" O. ≡ O. błędnie objaśnia 'od jałmużny, do jałmużny służący', uwodząc się podobieństwem brzmienia do Gr. eleēmosýnē = jałmużna, p. t. w. Limuzyjski pochodzi z Fr. Limousin = mieszkaniec okolicy miasta Limoges, tj. prowincji Limousin, skąd pochodzi pewien sposób emalji, nadawanej talerzom, dzbanom i innym naczyniom. „Naczynia limuzyjskie" w przytoczeniu u O. (nie wiem skąd wzięte) są to naczynia w Limoges wyrabiane i emaljowane. Na błędne objaśnienie Słownika O. zwrócił uwagę moją prof. H. Łopaciński.

Lina pch. || Cz. lano, ♀ lana. Ukr. łyna, łynwa. Rs. linëkъ = nastrzępiony koniec sznura || Lit. lýna ≡ Nm. Leine, Śgnm. līne [może z Łc. linea = powróz (lniany, od linum = len) por. Kge i GW. Leine] = tzn. Por. Mr. 242 lina, 237 Lano. MF. lina. Mew. 160 lano, 170 lina. Pfil. IV, 541.

Linba p. **Limba.**

♀ **Linder** p. **Lendler.**

Linik p. **Lenno** i **Liftynk.**

Linkur rodzaj kamienia || Nm. Lynkur(er) ≡ Gr. lygkoúrion, Łc. lyncurium [Gr. lygx = ryś + Gr. oúron = mocz, z powodu, że w starożytności mniemano, iż pochodzi z moczu rysiego] = tzn.

♀ **Linta** a. ♀ **Lenta** = soczewica || Węg. lencse ≡ Ukr. łynta a. łencza [łynta z Rum. linta, łencza z Węg. lencse, te zaś z Łć. lens, 2 pp. lentis, skąd Fr. lentille itd.] = tzn.

♀ **Lińcuch** p. **Łańcuch.**

Lińskie prawo p. **Lenno.**

♀ **Lipeńki** p. **Lepa.**

Lipień = ryba z rodzaju pstrągów: „Ryby lypene“ (z r. 1394) BW. LIV, 307 || Cz. lipan, lipaň, lipeň. Słń. lipan. Srb. lipen. Czy tu należy Srb. luben = ryba labrax, Chrw. (l)jubin, lupin Lpf. IX, 218, Luben? || Rum. lipan. Węg. lépeny. Lit. lipìnis ≡ Może Łc. lupus = wilk morski (ryba), skąd Fr. loup de mer. Porów. MF. luben. Mew. 170 lipanъ.

♀ **Lipina** p. **Łubin.**

♀ **Lirek** (Skj. IV, 25 pisze lyrek) = niezgrabjasz, leniuch ≡ Nm. Lei(e)rer mzn. = leniuch (dsł. lirnik, więc włóczęga itd.).

♀ **Lisa** = długi powróz GO. 171 ≡ Nm. Litze, Litsche [zap. z Hp. lizo, to zaś z Łc. licium, skąd Fr. lice, dw. lysse, Hl. li(t)s itd. = tzn.] = tzn. Por. GW. Litze.

Lispund = pewna waga O. ≡ Nm. Liespfund [lies zam. livisch dsł. = inflancki, dw. lyvesch punt, livespunt + Pfund (z Łc. pondo przysłówek = na wagę, wagi) = funt GW. Liespfund] = tzn.

♀ **Listok** = aquilegia vulg. Skj. IV, 306; V, 373 ≡ Końcówka wskazuje pochodzenie Słc. albo Ruskie, ale w słowniku moim Słc. listok ma tylko znaczenie: liścik, listek, a w Ruskich listek. Może być zresztą listák.

♀ **Liszaf** p. **Luszof.**

♀ **Liszka** = licho (w wyrażeniu „Cot, czy liszka?“ = cetno, czy licho) p. ♀ **Cot.** ♀ **Liszni,** ♀ **Liśni** = zbyteczny, nadliczbowy, zbywający ≡ Br. liszni(j). Ukr. łysznyj. Rs. líšnij. Por. WBŁ. p. t. w.

Liszow p. **Luszof.**

Lis(z)twa pch. ♀ **Lajśnia** = zrzynek tarcicowy || Głż. lišeň, lišnja. Słc. ljštva. Cz. lišta, lajsna. Słń. lišta. Ukr. łysztwa. Br. lísztwa. Rs. ♀ lištva || wszystkie Rm. od osnowy list(r)-. Lit. lýsta. Słc. lista ≡ Nm. Leiste, Śgnm. līste, Sgnm. līsta. Por. MF. lístva. Mr. 242 Lišta. Mew. 170 lišta. Pfil. IV, 541.

Litaury blp. = bębny, kotły Lpf. IX, 213 Литавра (nie wiem, skąd autor wziął ten wyraz, jako spol.; za nim Mew. 170 litavra) || Lit. lietaúras ≡ Rs. litavra ż. = tzn. Lpf. IX, 213 zbliża Ar. al-'tabl = tzn. (skąd Wł. (a)taballo. Hp. atabal, Pg. atabale Dz. I Ataballo); toż powtarza Mew. 170 litavra. Mr. 242 Литавра.

Litkup, Lidkup pch. || Głż. Dłż. Cz. litkup. Moraw. litka. Słń. likof, lukif. Ukr. łytkup. Rs. ♀ litki blp. ≡ Śgnm. lītkouf [Sgnm. Śgnm. līt = Nm. Leit = wino owocowe + Śgnm. kouf Nm. Kauf = kupno] = tzn. = Nm. Lei(t)kauf, Lei(c)kauf, ♀ laikaff, ♀ leukauf i in. Por. Pfil. IV, 541. MF. likof. Mew. 169 likofъ.

♀ **Lito** = żal (przysłówek): „Ale mi jest lito, iż ku inszej chodzujesz“ Til. I, XIV, 126. Ap. X, 303 ≡ Cz. lito, dw. luto = tzn.

♀ **Litra** p. **Letra.**

♀ **Litwór** = dzięgiel, arcydzięgiel ≡ Niewątpliwie przekręcenie wyrazu Elektwarz, k. p.

♀ **Liwar** p. **Lewar.**

Liwerować, Liwerant pch., dw. **Liwrant** pch. ♀ **Liberować,** np. „Kupcy wojsku skórki liberowali“ Wisła VI, 265 || Cz. lifrovati, lifrant pch. Ukr. liwerant ≡ Słc. liberare, liv(e)rare = dostarczać [z Łc. liberare = uwalniać], skąd Wł. liverare, Fr. livrer, Nm. liefern, Lieferant itd. Do nas liwrować z Fr. liwerować pod wpływem Nm. Liwerant z Nm. Lieferant, Liwerunek z Nm. Lieferung. Tegoż pochodzenia jest Liberja, k. p. Por. Pfil. IV, 541.

Liwerwer p. **Rewolwer.**

♀ **Liwk** p. **Lajbik.**

Liwkas = „masa, złożona z miałko utłuczonej kredy, kleju rybiego i pokostu... pod olejne malowanie“ O. ⩶ Zap. wyraz pomyłkowo wydrukowano, może zam. *limkas = Nm. Leimkessel, czy też Nm. Leimkäse niby = syr klejowy.

Liwor p. **Lewar.**

Liwrant p. **Liwerant.**

Lobegal = laudemjum, opłata lennicza L. ⩶ Nm. Lob(e)geld = tzn.

♀ **Locha** = świnia, maciora, samura. ♀ **Lochać się** = parzyć się (o świniach). ♀ **Lochun** = zbytnik, swawolnik (o dziecku niespokojnym, zap. przejście znaczenia z latającego wieprzaka) || Ukr. locha ⩶ Nm. Lose, ♀ los, loos tzn.; losen, loosen (o kobiecie) = być nierządną. Ch w Pols. jest zgrubieniem, jak noch, piach, trząchać, wąchy, itp., zam. nos, pias(ek), trząsać, wąsy i t. p.

Locht p. **Luft.**

Lochynia p. **Łochynia.**

Lodwisarz p. **Rodgiser.**

♀ **Lofer** p. **Laufer.**

Lofpas L. ⩶ Nm. Laufpass [laufen = biec + Pass = pasport] = tzn. Por. **Laufer.**

Loftka, Lotka, ♀ **Luftka** p. **Glot.** Por. Pfil. IV, 541. Mylnie Pfil. II, 257 z Nm. Lothkugel: takiego wyrazu słowniki nie podają, a gdyby istniał, znaczyłby co innego.

Loga p. **Łagiew.**

Lokaj, ♀ **Łokaj,** ♀ **Łokáj** pch. || Słc. Cz. Ukr. lokaj. Br. lakaj. Rs. lakej || Nm. Lakei. Ang. lackey. Szw. lakej. ⩶ Do nas, przez Nm. i Cz., z Rm.: Fr. laquais (skąd Wł. lacchè), Hp. Pg. lacayo [według Littrégo Laquais z Ar. lakij = pomocnik, zawiadowca, przez Sfr. i Shp. alacay = pierwotnie rodzaj żołnierza; Dz. I Lacayo innego jest zdania] = tzn. Por. Mr. 243 Lokaj. Pfil. IV, 541.

Lokat dw. i gw. = podnauczyciel, zastępca O. ⩶ Nm. Lokat [ze Słc. locatus = zastępca, pełnomocnik] = tzn. Por. Pfil. IV, 772.

Lombr (gra w karty). ♀ **Lombardowy** stolik (do kart) || Rs. lomberъ, lombernyj stolъ || Nm. Lomber i in. ⩶ Fr. l' hombre [Hp. hombre = człowiek; gracz (w karty); gra lombr. z Łc. homo = człowiek] = tzn. ♀ **Lombardowy** jest sld. do lombard, Lombardja. Por. Kr. L'hombre.

Lon p. **Luśnia.**

Lonher, Lonhar, Lunar pch. (L. dodaje jeszcze **Tutnar,** ale nie przytacza, skąd; musi to być pomyłka w napisaniu. O. pomyłkowo ma lonker ⩶ Nm. Lohnherr = „Dawniej w niektórych miastach członek zwierzchności, który dozorował nad drogami, ulicami, budowlami publicznemi itd., oraz rozporządzał najemnikami miejskiemi“ GW. p. w. Lohnherr. Wątpię, aby postać lunar powstała u nas pod wpływem Słc. lunares = „homines servilis conditionis“ DC.; u znalazło się raczej jako refleks Nm. o długiego i może jako sld. do Łc. luna = księżyc. Por. Pfil. IV. 541.

Lont, Ląt pch. || Słc. Cz. lunt. (Czy Srb. lunta = rodzaj działa tu należy?) ⩶ Nm. Lunte, Hl. lonte [Śgnm. lünden = palić się] = tzn. Por. Pfil. IV, 541.

♀ **Lonty** a. ♀ **Łąty** lm. = ♀ szmaty, ubrania, manatki ⩶ Nm. dw. Lunte = szmata, gałgan (później lont, k. p.). Przeniesienie znaczenia z gałgan, szmata, hadry itp. na ubrania bardzo pospolite. Wywód RA. XVII, 43 z Cz. loutka mylny, bo wyraz Cz. brzmieniem i znaczeniem odpowiada naszemu łątka.

♀ **Lonzák,** ♀ **Lejzák,** ♀ **Lajnsuch** = suchoty ⩶ Nm. Lungensucht [złż. z Lunge = płuco + Sucht = choroba] = tzn. Por. Pfil. II, 460.

♀ **Lorka** = „wagonik, używany do przewożenia materjałów budowlanych podczas robót na linji drogi żelaznej" Pfil. V, 782 ═══ Nm. ♀ l o r e [z Ag. l o w r y = wóz towarowy] = tzn.

Lory = rodzaj papugi || Eur. l o r i ═══ Malaj. l u r i a. n u r i = tzn. Por. Dc. L o r i.

Lot(e)r p. **Klafter.**

♀ **Loter** p. **Łotr.**

Lotka p. **Glot.**

Lotować poh.: „P o n e b a n t t a x a m, a l i a s l o t h o w a l i" Pfil. VI, 14. „C e n s u m, a l i a s l o t h" ib. (z. XV w.) L o t h o w a n y e, L o t u n e k ib. i L. ═══ Śłc. l o t h u s, l o t u s = czynsz, podatek DC. [Zap. z Gt. h l a u t s, Sgnm. h l ō z, Nm. L o o s = cząstka, udział (stąd nasz los), może przez Rm., więc Fr. l o t = udział; los; Pg. l o t a r = gatunkować, oceniać, skąd loterja itd.].

♀ **Lotr** = sążeń Kg. Łęcz. 162, dodaj do K l a f t e r.

Loz p. **Luz.**

Lozary por. DC. l o s a = t e g u l a e s p e c i e s[1]).

Loźniak } p. **Luz.**
Loźnik

Lón } p. **Luśnia.**
Lónew

Lósza } p. **Luszof.**
Lószow

Lóz p. **Luz.**

♀ **Lub** (?): „Zakukała kukułeczka w sadzie na lubie" Kg. Pozn. III, 64 ═══ ? Czyby Nm. L a u b = liście? Por. ♀ l u b k a, ♀ l u b a s z k a = rodzaj śliwki i RA. XVII, 77 g l u b k a. Albo może zamiast „na ł u b i e"?

♀ **Lubas** } p. ♀ **Luby.**
♀ **Lubawy**

Lubczyk, ♀ **Lubszczyk, Lubist,** ♀ **Lubistek,** ♀ **Lubystek,** ♀ **Lubek,** ♀ **Lubieszczyk,** dw. L u b y e s c z k. ♀ **Libiuszczek** || Głż. l u b č i k. Słc. l u b č e k. Cz. l i b (e)- č e k. Słń. l u š t e k, l u š t r (i) k. Może Srb. Chrw. l j u p č a c. Ukr. l u b y s t (ok), l u b y s t'. Br. l u b i s t a, l u b c z y k. Rs. l j u b i s t o k ъ || Węg. l e v e s t i k o m, l é v s t v á n. Lit. l u b i s t o s, l i p š t ú k a s. Łot. l u b s t a g a. Tur. l o g h o s t y g o n. Ngr. l i g y s t k ó n. Hp. Pg. l e v i s t i c o. Wł. l e v i s t i c o, l i b i s t i c o. Fr. l i v è c h e. Nm. L i e b s t ö c k e l i in. Śgnm. l ü b e s t e c k e i inn. Sgnm. l u b i s t e c h a l i in. ═══ Źródłem jest Łc. l i g u s t i c u m, póź. l e v i s t i c u m. Języki Grm. i Słw. (niezależnie, czy raczej Słw. pod wpływem Grm.) przystosowały nazwy rośliny, mającej jakoby pobudzać miłość, do pni ją wyrażających, Grm. lieb-, Słw. lub-. Nasze postaci z t z Ukr. Por. MF. l'u b y s t o k. Mr. 241 Libeček. Mew. 171 l j u b š t i k ъ. Dz. I L e v i s t i c o. Pfil. I, 139. II, 160; IV, 541. AV. 37. 157.

♀ **Lubek** p. **Lubczyk.**

♀ **Luberyjá** p. **Liberja.**

♀ **Lubieszczyk** }
Lubist } p. **Lubczyk.**
♀ **Lubistek** }

♀ **Lubleus** } p. **Jubileusz.**
♀ **Lubiejus**

♀ **Lubowina** p. ♀ **Luby.**

Lubryka p. **Rubryka.**

♀ **Lubszczyk** p. **Lubczyk.**

♀ **Luby** = giętki, gibki, niekrzepki, słabowity. ♀ **Lubawy** = słabowity, powolny; chudy. ♀ **Lubas** = lejba, słabeusz, rozlazły. ♀ **Lubowina** = chuda część mięsiwa L. ♀ **Luba kasza** = niesolona, na mleku Ap. XIV, 172 || Głż. l i b i t y = chudy (o mięsie); l i b i ć i n a = mięso (nie tłuszcz) Cz. l i b i v ý = mięsny (nie tłuszczowy) Słń. l i b i v o = mięso (nie tłuszcz, chude) Ssłw. l i b i v ъ, l i b ê v ъ, l i b a v ъ = wysmukły, wiotki, chudy. Ukr. ł ý b a w k a = bydlę wymyślne, jadające karm tylko po wierz-

[1]) W rękopisie brak bliższego wyjaśnienia.

chu; łýbaty = zbierać kwaczem naftę z wierzchu wody; Br. lubòwyj = chudy (o mięsie). Rs. libìwyj = słabowity, chorowity (u Dala ze znakiem?) ═ Zdaje się, że wyrazy Pols. pochodzą z Cz., z nieuzasadnioną zamianą Cz. i na Pols. u (przez analogię do lutość = litość itp.), jak np. w lucemiernik zam. licemiernik; tak sądzi prof. A. Brückner.

♀ **Lubystek** p. **Lubczyk.**

♀ **Lucht** p. **Luft.**

Ludarka = pewien ptaszek ═ Może z Nm. Ludellerche [ludeln = świergotać + Lerche = skowronek] = alauda arborea. Por. jednak Cz. ludařka = zwodzicielka.

Ludere: „Kradną, zbijają i w ludere się obracają" Herburt u L. || Dłż. l'uder = rozpusta; szuja, motłoch. Cz. ludračiti pch. = łajdaczyć się ═ Nm. Luder = rozpusta. Forma Pols. może jest umyślnym podprowadzeniem pod Łć. ludere = igrać, swawolić.

Ludwisarz p. **Rodgiser.**

Lufa ═ Nm. Lauf = tzn. Por. Pfil. IV, 541.

Luft pch., dw. **Locht,** ♀ **Lucht** = 1, luft piecowy 2, strych. **Luftloch** L. || Głż. lóft = powietrze; w lófée = natychmiast. Dłż. luft = powietrze. Cz. luft = (świeże) powietrze ═ Nm. Luft = powietrze. Nm. Luftloch [Luft + Loch (skąd nasz loch) = dziura, otwór] = tzn. Nm. ♀ lucht = strych, poddasze FWb. Lucht. Mgn. Luft. Por. Pfil. IV, 541.

♀ **Luftka** p. **Glot.**

Lukrecja, dw. **Lakrycja, Likwierycja** || Głż. lekrica, lekwica. Słc. lekorica. Cz. lekořice. Br. lukrećja. Ukr. lukrecyja. Rs. lakrica || Węg. higviric ═ Łc. Słc. liquiritia (z Gr. glykýrrhiza dsł. = słodki korzeń), skąd Nm. Lakritze, dw. lackarizie, lackerisse, lackeritz, likritz itp., Fr. réglisse, Wł. legorizia, regolizia Hp. Pg. regaliz. Nasza lukrecja jest sld. do znanej z Łaciny osnowy lucr-. Por. MF. lekrica. Mr. 236 Лакрица. Mew. 164 lekorica. Pfil. I, 148; II, 160; IV, 541. AV. 20.

Lukrować = cukrem rozpuszczonym pokrywać. **Lukier** ═ Może Fr. liqueur = płyn (zwłaszcza słodki, likier, słodka zaprawa do win).

Lulek, ♀ **Julek** = roślina hyoscyamus || Słc. l'ulók, Cz. lilek, jilek. Słń. ljuljka. Srb. ljulj. Ukr. lulok. || Sgnm. lolli. Nm. Lolch ═ Łc. lolium. Por. Mew. 172 ljulь. Mr. 57 Ljulj. 185 Jilek. W językach Słw. zapewne sld. do lulać, z powodu odurzającego działania rośliny. U nas sld. do imienia Juljan.

Lulka = fajka pch. || Cz. ♀ lulka. Słń. Srb. Bg. lula. Ukr. Brs. lulka. Rs. ljuljka || Rum. lulea. Ngr. loulés, loulás ═ Tur. lülé, z Pers. lula. Por. Mr. 58 Lulka. Mt. p. w. lülé. Mew. 176 lula.

Lunar p. **Lonher.**

Lundysz i **Luńskie** sukno ═ Pod **Falandysz** niedokładnie objaśniono pochodzenie wyrazów powyższych; lundysz wzięto u nas wprost z Nm. dw. Lündisch = sukno londyńskie (Londyn zwano Lunden), luński zatym = londyński (Nm. dw. lündisch, löndsch, lünsch i in.). Jeżeli w *Volum. legum* czytamy np. „lundysze olenderskie", to rozumieć należy „sukna holenderskie", bo tu, jak i w Nm. Lündisch, pochodzenie od Londynu jest zatarte w pamięci. Falandysz, Falendysz przeto nie pochodzi od fein holländisch, lecz od fein lündisch. Por. GW. Lündisch. M. 77 Lundysz. Pfil. IV, 541.

Luński p. **Lundysz.**

♀ **Lupirz** p. **Upiór.**

♀ **Lupka:** „Miałem lupki do pół

dupki“ *Wisła* II, 735 ≡ Zamiast j u p k a, k. p. Przejście j na l częste w gwarach, np. ♀ l a n c a r y, ♀ l a r u g a, ♀ l i w i n a, ♀ l e l e ń, ♀ z m i l a itd., zam. janczary, jaruga, iwina, jeleń, żmija itd.; p. **Jupka.**

Lupr pch. „L u p r, v e l l u p r i n k, v e l wysłowienie, v e l przepowiedzenie, v e l wzjawienie dobrowolnej żałoby, i n s i n u a t i o“ Pfil. VI, 13—14 (z XV w.). L u p r i n k, L u p r u n k ib. L u p r o w a ć ib. ≡ Śgnm. l o u p e r n [1]).

Lura = lichy napój itp. ‖ Dłż. lura. Ukr. l u r a ‖ Sgnm. l ū r a. Nm. L a u e r. Węg. l ö r e ≡ Łc. l o r a = tzn. Por. MF. lura. Mew. 172 ljura. 176 lura. Pfil. IV, 541.

♀ **Lusem**, ♀ **Lusy** p. **Luz.**

♀ **Lusować** p. **Lasować.**

♀ **Luszaf** p. **Luszof.**

♀ **Luszof,** ♀ **Luszaf,** ♀ **Liszaf,** = wanienka do płókania statków itp. L ó s z o w = pomywalnik kuchenny L. L ó s z a = tzn. L. (dodatek objaśniacza 1). Ł o s z ó w = tzn. O. (postać błędna, zgoła nieznana, widoczna pomyłka). L i s z o w = rybackie naczynie drewniane na ryby L. O. ‖ Cz. l o š o f = szkopek (zap. z Pols.). Ukr. l u s z e w = wanienka do płókania statków, na trzech nogach ≡ Nm. L ö s c h e mzn. = kubełek piekarski na wodę. Pierwotna postać wyrazu naszego musiała być *l o s z a, *l ó s z a, *l ó s z e w (o czym świadczy forma Ukr.), z przybraną końcówką, na podobieństwo: brukiew, konew, łagiew, panew itd. (por. Pfil. IV, 483). Lpf. IX, 217 Lószow mylnie wywodzi z nieistniejącego wyrazu Nm. L ö s c h s c h a f t.

♀ **Luszt** = ochota Dd., **Lusztyk** pch., **Los(z)t, Lostwo** = l u s z t y k ‖ Dłż. l'u š t Głż. l ó š t, z przeczeniem N j e l ó š t ≡ Nm. L u s t = chęć, l u s t i g = wesoły. Tegoż pochodzenia jest dw. Lusthaus [Lust + Nm. H a u s = dom, por. Cechenhauz, Kafenauz, Lamus, Ratusz i in.] = altanka L. Lustrans L. może pomyłkowo. Por. Pfil. IV, 541.

Lusztyk p. **Luszt.**

Luśnia, Lusznia pch. ♀ **Luśnianka,** ♀ **Liśnianka.** ♀ **Luśniowany** (wóz, czapka) **Lon** pch., ♀ **Lón,** ♀ **Łągiew,** dw. **Łągwa,** ♀ **Łonwie** lm., ♀ **Lónew,** ♀ **Łanwa, Łanwia** = stelwaga. ♀ **Nalustek,** ♀ **Naluśtek,** ♀ **Naluśnik.** Czy należy tu **Łądka** = belka nad upustem. KSL. 46? ‖ Dłż. l'o n k. Głż. l o n. Słc. l i š e ň, l i e v č, lunok. Cz. l u š n ě, l i š n ě, l o n (ek), l o n i k, l u n, l o u n e k. Chrw. l u n j a k. Srb. l j e v č a. Ukr. Br. l u s z n i a. Ukr. ł e w c z a, l o n. Rs. ljušnja ‖ Węg. l ö c s ≡ Nm. w licznych postaciach, L ü n s e, L e u (ch) s e, L o n s e, L a n, L ü n, L e i n e, L o n s c h e, L ü n z e i in., dw. lun(e). Śgnm. liuhse. Sgnm. l u n (a). Słw. -sn- jest przestawką Nm. -ns-, a postaci z g są sld. do imion na -(gi)ew. Por. MF. lunek. Mr. 58 Lunek, 246 Luśnia. Mew. 167 lêvča, 176 lušnja i lunъ. GW. p. w. Lünse i in. Pfil. IV, 541 lon i luśnia.

Lut, Lutować pch. złż., dw. od osnowy l i t -. **Łót** a. **Łut** pch. złż. **Szlaglot** ‖ Głż. l u t. Słc. l ô t, Cz. Słń. l o t, Br. ł o t, Rs. l o t ъ = łót. Cz. l e t o v a t i = lutować; l o t o v a t i = ważyć. Słń. v o t = kit, v o t a t i = kitować. Ukr. l o t o w a n i e = lutowanie. Br. l i t a w a ć = lutować. Rs. l u d a = pobiał, powłoka, ludit ь = pobielać; l o t l i n ъ = ołowianka (z Nm. L o t h l e i n e); l o t b a k ъ = naczynie na ołowiankę (z Nm. L o t h b a k e); š l j a g r o t ъ = szlaglot ≡ Nm. L o t h = a) l u t b) ł ó t, Śgnm. l ō t = waga wogóle. **Szlaglot** z Nm. S c h l a g l o t h [s c h l a g e n mzn. = spajać + L o t h] = tzn.; l ö t h e n = lutować. Pod osnowę l i t - podprowadzano u nas przez sld. do pnia li-,

[1]) Dokładniejszych objaśnień w rękopisie brak.

skąd lity, ♀ lita = patoka (miód) itp. Zdaje się, że Fr. lut i luter = lutować przypadkowo tylko brzmią jednostajnie z wyrazami powyższemi. Por. MF. ludità. Mr. 372 Vot. Mew. 176 lutъ. Pfil. IV, 541. Por. **Latercyna.**

Lutnia poch. ZDz. 66. 68 || Głż. lutna. Słc. l'utňa. Słń. lapt. Chrw. leut, lavut; leutaš = lutnista; laptati = grać na lutni. Bg. lauta. Rs. ljutnja || Hp. laúd. Pg. alaude. Wł. liuto, leuto, liudo. Sfr. leut, Fr. luth. Rum. laută = skrzypce; lăutar = skrzypek. Węg. lant. Ngr. laoúta, lagoûto. Tur. lavut, la(g)uta. Nm. Laute, dw. lut(h)e, laut ═ „Ar. al-'ud (al przedimek), 'ud = 1, drzewo (aloesowe) 2, lutnia. Z Ar. Hp. laud" M. 77 Lutnia. Por. MF. Lapt. Dc 153 Luth. Mew. 160 lapta, 161 lauta i 172 ljutnja. Mt. lavut. GW. Laute. Dz. I Liuto. Pfil. IV, 541 i 482—83, n° 4. AV. 168. Brl. 139.

Lutrować poch. złż. = czyścić, cedzić. ♀ **Lutować,** ♀ **Lutrówka** (O. ma pomyłkowo **Lubrówka**) = przyrząd czyszczący w gorzelni. Dw. Lauter = czysty, np. „Każdy aby go (wosk) lauter przedawał" || Głż. luty = czysty, np. luta woda, lute njezbożе = czyste (prawdziwe) nieszczęście, luta prawdość itp. Ukr. lutriwka, lutruwaty. Rs. litrovatь ═ Nm. läutern [Sgnm. luter, Sgnm. (h)lūttar = czysty] = tzn. Por. Lpf. IX, 213 литровать. Pfil. IV, 541.

♀ **Lutry** blp. = wyrzuty; odra ═ Nm. Blatter, lm. Blattern = tzn. B odpadło przed l, jak np. w (b)ląg, (b)łuza, (b)łysk. U znalazło się przez o, ó.

♀ **Luwar** p. **Lewar.**

Luwerwer p. **Rewolwer.**

Luz poch. złż., **Loz-, Lóz-,** ♀ **Lez-,** ♀ **Lusem** = luzem, luźno. ♀ **Lusy** blp. resztki, zgrabki (np. słomy). ♀ **Loż,** np. puścić = puścić wolno. ♀ **Loźnik,** ♀ **Loźniak** = komornik, czynszownik || Dłż. los-. Głż. lóz = wolny, lózy = rozpustny. Słc. Cz. luza = motłoch. Cz. luzák = luzak. Ukr. luz, luzom chodyty, luźnyj, luzowaty ═ Nm. los- = wogóle: wolny, uwolnić itp. ♀ **Lez-** z Nm. lösen = uwolnić, rozwiązać. Por. Mr. 246 Luza. Pfil. IV, 541. Brl. 139.

Lwopard p. **Lampart.**

Ł.

♀ **Łaba** = łapa: „(Kot) walnął łabą" Ap. V, 139. ♀ **Łabaty** = mający duże ręce Ap. I, 71. ♀ **Łabas** = niezgrabjasz. ♀ **Łabaje** = buciska. Długołaba m. = długoręki BB. 95 || Głż. laban = drągal, drab. Słc. laba = noga, łapa. Ukr. łaba = łapa, noga; łabatyj = mający wielkie łapy, nogi; łabety = łapy, np. popasty sja w czyiś łabety = wpaść w czyjeś łapy ═ Węg. láb = noga; lábas = wielkonogi. Mylnie objaśniałem w Pfil. II, 580.

♀ **Łabaje**, ♀ **Łabas**, ♀ **Łabaty** } p. ♀ **Łaba.**

Łabety p. **Labet.**

Łabędź, dw. **Łabęć** L., **Lebieć** u Chwalczewskiego, ♀ **Łabądź,** ♀ **Łabęt** || (Dłż. son, ze Sgnm swan. Głż. kołp. [Pols. ♀ kiełp, por. kiełb = rodzaj ryby]. Ukr. kołpik, kołpeć = ptak platalea leucorodia [por. Pols. Kołperz = cottus gobio Maj.]. Rs. kolpikъ =

platalea leucorodia. Lit. gúlbis, gulbė. Mew. 154 kъlp). Słc. Cz. labut'. Reszta języków Słw. od osnowy lebed- ═ Mew. 162 lebedь zbliża z Łc. albus = biały i Gr. alfós = białe plamki na skórze. Zdaje się jednak, że wyrazy powyższe nie są rodzime Słw.; ale skąd? U nas starszą postacią jest łabęć. Lebieć może z Br.

♀ **Łabęt** p. **Łabędź.**

♀ **Łabja:** „Pół łabji żyta" GO. 121; autor objaśnia: „pół miary". ═ ?

♀ **Łabudać się** p. **Łobuz.**

♀ **Łabuzie** p. **Hebd.**

Łach, zdr. ♀ **Łaszek,** ♀ **Łachy** blp., ♀ **Łacha** ż., **Łachman** i inne, poczynające się od **Łach-**, np. ♀ **Łachmytka,** ♀ **Łachita,** ♀ **Łachmanowaty,** ♀ **Łachtyga** itp. ‖ Głż. lachman = dryblas, niepoń. Cz. ♀ łach, ♀ łachman = gałgan. Ukr. łach, łachman, łachmaj, łachuta. Rs. lohma ż. = gałgany, hadry; lohmotitь = szarpać, drzeć i in. ═ Nm. dw. Lach(en) (np. Leilach = Leinlaken, Tischlach) = Laken (p. Bodloch) = płótno, Sgnm. lachen, Sgnm. lahhan. Mew. 159 nie podaje słoworodu. Mr. 235 Łach (wydrukowano: Lach) nazywa rodowód ciemnym i zbliża Gr. lákos = gałgan. Por. GW. Lach. Sand. Laken. Lpf. IX, 186 Łach.

♀ **Łacha** p. **Łach.**

Łacha, dw. **Lacha** L. **Łacha** = nazwa jeziora w Sandomierskim Kg. *Sandom.* 282. **Laka** = gnojówka (płyn) L. Łucha O. może pomyłkowo, zam. Łacha ‖ Dłż. l'ach, zdrob. l'aška. (Słc. lieha?) Mr. 243 zbliża Cz. lokáč = kałuża, dołek. MF. zbliża Słń. lokva = bagno, Srb. lokva = kałuża, Chrw. lokva, loki, Bg. lokvь, Ssłw. lokva = nawałnica (ale Mew. 168 zestawia Pols. lacha z pniem li-, skąd lać itd.) ═ Zdaje się, że źródłem wyrazów powyższych jest Łc. lacus = jezioro, skąd Nm. Lache, Lake = kałuża, a z Nm. nasza łacha. Por. Wł. lacca Dz. II a, skąd Srb. laka. Kge Lache. GW. Lache. Mr. 235 Lacha i 236 Laka Por. Gr. lákkos mzn. = staw. Por. JA. XV, 489 Ssłw. loky. Pfil. IV, 541. Por. **Lak.**

Łachań O., ♀ **Łachanka,** ♀ **Łochania,** ♀ **Łachania** = 1, rodzaj niecki 2, brytfanna. L. podaje Łachanek bez objaśnienia; w przykładzie stoi: „w łachankach"; zapewne 1 pp. łachanka ż. ‖ Ukr. łochania = naczynie na wodę. Srs. lahanъ, Rs. lahanь, lohanь. Ngr. láchanon. Tur. lahna. ═ Mr. 235 Лаханъ wywodzi z Gr. lekánē, ♀ lakánē = miednica, ceberek. Por. MF. lahanъ. Mt. lék'én mylnie miesza z Łagiew, k. p. JA. XVI, 372.

♀ **Łachita**
Łachman
♀ **Łachmytka**
♀ **Łachtyga**
♀ **Łachy**
} p. **Łach.**

♀ **Ładysz** p. **Hładysz.**

Łagiew pch., dw. **Łagwica.** ♀ **Łagun,** ♀ **Łahun. Lagunica** O. (skąd?). **Loga** = baryłka L. **Leglarz** dw., **Leglarski** = bednarz, bednarski Pfil. IV, 771; V, 424 ‖ Dłż. łagwa, łażka. Głż. łahej, łahwica. Słc. láhev. Cz. lahev. Słń. lagev m., lagva. Srb. le(n)djer. Bg. lejen, lehen, ligen. Ssłw. lagvica. Ukr. łahaneć. Br. łahun. Rs. lagunъ, lagovka ‖ Rum. lighian, Srum. leene. Albańsk. lejen, ljegen. Ngr. legéni, lagéni. Półn. Tur. lagun. Nm. Lagel, Lägel. Sgnm. lāgel(l)a ═ Łc. lagena, zdrob. lagellum = tzn. Por. Mt. lék'én. MF. Lagev. Mew. 159 lagun i 153 legenъ. Lpf. IX, 186 Лагунъ zbliża Gr. lágynos = butelka. Leglarz z Nm. dw. Lägler = bednarz. Por. Pfil. IV, 541.

Łaisty = czarny L. p. w. Najesty ═ Ukr. łaistyj = czarny [z Rum. laiu a. laie = czarny]. Por. **Najesty.**

♀ **Łajba** + rodzaj łodzi Tyszkiewicz *Wilja*, 36 ‖ Rs. lajba, lojva ‖ Lit. laivas. Łot. łajwa ═

46*

Fińs. laiwa. Por. MF. łojwa. Mew. 173 lojva. Do nas z Rs.

Łajdak pch. **Lajda** L. ♀ **Lejdák** ‖ Słc. Cz. lajda = wszetecznica; lajdak = włóczęga. (Cz. lajdák = włóczęga. Ukr. łajdak(a) (z Pols.) ≡ Mr. 235 Łajdak (pisze: Lajdak) wywodzi z Lit. laidókas; ale rzecz się ma wprost przeciwnie. Zdaje się, że łajdak, może pierwotnie lejdak, jest przekręceniem (pod wpływem wymawiania żydowskiego, czy ukraińskiego) ladajaki, ledajaki, por. ladaco, ♀ ladacy przym., Br. ledaszty(j). Należy też zwrócić uwagę na możność wywodu z łajać; baj-: bajda = praw-: prawda = krzyw-: krzywda = łaj-: łajda. Por. JA. XVI, 423, ods. 3, jakoby z Lit., o czym wątpić wolno, bo wyraz z Lit. wcale się nie wyjaśnia.

♀ **Łajka** = jercha, zamsz. ♀ **Łajkować** = zszywać futro z kawałków, celować ≡ Rs. lajka = zamsz. Por. Pfil. III, 745 „łojkowy". [Wyraz Rs. według Dala, od Rs. ♀ lajka = pies, bo zamsz na rękawiczki często z psiej skóry się wyprawia].

♀ **Łajta** Skj. V, 113 p. **Ajta.** (w Dod.). Być tu może sld. do łaj- w znaczeniu szczekać.

♀ **Łałow-** p. **Aleluja.**

♀ **Łamzak** p. **Lamza.**

Łan pch. złż. ‖ Słc. Cz. lán. Ukr. łan, Rs. ♀ lanъ (z Pols.) ‖ Węg. lánna ≡ Jest wyraz Śłc. laneus, używany w znaczeniu łana w średniowiecznych nadaniach Pols. i Cz.; ponieważ u DC. znany w tem znaczeniu tylko z dokumentów Pols. i Cz., mylnie więc Mr. 237 Łan ze Śłc. wywodzi: rzecz ma się odwrotnie. Mr. zbliża wyrazy te z Nm. Leh(e)n = lenno (p. Lenno). Mew. 160 lanъ powiada: „Zbliżają ze Śłc. laneus, wyrazem Nm. Lehn, Lehen". Por. Brl. 115. JA. III, 751.

♀ **Łandyga** = próżniak. ♀ **Łandyczyć.** ♀ **Przełandydzyć,** ♀ **Przełandycyć** = przepróżnować Skj. V, 374. 401. ♀ **Lajdrák,** ♀ **Lajndrawy** = „o człowieku a. koniu leniwym i nieudanym" Skj. V, 372 ≡ Zap. z początku wyrazów Nm, takich, jak Landläufer, Landstreicher, Landstörzer i t. p. [Land = kraj, p. Ląd + wyraz ze znaczeniem włóczęgostwa] = włóczęga. Por. Cz. lantucha, Słc. lant'ák = włóczęga, Cz. lantovati, lantati = włóczyć się.

Łańcuch pch. złż., dw. **Leńcoch.** ♀ **Lejcuch** i zdrob. ♀ **Leńcuch,** ♀ **Lińcuch,** ♀ **Łyńcuch,** ♀ **Lańcuch,** ‖ Cz. lanouch. Słń. lanec. Srb. lanac. Bg. lanъc. Ssłw. lanьcugъ. Ukr. łanc(uh), łanciuch. Br. łancuh ‖ Węg. láncz pch. Lit. lenciúgas. Rum. lanț ≡ Śgnm. lan(ne) = tzn., Nm. ♀ lanne = dyszelek, ♀ hołobla. Bb. 23 i 30 podaje Nm. ♀ lenhzug i ♀ linnetoch; w moich słownikach Nm. wyrazów tych nie znajduję. Niejasne jest zakończenie -uch, -ug. Por. Brl. 116. Pfil. IV, 541.

♀ **Łańtuch** = 1, nosidło z sieci do siana 2, flądra, klępa WBł. p. t. w., pierwsze znaczenie znam ze słyszenia. ♀ **Wantuch,** ♀ **Wańtuch** = 1, grube płótno 2, wór z niego 3, brzuch, kałdun ‖ Słc. vantěch = kałdún. Scz. lanttuch = grube sukno. Moraw. vantuch a. vaňtuch = 1. duży wór 2, kałdun 3, brzuchal. Ukr. łantuch a. wantuch = 1, bela, wór z wełną 2, brzuch, kałdun. Br. łantuch = brzuch, kałdun. Rs. ♀ lantuhъ = grube płótno; wór z niego ≡ Nm. Landtuch [złż. z Land, p. Ląd + Tuch, p. Botuch, Kamertuch i in. Por. Pfil. IV, 505]. dsł. = sukno a. płótno krajowe = proste, grube. W w nagłosie znalazło się przez ł, wymawiane jak ŭ, i przeszło z Pols. do Słc., Moraw. i Ukr. Por. Pfil. II, 585—87. Mr. 363 Vantěch i Wańtuch. Pfil. IV, 541. 556. Por. **Rawentuch.**

♀ **Łapuch(a)** } p. **Łopian.**
♀ **Łapawka** }

♀ **Łapeć** = chodak z łyka pch. (♀ S(z)łapcie = chodaki) ‖ Srb. lapat = kawałek, łata. Ukr. łapot', Br. łapoć, Rs. lapotь = łapeć,

chodak łyczany || Lit. lópas = łata, szmata; ♀ łopczius = łapeć. Łot. łopczes = łapcie, łāps = gałgan ≡ Zap. Nm. Sgnm. lappe, Sgnm. lappa ż. = kawał, szmata; znaczenie przeszło zap. z onuczy na chodak. ♀ **S(z)łapcie** jest sld. do ♀ szłapać, ♀ człapać. Por. Mr. 54 Lapatь (autor poczytuje wyrazy Słw. za rodzime, należące do grupy Słw.-Lit.-Grm). Tamże 237 Лапоть uważa łapeć za wyraz niepewnego słoworodu. MF. Lapat. Mew. 160 podaje oddzielnie lapъtъ i lapъtь.

♀ **Łapienia** = potrawa z liści brukwi ≡ Lit. lapėne [od lápas = liść] = tzn.

♀ **Łapuch** p. **Łopian.**

Łarędogra p. **Larędogra.**

♀ **Łastawka** p. ♀ **Lasztówka.**

♀ **Łastrzyca** = „ryba... mająca spodem kolce, 1½ cala długa“ Nadmorski *Kaszuby*, 148 ≡ Może w związku z ♀ łas(z)tówka = jaskółka, por. Nm. Meerschwalbe Seeschwalbe, [= jaskółka morska] = rodzaj ryby.

♀ **Łaszek** p. **Łach.**

Łaszt pch. = pewna liczba korcy; waga okrętowa || Ukr. łaszt; łasztom = podostatkiem. Rs. lastъ ≡ Nm. Last mzn. = tzn. GW. Last nº 7. Por. Pfil. IV, 541.

♀ **Łasztówka** p. **Lasztówka.**

♀ **Łaśnia** p. **Lasa.**

Łata (dachowa itp.) pch. złż. || Dłż. Głż. łata. Słc. Cz. lať, lata (Cz. látka = materja, treść podobno stąd wzięta Mew. 427 lata). Słń. latva. Chrw. latva, letva, lapta. Srb. letva. Ukr. Br. łata. Rs. lapta. = 1, rakieta (w grach rzucanych) 2, kijanka; lata = łata (dachowa) (czy laty blp. = zbroja tu należy?). Murłat, ♀ Murlat(a) || Hp. Wł. latta. Fr. latte, Rum. laț. Węg. léc ≡ Nm. Latte, Sgnm. latta = tzn. Mauerlatte [Mauer p. Mur] = murłat. GW. Latte mniema, że Nm. z Rm., Dz. I Latta odwrotnie. Por. MF. latva. Mr. 237 Lapta. Mew. 161 latъ. Pfil. IV, 542. Por. **Murłat.**

♀ **Łátka** = naczynie na mleko (O. pisze latka i dodaje znaczenia: „kociołek, garniec“). ♀ **Łatuszka,** ♀ **Łotuszka** = rodzaj brytfanny z gliny O. „Łatuszka z upieczonem prosięciem“ Gliński *Bajarz* IV, 229. Zapewne tu należy latka PF. ps. 107, w. 9 „Moab, latka nadzeye moyey“), jako przekład Łc. pollubrum, lebes = miednica || Cz. ♀ látka, ♀ latka, ♀ lotka = naczynie na mleko itp. Ssłw. latъvь, latva, latъka = garnek. Br. łatka, zdrob. łatuszka = miska gliniana z zagiętemi do środka brzegami. Rs. ladka a. latka = brytfanna z gliny; miseczka ≡ Może Rum.: lapte = mleko; (vas de) lapte = naczynie na mleko. Por. Mew. 161 laty 1. Jednakże zważyć należy ♀ mlotka = dojnica Ap. I, 31 i zastanowić się 1, czy mlotka jest toż, co łátka, z podprowadzeniem pod mleko 2, czy też m odpadło, a było pierwotnie mło(s)t(ka), por. Młokos.

Łatr p. **Klafter.**

♀ **Łatuszka** p. **Łatka.**

Ława || Wszystkie Słw. bez zmian ≡ Mew. 161 lava, podając postaci Lit., Łot., Rum., Węg. i Fińs. (zap. ze Słw.) dodaje: „Por. Szwed. lafve, co może być pochodzenia Słw.“.

Ławra, dw. **Laura** L. = klasztor (w Kijowie) || Srb. lavra = klasztor. Ukr. ławra (kijowska). Rs. lavra = większy klasztor || Fr. char. laure ≡ Gr. laúra = ulica, uliczka, zaułek; Gr. późń. laúra = klasztor. Słc. laura = klasztor (celkowy) DC. Por. Mew. 161 lavra. Mr. 238 Lawra.

Łazanek, częściej **Łazanki** blp. || L. podaje Chrw. lazanije i Bośń. lazanije; wyrazów tych w słownikach swoich nie znajduję ≡ Wł. lasagna = tzn.

♀ **Łazaret,** ♀ **Łazarstwo, Łazarz** p. **Lazaret.**

♀ **Łazek,** ♀ **Łazówka** p. **Łazy.**

♀ **Łazur,** ♀ **Łazurek** p. **Lazur.**

Łazy = „karcze, korzenie, pniaki, chrósty“ L. (z Haura). ♀ **Łazek** = kupka drobniejszych drewek do palenia. ♀ **Łazówka** = jeden patyk z tej kupki ═ MF. laz podaje różne blizkobrzmiące postaci Słw. i obce i nazywa „wyrazem ciemnym“. Mew. 161 lazъ.

Łaźa p. **Laża.**

♀ **Łągiew** } p. **Luśnia.**
Łągwa

♀ **Łegiejda** p. **Legiejda.**

♀ **Łegiń** = junak, mołojec WH. 14. 21 ═ Przez Ukr. łegiń, z Węg. legény = tzn. Por. Mt. levend. Mew. 166 leventa.

♀ **Łoboda** p. **Łobuz.**

♀ **Łoboz, Łobozie** p. **Łobuz.**

Łobuz pch. ═ Do wyrazów, wyjaśniających łobuza, podanych wyżej pod Hebd, dodaję następne, łączące się znaczeniem chwastu, zielska, z odcieniem niepożyteczności, szkodliwości, a blizkie pochodzeniem: ♀ łabudać się = włóczyć się; lebioda i łoboda; łoboz a. łobozie = łodyga [tu prostuję błąd Lindego, który zrozumiał łobozg jako ziemię, chociaż w przytoczonym przez siebie przykładzie łobozg wyraźnie wytłumaczył: chwast; błąd ten powtórzył za nim Mew. 172 lobozъ]; ♀ łobza = rodzaj wici; ♀ labus, ♀ lébus(z), ♀ labuśniak = rozpustnik, zbytnik, niepoń; ♀ lejbuś = urwisz; Ukr. łobur, łoburjaka = szubrawiec [Mr. 243 mylnie pisze Lobur, jako wyraz Pols. i szuka słoworodu w Grm.]; Br. abuznik pch. = partacz; szubrawiec, urwisz; Rs. ♀ lobùrъ = mruk; ♀ lobozъ, labzjùkъ = chłopiec, młodzik; lòbusъ = narzeczony *Etnogr. obozrênije* VII, 129. 130; labaznikъ a. labazka = spirea; labazina = chrósty; laska.

♀ **Łochacz** p. **Łochinia.**

♀ **Łochania** p. **Łochań.**

♀ **Łochaza** p. **Łogaza.**

Łochinia L. ♀ **Łochynia.** ♀ **Włochinia.** ♀ **Łochacz** = vaccinium uliginosum ‖ Ukr. łochyna. Br. łachany (obie nazwy z Pols.) ═ Czesk. lochyně, a właściwie hlohyně = dsł. *głoginie.

Łoczyca, Łoczyga p. **Laktuka.**

Łodyga ‖ Mew. 172 lodyga podaje Ukr. łodyha, Żl. nie ma. Br. ładyha = 1, toż co Pols. 2, część nogi od kolana do pięty. Rs. lodyga = kostka (u nogi) i in. ═ Mew. 172 lodyga mówi: „Zbliżają Sgnm. lota = latorośl i Sgnm. lattuh“. Sgnm. Lattuh a. ladduch = lactuca, p. **Laktuka.** Por. Pfil. IV, 542.

♀ **Łodźman** = łodźnik, przewodnik okrętu O. ‖ Ukr. łocman. Rs. locmanъ ‖ Fr. locman, częściej pilote ═ Hl. loodsman, skąd Nm. Lootsmann, później Lotse, Śr. Ang. lodesman [Ags. lâd = droga + man = człowiek] = tzn. U nas upodobniono pierwszą część wyrazu do łodzi; wyraz wzięliśmy zap. z Ukr. Por. Lpf. IX, 213 Лоцманъ. Mew. 221 oldija. GW. Lotse.

♀ **Łogaza,** ♀ **Łohaza,** ♀ **Łochaza** = „groch z pęczakiem ugotowany“ O. ‖ Słc. lohaza = krupy jęczmienne ═ Ukr. łohaza = krupy jęczmienne [Rum. loază = latorośl; cymbał, dureń — zbliża się brzmieniem; ale znaczenie?].

Łogosz, Łokosz = ♀ przyprzążka, na orczyku, na lejcu, np. „na łogosz pachołek“ = orczykowy, dodatkowy, zapasowy; „łogoszem spięte jednorożce“ = w lejc? (przykłady z L.). Łogoszowy = orczykowy, zapasowy, np. hajduk. BW. CCXXIII, 11 (z W. Potockiego) ‖ Srb. logov = koń orczykowy, doprzężony ═ Węg. lógós = koń orczykowy, doprzęgany; lógósij = rzemień, pas orczykowy. Por. Mew. 172 logošь.

♀ **Łokaj** p. **Lokaj.**

♀ **Łokszyna,** ♀ **Łoksiny** blp. = makaron (żydowski) || Słc. lokša. Czes. lokeš, lakeš, lokše, lukše. Ukr. łapszá, łoksza, łókszyna. Br. łapszá, łakszyny blp. Rs. lapšá, lapšejá, lapšica || Węg. laska ═ Tur. lakšé, lakčé (z Pers.). Por. Mt.

Łoktusza = płachta, rańtuch, chusta. Mylnie LDG. 43, a z nim O. podaje ♀ **Łoktura:** powinno być łoktusa. „Linteamina alias lokciarze" Wisła VI, 850 (z r. 1551) || Cz. loktuše ═ Nm. dw. Lakentuch [zlż. z Laken, p. Bodloch, Łach + Tuch, p. Botuch, Rańtuch] = tzn. Por. Mr. 244 Loktuše. Mew. 173 loktuša. RA. XVII, 44. Pfil. II. 456; IV, 542. Por. Brl. 136.

♀ **Łoma:** „Zapraszam... Na kłodę piwa, na łomę gorzałki" Wisła IV, 800 ═ Może Nm. ♀ lomm(e) = czółenko, łódka FWb. p. t. w.

♀ **Łonwie** p. **Luśnia.**

♀ **Łopacień** p. **Łopień.**

Łopata } p. **Łopian.**
♀ **Łopawka** }

Łopian, Łopuch m., **Łopucha** ż., **Łopusze** n. zbior, dw. **Łupień.** ♀ **Łapuch(a).** ♀ **Łopienie.** ♀ **Łopawka** Wisła VIII, 156. ♀ **Łapawka** = pierwsza trawa na wiosnę ═ Mew. 174 lopuch, MF. lopuh, Mr. 237 Лапота i Mew. 165 lepenъ przytaczają podobnie brzmiące postaci Słw. i zbliżają 1, z Grm., np. Nm. Laub = liść, 2, z Gr. lápathon = szczaw (Łc. lapath(i)um, lapathus = szczaw, Słc. lapathica, lapatia = „quaedam herba" DC.) i 3, z Łc. lappa = łopuch. Mnieby się zdawało, że należy przypuszczać osnowę Słw. lop (pokrewną z Lit. lápas = liść) i od niej wywodzić Dlż. Glż. łopjeno = liść, Słc. lopúch = łopuch, Cz. lupen, lupeň, ♀ lapoun = łopuch, Słń. lapuh, lopnik = łopuch, lepen = liść, Słń. Srb. lopuh = łopuch, Ukr. łopuch, Br. łapuch. Rs. lapuchъ, lapucha itd. Być może, iż i łopata krewni się z osnową powyższą i ma nazwę od podobieństwa kształtu do łopucha; por. Mew. 174 lopata. ♀ **Łapuch** z Br. Por. Lpf. IX, 216 Łopjeno.

♀ **Łopień** a. ♀ **Łopacień** = świder do piast O. RT. 214 ═ Ukr. łopateń tzn. [nazwany zap. dla podobieństwa do łopaty].

Łopienie }
Łopuch(a) } p. **Łopian.**
Łopusze }

♀ **Łoszę,** ♀ **Łosię,** ♀ **Łoszak** = źrebię; ♀ **Łosza** = źrebica; (**Łoszak** = konik tatarski L.) || Srb. ala(k)ša = stado koni. Ukr. łosza, łoszak, łoszuk = źrebię; łoszycia = źrebica. Rs. lošadь = koń (Rs. lošakъ = muł tu nie należy; M. 76 mówi: „Łoszak nie znaczy konia, jak utrzymują Gwagnin i inni, ale muła, z Rs. lošakъ, po Tur. eszek = osieł". Zdaje mi się, że Gwagnin chciał mówić nie o mułach, lecz o koniach, i użył wyrazu nie Tat., lecz Ukr., a ten ostatni, choć brzmi jednostajnie z Rs. lošakъ, jest odmianką Ukr. łosza = źrebię) ═ Półn. Tur. alaša = 1, grzbiet 2, ciężar 3, koń. Nasze wyrazy wzięto z Ukr. Por. MF. lošadь. Mt. alaša. Mew. 174 lošent RA. XVII, 81. JA. VIII, 648; XI, 109.

Łoś pch. **Lossowe** (łosiowie) PF., str. 200 || Glż. łós. Słc. Cz. los. Ukr. Br. łoś. Rs. losь ═ Nie wchodząc w rozbiór zagadnienia, czy wyrazy te pochodzą z Grm. (Sgnm. ëlaho, skąd Łc. (u Cezara) alces = Nm. Elch), zapisuję, że Mew. 174 losь utrzymuje, iż postaci Glż., Słc., Cz. i Pols. pochodzą z języków Rs. Por. Lpf. IX, 217 Лось.

♀ **Łotoć,** ♀ **Łotocie** zbior., ♀ **Łotocz** (L. odsyła lotacz [zap. pomyłkowo, zam. łotacz] do Kaczyniec): „łotocie" Kraszewski *Papiery po Glince,* dod. do *Niwy,* str. 19. „Kwiat

wodnej łotoczy“ Kondratowicz III, 256. Tamże w przypisach, str. 356 Wino. Korotyński mówi: „Łotocz a. Łotoć = prowino. nazwa rośliny łącznej, znanej pod nazwą kaczyniec“ ≡ Zap. z Ukr. łatat', łatacz, łotasz (Ap. VI, 238 = knieć, kaczyniec), łohateń, Br. łatacie zbior. = caltha palustris [może z Gr. lōtós, skąd Łc. lotos, lotus?].

Łotok L. = koryto, upust. „Na łotokach szumi woda“ Pol *Pieśń o ziemi*, 45. Por. BB. 244 ≡ Ukr. łotik, częściej lm. łotoki = upust (młyński), koryto ściekowe. Br. łatòk = rynna dachowa. Rs. łotokъ pch. = koryto, korytko; brytfanna (z drzewa, do roznoszenia pieczywa). Stąd Lit. latákas = przeciek, rynna; kałużeczka. Por. Mr. 238 Латокъ.

Łotr pch., dw. **Latr, Łotras, Łotros,** ♀ **Loter** pch., ♀ **Lątras,** ‖ Słc. lotor. Cz. lotr. Słń. loter = rozpustnik. Chrw. lotar = pijak. Srb. lotar = leniuch. Br. łotr. MF. loter zbliża nadto Srs. lotyga = nędznik (por. Mr. 57 Лотыга), a Mr. 245 Srb. łotinja = próżniactwo ‖ Fr. larron. Wł. ladro. Hp. ladron. Rum. lotru. Węg. lator. Lit. látras (z Pols.) ≡ Łc. latro = 1, żołdak 2, zbój. MF. loter, Mew. 174 lotrъ, Mr. 245 Lotr i G. Korbut Pf. IV. 542 wywodzą wyrazy powyższe z Nm. Lotter (bube), Śgnm. loter = swawolnik, lekkomyślny, nicpoń, błazen (Kge i GW. Lotter). L. Malinowski RA. XVII, 43 wyprowadza z Łc. latro i, zdaniem moim, ma słuszność, gdyż Nm. Lotter wcale nie zawiera pojęcia zbója, lecz głównie oznacza szubrawca, włóczęgę, nicponia; Pols. zaś, Cz. i Słc. wyrazy stosują się tylko do rozbójnika (np. do łotra w Ewangieljach), w pojęciu Łc. latro. Por. Brl. 136.

♀ **Łotuszka** p. **Łatka.**

♀ **Łozga:** „Każda pijaczka, przeklętnica, zwana ‘łozgą’, na stare lata zostać może czarownicą“ Ap. XIV, 187 ≡ Może Nm. loser = rozpustny, por. Cz. luza = motłoch, Głż. lózy = rozpustny, Węg. lözér = pustak. Patrz **Luz.**

Łożwa p. **Łyżwa.**

Łót p. **Lot.**

♀ **Łubić** (łebic kaszub.) = użyć.
♀ **Łubiny** (łebine) = łużyny ≡ ?

Łubin, inaczej **Wilczyn** a. **Lupinus.** ♀ **Lipina** ‖ Cz. lupin ≡ Łc. lupinus a. lupinum = tzn. Por. Mr. 245 Lubin. Pfil. I, 139.

♀ **Łuczek** p. **Łuk.**

♀ **Łuczyna,** ♀ **Łucina,** ♀ **Łuczywa** ż. = łuczywo ≡ Br. Ukr. łuczyna ż.; ♀ łuczywa w ż. pod wpływem rodzaju Br. i Ukr. Por. WBł. p. w. Łuczywa.

Ług pch. złż. ‖ Głż. łuh. Dłż. lug. Słc. luh. Cz. louh; koželuh = garbarz. Słń. lug. Chrw. luža. Srb. lug = popiół; lug. Bg. luga. Ukr. Br. łuh. Rs. luga ‖ Węg. lúg ≡ Nm. Lauge, Sgnm. louga. Por. MF. lug. Mr. 246 Luh i 341 Щелокъ. Mew. 175 lugъ. Pfil. IV, 542.

Łuk = rodzaj czosnku. ♀ **Łuczek** = szczypiorek. ♀ **Łuszczek** = szczypiorek Ap. X, 205 ‖ Dłż. Głż. kobołk (= Nm. Knoblauch = czosnek). Słc i Scz. luk. Słń. Srb. Bg. luk. Sslw. lukъ = cybula. Ukr. łuk. Rs. lukъ ‖ Lit. lúkai lm. Fińs. laukka ≡ Nm. Lauch, Sgnm. louh [ciemnego słoworodu] = tzn. ♀ **Łuszczek** jest sld. do łusk-. Por. MF. luk. Mew. 176 lukъ. Mr. 58 Лоукъ.

♀ **Łukawy** = 1, chytry 2, djabeł RT. 214. Ap. I, 71 ≡ Ukr. łukawyj = złośliwy; djabeł.

♀ **Łuń** = „rodzaj sieci na trzech drążkach“ Pfil. V, 786 ≡ ?

Łupa = „sztuka żelaza, którą z dymarki odbierają“ O. Lupa a. Łupa Łb. 133 ‖ Nm. Luppe ≡ Fr. loupe [z Łc. lupa = wilczyca;

przejście znaczeń we Fr.: guz (por. wilk na ciele, drzewie), bułą, soczewka. Por. Dz. II o Loupe] mzn. = tzn. Por. Lpf. IX, 223. Tegoż pochodzenia jest **Lupa** = soczewka, szkło powiększające.

♀ **Łupiec** = hcłupiec O. ═ Tenże wyraz, co Hołupiec, p. **Hołubiec**; zap. sld. do łup-, skąd łupić, a. mechaniczny odpad pierwszej zgłoski.

Łupień p. **Łopian.**

♀ **Łupur** = przezwisko wilka O. RT. 245 p. w. Wilk ═ Ukr. łupùr = tzn. Czy w związku z Łc. lupus, Rum. lup. itd. = wilk, czy też od pnia łup-, skąd łupić itd.?

♀ **Łupy** blp. = wielkie wiszące wargi. ♀ **Łypa** = tzn. Czy tu należą: ♀ **Łupy** o liściach kapusty Ap. IX. 37, nº 19 i „Zimiáki z **łupami**" Ap. XIV, 48? ═ Może Lit. lúpa = warga (nie pogardliwie); lúpuotas = wargaty.

♀ **Łusta** (np. chleba) = kawał, krajanka ═ Ukr. Br. łusta = tzn. [zapewne z Lit. lùstas = tzn., od od lúsztu (właściwie lúźtu) = łamię. Por. JA. XVI, 397, nº 34].

Łut p. **Lut.**

♀ **Łuza** = woreczek, kieszeń bilardowa ═ Przez Rs. luza a. bluza, z Fr. blouse [dw. belouse, może ze Słc. belosius = rodzaj sukna] = tzn. Stąd też **Bluza.**

♀ **Łużba** p. **Łyżwa.**

♀ **Łycz** = ryj; pogardl. nos O. ♀ **Łycz** = nos, dziób łodzi *Wisła* VII, 239 ═ Br. łycz = ryj.

♀ **Łyłyk** = nietoperz ═ Ukr. łyłyk = tzn. Ap. V, 150, nº 1. Por. **Lelek.**

♀ **Łyńcuch** p. **Łańcuch.**

♀ **Łypa** p. **Łupa.**

♀ **Łyżwa,** dw. **Łyża,** ♀ **Łyża,** ♀ **Łoźwa,** ♀ **Łużba,** ♀ **Łyżba** ‖ Ukr. łyżwa. Rs. łyża = nart; łyżva = statek rzeczny (z Pol.) ‖ Łot. lużes blp. = narty ═ G. Korbut w Pfil. IV, 483 wywodzi ze Sgnm. leise. Mr. 247 Лыжа i Łyżwa nie podaje żadnego wywodu, sądzi jednak, że to wyrazy nie Słw. Por. Lpf. X, 51 Лыжа, Лыжва. Mew. 178 lyża i lyżva podaje tylko zbliżenie z Łot. Niesłusz nie Mr. i Mew. oddzielają dwa znaczenia: mnie się zdaje, że podobieństwo kształtu statków (np. pod mostowych) do nartów i łyżw jest oczywiste. W wywodzie ze Sgnm. leise (= Nm. [Ge]leise, [G]leis) ta tylko jest słaba strona, że znaczenie wyrazów Nm. (kolej, tj. ślad np. na śniegu, ♀ koleina) niezupełnie dopada do pojęcia łyżwy.

M.

♀ **Mac!** = przywoływanie owiec ═ Nm. matz = tzn.

Maca = imię jednej z boginek Kg. Krak. III, 45 ═ Może Nm. Metze (zdrobnienie imienia Mahthilt = Matylda GW. Metze] = dziewczyna; bohdanka; rozpustnica.

Maca, dw. i gw. pch. zlż. = miara zbożowa. ♀ **Meta,** ♀ **Macka,** ♀ **Mecka** ‖ Glż. maca. Słc. Cz. met. Ukr. maca ═ Nm. Metze, Sgnm mëzzo, Sdnm. mette, matte = mniejsza miara zbożowa. MF. maca mylnie wywodzi z Nm. Mass, Sgnm. mâza = miara, miarka. Przejście Nm. e na Pols. a Pfil. IV, 402—403.

Maca char. = przaśnik żydowski ‖ Słw. Eur. jako char., np. Słc. Cz. maca, maces, Nm. Matze, Mazzen itd. ═ Hb. mazzâh = coś

przaśnego, przaśnik. Por. M. 77. Pfil. I, 151 mylnie z Gr. máza.

♀ **Macek** = djabeł ═ Zapewne z Cz. Macek = 1, Maciejek 2, kot (maciuś) 3, niedźwiedź 4, zając 5, głupiec, bałwan [może z Nm. Matz = 1, Maciejek 2, głupiec, niedołęga 3, nazwa pieszczotliwa różnych zwierząt i in.].

♀ **Máchákí?**: Chcąca zostać czarownicą, woła: „Táki i máchákí... do mnie przyjdźta!" Ap. XIV, 187 ═ ?[1])

Machelski: „Machyelszka szvknÿa brunathna" Pfil. IV, 663 (z XV w.) ═ „Od miasta Mecheln (Malines) w Belgji" Pfil. IV, 664. Por. **Malinianka.**

♀ **Machendrować** p. **Machlarz.**

Machlarz, Matlerz Pfil. V, 426, **Machlować** pch. *złż.*, ♀ **Machendrować**, ♀ **Mekleć**, ♀ **Tachlować. Makler, Mekler, Szachermacher. Makarela, Makierela** = rajfurka, maciora || Słc. machlár pch. Cz. machla, machlář pch. Ukr. machlàr. Br. machlawàć, tachlawàć. Rs. maklerъ, makłakъ, maklevatь itp. ═ Nm. Mächler (niedawny przekład Fr. faiseur) = matacz, ♀ machler = drobnych robot pracownik; Makler, Mäkler [z Hl. makelen = Dnm. mäkeln] = pośrednik handlowy, faktor. ♀ **Tachlować** z Br. ♀ **Machendrować** jest zmieszaniem Nm. machen z Pols. majndrować itp. **Szacher-macher** z Nm. Schacher Macher = robiący szachry, por. **Szachrować. Makarela** z Fr. maquereau m., maquerelle [z Nm. Mäkler, Hl. makelaar = faktor Dz. II c p. t. w.] = tzn. Por. Pfil. IV, 542.

Machluga = rodzaj potażu ═ Drugą częścią wyrazu jest Nm. Lauge = ług, p. t. w. Pierwsza może jest Nm. mach- od machen = robić, więc wyraz może znaczy potaż sztuczny, robiony? Ale takiego wyrazu Nm. w słownikach nie znajduję.

♀ **Machora**, ♀ **Machorka** = rodzaj tytuniu || Ukr. machorka. Rs. mahorka ═ „Przekręcono z Rs. amerfortskij", powiada Dal p. w. Mahorka; miejscowość Hl. brzmi właściwie Amersfoot.

Machram L. O. || Srb. marama(h) = chusteczka. Bg. ma(h)rama, bahrama, bahъrma = frędzla. Ukr. bachrama = tkanina jedwabna; frędzla; machrama = perkalik. Rs. bachroma, ♀ bachmara = frędzla || Rum. măhramă, năframă = chustka. Albań. maram. Ngr. machramâs, machlámin ═ „Tur. makramà, machramà = chustka" M. 78. Por. Mt. p. w. mahrama. Mew. 180 machrama.

Macjan: „Jabłka, które zowią macyany i też lacetule" L. (z Krescencjusza) ═ Słc. macianum a. maciane = pomum acerbum DC.

♀ **Macka** p. **Maca.**

Macloch, Macloszek L. ═ Nm. Mäuseloch, Maus(e)-loch [*złż.* z Maus = mysz + Loch = loch, dziura, nora] = 1, mysza nora 2, skrytka, nora niedostępna. M. 78 mylnie wywodzi z Hb.

Maculec = sztuka drzewa między murem a rusztowaniem. **Maculnica** = otwór po niej w murze O. L. **Maculca** *ż.* L. (!) (z Kluka). ♀ **Maczulec** RT. 214 || Ukr. maczułéć ═ Zap. Nm. Mastholz [*złż.* z Mast = maszt + Holz = drzewo] *dsł.* = drzewo masztowe, zwykle po Nm. Mastbaum. Drągi w rusztowaniach nazywają masztami. Podczaszyński w *Nomenklat. archit.* dodaje: „może moculec". W takim razie wyraz byłby mieszany: moc + Nm. Holz = drzewo. Może wreszcie z Nm. Netzholz, bo w tym znacz. są Netzbaum i Netzriegel.

---

[1]) Czy to nie Gog i Magog? Przyp. H. Łopacińskiego.

Maczek p. **Makao.**

Maczuga pch. złż. || Srb. mačuga = kij, pałka. Ukr. maczuga, maczula || Rum. măciucă. Ngr. matzoûka. Wł. Hp. Pg. mazza. Fr. masse, mace, massue, ♀ machuque. Spg. massuca. Słc. massota ≡ Źródłem jest Łc. (matea) zdrob. mateola = maczuga, baba. Do nas z Rm. Por. MF. i Mew. 179 mačuga. Dz. I Mazza.

♀ **Maczupja** p. **Maszchopstwo.**

Mada pch. L. i gw. = namuł, szlam, ił ≡ Nm. Mader, Dnm. made, mudde = tzn. Por. Mr. 247 Mada.

Madar p. **Madziar.**

♀ **Madra** = 1, macica 2, choroba macicy. ♀ **Madrowe** ziele, ♀ **Madrowiec,** ♀ **Mádrowiec** = maciczne ziele. || Słc. Cz. mádra = choroba macicy ≡ Węg. mádra [z Wł. madre = 1, matka 2, macica] = macica. Por. Mr. 247 Mádra.

♀ **Madrować** p. **Magister.**

♀ **Madryguła**, ♀ **Madrypa** } p. **Mandragora.**

Madziar, dw. **Magier, Madar** pch. ♀ **Gamerka,** ♀ **Gamyrka** = magierka (czapka), ♀ magiera || Słc. Mad'ar. Cz. Mad'ar, Maděr. Słń. Madjar. Srb. Bg. Madžar. Ukr. magierka, mahyrka, hamera = magierka || Rum. Maghiar. Tur. Madżar ≡ Węg. Magyar (g czyta się prawie jak d) = Węgrzyn. Por. Mew. 180 i 428 madżarъ.

♀ **Madziarzyk** p. **Moździerz.**

Maestro p. **Magister.**

Maga w przysłowiu dw.: „Jeden Wiedeń, Praga maga, Kraków miasto" Rysiński ≡ Zap. Cz. ♀ maga = błoto.

Magagigi p. **Makagigi.**

♀ **Magarycz** p. **Mohorycz.**

Magazyn pch. dw., **Magaz, Magazen.** ♀ **Magazon,** ♀ **Magazyjá** || Cz. magacín. Chrw. ♀ gamazin. Srb. magaza. Bg. magaza, maza. Ukr. magazyn, hamazej. Br. magazyn, hamazeja. Rs. magazinъ || Fr. magasin. Wł. magazzino. Hp. (al)ma(ga)cen. Pg. almazem, armazem. Słc. magasenum. Rum. măgăzie, magazin. Nm. Magazin. Sgr. magazíon, Ngr. toż i magazés ≡ „Z Ar. machzèn, lm. machazin = miejsce schowania, skład zboża, pieniędzy..." M. 78. Do nas z Fr., Wł. Por. Mr. 248 Magaza i 396 Maza. Dc. 148 Kazine i 154 Magasin. Mt. p. w. maxzan. Mew. 180 magaza. Od tegoż pnia Ar. pochodzi ♀ kazna, p. **Kazienny.**

Magdalon = 1, forma wałeczkowata na siarkę L. 2, wałeczek, gałka (ciasta itp.) O. || Nm. Magdalonen lm. ≡ Fr. magdaléon, Wł. maddaleone [z Gr. magdaliá = kawałek chleba do ocierania rąk; ciasto] = tzn.

Magiel, ♀ **Magla** ż., ♀ **Magle** blp. Liczne gw. od osnów: **Mangl-, Mengl-, Męgl-** || Dłż. Głż. mandl-. Słc. mangl-. Cz. magl-, mandl-. Słń. mung-. Chrw. mang-. Ukr. magiel, magol. Br. mahl- || Lit. mangal-. Rum. măngăl-. Ag. mangle. Węg. mángorl-. Wł. mangano, Fr. dw. mangoneau = wojenna machina pociskowa ≡ Przez Nm. Mange, Mangel, ♀ mande(l) = tzn., z Gr. mágganon mzn. = przyrząd do pocisków wojennych, skąd Słc. manganum = tzn. Nm. Mange miało dw. toż znaczenie, a przejście na magiel nastąpiło dla podobieństwa budowy i obecności kamieni. Pols. postaci gw. wierniej od magla przechowały nosowość Nm. Por. MF. mangati. Mr. 249 Mangl. Mew. 182 mangъlь. Pfil. IV, 542.

Magier p. **Madziar.**

Magister pch. (**Magistrat** i in.). **Majster,** ♀ **Mejster** pch. złż. (**Strzelbmajster** dw., **Sztukmajster** dw., **Torfmejster, Wagmejster, Policmajster,** ♀ **Policmejster** i in.). **Mistrz** pch. złż. (**Burmistrz,**

Górmistrz dw., **Gwiazdmistrz** dw., **Ochmistrz, Organmistrz, Orgarmistrz** dw., **Kuchmistrz, Sztukmistrz, Tancmistrz, Wachmistrz, Zegarmistrz** i in.). **Mister-** (misterny i in.). **Metr. Metresa. Maestro** char. ♀ **Maister** = majster. ♀ **Maśter.** ♀ **Mester** Dd. 21. ♀ **Maj(n)-drować,** ♀ **Madrować** itp. **Mestral** char. = wiatr północno-zachodni O. || Słw. obficie, jak u nas; ważniejsze i ciekawsze wymieniam: Dłż. mejstar. Głż. mišt(e)r. Słc. majster pch. Cz. magister, magistrat; majstr, mejster = ksiądz niewyświęcony; metr = 1, metr 2, zająo ówik; mistr, mistrny; metreska = metresa. Słń. mojster = rzemieślnik; mešter = majster; meštrija = rzemiosło; mo(j)škra = szwaczka. Ssłw. ma(j)storъ, majsterъ = mistrz. Srb. majstor, mojster, meštar. Bg. ma(j)stor. Ukr. mystr, majst(e)r. Br. majster; majstra 1 pp. m.; majścier, majściòr; mistrynia = ochmistrzyni, gospodyni; zap. miściùk = filut, przebiegleo. Rs. magistrъ; magistratъ; masterъ; policmejsterъ i in. zlż. z -mejsterъ || W językach Eur. mnóstwo pch. Wł. maestro (stąd nasz maestro, wymawiany błędnie czasami mestro), mestro. Hp. maestro, dw. maese. Fr. maître, dw. maïstre itd.; mistral = wiatr NW.; maîtresse = pani; kochanka. Rum. magistru; magistrat. Śło. magister stosowano do mnóstwa urzędów i zajęć. Nm. magister, magistrat, dw. maistar, maister, dziś Meister, ♀ mästere, ♀ mëster, ♀ meinster. Hl. meester. Ag. master. Ngr. maístoros, mástoras. Węg. mester. ═ Łc. magister = przełożony, naczelnik; magistratus dsł. = urzędnik [równolegle zbudowany jak Łc. minister dsł. = sługa, podwładny, pomocnik, skąd nasz minister pch.]. Nasze majster, ♀ mejster z Nm.; mistrz zap. przez Cz., z Nm.; metr i metresa z Fr.; mester z Dnm. Co do majstrować, majndrować, por. Pfil. I, 183; II, 581. Trudniejsze złożone z -majster, -mistrz patrz pod początkowemi głoskami. Mistral, w Śło. magister. Sfr. vent de maëstre, tak nazwany dla swej siły. Mistrz w znacz. kata Nm. Meister Gw. i Śło. magister DC. Pfil. IV, 542. 543.

♀ **Magnatki** p. **Manaty.**

Magnolja pch. || Podobnież w językach Eur. ═ Niby Łc. magnolia, od nazwiska Fr. Piotr Magnol, zmarłego r. 1715.

Mahoń pch., dw. **Mahonja, Mahagoń, Mahogoń** || Nm. Mahagoni(baum = drzewo). Fr. mahagoni (zwykle acajou) ═ Przez Ag. mahogany, z języków Ameryki połudn. Por. Pfil. IV, 542.

♀ **Maik** p. **Gaj.**

♀ **Mairun** p. **Majeran.**

♀ **Maister** p. **Magister.**

Maiż, Ma(g)isz = początkujący ptak łowiecki L.*)

Maiż = kukurudza L. Fr. maïs. Wł. mais. Hp. maiz. Nm. Mais, dw. Maiz, Mehiz. Śło. mahiz ═ Z języków amerykańskich, mianowicie z Haiti. Por. Dz. II, b Maiz.

Majdan pch. || Srb. me(j)dan, megdan. Bg. me(g)dan. Br. bajdan. Ukr. majdan. Rs. majdanъ. Fr. char. maïdan. || Rum. maidan, mëidan. Ngr. meïntáni. Alb. majdan, mejdan. Śło. maidanum, maydanum ═ Tur. majdan [z Ar. mejdan, midan = plac] = plac. Por. MF. majdan. M. Majdan. Mew. 186 megdanъ. Mt. méjdan. Dc. 161 Meïdan.

Majdek p. **Majtek.**

♀ **Majdrować** p. **Magister**

♀ **Majer i** ♀ **Majerz:** „Majer jest gospodarzem majerza, tak, jak

*) W rękopisie pozostało bez wyjaśnień.

baca koszaru"... „Majerzami nazywają miejsca, gdzie nocują i doją się krowy". Til. ser. 1, t. XII, str. 70. Z. 75 ma „miniorze" pomyłkowo, zam. majerze, bo tamże n-o 221 stoi: „poniżej majerza". Miejsc. **Majerz** Ap. XII, 221 Rodowe **Majer, Mejer** || Słc. majer = majerz; majernik = szafarz. Moraw. majíř = majerz. Słń. majar = ekonom || Rum. maier = folwark; măierean = gospodarz. Słc. maieria, maier(i)us. Węg. major = majerz ═ Nm. Meier [z Łc. major dsł. = większy, starszy, skąd też Pols. **Major** pch. i ohar. **Mer,** przez Fr maire] = tzn. Por. RA. XVII, 44. Btrge VI, 279. Pfil. IV, 542.

Majeran, ♀ **Majran,** ♀ **Maryján,** ♀ **Mairun,** („Ze samego 'roniu' = majeranku Ap. X, 279), ♀ **Majerán,** ♀ **Majeranka** *ł.* Tutaj też, jak || Dłż. mejeran. Głż. majron. Cz. majoran(a), marjánka, ♀ mariánek. Słń. majoran, majeron. Srb. maiorana, ma(d)žurana, mačurana i morač (wprost z amaracum) || Lit. majerónai lm. Węg. majoránna. Ngr. matzouráua. Wł. maggioràna. Fr. marjolaine. Nm. Majoran. ♀ meieran i wiele in. Sgnm. meigramme, mei(e)ron ═ Z Gr. amárakon, Łc. amaracus, amaracum, przez Słc. majorana (sld. do major = większy). Por. MF. majorana i morač. Mew. 180 majorana. Mr. 247 mačurana. Można przypuszczać, że macierzanka z tegoż idzie źródła, a może i macierduszka. Por. AV. 55.

♀ **Majka** } p. **Mańka.**
♀ **Majkiela** }

♀ **Majndrować** p. **Magister.**

♀ **Majować** = „gorzałkę miodem rozwodzić, osłabiać". RT. 215 ═ ?

♀ **Majran** p. **Majeran.**

♀ **Majster** p. **Magister.**

♀ **Majsza** = worek z sieci na siano ═ Lit. maiszas m. = tzn.

Majtek, dw. **Majdek. Majtki** = spodnie żeglarskie (por. nazwę ubioru Fr. matelot dsł. = majtek i **Marynał)** || Ukr. Br. majtki (z Pols.) ═ Słw. i Eur. języki inaczej majtka nazywają; zdaje się, że Matzenauer w Lpf. X, 58 Majtek ma słuszność, wywodząc wyraz nasz z Hl. maat, zdrob maatje = towarzysz, pomocnik, robotnik (szczególnie żeglarski; stąd Nm. Mat = majtek). Jota mogła się znaleźć u nas przez sld. do majtać. Por. Mag. Mate. Pfil. IV, 542. Patrz ♀ **Maszchopstwo.**

Mak pch. *złż.* **Makuch. Kuch.** || Wszystkie Słw. od osnowy mak- || Rum. mac. Węg. mák ═ Przez Sgnm. mägo, z Gr. mḗkōn, mákōn. Por. Mew. 181 makъ: „Mak za niepamiętnych czasów przywędrował z Azji w zbożu, jako chwast". Makuch jest przekładem połowicznym Nm. Mohnkuchen [złż. z Mohn = mak + Kuchen = buła, ciasto] por. Pfil. I, 139; Kuch jest skróceniem makucha. Por. Pfil. IV, 542 i pracę prof. Rostafińskiego o maku.

Makadyn p. **Makata.**

Makagigi, Magagigi lm. = makowniki, łakocie z maku i miodu ═ Druga część wyrazu nie jest jasna.

Makao = jakaś gra w karty L. Zdrob. **Maczek** ═ Fr. macao [od osady Pg. Macao w Chinach].

Makarela p **Machlarz.**

Makat(a) L. **Makadyn** O. || Sfr. mocade, moucade, moquette. Nm. Mokade (z Fr.) ═ „Z Ar. makad = siedzenie, kobierzec; w Turcji = materja bogata, rozściełana na sofie". M. 80. Mr. 248 Makot. Lpf. X, 58 Makat.

Makfa a. **Nakfa** = śliwka. Pfil. V, 425. 428 ═ ?

Makler p. **Machlarz.**

♀ **Makotrap** p. **Makutra.**

Makrela = rodzaj ryby || Słw. Eur. podobnież: Hl. makreel, Ag.

mackerell, Nm. Makrele, Duńs. makrel, Ślc. macarellus, maquerellus ═ Fr. maquereau, dw. maquerel [może od Łc. macula = plama, z powodu cętkowania łuski] = tzn. Por. Dz. II c Maquereau.

Makuch p. **Mak.**

Makutra, Makuterek = „donica na Ukrainie do tarcia maku" L. ♀ **Makotra** ═ Ukr. makitra; makotyra = wiercimak, to zaś z Gr. máktra = tzn. Lpf. X, 59 Макитра. Mew. 181 makъ mówi o Br. makitra (zap. chciał mówić o Ukr., bo w Br., ile wiem, mówi się makaciòr), że nie pochodzi z Gr. Mnie się zdaje, że Mr. w Lpf. ma słuszność, wywodząc z Gr., ponieważ 1, gdyby to był wyraz, złożony z mak + tr- (skąd trzeć), toby brzmiał po Ukr. makotra, jak jest makotert' = donica, makotyra i makohìn = wiercimak i jak po Br. makaciòr i 2, wyraz makitra zna tylko język Ukr., z którego wszedł do Pols. 3, inne złożone Słw. z mak mają zawsze o po k.

♀ **Mal,** ♀ **Mál** = miejsce: „Koń nie mog z mola ruszec sani" = z miejsca Dd. 64. Psk. 48. ♀ Málami = miejscami. ♀ Na málu = natychmiast. ♀ „Trafić na mal" = na dobry a. zły humor. „Zbić z malu" = z tropu ═ Nm. Mal, ♀ mol = miejsce. Por. Mew. 181 malъ 3.

Mal, M(i)el = mąka na słód a. kwas O. ♀ **Melka** = polewka z mąki. **Malka** = mąka L. ‖ Cz. melky = cienka mąka ═ Nm. Mehl = mąka. ♀ Melka z Nm. Mehl(brei a. -suppe) = tzn. Por. **Mełzak.**

Malacja = cisza morska, bezwietrze. L. Bib. Warsz. CCXXIII, 14 ═ Łc. malacia [z Gr. malakía = słabowitość, zniewieściałość i in.] = cisza morska. Dlatego się zapisuje, że L. nasuwa niewłaściwie Wł. malattia = choroba. Po Wł. cisza morska nazywa się bonaccia; prawdopodobnie Łc. malacia (myśląc, że wyraz pochodzi od malus = zły) świadomie zmieniono na bonaccia, aby uniknąć malum omen, jak dw. Łc. Maleventum przezwano Beneventum, morze Czarne po Gr. z áxe(i)nos przemieniono na eúxe(i)nos (niegościnne na gościnne) i jak u nas może z Czartoryi utworzono Bogoryję. Słw. malakija = słabowitość, miękkość wprost z Gr. Do nas malacja z Łc. Por. Lpf. X, 59 Malacya. Mew. 181 malakija.

♀ **Malik** = „dołek na karku. 'Wół malikowaty' = mający 'malik'" PB. 37. „Malik, koń 'malikowaty' = z zapadłym grzbietem szyi (tak!)... I ludzi nazywają 'malikowatemi'" RT. 214. „Malik = choroba koni, gusy podskórne" Skj. V, 375. „Malik = tył głowy, głowa" Pfil. V, 154. ♀ **Malkowaty:** „Malkowatego chronić się konia, który ma w kłębie dół, jakby grzbiet roz padły, bo u kogoby zdechł, trzy dziewięci koni po nim, które będzie miał, wyzdychają" Haur Oekon. 1679, str. 149. „Bywają kobiety, mężczyźni i konie 'malikowaci'..." Lud III, 140. Pfil. V, 788. ═ Ukr. małyk = garbus; małykawàtyj kiń = koń z grzbietem zapadłym. Br. malìk = kark. [Zap. od pnia mał-, skąd mały; por. Chrw. malik = chochlik Mew. 181 maljeva].

Malinianka: „Dobra malinianka = gruszka" ═ „Nie nazywa się tak od malin, lecz z Fr. bonne malinoise, od miasta Malines w Belgji" Pfil. I, 139. Por. **Machelski.**

Malka p. **Mal.**

♀ **Malkowaty** p. **Malik.**

♀ **Malta** = „Nm. Mörtel" RA. XII, 95. Jeżeli to nie jest malta = mieszanina wosku ze smolą, O. [Gr. máltha], to powstało z przekręcenia Nm. Mörtel [Łc. mortarium = tzn.] = wapno z piaskiem. Por. **Moździerz.**

Maltuza: „Żona króla Cz. Jana, Małgorzata, Maltuzą, nazwana" Naruszewicz (u L); „od podobieństwa ust jej do taski, czyli kieszonki", do-

daje L. ═ Nm. Maultasch(e). Wyraz ten znaczy dziś po Nm. policzek (soufflet), a w gw. Nm. rodzaj pieczywa. Cz. maltazna = 1, potrawa z mąki 2, gęba, pysk; „damli ti na maltaznu" Kt. Małgorzata była właściwie żoną nie króla Jana, lecz syna jego, także Jana; Niemcy ją nazywali Margarethe Maultasch; Czesi zwali Lubatá = gębata. Por. Pfil. IV, 542. Btrge XI, 285.

♀ **Maltyk,** ♀ **Máltych,** ♀ **Moltych,** ♀ **Moltet** = obiad; jedzenie (repas, meal); danie, potrawa ═ Dnm. moltıd [= Nm. Mahlzeit, *złż.* z Mahl = jedzenie + Zeit = czas, pierwotnie znaczyło czas jedzenia, po tym samo jedzenie] = jedzenie (w znaczeniu Fr. repas, Ag. meal). Zakończenie k, ch jest przystosowaniem do Pols. tak zakończonych. Por. RA. XVII, 44. Pfil. IV, 542.

Malwazja p. **Maławazya.**

♀ **Małaj** = placek kukuruziany ═ Ukr. małàj, mełàj [z Rum. mălaiu = tzn.] = tzn.

♀ **Małanka** = letnia, „sucha" błyskawica. ♀ „Zginęła, przepadła, jak małanka" z Litwy. „Bodaj cie małanka spiekła!" Kg. Maz. V, 31 ═ Br. małanka, mòłannia, maładnià = błyskawica; maładnioju = piorunem (szybko) [Sslw. mlъnija, Srb. munja, Pols. ♀ mełnià = piorun. Por. Mew. 187 melnja]. Por. Pfil. V, 125.

Małcha = torba JA. XI, 142 (z r. 1624) || Cz. malcha. Słń. malha || Węg. málha. Fr. maille. Hp. Pg. mala ═ Sgnm. mal(a)ha, Sgnm. malhe = torba, worek. Nm. Malle, Ag. mail (z Fr.). Por. Dz. I Mala. Mag. Mail. Mew. 181 malcha.

Małdr = „miara niemiecka znana od jedynastego wieku" L. (z Czackiego). **Małdrzyk, Mądrzyk, Mędrzyk, Mondrzyk** L. i gw. = 1, syrek 2, pieczywo w kształcie syra 3, złożenie rąk niby w kształt tego pieczywa, czy syra („usta w ciup, a ręce w małdrzyki", znane powszechnie wyrażenie) 4, grzyb (może dla podobieństwa kształtu tak nazwany). „Mądrzykowata głowica miecza"... „Kopę mąłdrzyków = schaffkes= z r. 1566 (Nm. Schaffskäse z" syr owczy). ♀ **Małdrat** = zsep, dziesięcina (od Krakowa). W Biblji gdańskiej 1 Król. XVII, 18 dziesięć małdrzyków, w innych **syrków,** młodych syrów itp. || Słc. malta. Cz. malder = miara zbożowa; maldřík, mandřík = syrek owczy. Ukr. mandryk = syrek z twarogu || Słc. maldarius, maltra, maldarium, malderatus, maldrata, maldreda i in. ═ Nm. Malter [od mahlen = mleć, znaczy właściwie 'jedno mlewo' GW.], dw. i gw. malder, mulder, molter, multer = tzn. O Małdrzyku Mew. 181 maldrъ mówi, że postać ta jest dla niego niejasna. Zdaje się, że syr, grzyb i placek, nazwano od postaci, podobnej do miary zboża. Por. też GW. p. w. Malter (Käse).

♀ **Małka** p. **Miawka.**

♀ **Małna** p. **Mulła.**

Małpa pch. *złż.* (dw. **Opica,** z Cz.) || Dłż. nałpa. Głż. małpa, częściej wopica. Cz. malpa, częściej opice. Inni Słowianie inaczej. Ukr. małpa, Br. małpa, nałpa z Pols. ═ Nm. Maulaffe m. [*złż.* z Maul = gęba, pysk + Affe (niewiadomego pochodzenia, skąd też opica) = małpa, więc Maulaffe = małpa gębiasta, szerokopyska]. ♀ mūlop, ♀ meulop, ♀ mūlapeż. (♀ mūlapen = gapić się) i in. = tzn. Por. MF. małpa. Mew. 181 malpa. Pfil. IV, 542 AV. 6. 7.

Maławazja, Malwazja, Małmazja pch. || Wszystkie Słw. i Eur. podobnież, np. Cz. malvazí, Wł. malvagia, malvasia, Nm. Malvasier, dw. malmasie, malfasyer i in. Słc. malmasia, malfesia, malvaticum i in. Fr. malvoisie ═ Od Wł. nazwy miasta nowo-greckiego Monembásia, zwanego po Wł. Napoli di Malvasia, „po tur. me-

nefszė, zamiast benefszė = fjołek, stąd i u nas wino to zwało się fjołkowym" M. 80. „Wina kreteńskie rozkoszne, które u nas zowią małmazją, od góry Małma", powiada Gwagnin (u L.). Por. Brl. 140.

Małż, dw. **Małsz** pch. **Małżowina** dw. = ostryga L. **Małgiew** = jakiś skorupiak O. (wyraz podobno z małża przez Wagę utworzony). Wieś Małżyn w Sandomierskim ═ „Małż jest podobno zamiast * pałż, Ssłw. plъžь = ślimak, Słń. polž, Srb. puž, Słc. pl'ž, Cz. plž = tzn.; z Rum. melciu = ślimak (skąd Bg. melčjov) nie ma wspólności" Mr. 58 Małż. MF. zbliża małż z Rum. melciu, toż Mew. 187 melčovъ.

Małżonek pch. złż. ‖ Wszystkie Słw. ═ MF. malъžena przytacza Sgnm. mahal, mal = umowa; gemahel dsł. = narzeczony (tj. umówiony, przyrzeczony) = Nm. Gemahl = małżonek; mahelunge = małżeństwo; pierwsza część wyrazu małżon(k)a jest Grm., a małżonek i inne wysnuto z ż. Ale Mew. 182 malъženъ mówi: „Wyraz niewyjaśniony. Może wolno myśleć o Sgnm. mahal"... i powtarza przypuszczenie powyższe. Por. JA. VI, 26—30. Prof. Jagicz JA. XX, 535 nazywa wyrazy powyższe zagadkowemi. Pfil. IV, 542.

♀ **Mamałyga** = kasza z kukurydzy, polenta ‖ Słw. i Eur. z małemi zmianami, jako char. Węg. mamaliga = kluski z kaszy ═ Rum. mămăligă = tzn. Por. Mew. 182 mamaliga. Do nas z Ukr. mamałyga.

♀ **Mamelka** = ciepły kaftan sukienny (od Kalisza) ═ ? Por. **Amelka.**

Mameluk ‖ Podobnież w Słw. i Eur. Słc. mameluchi ═ „Z Ar. memluk dsł. = posiadany = niewolnik (posiadający brzmi malik, skąd melik = król)" M. 80. Por. Dc. 156 Mamelouk. Mt. mamluk.

Mamut pch. ‖ Podobnież w Słw i Eur. ═ „Z Rs. mamutъ, ma montъ, bo tak r. 1696 Ludloff zwierzę to nazwał po raz pierwszy, z Tat. mamma = ziemia, gdyż Jakuci i Tunguzi mniemali, że zwierzę to ryje się, jak kret, pod ziemią" Mag. p. w. Mammoth.

Mamzer, Mamżer, Manzer = wychrzta L., w dawnej Polszczyźnie = bękart. ♀ **Mozery** = bębny ‖ Słc. mancer, mamzer, manzer = e scorto natus. Sgr. manzér = tzn. Hp. manser = tzn. ═ „Z Hb. mamzer = brud; bękart; cudzoziemiec" M. 81. Por. Mr. 396 Manzer.

Man pch. złż. **(Podmanić)** L. „Manom = feudalibus" Pfil. I, 507. **Manekin.** Czasami w złożonych z Pols., jak gusman, łodżman, itp. ‖ Cz. man = lennik; niewolnik i pch., np. podmaniti; manakýn = manekin, Rs. manekėnъ ‖ Fr. mannequin, Hp. maniquí [z Flamand. maeneken dsł. = człowieczek] ═ Nm. Mann = człowiek, a także (jak i u nas 'człowiek' w znacz. sługi) = lennik. Por. Mew. 183 manъ. Manekin z Fr. Lpf. X, 60 Manakýn. Por. Brl. 140—41.

Manaty, Manatki. ♀ **Magnatki.** ♀ **Banatki** ‖ Ukr. manatie nj. zbior., manatky (z Pols.) ═ Wł. manata dsł. = garść, pęczek, a dalej wszystko, co w ręku się nosi. Słc. manata (z Wł.). Mr. 249 Manatki niepotrzebnie wątpi o Wł. pochodzeniu wyrazu. Por. Pfil. II, 457. Mew. 183 manъtija mylnie zbliża Ukr. manatky z osnową, od której patrz **Manta.** ♀ Magnatki i ♀ Banatki sld.

♀ **Mance** lm. = rodzaj sieci ═ Nm. ♀ manze = tzn. FWb.

♀ **Mancić** p. **Motyl.**

♀ **Mancle** = paciorki bursztynowe Pfil. IV, 216 ═ Wyraz ma pozór Nm., ale słowniki Nm. go nie zawierają. Nasuwają się Węg. manes = gałka drewniana i Ukr. manci lm. = kości (gra).

Mandel p. **Mędel.**

Mandla p. **Migdał.**

Mandolina p. **Bandura.**

Mandora p. **Bandura.**

Mandragora, ♀ **Madryguła** ♀ **Matraguna,** ♀ **Matryguna** = pokrzyk, *atropa belladonna.* Zap. tu należą: ♀ **Mandrygug** = czupiradło i **Madrypa** = niezdarna, niechlujna kobieta || Nazwa rozmaicie przekręcana w językach Słw. i Eur., np. Fr. dw. madagoire, mandagloire, Wł. mandragola, Sło. nadragula, Ukr. matrydnna, Węg. nadragulya, Rum. nădrăgulă ═ Gr. Łac. mandragóras m. = tzn. Nasze gw. zapewne z Ukr. Co do ♀ madrypy, por. Cz. mandragora mzn. = dziwak, śledziennik. Por. Mew. 211 natragulja.

♀ **Mandyburki** = ziemniaki ═ Ukr. mandyburky [Żl. twierdzi, że od Magdeburga; być może, ale też możebna, że jest to przekręcenie Brandeburga, por. ♀ bandurki, i bramborу] = tzn.

♀ **Manegnatki** lm. = dykteryjki ═ Zap. przekręcenie wyrazu anegdotki, zmieszanego z manatki.

Manekin p. **Man.**

Manela pch. ═ Wł. maniglia, Hp. manilla, Fr. manille [Dz. I Maniglia myśli, że z Łc. monilia lm. = kolczyki; Littré z większą słusznością, że z Łc. manus = ręka] = tzn. Por. Mr. 249 Manela.

♀ **Mania** p. **Mańka.**

♀ **Manich** = łobuz, oszust ═ Dlatego zapisuje się, że Matzenauer Lpf. X, 60, a za nim Mew. 182 manichъ, zbliżają wyraz z nazwą sekciarzy Manichejczyków. Oczywiście mylą się, bo ♀ manich, ♀ manicher, ♀ manicherować, ♀ manijaczyć, ♀ manikować, ♀ manizgować itp. należą do osnów man- = mam- (skąd ♀ manić, mamić), może pod częściowym wpływem ♀ manijá = manja (Gr. mania, Łc. mania). Zapewne tu też należy manizować L.

♀ **Manie** = maliny RA. III, 372. Czy tu należy ♀ **Menie** = agrest Wswp. 13? ═ Może z Węg. málna [ze Słw. malina] = tzn.

♀ **Manierka** a. ♀ **Manjerka** = flaszka żołnierska, blaszanka ═ Rs. manerka [może z Nm. Manöwer (flasche) = flaszka manewrowa, obożna].

♀ **Manikować,** ♀ **Manizgować,** ♀ **Manyzgować** = próżnować. Może tu należy **Manizować** L. ═ Może w związku z Fr. manquer, skąd Nm. manquiren = niedostawać; opuszczać, zaniedbywać. Por. **Mańka.**

♀ **Manist** = jakaś roślina: „Płyną czółnem po szerokich liściach zielonego manistu"... BW. 1870, I, 178 ═ ? Por. ♀ **Namisto.**

Manista: GO. 98. 171 pisze maněsta i objaśnia: szynkarz. Ram. 96 ═ Nm. ♀ Manist, ♀ Menist dsł. = menonita (u L. Manista = nowochrzczeniec) [od nazwiska Menno Simonis (dsł. = syn Szymonów), założyciela sekty w w. XVI.

♀ **Maniszka** = szmizetka męska, kołnierz i przód koszuli w jednej sztuce ═ Rs. maniš(k)a [Gt. I, 437 myśli, że tegoż pochodzenia, co Rs. manżeta (Fr. manchette, p. **Mankiet**) = mankiet; wątpię i myślę, że raczej w związku z **Manyż,** k. p.] = tzn. Por. Lpf. X, 61 Манишa.

♀ **Manizgować** } p. **Manikować.**
♀ **Manizować** }

Manja: „Manijá = wyraz, którego znaczenie trudno określić. Jeżeli ktoś (zwłaszcza dziewczyna) coś robi nie dobrze... to jej mówią: „je id-ze, ty manijo!", podobnie do dziecka, które przeszkadza w robocie" RA. XXVI, 383. To samo znaczy marzana ib. „Psia manijá" = klątwa Federowski *Lud okolic Żarek,* 358. „Wiánku mój, przejętá manijo!" Polaczek *Rudawa,* 211. ♀ **Manijak,** ♀ **Manijaczka** = oszust, zwodziciel; ♀ **Manijaczyć** = zwodzić, oszuki-

wać ═ Zdaje się, że należy sprowadzić do jednego mianownika wyrazy Słw., podane w Mew. 182 pod osnowami mani-. manovьcь i manъ, a co do Pols., podanych wyżej, przypuszczać wpływ dwojaki: 1, Ukr. m a n i j a = czarownica, zamieniająca dzieci (Pols. b o g i n k a, m a m u n a) i 2, Gr. m a n i a = manja, z uwzględnieniem sld. do m a n i ć, m a m i ć. Por. JA. XI, 310.

Mankiet. Manszon(ik). ♀ Mamsze lm. = obszewki przy rękawie koszuli ‖ Słń., Nm. z Wł., Fr.: Wł. m a n i c o, Fr. m a n c h e (t t e), manchon itp. ═ Wł. m a n i c h e t t o = mankiet (dlatego się zapisuje, że L. i za nim Mr. mylnie wywodzą z Fr.). M a n s z o n i k z Fr. m a n c h o n = tzn. ♀ M a m s z e zap. z Fr. m a n c h e t t e = mankiet. Por. Mr. 396 Mankieta.

Manko p. **Mańka.**

Manta, Mantel, Mętel, Mętlik L. **♀ Mantlik, ♀ Manto. Półmancie. Ma(n)-telzak.** Por. **Mantyna** ‖ Dłż. mantel. Głż. mant(y)l = płaszcz. Cz. m a n t e l, m a n t l i k, m a n t i l l a. Sło. m e n t i e k (a) = futro, szuba. Słń. m a n t e n, m o n t e n. Ssłw. m a n ъ t i j a, manatija, manь d i j a i in. Srb. m a n t e l i t a = szaniec (Wł. m a n t e l l e t t o = tzn.); m a n t i j a, m a n d i j a, m e (n) t e n; m a n t o r o s. Bg. m a n t i j a; mintan. Ukr. m a n t y j a; mantłyna = surducina. Srs. m a n a t i j a, m a n d i j a, m e n t e n j a. Rs. m a n t i j a; m e n t i k ъ = opończa huzarska; ♀ m a n t a; m a n t ò (n ъ); mantilьja; mantelètъ ‖ Rm. mnóstwo od osnowy m a n t-, np. Wł. Hp. Pg. m a n t o, Fr. m a n t e a u, Wł. m a n t e l l o, Hp. m a n t i l l a i in. Rum. mantie. Słc. m a n t e l l u m, m a n t e l l u s, m a n t i c a, m a n t u m i in. Węg. m e n t e = szuba. Nm. Mantel, Sgnm. mantal, m a n d a l = płaszcz ═ Łc. m a n t e l l u m [niezdrobniałego klasycznego nie znamy], późń. m a n t u m, Gr. późń. mantíon = szata, płaszcz. Mantelzak z Nm. M a n t e l s a c k [S a c k = worek, tłomok] = tzn. Por. MF. manъtija. Mew. 190 i 429 mentelь; 183 manъtija. Mr. 250 Mantoros i 396 Mantelita. M. 81 mylnie z Ar. wywodzi. Pfil. IV, 542. 543.

♀ Mantacz
♀ Mantelik
♀ Mantlić
♀ Mantożyć } p. **Motyl.**

♀ Mantryka p. **Metryka.**

Mantuary: „M a n t u a r y, szychy, pozłotki" L. (z *Vol. legum*). ═ Zap. pomyłkowo, zam. m a n t u a n y, to zaś od nazwy miasta M a n t u a (po Wł. M a n t o v a); por. Fr. dw. le M a n t o u a n = Włochy i Nm. M a n t u a = płaszczyk kobiecy.

♀ Mantuły lm.: „Huculy... pieką, mełaje, stulnie i mantuły" Kł. XVII, 167 ═ Ukr. m a n t u ł y = rodzaj pieczywa z kukuryzy i syra. Rzecz ciekawa, że w Br., od jadania tego pieczywa na stypach, rozwinęły się następne znaczenia w wyrazie m a n t u ł y blp.: 1, stypa 2, uczta na egzekwjach 3, hulanka, biba 4, łatwe dochody, oberchapki.

♀ Mantużyć p. **Motyl.**

Mantyka = biesagi, torba. **Mantyk** = ciemięga L. **♀ Mędyga** ═ Łc. m a n t i c a = biesagi, torba. Przejście znaczenia z torby na nudziarza oczywiste, por. b e l a, m i e c h, s a k, t o r b a itp. w przeniesieniu na ludzi. M. 81 i Lpf. X, 61 błędnie wyraz wyjaśniają.

Mantykora = „Zwierz indyjski, abo ludojad, jako to słowo brzmi u Indów" Kn. ‖ Wł. m a n t i c o r a. Fr. m a n t i c h o r e. Łc. mantic(h)ora ═ Gr. m a n t i c h ō r a s, albo raczej m a r t i c h ō r a s [objaśniacz Lindego dodaje wywód z Zd. m e r e t a = mąż + k h a r = jeść i przytacza nazwę ludu Bhillów m e r d i k u r a. Littré podaje Pers. m a r d i - c h u r a n = ludojad] = bajeczny zwierz indyjski.

Mantyna = tkanina jedwabna ═ Francuskiego ani innego wyrazu Eur. zupełnie temu odpowiedniego niema;

nazwa nasza zapewne z Wł. mantino = płaszczyk, okrycie. Por. **Manta.**

♀ **Manyzgować** p. **Manikować.**

♀ **Manyż** = farba do bielenia chałup i twarzy Pfil. V, 789 ≡ Może w związku z Ukr. manėżyty sia = robić ceregiele, mizdżyć się; wyraz nasz może pochodzić od Ukr. manež a. manyż, nie zapisanego u Żl., ze znaczeniem bielidła a. rużu, więc osoba malująca się, pretensjonalna, która „manežyt sia“, używa „manyżu“ i jest, jak się mówi po Rs., manežnaja = zmanjerowana, afektowana, pretensjonalna; w Rs. są jeszcze wyrazy: manežnostь = zmanjerowanie, nienaturalność i manežitьsja = wykręcać się, mizdżyć się, być afektowanym. Wszystko to zdaje się pochodzić z Pols. manjerny, manjerowany, wymanjerzony, manjerzyć się; ż zamiast rz byłoby fonetycznym powtórzeniem brzmienia naszego.

Manzer p. **Mamzer.**

Mańka, Mańkaty, Mańkut L. ♀ **Mania,** ♀ **Majka** = lewa ręka. ♀ **Majkiela,** ♀ **Mańda(k)** = mańkut. **Manko** = brak, uszczerbek O. || Słc. mand'ak, mand'avý = mańkut. Słń. manjkati, mankati, menjkati = braknąć. Srb. manjkati = zdechnąć; manjak = brak. Ukr. majkut (z Pols.) || Eur. dużo wyrazów od osnowy manc- ≡ Źródłem jest Łc. mancus (przymiotnik) = kaleka; stąd Śłc. manca mzn. = lewa ręka i Wł. mancare, Fr. manquer = niedostawać; Wł. Hp. Pg. manco = niedostateczny; manco (rzeczownik) = brak; Wł. monco [trudno pierwsze o wytłumaczyć Dz. I Manco] = kaleka. Wł. Hp. manca = lewa ręka. Śłc. mancare = kaleczyć itd. Zakończenie w mańkut przez analogję do kikut (raczej tak, niż do Fr. manchot = mańkut), por. chwierut-, a. przez *mańkót. Por. MF. Mańka. Mew. 182 manka.

Mara, Mora, Zmora poh. ♀ **Morus** m. Kg. Pozn. VII, 38—44 || Dłż. morawa, Głż. murawa = zmora. Słc. mura. Cz. můra. Słń. Srb. mora. Ssłw. mora = czarownica. Ukr. mara, mora. Br. marà. Rs. kikimora, šišimora. ≡ Mr. 60 Mopa powiada, że Miklosich poczytuje wyrazy powyższe za wzięte z Grm.; tak nie jest: MF. mora zbliża tylko z Grm., a Mew. 201 mora, zestawiwszy wyrazy nie — Słw., powiada: „wyraz ciemny“. Istotnie dochodzi się do takiegoż wniosku, zestawiając Nm. Mahr, Ags. i Skd. mara, Ag. mare, Fr. (cauche)mar, Ngr. mōra itd. Por. nadto Kge Mahr. Dz. II c Cauchemar. Mag. Mare 2.

♀ **Marakować** = „mieć żal do kogo“ O. ♀ **Marykować** ≡ Z języków Rus: Ukr. morokowàty, Br. marakawàć = być zgryźliwym. [Może ze Śłc. amaricare = dokuczać, dręczyć].

♀ **Maramony** lm. = ziemniaki Pfil. IV, 216 ≡ Zdaje się, że jest to przekręcenie wyrazów: ♀ barabola, ♀ barabonia, ♀ garagola itp. Patrz ♀ **Barabola.** Por. Pfil. IV, 654.

♀ **Maras,** ♀ **Maros** = grzązkie bagno || Słc. maras. Cz. marast ≡ Nm. Morast [z Fr. marais, Śłc. maragium = tzn.] = tzn. Do nas przez Słc. Por. Pfil. IV, 542.

Marcha m. i ż. L. ♀ **Mercha,** ♀ **Mércha,** ♀ **Myrcha,** ♀ **Merchel** = smarkacz, ♀ **Méra** || Głż. mjera = połajanka na kobietę. Słc. mršina, mrcina. Cz. mrcha = padlina itd.; Słń. mrha = bydło; merhyně = meretrix; marha = szkapa. Srb. marva = bydlę. Ukr. marhà, maržyna = stado || Węg. marha = stado. Rum. marfă, marvă = stado; towar ≡ Nm. Mähre, ♀ merche, mere, Sgnm. marha, meriha = 1, klacz 2, szurgot, klępa (o kobiecie). Por. MF. Mrha. Mr. 251 Marcha i 253 Merhyně. Mew. 191 mercha. Rzecz dziwna, że Mew. 190 umieszczono także marcha, jako wyraz pochodny od pnia mer-, skąd mrzeć. „My także, jak Niemcy, w naszej mowie stare koniską marchami zowiemy“ Naruszewicz (u L.). Por. Pfil. IV, 542.

Marchew, ♀ Marekwá, ♀ Marchwia, ♀ Markiew (skąd Mew. 192 merky wziął Pols. morchew?) || Dłż. march(w)ej. Głż. morchej, morchwja. Słc. mrkva. Cz. Słń. mrkev, mrkva. Srb. mrkva. Bg. morkovi. Ukr. morkow, morkwa. Br. morkwa, markòwa. Rs. morkovь, morkva || Lit. mórkas m.; mórkva (ze Słw.). Węg. morkony, murok. Rum. morcov ═ Nm. Möhre, Śgnm. mörhe, mor(h)e, Sgnm. mor(a)ha [ciemnego rodu]. Do nas, jak się zdaje, wprost ze Śgnm. Por. MF. mrkev. Mr. 61 mrkva broni słowiańskości marchwi. Mew. 192 merky nie wątpi o zapożyczeniu z Nm., i to w najdawniejszym okresie styczności. Por. Pfil. IV, 542. JA. XV, 489.

Marchułt, Marchołt = 1, upiór, straszydło 2, postać, znana w literaturze dw. 3, pewien ptak || Cz. Marcholt (w literaturze) ═ Nm. Markolf, częściej Morolf = postać z baśni i bajek; Morolf też = pewien ptak. Por. Mr. 396 Marchołt. Pfil. IV, 542.

Marcypan, Marcepan. ♀ Morcypun || Słw. prawie bez zmian || Nm. Marzipan, Hl. marsepein. Ngr. marsapâs ═ Wł. marzapane, Hp. mazapan, Fr. massepain [zapewne z Łc. maza (z Gr. máza) = polewka mączna, lemieszka. + panis = chleb] = tzn. Por. Lpf. X, 61 Марципанъ. Pfil. I, 150. Dz. I Marzapane. AV. 27. 37. Dawniej wywodzono wyrazy powyższe z Łc. Martii panis dsł. = chleb marcowy (por. Fr. pain d'avril) itp.

♀ Marekwá p. **Marchew**

Marelle p. **Morela.**

Marena p. **Brzana.**

♀ Marenga, ♀ Marulka, ♀ Maruga = gatunek tabaki Kg. Pozn. IV, 245. 246. Lp. 205 ═ Zap. od miasta Wł. Marengo; por. jednak Nm. Marino [od miasta Wł. Marino] = rodzaj tabaki.

♀ Margielnica, ♀ Margiel ż. = duchna, szlafmyca Psk. 46 ═ Albo z Nm. Mardermütze [złż. z Marder = wydra + Mütze = czapka, skąd ♀ muca, mycka] = czapka z wydry, albo raczej z Nm. ♀ margelmütze [złż. z Nm. ♀ margel (z Lit. mergà, zdrob. mergéle = dziewczyna) = dziewka, dziewczyna FWb. Margell] = babska czapka, czepiec. Zakończenie -nica stoi zam. Nm. Mütze. Przypuszczenie Psk., że z magierka wydaje mi się bezpodstawnym. Por. Pfil. IV. 542.

Margines, ♀ Marygines pch. O. ═ Dlatego tu się wciąga, że u nas występuje jako rzeczownik m. lp. wyraz, będący w istocie 1 pp. lm. od Łc. margo ż. mzn. = brzeg: margines.

Margrabia pch. **Margrab** Pfil. V, 425. **Markiz** pch., dw. **Markiez, Markwiz** || Głż. markhrabja pch. Słc. markráb pch.; markýs. Cz. markrabě pch., dw. markravě; markýz. Słń. markez. Rs. markgrafъ pch.; markizъ || Lit. margróvas. Rum. marchion; marchiz. Fr. margrave pch. char.; marquis pch. Wł. margravio char.; marchese. Hp. marques. Śłc. margravius, margraphius i in.; marchio ═ Nm. Markgraf [złż. z Mark = marchja, p. **Marka** + Graf = hrabia, p. t. w.] = tzn. Por. Pfil. IV, 542. Mr. 250 Margrabia. Do nas Margrabia z Cz., markiz z Fr.

♀ Marjasz = „zapomniana moneta 15-grajcarowa" Z. 100. **♀ Maryjas** Skj. IV, 306; V, 375 || Słc. mariaš. Cz. mariáš. Srb. marjaš ═ Węg. máriás = moneta 17-grajcarowa [tak nazwana dla wyobrażenia N. Panny na pieniądzu]. Por. JA. XIV, 531.

Marjaż = małżeństwo. **Marjasz** = gra w karty || Cz. mariáš = 1, małżeństwo 2, gra w karty. Rs. marъjàžъ = gra w karty; marъjàžitь = zyskiwać wielbicieli || Nm. Mariage = 1, małżeństwo

2, gra w karty. W gwarze Alzac. m o r i o e s c h e l s *Mélusine* I, 295 ═ Fr. m a r i a g e [Łc. maritare = żenić, przez Słc. maritagium = małżeństwo] = 1, małżeństwo 2, gra w karty i in.

Marka pch. **Markier,** ♀ **Marek** = znaczek pocztowy. ♀ **Mark** = chrapka, rankor: „M a r k na kogo mieć" Święt. Tu też należy własne **Marchja** (por. **Margrabia**) ‖ Dłż. Głż. mroka = granica. Srb. mraka = 1, drobny pieniądz 2, drobna waga. W innych Słw. m a r k a bez zmian ‖ Fr. m a r q u e, m a r c, m a r c h e (w znaczeniu granicy). Wł. Hp. Pg. m a r c a. Rum. marcă. Słc. marc(h)a i m a r c h i a w różnych znaczeniach, m a r c h i o itd. Węg. m á r k a ═ Nm. M a r k(e) [Śgnm. m a r c h a, Gt. m a r k a; Kge oddziela dwa źródła Nm. M a r k, może niesłusznie] = tzn. M a r k i e r z Fr. m a r q u e u r = tzn. M a r c h j a ze Słc. Tegoż pochodzenia są pochodne od m i a r k -, p. **Miarkować, Margrabia** i **Gmerk,** k. p. Por. MF. mroka. Mr. 257 Mraka. Mew. 183 marka. Pfil. IV, 478.

♀ **Markiew** p. **Marchew.**

Markiez, Markiz, Markwiz p. **Margrabia.**

♀ **Marmolaki** = ziemniaki Ap. XIV, 26 ═ Tegoż pochodzenia i znaczenia, co ♀ m a r m u r k i, tj. mające barwę marmurkową; co do zamiany r na l, por. ♀ m a r m u ł o w y, ♀ m a l m u r o w y, ♀ m a r m u l o w y itp.

♀ **Maronija** a. piwonja ═ Zap. naśladowanie Nm. M a r i e n r o s e [dsł. = róża N. Panny] = piwonja. Prof. Rostafiński sądzi wszelako, iż ♀ m a r o n i j a pochodzi od m a r u n a = amaracum.

♀ **Maronka** p. **Maruna.**

♀ **Maros** p. **Maras.**

Marsard: „W ziemi Pomorskiej dań, która portem, alias m a r s a r d... była zwana, kasujemy" (Władysław Jagiełło, w Statucie Herburta, u L.) ═ FWb., p. w. Marschrat, przytacza Hesiusa, który wyraz ten chce przeinaczyć na p o r c a r i u m, czyli opłatę od nierogacizny. W dokumencie z r. 1454 stoi: „exactionem, quae porcus, alias n a r z a s z... vocabatur... tollimus"; Hennig przeto mniema, że m a r s c h r a t wyczytano mylnie, zamiast n a r z a z. Por. Bdp. w słowniczku I, str. 27 narêzъ.

Marszałek } p. **Masztalerz.**
♀ **Marszałka** }

♀ **Marśnik** RA. XVII, 44 ═ Cz. m r š n í k. ? Od m r c h a.

Marta(h)uz: „Ludokrajce w Węgrzech m a r t a h u z a m i zowią" Klonowicz i in. (u L.). Rodowe M a r t a u z Lpf. XII, 466. W Głogera Słowniku rzeczy starożytnych str. 234 i w spisie błędnie **Marłahuz.** ♀ **Martauzić** = mitrężyć ‖ Cz. m a r t a l o u s, m a r t a l o z = szkodnik, maruder. Słn. Chrw. m a r t o l o s. Srb. m a r t o l o z. Ukr. m a r t o p l a s = szubrawiec, błazen ‖ Alb. a r m a t o l o s = wojownik. Ngr. h a r m a t ō l ó s. Tur. m a r t o l o s = żołnierz, chrześcjanin ═ Węg. m a r t a l ó c, m a r t a l ó z = zbójca; ludokradca, ludokupiec. U nas w drugiej części wyrazu sld. do -(h)u z, zwykłego zastępstwa Nm. H a u s = dom, jak w l a m u s, z a m t u z itp. Por. MF. Martolos. Mew. 184 martolosъ.

♀ **Maruga,** ♀ **Marulka** p. **Marenga.**

Maruna, ♀ **Marunka,** ♀ **Maron(k)a** = roślina pyrethrum a. matricaria ‖ Cz. m a r u n e k = psi rumianek; m a r u n k a = matricaria. Ukr. m a r y n(n) a, m a r u n a = anthemis ‖ Słc. m a r o n a = roślina alsine DC. ‖ Rum. m ă r u n c ă = Nm. Laugenblume = cotula, valeriana celtica ═ „Zowią ją m a r u n ą od matki, abo macicy, bo macicom bardzo pomaga; zowią też m a r e l l ą, po włosku, bo tak Włosi zowią macicę" Marcin z Urzęd. (u. L.). Z jakich języków mają być te wyrazy? Ani m a r u n a, ani m a r e l l a nie znajdują się w słownikach

Wł. z odpowiednim znaczeniem; maruna jest wyrazem zagadkowym, a Marelle po Nm. używa się zam. Amarelle i oznacza rodzaj wiśni, po Nm. Herbstenzian (gentiana, goryczka). Maruna może z Dnm. maraun = pyrethrum partenium FWb. Por. Lpf. X, 62 Maruna.

Mary ZDz. 34 ‖ Dłż. bora a. bory. Głż. mary. Słc. máry, máre. Cz. máry. Słń. pare lm. Ukr. Br. mary (z Pols.). Rs. nary, ♀ mary = 1, wyrko 2, mary ‖ Wł. bara. Fr. bar, bière ⩶ Nm. Bahre = nosze; mary. Por. MF. Mary, Para. Pfil. II, 259; IV, 542. Brl. 148. Mew. 211 podaje Rs. i Ukr. nary, w znaczeniu wyrka, nie zbliża wyrazu tego z mary, a tego ostatniego wcale nie podaje.

♀ **Marygines** p. **Margines.**

♀ **Maryján** p. **Majeran.**

♀ **Maryjas** p. **Marjasz.**

Maryjki lm. = rodzaj jabłek ⩶ Naśladowanie Nm. Marienäpfel [dsł. = jabłka Marji, tj. N. Panny] = rodzaj wczesnych jabłek.

♀ **Marykany** = ziemniaki. Pfil. IV, 216 ⩶ Zamiast ♀ amerykany; por. ♀ **Ameryki.**

♀ **Marykować** p. **Marakować.**

Marynaty = spodnie Pfil. V, 425. L. ⩶ spodnie marynarskie, (por. majtki od majtek), żeglarskie (zwykle szerokie), z Fr. marin, Hp. marinero, Wł. marinaio = żeglarz, majtek; Słc. marina = flota; stąd niby Łc. przymiotnik marinalia, jak tibialia = spodnie.

Marzan(n)a = mniemana bogini Słw., wspominana w pieśniach ludowych Pols. w postaci: ♀ **Marzana** i ♀ **Marzaneczka.** Rg. str. 205 i ods. Kg. *Pozn.* I, 169 ods. (z *Przyj. ludu*, rok XIII, n⁰ 8). Atm. VI, 625. 631. ♀ **Marzana** = ♀ manija RA. XXVI, 383. ♀ Marzania niedziela = laetare RA. IX, 318. *Na dziś.* I, 811 ♀ **Marzanki** blp. = obchód Til. ser. 2, n⁰ 82, str. 43. ♀ **Morzana** i ♀ **Marzana** Kg. *Kal.* I, 258 (z *Warty* 1885, n⁰ 570—71). ♀ **Marzena** Atm. VI, 631. ♀ **Marza** ib. 632. ♀ **Marzanka** ib. 634. *Wisła* VIII, 817. ‖ Słc. Morena, Muriena = Marzana. Cz. Marana, Morana, dw. Morena, Mařana, Mařena, Mořena = Marzana; taż postać w rodzaju m. Mařoch. Może Ukr. Maréna = drzewko w obrzędach kupalnych. ⩶ O Marzanie istnieje cała literatura; przegląd jej znajduje się w wybornym artykule Zíbrta „Vynášení 'Smrti'", w czasopiśmie *Český lid*, t. II. Ostatnie słowo krytyczne o tej bogini wypowiedział prof. Brückner w JA. XIV, 178: „Pewnym jest, że bogini Dziewy, Dziewanny nie było i że Morana a. Marana, jako słowiańska bogini zimy, tymczasem żadnej pewnej podstawy nie ma". Zíbrt (w miejscu wsk., str. 31 odbitki) mówi: „Zwyczaje te (wynoszenia, topienia Marzany-Śmierci) są biegiem czasu przeistoczonym przeżytkiem igrzysk pogańskich i obrzędów z zamierzchłej przeszłości, witających powrót miłej wiosny". Co do mnie, nie wdając się w obszerne wywody, które w Słowniku byłyby nie na miejscu, w krótkich uwagach wyrażam zdanie: 1, Do str. 175 przytoczonego JA. XIV dodać należy pieśni Pols. i ich urywki, które wskazano wyżej przy nazwach ludowych Marzany. 2, zdaje się, że obrząd topienia śmierci (= zimy minionej) jest odwieczny aryjski, i że 3, Słowianie istotę topioną, paloną, wogóle wynoszoną w postaci niewiasty, nazywali imieniem, urobionym od pnia mr- (skąd mrzeć, śmierć itd.). 4, dzisiaj trudno jest orzec, jak brzmiało ono u nas i u innych Słowian, ponieważ 5, pod wpływem chrześcijaństwa, imię to w obrzędach zmieszano z imieniem i postacią N. Panny, po Pols. Marza, Marzan(n)a (= Marjan(n)a), po Cz. Mářa, Maří, Mařen(k)a itp., po Słc. Mara itd. Ślady takiego brzmienia Pols. przechowały się w nazwie mięty: Maryi mięta a. Marzymięta, oraz w nazwach miejscowości Pols.: Marzankowice, Ma-

rze a. Marzy Stare i Nowe, Marzeczki, Marzenin(o), Marzeńska Wola, Marzęcice, Marzęcin(o), Marzękowice (raczej Marzenkowice), Marzankowice itp. 6, nazwę roślin (p. **Majeran**) zmieszano z powyższemi przez sld. Por. artykuł J. Zubatego w JA. XIII, 418—433, zwłaszcza str. 431.

Marzyca = roślina chaetospora, a. cladium, a. schoenus Maj. ═ Może Łc. marisca = roślina, zwana po Nm. Feigwarze. Por. Mr. 251 mariška. Lpf. X, 63 Marzyca. Mew. 183 marica.

Marzymiętka a. **Panny Marji miętka, Miętka grecka** ‖ Cz. máta řecká a. máta Matky boží ═ Nm. Marienminze a. Frauenminze [Marien- toż, co Frauen- = N. Panny + Minze = mięta] = tzn. Marzy = Maryi, od dw. Marza = Marja, więc roślina właściwie zwie się Marzy miętka. Na wzór tej nazwy niedawno urobiono Marzymłodek (senecio) i Marzywoń (Printzia), prawdopodobnie nie wiedząc, co znaczy marzy. Por. Pfil. IV, 542. Patrz **Marzan(n)a.**

Mas, Mos, Mus(ch) = miar(k)a. **Mastab, Musztap, Musztabel** L. ‖ Dlż. maska = miarka (zboża). Słc. Cz. más = kwarta. Słń. masel = kufel ═ Nm. Mass nj. = tzn. Mus zap. = * mós. Nm. Masstab [złż. z Mass + Stab = laska, kij, skąd nasz Sztab] = skala, miara.

Maska pch. złż. dw. **Maszka, Maszkara. Maskarada** ‖ Słw. i Eur. powszechnie, np. Cz. maškara, maska; Srs. maškara, Rs. maska. Wł. maschera; mascherata = maskarada. Hp. Pg. mascara, Fr. masque, mascarade; Słc. masca = strzyga; mascha, mascus = maska; mascarata = maskarada itd. Nm. Maske; Maskerade itd. ═ „Z Ar. maschara = żart, śmieszenie, maska, od sachar = żartować, śmiać się z kogo"... M. 82. Por. Dc. 158 Mascarade. Mr. 252 Машкара. Mt. masxera. Gg. 151.

Masłok, Masłach pch. = sok odurzający: „Konfekcik, czyniony od Turków, który oni masłachem, my masłokiem zowiem" Syrenjusz (u L.) ‖ Słc. maslak. Cz. maslák, maslok, mašlák = datura stramonium. Słń. maslák = szaleństwo; maslačiti = szaleć ‖ Wł. maslocco. Fr. masloc i in. ═ „Ziele, z którego dawniej robiono na Wschodzie proszek i pigułki, wprawiające w szał i odurzenie, z Ar. maslacha = gatunek solani nigri (psianka)" M. 82. Tur. masluk. Por. Węg. maszlag = durman, maszlagos = jadowity. Por. Mr. 252 Maslák i Maslok (niewłaściwie Nm. Maschlach tu wmieszano; jest to = Pols. maślacz, k. p.). Mew 184 maslokъ. Dc. 61 pod Bangue. Słń. z Węg.

♀ **Masny** = tłusty ═ Zapisuje się, aby sprostować wywód Pfil. V, 791 z Cz. masní = mięsny. Naszemu ♀ masny, dw. mastny odpowiada Cz. masný (zam. mastný); oba wyrazy pochodzą nie od mięso, Cz. maso, lecz od pnia maz-, skąd maść, masło itd. To samo stosuje się i do wyrazu dw. mastność, ktorego niema potrzeby uważać za Cz. JA. IV, 384.

♀ **Masopust** p. **Mięsopust.**

Massyk L. = rodzaj wina ═ Zapisuje się dlatego, żeby zwrócić uwagę na niedokładne objaśnienie O.: „wino, a. inny jaki napój". Wyraz pochodzi z Łc. massicum (dom. vinum) = wino z góry Massicus, w Kampanji.

♀ **Mastajnia** p. **Masztalerz.**

♀ **Maszchopstwo** = spółka. ♀ **Maszop** = rybak; ♀ **Maszoperja** = związek rybacki: ♀ **Maszoperować** = zgromadzać się na zebrania rybackie. Psk. 46. ♀ **Maczupja** Nadmorski, *Kaszuby* 86 ═ Nm. Maskopei, ♀ maskopie, ♀ maschkopie, maatskuppije, ♀ maskuppije, ♀ maschopij, ♀ maschopey, ♀ maschkabaye, ♀ muschkope i in., oraz pch. ♀ maskopiren itp. [z Hl. maat-

schappie, Szw. matskopi, z Hl. maat = towarzysz, wspólnik, patrz **Majtek**; druga część wyrazu = Nm. -schaft, niby nasze -stwo] = tzn. Por. GW. Maskopei. FWb. Maskopie.

Maszek L. (z Potockiego) ═ Zapewne skrócenie wyrazu Adamaszek, p. **Damaszek**.

Maszka }
Maszkara } p. **Maska**.

♀ **Maszkieta** = łakocie Pfil. V, 791. ♀ **Maszkiecić** = łasować. ♀ **Maszkietny, Maszkietnik** = łakomiec. RA. XVII, 44. ♀ **Maszkietka** = legumina (od Kalisza) ═ Słc. Moraw. maškrta = łakocie, maškrtiti = łasować. [Może z Nm. Naschkerbe (złż. z naschen = łasować + Kerbe = zacięcie, szczelina, karb) feminal]. Por. RA. XVII, 44.

Masztalerz pch. **Masztarnia, Masztalnia, Masztelnia,** ♀ **Mastajnia. Marszałek** pch. złż. ♀ **Marszałka** ż. ‖ Słc. maštal pch.; maršal pch. Cz. ma(r)štal; maršal. Ukr. masztalìr; marszàł. Br. marszał, marszałak a. marszałko. Rs. maršalъ pch. i złż. ‖ Słc. mar(e)scalcus, marchalchus i in. Wł. mariscalco, maniscalco, maliscalco. Hp. Pg. mariscal. Fr. maréchal = kowal; marszałek. Rum. marešal ═ Nm. Marstall, Sgnm. marstal = stajnia; Nm. Marschall, Sgnm. marahscalc = pierwotnie sługa stajenny, później marszałek [złż. ze Sgnm. marha = koń, p. **Marcha** + Stall = stajnia, Sgnm. scalc (= Nm. Schalk) = parobek]. Por. Kge p. t. wyrazami. Dz. I. Mariscalco. Pfil. II, 251: ♀ mastajnia sld. do stajnia. ib. IV, 542.

Maślacz = rodzaj wina ‖ Słc. Cz. maslač. Ukr. maslacz ‖ Nm. Maschlach = Węg. máslás = tzn. U nas sld. do masła.

Maślesz „albo Wątlik = roślina malaxis“ O. **Masleska** = złotogłów (lilium martagon) L. (z Syrenjusza). **Maślez** (maslyez) = bufagium Mew. 179 ma. **Maślosz** Pfil. II, 161. ♀ **Maśloch** = chwast jakiś Kg. *Krak.* IV, 312 ═ Trzeba, aby znawca botaniki orzekł, czy i ile nazwy powyższe są z sobą w związku; bez tego niepodobna dojść, czy pochodzą od masła, czy obcego są rodu.

♀ **Maśter** p. **Magister.**

Mat, dw. **Met** (w szachach) pch.: „Dał mu met“ Górnicki (u L.). **Mat** pch. = bezbarwność itd. ‖ Słw. i Eur. w licznym rozgałęzieniu, np. Dłż. matny (z Nm. matt) = znużony. Cz. mat. Rs. šàhmaty blp. = szachy. Słc. mattus = smutny. Fr. mat = 1, mat, 2, matowy, dw. smutny. Wł. scaccomatto, Hp. xaquimate = szach i mat. Nm. matt (z Fr.) = znużony; bezbarwny ═ „Pers. mat = osłupiały, doprowadzony do ostateczności... szach mat dsł. = król (szach) zbity...“ M. 84. „Ar. esz szāch māt = król umarł“ (z Pers.) Dc. 107 p. w. Échecs i 159 Mat. Por. MF. matny, Mt. mat. Lpf. X, 64 Матъ. U nas e znalazło się może przez analogję do meta, bo mat jest kresem, metą gry.

♀ **Mataśka** p. **Motyl.**

Materklasy = graty, rupiecie. Kn. dodaje: „vocant sic aliqui et figuras mathematicas et literas sibi ignotas“ ═ Dodatek ten Knapskiego nasuwa dla drugiej części wyrazu kulasy (= * kólasy, od koło, z lm. sygmatyczną?); ale coby znaczyła pierwsza?

♀ **Materzel** = łańcuch, którym konie do dyszla przypinają Skj. IV, 358 ═ RA. XVII, 45 zbliża motuz, ale tu brzmienia zbyt są różne; drugą częścią wyrazu jest niewątpliwie Nm. Seil(e) = powróz; niejasna jest pierwsza.

Matlerz p. **Machlarz.**

♀ **Matoczyna** = piasta, buksa RT. 215 ═ Ukr. màtoczyna = tzn.

♀ **Matoga**
♀ **Matoha**
♀ **Matołek** } p. **Motyl.**
♀ **Matołka**
♀ **Matółka**

♀ **Matrad(i)ur(a),** ♀ **Matred(i)ur(a)** = jakiś dawny taniec. „Od Włochów, powiada Górnicki *O elekcji*, przyjęliśmy galardy... a później metriduro“ Gołębiowski *Gry i zabawy*, 317 ‖ Rs. matradur(a) = taniec staroświecki ≡ W słownikach swoich nie znalazłem wyrazu Wł.

♀ **Matraguna** } p. **Mandragora.**
♀ **Matryguna**

Matrykuła p. **Metryka.**

♀ **Matylka** p. **Motyl.**

♀ **Mauka** p. **Miawka.**

Maur p. **Murzyn.**

♀ **Maum** p. **Mułła.**

♀ **Mazalanka,** ♀ **Mazalánka.** ♀ **Mazelánka** p. **Mezelan.**

Mazaniki lm.: „Contumeliose maszanyky pati“ Pfil. IV, 583 (XV w.) ≡ Cz. mázankové lm. [Cz. mazánek, częściej mazanec = 1, kołacz 2, potrawa z jaj, masła i mięsa 3, kasza jaglana 4, jajecznica] = boleści przedporodowe. Por. Pfil. IV, 583. Nie wiem, dlaczego po Cz. bóle te tak nazwano.

Mazinet, Macinet = rak morski ≡ Wł. masinetta = tzn. Por. Mr. 396 Mazinet.

Mazo = stawka (w grze karcianej) O. ≡ Wł. mazzo = talja (kart).

Mądrzyk p. **Małdr.**

Mąka pch. *złż.*, dw. **Mauka** (z Cz.) ‖ Dłż. Głż. Srb. Ukr. Br. Rs. muka. Cz. mouka. Słń. moka, muka ≡ Czy wyrazy Słw. pochodzą ze Śgnm. munke = zacierka, lemieszka, którego echem są Nm. gw. munken, munggen, munggel, maucke, mocke ze znaczeniem jakiejś potrawy mącznej, o tym, zdaje się, nie można myśleć, ponieważ 1, język Nm. ma odwieczny wyraz Mehl (od mahlen = mleć) na oznaczenie mąki i 2, ponieważ potrawa z mąki jest oczywiście czymś późniejszym od niej. Por. Mew. 201 monka 2. GW. pod wyrazami wymienionemi.

♀ **Mąklej** = klej tafelkowy, śliną zwilżany ≡ Nm. Mundleim [złż. z Mund = usta, por. **Munsztuk** + Leim = klej, por. **Lajmlader, Lentrykować**] = tzn. Por. Btrge VI, 304. Pfil. II, 461: sld. do mąka i klej; ib. IV, 542.

♀ **Mecha** = miód pitny ≡ Węg. méhser, mézser [méh(e) = pszczoła] = tzn.

Meches ‖ Cz. meches = opłata, wnoszona niegdyś przez Żydów za przejście przez most murowany w Pradze Brl. 149 ≡ „Wychrzta, od Hb. mekes = podatek, cło, w Chald. = celnik, a że celnicy byli w wielkiej zawsze pogardzie u Żydów, przeto tym imieniem przezwano wychrztów“ M. 83.

♀ **Mechmaty** p. **Mochnatka.**

♀ **Mecka** p. **Maca.**

♀ **Mecyje** lm. = osobliwość; delicje, przysmaki Pfil. IV, 217 ≡ Przez Żyd., z Hb. mezijah = coś znalezionego, une trouvaille, od māzāh = znaleźć.

Meczet, dw. **Meszkita,** czasami z Niemiecka **Moszea,** z Francuska **Moskieja,** z Włoska **Moskita** ‖ Słc. Srb. mečet. Cz. měsita, medżet. Bg. medżit, mečeta. Ukr. meczet'. Br. maczèt. Rs. mečetь, mizgitь ‖ Fr. mosquée. Wł. meschita, mosca. Hp. mezquita. Pg. mesquita. Węg. mecset. Nm. Moschee (czyta się moszee). Ngr. masgídion, magísdion, metzítion, mentzíti ≡ „Z Ar. mesdżid = miejsce czci [od sadżad = kłaniać się, bić czołem]; tak u Turków zowią się mniejsze świątynie, większe zaś zowią się dżami“ M. 83. Patrz **Dżamja.** Por. Dc. 169 Mosquée. Mt. p. w. mésdżéd. M. 84 Meszkita. Mew. 186 medżitъ.

Lpf. X, 65 Meczet. Do nas meczet może z Węg., lub Cz., meszkita z Wł., moszea z Nm.

♀ **Medek** = rodzaj czepca GO. 171. ♀ **Medik** = tzn. ib. 52 ═ ?

Medelan p. **Mezelan.**

Medżydże = order turecki, ustanowiony 1851 przez sułtana Abd-ul-Medżyda (znaczy dsł. „sługa Sławionego" = Boga) ═ Słw. Eur. bez zmian ═ Ar. medżydjeh dsł. = sławna, znaczy niby Medżydka. Powinienby wyraz u nas brzmieć raczej medżydje.

♀ **Megaj,** w wyrażeniu „Megaj, bejar!" = stój, włóczęgo! RA. XVII, 24 ═ Węg. megáll = stój! Sld. do końcówek rozkaźnika Pols. Betjar p. **Baciarz.**

Mej!: „Herb kupił, a nie czynił nic godnego; Lecz mu też mówią: O towarzyszu, hej! W twoim herbie mej!" Stryjkowski (u L.) ═ „Wyraz Nm. mein (dsł. = mój) schodzi na prosty wykrzyk, rozpoczynający napomnienie, lub lekkie zdziwienie, w rodzaju „no proszę!", „ej!", „ach!", „czyżby!", podobnież, jak „lieber!" (dsł. = kochany), np.: „mein, sag an!", a. „mein, was hat doch das Buch vor (= für) einen Titel? itp." GW. p. w. Mein. Por. Meinchen doch! FWb.

Mejnk GO. 171 zap. = Nm. Mönch = ryba, squalus squabina. GW. por. **Miętus.**

♀ **Mejster** p. **Magister.**

♀ **Mekleć** } p. **Machlerz.**
Mekler }

♀ **Mejzel** p. **Meseł.**

Melabja: „Poskromcie, radzę, młodzi, swoje melabije" Kochowski (u L.) ═ Dopełniacz Lindego objaśnia: Gr. melopoiia = śpiewanie biesiadnicze, podobno trafnie; dodać tylko można, że Kochowski zapewne umyślnie przekręca drugą część wyrazu, aby upodobnić go do labija (wyraz w gwarach dziś znany, p. **Labować**) = uciecha, lusztyk.

Melchmus p. **Mus.**

Melie: „Nici lazurowe, vulgo melie" Jucewicz *Wspomn. Żmujdzi,* 195 (z r. 1701) ═ Lit. mélys ż. lm. = barwa niebieska, mélynas = niebieski.

Melihbasz L., **Melikbesz** O. ═ „Z Ar. melbes, lm. melābis = odzież, szaty" M. 84. Wywód wątpliwy dla niezgodności brzmień. Może raczej melikbez [złż. z Ar. melik = król i bez = płótno] = znaczyłoby: płótno królewskie. O. objaśniając tłumaczy z Nm. to, co L. podał jako wyjaśnienie innych wyrazów, patrz **Musułbas.**

♀ **Melka** p. **Mal.**

♀ **Melkarnia** = miejsce wyrabiania syrów Pfil. V, 792 ═ Nm. Melkerei, a. raczej Molkerei = tzn. Por. **Mulka.**

♀ **Melnica** p. **Muł.**

♀ **Melot** = melilot PB. 123 ═ Gr. melílōtos, skąd Łc. melilotos.

♀ **Melwetk** = głuptas Psk. 47 ═ Może Nm. Mehlbeutel = worek na mąkę, z mąką, a. Nm. maulwitzig dsł. = dowcipny (tylko) na gębę.

♀ **Mełaje** lm.: „Huculy" pieką mełaje, stulnie i mantuły" Kł. XVII, 167 ═ Ukr. mełàj = polenta, ma małyga, chleb kukuryziany [z Rum. mălaiu = mąka kukuruziana; polenta].

♀ **Mełsák** = trzpiot; wścibski Święt. ═ Zap. Nm. Melhsack [złż. z Mehl = mąka + Sack = sak, wór] = wór na mąkę. Mówi się: „Plump, dick, hinfallen wie ein Mehlsack" = niezgrabny, gruby, padać, jak wór z mąką GW.

♀ **Mem** = cymbał, niedołęga ═ Nm. Memm(e) mzn. = tzn.

♀ **Memel:** „W memlu być = być w ruchu, przy zajęciu“ Pfil. IV, 217 ≡ ?

Memnog p. **Minog.**

Menca p. **Mennica.**

Mendel p. **Mędel.**

Menestra = „rosół włoski“ L. ≡ Wł. m i n e s t r a [z Łc. m i n i s t r a r e = podawać do stołu] tzn. Dz. II, s. Minestra.

Men(n)ica pch., dw. **Minca, Mynca, Minica, Mynica, Menca,** ♀ **Miednica. Mieńcarz** pch. (Pfil. I, 311; IV, 411). ♀ **Mynce** lm. = pieniądze? KM. 92 ‖ Słc. m i n c a. Cz. m'i n c e ≡ Nm. M ü n z e (Sgnm. m u n i z z a, z Łc. m o n e t a, skąd nasza m o n e t a pch.] = 1, pieniądz 2, mennica. M i e ń c a r — jest sld. do m i e n-, skąd mienić i wymieniać. Por. Mr. 253 i Mew. 189 menica. Pfil. IV, 543.

♀ **Méra** p. **Marcha.**

♀ **Mercha** } p. **Marcha.**
♀ **Merchel** }

♀ **Merdyrdy** = ziemniaki całe gotowane Pfil. V, 792 ≡ Czyby to Nm. M e h l b i r n e = gruszka mączanka?

♀ **Merdzeny** p. **Myrski.**

♀ **Merk** p. ♀ **Gmerk.**

Merkiny lm.: „Korzenie, szafrany, m e r k i n y...“ Volumina leg. (u L.) ≡ ?

♀ **Merla,** ♀ **Mérla,** ♀ **Myrla** = komar Pfil. III, 306. 494 ≡ Ze Słc. m r l a, Cz. m r l = pediculus pubis; gnida. Por. RA. XVII, 87.

Merla ≡ Fr. m a r l i (e) = tzn., pochodzenie niewiadome.

♀ **Merma** = warga bydlęca Psk. 47. Dd. 52, 136 ≡ Zapewne = * m u r m a i jest w związku z Nm. m u r m e l n = mruczeć.

♀ **Merski** p. **Myrski.**

Meseł L. **Mesel** Ż. ♀ **Mejzel** = dłóto ≡ Nm. M e i s s e l = tzn. Por. Pfil. IV, 543.

♀ **Mesować** = radzić *Wisła I*, 151. 153 ≡ Nm. m e s s e n znaczy właściwie mierzyć; przejście znaczenia na radzić dość jest tu trudne; może więc raczej od Nm. M e s s e mzn. = jarmark, więc m e s o w a ć mogłoby tak się wytworzyć, jak jarmarczyć = głośno rozprawiać, naradzać się.

Mesówka = „gorzałka, pierwszy raz przepędzona“ L. **Męsówka** O. ≡ ? Może Nm. M e s s b r a n n t w e i n, coby znaczyło = jarmarczna, licha wódka?

Mespla, Mespuł, Mespil, Mesplik p. **Niesplik.**

♀ **Mest** = zwykle; może; często pleonastycznie Dd. 22. 136. 139. Tegoż *Janek w Kniei*, 10. 14 ≡ Dnm. m e s t [= Nm. m e i s t] = może, wprawdzie; prawie FWb, meist.

♀ **Mester** p. **Magister.**

Meszkita p. **Meczet.**

Meszty ‖ Słń. m e s t v a = rodzaj trzewików. Srb. m e s t v a, dw. n e s t v a = rodzaj kamaszy skórzanych. Ukr. m e s z t y ‖ Rum. m e s t = pończochy skórzane. Ngr. m é s t i ≡ „Tur. m e s t = botynki lekkie ze skóry a. safjanu..“ M. 84. Por. Mr. 254 i Lpf. X, 321 Mestva. Mt. mést.

♀ **Meszyna** = zamsz RT. 215 ≡ Rum. m e š i n a = skórka jagnięca.

♀ **Meśka** = oczko (u powroźników ≡ Nm. M a s c h e, zdrob. M ä s c h c h e n = tzn.

Met p. **Mat.**

♀ **Meta** p. **Maca.**

♀ **Metalka** p. **Motyl.**

Metki: „Mizguś m e t k i“ L. ≡ L. zbliża Rs. m ê t k i j = dobrze celujący, zręczny; wyraz wzięty nie z Rs.,

lecz z Ukr. mètkyj = żwawy, zręczny, czynny.

Metr } p. **Magister.**
Metresa }

Metryka pch. ♀ **Mętryka,** ♀ **Mantryka.** Dw. wyraz ten oznaczał też archiwum. **Matrykuła** pch. || Słc. Cz. matrika (wyraz, rozpowszechniony w Cz. zwłaszcza od wojen husyckich). Ukr. Br. metryka. Rs. metrika ═ Słc. matrica = stolica [z Gr. matrikós = macierzyński]; postaci *metrica w DC. niema; w znaczeniu metryki znany jest powszechnie w Słc. wyraz matricula = spis (w różnych znaczeniach, z Łc. matricula = spis, np. u Justynjana); stąd Nm. Matrikel, Pols. matrykuła itd. Niewątpliwie metryka dostała się do nas z Cz.; trudno wyjaśnić powody zmiany pierwszej samogłoski. Por. Mosbacha *Godysław Paweł,* 44. Nosowość w gw. jak w ♀ mięszać, mięszkać itp.

Mezelan, Mędzelan, Medelan = tkanina lniano-jedwabna L. ♀ **Mazelánka** = suknia; koszulka; spódnica, ♀ **Mazalánka.** ♀ **Melsonka.** Blizkie brzmieniem: **Madzelana** = matecznik O. ♀ **Mozelony** = astry, ♀ **Mazeloki** = białe śliwy || Cz. mezulán = tkanina; mezulánka, majzalenka = suknia z medelanu. Słn. mezlan = muślin; mezlanka = suknia kobieca || Nm. Meselan(g), Messolan, Mezeline ═ Fr. mézeline [z Wł. mezzo = pół + lino = len] = tkanina lniano-jedwabna. Nazwa matecznika może od przeniesienia pojęcia sukni na klateczkę. Por. MF. Mezlan.

Mędel, Mandel, Mendel pch. || Dłż. mandel. Głż. mandl. Słc. Cz. mandel. Ukr. mandel = 15 (snopów itd.). Br. mendal || Lit. mandelis. Słc. mandala ═ Nm. Mandel = 1, kupka snopów 15 2, 15 sztuk czegokolwiek [ciemnego pochodzenia]. Por. Mr. 249 Mandel. Phil. V, 543.

Mędrzyk p. **Maldr.**

♀ **Mędyga** p. **Mantyka.**

♀ **Męk** = przytym, nadto, do tego Nadmorski *Kassuby,* 143 ═ Dnm. mang, mank = między, pomiędzy FWb. Dt.

Męsówka p. **Mesówka.**

Mętel } p. **Manta.**
Mętlik }

♀ **Mętel** }
♀ **Mętelica** } p. **Motyl.**
♀ **Mętol** }
♀ **Mętlica** }

♀ **Mętoperz** itp. p. **Nietoperz.**

♀ **Mętować** pch. = rachować pewnemi umówionemi wyrazami w grach *Wisła* II, 191—193 ═ Od meta = rodzaj gry w piłkę, z dodaniem nosowości, jak w mięszkać, mięszać itp. Meta z Ł. meta = znak (wyścigowy), cel i in. znaczenia.

♀ **Mętryka** p. **Metryka.**

♀ **Mętyl** p. **Motyl.**

Miarkować pch., zlż. || Dlż. markovaś pch. Głż. měrkovać. Cz. merkovati. Ukr. mirkuwaty pch. Br. miarkawáć (dwa ostatnie z Pols.) ═ Nm. merken = uważać, znaczyć itd. [tegoż rodowodu, co **Gmerk** i **Marka,** k. p.]. Por. Mew. 191 merkova. MF. merkovaty. Bb. 11. Sld. przystosowano do pnia miar- (skąd miara, mierzyć itd.).

Miarz = roślina imperatoria, inaczej Mistrzownik (naśladowanie Nm. Meisterwurz) L. ═ Brzmieniem odpowiada Nm. Miere = anagallis arvensis; alsine media, przez Hl. muyer, muer, z Łc. morsus (gallinae), w Nm. przerobione też na sld. Meier.

♀ **Miawka, Małka, Mauka** = rusałka Siemieński *Podania,* nº 128. Ap. III, 89; IV od str. 3 ═ Ukr. miaŭka a. maŭka = rusałka; màwok a. màłok = jej dziecię; maŭskỳj wełykdeń = czwartek po Zielonych świątkach [por. Rs. ♀ navь,

nàvьe i in. = nieboszczyk: nàvskij denь = zaduszki wiosenne; por. Mew. 211 navь]. Por. Máchal Nákres slovans. bájesloví, 119—121. Mew. 211 navь.

♀ **Micha** p. **Misa.**

♀ **Miciuda** = słabeusz. Może tu należy ♀ **Mitera** = tzn. ☰ Słc. Cz. gw. mičuda = głupiec, bałwan.

♀ **Miczała** a. Konował = urzędnik opiekujący się pijanemi gośćmi Ap. I, 86 ☰ ? Może w związku z Moraws. Mičula = Michałek? Żl. nie ma.

Midera: „Jego pokolenie w miderę pójdzie" Kochowski (u L.) ♀ **Miderja** a. ♀ **Mider** = poniewierka: „Poszło w mider, w miderję" = wniwecz; ♀ **Zmidernieć** = zniszczeć (z Krakowskiego). ♀ **Mideractwo.** Może tu należy ♀ **Miterny** = niedorodny (z Galicji) ☰ Linde, objaśniając Kochowskiego, dodaje: „może mizerja, mizeractwo". Zapewne ma słuszność, ale zastanowić się należy nad powodem zmiany z na d; zdaje się, że szukać go należy w Nm. nieder = na dół; w złożonych rzeczownikach i czasownikach Nm. owo nieder- dodaje znaczenia upadku, obalenia itp.; możebny też byłby wpływ Nm. mindern = zmniejszyć, uszczuplić oraz ♀ miderak, k. p.

♀ **Miderak,** ♀ **Midorak,** ♀ **Minderak** pch. = ubiór kobiet wiejskich (spódniczka, kożuszek itp.) ☰ Nm. Mieder = gorsecik, kabacik. Zakończenie u nas nie jest, jak w Inderak, powtórzeniem Nm. Rock, lecz dodaniem zdrobnienia -ak.

Miech pch. *złż.* ☰ M. 85 przytacza Pers. meszk = bulga, szawłok; jest to zapewne pokrewieństwo aryjskie; por. Skr. meša = baran; runo; skóra. Por. Mew. 194 i 429 mêchъ.

♀ **Miecielica** = 1, zamieć 2, taniec białoruski L. O. ☰ Br. miaciėlica = oba te znaczenia. Ukr. metełýcia = taniec.

Miecz pch. *złż.* dw. **Miekut, Miekowsko** ‖ Słw. wszystkie z małemi zmianami ‖ Lit. méczius. Fińs. miekka. Tur. mecz M. 85. ☰ Mr. 62 Мьчь mniema, że to wyrazy wspólno-aryjskie. MF. мьčь powiada, że to wyraz „wątpliwego pochodzenia". Mew. 208 мьčь nie wyraża zdania, przytacza tylko Gt. mēki, Ssas. māki; dodajmy jeszcze Skd. maekir, Ags. mēce; wszystkie znaczą miecz. Por. JA. XIII, 353; XV, 489; XVI, 170.

Miednica p. **Mennica.**

♀ **Miegieś** = obżartuch RA. XVII, 24 ☰ Węg. megesz = żreć.

Miel p. **Mal.**

Mielcarz pch. **Mielcuch** L. i gw. **Malcarz** pch. O. ‖ Węg. maláta = słód ☰ Nm. Malzer, Mälzer = tzn. Mielcuch z Nm. Malzhaus [*złż.* z Malz = słód + Haus = dom]. Por. Lpf. X, 323 Mielcuch. Pfil. IV, 543.

Mielec roślina L. i ♀ ‖ por. Słc. melec = mlecz.

Mielerz, ♀ **Mila** = stos, siąg ‖ Dłż. milaŕ. Słc. míl'a. Cz. milíř, dw. miléř ‖ Węg. mile ☰ Nm. Meiler, Sgnm. mīler [może z Łc. miliarum = tysiąc (sztuk itp.), więc niby 1000 szczap Kge Meiler] = tzn. Por. Mr. 255 Milíř. ♀ Mila ze Słc., to zaś z Węg.

♀ **Mieniej,** ♀ **Mieni** = mniej. ♀ **Mieńszy,** ♀ **Myńszy** = mniejszy ☰ Cz. méně = mniej; menši = mniejszy.

Mieniek }
Mientus } **Miętus.**
Mień }

Mieńcarz p. **Mennica.**

♀ **Mierenda,** ♀ **Mieryńda,** ♀ **Mirenda,** ♀ **Mierendza** = karm bydła; żywność, strawa. ♀ **Mieryndznik** = pastwisko. ♀ **Mierydzać,** ♀ **Mieryńdzać,** ♀ **Mierędzać** = żuć; jeść ‖ Słc. merinda; merydzať. Cz. merenda = podwieczo-

rek; zabawa, biba; potrawa z gruszek. Ukr. merendia = prowjant, żywność; meréndaty = przeżuwać ≡ Rum. merinde = podróżne zapasy żywności; żywność; merindez = jeść podwieczorek; zaopatrywać w żywność [Łc. merenda = podwieczorek]. Por. RA, XVII, 11. Mew. 191 merendja.

♀ **Mierlák** p. **Jarlik.** Dod. Słc. moliak = tzn.

Mi(e)robolan = „roślina emblica" O. ≡ Fr. myrobolan = zamorski owoc suszony, z Gr. myrobálanos [złż. z mýron = wonny olejek + bálanos = żołądź, orzech] = owoc jakiegoś drzewa, z którego sporządzano wonności.

Mierunka p. **Morela.**

Mierzeja, Nerzeja, Nerunga L. **Neruga** u Szulca, *Mythologia* 114. „Wyspę przy wpadnieniu Szkarpawy do Wisły Niemcy Neryngiem, Polacy swą mową Mierzeją zową" Klonowicz (u L.). || Mr. 262 przytacza Cz. meřeje = płaskie pomorze; wyrazu tego Kt. nie podaje ≡ O nazwie przesmyku, dzielącego Bałtyk od zatoki Kurońskiej, istnieje cała literatura; streścił ją FWb. p. w. Nehrung. Autorowi najwięcej się podoba artykuł Neumanna (w *Neue Preuss. Prov.-Blätter* a. F. VI, od 385), który zbliża Skr. nāra = woda, Gr. nērós = mokry, ale pomija Lit. nároas = nurek (ptak), nérti = nurzać się, Néris = Wilja, oraz Słw. licznie rozrodzone wyrazy od pnia ner- (Mew. 212), skąd nasze nurek, nurzyć, Nur, nurt, nora itd. Po Nm. Mierzeja nazywa się dzisiaj Nehrung a. Nehring, a dawniej pisano: Neringa, Nerigia, Ner(g)ia, Nerge, Neerung itp.; lud miejscowy zwie ją Nehring, a. Nedderung (= Nm. Niederug = nizina). GW. p. w. Nehrung wywodzi wyraz ten ze Ssas. naru, Ags. nearn = wązki. Kge p. w. Nehrung mówi: „Wyraz dopiero Ngnm., w XIV w. Nerge; wolno przypuszczać blizkość ze Ssas. naru" i porównywa Nm. Narbe = blizna. Mr. 262 Nerzeja zbliża Hl. ne(d)er = nizki i Nm. Nehrung. Jakiekolwiek jest pochodzenie nazwy Nm., to pewna, że nasza Nerzeja i Mierzeja idą z Nm. Ner(g)ia; co do przejścia n na m por. gw. jamioł, kołmirz, kuśmierz, Miemiec, Mikołaj, Mikodem, minog, mitka, mizko, mikły, śmiadanie, zmiknąć, zołmirz itp., zamiast anioł, kołnierz itd.

♀ **Mierzw-** p. **Mirwa.**

M(i)erzyk, Mirzyk = roślina mnium O. || Głż. měri(n)k, měrk. Cz. miřík ≡ L. p. w. mierzyk objaśnia: Epich, apium (= Pols. opich) i przytacza z Marcina z Urzędowa: „Stefanek w swoim herbarzu wyłożył mierzyk; nie wiem, co to za słowo, ani polskie, ani ruskie, ani niemieckie" i kończy: „więc czeskie!" a wyżej podaje Cz. miřík. Nazwy powyższe pochodzą z Nm. ♀ merk, ♀ mirk, ♀ merrich = tzn. Por. JA. XIV, 532.

Mierzyn pch. || Ukr. meren = wałach, Rs. merinъ, merenъ = wałach ≡ Dal domyśla się pochodzenia Mong. Matzenareer w Lpf. X, 68 Меренъ zbliża Skd. merr = koń. Hl. merrie = klacz. Por. **Marcha** i **Masztalerz.** Por. Pfil. IV, 479.

Miesierka O. **Miesiarka, Miesikiera** = owad megachile (z rzędu pszczołowatych) ≡ ?

Mięsopust, ♀ **Mięsopusty** blp., ♀ **Niesopusty,** ♀ **Masopust** (z Cz.), ♀ **Niesapusta,** ♀ **Niezápust,** ♀ ♀ **Niesopust.** ♀ **Mięsopustnik** = luty || Cz. masopust. Słń. mesopust. Sslw. męsopustъ ≡ Naśladowanie Słc. carni(s)privium, Gr. apókreos [dsł. = wstrzymanie się od mięsa]; puścić użyto tu w znaczeniu opuścić, pożegnać; por. Fr. Hp. carnaval [z Łc. carne vale = pożegnanie mięsa raczej, niż: żegnaj mięso!]; Rum. lešare de carne, Wł. dw. carnasciałare (zamiast *carne-lasciare) Dz. II a Carnevale. Wyrazy gwarowe są sld.

Mięta pch. *zlż.* ♀ **Miętew,** ♀ **Miętkiew** (por. **Marzymiętka**) || *Dlż.* mjetvej. *Glż.* mjatej, mjatvica. Sło. Cz. máta. Słń. meta, metica, metvica. Srb. metva. Ukr. Br. miata. Rs. mjat(v)a || Eur. podobnież, np. Fr. menthe, Rum. mintă, Węg. ménta, Nm. Münze, Minze, Sgnm. menza, minza itd. ═ Łc. mentha [z Gr. mínthē = tzn. Nasze postacie gw. starsze są od literackiej. Por. MF. męta. Mew. 190 menta. Mr. 62 Mata chce przekonać, że wyrazy Słw. są wspólno-aryjskie, co wydaje mi się wątpliwym.

Mięteres p. **Interes.**

Miętus, Miętuz, Mientus pch. *zlż.* ♀ **Niętusz** FWb. p. w. Quabbe. ♀ **Mień,** ♀ **Mieniek** Pfil. IV, 842. ♀ **Mejnk** GO. 171. ♀ **Mintus** GO. 172 ♀ **Mińtuz** Dd. 136 || Dlż. mjenk. Glż mjeńk. Sło. měň. Cz. meň, m(n)ík. Słń. menek, meníč. Srb. manić. Ukr. mniuch, myniok, mentus, meńtiuch, mentiuk. Br. mień, 2 pp. mnia a. mienia, a. miantùz. Rs. menь, ♀ měnъ; mantusъ (z Polsk.) || Węg. meny(hal). Lit. ménke ═ Matzenauer w Lpf. X, 68 nasuwa Ags. mina, mine, skąd Ag. minnow = cyprinus phoxinus. Mag. p. w. Minnow przytacza Ag. ♀ mengy, ♀ mennous (może z Fr. menuise = drobiazg leśny, rybi). Trudno wyjaśnić naszą końcówkę -us; czyby Ag. mennous? Por. Mew. 209 mьnь.

Migdał pch. **Mandla,** częściej w lm. = gruczoły O. || Glż. mandla. Sło. mandla. Cz. mandl. Słń. mandala. Sslw. migdalъ. Srb. mjendela. Bg. mindal. Br. mihdały lm. Ukr. mandula. Rs. mindalь || Węg. mandola, mondola. Fr. amande. Hp. almendra. Wł. mando(r)ea. Nm. Mandel, Sgnm. mandala. Śłc. amandola. Rum. migdală, mandulă. Ag. almond ═ Gr. amygdálē, skąd Łc. amygdala. Nasza i Sslw. postać może z Rum. Por. Mr. 249 Mandle. MF. i Mew. 197 migdalъ. Gruczoły częściej nazywamy migdałami.

Migrena, ♀ **Minegra** || Cz. migraine || Wł. magrana, emigrania. Hp. migraña ═ Gr. hemikranía [hemì = pół + kraníon = czaszka] dsł. = pół czaszki, przez Łc. hemicranium, Fr. migraine = ból połowy głowy. Por. Dz. I. Magrana.

♀ **Mihulki** = zabawa wielkanocna, tańce z pieśniami Pfil. IV, 218 ═ Ukr. Żl. nie ma.

♀ **Mik** p. **Muga.**

♀ **Mikielka** = drobne rybki GO. 172 ═ Nm. Mücke. zdrob. Mückelchen = 1, komar 2, drobiazg wogóle. Por. **Muga.**

♀ **Mikier** = otoczka z kiszkami świni ═ Nm. Micker = flaki bydlęce.

Mikstat } p. **Myto.**
Mikstatnik }

Mikwa = kąpiele, łaźnia żydowska ═ Hb. mikěvāh dsł. = miejsce zgromadzenia.

Mila p. **Mielerz.**

Mila pch. *zlż.* || Słw. i Eur. prawie bez zmian; nadto Chrw. milar = 1000, Srb. miljar = 1000 funtów ═ Łc. milia [właściwie lm. od mille = 1000, z domyślnym dodatkiem passuum = kroków] = tzn. (1/5 mili gieogr.), skąd Wł. miglia, Fr. mille, Nm. Meile, Sgnm. mîl(l)a. Por. MF. i Mew. 197 milija. Pfil. IV, 543.

Milowy? „Galanki, Poszyjcie wy mi koszulki; Jedne mi szyjcie milową, drugą mi szyjcie ciemniową". Ap. IX, 212 ═ ?

Minaret || Słw. Eur. jako char. Srb. ♀ munar(a) ═ Tur. minarét, ménarét = latarnia (morska); wieża, z Ar. menaret dsł. = „miejsce światła, latarnia, ognisko nocne". M. 86. Por. Do. 164 Minaret. Mt. minaret.

Minca p. **Mennica.**

♀ **Mincyrz** a. ♀ **Wincyrz** = bezmian RA. X, 289. Wswp. 13. Skj. V, 377 ═ Może przekręcenie Nm. ♀ bismar, ♀ bismer = tzn., z podprowadzeniem pod mincarz, p. **Men(n)ica.** Por. **Bezmian.**

♀ **Minderak** p. ♀ **Miderak.**

Minica p. **Mennica.**

♀ **Minić** = powiadać, mówić GO. 132: „Knop mini do białki..“ ═ Dnm. minen = Nm. meinen = tzn.

Minior: „W głębokim miniorze“ Z. 75 ═ Zapewne pomyłka, zamiast baniorze.

Minog, Ninog. ♀ **Nechnöc** (może *nechnök?) GO. 173. **Memnog.** Pfil. V, 426 || Cz. nejnok. Ukr. mynoga. Rs. minoga ═ Nm. Neunauge [złż. z neun = 9 + Auge = oko], Śgnm. niunouge, Nm. ♀ nunouck, ♀ neuneuge, ♀ neunock, i in. Por. MF. ninog. Mew. 215 ninogъ. Pfil. IV, 543.

Mintus } p. **Miętus.**
Mińtuz }

Minucja pch. = kalendarz ═ Cz. minuce, minucí [zap. z Słc. minutia = cacko, drobiazg, może dlatego, że ofiarowywane przez żaków starszym kalendarze były drobne i ładnie malowane, por. Brl. 154] = tzn.

♀ **Mir** a. **Mira** = mierzenie dojności owiec u Górali ER. II. 819. Z. 12. Wswp. 13. Skj. V, 377 ═ Ukr. mira = miara. Węg. mér = mierzyć (ze Słw.). Por. ♀ **Mirocznik.**

♀ **Mirba** a. ♀ **Marlina** = liche zboże, na pniu stojące Psk. 47 i 135 ═ Jeżeli nie od pnia Słw. mr (skąd Spols. umirać, śmierć itd.), co prawdopodobniejsza, to z Nm. mürbe = zbutwiały, spróchniały.

Mirenda p. **Mierenda.**

♀ **Mirocznik** = „ruskie słowo: u żyda arendarza do miarek służący“ L. ═ Ukr. miròcznyk a. mirósznyk = pomocnik zwłaszcza młynarski, pobierający „miarkę“ (Ukr. mirka) za mlewo. Por. ♀ **Mir.**

Mir(r)a pch. złż. ZDz. 10 || Słw. i Eur. z małemi zmianami; na wzór Gr. myrízō = namaszczam; pachnę, Ssłw. mirisati = pachnąć, toż Bg. miriša, Chrw. mirisan = wonny), Srb. miri(sa)ti = pachnąć, mir(is), = zapach ═ Gr. mýrrha = olejek wonny (zwłaszcza mirtowy; niektóre Słw. z Gr. mýron = tzn.), to zaś może ze Wschodu: Ar. murr = gorzki, gorycz M. 86 Mirra, Hb. mirrah = żółć. Do nas zap. z Wł. mirra. Por. MF. miro. Mr. 255 Miris. Mew. 197 miro. Lpf. X, 325 Mira i Mir.

♀ **Mirtuk** = miarka masła, bryndzy = $1^1/_2$ kwarty ER. II, 843 ═ Ukr. mirtuk = 2 litry [może z Rum. mertic = porcja, cząstka, a. z Węg. mérték = miara]. Por. **Berbenica.**

♀ **Mirwa** = 1, mierzwa, słoma potargana 2, wyszycie na ubraniu; ♀ **Mirwić** = mierzwić, plątać, targać, kudłaczyć, wichrzyć ═ Porównywając wyrazy powyższe ze Słc. mrva = strzępek, drzazga; omieciny; nawóz, Cz. mrva = strzępek, drobiazg; śmiecie, nawóz; targanina, zamęt, mniemamy, że mogą pochodzić ze Słc. co do postaci (chociaż niezmiękczenie r nie dowodzi koniecznie zapożyczenia), ale nie widzimy konieczności dla znaczenia wyszycia, szukać obcego pochodzenia (RA. XVII, 11 z Rum.); zdaje się, że znaczenie czegoś splątanego, pokręconego łatwo przejść mogło na powikłane, poplątane „cyfry“ na ubraniu góralskim. Mew. 192 merva nie wyraża zdania co do rodzimości jego; możebne jest zapożyczenie z Nm. mürbe, Śgnm. mür(we), Sgnm. muruwi, ♀ mürw = kruchy, pokruszony, zbutwiały, spróchniały; ale podobniejsze do prawdy pochodzenie od pnia Słw. mr-, skąd mrzeć itd.

Mirza p. **Murza.**

♀ **Mirzil** = mączyniec górski, chenopodium Ap. VI, 243 ═ Ukr. myrzilje = chenopodium, geranium,

dracocephalum [złż. z myr = 1, pokój 2, świat + zilje = ziele].

Misa pch. złż. ♀ **Micha.** ♀ **Mnisa.** ♀ **Nisa** || Słc. Cz. Sslw. Ukr. Br. Rs. tak samo. Słń. miza = stół ⩶ Przez Sgnm. meas, mias, Gt. mēs, z Łc. mensa [mamy ten wyraz w postaci mensa, w znaczeniu deski ołtarzowej] = stół. Przejście znaczenia jak w Sslw. bljudo = misa z Gt. biuds = stół, krążek (p. **Bluda**), oraz w Sslw. dъska (= deska) = 1, deska, stół 2, misa (bo półmisek i misa były niegdyś krążkami z deski). Por. MF. i Mew. 198 misa. Mr. 62 Muca.

♀ **Misiarz** p. **Mnich.**

Misiurka, Misiórka L. **Misurka** || Ukr. mysiurka. Rs. misjurka ⩶ „Tak nazwana od Misru, czyli Misyru, tj. Egiptu" Czartoryski (u L.). Mr. 255 Misiorka miesza w objaśnieniu przyłbicę z misiurką, która jest właściwie siatką, spadającą na ramiona, ale nie twarz przykrywającą, i wywodzi z Fr. visière = przyłbica. Muchliński p. t. w. mówi: „Zepsuty wyraz Ar. mih'far, mih'fer = przyłbica, szyszak z kółek żelaznych. Tatarzy zapewne z mih'fer zrobili misier, a od nich wyraz przeszedł do języka Rs. i następnie do naszego".

Mispety p. **Inspekt.**

Mistat, Mistatnik p. **Myto.**

Mistrz p. **Magister.**

♀ **Miszures** = faktor żyd w zajeździe RT. ♀ **Myszures** || Rs. mišurisъ = posługacz w zajeździe (z Pols.) ⩶ Hb. mešāreth, imiesłów od šārath = służyć.

♀ **Miszyć**
♀ **Miśkarz** } p. **Mnich.**
♀ **Miśkować**

♀ **Miterny** p. **Midera.**

♀ **Miterus** p. **Interes.**

Mitręga pch. złż. **Mitrzężyć** Pfil. IV, 934 (z Reja). ♀ **Miteręga,** ♀ **Miętręga** || Ukr. metruha, mitroha, metryża = kłopot. Br. mitrenga pch. = opóźnienie, kłopot z opóźnienia; niepokój (oba z Pols.) ⩶ Matzenauer w Lpf. X, 326 Mitręga wywodzi ze Śgnm. mitterunge = pośrednictwo; różnica w znaczeniu zbyt tu znaczna. Mew. 198 mitrenga powtarza przypuszczenie Mra. Może wolno nasunąć Węg. térenget = obracać, zawracać, zaganiać i frazes: mi terengetté! dsł. = co u stu djabłów, co u licha! Por. dunderować (z Nm.), futrować (z Fr.), jopać (z Rs.) itp.

Mituk = „Krótki czaprak" L. || Rs. mitjukъ ⩶ Tat. mitiuk = tzn. Por. M. 87.

Mjoceniczny p. **Eoceniczny.**

Mlanka = gardus Maj., rybka, podobna do uklei Siennik (u L.) ⩶ ?

♀ **Mieziwa** p. **Młodziwo.**

Mładziec p. **Mołojec.**

♀ **Mława** = kałuża, bagno, moczar. Wieś **Młaczki** pod Szczawnicą ⩶ Słusznie L. Malinowski wywodzi wyraz ten ze Słc. mláka = tzn. RA. XVII, 45, gdyż wobec Słc. Cz. mláka, Słń. Srb. mlaka (Ukr. mława z Pols. a. Słc.) brzmiałby młoka; jakoż od osnowy młok- mamy nazwę wierzby salix helix: młokocina a. młokicina (skąd Cz. mlokyta), (po Nm. właśnie od wody i bagna: Bachweide a. Bruchweide [Bach = strumień, Bruch = bagno + Weide = wierzba]). Por. Mew. 198 mlaka i mlakъ. Lpf. X, 328 Młokocina.

Młodziec p. **Mołojec.**

♀ **Młodziwo** = siara (mleczna). ♀ **Mleziwa** lm. RA. XII, 96. ♀ **Młozawo** Mgn. p. w. Glomsd ⩶ Zapisano tutaj dlatego, że L. Malinowski Pfil. II, 264, idąc za Miklosichem Mew. 188 pod melz-, twierdzi, iż staropolska postać wyrazu jest ♀ mleziwa, i że młodziwo znalazło się u nas pod wpływem Br. maładziwa lm., który to wyraz ma być sld. do pnia młod-. Wywód ten, zda-

niem moim, nie jest uzasadniony, ponieważ 1, ♀ mleziwa znają tylko na Szląsku, a że brzmieniem wyraz ten zgadza się z Cz. mleziva, mlezina ż., mlezivo nj., przeto poczytywać go należy za zapożyczony z Cz. 2, po Br. siara nie nazywa się maładziwa, lecz małòziwa nj., jak i po Ukr. mołòzywo a. mołòzewo, a formy te dają Polską * młoziwo (= młozawo Mrongowjusza), która, przez sld. do młodzie = drożdże (u L. p. w. młodzić, u O., przez śmieszne niezrozumienie, młodzic, 2 pp. młodzica!) i do osnowy młod-, występuje jako młodziwo. Podobnież rzecz się ma z wyrazem naszym młozawy, młodzawy = młodociany L.: niekoniecznie ma być to naśladowanie Cz. mlazový (szczególnie o drzewach) a. Ukr. mołożàwyj = młodzieńczy, młodo wyglądający; może to być postać czysto Pols.

Młokos pch. ═ Pfil. I, 2 W. Nehring powiada, że wyraz ten „ma ruską fizjognomję", a tamże str. 311 L. Malinowski twierdzi, że to „wyraz, przyswojony z Rs. molokososъ". Miklosich Mew. 187 melko mówi niewyraźnie: „Pols. młokos zamiast (für) Rs. molokososъ". Nie zwrócono uwagi na następne okoliczności: 1, że wyraz znajduje się już u Leopolity (4 Król. XXV, 19 o młodzieńcach), kiedy język Rs. nie wywierał na nasz żadnego wpływu 2, że w Dłż. jest mlokac, a w Głż. mlokač w tymże znaczeniu 3, że, przypuszczając nawet wpływ ruski, może być mowa na owe czasy chyba o Ukr., a w Ukr. jest tylko postać mołokosys i znaczy jedynie jaszczurka, salamandra (o której i na Ukrainie i u nas mówią, że ssie mleko krowom) 4, że Mew. 187 pod melko przytacza z Pfil. moko i objaśnia „z mľoko"; ale forma moko powstać mogła w Kaszubszczyźnie tylko z młoko (jak ♀ grzebo z grzebło Pfil. III, 364 p. w. bonic, jak ♀ komniá z kłomnia = kłomla GO. 168, jak Opieński z Łopieński itp.), a to dowodzi, że, obok osnowy mlek-, posiadamy w Polszczyźnie drugą młok- (= Miklosicha molk-, obok melk-) i od tej należy wywodzić młokosa (por. Rs. molostìkъ, molostòvъ = naczynie na mleko = Pols. młost L., ♀ mlost(ek), ♀ mlotka = tzn.). Przy sposobności zaznaczam, że nie poczytuję wyrazu mleko za wzięty z Gt., jak bez ogródek powiedziano w Pfil. IV, 369. Co do końcówki, jeżeli młokos nie = * młokás (jak ♀ kuras = ♀ kurás itp.), to ma takież zakończenie, jak bandos, grajdos, kańdos, krzywos, latos itp. Por. ♀ **Łátka. Młokos** (rośl.).

Młokos = roślina anagallis Maj. ═ Jest to naśladowanie Nm. nazw tejże rośliny: Gochheil a. Gauchheil (= niby lek dla gachów, młokosów, p. **Gach**), Geckenheil (=toż), Narrenheil (= lek dla błaznów) itp.

Młoto, Młuto L. (raczej Młóto) = słodziny ‖ Słc. Cz. mláto. Słń. mlato. Ukr. mołot ‖ Węg. maláta = słód. Fr. malt = słód. Prusko-Lit. (piwa) maltan ═ Nm. Malz (pień * malt), Dnm. malt, molt = słód. Od tegoż wyrazu **Mielcarz,** k. p. Por. Mew. 200 molto. **Mr.** 255 Mlato. JA. XX, 499.

♀ **Młozawo** p. ♀ **Młodziwo.**

Mnich pch. ♀ **Mnis(z)ka** = świnia rzezana. ♀ **Mniszyć,** ♀ **Miszyć,** ♀ **Miśkować** = rzezać, trzebić (świnie). ♀ **Miśkarz,** ♀ **Mis(i)arz** ♀ **Mniszarz** = kastrator (świń). ♀ **Mnichy** = potrawa z drobnych obwarzanków ‖ **Dłż.** mich. **Głż.** mnich. Słc. Cz. mnich; Słc. miškar, miškovat'; Cz. miška = świnia rzezana (inaczej nunvice, od Nm. ♀ Nonne = mniszka i tzn.); miškovati = rzezać, trzebić. Słń. m(e)nih. Sslw. mnihъ. Ssrb. mnichь. Ukr. mnychy = kluski z syra. Br. mnich, mniszka. Srs. mnihъ (dzisiaj monahъ, monahinia, monaš(en)ka; Ukr. monach, monachynia a. monaszka ‖ Fr. moine. Wł. monaco. Hp. **Pg.** Prowans. monge. Rum. monach. Lit. m(i)-

nýkas (z Pols.) ⚌ Źródłem jest Gr. monachós = samotnik, oddzielnie żyjący, później stąd Słc. monachus mnich; do Słw. i in. języków przez Nm. Mönch, Śgnm. mün(e)ch, Sgnm. munich. Różne u nas znaczenia mnicha znajdują się i w Nm. ♀ Mniszka = świnia powtarza się w Cz. nunvice i w Nm. ♀ nonne, Mniszyć = castrare w Nm. mönchen. ♀ Mnichy tak nazwane, że potrawa łatwa i skromna, mnisza. Do nas z Cz. Przejście mn na ♀ m takąż drogą, jak ♀ mit, ♀ mizko, ♀ mikły, ♀ Miemiec, ♀ mić, ♀ śmiadanie itp., zamiast nit, nizko itd., oraz ♀ nimo, ♀ zanieść, ♀ kanień, ♀ weźnie, ♀ niesopusty itp., zamiast mimo, zamieść itd., mianowicie przez skłonność do wstawiania n po m przed zmiękczeniem: ♀ gromnić, ♀ mniód, ♀ mniasto, ♀ ziemnia, ♀ Mniemiec itp., zamiast gromić, miód itd. Por. MF. mnihъ. Mew. 207 mъnihъ. Mew. 185 mečьkъ i 196 miška nietrafnie zbliża miśkarza i mylnie objaśnia miszkować. Por. Mr. 263 Nunvice. GW. i Kge Mönch. Littré mylnie wywodzi Fr. moine ze Słc. monialis, zamiast z monachus. Por. Brl. 157. Pfil. IV, 543.

♀ **Mochnatka** = rodzaj pszenicy na Podolu O. ♀ **Mechmaty:** „Ty, sroko mechmata!" *Głos* 1896, nº 23, str. 534 ⚌ Ukr. mochnatyj [od mich a. moch = mech = Pols. ♀ mechaty = kosmaty] = kosmaty. ♀ Mechmaty wydaje się zmieszaniem ♀ mechaty z Ukr. mochnatyj.

Mocle p. **Muc.**

Mocunka = „dawna nazwa moreli" O. ⚌ Zapisuje się dlatego, aby poprawić błąd, wynikły z niedbałego wyczytania w rękopisie Słownika O.; oczywiście stało mierunka (p. tu **Morel**), a wzięto za mocunka. Przy sposobności niech tu wymienię i więcej tego rodzaju „byków" Słownika wileńskiego. Z jowilera L. zrobiono tam jowitera; z tarana jaran; zamiast kawak stoi kanak; ze Spols. odgemcza = odjemca stworzono odgimeza; zamiast kranoraszpil stoi kramraszpil; kroma figuruje jako „warsztat introligatorski", zam. krosna; bezmyślnie powtarza się błąd Lindego kniatyra, zam. kwatyra; kentaryk stoi zam. keptaryk, katkan zam. kałkan; pod ciszczka czytamy tłuk zam. tłok; cymbule stoi zam. cymbulc; pod durancja wyczytano z rękopisu polewki zam. śliwki; chochta zam. chochła; lubrówka zam. lutrówka; lonker zam. lonher; latar ma znaczyć „tego roku": źle wyczytano latoś; łoszów stoi zam. luszof; madrachel zam. mudra(c)hel; pod wyrazem Bobrownik wydrukowano bobutusek zam. bobułusek; męsówka zam. mesówka; młodzic, 2 pp. młodzica (!) zam. młodzie = drożdże itd. itd.

♀ **Moczka** lm. = flaki i płuca w sosie Hoff, 49 ⚌ Cz. ♀ močka = polewka, sos.

Modła pch. **Model,** dw. 2 pp. **modla, Modelusz** L. **Moduł** O. dw. **Mundel. Modulacja** pch. **Moda** pch. złż. ♀ **Modło** = prawidło, wzór. ♀ **Modłować** = mierzyć ‖ Moda, Model i Modul- we wszystkich Słw. i Eur. Cz. dw. modla = modła. Słc. modla, mola = bałwan. Wł. modano, modine, Hp. Pg. molde, Fr. moule, dw. molde. Wł. modello, Fr. modèle, Słc. modela = wzór ⚌ Łc. modus, zdr. modulus = miara, wzór; modulari = mierzyć; śpiewać (miarowo). Modła z modela, przez Cz. Moda i model z Fr. Modelusz złacińszczony model. Por. Mr. 397 Modla. Pfil. IV, 543.

Modzel p. **Mozoł.**

Moherowy p. **Mora.**

♀ **Mohorycz,** ♀ **Magarycz** = litkup, borysz ‖ Ssrb. mogoryšь, mogorišь = jakiś podatek. Ukr. moh(o)rýcz pch. = litkup. Br. maharýcz = tzn. Rs. ♀ mogoryčъ = łapówka; ♀ magaryčъ = litkup; ♀ mogorecъ ♀ mugorěcъ = nagroda, napiwek; ♀ mogory = procent ‖ Lit. magarýczios blp. = litkup. Nm. ♀ ma(r)gritsch, ma-

Morszpręgi, Mosprągi z r. 1604, Jurkowskiego *Scylurus* ≡ Nm. M o r d s p r u n g [*zlż.* z M o r d = mord, k. p. + S p r u n g = skok] = skok morderczy, ku zamordowaniu GW. Por. Pfil. IV, 425.

♀ **Morta** = roślina anthriscus *Pamiętnik fizjogr.* V, dział IV, str. 12 ≡ ?

♀ **Morus** p. **Mara.**

♀ **Morus** p. **Murzyn.**

Moruszka p. **Mroszka.**

Morwa pch. **Mori** 4 pp. lm. (m o r o s) PF. LXXVII, 52 || Głż. m o r u š a, m a r u š a. Słc. m o r v a, m o r u š a. Cz. m o r v a, m o r u š e, m a r u š e Słń. Srb. murva. Ukr. m o r w a || Nm. M a u l (b e e r e = jagoda), Sgnm. m ū r b e r i, m ō r b e r i. Ag. m u l (b e r r y = jagoda). Fr. m û r e. Wł. m o r a ≡ Łc. m o r u s (drzewo), m o r u m (owoc), Gr. m ó r o n [może zam. m a u r -, skąd (a) m a u r ó s = ciemny, czarny] = tzn. Do nas zap. z Cz. Por. MF. m u r v a. Mr. 257 Moruše. Pfil. IV, 543.

♀ **Morynka** = gatunek ryby Dd. 4. 136 ≡ p. **Brzana.**

Mos p. **Mas.**

♀ **Mosárek** p. **Mosurowy.**

Mosiądz pch., ♀ **Mosiąz. Moszǫndzowa** PF. = Dlż. m e s n i k. Głż. Cz. m o s a z. Słc. mosadz. Ukr. m o s i a ż. Br. m o s i a n d z || Lit. m a s a n d i s, m i s i n g e ≡ Nm. M e s s i n g, dw. messick, missinck, m e s s i g, m ö s s i n, mösch, mess(e) [zwykle wywodzą z Łc. m a s s a = bryła (kruszcu) GW. M e s s e, skąd Pols. m a s (s) a; przeciwko temu Kge Messing] = . tzn. Por. wywód Ag. m a s l i n = mieszanka (zbożowa) Mag. p. t. w. MF. ęgъ, ęzь. Mr. 60 Mosiądz; 71 p. w. Pетазь. Mew. 202 Mosengjъ. Pfil. IV, 543.

Moskieja
Moskita } p. **Meczet.**

Moskowada p. ♀ **Muszkibada.**

Moslem p. **Bisurman. Islam.**

Mosprągi p. **Morszpręgi.**

♀ **Mosurowy:** ♀ obońka a. dzieżka m o s u r o w a = z jednej sztuki, ♀ **Mosárek** || Słc. m o s o r = blizna. Cz. m o s o ř = blizna; guz, narośl (na ciele, drzewie itp.) Ukr. m o s u r = guz (na drzewie) ≡ Rum. m c s o r = szpula; gała, kłąb. Por. Mew. 202 mosorъ. RA. XVII, 11. Do nas ze Słc. a. z Ukr.

Moszcz, ♀ **Mószcz,** dw. **Moszt** || Wszystkie Słw. w blizkobrzmiących postaciach || Fr. m o û t. Węg. m u s t. Ngr. m o û s t o s ≡ Do nas, przez Nm. i Sgnm. Most, z Łc. m u s t u m (m u s t u s = świeży, nowy, młody) = tzn. Por. MF. i Mew. 207 mъstъ. Pfil. IV, 543.

Moszea p. **Meczet.**

Moszk = piżmo L. **Muszkat(ela)** pch. || Dlż. m u š k o t a. Dlż. m u š o t a. Słc. m u š k a t. Cz. m o š u s; m u š k a t. Słń. moškatnica = gruszka muszkatowa; m u š k a t. Sslw. m o s k o s ъ, m o s h o s ъ, m ъ s k o u s ъ Srb. (m o š k e t = jakaś roślina); m u š k a t = wino. Chrw. m o š a k. Bg. m i s k. Ukr. muszkatnik. Rs. m u s k u s ъ, mošusъ = piżmo; moskotь = korzenie, przyprawy || Wł. Hp. m u s c o, a l m i z c l e. Fr. m u s c. Pg. a l m i s c a r. Nm. M o s c h u s, dw. m o s c h ≡ Gr. późn. m ó s c h o s, Łc. m u s c u s, późn. m o s c h u s, moscus, Ar. a l m i s k, Pers. m u š k, podobno z Skr. m u š k a = testiculi (bo tam piżmowiec ma ciecz wonną). Por. Mr. 260 Mycкусъ; 257 Mošak; 398 Moškеt. M. 90. Mew. 198 miskъ. Dc. 172 Musc. Brl. 162.

Moszna pch. || Wszystkie Słw. podobnie brzmiące ≡ Miklosich MF. mošnja i Mew. 203 mošьna wywodzi z Nm. Bawars. ♀ m o s c h e, ♀ m u s c h e (GW. i Sand. nie podają) = kosz wiszący. Mr. 60 Мошьна nie zgadza się, dowodząc, że „wyraz zajmuje ograniczoną cząstkę obszaru mowy Nm. i nie spotyka się w Sgnm. i Sgnm.; że więc raczej Nm. pochodzi ze Słw.“.

Moszt p. **Moszcz.**

♀ **Motaska** p. **Motyl.**

♀ **Motelica** p. **Motyl.**

Motja pch., ♀ **Moti,** w wyrażeniu „w motji“ (grać, zakładać się) = po połowie ═ Fr. moitié [z Łc. medietas = połowa] dsł. = połowa, pół.

♀ **Motorny** = sprytny, zwinny O. ♀ **Zamotorzały,** ♀ **Zamatorzały** i L. = zatwardziały O. ♀ **Zamotrzały** i L. ‖ Słc. motorný = zręczny. Cz. dw. matorný = poważny, doświadczony; dziś motorný = zręczny, nemotorný = niezgrabny; dw. matorý = sędziwy. Słń. mator, mater, matori = sędziwy; matoriti = starzeć. Srb. Bg. mator = stary. Ssłw. matorъ = stary; zamatorêti, zamaterêti = postarzeć; zatwardzieć. Ukr. motornyj = zwinny, ruchawy; dzielny; zamateritу = postarzeć; zatwardzieć; wkorzenić się; zamaterilyj = stary, zakorzeniony. Br. matòrnyj = potężny, ogromny; mòtarna = trudno. Rs. matèryj a. materòj pch. = wysoki, duży; gruby, tęgi; dojrzały ═ Rum. mator = dojrzały, letni [Łc. maturus = tzn.]. Por. Mew. 184 matorъ Lpf. X, 63—64 Маторъ usiłuje dowieść, że wyrazy powyższe nie są zapożyczone przez Słowian, lecz wspólno-aryjskie. Do nas z Ukr.

Motyka pch. ‖ Wszystkie Słw. jednostajnie ‖ Lit. matìka ż., matìkas m. Alb. matuke ═ Zauważyć należy, że z wyrazem tym, którego źródło Słw. nie daje się wykryć, podobnie brzmią Ags. mattoc, mattuc, skąd Ag. mattock. Mag. p. t. w. mniema, że powstały z Celt. madag, mattog. Mr. 257 Мотыка myśli, iż powszechność wyrazu w Słw. zaprzecza możności zapożyczenia. Mew. 203 motyka nie wyraża zdania.

Motyl pch. ♀ **Mętel,** ♀ **Mętyl,** ♀ **Mętol,** ♀ **Mytel,** ♀ **Mantelik,** ♀ **Myntel,** ♀ **Mętel(n)ica,** ♀ **Mętlica,** ♀ **Matylka,** ♀ **Metalka** = motyl. ♀ **Pětelj(?)** = motyl GO. 175. **Motylica,** ♀ **Mętelica,** ♀ **Motelica,** ♀ **Matańka** = choroba owiec. ♀ **Motaska** = 1, choroba żołądka u owiec 2, roślina przeciw tej chorobie Skj. V, 378; ♀ **Motaska** a. Skarbunek = karbunkuł Hemp. ♀ **Matołka** = „cacodaemon familiaris“ Kn.; „czart poufalec“ Kg. Krak. I, 310. ♀ **Matółka** = tłuk drewniany do kartofli (może postacią przypominający tak sobie wyobrażanego ducha domowego) Pfil. V, 791. ♀ **Matołek** = półgłówek. ♀ **Matoha** = czarownica (ze Słc.): ♀ **Matoga** = człowiek swarliwy, bez charakteru Skj. V, 376. ♀ **Mancić** = durzyć Ap. I, 71. ♀ **Mantacz,** ♀ **Mantlić.** ♀ ♀ **Mantożyć** = szachrować, łudzić; ♀ **Wymantożyć** = wyłudzić. ♀ **Mantuzyć** światem = wałęsać się, próżnować Święt. ♀ **Smętek** = djabeł ‖ Dłż. mjatel = motyl; mjatelica = nocnica, ćma. Głż. mjetel = motyl; motedlica = motylica. Słc. Cz. motýl; Cz. motolice, motýlice, motoška = motylica; mátoha = 1, strach, widmo, straszydło, 2, bałamutnia 3, motylica. Słń. metulj, metilj = motyl; metilj, metulj, metljaji blp. = motylica. Srb. metilj = motylica (motyl zwie się lep(t)ir). Bg. mitil = motylica (motyl nazywa się peperuga). Ukr. motỳl, motìl, mutàl, mutìl; metenycia = motylica; sumatocha = melancholja (por. nasz ♀ smętek); mantàczyty, mantyty = szachrować (z Pols.) Br. mòtyl ż. zbior. = motyle; matylì blp. = motylica; mantàczyć = szachrować (z Pols.) Rs. motỳlь = motyl; motylica; ♀ mjatliška, ♀ mjatlikъ = motyl (częściej bàbočka); sumatoha = zamieszanie, rejwach ‖ Węg. mételу pch. = motylica; mátoha = straszydło. Rum. mătăhală = straszydło; mătalnic = bzikowaty ═ Mew. 194 metulь zbliża powyższe wyrazy Słw. ze Ssłw. motyla, motylo = gnój i przypuszcza, że „motyl ma nazwą z tegoż powodu, który wytwo-

rzył wyraz Nm. Krautscheisser". (Wyjaśniam ten ostatni wyraz. Jest to szwabska nazwa gwarowa motyla, oznaczająca dosłownie niby cacans trawami; por. Nm. ♀ madenscheisser = mucha gnojowa FWb. Zdaje się, że myśl w nazwach tych ta jest, że pewne owady wyradzają się z gnoju, więc Miklosich toż przypuszcza o przyczynie nazwy motyla). „Cała jednak gromada (ciągnie dalej Miklosich) jest ciemna". Matzenauer Lpf. X, 333–34 Motolice zbliża Nm. Motte = mól, Gt. matha = robak i inne Grm., a tamże, pod Mátoha, zestawia Pols. matołka z Cz. mátoha i nasuwa Lit. metra = widmo, duch. Myślę, że za podstawę do wyjaśnienia powyższych wyrazów Słw. należy poczytywać Pols. gwarowe nazwy motyla, które uparcie powtarzają brzmienie nosowe i przenoszą je nawet na medal. Za pień uważałbym mąt- (Mew. 189 ment), więc przypuszczam nosowość zatraconą w motyl, motylica, matołka i matoga. Co do wyjaśnienia przejścia znaczeń, to zdaje mi się, że z zasadniczego pojęcia mętu, zamętu nie trudno dojść do pojęcia istoty mącącej (spokój), szkodliwej, a taką właśnie wyobrażano sobie pierwotnie duszę zmarłego; lecz zarazem wystawiano ją sobie, jako istotę lotną, bujającą w powietrzu, po wydobyciu się przez usta z ciała. Grecy nazywali tak samo duszę, jak motyla: psyché. W gwarze Szwajcarskiej toggeli oznacza motyla i elfa (chochlika). Rs. bàbočka = motyl oczywisty ma związek z babą, duchem przodka. Rs. ♀ dušička znaczy motyl. Słń. vešča = 1, czarownica 2, motyl; a motyl nazywa się także veščec. Głż. khodota, Dłż. chodota = 1, czarownica 2, ćma. Srb. vještica = czarownica; dusza jej obraca się w motyla i dręczy ludzi. To samo Niemcy mówią o alpie (zmorze). Bg. peperuga = motyl, oznacza także dziewczynę, którą oblewają wodą, aby deszcz sprowadzić (oczywiście wyobraża ona czarownicę, która deszcze wstrzymała). Lit. drugýs = 1, febra 2, motyl; toż Łot. drudzis. Nowogrecy w motylu witają duszę niedawno zmarłego człowieka *Mélusine* IV, 126. Toż samo wieśniacy pod Hrubieszowem mówią o ćmie, zwanej „trupią główką" Głuziński, w *Archiwum dom.* Wójcickiego, str. 457. Wreszcie przypomnijmy sobie ustęp z *Dziadów*, poczynający się od słów: „A tuś mi, panie motylu!..." Por. Grimma *Deutsche Myth.* od 429, od 967, 1107–12 i 1115. Afanasjewa *Poetič. vozzr.* III, 73. 216—18. Máchala *Nákres slovans. bájesloví* 18. 175–76. Ponieważ nie wyjaśniono dotąd rodowodu Nm. Motte = mól, wolno przypuszczać, że pochodzi z będącej tu w mowie gromady Słw. Toż myślę i o Nm. Schmetterling = motyl, wyrazie bardzo niedawnym w Nm.; w gwarach Nm. spotykamy nazwy motyla: molke(n)tēwer dsł. = czarownik mleczywa (= Nm. Molkendieb = złodziej mleczywa) i smantlecker dsł. = lizacz śmietany; zważywszy, iż śmietana wywodzi się od mącić i zestawiając ze Słw. wyrazami powyższemi, może się zgodzimy, że wyraz Schmetterling Niemcy dostali od zniemczonych Słowian saskich i bawarskich.

♀ Mozelony p. **Mezelan.**

♀ Mozery p. **Mamzer.**

Mozoł pch. **Modzel, ♀ Mozol** || Słw. wszystkie mają, z odcieniami w znaczeniu, p. Mew. 203 mozolъ i Mr. 257 Mozelj ═ Czy wyrazy te pochodzą z Grm. [Nm. Mase = blizna, Sgnm. masele = wrzodzik, Sgnm. mâsa, Nm. Maser = 1. guz, narośl na drzewie 2, blizna; modzel i in.], czy też są, lub nie są pokrewne, rzecz niepewna. Matzenauer skłania się ku zapożyczeniu, Miklosich jest zdania przeciwnego; por. JA. XV, 489. Pfil. IV, 543.

Moździerz. ♀ Mozderz, ♀ Madziarzyk. Tu zapewne należy ♀ **Moździenica** = rynienka (zap. mosiężna) || Słc. maž(j)ár, mož(j)ar. Cz. moždíř, ♀ moldýř; hmoždíř jest sld. do hmozditi = tłuc, miażdżyć. Słń. Chrw. možar. Ukr.

mozdzir, možar. Br. maždžėr. Rs. dw. možžara, dziś mortira = moździerz (działo); ♀ možžerъ, ♀ možžirъ = moździerz (do tłuczenia) || Fr. mortier. Węg. mozsár ≡ Nm. Mörser, Sgnm. mortari, morsari [zwykły wywód z Łc. mortarium = moździerz; GW. Mörser przypuszcza sld. do Nm. morsch = spróchniały, p. **Morsz;** por. Kge Mörser] = tzn. Do nas z Cz. w znaczeniu działa, por. Mr. 257 Mopмира. ♀ Madziarzyk jest sld. do Madziar (p. **Magier-**) Pfil. II, 255. Por. MF. možar. Mew. 203 možarь. Por. Pfil. IV, 543. Patrz **Malta.**

♀ **Mrawy** blp. = obyczaje ≡ Sło. Cz. mrav, częściej w lm. mravy = tzn. ♀ **Niemrawy,** ♀ **Miemrawy** tu nie należy, jest wyrazem dźwiękonaśladowczym z gromady miemrać, mamrać, mamrotać itp. Por. Mew. 216 norvъ.

Mroszka L. **Moroszka, Moruszka** O. = rubus chamaeomorus ≡ Rs. moroška [zap. z Łc. morus = morwa, por. wyżej chamaeomorus dsł. = morwa karłowata] = tzn. Por. Lpf. X, 333 Морошка.

Mrzana p. **Brzana.**

Mrzewka = rybka stynka L. ≡ Może do Brzana? Albo do mżyć? Por. ♀ **Mżon.**

Msza pch. *złż.* **Mszał** || D*łż.* G*łż.* mša. G*łż.* kemš (ke mši = ku mszy, do mszy) = nabożeństwo, kemšikhód = wywód, wywodziny i in. pch. Słc. omša. Cz. mše. Słń. meša, maša. Srb. misa, maša. Bg. misa; misač = ksiądz. Sslw. mьša. Br. (i)mszà || Fr. messe. Wł. missa. Hp. misa. Węg. mise. Lit. miszià. Słc. missa (od IV w. po Chr.) ≡ Źródłem jest wyraz Łc. missa dsł. = posłana; rozwiązana, odprawiona (od mitto), używany przez djakona we frazesie, stosowanym do niepoświęconych: „ite, missa est“ (dom. concio) = „idźcie, (zgromadzenie) jest już rozwiązane, zamknięte“. Na początku w. XVI usiłowano podprowadzić wyraz missa pod Hb. missah (Deuteron. XVI, 10) = „święto tygodniów“, ale to się okazało bezzasadnym. Por. MF. i Mew. 209 mьša. Przedstawka samogłoskowa w wyrazach Sło. i Br. dla przykrego zbiegu spółgłosek mš, jak np. czasami w Pols. (i)słem, (i)krzyca, (j)scica (czczyca), (i)z(d)ba, „w drugiej (i)wsi“, (I)Rgowo, a często w Ukr. i Br., np. „koń iržė“ (rży), „koń izdòch“ (zdechł), izrada (zdrada), ilnůć (lunąć), irwàć (rwać), amszara (♀ mszarzyna) itp. Por. Brl. 150. JA. XIV, 232. Pfil. IV, 543.

Muc i zdrob. = nazwa psów L. ♀ **Mucak** a. ♀ **Mucko** = 1, tłuścioch, puculowaty 2, cham, prostak. ♀ **Muc,** ♀ **Mucyk** = koń, pies małej rasy. **Muc** = 1, człowiek ladaco 2, szkaradzieństwo, szpetota O. ♀ **Mucię** = cielę O. ♀ **Mucyk** = koń owałaszony. **Mocle** a. **Mucele** = kawałki żelaza krótkie i grubawe L. || Cz. muca = 1, głupia kobieta 2, cielę. Słń. múca = kotka. Ukr. muc = tłuścioch; mucyk = psiak, mopsik ≡ Trudno orzec, czy wszystkie wyżej wypisane wyrazy pochodzą z Nm. Mutz, Motz = 1, coś obciętego, oberzniętego, np. zwierzę bez ogona 2, człowiek zgryźliwy 3, pieniek, kadłubek i wogóle coś krótkiego a grubego; stąd. Wł. mozzo, Hp. mocho, Fr. mousse = obcięty, skaleczony itd. Nasze pch. od muc-, oraz mucel z Nm. Por. Mew. 204 mucъ. Lpf. X, 347 Muc.

Mucet p. **Almucja.**

Muchair, ♀ **Muchajar, Muchry** p. **Mora.**

♀ **Mucko** } p. **Muc.**
♀ **Mucyk** }

Mud' = „pogardliwie chłop, skrócone 'mużyk'“ RT. 216. ♀ **Mudziu** = djabeł Ust. od Ropczyc ≡ Ukr. mud', mudio = prostak, bałwan. [Wywód z 'mużyk' niepewny].

Mudo ≡ ma być z języków Ruskich, podług Miklosicha Mew. 201 mondo. Być w tym razie może, ale nadmienić trzeba, że Miklosich wszę-

dzie, gdzie u nas niema wyraźnej nosówki, a byćby powinna, lub jest oboczna (np. w smutek i smętek, poruczyć i poręczyć itp.), upatruje zapożyczenie; mylna to zasada, jako prawidło bezwyjątkowe, ponieważ niewątpliwie niejedno Pols. u jest zabytkiem dawnego i gw. ų, jak np. ksiuże (książe, ksiųże), kuńcik (kącik, kųcik), wziuńć (wziąć, wziųć) itp. Kg. Pozn. VI, 43. 87. 105 itd., albo majųtek, jų, miesiųc itp. Wisła IX, 104. 105 itp. W wielu razach język korzysta z różniczkowania brzmień, aby niemi różniczkować znaczenia, jak np. smutek i smętek, poruczyć i poręczyć, łuk i łęk, ług i łęg itp.

Mudrahel, Mudrohel = 1, mądrala, krętacz L. 2, gw. gorzałka O. 3, **Mudrachel** (stoi pod Madrachel, ale to pomyłka) a. Gentyl = rodzaj sokoła O. ♀ **Mudrahal** = mądry, sprytny Ap. V, 13, nº 402. ib. 23 ≡ Ukr. mudrahèl, Br. mudrahàl, mudrahèl = mądrala, ćwik, frant.

♀ **Mudryć:** mudrec = zamyślać np. wybryk jakiś GO. 172 ≡ Może z Dnm. maddern = majdrować, moderować, próbować.

Mues = pieniądze (wyraz szkolny) ≡ Przez Żyd., z Hb. późn. (zap. z Aramejs.) mă'oth = pieniądze, od mă'āh = szeląg, grosz.

Muez(z)yn || Srb. mujezin. Rs. muezzinъ || Hp. almuedano (al jest przedimek) Fr. char. muezzin ≡ Ar. muedhdhin a. muezzin = tzn. Por. Dc. 170 Muezzin. Mt. muézzin.

Mufty || Srb. muftija, muktija. Bg. muftij. Rs. mufti || Ngr. mouftês. Fr. char. mufti a. muphti, Nm. char. Mufti itd. ≡ „Imiesłów Ar. mufti = dający 'fetwa', czyli wyrok prawny...“ M. 88. Por. Dc. 170 Mufti. Mt. müfti.

♀ **Muga** = sznur u niewodu Pfil. IV, 843 ≡ ? Może = smuga, bo Słń. muga = smuga, pas; por. **Smużyk.**

♀ **Muga** = komar, muszka GO. 171: mĕga ♀ **Mik** = komar *Wisła* I, 153 ≡ Dnm. mugge [Sgnm. mugga = Nm. Mücke] = komar. Por. **Mikielka.**

♀ **Muk!**: „Ani muk! = milcz, ani słowa! ♀ **Muknąć** = bąknąć“ Krasnowolski *Język... Chełmiń.*, 305. „Ani me nie muknąn..“ Dd. 31 || Cz. mukati = bąknąć; „ani nemukej! = ani bąknij! ≡ Nm. Muck = odezwanie się, bąknięcie; mucken = odezwać się, bąknąć.

♀ **Mukinia** = rodzaj jarzębiny, sorbus aria Wswp. 13. Skj. V, 378 ≡ Słc. muk(oň), mukyňa, Cz. muk(yně) [od Słc. múka = mąka] = tzn.

♀ **Muksztyn** O., ♀ **Musztyń** Połujański *Wędrówki*, 10. Wisła III, 377 = talar (bity), rubel (srebrny, ♀ karbowaniec) ≡ Lit. musztinis [od mùszti = bić] = talar (bity, przekład z Pols.), rubel (srebrny). Por. Pfil. I, 183; II, 581. Mew. 205 muštynъ.

♀ **Mulać** pch. *złż.*: ♀ **Zamulać** = trzeć, natrzeć (o skórze konia, wołu itp., natartej do żywego przez chomąt itp.): Koń zamulany ≡ Ukr. muláty = cisnąć; roić się (np. o myślach); babrać się. Br. mùlić = cisnąć (np. w bucie); ciążyć; przeszkadzać. [Może ze Sgnm. müllen, Sgnm. mullen, Nm. ♀ müllen = rozcierać. Por. JA. XV, 489].

Mularz p. **Mur.**

♀ **Mulda** = „kotłowina, pokład węgla, ciągnący się w kształcie niecek“ Pfil. III, 494 ≡ Nm. Mulde [podobno z Łc. mulctra = dojnica] = niecka.

♀ **Muldać** = ssać RA. XII, 96. ♀ **Muldać** = mamlać Ap. I, 71 ≡ Cz. muldati = tzn.

♀ **Muliszka** } p. **Muł.**
♀ **Mulizna** }

♀ **Mulitanki** p. **Multanka.**

♀ **Mulka**, czyli ♀ Żybura, ♀ Żenczyca = syrowatka Atm. VI, 116. RA. IX, 347 ═ Nm. Molke = syrowatka.

♀ **Mulka** = pocałunek GO. 172 ‖ Słń. mula, mulka JA. XIV. 532 ═ Dnm. mūlken [= Nm. Mäulchen = tzn., od Dnm. mūl = Nm. Maul = pysk] = tzn.

Multan = pewna tkanina ‖ Słc. moldon. Cz. moldo(u)n pch. ‖ Nm. Molton, Moltun, Multun. Ag. molton ═ Fr. molleton [od mollet = mięciuchny, to zaś od mou, w ż. molle = miękki, z Łc. mollis = tzn.] = tzn. Por. Mr. 256 Moldoun. Wywód Muchlińskiego 88 jest błędny. Do nas z Nm., ze sld. do Multan.

Multanka a. blp. **Multanki**, dw. **Mutyanki** L. = szałamaja, dudki o kilku głosach. ♀ **Mulitanki** i też w Pfil. V, 428 ‖ Słc. mulitánky. Cz. moldánky ═ Od nazwy krainy Multany [Ngr. Μπο(υ)γδανία, skąd Tur. Bogdan, Bugdan, Bg. Srb. Bogdanska; Rum. Bogdan = Mołdawianin; wyrazy te pochodzą z Łc. montana = górzysta, Rum. muntean = górzysty. Por. rozprawę A. Jabłonowskiego, w *Źródłach dziej.* Pawińskiego X, od 164. Röslera *Romän. Studien* 357. *Przegląd tygodn.* 1878, n° 28, str. 322].

Muł pch. złż. ♀ **Melnica** = „ryba morska, (tak) po Kaszubsku nazwana" L. ♀ **Muliszka** = skorupa ślimacza. Psk. 49. ♀ **Mulizna** = ziemia gliniasta, chuda i zimna ib. ‖ Wszystkie Słw. od osnowy mul- ═ Mr. 258 Mul: „rzecz niepewna, czy wyrazy te są pochodzenia Grm., czy też wspólne". Mew. 204 mulъ 2 zbliża tylko Lit. mùlve = muł. Prawdopodobnie z Nm. Mulm, ♀ müll, ♀ möll = proch, kurz, piasek. Por. Kge i GW. Mulm (od pnia mal-, skąd mahlen = mleć). Por. JA. XII, 461 mèmla. Pfil. IV, 543.

Mułła, Mołła, ♀ **Mołna,** ♀ **Małna,** ♀ **Maum,** ♀ **Mołda,** ♀ **Mułda** ‖ Srb. mula, Bg. mulla, Rs. mullà. W innych Słw. i Eur. jako char., np. Fr. mollah, Nm. Molla(h) itd. ═ „Od Ar. moulā, mewlā, mula, mulej, podług wymawiania rozmaitych krajów; Tur. mołłā = władca, pan, sędzia, od wala = władać, stąd mewlānā dsł. = nasz pan... U Tatarów mołła = osoba duchowna, przełożony meczetu..." M. 87. Por. Dc. 167 Mollah. Mt. mévla.

Mumszanc: „W tych maszkarach arcyks. Ferdynand przyniósł mumszanc królewnie Katarzynie" Górnicki (u L.) ═ Nm. Mumm(en)schanz = 1, rzut w grze w kości 2, zabawa w maskach, maskarada; serenada [złż. z Mumme = maska; skąd Mummerei = maskarada, a stąd Cz. mumraj, mumrej(ch) = tzn. + Schanz(e) = Fr. chance = szansa; pierwotne znaczenie z gry w kości]. Po Nm. mówi się o urządzeniu maskarady a. serenady (dla kogoś): „eine Mummenschanz bringen"; Górnicki dosłownie to tłumaczy wyrazem „przynieść". Por. Pfil. IV, 543.

Mundur pch. złż., dw. **Munderunek** ‖ Podobnież w Słc. Cz. Rs. ═ Nm. Montur i Montirung [z Fr. monture mzn. = urządzenie, uekwipowanie; Montirung zaś jest wytworem Nm. z Fr. monter mzn. = urządzić, uekwipować; Fr. monter ma ogromne rozgałęzienie znaczeń, a pochodzi od Łc. mons, 2 pp. montis = góra i pierwotnie znaczy iść na górę, w górę] = tzn. D zamiast Nm. t jak w drab, drabina, inderak, małdr, rydwan itp. Por. Pfil. IV, 439 i 543.

♀ **Mung** = przezwisko Myśleniczan, znaczy ciura, safanduła Wisła IX, 79 ═ Nm. Munk = nudziarz, mruk.

Munia pch. **Niuń** pch. itp. ═ MF. majmun, Mew. 180 majmuna, Mr. 259 Muna zbliżają z nazwą małpy Sgr. moûna, Tur. majmun, Węg. majom itp.; ktoś znowu chce widzieć tu mumję. Zdaje mi się, że wyrazy powyższe należą do licznej

gromady nieustalonych, płynnych, swawolnych, że tak powiem, dziecinno-dźwiękonaśladowczych, jak mama, muma, nana, niania, mamlać, mamrać itd. itd. Takiemi są blizkobrzmiące Nm. Mumm(e), Gr. Mômos, Łc. Mummius itp. Nie przeszkadza to częściowemu wpływowi języków obcych w pewnych widocznych, oczywistych razach. Por. Mew. 204 munъka i JA. XI, 135.

Mu(n)sztułuk L. **Munształuk** (W. Potocki BW. CCXXIII, 10) || Srb. muštuluk = nagroda posłańcowi ≡ Tur. (z Pers.) myzdulik, myżdelik, mysztułuk = dobra wiadomość i nagroda za nią. U nas n znalazło się przez sld. do munsztuk. Por. Pop. 155.

Muntowy p. **Montowy.**

Mur pch. *złż.* **Mularz** pch. || Od osnowy mur-, prócz Słń. i Srb., które wywodzą od osnowy mir- || Rm. od osnowy mur-. Lit. múras pch. Fińs. muuri. **Murgrabia** p. **Burgrabia** ≡ Przez Nm. Mauer *ż.*, Sgnm. mūra, z Łc. murus = tzn. Mularz ma l rozpodobniające dwa r, jak balwierz, ♀ skołojrza (zam. *skorożrza), ♀ śróbło, itp. **Murłat** p. **Łata.** Por. MF. mir. Mr. 258 Mularz. Mew. 205 murъ. Pfil. IV, 543.

♀ **Muraszka,** ♀ **Muracha,** ♀ **Muraszek,** ♀ **Murascka,** ♀ **Murówka,** ♀ **Morowiec** = mrówka ≡ Ukr. Br. muraszka; Ukr. muracha.

♀ **Murawiec** w pieśni Kg. *Pozn.* III, 208. Kg. *Maz.* II, 26. Kg. *Rad.* II, od 12. ♀ **Murzawiec** (i **Murawski**) Kg. *Posn.* IV, n⁰ 82—84 ≡ Wszystko to są dalekie echa znanego z pieśni i podań Rs. bohatera Ilji Muromca [nazwa, moim zdaniem, jest sld. do nazwy miasta Murom, a pochodzi od Norman(d), por. Rs. Murmanskij beregъ itp.; patrz *Wisła* IV, 498].

♀ **Murcaty,** ♀ **Murcki,** ♀ **Murcoń,** ♀ **Murcula,** ♀ **Murcuś,** ♀ **Murdzaki,** ♀ **Murdzoń,** ♀ **Murdzuś** p. **Murzyn.**

Murena p. **Brzana.**

♀ **Murga** } p. **Murzyn.**
♀ **Murgasista** }

Murgrabia p. **Burgrabia.**

Murłat p. **Łata.**

♀ **Murmyło** p. **Burmyło.**

♀ **Murog** = siano z miejsc suchych, ♀ murożne O. Tyszkiewicz *Wilja*, 24 ≡ Br. muròh(a), muròżnyj [tegoż pnia, co murawa, por. Mew. 204 murava] i Ukr. moriħ, 2 pp. morohu = tzn.

♀ **Mursacieć** }
♀ **Mursaty** } p. **Morsz.**
Mursz }

Murza, Mirza || Ukr. murza. Rs. murzà pch. || Fr. char. mirza ≡ „Wyraz, skrócony z Ar. amīr, emīr i Pers. zādè = urodzony, syn, znaczy syn emira, tytuł dostojności książęcej u Persów i Tatarów... Pochodzą nasze murza, murzaty..." M. 86—87. Por. Dc. 164 Mirza. Ostatnie twierdzenie Muchlińskiego jest mylne; ♀ murza = zamorusany jest wyrazem Słw. (w Rs. przyciskiem rozróżnia się mùrza = brudas od murzà = mirza) od pnia nieustalonego mrs, mrz i zdaje się, że właśnie z powodu osnowy Słw. murz- nastąpiła zamiana i na u w mirza.

♀ **Murzawiec** p. ♀ **Murawiec.**

Murzyn pch. **Maur** pch. **Moreska.** Dużo pch., wyrażających coś brudno-czarnego: ♀ **Murdzaki,** ♀ **Murcki** = ziemniaki; ♀ **Murza** (mur-za) i pch.: ♀ **Murzyć,** ♀ **Zamurzać,** ♀ **Umurzać** itd.; ♀ **Murcaty** = kropkowany, pstry; ♀ **Murcuś,** ♀ **Murdzuś** = nazwy kotów; ♀ **Murcula** = nazwa owcy; ♀ **Murdzoń** = nazwa psa; ♀ **Mursaty;** ♀ **Morus** pch. i *złż.* ♀ **Murcoń** itp. Tu też należą przejęte, jak się zdaje, z Ukr.: ♀ **Murga** = 1, niepoń 2, wół, pies czarny; owca ♀ **Mur-**

gasista (Ukr. murga i murhanystyj). Por. jednak Mew. 204 murgo. Zap. tu też należą pochodne od morąg-; por. Mr. 253 Merhovat i 256 Morąg; Mew. 183 maroga || Słw. i Eur. dużo pch. od osnów maur-, mor-, mur-, z których ciekawsze wymieniam: Ssłw. Mourъ, Mourinъ = Murzyn. Słń. mur = koń wrony; mavra = czarna krowa, klacz. Głż. móra = krowa czarniawa. Fr. more = brunatny, maureau a. moreau = koń wrony (por. **Morderowy**). Nm. Mohr, Sgnm. mōr. Wł. Hp. Moro = Maur, Arab, Murzyn. Ngr. Mōra. Ag. Moor. ═ Źródłem jest Łc. Mauri lm. = nazwa ludów północno-afrykańskich, skąd Gr. Maûroi i późn. Gr. maûros a. maurós = ciemny. Wywód Muchlińskiego z Ar. Mahrabin lm. błądzi anachronizmem. Murzyn z Nm.; u jako częste u nas zastąpienie Nm. o: furta, kucharz, lunar, rajtuzy, rura, wójt itp. Maur z języków klasycznych. Moreska z Fr. moresque. Por. M. 83 i 89. Mr. 259 Mur (gdzie niepotrzebnie wplątano Słw. osnowę murz-). MF. mavra i murinъ. Por. Pfil. IV, 543.

Mus p. **Mas.**

Mus = piana pch. ═ Fr. mousse = piana, mousser = pienić się [ze Sgnm. mos = Nm. Moos = mech].

Mus = kaszka owocowa, jagodowa. ♀ **Muza** = rozgotowana potrawa mączna, stąd ♀ **Muźnieć** = być na rzadko rozgotowanym, ♀ **Rozmuźniały** = rozgotowany WBł. ♀ **Muza,** ♀ **Muzka** = ♀ rozwárka, rzadka polewka Kg. Pozn. III, 126. **Melchmus** L. ═ Nm. Mus, Sgnm. muos = tzn. ♀ Muza ma być przez Lit. (z Nm.) muize = kaszka, bryjka Pfil. II, 263. To wątpliwe, gdyż ♀ muza znana jest w Poznańskiem, a tam wpływ Litewszczyzny nie sięga. Por. **Jarmuż,** pod **Faramuszka.** Melchmus z Nm. Milchmuss (Milch = mleko).

Musat, Musad = 1, osełka stalowa 2, miecz L. || Srb. namasatiti = naostrzyć. Bg. musat = strzelba. Ukr. musat = osełka; skałka; massak = sztylet. Rs. musatъ = osełka stalowa, musatitь = ostrzyć; krzesać ═ Tur. masad = osełka Mt. masad, z Ar. musa = brzytwa, nóż ostry, dodaje M. 89. Por. Mr. 260 Мусать.

Musieć pch. zlż. ♀ **Muszeć.** ♀ **Musi** = zapewne || Dlż. musaś. mysaś. Głż. musać, musyć. Słc. museť. Cz. musiti, ♀ mušet. Ukr. musity. Br. musić; musi(ć) = zapewne || Lit. musýti. Węg. muszáj = (być) trzeba, potrzeba ═ Nm. müssen, Sgnm. müezen, Sgnm. muozzan. Por. MF. musiti. Mew. 205 mus- 1. Pfil. IV, 543.

♀ **Muski** (rzeczownik) = mężczyzna ═ Słc. Cz. mužský = tzn. (rzeczownik).

Musuł: „Dróciane musuły“ L. ═ „Tur. musuł = ogniwo, z Ar. mawsyl, musyl = spójnia, wiązanie.. Z tych musułów robią się pancerze“ M. 90.

Musułbas, Muzułbas, Maszełbas. Muślin pch. || Podobnież w Słw. i Eur. ═ Źródłem wyrazów jest nazwa miasta Mosul; przymiotnik Ar. mauseli (od Almausel = Mosul), stąd muślin, Fr. mousseline itd. Dc. 169 Mousseline. Musułbas i in. z Tur. musyl-bezỳ dsł. = płótno mosulskie. Por. M. 89—90. „Muślin od miasta Tur. Mozul“ Wyrwicz, *Gieogr.* 262 (u L.).

♀ **Muszeć** p. **Musieć.**

Muszka = plasterek na twarzy ═ Zapisuje się dlatego, że Mr. 260 Мушка wyraża zdziwienie, iż wyraz w Słw., Nm., Ngr. i Hl. brzmi podobnież, jakkolwiek te języki muchę nazywają inaczej. Powód oczywisty: moda wyszła z Francji, a z nią i Fr. mouche przybyła.

Muszkat } p. **Moszk.**
Muszkatela }

♀ **Muszkibada** = „miałki, żółtawy cukier" *Wisła* III, 746. **Moskowada, Muszkiebada** dw. Lpf. X, 333 = cukier nieoczyszczony, melasa || Cz. dw. moskováda. Rs. moskovàdъ || Nm. Moscovade, ♀ mus(ch)kebade, ♀ moske(o)bade. Fr. moscouade, dw. moscovade, masconnade, mosconade. Wł. moscovato. Pg. mascabado ═ Źródłem są wyrazy Hp. Pg. menoscabo, Fr. méchef = strata, klęska [złż. z Łc. minus = mniej + caput = głowa], stąd czasowniki Hp. me(no)scabar, Fr. dw. meschever = nie udawać się; znaczenie przeto cukru tutaj jest: nieudany, lichy. Por. HB. Moscovade. Lpf X, 333 Московадъ.

♀ **Musztyń** p. ♀ **Muksztyn.**

Muszyr = gienerał O. || Srb. mušir = radca, minister. Bg. mjušir = radca ═ Tur. müšir (z Ar.) = radca; gienerał. Por. Mt. müšir. Por. Pop. 154.

Muślin p. **Musułbas.**

♀ **Mutamer** = narzędzie kowalskie Pfil. V, 798 ═ Nm. Mutterhammer [złż. z Mutter mzn. = mutra + Hammer = młot, por. **Mutra** i **Hamernia**] = młot do muter.

♀ **Muterlaga** = narzędzie kowalskie Pfil. V, 798 ═ Nm. Mutterlage [złż. z Mutter mnz. = mutra + Lage = łoże, łożysko] = tzn.

Mutjanki p. **Multanka.**

♀ **Mutka** = drobna, chuda rybka ═ Nm. ♀ mutschken lm. = tzn.

♀ **Mutnia** = kłamstwo (z Polesia) ═ Br. mutnià mzn. = plotki, bajdy. Mamy cały ten wyraz w bałamutni.

Mutra poh. złż. = zakrętka na śrubę. ♀ **Mutra** żartob. = matka *Wisła* IV, 843 ═ Nm. Mutter = ma oba te znaczenia. Por. Pfil. IV, 543.

♀ **Muza** p. **Mus.**

Muzga = „gatunek przedniej trawy na łąkach" Pfil. IV, 843 ═ ?

♀ **Muzka** p. **Mus.**

Muzułbas p. **Musułbas.**

Muzułman p. **Bisurman. Islam** i dodaj Mew. 205 musulьmaninъ.

♀ **Muźnieć** p. **Mus.**

♀ **Mycka** = rozwolnienie u prosiąt; ♀ **Mycyć się** = mieć rozwolnienie. ♀ **Nicić się** ═ Może Nm. Mist = gnój, misten = cacare.

♀ **Mydlica** = drążek u sochy Pleszczyński *Bojarzy*, 24 ═ Ukr. mýłycia = kula, noga drewniana.

♀ **Myga** = nierządnica Ap. I, 72 ═ Zap. Nm. ♀ migg, mig = dziewczyna FWb.

Mykwa p. **Mikwa.**

♀ **Mymka** = krowa z zatkanemi przewodami mlecznemi RT. 216 ═ Ukr. mymka = tzn.

Mynca, Mynica p. **Mennica.**

♀ **Myntel** p. **Motyl.**

♀ **Myńszy** p. ♀ **Mieniej.**

♀ **Myrcha** p. **Marcha.**

♀ **Myrla** p. ♀ **Merla.**

♀ **Myrsk** = rzut, ♀ **Myrskać** = rzucać RA. XVII, 46. ♀ **Myrski** = żwawy, ruchliwy RA. XXVI, 384. ♀ **Myrsznąć** = uderzyć Kg. Pozn. VI, 188 ═ Słc. Cz. mrskati = rzucać; bić; mrsk = cięcie, raz; rzut.

♀ **Myrski,** ♀ **Mérski** = brzydki. ♀ **Myrsko** = brzydko. ♀ **Myrsina** = brzydal (połajanka). ♀ **Merdzeny** = obrzydliwy (od Krakowa) ═ Słc. Cz. mrzký = brzydki, mrzko = brzydko, obrzydliwie; mrzkoš, mrzec, mrzák = brzydal, nudziarz; mrzený = przykry itd.

♀ **Myssa** = warga jelenia (myśliws.) Pfil. V, 798 ═ Zap. Fr. museau = pysk, wargi wystające.

♀ **Myszonki** lm. = gatunek jabłek (od Jaworza). ♀ **Myszeńskie** jabłka = bursztówki RA. XVII, 46. **Meseński**: „Sukmany z lepszego sukna zowią 'meseńskiemi'" Kg. *Krak.* I, 124 ⚌ Cz. mišeň = jabłko z Miśnji (po Cz. Mišeňsko, Nm. Meissen).

♀ **Mytel** p. **Motyl.**

Myto pch. złż. ‖ Wszystkie Słw. z małemi zmianami brzmień, w znaczeniach: opłaty, zysku, daru, łapówki (Pols. podmycić), cła, arendy, które to znaczenia przechowują się w części w Spols. i gw. **Mytarstwo** L. char. ze Ssłw. mytarьstvo, przez Kijów ‖ Rum. mită = kuban; lichwa. Lit. muitas, mitas ⚌ Nm. Mauth, Sgnm. mūta, Gt. mōta [nie ze Słc. muta (= wekslarnia; podatek), jak mniemano. Por. GW. i Kge Maut] = cło. Por. MF. mota. Mr. 61 Мыто. Mew. 208 myto. Brl. 162. Por. **Mzda.**

Myto (w znaczeniu komornego, jurgieltu, pensji, zasług; przykłady u L. zmieszane z mytem w znaczeniu cła). ♀ **Myto** tylko w znaczeniu zasług. **Mytnik** dw. = najemnik Pfil. IV, 584. **Mikstat,** dw. **Mistát, Mikstatnik, Mistatnik** L. Miasto **Miks(z)tat,** dw. Komorowo ‖ Dłż. mita = komorne; mitovaś = najmować. Słń. mito nj. = komorne (cło zaś mita ż.) ⚌ Nm. Miethe, Sgnm. mieta, miata, mêta [Gt. mizdô, skąd Ssłw. mьzda, Cz. mzda itd. Mew. 210 mьzda] = zapłata, zasługi. Matzenauer Lpf. X, 324 Mikszatuik, a za nim Mew. 198 mistatnikъ, idąc za L., mylnie wywodzą z Gr. Mikstat pochodzi z Nm. dw. Miethstatt [złż. z Miethe + Statt = Stätte = miejsce] = miejsce najmu, plac, gdzie się gromadzą chcący być najętemi. T przeszło na k z powodu niezwykłego zbiegu brzmień tszt i dla rozpodobnienia trzech t; por. ♀ kwardy, tabakiera, ♀ kłusty, ♀ wąkły itp., zam. twardy, Fr. tabatière, tłusty, wątły itp. Komorowo może przez komorne (= Nm. Miethe) zniemczono na Miks(z)tat. Por. JA. XV, 489. Pfil. IV, 543.

♀ **Myzela** = oprawca (z Galicji) ⚌ ? Może Nm. Mauseule = sowa (myszołówka), a. też Słc. misellus [zdrob. Łc. miser = biedny] = trędowaty; obie nazwy pogardliwie dają się stosować.

Mzda = zapłata, nagroda BS. str. 93. 178. Statut małop. str. 38 ‖ Głż. (m)zda. Cz. mzda. Słń. mezda. Ssłw. mьzda. Rs. mzda ⚌ E. Ogonowski poczytuje wyraz Pols. za zapożyczony ze Ssłw. (względnie z Cz.); dla czego mianowicie, nie objaśnia. Mew. 210 przytacza Zd. mīzdha, Gr. misthós, Gt. mizdō, Nm. Miethe i dodaje, że „przypuszczają powinowactwo z mьstь", skąd mścić, zemsta itd. Por. **Myto.**

♀ **Mżon** = gatunek ryby (właściwie mrzán) Ap. II, 8 ⚌ Patrz **Brzana. Mrzewka.**

N

♀ **Nabedryki** = nabiodrki, nabiedrzniki (w uprzęży) ⚌ Ukr. nabèdrennyk.

Nabikować się p. **Bika.**

♀ **Na copel** p. **Cofać.**

Nader ⚌ Zdaje mi się, że ze Słc. i Cz. nádherný = pyszny, wspaniały, nádherně = pysznie, dumnie. Mew. 9 podaje dziwną postać gerajako źródło, bez żadnych zbliżeń.

Naderbękart p. **Bękart.**

Nadoba w znaczeniu naczynia L. ⚌ Zdaje się, że z Cz. nádoba = tzn.

Nadragi blp. = spodnie L. = Ssłw. nadragy blp. ż. = majtki ⚌ Zap. Węg. nadrág = spodnie, skąd też Rum. nădrăgei = majteczki. Por. Mew. 210 nadragy.

Naglarz = gwoździarz: „Cech naglarzów" Brückner z Akt Grodzkich, 652 ⚌ Nm. Nagler = tzn.

Nagliki = świnie angielskie Pfil. V, 800. RA. XVII, 81 ⚌ Zam. 'angliki', sld. do nagły.

Nahaj pch., ♀ **Chanajka, Hanaj(ka)**, ♀ **Nachal**, ♀ **Nachoj** = 1, Nogaj, Tatar Nogajski 2, bizun kozacki || Rs. nagàjka ⚌ „Z Tat. nohăj, lud plemienia tureckiego... nazwany od znakomitego dowódcy Hordy Złotej Nohaja..." M. Mew. 210 nagaj.

Nahuła = niezgrabjasz itd. L. O. ⚌ Ukr. nahuła = głuptas itd.

Najesty: „Zwierzchnia szata na zbroi najestej plugawej barwy" L. z Kochanowskiego ⚌ Dopełniacz Lindego nasuwa „karpackie" „łaisty = czarny, z Wołoskiego 'lae' = szary". Ukr. łaistyj = czarny. Rum. laiu a. laie = czarny.

Najmit, ♀ **Najmyt** pch. = najemnik ⚌ Ukr. nàjmyt pch. = tzn.

Najtyczanka p. **Kocz.**

Nakfa p. **Makfa.**

Nalki lm. = goździki (roślina) L. ♀ **Nalik** || Głż. nalika ż. Dłż. nalchen m. ⚌ Nm. Nelke ż. (zam. Nägelchen = gwoździk, mały gwóźdź) = tzn.

♀ **Nalustek**, ♀ **Naluśtek**, ♀ **Naluśnik** p. **Luśnia.**

♀ **Namisto** p. **Monisto** i por. ♀ **Manist.**

♀ **Namysto** p. **Monisto.**

Napużać = nastraszyć L. ⚌ Ukr. napùdżaty, Br. napużàć = tzn.

Neru(n)ga p. **Mierzeja.**

Nerzeja p. **Mierzeja.**

♀ **Nicma**, ♀ **Nicmo**, ♀ **Liczma** = twarzą ku ziemi (niby „na nice"), np. leżeć *Wisła* IV, 98. Pfil. IV, 214. 221 ⚌ Z języków Rs.: Ukr. nyć Żl., nyćma Kg. *Chełm.* II, 240, Br. nic, niczma, Rs. nicъ, nanikъ, naničь (navzničь = nawznak) = twarzą ku ziemi. Por. Mew. 215 nicь, nik- 2. Przejście n na l w ♀ liczma albo pod wpływem pojmowania leżenia „licem" ku ziemi, albo przez zamianę mechaniczną, jak np. w gwarowych gromlica, laglę, śladanie, soślina, tylina, ziemlaczek itp., zamiast gromnica, jagnię, śniadanie, sośnina, tynina, ziemniaczek itp. Br. licawàć = Pols. nicować. Por. RA. XVII, 81. Por. ♀ ligma (légma) Pfil. V, 781.

♀ **Niedbaw** p. **Jedwab.**

♀ **Niedwab** p. **Jedwab.**

Niegłaźny p. **Głaźny.**

♀ **Niemrawy** p. ♀ **Mrawy.**

♀ **Nierozhłuzdany** p. ♀ **Hłuzdy.**

♀ **Niesapusta**, ♀ **Niesopust**, ♀ **Niesopusty** } p. **Mięsopust.**

Niesplik, dw. **Knisplik** Pfil. IV, 769, **Mespil, Mesplik, Mespuł, Nesplik, Nespul, Niespuł, Nieszpuł, Nieszpułka** || Głż. nyspla. Dłż. hušpula, rušpula. Słc. mišpula, nyšpula, nešpula. Scz. nišpile, nišpule. Cz. mišpule, nešpule, nyšpule. Słń. nešplja. Chrw. nošpolj. Srb. mušmula. Bg. mošmula || Nm. Mispel i inaczej. Sfr. nèple. Fr. nèfle. Wł. nespolo, nespilo. Słc. nespila, mespila. Węg. noszpolya. Tur. müšmülé. Ngr. moúsmoulon i inaczej ⚌ Przez Łc. mespilus a. mespilum, z Gr. mespilē. Por. MF. Nešplja. Mew. 198 i 429 mišpulja. Mt. II, 28 mušmula. Mr. 254 Mespil i 260 Mušmula. Pfil. I, 140. Do nas z Nm. i Cz.

Nieszpory a. **Nieszpor** || Głż. něšpor, nyšpor, zwykle něšpory. Słc. nešpor. Scz. mešpor. Cz. nešpor, nešpory. Ukr. nèszpir (z Pols.). Br. niaszpòr [Ssłw. iesperina, z Gr. hesperinē dsł. = wieczorna] || Lit. miszparas. Łot. neszpars. Nm. Vesper. Wł. vespro. Fr. vêpres blp. ⚌ Słc. vesperae blp. = nabożeństwo wieczorne DC., z Łc. vesper a. vespera = wieczór. Do

nas z Cz. Por. Mew. 214 nešporъ. Mr. 185: Іесперина. 263 Nešpor.

Nietyczanka p. **Kocz.**

♀ **Niezápust** p. **Mięsopust.**

♀ **Niętusz** p. **Miętus.**

♀ **Nechnöc** } p. **Minog.**
Ninog

♀ **Nicić się** p. ♀ **Mycka.**

♀ **Nisa** p. **Misa.**

Niuń p. **Munia.**

Obalasować p. **Balas.**

Obazarnik p. **Bazar.**

Obcęgi p. **Cęgi.**

♀ **Obcychować** p. **Cecha.**

Obłamować p. **Błam.**

♀ **Obona** } p. ♀ **Bonić.**
♀ **Obonić**

Obramować p. **Bram.**

Obstalować p. **Kstel.**

♀ **Obuk** p. **Bukować.**

Obzajdy } p. **Absyda.**
Obzejda

Ocenzerować p. **Czynsz.**

♀ **Oczajdusza** p. ♀ **Czajczaduch.**

Odeczlać p. **Cło.**

♀ **Odmaryja** p. **Almarja** (w dodatkach do I zeszytu).

♀ **Ofagolić** p. ♀ **Fagola.**

Ofnal p. **Hufnal.**

Ogórek p. **Angurja.**

♀ **Okrąglaszek** p. **Krogulec.**

Okrutny p. **Kruty.**

Oksza por. **Bindas.**

Olander, Olender, ♀ **Olendry,** ♀ **Olęderka,** ♀ **Olędernia, Olędry** p. **Holender.**

Olmarja p. **Almarja.**

Ołdować p. **Hołd.**

Opica (L. p. w. Małpa) p. **Małpa.**

Oporty p. **Japurt.**

Orda p. **Horda.**

Ordownik p. **Hordownik.**

Orz p. **Horz.**

Oskard p. **Kord.**

♀ **Osteryja** p. **Austerja.**

Ostropest p. ♀ **Kostrubaty.**

♀ **Ośledra** p. **Aszleder.**

♀ **Owięz-** p. ♀ **Gowiędzina.**

Ozd- p. **Izba.**

♀ **Pacambuł** p. ♀ **Facambuł.**

Pakfong p. ♀ **Bakwan.**

Pakietbot por. **Bat.**

Pamfil a. **Panfil** L. Gołębiowski *Gry* 47—48. = 1, pewna gra w karty 2, niżnik żołędny (walet treflowy). Zap. przez odrzucenie pierwszej zgłoski (może uczuwanej jako pan, por. król, dama w kartach): ♀ **Fil** = tzn. ‖ Cz. filek, Słc. filko = niżnik. Ukr. filka = niżnik; rodzaj gry kartowej. ‖ Węg. filkó = niżnik; głuptas = Hp. pámfilo = rodzaj gry fantowej. Fr. pamphile = niżnik żołędny; rodz. gry kartowej [nie znalazłem, skąd poszły wyrazy Hp. i Fr.]. Mr. 156 Filek wywodzi z Węg. Jest imię Gr. Pámphilos (znaczy niby * Wszemił); ale jaki związek znaczenia?

♀ **Pamper** p. **Bambry.**

Pampuch p. **Kuchnia.**

Pamuła p. **Famuła.**

Pandura p. **Bandura.**

Panny Marji miętka p. **Marzymiętka.**

Pantofel por. ♀ **Dyfla.**

♀ **Papcie**, ♀ **Papcoń** p. **Kapcie.**

♀ **Parczochy** p. **Karczoch.**

Parma p. **Barwena.**

♀ **Pastrak** p. **Bastard.**

Pasza, **Paszalik**, **Paszałyk** } p. **Basza.**

Patog, Patok p. **Batog.**

♀ **Patronka** p. **Biedrunka.**

♀ **Pąk, Pączek** p. **Kuchnia.**

Pedel p. **Bedel.**

Pelczar p. **Felczer.**

Pětelj p. **Motyl.**

♀ **Pępuch** p. **Kuchnia.**

Pfa, **Pfe** } p. **Fi.**

Pharuż p. **Faryzeusz.**

♀ **Pieletruna** p. **Bertram.**

♀ **Piksla** p. ♀ **Bicmacher** (w dodatkach do I zeszytu).

♀ **Pilerz** p. **Filar.**

Pindyrynda p. ♀ **Dendera.**

Pip- p. **Faja.**

Piretrum p. **Bertram.**

Planki p. **Blank.**

♀ **Plech** p. **Klecha.**

Pljoceniczny p. **Eoceniczny.**

Poblaknąć p. **Blak.**

♀ **Poburzyć** p. ♀ **Burzyć.**

♀ **Pocestny** p. ♀ **Cesta.**

Pocierpka p. **Kotyrba.**

Pocięgiel por. **Cyngiel.**

Podczaszy por. **Cześnik.**

Podczos p. **Czosyk.**

Podkomorzy p. **Komora.**

Podłoga por. **Dłożka.**

Podmanić p. **Man.**

Poduszka, Poduchna p. **Duchna.**

♀ **Podyrwanieć** p. ♀ **Dyrwan.**

Pokał p. **Bokał.**

♀ **Pokocić** p. ♀ **Kocić.**

Pokonop- p. **Konopaczyć.**

Pokost, **Pokościć** } p. **Kościć.**

Pokus p. ♀ **Hokus pokus.**

Połgiermacze p. **Giermak.**

♀ **Poskucować** p. **Kuk-.**

Potaż por. **Ażklos, Blauaż, Hasja.**

♀ **Powietka** p. **Jata.**

Półdrabek p. **Drab'.**

Półfursztat p. **Forsztat.**

Półhak p. **Dupelhak.**

Półkartauna p. **Kartan.**

Półkoluwryna p. **Koluwryna.**

Półmancie p. **Manta.**

Prycować por. **Fryc.**

♀ **Prymuśnica** p. **Faramuszka.**

Przeberować p. **Berarek.**

Przeblechować p. **Blech.**

Przekabacić p. **Kabat.**

Przekonop- p. **Konopaczyć.**

♀ **Przekucać** p. **Kuk-.**

♀ **Przełandycyć**, ♀ **Przełandydzyć** p. ♀ **Łandyga.**

Przemian p. **Bezmian.**

Przezdzięki p. **Dank.**

Przezmian p. **Bezmian.**

Przezżak p. **Djakon.**

Przyblaknąć p. **Blak.**

Przyblanki p. **Blank.**

♀ **Przyharesztować** p. **Areszt.**

♀ **Przyhołubić** p. ♀ **Hołubić.**

Przyspa } p. **Izba.**
Przyzba

Psikus p. **Kus.**

♀ **Ps(i)uba** p. **Huba.**

♀ **Pukować** p. **Bukować.**

Pułak p. **Dupelhak.**

Pułhak p. **Dupelhak,** a także por. **Arkabuz.**

Purt p. **Japurt.**

Puszka p. **Arkabuz, Berdebuska, Bicmacher, Buks,** ♀ **Buszka.**

♀ **Putnia** p. **Bednarz.**

♀ **Putyra** p. ♀ **Bucior.**

Pytel por. ♀ **Bajtlik.**

♀ **Racuchy** } p. **Gryka.**
♀ **Raczuszki**

Rajscajg p. **Cajg.**

Raki } p. **Arak.**
Rakija

Rasa } p. **Aras.**
Rasza

Raszpla p. **Kramraszpil.**

♀ **Recuszki**
♀ **Reczany**
♀ **Reczczysko** } p. **Gryka.**
♀ **Reczka**
♀ **Reczuszki**

Rejnlender p. ♀ **Lendler.**

♀ **Rept(i)uch** } p. **Kreptuch.**
♀ **Reptuz**

Restancja } p. **Areszt.**
Reszta

Rozbajramować się p. **Bajram.**

Rozglić p. **Glić.**

♀ **Rozhłuzdać** p. ♀ **Hłuzdy.**

♀ **Rozmuźniały** p. **Mus.**

♀ **Ruchla** p. ♀ **Buchla.**

♀ **Rudować,** ♀ **Rudunek,** ♀ **Krudować,** ♀ **Krudunek** = karczować, karczunek O. Kg. *Kuj.* II, 272. Skj. V, 135. Ap. I, 23. Kg. *Rad.* I, 242. 244 ═ Nm. reuten, roden, rotten = tzn.; Śgnm. riuten; Sgnm. riuti = karczowisko. Nasze postaci z k zap. przez sld. do Łc. crudus = surowy, nieobrobiony.

Rumel por. ♀ **Grępa.**

♀ **Rym-** p. ♀ **Hrym.**

♀ **Ryzuwany** p. **Bryż.**

♀ **Rzebiczek** p. ♀ **Grzebiczek.**

♀ **Rzycysko** p. **Gryka.**

Samit p. **Aksamit** (w dodatkach do II zeszytu).

Scapieć p. **Cap.**

♀ **Siáter** p. **Kotara.**

Skapucić się p. **Kapota.**

♀ **Skierdź** p. ♀ **Kierdel.**

Skir por. ♀ **Czyrek.**

Skłys p. **Kliszawy.**

Skofja p. **Kwef.**

♀ **Skomkać** p. ♀ **Kom.**

Skorsować p. **Korsować.**

♀ **Skromka** p. **Kroma.**

Skrutny p. **Kruty.**

♀ **Smętarz** p. **Cmentarz.**

♀ **Smętek** p. **Motyl.**

♀ **Smińtárz** } p. **Cmentarz.**
♀ **Smyntárz**

Sopula p. **Jupka.**

Sorbet p. **Ciurba.**

Sowizdrzał p. ♀ **Hanszpigiel.**

♀ **Sozdem** p. **Izba.**

Spir por. **Bukszpir.**

Spisglas por. **Aźklos.**

Strych p. **Astrych.**

♀ **Strzyż(yk)** por. **Czyż.**

Sukman(a), **Sukniana** } p. **Czekman.**

♀ **Supan** p. **Jupka.**

♀ **Syc** p. **Cyc.**

Symara p. **Czamara.**

♀ **Szabrak(a)** p. **Czaprak.**

Szachermacher, **Szachrować** } p. **Machlarz.**

Szambelan p. **Komora.**

Szamerować p. **Czamara.**

Szamlot p. **Kamlot.**

Szaniec p. **Kancelarja.**

♀ **Szarapata** p. ♀ **Ciarach.**

♀ **Szarlak** a. ♀ **Szarlach** = Nm. Schellack. Por. **Lak.**

Szarmant-katarynka p. **Katarynka.**

Szat(e)r, **Szatra** } p. **Kotara.**

♀ **Szczyg** p. **Czyż.**

♀ **Szczyrawka** p. ♀ **Czyrek.**

♀ **Szejne-katarynka** p. **Katarynka.**

♀ **Szejne-merejne** p. **Morejna.**

♀ **Szerepeta** p. **Ciarach.**

Szkardasztwo p. **Kardasz.**

S(z)kofja p. **Kwef.**

Szlaban por. **Bawełna, Kulbány.**

Szlafkamrat p. **Komora.**

Szlaglot p. **Lut.**

Szlemię p. **Hełm.**

♀ **S(z)łapcie** p. ♀ **Łapeć.**

Szłyk por. **Baszłyk.**

Szmizet(k)a p. **Kamizela.**

Szmyntarz p. **Cmentarz.**

Szorba, **Szorbet** } p. **Ciurba.**

Szory p. ♀ **Gzary.**

Szpital por. **Austerja.**

Sztalugi p. **Kstel.**

Sztyfelkować się p. ♀ **Aprztyfikować się** (w dodatkach do II zeszytu).

Szuba p. **Jupka.**

♀ **Szuja** p. ♀ **Czucha.**

Szwoleżery p. **Kawalkata.**

Ślemię p. **Hełm.**

Świdrygieł p. **Fordygał.**

Świecówka p. ♀ **Ficówka.**

♀ **Świntarz** p. **Cmentarz.**

♀ **Tachlować** p. **Machlarz.**

Tamga, ♀ **Tamożnia** } p. **Dzięga.**

Tara p. ♀ **Ciarcha.**

♀ **Tarakan**, ♀ **Targan** } p. **Karaczan.**

Tartofl(a) p. **Kartofel.**

♀ **Tczyżmy** p. **Ciżmy.**

Telej, Telet p. **Delja.**

Tłumacz p. **Dragoman.**

Tondera p. ♀ **Dendera.**

Trabaniec p. **Drab.**

Tragant, Tragagant p. **Dragant.**

♀ **Trarynki** lm. = obrączki żelazne, łączące oś z nasadem. ♀ **Tradyna,** ♀ **Tradynki,** ♀ **Tradyn,** ♀ **Tradunek,** ♀ **Klárynek,** ♀ **Taraduny** ‖ Cz. trarník. Zap. tu należy: ♀ **Trarygi** (z Ukr.) = graty, rupiecie RT. 242 ☰ Nm. Tragring [złż. z osnowy trag- = nosić, unosić + Ring = obrączka] = tzn. Sld. poprzeistaczał postacie w rozmaity sposób.

Trąba p. **Drumla.**

Trófla } p. **Kartofel.**
Trufla

Tryfus p. **Dryfus.**

♀ **Tryhubica** p. **Drugubica.**

♀ **Tufle** p. **Kartofel.**

Tulej p. **Dulka.**

Turczyman, Turdżyman p. **Dragoman.**

Tutka p. **Dutki.**

Tylet p. **Delja.**

Tyn p. **Duny,** a także por. **Czawun.**

Tyndyrynda p. ♀ **Dendera.**

Tyngować p. **Ingować.**

Tyniec p. **Duny.**

Tyrjaka p. **Drjakiew.**

♀ **Tywka** p. **Kartofel.**

♀ **Tywon,** ♀ **Tywun,** ♀ **Tywuń** p. ♀ **Ciwun.**

Ubramować p. **Bram.**

Uedeniać, Uedenić p. **Eden.**

Uf(iec) p. **Huf.**

Ufnal p. **Hufnal.**

♀ **Uja!** p. ♀ **Huja!**

Ukneszany p. ♀ **Knysać.**

Ulep
Ulipek } p. **Julep.**
Ulop

Umań p. **Humen.**

♀ **Umurzać** p. **Murzyn.**

♀ **Unk** p. ♀ **Hąk.**

Unskop (pis. wnzcop) p. **Huckop.**

Urt p. **Hurt.**

♀ **Usar** p. **Huzar.**

Usnacht p. **Hausknecht.**

♀ **Uzar** p. **Huzar.**

♀ **Użwa** p. ♀ **Huzew.**

Wachel } p. **Fochy.**
Wachlarz

Wagus p. **Fagas.**

♀ **Wagzał** p. **Foksal.**

♀ **Wajnkiper** p. **Kufa.**

Waliza p. ♀ **Felajz.**

Walusz p. **Folusz.**

♀ **Wałkierz** p. **Alkierz** (w dodatkach do I zeszytu).

♀ **Wantuch** } p. ♀ **Łańtuch.**
♀ **Wańtuch**

♀ **Warmóz**
♀ **Warmuszka** } p. **Faramuszka.**
♀ **Warmuz**

Wasąg p. **Fasąg,** a także por. **Blansz.**

Wataman p. **Hetman.**

♀ **Wawer** p. **Chaber.**

Waz- p. **Flasza.**

W czambuł p. **Czambuł.**

Wdzięk- p. **Dank.**

Wecht- p. **Fecht.**

♀ **Wejnkiper** p. **Kufa.**

Weksa } p. ♀ **Feksyrować.**
Weksować }

Wel p. **Fala.**

Welbacwelba p. ♀ **Halbecwelwe.**

Weł } p. **Fala.**
Wełm }

Wentyl p. **Fątel.**

♀ **Werbenica** p. ♀ **Berbenica** (w dodatkach do I zeszytu).

Werdon } p. **Fordan.**
Werdunek }

Werman p. **Gwerman.**

Wezyr p. **Alguazyl.**

Wiardun(e)k p. **Fordan.**

♀ **Wielmożne** } p. **Jałmużna.**
♀ **Wielmużna** }

♀ **Wier** p. **Jewir.**

♀ **Wierbowanie** p. **Bierzmować.**

Wierdun(e)k } p. **Fordan.**
Wierdung }

Wierhanki p. **Firanka.**

♀ **Wiermowanie** p. **Bierzmować.**

♀ **Wierzmować** p. **Bierzmować.**

♀ **Wierzmowanie** p. **Bierzmować.**

♀ **Wilczyba** p. **Kulczyba.**

Wismut p. **Bismut.**

♀ **Wiskup** p. **Biskup.**

♀ **Wisiórki** p. **Bisiorka.**

Wiór p. ♀ **Jewir.**

♀ **Wiwa** p. **Iwa.**

Wizmut p. **Bismut.**

♀ **Wjuki** p. **Juki.**

♀ **Włochinia** p. **Łochinia.**

Wnet por. ♀ **Hnet.**

♀ **Wogzał** p. **Foksal.**

♀ **Wrěcze** }
♀ **Wrěk** } p. **Brukiew.**
♀ **Wrěka** }

Wrzoskwia p. **Brzoskiew.**

Wyberować p. **Berarek.**

Wyblaknąć p. **Blak.**

Wyblechować p. **Blech.**

Wyborować p. **Berarek.**

♀ **Wycharczować** p. ♀ **Charcz.**

Wydaż = rodzaj potażu L. p. w. Machluga = Nm. Waidasche, Weedasche [*złż.* z Waid + Asche = popioł, por. **Blauaż**] = potaż ze spalonych wytłoczyn winnych.

Wyfutrować p. **Futrować.**

Wykieł p. **Ćwikiel.**

Wykoczołować } p. **Koczot.**
Wykoczotować }

Wykortać p. ♀ **Kortać.**

Wykusz p. **Alkierz.**

♀ **Wymantożyć** p. **Motyl.**

Xpany p. **Kspany.**

Xtel p. **Kstel.**

♀ **Zabląże** p. **Blank.**

♀ **Zaburmaszysty** p. ♀ **Burmosić się.**

♀ **Zaburmosić się** p. ♀ **Burmosić się.**

Zaburtować p. **Burt.**

♀ **Zaburzyć** p. ♀ **Burzyć.**

♀ **Zadyrwanieć** p. ♀ **Dyrwan.**

Zadzieckować p. **Dziecki.**

Zadżumić p. **Dżuma.**

♀ **Zagarusić** p. ♀ **Garus.**

♀ **Zagichnąć** p. ♀ **Gichać.**
♀ **Zagidzić** p. ♀ **Gid.**
♀ **Zagi(z)dzić** p. ♀ **Gizd.**
♀ **Zahaić** p. **Gaj.**
♀ **Zajdy** p. **Absyda.**
Zaklosować p. **Klosować.**
♀ **Zakoczenieć** p. ♀ **Koczan.**
♀ **Zakonopacić** p. **Konopaczyć.**
♀ **Zalabdány** p. ♀ **Labdówka.**
♀ **Zamoroka** p. **Moroka.**
♀ **Zamatorzały**, ♀ **Zamotorzały**, ♀ **Zamotrzały** p. ♀ **Motorny.**
♀ **Zamulać** p. ♀ **Mulać.**
♀ **Zamurzać** p. **Murzyn.**
Zanowiec p. **Janowiec.**
♀ **Zbankretować**, **Zbankrutować** p. **Bank.**
♀ **Zbereśnik**, ♀ **Zberezyje**, ♀ **Zbereźnik**, ♀ **Zbereżeństwo** p. ♀ **Berezyje.**
Zbękarcieć p. **Bękart.**
Zblakować p. **Blak.**
Zblechować p. **Blech.**
Zblesieć p. **Blesny.**
Zbłamować p. **Błam.**
Zbonować p. **Bonować.**
♀ **Zdba** p. **Izba.**
Zdebankować p. **Bank.**

Zdebka p. **Izba.**
Zdryganić p. **Drygant.**
Zdublować p. **Dubelt.**
Zdun p. **Izba.**
Zenit por. **Azimut.**
Zharmować p. **Armata.**
♀ **Zharnasić** p. ♀ **Harnadziej.**
♀ **Ziapa** p. ♀ **Japa.**
♀ **Ziarnowiec** p. **Janowiec.**
Z kretesem p. **Kretes.**
♀ **Zmidernieć** p. **Midera.**
Zmora p. **Mara.**
Zoppa p. **Jupka.**
Zumowy (góźdź) p. **Cuma.**
Zupica p. **Jupka.**
♀ **Źba** p. **Izba.**
Żak, ♀ **Żăk**, ♀ **Żák** p. **Djakon.**
Żakiet p. **Jaka.**
Żandarm p. ♀ **Katynarmus.**
Żarnowiec p. **Janowiec.**
♀ **Żber** p. **Ceber.**
Żena, **Żenować** p. **Giehenna.**
♀ **Żuba** p. **Jupka.**
Żupan (ubiór), **Żupica** p. **Jupka.**
♀ **Żwirować** p. **Dziwerować.**
Żywignat p. **Gnat.**
♀ **Żywotek** p. ♀ **Lajbik.**

DODATKI

(zebrane z egzemplarza podręcznego Autora).

Str. 1. Do **Abelek**: Dal podaje Kalbfell.
— „ — Po ♀ **Abłaucha** dodane: **Abrest** Pfil. V, 410.
Str. 2. Po **Adżem**: **Afyna** p. **Jafery**.
— „ — Do **Agat**: Mew. 220 okštan.
— „ — Do **Agażant**: **Hagarzęty**; **Garzędy** Skj. V, 355.
— „ — Do **Agrest**: hangrys, jangrys Skj. IV, 23 i 13.
Str. 3. Do ♀ **Ajer**: Ukr. hàwiar.
— „ — Do **Aksamit**: **Aksamint** Pfil. V, 410.
Str. 4. Do **Aleluja**: Holeluja! Święt. 72.
Str. 6. Do **Allaputra**: Zíbrt Poct. mravy 17.
— „ — Do **Almarja**: dw. **Armarja** p. **Ladiser**.
Str. 7. Do **Aloe, Aloes**: **Helijász** Udz.
— „ — Przed **Alsztyn**: **Alsztybel** — Halbstiebel.
Str. 8. Do **Ambona**: ♀ **Jambona** Skj. IV, 377.
Str. 9. Do **Ampułka**: **Ampuła** Pfil. V, 410.
Str. 10. Po **Andrót**: **Andrykować** Brk. 57 p. **Handr-**.
Str. 14. Do **Aras**: ♀ **Karasówka** p. ♀ **Arasówka**.
Str. 20. Przed **Ażklos** dod.: **Ażjo** p. **Laża**.
Str. 21. Do ♀ **Bachniatki**: por. Mr. 17.
Str. 21. Do ♀ **Baciarz**: Srb. betjar.
Str. 26. Pod ♀ **Bakwan**: zam. z Chiń. paktong ma być pakfong.
Str. 27. Pod **Baldrjan** dod.: Ukr. **marijan**.
Str. 29. Przed ♀ **Baraguła**: **Bałgiemusa** Mt. Bal-jemeztopu.
Str. 32. Do **Bania**: Brk. 42 od **Wanne**.
Str. 35. Po **Barma**: **Bárman** p. Oberman.
Str. 39. Po **Batard** dod.: **Batiar** (Lwów) = oberwus.
Str. 40. Na końcu art. **Bawełna** dod.: por. ♀ **Kulbány**.
Str. 43. Na końcu art. **Begiel** dod.: Krasn. 299.
Str. 46. Po **Berlacz**: Berło Brk. 19, 38.
Str. 47. Do **Bezmian**: p. Mew. **Batmanъ**.
Str. 48. Po Będźwin: por. JA. X, 383.
Str. 54. Do **Bitunek**: **Bitunk** Pfil. V, 411.
Str. 56. Do ♀ **Blerwa** dod.: = twarz szeroka i niekształtna. Krasn. 299 (z Nm. Blerre, Flerre).
Str. 57. Po **Bluda**: **Blusbrach**, pancerz, pectorale. Nm. Brustblech: loricas, galeas, blustbrachy et omnia arma bellica.
— „ — Pod **Bławy** wiersz 3: zam. ♀ **Bławat** ma być ♀ **Bławal** i tamże wiersz 23 zam. **bławat** — **bławal**.

Str. 59. Pod Bodloch na końcu: por. Łach.
— „ — Po Bojer (str. 60): Bojtar RA. XVII, 21.
Str. 60. Do Bokał: Bukał Pfil. V, 412.
— „ — Przed Bombaz: Wł. Bombarda od Lombard- Mew. 175.
Str. 63. Do Braha: Por. Łc. bracium = słód.
Str. 65. Przed ♀ Brańtuz: ♀ Brań, mylnie Z. 139 = granica; jest to cz. brań.
Str. 69. Do Brytfan: Brotwanna Pfil. V, 412.
Str. 70. Do Brzoskiew: Broskinia Pfil. V, 412.
Str. 73. Do Buk: Bukława Pfil. V, 412.
Str. 74. Do ♀ Buksztynki: zap. Buchs(en)ring; tamże w wierszu 5 zam. Bückse ma być Büchse.
Str. 81. Do But, Bót: Botnik Pfil. V, 411.
Str. 82. Przed Buzia: ♀ Buzela.
Str. 83. Do Bydlinek: Byklinek Pfil. V, 412.
Str. 86. Do Ceber: Cebr Pfil. V, 412.
Str. 88. Do Ceklinga: Cyklina (ust. z Pragi).
Str. 91. Do ♀ Cetyna: Rum. ceten.
— „ — Do Cęgi: ♀ Gipcązki.
— „ — Do Chaba, Haba: Háby = sprzęty domowe Ap. XII, 90.
Str. 95. Po Cheder: Chełm Brk. 27.
Str. 96. Do Chmiel: Brk. 23.
— „ — Do ♀ Chobołd: por. Kołtun.
Str. 97. Do Chomąt: Wisła VIII, 189 o chomąto.
Str. 98. Do ♀ Chornęta: Czysto polska forma: ♀ garnię, 2 pp. garnięcia.
Str. 99. Do ♀ Chrest wiersz 5 dod.: Por. Krzyż.
— „ — Po ♀ Chrestyny: ♀ Chrępulec p. Kręp ulec.
Str. 102. Do Cióra a. Ciura: Może zbliżyć z mit. Čurem?
Str. 105. Do Cukierlan: Lahn = Fr. lame = cienkie filigrany.
Str. 107. Do Cymbury: Grubryn. „Przygnane w cymborze Tatary" J. Kochanowski, wtarg. do Moskwy.
Str. 110. Do Czadz: Brk. 19.
Str. 115. Przed ♀ Czesta: Dod. Czeski; por. Brl. 51 Groš.
Str. 117. Przed ♀ Czyberzat: ♀ Czwasta. Schwasta Mgn. 677.
Str. 120. Do Dank: Brk. 45, odsyłacz.
Str. 127. Do ♀ Domineszty: Rs. domneszty, Dal, por. Słjp. p. w. Domneszta.
— „ — Po ♀ Domowina dod.: ♀ Dona (Słownik w.) Nm. Dohne.
Str. 130. Do Dragan: p. Karaczan.
— „ — Do Draganek: Droganek Wisła VIII, 139.
Str. 131. Po Dranica: Drank Ram. Nm. ♀ Drank FWb.
Str. 132. Po ♀ Drewotnia: Drezina, objaśnienie w Słjp. i innych HB[2], por. Pfil. II, 258.
— „ — Do Drugubica: ♀ Grduby (sieć) Kg. Pozn. III, 137; Trubica v. Ganta Osip.; Drgwbicze Pdwś. XV, 156; Tryubica a. Treh Wisła IX, 98.
Str. 133. Do Dryfus: Grypa = Dreifuss, Btrge VI, 285.
Str. 134. Do ♀ Dubas: Dombara (u Sienkiewicza) = Dubas; Tombaz Mt.
Str. 142. Po ♀ Dział dod.: Dzianna Pfil. IV, 307.
Str. 144. Po ♀ Dziuk dod.: Dziulej = oprawca, mistrz Słjp. Ukr. dżułyj = (owca) bez uszu. Gdzieindziej nie znalazłem.
Str. 149. Do ♀ Fajstlik: Nm. Fäustel.
— „ — Do Falandysz: p. Lundysz.
Str. 152. Do Faramuszka dod.: Giermuga Pfil. IV, 307 i ♀ Karmuszka.
Str. 154. Do Fasulec: por. Kilfas.
Str. 158. Do ♀ Fifrać: Fifrella Pfil. IV, 771.

Str. 159. Do Filiżanka: Ukr. findżał = puhar.

Str. 160. Do Firleje: Mgn. p. w. Tummelplatz podaje turnieje, firleje.

Str. 171. Do Frymark: ♀ wymarcyć.

Str. 174. Do Gaj: Brk. 19, 30; por. DC. Haia, Haiare.

Str. 177. Do Garować: ♀ Garować = gähren.

Str. 178. Przed Gbit: Gbeł p. Kubeł.

Str. 180. Po ♀ Gielata: Gielejza Kg. Pozn. IV, 331; VI, 296 ods.; geh' leise?

Str. 185. Przed ♀ Gmeć: Gmacht, jakaś tkanina, zap. Nm. dw. Gemächt.

Str. 186. Przed ♀ Gołdus: Gołąb Brk. 43.

— „ — Do Gołomacz: może podobieństwo postaci? Por. „chłopiec do butów".

Str. 189. Do ♀ Grądziel: Brk. 29.

Str. 192. W art. ♀ Gruba wiersz 7 zam. na nosówkę ma być: ma nosówkę.

— „ — Do Grubryn: p. Słjp. (Fr. gros-grain).

Str. 195. Do Gunia: Brk. 44 z Łc.

Str. 196. Przed ♀ Gzary: ♀ Gzara = liche ubranie (od Snm. saro = zbroja; gisarwi, gesarewe, Snm. gesarewe = zbroja). Krasn. 303.

Str. 197. Do Hadrować (pod koniec): Brk. 57.

Str. 199. Do Hajstra: Heisternest = Jastarnia.

— „ — Do ♀ Halamuśny: Alamuczny Krasn. 298.

Str. 200. Przed Hał-: Haludama rola, Słowacki; Akeldema rola krwawa (Worek Jud., 136), wyraz aramejski (Dzieje Apostol. I, 19 Akeldamach), złożony z dwuch: "chakal" i „dema", znaczy dosłownie „rola krwi" (objaś. Dra S. Poznańskiego).

— „ — W artykule Hała- wiersz 8 zam. bura ma być: lura.

Str. 201. Do Hałda: Hałda = warstwa, Strumieński, 21.

Str. 201. Do ♀ Hałdamas: Mew. aldovъ i oldomaš, 221.

— „ — Po ♀ Hały dod.: Ham (Słjp.) Mr. 173.

Str. 202. Do ♀ Hampeł: Krasn. 298 podaje dnm. Hamp(f)el.

Str. 203. Do Hantfas (wiersz 5): zam. Konwas ma być Konew.

— „ — W końcu artykułu ♀ Hańsba dod.: Brk. 60 od Hansa.

Str. 204. W art. Haraśny wiersz 3 od końca: zam. horàzdyj ma być haràzdyj.

Str. 209. Do wiersza 7 dodać: Ukr. chobza, chopta.

Str. 212. Do ♀ Hlak: Mew. 160 łakъtь.

Str. 216. W art. ♀ Hore wiersz 3: zam. Lud. Ciesz. ma być Lud Ciesz.

Str. 218. Do Humłów dod.: i jeszcze WPś. II w spisie rzeczy na ostatniej stronie.

Str. 221. Do ♀ Hyna: hjena! Święt. Cisz. I, 109. Pfil. III, 492; zap. hyna.

Str. 222. Przed Ilki: Iler = szew. narzędzie do gładzenia podeszwy Słjp.

— „ — Do ♀ Iłce dod.: hyłce (weselne) Ap. VIII, 125; Hilcia Wisła VIII, 368.

Str. 224. Do Interes: Por. RA. XVII, 81 mienteres.

Str. 226. Do Iwa dod.: ♀ Liwina.

— „ — Po Iwa dod.: Iwerny: Dnm. Iwer = Eifer, Zorn, Bosheit; sik iwern = gniewać się; iwrig (eifrig) = zły, gniewny.

Str. 228. Po Janczyk: Jandowa, Jandula Słjp.; Mew. 99 Jandova.

Str. 229. Do Japa: Lapa Pfil. V, 779 = pysk wyżła.

Str. 234. Do Jołop: objaśnienie Baud. de Court.: pochodzi przez Rs. — Ukr. z języków uraloałtajskich, gdzie ałyp = mniej więcej tosamo co gidja, dryblas, Rs. dubina, bołwan, Pol. bałwan, por. Radloff, Versuch e. Wbchs der türkisch. Dialekt., 1889, str. 383.

Str. 239. W artykule Kagan wiersz 3—4: zam. przytoczenia z r. ma być przytoczenia.

Str. 240. Po Kajaput: ♀ Kajchus.

Str. 243. Do Kałdun: Cz. koldoš = połajanka.

Str. 248. Do Kapcie: Por. ♀ Kłapcoń.

Str. 253. W art. Kapusta wiersz 15 od góry: zam. caput = głową, ma być caput = głowa.

Str. 266. Po Kaźub dod.: Kądek itp. RA. XVII, 23 z Węg.

— „ — W art. ♀ Kibicować wiersz 6: zam. Czajkowski“ ma być Czajkowski“)

Str. 267. W art. ♀ Kiejter wiersz 4: zam. podajanka ma być połajanka.

Str. 268. Do ♀ Kieltować: Rum. Cheltucală.

Str. 269. Do ♀ Kieptar: Zap. do Kieptar należy Kentaryk O.

— „ — Do ♀ Kierchów: Kierków w Krakowie.

Str. 274. Do Klafter: Lotr Kg. Łęcz. 162.

Str. 277. Po Kleń dod.: Kleśmidrować Krasn. 304.

— „ — Przed Klimkować dod.: ♀ Klima (Nm. Klemme) Święt. 32.

Str. 283. Do Kobuź: Kobuzia Kwart. hist. 1896, str. 602. Skupieński, Rusin etc. 1634: „Lachi mają nas Ruś za prostaki i kobuźniki“. Ł. Baranowicz, Notiy pięć etc. 1680 „Nie trzeba przykro mówić, Jeden drugiemu nie ma kobuzać“. Białobłocki „Klar męstwa“ 1649 „Mazury... kijmiby kobuś wszytkę zarzucili“. Rkp. z Potockiego „Inszej co ciśnie się kobuzi (kupcy, mieszczanie, Slęzacy, Francuzi...)“.

Str. 289. Do Koliszczyzna dod.: z listu H. Łopacińskiego: W utworze Aleksandra Grozy p. n. „Śmieciński, powieść szlachecko-ukraińska“ (Żytomierz, 1860) na str. 198 takie są wiersze;

Pomiędzy trupami
Głos się odezwał: „Wy nie koli- [jami —
Dobre kobiety! Skąd wy się jawicie“.

Na str. 235 objaśnienie „kolijami lud nazywał tych, co udział mieli w hajdamaczyznie — od kłucia spisą; stąd koliszczyzna (NB. Ukr. koli— kłuj). Wprawdzie inaczej się pochodzenie tego wyrazu wyjaśnia, ale uważam za obo wiązek swój wynotować i tę etymologję.

Str. 292. Do Kołtun: (od H. Łopacińskiego) „De plica quam Poloni Gwoździec, Roxolani Kołtonum vocant“ Herculis Saxonia Patavini Patavii MDC. Str. 15: „Roxolani koltun nominant, hoc est paxillum, eo quod crines convoluti e capite propendeant instar paxilli, qui kolek dicitur. Forte koltonum vocant ab apparentibus cirris. Apud illos enim cirrus koltek nuncupatur“.

Str. 295. Po Kondak: Końdek Węg. könting RA. XVII, 23.

Str. 297. W art. Koper wiersz 4 od góry: zam. huperek ma być kuperek; wiersz 5 od góry: zam. kütchen ma być hütchen.

Str. 302. Po ♀ Kortać: Kortel = rodzaj ubrania (Słc. Cordella, Nm. Kordel.

Str. 304. Przed ♀ Kosznica dod.: Kosznajdry p. Słown. gwar pols. i FWb.

Str. 305. Do Kot, Kut: Podać słowo wśród w Słjp. pod 2. Kot.

Str. 306. Do ♀ Kotelnica: Słc. Kotelnica.

Str. 307. Do Kotwica: Por. Mew. 179 mačka.

— „ — Do Kotyrba: Kocirba słyszałem w Nałęczowie 1898. „Kociubka = tarka, czarna jagoda na cierniu“ Ap. I, 27. Kuciab(k)a zap. tu należy, bo wygląd ma podobny.

Str. 311. Do ♀ **Krecha**: Pfil. V, 772 = kresa.

Str. 319. Do **Kubeł**: Gbeł Brk. 41.

Str. 324. Do **Kulczyba**: Kolczyba Pfil. V, 766.

Str. 332. Przed ♀ **Kwerla** dod: **Kweres** (por. **Skweres**). „Uczyni takie queres" Rozmowa ziemianina z drabikiem, 1575 (rkp.). Script. rer. polon. VIII, 197: „jakie quaeres, jakie inquizicje!"

W „Dodatkach" do II zeszytu:

Pod ♀ **Chomełka** dod.: **Chemełka** Wisła IX, 246. Do **Faramuszka**: por. **Giermuga**.

OBJAŚNIENIE SKRÓCEŃ.

a. = albo
Adg. = Adalberg *Księga przysłów*. Warsz. 1894.
Ag. = angielski
Ags. = anglosaski
Alb. = albański
Ap. = *Zbiór wiadomości do antropologji krajowej*. Liczby arabskie odnoszą się do trzeciej części każdego tomu.
Ar. = arabski
Atm. = Ateneum (Warszawskie).
AV. = Andresen *Ueber deutsche Volksetymologie*. Heilbronn 1878.
Bb. = Biskupski *Beiträge zur slavischen Dialektologie. I. Die Sprache der Brodnitzer Kassuben*. Zesz. I, cz. A. Lipsk, 1883.
BB. = Barącz *Bajki, fraszki, podania* i t. d. Tarnopol (1866).
BBtrge = Bezzenbergera *Beiträge* itd.
Bdp. = Baudouin de Courtenay *O drevne-polьskomъ jazykê*. Lipsk 1870.
Bew. = Biblja (berlińska) 1861.
Bg. = bulgarski
Biz. = bizantyński
blp. = bez liczby pojedyńczej
BP. = Baliński *Powieści ludu*. Warszawa 1842.
Br. = białoruski.
Brk. = Brückner *Cywilizacja i język*. Warszawa 1901.
Brl. = Brandl *Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes*. Berno 1876.
Brt. = Brachet *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paryż, wyd. 8 (b. r.).
BS. = Biblja Szaroszpatacka, wyd. A. Małeckiego.
Bš. = Bartosz *Dialektologie moravská*. Berno 1886.
Bte. = Boiste *Dictionnaire universel de la langue française*. Paryż 1836.
Btrge. = *Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung*.
BW. = *Bibljoteka Warszawska*.
Celt. = celtycki
CG. = Curtius *Grundzüge der griechischen Etymologie*. Lipsk 1879.
char. = wyraz charakterystyczny
Chrw. = chorwacki
Ciesz. = Cieszyński *Der polnische Apotheker*. Lipsk 1880.
Cisz. = Ciszewski *Krakowiacy*, t. I. Kraków 1894.
CL. = *Conversations-Lexicon* Brockhausa.
CP. = Chociszewski *Powieści i podania ludowe*. Chełmno 1869.
Cpe. = Campe *Deutsches Wörterbuch*, wyd. 1.
Cpt. = *Complément du dictionnaire de l'Académie française*. Paryż 1845.
Cz. = czeski
CZ. = Cenowa *Zarés* itd.
Czg. = czarnogórski
Dc. = Devic *Dictionnaire étymologique des mots français d'origine orientale*. Paryż 1876.
DC. = Du Cange *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, wyd. Favre'a. Niort 1883—1887.
Dd. = Derdowski *O panu Czorlińścim*. Toruń 1880.
Dłż. = dolnołużycki
Dnm. = dolnoniemiecki
Dń. = duński
dod. = dodaj
dom. = domyśla się
dsł. = dosłownie
Dt. = Dähnert *Plattdeutsches Wörterbuch*. Sztralzund 1781.
dw. = dawniej, dawniejszy
Dz. = Diez *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*. Bonn 1861—62.
EG. = Estrajcher *Gwara złoczyńców*. Warszawa 1867.
Enc. mn. Org. = *Encyklopedja mniejsza* Orgelbranda.
Enc. W. = *Encyklopedja* 28 tomowa Orgelbranda.
ER. = *Encyklopedja rolnicza*.
Eur. = europejski
Fińs. = fiński
Fk. = Fick *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*. Gietynga od r. 1890.
Fr. = francuski
FWb. = Frischbier *Preussisches Wörterbuch*. Berlin 1882—83.

Gal. = gaelicki
gat. = gatunek
Gg. = Geiger *Ursprung und Entwickelung der Sprache* Sztudgart 1868.
Głż. = górnołużycki
Gnm. = górnoniemiecki
GO. = Hilferding *Ostatki Slavjanъ na južnomъ beregu Baltijskago morja.* Peterzburg 1862.
Gr. = grecki
Grb. = Horbaczewski *Slovarь drevnjago aktovago jazyka.* Wilno 1874.
Grm. = giermański
Gt. = gotycki, gocki.
Gt. I. = Grot (Jakub) *Filologičeskija razyskanija.* Peterzburg 1876.
GT. = Goszczyński *Dziennik podróży do Tatrów.* Peterzburg 1853.
gw. a. znak ♀ = wyraz gwarowy, prowincjonalny.
GW. = Grimm *Deutsches Wörterbuch.* Lipsk od r. 1854.
Hb. = hebrajski
HB. = Heyse *Fremdwörterbuch,* opracowany przez Böttgera. Lipsk 1875.
Hemp. = L. Hempel *Słowniczek gwary od Janowa Lubels.* (rękopis).
Hl. = holenderski
Hoff = Hoff *Lud Cieszyński.* Warszawa 1888.
Hp. = hiszpański
JA. = Jagicz *Archiv für slavische Philologie.*
ind. = i gdzieindziej (passim).
Ir. = irlandzki
KCh. = Kamiński *Chłop polski.* Warszawa 1862.
KCz. = Kozłowski *Lud Mazowsza Czerskiego.* Warszawa 1867.
Kg. = Kolberg *Lud.* Następne skrócenie wskazuje Kuj.(awy), Sand.(omierskie) itd.
Kge. a. Kl. = Kluge *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache.* Sztrazburg 1894.
KgP. = Kolberg *Pieśni ludu polskiego.* Warszawa 1857.
Kimr. = kimryjski
Kł. = *Kłosy*
KŁ. = Kozłowski *Początki terminologji łowieckiej.* Warszawa 1822.
KM. = Kętrzyński *O Mazurach.* Poznań 1872.
Kn. = Knapski *Thesaurus.*
Korb. = Korbut *Wyrazy niemieckie w języku polskim (Prace filologiczne* t. IV).
k. p. = który patrz (q. v.)
Kpk. = Konopka *Pieśni ludu krakowskiego.* Kraków 1840.
Kr. = Kehrein *Fremdwörterbuch.* Sztudgart 1876.
Krasn. = Krasnowolski *Język ziemi Chełmińskiej* (w Albumie młodzieży dla Kraszewskiego).
KrS. = Krasiński *Słownik synonimów polskich.* Kraków 1885.
KSL. = Kozłowski *Słownik leśny.* Warszawa 1846.
Kt. = Kott *Česko-německý slovník.* Praga od r. 1878.
L. = Linde *Słownik języka polskiego.* Lwów 1854—60.
List. = listownie
Lit. = litewski
lm. = liczba mnoga
lp. = liczba pojedyncza
Lp. = Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego.* Poznań 1842.
Lpf. = *Listy paedagogické a filologické.*
Łb. = Łabęcki *Słownik górniczy.* Warszawa 1868.
Łc. = łaciński
Łop. = od prof. H. Łopacińskiego (R. Lubicza).
Łot. = łotewski
Ły. = Łyskowski *Pieśni ludu polskiego w Prusach zachod.* Brodnica 1854.
m. = rodzaj męski
M. = Muchliński *Źródłosłownik wyrazów wschodnich* Peterzburg 1858.
Mag. = E. Müller *Etymologisches Wörterbuch der englischen Sprache.* Coethen od r. 1864.
Maj. = Majewski *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych.* Warszawa 1889.
Malaj. = malajski
McT. = Miklosich *Christliche Terminologie.* Wiedeń 1875.
Mew. = jegoż *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen.* Wiedeń 1886.
MF. = jegoż *Fremdwörter in den slavischen Sprachen.* Wiedeń 1867.
Mgn. = Mrongowiusz *Dokładny słownik niemiecko-polski.* Królewiec 1854.
Mgp. = jegoż *Dokładny słownik polsko-niemiecki.* Królewiec 1835.
miejsc. = nazwa miejscowości
ML. = Miklosich *Lexicon palaeoslovenicum.* Wiedeń 1862—65.
MM. = Maks. Müller *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache,* tłumacz. Böttgera. Lipsk 1863—66.
Mor. = morawski
Mr. = Matzenauer *Cizí slova v slovanských řečech.* Berno 1870.
Msg. = *Materialy dlja sravnitelьnago slovarja.* Peterzburg od r. 1854.
MsM. = Miklosich *Slavische Elemente im Magyarischen.* Wiedeń 1871.
Mt. = jegoż *Die türkischen Elemente in den europäischen Sprachen.* Wiedeń 1884.
MtN. = jegoż *Nachtrag* do dzieła powyższego. Wiedeń 1888—90.
MVG. = jegoż *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen.* Wiedeń 1852—74.
mzn. = pomiędzy innemi znaczeniami
n. = niema
N przed nazwą języka = nowo-
Nadm. = Nadmorski *Kassuby i Kociewie.* Poznań 1892.
nd. = niedawno (w XVIII lub XIX w.)
nj. a. nij. = rodzaj nijaki
Nm. = niemiecki
Ns. = Nosowicz *Slovarь bêlorusskago narěčija.* Peterzburg 1870.
O. = Słownik języka polskiego (Orgelbranda a. Wileński). Wilno od r. 1861.
Orm. = ormiański
os. = osoba
Osip. = z rękopisów ś. p. Osipowicza.

osn. = osnowa (temat)
p. = patrz
pch. = i pochodne
Pdwś. = Pomniki dziejowe wieków średnich.
Pers. = perski
Pfil. = *Prace filologiczne.*
PF. = *Psałterz florjański.*
Pg. = portugalski
Pleszcz. = Pleszczyński *Bojarzy Międzyrzeccy.* Warszawa 1890.
Płb. = połabski
Pop. = Popowicz *Turske reči u našem jesiku.* Białogród 1884.
Pot. = Potocki *Słownik rosyjsko-polski.* Lipsk 1876.
Pott p. Pt.
por. = porównaj (cf.)
późn. = później, późniejszy.
pp. = przypadek
PP. a. ŻP. = Żegota Pauli *Pieśni ludu polskiego w Galicji.* Lwów 1838.
Prw. = prowansalski
Psk. = Pobłocki *Słownik kaszubski.* Chełmno 1887.
Pt. a. Pott = Pott *Etymologische Forschungen.* Lemgo i Detmold od r. 1859.
p. t. w. = patrz ten wyraz
RA. = *Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału filologicznego Akademji Krakowskiej.*
Ram. = Ramult *Słownik języka pomorskiego.* Kraków 1893.
Rg. = Roger *Pieśni ludu polskiego w Górnym Szląsku.* Wrocław 1863. Numera oznaczają pieśni.
Rm. = romański
rozk. = rozkaźnik, tryb rozkazujący.
Rs. = rosyjski
RT. = *Rocznik Towarzystwa naukowego krakowskiego,* poczet 3-ci, tom XVIII (XLI).
Rum. = rumuński
Rus. = ruski (białoruski i ukraiński).
S (przed nazwą języka) = staro-
Sand. = Sanders *Wörterbuch der deutschen Sprache.* Lipsk od r. 1876.
Sgg. = *Słownik gieograficzny.* Warszawa od r. 1880.
Skd. = skandynawski
Skj. = *Sprawozdania komisji językowej.* Kraków od r. 1880.
Sld. = słoworód ludowy
Słc. = słowacki
Słń. = słowieński
Słjp. = Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki *Słownik języka polskiego.* Warszawa od 1900.
SŁP. = *Słowniczek łacińsko-polski.* Wyd. Celichowski. Poznań 1875.
Słw. = słowiański (ogólnosłowiański)
Srb. = serbski
Szw. = szwedzki
Ś (przed nazwą języka) = średniowieczno-
Święt. = Świętka *Słownik* przy dziele *Lud Nadrabski.* Kraków 1893.
Tat. = tatarski
techn. = techniczny
Til. = *Tygodnik ilustrowany.*
tmż. = tamże (ibidem).
Tur. = turecki
tzn. = tegoż znaczenia
tż. = toż, też
Udz. = Udziela *Słowniczek gwary od Ropczyc* (rękopis).
Ukr. = ukraiński
Ust. = ustnie mnie podana wskazówka.
Vn. = Vaniček *Griechisch-lateinisches etymol. Wörterbuch.* Lipsk 1877.
VnL. = jegoż *Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache.* Lipsk 1874.
w. = wyraz
W. = *Modlitwy Wacława,* wyd. L. Malinowskiego, w 2 tomie *Pamiętnika Akad. Umiej., wydz. filolog.* 1875.
WB. = Winer *Biblisches Realwörterbuch.* Lipsk 1833—38.
WBł. = Walicki *Błędy nasze w mowie i w piśmie.* Warszawa 1879.
Wd. = Wedgwood *A Dictionary of English Etymology.* Londyn 1872.
WD. = Weryha Darowski *Przysłowia polskie.* Poznań 1874.
Węg. = węgierski
Wgd. = Weigand (Schmitthenner) *Deutsches Wörterbuch.* Giessen 1857—1860.
WH. = Witwicki *O Hucułach.* Lwów 1873.
Wł. = włoski
WO. = Wacław z Oleska *Pieśni polskie ludu galicyjskiego.* Lwów 1833.
WPś. = Wójcicki *Pieśni Białochrobatów.* Warszawa 1836.
Wswp. = Wrześniowski *Spis wyrazów podhalskich.* 1885 (odb. z t. X. *Pamiętnika Tatrzańskiego).*
WT. = jegoż *Tatry i Podhalanie.* Kraków 1882.
Z. = Zejszner *Pieśni Podhalan.* Warszawa 1845.
zam. = zamiast
Zap. = zapewne
Zbg. = Zinberg *Skorowidz Królestwa Polskiego.* Warszawa 1877.
zbior. = zbiorowy
Zd. = zendski
zdr. = zdrobniały
ZDz. = *Zabytek dawnej mowy polskiej.* Poznań 1857.
Zft. = *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung.*
złż. = złożone (z tym wyrazem).
ZM. = Zamarski (Zmorski) *Podania i baśnie ludu w Mazowszu.* Wrocław 1852.
= albo zn. = znaczy, znaczenie.
ż. = rodzaj żeński
Ż. = Żebrawski *Słownik wyrazów tyczących się budownictwa.* Kraków 1883.
Żl. = Żelechowski *Ruthenisch-Deutsches Wörterbuch.* Lwów 1886.
ŻP. p. PP.
♀ a. gw. = wyraz gwarowy (prowincjonalizm).
* = domniemana postać wyrazu.

Zauważone omyłki druku.

Str. 26, łam I, wiersz 4 od góry, zamiast paktong powinno być: pakfong
» 33, » I, » 11 od góry, » sąbać » » rabać
» 57, » I, » 15 od dołu, » **Blam** » » **Błam**
» 57, » I, » 8 od dołu, » **Ϙ Bławat** » » **Ϙ Bławal**
» 57, » II, » 13 od góry, » bławat » » bławal
» 57, » II, » 17 od dołu, » śydle » » bydle
» 57, » II, » 16 od dołu, » niewy wietlony powinnno być: niewyświetlony
» 59, » I, » 1 od góry, zamiast **Ϙ Rodjak** powinno być: **Ϙ Bodjak**
» 74, » II, » 16 od góry, » Bückse » » Büchse
» 95, » II, » 11 od góry, » chiżą » » chyżą
» 103, » II, » 4 od góry, » zidła » » sidła
» 147, » II, » 10 od góry, po »ciska« przecinek niepotrzebny.
» 192, » I, » 24 od góry, zamiast na uosówkę powinno być: ma nosówkę
» 200, » II, » 12 od góry, » bura » » lura
» 204, » II, » 19—20 od góry, » horàzdyj » » haràzdyj
» 213, » I, » 15 od góry, » **Wnef** » » **Wnet**
» 216, » II, » 1 od góry, po ‚*Lud*' punkt zbyteczny.
» 236, » I, » 7 od góry, po Ϙ ‚johr' punkt zbyteczny.
» 239, » II, » 22—23 od góry, zamiast caffctiera powinno być: caffetiera
» 239, » II, » 22 od dołu, » przytoczenia z r. powinno być: przytoczenia.
» 253, » I, » 15 od góry, zamiast głową, powinno być: głowa,
» 266, » II, » 1 od góry, » garbasz » » garbarz
» 266, » II, » 5 od dołu, » Czajkowski“ » » Czajkowski“)
» 267, » II, » 7 od dołu, » podajanka. » » połajanka.
» 297, » I, » 4 od góry, » huperek » » kuperek
» 297, » I, » 4—5 od góry, » Zündkütchen » » Zündhütchen
» 333, » II, » 6 od dołu, » **Aprzyfikować się,** powinno być: **Aprztyfikować się,**
» 339, » I, » 11 od góry, do Ϙ Lecirz dodać: »W rękopisie brak wyjaśnienia«.
» 340, » I, » 17 od góry, zamiast świt« powinno być: świt« A. Stopki
» 340, » II, » 2 od góry, » Rom. » » Rm.
» 342, » II, » 19 od dołu, » Słn. » » Słń.
» 343, » II, » 7 od dołu, » Zahlbone powinno być: Zahlbohne
» 344, » I, » 7 od góry, » ZP. » » ŻP.
» 344, » II, » 12 od dołu, » oùron » » oûron
» 345, » I, » 8 od dołu, » WBŁ. » » WBł.
» 348, » II, » 23 od góry, » Brs. » » Br.
» 349, » I, » 17 od dołu, wyrazy »(zap. z Pols.)« powinny się znajdować o trzy wiersze niżej po wyr. »nogach«.
» 351, » II, » 3 od dołu, zamiast + powinno być: =
» 352, » II, » 20 od góry, » Ϙ lenhzug powinno być: Ϙ lehnzug
» 355, » I, » 20 od dołu, » n. zbior, » » nj. zbior.,
» 357, » II, » 26 od góry, » pod mostowych » » podmostowych
» 361, » II, » 3 od dołu, » **Ϙ Makotrap** » » **Ϙ Makotra**
» 362, » II, » 15 od góry, » PB. » » Pleszcz.
» 363, » II, » 5—7 od góry, » schaffkes = z r. 1566 (Nm. Schaffskäse z“ syr owczy). powinno być: schaffkes z r. 1566 (= Nm. Schafskäse = syr owczy).
» 370, » I, » 18 od dołu, zamiast **Marynaty** powinno być: **Marynały**
» 374, » I, » 2 od góry, » moze » » może
» 374, » I, » 16 od góry, » bejar!« » » betjar!«
» 376, » I, » 4 od góry, » kupka snopów 15 powinno być: kupka 15 snopów
» 376, » II, » 21 od dołu, » merkcn » » merken
» 378, » II, » 23 od dołu, » Matzenareer » » Matzenauer
» 379, » I, » 11 od góry, » tzn. » » tzn.]